TAHBÎZÜ'L-MATHÛN

el-Kânûn Fi't-Tıb Tercümesi

TOKADÎ MUSTAFA EFENDİ

6. CİLT
AKRABÂDÎN - SÖZLÜK

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 98

Bilim ve Felsefe Serisi	:	37
Kitabın Adı	:	TAHBÎZÜ'L-MATHÛN el-Kânûn Fi't-Tıb Tercümesi
Müellifi	:	İbn Sînâ (ö. 428/1037)
Mütercimi	:	Tokadî Mustafa Efendi (ö. 1196/1782)
Hazırlayanlar	:	Prof. Dr. Mustafa Koç Bilecik Şeyh Edebali Ünv. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Prof. Dr. Eyyüp Tanrıverdi Dicle Üniversitesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı
Proje Yöneticisi	:	Prof. Dr. Muhittin Macit
Proje Koordinatörü	:	Doç. Dr. Ferruh Özpilavcı
Son Okuma	:	Abdullah Öztop
Arşiv Kayıt	:	Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hamidiye No. 1015
Kitap Tasarım	:	AS-64 Basın-Yayın Tanıtım, Org. ve Paz. Ltd. Şti. Divanyolu Cad. Erçevik İşhanı, No: 203, Sultanahmet-İstanbul Tel: 0212 513 39 90 / www.as64.org • info@as64.org
Baskı	:	Pasifik Ofset Ltd. Şti. Cihangir Mh. Güvercin Cd. No: 3/1 Baha İş Mrk. A Blok Kat: 2 34310 Avcılar / İstanbul Tel.: 0212 412 17 00 Sertifika No: 12027
Baskı Yeri ve Yılı	:	İstanbul 2018
Baskı Miktarı	:	1. Baskı, 2000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Library of Congress A CIP Catalog Record

Tokadî Mustafa Efendi
Tahbîzü'l-Mathûn, *el-Kânûn Fi't-Tıb Tercümesi*

1.Tıp, 2. İbn Sina, 3. el-Kânûn, 4. Tokadî, 5. Sultan III. Mustafa

ISBN: 978-975-17-4063-2 (6. Cilt) / 978-975-17-4011-3 (Takım)

T. C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
info@yek.gov.tr
www.yek.gov.tr

TAHBÎZÜ'L-MATHÛN

EL-KÂNÛN Fİ'T-TIB TERCÜMESİ

6. CİLT
AKRABÂDÎN - SÖZLÜK

TOKADÎ MUSTAFA EFENDİ
(ö. 1782)

Hazırlayanlar

Mustafa Koç

Eyyüp Tanrıverdi

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

ḲĀNŪN'UN KÜTÜB-İ ḪAMSESİNDEN BEŞİNCİ KİTĀB EDVİYE-İ MÜREKKEBENİN ḲĀNŪNU VE AḲRABĀDĪN TERTĪBİ BEYĀNINDADIR

Evvel Ẕikri Mevᶜūd Olan Maḳāle Edviye-i Mürekkebeye Ḥācet Beyānındadır 7
Edviyenin Keyfiyyet-i Terkībinin Beyānı Budur 10
Kitāb-ı Ḫāmisin Cümle-i Ūlāsı Ḳarābāẕīnde Olan Mürekkebāt-ı Rātibe Beyānındadır O Dahi On İki Maḳāle Üzeredir 11
Maḳāle-i Ūlā Tiryāḳāt ve Maᶜācīn Beyānındadır 11
Maḳāle-i S̱āniye Eyāricātta Olan Kelām-ı Müşbiᶜdir 58
Fasl Bu Maḳāmda Īrād Olunması Mühimm Olan Muḳaddimāt Beyānındadır 58
Maḳāle-i S̱ālis̱e Müshile ve Ġayr-i Müshile Olan Cüvārişenāt Beyānındadır 68
Dördüncü Maḳāle Sefūfāt ve Ḳamāyiḥ ve Vecūrāt-ı Ṣıbyān Beyānındadır 85
Beşinci Maḳāle Leᶜūḳāt Beyānındadır 89
Maḳāle-i Sādise Eşribe ve Rubūbāt Beyānındadır 92
Yedinci Maḳāle Mürebbeyāt Beyānındadır 113
Sekizinci Maḳāle Aḳrāṣ Beyānındadır 119
Dokuzuncu Maḳāle Sülāḳāt ve Ḥubūb Beyānındadır 131
Faṣl Fi'l-Ḥubūb 132
Maḳāle-i ᶜĀşire Edhān Beyānındadır 140
On Birinci Maḳāle Merāhim, Ḍımādāt Beyānındadır 154
On İkinci Maḳāle Her ᶜUḍva Maḫṣūṣ Olan Emrāḍa Nāfiᶜ Edviye-i Mürekkebe ve Muᶜālece Beyānındadır 159
Anḳarābāẕīnin İki Cümlesinden Cümle-i S̱āniye Fī-Maraḍin Maraḍin Mücerreb Olan Edviye Beyānındadır ve O Cümle-i S̱āniye On Maḳāleyi Müştemiledir 166

Maḳāle-i Ūlā Aḥvāl-i Reʾs ve Reʾse Müteᶜalliḳa Olan
Emrāḍ Beyānındadır 167
Maḳāle-i S̱āniye Aḥvāl-i ᶜAynda ve ᶜAyna Müteᶜalliḳa Olan
Emrāḍda Kelām-ı Külliyyedir 170
Maḳāle-i S̱ālis̱e Aḥvāl-i Üẕün ve Ona Müteᶜalliḳ
Aḥvāl-i Sāire Beyānındadır 183
Dördüncü Maḳāle Aḥvāl-i Esnān ve Ona Müteᶜalliḳ
Emrāḍ Beyānındadır 186
Maḳāle-i Ḫāmise Fem ve Ḥalḳ ve Cevf-i Aᶜlā Muᶜālecātıdır 188
Maḳāle-i Sādise Cevf-i Esfel Aḥvālinde Olan Kelāmdır 195
Maḳāle-i Sābiᶜa Evcāᶜ-ı Mefāṣıl ve Niḳris ve ᶜIrḳu'n-Nesā
Edviyeleri Beyānındadır 206
Maḳāle-i S̱āmine Devāu's̱-S̱aᶜleb Edviyesidir 208
Maḳāle-i Tāsiᶜa Künnāş-ı Sāhir'de Ẕikr Olunduğu Üzere
Ekyāl ve Evzān Ṣıfatında Olan Kelāmdır 208
Maḳāle-i ᶜĀşirede Yūḥannā İbn Serāfiyūn Künnāşında
Mevcūd Olan Mekāil ve Evzān Ẕikr Olunur 209

***EL-KĀNŪN Fİ'T-TIB* TERCÜMESİ SÖZLÜĞÜ** 213

[558b] ĶĀNŪN’UN KÜTÜB-İ ḪAMSESİNDEN BEŞİNCİ KİTĀB EDVİYE-İ MÜREKKEBENİN ĶĀNŪNU VE AĶRABĀDĪN TERTĪBİ BEYĀNINDADIR

Bismillāhirraḥmānirraḥīm ve hüve evlā bi’t-taķdīmi ve aḥrā bi’t-taᶜẓīmi el-Ḥamdü lillāhi ve selāmun ᶜalā ᶜibādihilleẕīne’ṣṭafā Allāhu ḫayrun ammā yuşrikūne.

Ve baᶜdı biz kütüb-i erbaᶜa-i müteķaddimede ṭıbbın ṣıḥḥati müfīd olan naẓarī ve ᶜamelī ᶜilminin eks̱erini ẕikrden fāriġ olduk ve ḥālā o vaķt geldi ki *Ķānūn*’u kitāb-ı ḫāmis ile ḫatm edip onu *Ķānūn*’a kerābāẕīn gibi kılayuz. Ve bu kitāb-ı ḫāmisi biz bir maķāleye ve iki cümleye taķsīm edip maķāle-i vāḥide-i meẕkūrede ᶜilm-i terkībin uṣūlüne ve cümle-i ūlāda ķarābāẕīnde rātibe olan mürekkebātı ve cümle-i s̱ānīde fī-maraḍin maraḍin mücerreb olan edviyeyi beyān eyleriz. Ve bu vücūh-ı s̱elās̱enin īrādı tamām oldukta ḥāmiden lillāh ve muṣalliyen ᶜalā resūlillāh kitāb-ı *Ķānūn*’u ḫatm eyleriz inşāallāhu taᶜālā.

Evvel Ẕikri Mevᶜūd Olan Maķāle Edviye-i Mürekkebeye Ḥācet Beyānındadır

Biz cemīᶜan emrāḍa ve ḫuṣūṣan emrāḍ-ı mürekkebenin küllīsine muķābil olur devā-i müfred bulamazız.

Ve baᶜdı mürekkeb maraḍa muķābil ve ᶜilāc olmağa ṣāliḥ bulduğumuz devā-i mürekkebin cüzᵓ-i vāḥidi baᶜḍı kerre ķuvvet-i zāideye muḥtāc olur, bināen ᶜaleyh ona biz cüzᵓ-i āḫer ḍammına muḥtāc oluruz ki ķuvve-i zāideye ḥāceti olan cüzᵓe o ķuvve-i zāideyi ifāḍa eyleye. Mes̱elā babadyada taḥlīl ve ķabḍ ķuvveleri vardır, taḥlīli eks̱er ve ķabḍı eķalldir, pes babadya istiᶜmāl eylediğimizde ona ķābıḍ-ı āḫer iḍāfe etmekle ķabḍını taķviye eylemeğe biz muḥtāc oluruz.

Ve baᶜḍı kerre dahi biz ķadr-i ḥācetten eks̱er müsaḫḫin devā buluruz ve ona müberrid devā iḍāfe eylemeğe biz muḥtāc oluruz.

Ve baᶜḍı kerre dahi biz dört cüzᵓ tesḫīni olan devāya muḥtāc olup mevcūd olan edviyeden kiminin üç cüzᵓ tesḫīni ve kiminin beş cüzᵓ tesḫīni olur, o vaķtte o iki devā biribirine ḫalṭ olundukta mecmūᶜunun sekiz cüzᵓ tesḫīni olur ve o mecmūᶜ tanṣīf olundukta nıṣf-ı mecmūᶜda dört cüzᵓ tesḫīn bulunur.

Ve baʿḍı kerre bir maraḍ için istiʿmāl olunan murādımız üzere o maraḍa ṣāliḥ devā olur velākin vech-i āḫerden ḍārr olur, pes o maḍarratı defʿ için devā-i āḫer iḍāfesine ḥācet olur.

Ve baʿḍı kerre dahi devā maraḍa ʿilāc olmağa ṣāliḥ olur velākin ṭaʿmı beşiʿ ve kerīh olmakla onu miʿde ḳaẕf eder. Onu miʿde ḳaẕf eylemesin için ona muṭayyeb devā ḫalṭına ḥācet olur.

Ve baʿḍı kerre dahi devānın ʿuḍv-ı baʿīdde fiʿli maṭlūb olur ve o ʿuḍv-ı baʿīde vāṣıl olunca ḳadar ḥaḍm-ı evvel ve ḥaḍm-ı s̱ānī devānın ḳuvvesini taġyīr eder diye ḫavf olunur, ona bināen o taġayyürden devāyı ḥāfıẓ ve ẕikr olunan ḥaḍmlardan ġayr-i münfaʿil devā-i āḫerin devā-i evvele ḫalṭına ḥācet olur tā ki ʿilāc olan devā ḳuvveti bāḳiye iken sālimen mevḍiʿ-i maraḍa vāṣıl ola; edviye-i tiryāḳiyyeye onun için afyūn idḫāl olunur.

Ve baʿḍı kerre devā-i maraḍa devā-i āḫer iḍāfeden ġaraḍ ʿilāc olan devāyı mevḍiʿ-i maraḍa īṣāl olur; aḳrāṣ-ı kāfūra zaʿferān ilḳāsı onun içindir, zīrā zaʿferān o ḳurṣun edviyesini ḳalbe īṣāl eder lākin ḳalbe bāliġ oldukta ḳuvve-i mümeyyize o ḳurṣta olan edviye-i müberride vü muṭfiʾeden zaʿferānı temyīz edip zaʿferānın bi-ḥasebi'l-ḥarāret olan ʿamelini ibṭāl eder, müberridātın ḳalbi tefrīḥine müzāḥim olmasın için. Ve keẕālik ṭabʿan veyāḫūd bi-ḥasebi'l-ʿamel bir devāda ḳuvve-i muḥallile ile ḳabḍ ve redʿ ḳuvveleri cemʿ olsa o devā istiʿmāl olunduḳta ḳuvve-i mümeyyize o ḳuvveleri tefrīḳ edip ḳuvve-i muḥallileyi elemi olan ʿuḍva tevcīh ve mādde-i elemi o muḥallil ḳuvve-i ʿuḍvdan taḥlīl eder ve ḳabḍ ve redʿ ḳuvvesini mecārī-i māddeye tevcīh edip o ḳuvve mecārīyi ḳabḍ etmekle mevḍiʿ-i vecaʿa inṣıbāb ṣadedinde olan mevāddı inṣıbābdan menʿ eder.

Ve baʿḍı kerre dahi biz devānın memerrinde ḳalīlen meks̱ini ḳaṣd eyleriz, o devānın ʿameli fāyiḳ ve kes̱īr olsun için velākin o devā serīʿü'n-nüfūẕ olmakla meks̱ eylemez ve serīʿan mürūr edip ʿameli tāmm olmaz, pes o devāya müs̱ebbıṭ ve muʿavvıḳ devā iḍāfe eyleriz, onun ʿavḳı ile memerrinde vech-i meẕkūr üzere meks̱ etmekle onlara fāidesi tāmme olur. Edviye-i müfettiḥanın eks̱eri kebidde meks̱ eylemez ve serīʿan nüfūẕ [559a] edip kebidi tecāvüz eder ve kebidde lebs̱i ḳaṣd olundukta kebidin cihet-i ḫilāfına cāẕib devā ona iḍāfe olunur. Mes̱elā müfettiḥ devāya bezr-i fücl iḍāfe olunur ve müfettiḥ devā kendi ḳuvveti ḥasebiyle kebidden serīʿan

nüfūẕa ṭālib oldukta bezr-i fücl onu fem-i miʿde cānibine ceẕb eder ve müfettiḥ devā iki ḳuvve arasında müteḥayyir olup müddet-i taḥayyüründe meks̱ ve müddet-i meks̱te ʿamel edip kebidi ıṣlāḥ eder ve baʿdehu nüfūẕ eder.

Ve baʿḍı kerre bizim bulduğumuz devā iki ṭarīḳ beyninde müşterek olur ve bizim maṭlūbumuz ṭarīḳ-i vāḥide olur, pes ona biz o devāyı bizim maṭlūbumuz olan ṭarīḳe ḥaml ve ṭarīḳ-i āẖerden menʿ eder bir devā iḍāfe eyleriz. Mes̱elā edviye-i müdirre-i müfettiḥa istiʿmālini murād eylediğimizde ona biz ẕerārīḥ iḍāfe eyleriz ve o müfettiḥāt-ı müdirreyi ẕerārīḥ ṭarīḳ-i ʿurūḳtan ṣarf edip külā ve mes̱āne ṭarīḳine tevcīh eder.

Ve maʿlūm buyurula ki eks̱er-i edviyenin maḥall-i vuḳūʿuyla maḥall-i ʿameli biribirine muġāyir ve başka başka maḥaller olur. Ve baʿḍı kerre maḥall-i vuḳūʿundan ʿamelinin maḥalli ebʿad olur, bu ṣūrette vācib olur ki o maḥall-i ebʿadda ʿameli maṭlūb olan devāya onu muṭīr olup maḥall-i ebʿada serīʿan īṣāl eden devā iḍāfe oluna.

Ve baʿḍı kerre ʿameli maḥall-i vuḳūʿuna ḳarīb olur, o mis̱illi maḥalde istiʿmāl olunan devāya vācib olur ki onu müs̱ebbiṭ ve muʿavvıḳ devā iḍāfe oluna.

Ve maʿlūm buyurula ki ġaraḍ-ı vāḥid için istiʿmāl olan devālardan mücerreb olan devā ġayr-i mücerrebden ẖayrlı olur. Ve keẕālik ġaraḍ-ı vāḥidde müstaʿmel devānın ḳalīli kes̱īrinden ẖayrlı olur. Ve mücerreb devānın ġayr-i mücerrebden ẖayrlı olduğunun sebebi budur ki devā-i mürekkebin ḥükmü iki vech üzere olur: Bir vechi besāyıṭından aẖẕ olunur ve vech-i āẖeri terkībi ile ḥāṣıl olur. Pes vech-i evvel her ne ḳadar bilā-tecribe ḳıyāsla maʿlūm olur ise lākin vech-i s̱ānī ile devā-i mürekkebin ḥükmünü taʿarrüf tecribe ṭarīḳine münḥaṣır olur. Pes bilā-tecribe istiʿmāl olunan devānın bi-ḥasebi't-terkīb ḥāṣıl olan mizāc o devādan maṭlūb olan mizāca muvāfıḳ veyāẖūd zāid ve nāfiḍ olmakla mübāyin olduğu maʿlūm olmaz, ammā mücerrebde iki vechle muvāfaḳatı müteḥaḳḳaḳ olmakla onun ʿilāc olduğu müteḥaḳḳaḳ olur.

Ve baʿḍı kerre mürekkeb devānın besāyıṭından mütevaḳḳaʿ olan ṣūret-i terkībī ile ḥāṣıl olan fāide eks̱er olur.

Edviyenin Keyfiyyet-i Terkībinin Beyānı Budur

Maᶜlūm buyurula ki kaçan sana muᶜālecede dört ḥācet ᶜārıḍ olup bi'ṭ-ṭabᶜ o ḥācetlere kāfī olur müfred devā bulunmayıp sen devā-i maṣnūᶜa yaᶜnī devā-i mürekkebe muḥtāc olsan, mes̱elā istifrāġ ḳaṣd eylediğinde maṭlūbun olan istifrāġın ḥuṣūlü saḳmūnyā ve şaḥm-ı ḥanẓal ve ṣabır ve türbüd mis̱illi edviyelere muḥtāc olsa o vaḳtte sen naẓar eyle ve maṭlūbun olan istifrāġın edviye-i erbaᶜa-i mez̠kūreye ve ᶜameline ḥāceti ᶜale's-seviyye olup ve olmadığını taᶜarrüf eyle. Eger o edviyelere ve ᶜameline ḥācet berāber ise o dört edviyenin her birinden onların şerbet-i vāḥidelerinin rubuᶜlarını aḫz̠ edip terkīb eyle. Ve eger onlara ḥācet ᶜale's-seviyye olmayıp belki ḥācet baᶜḍısına eks̱er ve baᶜḍı āḫere eḳall olur ise sen ḥads-i ṣınāᶜī ile edviye-i erbaᶜa-i mez̠kūreye ḥācetin meblağını ḥads eyle ve her bir devāya ḥācetlerin birbirine ḳıyās ile nisbetlerini aḫz̠ edip o nisbeti terkīb-i edviyede ḳānūn eyle ve o ḳānūn üzere edviyeleri ziyāde ve noḳṣān eyle yaᶜnī o dört edviyeden birinin şerbet-i vāḥidesinin s̱ülüs̱üne ve āḫerin südüsüne ve üçüncünün üç s̱ümününe ve dördüncünün s̱ümün-i vāḥidine ḥācet olsa o miḳdār üzere edviye-i mez̠kūrenin her biri aḫz̠ olunup terkīb olunur.

Ve maᶜlūm buyurula ki tiryāḳ mis̱illi olan devā-i münciḥin besāyıṭı ḥasebiyle ās̱ārı ve ḳuvāsı vardır. Ve kez̠ālik o devāya mizāc ḥāṣıl olsun için bir müddet taḫmīr olundukta ona gelen ṣūretin dahi ās̱ārı ve ḳuvāsı vardır.

Baᶜḍı kerre ṣūretten ḥādis̱ olan ās̱ār ve ḳuvā besāyıṭtan ḥādis̱ olan ās̱ār ve ḳuvādan efḍal olur. Ve eṭıbbā derler ki tiryāḳın filān maraḍa nefᶜi sünbül ḥasebiyle ve maraḍ-ı āḫere mürr ḥasebiyle olur. Eṭıbbānın bu ḳavline iltifāt olunmaz belki o edviyelerin eṭıbbānın dedikleri minvāl üzere emrāḍa min-vechin fāidesi olur lākin ᶜumde tiryāḳın ṣūreti olup tiryāḳ bi-ḥasebi'ṣ-ṣūre celīle ve nāfiᶜa oldu lākin bizim için onun cezālet-i şānına ve efᶜāline işāret-i celiyye ile işāret mümkin olmaz.

Ve maᶜlūm buyurula ki mürekkebāt eczālarında biraz edviye vardır ki o terkībde onlar ᶜamūd ve aṣl olur, onlar ḥaz̠f olunsa fāide-i maṭlūbe bāṭıl olur, mes̱elā tiryāḳta laḥm-ı efᶜī aṣl ve ᶜamūddur, tiryāḳtan laḥm-ı efᶜī iḫrāc olunmakla maṭlūb olan fāide bāṭıl olur ve kez̠ālik eyāric-i feyḳarāda ṣabır ve eyāric-i lūġāziyāda ḫarbaḳ aṣl ve ᶜamūd olur; onlar iḫrāc ve tebdīl olunmak cāiz olmaz.

Ve mürekkebātın eczāsında biraz edviye dahi vardır ki onlar ḥaẕf ve tebdīl olunmak cāizdir ve onlar terkībde ziyāde ve noḳṣān kılınmak dahi cāiz olur.

Ve biraz edviye dahi vardır ki eczā-i terkīb üzere ziyāde kılınsa muḍırr olur. Mes̱elā tiryāḳa belāẕur ziyāde olunsa edviyesini ifsād eder ḫuṣūṣan laḥm-ı efʿīyi ziyāde ifsād eder.

Ve biraz edviye dahi vardır ki onu ziyāde devāya muḍırr olmaz. Mes̱elā tiryāḳ eczāsına cevz-i bevvā ziyāde eylesen cerīme-i ʿaẓīme getirmiş olmazsın.

Ve maʿlūm buyurula ki çok terkīb olur ki mefāside müʾeddī olur ve çok terkīb dahi meziyyet-i fiʿl ve meziyyet-i es̱ere müʾeddī olur. Ve çok terkīb dahi müfredāt ve mürekkebāttan olur yaʿnī o mürekkebin baʿḍı eczāları müfredāt ve baʿḍı āḫerleri mürekkebāt olur tiryāḳ gibi, zīrā tiryāḳın eczāları ẕikri ātī müfredāt ile her birisi mürekkebe olan aḳrāṣ-ı s̱elās̱eden olur ve o ḳurṣların her birinin ṣūret-i mizācı ḥasebiyle birer mizāc-ı ḫāṣṣı olur ki o mizāc besāyıṭında olmaz.

Ve baʿḍı kerre dahi bir devā-i mürekkeb sāir mürekkebāttan terkīb olunup onun eczāsında müfred devā olmaz.

Kitāb-ı Ḫāmisin Cümle-i Ūlāsı Ḳarābāẕīnde Olan Mürekkebāt-ı Rātibe Beyānındadır O Dahi On İki Maḳāle Üzeredir

Maḳāle-i Ūlā Tiryāḳāt ve Maʿācīn Beyānındadır

Tiryāk-ı Fārūk: Bu tiryāḳ edviye-i mürekkebenin ecelli ve efḍali olur, zīrā onun menāfiʿi kes̱īredir ḫuṣūṣan ḥayyāt ve ʿaḳārib ve kelb-i kelib nehş ve ʿaḍḍlarına ve sāir sümūm-ı meşrūbe-i ḳattāleye ve emrāḍ-ı balġamiyye vü sevdāviyyeye ve o emrāḍın ḥummālarına ve riyāḥ-ı ḫabīs̱eye ve fālic ve sekteye ve ṣarʿ ve laḳve ve raʿşe ve vesvās-ı sevdāvī ve cünūn ve ḫāṣṣaten cüẕām ve baraṣ bi'l-cümle bu emrāḍa nefʿi eks̱erdir. Ve keẕālik ḳalbi teşcīʿ ve ḥavāssı tezkiye ve nefsi teshīl ve ḫafaḳānı iẕhāb ve nefs̱-i demi ḥabs eder, külā ve mes̱āne evcāʿının eks̱erine ve idrār-ı bevl ve ṭams̱a nāfiʿ olur

ve ḥaṣātı teftīt eder, ḳurūḥ-ı emᶜāya ve bāṭında kebid ve ṭıḥāl ve ġayrıların ṣalābetlerine nāfiᶜ olur.

Ve tiryāḳın ancak bu menfaᶜatleri besāyıṭının mizācına tābiᶜ ṣūretinin ḫāṣṣıyeti ile ḥāṣıl olur, zīrā tiryāḳın ṣūreti bi'l-ḫāṣṣa rūḥu ve ḥārr-ı ġarīziyyeyi taḳviye eder ve ṭabīᶜat müḍāddāt-ı bārid ve müḍāddāt-ı ḥārreye muḳāvemette onları muḳavvī olan ṣūret-i tiryāḳiyyeden istiᶜānet eder.

Ve tiryāḳ nüsḫalarının ḫayrlısı [559b] ve aṣlı o nüsḫadır ki onu Enderūmāḫus terkīb eylemiştir. Ve Cālīnūs ve onun ems̱āli ṭabībler ḳaṣd edip terkīb-i aṣlī üzere baᶜḍı edviye ziyāde ve terkīb-i aṣlīde mevcūd olan baᶜḍı edviyeyi refᶜ ve tenḳīṣ eylediler. Ve onların o taṣarrufları ḍarūret īcāb etmekle ve dāᶜī-i ḳavī ile değildir belki ẕikrlerinin beḳāsını ve Enderūmāḫus'tan o es̱er bergüẕār kaldığı gibi kendilerin dahi es̱erlerinin beḳāsını iltimās onları nüsḫa-i aṣliyyeyi taġyīre ḥaml eyledi. Reʾy-i ṣavāb budur ki tecribe ile devā-i münciḥ olduğu s̱ābit olan aṣl terkīb taḥrīk ve taġyīr olunmaya, zīrā cāizdir ki tecribe ile s̱ābit olan tiryāḳın menāfiᶜ-i kes̱īresi terkīb-i aṣlīnin ṣūreti ve mizācı ḥasebiyle ola ve taġyīr olunup o vezninden iḫrāc olundukta ṣūret-i aṣliyyeye tābiᶜ olan fevāid ṣūret-i muġayyireye tābiᶜ olmaya. Ve eger bir müddeᶜī daᶜvā ederse ki bir vezinde olan terkībin bi-ḥasebi'ṣ-ṣūret olan ḫāṣṣıyetini benim ᶜirfānım muḥīṭ olur, pes o müddeᶜī mekẕūbu ve emr-i merdūdu daᶜvā etmiş olur. Ve onun naẓīri o kimsedir ki fereste ve insānda ve sāir envāᶜ-ı ecsāmda mevcūd olan ᶜanāṣır-ı erbaᶜanın evzānı benim maᶜlūmum olmuştur diye iddiᶜā eyledi.

Ve tiryāḳın insān gibi aḥvāli vardır, ṭufūliyyeti ve teraᶜruᶜu ve şebābı ve şeyḫūḫatı ve mevti olur, zīrā tiryāḳ zamān-ı terkībinden altı ay veyāḫūd bir sene ḳadar müddette ṭıfl olur. Ve kaçan bilād-ı ḥārrede altı ayı ve bilād-ı bāridede bir seneyi tecāvüz eylese teraᶜruᶜ ve tezeyyüdü aḫẕ eder. Ve bilād-ı ḥārrede on sene ve bilād-ı bāridede yirmi sene onun tezeyyüdü ve ḳuvvetinin nemāsı tekmīl olup ḳuvvetinin kemāli zamānından bilād-ı ḥārrede on sene ve bilād-ı bāridede yirmi sene dahi bir ḳarār üzere vāḳıf olup kāmilen bāḳī kalır. Ve kaçan zamān-ı terkībinden bilād-ı ḥārrede yirmi sene ve bilād-ı ḥārrede kırk sene mürūr eylese onun ḳuvveti inḥiṭāṭa bedʾ edip tiryāḳiyyetin ḳalīlen ḳalīlen noḳṣānı aḫẕ eder. Ve zamān-ı inḥiṭāṭın evvelinden bilād-ı ḥārrede otuz sene ve bilād-ı bāridede altmış sene mürūrundan

sonra ondan tiryāḳiyyet külliyyeten münseliḫ olup ḳuvveti tiryāḳiyyet ḳuvvetinden dūn ve münḥaṭṭa olan meʿācīnin biri gibi olur.

Ve vācib olur ki melsūʿa tiryāḳın ṭarīsi ve ḳavīsi saḳy oluna ve ġayrılara ḍaʿīfi saḳy oluna. Ve melsūʿ baʿḍı kerre tiryāḳ-ı ṭarīden nıṣf mis̱ḳālden bir mis̱ḳāle varınca ḳadar saḳy olunmağa mutāc olur.

Ve tiryāḳın ṭarī ve ḳavīsi ile ʿatīḳ ve ḍaʿīf ve redīsini farḳ için imtiḥānāt vardır. Cümle-i imtiḥānlardan biri budur ki bir insāna müshil saḳy olunup ishāline intiẓār olunur ve ishāli ẓuhūr eyledikte ona tiryāḳ saḳy olunur. Eger tiryāḳ onun ishālini ḥabs eder ise onun ṭarī ve ceyyid olduğuna ḥükm olunur ve eger ishāli ḥabs eylemez ise o tiryāḳın ʿatīḳ ve redī olduğuna ḥükm olunur. Ve imtiḥānāttan biri dahi Cālīnūs'un ẕikr eylediği imtiḥāndır, o imtiḥān budur ki bir dīk-i berrī ṣayd olunur, zīrā dīk-i berrīnin mizāc-ı büyūtta rüʾyet olunan dīkten eybes olur ve eybesü'l-mizāc olan dīk ile tecribe muḥkem olur. Muṣannif der ki ben ẓann ederim ki dīk-i berrīden murād tedrüc-i ẕekerdir. Pes o ṣayd olunan dīk-i berrīye bir hāmme irsāl olunur ve baʿdehu o dīke tiryāḳ saḳy olunur, eger o dīk sağ kalırsa o tiryāḳ ceyyid olduğuna ḥükm olunur.[1]

Ve afyūn ve şevkerān ve o mis̱illi nesne saḳy olunan kimselere tiryāḳ saḳy olunmakla dahi tiryāḳın cevdeti veyāḫūd redāʾeti taʿarrüf olunur.

Ammā bīş şürb eden kimseye tiryāḳın menfaʿati ḳalīledir, onun maḍarratını külliyyen defʿ eylemez; tiryāḳın ona menfaʿatinin ġāyeti mevtin bir müddet imhāli olur. Ve baʿḍıların zuʿmu üzere bīş şürb edenlere devā-i misk cümleden enfaʿdır.

Ve her ʿillette tiryāḳın miḳdār-ı şürbü vardır. Suʿāl-i ʿatīḳ ve vecaʿ-ı ṣadr ve vecaʿ-ı cenbde tiryāḳ bir türmüse ḳadar mā-ı ʿasel ile saḳy olunur; eger ḥummāsı var ise cüllāb ile saḳy olunur. Ammā ibtidā-i edvārda olan nāfiḍ-i dāir ve berd ve ḳayʾ için bir türmüse tiryāḳ mā ile veyāḫūd şarāb ile saḳy olunur ve onların yaʿnī mā ve şarābın miḳdārı üçer ūḳıyyeden noḳṣān kılınmaz ve dört buçuk ūḳıyyeden dahi ezyed ve eks̱er kılınmaz.

Ḳūlınc ve miʿde nefḫi ve maġṣ için bir türmüse tiryāḳ mā-ı ʿasel veyāḫūd cüllāb ile senin bildiğin üzere saḳy olunur.

---

1 دجاج طائر معروف لا يوجد بالبر وقيل يوجد ببر الهند هكذا ذكر ابن كتبي وكأنه الشيخ لم يلتفت الى القول الثاني وصرف كلام جالنوس عن ظاهره

Ve suḳūṭ-ı şehvet ṣāḥibine dahi mā ile veyāḫūd şarāb ile senin bildiğin gibi saḳy olunur. Ve bir türmüse tiryāḳ esārūn ṭabīḫi içinde istisḳā için saḳy olunur ve ḳable't-ṭaᶜām bir türmüse tiryāk yutulur veyāḫūd bir buçuk ūḳıy-ye ḫall-i memzūc içinde saḳy olunur.

Ve nefs̱-i dem ṣāḥibine eger o ᶜilletin ᶜahdi ḳarīb ise tiryāḳ bir mis̱ḳāle varınca ḳadar ḫall-i memzūc içinde saḳy olunur ve eger ᶜahdi ḳadīm ise o miḳdār tiryāḳı semḳūṭūn[2] ṭabīḫi ile ġadāten ve ᶜaşiyyeten saḳy olunur.

Ammā ṣavtı munḳaṭıᶜ olanlara bāḳılāt miḳdārı tiryāḳ mā-ı ᶜasel veyāḫūd rubb-ı ᶜineb ile saḳy olunur veyāḫūd tiryāḳı munḳaṭıᶜu'ṣ-ṣavt olan kimse taḥt-ı lisānında imsāk eder.

Ve ḳurūḥ-ı emᶜā ve ishāl-i dem için tiryāḳ mā-ı summāḳtan saḳy olunur.

Ve ḍīḳ-ı nefesten için sikencebīn-i muᶜanṣalden bir ūḳıyyeden eḳall ike saḳy olunur ve onun ile ṣarᶜ için ġarġara olunur ve baᶜdehu tiryāḳtan rubuᶜ mis̱ḳāl nıṣf mis̱ḳāle varınca ḳadar suda veyāḫūd sikencebīn-i ᶜunṣulda saḳy olunur.

Ve keẕālik ṣudāᶜ ve şaḳīḳada dahi o minvāl üzere tiryāḳ istiᶜmāl olunur.

Ve tiryāḳ kerefs ṭabīḫi içinde saḳy olunsa külāda ve mes̱ānede olan ḥaṣātı teftīt eder ve heyḍayı menᶜ ve ṭabīᶜatı ḥabs eder.

Ve zamān-ı ṣıḥḥatte tiryāḳ istiᶜmāl edenlere sümūm muḍırr olmaz ve ona āfāt ve nikāyesi iṣābet eylemez ve vebā emrāḍından emīn olur ve menāfiᶜ-i sāiresi dahi olur.

<u>Aḫlāt-ı Tiryāḳın Nüsḫasıdır:</u> İsḳīl aḳrāṣından kırk sekiz mis̱ḳāl ve aḳrāṣ-ı efāᶜīden yirmi dört mis̱ḳāl ve aḳrāṣ-ı Enderuḫūrūn ve fülfül-i esved ve afyūn her birinden o mis̱illi yaᶜnī yirmi dört mis̱ḳāl ve dār-ı ṣīnī bir rivāyette on iki mis̱ḳāl ve bir rivāyet-i uḫrāda o dahi yirmi dört mis̱ḳāl, verd on iki mis̱ḳāl ve şelcem-i berrī bezri ve isḳūrdiyūn ve aṣl-ı sūsen ve ġārīḳūn ve rubbu's-sūs ve dühn-i belesān her birinden o mis̱illi yaᶜnī dār-ı ṣīnī miḳdārı ve mürr ve zaᶜferān ve zencebīl ve rāvend ve fenṭāfīlun ve fūẕenec-i cebelī ve ferāsiyūn ve fuṭrāsāliyūn ve usṭūḫūdus ve ḳusṭ-ı mürr ve fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfül ve dūṭāmān[3] ve kündür ve fiḳāḥ-ı idḫir ve ṣamġ-ı buṭm ve es-selīḫatü's-sevdā ve sünbül ve caᶜde her birinden altışar

2 سمقوطن يطلق على الحي العالم والقنطوريون ودواء شريف له فضل ونفع Dāvūd-ı Ḍarīr.
3 "Dūṭāmān" baᶜḍı nüsḫada meẕkūrdur.

mis̱ḳāl ve meyᶜa-i sāile ve bezr-i kerefs ve sīsāliyūs ve bezr-i s̱ālesfīs ve nānḫāh ve kemāẕeryūs ve kemāfīṭūs ve heyūḳāḳısṭīdās ᶜuṣāresi ve sünbül-i Aḳlīṭī ve sāẕec ve mū ve cenṭiyānā ve bezr-i rāziyānec ve ṭīn-i maḫtūm ve ḳulḳuṭār-ı muḥraḳ ve ḥamāmā ve vecc ve ḥabb-ı belesān ve heyūfārīḳūn ve fū ve ṣamġ ve ḳardemānā ve enīsūn ve aḳāḳıyā her birinden dörder mis̱ḳāl ve dūḳū ve bārzed ve ḳafru'l-yehūd ve cāvşīr ve ḳanṭūriyūn-ı daḳīḳ ve zerāvend-i ṭavīl her birinden ikişer mis̱ḳāl ve bir rivāyette "zerāvend-i ṭavīl" bedeline "zerāvend-i müdaḥrec" vāḳiᶜ olmuştur; ammā cünd-i bīdester bir rivāyette iki mis̱ḳāl ve rivāyet-i uḫrāda dört mis̱ḳāldir ve sikencebīnde dahi kelām-ı cünd-i bīdesterde olan [560a] kelām gibidir. Ve ᶜasel on rıṭl, ᶜatīḳ ve ḥādd olan şarāb-ı reyḥānī iki ḳısṭ. Pes bu edviyelerden ẕevebānı ḳābil olanlar iẕābe olunur ve naḳᶜ olunacaklar naḳᶜ ve daḳḳ olunacak edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve baᶜdehu ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp ġaḍār yāhūd reṣāṣ veyāḫūd fıḍḍadan mütteḫaẕ bir ināya vaḍᶜ olunur ve maᶜcūn ile inā mümtelī kılınmaz teneffüs eylesin için; ᶜasel ve şarābdan mā-ᶜadā cemīᶜan tiryāḳın eczāsı altmış dört devādır.

Nüsḫa-i Uḫrā: Aḳrās-ı işḳīl kırk sekiz mis̱ḳāl, aḳrāṣ-ı efāᶜī, aḳrāṣ-ı enderūḫūrūn ve fülfül-i esved ve afyūn-ı ceyyid her birinden yirmi dörder mis̱ḳāl ve s̱ūm-ı berrī ve verd-i aḥmer-i yābis ve bezr-i şelcem-i berrī ve iresā ve ġārīḳūn ve ᶜaṣīr-i sūs yaᶜnī rubb-ı sūs ve dühn-i belesān ve dār-ı ṣīnī her birinden on ikişer mis̱ḳāl ve mürr ve ferāsiyūn ve zaᶜferān ve dār-ı fülfül ve zencebīl ve ḥabaḳ-ı cebelī ve fuṭrāsāliyūn ve fenṭāfilyūn ki ẕevi'l-ḫamseti'l-evrāḳın birisidir ve rīvend-i ṣīnī ve ḳusṭun ebyaḍ ve mürr olan ṣınıfı ve usṭuḫūdūs ve fülfül-i ebyaḍ ve müşk-ṭarāmşīᶜ ve fiḳāḥ-ı iẕḫīr ve ᶜilkü'l-enbāṭ ve lübān ve selīḫa ve sünbül her birinden altışar mis̱ḳāl ve cenṭiyānā ve s̱ālāsfīs yaᶜnī ḥurf-ı ebyaḍ ve lübnā ve sīsāliyūs ve sünbül-i Aḳlīṭī yaᶜnī nārdīn ve bezr-i nānḫāh ve kemāfīṭūs ve kemāẕeryūs ve heyūḳāḳısṭīdās ve sāẕec ve eftīmūn[4] ve fū ve mū ve bezr-i kerefs ve bezr-i rāziyānec ve ṭīn-i buḥayre ve ḳulḳuṭār-ı meşvī ve ḥamāmā ve heyūfārīḳūn ve vecc ve ḥabb-ı belesān ve aḳāḳıyā ve ṣamġ-ı ᶜArabī ve ḳardemānā her birinden dörder mis̱ḳāl ve zūferā ve ḳınne ve cāvşīr ve sekbīnec ve ḳafru'l-yehūd ve ḳanṭūriyūn ve zerāvend-i müdaḥrec ve cünd-i bīdester her birinden ikişer mis̱ḳāl.

---

4 Enīsūn nüsḫa.

Ve nüsaḫ-ı ᶜacemiyyede is̱bāt olunduğu üzere bu nüsḫa-i s̱āniyenin üzerine altı ᶜaded devā ziyāde olunup tiryāḳın ᶜaselden mā-ᶜadā aḫlāṭı yetmiş ᶜaded edviyeye bāliġ oldu, o ziyāde olunan edviye bunlardır: ḥabaḳ-ı nehrī ve keyye ve kes̱īrā ve ᶜūd-ı ṭūniyā[5] ve zerāvend-i ṭavīl ve bezr-i benc her birinden ikişer mis̱ḳāl. Ve bu edviyenin ᶜaseli mecmūᶜ-ı edviyenin ḍıᶜfı kılınır. Ve cemīᶜan tiryāḳta olan edviyenin miḳdārı bin dört yüz otuz dört mis̱ḳāle bāliġ olur.

Mütercim der ki belki maᶜa'l-ᶜasel miḳdārı bin dört yüz yirmi sekiz mis̱ḳāldir. Pes bu devālar aḫẕ olunup zaᶜferān münferiden saḥḳ olunur ve mürr ve afyūn ve lübān dahi başka başka daḳḳ olunur ve maṭbūḫ ṭılā içinde o edviye-i medḳūḳa bir gece naḳᶜ olunur ve ᶜilk ve ḳınne dühn-i belesān ile iẕābe olunur ve ḳulḳuṭār vaḥdehu daḳḳ olunur ve baᶜdehu sāir edviye dahi daḳḳ olunup elekten geçirilir ve onlar cemīᶜan menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve ᶜinde'l-ᶜacn hāven içinde o edviye muḫteliṭ olunca ḳadar daḳḳ-ı ceyyid ile daḳḳ olunur ve baᶜdehu ḳārūreden veyāḫūd ġaḍāyirden yaᶜnī ṭīn-i lāzib-i ḥarrdan mütteḫaẕ bir inā içinde kılınıp refᶜ olunur ve dört seneden sonra istiᶜmāl olunur. Ve ondan şerbet-i kāmile bir dirhem olur, ᶜale'r-rīḳ mā-ı fātir ile istiᶜmāl olunur.

<u>Tiryāḳ İçin Nüsḫa-i Uḫrā:</u> İsḳīl ḳurṣları kırk sekiz mis̱ḳāl ve aḳrāṣ-ı efāᶜī yirmi dört mis̱ḳāl, dār-ı fülfül yirmi dört mis̱ḳāl, aḳrāṣ-ı Enderuḫūrūn yirmi dört mis̱ḳāl, verd-i aḥmer-i yābis ve menzūᶜu'l-aḳmāᶜ on iki mis̱ḳāl ve āsmāncūnī süsen kökü ve aṣl-ı sūs ve bezr-i şelcem ve isḳūrdiyūn ve dār-ı ṣīnī ve afyūn ve ġārīḳūn her birinden on ikişer mis̱ḳāl, ᶜīdānu'l-belesān on mis̱ḳāl, dühn-i belesān ın mis̱ḳāl, fülfül-i ebyaḍ ve rāvend-i ṣīnī ve mürr-i ṣāfī ve ḳusṭ-ı mürr ve selīḫa ve zaᶜferān ve sünbül-i Hindī ve dīḳṭāmāyen yaᶜnī müşk-ṭarāmşīᶜ ve ferāsiyūn ve fiḳāḫ-ı iẕḫir ve fūẕenec-i cebelī ve kündür-i ẕeker ve caᶜde ve usṭūḫūdūs ve fuṭrāsāliyūn yaᶜnī bezr-i kerefs-i cebelī, māḳeẕūnī ve fī-nüsḫatin aḳeẕūnī ve maṣṭakī ve ṣamġu'l-buṭm ve zencebīl ve ẕevi'l-ḫamseti'l-evrāḳ her birinden altışar mis̱ḳāl, fülfül-i esved yirmi dört mis̱ḳāl, bezrü'l-kerefs ve kemāfīṭūs ve meyᶜa-i sāile ve mū ve ḥamāmā ve nārdīn yaᶜnī sünbül-i Rūmī ve ṭīn-i maḫtūm ve fū ve kemāẕeryūs ve sāẕec-i Hindī varaḳı ve ḳulḳuṭār-ı muḥraḳ ve cenṭiyānā-i Rūmī ve enīsūn ve

5 [Matbularda "ᶜūd-ı fāvāniyā"]

ūfāḳasṭīdās ʿuṣāresi ve ḥabb-ı belesān ve ṣamġ-ı ʿArabī ve bezr-i rāziyānec ve ḳardemānā ve sīsāliyūs ve aḳāḳıyā ve ḥurf-i ebyaḍ ve heyūfārīḳūn ve nānḫāh ve sekbīnec her birinden dörder mis̱ḳāl, cünd-i bīdester ve zerā-vend-i ṭavīl ve dūḳū yaʿnī cizr-i berrīnin bezri ve ḳafru'l-yehūd ve cāvşīr ve ḳanṭūriyūn-ı daḳīḳ ve bārzed yaʿnī ḳınne her birinden ikişer mis̱ḳāl. Bu devālar ẕikri mürūr eden vech üzere daḳḳ olunur ve elekten geçirilir ve ʿasel ile maʿcūn kılınır.

Aḳrās-ı Efāʿīnin Ṣıfātı Budur: Rebīʿin idbārı ve ṣayfın iḳbāli katında efāʿī ṣayd olunur. Eger rebīʿ şitāī olur ise efāʿī ṣaydı evāil-i ḳayẓ gelince ḳadar teʾḫīr olunur. Ve efāʿī o ḥayyāttır ki onun reʾsi müferṭaḥ ve müstaʿ-riz olur ḫuṣūṣan boynuna ḳarīb olan maḥall ziyāde müferṭaḥ ve müstaʿ-riḍ olur, raḳabesi cidden daḳīḳ ve kuyruğu ebter ve keşşāşesinde fecācet olur. *"Keşşāşe" efʿīnin meşyi katında derisinden ḥādis̱ olan ṣavta derler. "Fecāce" yürüken iki ayak arasını vāsiʿ eylemeğe derler, Allāhu aʿlem bu maḳāmda her iki keşşāşe aralarında olan siʿa murād olunmuştur.* Ve her efāʿī ḳurṣ ittiḫāẕ olunmağa ṣāliḥ olmaz belki ḳurṣ olmağa ṣāliḥ olan efʿī aşḳaru'l-levn efāʿīnin inās̱ı olur. Ve efʿīnin ẕekeri ile üns̱āsının farḳı ve ʿalā-metleri budur ki ẕekerin her şıdḳında fevḳānī ve taḥtānī birer nābı olur, ammā ünās̱ının birer nābdan eks̱er olur. Ve vācib olur ki efāʿīnin muḳar-renesinden ve erḳamından yaʿnī erkeğinden ve reḳaş olup yaʿnī dişi olup beyāḍa ḍāribe ve māile olanlardan ictināb oluna. Ve efāʿīyi sibāḫtan ve şuṭūṭ-ı evdiye ve enhār ve biḥārdan ṣayd eylemeyeler ve keẕā kes̱īrü'l-eşcār olan mevḍiʿden dahi ṣayd eylemeyeler, zīrā meşcere efāʿīsi arasında bel-lūṭiyye-i ḫabīs̱e vü muʿaṭṭışe bulunur belki efāʿī nedāvete ve yaşlığa baʿīd olan mevāḍiʿden ṣayd olunmak gerektir. Ve ḳurṣ ittiḫāẕı için ḥareketi ḍaʿīfe efʿī ṣayd olunmaz belki o bābda serīʿü'l-ḥareke ve reʾsi fevḳe muntaṣıb olan efʿī ṣayd olunur.

Ve vācib olur ki efʿī ṣayd olundukta ihmāl olunmayıp ṣayd olunduğu gibi reʾsi cānibinden dört iṣbaʿ miḳdārı ve keẕālik ẕenebi ve dübürü cāni-binden dahi o miḳdār ḥaẕf ve ḳaṭʿ olunur. Ve eger o iki ṭarafı ḥaẕf olunan efʿīden dem-i kes̱īr seyelān edip ḥaẕf katında ḥareketi ve ıḍṭırābı dahi kes̱ī-re ve mevti baṭīʾ olur ise o efʿī muḫtār olur ve demi ḳalīl ve ḥareketi dahi ḳalīl ve mevti serīʿ olur ise o efʿī redī olur. Ve keẕālik muḫtāre olan efʿī

ʿalāmātındandır onun ḥareketi serīʿa ve naẓarı cürʾet ve cesāret naẓarı olup maḫrec-i s̱üflü z̠enebinin āḫirinde olmak.

Ve kaçan o efʿī muḫtāre olsa aḥşāsı ve ḫuṣūṣan merāresi iḫrāc olunur ve mā ve milḥ ile ʿalā-vechi'l-istiḳṣā ġasl olunur ve baʿdehu mā ve milḥ ile ṭabḫ olunur ve ona şibt dahi katılır, onda beʾs olmaz. Ve ṭabḫında tehriye olup o efʿīnin laḥmı ʿaẓmından sehlü'l-iltiḳāṭ olunca ḳadar ṭabḫ olunur. Ve baʿdehu laḥmı ʿaẓmdan tanẓīf olunup o laḥm-ı munaẓẓaf bir hāvene ṭarḥ ve daḳḳ-ı nāʿim ile daḳḳ olunur. Ve onu daḳḳa mübāşeret edenlere dühn-i belesānı istinşāḳ ve benān ile o dühnü mesḥ eyleye diye emr ve vaṣiyyet olunur. *Ve baʿḍı* [560b] *Ḳānūn nüsḫasında "ve benān üzere o dühnü mesḥ eyle diye mübāşere olunur" diye vāḳiʿ olmuştur.* Ve kaçan laḥm-ı efʿī nāʿimen daḳḳ olundukta ona kaʿk ḫalṭ olunur ve kaʿkın ḫalṭının ne vech üzere olduğu aḳrāṣ-ı efāʿī nüsḫalarında muḫteliftir lākin taʿvīl Enderūmāḫus nüsḫasınadır, nüsḫa-i sāire onun üzerine tervīḥ olunmaz. Baʿdehu ondan daḳīḳ ve laṭīf ḳurṣlar ittiḫāẕ olunup ẓıllda tecfīf ve maḫzende ḥıfẓ olunur. Ve vācib olur ki o aḳrāṣ üzere ve aḳrāṣ ḥıfẓ olunan kap üzere elbette şems vāḳiʿ olmaya. O aḳrāṣ ḳable'l-cefāf ve baʿdehu şemsten ṣavn ve tevaḳḳī oluna, zīrā o aḳrāṣta olan laḥm-ı efāʿīde sümūm-ı nehşiyye ve sümūm-ı meşrūbeye muḳābele ḳuvvesi vardır, şems o ḳuvveti taġyīr eder.

<u>Ṣıfāt-ı Aḳrāṣ-ı İsḳīl:</u> İsḳīlden raṭb ve rezīn yaʿnī veznde ağır olup lākin ḥacmi ġayr-i ʿaẓīm olanlar iḫtiyār olunup ona ḫamīr ile ṭılā olunur ve onun ṭılāsı ṭīn ile kılınmaz. Ve o isḳīl ḳıdrda veyāḫūd tennūr-ı müsaḫḫanda nuḍc bulunca ḳadar teşviye olunup veyāḫūd ḫubz inḍāc olunan meḳālī üzere teşviye olunup üzerinde olan remādı tennūrdan baʿde'l-iḫrāc izāle dahi olunup ve o isḳīlin cevf-i leyyini aḫẕ olunup o cevf nāʿimen daḳḳ olunur ve ḥadīs̱ olan kirsenne yaʿnī burçak unu ona ḫalṭ olunur. Ammā Enderūmāḫus bir cüzʾ isḳīle iki cüzʾ kirsenne daḳīḳi ḫalṭ eder ve Enderūmāḫus'un ġayrileri isḳīl ve kirsennenin veznlerini berāber kılıp ḫalṭ ederler. Ve baʿde'l-ḫalṭ ondan aḳrāṣ-ı diḳāḳ ittiḫāẕ olunur.Ve o aḳrāṣı ittiḫāẕa mübāşeret edenler, yedine dühn-i verd mesḥ eder. Ve baʿdehu o aḳrāṣ tecfīf olunup aḳrāṣ-ı efāʿī ḥıfẓı gibi muḥāfaẓa olunur.

<u>Enderūḫūrūn Aḳrāṣının Ṣanʿatı Budur:</u> Dār-ı şīşeʿān uṣūlünün ḳuşūru ve ḳaṣab-ı z̠erīre ve ʿīd-i belesān ve esārūn ve mürr ve ḥamāmā ve maṣṭakī ve

ḳusṭ ve emārāḳun yaᶜnī uḳḥuvān-ı ebyaḍ ve fū her birinden altışar mis̱ḳāl, fiḳāḥ-ı iẕḫir ve rāvend ve selīḫa ve dār-ı ṣīnī her birinden yirmişer mis̱ḳāl, mürr yirmi dört mis̱ḳāl, sünbül-i Hindī ve sāẕec-i Hindī her birinden on altışar mis̱ḳāl, zas̱herān on iki mis̱ḳāl. Bu edviyeler aḫẕ olunup her birisi başka başka daḳḳ olunup elekten geçirildikten sonra reyḥānī ve ᶜatīḳ ve ḥalāvete māile olan şarāb ile maᶜcūn kılınır ve aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup gölgede kurutulur ve aḳrāṣ-ı efāᶜī ḥıfẓ olunduğu gibi ḥıfẓ olunur.

Aḳrāṣ-ı Enderūḫūrūn Nüsḫa-i Uḫrāsı Budur: Dār-ı şīşeᶜānın ᶜūdu ve ḳaṣab-ı ẕerīre ve ḳusṭ ve esārūn ve ᶜūd-ı belesān ve ḥamāmā ve mū ve keyye ve fū ve uḳḥuvān her birinden on sekizer mis̱ḳāl ve zaᶜferān ve sünbül-i Hindī ve sāẕec-i Hindī her birinden on ikişer mis̱ḳāl ve mürr yirmi dört mis̱ḳāl. Bu devālar aḫẕ olunup küllīsi daḳḳ olunup bundan muḳaddem ḳurṣ nüsaḫında ẕikr olunduğu üzere ḳurṣ ittiḫāẕ olunur.

Bu Ḳurṣun Nüsḫa-i S̱ālis̱esi Budur: Iṣṭaflāyūs - اصطفلايوس yaᶜnī dār-ı şīşeᶜān ve ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ve fū ve esārūn ve ᶜīdānu'l-belesān ve selīḫa ve caᶜde ve maṣṭakī her birinden altışar mis̱ḳāl ve dār-ı ṣīnī ve ḥamāmā ve mürr her birinden yirmi dörder mis̱ḳāl ve fiḳāḥ-ı iẕḫir ve zaᶜferān her birinden on ikişer mis̱ḳāl, emārāḳun - اماراقن yaᶜnī uḳḥuvān-ı ebyaḍ yirmi mis̱ḳāl, sünbül-i Hindī on altı mis̱ḳāl. Bu edviyeler aḫẕ ve saḥḳ elekten geçirilir ve cemᶜ olunup şarāb-ı ṣāf ile maᶜcūn kılınır ve ẕikri mürūr eylediği üzere ondan ḳurṣ ittiḫāẕ olunup ḥıfẓ olunur.

Maᶜcūn-ı Mes̱rūdīṭūs: Bu maᶜcūnu Mes̱rūdīṭūsu'l-Celīl nāmında bir kimse ṣanᶜat eyledi ve ṣāniᶜinin ismi ile o maᶜcūn tesmiye olundu. Ve onun terkībi sümūm üzere istiᶜmāli mücerreb olan edviye ve ḫuṣūṣan emrāḍ-ı uḫrāda dahi mücerrebe olan edviyeden olur onun menāfiᶜi sümūm-ı muḫtelife ve emrāḍ-ı muḫtelife menfaᶜatlerini cāmiᶜ olsun için ve onu terkīb eden ṭabībin zamānında o maᶜcūn tiryāḳ idi. Ammā Enderūmāḫus luḥūm-ı efāᶜī ve sāir edviye menāfiᶜine mütenebbih olmakla o maᶜcūnun edviyesi üzere luḥūm-ı efāᶜīyi ve sāir edviyeyi ve aḳrāṣ-ı efāᶜīden ve ġayrilerden şeyᵓ-i yesīri ziyāde ve o maᶜcūnda olan baᶜḍı edviyeyi dahi noḳṣān edip o taṣarruf ile tiryāḳ-ı kebīr ḥāṣıl oldu. Ve tiryāḳ-ı kebīrin menāfiᶜi menfaᶜat-i vāḥide ile Mes̱rūdīṭūs menāfiᶜinden eks̱erdir, o menfaᶜat semm-i efāᶜīye tiryāḳ-ı kebīrin menfaᶜatidir, ammā menāfiᶜ-i sāirede tiryāḳın Mes̱rūdīṭūs üzere

mebfaᶜat-i zāide-i muᶜteberesi yoktur belki o maᶜcūnun tiryāḳtan eks̱er-i emrde fāidesi evfer ve ᶜāidesi ercaḥtır. Ve mevāḍiᶜ-i rüchānını beyān ile biz kelāmı taṭvīl eylemeziz, zīrā tiryāḳta meẕkūr olan menfaᶜatler Mes̱rūdīṭūsta mevcūddur. Ve o maᶜcūnun şerbet-i vāḥidesi tiryāḳın şerbet-i vāḥidesinden yesīren evfer ve eks̱er kılınır.

Mes̱rūdīṭūs Terkībinde Cumhūrun Nüsẖası Budur: Zaᶜferān ve mürr ve ġārīḳūn ve zencebīl ve dār-ı ṣīnī ve kes̱īrā her birinden onar dirhem ve sünbül ve kündür ve s̱ālesfīs ve idẖir ve ᶜīdānu'l-belesān ve usṭuẖūdūs ve sīsāliyūs ve ḳusṭ ve kemāfīṭūs ve ḳınne ve yināsb - يناسب yaᶜnī ᶜilk-i buṭm ve dār-ı fülfül ve liḥyetü't-teys ᶜuṣāresi ve cünd-i bīdester ve mālāfiyūn - مالافيون yaᶜnī sāẕec-i Hindī ve meyᶜa ve cāvşīr her birinden sekizer dirhem, selīẖa ve fülfül-i ebyaḍ ve fülfül-i esved ve sūrincān ve caᶜde ve seḳūrdiyūn ve dūḳū ve iklīlü'l-melik ve cenṭiyānā ve dühn-i belesān ve ḥabb-ı belesān ve aḳrāṣ-ı ḳūniyūn ve muḳl her birinden yedişer dirhem, seẕāb iki dirhem, uşşaḳ ve sünbül-i Rūmī ve maṣṭakī ve ṣamġ ve fuṭrāsāliyūn ve ḳardemānā ve bezr-i rāziyānec ve afyūn ve verd-i aḥmer ve dīḳṭāmānen - ديقطامانن her birinden beşer dirhem ve enīsūn ve vecc ve mū ve sekbīnec ve esārūn her birinden üçer dirhem ve fū ve aḳāḳıyā ve sürre-i isḳanḳūr ve bezr-i heyūfārīḳūn her birinden dörder buçuk dirhem ve şarāb-ı reyḥānī ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel miḳdār-ı kifāye. Bu edviyeler aẖẕ olunup naḳᶜa muḥtāc olanlar şarābda naḳᶜ olunur ve ᶜasel ile ẖalṭ olunup ḥıfẓ olunur ve altı aydan sonra istiᶜmāl olunur ve şerbet-i vāḥidesini bunduḳa miḳdārı kılıp eşribe-i ṣāliḥa ile şürb olunur.

Ve bu nüsẖada meẕkūr olan on üç ᶜaded edviye Cālīnūs'un nüsẖasında meẕkūr değildir ve o edviye-i metrūke: ġārīḳūn ve sūrincān ve seẕāb-ı yābis ve uşşaḳ ve dīḳṭāmānen ve esārūn ve kes̱īrā ve usṭuẖūdūs ve kemāfīṭūs ve iklīlü'l-melik ve ᶜīdānu'l-belesān ve fülfül-i esved ve muḳldür. Ve Cālīnūs'un nüsẖasında dahi iki devā vardır ki onlar nüsẖa-i müteḳaddimede mevcūd değildir, o iki devā aṣl-ı sūsen ve milḥtir. Ve nüsẖa-i uẖrāda dahi bu nüsẖada mevcūd olmayan bezr-i seẕāb meẕkūrdur.

Mes̱rūdīṭūs Nüsẖasında Meẕkūr ve Müstaᶜmel Ḳūniyūnun Ṣanᶜatı Budur: Menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb dört dirhem, ᶜilkü'l-buṭm yirmi dört dirhem, iẕẖir ve mürr her birinden on ikişer dirhem ve dār-ı ṣīnī ve muḳl-i azraḳ

ve aẓfāru'ṭ-ṭīb ve sünbül-i Rūmī ve selīḫa ve iklīlü'l-melik ve suᶜd ve ḥabbu'l-ġār her birinden üçer dirhem, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre dokuz dirhem ve zaᶜferān bir dirhem ve ḳafru'l-yehūd iki buçuk dirhem. Ve bu nüsḫa Şābūr b. Sehl'in nüsḫasıdır, bu nüsḫada sāirler üzerine ḳafru'l-yehūd ziyādedir. Ve İbn Rıḍvān nüsḫasında iki buçuk dirhem dār-ı şīşeᶜān ziyāde olunmuştur; *bir āḫer nüsḫada iki buçuk dirhem esārūn ziyāde olunmuştur.*

Tiryāḳ-ı ᶜAzre: Ḥamāmā ve mürr ve sünbül-i Hindī ve münaḳḳā lükk ve māmīs̱ā ve ḳaranfül ve rāvend-i ṣīnī ve ḳaymūliyā ve ḳusṭ-ı mürr [561a] ve cenṭiyānā-i Rūmī ve idḫir her birinden on ikişer mis̱ḳāl, fiḳāḥ-ı idḫir ve ᶜuṣāre-i heyūfāḳısṭīdās ve muḳl-i azraḳ her birinden sekizer mis̱ḳāl ve ᶜāḳırḳarḥā ve dār-ı ṣīnī ve bezr-i rāziyānec ve kibrīt ve bezrü'ş-şibt ve kebid-i mālikī yaᶜnī o kuşun kebidi *ki mālik-i ḥazīn denmekle maᶜrūftur ve deyildi ki Fārsī lisānında ona būtīmār derler* ve esārūn ve ḳardemānā ve ūferbiyūn [ve afyūn] ve nārdīn ve Aḳlīṭī yaᶜnī sünbül-i Rūmī ve eyāheş yaᶜnī fiḳāḥ-ı kerm ve verd-i diflā ve fū ve enīsūn her birinden altışar mis̱ḳāl ve zaᶜferān otuz altı mis̱ḳāl ve fuṭrāsāliyūn yaᶜnī cebelī kerefs toḫumu ve dūḳū yaᶜnī cebelī ve Aḳlīṭī havuç toḫumu ve sünbül-i Rūmīnin fiḳāḥı her birinden üçer mis̱ḳāl, kes̱īrā, ḥabb-ı ḫaşḫāş-ı ebyaḍ ve fülfül-i esved her birinden otuzar mis̱ḳāl, sūsen-i āsmāncūnīnin aṣlı on beş mis̱ḳāl, lübān-ı ebyaḍ yirmi sekiz mis̱ḳāl, bezrü'l-benc o mis̱illi yaᶜnī yirmi sekizer mis̱ḳāl, selīḫa ve menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer-i yābis ve aḳrāṣ-ı Enderūḫūrūn her birinden dokuzar mis̱ḳāl, bezr-i seẕāb bir mis̱ḳāl, ḥabb-ı ütrücc-i maḳşūr ve summāḳ-ı Şāmī her birinden ikişer mis̱ḳāl, dühn-i belesān yirmi dört mis̱ḳāl, fiḳāḥ-ı mū dört buçuk mis̱ḳāl ve arṭamīstiyā ᶜuṣāresi yaᶜnī iblencāseb fiḳāḥı ki ona ḳayṣūm-ı berrī dahi denir. Ve uṣūl-i hindebā her birinden yirmişer mis̱ḳāl, varaḳ-ı ütrücc on üç mis̱ḳāl. Bu edviyeler aḫẕ ve saḥḳ olunup elekten geçirilir ve baᶜdehu o edviyeden naḳᶜ olunacaklar naḳᶜ olunur. Ve aṣl olan onun naḳᶜı şarāb-ı ṣāf u ceyyid içinde kılınmaktır veyāḫūd cumhūrī içinde veyāḫūd müs̱elles̱ veyāḫūd nebīẕ-i zebīb ve nebīẕ-i ᶜasel içinde naḳᶜ olunur ve rıġvesi menzūᶜa olan ḳadr-i ḥācet ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir kap içinde ḥıfẓ olunur ve tiryāḳ-ı kebīri istiᶜmāl gibi istiᶜmāl olunur. Ve baᶜḍı eṭıbbā o terkībin aḫlāṭına uşşaḳtan bir şeyᵓ katarlar ve baᶜḍılar ona uşşaḳ idḫālini uşşaḳın miᶜdeyi iḍmārı ḥasebiyle reᵓy eylemezler.

Tiryāḳ-ı ᶜAzre Nüsḫa-i Uḫrāsı Budur: Ḥamāmā ve mürr ve lükk ve ḳaranfül her birinden beşer ūḳıyye, ᶜāḳırḳarḥā ve īresā ve ūferbiyūn ve belāẕur her birinden ikişer buçuk ūḳıyye ve idḫir ve enīsūn ve esārūn ve ḳardemānā ve verd ve dār-ı ṣīnī ve kibrīt her birinden dörder ūḳıyye ve selīḫa on iki buçuk ūḳıyye, lübnā altı buçuk ūḳıyye ve dūḳū ve fülfül her birinden birer buçuk ūḳıyye, zaᶜferān on iki ūḳıyye ve fuṭrāsāliyūn ve seẕāb-ı yābis her birinden birer ūḳıyye ve ikişer dirhem ve bezr-i rāziyānec ve muḳl her birinden dörder buçuk dirhem ve lübān ve sünbül-i Aḳrīṭī her birinden dokuzar evāḳī, kes̱īrā on ūḳıyye, heyāfāḳasṭīdās ᶜuṣāresi üç ūḳıyye, ḥabbu'l-ütrüccü'l-muḳaşşer bir mis̱ḳāl ve bezrü'ş-şibt ve kebidü'l-mālikī ve ᶜīdānu'ṣ-ṣufr her birinden ikişer mis̱ḳāl, bezrü'l-benc bir rıṭl ve bezr-i ḫaşḫāş iki rıṭl ve sünbül dokuz ūḳıyye bir dirhem, sāẕec ve summāḳ ve ḥabbu'l-belesān her birinden üçer ūḳıyye ve afyūn iki ūḳıyye ve bir buçuk dirhem, mū iki ūḳıyye ve māmīs̱ā ve rīvend ve ḳusṭ her birinden dörder mis̱ḳāl ve varaḳ-ı ütrücc beş mis̱ḳāl, aḳrāṣ-ı Enderūḫūrūn üç mis̱ḳāl, dühn-i belesān yedi mis̱ḳāl ve ᶜuṣāre-i ḳayṣūm bir rıṭl, ḥavlencān yedi ūḳıyye, ḥuḍaḍ altı evāḳī, ᶜasel ḥācet miḳdārı.

Tiryāḳ-ı ᶜAzrede Olan Aḳrāṣ-ı Enderūḫūn Ḳurṣunun Ṣanᶜatıdır: Bābūnec-i aḥmer ve bābūnec-i ebyaḍ ve summāḳ ve enīsūn ve fū ve esārūn ve üşne ve ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ve ᶜīdānu'l-belesān her birisinden birer cüz'. Bunlar mütesāviyetü'l-eczā aḫẕ olunup saḥḳ olunur ve elekten geçirilir ve cemᶜ olunup ceyyidü'l-cevher ve ṣāf olan şarāb ile cemᶜ olunur. Ve aṣl olan o edviyeler şarāb-ı mevṣūf-ı meẕkūr ile cemᶜ olunmaktır veyāḫūd cumhū[r]ī tesmiye olunan şarāb ile veyāḫūd müs̱elles̱ veyāḫūd nebīẕ-i zebīb ile veyāḫūd ᶜasel ile cemᶜ olunur ve baᶜde'l-cemᶜ üç gün mütevāliyen terk olunur ve küllü yevmin merreten taḥrīk olunur. Ve eger ḥācet olur ise ẕikri mürūr eden eşribeden ona ziyāde olunur ve ondan birer mis̱ḳāl vezninde aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup ẓıllda tecfīf olunur. Ve bu tiryāḳı ᶜAzre nām ṭabīb ṣanᶜat eylemiştir, her emrde tiryāḳ-ı fārūḳun ḫalīfesi gibidir.

Ṣanᶜatu't-Tiryāḳı'l-Erbaᶜati: Cenṭiyāna'r-Rūmī ve ḥabbu'l-ġār ve zerāvend-i ṭavīl ve mürr veznleri berāber aḫẕ ve daḳḳ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ḳadr-i kifāye ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve şerbet-i vāḥidesi mis̱ḳāl-i vāḥiddir, mā-ı fātir ile saḳy olunur. Ve deyildi ki işbu tiryāḳ-ı erbaᶜada "mürr"

bedeline baᶜḍı eṭıbbā "ḳusṭ-ı mürr" vaḍᶜ ederler. Ve Çehārbaḫt ḥikāye edip der ki baᶜḍı nüsḫa gördüm ki onda bir cüzᵓ zaᶜferān dahi tiryāḳ-ı erbaᶜa aḫlāṭına idḫāl olunmuştur. *Ve baᶜḍı nüsaḫ-ı Ḳānūn'da* ويجعل فيه مدحرج وهو اقوى واجود *diye mesṭūrdur.* Bu mezkūr o tiryāḳ-ı erbaᶜadır ki ᶜaḳārib ve ᶜanākib lesᶜlerine ve emrāḍ-ı bārideye ve ḫuṣūṣan bağteten vāḳiᶜ olan ṣarᶜa ve ḫafaḳān-ı fuᵓāda nāfiᶜdir.

Sūṭayrā Yaᶜnī Muḫallaṣa-i Ekber Ṣanᶜatı Budur: Bu devā menāfiᶜi cāmiᶜdir, ṣarᶜ ve düvār ve ṣudāᶜ-ı ᶜatīḳ ve raᶜşeye nāfiᶜdir ve mevāddı ᶜayna taḥallübden mebᶜ eder. Ve baᶜḍı kerre ḳadḥ ᶜaḳıbında yaᶜnī ālet ile ᶜayna nüzūl eden māı aḫẕ ᶜaḳıbında bu devā iktiḥāl olunup o su ᶜayna ᶜavdetten menᶜ olunur. Ve bu devā ᶜayna ḥudūs̱ eden āfete ve inḳıṭā-ı ṣavta ve fālice ve vesvāsa ve vecaᶜ-ı esnāna ve vecaᶜ-ı ᶜayna ve riye ve ṣadr ve cenb ve şerāsīf ağrılarına mā-ı ᶜaselde saḳy olunmakla nāfiᶜ olur. Ve ḳaẕf-i dem edenlere ᶜaṣa'r-rāᶜī ve lisān-ı ḥamel suyu saḳy olunup onlara nāfiᶜ olur. Ve miᶜdesinde evcāᶜ ve riyāḥ olanlara ve yereḳāna dahi nāfiᶜdir; levni taṣfiye eder, fikri iẕhāb ve cüşāyı izāle eder. Ve ḳurūḥ-ı mes̱āne ve emrāḍ-ı emᶜā ve mağṣ aṣḥābına saḳy olunur, o aᶜḍāların ve ṭıḥālin ḳurūḥu için iḥtiḳān olunur ve onunla külā ve mes̱āne fuḍūlü idrār olunur ve meẕākīri taḳviye eder ve meẕākīr üzere ṭılā olunsa şehveti inhāḍ eder. Ve mefāṣıl ve niḳris ve teşennüc evcāᶜına nāfiᶜ olur. Ve ẕātü'n-nehş ḥayvānın sümūmuna ve sümūm-ı meşrūbeye nāfiᶜ olur.

Ve Onun Aḫlāṭı Budur: Selīḫa ve idḫir her birinden birer buçuk ūḳıyye ve cünd-i bīdester ve fuṭrāsāliyūn yaᶜnī kerefs-i cebelī bezri her birinden on beşer mis̱ḳāl, bezr-i kerefs iki ūḳıyye, sīsāliyūs bir mis̱ḳāl ve ḳusṭ ve dār-ı ṣīnī ve aḳrāṣ-ı Aẕrūmağamā ve meyᶜa-i sāile ve esārūn her birinden altışar mes̱āḳīl ve enīsūn ve afyūn her birinden onar mis̱ḳāl, fülfül-i ebyaḍ on iki mis̱ḳāl, dār-ı fülfül ve sünbül ve ḥamāmā ve zaᶜferān her birinden dörder mis̱ḳāl. Bu edviyeler aḫẕ olunup saḥḳ olunur ve elekten geçirilip menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile cemᶜ olunur ve bir kaba konulup ḥıfẓ olunur ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur ve onun istiᶜmāli altı ay meks̱inden sonra olur.

Muḫallaṣa-i Kübrā Aḫlāṭından Olan Aẕrūmağamā Aḳrāṣının Ṣanᶜatı Budur: Ḥamāmā, dār-ı şīşeᶜān, ḳusṭ, ḳaṣab-ı ẕerīre, fülfül-i ebyaḍ, ḳaranfül, nānḫāh her birinden üçer mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī, maṣṭakī, zaᶜferān, mürr her

birinden altışar mis̱ḳāl, fū bir mis̱ḳāl, sünbülü'ṭ-ṭīb, sāẕec-i Hindī her birinden yedişer mis̱ḳāl. Bu edviyeler mesḥūḳan ve munḫūlen cemᶜ olunup şarāb-ı ṣāf ile veyāḫūd ġayri ile maᶜcūn kılınıp birer mis̱ḳāl vezninde ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve ẓıllda tecfīf olunup istiᶜmāl olunur.

Büzürg-dārū Tesmiye Olunan Ehl-i Fārs'ın Muḫtārı Maᶜcūn-ı Kebīrdir: Bu maᶜcūn felūniyā meẕhebine ẕāhib ve keẕālik tiryāḳ ve şelīs̱ā fevāidini cāmiᶜdir ve ḳūlınca onun menfaᶜati ᶜaẓīmedir. [561b]

Ve Aḫlāṭı Budur: Zaᶜferān, bezrü'l-benc her birinden birer istār, afyūn ve ūferbiyūn her birinden yirmişer dirhem, sünbül ve lübnā her birinden ikişer istār, sāẕec-i Hindī ve ḳaranfül ve bezr-i ḥarmel ve ᶜāḳırḳarḥā ve dār-ı fülfül her birinden dörder dirhem ve fülfül-i ebyaḍ ve sekbīnec ve cünd-i bīdester ve cāvşīr her birinden ikişer dirhem ve lüᵓlüᵓ-i ġayr-i mes̱ḳūb yaᶜnī deliksiz inci ve nūşādur ve seẕāb-ı berrīnin bezri ve misk ve kāfūr ve ḳāḳule ve dār-ı ṣīnī ve selīḫa her birinden birer dirhem ve ḳusṭ ve zürünbāṭ ve derūnec ve dühn-i belesān her birinden sekizer dirhem. Ve nüsḫa-i Süryāniyye vü aᶜcemiyyede mürr dört dirhem ve kāfūr dört dirhem diye vāḳiᶜ olmuştur. Bu edviyelerin yābisi daḳḳ olunup elekten geçirilir ve nediyyesi ṭılā-i maṭbūḫta naḳᶜ olunup küllīsi cemᶜ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve altı ay miḳdārı tevaḳḳuf olunup ona ᶜıtḳ geldikten sonra istiᶜmāl olunur ve şerbeti vāḥidesi bir cillevze kılınıp mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Māddetü'l-Ḥayāt Tesmiye Olunan Maᶜcūnu'l-Felāsife Ṣanᶜatıdır: Bu maᶜcūn fuḍūl-i balġama nāfiᶜ ve nefesi muḳavvī ve müferriḥ ve haḍḍām ve müceşşī ve müşehhī olup şebābı istirdād eder gibi olur, ḥıfẓı ve ẕikr ve ẕekāyı ve ᶜaḳlı ziyāde eder ve lisānı münṭalıḳ eder ve ebrideyi izāle eder ve selisü'l-bevli ḳaṭᶜ eder ve riyāḥı teskīn eder ve menīyi ziyāde ve ẕekeri taḳviye eder ve ᶜumūru yaᶜnī her iki diş arasında olan laḥmiyyeti iḍmār edip esnānı şedd eder ve ẓahr ve mefāṣıl ve ḫāṣıre ve ḥālibān ağrılarını teskīn ve izāle eder.

Onun Aḫlāṭı Budur: Fülfül ve dār-ı fülfül ve zencebīl ve dār-ı ṣīnī ve emlec ve belīlec ve şeyṭarec ve zerāvend-i müdevver-i Şāmī ve ᶜurūḳ-ı bābūnec ve ṣanevber ḥabb-ı kebīrinin cevfi ve cevz-i Hindī ve bir nüsḫada cevz-i Hindīnin dühnü vāḳiᶜ olmuştur ve sāṭūriyūn - ساطوريون yaᶜnī ḫuṣa's̱-s̱aᶜleb her birinden birer ūḳıyye ve ḥabb-ı ᶜinebin nebātı üç ūḳıyye.

Bu mez̠kūrlar aḫẕ olunur ve zebīb-i aḥmerin ᶜacemi nezᶜ olunduktan sonra laḥmı daḳḳ olunur ve mecmūᶜ-ı edviye mis̠illi ᶜasel aḫẕ olunup ᶜaḳd olunur ve onunla ᶜaḳāḳīr-i mez̠kūre maᶜcūn kılınır ve her ḥālde ondan cevze-i ṣaġī-re miḳdārı aḫẕ olunur.

Şelīs̠ā Ṣanᶜatı Budur: Bu bir nevᶜ devādır ki her nefᶜin ondan ḥuṣūlü-ne eṭıbbā ḍāmin olurlar ve onun terkībinde cemīᶜan ᶜacāyib vardır. Ṣāḥib-i *Ḳānūn* der ki o devāda ben ās̠ār-ı kes̠īre görmedim velākin benim gördü-ğüm es̠er ancak budur ki lisānın emrāḍ ve istirḫāsı ḥasebiyle lisāna ᶜārıḍ olan ḥabs ve iᶜtiḳāli o devā izāle eder. Ammā eṭıbbā derler ki şelīs̠ā-i ke-bīr cünūna ve emrāḍ-ı bāride-i sevdāviyyeye ve balġamiyye[ye] ve fālice ve ṣarᶜa ve sekteye ve laḳveye ve vesvāsa ve ḥadīs̠ü'n-nefse ve ṣudāᶜa ve şaḳīḳaya ve nisyāna ve mālīḫūlyāya ve berd-i dimāġa ve raᶜşeye ve ḫafaḳā-na nāfiᶜ olur ve cenīni ḥıfẓ eder ve isḳāṭına nāfiᶜ olur ve kez̠ālik taḳṭīr-i bevle ve evcāᶜ-ı raḥime ve raḥimin riyāḥına ve istirḫā-i lisāna ve düvāra ve ḍarar-ı fuṭrdan olan ġamma ve kez̠ālik sümūm ve miᶜdede cāmide olan elbān ve ġayri maḍarratlara nāfiᶜ olur ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve evcāᶜ-ı müz-mine-i bāridenin küllīsine dahi nāfiᶜ olur. Ve bu devā her ᶜillet için o ᶜillete münāsib biraz şeyᵓle saḳy olunur ve berd-i şedīd için ḫıyār-şenber suyu ile saḳy olunur ve deyildi ki berd-i şedīd için onu ḫamrda saḳy evlā olur. Ve süded-i bāṭıne için mā-ı uṣūl ile ve evcāᶜ-ı raḥim için mā-ı enīsūn ile ve aᶜḍā-ı ᶜāliyede olan evcāᶜ için mā-ı merzencūş veyāḫūd uṣūl-i sılḳ ile saḳy olunur ve ṣıbyān için dühn-i benefşec ile saḳy olunur. *Bu ᶜabd-i faḳīr der ki ṣıbyāndan murād ümmü'ṣ-ṣıbyān dedikleri ᶜillettir Allāhı aᶜlem. Muṣannif der ki:*

Bu menāfiᶜ-i kes̠īre eṭıbbānın ẕikr eyledikleri şelīs̠ā menāfiᶜidir, ammā benim katımda şelīs̠ā bir devādır ki onun terkībi müşevveş ve ġayr-i mü-retteb ve demi ve aḫlāṭ-ı sāireyi muḥriḳ ve onları iḳrāṣ ve iḫlāṣtan ḳāṣırdır.

Aḫlāṭ-ı Şelīs̠ā Budur: Misk ve kāfūr ve ᶜanber ve ḥamāmā ve bezr-i ḥar-mel ve ūferbiyūn ve üşnān-ı Nebaṭī ve üşne ve bezr-i kerefs ve bezr-i sez̠āb ve aḫs̠ā-i baḳar-ı cebelī ve kibrīt-i aḥmer ve kibrīr-i aṣfer ve ḫarbaḳ-ı ebyaḍ ve lübnā ve suᶜd ve mārşūye yaᶜnī ᶜīdānu'l-hilyevn ve ᶜurūḳu'l-isfend yaᶜnī ḥarmel-i ebyaḍın kökü ve māmīrān ve ḥabbu'l-maḥleb ve ᶜūdu'l-belesān ve hezār-ceşān ve şeş-bendān ve cillevz-i Hindī ve şaᶜru'l-ġūl ve engüşt-i zerd

ve keşt-ber-keşt ve ḥıltīt-i ṭayyib ve sekbīnec ve cāvşīr ve fiḳāḥ-ı ḥınnā ve rāvend-i ṣīnī ve ḥabb-ı belesān ve ʿīdānu'l-belesān ve ḥabbu'l-āsı'l-Mıṣrī ve maḫtūmu'l-melik ve ḥacer-i Dāvūd ve ḥıltīt-i müntin ve küşūs̱ ve kehrübā ve mūrd-isferem ve cüft-āfrīd ve cevz-i übhül ve muġās̱ ve mermāḥūz ve iki behmenler yaʿnī behmen-i aḥmer ve behmen-i ebyaḍ. Bu meẕkūrların her birinden ikişer dirhem lüʾlüʾ-i ġayr-i mes̱ḳūb, zaʿferān, fiḳāḥu'l-iẕḫir, sāẕec ve cevz-i bevvā ve cünd-i bīdester ve bezr-i circīr ve bezrü'l-cizr ve bezr-i rāziyānec ve zūfā-i yābis her birinden onar dirhem, ẕeheb-i mesḥūḳ, fıḍḍa-i mesḥūḳ ve zerneb, keyye, zācü'l-esākife, şūnīz, ḫurʾu's̱-s̱aʿleb, aṣl-ı keber, selīḫa, ʿīdān-ı selīḫa her birinden nıṣf dirhem, ibrīsem-i ḫām, şibtin bezri ve uṣūlü, zürünbād, derūnec, zencebīl, cenṭiyānā ve lisān-ı ʿaṣāfīr ve milḥ-i Hindī ve ʿāḳırḳarḥā ve büssed ve ḳafru'l-yehūd ve fū ve bezr-i ḳaṭūnā ve saʿter-i Fārsī ve saʿter-i Ḥūzī ve murabbaʿa olan erbaʿa-i ṭuruḳun türābı ve ḫīrī-i aḥmerin uṣūlü ve ferencmüşkün yaʿnī ḳaranfül-i bostānī ve bānın ḥabb-ı muḳaşşeri ve ütrüccün ḳuşūr-ı yābisi ve ʿīdān-ı fāvāniyā her birinden dörder dirhem ve ḳaranfül ve sünbül ve esārūn ve ḳusṭ ve ḳāḳule ve bersiyāvşān her birinden sekizer dirhem ve besbāse ve īresā ve fiḳāḥ-ı ḫilāf ve hindebānın ʿurūḳ-ı yābisi ve hevmü'l-mecūs ve caʿde ve īresā ʿuṣāresi ve dār-ı şīşeʿān ve ḳayṣūm ve ḳardemānā ve ṭabāşīr her birinden birer dirhem ve lüffāḥ-ı yābis ve fülfül-i ebyaḍ ve fülfül-i esved ve dār-ı fülfül ve afyūn ve zerāvend ve ḥabbu'l-benci'l-ebyaḍ her birinden yirmi beşer dirhem ve bāẕāverd ve ḥīṭānda balı olan kuʿūb-ı tīn[6] ve rāvend-i ṣīnī ve ḫılʿatān yaʿnī ḥabaḳ-ı cebelī ve levz-i mürr her birinden yedişer dirhem ve encudān-ı esved dört dirhem ve rubuʿ dirhem ve iklīlü'l-melik dört dirhem ve dört dānıḳ ve ḫīr-i bevvā ve enīsūn ve şīḥ ve milḥ-i ṭaberzed ve milḥ-i ḫubz yaʿnī milḥ-i ʿacīn ve fuṭrāsāliyūn ve ʿuṣāretü's-sūs ve ʿuṣāretü'l-ġāfes̱ her birinden üçer dirhem, kūrdān beş dirhem, mıġnāṭīs altı dirhem. Bu edviyenin yābisi daḳḳ olunup elekten geçirilir ve nedīsi yaʿnī yaş olanları ṭılā-i ceyyid içinde naḳʿ olunur ve mecmūʿ-ı edviyenin üç katı ʿasel ile maʿcūn kılınıp inā-i [ḳārūre-i] zücāc içinde refʿ olunur ve altı ayda idrāk edip ʿatīḳ olur. Ve şerbet-i vāḥidesi ḥımmaṣa miḳdārıdır, mā-ı fātir ile saḳy olunur.

6 Nüsḫa-i ātiyede ʿaḳdu't-tīn vāḳiʿ olmuştur, pes maʿnā dīvārın çamurunda olan girift olmuş saman çöplerinin çürükleri demek olur.

Nüsḫa-i Uḫrāda Olan Aḫlāṭı Budur: Misk-i ceyyid, ḥamāmā, ūferbiyūn, üşnān-ı Nebaṭī, bezr-i kerefs, bezr-i seẕāb, üşne, kibrīt-i aṣfer, aḫs̱ā-i baḳar-ı cebeliyye, kāfūr ve ebyaḍ ve esved iki ḫarbaḳ ve suᶜd ve meyᶜa-i sāile ve māmīrān-ı ṣīnī ve bezr-i hilyevn ve bedāşeġān yaᶜnī keffü'l-kelb tesmiye olunan nebāt ve eṣābiᶜu'ṣ-ṣufr ve şaᶜru'l-ġūl ve bezrü'l-hindebā ve keşt-ber-keşt ve ᶜīdānu'l-belesān ve isfend-i isfīd uṣūlü her birinden ikişer dirhem, lüᵓlüᵓ-i ġayr-i mes̱ḳūb ve zaᶜferān ve sāẕec-i Hindī ve cevz-i bevvā ve cünd-i bīdester ve fiḳāḥ-ı iẕḫir ve bezr-i circīr ve bezr-i zūferā her birinden onar dirhem, ᶜanber ve ibrīsem-i muḥraḳ veyāḫūd ibrīsem-i ġayr-i muḥraḳ ve ḳaranfül ve sünbül-i ṭīb ve zürünbād ve derūnec ve fülfül-i ebyaḍ ve zencebīl ve uṣūlü'ş-şibt ve bezrü'ş-şibt ve cenṭiyāna'r-Rūmī ve lisānu'l-ᶜaṣāfīr fiḳāḥı ve milḥ-i Hindī ve saᶜter-i Fārsī ve übhül ve ᶜāḳırḳarḥā ve zerāvend-i müdaḥrec ve bunduḳ-ı Hindī ve bezr-i encudān ve büssed ve bezr-i ḳaṭūnā ve ḳafru'l-yehūd ve hezārceşān [562a] ve şeş-bendān her birinden dörder dirhem, zerneb ve maṣṭakī ve ḥabbu'l-belesān ve şūnīz ve zācu'l-esākife ve ḫurᵓu's̱-s̱aᶜleb ve ḳuşūr-ı aṣlu'l-keber her birinden nıṣf dirhem, sūsen-i āsmāncūnīnin aṣlı ve besbāse ve murabbaᶜāt-ı ṭuruḳun türābı yaᶜnī dört yol ağzından aḫẕ olunan türāb ve māu's-sūs ve māu'ş-şevk ve ḥabbu'l-maḥleb her birinden birer dirhem, lüffāḥ on ᶜaded, selīḫanın kendi ve ᶜīdānı her birinden beşer dirhem, ḳusṭ-ı mürr, ḳāḳule, bezr-i ḥarmel, ᶜīdān-ı bersiyāvşān her birinden sekizer dirhem, bezr-i rāziyānec, fū, rāvend her birinden altışar dirhem, bāẕāverd, ᶜaḳdu't-tibn ki dīvārlarda olur her birinden yedişer dirhem, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, bezr-i benc, afyūn, zerāvend-i ṭavīl her birinden yirmişer dirhem, iklīlü'l-melik dört buçuk dirhem, ḳıs̱s̱ānın ḥabb-ı muḳaşşeri dört dirhem bir dānıḳ. Bu edviyeler mesḥūḳan ve menḫūlen cemᶜ olunur, naḳᶜa muḥtāc olanlar şarāb-ı reyḥānī ile naḳᶜ olunur ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir inā içinde refᶜ olunur ve altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur. Ve şerbet-i vāḥidesi ḥımmaṣa miḳdārı olur, aṣl-ı rāziyānec ve kerefs ḳuşūrunun suyu ile saḳy olunur ve o devādan ḥanẓal ḥabbesi miḳdārı şehdānec veyāḫūd merzencūş suyu ile istiᶜāṭ olunur.

Enūş-dārū: Devā-i Hindīdir, ḳalbi tervīḥ ve taḳviye eder ve bedeni dahi taḳviye eder, levn-i beşereyi taḥsīn, ṣufāreti iẕhāb ve izāle ve nükheyi ve

ᶜaraḳı taṭyīb eder ve kebide nefᶜi ᶜaẓīm olur ve onun maḍarrat-ı ẓāhitesi yoktur ve ḳable'ṭ-ṭaᶜām ve baᶜdehu tenāvül olunur.

Aḫlāṭı Budur: Verd-i aḥmer-i Fārsī altı dirhem, suᶜd beş dirhem, ḳaranfül, maṣṭakī, sünbül, esārūn her birinden üçer dirhem, ḳırfe, zerneb, zaᶜferān, besbāse, ḳāḳule, dār-ı çīnī, hāl, cevz-i bevvā her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler aḫẕ ve daḳḳ olunup ḥarīrden geçirilir ve saḥḳ olunup muḥkem ḫalṭ olunur ve baᶜdehu münaḳḳā ve ceyyid ve ḥadīs̱ emlecden bir rıṭl aḫẕ olunup dokuz rıṭl mā-ı ᶜaẕb ile s̱ülüs̱ü bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu taṣfiye olunup mā-ı muṣaffāsı yine ḳıdra iᶜāde olunur ve üzerine fānīẕ-i Siczīden iki rıṭl ilḳā olunup rıfḳ üzere ġılẓat ve ḳıvām ḥāṣıl olunca iġlā olunur ve o iġlā ile leᶜūḳ-ı ġalīẓ ḳıvāmında olur ve sonra nārdan o ḳıdr inzāl olunup edviye-i sābıḳa-i meẕkūre üzerine saçılır ve ᶜūd-ı ḫilāf ile taḥrīk olunur müsteviyen iḫtilāṭ edince ḳadar. Ve kaçan ḥarāret-i nāriyyesi zāile olup teberrüd eylese bir aḫḍar kap içinde ḥıfẓ olunur. Ve onun şerbet-i vāḥidesi bir mis̱ḳāl ve iki mis̱ḳāl arasında kılınır.

Maᶜcūn-ı Āḫer-i Hindī: Bunun efᶜāli maᶜcūn-ı evvelin efᶜāline ḳarīb olur, levni taṣfiye eder ve miᶜdeyi tenḳıye eder ve baṣarı raḳviye ve ṭabīᶜatı telyīn ve bāsūra nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Fülfül, dār-ı fülfül, ihlīlec-i esved ve emlec-i menzūᶜatu'-nevāt ve ḳanṭūriyūn her birinden dörder istār, ᶜasel, semn-i baḳar edviyeyi maᶜcūn kılacak miḳdār; şerbet-i vāḥidesi bir mis̱ḳāl veyāḫūd eks̱er olur, her insāna ḳuvveti miḳdār saḳy olunur.

Ḥarī Denmekle Maᶜrūf Maᶜcūn Budur: İki mirreye yaᶜnī mirre-i ṣafrā ve mirre-i sevdāya nāfiᶜ olur ve melīleye ve ḥikkeye ve ebrideye nāfiᶜdir ve miᶜdeyi muḳavvīdir ve ḳūlınca ve riyāḥa nāfiᶜ ve ṭaᶜāmı müşehhī ve cimāᶜı muḳavvī olur.

Ve Aḫlāṭı Budur: Saḳmūnyā ve türbüd lübābı ve dār-ı fülfül her birinden altışar dirhem, ᶜāḳırḳarḥā, bezr-i kerefs, nānḫāh, zencebīl, milḥ-i Hindī her birinden birer dirhem, ḳaranfül, zerneb her birinden nıṣf dirhem, iflünce bir mis̱ḳāl, maḥleb-i muḳaşşer iki dirhem, sükker-i ṭaberzed ve zaᶜferān her birinden üçer dirhem. Bu edviyeler elekten geçirilir lākin saḳmūnyā ve zaᶜferān ve sükker bu üç edviye daḳḳ olunmakla iktifā olunup cemīᶜan daḳḳ olunur ve baᶜdehu ḫalṭ-ı muḥkem ile ḫalṭ olunur ve ḫalṭı menzūᶜu'r-rıġve

iki buçuk mis̱li ʿasel ile kılınır. Ve şerbet-i vāḥidesi iki buçuk dirhem ile üç dirhem arası kılınır.

Maʿcūn-ı Āḫer: Nefse neşāṭ ve ḳuvvet verir, müferriḥtir ve bedeni muḳavvī, levni muḥassin olur, ṣufārı izāle ve nükheyi ve ʿaraḳı taṭyīb eder, miʿdeye ve kebide nāfiʿ olur ve onda bir maḍarrat yoktur, ḳable'ṭ-ṭaʿām ve baʿdehu tenāvül olunur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Verd-i aḥmer altı cüzʾ, suʿd sekiz cüzʾ, ḳaranfül, maṣṭakī, sünbül, esārūn her birinden üçer cüzʾ, ḳırfe, zerneb, zaʿferān her birinden ikişer cüzʾ, besbāse, ḳāḳule, hīl-i bevvā, cevz-i bevvā her birinden birer cüzʾ. Bu edviyeler daḳḳ olunur ve elekten geçirilir. Bu devānın mecmūʿundan her otuz üç dirhem için birer rıṭl emlec-i ḥadīs̱ aḫẕ olunup onun her bir rıṭlı iẕāsında meʾḫūẕ olan yedi rıṭl su ile kaynatılır o suyun üç rıṭlı bāḳī kalınca ḳadar ve baʿdehu taṣfiye olunup o suyun üzerine emlecden her bir rıṭl muḥāẕīsinde bir rıṭl fānīẕ-i Siczī ilḳā olunur ve leʿūḳ-ı ġalīẓa ḳıvāmında olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve üzerine müheyyā kılınan edviye ẕerr olunur ve ḫalṭı muḥkem kılınır ve bir yeşil destīde ḥıfẓ olunur. Ve şerbet-i vāḥidesi bir mis̱ḳālden bir buçuk mis̱ḳāle varınca ḳadar olur.

Maʿcūn-ı Tiryāḳī-i Kebīr Min Ṣanʿatınā: Bu maʿcūn muṣannifin maṣnūʿātından mücerrebü'l-menāfiʿ ve bundan aḳdem meẕkūr olan maʿācīnin menāfiʿini cāmiʿ bir maʿcūndur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Ḳuşūr-ı ütrücc, cenṭiyānā, mürr, ḥabbu'l-belesān, oğul otu varaḳı ve bezr-i felencmüşk ve zürünbād ve derūnec her birinden dörder dirhem, misk, ʿanber her birinden birer mis̱ḳāl, ḳusṭ, dār-ı ṣīnī, vecc, zaʿferān, nārdīn, efsentīn, afyūn her birinden üçer dirhem, ʿūd-ı Hindī iki mis̱ḳāl, kāfūr nıṣf mis̱ḳāl, fū, mū, fuṭrāsāliyūn her birinden iki buçuk dirhem, bezr-i circīr, bezr-i lift, bezr-i kürrās̱, lisān-ı ʿaṣāfīr ve ḥabbu'l-ḳılḳıl her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler resm üzeremaʿcūn kılınıp altı ay taḫmīr olunur ve baʿdehu şürb olunur.

Maʿcūn-ı Tiryāḳī-i Ṣaġīr Min Ṣanʿati'l-Muṣannif: Ḥabbu'l-belesān ve ḳusṭ ve mürr ve cenṭiyānā ve dār-ı ṣīnī ve fülfül-i ebyaḍ ve ʿūd-ı Hindī ve fuṭrāsāliyūn her birinden birer cüzʾ ve misk s̱ülüs̱ cüzʾ ve cünd-i bīdester rubuʿ cüzʾ. Bu edviyeler maʿcūn kılınıp istiʿmāl olunur.

Maʿcūn-ı Ḳayṣar: Bu maʿcūn ḫafaḳāna ve ṣarʿa ve evcāʿ-ı miʿde-i bārideye ve emʿāya ve südede ve demde olan ʿufūnet-i ṭavīleye ve ʿusr-i haḍma ve ʿusr-i nefese ve füvāḳ-ı şedīde nāfiʿ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Cünd-i bīdester, rubb-ı sūs, selīḫa, ḳusṭ-ı mürr, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, meyʿa, afyūn, zaʿferān, sünbülü't-ṭīb her birinden üçer dirhem, cāvşīr bir dirhem, misk bir dānıḳ, zürünbād, derūnec, lüʾlüʾ-i ġayr-i mes̱ḳūb her birinden nıṣf dirhem, mürr dokuz dirhem. Bu edviye saḥḳ olunup elekten geçirilir ve baʿdehu menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile maʿcūn kılınır ve ʿinde'l-ḥācet ḥımmaṣa miḳdārı istiʿmāl olunur.

Iṭrīfil-i Kebīr: Sūʾ-i haḍma ve miʿde ve emʿā berdlerine nāfiʿ ve ḫuṣūṣan emʿāya enfaʿdır ve miʿde ve mes̱āne istirḫāsına dahi nefʿi vardır ve cidden bāhı ziyāde eder.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i esved-i muḳaşşer altı dirhem, belīlec, emlec, kerefs-i cebelīnin bezri, şeyṭarec-i Hindī, nānḫāh, saʿter-i Fārsī her birinden birer ūḳıyye, sünbül, ḥamāmā, hāl, vecc her birinden üçer dirhem, dār-ı ṣīnī dört dirhem, fülfül-i ebyaḍ, fülfül-i esved, nār-müşk, milḥ-i Hindī her birinden nıṣf ūḳıyye, ḫabes̱-i ḥadīd üç ūḳıyye, ḫardal bir buçuk ūḳıyye, nūşādur nıṣf dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve dühn-i levz ile lett olunur ve menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile maʿcūn kılınır ve her cüzʾ muḳābilinde ʿasel üç cüzʾ kılınır ve ḥācet katında istiʿmāl olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā: Helīlec-i Kābülī, belīlec, şīr-i emlec, kerefs-i cebelī bezri, [562b] būzīdān, besbāse, şeyṭarec-i Hindī, şeşḳāḳul her birinden birer cüzʾ, tūderīc-i aḥmer, tūderīc-i ebyaḍ, lisānu'l-ʿaṣāfīr, behmen-i ebyaḍ, behmen-i aḥmer her birinden yarımşar cüzʾ. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemʿ olunur ve menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile ve semn ile maʿcūn kılınıp ʿinde'l-ḥācet istiʿmāl olunur.

Ṣanʿat-ı Zāmehrān-ı Kebīr: Devā-i Hindīdir, sūʾ-i mizāc-ı bāride ve ḍaʿf-ı miʿdeye nāfiʿdir, bāhı ziyāde eder, vesvāsa ve sevdāya nāfiʿ olur ve ḥarekāt-ı bedeni ıṣlāḥ ve cenīni ḥıfẓ eder ve külā ve mes̱āneyi dahi ıṣlāḥ eder ve ḥaṣātı teftīt eder.

Onun Aḫlāṭı Budur: Vecc, ḳusṭ-ı mürr, zerāvend-i ṭavīl, zerāvend-i müdaḥrec, ḳaranfül, üşne, ḳaṣabu'z-z̠erīre üçer dirhem, ʿīdānu'l-belesān, ḳıs̱s̱ā-i berrīnin aṣlı, bezr-i fencengüşt her birinden üçer istār, afyūn, efer-

biyūn, cünd-i bīdester her birinden üçer dirhem, dār-ı fülfül, zencebīl her birinden beşer istār, bezr-i kerefs, nānḫāh, kerevyā, rāziyānec, bezr-i raṭbe, bezr-i baḳlatu'l-ḥamḳā, bezr-i circīr, tūderīc-i aḥmer, tūderīc-i ebyaḍ, āẕānu'l-fār, kemmūn-ı Kirmānī, bezrü'ş-şibt her birinden altışar istār, iklīlü'l-melik, şīḥ, zerneb, ḥabbu'l-belesān, selīḫa, besbāse, ḳāḳule, ḳırfe her birinden dörder istār, helīlec-i aṣfer, belīlec ve menzūᶜu'n-nevā şīr-i emlec her birinden sekiz istār, luffāḥ-ı yābis, ḫarbaḳ-ı ebyaḍ, ās, mermāḥūz, mūrdisferem, bezrü'l-benci'l-berrī, bezrü'l-benci'l-bostānī ve ḥasek-i bostānī, şeyṭarec-i Hindī, zirişk, ütrüccün ḥabb-ı muḳaşşeri, zuᶜrūr, senber, ās-ı Hindī, behmen-i ebyaḍ, lisān-ı ᶜaṣāfīr her birinden dörder misḳāl, cevz-i bevvā otuz ᶜaded, bezrü'l-cizr, ḥamāmā, sāẕec-i Hindī, ḥulbe, mū, fuṭrāsāliyūn, dūḳū, rāvend-i ṣīnī her birinden altışar dirhem, ihlīlec-i ebyaḍ.

Ve yine o o edviye ile fānīẕin mecmūᶜu miḳdārı semn-i baḳar ve edviye ve fānīẕ ve semnin mecmūᶜu miḳdārı menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel aḫẕ olunup bu ṣıfat üzere maᶜcūn kılınır. Ve o ṣıfatın nüsḫası budur ki fānīẕ aḫẕ ve ḳaṭᶜ olunur ve üzerine üç rıṭl su ilḳā olunur ve fānīẓ ẕevebān edip ᶜasel gibi ġalīẓ olunca ṭabḫ olunur ve baᶜdehu üzerine ᶜasel ilḳā olunur ve semn-i baḳar teftīr olunup o müfetter semn ile edviye-i mesḥūḳa vü menḫūle lett olunur ve baᶜdehu maṭbūḫ olan fānīẕ ve ᶜasel bir hāven-i kebīr içre ilḳā olunur ve üzerine semn ile meltūte olan edviye ẕerr olunur ve eczālar müsteviye ve müşābihe olunca ḳadar maᶜcūn kılınıp ḥabb olunur ve onun şerbet-i vāḥidesi ᶜafṣa miḳdārı olur, şehrin evvelinde ve āḫirinde mā-ı ḥārr veyāḫūd baᶜḍı enbiẕe ile üçer gün istiᶜmāl olunur.

Ve Onun Nüsḫa-i Uḫrāsının Aḫlāṭı Budur: Vecc ve ḳusṭ ve mürr ve zerāvend-i ṭavīl ve zerāvend-i müdaḥrec ve ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ve ḳaranfül ve ᶜīdānu'l-belesān ve ḳunāberā uṣūlü ve bezr-i fencengüşt her birinden üçer istār, dār-ı fülfül, zencebīl her birinden beşer istār ve *bir āḫer nüsḫada "ḫamse-i istār" bedeline "istāreyn" vāḳiᶜ olmuştur*, bezr-i rāziyānec ve bezr-i raṭbe ve bezr-i ferfaḫ ve bezr-i circīr ve bezr-i kerefs ve nānḫāh ve kerāvyā ve bezrü'l-merzencūş ve fūẕenec-i ebyaḍ u aḥmer ve kemmūn-ı Kirmānī ve bezrü'ş-şibt her birinden altışar istār, iklīlü'l-melik ve şīḥ ve zerneb ve ḥabbu'l-belesān ve selīḫa ve besbāse ve ḳāḳule ve ḳırfe her birinden dörder istār, helīlec-i aṣfer, belīlec, emlec her birinden sekizer istār,

luffāḥ-ı yābis ve ās-ı yābis ve ḫarbaḳ-ı ebyaḍ ve mermāḥūz ve bezr-i benc-i berrī ve bezr-i benc-i bostānī ve ḥasek ve şeyṭarec-i Hindī ve zirişk ve ḥab-bu'l-ütrüccü'l-muḳaşşer ve zuᶜrūr ve senber, ās-ı Hindī ve behmenek-i aḥ-merī vü ebyaḍī ve lisān-ı ᶜaṣāfīr her birinden yirmi dörder miṡḳāl, cevz-i bevvā otuz ᶜaded, bezr-i cizr, ḥamāmā, sāẕec-i Hindī, ḥulbe, fuṭrāsāliyūn, duḳū, rīvend-i ṣīnī her birinden altışar dirhem, afyūn, cünd-i bīdester her birinden üçer dirhem, ihlīlec-i ās dört dirhem. Bu edviyeler elekten geçi-rildikten sonra cemᶜ olunur ve mecmūᶜ-ı edviye miḳdārı ona fānīẕ katılıp semn ile lett olunur ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir inā içinde refᶜ ve ḥıfẓ olu-nur. Ve şerbet-i vāḥidesi ḳavīlere iki dirhem ve ḍaᶜīflere ondan dūn kılınır.

<u>Zāmehrān-ı Ṣaġīr:</u> Bu devā zāmehrān-ı kebīre nefᶜde ḳarībdir: Vecc, ḳusṭ, zerāvend-i müdaḥrec ve zerāvend-i ṭavīl ve helīlec-i esved ü Kābülī ve belīlec ve emlec ve şeyṭarec-i Hindī ve ḥasek ve zürünbād ve behmen-i aḥmer ve behmen-i ebyaḍ ve rīvend-i ṣīnī, bezr-i benc, ḥavlencān, meyᶜa her birinden üçer istār, ḥabb-ı reşād, bezr-i ḥarmel her birinden ikişer istār, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl her birinden beşer istār, bezr-i kerefs, kerevyā, suᶜd, bezr-i lift, bezr-i raṭbe, bezr-i baṣal, bezr-i circīr, zuᶜrūr, tūẕerī-i ebyaḍ u aḥmer, bezr-i kürrāṡ, bezr-i kettān, bezr-i ḥandeḳūḳā, bezt-i rāziyānec, nānḫāh, bezr-i ütrücc-i muḳaşşer, bezr-i baḳlatu'l-ḥamḳā, fūẕenec, nār-keyū[7], ḥulbe, bezr-i merzencūş, kemmūn-ı Kirmānī, bezr-i şibt, bezr-i cizr her birinden onar dirhem, ḳaranfül, hīl, üşne, sāẕec-i Hindī, ḳāḳule, rāsen, suᶜd, cevz-i bevvā, ḳaṣab-ı ẕerīre, zerneb, iklīlü'l-melik, mermāḥūz, ḥabb-ı belesān her birinden yirmişer dirhem, selīḫa, besbāse, ḥabbu'l-ās, zirişk, lisān-ı ᶜaṣāfīr, sünbül her birinden yirmi dirhem, verd-i yābis beş dirhem, helīlec-i esved-i Kābülī, belīlec, emlec her birinden sekizer istār, bezr-i benc-i ebyaḍ, afyūn, eferbiyūn her birinden üçer dirhem, cünd-i bīdester bir istār ve mecmūᶜ-ı edviye-i meẕkūre vezninde fānīẕ. Bu mecmūᶜ ḫalṭ olunur ve semn-i baḳar ile lett olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır. Ve şerbet-i vāḥidesi miṡḳāl-i vāḥid olup mā-ı fātir ile nāfiᶜ olur.

<u>Cālīnūs Tertībi Üzere Olup Mücerrebü'l-Menfaᶜat Olan Maᶜcūn Ṣanᶜatı Budur:</u> Bu maᶜcūn ālāt-ı bevlden külā ve meṡāne gibi ᶜuḍvları tesḫīn eder, südedi fetḥ ve bedeni ıṣlāḥ ve taḳviye eder.

---

7 İbn Kütbī müfredātında "nārkeyvā" yazmıştır.

Aḫlāṭı Budur: Fülfül-i ebyaḍ, fülfül-i esved, ḥamāmā, ḳusṭ-ı mürr, sünbül-i ṭīb, ḳaṣab-ı ẕerīre, sāẕec-i Hindī, zaᶜferān, bezr-i kerefs, enīsūn, ᶜāḳırḳarḥā, bezr-i encüre, bezr-i seẕāb-ı cebelī veznleri berāber aḫẕ olunup saḥḳ olunduktan sonra cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur. Ve şerbet-i vāḥidesi bir dirhem kılınıp rāziyānec ve kerefs köklerinin ḳışrları suyu ile saḳy olunur.

Maᶜcūn-ı Āḫer: Vecaᶜ-ı kebide ve suᶜāle ve ḳaẕf-ı deme nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Zaᶜferān, dār-ı ṣīnī her birinden birer dirhem, muḳl-i azraḳ dört dirhem, isfilās̱ūs dört dānıḳ, idḫir üç dirhem, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, selīḫa, nārdīn, mürr her birinden ikişer dirhem, ṣamġu's-serv üç istār, ᶜasel üç ūḳıyye, menzūᶜu'l-acem zebīb altmış dirhem, ṭılā-i ceyyid ḳadr-i kifāye edviye daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Maᶜcūn-ı Hürmüs: *Nüsḫa-i sulṭāniyyede "Ve hüve nebiyyün mine'l-enbiyā ᶜaleyhime's-selām" diye mesṭūrdur.* Ve o maᶜcūn niḳrīse cidden nāfiᶜdir, evcāᶜ-ı mefāṣıla ve külye ve miᶜde vecaᶜlarına ve riyāḥa ve ḳurūḥ-ı emᶜāya ve istisḳāya ve yereḳāna ve düvāra dahi nāfiᶜdir ve mefāṣıl ve niḳrise nefᶜ-i ḫāṣṣı olur. Şerbet-i vāḥidesi bir mis̱ḳāl veyāḫūd iki dirhem olur.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ġārīḳūn, esārūn, vecc, ḳardemānā, bezr-i seẕāb, ūferbiyūn, fū, zūfā-i yābis her birinden birer ūḳıyye, zerāvend-i ṭavīl, uṣūl-i ᶜarṭanīs̱ā, nānḫāh, ḳaranfül, ḥāşā, bezrü'l-kerefs, sünbülü'ṭ-ṭīb, fūẕenec-i cebelī, fuṭrāsāliyūn her birinden ikişer ūḳıyye, cenṭiyāna'r-Rūmī altı ūḳıyye, ḳanṭūriyūn-ı daḳīḳ yaᶜnī el-ᶜazīz sekiz ūḳıyye, selīḫa, ḳusṭ ve mürr ve caᶜde [563a] ve ferāsiyūn her birinden üçer ūḳıyye, kemāfīṭūs, kemāderyūs, isḳūrdiyūn her birinden sekiz ūḳıyye. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve bir kap içinde refᶜ olunup eyyām-ı rebīᶜde şürb olunur.

O Maᶜcūnun Nüsḫa-i Uḫrāsının Aḫlāṭı Budur: Ġārīḳūn, vecc, esārūn, ḳardemānā, bezr-i seẕāb, ūferbiyūn, fū, ẕūfā-i yābis her birinden birer ūḳıyye, nānḫāh, ḳaranfül, ḥāşā, bezr-i kerefs, mū, sünbül, fūtenec-i cebelī, fuṭrāsāliyūn her birinden ikişer ūḳıyye, cenṭiyānā altı ūḳıyye, ḳanṭūriyūn-ı daḳīḳ, kemāderyūs, kemāfīṭūs her birinden sekizer ūḳıyye, ḳusṭ, selīḫa, zerāvend-i ṭavīl, ferāsiyūn, cuᶜde her birinden üçer ūḳıyye, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Şerbet-i vāḥidesi iki dirhem veyāḫūd mis̱ḳāl-i vāḥiddir, vaḳt-i rebīᶜde şürb olunur.

Maᶜcūn-ı Āḫer Li-Hürmüsi'n-Nebiyyi ᶜAleyhi's-Selām: Bu maᶜcūndan bir dirhemin iki s̱ülüs̱ü ḳadar mā-ı bārid ile saḳy olunsa zaḥīre nāfiᶜ olur; vecaᶜ-ı kebid için mā-ı cülencebīn ile ve ḥummā için mā-ı fātir ile, vecaᶜ-ı miᶜde için ḫall-i memzūc ile ve vecaᶜ-ı külā için ḫamr-ı memzūc ile ve evcāᶜ-ı sāire ve ḫunāḳ için mā-ı fātir ile saḳy olunur ve eger ḥummāsı yok ise ṭılā-i memzūc ile saḳy olunur. Ve nezf-i dem için bu maᶜcūndan miḳdār-ı bāḳılāt ḫall-i memzūc ile saḳy olunur, kez̠ālik vecaᶜ-ı ḫāṣıre için yaᶜnī böğür ağrısı için dahi o mis̱illi saḳy olunur. Ve emᶜānın iᶜtiḳāli ve riyāḥı için ṭılā-i ᶜatīḳ-i memzūc ile saḳy olunur. Ve bu maᶜcūn vecaᶜ-ı reˀse ve vesvāsa ve cünūna ṣāliḥ olur leylen saḳy olunur ise. Ve suᶜāl-i yābis için evvel-i leylde şarāb-ı memzūcla saḳy olunur. Ve lesᶜ-i ḥayyāta mā-ı terencebīn ile saḳy olunur ve mevḍiᶜ-i lesᶜaya dahi ṭılā olunur. Ve sümūm-ı ḳātileye mā-ı cenṭiyānā ile saḳy olunsa nāfiᶜ olur. Ve ᶜaḍḍa-i kelb-i kelibe leben-i dīvdār ile saḳy olunur ise nāfiᶜdir ve bu menfaᶜati var idüğin vaṣf edenler zuᶜm eylediler ki tecribe ile onun menfaᶜat-i mez̠kūresi s̱ābit ve müteḥaḳḳıḳtır.

Ve Onun Aḫlāṭı Budur: Fülfül-i ebyaḍ, bezr-i benc her birinden beşer istār, zaᶜferān, afyūn her birinden onar istār, ūferbiyūn, uşşaḳ, sāz̠ec, ᶜāḳırḳarḥā, uṣūl-i luffāḥ, feycen, selīḫa, sünbül, bezr-i kerefs her birinden altışar istār ve ᶜīdān-ı belesān üç istār, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ḳadr-i kifāye. Bu mez̠kūrlar aḫz̠ olunup maᶜcūn kılınır ve z̠ikri mürūr eylediği vech üzere istiᶜmāl olunur, bi-iz̠nillāhi taᶜālā nāfiᶜdir.

Kāsekbīnec Maᶜcūnunun Ṣanᶜatıdır: Bu maᶜcūn kes̱īrü'l-menāfiᶜ olup emrāḍ-ı eṭfāle ve ṣıbyāna ve onların ṣarᶜlarına ve laḳvelerine ve küzāz ve ḳūlınclarına nāfiᶜ olur ve erḥāma ve iḫtināḳ-ı raḥime nefᶜi olur ve ḥayḍın tezāyüdünü taᶜdīl eder ve riyāḥ-ı raḥimi teskīn eder.

Ve Aḫlāṭı Budur: Selīḫa, cüft-āfrīd, aṣl-ı yebrūḥ, bezr-i ḥarmel, bezr-i rāziyānec, ḥabbu'l-belesān, zerāvend-i ṭavīl, zerāvend-i müdaḥrec, misk, ᶜanber her birinden dörder dirhem, hāl on dört dirhem, afyūn, ḳusṭ, cevz-i bevvā, ihlīlec-i aṣfer her birinden on ikişer dirhem, ḳaranfül yirmi dört dirhem, ḳırfe, maᶜcūn-ı küşūs̱ā, zernīḫ-i aṣfer, bezr-i sūsen her birinden ikişer dirhem, vecc, mūrd-isferem, varaḳ-ı ās, cevzü's-serv, bezr-i ebhel her birinden sekiz dirhem, sekbīnec, derūnec, mürr, dühn-i desterḫān her birinden altışar dirhem, nāġbeşt yaᶜnī nār-müşk, besbāse, suᶜd, zaᶜferān her

birinden onar dirhem, muġās̱ on beş dirhem, meyᶜa-i sāile on beş dirhem. Bu eczālar medḳūḳan ve menḫūlen menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Maᶜcūn-ı Küşūs̱ā Ṣanᶜatıdır ki Maᶜcūn-ı Müteḳaddimden Cüzᵓ Olmuştu: Ḳaṣab-ı ẕerīre, aẓfār-ı ṭīb, kündür, meyᶜa her birinden dörder dirhem, üşne, ḳırfe, zaᶜferān her birinden birer dirhem, misk, ᶜūd her birinden nıṣf dirhem, şarāb-ı ᶜatīḳ-i reyḥānī ile maᶜcūn kılınıp taḥammür edince ḳadar terk olunur.

Ṣanᶜat-ı Maᶜcūnu'l-Misk: Ḫafaḳāna ve cemīᶜan emrāḍ-ı sevdāya ve ᶜusr-i nefese nāfiᶜdir ve nefese devā olur.

Aḫlāṭı Budur: Zürünbād, derūnec, lüᵓlüᵓ-i ġayr-i mes̱ḳūb, kehrübā, büssed her birinden birer dirhem, ibrīsem-i niyy, behmen-i ebyaḍ u aḥmer ve sāẕec-i Hindī ve sünbül ve ḳāḳule ve ḳaranfül ve cünd-i bīdester her birinden birer buçuk dirhem, zencebīl, dār-ı fülfül her birinden iki dānıḳ, misk s̱ümün dirhem. Edviye cemīᶜan daḳḳ olunup ᶜasel-i niyy ile maᶜcūn kılınır ve onun şerbet-i vāḥidesi ḥımmaṣa miḳdārı kılınır, şarāb-ı reyḥānī ile şürb olunur.

Maᶜcūn-ı Misk-i Āḫer: Vecaᶜ-ı kebide ve miᶜdeye ve o ᶜuḍvların ḍaᶜflarına nāfiᶜ olur ve riyāḥı ve nefḫi taḥlīl eder.

Ve Onun Aḫlāṭı Budur: Misk, sünbül-i ṭīb, selīḫa, sāẕec-i Hindī, lükk-i münaḳḳā, rāvend-i ṣīnī, cenṭiyānā-i Rūmī her birinden ikişer dirhem, zaᶜferān, nānḫāh, bezr-i kerefs, maṣṭakī her birinden dörder dirhem, dār-ı ṣīnī, zerāvend-i müdaḥrec her birinden üçer dirhem, ᶜūd-ı Hindī, ḳaranfül, mürr her birinden birer buçuk dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve bir kap içine vaḍᶜ olunup kaldırılıp istiᶜmāl olunur ve şerbet-i vāḥidesi miḳdār-ı bāḳılā kılınıp mā-ı ḥārr ile saḳy olunur.

Efsentīn İle İttiḫāẕ Olunan Devāü'l-Misk Ṣanᶜatı Beyānındadır: Ḫafaḳāna ve vesvāsa ve evrām-ı ḥancereye nāfiᶜdir ve belle-i miᶜdeyi tecfīf eder.

Aḫlāṭı Budur: Efsentīn, ṣabır, rāvend-i ṣīnī her birinden sekizer dirhem, nānḫāh, zaᶜferān, bezrü'l-kerefs her birinden dörder dirhem, misk, nārdīn, mürr, sāẕec her birinden ikişer dirhem, cünd-i bīdester bir buçuk dirhem. Bu edviyeler cemᶜ ve ḫalṭ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Devā-i Misk-i Āḫer: Sevdā-i ṣafrāviyyeye nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Maṣṭakī, zaᶜferān, ᶜūd, misk her birinden birer buçuk dirhem, fiḳāḥ-ı efsentīn, bādrencbūye, eftīmūn her birinden birer dirhem, sükk nıṣf dirhem, zürünbād, derūnec her birinden ikişer dirhem, lüᵓlüᵓ, kehrübā, büssed, ibrīsem her birinden üçer dirhem, ṣabır yirmi dört dirhem, ᶜasel ḳadr-i kifāye, şerbet-i tāmmesi iki dirhemdir, mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Devā-i Miskü'l-Ḥulv: Ḫafaḳāna ve emrāḍ-ı sevdāya ve ᶜusr-i nefese ve ṣarᶜ ve fālice ve laḳveye ve ribᶜe nāfiᶜdir.

Onun Aḫlāṭı Budur: Zürünbād, derūnec her birinden birer dirhem, lüᵓlüᵓ, kehrübā, büssed, ḥarīr-i ḫām-ı muḥraḳ her birinden birer buçuk dirhem, behmen-i aḥmer ve behmen-i ebyaḍ ve sāẕec-i Hindī ve sünbül ve ḳāḳule ve ḳaranfül ve cünd-i bīdester ve üşne her birinden yarımşar dirhem ve zencebīl ve dār-ı fülfül her birinden dörder dānıḳ, misk bir buçuk dānıḳ. Edviye-i meẕkūre daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ᶜasel-i şehd-i ḫām ki ona nār iṣābet etmiş olmaya bir cüzᵓ edviye ḥiẕāsında o ᶜaselden üç cüzᵓ kılınıp onunla cemīᶜan edviye maᶜcūn kılınıp bir inā içinde ḥıfẓ olunup iki aydan sonra istiᶜmāl oluna.

Devā-i Misk-i Āḫer: Ẕikri mürūr eden menfaᶜatler bunda dahi vardır.

Aḫlāṭı Budur: Zürünbād, derūnec, lüᵓlüᵓ-i ṣıġār u kibār ve büssed her birinden üçer dirhem ve ikişer dānıḳ, ibrīsem-i ḫām iki dirhem, behmen-i ebyaḍ u aḥmer ve sünbül ve sāẕec ve ḳāḳule ve ḳaranfül her birinden dörder dirhem ve dörder dānıḳ, fülfül, zencebīl her birinden bir dirhem ve ikişer dānıḳ, cünd-i bīdester iki dānıḳ, misk-i ceyyid bir miṡḳāl, ibrīsem miḳrāḍ ile ṣıġāren miṡlü'l-ġubār olunca ḳadar ḳarḍ ve ḳaṭᶜ olunur ve baᶜdehu o ibrīsem lüᵓlüᵓ ve büssed ve kehrübā ile bir hāven içine cemᶜ olunup saḥḳ-ı nāᶜim ile saḥḳ olunur ve edviye-i sāire daḳḳ olunup şehd ile maᶜcūn kılınır. [563b] Şerbet-i vāḥidesi nıṣf miṡḳāl olur ve mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Devā-i Misk-i Āḫer: Menāfiᶜ-i sābıḳa bunda dahi mevcūd olur.

Aḫlāṭı Budur: Efsentīn, ṣabır her birinden sekizer dirhem, sünbül, misk, sāẕec, mürr-i ṣāfī her birinden ikişer dirhem, rīvend-i ṣīnī alt dirhem, nānḫāh, bezr-i kerefs, zaᶜferān her birinden dörder dirhem, cünd-i bīdester iki buçuk dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbet-i tāmmesi bir miṡḳāl olur.

Sencerīnā'l-Kebīr: Bu devānın cemīᶜan emrāḍ-ı bārideye ve riyāḥ-ı ġalīẓ aya ve esnānın vecaᶜına ve teᵓekkülüne ve berd-i miᶜdeye ve buṭᵓ-ı istimrāya ve ḳūlınca ve berd ve balġamdan ḥādis̱ ᶜusr-i bevle ve bevlin muḫāṭiyyeti ḥasebiyle ḥādis̱ olan ᶜusr-i bevle menfaᶜat-i mücerrebesi vardır.

Aḫlāṭı Budur: Cünd-i bīdester, afyūn, dār-ı ṣīnī, esārūn, fū, mū, dūḳū her birinden birer dirhem, dār-ı fülfül, ḳınne, ḳusṭ her birinden altışar dirhem, zaᶜferān nıṣf dirhem. Bu edviyenin tez̲vīb olunacakları mā-ı ᶜasel ile tez̲vīb olunur ve yābisleri daḳḳ olunur ve ḳınne ᶜasel ile ḥall olunup cemīᶜan edviye maᶜcūn kılınıp altı ay terk olunduktan sonra istiᶜmāl olunur.

Ve Nüsḫa-i Uḫrāsının Aḫlāṭı Budur: Cünd-i bīdester ve fülfül-i esved ve zaᶜferān ve mū ve fū ve dūḳū ve esārūn ve afyūn ve fülfül-i ebyaḍ ve bārzed her birinden ikişer dirhem, ḳusṭ vezn-i dirhem, dār-ı ṣīnī iki dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Sencerīnā'ṣ-Ṣaġīr: Bu dahi kebīr maᶜnāsınadır.

Aḫlāṭı Budur: Cünd-i bīdester, afyūn, dār-ı ṣīnī, mū, fū, dūḳū, esārūn her birinden onar dirhem, fülfül, dār-ı fülfül, ḳınne, mürr, ḳusṭ her birinden altmışar dirhem, zaᶜferān rubuᶜ ūḳıyye.

Ve Nüsḫa-i Uḫrāda: Zencebīl bir ūḳıyye, meyᶜa-i sāile üç ūḳıyye.

Ve Nüsḫa-i Uḫrāda: Cünd-i bīdester, fülfül-i esved, zaᶜferān, fū, mū, dūḳū, esārūn, afyūn, dār-ı ṣīnī, fülfül-i ebyaḍ, ḳusṭ her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler aḫẕ ve daḳḳ olunur ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp altı ay miḳdārı terk olunur ve ᶜatīḳ oldukta istiᶜmāl olunur ve şerbet-i vāḥidesi nıṣf mis̱ḳāldir, ᶜale'r-rīḳ mā-ı fātir ile saḳy olunur. Ve bir uḫrā nüsḫada "şerbet-i vāḥidesi iki dānıḳ arasıdır" ve bir uḫrā nüsḫada dahi şerbeti "mis̱l-i fülfül" diye ẕikr olunmuştur. Ve deyildi ki bu maᶜcūndan bir ḳīrāṭ saḥḳ olunup sümūma ṭılā olunur ve o erḥāma dahi ṭılā olunur ki onda riyāḥ ola ve ḳıllet-i veled ve ḳıllet-i ḥayḍ ola. Ve baᶜḍı kerre o maᶜcūndan miḳdār-ı fülfül aḫẕ olunup dühn-i süsen ile iẕābe olunup bir ṣūfe ile iḥtimāl olunur veyāḫūd ondan bir miḳdār maᶜcūn dühn-i zanbaḳta iẕābe olunup o āfeti olan hatunlara koklatılır ve keẕālik tebḫīr olunur. Ve vecaᶜ-ı ṣadr ve suᶜāl ve külyeler için ve ebrideden ḥādis̱ ᶜusr-i bevl için ondan miḳdār-ı ḥımmaṣa ṭılā-i ṣırf ile şürb olunur. Ve toḫme için o maᶜcūndan bir mis̱ḳāl ṭılā-i ṣırfla istiᶜmāl olunur.

Emrūsiyā Ṣanᶜatı Budur: Bu maᶜcūn kebid ve ṭıḥālin ḍaᶜflarına ve ṣalābetlerine nāfiᶜdir, südedlerini teftīḥ eder ve bevli idrār eder ve külāda olan ḥaṣātı teftīt eder ve istisḳānın zamān-ı ibtidāsında ona menfaᶜat-i ᶜaẓīme olur.

Aḫlāṭı Budur: Dūḳū yaᶜnī yaban havucunun toḫumu, kemmūn-ı Kirmānī, ᶜīdān-ı belesān, ḳardemānā, fiḳāḥu'l-iẕḫir, bezrü'l-kerefs her birinden birer dirhem, dār-ı fülfül ve ḳusṭ-ı mürr ve fülfül-i ebyaḍ her birinden yarımşar dirhem, mürr üç dirhem, ḥabbu'l-ġār on ᶜaded, vecc, zaᶜferān her birinden ikişer dirhem. Edviye-i meẕkūre mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve şerbet-i vāḥidesi bunduḳa miḳdārıdır, mā-ı ḥārr ile saḳy olunur.

Enḳardiyā Yaᶜnī Belāẕurī Maᶜcūnu Budur: Bu devā zemāne emrāḍına yaᶜnī muḳᶜad olanlara nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i esved, belīlec, emlec her birinden otuz altı dirhem, şūnīz yirmi dört dirhem, ṭabāşīr, suᶜd, belāẕur her birinden altışar dirhem, hāl yedi dirhem, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, fülfül-mūye, enīsūn her birinden on ikişer dirhem. Edviye daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ona altı yüz dirhem miḳdār mā-ı ḥārr ile maḥlūl olan fānīẕ ḫalṭ olunur ve mā-ı ḥārr ḳadr-i kifāye olur ve onunla edviye maᶜcūn kılınıp bir inā ile arpa içine altı ay miḳdārı defn olunur ve baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Maᶜcūn-ı Belāẕur: Cemīᶜan evcāᶜ-ı miᶜdeye ve ṣudāᶜ-ı ᶜatīḳaya, düvār-ı miᶜdeye ve cünūna ve heẕeyāna ve ṣadr ve kebid ve ṭıḥāl ve külā vecaᶜlarına ve mizāc-ı bāride ve evcāᶜ-ı erḥāma ve niḳris ve cüẕām ve emrāḍ-ı sevdāya nāfiᶜ olur.

Onun Aḫlātı Budur: Sünbül, mürr, zaᶜferān, selīḫa, sāẕec, eftīmūn, iẕḫir, ḥabb-ı belesān, rāvend, ḳaranfül, ḥabbu'l-bān, zencebīl, ṣabır, muḳl-i mürr, dühn-i belesān her birinden birer ūḳıyye, maṣṭakī, ᶜasel, belāẕur, ġārīḳūn her birinden sekizer ġarāmiyāt, sūsen-i āsmāncūnīnin aṣlı iki ūḳıyye, aṣl-ı rāziyānec ḳuşūru üç rıṭl, ḫall üç ḳısṭ. Bu eczālar aḫẕ olunup aṣl-ı rāziyānec ḳuşūru ḫall içinde üç gün miḳdārı naḳᶜ olunur ve baᶜdehu bir ḳıdra ilḳā olunup ġalye-i ḫafīfe ile kaynatılır ve taṣfiye olunup uṣūl-i meẕkūre dahi ᶜaṣr olunur ve o ḫalle bir buçuk rıṭl ᶜasel iḍāfe olunup nār-ı leyyine ile faḥm üzere ḳalīlen ona ġılẓat gelince ḳadar kaynatılır ve baᶜdehu ona edviye ḫalṭ olunur ve şerbet-i vāḥidesi bir dirhem vezninde olur ve ona muvāfıḳ eşribe ile şürb olunur.

Maᶜcūn-ı Belāẕurī-i Āḫer: Fālice ve fālic mis̱illi olan laḳve ve istirḫāya nāfiᶜ olur ve dimāġa cilā verir ve tezkiye eder.

Aḫlātı Budur: Sünbül, selīḫa, sāẕec-i Hindī, mevz, zaᶜferān, şīḫ-i Ermenī, eftīmūn, fiḳāḥ, iẕḫir, rāvend-i ṣīnī, ḥabb-ı belesān, ḳaranfül her birinden ikişer dirhem, bānın ḥabb-ı muḳaşşeri, zencebīl, ṣabır-ı İsḳūṭarī her birinden birer ūḳıyye ve keyye ve ᶜasel-i belāẕur ve fūfel her birinden üçer dirhem, ġārīḳūn iki dirhem ve bir nüsḫada şābūr sekiz dirhem, īresā iki ūḳıyye, rāziyānec ᶜurūḳunun ḳuşūru üç rıṭl, ḫall-i s̱iḳḳīf dokuz rıṭl. Ḳuşūr-ı meẕkūre ḫall-i meẕkūr içinde mütevāliyen üç gün naḳᶜ olunur ve üç gün tamāmında ḳıdra ṭarḥ olunup nār-ı vusṭada üç ġalye ile kaynatılır ve baᶜdehu o muġlā taṣfiye olunup ḳuşūr ṭarḥ olunur ve ḫall-i muṣaffā yine ḳıdra iᶜāde olunur ve üzerine on buçuk rıṭl ᶜasel ṣabb olunup nār-ı leyyine ile taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur ve taġalluẓ katında edviye-i medḳūḳa-i merḍūḍa üzerine ẕerr olunup ḫalṭ olunur ve altı ay mürūrunda istiᶜmāl olunur, şerbet-i tāmmesi bir dirhemdir, mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Aristūn-ı Kebīr Ṣanᶜatı Budur: Bunun teʾvīli fāḍol-ı nāfiᶜ maᶜnāsıdır, berd-i cisme ve sille ve vecaᶜ-ı baṭna ve muḫtelif ḥummālara ve ribᶜe ve ḳūlınca ve vecaᶜ-ı raḥime nāfiᶜdir.

Ve Aḫlātı Budur: Eferbiyūn, zaᶜferān, selīḫa, ḥamāmā, afyūn, aḳāḳıyā, ḳusṭ-ı mürr, sünbül, ṣamġ-ı ᶜArabī, bezr-i ḫırvaᶜ, bezr-i ḥandeḳūḳā, bezr-i circīr, bezr-i encüre, muḳl-i kündür, dıbḳ, summāḳ, kibrīt-i aṣfer, meyᶜa-i sāile, fülfül-i ebyaḍ her birinden beşer dirhem, ᶜāḳırḳarḥā, bezr-i ᶜarṭanīs̱ā yaᶜnī āẕeryūn on dirhem, ḳaranfül, zencebīl her birinden ikişer dirhem. Ve baᶜḍı eṭıbbā ona fülfül ṭarḥ eylemez. Ve edviye-i meẕkūre cemīᶜan aḫẕ olunup yābisi daḳḳ ve nedīsi naḳᶜ olunup üç gün miḳdārı o edviye-i nediyye ḫamr-ı reyḥānī içinde meks̱ kılınır ve o müddette edviye-i meẕkūre ḥall olup ᶜasel gibi oldukta üzerine dühn-i belesān-ı fāyiḳten bir ūḳıyye ṣabb olunur ve ḥıcāreden [564a] maṣnūᶜ bir ḳıdr içine vaḍᶜ olunup nāra konulur ve ḳıdrın taḥtı bir veyāḫūd iki ġalye ile kaynayınca ḳadar tevḳīd olunur ve baᶜdehu inzāl olunup altı ay miḳdārı ᶜalā-ḥālihi terk olunur, o müddette idrāk edip ᶜatīḳ olduktan sonra istiᶜmāl olunur ve şerbet-i kāmilesi bir mis̱ḳāl olur. Ve her ne ḳadar bu maᶜcūnun zamānı ᶜatīḳ olsa cevdeti eks̱er olur.

Arisṭūn-ı Ṣaġīr: Arīsṭūn-ı kebīrin bi'l-cümle menfaᶜati ṣaġīrde dahi mevcūddur.

Aḫlātı Budur: Afyūn, selīḫa her birinden dörder dirhem, aḳāḳıyā, kibrīt-i aṣfer, fülfül, sünbül her birinden birer ūḳıyye, ᶜāḳırḳarḥā, eferbiyūn, zaᶜ-ferān her birinden üçer dirhem, ḥamāmā beş dirhem. Bu edviyeler aḫẕ ve daḳḳ olunup elekten geçirildikten sonra ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Ṣanᶜat-ı Daḥmers̱ā: Bu maᶜcūn kebid ve ṭıḥāl südedine ve erḥām bürū-detine ve suᶜāl-i raṭba ve ribᶜe ve ḍīḳ-ı nefese ve yereḳān-ı südediyyeye ve istirḫāya nāfiᶜdir.

Aḫlātı Budur: Bezr-i ḥarmel bir buçuk menn, lübān-ı maṣṭakī, ḥabb-ı belesān, zaᶜferān, iklīlü'l-melik, sünbül-i ṭīb, fülfül her birinden onar dir-hem, zerāvend-i ṭavīl, rāvend-i ṣīnī her birinden yirmişer dirhem, zürünbād, derūnec her birinden dörder dirhem, afyūn, zencebīl, ḳusṭ, selīḫa her birin-den üçer istār, suᶜd on istār, ṣabr-ı İsḳūṭarī on dört dirhem, ḳaranfül altı dir-hem, ḫarbaḳ-ı ebyaḍ, verd-i aḥmer-i yābis, şūnīz her birinden altışar istār. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Ṣanᶜat-ı Bādmührec: Bunun menāfiᶜi daḥmers̱ā menāfiᶜi gibidir.

Aḫlātı Budur: Zürünbād, derūnec, cünd-i bīdester, ᶜāḳırḳarḥā, fülfül, dār-ı fülfül, selīḫa, herm-i mecūs, bezrü'l-benc, ḳusṭ, lübnā, cāvşīr, zaᶜferān her birinden altışar dirhem, ḥulbe sekiz dirhem, lüʾlüʾ iki dirhem, ḳınne, mürr her birinden on ikişer dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunur ve elekten geçirilip ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Ṣanᶜat-ı Maᶜcūnu'l-Ġıyās̱ī: Başta olan ḳadīm ve ᶜatīḳ ağrılara nāfiᶜdir, ᶜasel ve mā-ı fātir ile memzūc olan şarāb içinde ṣudāᶜ-ı ḳadīm-i mez̠kūr için saḳy olunur ve ondan maṣrūᶜ şürb eylese ona dahi nāfiᶜdir ve ᶜayna nüzūl eden fuḍūlü ḳaṭᶜ eder.

Aḫlātı Budur: Mürr, selīḫa, dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, sisāliyūs her birinden dörder dirhem, sünbül, fiḳāḥ-ı iẕḫir her birinden on ikişer dirhem, zaᶜferān beş dirhem, afyūn on beş dirhem, kerefs-i cebelīnin bezri otuz beş dirhem, enīsūn, bezr-i kerefs her birinden yirmişer dirhem, fülfül otuz sekiz dirhem, lübnā, ḳusṭ, füvve, esārūn her birinden birer dirhem. Bu edviyenin yābis olanları daḳḳ olunup elekten geçirilir, nediyyeleri yaᶜnī yaş ve nem-nāk

olanları ṭılā-i reyḥānī ile naḳᶜ olunur ve mecmūᶜ-ı edviye ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbeti bir dirhem olur, ᶜale'r-rīḳ mā-ı ḥārr ile saḳy olunur.

Maᶜcūn-ı Aṣfer-i Selīm Ṣanᶜatı Budur: Mirre-i sevdā emrāḍına ve riyāḥa ve ḫafaḳāna ve evcāᶜ-ı ṣıbyāna ve evcāᶜ-ı erḥāma nāfiᶜ olur.

Aḫlātı Budur: Fülfül-i ebyaḍ, zencebīl, milḥ-i Hindī, ḳusṭ her birinden altışar dirhem, afyūn, eferbiyūn, cünd-i bīdester, ḳaranfül, zaᶜferān, maṣṭakī, ᶜāḳırḳarḥā her birinden beşer dirhem, fāşerā, fāşernīn, suᶜd, zürūnbād, derūnec, zerāvend-i ṭavīl her birinden ikişer dirhem, dühnü'l-belesān, mā-ı kāfūr her birinden dörder dirhem. Bu edviyelerin yābisi daḳḳ olunur ve ṣumūġu şarāb ile naḳᶜ olunur ve mecmūᶜu menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve şerbet-i vāḥidesi her insānın mizācı ḥasebiyle kılınır.

Maᶜcūn-ı Esved-i Selīmin Ṣanᶜatı Budur: Messe ve fālice ve laḳveye, fī-nüsḫatin velheye ve mirre-i sevdā emrāḍına ve ᶜilel-i bāridenin küllīsine nāfiᶜ olur.

Ve Aḫlātı Budur: Bezr-i ḥarmel yüz yirmi dirhem, cāvşīr seksen dirhem, şūnīz, bārzed, ḳıs̱s̱ā-i berrī her birinden altmışar dirhem, vecc, sekbīnec, uşşaḳ, zerāvend-i ṭavīl ve zerāvend-i müdaḥrec ve ḫardal ve muḳl-i azraḳ ve ḫarbaḳ ve aṣl-ı hindebā ve cünd-i bīdester ve aṣl-ı ḥanẓal ve kibrīt-i aṣfer ve bezr-i circīr ve fencengüşt ve seẕāb-ı cebelī her birinden kırkar dirhem, afyūn ve eferbiyūn ve benc ve fülfül-i ebyaḍ ve kündüş ve milḥ-i Hindī-i aḥmer ve milḥ-i nefṭī-i esved ve aṣl-ı şābīzec yaᶜnī şābānek aṣlı ve aṣl-ı benc ve ᶜāḳırḳarḥā ve mürr ve ṣabır ve lübān ve şeyṭarec her birinden yirmişer dirhem, sünbül, maṣṭakī, zürünbād, derūnec her birinden sekizer dirhem, zaᶜferān; vu edviyeler aḫẕ olunup yābisi daḳḳ ve ṣumūġu kifāyet miḳdārı ḳaṭrān-ı Şāmī içinde naḳᶜ olunur ve baᶜdehu daḳḳ olunup edviyenin küllīsi onun ile ḫalṭ olunur ve baᶜdehu iki ay miḳdārı remād içinde defn olunup iki ay tamāmından sonra istiᶜmāl olunur ve ḳavī olanlara şerbet-i vāḥidesi üç mis̱ḳāl ve vasaṭ olanlara iki mis̱ḳāl ve ḍaᶜīf olanlara bir mis̱ḳāl olur ve merḍā için şerbet-i vāḥidesi fülfüle miḳdārı olur.

Maᶜcūn-ı Ebī Selīm li Ona Ġıyās̱ Tesmiye Olunur: Bu maᶜcūn muḫaddirāttandır, cemīᶜan rīḥten ve her dā'-i ġālibden ḥādis̱ olan evcāᶜı teskīn eder ve vesvāsa nāfiᶜ olur ve her vecaᶜa nāfiᶜ ve müsekkin olur.

Ve Aẖlātı Budur: Afyūn ve benc-i ebyaḍ her birinden onar mis̱ḳāl, eferbiyūn, zaᶜferān, sünbül, ᶜāḳırḳarḥā, sūrincān, ḳāḳule, dār-ı fülfül her birinden beşer mis̱ḳāl; medḳūḳan menẖūlen menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbet-i vāḥidesi nıṣf mis̱ḳāl olur eger ḳavī kimse şürb ederse, ammā kebīr ve ṣaġīr olanlara bir dānıḳ saḳy olunur.

Maᶜcūnu's̱-S̱ūm: Behaḳa ve ebride ve ẖāma ve balġama nāfiᶜdir ve ḳuvveti ziyāde ve levni taṣfiye eder ve onu istiᶜmāl eden şebābı redd olunmuş kimse heyᵓetinde olur ve her dāᵓa nāfiᶜ devā olur ve şitāda maᶜcūn-ı s̱ūm tenāvül eden kimseye difᵓ olup tesẖīn eder ve deberi kurutur ve ṭabīᶜatı iḳāme eder.

Onun Aẖlātı Budur: Bir ḳafīz ḥımmaṣ-ı Şāmī aẖẕ olunup bir gece mā-ı ᶜaẕb içinde naḳᶜ olunur ve baᶜdehu nār-ı leyyine ile suyu esved ve ḥımmaṣı müfettet olunca ḳadar ṭabẖ olunur ve baᶜdehu suyu taṣfiye olunur ve baᶜdehu s̱ūm aẖẕ olunup ḥabbeten ḥabbeten tenḳıye olunup s̱ūm etriyip dimāġ mis̱illi olunca ḳadar ṭabẖ ve inḍāc olunur ve baᶜdehu üzerine baḳarın leben-i ḥalībi onun üzerini dört iṣbaᶜ miḳdārı setr edince ḳadar ṣabb olunup sirāc mis̱illi nār-ı leyyine ile lebeni neşf edince ḳadar veyāẖūd neşfe ḳarīb olunca ḳadar ṭabẖ olunur ve bir ḳıdr-ı nuḥās içine vaḍᶜ olunup ᶜacīn gibi olunca ḳadar yoğurulur ve baᶜdehu ᶜasel-i ebyaḍ u ṣāftan üzerine dört iṣbaᶜ miḳdārı ġamr ve setr edecek miḳdārı ᶜasel ṣabb olunup ṭabẖ olunur münᶜaḳid veyāẖūd inᶜiḳāda ḳarīb olunca ḳadar ve baᶜdehu s̱ūmun her bir rıṭlı muḥāẕīsinde tūẕerī-i ebyaḍ ve tūẕerī-i aḥmerden on iki mis̱ḳāl ve fülfül üç mis̱ḳāl, ḥabaḳ on mis̱ḳāl ve kemmūn-ı Kirmānī on mis̱ḳāl. Ve bu maᶜcūn nüsẖasının ḥāşiyesinde muḥarrer biraz edviyeye iṣābet eyledim ve yazılmış buldum, o edviye bunlardır: ḥavlencān on mis̱ḳāl ve dār-ı ṣīnī ḥavlencān vezninde ve beş mis̱ḳāl dār-ı fülfül; bu edviyenin cemīᶜisi daḳḳ olunup o maṭbūẖ-ı maᶜḳūdun üzerine ṭarḥ olunup ẖalṭ olunur ve bir yeşil destī içine vaḍᶜ olunur ve ᶜalā-külli ḥāl ondan cevze miḳdārı aẖẕ olunur.

Maᶜcūnu's̱-Es̱ānāsiya'l-Kübrā: Bu maᶜcūn ẕiᵓbin kebidi ile ittiẖāẕ olunur; kebid ve ṭıḥāl ve miᶜde evcāᶜına ve riyāḥına ve ẕūsenṭāriyāya ve suᶜāl-i müzmine ve ḳayᵓ-ı dem edenlere nāfiᶜdir ve evcāᶜı müsekkindir feylen maᶜcūnu teskīni gibi. Feylen, felūniyā-yı Rūmī dedikleri maᶜcūndur. Ve keẕālik ẖadere ve iẖtilāfa ve nezfe ve iki külye evcāᶜına ve mes̱āne evcāᶜına ve

onların riyāḫlarına ve rebve ve suᶜāle nāfiᶜ olur ve ṣadrı [564b] tenḳıye eder ve bevāṣīr üzere merhem gibi nāfiᶜ olur ve şerbet-i vāḥidesi rubuᶜ misḳāl-den nısf misḳāle varınca ḳadardır.

Ve Aḫlātı Budur: Zaᶜferān, mürr, afyūn, cünd-i bīdester, bezrü'l-benc, ḳusṭ, ḳardemānā, ḫaşḫāş, sünbül, ġāfes, kebid-i ẕiᵓb ve keçinin sağ cānibin-de olan ḳarnı muḥraḳan. Bu meẕkūrlar mütesāviyetü'l-vezn aḫẕ ve daḳḳa ṣāliḥ olanlar daḳḳ ve ẕevebāna muḥtāc olanlar şarāb ile teẕvīb olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve altı ay imsāk ve ḥıfẓ olunur ve baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Maᶜcūnu's-Esānāsiya'ṣ-Ṣuġrā: Bu ṣuġrāda dahi kübrāda olan menāfiᶜ bi-ᶜaynihā mevcūdedir.

Ve Aḫlātı Budur: Meyᶜa, zaᶜferān, ḳusṭ, sünbül, afyūn, selīḫa her birin-den dörder dirhem, ᶜuṣāretü'l-ġāfes sekiz dirhem, uṣūlü's-sūs on iki dir-hem, ᶜasel ḳadr-i kifāye ve şerbet-i vāḥidesi bunduḳa miḳdārı kılınır ve ona muvāfıḳ eşribe ile şürb olunur. Ve bir uḫrā nüsḫada iki devā yazulmıştır, o devāların biri mürr ve biri ᶜīdānu'l-belesāndır, onların her birinden dörder dirhem aḫẕ olunur.

Maᶜcūn-ı Devāü'l-Kürküm: Kebid ve ṭıḥāl ve miᶜde ḍaᶜflarına ve ṣalābet-lerine ve ibtidā-i istisḳāya nāfiᶜ olur ve ḥudūstan dahi menᶜ eder ve levn-i beşereyi cidden ḥabs kılar ve emrāḍ-ı müzminenin ekserine nāfiᶜ olur.

Ve O Maᶜcūnun Terkībi Budur: Sünbülü'ṭ-ṭīb ve mürr ve selīḫa ve ḳusṭ ve fiḳāḥ-ı iẕḫir ve dār-ı ṣīnī ve zaᶜferān her birinden birer cüzᵓ; bu meẕkūr-lar aḫẕ olunup daḳḳ olunup elekten geçirilir ve mürr dahi müselles içinde bir gün ve bir gece naḳᶜ olunur. Ve bi'l-cümle edviye ḫalṭ olunup men-zūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılıp bir inā içinde refᶜ olunur, vaḳt-i ḥācette is-tiᶜmāl olunur. Ve bir nüsḫa-i uḫrāda "sünbül" bedeline "nārdīn" yazılmıştır.

Cālīnūs Ṣanᶜatı Üzere Olan Devā-i Kürküm Budur: Kebid ve ṭıḥālde berd ve ġılaẓdan ḥāṣıl olan evcāᶜ-ı ᶜatīḳaya nāfiᶜ olur ve ālāt-ı ġıdānın cüm-lesinde mevcūd olan südedi teftīḥ eder ve ondan riyāḥ-ı ġalīẓayı ṭard eder, bevli idrār eder ve külā ve raḥim evcāᶜının mevādd-ı ġalīẓadan ve ṣalābet-lerinden ᶜārıḍ olan vecaᶜlarına nāfiᶜ olur ve keẕālik istisḳāya dahi nāfiᶜdir.

Ve Aḫlātı Budur: Zaᶜferān on iki dirhem, mū, fū, enīsūn, dūḳū, esārūn, rāvend-i ṣīnī, fuṭrāsāliyūn ve mürr her birinden dörder dirhem, sünbül altı

dirhem, ḳusṭ, fiḳāḥ-ı idḫir, ḥabbu'l-belesān her birinden birer dirhem, *bir āḫer nüsḫada "ḥabbu'l-belesān" bedeline "ḥabbu'l-bān dirhemün" vāḳiᶜ olmuştur*, füvve iki dirhem, ᶜaṣīr-i sūs, ġāfeṡ, caᶜde, isḳūlūḳandriyūn, keber-i Rūmī her birinden üçer dirhem, dühn-i belesān nıṣf ūḳıyye. Bu edviyeler aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve elekten geçirilir, dühn-i belesān ile lett olunduktan sonra ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve şerbet-i vāḥidesi bir dirhem olup şarāb-ı ᶜasel ile şürb olunur.

Devāü'l-Lükkü'l-Ekber: Bu devāda dahi devā-i kürküm menāfiᶜi vardır ve ḥaṣātı teftīt ḳuvvesi dahi vardır.

Aḫlātı Budur: Lükk, dūḳū, bezrü'l-kerefs, fuṭrāsāliyūn, kemmūn-ı Kirmānī, zencebīl her birinden sekizer dirhem, acı bādem-i muḳaşşer, dār-ı ṣīnī, sāẕec, ḳaranfül her birinden beşer dirhem, kemāfīṭūs, mū, fū, mürr, zūfā-i yābis her birinden dörder dirhem, sünbül on iki dirhem, cenṭiyānā, zerāvend-i müdaḥrec, esārūn, ḥabbu'l-belesān, selīḫa, maṣṭakī, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, muḳl her birinden yedişer dirhem, zaᶜferān, caᶜde, iẕḫir her birinden üçer dirhem, füvve on beş dirhem, rubbu's-sūs on iki buçuk dirhem, rāvend on beş dirhem, fülfül, ḳusṭ her birinden on dirhem, sīsāliyūs, dühn-i belesān her birinden üçer buçuk dirhem. Bu edviyelerin yābisleri daḳḳ olunup elekten geçirilir ve teẕvīb olunacaklar şarāb-ı reyḥānī ile teẕvīb olunur ve ḳadr-i kifāye ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve şerbeti bunduḳa miḳdārı olur, eşribe-i ṣāliḥa ile şürb olunur.

Devāü'l-Lükkü'l-Aṣġar: Kebid ve miᶜde ḍaᶜfına ve berdine ve ṣalābetine ve ṭıḥāl ṣalābetine nāfiᶜ olur ve südedi teftīḥ eder.

Aḫlātı Budur: Lükk, ḥabbu'l-ġār, türmüs, ḥulbe, fülfül her birinden ikişer dirhem, rāvend üç dirhem, ᶜasel kifāye miḳdārı; şerbet-i vāḥidesi bir dirhem, efsentīn ṭabīḫi suyu ile şürb olunur. *Ve bir nüsḫada "ḥabbu'l-ġār" bedeline "fiḳāḥu'l-iẕḫir" vāḳiᶜ olmuştur.*

Ṣanᶜatu'l-Ḳūfā: Suᶜālden ve ṣalābet-i kebid ve şevṣadan nāfiᶜ olur.

Aḫlātı Budur: Mürr, bināsb her birinden dörder dirhem, sünbül, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, selīḫa her birinden birer dirhem, fiḳāḥ-ı iẕḫir, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, muḳl her birinden iki buçuğaz dirhem *ve baᶜḍı nüsḫada "muḳl" bedeline "isfilānūs" yazılmıştır*, menzūᶜu'l-ᶜacem ve'l-ḳışr zebībü'l-kibār yirmi beş dirhem, ᶜasel ḳadr-i kifāye; bu edviye aḫẕ olunup naḳᶜ olunacaklar

maᶜa'z-zebīb şarāb-ı reyḥānī içinde naḳᶜ olunur ve yābis edviye daḳḳ olunup elekten geçirilir, bināsb ᶜasel ile ḥall olunur ve cemīᶜan ḫalṭ olunup ḍarb olunur.

el-Felūniyā'r-Rūmī'ṭ-Ṭarsūsī: Emrāḍ-ı kes̱īreye ve ḫāṣṣaten evcāᶜ-ı ḳūlınca nāfiᶜ olur ve evcāᶜı müsekkindir. Cālīnūs meᵓāmirinde bu devādan ḥikāye edip dedi ki devā-i Feylen dedi ki yaᶜnī lisān-ı ḥāl ile ḳāle gelip der ki ben Feylen nām ṭabīb-i Ṭarsūsī'nin istinbāṭ ve istiḫrāc eylediği kes̱īrü'l-menāfiᶜ devāyım, benim menfaᶜatim ḳısmı ve naṣībi mevt olanlara ᶜaẓ īmedir. Ve ᶜilel-i kes̱īreden ḥādis̱ olan evcāᶜı ben ıṣlāḥ eylerim, zīrā vecaᶜ-ı ḳūlūn denmekle maᶜrūf miᶜāda ḥādis̱ olup o vecaᶜın ṣāḥibine bir kerre o felūniyā saḳy olunmakla vecaᶜ sākin olur ve ᶜusr-i bevl olanlara ve ḥaṣātı olup onun īẕāsı ᶜusr-i bevle müᵓeddī olanlara saḳy olunsa nefᶜi olur ve keẕālik ṭıḥāle bürᵓ olur ve mūẕī olan nefes-i intiṣāba ve sille ve teşennüce ve ḫaṭarlı olan vecaᶜ-ı cenbe dahi bürᵓ olur, ammā demi nefs̱ ve ḳayᵓ edenlere saḳy olunsa mevt ile ᶜalīlin arasına ḥāil ve ḥāciz olur ve aᶜḍāda ve aḥşāda olan evcāᶜı teskīn eder ve keẕālik suᶜāli ve ḫavānīḳi ve füvāḳı ve baştan münḥadire olan nevāzili teskīn eder.

Ve Onun Aḫlātı Budur: Fülfül-i ebyaḍ ve bezrü'l-benc her birinden yirmişer mis̱ḳāl, afyūn on mis̱ḳāl, zaᶜferān beş mis̱ḳāl, eferbiyūn, ᶜāḳırḳarḥā her birinden birer mis̱ḳāl, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ḳadr-i kifāye; şerbeti ḥımmaṣa miḳdārıdır, mā-ı fātir ile şürb olunur.

el-Felūniyā'l-Fārsī: Bu felūniyā ṭams̱ın nezfine ve nezf-i bevāsīre ve inḥilāl-i ṭabīᶜat ve inbiᶜās̱-ı deme ve gebe hatunların ḥayḍ görenlerine ve erḥāmlarına ᶜārıḍa olan riyāḥa nāfiᶜ olur ve ecinneyi ḥıfẓ eder ve fem-i raḥimi şedd edip bağlar.

Ve Onun Aḫlātı Budur: Fülfül-i ebyaḍ, bezrü'l-benc her birinden yirmişer dirhem, zaᶜferān beş dirhem, afyūn, ṭīn-i maḫtūm her birinden onar dirhem, eferbiyūn, sünbül, ᶜāḳırḳarḥā her birinden yarımşar dirhem, kāfūr bir buçuk dānıḳ, miḳdār-ı kifāye menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel-i muṣaffā, şerbet-i vāḥidesi bir dirhem miḳdārı olur, ona muvāfıḳ eşribe ile şürb olunur.

Maᶜcūnu'l-Kākünec: Mes̱āne ve külā ḳurūḥuna nāfiᶜdir ve dem bevl edenlere cidden mücerrebdir.

Aẖlātı Budur: Bezrü'l-benc, bezrü'l-kerefs, bezrü'r-rāziyānec her birinden yedişer dirhem, ḥabbu'l-ḳıs̱s̱ā beş dirhem ve nüsẖa-i uẖrāda ḥabbu'l-ḳıs̱s̱ā iki dirhem, şevkerān, bezrü'l-ḥummāḍ, afyūn, ḥabbu'ṣ-ṣanevberi'l-maḳlüvv, zaᶜferān, bunduḳ-ı meşvī, levz-i mürr-i maḳlüvv her birinden üçer dirhem, kākünec-i cebelīnin ḥabb-ı kibārı yirmi beş ᶜaded, kes̱īrā dört dirhem. Bu eczālar aẖẕ ve daḳḳ olunup elekten geçirilir ve meypuẖtec ile maᶜcūn kılınır ve şerbeti bir dirhem kılınıp ḥandīḳūn ile veyāẖūd mā-ı ᶜasel ile altı ay meks̱inden sonra şürb olunur.

Ḫaṭāṭīf Devāsının Ṣanᶜatıdır: Bu devā evcāᶜ-ı ḥalḳa ve ẖunāḳa ve fevḳa'ş-şerāsīf olan evcāᶜa nāfiᶜdir. [565a]

Aẖlātı Budur: Enīsūn, bezr-i kerefs, nānẖāh, iẕẖir, sūsen-i āsmāncūnīnin aṣlı, dār-ı ṣīnī, ḥamāmā, zerāvend-i ṭavīl, şebb-i Yemānī, bezr-i ḥarmel, mürr, aṣlu's-sūs, selīẖa, zaᶜferān her birinden birer ūḳıyye, maᶜcūn-ı ḳarḳūmġamā, bezrü'l-verd, verd-i yābis her birinden ikişer ūḳıyye, ḳusṭ, remādu'l-ẖaṭāṭīfü'l-ḥadīs̱ her birinden üçer ūḳıyye, ḥınṭadan mütteẖaẕ neşāstec, sünbül her birinden nıṣf ūḳıyye miḳdārı, mütevassıṭ ᶜafṣ-ı ficc sekiz ᶜaded. Bu edviyeler daḳḳ olunup menzūᶜu't-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur ve ondan bir ᶜafṣa miḳdārı aẖẕ olunup mā-ı ᶜasel veyāẖūd mā-ı şaᶜīr ile teẕvīb olunduktan sonra onda verd ve ᶜades ve aṣl-ı sūs ṭabẖ olunup ġarġara olunur ve keẕālik ṭılā ile dahi beher yevm üç kerre veyāẖūd dört kerre istiᶜmāl olunur.

Devā-i Ḳarḳūmġamā: Bu devā devā-i ẖaṭāṭīf terkībinde müstaᶜmel olan ḳarġūmġamā devāsıdır.

Nüsẖası Budur: Zaᶜferān, dār-ı ṣīnī her birinden ikişer dirhem, verd-i yābis, ḥamāmā, ḳusṭ her birinden birer dirhem, mürr dört dirhem, aṣl-ı sūsen, sāẕec-i Hindī her birinden ikişer buçuk dirhem. Bu edviyeler aẖẕ olunup medḳūḳan ve menẖūlen şarāb ile maᶜcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ittiẖāẕ olunup gölgede kurutulur.

Devā-i Kibrītin Ṣanᶜatı Beyānındadır: Ümīd olur ki bu devā tiryāḳa muᶜādil ve mümās̱il ola; ḥummayāt-ı dāire-i bārideye ve ribᶜe ve balġamī ḥummāya ve suᶜāle ve ẖuṣūṣan ᶜatīḳ olan suᶜāle nāfiᶜdir ve nefs̱-i deme ve ḍīḳ-ı nefese ve küzāza ve istisḳāya ve ṭıḥāle dahi nāfiᶜdir, bevli idrār eder, ḥaṣātı iẖrāc eder ve bunlardan mā-ᶜadā ḥayyāt ve ᶜaḳārib lesᶜātına menfaᶜat-i beyyine ile nāfiᶜ ve edviye-i ḳattāle āfetlerinden taẖlīṣ eder.

Aḫlātı Budur: Kibrīt-i aṣfer, bezrü'l-benci'l-ebyaḍ, ḳardemānā, meyᶜa, mürr her birinden sekizer dirhem, se̱ẕāb, ḳusṭ her birinden onar dirhem, afyūn, zaᶜferān her birinden ikişer dirhem, selīḫa on iki dirhem, fülfül-i ebyaḍ yirmi iki dirhem. Edviye-i meẕkūre daḳḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur ve maḥmūma ḥummāsının devrinden muḳaddem burçak miḳdārı ondan saḳy olunur. Yūḥannā künnāşından naḳl olunur ki nıṣf mis̱ḳālden bir mis̱ḳāle varınca ḳadar saḳy olunur ve şerbet-i mütevassıṭası bir dirhem olur.

Ṣanᶜat-ı Maᶜcūnu'l-Ḥıltīt: Edvār-ı ḥummayātın nāfiḍine nāfiᶜ olur ve ḥummā-ı ribᶜi ᶜinde'n-nuḍc istiᶜmāl olunsa izāle eder, bi'l-cümle lüsūᶜun ve ḫuṣūṣan ᶜaḳreb ve rüteylā ve o mis̱illilerin lesᶜası maḍarratını izāle eder.

Ve Onun Aḫlātı Budur: Ḥıltīt, fülfül, mürr, varaḳ-ı seẕāb veznleri berāber aḫẕ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve onun şerbeti bir dirhem miḳdārı kılınır ve lesᶜ-i ᶜaḳārib için şarāb ile saḳy olunur ve ḥummā için devrinden bir sāᶜat muḳaddem sikencebīnle saḳy olunur.

Maᶜcūn-ı Milḥ-i Hindī: Miᶜdeyi tenḳıye eder ve ḳaẕf-ı balġamīyi ve sevdāvīyi ḥabs eder ve balġam ve sevdādan neşᵓet eden düvāra şifā olur.

Aḫlātı Budur: Helīlec-i esved ve belīlec ve emlec ve helīlec-i Kābülī ve usṭuḫūdūs her birinden üçer dirhem, eftīmūn, ġārīḳūn her birinden dörder dirhem, milḥ-i Hindī iki dirhem, eyāric-i feyḳarā on dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunur ve elekten geçirilir ve sikencebīn ile maᶜcūn kılınır ve şerbeti üç dirhem miḳdārı kılınıp mā-ı fātir ile ᶜale'r-rīḳ ġudveten şürb olunur.

Maᶜcūnu'l-Ḳusṭ: Miᶜde ve kebid evcāᶜına nāfiᶜdir.

Aḫlātı Budur: Dār-ı ṣīnī, selīḫa, ḳusṭ her birinden otuzar dirhem, enīsūn, bezr-i kerefs, rāvend-i ṣīnī her birinden onar dirhem, esārūn yirmi dokuz dirhem, zaᶜferān sekiz dirhem, fiḳāḥ-ı idḫir, mürr her birinden yirmi dörder dirhem. Ṭılā içinde mürr naḳᶜ olunup edviye üzere ilḳā olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel-i naḥl ile maᶜcūn kılınır ve bir cüzᵓ muḳābilinde ᶜaseli üç cüzᵓ kılınır ve baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Maᶜcūn-ı Ḳubāẕu'l-Melik: Evcāᶜ-ı mefāṣıla ve niḳrise nāfiᶜ ve o vecaᶜları müsekkin ve o vecaᶜların ḥudūs̱una māniᶜdir ve ḥummā-ı ᶜatīḳaya ve evcaᶜ-ı ṭıḥāle ve riyāḥ-ı ġalīẓaya ve ᶜusr-i nefese ve suᶜāle ve ḳurūḥ-ı emᶜāya ve ġaşye ve vecaᶜ-ı ᶜayna ve vecaᶜ-ı ḥalḳa iki gün o devā şürb olunsa nāfiᶜ

olur ve onu insān aḫẕ ve tenāvül eylese onun bedenini evṣāb ve emrāḍdan ḥıfẓ eder.

Aḫlātı Budur: Seẕāb-ı berrīnin bezri, serāfiyūn, isḳūrdiyūn, kemāfīṭūs, cāvşīr, cenṭiyāna'r-Rūmī, usṭuḫūdūs, ḳardemānā, meyᶜa-i sāile her birinden beşer mis̱ḳāl, mürr, zaᶜferān, ḳusṭ-ı mürr, fülfül-i ebyaḍ, iẕḫir, sünbülü'ṭ-ṭīb, eferbiyūn, aṣl-ı luffāḥ ḳuşūru, uşşaḳ, fūẕenec, bezr-i rāziyānec, cizr-i berrī, Aḳlīṭī bezri, menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer-i yābis, ḥabb-ı belesān her birinden üçer mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī sekiz mis̱ḳāl, selīḫa bir ūḳıyye, ᶜuṣāre-i ġāfes̱, kāşim, bezr-i ḥandeḳūḳā, ṣamġu'l-levz her birinden dörder mis̱ḳāl, afyūn, bezrü'l-benc her birinden altışar mis̱ḳāl. Bu edviye-i meẕkūreler mesḥūḳatem ve menḫūleten ve naḳᶜa muḥtāc olanlar menḳūᶜaten menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp ve refᶜ olunup istiᶜmāl olunur. Ve o edviyenin naḳᶜında aṣl budur ki şarāb-ı ceyyid-i ṣāf içinde naḳᶜ oluna, cumhūrī içinde dahi naḳᶜ olunur.

Ḳafṭārġānu'l-Ekber: İsḳāṭ-ı ecinneye ve evcāᶜ-ı nisāya ve bi'l-cümle emrāḍa nāfiᶜdir ve bu maᶜcūn devā-i Hindīdir.

Aḫlātı Budur: Afyūn dört istār ve dört dānıḳ, ūferbiyūn, ᶜāḳırḳarḥā, fıḍḍa-i muḥraḳ, verd-i aḥmer-i yābis ve menzūᶜu'l-aḳmāᶜ sükk, uṣūl-i kākünec, dār-ı ṣīnī her birinden altışar dirhem, aḳāḳıyā beş istār ve iki dirhem ve bir dirhemin dahi iki s̱ülüs̱ü ve ḥamāmā ve maṣṭakī ve zerāvend-i müdaḥrec ve sāẕec-i Hindī her birinden üçer istār ve dörder dānıḳ, uşşaḳ, ḳusṭ, ibrīsem-i niyᵓ, bezr-i kerefs, muḳl-i azraḳ, ās, ḥabb-ı belesān, ḳaṣab-ı ẕerīre, selīḫa, zürünbād, derūnec, ḳırfe, şeyṭarec-i Hindī her birinden ikişer istār ve fülfül ve behmen-i ebyaḍ ve behmen-i aḥmer her birinden iki istār ve dört dānıḳ ve fāşerşīn, bezr-i seẕāb, nānḫāh, fiḳāḥ-ı kerm, luffāḥ, esārūn, ḥavlencān her birinden dörder dirhem, bezrü'l-benci'l-ebyaḍ dokuz istār ve iki dirhem, ḳuşūr-ı aṣlu'l-kerefs, ḳaranfül-i üns̱ā her birinden üçer istār, kibrīt-i aṣfer, ḳaranfül-i ẕeker ve zencebīl, fülfül-i ebyaḍ her birinden ḫamse istār, ṣamġ, sūsen-i āsmāncūnīnin aṣlı her birinden üçer istār ve iki dirhem, meyᶜa-i sāile üç istār ve iki dirhem ve dört dānıḳ, kündür-i ẕeker beş istār ve iki dirhem, ḳınne dokuz istār ve iki dirhem ve dört dānıḳ ve dıbḳ-ı münaḳḳā beş istār ve dört dānıḳ, ḳardemānā altı istār, ḳāḳule beş yüz ḥabbe-i ṣıḥāḥ, ḳaranfül-i ẕeker beş istār, ḳaranfül-i üns̱ā üç istār, em-

rūẕīḥān[8] ve vecc-i ebyaḍ her birinden iki istār ve iki dirhem, lüʾlüʾ-i ġayr-i meṡḳūb beş dirhem, büssed iki istār ve bir dirhem, zerāvend-i ṭavīl dokuz istār, zūferā iki dirhem, aṭmūṭ ve būr-ı bārid[9] her birinden on ikişer dirhem ve sūr-ı bārid iki istār ve iki dirhem ve dört devānıḳ, merāretü'ẕ-ẕiʾb, merāretü'd-dübb, merāretü'l-ġurāb her birinden birer dirhem. Bu edviyeler saḥḳ olunup elekten geçirilir ve naḳʿ olunacaklar yedi gün şarāb ile naḳʿ olunur ve o neḳūʿun içine müddet-i meẕkūre mürūrundan sonra edviye ilḳā olunur ve menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile ve üç istār dühn-i belesān ile maʿcūn kılınır ve edviyeyi naḳʿ edecek şarābın miḳdārı edviye içinde ẕevebān edip leʿūḳ gibi olacak miḳdādır. Ve o edviye ẕikr olunan zamāndan sonra ḳıdr-ı ḥıcāre veyāḫūd faḫḫār-ı naẓīf içinde beş veyāḫūd altı ġalye ile kaynatıldıktan sonra nārdan inzāl olunup tebrīd olunduktan sonra inā-i zücāc içine konulup refʿ olunur ve bundan sonra bir müsinn ve herime arcāʾ [565b] ḍabuʿa-i ünṡā yaʿnī dişi sırtlan aḫẕ olunup iki yedleri ve iki ayakları birbirlerine şedd olup bağlanır ve nuḥāstan bir kazgan içine vaḍʿ olunup üzerine türmüs-i ebyaḍ ve şibt her birinden birer keff ilḳā olunup onun dahi üzerine mā-ı ʿaẕbdan ḳadr-i ḥācet ilḳā olunur ve fem-i ḳıdr tağṭıye olunup nār-ı leyyine üzere ḍabuʿ teherrī edince ḳadar ṭabḫ olunur ve baʿde't-teherrī inzāl olunup meraḳası taṣfiye olunur ve ʿiẓāmından ve cildinden ve şaʿrından o o meraḳa tenḳıye olunup bir naẓīf ḳıdra o meraḳa-i münaḳḳaya iʿāde olunup üzerine dühn-i belesān ve dühn-i nārdīn her birinden birer üskürücce ilḳā olunup nār-ı leyyine ile ṡülüṡü bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve meraḳa miḳdārı üzerine ʿasel ilḳā olunup yine ṭabḫ olunur o meraḳa tağalluẓ edip ʿasel-i ġalīẓ ḳıvāmında olunca ḳadar ve baʿdehu üzerine müheyyā kılınan edviye-i mevṣūfe-i maʿcūne ilḳā olunup tebrīd olunur ve inā-i zücāc içine vaḍʿ olunup refʿ olunup ve altı ay miḳdārı terk olunup baʿdehu istiʿmāl olunur. Sitte-i eşhür tamāmından muḳaddem istiʿmāl olunsa lā-maḥāle ḳatl eder.

<u>Ḳafṭārġān-ı Aṣġar Aḫlāṭı Budur:</u> Ḥabb-ı belesān, kündüş, ḥamāmā, ḳuşūr-ı aṣlu'l-luffāḥ, üşne, selīḫa, uşşaḳ, lübān, aṣlu's-sūs, ʿīdānu'l-belesān, şaḥmu'l-ḥanẓal, zencebīl, cāvers, dār-ı ṣīnī, cünd-i bīdester, hezārceşān, şeş-bendān, şeyṭarec-i Hindī her birinden ikişer dirhem, zaʿferān,

---

8 "Emrūd-ı zencār" nüsḫa.

9 قيل بور بارد هو البصل الحلو كذا في هامش الكتاب

fülfül, bezrü'l-benc her birinden onar dirhem, misk iki dānıḳ, dıbḳ-ı ebyaḍ, merāretü'l-fīl her birinden dörder dirhem, afyūn beş dirhem, ibrīsem-i niyy bir dirhem, ūferbiyūn altı dirhem, bezr-i ḥarmel, ḳaranfül, sāẕec-i Hindī, şaḥm-ı gergedān her birinden dörder dirhem, ẕeheb, fıḍḍa mesḥūḳaten ve menḫūleten her birinden birer dānıḳ, zürünbād, derūnec, kāfūr her birinden üçer dirhem, sünbülü'ṭ-ṭīb sekiz dirhem, ḳusṭ-ı mürr dört dirhem, kerevyā, ḳātilü ebīhi, sükker, ḥabbu'l-ġār, demü'l-aḫaveyn, milḥ-i Hindī, üşnān-ı ẕeker, birinc, fülfül her birinden ikişer dirhem, zerāvend-i müdaḥrec, nānḫāh, saᶜter-i Fārsī, aṣl-ı zūferā, ḥabbu'l-keber, kibrīt-i baḥrī, ḳaṣabdan ve ḥabbdan münaḳḳā ve ᶜārī ḫıyārşenber, ḳīr-i Nūl, ṭālīsfer, uṣūl-i şehdānec, erüzz her birinden birer dirhem. Bu edviyeler aḫẕ ve saḥḳ olunup elekten geçirilir ve naḳᶜ olunacaklar şarāb ile naḳᶜ olunur ve baᶜdehu cemᶜ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp altı aydan sonra istiᶜmāl olunur.

Kelkelānicü'l-Ekber Ṣanᶜatıdır: Miᶜde istirḫāsına ve berdine ve ḥummayāt-ı müteḳādimeye ve ġaşye ve ᶜusr-i bevle ve baraṣa ve behaḳa ve sehere ve kesr-i ᶜiẓāma ve suᶜāl-i raṭba nāfiᶜdir ve keẕālik ḥummāsı olmayan meslūle ve bedeninde berd olanlara ve bevāsīre ve maṭḥūle dahi nāfiᶜ olur eger ḥummāsı yok ise ve dübeyleye ve ḳūlınca ve müstesḳīlere ve ḥamlinde marīḍa olan hatunlara ve iḫtināḳ-ı raḥime ve mefāṣılında riyāḥı olanlara ve nefḫaya ve rükbe ve ẓahr ve ᶜaḍal vecaᶜlarına nāfiᶜdir.

Aḫlātı Budur: İhlīlec-i esved, belīlec, emlec, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl-i ṣīnī, şeyṭarec, fülfülmūne, milḥ-i Hindī, miḥl-i aḥmer-i nefṭī, milḥü'l-ᶜacīn, milḥ-i enderānī, lisān-ı ᶜaṣāfīr, suᶜd, hāl, ḳırfe, saᶜter-i Fārsī, şūnīz, ḥabbu'n-nīl, kemmūn, sāẕec-i Hindī, bezr-i kerefs, küzbere-i yābise. Ve baᶜḍı nüsḫada bu edviyeyi dahi bulduk: heşḳanḳul yaᶜnī ḥaşḳanḳul ve aṭmūṭ ve keşt-ber-keşt her birinden dörder dirhem, cāvşīr sekiz dirhem, türbüd bir rıṭl ve dört istār, menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb yüz miṡḳāl, emlec iki yüz miṡḳāl, fānīẕ altı buçuk rıṭl, şīrec altı rıṭl ve *bir āḫer nüsḫada şīrec rıṭl-ı vāḥid vāḳiᶜ olmuştur*. Pes bu edviyeler aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve elekten geçirilir, zebīb su ile başka ṭabḫ olunur ve taṣfiye olunup suyunda ḫıyārşenber naḳᶜ olunur ve emlec dahi cerīşen daḳḳ olunup yirmi dört rıṭl su içinde bir gün ve bir gece naḳᶜ olunur ve baᶜdehu sekiz rıṭl bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunup taṣfiye olunur ve emleci remy olunup mā-ı emlec ṡāniyen ḳıdra ṭarḥ

olunup ve menḳūᶜ olan ḫıyārşenber mā-ı zebībde ceyyiden mers olunup o dahi ḳıdrda olan mā-ı emlece iḍāfe olunur ve üzerlerine fānīẕ dahi ilḳā olunup nār-ı leyyine ile fānīẕ ḥall olup ᶜasel ḳıvāmında olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu üzerine şīrec dahi ilḳā olunup mā ile muḫteliṭ olunca ḳadar taḥrīk olunur; kaçan muḫteliṭ olup yedi ve s̱evbi dābıḳ olmasa nārdan inzāl olunup ve daḳḳ olunan edviye üzerine nes̱r olunup istiᶜmāl olunur. Şerbeti üç veyāḫūd dört mis̱ḳāl olur, her şaḫṣ-ı insāna ḳuvveti miḳdārı saḳy olunur.

Kelkelānic-i Aṣġar Ṣanᶜatı Budur: İstisḳāya ve kebid ve ṭıḥāl evcāᶜına ve yereḳāna ve süded ve demāmīle nāfiᶜdir ve nefᶜi ṣaḥīḥ ve mücerrebdir.

Aḫlātı Budur: İhlīlec-i aṣfer yirmi dirhem, ihlīlec-i esved, belīlec her birinden on beşer dirhem, emlec üç rıṭl, temr-i Hindī elli dirhem, menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb bir rıṭl. Bu edviyeler cemᶜ olunur ve üzerine otuz rıṭl su ṣabb olunur ve sekiz rıṭl bāḳī kalınca ḳadar kaynatılır ve baᶜdehu taṣfiye olunur ve ḳaṣabından ve ḥabbından tenḳıye olunmuş bir rıṭl ḫıyārşenber dahi aḫẕ olunup üzerine o taṣfiye olunan sekiz rıṭl su ṣabb olunur ve ġalye-i vāḥide ile kaynatılır ve mers-i ceyyid ile mers olunur ve munḫuldan geçirilip taṣfiye olunur ve dört rıṭl fānīẕ aḫẕ olunup üzerine mā ṣabb ve ilḳā olunur ve fānīẕ ḥall olup ᶜasel ḳıvāmında olunca ḳadar kaynatılır ve baᶜdehu üzerine dühn-i şīrec-i ṭarīden bir buçuk rıṭl dühn ilḳā olunur ve o dühn ile ceyyiden ḫalṭ olunur ve iki ġalye ile kaynatılır ve nārdan inzāl olunur ve lükk-i maġsūl ve sünbül ve verd ve dūḳū ve fuṭrāsāliyūn ve fū ve rāvend-i ṣīnī ve milḥ-i Hindī ve sūsen-i āsmāncūnī aṣlı ve ġārīḳūn her birinden altışar dirhem, kemāderyūs, sīsāliyūs, zerāvend-i ṭavīl, esārūn, maṣṭakī, ᶜīdānu'l-belesān, cenṭiyānā, nārenc-i muḳaşşer, selīḫa, kemmūn-ı Kirmānī-i esved her birinden dörder dirhem, ᶜuṣāre-i ġāfes̱, ᶜuṣāre-i efsentīn, suᶜd, fiḳāḥ-ı iẕḫir her birinden beş dirhem, bezr-i keşūt, bezr-i sermaḳ, aṣl-ı sūsen, rubb-ı sūs, saḳmūnyā her birinden onar dirhem, bezr-i kerefs, ḳusṭ, vecc, bezr-i rāziyānec, enīsūn her birinden üçer dirhem, türbüd-i ebyaḍ yüz elli dirhem. Bu edviyeler aḫẕ ve daḳḳ olunup elekten geçirilir ve yirmi dirhem māzeryūn aḫẕ olunup üzerine birer rıṭl su ve üç ūḳıyye dühn-i şīrec ṣabb olunur ve suyu zāil olup dühnü bāḳī kalınca ḳadar kaynatılır ve taṣfiye olunur ve baᶜdehu o dühn ile müheyyā kılınan edviye lett olunup fānīẕ-i maṭbūḫ-ı mezkūr üzere ilḳā olunur ve ḫalṭ-ı ceyyid ile ḫalṭ olunup inā-i

ġaḍāre içine vaḍᶜ olunur ve şerbet-i vāḥidesi dört dirhemdir, leben-i liḳāḥ ile saḳy olunur veyāḫūd māu'l-cübn veyāḫūd ᶜinebi's-s̱aᶜleb ve kākünec suyu ile saḳy olunur. Ve bu maᶜcūnun nüsḫa-i uḫrāsını biz cümle-i s̱āniyede ẕikr eyleriz inşāallāhu taᶜālā.

Fīrūz-nūş Maᶜcūnudur: Bu maᶜcūn riyāḥ-ı ġalīẓaya ve maġṣa ve ḳūlınca ve nisyāna nāfiᶜ olur ve nisā-i ḥavāmile ᶜārıḍ olan cidden bāride emrāḍ için saḳy olunur.

Aḫlātı Budur: Bezrü'l-benc, afyūn her birinden yirmişer dirhem, ūferbiyūn, ᶜāḳırḳarḥā, sünbül, zaᶜferān her birinden yedişer dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp altı ay mürūrunda istiᶜmāl olunur.

Maᶜcūn-ı Kindī Denmekle Maᶜrūf ve Cidden Nefīs Maᶜcūnun Aḫlātı Budur: Zaᶜferān iki mis̱ḳāl, mürr, esārūn, fū, rāvend-i ṣīnī, dūḳū, fuṭrāsāliyūn, mū her birinden dörder mis̱ḳāl, sünbül-i Hindī, sünbül-i Rūmī, dühn-i belesān her birinden altışar mis̱ḳāl, ḳusṭ, selīḫa, fiḳāḥ-ı iẕḫir her birinden birer mis̱ḳāl, ḥabb-ı belesān üç buçuk mis̱ḳāl, füvve sekiz mis̱ḳāl, rubbu's-sūs, isḳūlūḳandriyūn, caᶜde, ᶜuṣāre-i ġāfes̱ her birinden üçer mis̱ḳāl, aḫlāṭ-ı enderūḫūrūn beş mis̱ḳāl, ᶜasel ḳadr-i kifāye kılınır, şerbet-i vāḥidesi bunduḳa miḳdārıdır, bir ūḳıyye cülencebīn-i [566a] ᶜaselī ile şürb olunur.

Maᶜcūn-ı Fūdenec: Miᶜde ve kebid-i bāride evcāᶜına ve iḳşiᶜrār-ı şedīde ve ẕevātü'l-edvār olan ḥummayāta nāfiᶜ olur.

Ve Aḫlātı Budur: Fūtenec-i nehrī ve fūtenec-i cebelī ve fuṭrāsāliyūn ve sīsāliyūs her birinden yirmişer dirhem, bezr-i kerefs, bābūnec, ḥāşā her birinden dörder dirhem, kāşim on beş dirhem, fülfül kırk dört dirhem ve nüsḫa-i uḫrāda fülfül yirmi dört dirhem vāḳiᶜ olmuştur. Bu edviyeler ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Ṣanᶜat-ı Maᶜcūnu'l-Büzūr: Kebid ve ṭıḥāl ve miᶜde evcāᶜlarına ve baṭnda mütevellid olan riyāḥ ve ḳarāḳıra ve cüşāya nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Selīḫa, ḥamāmā, afyūn, nānḫāh, bezr-i rāziyānec, bezr-i kerefs, sīsāliyūs, cünd-i bīdester, şibt, zerāvend-i ṭavīl, keyyā, esārūn, kerevyā veznleri berāber aḫẕ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜaselden ḳadr-i kifāye ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Maᶜcūnu'l-Yāḳūt Min Terkībi'l-Muṣannif: Muṣannif der ki benim bu terkībim bir maᶜcūn-ı mücerrebü'n-nefᶜdir ki onu ben mülūkta ve neẓāyirlerde tecribe eyledim ve menfaᶜatini ᶜaẓīm buldum, ḫāṣṣaten ᶜilel-i vesvāsta ve tevaḥḥuşta ve ḫafaḳānda ve ḍaᶜf-ı ḳalbde ziyāde menfaᶜatli buldum ve çok ᶜilel-i müzmineleri bu maᶜcūn ḳalᶜ ve izāle eyledi ki ona muᶜālece nāfiᶜ ve nāciᶜ değil idi ve bu maᶜcūnun dimāġ ve miᶜde ve kebid ve ṭıḥāl ve ḳūlınc ᶜilellerinde nefᶜ-i keṡīrini buldum ḫuṣūṣan evcāᶜ-ı mefāṣıla ve ḥummayāt-ı müzmineye ziyāde nāfiᶜ buldum.

Nüsḫası Budur: Yāḳūt fütātından ḫuṣūṣan aḥmer-i rummānī yāḳūtun fütātından bir miṡḳāl aḫẕ olunup ālet-i daḳḳa ilḳā olunur ve onu daḳḳa ziyāde rıfḳ ile bedᵓ olunur teraḍḍuḍ eylesin için ve baᶜdehu ṣalāye üzere saḥḳ olunmakla hebā gibi kılınır ve baᶜdehu ḥacer-i yeşb bir dirhem ve ᶜaḳīḳ bir dirhem aḫẕ olunur ve bir būṭaḳa mürdāsenc ile ṭılā olunup içine ẕeheb-i müẕāb konulur tezeccüc edip münseḥıḳ olunca ḳadar ve ondan dahi iki dānıḳ miḳdārı ẕeheb-i mesḥūḳ aḫẕ olunur ve keẕālik zāyice-i ḳalᶜiyy ile müzeczece olan fıḍḍadan dahi bir dānıḳ aḫẕ olunur ve yāḳūtta işlenen daḳḳ ve saḥḳ emṡāli efᶜāl o aḥcār ve ẕeheb ve fıḍḍada dahi işlenir ve baᶜdehu onların mecmūᶜu aḫẕ olunup ṣalāye üzere ilḳā olunup şarāb-ı reyḥānī ile lett olunur ve kuruyunca ḳadar saḥḳ olunur ve hebā olunca ḳadar lett ve saḥḳ tekrār olunur ve baᶜdehu aḫẕ ve refᶜ olunur ve o mecmūᶜ cüzᵓ-i vāḥid kılınır. Ve keẕālik ġārīḳūn, eftīmūn, fülfül, zencebīl, ḳaranfül, merzencūş her birinden yarımşar cüzᵓ ḥacer-i Ermenī, ḥacer-i lāzverd, milḥ-i nefṭī, zürünbād, derūnec, behmen, lisānu's-s̱evr her birinden üçer cüzᵓ aḫẕ olunur ve keẕālik sünbül-i Aḳrīṭī yaᶜnī nārdīn ve ḥamāmā ve vecc ve sāẕec ve dār-ı ṣīnī ve saᶜter ve ḥāşā ve zūfā ve kemmūn her birinden rubuᶜ cüzᵓ aḫẕ olunur ve müşk-ṭarāmşīᶜ ve fuṭrāsāliyūn ve ḥacerü'l-yehūdī ve bezr-i kerefs ve mürr ve kündür ve zaᶜferān ve fülfül-i ebyaḍ her birinden südüs cüzᵓ aḫẕ olunur ve ᶜiẓām-ı ᶜācdan dahi üç cüzᵓ aḫẕ olunur. Ve bu edviyenin cemīᶜisi saḥḳ olunup üzerine aḥcār-ı meẕkūrenin küllīsi ilḳā olunup saḥḳ olunur ve iki katı ᶜasel-i belīlec ile maᶜcūn kılınıp birer miṡḳāl aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Maᶜcūn-ı Āḫer Min Edviye-i Ġālenūs: Ḳaṣabe-i riye ᶜilellerine ve ḳurūḥ-ı riyeye ve nefṡ-i deme ve nefṡ-i ḳayḥa ve ṣadra müteḥallibe olan māddeye ve nefṡin cidden ᶜusrüne nāfiᶜ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Ṣamġ-ı buṭm, zaᶜferān, kündür, mürr, aṣl-ı sūs-ı muḳaşşer, ṭīn-i Şāmūs ki ona kevkeb dahi derler, dār-ı ṣīnī, ḥabb-ı ṣanev-berü'l-kibār her birinden dörder mis̱ḳāl, sünbül-i Şāmī iki mis̱ḳāl ve nıṣf mis̱ḳāl, selīḫa-i sevdā iki mis̱ḳāl, kes̱īrā, temr-i Şāmī laḥmı, ḥamāmā her birinden üçer mis̱ḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda ẕikr olunduğu üzere "üç mis̱ḳāl" bedeline "bir mis̱ḳāl" vāḳiᶜ olmuştur, ᶜasel-i fāyiḳ dört ḳūṭūlās. ᶜAsel ve ṣamġ-ı buṭm inā-i muḍāᶜafta ṭabḫ olunur ve ḥadd-i s̱eḫine bāliġ oldukta ona bārzed ḫalṭ olunup ṭabḫ olunur, o maṭbūḫ bir mevḍiᶜde taḳṭīr olunsa onun ḳaṭresi münbasıṭa olmayacak ḳadar ṭabḫı mütemādī kılınır ve baᶜdehu üzerine edviye-i bāḳıye-i mesḥūḳa ilḳā olunup ḫalṭ ve istiᶜmāl olunur.

Enderūmāḫūs Maᶜcūnu Ṣanᶜatıdır: Suᶜāle ve nefs̱-i deme ve ḳurḥa-i riye-ye ve ḳurḥanın midde-i müctemiᶜasına ve riye veremine ve ḫurūḳ-ı ᶜaḍale ve ᶜiẓāma ve heyḍa ve ḫilfeye nefᶜi ᶜacīb olur ve keẕālik ᶜilel-i mes̱āneye ve iḫtināḳ-ı raḥime ve ḥummayāt-ı nāibeye nāfiᶜdir ve nāibe için nevbeti gelmezden bir sāᶜat muḳaddem saḳy olunur ve hüzāl ve redāᵓet-i mizāc ve sümūm-ı meşrūbe vü melsūᶜa için dahi saḳy olunur.

Aḫlāṭı Budur: Dār-ı ṣīnī, ḳust, bārzed, cünd-i bīdester, afyūn, fülfül-i es-ved, dār-ı fülfül, meyᶜa her birinden bir ūḳıyye, ᶜasel ḳısṭ-ı vāḥid. Edviye-i yābise daḳḳ olunup elekten geçirilir, ammā bārzed ᶜasel ile ẕevebān edince ḳadar kaynatılır ve kaçan ẕevebān eylese taṣfiye olunup üzerine edviye ilḳā olunur ve bir inā-i zücāc ve inā-i fıḍḍa içine konulup ondan bāḳılāt-ı Mıṣ-riyye miḳdārı iki ḳuvānūs mā-ı ᶜasel ile saḳy olunur, eger parmağın dühn-i ḥalle idḫāl edip o şerbetin üzerine üç ḳaṭre iṣbaᶜ ile taḳṭīr olunursa nefᶜ-i bāliġi olur.

Sānīṭīs[10] Nām Ṭabībe Mensūb Olan Maᶜcūn Ṣanᶜatıdır: Ḳurūḥta olan remli ve sāir mevāddı bevl ile iḫrāc eder.

Aḫlāṭı Budur: Aṣl-ı sūsen ve sīsāliyūs, kemāẕeryūs, ḫāmderūs yaᶜnī fārīḳūn ve ülūfūyen yaᶜnī ḫāmālāvunu'l-esvedin varaḳı ve ḥurf yaᶜnī bezr-i lībātūṭīs her birinden dörder mis̱ḳāl, ḥamāmā sekiz mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī on iki mis̱ḳāl, lībātūṭīsü'l-cebelī, sünbül-i Hindī, zaᶜferān-ı Ḳalīḳī, bezr-i ke-refs, caᶜde, bezr-i seẕāb-ı berrī, müşk-ṭarāmşīᶜ veznleri berāber, aṣl-ı sū-sen, ḥacer-i Şāmīnin ẕekeri ve üns̱āsı her birinden on altışar mis̱ḳāl, ḥurf-ı

10 Sānīṭūs nüsḫa.

Bābilī, bezr-i fencengüşt, ve ḥizā her birinden yirmi dörder mis̱ḳāl, ḳardemānā kırk sekiz mis̱ḳāl, ᶜasel-i maṭbūḫ ile maᶜcūn kılınıp bunduḳa miḳdārı şarāb-ı muᶜassel-i memzūᶜdan dört ḳuvānūs ile saḳy olunur.

Cenṭiyānā Maᶜcūnu: Ṣalābete ve südede ve kebid ve ṭıḥāl ve miᶜde vecaᶜlarına ve ᶜatīḳ ḥummālara nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Cenṭiyānā, fülfül her birinden onar dirhem, ḳusṭ-ı mürr, sāẕec ve sünbül ve rāvend-i ṣīnī her birinden birer ūḳıyye. Bu edviyeler aḫẕ ve daḳḳ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile ᶜasel-i ḫās̱ir gibi olunca ḳadar maᶜcūn kılınır. Onun şerbet-i vāḥidesi bir dirhem olur, mā-ı seẕāb-ı maṭbūḫ ile saḳy olunur.

Aṭiyyetullāh Tesmiye Olunan Devā Ṣanᶜatıdır: Bu devā bir melikin ḫazīnesinde bulunmuştur ve derler ki bu devā bevāsīre ve fesād-ı miᶜdeye ve ebrideye nāfiᶜdir, ṭaᶜām ve cimāᶜı müşehhīdir ve idrār dahi eder ve ṣıḥḥati ḥıfẓ eder eger rebīᶜ ve şitāda üç şehr şürb olunsa ve her şehrde cumᶜalarda şürb olunsa.

Ve Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i esved ve belīlec ve emlec ve zerāvend-i müdaḥrec ve vecc ve zerāvend-i ṭavīl ve şeşḳāḳul ve hāl ve ḳāḳule ve ḳaranfül ve ḥabb-ı bābūnec ve zencebīl ve simsim-i ġayr-i münaḳḳā her birinden altışar ūḳıyye ve cevz-i bevvā ve sünbül ve türbüd-i ebyaḍ ve mū ve fū ve dūḳū ve esārūn ve bezr-i kerefs-i cebelī ve ūferbiyūn her birinden ikişer ūḳıyye, nīniyyā yaᶜnī nānḫāh ve ḳamḥın lübābı ve bezr-i kürrās̱ ve tūẕerī-i ebyaḍ ve ḫaşḫāş ve zürünbād ve derūnec ve ᶜurūḳ-ı zirişk ve ḥamāmā ve ᶜāḳırḳarḥā ve ṭabāşīr ve sīsāliyūs ve ḥıltīt-i müntin ve kemmūn-ı Kirmānī her birinden üçer ūḳıyye ve şill ve bül ve fül[11] ve dār-ı ṣīnī ve şeyṭarec-i Hindī ve şeyṭarec-i Fārsī ve fülfeymūn ve üşne ve suᶜd ve aṣl-ı nīlūfer ve dār-ı fülfül ve ḳırfetü'ṭ-ṭīb ve cünd-i bīdester her birinden beşer ūḳıyye, cāvşīr, sekbīnec her birinden [566b] dörder ūḳıyye, kerefs kökünün ḳuşūru sekiz ūḳıyye, münaḳḳā ve mesḥūḳ ve mürebbā ḫabes̱-i ḥadīd ki üç üsbūᶜ terbiye olunmuş ola, bir üsbūᶜ sükker ile ve bir üsbūᶜ mā ile ve ᶜasel ile ve bir üsbūᶜ dahi ḫall ile terbiye olunmuş ola ve terbiyeye bedᵓ olunup evvelā bir gün ḫall ile naḳᶜ oluna ve yevm-i ġadda taḥvīl olunup sükker ile terbiye

11 بل قتاء هندي - شل ثمرة اكبر من البندق لا قشر عليها - فل دواء هندي Min müfredātı İbn Kütbī.

olunur ve yevm-i s̱ālis̱te mā ve ᶜasel ile terbiyeye taḥvīl olunur ve üç üsbūᶜ bu ṣıfat üzere ᶜamel olunup baᶜdehu ẓıllda tecfīf olunup kuḥl gibi olunca ḳadar saḥḳ olunur ve edviye-i sāire daḳḳ ve saḥḳ olunup munḫul ile taṣfiye olunur ve baᶜdehu vezn olunup edviye üç cüzᵓ, ḫabes̱ cüzᵓ-i vāḥid kılınır ve sonra semn-i baḳar ile ceyyiden lett olunup ᶜasel-i ceyyid ile maᶜcūn kılınır ve onda ḫabes̱ vezninde fānīẕ dahi kılınır ve fānīẕ iẕābe olunup o edviye üzerine fānīẕ-i müẕāb maᶜa'l-ᶜasel ṣabb olunur ᶜasel-i ḫās̱ir mes̱ābesinde olunca ḳadar ve baᶜdehu o devā bir ḫaḍrā cerre-i cedīde-i naẓīfeye vaḍᶜ olunup reᵓsi şedd olunur ve ṣubre-i şaᶜīre defn olunup altı ay miḳdārı terk olunur ve baᶜdehu ᶜafṣa miḳdārı ᶜale'r-rīḳ ġudveten saḳy olunur ve nehār-dan üç sāᶜat mürūr edince ḳadar üzerine bir nesne ekl olunmaz, üç sāᶜat mürūrundan sonra ekl olunur ve o tenāvülde dahi tedbīr-i muᶜtedil ile ted-bīr olunup taḫm ve nuṣb ve sāir maḍarrat-ı eklden ictināb olunur. Ve baᶜḍı eṭıbbā zuᶜm eylediler ki bi-iẕnillāhi taᶜālā bu devā semm-i ḳātilin şürbünü redd edip ṣıḥḥat īrās̱ eder.

Maᶜcūn-ı Āḫer: Bu maᶜcūn ḍaᶜf-ı kebide ve ves̱y ve nefs̱-i deme nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Cüllenār, dem-i aḫaveyn, varaḳu'l-aṣf, şebb-i Yemānī her birinden birer cüzᵓ aḫẕ ve daḳḳ ve saḥḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve şerbeti bir mis̱ḳāldir, mā-ı fātir ile saḳy olunur ve su ile ṭabḫ olunup suyu taṣfiye olunduktan sonra fātiren saḳy olunsa ceyyid olur.

Ḳayyūmā Nām Ṭabībin Terkīb Eylediği Maᶜcūndur: Fesād-ı mizāca ve verem-i kebide nāfiᶜdir, miᶜdeyi taḳviye ve levn-i beşereyi taṣfiye eder.

Aḫlāṭı Budur: İhlīlec, keyye her birinden yirmi beşer dirhem, zencebīl, dār-ı ṣīnī her birinden yirmişer dirhem, fülfül-i ebyaḍ yirmi dört dirhem, ṭālīsfer üç dirhem, ḥavlencān on dirhem, nār-müşk altı dirhem, ᶜuṣāre-i efsentīn beş dirhem ve edviye maᶜcūn olacak miḳdār ṭılā-i maṭbūḫ ve meysevsen ẕikr olunan edviyeler daḳḳ ve saḥḳ olunup mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Emīrī Denmekle Maᶜrūf Olan Maᶜcūndur: Üsr-i bevle ve vecaᶜ-ı ẓahra ve ḍaᶜf-ı külāya ve teftīt-i ḥaṣāta nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Bezr-i ḫaşḫāş, bezr-i kürrās̱, bezr-i şibt, bezr-i kerefs ve bezr-i sūsen ve bezr-i ḫass ve bezr-i hindebā ve bezr-i ferfaḫ ve behmen-i ebyaḍ ve behmen-i aḥmer ve lisānu'l-ᶜaṣāfīr ve bezr-i ḫırvaᶜ ve küseylā

ve bezr-i şāhisferem ve bezr-i merzencūş ve birinc-i Kābülī ve fülfül ve türbüd ve ḥabbu'r-reşād ve bezr-i mürr ve üşne ve uşşaḳ ve fiḳāḥ-ı iẕḫir ve bezrü'l-lift ve kesīrā ve bezrü'l-benc ve saᶜter ve zerneb ve felence ve ḥabbu'n-nīl ve ḳusṭ ve kerevyā ve bezr-i ḳaṭūnā ve ebhel ve rāsen ve lübān ve bezr-i fāḍıl ve bezr-i kettān ve milḥ-i Hindī ve bezr-i seẕāb ve bezr-i ḫīrī-i aḥmer ü ebyaḍ ve kemmūn-ı Kirmānī ve ḳırfe ve ferencmüşk ve muġās̱ ve sināmekī ve sūrincān ve eftīmūn ve enīsūn ve bezrü's-sümne ve seraḫs ve fūl her birinden üçer dirhem ve tūderīc-i aḥmer ü ebyaḍ ve nānḫāh ve zürünbād ve ḫabbe[12] ve bezr-i rāziyānec ve dār-ı ṣīnī ve helīlec-i aṣfer ve helīlec-i Kābülī ve bezr-i ḫarmel ve ḥabbu'l-ās ve ḫardal ve şehdānec ve simsim ve ḥulbe ve bezrü'l-cizr her birinden beşer dirhem, şeşḳāḳul, zencebīl her birinden dörder dirhem, keyye ve fülfül-i ebyaḍ, ḳaranfül, sünbül, fiḳāḥ-ı ḥınnā, ᶜāḳırḳarḥā her birinden birer buçuk dirhem, saḳmūnyā iki dānıḳ, bezr-i biṭṭīḫ, bezr-i biṭṭīḫ-i ṭıvāl her birinden onar dirhem, dühn-i ḥall kırk dirhem, ᶜasel iki rıṭl. Onun şerbet-i tāmmesi iki dirhemdir, mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Maᶜcūn-ı Ḍamīrī Ṣanᶜatı Budur: Ve ẕikr olunduğu üzere bu bir maᶜcūndur ki fālici ve laḳve ve istirḫā ve sebebi balġam olan ᶜilel-i sāireyi ıṣlāḥı mücerrebdir, ᶜalīlin taḥammülü miḳdārı saḳy olunur ve onunla müsterḫīye ṭılā olunup nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Afyūn, ferbiyūn, cünd-i bīdester, dār-ı ṣīnī, dār-ı fülfül, benc-i ebyaḍ, sünbül, zencebīl, zaᶜferān veznleri berāber aḫẕ olunup elekten geçirilir ve menzūᶜur'-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir kap içinde ḥıfẓ ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Muṣannifin Mürekkebātından Olup Müsemmin İdiği Tecribe Olunan Maᶜcūndur ve Terkībinin Nüsḫası Budur: Muġās̱, cūr-ı gendüm, behmen, zürünbād, kes̱īrā, bezr-i ḫaşḫāş, kehrübā her birinden üçer dirhem aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve elekten geçirilip semn ile ḫafīfen kavrulur ve menn-i ṣaġīr ile iki menn sevīḳ-i ḥınṭa ve bir menn sükker-i ḳavālib o edviyeye ḫalṭ olunup ondan küllü yevmin yirmi dirhem aḫẕ yaᶜnī şürb olunur ve üzerine ḳadr-i ḥācet semn-i baḳar ilḳā olunur, taḥassī olunur, ziyāde ceyyiddir.

---

12 خبة اسم للتودري وقيل اسم لغيره وهو بزر الخمخم İbn Kütbī.

Maḳāle-i S̱āniye Eyāricātta Olan Kelām-ı Müşbiʿdir

Fasl Bu Maḳāmda Īrād Olunması Mühimm Olan Muḳaddimāt Beyānındadır

Bu maḳāmda ben ber-ḥaḳḳ kelām söylerim, o kelām budur ki lafẓ-ı eyāricin iki maʿnāsı vardır: Biri teʾvīl ve āḫeri tefsīrdir. Bi-ḥasebi't-teʾvīl eyāric müshil-i muṣlıḥ maʿnāsınadır ve bi-ḥasebi't-tefsīr devā-i ilāhī maʿnāsınadır.

Ve müshilāt-ı maʿrūfenin evveli eyāric-i Rūfus'tur ve ḳadīmü'l-ezmānda ism-i eyāric ona ıṭlāḳ olunur idi ve āḫere eyāric ıṭlāḳı muḥdes̱tir. Ve müshile devā-i ilāhī tesmiyesinin vechi budur ki müshilin ʿameli emr-i ilāhī ile olur, ḳuvā-yı ṭabīʿiyyeden müsellem olur. Ve ḳudemā evāil-i ezmānda müshilāt-ı ṣırfeden fezaʿ ve iḥtirāz eylediklerine bināen eyāric istiʿmāl ederler idi, mes̱elā şaḥm-ı ḥanẓal saḳy eylemekten taḥarrüzlerinden ishāle ḥācet oldukta eyāric saḳy ederlerdi; ḥanẓaldan ve ḫarbaḳtan ve onların ems̱ālinden ḥaẕeren onları saḳy eyledikte dahi onlara mübeẕriḳāt ve muṣlıḥāt ve fād-zehrāt ḫalṭ edip istiʿmāline cesāret ederler idi ve keẕālik o edviyenin evvelā sülāḳātını saḳy ederek ʿalīli onlara meʾnūs edip baʿdehu kendilerini ḥubūban saḳy eylemeğe cesāret ederler idi.

Ve müteṭabbibe maʿlūm ola ki eyāricāt maṭbūḫāt ve ḥubūbdan eslemdir. Ve eyāricāt istiʿmālini terk edenler onların ḍarar-ı hāili olduğundan için hecr ve terk eylemezler belki onların [567a] terki ʿadem-i iḥtiyācları ḥasebiyle veyāḫūd sūʾ-i ʿādetleri ḥasebiyledir, zīrā baʿḍı kerre ḥācet ancak mevḍiʿ-i baʿīdde olan mevāddı ishāle olmakla ondan mevāddı ceẕb eden edviye ḥubūb ve maṭbūḫāt mis̱illiyi saḳy edip eyāric ve ḥubūb gibi ancak ḳarībden ceẕb eden edviyeyi terk ederlerdi. *Ve baʿḍı nüsḫada "اسلم" bedeline "اسهل" vāḳiʿ olmuştur.*

Ve eyāricāttan şerbet-i vāḥide dört mis̱ḳāle varınca ḳadar ve baʿḍı kerre onun üzerine milḥ-i ʿacīn dahi ṭarḥ ederler. Ve evfaḳ olan eyāric zebīb ile eftīmūndan mütteḫaẕ su ile saḳy olunmaktır ḫuṣūṣan o su baʿḍıların ẕikr eyledikleri nüsḫa üzere ittiḫāẕ oluna, o nüsḫa budur: Eftīmūn dört dirhem, zebīb-i münaḳḳā on dirhem, helīlec-i esved-i münaḳḳā yedi dirhem, usṭuḫūdūs üç dirhem, mā üç rıṭl, encudān-ı münaḳḳā nıṣf rıṭl ʿale'r-rīḳ bu su ile saḳy olunup ona bezr-i ḫatmī bir dirhem ve bezr-i ḫıyār nıṣf dirhem,

dühn-i levz-i ḥulvden miḳdār-ı ḳalīl ve mā-ı fātir itbāᶜ olunur ve üç gün onun ġıdāsı zīrbāc ve mā-ı memzūc kılınır.

Eyāric-i Feyḳarā Yaᶜnī el-Mürr: Bu eyāric eyāric-i ṣabırdır ve ṣabıra dār-ı ṣīnī dahi muḳārin kılınır, dār-ı ṣīnīnin leṭāfeti ve aḥşāya ve miᶜdeye menfaᶜati ḥasebiyle. Ve keẕālik o menfaᶜatler için ve eyāricin ḳuvvetini muḥāfaẓa için maṣṭakī dahi muḳārin kılınır ve keẕālik selīḫa ve zaᶜferān dahi muḳārin kılınırlar inḍāc için ve ḳalb ve miᶜdeyi taḳviye için. Ve baᶜḍı kerre zaᶜferān ṣudāᶜ īrās̱ eder, bināen ᶜaleyh vezni taḳlīl olunmağa veyāḫūd ḥaẕf olunmağa ḥācet olur. Ammā esārūnun ishāle meᶜūneti ve ruṭūbātı olur. Ve baᶜḍı kerre esārūn bedeline kebābe vaḍᶜ olunur ve o terkīb laṭīf olur. Ve ḥabbu'l-belesān ve ᶜūdu'l-belesān dahi kılınır, onların miᶜdeye taḳviyeleri için ve taḥlīli ve fād-zehriyyeti için. Ve baᶜḍı nās onda fiḳāḥ-ı iẕḫir dahi kılıp onun ile ṣabırdan mütevaḳḳaᶜ olan saḥcı ḥudūs̱tan menᶜ ederler. Ve verd dahi kılarlar ḥarāret-i ṣabırın nikāyesini miᶜdeden ve reʾsten defᶜ eylesin için. Ve baᶜḍı kerre bu edviyeler iki mis̱illi ᶜasel ile muḫammer ve maᶜcūn kılınır ve baᶜḍı [kerre] dahi taḫmīr olunmayıp yābisen istiᶜmāl olunur.

Muṣannif der ki ammā ben o edviyenin mesḥūḳunu mā-ı muḳl ile aḳrāṣ kılıp ẓıllda tecfīf edip istiᶜmāl eylerim ve bu vech üzere istiᶜmāli sāir vech üzere istiᶜmālden eblaġ ve enfaᶜ bulurum ve recā olunur ki muḳl bir cüzʾe ḳarīb ola.

Ve eṭıbbā-i aḳdemūn ṣabırı ıṣlāḥın miḳdārında iḫtilāf üzere oldular. Baᶜḍılar edviye-i muṣlıḥanın veznini vezn-i ṣabırın altı ḍıᶜfı kıldılar ve baᶜḍı āḫer sekiz ḍıᶜfı kıldılar ve ziyāde ve noḳṣān dahi eylediler.

Ve keẕālik bu eyārici baᶜḍılar ṣabır-ı maġsūlden ittiḫāẕ eylediler. Ve maġsūlden mütteḫaẕ eyāricin ishāli aḍᶜaf olur ve maḥrūrlara ve maḥmūmlara evfaḳ olur. Ve bu eyāric her maḥmūma saḳy olunmaz, ḥumması leyyine olanlara saḳy olunmak cāizdir. Ve baᶜḍılar dahi bu eyārici ṣabır-ı ġayr-i maġsūlden ittiḫāẕ ederler ve onun ishāli aḳvā olur velākin maḥrūru'r-mizāc olanlara aḍarrdır, maᶜa-hāẕā ondan bir ḳavme saḳy olundu, onlara aṣlā ḍarar iṣābet eylemedi.

Ve eyāric-i mürrün ishālde istiᶜcāli olmaz belki ishāli rıfḳ ile ḳalīlen ḳalīlen ve baṭīʾen ḥāṣıl olur ve belki baᶜḍı kerre fiᶜlini yevm-i s̱ānīde işler. Ve keẕālik onun ishāli ᶜuḍv-ı baᶜīdden ceẕb ile olmaz belki mülāḳī olduğu

mevāddı ishāl eder ve keẕālik emᶜāda ve miᶜdede muḫteliṭ olduğu mevāddı ve aḫlāṭı ceẕb eder ve ceẕbinin ebᶜad-ı ḥudūdu nevāḥī-i kebiddir, ᶜurūḳa tecāvüz eylemez ve ondan ceẕb-i aḫlāṭ eylemez.

Ammā onun cumhūrun muḫtārı olan nüsḫası emᶜāda ve miᶜdede ve reˀste mütevellide olan ruṭūbāta ve evcāᶜ-ı mefāṣıla ve ḳūlınc ve laḳveye ve s̱iḳal-i lisāna ve istirḫā-i aᶜḍāya nāfiᶜ olur. Onun aḫlāṭı budur: Maṣṭakī, dā-r-ı ṣīnī, esārūn, sünbül, ḥabb-ı belesān, zaᶜferān, ᶜīdān-ı belesān, selīḫa her birinden birer dirhem, ṣabır mecmūᶜ-ı edviye-i meẕkūrenin iki katı. Bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir. Şerbet-i tāmmesi iki dirhem olur, ᶜasel ve mā-ı fātir ile istiᶜmāl olunur.

Eyāric-i Lūġāẕiyā: Bu eyāric bir devā-i mübārektir ki nefᶜi kes̱īr ve bedeni münaḳḳī, aḳṣā-i eṭrāftan bilā-ᶜunf bi'l-cümle fuḍūlü ve aḫlāṭı ceẕb ve ishāl eder ve emrāḍ-ı reˀse ve ṣudāᶜa ve şaḳīḳaya ve beyḍaya ve düvāra ve vesvāsa ve cünūna ve ṣarᶜa ve ṣameme ve ruᶜba ve fālice ve istirḫāya nefᶜi olur ve belki sekteye dahi nāfiᶜdir. Ve bu menāfiᶜin küllīsi şelīs̱āda ẕikr olunduğu üzere seᶜūṭ ile olur ve bu eyāric şelīs̱ādan kes̱īren ḫayrlı olur, kulak ve göz ağrılarına nāfiᶜ olur, süded-i kebidi teftīḥ ve miᶜdeyi taḳviye ve ṭams̱ı idrār ve ᶜusr-i nefesi izāle eder, ribᶜe ve cemīᶜ-i emrāḍ-ı balġamiyye-i ficceye ve sevdāviyyeye ve ḥummayāt-ı mütenāvibeye nāfiᶜdir ve keẕālik evcāᶜ-ı mefāṣıla ve niḳrise ve ᶜırḳ-ı nesāya ve keẕālik dāü'l-ḥayyeye ve dāˀ-i s̱aᶜlebe ve başta ve aᶜḍā-i uḫrāda olan ḳurūḥ-ı ᶜatīḳaya ve baraṣa ve behaḳa ve ḳuvābāya ve taḳaşşüre ve ḫanāzīre ve evrām-ı bārideye ve seretānāta cemīᶜan nāfiᶜdir.

Onun Aḫlātı Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal beş dirhem, basal, ᶜunṣul-i meşvī, ġārīḳūn, saḳmūnyā, ḫarbaḳ-ı esved, uşşaḳ, isḳūrdiyūn her birinden buçuk dirhem. Nüsḫa-i uḫrāda her birinden ikişer buçuk dirhem, eftīmūn, kemāẕeryūs, muḳl, ṣabır her birinden üçer dirhem, ḥāşā, heyūfārīḳūn, sādec-i Hindī, ferāsiyūn, caᶜde, selīḫa, fülfül-i esved, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, besfāyec, cāvşīr, sekbīnec, cünd-i bīdester, mürr, fuṭrāsāliyūn, zerāvend-i ṭavīl, ᶜuṣāre-i efsentīn, ūferbiyūn, sünbül, ḥamāmā, zencebīl her birinden ikişer dirhem, cenṭiyānā, usṭūḫūdūs her birinden birer buçuk dirhem, ᶜasel miḳdār-ı kifāye. Şerbet-i tāmmesi dört mis̱ḳāldir, mā-ı fātir ve ᶜasel ile veyāḫūd eftīmūn ve menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb ṭabīḫi ile saḳy olunur.

Eyāric-i Lūġāẕiyā Nüsḫalarından Fīlaġriyūs Nüsḫası Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal, ġārīḳūn, uşşaḳ, ḫarbaḳ-ı ebyaḍın ḳuşūru, saḳmūnyā, heyūfārīḳūn her birinden onar mis̱ḳāl, eftīmūn, besfāyec, muḳl, ṣabır, kemāẕeryūs, ferāsiyūn, selīḫa her birinden sekizer mis̱ḳāl, dār-ı fülfül, fülfül-i ebyaḍ, fülfül-i esved, dār-ı ṣīnī, zaᶜferān, cāvşīr, sekbīnec, cünd-i bīdester, fuṭrāsāliyūn, zerāvend-i ṭavīl her birinden dörder mis̱ḳāl, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır. Şerbet-i tāmmesi dört mis̱ḳāl veyāḫūd üç mis̱ḳāl her şaḫṣın ḳuvvetine göre taḳdīr olunup mā-ı ᶜasel ve milḥ ile saḳy olunur.

Lūġāẕiyānın Ḳoles Nüsḫasıdır: Şaḥm-ı ḥanẓal yirmi mis̱ḳāl, baṣal-ı fār-ı meşvī, ġārīḳūn, uşşaḳ, ḳuşūr-ı ḫarbaḳ-ı esved, saḳmūnyā, ūfārīḳūn her birinden onar mis̱ḳāl, besfāyec, eftīmūn, muḳl, ṣabır, kemāẕeryūs, ferāsiyūn, selīḫa her birinden sekizer mis̱ḳāl, mürr, cāvşīr, sekbīnec, fuṭrāsāliyūn, üç türlü fülfül yaᶜnī fülfül-i esved ve fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, zaᶜferān, cünd-i bīdester, zerāvend-i ṭavīl her birinden dörder mis̱ḳāl, ᶜasel ḳadr-i kifāye.

Eyāric-i Rūfus: Mirre-i sevdāya ve balġama ve dāü's̱-s̱aᶜlebe nāfiᶜdir, nüsḫası budur: Şaḥm-ı ḥanẓal yirmi mis̱ḳāl, kemāẕeryūs on mis̱ḳāl, sekbīnec, cāvşīr, selīḫa her birinden sekizer mis̱ḳāl, kerefs-i cebelī bezri, zerāvend-i müdaḥrec, fülfül-i esved ü ebyaḍ her birinden beş mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī, usṭuḫūdūs, zaᶜferān, caᶜde, mürr her birinden dörder mis̱ḳāl ṭılā içinde mürtefiᶜ olunur ve daḳḳ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir inā içinde kaldırılır ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Ve nüsḫa-i uḫrāda ẕikr olunan edviye bunlardır: Şaḥm-ı ḥanẓal yirmi dirhem, ṣabır-ı İsḳūṭarī, zerāvend-i müdaḥrec, fuṭrāsāliyūn, fülfül-i ebyaḍ ve fülfül-i esved her birinden beşer dirhem, ḥavlencān on dirhem, kemāẕeryūs yirmi dirhem, sekbīnec, cāvşīr her birinden sekizer dirhem, sünbül-i ṭīb, selīḫa, dār-ı ṣīnī [567b] zaᶜferān, zencebīl, mürr, caᶜde her birinden ikişer dirhem.

Ve ben bir nüsḫada biraz ziyāde edviyesini gördüm ki o nüsḫa nüsḫa-i Süryāniyye ismiyle muᶜanvendir ve o ziyāde budur: Kemāfīṭūs ve ġārīḳūn ve ferāsiyūn her birinden onar dirhem edviyeler saḥḳ olunur, ᶜasel ile maᶜcūn kılınır. Ve şerbet-i vāḥidesi dört dirhemdir, mā-ı ḥārr ve ᶜasel ve milḥ ile ᶜale'r-rīḳ baᶜde'l-ḥımye şürb olunur.

Eyāric-i Erkāġānīs Nüsḫalarından Cumhūrun Nüsḫasıdır: Balġam-ı ficcden ve sevdādan tevellüd eden emrāḍın küllīsine nāfiᶜdir, düvāra, ṣudāᶜa ve keẕālik ᶜayna nüzūl eden mānın ibtidāsına ve buḥūḥatu'r-raṭbeye ve evcāᶜ-ı ḥalḳa ve ᶜusr-i nefese ve teşennüce ve mevādd-ı ġalīẓ adan ḥādiṡ cirāḥāta nāfiᶜdir, keẕālik mā-ı aṣfere ve cerebe dahi nāfiᶜdir. Ve baᶜḍı kerre evcāᶜ-ı miᶜde ve baṭn ve raḥim vecaᶜları için bu eyāric sülāḳa-i seẕāb ile saḳy olunur ve baᶜḍı kerre onda miḳdār-ı ḳalīl cünd-i bīdester üç ḳīrāṭa varınca ḳadar kılınır. Ve vecaᶜ-ı ẓahr ve vecaᶜ-ı külyeler ve vecaᶜ-ı ünṡeyeyn için kerefs ṭabīḫi ile ve ᶜırḳ-ı nesā ve onun gibiler için ḳanṭuriyūn suyu ile saḳy olunur. Ve baᶜḍı kerre ona ḳıṡṡā-i ḥımār ᶜuṣāresi veyāḫūd mā-ı ḳayṣūm içinde kılınan dört ḳīrāṭ ḥanẓal ḫalṭ olunur. Ve baᶜḍı kerre bu eyāric kelb-i kelib ᶜaḍḍası için saḳy olunup o maᶜḍūḍ fezaᶜ mine'l-mādan emīn olur ḫuṣūṣan o eyāric ile maᶜan muḥraḳ sereṭān-ı nehrīden bir dirhem miḳdārı saḳy oluna.

Onun Aḫlātı Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal yirmi iki dirhem, ferāsiyūn, usṭūḫūdūs ve ḫarbaḳ-ı esved ve kemāẕeryūs ve saḳmūnyā ve fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfül her birinden ikişer ūḳıyye ve meşvī baṣalu'l-fār ve ūferbiyūn ve ṣabır ve zaᶜferān ve cenṭiyānā ve fuṭrāsāliyūn ve uşşaḳ ve cāvşīr her birinden birer ūḳıyye, caᶜde ve dār-ı ṣīnī ve sekbīnec ve mürr ve sünbül ve iẕḫir ve fūtenec-i cebelī ve zerāvend-i müdaḥrec her birinden birer dirhem, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Şerbeti dört miṡḳāl kılınıp eftīmūn ve zebīb-i münaḳḳā ṭabīḫiyle saḳy olunur.

Eyāric-i Erkāġānīs Nüsḫalarından Ḳoles Nüsḫası Budur: Ferāsiyūn, ġārīḳūn, kemāẕeryūs, şaḥm-ı ḥanẓal, usṭūḫūdūs her birinden yirmişer miṡḳāl, cāvşīr, sekbīnec ve fuṭrāsāliyūn ve zerāvend-i müdaḥrec ve fülfül-i ebyaḍ her birinden beşer miṡḳāl, dār-ı ṣīnī, sünbül, caᶜde, zaᶜferān her birinden dörder miṡḳāl. Bu edviyelerden yābis olanlar daḳḳ olunur ve ṣumūġu raḍḍ olunur ve ᶜaselde naḳᶜ olunup ḫalṭ olunur. Ve şerbet-i vāḥidesi dört miṡḳāl olur, bir miṡḳāl milḥ-i mesḥūḳ ile ve mā-ı ᶜasel ile saḥḳ olunur.

Tebāẕerīṭūsu'l-Ekber Ṣanᶜatıdır: Mizāc-ı bāridin fesādını ve imtilāyı ve fuḍūl-i lezice vü ġalīẓayı ıṣlāḥ edip nāfiᶜ olur ve keẕālik nisyāna ve ẓulmet-i baṣara ve ᶜusr-i nefese ve ḫadere ve evcāᶜ-ı kebid ve miᶜdeye ve külā ve erḥāma ve ḥayḍın imtināᶜına ve ḳūlınca cemīᶜan bu ẕikr olunan ᶜilele nā-

fiᶜdir. Ve bilā-meşaḳḳat bu devānın ishāli dahi olur. Ve şerbeti dört mis̱ḳāl olur, eftīmūn ve ġārīḳūn ṭabīḫi ile veyāḫūd mā-ı ḥārr ile saḳy olunur.

Onun Aḫlātı Budur: Ṣabr-ı Seḳūṭarī on beş dirhem, ġārīḳūn-ı ebyaḍ on dirhem, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, vecc, maṣṭakī, dühn-i belesān her birinden üçer dirhem, rāvend-i ṣīnī bir buçuk dirhem, ᶜīdān-ı belesān ve ḥabb-ı belesān ve ūferbiyūn ve dār-ı fülfül ve fülfül-i ebyaḍ u esved ve çenṭiyānā-[yı] Rūmī ve fiḳāḥ-ı iẕḫir her birinden ikişer dirhem, ḳust, mürr, kemāẕeryūs ve eftīmūn her birinden dörder dirhem, esārūn, selīḫa, saḳmūnyā her birinden altışar dirhem, sünbül-i ṭīb üç buçuk dirhem, mū, ḥamāmā her birinden birer dirhem. Bu edviye mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve bir inā içine konulup altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur.

Tebāẕerīṭūs-ı Āḫer: Berd ve balġamdan hāyice ve müteḥarrike olan edvāʾ ve emrāḍın küllīsine nāfiᶜdir.

Aḫlātı Budur: Ṣabır otuz dirhem, ġārīḳūn on iki dirhem, vecc, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, kiyā, sūrincān, selīḫa her birinden üçer dirhem, kemāẕeryūs, fülfül-i ebyaḍ, esārūn, ᶜīdān-ı belesān her birinden ikişer dirhem, fülfül-i esved ve cünd-i bīdester her birinden dörder dirhem, rāvend-i ṣīnī, mū, sünbül her birinden birer dirhem, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Şerbet-i vāḥidesi dört dirhemdir, mā-ı ḥārr ile saḳy olunur, lākin ᶜatīḳ olup altı ay mürūrundan sonra saḳy olunur.

Tebāẕerīṭūs-ı Āḫer: Bu dahi ẕikri mürūr eden emrāḍ ve edvāya nāfiᶜdir.

Aḫlātı Budur: Uḳḥuvān on sekiz dirhem, cevz-i bevvā, selīḫa, saḳmūnyā her birinden on ikişer dirhem, ṣabır-ı İsḳūṭarī altmış dirhem, ġārīḳūn kırk dört dirhem, rāvend-i ṣīnī üç dirhem, fülfül-i ebyaḍ, cenṭiyānā her birinden dörder dirhem, zaᶜferān, ḳaranfül, vecc, keyye, dār-ı ṣīnī her birinden altışar dirhem, esārūn, ᶜīdānu'l-belesān her birinden dörder dirhem, sünbül, īresā her birinden sekizer dirhem, isḳurdiyūn yedi dirhem, ḥamāmā, füvve, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, iẕḫir her birinden ikişer dirhem; cemīᶜan saḥḳ olunup elekten geçirilir, ḳadr-i kifāye ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp altı ay miḳdārı terk olunup ᶜatīḳ olduktan sonra istiᶜmāl olunur, şerbeti dört dirhemdir, mā-ı ḥārr ile saḳy olunur.

Cevz-i Bevvā İle Maṣnūᶜ Tebāẕerīṭūs: Emrāḍ-ı reʾsin cümlesine ve ᶜatīḳine nāfiᶜ olur ve cünūna ve vesvāsa ve ṣudāᶜa ve ṣarᶜa ve ḍaᶜf-ı baṣara

ve vecaᶜ-ı kebide ve ṭıḥāle ve külāya ve ḳūlınca nāfiᶜ olur ve ṭamṡ-ı muḥtebesi idrār eder ve cüẕāma ve baraṣa ve niḳris ve mefāṣıl ve iki ḥaḳv ağrılarına ve ḥummayāt-ı müzmine-i müteḳādimeye ve ishāle bilā-eẕā nāfiᶜ olur.

Ve Aḫlātı Budur: Ṣabır altmış dirhem, ġārīḳūn yrmi dört dirhem, seḳūrdiyūn, ᶜīdānu'l-belesān ve üç felāfil yaᶜnī fülfül-i ebyaḍ ve fülfül-i esved ve dār-ı fülfül, dühn-i belesān ve ḥabb-ı belesān ve ūferbiyūn ve cenṭiyānā her birinden dörder dirhem, ḳusṭ sekiz dirhem, vecc ve maṣṭakī ve dār-ı ṣīnī ve ḳaranfül ve sünbül her birinden altışar dirhem, selīḫa ve cevz-i bevvā her birinden on ikişer dirhem, eftīmūn on sekiz dirhem, kemāẕeryūs sekiz dirhem, mū, fiḳāḥ-ı iẕḫir her birinden ikişer dirhem, ḥamāmā iki dirhem, saḳmūnyā on sekiz dirhem, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ḳadr-i kifāye. Şerbet-i vāḥidesi dört dirhemdir, ṭabīḫ-i eftīmūn ile saḳy olunur.

Tebāẕerīṭūs-ı Āḫer-i Müshil: Ṣabır altmış dirhem, ġārīḳūn yirmi dört dirhem, maṣṭakī, zaᶜferān, vecc, dār-ı ṣīnī, sünbül her birinden altışar dirhem, zerāvend, ḥabb-ı belesān, dühn-i belesān, ūferbiyūn ve üç nevᶜ felāfil ve cenṭiyānā her birinden dörder dirhem, kemāẕeryūs, ḳusṭ her birinden dörder dirhem, selīḫa, eftīmūn her birinden on ikişer dirhem, mürr, fiḳāḥ-ı iẕḫir, ḥamāmā her birinden ikişer dirhem, saḳmūnyā yirmi dirhem, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Ve bunun şerbeti ve istiᶜmāli ve menāfiᶜi bundan muḳaddem meẕkūr olunanın şerbeti ve istiᶜmāli gibidir.

Cālīnūs Eyārici Nüsḫalarından Cumhūr Nüsḫası Budur: Bu eyāric Tebāẕerīṭūs ve lūġāẕiyādan elṭaf ve aᶜmeldir; fālice ve laḳveye ve teşennüce ve istirḫāya nāfiᶜdir ve cesedden fuḍūl-i lezice vü ġalīẓayı ve muḫtelif fuḍūlü tenḳıye eder ve meṡāne istirḫāsını şedd eder ve min-ġayri irādetin bevl ḫurūcunu menᶜ eder.

Aḫlātı Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal, ġārīḳūn, baṣal-ı fār-ı meşvī, uşşaḳ, saḳmūnyā, ḫarbaḳ-ı esved, heyūfārīḳūn, ūferbiyūn her birinden on altışar dirhem, besfāyec, eftīmūn, muḳl-i azraḳ, kemāẕeryūs, ferāsiyūn, selīḫa her birinden yedişer dirhem, sekbīnec, zerāvend-i ṭavīl ve felāfil-i ṡelāṡe [568a] ve dār-ı ṣīnī ve cāvşīr ve cünd-i bīdester, fuṭrāsāliyūn her birinden dörder dirhem ve baᶜḍı nās onda dört dirhem zaᶜferān kılarlar. Bu edviye mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve onlarda naḳᶜ olunacaklar müṡelleṡ ile

naḳᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve altı ay mürūrundan sonra vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Eyāric-i Cālīnūs Nüsḫalarından Būlus Nüsḫası Budur: Kemāẕeryūs, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, ġārīḳūn, usṭuḫūdūs, ḫarbaḳ-ı esved, saḳmūnyā, sünbül, eftīmūn, baṣal-ı fār-ı meşvī her birinden altışar misḳāl, mürr, zaᶜferān, uşşaḳ, heyūfārīḳūn her birinden sekiz misḳāl, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Bu nüsḫa istiᶜmāl olunur, menfaᶜati mücerrebdir.

Eyāric-i Cālīnūs Nüsḫalarından İbn Serāfiyūn Nüsḫası: Şaḥm-ı ḥanẓal dört dirhem, kemāẕeryūs ve baṣal-ı fār-ı meşvī ve aġārīḳūn ve saḳmūnyā ve ḫarbaḳ-ı esved ve usṭuḫūdūs ve uşşaḳ ve heyūfārīḳūn her birinden üçer dirhem bir dānıḳ, eftīmūn, caᶜde, muḳl, kemāfīṭūs, ferāsiyūn, ṣabır, selīḫa, besfāyec her birinden birer buçuk dirhem, felāfil-i s̱elās̱e, mürr, dār-ı ṣīnī, zaᶜferān, cāvşīr, sekbīnec, cünd-i bīdester, fuṭrāsāliyūn, zerāvend-i müdaḥrec, cenṭiyānā, ūferbiyūn her birinden birer dirhemin nıṣfı ve s̱ülüs̱ü, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Şerbet-i vāḥidesi ve menāfiᶜi lūġāẕiyā şerbeti ve menfaᶜati gibidir.

Eyāric-i Fuḳrāṭīs yaᶜnī Buḳrāṭ Ḥakīm Eyārici: Ruṭūbet-i miᶜdeye ve buḫār-ı fāsidden mütevellid olan evcāᶜ-ı reˀse ve müfziᶜāt ġamınına nāfiᶜ olur.

Ve Onun Aḫlātı Budur: Cenṭiyānā, sünbül, zerāvend-i müdaḥrec, selīḫa, dār-ı ṣīnī, fuṭrāsāliyūn, kemāẕeryūs, fülfül-mūye, usṭuḫūdus, ḥabaḳ-ı cebelī, kiyā her birinden birer dirhem, mürr dört dirhem, ḥabbu'l-bān, zaᶜferān birer buçuk dirhem, ṣabır-ı aḥmer on sekiz dirhem, şaḥm-ı ḥanẓal altı dirhem. Bu edviyeler cemᶜ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur. Şerbeti dört dirhemdir.

Buḳrāṭ'ın Āḫer Eyārici: Cünūna ve vesvāsa ve düvār-ı reˀse ve ṣudāᶜ-ı şedīde ve teşennüce ve iki yedde olan şiḳāḳa ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve iḫtilāṭ-ı ᶜaḳla ve fesād-ı ẕihne ve intişāra ve ᶜaynda bedüvv-i māya ve cüẕāma ve baraṣa ve fālice ve laḳveye ve ḳūbāya cemīᶜan bu edvā ve emrāḍa nāfiᶜdir.

Onun Aḫlātı Budur: Ḳıs̱s̱ā-i ḥımār ve felāfil-i s̱elās̱e ve kemāẕeryūs her birinden beşer misḳāl, zaᶜferān, mürr, saḳmūnyā her birinden ikişer dirhem, uşşaḳ bir dirhem, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Ve onun şerbeti yarım ūḳıyyedir, mā-ı ḥārr ile şürb olunur.

Enderūmāẖus eṭ-Ṭabīb Eyārici: Vecaᶜ-ı miᶜdeye ve vecaᶜ-ı baṭna nāfiᶜdir.

Aẖlātı Budur: Dār-ı ṣīnī, selīẖa-i esved, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, ᶜīdān-ı belesān, fiḳāḥ-ı iẕẖir ve herāṭūs her birinden üçer buçuk ūḳıyye. Edviyeler daḳḳ olunup cedīd ve faẖẖār bir ḳıdra ṭarḥ olunur ve üzerine altı zevraḳ mā-ı maṭar ṣabb olunur ve nıṣfı kalınca ḳadar ṭabẖ olunup baᶜdehu taṣfiye olunur. Ve baᶜdehu ṣabr-ı aḥmerden bir rıṭl aẖẕ olunup üzerine mā-ı maṭardan ḳadr-i kifāye ṣabb olunur ve nehārın intiṣāfında şemste saḥḳ olunur kuruyunca ḳadar ve ḥalāvet iḥdās̱ edince ḳadar ᶜasel katılır ve üzerine mā-ı efāvīh ṣabb olunup şemste saḥḳ olunur kuruyunca ḳadar. Ve baᶜde'l-cefāf yine saḥḳ olunur ve ona zaᶜferān ve mürr ve kiyā her birinden üçer ūḳıyye ṭarḥ olunur. Ve nüsẖa-i ᶜatīḳada her birinden birer ūḳıyye ṭarḥ olunur diye yazılmıştır. Ve baᶜdehu cemīᶜan saḥḳ olunup inā-i zücāc veyāẖūd inā-i ġaḍār içine konulup istiᶜmāl olunur. Ve bu eyāric teşennüce ve ṣadmeye ve ḍarbeye ve kesre ve vecaᶜ-ı cenbe ve miᶜde nefẖine ve evcāᶜına ve nefs̱-i deme ve vecaᶜ-ı ẖāṣıreye yaᶜnī böğür ağrısına nāfiᶜ olur. Ve ondan şerbet-i kāmile bir dirhemdir, mā-ı fātir ile şürb olunur ve her şaẖṣ-ı insān ḳuvveti ḳadrince saḳy olunur. Ve evrām-ı ṣulbede sikencebīn ile istiᶜmāl olunur. Ve verem-i ᶜayna ᶜaṣīr-i naᶜnāᶜ veyāẖūd ᶜinebü's̱-s̱aᶜleb ile ḍımād olunur. Ve evrām-ı maḳᶜadeye dühn-i verd ve şarāb-ı ceyyid ile ḍımād olunur ve aẓfārda ḥādis̱ olan ḳurūḥa dahi nāfiᶜ olur. Ve eger o eyāric ẖall-i ẖamr ile idāfe olunsa ġarġara ile iẖtirāḳ-ı feme nāfiᶜ olur.

Eyāric-i Enderūmāẖu[13]: İḥtibās-ı ṭams̱a ve cüẕāma ve ḳarᶜa nāfiᶜ olur.

Aẖlātı Budur: Usṭuẖūdūs ve kemāfīṭūs ve aġārīḳūn ve ẖarbaḳ-ı esved ve fülfül-i esved ü ebyaḍ ve māẕeryūn ve saḳmūnyā ve isḳīl-i meşvī her birinden on sekiz dirhem, zaᶜferān, ūferbiyūn, uşşaḳ her birinden sekizer dirhem, mürr dört dirhem, ḳıs̱s̱ā-i ḥımārın dāẖili üç dirhem, ᶜasel beş rıṭl. Şerbeti iki dirhemdir, ᶜasel ve mā ve milḥ ile saḳy olunur.

Eyāric-i Feylāġravus: Mālīẖūlyāya nāfiᶜdir ve ḥucub-ı dimāġı tenḳıye eder, keymūsāt-ı ġalīẓa ve lezice-i araḍiyyeyi inzāl eder.

Aẖlātı Budur: Ferāsiyūn, usṭuẖūdūs, ẖarbaḳ-ı esved, kemāfīṭūs ve kemāẕeryūs, fuṭrāsāliyūn, ḳūliyūn, zerāvend-i müdaḥrec, zaᶜferān, cenṭiyānā, kiyā, kes̱īrā, sāẕec, esārūn, ḥamāmā, ḳusṭ, dār-ı ṣīnī, fū, mū, fül-

13 Ragıp Paşa'da derkenarda "Enderūẖūs".

fül, ḥabbu'l-belesān, s̱ūm-ı berrī, selīḫa, heyūfārīḳūn, fiḳāḥ-ı iẕḫir, sünbül her birinden ikişer dirhem, eftīmūn, aġārīḳūn, besfāyec, şaḥm-ı ḥanẓal her birinden üçer dirhem, ṣabır-ı İsḳūṭarī altı ūḳıyye. Bu edviyeler daḳḳ olunur ve maᶜcūn kılınır ve altı ay terk olunur, ᶜatīḳ olunduktan sonra saḳy olunur. Ve şerbet-i vāḥidesi üç ūḳıyyedir, mā-ı ḥārr ile saḳy olunur, inşāallāhu taᶜālā şifā-i nāfiᶜ olur.

Eyāric-i Būsūṭūs: Baṣara nāfiᶜ ve muḳavvī olur ve reᵓsin vecaᶜ-ı dāimini teskīn eder, miᶜde ve ṭıḥāl ve kebid vecaᶜlarına ve sevdāvī ve balġamī olan evcāᶜlara ve düvāra ve o vecaᶜa dahi nāfiᶜdir ki ona iklīl tesmiye olunur.

Ve Aḫlātı Budur: Kemāẕeryūs, usṭuḫūdūs, fülfül-i ebyaḍ u esved ve isḳīl-i meşvī her birinden on ikişer ūḳıyye, uşşaḳ sekiz ūḳıyye, ūferbiyūn on sekiz ūḳıyye, aġārīḳūn, ḫarbaḳ-ı esved, saḳmūnyā, ṣabır-ı İsḳūṭarī, her birinden on altışar ūḳıyye. Bu edviyeler daḳḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır, altı aydan sonra istiᶜmāl olunur, şerbeti dört dirhemdir.

Nüsḫa-i s̱āniyede aġārīḳūn on ūḳıyye, şaḥm-ı ḥanẓal iki ūḳıyye, zaᶜferān, ūferbiyūn her birinden on sekizer ūḳıyye, uşşaḳ sekiz ūḳıyye daḳḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbeti dört dirhemdir, altı aydan sonra istiᶜmāl olunur.

Ve nüsḫa-i uḫrāsı sünbül, selīḫa her birinden on ikişer ūḳıyye aḫẕ olunup baᶜde'l-ḥımye eftīmūn naḳīᶜi ile şürb olunur.

Eyāric-i Taġmū el-Anṭākī: Teşennüc ve ṣudāᶜ ve reᵓste olan vecaᶜ-ı ᶜatīḳ ve sevdādan ḥādis̱ fezaᶜ ve irtiᶜād-ı mefāṣıl cemīᶜan bu ᶜilletlere nāfiᶜ olur.

Aḫlātı Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal yirmi dirhem, kemāẕeryūs, ferāsiyūn, aġārīḳūn, usṭūḫūdūs her birinden onar dirhem, zerāvend-i ṭavīl, fuṭrāsāliyūn, fülfül-i ebyaḍ, sekbīnec, çāvşīr her birinden beşer dirhem, mürr, sünbül, caᶜde, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī her birinden üç dirhem. Bu edviyelerden raṭb olanlar ᶜasel ile ḥall olunur ve baᶜdehu nār üzere ḳalīlen ḳalīlen ṭabḫ olunur. Ve o edviyenin yābis olanları daḳḳ olunup üzerine ṭarḥ olunup ḫalṭ olunur ve altı ay mürūrunda istiᶜmāl olunur.

Nüsḫa-i Eyāric: Bu eyāric baṣarı ziyāde eder ve ṣudāᶜa nāfiᶜ olur ve keẕālik ḍarebān-ı reᵓse ve ᶜilel-i miᶜdeye ve kebid ve ṭıḥāl ᶜileline dahi nāfiᶜ olur.

Aḫlātı Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal on dirhem, kemāẕeryūs ve selīḫa ve felāfil-i s̱elās̱e ve efsentīn ᶜuṣāresi her birinden ikişer dirhem, ṣabır ve mürr ve

lübān-ı ẕeker, zaᶜferān her birinden birer dirhem, saḳmūnyā altı dirhem, ᶜasel ḳadr-i kifāye. Şerbeti dört dirhem mā-ı ḥārr ile şürb olunur.

Muṣannifin Bu Eyārici Mücerrebdir: Ḫarbaḳ, verd her birinden birer dirhem, şaḥm-ı ḥanẓal, fülfül-i ebyaḍ iki misḳāl, aġārīḳūn dahi o misilli [568b] ṣabır beş misḳāl, milḥ-i Hindī bir dirhem ve s̱ülüs̱ dirhem, ḥacer-i Ermenī nıṣf misḳāl, zencebīl iki misḳāl, vecc ve ḥamāmā ve esārūn ve ḥabb-ı belesān ve ḥāşā ve saᶜter, bezr-i kerefs ve dūḳū, bezr-i cizr her birinden üçer dirhem, lisān-ı s̱evr on dirhem, şāhisferem bezri ve bezr-i ferencmüşk ve bezr-i bāẕrencbūye ve bezr-i ütrücc ve naᶜnāᶜ-ı yābis her birinden ikişer dirhem, eftīmūn iki buçuk dirhem. Bu mecmūᶜ iki katı ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve altı ay maḫzūnen ḥıfẓ olunup altı aydan sonra istiᶜmāl olunup bāliġu'n-nefᶜ olur.

Maḳāle-i S̱ālis̱e Müshile ve Ġayr-i Müshile Olan Cüvārişenāt Beyānındadır

Biz murād eyleriz ki kitāb-ı ḫāmisin iki cümlesinden bu cümle-i ūlāda menfaᶜati külliyye olan cüvārişenātı ẕikr eyleyeyüz. Ammā menfaᶜati cüzʾiyye olanları ẕikre evlā olan mevḍiᶜ-i evvel kitābın cümle-i s̱āniyesi olur.

Cüvārişenü'l-Kemmūnī: Aḥşāda bürūdetten ve meşāyıḫta kes̱ret-i balġam ḥasebiyle ḥādis̱e olan evcāᶜa nāfiᶜdir, miᶜdeyi ve haḍmı taḳviye eder ve şehevāt-ı kelbiyyeyi ve cüşā-i ḫāmiḍi izāle eder. Ve onun şerbeti ᶜafṣa miḳdārı olur, mā-ı ḥārr ile şürb olunur ve keẕālik bāride ve sevdāviyye ve balġamiyye olan ḥummālara dahi nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Kemmūn-ı Kirmānī aḫẕ olunup ḫall-i ḫamrda bir gün ve bir gece naḳᶜ ve baᶜdehu kuruyunca ḳadar ondan beş istār ve ẓıllda müceffef varaḳ-ı seẕāb ve fülfül ve zencebīl her birinden beşer istār, būraḳ-ı Ermenī on dirhem. Bu edviyeler cemᶜ olunur ve saḥḳ olunup elekten geçirildikten sonra menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve bir inā ile refᶜ olunup istiᶜmāl olunur.

Cālīnūs'un Terkīb Eylediği Cüvārişen-i Kemmūnīdir: Riyāḥ-ı bārideye ve toḫmeye nāfiᶜ olur ve riyāḥı taḥlīl eder ve haḍm-ı ṭaᶜām edemeyenlere nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Būraḳ nıṣf cüzᵓ ḫall ile menḳūᶜ ve maḳlüvv kemmūn-ı Kirmānī, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, fülfül-i esved her birinden birer cüzᵓ. Ve bu cüvārişen iki nüsḫa üzere ᶜamel olunup baᶜḍı kerre onun aḫlāṭı mütesāvī kılınıp ᶜamel olunur yaᶜnī kemmūn, fülfül, seẕāb, būraḳ bunların veznleri cemīᶜan berāber kılınır ve bu nevᶜ ṭabīᶜatı cidden ḥall eder. Ve baᶜḍı kerre būraḳtan mā-ᶜadā aḫlāṭ-ı sāire kemmiyyeti mütesāviye kılınıp būraḳ o kemmiyyetin nıṣfı kılınır. Ve kemmūn aṣnāfından Kirmānī iḫtiyār olunup ḫall-i ḥāẕıḳta naḳᶜ olunup baᶜdehu kavrulur. Ve fülfülün ebyaḍı iḫtiyār olunur, zīrā fülfül-i ebyaḍ miᶜdeyi fülfül-i esvedden ve dār-ı fülfülden eks̱er taḳviye eder. Ve bu fiᶜli olan fülfül o fülfüldür ki onun ḥacmi ṣıġār ve müteşennic olmaz ve ḳışrı ġalīẓ olmaz belki iddiᶜā olunduğu üzere vezni s̱aḳīl olur ve o fülfülün kibārı ve ṣıḥāḥı iḫtiyār olunur. Ammā būraḳtan muḫtār olan eger bu devā ṭabīᶜatı muḥtebese olanlar için ittiḫāẕ olunursa behrīḳūn denmekle maᶜrūf olan būraḳtır yaᶜnī būraḳ-ı aḥmerdir. Ve eger o devā ṭabīᶜatı münḥall olanlar için ittiḫāẕ eder isen būraḳ-ı āḫer istiᶜmāl edersin ve burundan o devāya ṭarḥ olunan miḳdār ve kemmiyyet-i sāire aḫlāṭın nıṣfı kılınır ve keẕālik varaḳ-ı seẕābın dahi bir miḳdār yābisi iḫtiyār olunur, şedīden müceffef olan seẕāb o devāya idḫāl olunmaz, zīrā şedīden cāff olan ḥārr ve mürr olur ve isḫānı ḳadr-i ḥācetten ziyāde olur ve şedīden neşf olmayıp ruṭūbet-i faḍliyyesinden bir miḳdār bāḳıye kalsa ḥaḳīḳat-i haḍm meblağına bāliġ olmaz, bināen ᶜaleyh onun nefḫi aṣnāf-ı meẕkūrenin biri ile zāil olmaz.

Ve bu aṣnāf-ı edviye baᶜḍı kerre menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile ḫalṭ olunur ve baᶜḍı kerre bir şeyᵓ ile ḫalṭ olmaz belki o aṣnāf-ı edviye bi-ġayri ᶜasel ᶜalā-ḥiddetihā ḥıfẓ olunur [ve vaḳt-i ḥācette mā-ı şaᶜīre veyāḫūd ġıdā-i muvāfıḳ-ı āḫere ṭarḥ olunup istiᶜmāl olunur. Ve bu bir devādır ki ḳable'ṭ-ṭaᶜām istiᶜmāl olunur]sa müfreden aḫẕ olunur ve baᶜde'l-ġıdā menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile istiᶜmāl olunmak evfaḳ olur, zīrā ᶜasel-i mevṣūf-ı meẕkūr ile istiᶜmāl nefḫi aṣlen iẕhāb eder. Ve keẕālik vācib olur ki ona ḫalṭ olunan ᶜasel ceyyid ola eger riyāḥı ḳaviyyen taḥlīl ve bi-ḳuvvetin istifrāġ için o devā iḍāfe olunursa.

Ve yine bilinmek vācib olur ki bu devānın istifrāġının eks̱er olması murād olunsa edviyenin daḳḳı cerīşī kılınır, zīrā bir recül bilirim ki bu devānın edviyesini daḳḳ-ı belīġ ile daḳḳ eyledi benim ḳarībem ẕikr eyledi-

ğim maᶜnāyı bilmek ḥasebiyle ve o recül belīġan daḳḳ olunan devāyı şürb eyledi, o devā ṭabīᶜatı ḥall eylemedi belki bi-ḳuvvetin idrār eyledi ve o recül müteᶜacciben ve bāḥis̱en ᶜani's-sebeb bana geldi o ẓann üzere ki onu şāribin ḥasedinde bir ᶜārıḍa ve ḫāṣṣa vardır ki o ᶜārıḍa devā-i meẕkūru ᶜamelden menᶜ eyledi ve biz o recüle devānın ᶜadem-i ishāli aḫlāṭının nāᶜimen daḳḳ olunduğu idiğini beyān edip bildirdik. O recül terkīb-i āḫer ile o devāyı mücеddeden terkīb eyledi ve aḫlāṭını cerīşen daḳḳ eyledi ve şürb edip istifrāġ-ı tāmm ile istifrāġ eyledi. Ve vācib olur ki bu taḥdīd sāir edviye terkībinde dahi ḥıfẓ oluna.

Cüvārişen-i Ledīsūlīṭus: Miᶜdenin bürūdet-i şedīde ve cüşā-i ḫāmiḍa ve şehvet-i kelbiyyeye ve keymūsāt-ı ġalīẓa vü balġamiyye imtilāsından tevellüd eden füvāḳa ve berdden ve sūʾ-i haḍmdan tevellüd eden ḥummayāt-ı ᶜatīḳaya ṣāliḥ devā olur.

Aḫlāṭı Budur: Ḫall-i ḫamrda menḳūᶜ ve müceffef kemmūn ile on beş istār fülfül, zencebīl, seẕāb-ı yābis, būraḳ her birinden yirmişer dirhem daḳḳ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Cālīnūs'un Fūtenec-i Nehrī Cüvārişeni Budur: Fūtenec-i nehrī vü berrī, fuṭrāsāliyūn her birinden on ikişer dıraḫmī, zencebīl altı dıraḫmī, bezr-i kerefs, aḳmāᶜ-ı ḥāşā her birinden dörder dıraḫmī, kāşim on altı dıraḫmī, fülfül kırk sekiz dıraḫmī, sīsāliyūs beş dıraḫmī. Bu edviyeler daḳḳ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur ve cidden nāfiᶜ olur.

Cüvārişenü'l-Ās: Bu cüvārişen inḥilāl-i ṭabīᶜata ve balġam ve ruṭūbet ḳaẕfine ve miᶜdeden olan sūʾ-i haḍma nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ceyyid ve yābis ḥabbu'l-ās bir batman, ihlīlec-i esved, belīlec, emlec, ṭālīsfer her birinden yirmişer dirhem, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl her birinden onar dirhem, maṣṭakī, ḳardemānā, kerevyā, enīsūn, kemmūn, sünbül, selīḫa, ḳāḳule, ḳusṭ her birinden altışar dirhem, cevz-i bevvā, bezr-i kerefs, nānḫāh her birinden beşer dirhem, sāẕec-i Hindī, ḥamāmā her birinden dörder dirhem. Bu eczālar aḫẕ ve daḳḳ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır, şerbeti bir dirhemdir.

Ḫūzī Mis̱illi Olan Cüvārişendir: Bu cüvārişen ceyyiddir.

Aḫlāṭı Budur: Ḥabbu'l-ās bir buçuk keylece, sünbül üç ūḳıyye, cevz-i bevvā maᶜa-ḳışrihi nıṣf rıṭl, ḳaranfül, ḳāḳule, enīsūn-i maḳlüvv, bezr-i ke-

refs-i maḳlüvv, üşne [569a] her birinden ikişer ūḳıyye, besbāse bir buçuk ūḳıyye, selīḫa dört ūḳıyye, helīlec-i Kābülī, belīlec, emlec her birinden üçer ūḳıyye. Bu edviye şarāb-ı reyḥānī ile ġalyeten vāḥideten kaynatılır ve baᶜdehu neşf olunur yaᶜnī yaşlığı zāil olunca ḳadar tecfīf olunur ve mā-ı sefercel ile bir aşa dahi kaynatılır, bir kızgın saç üzere tecfīf ve neşf olunur ve daḳḳ olunup meybih ile lett olunur; şerbeti üç mis̱ḳāl veyāḫūd üç dirhem olur, şarāb-ı sefercel ile saḳy olunur.

Cüvārişen-i Mütevekkil: Bu cüvārişen Selmūye'ye mensūbdur; miᶜdeyi taḳviye eder ve sūᵓ-i haḍma nāfiᶜdir. Ve bu cüvārişeni İsrāīl, Mütevekkil'e saḳy eder idi ceyyid, mücerreb olmakla.

Aḫlāṭı Budur: Sünbül, ḳaranfül, dār-ı ṣīnī, cevz-i bevvā, ḳāḳule, sükk-i ceyyid her birinden birer mis̱ḳāl, fülfül-i ebyaḍ, zencebīl, cünd-i bīdester her birinden ikişer dirhem, lübān-ı ebyaḍ-ı ẕeker dört dıraḫmī, sükker-i ṭaberzed. Mecmūᶜ-ı edviye mis̱illi edviye sükker ile ḫalṭ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbeti üç mis̱ḳāl olur.

Kemmūnī-i Āḫer: Berdden hāyice olan evcāᶜ-ı baṭna ve ḥummā-ı ribᶜe ve şehvet-i kelbiyyeye ve ḥummayāt-ı balġamiyyeye ve sevdāviyyeye ve şüyūḫa ᶜārıḍ olan balġam-ı kes̱īreye ve miᶜdeye ᶜārıḍ olan şiddet-i berde ve cüşā-i ḫāmiḍe ve fuḍūl-i balġamiyyenin kes̱reti ile tevellüd eden büzāḳa nāfiᶜ olur; şerbeti ᶜafṣa miḳdārıdır, mā-ı ḥārr ile şürb olunur.

Aḫlātı Budur: Kemmūn aḫẕ olunup ḫallde yevmen ve leyleten naḳᶜ olunduktan sonra ḳaly olunur ve onun maḳlüvvü ve seẕāb-ı yābis ve fülfül her birinden onar istār būraḳ-ı Ermenī on dirhem, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve nāfiᶜ olur.

Cüvārişen-i Kemmūnī-i Āḫer: Ḥadīs̱ ve ceyyid kemmūn-ı Kirmānīden yedi ūḳıyye aḫẕ olunup ḫall-i ḫamrda bir gün ve bir gece naḳᶜ olunduktan sonra iḫrāc olunup üzerine bir sufre ilḳā olunup ḳalb olunur suyu çekilince ḳadar ve kaçan kuruyup cāff olsa nār-ı leyyine üzere ḳaly-ı ḫafīfle kavrulur. Pes o kemmūn-ı maḳlüvvden ve fülfülden üç ūḳıyye aḫẕ olunur, zencebīl-i ṣīnī dört dirhem, būraḳ-ı Ermenī iki dirhem bu meẕkūrlar aḫẕ ve ḫalṭ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Cüvārişen-i Felāfilī: Ebrideye ve ḫāma ve vecaᶜ-ı miᶜdeye ve sūᵓ-i istimrāya ve rīḥ-i ġalīẓaya ve cüşā-i ḫāmiḍe ve şehvet-i kelbiyyeye nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Fülfül-i esved ve fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfül her birinden üçer ūḳıyye ve nüsḫa-i uḫrāda her birinden ikişer ūḳıyye, ʿīdānu'l-belesān bir ūḳıyye, ḥamāmā, sünbül her birinden dörder dirhem, zencebīl, bezr-i kerefs, sīsāliyūs, selīḫa, esārūn, rāsen her birinden birer dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile cemʿ olunur ve şerbeti iki dirhem miḳdārı kılınıp ʿale'r-rīḳ mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Cüvārişen-i Fendādīḳūn: Evcāʿ-ı miʿdeye ve bāride ve ḍaʿfa ve riyāḥ-ı ġalīẓayı müvellid olan kebide nāfiʿdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Zencebīl, fülfül, sünbül-i ṭīb her birinden altışar dirhem, maṣṭakī, nānḫāh her birinden dörder dirhem, bezr-i kerefs ve hīrāzmā her birinden beşer dirhem, kemmūn-ı Kirmānī, selīḫa, ḥabb-ı belesān, ʿāḳırḳarḥā her birinden ikişer dirhem, sāẕec-i Hindī bir dirhem. Edviye-i meẕkūre mesḥūḳaten ve menḫūleten cemʿ olunup menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile maʿcūn kılınıp bir inā içine kaldırılır ve ʿinde'l-ḥācet istiʿmāl olunur.

Cüvārişenü'l-Ḫūzī: İstiṭlāḳ-ı baṭna ve sūʾ-i istimrāya ve miʿde ḍaʿfına ve berdine nāfiʿdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḳusṭ, ḳırfe, sünbül-i ṭīb ve ḥabb-ı belesān ve selīḫa her birinden onar dirhem, cevz-i bevvā beş ʿaded, ḳāḳule, ḳaranfül, enīsūn, iklīlü'l-melik, şeyṭarec-i Hindī, nār-müşk her birinden dörder dirhem, besbās üç dirhem, birinc-i Kābülī sekiz dirhem, rīvend-i ṣīnī, zerāvend-i ṭavīl, üşne her birinden ikişer dirhem,[14] suʿd[15] on istār, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, fülfül, dār-ı fülfül her birinden beşer dirhem, helīlec-i esved-i münaḳḳā iki istār, belīlec on ʿaded, ḥabbu'l-ās mecmūʿ-ı edviye miḳdārı. Cemīʿan kuḥl mis̱āli saḥḳ olunup ʿasel-i ṭaberzed ile maʿcūn kılınır; şerbeti ʿafṣa miḳdārıdır, mā-ı bārid ile saḳy olunur. Ve nüsḫa-i uḫrāda zencebīl on istārdır diye mesṭūrdur.

Cüvārişen-i ʿAnber Denmekle Maʿrūf Cüvārişen-i Ḫusrev Budur: Ve bu devā bir cüvārişendir ki onu mülūk-i ʿAcem istiʿmāl ederler, berd ḥasebiyle ʿārıḍ olan emrāḍa ḫuṣūṣan külyelere ʿārıḍa olan emrāḍa nāfiʿdir, bāhı ziyāde eder, fālice ve laḳveye ve raʿşeye ve ḫafaḳāna menfaʿati vardır ve ẕihni ziyāde eder, ruṭūbet-i miʿdeyi neşf eder ve haḍmı ḥasen eder ve meşāyıḫa muvāfıḳ olur.

14 "Nāġbeşt dört dirhem" nüsḫa.
15 "Zencebīl" nüsḫa.

Aḫlāṭı Budur: Ḳāḳule-i ṣıġār u kibār ve besbāse ve dār-ı ṣīnī her birinden dörder dirhem, zencebīl, dār-ı fülfül her birinden ikişer istār, üşne iki dirhem, ḳırfe bir dirhem, ḳaranfül, zaᶜferān her birinden onar dirhem, cevz-i bevvā beş dirhem, baᶜḍı nüsḫada "ḫams cevzāt" vāḳiᶜ olmuştur, sünbülü'ṭ-ṭīb, maṣṭakī, ᶜanber her birinden ikişer dirhem, misk bir dirhem, bezrü'l-benc, afyūn her birinden birer dirhem, dühn-i belesān altı dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur. Ve afyūn bir sükerrece miḳdārı şarāb-ı ceyyidde naḳᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve altı aydan sonra istiᶜmāl olunur ve ᶜanber dühn-i belesān ile iẕābe olunup cemīᶜan edviyeyi lett edecek ḳadar elbān ile ona imdād olunur.

Cüvārişen-i Şehriyārī: Kebid ve miᶜde berdine ve mā-ı aṣfere ve mirre-i sevdāya nāfiᶜdir ve baṭnı ishāl eder.

Aḫlāṭı Budur: Şeyṭarec-i Hindī, zencebīl, fülfül ve dār-ı fülfül, ḳırfe, ḳāḳule-i ṣıġār, ḳaranfül, nāġbeşt, sāẕec-i Hindī, neşā, ḥınṭa, maṣṭakī, ḳāḳule-i kibār, dār-ı ṣīnī, sünbülü'ṭ-ṭīb, selīḫa, bezr-i kerefs, nānḫāh, bezr-i rāziyānec, enīsūn her birinden altışar dirhem, eftīmūn-ı Aḳrīṭī, türbüd-i mücevvef-i maḥkūk her birinden on ikişer dirhem, saḳmūnyā on dirhem, sükker-i ṭaberzed yirmi dirhem. Bu edviye cemᶜ olunur ve saḥḳ olunup elekten geçirilir ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Temrīnin Ṣanᶜatı Budur: Bu bir nevᶜ cüvārişendir ki onun menfaᶜati ḳūlınca maḫṣūṣtur, ḳūlıncı taḥlīl eder ve ebrideye ve ᶜusr-i bevle nāfiᶜ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Būraḳ-ı Ermenī, kemmūn-ı Kirmānī, fuṭrāsāliyūn, zencebīl, fülfül-i ebyaḍ her birinden ikişer buçuk dirhem, saḳmūnyā beş dirhem, nevātından münaḳḳā temr-i heyrūn ve levz-i ḥulv ve nāᶜimen daḳḳ olunup edviye ile ḫalṭ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile cemīᶜan maᶜcūn kılınıp ᶜinde'l-ḥācet istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Temrī-i Āḫer: Nevātı menzūᶜ temr-i heyrūndan yüz ᶜaded aḫẕ olunup bir gün ve bir gece ḫallde naḳᶜ ve baᶜdehu mers ve taṣfiye olunur ve seẕāb-ı yābis ve zencebīl her birinden on üçer dirhem, fülfül-i ebyaḍ üç dirhem, būraḳ-ı Ermenī beş dirhem, levz-i mürr elli ᶜaded, saḳmūnyā on dirhem, türbüd yirmi dirhem cemᶜ ve daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ᶜasel ile ḫalṭ olunur.

Cüvārişen-i Temrī-i Āḫer: Ḥummayāt ve ġayr-i ᶜilele nāfiᶜ olur ve ṣayf ve şitāda şürb olunur, bi-ġayri [569b] meşaḳḳatin ishāli olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Zencebīl, fülfül-i ebyaḍ her birinden birer ūḳıyye, saḳmūnyā iki buçuk ūḳıyye ve nevāttan tenḳıye olunmuş temr-i heyrūn iki ūḳıyye ve iki ḳışrından dahi tenḳıye olunan levz-i muḳaşşer ve varaḳ-ı seẕāb her birinden dörder ūḳıyye aḫẕ olunup ᶜalā-ḥidetihi edviye daḳḳ olunur ve temr ḫall-i ḫamr içinde naḳᶜ olunur, o dahi ᶜalā-ḥidetihi daḳḳ olunup taṣfiye olunur ve levz dahi ᶜalā-ḥidetihi daḳḳ olunup baᶜdehu ẕikr olunan edviye ve eşyā ḫalṭ olunup ᶜasel ile maᶜcūn ḳılınır; şerbeti iki dirhem olur.

Cüvārişen-i Fīrūz-nūş-ı Mümessek: Bu cüvārişenin riyāḥa ve bevāsīre ve ḫāma menfaᶜati olur ve miᶜdeyi taḳviye eder ve bāha muᶜīn olur ve levni taṣfiye ve külāyı tesḫīn eder, erḥām riyāḥına ve bāsūrdan olan nezf-i deme nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i Kābülī ve ihlīlec-i aṣfer ve şeyṭarec ve bezr-i kerefs ve ḫīr-i bevvā ve ḳusṭ ve selīḫa ve ḳaranfül ve besbāse ve ḥavlencān ve nār-müşk her birinden altışar dirhem ve belīlec ve emlec ve nānḫāh ve tūẕerī-i aḥmer ve tūẕerī-i ebyaḍ ve dār-ı fülfül ve simsim-i muḳaşşer her birinden dörder dirhem, ḳırfe, sünbül, cevz-i bevvā, zencebīl ve fülfül-mūne ve suᶜd her birinden sekizer dirhem, misk iki mis̱ḳāl, ᶜanber bir mis̱ḳāl, ḥadīd ḫabes̱inin mürebbāsı, mecmūᶜ-ı edviye miḳdār-ı semn on istār. Bu edviyeler menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; onun şerbet-i vāḥidesi iki dirhemdir, menzūᶜu'z-zübd baḳar meḫīḍi ile şürb olunur ve nebīẕ-i zebīb ile iki üsbūᶜ şürbü ceyyid olur.

Cüvārişenü'l-Kündür: Kündür ve sükker her birinden altmış dirhem, fülfül ve dār-ı fülfül her birinden on dirhem, zencebīl, ḥavlencān her birinden on ikişer dirhem, cevz-i bevvā, ḫīr-i bevvā her birinden beşer dirhem, misk-i ceyyid yarım dirhem. Bu edviyeler aḫẕ olunur ve başka başka saḥḳ olunup baᶜdehu ḫalṭ olunur ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Cüvārişen-i Ṭālisfer: Miᶜdenin berdine ve riyāḥı ġalīẓasına ve kebidin dahi riyāḥ-ı ġalīẓasına nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ṭālīsfer beş dirhem, zencebīl yirmi dirhem, fülfül on dirhem, hāl, ḳırfe her birinden altışar dirhem, sükker-i ṭaberzed beş rıṭl. Bu ed-

viyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve bir inā içine vaḍᶜ olunup refᶜ olunur ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Usḳuf: Saḳmūnyā-i Anṭāḳī, türbüd-i ecvef ü ebyaḍ her birinden beşer mis̱ḳāl, fülfül, ḳāḳule her birinden üçer mis̱ḳāl, zencebīl, dār-ı ṣīnī, emlec, ḳaranfül, besbāse, cevz-i bevvā her birinden ikişer buçuk mis̱ḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda saḳmūnyā, türbüd her birinden üçer mis̱ḳāl. Bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve üzerine bir rıṭl sükker-i mesḥūḳ ṭarḥ olunur ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbet-i tāmmesi dört mis̱ḳāldir.

Iṭrīfīlü'l-Ḫabes̱i'l-Ekber: Bevāsīr evcāᶜına ve mes̱āne ve miᶜde istirḫāsına nāfiᶜdir, bāhı ziyāde ve miᶜdeyi tesḫīn eder.

Ve Onun Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i esved, şīr-i belīlec ki nevātı menzūᶜa ola, şeyṭarec-i Hindī, bezr-i kerefs, nānḫāh, saᶜter-i Fārsī her birinden birer ūḳıyye, sünbülü'ṭ-ṭīb, ḥamāmā, hāl, vecc, ḫabes̱-i ḥadīd her birinden üçer dirhem, dār-ı ṣīnī dört dirhem, fülfül, dār-ı fülfül, nāġbeşt, milḥ-i Hindī her birinden yarımşar ūḳıyye, ḫardal bir buçuk ūḳıyye, nūşāẕur nıṣf dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile ve ḳadr-i ḥācet semn-i baḳar ile maᶜcūn kılınıp refᶜ ve istiᶜmāl olunur.

Iṭrīfīlü'ṣ-Ṣaġīr: İstirḫā-i miᶜdeye ve miᶜdenin ruṭūbātına ve riyāḥ-ı bevāsīre nāfiᶜdir ve levni ḥasen kılar.

Ve Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i Kābülī, belīlec, menzūᶜu'n-nevāt şīr-i emlec veznleri berāber aḫẕ olunur ve semn-i baḳar ile lett olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir inā içine vaḍᶜ ve refᶜ ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Cüvārişenü'l-Belāẕur: Miᶜdenin müteḳādim olan vecaᶜına ve berde ve nisyāna nāfiᶜ olur ve levni ḥasen kılar, fikri ve ẕihni telṭīf eder. Ve bu devā cüvārişen-i ḥukemādır ve baᶜḍılar dediler ki Ḥaḍret-i Süleymān ᶜaleyhi's-selāmındır.

Ve Aḫlāṭı Budur: Fülfül, dār-ı fülfül, helīlec-i esved, belīlec, emlec, cünd-i bīdester her birinden dörder dirhem, ḳusṭ, belāẕur, birinc, sükker-i ṭaberzed, ḥabbu'l-ġār her birinden on ikişer dirhem, suᶜd sekiz dirhem. Belāẕur yalnız ceyyiden daḳḳ olunur ve edviye-i sāire dahi daḳḳ olunup elekten geçirilir ve semn-i baḳar dahi kaynatılıp o miḳdār bal katılır ve üzerine edviye ilḳā olunur ve altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur ve şerbeti iki dirhem vez-

nimnde olur ve kerefs ve rāziyānec ṭabīḫi ile saḳy olunur ve onu şürb edenler nefsini taᶜabdan ve hemm ve ġamm ve ḥüznden ve şürb-i kes̱īrden ve cimāᶜ-dan ḥıfẓ ederler ve isfīdbāce meraḳasını laṭīfeten ekl ederler.

Cüvārişen-i Fencenūş: Bu devā istirḫā-i miᶜdeye ve riyāḥ-ı bevāsīre ve fesād-ı mizāca ve semācet-i levne nāfiᶜdir ve bāhı ziyāde eder.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec, belīlec, menzūu'n-nevāt şīr-i emlec, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, suᶜd, şeyṭarec-i Hindī, sünbül her birinden onar dirhem, bezrü'ş-şibt, bezrü'l-kürrās̱ her birinden dörder dirhem, mesḥūḳ ve ḫallde menḳūᶜ olan ḫabes̱-i ḥadīd ki on iki gün naḳᶜ olunup kavrula ve tecfīf oluna ve baᶜdehu ondan dahi yüz dirhem miḳdārı [aḫẕ] oluna ve cemīᶜan ẕikr olunan edviye mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ve ḳadr-i ḥācet semn-i baḳar ile maᶜcūn kılınır ve bir inā içine konulup refᶜ olunur ve altı ay ᶜalā-ḥālihi terk olunup baᶜdehu istiᶜmāl olunur ve şerbet-i vāḥidesi iki dirhemdir ve onda iki dirhem misk dahi kılınır.

Misk İle Maᶜmūl Fencenūş-ı Āḫerdir: Miᶜdeyi taḳviye ve tesḫīn eder, bevāsīre nāfiᶜdir, bāhı ziyāde eder, mücerrebdir.

Aḫlāṭı Budur: İhlīlec-i Kābülī ve belīlec ve emlec ve fülfül ve dār-ı fülfül ve zencebīl ve kemmūn ve bezrü'ş-şibt ve bezrü'l-kürrās̱ ve bezrü'l-circīr ve bezrü'l-cizr ve bezrü'l-lift ve eflünce ve verd-i aḥmer ve selīḫa ve suᶜd ve dār-ı ṣīnī ve ḳaranfül ve cevz-i bevvā her birinden birer dirhem, besbāse, hāl, ḳāḳule, sükk, ᶜūd-ı niyy, misk her birinden ikişer dirhem, ḥabbu'r-reşādu'l-ebyaḍ üç ūḳıyye, mecmūᶜ-ı edviye vezninde ḫabes̱-i ḥadīd. Bu meẕkūrlar daḳḳ olunup ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasle ile maᶜcūn kılınır.

O Mis̱illi Fencenūş-ı Āḫerdir: Şeyṭarec-i Hindī, zerneb, ṭālīsfer, hāl, helīlec-i esved, belīlec, emlec, ihlīlec-i aṣfer, selīḫa, ḳaranfül, ḥabb-ı belesān, ḥabb-ı maḥleb her birinden altışar mis̱ḳāl, naᶜnāᶜ, felence, zürünbād, derūnec, dār-ı fülfül her birinden dörder mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī, ḳırfe, cevz-i bevvā, sünbül, ḳusṭ, zencebīl, fülfül-mūne her birinden üçer mis̱ḳāl, suᶜd on mis̱ḳāl, sükker on altı mis̱ḳāl, ḫabes̱-i ḥadīd bir batman, misk nıṣf dirhem. Bu edviyeler menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Ṣıfat-ı Ḫabes̱ü'l-Maṭbūḫ: Ebrideye ve vecaᶜ-ı ẓahra ve fesād-ı ṭams̱a ve bevāsīre nāfiᶜdir, levni taṣfiye eder ve ṭaᶜāma iştihā getirir, ḫāmı ve ebrideyi giderir, miᶜdeyi ve raḥimi ve mes̱āneyi taḳviye eder.

Aḫlāṭı Budur: Bezrü'l-kerefs ve bezr-i rāziyānec ve enīsūn ve fuṭrāsāliyūn ve duḳū ve bezrü'l-cizr ve bezrü'l-kürrās̱ ve bezr-i baṣal ve bezr-i lift ve bezr-i fücl ve bezr-i ruṭāb ve nānḫāh ve bezr-i encüre ve ḥabbetü'l-ḫaḍrā᾽ ve encudān ve bezrü'ş-şibt ve fülfül ve bezr-i kettān ve kemmūn ve küzbere her birinden üçer dirhem ve zürünbād ve derūnec ve ebyaḍ ve aḥmer iki behmenler ve ebyaḍ ve aḥmer iki [570a] tūẕerīler ve cevz-i bevvā ve besbāse ve dār-ı ṣīnī ve ḥavlencān ve zencebīl ve suᶜd ve sünbül ve sīsenber her birinden dörder dirhem ve helīlec ve belīlec ve emlec ve cüft-i bellūṭ ve aṣl-ı keberin ḳuşūru her birinden onar dirhem ve şeyṭarec ve üşne ve esārūn ve aẓfār-ı ṭīb ve ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ve lisān-ı ᶜaṣāfīr ve nār-müşk ve saᶜter-i Fārsī ve rāsen ve ḳāḳule ve ḫīr-i bevvā ve ṣandal ve ḳırfe ve herneve her birinden beşer dirhem, cūr-ı gendüm ve ḥurf ve keyye-i yābis ve verd ve mermāḥūz ve ḳuşūr-ı kündür ve naᶜnaᶜ ve fūtenec her birinden yedişer dirhem ve ḫabes̱-i Baṣrī ki tesḫīn olunup nebīẕ-i reyḥānī içinde merrāt ile söndürüle, ondan dahi mecmūᶜ-ı edviye miḳdārı aḫẕ olunup ᶜale'r-rīḳ fātiren saḳy olunur ve nıṣf-ı nehārda laḥm-ı ᶜanzdan mütteḫaẕ isfīdbāce ekl eder, bir hafta veyāḫūd iki hafta miḳdārı nebīẕ-i ṣırf şürb eder.

Nüsḫa-i Uḫrā: Helīlec-i Kābülī, belīlec, emlec, uṣūl-i sūsen, zencebīk, ᶜūd-ı niyy, cevz-i bevvā, sükk, verd-i sünbül, iẕḫir, maṣṭakī her birinden onar dirhem, misk bir dirhem. Bu edviyeler aḫẕ olunur, bürādetü'l-iber yedi gün miḳdārı şarāb-ı reyḥānī içinde naḳᶜ olunup baᶜdehu saḥḳ olunduktan sonra ḥadīdden mütteḫaẕ bir miḳlāt üzere ḳaly olunup kavrulur ve edviye ile ḫalṭ olunur ve o maḫlūṭ tatlı bādem yağı ile lett olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır. Şerbeti iki mis̱ḳāl vezninde kılınıp şarāb-ı reyḥānī ile veyāḫūd meybih ile şürb olunur.

Ḫabes̱-i Ḥadīdin Nüsḫa-i Uḫrāsıdır: Miᶜde-i ḥārre ḍaᶜfına nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i Kābülī, belīlec, emlec, uṣūl-i sūsen, verd her birinden onar dirhem ve mecmūᶜ-ı edviye miḳdārı ḫabes̱-i ḥadīd aḫẕ olunup yedi gün ḳadar ḫall içinde naḳᶜ olunur, taṣfiye olunduktan sonra bir miḳlā içinde ḳaly olunup ᶜasel-i ṭaberzed ile maᶜcūn kılınır. Şerbet-i vāḥidesi iki dirhemdir, şarāb-ı tuffāḥ ile şürb olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā Min Ḫabes̱i'l-Ḥadīd: Ḍaᶜf-ı miᶜdeye ve ḥarāret-i mizāca nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḫabes̱-i ḥadīd-i Baṣrī ve helīlec-i aṣfer ve helīlec-i esved ve belīlec ve emlec ve verd ve cüllenār ve iẕḫir veznleri berāber aḫẕ olunup şarāb ile kaynatılır ve ondan üç ūḳıyye miḳdārı saḳy olunur.

Mümessek Ayva Cüvārişenidir: İstiṭlāḳ-ı ṭabīᶜatı ḥabs ve miᶜde ḍaᶜfına ve ḳayᵓa ve sūᵓ-i istimrāya dahi nāfiᶜ olur ve levni taḥsīn eder.

Aḫlāṭı Budur: Muḳaşşer ve cevfinden münaḳḳā sefercel ve menzūᶜu'r-rıġ-ve ᶜasel her birinden ikişer rıṭl, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl her birinden beşer dirhem, hāl sekiz dirhem, ḳāḳule, ḳaranfül, sünbülü'ṭ-ṭīb, dār-ı ṣīnī, zaᶜferān her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup sefercel dahi ḫall-i ḫamr ile ceyyiden ṭabḫ olunur. Ve baᶜḍı eṭıbbā seferceli şarāb ile ṭabḫ eder ve aṣl olan şarāb ile ṭabḫtır. Ve baᶜdehu nārdan inzāl olunup taṣfiye olunur, bir sāᶜat onun ruṭūbeti seyelān edince ḳadar terk olunur ve baᶜdehu o sefercel-i muṣaffā daḳḳ-ı nāᶜim ile daḳḳ olunur ve ᶜasel dahi aḫẕ olunup nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur ve ḳalīlen ḳalīlen inᶜiḳāda ḳarīb olunca ḳadar taḥrīk olunur ve o ḥāle ḳarīb oldukta üzerine sefercel ilḳā olunup müstevī olup māiyyeti zāil olunca ḳadar taḥrīk olunur ve kaçan sefercelden māiyyet ẕāhib olsa nārdan inzāl olunur ve üzerine edviye ẕerr olunur ve müstevī olunca ḳadar ḍarb olur, müstevī ve dühn-i şīrec ile memsūḥ bir ṣaḥīf-i ruḫām veyāḫūd ḫıvān üzerine ilḳā [ve] müsteviyen basṭ olunup iki veyāḫūd üç gün üzerinde terk olunur taṣallüb edip kurusun için ve baᶜde't-taṣallüb sikkīn ile ḳaṭᶜ olunup her ḳıṭᶜası dörder mis̱ḳāl olmak üzere dört ḳıṭᶜa kılınır ve ütrücc varaḳı içine vaḍᶜ olunup şedd ve refᶜ olunur, vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur. Ve baᶜḍı eṭıbbā onun ile iki dirhem misk dahi kılarlar.

Baṭnı Iṭlāḳ Eden Cüvārişen-i Sefercelī Beyānındadır: Ḳūlınca nāfiᶜ ve fuḍūl-i bedeni müceffiftir.

Aḫlāṭı Budur: Cevfi münaḳḳā ve muḳaşşer sefercel iki rıṭl, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel iki rıṭl, zencebīl, dār-ı fülfül her birinden dörder dirhem, dār-ı ṣīnī iki dirhem, ḳāḳule, zaᶜferān her birinden üçer dirhem, maṣṭakī beş dirhem, saḳmūnyā on dirhem, türbüd-i ebyaḍ-ı ceyyid otuz dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve sefercel şarāb ile ṭabḫ olunup sefercel-i ḥābiste işlenen bunda dahi işlenir ve ḳaṭᶜı onun heyᵓeti üzere murabbaᶜan ḳaṭᶜ olunur ve bir inā ile refᶜ olunup istiᶜmāl olunur; şerbeti dört mis̱ḳāldir, mā-ı ḥārr ile şürb olunur.

Sefercelī-i Müshilin Nüsḫa-i Uḫrāsı: Ṭayyibü'r-rāyiḥa bir sefercele ḫāricden ḫamīr ilbās olunup giydirilir ve nār ile teşviye olunduktan sonra onun laḥmından dört dirhem, fülfül, zencebīl her birinden ikişer dānıḳ ve saḳmūnyā bir dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbet-i vāḥidesi birer dirhemdir, şarāb ile şürb olunur.

Cüvārişen-i Sefercel: Bu cüvārişen ᶜuṣāre-i sefercel ile maᶜmūl olur, buṭlān-ı şehvete ve ṭaᶜām-ı münhaḍım olmayanlara nāfiᶜ olur ve keẕālik kebidi ḍaᶜīf olanlara nāfiᶜdir, miᶜdeyi şedd eder.

Aḫlāṭı Budur: Sefercel-i kibār aḫẕ olunup ḫāricden ve dāḫilden tenḳıye olunur ve daḳḳ ve ᶜaṣr olunup ve onun suyundan Rūmī ḳısṭ ile iki ḳısṭ aḫẕ olunup ona bir mis̱li menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ḫalṭ olunur ve ḫall-i ḫamr bir buçuk ḳısṭ aḫẕ olunup üzerine ilḳā olunur, leᶜūḳa ṣāliḥ olacak ḳadar ᶜaḳd olunur. Ve lāyıḳ olur ki bu cüvārişen tenāvül olundukta eks̱er-i ḥālde ġıdādan iki veyāḫūd üç sāᶜat muḳaddem aḫẕ oluna ve baᶜde'ṭ-ṭaᶜām aḫẕ olunsa dahi ḍararı olmaz. Ve miᶜdesinde ḥarāret ve keyfe mā-kāne miᶜdesinde mirre olanlar için bu cüvārişeni ıṣlāḥ murād eder isen vācib olur ki onun üzerine fülfül ve zencebīl ṭarḥ eylemeyip yalnız mā-ı sefercel ve ᶜasel ve ḫall ile istiᶜmāl eyleyesin ve onları ẕikri mürūr eden keyl miḳdārı üzere kılasın. Ve eger bu cüvārişen o miᶜde için maᶜmūl olursa ki onun mizācı mütevassıṭadır, ḥattā onda mirre ve balġam fuḍūllerinden biri dahi cemᶜ olmaz, onun terkībinde ẕikri mürūr eden veznin nıṣfı miḳdārı fülfül ve zencebīl ṭarḥ olunur, ke-enne o terkībe fülfülden bir ūḳıyye ve zencebīlden bir buçuk ūḳıyye ṭarḥ ve idḫāl olunur. Ve eger o cüvārişeni miᶜdesinde balġam müctemiᶜ olanlar için ittiḫāẕ eder isen terkībinde ẕikri mürūr eden miḳdārın iki katını ṭarḥ ve idḫāl edersin, ke-enne zencebīlden altı ūḳıyye ve fülfülden dört ūḳıyye idḫāl edersin.

Cüvārişen-i Sefercelī-i Āḫer: Bu cüvārişen ṭaᶜāmı müşehhī ve miᶜdeyi muḳavvī olur.

Aḫlāṭı Budur: ᶜUṣāre-i sefercel üç rıṭl, ᶜasel üç rıṭl, ḫall-i siḳḳīf iki rıṭl. Bunlar aḫẕ olunup nār-ı cemr üzere ṭabḫ olunur ve rıġvesi nezᶜ olunur ve zencebīl üç dirhem ve fülfül-i ebyaḍ u esved ve dār-ı fülfül ve ᶜūd-ı niyy her birinden üçer dirhem, dār-ı ṣīnī iki dirhem. Bu edviye dahi aḫẕ ve daḳḳ ve ḫalṭ olunup ᶜasel ve mā-ı sefercel ve ḫall ile ᶜaḳd olunca ḳadar ṭabḫ olunur

ve şerbeti bir milᶜaḳadır, ḳable'ṭ-ṭaᶜām aḫẕ olunup iki sāᶜat miḳdārı [570b] ṣabr olunur.

Cüvārişen-i Hindī: Bunun ḳūlınca ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve niḳrise ve vecaᶜ-ı ẓahra nefᶜi olur.

Aḫlāṭı Budur: Saḳmūnyā on miṡḳāl, cevz-i bevvā, ḳāḳule, zencebīl, dār-ı ṣīnī, ḳırfe, nār-müşk, ḳaranfül, fülfül her birinden beşer miṡḳāl, türbüd yüz miṡḳāl ve sükker yüz miṡḳāl. Cemīᶜan bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Cüvārişenü'l-Mülūk: Bu cüvārişene devā-i sene dahi derler, sene-i kāmilede küllü yevmin bu devā aḫẕ olunur ve o minvāl üzere onu aḫẕ baḳıyye-i ᶜömrü ıṣlāḥ eder ve ona müdāvemet eden kimsenin cesedinde bir dā᾽ ve maraḍ bāḳī kalmaz, cümlesi sağalır ve onun baş tüyleri ağarmaz meger ki o devāyı tenāvülden muḳaddem ağarmış ola, tüy ḥāli üzere kalır, o devā tenāvülü ile sevāda ᶜavdet eylemez. Bu devā ile ḥikāye olunduğu üzere mülūk tedāvī ederler, esved ve aḥmer ve ebyaḍ olan aṣnāf-ı ṡelāṡe-i nāṣūra ve seyelāna ve ṣufrete ve ebrideye ve ḍarebān-ı mefāṣıla nāfiᶜdir, baṣarı ve levni mücellīdir, cimāᶜı ikṡār eder, onun ġāilesi olmaz ve onun üzerine iḥtimā olunmaz.

Onun Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i esved, belīlec, emlec her birinden altışar miṡḳāl, şūnīz yirmi dört miṡḳāl, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, zencebīl, fülfül-mūne her birinden yirmi ikişer miṡḳāl, nār-müşk, ḳāḳule, suᶜd her birinden ikişer miṡḳāl, kebābe, belāẕur her birinden ikişer miṡḳāl. Bunların her birisi başka başka daḳḳ olunup elekten geçirilir ve daḳḳ ve tenḫīl olunur munḫulda bir nesne kalmayınca ḳadar ve onların her birisi vaṣf eylediğimiz evzān üzere iḫrāc olunup cemīᶜan ḫalṭ olunur ve baᶜdehu fānīẕ-i Sicziyādan altı yüz miṡḳāl aḫẕ olunup ṭıncīr veyāḫūd ḳıdr-ı naẓīf içine vaḍᶜ olunup altına veḳūd-ı leyyin īḳād olunur ve üzerine mā reşş olunur fānīẕ eriyince ḳadar ve kaçan fānīẕ ẕevebān edip ġaleyān eylese üzerine o müheyyā kılınan aḫlāṭ ve edviye ilḳā olunup taḥrīk olunur nāᶜimen muḫteliṭ olunca ḳadar ve baᶜdehu refᶜ edip fātir olunca ḳadar ḥāli üzere ḳarārında terk olunur ve baᶜdehu her bir bunduḳası iki miṡḳāl ve rubuᶜ miṡḳāl olmak üzere ondan benādıḳ ittiḫāẕ eyle ve yedin ile ona zeyt veyāḫūd semn-i baḳarı mesḥ eyle ve baᶜdehu her gün bir bunduḳa mā-ı bārid ile şürb eyle ve hüve devāün seyyidü'l-edviye.

Cüvārişen-i Mesḥuḳūnyā-i Müshil: Niḳrise ve vecaᶜ-ı ẓahra ve cemīᶜan emrāḍ-ı bārideye nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Saḳmūnyā, dār-ı ṣīnī, şeyṭarec, zencebīl her birinden sekizer dirhem, fülfül-i esved altı dirhem, türbüd on dirhem, dār-ı fülfül altı dirhem, ḳāḳule, ḳaranfül, bezr-i kerefs, nānḫāh her birinden dörder dirhem, nūşāẕur, milḥ-i Hindī her birinden ikişer dirhem, fānīẕ her birinden yirmişer dirhem, ḥıltīt iki buçuk dirhem, mesḥuḳūnyā üç dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup maᶜcūn kılınır. Şerbeti iki dirhem veyāḫūd dört dirhem olur, mā-ı fātir ile şürb olunur.

Cüvārişen-i Simsim: Simsim-i muḳaşşer, kemmūn-ı Kirmānī, zencebīl her birinden onar dirhem, fülfül, dār-ı fülfül her birinden beşer dirhem, dār-ı ṣīnī iki dirhem, ḳāḳule, hāl her birinden üçer dirhem, sükker-i ṭaberzed, fānīẕ her birinden altmışar dirhem. Bu edviye mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup bir ināda refᶜ olunur ve altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Ḥabbetü'l-Ḫaḍrā: Bevāsīre ve berd-i miᶜdeye ve sūᵓ-i istimrāya ve istiṭlāḳa nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḥabbetü'l-ḫaḍrā, ᶜasel, belāẕur, simsim-i muḳaşşer her birinden altışar istār, sükker-i ṭaberzed yirmi dört istār, helīlec-i Kābülī, belīlec, menzūᶜu'n-nevāt emlec, zencebīl, dār-ı fülfül, birinc, sāẕec-i Hindī, şeyṭarec her birinden dörder dirhem, fülfül, merzencūş, besbāse her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile ve semn-i baḳar ile maᶜcūn kılınır ve altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur ve şerbeti iki dirhem olur, meḫīḍ-i baḳar ile saḳy olunur ve onun ṭaᶜāmı mādām ki bu cüvārişeni istiᶜmāl eder, erüzz-i maṭbūḫ ile leyyin kılınır.

Cüvārişenü'l-Encudān: Nefḫ-i baṭna ve nefḫ-i miᶜdeye ve ḳarāḳıra ve rīḥ-i ġalīẓaya nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Fülfül, bezr-i kerefs her birinden ikişer dirhem, encudān-ı esved on dört dirhem, fuṭrāsāliyūn, māmīrān, fūtenec, ḥāşā, sīsāliyūs her birinden sekizer dirhem, kāşim on üç dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve bir ināda refᶜ olunup ᶜinde'l-ḥācet istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Encudānın Nüsḫa-i Uḫrāsı: Kebidin cüsᵓet ve ṣalābetine ve bürūdetine ve mā-ı aṣfere ve miᶜde ve külā bürūdetlerine nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Encudān-ı esved on dirhem, bezr-i cizr, bezr-i kürrāṡ her birinden sekizer dirhem, zencebīl, menzūᶜu'n-nevāt emlec ve ihlīlec-i esved, ḳırfe her birinden yedişer dirhem, nānḫāh, bezr-i kerefs, enīsūn, ḳāḳule-i ṣıġār, kemmūn-ı Kirmānī, dār-ı ṣīnī her birinden beşer dirhem, fülfül, dār-ı fülfül her birinden dörder dirhem, sünbül-i ṭīb iki dirhem, ḳaranfül bir dirhem, fānīẕ-i ebyaḍ yirmi dirhem. Bu edviyeler aḫẕ olunup mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir inā içine konulup kaldırılır ve ḥācet vaḳtinde istiᶜmāl olunur ve şerbet-i vāḥidesi iki dirhem olur, mā-ı enīsūn ve mā-ı maṣṭakī ve mā-ı sünbül ile saḳy olunur.

Cüvārişenü'l-Kāfūr: Miᶜde ve kebid ḍaᶜflarına nāfiᶜ olur ve ġalīẓ riyāḥı ṭard eder ve haḍma muᶜīn olur.

Aḫlāṭı Budur: Kāfūr, zaᶜferān, ᶜūd, ḳāḳule, ḫīr-i bevvā, kebābe, kāşim, ḳırfe, ḳaranfül, üşne, sünbül, besbās, ṣandal-ı ebyaḍ, fülfül, dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, şeyṭarec, nār-müşk, şeḳāḳul, ḥavlencān, cevz-i bevvā, zencebīl, suᶜd, fülfül-mūne. Bu edviyeler veznleri berāber aḫẕ olunur ve mecmūᶜ-ı edviye miḳdārı sükker ile ḫalṭ olunur.

Cüvārişen-i Kāfūrun Nüsḫa-i Uḫrāsı Budur: Sūᵓ-i haḍma ve ḍaᶜf-ı miᶜde ve balġam-ı ġalīẓe nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Fülfül, cevz-i bevvā, zencebīl, ḳaranfül, besbāse, dār-ı ṣīnī, ḳırfe, nāġbeşt, fülfül-mūne, nār-ı ḳayṣar, ḳaranfül-i bostānī, kāfūr, zaᶜferān her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler aḫẕ olunup mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir ināda refᶜ olunup vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Kāfūrī-i Aḳvā: Bu devā evvelkiden aḳvādır.

Ve Aḫlāṭı Budur: Zencebīl, fülfül, dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, ḳırfe, sāẕec-i Hindī, sünbülü'ṭ-ṭīb, şeyṭarec-i Hindī, cevz-i bevvā, ṣandal-ı aṣfer, ḥabb-ı belesān, ḳāḳule, besbāse, ḳaranfül, nāġbeşt, ṭālīsfer, suᶜd, ṭabāşīr, ᶜūd-ı Hindī-i ṣırf her birinden nıṣf ūḳıyye, nār-müşk her birinden ikişer dirhem ve nıṣf dirhem, sükker-i ṭaberzed on ūḳıyye ve nıṣf ūḳıyye. Bu edviyeler menzūᶜu'r-rıġve ṭasel ile maᶜcūn kılınıp ve bir inā içine vaḍᶜ olunup maḫzūn kılınır ve ᶜinde'l-ḥācet istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i ᶜŪd: Miᶜdeyi taḳviye eder ve bi-ġayri ifrāṭin tesḫīn eder ve ṭaᶜāmı haḍm eder ve balġamı neşf eder; terkībi budur: Sünbül-i ṭīb, sün-

bül-i Rūmī, bezr-i kerefs, enīsūn, maṣṭakī her birinden birer dirhem, ᶜūd, mermāḥūz her birinden üçer dirhem, ḳaranfül, ḳırfe, sükk, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre her birinden ikişer dirhem, besbāse ve helīlec-i Kābülī ki şarābda naḳᶜ olunduktan sonra kavrulmuş ola, ferencmüşk her birinden ikişer buçuk dirhem, cevz-i bevvā bir buçuk dirhem. Bu edviyeler meybih ile maᶜcūn kılınır, şerbeti iki mis̱ḳāl olur.

Cüvārişen-i Dār-ı Ṣīnī: Kebid ve miᶜde ve külā ḍaᶜflarına nāfiᶜ olur ve aḫlāṭ-ı ġalīẓayı tenḳıye ve riyāḥı ṭard ve tefşiye eder.

Aḫlāṭı Budur: [571a] Dār-ı ṣīnī, ᶜūd, rāsen altışar dirhem, ḳaranfül, fülfül-i esved, dār-ı fülfül ve sünbül ve esārūn her birinden beşer dirhem, zencebīl bir ūḳıyye, naᶜnaᶜ sekiz dirhem, ḫīr-i bevvā, ḳırfe her birinden ikişer dirhem, keyye, enīsūn, bezr-i rāziyānec, selīḫa her birinden üçer dirhem. Bu edviyeler menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve ḫācet katında istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Hindī: Ḳūlınca ve miᶜde berdine ve evcaᶜ-ı mefāṣıla ve niḳrise nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Şeyṭarec sāẕec-i Hindī her birinden dörder dirhem, cevz-i bevvā, nānḫāh, nār-müşk, ḫīr-i bevvā her birinden ikişer istār, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl her birinden beşer istār, ihlīlec-i esved otuz istār, ḳaranfül beş dirhem, besbās dört dirhem, fānīẕ on istār. Bu meẕkūrlardan ᶜinde'l-ḥācet iki dirhem miḳdār nebīẕ-i ᶜatīḳ ile istifāf olunur.

Cüvārişen-i Zencebīl: Miᶜde ve emᶜā ḍaᶜflarına nāfiᶜdir, ṭaᶜāmı haḍm ve riyāḥı ṭard eder, heyḍaya nāfiᶜdir ve baṭnı ḥābistir.

Aḫlāṭı Budur: Zencebīl yirmi dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī, ḫīr-i bevvā her birinden onar dirhem, ḳaranfül, dār-ı ṣīnī her birinden beşer dirhem, cevz-i bevvā bir dāne, zaᶜferān bir dirhem, neşāstec kırk iki dirhem, sükker-i ṭaberzed bir rıṭl.

Cüvārişenü'l-Misk: Miᶜde ḍaᶜfına ve nefḫine ve riyāḥ-ı bevāsīre ve ḫafaḳān-ı fuᵓāda nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Misk nıṣf mis̱ḳāl, ḫīr-i bevvā, ḳāḳule, ḳaranfül, zencebīl, dār-ı fülfül her birinden onar dirhem, dār-ı ṣīnī üç dirhem, ᶜūd-ı Hindī bir ūḳıyye, zaᶜferān iki dirhem, sükker mecmūᶜ-ı edviye vezninde daḳḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve ᶜinde'l-ḥācet istiᶜmāl olunur.

Cüvārişenü'l-Ütrücc: Riyāḥı ṭārid ve ṭaᶜāmı hāḍım ve nükhe-i femi muṭayyibdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḳuşūru'l-ütrücci'l-aṣferi'l-yābis otuz dirhem, ḳaranfül, cevz-i bevvā, dār-ı fülfül, ḫīr-i bevvā, dār-ı ṣīnī, ḥavlencān, zencebīl her birinden bir dirhem, misk bir buçuk dānıḳ, ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i Ḳayṣar: Ḳūlınca ve ebrideye ve ḫāma nāfiᶜdir, ġalīẓ ve lezic faḍlı iḫrāc eder ve niḳrise nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Dār-ı fülfül, zencebīl, helīlec-i aṣfer, saḳmūnyā, türbüd her birinden on ikişer dirhem, bezr-i kerefs, nānḫāh, ᶜāḳırḳarḥā, milḥ-i ṭaberzed her birinden altışar dirhem, sükker on altı dirhem; ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Cüvārişen-i İsḳanḳūr: Bāhı ziyāde eder.

Aḫlāṭı Budur: Bezr-i hilyevn, bezr-i baṣal, bezr-i lift, bezr-i ruṭāb, bezr-i kürrās̱, bezr-i circīr, bezr-i cizr, bezr-i encure, şehdānec, ḥabbetü'l-ḫaḍrā, lisānu'l-ᶜaṣāfīr, simsim-i muḳaşşer, bezr-i fücl, iki tūẕerīler, levz-i ṣanevber, ḥabbu'r-reşād, isḳīl-i meşvī her birinden üçer dirhem, zencebīl, şeşḳāḳul, ḥavlencān, fülfül, sürre-i isḳanḳūr her birinden beşer dirhem, dār-ı ṣīnī, cevz-i bevvā iki behmenler her birinden ikişer dirhem, isḳīl, isḳīl-i [meşvī üç dirhem], fānīẕ mecmūᶜ-ı edviye vezninde. Bu edviyeler menḫūlen cemᶜ olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve şerbet-i vāḥidesi iki dirhem miḳdārıdır, müs̱elles̱ veyāḫūd leben-i ḥalīb ile veyāḫūd mā-ı ᶜasel ile ᶜale'r-rīḳ şürb olunur.

Cüvārişen-i Āḫer: Ḫafaḳāna nāfiᶜdir, miᶜdeyi taḳviye eder ve ṭaᶜāmı haḍm eder ve baṭnı ıṭlāḳ eder.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i Kābülī on beş dirhem, ṭālīsfer beş dirhem, zürünbād, derūnec, selīḫa, saḳmūnyā her birinden üçer dirhem, türbüd yirmi dirhem, fānīẕ yirmi dirhem, ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbet-i vāḥidesi üç dirhem olur.

Muṣannifin Terkīb Eylediği Cüvārişen-i Mücerrebdir, Aḫlāṭı Budur: ᶜŪd, bezr-i rāziyānec, bezr-i kerefs, vecc, sünbül her birinden üçer dirhem, kāfūr rubuᶜ dirhem, sükk üç dirhem, besbāse, nār-müşk, suᶜd, felencmüşk, zerneb, zürünbād her birinden bir mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī, maṣṭakī, zencebīl, fül-

fül, ḳaranfül her birinden ikişer dirhem, lisān-ı s̱evr beş dirhem, ʿasel ile maʿcūn kılınır.

Iṭrīfil-i Kebīr: Miʿde istirḫāsına ve bāṭında olan riyāḥa nāfiʿdir ve bāhı ziyāde eder.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i esved, belīlec, emlec, dār-ı fülfül, fülfül her birinden üçer cüzʾ, zencebīl, būzīdān, şīr-i emlec, şeyṭarec-i Hindī, şeşḳāḳul ve bir nüsḫa-i uḫrāda vecc, besbāse her birinden birer cüzʾ, tūẕerī-i ebyaḍ, tūẕerī-i aḥmer, lisānu'l-ʿaṣāfīr, bezrü'r-rummāni'l-berrī yaʿnī şehdānec, ḥabb-ı ḳılḳıl yaʿnī Fārsī lüġatinde nār-ı şīşeʿān dedikleri ḥabb, simsim-i muḳaşşer, sükker-i ṭaberzed her birinden ikişer cüzʾ, behmen-i aḥmer ve behmen-i ebyaḍ her birinden nıṣf cüzʾ. Bu edviyelerin yābisi başka başka daḳḳ olunur ve keẕālik simsim dahi ʿalā-ḥidetin daḳḳ olunup semn-i baḳar ile lett olunur ve menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile maʿcūn kılınır.

Muṣannifin Terkībi Cüvārişenü'l-ʿŪd Budur: Hāl, zencebīl, dār-ı ṣīnī, selīḫa, zaʿferān, fülfül, ferencmüşk, zürünbād her birinden beşer dirhem, suʿd, zerneb, sāẕec-i Hindī, ḳaranfül her birinden üçer dirhem, ʿūd-ı ḫām yedi dirhem, ʿanber bir mis̱ḳāl, lājverd ve kāfūr iki dānıḳ, türbüd dört dirhem, milḥ-i Hindī bir dirhem, cemīʿan saḥḳ olunup ondan ʿasel veyāḫūd sükker ile cüvārişen ittiḫāẕ olunur.

Dördüncü Maḳāle Sefūfāt ve Ḳamāyiḥ ve Vecūrāt-ı Ṣıbyān Beyānındadır

Biz bu maḳāmda sefūfāttan cüvārişenāta mümās̱il olanları ẕikr eyleriz ve bāḳī sefūfātı mevāḍiʿine terk eyleriz.

Maḳleyās̱ā: Zaḥīre ve maġṣa ve ishāle nāfiʿdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ḥabbu'r-reşād-ı maḳlüvv bir buçuk rıṭl bir gün ve bir gece ḫall içinde naḳʿ olunup baʿdehu maḳlüvv kılınan kemmūn-ı Kirmānī ve bezr-i kürrās̱-ı maḳlüvv her birinden onar istār ve bezr-i kettān-ı maḳlüvv dört ūḳıyye, keyye bir ūḳıyye, semn ile muʿaccen olan helīlec-i Kābülī üç ūḳıyye. Bu sefūfun şerbeti üç dirhemdir, rubb-ı sefercel ile istifāf olunur.

Sefūf-ı Āḫer: Riyāḥ-ı bevāsīre ve ishāle ve zaḥīre ve maġṣa nāfiʿdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ḥabbu'r-reşād-ı maḳlüvv bir rıṭl, bezr-i kettān-ı maḳlüvv ve bezr-i ḳaṭūnā her birinden üçer dirhem, bezr-i kerefs-i maḳlüvv,

ṭīn-i Ermenī, bezr-i merv her birinden ikişer buçuk dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī bir dirhem.

Küseylā Tesmiye Olunan Sefūf Budur: Bu sefūf istiṭlāḳ-ı baṭnı ḥabs eder.

Onun Aḫlāṭı Budur: Küseylā, ḥabbu'l-ās, ḥurf-ı ebyaḍ, zürünbād, cūr-ı cendüm, keṡīrā, muġāṡ, ḥuḍaḍ, funduḳ, fustuḳ her birinden cüz'-i vāḥid, muḳaşşer levz-i ḥulv ki iki ḳışruhu maᶜan izāle olunmuş ola, ondan on dirhem, daḳīḳ-i ḥuvvārā yirmi dirhem. Bu edviyeler ḫalṭ olunup isītiᶜmāl olunur.

Sefūf-ı Āḫer: Gebe hatunlara nāfiᶜdir, riyāḥı ṭard eder ve miᶜdeyi ve kebidi taḳviye eder.

Aḫlāṭı Budur: Lü'lü'-i ṣıġār, ᶜāḳırḳarḥā her birinden birer dirhem, zencebīl, ᶜilk-i Rūmī her birinden [571b] dörder dirhem, zürünbād, derūnec, bezr-i kerefs, vecc, ḫīr-i bevvā, cevz-i bevvā, dār-ı ṣīnī her birinden ikişer miṡḳāl, tūẕerī, bezr-i rāziyānec her birinden birer miṡḳāl ve sükker mecmūᶜ-ı edviye vezninde.

Sefūf-ı ᶜUbāde: Kebid hüzāline ve miᶜde reḫāvet ve ruṭūbetine nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Lükk, ᶜīdān, ḥabbu'l-ās, bellūṭ-ı yābis, sükker-i ṭaberzed, maṣṭakī, ḳuşūr-ı rummān, ᶜafṣ her birinden birer cüz', lübān, zencebīl her birinden rubuᶜ cüz', baᶜde'n-naḫl ḫalṭ olunup ondan bükreten ve ᶜinde'n-nevm beher yevm bir üsbūᶜ miḳdārı birer miṡḳālden ikişer miṡḳāle varınca ḳadar istifāf olunur ve o günlerde laḥm tenāvül eylemez.

Sefūf-ı Nāfiᶜ: Ḥarr-ı cesede ve ḥummāya ve şerāya ve bersām ḥasebiyle ḥādiṡ lisānın inᶜiḳāline nāfiᶜdir, onun ile lisān delk olunur.

Aḫlāṭı Budur: Misk iki dānıḳ, sükk, ḥuḍaḍ her birinden birer dirhem, kāfūr bir dirhem ve iki dānıḳ, zaᶜferān iki dirhem, ḳāḳule, ḳaranfül, cevz-i bevvā her birinden dörder dirhem, verd-i aḥmer, cüllenār, ṭabāşīr her birinden altışar miṡḳāl, sükker-i ebyaḍ-ı ṭaberzed altmış dirhem. Bu edviyeler elekten geçirildikten sonra ḫalṭ olunur. Ve mizācına ḥarāret ġālib olanlar istiᶜmāl eyledikte cevz-i bevvāyı ondan iḫrāc eder ise nāfiᶜ olur. Onun şerbeti ṣaġīr olanlara iki ḥabbeden bir ḳīrāṭa varınca ḳadar olur ve kebīr olanlara nıṣf miṡḳāl kılınır.

Ḳamīḥatu'l-Biṭṭīḫi'ṭ-Ṭıvāl: Miᶜde-i rıḫveyi taḳviye eder, miᶜdesi müsterḫiye olanların baṭnını ᶜaḳl eder ve nefes-i ḍaᶜīfeyi taḳviye eder.

Aḫlāṭı Budur: Biṭṭīḫ-i ṭıvāl aḫẕ olunup cevfinde olan ḥabblar ve ġayrı şeyʾler iḫrāc olunur ve baʿdehu içine sevīḳ-i nebḳ ve sevīḳ-i muḳl ve ṭarās̱īs̱ ve ġubeyrā-i medḳūḳ ve erüzz-i maḳlüvv veznleri berāber doldurulup ve biṭṭīḫin ruṭūbeti neşf olunca ḳadar terk olunur ve baʿdehu o edviye biṭṭīḫin cevfinden iḫrāc olunup tecfīf olunduktan sonra saḥḳ olunur ve o mesḥūḳtan bir rāḥa miḳdārı dört dirheme bāliġ olunca ḳadar aḫẕ olunur ve onu istifāf ceyyid mücerreb olur.

Ruṭūbeti Ġālib Olan Ṣıbyān İçin Maʿmūl Olan Sefūf Budur: İhlīlec-i esved, kemmūn-ı Kirmānī her birinden beşer dirhem, maṣṭakī yirmi beşer dirhem, zencebīl iḫrāc olunur. Ve bu sefūf ancak ruṭūbeti ġalebe eden ṣıbyāna ṣāliḥ olur.

Sefūf-ı Arisṭūṭālīs: O ḥakīm bu sefūfu İskender'e yazmıştır, ẕerebe ve fesād-ı miʿdeye ve ṣufret-i levne ve beḫara ve vesvāsa ve nisyāna ṣāliḥ olur ve hāḍım ve müferriḥtir.

Aḫlāṭı Budur: Ḳırfe ve sāẕec-i Hindī ve hāl ve ʿūd-ı Hindī ve esārūn ve keyye ve menzūʿu'n-nevā helīlec-i Kābülī ve iklīl-i melik ve ferencmüşk ve nār-müşk ve nār-ı ḳayṣar ve kemmūn ve dār-ı ṣīnī ve üşne ve fülfül ve zencebīl ve ḳaranfül ve ḥabbu'r-rummān ve cevz-i bevvā ve ḳāḳule her birinden ikişer cüzʾ ve misk ve ʿanber ve kāfūr her birinden birer cüzʾ, sükker-i ṭaberzed mecmūʿ-ı edviyenin altı mis̱li; onlardan sefūf ittiḫāẕ olunur ve şerbet-i vāḥidesi bir dirhemden üç dirheme varınca ḳadar olur ve mā-ı bārid ile ʿale'r-rīḳ ve baʿde'ṭ-ṭaʿām şürb olunur ve ẕikri mürūr eden ʿilele nefʿi ʿaẓīm olur.

Sefūf-ı Bermekī: Dīdāna ve ḍaʿf-ı miʿdeye nāfiʿdir.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec, emlec, birinc her birinden birer cüzʾ, lübāb-ı türbüd mecmūʿ-ı edviye miḳdārı ve fānīẕ-i ṭaberzed onların iki katı, şerbeti on dirhemdir.

Sefūfu'l-İsfend: Ṣıbyān için bu sefūf vecūr-ı mücerrebdir, temeşşī ve cereyān ve ishāl edip onlardan mirārın ve balġamın eẕāsını ḳaṭʿ eder.

Aḫlāṭı Budur: Emlec, helīlec, belīlec, ʿāḳırḳarḥā, verd-i aḥmer, cüllenār, summāḳ, keymūrde, ʿurūḳ-ı cevzü'l-ḳayʾ, ḥabbu'l-ās, ʿafṣ, ḥabaḳ, ḳāḳule, ḳaranfül veznleri berāber aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve baʿdehu istiʿmāl olunur.

Ṣıbyān İçin Vecūr: Bu vecūr ṣıbyānın ebdānını balġam ve mirārdan tenḳıye eder.

Ve Terkībi Budur: ᶜAẕbe, ṭabāşīr, ᶜanber-i ṣaydānī, māmīrān, ḥabaḳ, cüllenār, helīlecāt-ı ḫamse, ṣufr, ḥuḍaḍ, sükk, zaᶜferān, ḳāḳule, ᶜafṣ, sükker-i ṭaberzed bu edviyenin her birinin miḳdārı helīlec vezninde kılınır ve bunun miḳdār-ı aḫẕı saḳy olunacak ṣabīnin kiberi ve ṣıġarı ḥasebi ile kılınır.

Ṣıbyān İçin Vecūr-ı Āḫer: Verd-i cüllenār, iḳlīmiyā, ᶜāḳırḳarḥā, summāḳ, rubb-ı sūs, ᶜaẕbe, helīlec, velīlec, ᶜafṣ, besbāse, ḥabbu'l-ās, ṭabāşīr, kebābe, ḳāḳule, ḥuḍaḍ, zaᶜferān, sükk, ᶜurūḳ-ı selīḫa, ᶜanber-i ṣaydenānī, ḥabaḳ, ḳuşūr-ı erüzz veznleri berāber aḫẕ olunup elekten geçirildikten sonra ḫalṭ olunur.

Vecūr-ı Āḫer Li'ṣ-Ṣıbyān: Sükker-i ṭaberzed, verd-i aḥmer, ḥuḍaḍ, zaᶜferān, summāḳ, ṭabāşīr, māmīrān, ḥabaḳ, cüllenār, ḳāḳule, ᶜaẕbe her birinden birer cüzᵓ aḫẕ olunup istiᶜmāl olunur; şerbeti ṣaġīre bir ḳīrāṭ ve kebīre kiberi ḥasebiyle saḳy olunur.

Saḥca ve İshāl-i Ẕerīᶜa ve Miᶜde Fesādına ve Ḍaᶜfına Nāfiᶜ Ḳamīḥadır: Ḳırṭ, ṭarāṯīs̱ her birinden beşer cüzᵓ, sükk bir cüzᵓ. Bu edviyeler başka başka daḳḳ olunup baᶜdehu ḫalṭ olunur ve o maḫlūṭtan ġudveten ve ᶜaşiyyeten ikişer dirhem tenāvül olunur, nefᶜi rüᵓyet olunur inşāallāhu taᶜālā.

Ṭıḥāl ve Haḍmın Redāᵓeti ve Levnin Dahi Redāᵓeti İçin Maᶜmūl Olunan Sefūf Budur: Ḥurf-ı ebyaḍ rubuᶜ keylece aḫẕ olunup üzerine onu örtecek ḳadar şīrec ṣabb olunur ve ḫuşūret gelince ḳadar taḥtına nār-ı leyyine īḳād olunur ve baᶜdehu üzerine muġās̱-ı medḳūḳtan yetmiş bir dirhem, kemmūn-ı Kirmānī dört dirhem, nānḫāh-ı Şāmiyye iki dirhem ilḳā olunup bunlardan ṣabāḥ ile ġudveten bir rāḥa miḳdārı mā-ı bārid ile istifāf olunur ve üzerine ḥımye eder ḫall ve semek-i māliḥ ve ıṭriyeden ve lebenden mütteḫaẕe olan eṭᶜimeden ve buḳūl ve fevākihten ictināb etmekle.

Sefūf-ı Āḫer: Yereḳāna ve vecaᶜ-ı kebide ve mirār-ı aṣfer ḳayᵓına ṣāliḥ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Lükk-i maġsūl bir mis̱ḳāl, zaᶜferān bir dirhem, rīvend-i ṣīnī bir buçuk dānıḳ, kāfūr bir dānıḳ. Bunlardan sefūf ittiḫāẕ olunur ve şerbeti iki dirhem kılınıp iccāṣ ṭabīḫi ile ve nıṣf rıṭl miḳdār-ı temr-i Hindī suyu ile istifāf olunur.

Sefūf-ı Āḫer: Ḥummāsı olana ve vecaᶜ-ı kebide ve mirār ḥasebiyle olan inḥilāle ṣāliḥ olur.

Aḫlāṭı Budur: Dürdī-i şarāb, rīvend, sünbül, lükk-i maġsūl her birinden birer mis̱ḳāl, ḫabes̱-i ḥadīd-i Baṣrī yedi dirhem. Bunlar daḳḳ olunur, şerbeti bir mis̱ḳāldir, bir ūḳıyye küzbere-i yābise suyu ile şürb olunur.

Sefūf-ı Āḫer: Ḥarāret-i kebide ve yereḳāna ve südede ve nefs̱-i deme ṣāliḥ olur.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ḥabb-ı sefercel-i muḳaşşer, neşā, bezr-i ḫıyār-ı muḳaşşer her birinden dörder dirhem, ṭīn-i Ermenī, lükk-i maġsūl, verd, sünbül, sūsen her birinden birer dirhem, ṭabāşīr nıṣf dirhem, maṣṭakī iki dānıḳ. Şerbeti mā-ı bārid ile olur.

Sefūfu'l-Milḥ: Maḥrūru'l-mizāca ve iki mirre ishāline ṣāliḥ olur ve ṭaᶜāma iştihā getiririr. Ṣıfatı budur ki milḥ-i derānī aḫẕ olunup ḳıṭaᶜ-ı ṣıġāra taḳṭīᶜ olunur ve miḳlā-i ḥadīd üzere fürnde veyāḫūd faḫḫār üzere o ḳıṭaᶜ kavrulur ve baᶜdehu üzerine ḫall-i ḫamr-ı s̱iḳḳīf mirāren kes̱īren reşş olunur ve baᶜdehu daḳḳ ve naḫl olunup ḳalīlen ḳalīlen maḳlüvv olan ḥabbu'r-rummān ile ve s̱ülüs̱-i milḥ ḳadar ḥabbından münaḳḳā[16] summāḳ ile ve küzbere-i yābise-i maḳlüvve ve medḳūḳ enberbārīs ᶜuṣāresi ile ḫalṭ olunur.

Milḥ-i Āḫer: Miᶜdeye ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve fuḍūl-i aḫlāṭ ḥasebiyle ḥādis̱ olan edvānın küllīsine nāfiᶜ olur.

Ve Aḫlāṭı Budur: Milḥ-i ṭaᶜām bir rıṭl, nūşādur, zencebīl, fülfül-i esved, ḥabaḳ her birinden ikişer ūḳıyye, fülfül-i ebyaḍ [572a] üç ūḳıyye, enīsūn, ḥabb-ı circīr, nānḫāh, sünbül her birinden birer ūḳıyye, kerefs-i berrī ḥabbı bir buçuk ūḳıyye daḳḳ ve saḥḳ olunup istifāf olunur; şerbeti iki mis̱ḳāldir, mā-ı fātir ile istiᶜmāl olunur.

Beşinci Maḳāle Leᶜūḳāt Beyānındadır

Bizim leᶜūḳātta olan kelāmımız ebvāb-ı müteḳaddimede olan kelāmımız gibidir yaᶜnī bu maḳāmda kelāmımız menāfiᶜi külliyye olan leᶜūḳāta ḫāṣṣtır, ammā menfaᶜati cüzᵓiyye olanları küllü ᶜuḍvin ᶜuḍvin olan emrāḍ-ı maḫṣūṣalarda beyān eyleriz. Ve leᶜūḳāt ittiḫāẕının eks̱er-i emrde sebebi bu-

16 Müstaᶜmel olan ḥabbın ḳışrıdır, bināen ᶜaleyh "ḥabbından münaḳḳā" diye ḳayd eyledi.

dur ki leᶜūḳāt femde ḥabs olunup şeyᵓen baᶜde şeyᵓin o leᶜūḳ riyeye vāṣıl olur, defᶜaten miᶜdeye ve miᶜdeden riyeye vāṣıl olmakla mesāfe ṭavīl olmaz yaᶜnī leᶜūḳāt femde muḥtebise olmakla ḳalīlen ḳalīlen telaṭṭuf eden eczāları merīnin mesāmmātından riyeye reşḥ edip edviyenin ḳuvveti zāile olmadan mevḍiᶜ-i āfete vāṣıl olur.

Suᶜāl-i Yābis İçin Maᶜmūl Olan Leᶜūḳ Budur: Maḳlüvv olan bezr-i kettān aḫẕ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp bir ināya vaḍᶜ ve refᶜ olunur ve ᶜinde'l-ḥāce istiᶜmāl olundukta bi-iẕnillāhi nāfiᶜ olur.

Ḥarāret ve Yübūsetten ᶜĀrıḍ Olan Suᶜāl İçin Maᶜmūl Leᶜūḳ Budur: Bezr-i ḫıyārın muḳaşşeri ve bezr-i ḫaṭmī ve bezr-i ḫubbāzā her birinden beşer dirhem, levz-i muḳaşşer altı dirhem, ṣamġ, neşā, keṡīrā, ḥabb-ı sefercel-i muḳaşşer her birinden dörder dirhem, ᶜuṣāre-i sūs, fānīẕ-i ebyaḍ her birinden dört buçuk dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve münaḳḳā aṣl-ı sūs ve sebistān ve münaḳḳā zebīb-i ḥulv dahi aḫẕ ve taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur baᶜdehu edviyenin üzerine meybuḫtec ile o maṭbūḫ ilḳā olunup ᶜaḳd olunur ve bu ḥarīre-i maᶜmūle ile maᶜḳūd-ı meẕkūr saḳy olunur, o ḥarīre budur: Nuḫāle ve semīdin suyu ve daḳīḳ-ı bāḳılā ve fānīẕ ve dühn-i levz-i ḥulv bu meẕkūrlardan ḥarīre ittiḫāẕ olunur ve leᶜūḳ-ı meẕkūr ile ḥarīre-i merḳūmeyi saḳydan sonra üzerine mā-ı şaᶜīr saḳy olunur.

Leᶜūḳ-ı Āḫer: Bu leᶜūḳ ḥarāretten ḥādiṡ olan suᶜāle nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Sebistān üç avuç, ᶜunnāb-ı kibār elli ᶜaded, muḳaşşer aṣl-ı sūs-ı merḍūḍ otuz dirhem, zebīb-i Keşmehānī-i ḥulv ü münaḳḳā kırk dirhem ve ḳaṣabından münaḳḳā olan ḫıyārşenber yirmi dirhem. Bu meẕkūrlar yedi rıṭl su ile bir rıṭl kalınca ḳadar ṭabḫ olunup ᶜasel gibi ġalīẓ olunca ḳadar nār ile ṭabḫ olunur sonra onun ile bāḳılā daḳīḳi bir ḥarīreden geçirilip miḳdār-ı kifāye ondan aḫẕ ve o maṭbūḫ-ı muġallaẓ ile ḫalṭ olunur.

Leᶜūḳu'l-Ḫaşḫāş: Bu leᶜū ḳaẕf-i deme ve ḥummā-ı ḥāddeye ve suᶜāle ve vecaᶜ-ı ṣadra ve şevṣaya nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer ve ṣamġ-ı ᶜArabī her birinden nıṣf dirhem, ḥınṭadan mütteḫaẕ neşā ve keṡīrā veyāḫūd ḥabb-ı sefercel ve ḫaşḫāş ve rubb-ı sūs her birinden ikişer dirhem, ṭabāşīr, zaᶜferān her birinden nıṣf dirhem. Bu edviyeler saḥḳ olunur ve naḫle muḥtāc olanlar

elekten geçirilir ve müs̱elles̱ ile maʿcūn kılınır ve bir kap içinde ḥıfẓ olunup vaḳt-i ḥācette istiʿmāl olunur, terencebīn veyāḫūd ṭabīḫ-i zūfā ile şürb olunur.

Leʿūḳ-ı Ṭabāşīr: Bu leʿūḳ suʿāle ve ḳaẕf-i deme ve fuḍūl-i ġalīẓaya ve vecaʿ-ı ṣadra ve ḳurūḥ-ı riyeye nāfiʿdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḳāḳule dört dirhem, ṣamġ sekiz dirhem, neşā-i ḥınṭa, ḥabbu'l-ḫaşḫāşı'l-ebyaḍ, zencebīl her birinden onar dirhem, sükker-i ṭaberzed kırk dirhem, ḥabbu'l-ḳıs̱s̱āı'l-muḳaşşer ve iki ḳışrı izāle olunan levz-i muḳaşşer, levz-i ṣanevber-i muḳaşşer her birinden ikişer dirhem. Bu edviye saḥḳ ve naḫle muḥtāc olanlar elekten geçirilip semn ile ve menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile ʿacn olunup bir inā-i zücāc içine veḍʿ ve refʿ olunur ve ondan vaḳt-i ḥācette laʿḳ olunur ve mā-ı ḥārr ile veyāḫūd eşek sütü ile şürb olunur.

Leʿūḳu'l-ʿUnṣul: Bu leʿūḳ ʿusr-i nefese ve nefs̱e ve iki cenb ve ṣadr evcāʿına nāfiʿdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: ʿUnṣul ʿuṣāresi ve menzūʿu'r-rıġve ʿasel aḫẕ olunup ve cemīʿan ʿaḳd olunup laʿḳ olunur, ḳable'ṭ-ṭaʿām vaḥdehu laʿḳ olunmak nāfiʿdir.

Leʿūḳu's̱-S̱ūm: Balġamdan hāyic suʿāle nāfiʿdir, ṣadrı tenḳıye eder ve mevādd-ı raḳīḳayı inḍāc eder.

Aḫlāṭı Budur: S̱ūm-ı naḳīden bir rıṭl aḫẕ olunup teherrī edince ḳadar bir rıṭl semn ile ṭabḫ ve baʿdehu taṣfiye olunduktan sonra s̱ūm nāʿimen daḳḳ olunur ve üzerine menzūu'r-rıġve ʿaselden iki rıṭl ʿasel ṣabb olunup taġalluẓ edince ḳadar bi-nārin leyyinetin ṭabḫ olunup nārdan inzāl olunur.

Leʿūḳ-ı Āḫer: Ḥabb-ı sefercel ve bezr-i ḳaṭūnā her birinden beşer dirhem, bezr-i ḫaşḫāş on dirhem, aṣl-ı sūs ve sebistān her birinden yedişer dirhem. Bu edviyeler üç rıṭl su içinde naʿ olunup nār-ı leyyine ile taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur ve üzerine on iki dirhem meybuḫtec ve kes̱īrā ve ṣamġ-ı ʿArabī her birinden yedişer dirhem, fānīẕ bir istār ṣabb olunup ḫalṭ olunur.

Leʿūḳu'l-Buṭm: Buḥūḥat-ı ṣavta ve ḳurḥa-i ṣadra ve nefs̱-i middeye nāfiʿdir ve südedi teftīḥ eder.

Aḫlāṭı Budur: Bezr-i kettān-ı maḳlüvv, zebīb-i münaḳḳā her birinden birer rıṭl, levz-i ḥulv ve levz-i mürr-i münaḳḳā her birinden altışar ūḳıyye

bunduḳ-ı maḳlüvv, ᶜilk-i buṭm, uṣūlü's-sūs, ṣamġ-ı ᶜArabī her birinden üçer ūḳıyye, fülfül-i ebyaḍ, daḳīḳ-i bāḳılā, ḥımmaṣ, zerāvend-i neşā, nānḫāh, ḥurf, meyᶜa-i sāile, sūsen-i āsmāncūnī uṣūlü her birinden birer ūḳıyye, mürr-i zaᶜferān, lübān-ı ẕeker her birinden birer ūḳıyye. Bu edviyeler daḳḳ olunur ve elenir ve eşek sütü ile lett olunur ve maᶜcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup gölgede kurutulur ve baᶜdehu saḥḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve ondan ġudeveten ve ᶜaşiyyeten birer milᶜaḳa aḫẕ olunur ve ondan eşyāf ve ḥabb-ı ṣıġār ittiḫāẕ olunup leylen taḥt-ı lisāna vaḍᶜ olunur. el-Ḥamdü lillāhi ᶜale'l-itmāmi ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ᶜalā seyyidi'l-enāmi.

Maḳāle-i Sādise Eşribe ve Rubūbāt Beyānındadır

Bunda olan kelāmımız dahi bundan aḳdem işāret eylediğimiz minvāl üzere menāfiᶜi külliyye olanlar ḥaḳḳında olur. Ve eşribe ile rubūb beyninde farḳ budur ki rubūb bi-nefsihā muḳavveme olan ᶜuṣārāta ıṭlāḳ olunur, ammā eşribe ḥalāvet ile muḳavveme olan ᶜuṣārāta veyāḫūd sülāḳāta ıṭlāḳ olunur.

ᶜĀmme İçin Maᶜmūl Sikencebīn-i Büzūrī: Ḥummayātı ve lehīb-i miᶜdeyi söndürür ve balġamı ḳaṭᶜ eder ve cālī olur, ṣafrāyı ḳaṭᶜ eder ve kebid ve ṭıḥāl süddelerini teftīḥ [572b] eder ve bevli idrār eder.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ḫamr-ı ᶜatīḳ ḫallinden on rıṭl aḫẕ olunup üzerine mā-ı ᶜaẕb-ı ṣāfīden yirmi rıṭl veyāḫūd ḫallin ḫumūḍatı ve cevdetinin ziyāde ve noḳṣānı ḥasebiyle yirmi rıṭldan eks̱er veyāḫūd eḳall mā-ı ᶜaẕb ṣabb olunur ve onun içinde aṣl-ı rāziyānec ḳuşūru ve enīsūn ve bezr-i kerefs bu edviyenin her birinden birer ūḳıyye kılınıp bir gün bir gece terk olunur ve baᶜdehu nār-ı leyyinede onun südüsü zāil olunca ḳadar ṭabḫ olunup baᶜdehu nārdan inzāl olunur ve teberrüd edince ḳadar terk olunup baᶜdehu taṣfiye olunur ve o miṣfātın mecmūᶜunun yaᶜnī maᶜa'l-uṣūl ve'l-büzūr ṭabḫ olunan suyu ve ḫalli eczālarından keylen her iki cüzᵓ muḳābilinde birer cüzᵓ sükker-i ṭaberzed veyāḫūd onların her iki buçuk cüzᵓü muḳābilinde birer cüzᵓ ᶜasel onlara ilḳā olunup nār-ı leyyine ile nıṣfı bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu nārdan inzāl olunup tebrīd olunduktan sonra taṣfiye ve istiᶜmāl olunur ve onun rıġvesini iltiḳāṭ ġalyesi es̱nāsında olur ve isteyenler o şerbeti ġalye-i vāḥide veyāḫūd iki ġalye ile iġlā eyleyip baᶜdehu rıġvesini iltiḳāṭ eyledikten sonra ona ġayr-i maṭḥūn bir ṣurre içinde üç dirhem zaᶜferān kılar, ḳıd-

ra o zaᶜferānın ṣurresini taᶜlīḳ edip ḳuvveti o maṭbaḫa ḫurūc edince ḳadar sāᶜaten baᶜde sāᶜatin mers etmekle. Ve baᶜḍı nās o şerbeti ṭabḫtan ferāġdan sonra ḳıdrı inzāl edip üzerine ṭaḥn olunmuş iki dirhem zaᶜferān ilḳā edip mers eder ve zaᶜferānı ilḳādan sonra ṭabḫ eylemez.

Cālīnūs'un Sikencebīn Terkībidir: Cemr-i leyyin üzere ᶜasel-i ceyyid ḳıdr içinde vaḍᶜ olunup rıġvesi aḫẕ olunur ve ḫumūḍatı ẓāhire ve ḍaᶜīfe olmayan ḫall-i muᶜtedil vaḍᶜ olunup nār ile ḳalīlen ḳalīlen kaynatılır ḫall ve ᶜasel ceyyiden muḫteliṭ ve mümtezic olup ḫallin fecāceti zāile olunca ḳadar ve baᶜdehu nārdan o ḳıdr inzāl olunup ḥıfẓ olunur. Kaçan onu istiᶜmāl murād eylesen şarāb gibi su ile mezc edip istiᶜmāl eyle.

Ve bu sikencebīnin ḫumūḍatı ve ḥalāveti ḥasebiyle şürbünü şāribi kerīh görür ise mā ile mezc edip şürb eder ve eger ẓāhirü'l-ḫumūḍat olduğunu olduğunu ister ise ḫallini ᶜaselden ziyāde kılar. Ve sikencebīnin ᶜaseli ve ḫalli berāber kılınıp şürb olunmak maḥmūd değildir. Ben ẓann ederim ki bu kelām o kimsenin ḳavline müşābihtir ki ḳāili şürb-i ḫamr eden cemāᶜat-i vāḥideye emr eder ki "Şürb eylediğiniz ḫamra su mezc eylen!" ve bilmez ki o cemāᶜatin içinden baᶜḍıları kes̱īrü'l-mizāc ve tefihü'ṭ-ṭaᶜm ḫamr şürbünü muᶜtād eylemiştir, kaçan o kimse ḫamrı ṣırfeten şürb eylese şāribinin reʾsini īlām ve taṣdīᶜ eder ve o cemāᶜatin baᶜḍı āḫerlerinin dahi ḫamr-ı ḳaviyyeye ve ġayr-i memzūcu şürb muᶜtādıdır, onlar kes̱īretü'l-mizāc ḫamrı şürb eyleseler onlara ġas̱eyān ᶜārıḍ olur, pes bu mis̱illi aᶜrāḍ eks̱er-i evḳātta şürb-i ḫamr edenlere ᶜārıḍ oldukta eḳall-i evḳātta aḥyānen şürb olunan ḳavī sikencebīnden ᶜurūḍu bi-ṭarīḳi'l-ūlā olur. Ve bu taḳdīr üzere vācib olur ki şāribine ḳıyās üzere sikencebīnin iᶜtidāli muḥkem kılına, iᶜtidāli bizim ḥissimiz ile olmaya. Ve bilinmesi vācib olur ki sikencebīn mütenāviline ḳıyās ile eleẕẕ ola, zīrā onun katında eleẕẕ oldukta ona nefᶜi eks̱er olur; onu maᶜa'l-kerāhe şürb edenler ondan müteʾeẕẕī olurlar.

Ve sikencebīn envāᶜının iᶜtidāli o nevᶜdir ki onun ittiḫāẕı eks̱er-i nāsa muvāfıḳ olan eşyādan olur, mes̱elā bir cüzʾ ḫalle menzūᶜu'r-rıġve ᶜaselden iki cüzʾ ḫalṭ olunup nār-ı leyyine üzere ḫall ve ᶜaselin ṭaᶜmları ḫalṭ olunca ḳadar ve ṭaᶜm-ı ḫallden fecācet zāil olunca ḳadar ṭabḫ olunur lākin o ṭabḫ min-evvelihi mā ile kılınır. Ve keẕālik vācib olur ki sikencebīn ᶜamelinde eczā-i ᶜaselden her bir cüzʾe dört cüzʾ mā-ı ṣāfī ḫalṭ olunup bi-iᶜtidālin nār-ı

leyyine üzere rıġve-i ᶜasel ṣuᶜūd edince ḳadar ṭabḫ oluna, zīrā ᶜasel-i redīden rıġve-i kes̱īre ṣuᶜūd eder, ona bināen ᶜasel-i redī ṭabḫ-ı kes̱īre muḥtāc olur. Ve ᶜasel-i ceyyidin rıġvesi eḳall olup ṭabḫ-ı kes̱īre ᶜasel-i redī ḳadar muḥtāc olmaz. Ve ḳısm-ı s̱ānī yaᶜnī redī ᶜaselden her bir cüzᵓe dört cüzᵓ mā-ı ṣāfī ḫalṭ olunanların eks̱eriyyā nıṣfı bāḳī kalır ve aᶜdel-i ṭabīḫi ceyyiden muḫteliṭ olup ḫallden fecācet zāil olunca ḳadardır.

Pes bu envāᶜ-ı s̱elās̱e yaᶜnī ḫall ve ᶜasel ve mā-ı ṣāfī sikencebīn ᶜamelinde cemᶜ ve ḫalṭ olundukta bir cüzᵓ ḫall ṣabb olunur ve baᶜdehu iki cüzᵓ ᶜasel ve dört cüzᵓ mā ṣabb olunup sonra rubuᶜu kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve rıġvesi nezᶜ olunur. Ve eger sikencebīn aḳvā olduğunu ḳaṣd eder isen ḫall ile ᶜaseli tesviye edip şarāb şürb eder gibi memzūcen şürb edersin ve dāimā şürb eylemeyip bir gün içer ve bir gün içmezsin, zīrā onu dāimā şürb fem-i miᶜdeye muḍırr olur mefāṣıla ġavṣ ve keymūsu emᶜā-i süflāya iḥdār ve inzāl ve ruṭūbet-i bedeni taḥlīl etmekle. Ve baᶜḍılar dahi onu bilā-māin şürb ederler. Ṣāḥib-i ᶜillet fem-i miᶜdede olan ruṭūbeti cilā edip ve esfele iḥdār murād eylese bilā-māin o sikencebīnden birkaç ūḳıyye şürb olunur. Ve onu şürb edenler baᶜde'ş-şürb nıṣf-ı nehāra ḳadar ṣabr edip baᶜdehu fürūc ve zīrbāc tenāvül eder.

Bu Sikencebīn Muṣannifin Terkībidir: Sükker-i fāyiḳ aḫẕ olunup bir ṭıncīr içinde onun saṭḥ-ı ẓāhiri tesviye olunup üzerine ḫall-i ḫamr-ı s̱iḳḳīften taḥt-ı sükkerden o ḫallin ᶜuyūnu ẓuhūr edecek ḳadar ṣabb olunur velākin sükker ḫall ile setr olunmaz. Eger murād edersen ki onda ḫumūḍat ẓāhire olmaya, ḫalli o miḳdārdan dahi noḳṣān eyleriz. Ve baᶜdehu o ṭıncīr cemr üzere veyāḫūd nār-ı leyyine üzere sükker ẕevebān edince ḳadar vaḍᶜ olunup rıġvesi nezᶜ olunur. Ve rıġvesini nezᶜin ṭarīḳi budur ki ṭāsātın uṣūlü yaᶜnī dibi rıġvenin üzerine vaḍᶜ olunup ṭāslar refᶜ olunur ve ṭāsın dibine bulaşan rıġve bir ḥırḳa ile aḫẕ olunur, rıġve kalmayınca ḳadar bu ᶜamel tekrār olunur ve ṭāsātı ġarf ṭarīḳi ile rıġve aḫẕ olunmaz. Ve kaçan bu ᶜamel ile rıġveden tenḳıye olunsa onun üzerine teraḳḳuḳ edince ḳadar mā ṣabb olunur ve baᶜdehu ṭabḫ olunup taḳvīm olunur.

Sikencebīn-i Müshil: Menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel veyāḫūd sükker ve ḫall-i s̱iḳḳīf vaṣf-ı sābıḳ üzere aḫẕ olunup nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur, ḳıs̱s̱ā-i ḥımār ᶜuṣāresi ve saḳmūnyā bir ūḳıyye veyāḫūd miḳdār-ı ḥāce ūḳıyyeden

eḳall veyāḫūd murād olunduğu üzere aḫẕ ve saḥḳ olunup o mesḥūḳ ḫırḳa-i kettān içine vaḍᶜ ve ḳıdra taᶜlīḳ ve küülü sāᶜat mers olunur saḳmūnyā eriyip ḫırḳa içinde bir şeyᵓ kalmayınca ḳadar ve kaçan o devā münᶜaḳid olsa nārdan refᶜ olunur. Ve bir ḳavm saḳmūnyā bedeline kerefs ve rāziyānec uṣūllerini evvel-i ṭabḫta vaḍᶜ ederler.

Sikencebīn-i Āḫer: Balġamı nāfiḍdir. ᶜAsel ve isḳīlin ḫalli ẕikr olunan uṣūl ile aḫẕ olunup ṭabḫ olunur ve dend-i ṣīnī ve lübb-i ḳırṭımdan müstaᶜmiline ḳuvvet olacağı maᶜlūm olduğu miḳdār aḫẕ ve saḥḳ olunur ve bir kīse içine vaḍᶜ olunup ḳıdra o kīse bundan aḳdem ẕikr olunduğu üzere taᶜlīḳ olunur baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Sikencebīn-i Āḫer: Bu sikencebīn mevāddı nefḍ eder.

Aḫlāṭı Budur: ᶜAsel veyāḫūd sükker ḫall ile aḫẕ olunup bundan aḳdem ẕikri mürūr eylediği üzere ṭabḫ olunur ve baᶜdehu murād eylediğin miḳdār eftīmūn aḫẕ olunur ve besfāyec ve ḫarbaḳ-ı esved dahi aḫẕ ve saḥḳ olunup bir ṣurre içinde ḳıdrda taᶜlīḳ olunup kemā fi'l-evvel ṭabḫ olunur.

Ḫall-i İsḳīl ᶜAmeli Budur: İsḳīl-i ebyaḍ u münaḳḳā aḫẕ olunup [573a] ḫaşebden mütteḫaẕ sikkīn ile taḳṭīᶜ olunur ve ḳıṭᶜaları ḫayṭ ile teşbīk olunur yaᶜnī şebeke gibi olur velākin isḳīl ḳıṭᶜaları biri birine mülteṣıḳ kılınmaz veyāḫūd o ḳıṭᶜalar s̱aḳb olunup her biri başka başka ḫayṭta kılınır ve onlar dahi biri birinin cenbinde kılınmaz ve kırk gün miḳdārı ẓıllda tecfīf olunur ve baᶜde'l-cefāfi'l-meẕkūr ondan bir menn miḳdārı aḫẕ olunup on sekiz rıṭl ḫall-i ceyyid içine ilḳā olunur ve altmış gün miḳdārı şemse vaḍᶜ olunup olduğu inā taġṭıye olunur ve baᶜdehu isḳīl iḫrāc olunup ᶜaṣr olunur ve bir ḫırḳa ile taṣfiye olunur. Ve bir ḳavm isḳīlin her bir menni muḳābilinde yedi buçuk rıṭl ḫall kılarlar ve āḫer ḳavm isḳīli tecfīf eylemezler velākin isḳīli tenḳıye ve evvelā ẕikr olunan vezn üzere ṭarḥ ederler velākin altı ay terk ederler. Ve bu vech üzere maᶜmūl olan ḫallin ishāli eks̱er olur ve maḍmaḍa olunsa feme ve ᶜumūra ve ᶜumūrdan sāile olan demi ḳaṭᶜa nāfiᶜ olur, zīrā o ḳābıḍ ᶜumūrun ve esnānın ruṭūbātını nāşiftir ve müteḥarrik olan esnānı taṣfiye eder ve femi ve nükheyi dahi taṭyīb eder ve beḫara dahi nāfiᶜdir ve ondan saḳy olunsa ḳaṣabe-i riyeyi cālī olup onu dahi taṣlīb eder ve ṣavtı taṣfiye ve taḳviye eder ve vecaᶜ-ı miᶜdesi olanlara ve ṭaᶜāmı haḍm eylemeyenlere ve ṣarᶜı ve süddesi olanlara ve mirre-i sevdāsı ġālib olanlara ve maᶜtūhīne

ve mühevvesīne ṣāliḥ olur ve keẕālik iḫtināḳ-ı raḥime ve ṣalābet-i ṭıḥāle ve ʿırḳ-ı nesāya ṣāliḥ olur ve cesed-i müsterḫī-i ẕābili taḳviye eder ve levni ḥasen ve başarı ḥiddetli eder ve ḍīḳ-ı nefese nāfiʿ olur ve üẕün-i mütevecciʿaya ṣabb olunsa vecaʿını teskīn eder eger dāḫil-i üẕünde ḳurḥa yok ise ve benim dediklerim āfetlerin küllīsine ṣāliḥ olur küllü yevmin ʿale'r-rīḳ ḳalīlen ḳalīlen tedrīc üzere bir buçuk ūḳıyyeye varınca ḳadar şürb olunur ise.

Sikencebīn-i ʿUnṣulī-i Müshil Budur: Bu sikencebīn ʿusr-i bevle ve iki cenb ve miʿde ağrılarına ve sūʾ-i istimrāya ve cüsā-i ḫāmiḍe nāfiʿdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Baṣal-i ʿunṣulün cevfi iki rıṭl zencebīl, bezr-i rāziyānec ve enīsūn ve kemmūn-ı Kirmānī ve uṣūl-i encudān ve ʿāḳırḳarḥā ve fiḳāḥ-ı zūfā ve fūtenec ve naʿnaʿ her birinden birer ūḳıyye, fülfül, bezr-i kerefs her birinden ikişer ūḳıyye, cizr-i berrīnin bezri, nānḫāh, kāşim, sāẕec-i Hindī her birinden yarımşar ūḳıyye, ḳardemānā iki dirhem, seẕāb altı ūḳıyye. Bunlar daḳḳ-ı cerīş ile daḳḳ olunur ve bu mürekkebde naḳʿ olunur, o mürekkeb budur: ḫall-i ʿunṣul altı ḳısṭ, menzūʿu'r-rıġve ʿasel iki ḳısṭ, müs̱elles̱ ḳısṭ-ı vāḥid. Bunlar ile bir ẓarf-ı naḳī içinde kılınıp yedi gün miḳdārı terk ve baʿdehu taṣfiye olunmakla ve baʿdehu ṭabḫ olunup bir zücāce içine vaḍʿ olunur, ḳable'ṭ-ṭaʿām ve baʿdehu şürb ve istiʿmāl olunur.

Ṣanʿat-ı Cüllāb: Bir batman sükker aḫẕ olunup üzerine dört ūḳıyye su ṣabb olunur ve nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunup üzerine iki ūḳıyye mā-ı verd ṣabb olunur ve inzāl olunup taṣfiyeden sonra istiʿmāl olunur.

Mā-ı Sükker ve Mā-ı ʿAsel Beyānındadır: Bunlar emrāḍ-ı bārideye ve kebid ve ṣadr vecaʿlarına nāfiʿdir: ʿAsel bir cüzʾ ve su iki cüzʾ aḫẕ olunup nār-ı leyyine ile ṭabḫ ve rıġvesi aḫẕ olunur ve baʿdehu kaynatılır s̱ülüs̱ü kalınca ḳadar ve o zamān nārdan inzāl olunup taṣfiye olunur. Mā-ı sükker dahi bunun gibidir ve onun müsaḫḫin ve muḳavvī olmasını biz murād eylesek onun rıġvesini aḫẕdan sonra onda maṣṭakī ve zaʿferān ve efāviye-i sāireden dār-ı ṣīnī ve ḥavlencān ve ġayriler kılınır.

Nüsḫa-i Mā-ı ʿAsel-i Uḫrā: Bu mā-ı ʿasel ḥummāya ve lehībe ve ʿaṭaş-ı miʿde-i kes̱īreye ve ḥarāretten ḥādis̱ suʿāle ve şevṣaya nāfiʿdir.

Onun Aḫlāṭı Budur: Verd-i aḥmer-i münaḳḳā dört rıṭl aḫẕ olunup bir inā-i zücāca vaḍʿ olunur ve üzerine on rıṭl mā-ı ḥārr ilḳā olunup reʾs-i inā-i meẕkūr ceyyiden şedd olunup bir gün ve bir gece terk olunur ve baʿdehu

iḫrāc olunup ceyyiden ʿaṣr ve taṣfiye olunur ve o miṣfātın üzerine on rıṭl sükker ilḳā olunup nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur taġalluẓ edince ḳadar ve baʿdehu taṣfiye olunup istiʿmāl olunur.

Mā-ı Verd İle Cüllāb Ṣanʿatı Beyānındadır: Sükker-i ṭaberzed-i mesḥūḳ aḫẕ olunup keyl olunur ve her keyli muḳābilinde üç keyl ṣāfī ve ceyyidü'l-cevher mā-ı verd ilḳā olunup nār-ı leyyine ile s̱ülüs̱ü bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunup rıġvesi nezʿ olunur ve ona zaʿferān-ı ġayr-i mesḥūḳ bir ṣurre içinde ilḳā olunup ferāġ vaḳtine ḳadar sāʿaten-baʿde-sāʿatin ʿaṣr olunur ve zaʿferānı baʿde'ṭ-ṭabḫ ilḳā murād edenler nārdan inzālden sonra ḳable en- yüberride içinde zaʿferān-ı mesḥūḳ kılınıp mers ederler ve onlardan sonra ẓarf-ı zücāc içine vaḍʿ olunup lede'l-ḥācet istiʿmāl olunur ve onun nefʿ-i bāliġi olur.

Sikencebīn-i Sefercel ki Ona Meybih Derler: Miʿdeyi taḳviye eder ve ṭabīʿatı ʿaḳl eder ve vecaʿ-ı kebide ve ḳayʾ ve ġas̱eyān ve füvāḳa nāfiʿ olur.

Ve Onun ʿAmeli Budur Ki: Sefercel-i ḫāmiḍ ʿuṣāresinden otuz rıṭl ve şarāb-ı ṭayyib-i ʿatīḳ yirmi beş rıṭl aḫẕ olunup nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur nıṣfı ẕāhib olunca ḳadar sonra rıġvesi aḫẕ olunup taṣfiye olunur ve ṣāfī olunca ḳadar terk olunup s̱āniyen ḳıdra ilḳā olunur ve üzerine menzūʿu'r-rıġve ʿasel-i ṣāfīden on rıṭl ʿasel ilḳā olunup nār-ı leyyine ile kaynatılır ve baʿdehu zencebīl ve maṣṭakī her birinden ikişer dirhem, ḳāḳule-i ṣıġār u kibār ve dār-ı ṣīnī ve hāl her birinden dörder dirhem, ḳaranfül üç dirhem, ġayr-i mesḥūḳ zaʿferān dört dirhem. Bu edviyeler cerīşen daḳḳ olunup bir ḫırḳa-i kettān içinde kılınıp ḳıdra ilḳā olunur ve küllü sāʿatin mers olunup s̱eḫīn olunca ḳadar kaynatılır ve baʿdehu nārdan inzāl ve vaḍʿ olunur ve baʿdehu şarāb-ı ʿatīḳa nıṣf dirhem misk ṭarḥ olunup üzerine o şarāb ṣabb ve ilḳā olunduktan sonra ceyyiden ḫalṭ olunur ve vaḳt-i istiʿmāle varınca ḳadar refʿ olunur. Ve ona bu şarābın bilā-efāvīh ʿamel olunmaġı murād eder isen ʿuṣāre-i sefercel ve ʿasel ve şarābdan keyl-i mersūm üzere ʿamel eyle.

Meybih İçin Ṣıfat-ı Uḫrādır: Mayḫoş sefercel ʿuṣāresi vaṣf-ı sābıḳ üzere ʿale'n-nıṣf ṭabḫ olunup ondan iki rıṭl aḫẕ olunur ve ʿale'n-nıṣf maṭbūḫ ve muṣaffā tuffāḥ-ı müzz ü cebelīden bir rıṭl ve şarāb-ı ʿatīḳ ü ceyyidden dahi bir rıṭl ve ʿasel-i ceyyid veyāḫūd sükker bir rıṭl. Bunlar aḫẕ olunup taġalluẓ edince ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ ve rıġvesi nezʿ olunur ve baʿdehu ʿūd-ı

niyy iki dirhem ve maṣṭakī ve sükk ve zaᶜferān, şaᶜr her birinden birer dirhem, besbāse bir buçuk dirhem, sünbül ve ḳaranfül ve cevz-i bevvā ve hāl ve ḳāḳule ve dār-ı ṣīnī ve zencebīl her birinden yarımşar dirhem, misk iki dānıḳ. Bu edviyelerden misk ve miskten mā-ᶜadāları cemīᶜan raḍḍ olunup bir ḫırḳa-i kettāna vaḍᶜ ve şedd olunup ḳıdr-ı mezḳūra ilḳā olunur ve misk ve sükk dahi vaḥdehu saḥḳ olunup şarāb ile ḫalṭ olunur ve şarāb dahi edviye-i mezkūre ile ḫalṭ olunup istiᶜmāl olunur.

Ḥandīḳūn: Berd-i miᶜdeye ve ḳuşūr-ı haḍma ve berdden ᶜārıḍ ḍaᶜf-ı kebide ve ribᶜe ve balġamı olan meşāyıḫa ṣāliḥ olur.

Aḫlāṭı Budur: Şarāb-ı ᶜatīḳ beş rıṭl, ᶜasel-i ṣāfī bir buçuk rıṭl, zencebīl beş dirhem, ḳāḳule, hāl her birinden yarımşar dirhem, ḳaranfül, dār-ı ṣīnī birer dānıḳ, fülfül-i esved, misk, sükk her birinden birer buçuk dānıḳ, zaᶜferān bir dānıḳ. Bu edviyeden misk ve sükkten mā-ᶜadālar daḳḳ-ı cerīş ile daḳḳ olunur ve maᶜa'z-zaᶜferān bir ḳıṭᶜa ḫırḳa-i kettāna vaḍᶜ [573b] olunur, taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur ve nārdan inzāl olunmazdan muḳaddem misk dahi ilḳā olunup baᶜdehu inzāl olunur ve bir inā içine vaḍᶜ ve refᶜ olunur.

Ḥandīḳūn-ı Āḫer: Sünbül, ḳaranfül, ḳāḳule, ᶜūd-ı niyy her birinden ikişer miṡḳāl, zaᶜferān bir miṡḳāl, dār-ı ṣīnī, zencebīl, fülfül her birinden üçer miṡḳāl, sükk nıṣf miṡḳāl, misk rubuᶜ miṡḳāl. Bu edviyelerden sükk ve miskten mā-ᶜadālar cerīşen daḳḳ olunup bir ḫırḳa-i kettāna vaḍᶜ olunur ve üzerine on iki rıṭl şarāb-ı ᶜatīḳ-i reyḥānī ilḳā olunup iki gün ve iki gece terk olunur ve baᶜdehu ḳıdra redd olunup üzerine üç rıṭl ᶜasel-i ṣāfī ve iki rıṭl sükker ilḳā olunup ḳıvām ḥāṣıl olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve nārdan inzāl olunup üzerine sükk ve misk ilḳā olunup refᶜ olunur.

Şarāb-ı Selmūye: Miᶜdeyi taḳviye eder, müşehhīdir ve ḫafaḳānı ibṭāl eder.

Aḫlāṭı Budur: Ḳuşūr-ı ütrücc bir rıṭl, mermāḥūz bir ūḳıyye, ḳaranfül iki miṡḳāl, ᶜūd-ı niyy bir miṡḳāl. Bu edviyeler reşş olunur ve üzerine beş rıṭl şarāb ilḳā olunur ve üç gün ve üç gece terk olunup baᶜdehu üzerine üç rıṭl sükker-i ebyaḍ-ı ṭaberzed ve bir miṡḳāl maṣṭakī ve nıṣf dirhem zaᶜferān ve iki dānıḳ sükk-i ceyyid ilḳā olunur, vaḍᶜı müstevī olunca ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunup bir ināda refᶜ olunur ve vaḳt-i ḥācette cüllāb istiᶜmāli gibi istiᶜmāl olunur.

Şerbet-i Ḥabbu'l- Ās: Ḍaᶜf-ı miᶜdeye ve inḥilāl-i müfriṭe nāfiᶜ olur ve ḥayḍı ḥabs ve aḥşāyı taḳviye eder.

Aḫlāṭı Budur: Ḥabbu'l-ās ᶜuṣāresinin maṭbūḫ ve muṣaffāsından on ẕevraḳ, ᶜasel-i ṣāfī bir ẕevraḳ. Bunlar ḫalṭ olunup taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunup istiᶜmāl olunur.

Rubbu'l- Ās: Yalnız ᶜuṣāre-i ās taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunup istiᶜmāl olunur.

Şarābu'n-Naᶜnāᶜ: Ḳaẕf ve ġaṯeyān ve tehevvuᶜ ve ḫilfeye nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Rummān-ı ḥulv ve rummān-ı ḫāmiḍ maᶜa-şaḥmihā daḳḳ olunup nıṣfı kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve o maṭbūḫtan iki rıṭl ve ᶜuṣāre-i naᶜnaᶜdan bir rıṭl ve ᶜasel ve sükkerin her birinden bir rıṭl bu meẕkūrlar ṭabḫ olunur taġalluẓ edince ḳadar ve baᶜdehu taṣfiye olunur.

Şarāb-ı Kümmeṯrā: İşbu emrūd şerbeti ḫilfeye nāfiᶜ ve miᶜdeyi muḳavvī olur.

Ṣıfatı Budur: Nuḍc bulmadık emrūd teherrī edince ḳadar ṭabḫ ve baᶜdehu taṣfiye olunup muṣaffāsı s̱āniyen ḳıdra ilḳā olunup taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunup istiᶜmāl olunur.

Şarābu't-Tuffāḥ: Ḍaᶜf-ı miᶜdeye ve ḥarāretten ḥādis̱ ḫafaḳān-ı fuʾāda nāfiᶜ olur, ḳaẕf-ı mirārī ve ᶜaṭaşı dahi ḳaṭᶜ eder.

Ṣıfatı Budur: Mayḫoş tuffāḥ-ı cebelī aḫẕ olunup ᶜaṣr olunur ve nıṣfı kalınca ḳadar o ᶜuṣāre ṭabḫ ve baᶜdehu taṣfiye olunup bir gece terk olunduktan sonra ḳıdra ilḳā olunup nār-ı leyyine ile taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur ve bir zücāc kap içine konulup eger zamān-ı ᶜamel ṣayf ise māiyyeti zāile olunca ḳadar birkaç eyyām şemse vaḍᶜ olunup baᶜdehu refᶜ olunur ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur. Ve eger onu taḥliye ḳaṣd eder isen ᶜuṣārenin her bir menni muḳābilinde bir rıṭl sükker katıp ṭabḫ ve istiᶜmāl eyle.

Şarāb-ı Ḥıṣrım: İşbu koruk şerbeti ḥarāret-i miᶜdeye ve inḥilāl-i mirāra ve evcāᶜ-ı ḥarārete ve sümūma nāfiᶜdir, ᶜaṭaşı ḳaṭᶜ eder ve onunla gebe hatunların miᶜdesi taḳviye olunur aḫlāṭ-ı rediyyeyi ḳabūl eylemesinler için.

Ve Onun Aḫlāṭı Budur: Koruk ᶜuṣāresi aḫẕ olunup nıṣfı kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve taṣfiye olunup bir gece terk olunur baᶜdehu yine ḳıdra iᶜāde olunup üzerine iki dirhem ḳaranfül onun rāyiḥa-i zefiresini izāle eylesin için ilḳā olunur ve taġlīẓ ve taṣfiye ve istiᶜmāl olunur. Ve şarāb-ı ḥıṣrımı

taḫliye murād edersen nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunduktan sonra üzerine sükker ilḳā eyle riḳḳat-i ʿaṣīr üzere zāide ġılaẓ ve s̱iḫan ʿārıḍ olunca ḳadar ve bu ʿamelden sonra istiʿmāl olunur.

Şarābu'l-Fākihe: Miʿdeyi ve aḥşāyı taḳviye eder ve ḳayʾı ḳaṭʿ eder ve keẕālik mirār-ı ṣafrā inḥilālini defʿ eder, ḥavāmile iṣābet eden ḳaẕfa nāfiʿ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Sefercel ve tuffāḥ ve kümmes̱rā ve rummān-ı müzz ve summāḳ ve zuʿrūr bi's-seviyye. Bunlar aḫẕ olunup nār-ı leyyine ile taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur. Eger sen onu taḫliye ḳaṣd edersen üzerine murād eylediğin miḳdār sükker ilḳā edip kaynat ve taṣfiye edip istiʿmāl eyle.

Şarābu'l-Ütrücc: Ağaç kavunu şarābı leẕīẕdir, miʿdeyi taḳviye eder.

Aḫlāṭı Budur: ʿIṭriyyeti olan ütrücc ḳuşūru bir rıṭl, bir buçuk ḳısṭ su ile s̱ülüs̱ü kalınca ḳadar ṭabḫ olunup taṣfiye olunur ve üzerine ʿasel ilḳā olunup nār-ı leyyine ile taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur ve cüllāb gibi istiʿmāl olunur.

Şarāb-ı Ḫaşḫāş: Vācib olur ki mütevassıṭu'l-ḥacm olan ḫaşḫāştan şeceri üzere kurumazdan muḳaddem ve fecāceti evāilinden sonra yüz ʿaded ḫaşḫāşe aḫẕ olunur, zīrā şeceri üzere kuruyanların ʿuṣāresi olmaz ve bükre-i fecācette olanların ʿuṣāresi raḳīḳ olup menfaʿati olmaz, pes vācib olur ki beynehümāda mütevassıṭ olan ḫaşḫāşe aḫẕ oluna ve keẕālik meʾḫūẕ olan ḫaşḫāşeler rīfiyye ve sāḥiliyye olmaya, zīrā rīfiyye yaʿnī ẕātü'z-zerʿ olan arḍda ve sāḥiliyyede nābit olan ḫaşḫāşe ʿuṣāresi raḳīḳa olur ve keẕālik fuḍūlü dahi kes̱īr olur. Pes bu mevṣūf-ı meẕkūr yüz ʿaded ḫaşḫāşe-i meʾḫūẕenin üzerine on ḳısṭ mā-ı maṭar mümkin ve mevcūd ise ilḳā olunur mā-ı maṭarın ʿufūnetten buʿdu ḥasebiyle ve mā-ı maṭar yok ise mā-ı ʿuyūndan miḳdār-ı meẕkūr ilḳā olunur ve bir gün ve bir gece içinde telyīn olunca ḳadar terk ve naḳʿ ve o müddette yumuşamaz ise o müddetten eks̱er yumuşayınca ḳadar terk olunur ve baʿdehu teherrī edince ḳadar rıfḳ ile ṭabḫ olunur ve baʿdehu ʿaṣr olunup o maʿṣūr yarım keyl ḥalāvet ile taḳvīm olunur. Eger şarāb-ı ḫaşḫāş ṣadrda olan fuḍūlü telṭīf ve tenḳıye için maʿmūl ise ona ilḳā olunan ḥalāvet ʿasel kılınır ve rubb-ı ʿinebin menfaʿat-i cāmiʿası vardır.

Şarāb-ı Ḫaşḫāşın Nüsḫa-i Uḫrāsı Budur: Bu şarāb mevāddı münḥadire olanlara nāfiʿdir ve ḳayʾ-ı deme māniʿdir. Ḫaşḫāş-ı münaḳḳādan kemā-fi'l-

evvel iki yüz ʿaded ḫaşḫāşe aḫẕ olunup mā-ı maṭardan meʾḫūẕ on beş rıṭl su içinde üç gün miḳdārı naḳʿ olunup nıṣfı kalınca ḳadar ṭabḫ olunur sonra ḫaşḫāş ʿaṣr olunup s̱üflü remy ve suyu ceyyiden taṣfiye olunur ve o mā-ı muṣaffādan dört buçuk rıṭl ʿasel ve sülāfe[17] her birinden birer buçuk rıṭl aḫẕ olunup ḳıvām ḥāṣıl olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve baʿdehu aḳāḳıyā ve zaʿferān ve mürr ve cüllenār ve liḥyetü't-teys ʿuṣāresi her birinden bir dirhem aḫẕ ve daḳḳ ve ceyyiden ḫalṭ olunur ve bir inā ile refʿ ve istiʿmāl olunur.

Nüsḫa-i Şarāb: Suʿāle ve şevṣaya nāfiʿdir ve miʿdeyi taḳviye eder.

Aḫlāṭı Budur: Mā-ı rummān-ı ḥulvden dört rıṭl tuffāḥ-ı Şāmī suyu, bir rıṭl, sükker-i ṭaberzed veyāḫūd fānīẕ bir rıṭl. Bu edviyeler ḳıvām olunca ḳadar ṭabḫ olunup istiʿmāl olunur.

Şarāb-ı Şehd Ki Onu Cālīnūs Ẕikr Eylemiştir: Eşyā-ı müberride şürb olunduğu gibi bu şarāb dahi şürb olunur ve bu şarāb faṣl-ı ṣayfta mā-ı bārid ile şürb olunsa ʿaṭaşı iẕhāb eder ve keẕālik bedeninde münhaḍım olmayan aḫlāṭ-ı ficce-i müctemiʿası olanlara dahi nāfiʿ olur ḫuṣūṣan taḫmīḍ olunsa. Ve bu şarāb baʿḍı kerre ḳıllet ve kes̱reti ḥasebiyle mütenāviline elem verir eger mā-ı maṭar ile şarāb-ı ʿasel [574a] ittiḫāẕ olunur gibi ʿamel olunmayıp keyfe ma'ttefaḳ bulunan su ile ṭabḫ olunursa.

Ve Onun Ṣanʿatı Budur: Şehdden ʿasel-i ceyyid istiḫrāc olunup bir ṭancere mā-ı ʿuyūndan ṣāfī ve ʿaẕb su vaḍʿ olunduktan sonra o ʿasel dahi üzerine ṣabb olunur ve ondan bi'l-cümle māiyyet zāile olunca ḳadar ṭabḫ olunup refʿ ve ḥıfẓ ve baʿdehu istiʿmāl olunur.

Şarāb-ı Şehd-i Āḫer: Bu dahi Cālīnūs'undur. Bir cüzʾ ʿasele mā-ı maṭar-ı ʿatīḳten iki cüzʾ ṭarḥ olunup şemse konulur ve bir ḳavm üzerine mā-ı ʿuyūn ṣabb edip s̱ülüs̱ü bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ ederler ve ḥıfẓ edip ve vaḳt-i ḥācette istiʿmāl ederler.

Şarāb-ı Efsentīn: Suḳūṭ-ı şehvete ve ḍaʿf-ı miʿdeye nāfiʿ olur. Şarāb-ı ʿatīk dört ḳısṭ, menzūʿu'r-rıġve ʿasel iki ḳısṭ aḫẕ olunup maṣṭakī ve ḳusṭ her birinden dörder dirhem, iẕḫir, sāẕec-i Hindī, sünbül, verd-i aḥmer-i yābis, ṣabır-ı İsḳūṭarī, ġārīḳūn her birinden ikişer dirhem, efsentīn-i Rūmī ḥaşīşi yedi dirhem, zaʿferān bir dirhem. Bu edviyeler cerīşen daḳḳ olunup bir ḳıṭʿa ḫırḳa-i kettānda şedd olunur ve şarāb ile şems-i ṣayfa yedi gün miḳdārı

17 "Sülāfe" şarābdan bir nevʿdir.

konulup ve her gün ḫırḳa-i edviye-i maᶜḳūde mirāren mers olınur ve baᶜdehu istiᶜmāl olunur; şerbeti ᶜale'r-rīḳ bir ūḳıyye olur. Ve bu şerbet istisḳāya cidden nāfiᶜdir, zīrā onu biz istisḳāda tecribe eyledik, onun bāliġu'n-nefᶜ olduğunu müşāhede eyledik. Ve ẕikr olunan edviyeyi ve edviyenin kendileri baᶜḍu'l-eṭıbbā bi-ḥasebi'l-emzice ve bi-ḥasebi'l-eşḫāṣı ve'l-ehviyet ziyāde ve noḳṣān ederler.

Muṣannifin Terkībi Olan Şarāb-ı Efsentīn Budur: Bu şarābı tecribe edip nüsḫa-i müteḳaddimeden bunun menfaᶜatini ekṡer bulduk.

Aḫlāṭı Budur: Efsentīn-i Rūmī yüz dirhem aḫẕ olunup menn-i ṣaġīr ile üç baṭman suda o suyun rubuᶜu kalınca ḳadar ṭabḫ olunur velākin onu ṭabḫ cidden leyyin olan nār ile olur ve baᶜdehu mers olunup taṣfiye olunur ve sefercel aḫẕ olunup ḫamīr ile şeyy olunur senin bildiğin vech üzere ve baᶜdehu sefercel ᶜaṣr olunup ᶜuṣāresinden ẕikri müteḳaddim sunun ṡülüṡü miḳdārı ᶜuṣāre ve rubuᶜu miḳdārı ᶜasel ve nıṣfı miḳdārı şarāb aḫẕ olunup cemīᶜan ṭabḫ olunup taḳvīm olunur.

Ḥarāreti Söndüren Şarāb-ı Āḫer: Bu şarāb ᶜaṭşa nāfiᶜdir. Rummān-ı ḫāmiḍ suyu bir rıṭl ve mā-ı ḥummāḍ-ı ütrücc yarım rıṭl ve mā-ı iccāṣ bir rıṭl ve mā-ı temr-i Hindī bir rıṭl. Bu miyāh aḫẕ olunup nār-ı leyyine ile taġalluẓ edince ḳadar ṭabḫ olunur ve o maṭbūḫtan mā-ı bārid veyāḫūd mā-ı ṡelc ile şürb olunur.

Şarāb-ı Fevākih: Mirre-i ṣafrādan ḥādiṡ olan ḳayᵓa nāfiᶜ ve maḥrūru'l-mizāc olanları ṭaᶜāma müşehhī ve miᶜdeyi muḳavvīdir.

Aḫlāṭı Budur: Sefercel, tuffāḥ-ı ḫāmiḍ, ütrücc, kümmeṡrā, rummān, ḥıṣrım. Bunlar aḫẕ olunup küllīsi ᶜaṣr olunmakla miyāhı aḫẕ olunur ve içinde summāḳtan ve zuᶜrūr ve nebḳ ve ḥabb-ı ās ve enberbāristen birer şeyᵓ naḳᶜ olunur, bir gün ve bir gece terk olunur baᶜdehu ᶜaṣr ve taṣfiye olunup üzerine ᶜasel ṭarḥ olunur ve ḳıvāmı gelince ḳadar ṭabḫ olunur baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Şarāb-ı İccāṣ: ᶜAṭaşa nāfiᶜ ve ṭabīᶜatı muḥallildir.

Aḫlāṭı Budur: İccāṣ-ı ḥulv miḳdār-ı ḥācet aḫẕ olunup çekirdeği iḫrāc olunur ve ḥacerden maᶜmūl bir ḳıdr-ı naẓīf içine ṭarḥ olunup iccāṣı setr edecek ḳadar üzerine mā ṣabb olunur ve iccāṣ ḥall olunca ḳadar ṭabḫ ve taṣfiye olunur ve o muṣaffā ṡāniyen ḳıdra idḫāl olunup ḳadr-i ḥāce sükker-i

ṭaberzed üzerine idḫāl olunur ve ona ḫuṡūret ve ṡiḫan gelince ḳadar ṭabḫ olunup isti'māl olunur.

Şarāb-ı Dimaḳrāṭīs: Bu şarāb o şarābdır ki cemī'an eyyām-ı ḥayātında Dimaḳrāṭīs'i bi'l-cümle emrāḍdan o şarāb ḥıfẓ eyledi ya'nī bi-meşiyyetillā-hi ta'ālā bu şarāb mi'de ve ṭıḥāl ḍa'flarına ve fesād-ı mizāca nāfi'dir.

Aḫlāṭı Budur: Īresā, rāziyānec, fülfül-i ebyaḍ her birinden birer dirhem, selīḫa dört dirhem, mürr, bezr-i efsentīn her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup inā-i zücāc içine ṭarḥ olunur ve üzerine edviyeyi setr ve dört iṣba' miḳdārı edviyeden mürtefi' olunca ḳadar ḫamr-ı ebyaḍ ṣabb olunur ve başı viṡāḳ ile tevṡīḳ ve muḥkem bağlanıp altı aydan sonra isti'māl olunur. Ve ba'dı nüsḫalarda "mine'l-'asel ẕevraḳun vāḥidün" vāḳi' olmuştur.

Şarāb-ı 'İneb: Veca'-ı ḥalḳa ve ḥalḳın veremine ve mi'de ḳurḥasına bu şarāb nāfi'dir.

Aḫlāṭı Budur: 'Afṣ ve ḳābıḍ 'inebin sülāḳasından altı rıṭl aḫẕ olunup 'ale'ṡ-ṡülüṡ ṭabḫ olunur ve üzerine summāḳ bir rıṭl ve aṣl-ı sūsen ve 'afṣ ve cüllenār ve fiḳāḥ-ı verd her birinden birer istār ve za'ferān iki dirhem ve mürr ve şebb-i Yemānī her birinden birer dirhem. Bu meẕkūrlar sülāḳa-i meẕkūre-i maṭbūḫanın üzerine ṣabb olunup ṡāniyen ṭabḫ ve taṣfiye olunup şürb olunur ve o şarābı şürb eylemek nāfi' olur.

Resāṭūn: Bunu meşāyıḫ şitāda aḫẕ ve tenāvül ederler. Ceyyidü'l-cevher 'ineb 'aṣīrinden on ẕevraḳ aḫẕ olunur; ẕevraḳ-ı vāḥid dört buçuk rıṭldır. Ve o miḳdār 'aṣīr nār-ı leyyinede ṭabḫ olunup rıġvesi aḫẕ olunur ve üzerine her dört rıṭl 'aṣīr muḳābilinde bir rıṭl 'asel-i ceyyid ü metīn ilḳā olunup nār-ı leyyine ile nıṣfı zāil olunca ḳadar kaynatılıp ke'l-evvel rıġvesi aḫẕ olunur ba'dehu hāl ve ḳāḳule ve ḳırfe ve ḳaranfül ve dār-ı fülfül her birinden birer dirhem aḫẕ ve saḥḳ-ı laṭīf ile saḥḳ olunup ḫırḳa-i kettān-ı raḳīḳ ile şedd olunduktan o ṭabīḫ üzere ba'de aḫẕi'r-rıġve ilḳā olunur. Ve kaçan ṭabḫ-ı tāmm olup idḫāl-i yed dahi ona mümkin olsa ya'nī min-vechin teberrüd eylese o ṣurre mers-i şedīd ile mers olunup ṣurre ondan iḫrāc olunur ve o maṭbūḫun içine üç dirhem za'ferān ṭarḥ olunup ḳārūrelere vaḍ' ve ru'ūsu viṡāḳ ile tevṡīḳ olunur ve onun ḳıvāmı raḳīḳ ise şemse vaḍ' olunur ve bu 'amelden sonra aḫẕ ve tenāvül olunur ve her ne miḳdār 'atīḳ olsa ecved olur.

Şarāb-ı Efsentīn: Miʿdeyi taḳviye ve südedi fetḥ ve ṣafrāyı ishāl eder.

Aḫlāṭı Budur: Verd sekiz dirhem, ġārīḳūn dört dirhem, ṣabır iki dirhem, maṣṭakī, bezr-i kerefs, izḫir, enīsūn her birinden birer dirhem, naʿnaʿ üç dirhem, fūẕenec bir buçuk dirhem, zaʿferān, iki dirhem, iki aṣl[18] her birinden ikişer dirhem, efsentīn üç dirhem, aṣ-ı sūs üç dirhem, ḥāşā o miḳdār, sümbül, esārūn, sāẕec her birinden birer dirhem. Bu edviye sekiz rıṭl şarāb ile nıṣfı kalınca ḳadar ṭabḫ ve taṣfiye olunup bir buçuk rıṭl ʿasel ile ʿaḳd olunur.

Rubb-ı Sefercel ü Rummān u Tuffāḥ: Bunların ve ġayrilerin rubūbu şarāblar gibidir ve farḳları budur ki rubūbda min-ġayri ḥalāvetin ancak ʿuṣārāt ʿaḳd olunur, eşribe maʿa'l-ḥalāvāt ʿaḳd olunur.

Şarāb-ı Keder: Bu şarāb bundan aḳdem vaʿd olunup muṣannifin terkīb eylediği şarābdır. Rubb-ı kederden[19] iki cüzʾ aḫẕ olunur; eger rubb-ı keder mevcūd değil ise kederin kendi aḫẕ olunup ve minşār ile neşr olunup nüşāresi aḫẕ olunur veyāḫūd keder daḳḳ olunup medḳūḳu aḫẕ olunur ve o meʾḫūẕ nıṣfı miḳdārı ṣandal ile ḫall-i muḳaṭṭarda veyāḫūd mā-ı ḥıṣrım-ı ṣırfta birkaç eyyām idāfe olunur ve o müdāf onlar ile maʿan müddet-i ṭavīle teherrī edince ḳadar rıfḳ üzere ṭabḫ olunur ve baʿdehu ʿaṣr olunup ʿuṣāresi aḫẕ olunur ve her ne miḳdār ḫall [574b] veyāḫūd mā-ı ḥıṣrım eks̱er olur ise ecved olur. Ve bundan sonra dūġ-ı meḫīḍden tervīḳ-i bāliġ ile veyāḫūd māiyyeti cübniyyetten ʿazl olunca ḳadar ṭabḫ olunmakla cübniyyeti menzūʿ dūġun māiyyeti dahi aḫẕ olunur ve baʿdehu daḳīḳ-i şaʿīr ve mā-ı rāib dahi aḫẕ olunup ikisinden fuḳḳāʿ ittiḫāẕ olunup o fuḳḳāʿ taḫmīḍ olunur ve baʿdehu daḳīḳ-ı şaʿīr ile o fuḳḳāʿ-ı mürevvaḳtan müceddeden fuḳḳāʿ ittiḫāẕ olunup taḫmīḍ olunur, her ne ḳadar o ʿamel tekrār olunsa ecved olur. Pes o fuḳḳāʿdan beş cüzʾ kümmes̱rā-yı ṣīnī ve ḫāmiḍ ve kes̱īrü'l-mā sefercel suyu ve mā-ı rummān-ı ḫāmiḍ ve kes̱īrü'l-mā tuffāḥ suyu ve mā-ı zuʿrūr ve mā-ı iccāṣ -ı ḫāmiḍ ve ṭalʿdan maʿdūd olan mā ve kündüş-i ṭarīnin suyu ve nuḍc-ı tāmmı olmayan tūs̱-ı Şāmī suyu ve mişmiş-i ficc-i ḫāmiḍ suyu ve ḥıṣrım ʿuṣāresi ve ʿuṣāre-i rībās ve ʿasālic-i kerm ʿuṣāresi ve verd-i Fār-

18 İki aṣl'dan murād rāziyānec ve fuṭrāsāliyūn aṣllarıdır, zīrā onlardan ittiḫāẕ olunan şarāba şarāb-ı aṣleyn denir; biḍāʿatu'l-mübtedīde şarāb-ı uṣūl yazdığı mevḍiʿde muḥarrerdir.

19 "Keder" ve hüve'l-kādī. Dāvūd.

sī ʿuṣāresi ve nīlūfer ʿuṣāresi ve ʿuṣāre-i benefşec her birinden üçer cüzʾ, ʿuṣāre-i ḥummāḍu'l-ütrücc, ʿuṣāre-i ḥummāḍ-ı nārenc her birinden birer cüzʾün iki s̱ülüs̱ü ve küzbere ʿuṣāresi ve ḫass ve ḫaşḫāş varaḳının raṭbı ve hindebā ve baḳlatu'l-ḥamḳā ʿuṣārelerinin her birinden rubuʿ cüzʾ, varaḳ-ı ḫilāf ʿuṣāresi ve varaḳ-ı tuffāḥ, varaḳ-ı kümmes̱rā, varaḳ-ı zuʿrūr, varaḳ-ı verd, varaḳ-ı ʿaṣa'r-rāʿī her birinden rubuʿ cüzʾ ve ʿuṣāretü'l-liḥyeti't-teys ve verd-i yābis ve nīlūfer-i yābis ve ʿuṣāre-i enberbāris-i yābis ve bezr-i hindebā ve bezr-i ḫass ve cüllenār ve nīlūfer ve verd her birinden bir cüzʾün nıṣf-ı ʿöşrü, naʿnāʿ-ı raṭb ʿuṣāresi südüs cüzʾ, enberbāris-i raṭb ʿuṣāresi yarım cüzʾ ve ẕikri mürūr eden edviye ve ʿuṣārāt cemʿ olunur ve nār üzere o mecmūʿ vaḍʿ olunup üzerine ʿades dört cüzʾ, şaʿīr-i muḳaşşer iki cüzʾ, summāḳ üç cüzʾ, ḥabb-ı rummān üç cüzʾ bu meẕkūrlar ilḳā olunup cemīʿan nār üzere nıṣfı kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve baʿdehu teberrüd edince ḳadar terk olunup sovudukta bi-ḳuvvetin mers ve taṣfiye olunur ve mecmūʿ-ı edviyeden her üç yüz dirhem muḳābilinde bir mis̱ḳāl kāfūr aḫẕ olunup bir ḳarʿanın veyāḫūd ḳınnīnenin[20] aṣllarına yaʿnī dibine baʿde's-saḥḳ saçılır ve üzerine devā-i meẕkūr rıfḳ ile ṣabb olunur, şedīdü'l-ḳuvve reʾsi bir şeyʾ ile ḍamm olunup ġaleyānının ḳurbü bilinince ḳadar cemr üzere vaḍʿ olunur ve baʿdehu aḫẕ olunup ḥaḍḥaḍa ve taḥrīk olunur ve püstūḳaya konulup reʾsi ḳaviyyen şedd olunur kāfūr ṭayerān edip ḍāyiʿ olmasın için ve onun şerbeti on dirheme varınca ḳadar olur. Ve baʿḍı kerre onun aḫlāṭına sünbül ve zencebīl ve bezr-i rāziyānec ve enīsūn ve fülfül ve suʿd bu edviyeyi dahi reʾy eyledikleri miḳdār idḫāl ederler.

<u>Muṣannifin Terkīb Eylediği Fuḳḳāʿ Tertībidir:</u> Bunda menāfiʿ-i mücerrebe vü kes̱īre vardır, bāhı dahi ziyāde eder: Fülfül, zencebīl, sünbül, cevz-i bevvā her birinden beşer dirhem, ḥadīdin ḫabes̱-i mesḥūḳu on dirhem, bezr-i kürrās̱ on beş dirhem, bezr-i circīr, bezr-i lift, bezr-i encüre ve encürenin kendi ve ḫardal her birinden dörder dirhem, lisānu'l-ʿaṣāfīr, ḥabb-ı fülfül, ḥabbu'z-zelem ve lübb-i ḥabbetü'l-ḫaḍrā her birinden üçer dirhem. Bu meẕkūrlar aḫẕ olunup bildiğin minvāl üzere bir ṣurre içine vaḍʿ olunup deh-i yāz-deh hesābınca dūġa ilḳā olunur yaʿnī o edviyenin bir cüzʾüne on cüzʾ dūġ katılıp her bir cüzʾ on bir cüzʾ kılınır ve baʿdehu o dūġ taḥrīk olu-

20 "Ḳınnīne" sikkīne vezni üzere zücācdan mütteḫaẕ şarāb kabıdır.

nur ve o dūġ munāṣafeten fuḳḳāᶜ-ı ḫubz ile ḫalṭ olunup ondan fuḳḳā ittiḫāẕ olunur.

Şarāb-ı Efssentīn Li'l-Muṣannif: Efsentīn yüz cüzᵓ, şarāb üç yüz cüzᵓ, ᶜuṣāretü's-sefercel üç yüz cüzᵓ aḫẕ olunup efsentīn şarāb ve ᶜuṣārede üç gün ḳadar terk ve naḳᶜ olunur ve onun üzerine yüz vezni miḳdārı ᶜasel ziyāde olunup nār üzere taḳvīm olunur.

Muṣannifin Terkīb Eylediği Devādır: Ḳurḥa-i mes̱āneye ve mecrā-yı ḳaḍīb ḳurḥası için o devā iḥliīle izrāḳ olunur ise ṣāliḥ olur: Üsrüb-i muḥraḳ, bezr-i biṭṭīḫ lübbü her birinden beşer dirhem, ṭabāşīr iki dirhem, ṣamġ-ı aᶜrābī, bezr-i ḫaşḫāş, geyik boynuzunun muḥraḳı her birinden üçer dirhem, afyūn yarım dirhem, benc iki dānıḳ, mürr bir dirhem. Bu edviye cemīᶜan ve ceyyiden saḥḳ olunup ondan mā-ı hindebā ile şiyāf-ı ᶜayn mis̱illi şiyāf ittiḫāẕ olunur ve vaḳt-i ḥācette o şiyāf lebende veyāḫūd ḥabb-ı biṭṭīḫ dühnünde ḥall olunup ḳās̱āṭīr ile yaᶜnī zerrāḳa:istiᶜmāl olunur.

el-Eşribetü'l-ᶜAtīḳa ve Gayrü'l-ᶜAtīḳa: Ben bu şarāb ile ḳahve murād ederim ve ḳahve bi-ḥasebi ẓāhiri'l-ḥiss basīṭa olmakla onu müfredātta ẕikr evlā görünür lākin fi'l-ḥaḳīḳa ondan terkīb-i ṭabīᶜī olmakla aḳrābāẕīnde ẕikr olunu. Ve şarābı miḳdārı vücūh ile muḫtelif olur, bi-ḥasebi'ş-şārib ve bi-ḥasebi'l-evḳāti's-sene ve bi-ḥasebi'l-ᶜādet ḳıllet ve kes̱rette muḫtelif olur ve keẕālik şarābın mizācı ve ḳuvveti ḥasebiyle dahi miḳdārı muḫtelif olur. Ve lāyıḳ olur ki ᶜaṭaşı olanlar şarāb şürbünü ḳaṭᶜ eylemeyeler ve ṭaᶜām ile maᶜan şarāb dahi şürb eylemeyeler ve belki evvelā ṭaᶜām tenāvül eyleyip iki sāᶜat mürūrundan sonra şarābı şürb eyleyeler, zīrā evvelā ṭaᶜāmı tenāvül edip ᶜaḳıbında şarāb içseler veyā ᶜaks üzere evvelā şarāb içip bilā-teᵓḫīr ᶜaḳıbında ṭaᶜām tenāvül eyleseler aḍarr-ı eşyādan olur, zīrā o şürb emrāḍ-ı rediyyeye bāᶜis̱ olur ki onun eḫaffı cerebdir. Ammā seker cemīᶜ-i aḥvālde muḍırrdır ḫuṣūṣan idmānı ve muᶜtādı olanlara ziyāde muḍırrdır, zīrā aᶜṣāba muḫāliftir, ona bināen sekere idmānı olanların ᶜaṣabı ḍaᶜīf olup onlarda raᶜşe ve istirḫā ẓāhir olur. Ve keẕālik idmān-ı seker emrāḍ-ı şettāya ve mevt-i fecᵓeye eks̱er-i emrde sebeb olur. Ve onun ecved-i tertībi budur ki insān şarābdan ḳadr-i muᶜtedil aḫẕ eyleye. Ve yine lāyıḳ budur ki şarāb-ı ᶜatīḳ-ı ṣırf şürbünden sonra mā-ı bāridden bir miḳdār veyāḫūd mā-ı rummān şürb eyleye eger o şarābın şāribi şābb ve

zamān-ı şürb ṣayf olur ise şarābın ṣavleti ve ʿādiyesi sākin olsun için, ammā şüyūḫta bu şurūṭa riʿāyet olunmaz belki onlar şarāb-ı ṣırfı istedikleri ḳadar şürb ederler baʿdehu terk ederler.

Fi'l-Eşribeti'l-ʿAtīḳa: Bu eşribe aʿṣāba ve ḥavāssa muḍırr olur meger ṭaʿmı leẕīẕ ola. Ve Aʿḍā-ı dāḫilesi marīḍe ve ḍaʿīfe ve müteʾeẕẕiye olanlar onu şürbden ictināb ederler. Ve evlā budur ki bir miḳdār şarāb-ı ṣırf şürbünü ḳaṣd eden şābb-ı ṣaḥīḥü'l-beden kimseler şarāb-ı memzūcdan şeyʾ-i ḳalīl şürb eyleyeler.

Fī Envāʿı'ş-Şarāb: Şarāb-ı cedīd neffāḫ ve ʿasīrü'l-inhiḍām olup bevli idrār ve cidden aḥlām-ı rediyye irāʾet eder. Ve cedīd ile ʿatīḳ beyninde mütevassıṭ olan şarāb nefʿ ve ḍarrın ikisi beyninde mütevassıṭ olur ki ona bināen şarāb şürb edenler ṣıḥḥat ve maraḍda o mütevassıṭı şürb ederler.

Ammā ebyaḍ ve raḳīḳ olan şarāb sehlü'l-inhiḍām ve cisme nüfūẕu serīʿ ve miʿdeye nāfiʿ olur.

Ve şarāb-ı esved ġalīẓ, ʿasīrü'l-inhiḍām olur Ve bi'l-cümle beynehümāda mütevassıṭ olanların ḥāli dahi mütevassıṭ olur.

Ve şarāb-ı ḥulvün inhiḍāmı ziyāde ʿusretli olur.

Ve şarāb-ı ebyaḍ muḫtelifü'l-mizāc olur, ondan ḥulv olanlar miʿdeyi nefḫ edip baṭn ve emʿāyı nefḫi ile sedd eder, nitekim maṭbūḫtan yaʿnī şarāb-ı maṭbūḫtan bu ḥāl ḥādiẟ olur velākin bu şarāb ile baṭnın istikbārı ve büyük olması ḳalīl olur.

Ve şarāb-ı reyḥānī meẟāneye ve böbreklere nāfiʿdir, ṭaʿāmı haḍm eder, bevli ve ṭamẟı idrār eder ve baṭnı ʿaḳl ve teskīn ve belleyi ḳaṭʿ eder.

Ammā o şarāb ki ona cibsīn [575a] katılır, o şarāb ʿaṣaba ve meẟāneye muḍırr olur ve taṣdīʿ eder ve telefe müʾeddī olur.

Ammā efsentīn katılan şarāb baṭīʾen iskār eder.

Ve üşne katılan şarāb şürbü sāʿatinde cidden müskir olur. Ve onun gibi şarābda vesaḫ-ı üẕün idāfe olunsa o şarāb bi-sürʿatin iskār eder.

Ve rubb-ı sefercel ḫalṭ olunan şarābın ġāilesi eḳall olur.

Ve bi-ḳavlin ʿāmmin biz deriz ki şarāb bir şeyʾ ile muḫteliṭ olmayıp ṣırf olursa ve onda ḳabḍ var ise o şarāb tesḫīn eder ve bedende ẕehābı ve nüfūẕu serīʿ olur ve miʿdeyi ve şehvet-i ṭaʿāmı taḳviye eder, nevmi tekẟīr ve cesedi taḳviye ve levni taḥsen eder. Ve miḳdār-ı ṣāliḥ şarāb, ferbiyūn şürbünün

maḍarratına ṣāliḥ devā olur ve keẕālik şevkerān ve ebyūn ve fuṭr miẟilli edviye-i bāride-i ḳattāle şürb edenlere nāfiᶜ olur.

Ve şarāb-ı muᶜtedil sümūm-ı bāridesi ḥasebiyle menhūşunu ḳatl eden hevāmm nehşine dahi nāfiᶜ olur ve lezᶜe ve taḥt-ı şerāsīfte olan ḍarebāna ve miᶜde istirḫāsına ve ḍaᶜfına nāfiᶜ olur, emᶜāya ve baṭna seyelān eden mevādda dahi nāfiᶜ olur ve ᶜurūḳu baṭīʾ olanlara dahi nāfiᶜdir ḫuṣūṣan ᶜatīḳ ve ṭayyibetü'r-rāyiḥa olan şarābın o menfaᶜati ekẟer olur.

Ve ᶜatīḳ-i ḥulv olan şarāb külā ve meẟāne ᶜilletlerine nāfiᶜdir ve evrām-ı cirāḥate nāfiᶜ olur şarāba bir ḳıṭᶜa ṣūfe vaḍᶜ olunduktan sonra cirāḥat ve evrām üzerine vaḍᶜ olunsa.

Ammā ᶜineb-i berrī kerminden yaᶜnī ᶜaṣīrinden mütteḫaẕ olan şarāb-ı esved-i ḳābıḍ miᶜdesine ve emᶜā-ı sāiresine fuḍūl seyelān edenlere ve ḳabḍa ve cemᶜe ve mādde-i sāileyi ḳaṭᶜa ve o miẟilli menāfiᶜe ḥāceti olan ᶜilelin muᶜālecesine dāḫil olur.

Bu maḳāmda ṭabᶜ ile olan nüsḫalarda şarāb-ı ᶜaselīnin iki nüsḫası ẕikr olunmuştur, onlar mā-ᶜadā nüsḫalarda mezkūr değildir:

Fi'ş-Şarābı'l-ᶜAselī: Bu şarāb ḥummā-ı müzmineye ve vecaᶜ-ı miᶜdeye nāfiᶜdir, baṭnı telyīn ve bevli idrār eder, miᶜdeye ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve vecaᶜ-ı külāya ve nisāya ᶜārıḍ olan istisḳāya nāfiᶜdir. Ve şarāb-ı ᶜaselī hem muġaddī ve hem ṭaᶜāma müşehhī olur ve meşāyıḫa cidden nāfiᶜ olur.

Ve Onun ᶜAmeli Budur: Şarāb-ı ḳābıḍ ittiḫāẕ olunacak ᶜaṣīrden beş kūze ᶜaṣīr aḫẕ olunur, içine bir kūze ᶜasel ve bir ḳuvānūs milḥ ilḳā olunur ve bir inā-i vāsiᶜde kılınır ḥattā ıḍṭırāb-ı ġaleyān katında mekānı vāsiᶜ olmakla taşıp ḍāyiᶜ olmaya ve kaynatılıp miḥli ḳalīlen ḳalīlen vaḍᶜ oluna. Kaçan ġaleyānı sākin oldukta ḫābiyeye veyāḫūd cirār-ı faḫḫāra vaḍᶜ olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā: Ecved olan o şarāb-ı ᶜaseldir ki onun ittiḫāẕı şarāb-ı ᶜatīḳ ü ṣulb ü ḳābıḍdan ve ᶜasel-i ceyyid-i fāyiḳten olur. Ve bunun nefḫi ġayrilerden eḳall ve inḥidārı esraᶜ olur ve ᶜatīḳ oldukça ġıdāiyyeti ekẟer olur. Ve ḳaçan ᶜatīḳ ile hadīẟ arasında sinni mütevassıṭ olsa baṭnı telyīn eder ve bevli idrār eder. Ve ṭaᶜām üzere ve keẕālik ᶜale'r-rīḳ şürbü muḍırr olur ve şürb oldukta evvelā şehvet-i ṭaᶜāmı ḳaṭᶜ eder ve baᶜdehu şehveti taḥrīk eder.

Ve Onun Ṣanᶜatı Budur: İki cerre yaᶜnī iki destī şarāb aḫẕ olunur ve ona bir cerre ᶜasel ḫalṭ olunur. Ve baᶜḍılar şarābı maᶜa'l-ᶜasel ṭabḫ ederler serīᶜan

idrāk eylesin için ve baᶜdehu refᶜ ederler. Baᶜḍı āḫerler dahi altı ḳısṭ ᶜaṣīri ṭabḫ ederler ve ona bir ḳısṭ ᶜasel ḫalṭ ederler ve teberrüd ve taḥallī edince ḳadar terk ederler.

Māu'l-Ḳarāṭın Denmekle Maᶜrūf Mā-ı ᶜAsel ᶜAmeli Budur: Onun ḳuvveti ᶜasel ḳuvvetidir eger maṭbūḫ olmaz ise. Onun ile baṭnı olanlar muᶜālece ederler; murād ederler ise taḳayyüᵓ eymekle. Ve dühn ile istiᶜmāl olunsa devā-i ḳātil şürb edenlere şifā olur tenḳıyesi ḥasebiyle. Ve eger mā-ı ᶜasel maṭbūḫ olur ise o maṭbūḫ taḥlīl ve ḍaᶜf-ı bedene ve suᶜāle ve verem-i riyeye şifā olur. Ve o şarāb-ı ᶜasel ki ṭabḫ olunduktan sonra zamān-ı ṭavīl terk olunur ve baᶜḍı nās ona edrūmālī tesmiye eylediler, eger o şarāb beyne'l-ᶜatīḳ ve'l-ḥadīs̱ mütevassıṭ olur ise taḳviye-i cismde onun ḳuvveti şarāb-ı ḍaᶜīf ḳuvveti gibi olur ve evrāma dahi nefᶜi olur ve miᶜde-i mütevecciᶜaya ve inḥilāl-i ḳuvvet aṣḥābına nefᶜ-i beyyin ü ẓāhir ile nāfiᶜ olur.

Ve Ṣanᶜatı Budur Ki: ᶜAsel bir cüzᵓ, mā-ı maṭar iki cüzᵓ bu ikisi ḫalṭ olunur ve şemse vaḍᶜ olunur. Ve baᶜḍı nās māu'l-ᶜuyūn ile ᶜaseli ḫalṭ edip iki s̱ülüs̱ü bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ ederler ve baᶜdehu refᶜ ederler ve baᶜḍı nās dahi mā-ı ᶜaseli şehd ile ittiḫāẕ edip refᶜ ederler. Ve lāyıḳ olur ki şarāb-ı ᶜasele mā-ı yesīr mezc olunup baᶜdehu şürb oluna.

Ve bu maḳāmda ṭabᶜ ile olan nüsḫalarda beş nevᶜ eşribe meẕkūrdur ki ḳalem kārı nüsḫalarda o eşribe ẕikr olunmamıştır, onlar budur:

Şarābu'l-Ḫarnūb ve'z-Zuᶜrūr: O eşribenin küllīsi ḳābıḍa, müberrid-i miᶜde ve mevāddın miᶜdeye ve emᶜāya seyelānını ḳāṭıᶜdır ve onun ᶜameli kümmes̱rā şarābı ᶜameli gibidir.

Kerm-i Berrī Zehrinin Şarābı: Ḍaᶜf-ı miᶜdeye ve şehvet-i ṭaᶜām ḳılletine ve ishāl-i müzmine ve ḳurḥa-i emᶜāya nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Kerm-i berrīnin zehr-i müceffefi iki batman aḫẕ olunup bir cüzᵓ ᶜaṣīr-i ᶜineb üzere ilḳā olunur ve onda otuz gün miḳdārı terk olunur ve baᶜdehu tağṭıye olunup refᶜ olunur.

Ṣıfat-ı Şarābu'r-Rummān: Miᶜdeye ve emᶜāya seyelān-ı fuḍūle ve ḥummayāt-ı müteṭāvileye ve miᶜde-i ḥārreye nāfiᶜdir, baṭnı ᶜaḳl ve bevli idrār eder.

Ve Ṣanᶜatı Budur: Ḥabbı aḥmer ve naḍīc ve ᶜacemi ḍaᶜīf ve ḥabbı kebīr olan rummān aḫẕ olunur ve iᶜtiṣār olunup o ᶜaṣīrin s̱ülüs̱ü kalınca ḳadar ṭabḫ olunup ona bir miḳdār şarāb dahi iḍāfe olunup refᶜ olunur.

Ṣıfat-ı Şarābu'l-Verd: Ḥummāya ve vecaᶜ-ı miᶜdeye nāfiᶜ ve ṭaᶜāmı hāḍımdır ve baᶜde'ṭ-ṭaᶜām şürb olunur ise istiṭlāḳ-ı baṭna ve evcāᶜ-ı emᶜāya nāfiᶜ olur. Kuruyup üzerine bir sene mürūr eden verdden bir menn miḳdārı daḳḳ olunup bir ḳıṭᶜa ḫırḳa-i kettāna şedd olunup bir inā ᶜaṣīr-i ᶜineb ve şarāb-ı ḥadīs̱ten yirmi ḳısṭ vaḍᶜ olunduktan sonra üzerine ilḳā olunur ve o inānın reʾsi üç ay miḳdārı şedd olunur ve şühūr-ı mez̠kūre mürūrundan sonra taṣfiye olunup āḫer ināya ifrāġ ve vaḍᶜ olunup refᶜ olunur. Ve baᶜḍı kerre bu ᶜamelin ġayri ᶜamel ile şarāb ittiḫāẕ olunur, o ᶜamel budur ki verdin ᶜuṣāresi aḫẕ olunup ᶜasel ile ḫalṭ olunur ve buna edrūmālī dahi tesmiye olunur ve bu nevᶜ şarāb-ı verd ḫuşūnet-i ḥalḳa dahi nāfiᶜ olur. Ve vech-i s̱ālis̱ ile dahi şarāb-ı verd ittiḫāẕ olunur, yarım batman aḳmāᶜından tanẓīf olunmuş verd-i ṭarī aḫẕ olunup üç mis̱li veyāḫūd beş mis̱li su ile bir sāᶜat miḳdārı ṭabḫ olunup baᶜdehu taṣfiye olunur ve içine yine verdden o miḳdār verd-i mücedden-i ṭarī vaḍᶜ olunup kemā fi'l-evvel ṭabḫ ve taṣfiye olunur ve s̱ālis̱en dahi verd-i ṭarī-i cedīd vaḍᶜ ve ṭabḫ ve taṣfiye olunduktan sonra ona bir miḳdār terencebīn veyāḫūd ᶜasel ḫalṭ olunup taḳvīm olunur. Ve bunun şerbeti on dirhemden yirmi dirheme varınca ḳadar olur. Ve bu şerbetin imhāli olup ruṭūbātı ishāl etmekle miᶜdeyi tanẓīf eder ve her ne ḳadar verdi tecdīd ve ṭabḫ ziyāde olunur ise ishāli dahi o miḳdār ziyāde olur.

Ṣıfat-ı Şarābu'l-Ās: Miᶜdeye emᶜāya mādde seyelānını menᶜ eder ve miᶜdeye nāfiᶜ olur ve bāṭın-ı bedende ᶜārıḍ olan ḳurūḥa ve raḥimden seyelān eden ruṭūbāta nāfiᶜ olur.

Şarābu'r-Rītiyānec: Şarāb ᶜatīḳ olsa ṭaᶜmı lez̠īz̠ ve lez̠z̠eti ᶜaẓīm olur velākin ṣudāᶜ iḥdās̱ eder ve seder ᶜārıḍ olur ve ṭaᶜāmı haḍm ve bevli idrār ve nezlesi ve suᶜāli olanlara muvāfıḳ olur ve ishāl-i müzmini ve ḳurḥa-i emᶜāsı olanlara dahi muvāfıḳ olur, [575b] istisḳāya ve raḥimlerinden ruṭūbet dāimā seyelān edenlere nāfiᶜ olur ve ḳurḥa-i emᶜāsı olanlara onunla iḥtiḳān ṣāliḥ olur. Ve rītiyānec-i esved ebyaḍdan ḳabḍda eşedd olur.

Ve Onun Ṣıfatı Budur: Rītiyānec hangi şecerden aḫẕ olunur ise o şecerden şecerin ḳuşūru ile maᶜan aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve medḳūḳundan nıṣf ḳūṭūlī olan ḫābiyeye ilḳā olunur baᶜdehu baᶜḍı eṭıbbā o miḳdār rītiyāneci şarāb içinde şarābın ġaleyānı sākin olunca ḳadar terk edip baᶜdehu içinden rītiyāneci iḫrāc ve remy eder ve baᶜḍı eṭıbbā dahi şatrāb içinde terk eder.

Şarābu'z-Zift: Bu şarāb müsaḫḫin ve hāḍımdır, cilāsı ve tenḳıyesi vardır, ṣadrda ve baṭnda ve kebid ve ṭıḥāl ve raḥimde olan bilā-ḥummāʾ veceʿa nāfiʿdir ve ishāl ve iḫtilāf-ı müzmine ve cevfte olan ḳurūḥa ve suʿāle ve buṭʾ-ı inhiḍām ve nefḫ ve rebve nāfiʿdir.

Ve Ṣanʿatı Budur: Zift-i raṭb ve sülāfetü'l-ʿaṣīr aḫẕ olunur ve lāyıḳ olan budur ki zift evvelā mā-ı baḥr veyāḫūd mā-ı milḥ ile mirāren ġasl olunur ḥattā su ṣāf olup ṣafveti üzere ṣabb olunca ḳadar ġasli tekrār olunur ve baʿdehu üzerine mā-ı ʿaẕb ilḳā olunup ġasl olunduktan sonra her sekiz kūze-i fevāris-i ʿaṣīre iki ūḳıyye zift ilḳā olunup ḥāli üzere terk olunur, kaçan idrāk eyleyip ġaleyān sākin olsa evānīye naḳl olunur.

Şarābu'z-Zūfā: Ṣadrda ve iki cenbde ve riyede olan ʿilele ve suʿāl-i ʿatīḳ ve rebve nāfiʿdir ve bevli idrār eder, maġṣa ve nāfiḍe nāfiʿ ve ṭams̱ı cidden müdirr olur.

Ṣanʿatı Budur: Şarāb-ı efsentīnde olan ʿamel gibi ʿamel olunur ve lāyıḳ olur ki eṭıbbā beyninde miḳdārı maʿlūm cervele tesmiye olunan taş vezninde her bir sülāfe-i ʿaṣīre varaḳ-ı zūfādan bir rıṭl daḳḳ olunup kettāndan bir ḫırḳa-i raḳīḳa ile şedd olunduktan sonra ilḳā oluna ve o ḫırḳaya bir ḥacer dahi rabṭ oluna ḫırḳa-i maʿḳūdeyi tersīb eylemesin için ve kırk gün meks̱ edip varaḳ-ı zūfānın ḳuvveti ʿaṣīre ḫurūcundan sonra o şarāb refʿ olunup evānīde kılınır. *Sülāf envāʿ-ı ḫamrdan bir nevʿdir ki ḫamrın ciryāl denmekle maʿrūf olan nevʿinden ecved olur.*

Şarāb-ı Kemāderyūs: Bunun ṣanʿatı şarāb-ı zūfā ṣanʿatı gibidir ve müsaḫḫin ve muḥallil olur, teşennüc ve yereḳāna ve raḥimde olan nefḫe ve buṭʾ-ı haḍma ve istisḳāya nāfiʿdir ve her ne ḳadar ʿatīḳ olsa ecved olur.

Şarāb-ı Ḥāşā: Sūʾ-i haḍma ve ḳıllet-i şehvete ve ḥareketi muḍṭaribe olan ʿaṣaba ve taḥt-ı şerāsīfte olan evcāʿa ve şitāda ʿārıḍ olan ikşiʿrāra ve bedeni tebrīd ve icmād eden sümūm-ı hevāmma nāfiʿdir.

Ṣanʿatı Budur: Ḥāşā daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ondan yüz mis̱ḳāl aḫẕ olunup bir ḫırḳa içine vaḍʿ olunduktan sonra bir kerre ʿaṣīr içine vaḍʿ olunur.

Şarāb-ı Efāvīh: Vecaʿ-ı ṣadra ve iki cenb ve riye ve ḫāṣıre ağrılarına ve nāfiḍ ve ṭams̱a ve s̱elc ve berdde sefer edenlere ve keymūs-ı ġalīẓi olanlara

nāfiᶜ olur, levn-i beşereyi taṣfiye ve nevmi celb ve evcāᶜı teskīn eder ve meṡāne ve iki külye vecaᶜına bürʾ olur.

Onun Ṣanᶜatı Budur: Ḳaṣab-ı ẕerīre altı miṡḳāl, selīḫa sekiz miṡḳāl, esārūn dört miṡḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda sünbül altı miṡḳāl, ᶜūd yedi miṡḳāl. Bu edviyeler cemīᶜan aḫẕ ve daḳḳ ve ḫırḳa-i kettān içine vaḍᶜ ve şedd ve bir miḳdār sülāfe-i ᶜaṣīr içine ilḳā olunur ve kaçan o ᶜaṣīr rāyiḥa-i edviyeyi aḫẕ edip ġaleyānı sākin olsa inā-i āḫere taṣfiye olunur.

Şarāb-ı Rāsen: Ṣadr ve riyeye nāfiᶜdir ve bevli idrār eder.

Ve Ṣanᶜatı Budur: Rāsenin aṣl-ı yābisinden elli miṡḳāl aḫẕ ve bir ḳıṭᶜa ḫırḳa içinde şedd olunduktan sonra altı mikyāl ᶜaṣīr içine ilḳā olunur ve üç aydan sonra taṣfiye olunup istiᶜmāl olunur.

Şarāb-ı Esārūn: Bevli ve ṭamṡı idrār eder ve istisḳāya ve yereḳāna ve verik ve riye ve miᶜde vecaᶜlarına cidden nāfiᶜ olur.

Şarāb-ı Sünbül-i Berrī: ᶜİlel-i kebide ve ᶜusr-i bevle ve ᶜilel-i miᶜdeye ve nefḫe nāfiᶜ olur.

Ṣanᶜatı Budur: Tāze sünbül aṣlı aḫẕ ve saḥḳ olunup elekten geçirilir ve ondan sekiz miṡḳāl-i medḳūḳ bir kūze içine vaḍᶜ olunup iki ay terk olunduktan sonra taṣfiye olunup bir inā içinde refᶜ olunur baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Şarāb-ı Dūḳa: Vecaᶜ-ı ṣadra ve iki cenb ve raḥim ağrılarına nāfiᶜ olur ve ṭamṡ ve bevli idrār ve cüşāyı tehyīc eder ve suᶜāl ve ḍīḳ-ı emᶜāya bürʾ olur.

Ṣanᶜatı Budur: Dūḳūnun aṣlından altmış miṡḳāl aḫẕ ve cerīşen daḳḳ olunur ve bir cerre ᶜaṣīr içine vaḍᶜ olunup iki ay miḳdārı kemā fī'l-aḳdem terk olunup baᶜdehu tervīḳ olunur ve inā-i āḫere ifrāġ olunup istiᶜmāl olunur.

Şarāb-ı Cāvşīr: Fetḳe ve emᶜāda olan şaḳḳa ve raḍḍ-ı ᶜaḍale ve ᶜusr-i nefese nāfiᶜ olur ve bevli idrār ve keymūs-ı ṭıḥāl-i ġalīẓi taḥlīl eder ve emᶜāda olan maġṣa ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve toḫmeye nāfiᶜ olur, ṭamṡı taḥrīk ve veledi iḫrāc eder ve ḥabene yaᶜnī maraḍ-ı baṭndan baṭnı ᶜaẓīm olanlara ve devābb-ı ḫabīṡe ᶜaḍḍına nāfiᶜ olur.

Ṣanᶜatı Budur: Aṣl-ı cāvşīr on miṡḳāl aḫẕ olunup mikyāl-i vāḥid ᶜaṣīre ilḳā olunur, sünbül-i berrī şarābı gibi iki ay terk olunduktan sonra tervīḳ olunup inā-i āḫerde refᶜ ve istiᶜmāl olunur.

Şarāb-ı Kerefs: Şehvet-i ṭaᶜāmı fetḳ eder, miᶜdeye ve ᶜusr-i bevle nāfiᶜdir ve fuḍūl-i bedenin küllīsini taḥlīl eder.

Ṣanᶜatı Budur: Ḥadīs̱ ve mesḥūḳ ve menḫūl bezr-i kerefs yetmiş mis̱ḳāl aḫẕ ve ḫırḳa-i kettāna vaḍᶜ olunup ᶜaṣīre ilḳā olunup kemā fi'l-evvel iki ay terk olunduktan sonra bir ināa vaḍᶜ ve refᶜ olunup istiᶜmāl olunur.

Şarāb-ı Māzeryūn: Aṣḥāb-ı istisḳāya ve vecaᶜ-ı kebide ve meḫāḍdan iḥtirāz eden hatunlara nāfiᶜ olur.

Ṣanᶜatı Budur: Ṭulūᶜu ve ẓuhūru katında māzeryūnun bi-varaḳıhā ḳuḍbānı ḳaṭᶜ olunur ve tecfīf ve daḳḳ olunup onun on iki mis̱ḳāli bir keyl ᶜaṣīre ilḳā olunup iki şehr terk olunur baᶜdehu taṣfiye olunup bir inā içine vaḍᶜ ve refᶜ ve istiᶜmāl olunur.

Şarāb-ı Saḳmūnyā: Vecaᶜ-ı baṭna şifā olur, mirre-i ṣafrāyı ve balġamı dahi ishāl eder. Vaḳt-i ḥaṣādda maḳlūᶜ olan saḳmūnyānın aṣlından on beş mis̱ḳāl saḳmūnyā saḥḳ olunup ḫırḳa-i kettāna vaḍᶜ olunur ve otuz gün terk olunup taḥrīk olunmaz ve bir inā ile refᶜ ve istiᶜmāl olunur. el-Ḥamdü lillāhi ᶜale'l-itmāmi ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ᶜalā seyyidi'l-enāmi ᶜadede mā-yüktebü bi'l-aḳlāmi mā-dāme'l-ibtidāu ve'l-iḫtitāmu. [576a]

Yedinci Maḳāle Mürebbeyāt Beyānındadır

Ṣanᶜatu'l-Cülencebīn: Ḥummāya ve vecaᶜ-ı miᶜdeye nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Verd-i aḥmerden menzūᶜu'l-aḳmāᶜ ve ᶜurūḳ-ı ebyaḍ-ı ṣulbü maḳṭūᶜ olan verd aḫẕ olunup bir s̱evb üzere ruṭūbetine cefāf gelince ḳadar basṭ olunur ve bir iccāneye yaᶜnī leğen içine vaḍᶜ olunup mers olunur ve üzerine ᶜacn-i leyyin ile maᶜcūn olunacak ḳadar menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ilḳā olunur ve bir zücācdan veyāḫūd ġaḍāreden bir ẓarf içine vaḍᶜ olunup kırk gün miḳdārı şemste kılınıp akşam ve ṣabāḥ taḥrīk olunur ve ᶜasele muḥtāc olursa ḥāceti miḳdārı ᶜasel ziyāde ve altı aydan sonra istiᶜmāl olunur. Ve benefsecden dahi cülencebīn ittiḫāẕ olunur, eger sükker ile ittiḫāẕ olunursa ecved olur ve sükker ile ittiḫāẕı sükker izābe olunup onda verd mers olunmakla olur.

Ütrücc Rubbu: Miᶜde ḍaᶜfına ṣāliḥ olur ve ṭaᶜāmı haḍm eder. Ütrücc-i ṭarī aḫẕ olunup her ütrücce ṭūlen şaḳḳ kılınır ve dāḫilde olan ḫāmiḍi tenḳıye olunur ve yeşil ḫazef içine ilḳā olunup mā-ı ᶜaẕb-ı ṣāf ve milḥ-i cerīş ile yedi gün ve baᶜdehu yalnız milḥ mā-ı ᶜaẕb ile yedi gün dahi naḳᶜ olunur levni müteġayyir olup o ütrüccün ḫāricinin levni dāḫili gibi ebyaḍ olun-

ca ḳadar ve o suda ẕevḳ olunmakla mülūḥat olmadığı taʿarrüf olunur. Pes ʿasel-i ceyyid bir cüzʾ, mā iki cüzʾ ʿaseli örtsün için aḫẕ olunup ḳıdra ilḳā ve nār-ı leyyine ile iki sāʿat miḳdārı ṭabḫ ve baʿdehu o ütrücc mā ve ʿasel-den aḫẕ olunup ertesi ġadda ʿasel ile aḫẕ olunup rıġvesi iġlā olunmakla aḫẕ olunur. Ve o ütrücc ki ona idḫāl olunup bir aşa yaʿnī ġalye-i vāḥide ile kaynatılır ve ütrücc aḫẕ olunup ütrücc bir iccānede tebrīd olunur ve üzerine bu edviyeler saçılır: her iki batman ütrücc için zaʿferān, hāl, ḳāḳule her birinden birer miṣḳāl, ḳaranfül, dār-ı ṣīnī her birinden yarımşar miṣḳāl, sükk bir buçuk dānıḳ ẕikr olunan ḥisāb üzere. Bu edviyeler aḫẕ olunup ütrücce iki cānibinden ẕerr olunur ve bir inā içine idḫāl olunup üzerine ʿasel ilḳā olunup istiʿmāl olunur.

Ütrücc-i Mürebbānın Nüsḫa-i Uḫrāsı Budur: Vasaṭu'l-ḥacm ve müdrek[21] ve müstevī ve musaṭṭaḥ ve müsteṭīl ütrücc aḫẕ olunup ṭūlen şaḳḳ olunur ve her ütrücce dört ḳıṭʿa kılınıp cedīde ve ḫazefiyye iccāne içinde naḳʿ olunur ve bu ʿamel kānūn-ı evvelde ve şemsin cedy burcuna taḥvīlinde olur ve bunun ittiḫāẕının ḫayrlı vaḳti şedīdetü'l-berd olan sene olur, zīrā naḳʿ olunan ütrücc ḳıṭʿaları üzere sunun incimādı ziyāde olsa o ḳıṭʿalar ebḳā olur ve baʿdehu milḥ-i cerīş ile delk olunup küllü yevmin iki kerre ġasl olunup tanẓīf olunur ve üç sübūʿ mürūr edince ḳadar bu minvāl üzere her gün iki defʿa ġasl ve baʿde külli ġaslin mā-ı bārid-i cedīd ilḳā olunur sonra sudan iḫrāc olunup bir ṭabaḳ üzere o ḳıṭʿalar naṣb olunur, eger onun eczālarında taʿaffün olur ise o mevḍiʿ-i müteʿaffin sikkīn ile tanẓīf olunup yine mā-ı ʿaẕbe iʿāde olunur ve nehārın iki ṭarafında rıfḳ ile ġasl olunur kırk gün mürūr edince ḳadar ve yine o ḳıṭaʿ sudan iḫrāc olunup ona teʾekkül ve ʿafen iṣābet eyledi ise vech-i meẕkūr üzere ġasl olunmakla tanẓīf olunur ve onun bellesi yaʿnī yaşlığı zāile olsun için bir gün ve bir gece terk olunur ve ertesi gün reʾsi mebsūṭ olan bir ḳıdra veyāḫūd ṭıncīr-i naẓīfe ilḳā olunup onun ġamr ve setr edecek miḳdār su ṣabb olunur, sükker-i medḳūḳtan ütrüccün vezn-i vāḥidinin s̱ülüs̱ü miḳdārı ẕerr olunur ve nār-ı leyyine ile ṭabḫ ve misvāṭ ile tesvīṭ olunur ve baʿdehu o ḳıṭaʿ iḫrāc olunur ve silinip tanẓīf olunur ve bir ṭabaḳ üzere naṣb olunur ve manṣūben iki gün miḳdārı terk olunur sonra yine ṭıncīre iʿāde olunur ve üzerine ütrüccün nıṣf vezni sükker ve sudan

21 Yaʿnī erişmiş.

dahi ütrüccü örtüp dört ʿaded eṣābiʿ-i muttaṣıle miḳdār üzerinde ʿālī olunca ḳadar su ṣabb olunur ve nār-ı leyyine ile ṭabḫa-i ūlā gibi ṭabḫ olunur ve nārda onun fesādından ziyāde ḥaẕer olunur, zīrā min-beyni'l-mürebbeyāt ütrücc mürebbāsını ittiḫāẕ ve ʿamel ziyāde ṣuʿūbetlidir ve gerektir ki senin fehm ve ẕihnin ondan munṣarif olmaya. Ve taḥtında nār īḳād eyledikte nārı leyyine ve sākine eyle ve bu ʿamelden sonra yine o ütrücc ḳıṭʿaları iḫrāc olunup bir ṭabaḳ üzere basṭ olunup üç gün üç gece miḳdārı mütevāliyeten mebsūṭ olduğu ḥāl üzere terk olunur ve yevm-i rābiʿde bir sikkīnin reʾsi ile tanẓīf ve tenḳıye olunup ḳıdra iʿāde olunur ve üzerine ʿasel-i muṣaffādan ütrüccü setr ve dört iṣbaʿ ʿālī olunca ḳadar ʿasel ṣabb olunup nār-ı leyyine ile beş veyāḫūd altı sāʿat miḳdārı ṭabḫ olunur ḥattā o miḳdār ṭabḫta sen rüʾyet edersin ki ẓahr-ı ütrücc üzere lüʾlüʾ gibi ḥabbeler ḫurūc eder ve baʿḍı ġılẓ at ile ʿasele ḳıvām ve ġılẓat ʿārıḍ olur ve o ḥāl müşāhede olundukta nārdan inzāl olunup tebrīd olunur ve sünbül ve ḳaranfül ve dār-ı ṣīnī ve zencebīl ve ḳāḳule ve dār-ı fülfül ve ḫīr-i bevvā her birinden birer cüzʾ aḫẕ olunur ve onlardan meʾḫūẕun mecmūʿunun vezni vezn-i ütrüccün nıṣf-ı ʿöşürü kılınır ütrüccün her menni muḳābilinde edviye iki istār kılınmakla ve o edviye cerīşen daḳḳ olunur ve bir ḳaṣʿa-i ḫaḍrā içine vaḍʿ olunur ve vaḍʿın ṭarīḳi budur: Evvelā o ḳaṣʿaya müheyyā kılınan şeyʾ-i yesīr ekilir ve üzerine bir sāf ütrücc ṣabb olunur yaʿnī bir kat ütrücc basṭ olunup yine o edviyeden şeyʾ-i yesīr ütrüccün üzerine ekilir ve yine ütrücc bir kat bast bu minvāl üzere ütrücc ve edviye kalmayınca ḳadar istif olunur ve baʿdehu üzerine ṭıncīrde bāḳī kalan ʿasel ṣabb olunur ütrüccü setr edip üzerinde dört iṣbaʿ miḳdārı ʿasel ʿālī olunca ḳadar baʿdehu o ḳaṣʿanın reʾsi vis̱āḳ-ı ves̱īḳ ile şedd olunup bir mevḍiʿe vaḍʿ olunur ki ona sovuk ve yaşlık iṣābet eylemez. Ve maʿlūm buyurula ki ütrüccün ʿalāmet-i idrāki budur ki su ile dolu olan leğen içine vaḍʿ olunsa müdrek ve yetişmiş olan ütrücc rüsūb eder.

Sefercel-i Mürebbā: Taḳviye-i miʿdeye ve sūʾ-i haḍma ve fem-i miʿde sebebi ile ʿārıḍ olan ḳaẕfa ṣāliḥ olur ve ṭabʿı ʿaḳl eder.

Ṣanʿatı Budur: Ceyyid ve kebīr sefercel aḫẕ ve dāḫilinde olan esḳāṭı ve s̱üflü tenḳıye ve ẓāhirinde olan ḳışrdan taṭhīr ve tanẓīf olunur ve kendisi dört ḳıṭʿa kılınıp mā ile ve ʿasel ile ṭabḫ olunur ve su iki cüzʾ, ʿasel cüzʾ-i vāḥid kılınır. Ve bir ḳavm dahi şarāb ve ʿasel ile ṭabḫ ederler, bu minvāl

üzere ṭabḫ ʿamel için ecved olur. Ve bu ṭabḫtan sonra tebrīd olunup yevm-i s̱ānīde o sefercel yalnız ʿasel ile ṭabḫ olunur ve baʿdehu sefercel bir iccānede basṭ olunup ütrücc-i mürebbā bābında ẕikr olunan edviye üzerine nes̱r olunur ve ṭabḫtan bāḳī olan ʿasel üzerine nes̱r olunup ḥıfẓ olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā: Bu mürebbā sefercel ḍaʿf-ı miʿdeye ve ishāle nāfiʿdir. Müdrek yaʿnī naḍīc-i tāmmı olan sefercel aḫẕ olunup dört ḳıṭʿa kılınır ve cevfinde olan ḥabbdan tenḳıye olunup o sefercelin ẓāhiri ve ḫārici dahi kettāndan nesc olunan mindīl ile mesḥ olunur ve üzerine bir cüzʾ ʿasel ve dört cüzʾ su seferceli setr ve taġṭıye edecek miḳdār ṣabb olunur ve iki veyāḫūd üç ġalye ile iġlā olunduktan sonra taṣfiye olunup üzerine menzūʿu'r-rıġve ʿaselden bir cüzʾ ve sudan dahi bir cüzʾ ṣabb olunup iki veyāḫūd üç ġalye ile kaynatılır ve baʿdehu taṣfiye olunup o sefercel bir ṭabaḳ üzere basṭ olunur ve yaşlığı [576b] cefāf edince ḳadar terk olunur ve baʿdehu mesḥ olunup ḳıdra iʿāde olunur ve seferceli setr edip eṣābiʿ-i maḍmūmenin dördü miḳdārı üzerine çıkınca ḳadar ʿasel ṣabb olunur ve bir aşa kaynatılıp üzerine ʿamel-i ütrüccde ẕikr olunan edviye ekilir ve püstūḳa-i ḫaḍrāya vaṭʿ ve reʾsi vis̱āḳ ile şedd olunur. Ve baʿdı eṭıbbā ona ḳāḳule ve ḳaranfül ve zaʿferāndan mā-ʿadā efāvīh ṭarḥ eylemezler, ancak onları ṭarḥ ederler.

Cizr-i Mürebbā: Havuç mürebbāsı ebrideye ve ḍaʿf-ı külāya ve vecaʿ-ı ṣulbe yaʿnī arka ağrısına nāfiʿ ve bāha muʿīn olur, o mürebbā budur: Ṣalābetli ve levni ṣāfī ve naḳī cizr aḫẕ olunup iki ṭarafları ḳaṭʿ olunur ve üzerine bir mis̱li fānīẕ ve sükkerden biri ṭarḥ olunup onları setr edecek miḳdār üzerlerine su ṣabb olunur ve yumuşayınca ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunup nārdan indirilir ve bir ṭabaḳ üzere kuruyunca ḳadar basṭ olunup üzerinde olan dürīleri mesḥ olunur ve baʿdehu ḳıdra iʿāde olunur ve üzerine menzūʿu'r-rıġve ʿaselden cizri setr ve taġṭıye edip dört iṣbaʿ ʿālī olunca ḳadar ṣabb olunur ve cemīʿan evzā-i cizrde ʿaselin nüfūẕu rüʾyet olunca ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunup nārdan inzāl olunur ve bir püstūḳaya o cizrden bir kat naḍd olunur yaʿnī dizilir ve üzerine efāvīh ekilir ve bu minvāl üzere püstūḳa dolunca ḳadar naḍd ve ẕerr olunur.

Helīlec-i Mürebbā: Ṣīn'de ve Hind'de helīlecin ṭurātı ile ʿamel olunur yaʿnī ṭarīleri terbiye olunur ve Hind'de terbiye olunup bizim diyārımıza ḥaml ve naḳl olunan helīlec mürebbāsı ceyyid olur. Ammā bizim yaʿnī

muṣannifin diyārında maᶜmūl olan bu ṣıfat üzeredir: Helīlec-i Kābülī-i fāiḳ aḫẕ olunur, nedī ve remlī ve ᶜaẕb-ı ġayr-i māliḥ bir arḍda ḥufre kazılır ve o ḥufrede bir kat helīlec dizilir ve üzerine bir kat reml-i nedī saçılır ve o helīlec fevḳinde ve taḥtında reml-i nedī olur ve üzerine su saçılır ve iki gün sonra o maḥallden ihlīlec aḫẕ olunup üzerine reml-i evvelin ġayri reml-i ṭarī-i āḫer ilḳā olunur ve yine iki gün terk olunur teraṭṭub eylesin için. Bu minvāl üzere on gün miḳdārı her iki günde remli tecdīd olunur ve bu ᶜamel ile helīlec terṭīb olunur ve müntefiḫ olup büyür ve baᶜdehu üç kerre veyāḫūd dört kerre mā-ı ᶜaẕb ile ġasl olunur. Ve temr ve suᶜd dahi aḫẕ olunup mā-ı keṡīr ile ṭabḫ olunur ve o maṭbūḫun suyu aḫẕ olunup helīlec-i mevṣūfe içine ṭarḥ olunduktan sonra nār-ı leyyine ile ḳalīlen ḳalīlen ṭabḫ olunur ve kaçan münṭabıḫ olsa ġasl-i naẓīf ile ġasl olunur. Ve bu ᶜamelden sonra ᶜasel aḫẕ olunup kaynatılır ve rıġvesi aḫẕ olunur ve ṭabḫ olunup ve ütrücc-i mürebbā bābında ẕikr olunan edviye dahi aḫẕ ve raḳīḳ ve naẓīf bir ḫırḳa-i kettāna şedd olunur ve ḳıdr-ı mezkūra o ḫırḳa taᶜlīḳ olunur ve küllü sāᶜatin mers olunur ḳuvveti o maṭbūḫa ḫurūc edince ḳadar. Ve kaçan tamām üzere münṭabıḫ olsa bir iccāne-i ġaḍāre içine ilḳā olunup iki veyāḫūd üç gün terk olunur ihlīlec edviyenin ḳuvvetini aḫẕ eylesin için ve bir inā-i züccāca ilḳā olunup üzerine menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ve onun dahi üzerine sükk ve zaᶜferān ve murād eylediğin ḳadar miḳdār-ı ḳalīl ᶜanber ilḳā olunur ve fem-i inā şedd olunup istiᶜmāl olunur. Ve o mürebbā her ne ḳadar ᶜatīḳ olsa ecved olur.

Nüsḫa-i Uḫrā Helīlecü'l-Mürebbā: Helīlec-i kibār-ı Kābülīden yüz ᶜaded helīlec aḫẕ olunup suda naḳᶜ olunur, su ile beş gün miḳdārı şemse vaḍᶜ olunmakla ve baᶜdehu iḫrāc olunup beş gün miḳdārı sercīn-i raṭbda kılınıp küllü yevmin üzerine su dökülür ve baᶜdehu serḳīnden iḫrāc olunup ġasl-i naẓīf ile ġasl olunur ve baᶜdehu erüzz ve keşk ve temr her birinden otuz dirhem ve miḳdār-ı ġamre su aḫẕ olunup bunlar ile helīlec nār-ı leyyine üzere su zāil olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu iḫrāc olunup helīlec ḫırḳa-i kettān ile mesḥ olunduktan sonra iğne ile ona ġarz olunur ve üzerine ᶜasel-i ḳaṣab helīleci setr edip dört parmak miḳdārı ᶜālī olunca ṣabb ve ᶜasel ġalīẓ olunca ḳadar ṭabḫ olunur, istiᶜmāl olunur.

Helīlec-i Mürebbādan Nevᶜ-i Āḫer: Helīlec-i Kābülīden yüz ᶜaded helīlec-i ceyyide aḫẕ olunup ġasl-i naẓīf ile ġasl olunur ve bir gece ᶜalā-ḥālihi

terk olunmakla ḳalīlen ḳalīlen tecfīf olunur ve üzerine mā-ı muṭlaḳ veyāḫūd mā-ı keşk-i şaᶜīr helīleci örtüp dört parmak miḳdārı üzerine ḫurūc edince ḳadar ṣabb olunup nār-ı leyyine ile su zāil olunca ḳadar ṭabḫ olunup tennūra vaḍᶜ olunur, ertesi gün iḫrāc olunup bir ṭabaḳ üzere basṭ olunur ve bir ḳıṭᶜa ḫırḳa ile mesḥ olunup ibre ile ġarz olunur ve üzerine meybuḫtec ṣabb ve helīlec yumuşayınca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜde't-telyīn nārdan inzāl olunup üzerine efāvīh ẕerr olunur ve refᶜ olunup istiᶜmāl olunur.

Şeşḳāḳīl-i Mürebbā: Şeşḳāḳīl zencebīl gibi ᶜurūḳtur, Hind'den meclūb olur, onun ṭarīlerinden ehl-i Hind mürebbā ittiḫāẕ ederler, o mürebbā fāiḳ mürebbā olur. Ammā bizim katımızda bu ṣıfat üzere ᶜamel olunur: Şeşḳāḳīl evvelā ıssı su ile ıslatılır ḳışr-ı ḫārici müsterḫī olunca ḳadar ve baᶜdehu sikkīn ile dahi taḳşīr olunur sonra mā-ı bārid içinde yedi gün miḳdārı naḳᶜ olunup her gün suyu tecdīd olunur, onun ḫārici ve dāḫili raṭb olup yumuşayınca ḳadar bu vech üzere ᶜamel olunur ve baᶜde't-terṭīb mā ve ᶜasel ile ṭabḫ olunur ve onun suyu iki cüzᵓ ve ᶜaseli bir cüzᵓ kılınır ve baᶜdehu yalnız ᶜasel içinde ġalye-i vāḥide ile kaynatılıp zücācdan bir kap içine ilḳā olunur ve her kaçan ᶜasel ruṭūbet-i şeşḳāḳīl ile raḳīḳ olsa o ᶜasel içinden iḫrāc olunup menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel-i uḫrāda ẕikri sābıḳ efāvīh ilḳā olunur.

Zencebīl-i Mürebbā: Zencebīl ᶜurūḳ-ı ṣabbāġīn gibi cevf-i arḍda biraz ᶜurūḳtur, diyār-ı Ṣīn'de onun ṭurātı ile fāiḳ mürebbā ṣınāᶜa olunur ve o mürebbā bize ᶜasel içinde veyāḫūd mā-ı erüzz içinde ḥaml ve naḳl olunur. Ve keẕālik bizim katımızda dahi zencebīl-i yābisten mürebbā ittiḫāẕ olunur bu ṭarīḳ üzere ki zencebīl-i yābis bir ay miḳdārı bi-ġayri milḥ naḳᶜ olunur ve bir ḳavm-i āḫer zencebīl-i yābisi helīlecde ẕikr olunduğu üzere remle defn ederler baᶜdehu helīlec bābında ẕikr olunan üzere ṭabḫ ederler.

İccāṣ-ı Mürebbā: Eger iccāṣ raṭb ve tāze ise çekirdeği nezᶜ ve iḫrāc olunup maᶜa'l-ᶜasel su ile ṭabḫ olunur ve baᶜdehu yalnız bal içine konulup bundan aḳdem ẕikr olunduğu üzere ona efāvīh dahi idḫāl olunur. Ve eger iccāṣ yābis ise üç gün miḳdārı suda naḳᶜ olunup ve baᶜdehu ṭabḫ olunur.

Lift-i Mürebbā: Lift-i ceyyid aḫẕ olunur, dört ḳıṭᶜa ile altı ḳıṭᶜa arasında ḳaṭᶜ olunur, liftin ṣıġar u kiberi ḥasebince ḳıṭᶜaları ziyāde ve noḳṣān kılınır ve baᶜdehu ḳışr-ı ḫārici izāle olunup evvelā dört gün miḳdārı maᶜa'l-milḥ su

içinde ve baᶜdehu üç gün yalnız mā-ı ḥārr içinde naḳᶜ olunur ve sonra mā ve ᶜasel ile ṭabḫ olunur ve baᶜdehu ᶜasel ve efāvīh içinde kılınır.

Levz-i Mürebbā: Bādemin tatlısı iḫtiyār olunup maᶜa-ḳuşūrihi aḫẕ olunur ve min-ġayri naḳᶜin ṭabḫ olunup s̱aḳb olunduktan sonra rāyiḥa-i ṭayyibesi olan efāvīhte kılınır.

ᶜĪdānu'l-Belesān Mürebbāsı: Raṭb olan ᶜīdānu'l-belesāndan iki defᶜa ṭabḫ olunup üzerine ẕikri mürūr eylediği üzere efāvīh idḫāl olunmakla ebnec ittiḫāẕ olunur. Enbec o mürebbādır ki sükker ile terbiye olunur.

Emlec-i Mürebbā: Emlec-i fāiḳten ġayr-i meksūr olanlar iḫtiyār olunup yumuşayınca ḳadar yedi gün mā-ı bāridde naḳᶜ olunur, kaçan telyīn ve terṭīb olunup müntefiḫ olsa bundan aḳdem ẕikr olunduğu üzere iki kerre ṭabḫ olunup üzerine efāvīh ṭarḥ olunur ve baᶜdehu su ile iki aşa kaynatılıp üzerine rıġvesi menzūᶜ ᶜasel ve onun dahi üzerine [577a] efāvīh ilḳā olunur baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Tuffāḥ-ı Mürebbā: Tuffāḥ mürebbāsı ḳaẕf ve ḳayḥa ṣāliḥ olur; iki cüzʾ su ve bir cüzʾ ᶜaseş ile tuffāḥ-ı ḥulv ü ṣānī evvelā ṭabḫ olunur ve baᶜdehu yalnız ᶜasel ile dahi ṭabḫ olunur ve zücācdan bir kap içine vaḍᶜ olunup üzerine menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ve onun üzerine efāvīhten ütrücc mürebbāsı ᶜamelinde ẕikr olanlar ilḳā olunur.

Sekizinci Maḳāle Aḳrāṣ Beyānındadır

Bunda dahi kelāmımız maḳālāt-ı sālifede olan kelāmımız gibidir yaᶜnī menāfiᶜ-i külliyyesi olanları ẕikr eyleriz ve menfaᶜati baᶜḍı ᶜuḍva maḫṣūṣ olanları cümle-i s̱āniyeye teʾḫīr eyleriz.

Aḳrāṣu'l-Kevākib: Bu aḳrāṣa ḳudemā-ı eṭıbbā taᶜẓīmi ziyāde ederler ve taᶜẓīmleri bir ḳadre bāliġ olur ki ona o ḳadrde aḳrāṣu'l-kevākibi'l-emzedḫayānā tesmiye olunur yaᶜnī aḳrāṣ-ı kevkeb ḥayāta ġālib olmağa bir nesneyi terk ve taḫliye eylemez. Bu ḳurṣ ḍaᶜīfe ve fuḍūle ḳābile olan miᶜdeye ṣāliḥ olup sāir aᶜḍāya fuḍūl tevzīᶜ olunmağa māniᶜ olur ve cüşā-i ḫāmiḍi izāle eder ve cebhe üzere ṭılā olunup ṣudāᶜı defᶜ eder ve nevāzile ve vecaᶜ-ı esnāna nāfiᶜ olur ve sinn-i müteʾekkileye ḳınne yaᶜnī kasnı ile vaḍᶜ olunur ve vecaᶜ-ı üẕüne ve nefs̱-i deme ve her ᶜuḍvdan seyelān eden deme ve suᶜāl-i müzmine ve ḥummayāt-ı dāireye mā-ı merzencūşta saḳy olunsa nāfiᶜ olur

ve mā-ı sez̠ābda saḳyı sümūm-ı melz̠ūᶜa vü meşrūbeye nāfiᶜ olur. Ve onun aḫlāṭında kevkebü'l-arḍ vāḳiᶜ olur ve eks̠er-i eṭıbbā katında kevkebü'l-arḍ ṭalḳtır ve baᶜḍılar dahi ṭīn-i Şāmūs olmağa z̠āhib oldular.

Ve o ḳurṣta ṭalḳ maᶜnāsına olan kevkebü'l-arḍın vech-i menfaᶜati budur ki ṭalḳ ḥaml-i miᶜdeyi telṭīḫ edip onunla terekküb eder, ḳurṣun edviyeleri ᶜamelini işleyince ḳadar miᶜdenin ḥārr-ı ġarīzīsinden münfaᶜil olmaz ve ḳuvvet-i kāmile ile fiᶜlini tamāmen işler.

Ve aḳrāṣ-ı kevkebin aḫlāṭını eṭıbbānın z̠ikr eylediği üzere biz dahi z̠ikr eyleyelim, o aḫlāṭ budur: Mürr ve cünd-i bīdester ve sünbül ve selīḫa ve ṭīn-i maḫtūm ve ḳuşūr-ı yebrūḥ her birinden dörder dirhem, afyūn ve zaᶜferān ve ḳusṭ ve kevkebü'l-arḍ yaᶜnī ṭalḳ her birinden beşer dirhem, ḫaşḫāş-ı ebyaḍ altı dirhem, dūḳū, enīsūn, sīsāliyūs, bezrü'l-benc ve meyᶜa-i sāile ve bezr-i kerefs her birinden sekizer dirhem. Bu edviyelerin baᶜde'l-aḫz̠ ṣumūġu şarāb-ı reyḥānīde ıslatılır ve edviye-i sāiresi daḳḳ olunup o ṣumūġ-ı mebşūşe ile maᶜcūn kılınır ve her ḳurṣu nıṣf dirhem vezninde olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiḫāz̠ olunur ve ẓıllda tecfīf olunur.

Cumhūr-ı Eṭıbbānın Muḫtārları Olan Aḳrāṣ-ı Verddir: Vecaᶜ-ı miᶜdeye nāfiᶜ ve miᶜdeden ruṭūbātı cālī ve ḥummayāt-ı balġamiyyeyi ve müzmineyi izāle eder.

Aḫlāṭı Budur: Menzūu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer yirmi dirhem, sünbülü'ṭ-ṭīb ve uṣūlü's-sūs her birinden onar dirhem ve baᶜḍı eṭıbbā aṣl-ı sūs bedeline rubb-ı sūs kıldılar. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup müs̠elles̠ ile maᶜcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ittiḫāz̠ olunup ẓıllda tecfīf olunur.

Esḳalībāz̠is Ṭabībin Muḫtārı Olan Aḳrāṣ-ı Verddir: Bu aḳrāṣ muṭfīdir, miᶜde ḥarāretini söndürür, miᶜdeyi taḳviye ve evcaᶜını teskīn eder, rebve ve ḥarāret ve telehhübe ve ruṭūbete ve inḳılāb-ı miᶜdeye ve lehs̠e ve iḥtirāḳa nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Verd-i ṭarī altı mis̠ḳāl, aṣl-ı sūs dört mis̠ḳāl, sünbül-i Hindī iki mis̠ḳāl. Bu edviyeler meypuḫtec ile maᶜcūn kılınıp her ḳurṣu birer dirhemden olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiḫāz̠ olunur ve gölgede kurutulur.

Saḳmūnyā İle Aḳrāṣ-ı Verd Ṣanᶜatıdır: Ḥummayāt-ı ṣafrāviyyeye ve ḥaṣra nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd on iki dirhem, sünbülü'ṭ-ṭīb uṣū-lü's-sūs her birinden sekizer dirhem, saḳmūnyā üç dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup maᶜcūn kılınır ve ḳurṣ ittiḫāẕ olunup gölgede kurutulur ve mā-ı bārid ve cüllāb ve sikencebīn ile şürb olunur.

Ṭabāşīr İle Aḳrāṣ-ı Verd Ṣanᶜatıdır: Balġamdan ve ṣafrā-i ᶜatīḳadan ḥādis̱ olan ḥummayāt-ı muḫtelifeye nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer beş dirhem, sünbülü'ṭ-ṭīb iki dirhem, ṭabāşīr bir dirhem, ġāfes̱ ᶜuṣāresi sekiz dirhem. Bu edviye mesḥūḳaten cemᶜ olunup ḳurṣ kılındıktan sonra gölgede tecfīf olunuğ is-tiᶜmāl olunur.

Debīd-i Verd Tesmiye Olunan Aḳrāṣ-ı Verd Budur: Kebid ve ṭıḥāl süd-delerine ve ḥummayāt-ı sevdāviyye vü balġamiyyeye nāfiᶜdir: Verd on dir-hem, ᶜuṣāre-i sūs beş dirhem, sünbül, selīḫa, fiḳāḥ-ı iẕḫir, mürr, zaᶜferān, maṣṭakī her birinden ikişer dirhem. Bunlardan mürr ve zaᶜferān ḫallde naḳᶜ olunur ve bāḳīleri daḳḳ olunup elekten geçirildikten sonra cemīᶜan ḫall-i meẕkūr ile maᶜcūn kılınıp aḳrāṣ kılınır. Eger sen murād edersen bal ile maᶜ-cūn eyle.

Aḳrāṣ-ı Verd-i Āḫer: Ḥummā-ı ġıbba nāfiᶜdir: Verd-i aḥmer beş cüzʾ, sünbül, zaᶜferān, maṣṭakī, enīsūn, lükk, ᶜīdān her birinden onar cüzʾ, ᶜuṣā-re-i ġāfes̱, efsentīn her birinden ikişer cüzʾ, fiḳāḥ-ı iẕḫir, helīlec-i aṣfer her birinden birer cüzʾ, bir nüsḫada verd sünbül ve maṣṭakī gibi onar cüzʾ kılın-mıştır. Bu meẕkūrlar daḳḳ olunup mā-ı kerefs ile maᶜcūn kılınır ve her ḳurṣ nıṣf mis̱ḳāl olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Sünbül İle Maᶜmūl Olan Aḳrāṣ Budur: Bu ḳurṣ vecaᶜ-ı kebide nāfiᶜ olur: Sünbül, lükk-i maġsūl, aṣl-ı sūs her birinden dörder dirhem, efsentīn, key-ye, zaᶜferān, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱, rāvend-i ṣīnī her birinden üçer dirhem, verd yedi dirhem. Bunlar daḳḳ olunup elekten geçirilir ve mā ile maᶜcūn kılınıp aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Kāfūr: Lehībi mutfīʾ ve iltihāb-ı ḥummāyı müsekkin, sille ve dıḳḳa nāfiᶜdir, ᶜaṭaşı ve kerbi ve ḳayʾ-ı demi giderir: Ṭabāşīr dört dirhem, verd yedi dirhem, bezr-i ḫıyār, baḳlatu'l-ḥamḳā, bezrü'l-ḳarᶜı'l-ḥulv ve kes̱īrā ve nārdīn ve ṣamġ ve rubb-ı sūs ve ᶜūd-ı niyy ve ḳāḳule her birinden üçer dirhem ve zaᶜferān iki dirhem ve sükker-i ṭaberzed ve terencebīn her

birinden yedişer dirhem, kāfūr bir buçuk dirhem. Bu meẕkūrlar daḳḳ olunup bezr-i ḳaṭūnā luᶜābı ile maᶜcūn kılınıp ḳurṣ yapılır.

Aḳrāṣ-ı Kāfūrun Nüsḫa-i Uḫrāsı: Miᶜde ve kebid telehhübüne ve ḳaẕf-ı deme ve ᶜaṭaşa ve ḥummayāt-ı ḥāddeye nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ṭabāşīr dört dirhem, menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer on dirhem, ᶜūd-ı ṣırf-ı ceyyid, ḳāḳule, rubb-ı sūs her birinden üçer dirhem, sükker-i ṭaberzed, terencebīn, ḥabbu'l-ḳıs̱s̱āi'l-muḳaşşer her birinden ikişer dirhem, zaᶜferān, kāfūr her birinden birer dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup bezr-i ḳaṭūnā luᶜābı ile maᶜcūn kılınır, her bir ḳurṣ bir dirhem olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup gölgede tecfīf ve baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā: Aḳrāṣ-ı kāfūrun bu nüsḫası ḥummayāt-ı ḥāddeye nāfiᶜ, kebidin süded-i şedīdelerini teftīḥ eder.

Aḫlāṭı Budur: Benefsec-i yābis, nīlūfer her birinden üçer dirhem, bezr-i ḳıs̱s̱ā ve bezr-i ḳas̱ed ve ṭabāşīr ve zaᶜferān ve kes̱īrā ve ṣamġ-ı ᶜArabī ve ᶜuṣāretü's-sūs her birinden ikişer dirhem, verd beş dirhem, rīvend-i ṣīnī, lükk her birinden birer dirhem, kāfūr bir mis̱ḳāl, terencebīn, sükker her birinden onar dirhem. Bu edviyeler saḥḳ olunup ḳurṣ kılınır.

Nüsḫa-i Uḫrā: Kāfūr, ᶜūd-ı niyy her birinden nıṣf dirhem, zaᶜferān, ṭabāşīr her birinden ikişer mis̱ḳāl, bezrü'l-ḳıs̱s̱ā, bezrü'l-ḳas̱ed, kes̱īrā, lükk, ᶜuṣāretü's-sūs, ḳāḳule her birinden [577b] ikişer dirhem, verd yedi dirhem, sükker, terencebīn her birinden onar dirhem. Bu edviyeler saḥḳ olunup maᶜcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Kāfūr Li'l-Muṣannif: Hindebā ve ḫass ve baḳlatu'l-ḥamḳā büzūrunun her birinden ikişer dirhem, bezr-i ḳarᶜın muḳaşşeri ve ḥabb-ı ḫıyār-ı muḳaşşer her birinden ikişer dirhem ve s̱ülüs̱ dirhem, rubbu'l-keder üç dirhem, eger o rubb bulunmazsa bedeline üç dirhem ṣandal-ı meḳāṣırī vaḍᶜ olunur, sereṭān-ı muḥraḳ, zaᶜferān, rubbu's-sūs, kāfūr her birinden birer dirhem, verd dört dirhem. Bunlardan ḳurṣ ittiḫāẕ olunur.

Terencebīn İle Maᶜmūl Olan Aḳrāṣ-ı Ṭabāşīrdir: Ḥummā-ı ḥāddeye nāfiᶜ ve muṭfīᵓ olur.

Aḫlāṭı Budur: Verd altı dirhem, terencebīn dört dirhem, neşā üç dirhem, ṣamġ-ı kes̱īrā, ṭabāşīr, zaᶜferān her birinden ikişer dirhem. Mā-ı terence-

bīn ve bezr-i ḳaṭūnā luᶜābı ile maᶜcūn kılınır. Ve bir ḳavmin ẕikr olunan aḫlāṭı üzere bezr-i ḳıs̱s̱ā ve bezr-i ḫıyār ve bezr-i baḳlatu'l-ḥamḳā ve bezr-i ḳarᶜ-ı ḥulv her birinden ikişer dirhem dahi ziyāde eylediler. Ve ᶜalā kilete'n-nüsḫateyn bi'l-cümle saḥḳ ve maᶜcūn olunup aḳrāṣ kılınır.

Bezr-i Ḥummāḍ İle İttiḫāẕ Olunan Aḳrāṣ-ı Ṭabāşīr Budur: Ḥummayāt-ı ṣafrāviyyeye ve ġıbba nāfiᶜdir ḫuṣūṣan ṭabᶜda inḥilāl dahi ola.

Aḫlāṭı Budur: Verd sekiz dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī ve ḥummāḍın bezr-i muḳaşşeri, ḳalīlen kavrulmuş neşā her birinden dörder dirhem, ṭabāşīr üç dirhem, zaᶜferān iki dirhem. Bu edviye daḳḳ olunup rummān-ı ḫāmiḍ suyu ile yāhūd mā-ı ḥıṣrım ile maᶜcūn kılınıp onlardan ḳurṣ ittiḫāẕ olunur ve ḥıṣrım-ı sāẕec rubbu ile veyāḫūd şarāb-ı rībās ile saḳy olunur. Ve bir ḳavm o aḫlāṭ üzere ṭīn-i Ermenī ve enberbāris ᶜuṣāresinin her birinden ikişer dirhem şāh-bellūṭ-ı maḳlüvvden üç dirhem ziyāde eylediler.

Aḳrāṣ-ı Enberbāris: Ḥummā-ı ḥāddeye ve evrām-ı kebide ve ᶜaṭaş-ı şedīde nāfiᶜ olur. Enberbārisin ᶜuṣāresi veyāḫūd kendi her hangisi olursa dört dirhem, bezr-i ḫıyār, maṣṭakī, ṭabāşīr, sünbül, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱, aṣl-ı sūs, terencebīn her birinden ikişer dirhem, lükk ve rīvend-i ṣīnī ve zaᶜferān her birinden birer dirhem, verd on iki dirhem. Bu edviyelerden her ḳurṣ birer dirhem olmak üzere aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve eşribe-i ṣāliḥadan biri ile saḳy olunur. Ve bir ḳavm o aḫlāṭın üzerine iki dirhem efsentīn ᶜuṣāresi ve bir dirhem esārūn ve bezr-i kerefs ve bezr-i rāziyānecin her birinden iki buçuk dirhem füvve-i ṣabbāġīn iki dirhem ziyāde eylediler.

Aḳrāṣ-ı Enberbāris Nüsḫa-i Uḫrāsı: Ḥummayāt-ı mültehibeye ve evrām-ı kebide ve evrām-ı miᶜdeye nāfiᶜdir: Enberbāris, rubb-ı sūs, verd, bezr-i ḳıs̱s̱ā, biṭṭīḫin bezr-i muḳaşşer ü medḳūḳ u menḫūlü her birinden üçer dirhem, maṣṭakī, sünbül-i ṭīb, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱ her birinden ikişer dirhem, füvve-i ṣabbāġīn, rāvend-i ṣīnī, zaᶜferān her birinden birer dirhem, bezr-i keşūt, bezr-i hindebā her birinden üçer dirhem, ṭabāşīr bir buçuk dirhem, terencebīn altı dirhem. Bunlar daḳḳ olunup mā-ı terencebīn ile maᶜcūn ve baᶜdehu her bir ḳurṣu bir mis̱ḳāl olmak üzere aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup şürb olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā Aḳrāṣ-ı Enberbāris: Maᶜa'l-ḥummā olan evcāᶜ-ı kebide ve ᶜaṭaşa ve yereḳāna nāfiᶜ olur: Verd-i ṭarī yedi dirhem, enberbāris

ᶜuṣāresi ve terencebīn her birinden üçer dirhem, keşūt-ı yābis veyāḫūd onun bezri ve nārdīn ve ṭabāşīr her birinden birer buçuk dirhem, zaᶜferān, lükk, rāvend her birinden birer dirhem, ᶜuṣāretü's-sūs iki buçuk dirhem. Bu meẕkūrlar daḳḳ olunup mā-ı terencebīn ve mā-ı hindebādan biri ile maᶜcūn kılınır.

Nüsḫa-i Uḫrā Li-Enberbāris: Ḥummayāt-ı mültehibeye ve ᶜaṭaş ve kerbe ṣāliḥ ve muṭfīᵓdir: Enberbāris veyāḫūd ᶜuṣāresi ve sūs ᶜuṣāresi ve ṭabāşīr her birinden üçer dirhem, sünbül bir dirhem, bezr-i ḫıyār üç buçuk dirhem, verd altı dirhem, bezr-i baḳla, zaᶜferān, neşā, keṯīrā her birinden ikişer dirhem, kāfūr yarım dirhem. Bunlar daḳḳ olunup maᶜcūn olunurlar.

Nüsḫa-i Aḳrāṣ-ı Enberbāris-i Uḫrā: Enberbāris, bezr-i ferfaḫ, sünbül, ᶜuṣāretü's-sūs, keṯīrā, ṣamġ-ı ᶜArabī, neşāstec her birinden üçer buçuk dirhem, ṭabāşīr, kāfūr, zaᶜferān her birinden birer dirhem daḳḳ olunup su ile maᶜcūn kılınır ve ḳurṣ ittiḫāẕ olunur.

Muṣannifin Terkīb Eylediği Enberbāris Aḳrāṣı: Enberbāris rubbu beş dirhem, ᶜuṣāretü'l-ġāfeṯ, ṭabāşīr her birinden ikişer dirhem, lükk-i maġsūl, zaᶜferān, kündür, sünbül, ᶜuṣāretü'l-efsentīn, rāvend, lisānu'ṯ-ṯevr her birinden ikişer buçuk dirhem, bezr-i hindebā, keşūt her birinden üçer dirhem, baḳlatu'l-ḥamḳā bezri bir buçuk dirhem, zaᶜferān bir dirhem; mā-ı hindebā ile ḳurṣ yapılır.

Ḳurṣ-ı Efsentīn: Ḥummayāt-ı müteḳādimeye nāfiᶜdir, cidden müfettih ve müdirr ve müşehhīdir.

Aḫlāṭı Budur: Enīsūn, efsentīn, esārūn, bezr-i kerefs, levz-i mürr-i muḳaşşer veznleri mütesāvī aḫẕ olunup mā-ı bārid ile maᶜcūn olunup ḳurṣ kılınır ve baᶜdehu saḳy olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā Li-Aḳrāṣı'l-Efsentīn: Kebide ve ṭıḥāle ve miᶜdeye ve ḥummā-ı ġıbbe ve ḥummā-ı müṯelleṯeye nāfiᶜdir: Enīsūn iki miṯḳāl, esārūn, efsentīn-i Rūmī, bezr-i kerefs, levz-i mürr-i muḳaşşer yaᶜnī iki ḳışrı dahi izāle olunmuş acı bādem, maṣṭakī, sünbül, ᶜuṣāre-i ġāfeṯ her birinden birer miṯḳāl, ṣabır-ı İsḳūṭarī, sāẕec-i Hindī her birinden birer buçuk miṯḳāl. Bu meẕkūrlar daḳḳ olunup maᶜcūn kılındıktan sonra aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Ġāfeṯ: Ḥummayāt-ı mültehibeye ve ᶜatīḳaya ve ᶜaṭaşa ve südede ve evrām-ı kebide ve ṭıḥāle ve yereḳāna nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: ʿUṣāretü'l-ġāfes̱ altı istār, menzūʿu'l-aḳmāʿ verd-i aḥmer, sünbülü'ṭ-ṭīb her birinden ikişer istār, terencebīn-i münaḳḳā altı istār, ṭabāşīr dört dirhem. Bu edviye cemʿ olunur ve maʿcūn kılınıp ḳurṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Keber: Evcāʿ-ı ṭıḥāle nāfiʿ olur: Aṣl-ı keber ḳuşūru ve uşşaḳ her birinden dörder istār, rāvend-i ṭavīl iki istār, bezr-i bencengüşt ve fülfül-i esved her birinden altışar istār. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemʿ olunup uşşaḳ ḫall-i ḫamr ile naḳʿ olunur ve onunla edviye cemʿ olunup ḳurṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Lükk: ʿĪdān ve füvve ve enīsūn ve bezr-i kerefs ve efsentīn ve esārūn ve levz-i mürr-i muḳaşşer ve ḳusṭ ve dār-ı ṣīnī ve zerāvend-i ṭavīl ve ʿuṣāretü'l-ġāfes̱ her birinden beşer dirhem daḳḳ olunduktan sonra maʿcūn kılınıp aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣu'l-Kākünec: Külā ve mes̱āne evcāʿına ve dem ve midde bevline ve cereb-i mes̱āneye nāfiʿdir.

Aḫlāṭı Budur: Bezr-i biṭṭīḫ otuz altı mis̱ḳāl, afyūn yedi mis̱ḳāl, bezrü'l-benci'l-ebyaḍ ve bezrü'l-kerefs ve bezrü'l-ḥummāḍ her birinden dokuz mis̱ḳāl, bezrü'ş-şevkerān ve bezr-i küzbere her birinden yirmi sekizer mis̱ḳāl, bezr-i rāziyānec, ḥabb-ı ṣanevber-i maḳlüvv, zaʿferān, levz-i mürr her birinden dokuzar mis̱ḳāl, kākünec-i cebelī ḥabbı yetmiş beş ḥabbe. Bunlar aḫẕ ve daḳḳ olunup ʿaḳīd-i ʿineb ile maʿcūn ve ḳurṣ kılınır; şerbeti iki mis̱ḳālden üç mis̱ḳāle varınca ḳadar olur.

Kākünec Aḳrāṣının Nüsḫa-i Uḫrāsı: Külā ve mes̱āne ḳurḥalarına ve taḳṭīr-i [578a] bevle nāfiʿdir: Bezrü'l-benc ve bezr-i kerefs ve şehdānec her birinden altışar dirhem, rāziyānec iki dirhem, zaʿferān, bezr-i ḥummāḍu'l-berrī, levz-i ṣanevber, afyūn, levz-i mürr-i muḳaşşer her birinden üçer dirhem, ḥabb-ı kākünec-i kibār yirmi beş ʿaded, bezr-i ḳıs̱s̱ā on iki dirhem daḳḳ olunup maʿcūn kılındıktan sonra ondan ḳurṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣu'r-Rīvend: Emrāḍ-ı ʿatīḳaya ve kebidin ṣalābeti ve cüsʾeti ve evrāmına ve evcāʿ-ı ṭıḥāle ve bedene vāḳiʿ olan ḍarbeye nāfiʿ olur.

Aḫlāṭı Budur: Rāvend-i ṣīnī sekiz dirhem, füvve, ʿīdā, lükk-i münaḳḳā her birinden dörder dirhem, bezr-ikerefs, ġāfes̱, enīsūn her birinden üçer dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemʿ olunup resm-i maʿrūf üzere ḳurṣ kılınır.

Leyūmūlīs Terkīb Eylediği Aḳrāṣ: Ḥarārete ve ishāle ve vecaᶜ-ı kebide nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ṭabāşīr, enberbāris, ᶜūd, bezr-i ḥummāḍ, maṣṭakī, esārūn her birinden birer mis̱ḳāl, ṣamġ üç mis̱ḳāl, verd beş mis̱ḳāl, gül suyu ile maᶜcūn kılınıp aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Āḫer: Enīsūn, bezr-i kerefs, esārūn, levz-i mürr, maṣṭakī, sünbül, sāẕec-i Hindī her birinden birer dirhem, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱, ṣabır her birinden ikişer dirhem. Bu edviye baᶜde'l-ᶜacn ḳurṣ kılınıp istiᶜmāl olunur.

Āḫer: Levz-i mürr, enīsūn, efsentīn her birinden ikişer dirhem, esārūn bir dirhem daḳḳ olunup maᶜcūn ve ḳurṣ kılınır.

Aḳrāṣ-ı Meyūn: Bu ḳurṣ ṭarasḳūn denmekle maᶜrūftur: Zaᶜferān, afyūn, mürr, bezrü'l-benc, aṣl-ı lüffāḥ ḳuşūru veznleri berāber aḫẕ olunup ᶜuṣāre-i ḫass ile maᶜcūn kılınır ve aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup ᶜinde'l-ḥāce daḳḳ olunur ve mā ile idāfe olunup ᶜinde'l-ḥāce iki ṣudġlara ṭılā olunur.

Ḳurṣ-ı Āḫer: Ḳaṣab-ı ẕerīre, iklīl-i melik her birinden üçer ūḳıyye, ḳāḳule bir buçuk ūḳıyye, varaḳ-ı nesrīn, verd-i aḥmer her birinden yarımşar ūḳıyye, misk bir mis̱ḳāl. Bunlar aḫẕ ve daḳḳ olunup elekten geçirilir ve aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Ḳurūḥ-ı Meᶜā ve Nezf-i Deme Nāfiᶜ Aḳrāṣ Budur: Fiḳāḥ-ı verd, afyūn, aḳāḳıyā, ṣamġ her birinden birer ūḳıyye, ᶜafṣ nıṣf ūḳıyye, fīl-zehrec bir buçuk ūḳıyye. Bu edviyeler ḫar-gūş ᶜaṣīri ile maᶜcūn kılınır ve aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Enderūmāḫus: Ḳaẕf-ı deme nāfiᶜdir: Bezrü'l-benc, afyūn, büssed her birinden dörder dirhem, lübān sekiz dirhem, kevkebü'l-arḍ ve neşāstec ve ṭīn-i Ermenī her birinden üçer dirhem, bezr-i ḫaşḫāş iki dirhem, cüllenār yarım dirhem. Bu meẕkūrlar baᶜde'd-daḳḳ maᶜcūn kılınıp aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā Li-Enderūmāḫus: Bu ḳurṣ vecaᶜ-ı miᶜde ve ḥaṣr ve üsre nāfiᶜdir: Bezr-i kerefs altı dirhem, enīsūn, efsentīn her birinden üçer dirhem, rāvend-i ṣīnī, fülfül-i ebyaḍ, fiḳāḥ-ı iẕḫir, cünd-i bīdester, sünbül, dār-ı ṣīnī, afyūn her birinden birer buçuk dirhem, ṣabır-ı İsḳūṭarī, maṣṭakī, zaᶜferān her birinden birer dirhem. Bunlar aḫẕ ve daḳḳ olunup elekten geçirilir ve maᶜcūn olunup ḳurṣ kılınır.

Aḳrāṣu'l-Kindī: Tevlīd-i demden kebidi ḍaᶜīf olup o sebebden ġıdāsı ve bāhı ve şehveti ḍaᶜīfe olanlara bu ḳurṣ nāfiᶜ olur: Lükk, ᶜīdān beş cüzᵓ, enberbāris üç cüzᵓ, rīvend-i ṣīnī, verd-i aḥmer, ᶜūd-ı Hindī her birinden birer cüzᵓ, usṭuḫūdūs, sūsen-i azraḳ kökü her birinden nıṣf cüzᵓ, zaᶜferān, enīsūn, bezr-i kerefs, kāşem-i Rūmī, fuṭrāsāliyūn her birinden rubuᶜ cüzᵓ. Onlardan medḳūḳan ve menḳūlen aḳrāṣ ᶜamel olunur.

Aḳrāṣ-ı Bermekī: Ḫāma ve ṣafrāya cilā-i nāfiᶜdir ve cidden ḳavīdir: Helīlec, belīlec, emlec, ibrinc. Bunların menḫūlünün her birinden birer cüzᵓ, türbüd-i ebyaḍ lübābı edviye-i meẕkūrenin ᶜumūmu vezninde, fānīẕ onların mecmūᶜu vezninde. Fānīẕ bir ṭıncīre vaḍᶜ olunup üzerine mādan bir şeyᵓ ṣabb olunur, kaçan kaynasa inzāl olunup üzerine baᶜde-ḫalṭ edviye saçılıp ḫalṭ-ı muḥkem ile ḫalṭ olunur ve baᶜdehu her ḳurṣu onar dirhem olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve her ḳurṣu bir şerbet ve o şerbette gece küzbere-i yābise naḳᶜ olunup ġudveten ve ᶜale'ṣ-ṣabāḥ şürb murād olundukta taṣfiye olunup baᶜdehu şürb olunur, zīrā onun naḳᶜı on ile yirmi arasında ḥāṣıl yaᶜnī o şerbet küzberenin ḳuvvetini aḫẕı on sāᶜat ile yirmi sāᶜat arasında ḥāṣıl olur. Ve ġudveten onu şürb eyleseler o şāribin ġıdāsı ᶜaṣr vaḳtinde mā-ı ḥımmaṣ ile mütteḫaẕ s̱erīdedir, zeyt-i maġsūl ile iṭᶜām olunur. Ve balġam-ı zücācī-i lezic iḫrācına ḥācet olursa o şerbet üzere helīlecātın rubuᶜ cüzᵓü miḳdārı şaḥm-ı ḥanẓal ziyāde olunur.

Ḳurṣ-ı Māzūyūn, Māzūnūş Dahi Taḥrīr Olunur: Bu ḳurṣ ġas̱eyāna ve füvāḳa ve zaḥīre nāfiᶜdir: Enīsūn, bezr-i kerefs, fūtenec-i bostānī ve naᶜnaᶜ ve fuṭrāsāliyūn ve nānḫāh her birinden altışar dirhem ve enīsūn ve cünd-i bīdester ve fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfül ve nemmām ve mürr ve efsentīn her birinden dörder dirhem, ḳuşūr-ı selīḫa on iki dirhem. Bu meẕkūrlar ᶜasel ile maᶜcūn ḳılınıp aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Māzūyūn-ı Uḫrā: Bezr-i kerefs, enīsūn, dār-ı ṣīnī her birinden altışar dirhem, efsentīn dört dirhem, mürr, afyūn, cünd-i bīdester, fülfül her birinden ikişer dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten cemᶜ olunup müs̱elles̱ ile ḳurṣ kılınır ve ḍaᶜf-ı miᶜde ve iḫtilāf ve ḳayᵓ için istiᶜmāl olunur.

Aḳrāṣ-ı Rūzīnūn: Ḥummayāt-ı mültehibeye ve evrām-ı kebide ve ṣafrā ve balġamdan mürekkeb olan ḥummāya nāfiᶜ olur: Verd-i aḥmer menzūᶜu'l-aḳmāᶜ altı dirhem ve sünbülü'ṭ-ṭīb ve zaᶜferān her birinden üçer dir-

hem, ṣamġ ve kes̱īrā her birinden birer dirhem. Bu edviye mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunup mā-ı ᶜaẕb ile maᶜcūn kılındıktan sonra aḳrāṣ kılınır.

Aḳrāṣ-ı Rūzīnūn-ı Uḫrā: Ḥabbu'l-biṭṭīḫ, ḥabbu'l-ḳıs̱s̱ā, ḥabbu'l-ḳarᶜı'l-ḥulvi'l-muḳaşşer her birinden onar dirhem, rubbu's-sūs altı dirhem, kes̱īrā dört dirhem, bezr-i rāziyānec, verd her birinden ikişer dirhem, zaᶜferān bir dirhem. Bunlar daḳḳ olunup bezr-i ḳaṭūnā suyu ile maᶜcūn kılınır ve baᶜdehu aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Mārūnus: Īlāvusa müşrif ve müteveccih olan ᶜalīlde īlāvus ḥudūs̱unu menᶜ eder ve nefḫi defᶜ eder ve ḳayᵓı dahi menᶜ eder: Bezr-i kerefs, enīsūn, dār-ı ṣīnī her birinden altışar dirhem, efsentīn-i Rūmī, maṣṭakī her birinden dörder dirhem, fülfül, mürr, afyūn, cünd-i bīdester her birinden ikişer dirhem medḳūḳaten ve menḫūleten maᶜcūn ve baᶜdehu aḳrāṣ kılınır.

Aḳrāṣu'l-Ḫaşḫāş: Nezf-i deme ve suᶜāle ve ḥummāya ve evcaᶜ-ı ṣadra nāfiᶜ olur: Verd, ṣamġ-ı ᶜArabī her birinden dörder dirhem, neşā, kes̱īrā, rubbu's-sūs her birinden ikişer dirhem, ḫaşḫāş-ı esved ve ḫaşḫāş-ı ebyaḍ her birinden üçer dirhem, ṭabāşīr bir dirhem, zaᶜferān iki dānıḳ. Bu meẕkūrlar daḳḳ ve cemᶜ olunup ḳurṣ kılınır.

Aḳrāṣ-ı Cüllenār: Ḫilfesi ve dem ve midde iḫtilāfı ve zaḥīri olanlara ṣāliḥ olur: Cüllenār ve ḳaraẓ ve summāḳ ve bellūṭ-ı maḳlüvv ve sevīḳu'n-nebḳ ve ḥabbu'l-ās her birinden sekizer dirhem, ḫall ile muṭfā olan ᶜafṣ ve ḫall ile menḳūᶜ kemmūn-ı maḳlüvv her birinden dörder dirhem aḫẕ ve daḳḳ olunup mā-ı verd veyāḫūd ᶜuṣāretü't-tuffāḥ ile maᶜcūn kılınır ve her ḳurṣu bir dirhem olmak üzere aḳrāṣ kılınır.

Aḳrāṣ-ı Dīsyūlīdūs: Külā ve mes̱āne ḳurūḥuna ve bevl-i dem ve ᶜusr-i bevle nāfiᶜ olur. Bezr-i kerefs ve bezrü'l-benc ve şehdānec her birinden altışar dirhem, bezrü'r-rāziyānec iki dirhem, ḥabbu'ṣ-ṣanevber, bezrü'l-ḥummāḍ, afyūn, levz-i muḳaşşer her birinden üçer dirhem, [578b] kākünec-i cebelī ḥabbı yirmi beş ᶜaded, bezr-i ḳıs̱s̱ā-i muḳaşşer on iki dirhem. Bunlar daḳḳ olunur ve maᶜcūn kılındıktan sonra aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Aḳrāṣ-ı Enderūn Nüsḫa-i İsḳiliyāvus: Aḳmāᶜ-ı rummān on dirhem, şebb-i Yemānī, mürr her birinden dörder dirhem, ḳalḳadīs, kes̱īrā, zerāvend her birinden on ikişer dirhem, lübān sekiz dirhem, mā-ı ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp aḳrāṣ kılınır.

Nüsḫa-i Uḫrā: Zerāvend, ᶜafṣ-ı aḫḍar her birinden sekizer dirhem ve bāḳī edviyeleri kemā-kāne ḳīle ve sükker mecmūᶜ-ı edviye mis̱illi; onlardan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Ḳurṣ-ı Āḫer: Ḳurūḥ-ı emᶜāya ve ṣadrdan dem nefs̱ine nāfiᶜ ve cenīni ḥıfẓ eder: Kuḥl, şādenec, dem-i eḫaveyn her birinden üçer istār, siyādevrān bir istār, lāẕen, sükk, zaᶜferān her birinden dörder dirhem, cüllenār, ᶜafṣ her birinden yirmişer dirhem, ḥuḍaḍ, ḳarn-ı iyyel-i muḥraḳ, aḳāḳıyā her birinden onar dirhem, lisān-ı ḥamel suyu ile veyāḫūd ᶜaṣa'r-rāᶜī suyu ile maᶜcūn kılınırp üç vech üzere istiᶜmāl olunur: Evvelkisi esfelden seyelān-ı dem için ḥuḳun ile istiᶜmāl olunur, ikincisi ḳubülde ṣūfe ile istiᶜmāl olunur. Ve üçüncüsü ᶜuṣāre-i ütrücc ve mā-ı ᶜaṣa'r-rāᶜī ile saḳy olunur. Dem-i ṣadrı nefs̱ için şürb olunsa baḳlatu'l-ḥamḳā suyu ile ve ẕūsenṭāriyā için sefercelin rubb-ı sāẕeci ile şürb olunur.

Ḳurṣ-ı Enīsūn: Südedi müfettiḥ ve kebidi muṣlıḥ ve ṭabīᶜatı müleyyin ve ḥummā-ı ᶜatīḳayı müzīl olur.

Aḫlāṭı Budur: Enīsūn, ġāfes̱ her birinden üçer dirhem, efsentīn, esārūn, bezr-i kerefs, levz-i mürr-i muḳaşşer, sünbülü'ṭ-ṭīb, maṣṭakī, sāẕec, bezr-i şibt her birinden birer dirhem, ṣabır dört buçuk dirhem, mā-ı efsentīn ile maᶜcūn kılınıp her ḳurṣu bir dirhem vezminde aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve sikencebīn ile saḳy olunur.

Ṭabᶜı Müleyyin Aḳrāṣ: Bu ḳurṣ kerbi izāle ve ḍīḳ-ı nefese nāfiᶜ ve ḳayᵓa māniᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Türbüd beş dirhem, benefsec-i yābis on dirhem, rubbu's-sūs iki buçuk dirhem; mā ile maᶜcūn kılınıp her ḳurṣu üç veyāḫūd dört dirhem olmak üzere aḳrāṣ kılınır ve on dirhem sükker ile şürb olunur.

Aḳrāṣu'l-Büzūr: İnḥilāl-i ṭabīᶜata ve emᶜāda olan ḳurūḥa ve ṭaᶜāmı ḥaḍm eylemeyenlere ve maġṣ-ı şedīde ve zaḥīre ve mütevātiren nezf-i nisāya nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Ḥabbu'l-ās, bezr-i rāziyānec, enīsūn, nānḫāh, bezr-i kerefs, bezrü'l-benc, dūḳū her birinden birer ūḳıyye, afyūn altı dirhem; şarāb ile maᶜcūn kılınıp her ḳurṣ vezn-i nıṣf dirhemden ḳurṣ kılınır ve altı aydan sonra istiᶜmāl olunur.

Ḳudemānın Terrīb Eylediği Bu Aḳrāṣ İbtidā-i Māya ve Ṣalābete Nāfiᶜdir, Aḫlāṭı Budur:: Verd dört dirhem, enberbāris iki dirhem, sümbül o misilli, maṣṭakī, ᶜuṣāretü'l-ġāfeṡ, efsentīn, iẕḫir, esārūn, enīsūn, bezr-i kerefs, bezr-i rāziyānec, s̱emeretü'ṭ-ṭarfā, isḳūlūḳandriyūn, aṣl-ı keber her birinden birer dirhem, rāvend, lükk, rubb-ı sūs her birinden birer buçuk dirhem, zaᶜferān nıṣf dirhem. Bu edviyeler ḳurṣ kılınır.

Aḳrāṣ-ı Verd-i Ṭayyibe: Vecaᶜ-ı miᶜdeye ve ḥummā-ı balġamiyyeye nāfiᶜdir: Verd iki ūḳıyye, sünbül, aṣl-ı sūs her birinden birer ūḳıyye, kehrübā, maṣṭakī her birinden yedişer dirhem, ᶜīdānu'l-belesān beş dirhem, mā-ı bārid ile maᶜcūn kılınıp aḳrāṣ yapılır.

Aḳrāṣ-ı Verd-i Müleyyine: Bu nevᶜ ḳurṣ ṣayfta saḳy olunur, nāfiᶜ, mücerrebdir, ḥummayāt-ı ᶜatīḳaya ve evcaᶜ-ı kebide ve yereḳāna nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Verd beş dirhem, sünbül iki dirhem, ṭabāşīr bir dirhem, ᶜuṣāretü'l-ġāfeṡ sekiz dirhem daḳḳ olunup mā-ı terencebīn ile yoğurulup ḳurṣ kılınır ve baᶜḍı eşribe ile saḳy olunur.

Aḳrāṣu'l-Lükk: Lükk, füvve, enīsūn, bezr-i kerefs, efsentīn-i Rūmī, esārūn, levz-i mürr-i, muḳaşşer, ḳusṭ, zerāvend-i ṭavīl, zerāvend-i ṣīnī, ᶜuṣāretü'l-ġāfeṡ, ᶜuṣāret-i enberbāris her birinden birer cüzᵓ aḫẕ olunup birer dirhem miḳdārında aḳrāṣ kılınır ve ona ṣāliḥ eşribe saḳy olunur.

Aḳrāṣu'l-Füvve: Ṭıḥālin cüsᵓet ve ṣalābetine ve vecaᶜ-ı kebide ve ḥummā-ı müzmine-i rediyyeye ṣāliḥ olur.

Aḫlāṭı Budur: Füvve on iki dirhem, aṣl-ı keber ḳuşūru ve zerāvend-i ṭavīl, aṣlu's-sūs her birinden birer dirhem aḫẕ ve sikencebīn ile maᶜcūn kılınıp iki dirheminden bir ḳurṣ ittiḫāẕ olunur ve her bir ḳurṣu bir şerbet olur, ṭabīḫ-i efsentīn ile şerbet olunur.

Aḳrāṣu'l-Küşūṡ: Ḥummayāt-ı müzmineye ṣāliḥ ve muṭfīdir: Bezr-i ḫıyār ve bezr-i baḳlatu'l-ḥamḳā ve bezr-i şāhisferem ve zaᶜferān her birinden üçer dirhem, şükāᶜ, bāzāverd, şāhterec, ṭabāşīr, türbüd, küşūṡ her birinden dörder dirhem, keṡīrā, neşāstec, ṣamġ her birinden birer buçıuk dirhem, terencebīn, sükkerü'l-ᶜuşer her birinden otuzar dirhem, su ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Aḳrāṣu'l-ᶜUşeri'l-Edviye: Ribᶜ-i ᶜatīḳaya ve vecaᶜ-ı kebide ve terehhüle ṣāliḥ olur.

Aḫlāṭı Budur: Enīsūn, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱ her birinden dörder dirhem, esārūn, sāẕec-i Hindī, efsentīn, bezr-i kerefs, sümbül, levz-i muḳaşşer, maṣṭakī her birinden birer dirhem, ṣabır iki dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup efsentīn ṭabīḫi ile maᶜcūn kılınıp her dirheminden birer ḳurṣ kılınır ve mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Aḳrāṣ-ı Uḫrā: Ḥummayāt-ı ᶜatīḳaya ve lehībeye ve ḳayᵓa ve telyīn-i ṭabīᶜata nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer altı dirhem, ḥabbu'l-ḳıs̱s̱āi'l-muḳaşşer, maṣṭakī, rāvend-i ṣīnī, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱ üçer dirhem, zaᶜferān iki dirhem, ṣabır-ı İsḳūṭarī birer dirhem. Bu edviyeler mesḥūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve mā-ı ᶜaẕb ile maᶜcūn kılınır ve aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve mā-ı bārid ile ve mā-ı ḫıyār ile veyāḫūd sikencebīn ile saḳy olunur.

el-Ḥamdü lillāhi ᶜale'l-itmāmi ve'ṣ-ṣalātu ᶜalā seyyidi'l-enāmi ᶜadede mā-yüktebü bi'l-aḳlāmi mā-dāme'l-ibtidāü ve'l-iḫtitāmu.

Dokuzuncu Maḳāle Sülāḳāt ve Ḥubūb Beyānındadır

Müshil-i maṭbūḫlarda ve müshil ḥabblarda olan kelāmı ve keẕālik ġarġarāt ve seᶜūṭāt ve ᶜaṭūsāt ve aḍmide ve aṭliye ve ᶜayn ve sinn edviyelerinde olan kelāmı cümle-i s̱āniyeye teᵓḫīr eyleriz ve bu cümle-i ūlāyı edhān ve merāhimi ẕikr ile ḫatm eyleriz ve ondan muḳaddem sülāḳāt ve ḥubūbāt cümle-i ūlāda īrādını reᵓy eylediğimizi [579a] ẕikr eyleriz.

Maṭbūḫ-ı Māu'l-Uṣūl: Südede ve ᶜusr-i bevle ve kebid ve miᶜde vecaᶜlarına nāfiᶜ olur ve edhān ile ve min-ġayri edhānin istiᶜmāl olunur.

Ve Aḫlāṭı Budur: Aṣl-ı kerefs ḳuşūru ve aṣl-ı iẕḫir ve aṣl-ı rāziyānec ve bezr-i rāziyānec ve bezr-i kerefs ve enīsūn ve sünbülü'ṭ-ṭīb ve bersiyāvşān ve sünbül ve maṣṭakī ve menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb her birinden ḳadr-i ḥāce aḫẕ olunup ṭabḫ olunur ve ḳadr-i ḥāce saḳy olunur.

Maṭbūḫ-ı Āḫer Bi-Māi'l-Uṣūl: Kindī vecaᶜ-ı kebid için tertīb eylemiştir: Uṣūl-i rāziyānec ḳuşūru, kerefs uṣūlü ḳışrı her birinden birer dirhem, bezr-i rāziyānec, bezr-i kerefs ve verd-i aḥmer-i maṭḥūn, fūẕenec, iẕḫir her birinden yarımşar dirhem, menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb iki dirhem, esārūn, sünbül her birinden ikişer dānıḳ. Bu edviyeler üzere bir rıṭlın iki s̱ülüs̱ü miḳdārı su ṣabb olunur ve o sudan iki ūḳıyye veyāḫūd iki ūḳıyyeden ḳalīlen eks̱er

veyāḫūd eḳall kalınca ḳadar ṭabḫ olunup taṣfiye olunur ve baᶜdehu bir dirhem ḳadar üzerine levz-i ḥulv dühnü ilḳā olunup şürb olunur.

Ṭabīḫu'l-Efsentīn: Vecaᶜ-ı kebide ve miᶜde ve ḥummayāt-ı muḫtelife-i bārideye ve balġamiyyeye ve sevdāviyyeye nāfiᶜdir: Enīsūn ve bezr-i kerefs ve efsentīn-i Rūmī ve esārūn ve bezr-i rāziyānec ve uṣūl-i iẕḫir her birinden ḥācet miḳdārı aḫẕ olunup ṭabḫ ve suyu istiḫrāc olunup saḳy olunur.

Ṭabīḫu'l-Ġāfes̱: Ḥummā-ı ribᶜi ve ḥummā-ı balġamīsi ve ḥummā-ı muḫtelifesi olanlara ve yübs-i ṭabᶜa nāfiᶜdir: Helīlec-i esved ve zebīb-i münaḳḳā ve şāhterec ve bāẕāverd ve ġāfes̱ ve şükāᶜ bu edviyeler veznleri berāber aḫẕ ve ṭabḫ ve taṣfiye olunur.

Faṣl Fi'l-Ḥubūb

Ḥabb: Bu ḥabb riyāḥ-ı ġalīẓadan ve nefḫten ve ᶜaṣabda olan teşennücden ve ḫuṣyelerde olan nefḫten ḥādis̱ evcāᶜa nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Bezr-i kerefs, ḥarmel, enīsūn, maṣṭakī, zaᶜferān her birinden birer dirhem, helīlec-i esved ve belīlec ve emlec her birinden ikişer dirhem, sekbīnec, muḳl her birinden birer buçuk dirhem, fūẕenec, fuṭrāsāliyūn, fiḳāḥ-ı iẕḫir, esārūn, ḳusṭ, zürünbād, ᶜūd-ı vecc her birinden yarımşar dirhem. Bu edviyelerden ḥubūb ittiḫāẕ olunur.

Ḥabbu'l-Müntini'l-Ekber: Aḫlāṭ-ı ġalīẓayı nefḍ eder, südedi teftīḥ eder ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve vecaᶜ-ı ḫāṣıreye nāfiᶜ olur, baraṣa ve behaḳa ve cüẕāma ve dāü'l-fīle dahi nāfiᶜdir ve bu ḥabb-ı māhānī denmekle maᶜrūftur.

Aḫlāṭı Budur: Uşşaḳ, sekbīnec, cāvşīr, muḳl, ṣabır, ḥarmel, helīlec, şaḥm-ı ḥanẓal her birinden sekizer dirhem, şübrüm, eftīmūn, eferbiyūn, şeyṭarec, sūrincān her birinden dörder dirhem, türbüd on dirhem, cünd-i bīdester, ġārīḳūn her birinden ikişer dirhem, saḳmūnyā üç dirhem, zaᶜferān, sünbül, ḳāḳule, aṣlu'l-ḫaṭmi'l-ebyaḍ, keyye, dār-ı ṣīnī, ḥavlencān her birinden birer dirhem.

Ḥabbu'l-Müntini'l-Ekberi'l-Āḫer: Bu ḥabb vecaᶜ-ı ḳūlınca ve niḳris ve ṣulb ve rükeb vecaᶜlarına nāfiᶜ olur ve bedenden ḫılṭ-ı ġalīẓ-i lezici taḥlīl eder.

Aḫlāṭı Budur: Muḳl, sekbīnec, cāvşīr, bezr-i ḥarmel, şaḥm-ı ḥanẓal, ṣabır, eftīmūn her birinden onar dirhem, saḳmūnyā altı dirhem, dār-ı ṣīnī, sünbül, zaᶜferān, cünd-i bīdester her birinden ikişer dirhem, ūferbiyūn bir

dirhem. Bu edviye-i meẕkūreden ṣumūġ mā-ı kürrās̱ içinde naḳᶜ olunup bāḳī edviye onun ile ḥabb kılınır ve şerbeti iki dirhemdir.

Ḥabbu'l-Müntini'l-Aṣġar: Ṣulb ve rükebi ḫılṭ-ı lezicden tenḳıye eder: Sekbīnec-i Iṣfahānī, üşşec, cāvşīr, muḳl, mürr her birinden onar dirhem, türbüd yirmi dirhem, şaḥm-ı ḥanẓal on iki dirhem; onlardan ṣumūġlar naḳᶜ olunup edviye-i bāḳıye onun ile maᶜcūn kılınıp ḥabb kılınır ve şerbeti iki dirhemdir, mā-ı fātir ile şürb olunur.

Kindī'nin ᶜAmeli Olan Ḥabb-ı Müntindir: Vecaᶜ-ı mefāṣıla ve niḳrise ve ḫāma ve ṣafrā ve sevdādan ḥādis̱ evcāᶜa ve fālice nāfiᶜdir: Ṣabır, ihlīlec-i aṣfer ki menzūᶜu'n-nevā ola ve ḥarmel ve eftīmūn-i İḳrīṭī ve lübāb-ı türbüd ve üşşec ve cāvşīr ve sekbīnec ve muḳlu'l-yehūd her birinden dörder cüzᵓ, şaḥm-ı ḥanẓal üç cüzᵓ, saḳmūnyā iki cüzᵓ, ūferbiyūn, cünd-i bīdester, dār-ı ṣīnī, zaᶜferān her birinden birer cüzᵓ. Bu meẕkūrların ṣumūġu mā-ı kürrās̱ veyāḫūd mā-ı kerneb ile bir gün ve bir gece naḳᶜ olunur ve edviye-i yābiseler daḳḳ olunur ve ṣumūġ-ı münaḳḳaᶜ dahi merhem gibi olunca ḳadar daḳḳ olunup üzerine edviye-i meẕkūre ekilir ve muḫteliṭ olunca ḳadar daḳḳ ve ḍarb olunup nohut miḳdārında ḥabblar ittiḫāẕ olunur ve ẓıllda tecfīf olunur ve şerbeti iki dirhemdir, mā-ı fātir ile evvel-i leylde şürb olunur ve üzerine iṭᶜām olunacak ṭaᶜām ferrūc, zīrbāc ve şarābı ᶜasel ve zebīb nebīẕi veyāḫūd dūşāb yaᶜnī bekmez olıur.

Ḥabbu'ş-Şeyṭareci'l-Ekber: Sekbīnec, uşşaḳ, muḳl, ūferbiyūn, cāvşīr her birinden birer dirhem, ṣabır, eftīmūn, ġārīḳūn her birinden birer buçuk dirhem, zerāvend-i müdaḥrec, ḳanṭūriyūn, cünd-i bīdester her birinden ikişer dirhem, dār-ı fülfül, zencebīl, kemmūn, nānḫāh, bezr-i kerefs, enīsūn, mürr, zaᶜferān, ḫardal, şeyṭarec, şaḥmu'l-ḥanẓal, ᶜūdu'l-vecc, milḥ-i Hindī her birinden dörder dānıḳ, helīlec-i aṣfer, sūrincān, māhīzehrec her birinden ikişer buçuk dirhem. Bu edviye aḫẕ olunup mā-ı kākünec ile maᶜcūn kılınıp ḥubūb yapılır ve şerbeti iki dirhem olur.

Ḥabbu'ş-Şeyṭareci'l-Aṣġar: Bedenden bir şıḳḳın istirḫāsına ve fālice ve iki ḥaḳv ve rükeb ve mefāṣıl evcāᶜına ve niḳris-i bāride nāfiᶜdir ve ficc ve ġalīẓ olan ḫılṭı ishāl eder.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i aṣfer on dirhem, ṣabır iki dirhem, zencebīl, şeyṭarec-i Hindī, milḥ-i Hindī, şaḥm-ı ḥanẓal her birinden ikişer dirhem,

fülfül, dār-ı fülfül her birinden birer dirhem, ḫardal üç dirhem, fānīẕ dört dirhem. Bu edviyeler mā-ı kerneb ile maᶜcūn kılınıp ḥubūb ittiḫāẕ olunur ve şerbet-i vāḥidesi iki dirhemdir, mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā Li-Ḥabbi'ş-Şeyṭarec: Ṣabır, türbüd, sūrincān her birinden onar dirhem, şeyṭarec, vecc, milḥ-i nefṭī, şaḥm-ı ḥanẓal, ġārīḳūn, ḥabb-ı ḥarmel, muḳl, sekbīnec her birinden ikişer dirhem, zencebīl, dār-ı fülfül, fülfül, maṣṭakī, ḫardal, enīsūn, ḳusṭ, nānḫāh her birinden birer dirhem, eftīmūn, helīlec-i esved her birinden beşer dirhem. Bu edviyeler mā-ı kerneb ve mā-ı kākünec ile maᶜcūn kılınır ve şerbeti iki dirhem veyāḫūd üç dirhem olur, mā-ı ḥārr ile saḳy olunur.

Ḥabbu'l-Ġāfes̱: Vecaᶜ-ı kebide ve yereḳāna ve ḥummayāta nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Ṣabır, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱, ihlīlec-i aṣfer bi's-seviyye aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve elekten geçirilip mā-ı kerefs ile maᶜcūn kılınır ve ondan ḥubūb ittiḫāẕ olunur ve şerbeti iki dirhem olur.

Ḥabbu'n-Necāḥ: Fālice ve laḳveye ve vecaᶜ-ı rükbeye ve balġamdan olan evcāᶜ-ı mefāṣıla nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Īzedheyādaḳ denmekle maᶜrūf devā-i Hindī ve şāṭıl ve isrences denmekle maᶜrūf devā-i Hindī-i āḫer ve türbüd ve ḥabbu'n-nīl-i Hindī ve ḥaşīşü'l-ġāfes̱ her birinden yirmişer mis̱ḳāl. Bu edviye elli rıṭl su ile ṭabḫ olunur nıṣfı bāḳī kalınca ḳadar ve sonra taṣfiye olunup o bāḳī olan su yine nār üzere iᶜāde olunup münᶜaḳid olunca ḳadar kaynatılır ve baᶜdehu dend-i ṣīnī ḳışr-ı ḫāricinden ve vasaṭında olup lisān-ı ᶜaṣāfīre müşābih lübbünden tenḳıye olunduktan sonra bāḳī cevfi aḫẕ olunur ve keẕālik aġārīḳūn ve maṣṭakī ve ṣabır-ı İsḳūṭarī [579b] ve ibrinc-i muḳaşşer ve ᶜuṣāretü's-sūs her birinden yirmişer mis̱ḳāl aḫẕ ve daḳḳ olunup bir ḥarīrden geçirilir ve baᶜdehu dend dahi yalnız daḳḳ olunur ve dendde dühniyyet olmakla onu naḫl ve ḥarīrden geçirmek mümkin olmaz belki dend ġayr-i menḫūl edviye-i meẕkūre ile ḫalṭ olunur ve cemīᶜan edviye-i maḫlūṭa mā-ı maṭbūḫa-i münᶜaḳidenin üzerine ṣabb olunur ḥattā ona ᶜasel ḳıvāmı ᶜārıḍa olur ve o edviye mā-ı meẕkūr ile yoğurulup ondan ḥabb ittiḫāẕ olunup ve o ḥabbdan vaḳt-i ḥāceyye iki dānıḳtan nıṣf dirheme varınca ḳadar şürb olunur ve ġāyet-i şürbü dört dānıḳa ḳadardır, ondan eks̱er şürb olunmaz ve şürb leylen ve mā-ı ḥārr ile olur.

Ḥabb-ı Cās̱elīḳ: Bu bir ḥabbdır ki miʿdeden balġamı ve sevdāyı cālī olup iḫrāc eder ve ḍaʿf-ı haḍm ḥasebiyle olan riyāḥı kesr eder ve ṣayfen ve şitāen şürb olunur.

Aḫlāṭı Budur: Dār-ı ṣīnī, zaʿferān, ḳusṭ, sünbül, ḥamāmā, kemāderyūs, ḥabbu'l-bān, maḥleb, ḳırfe, aġārīḳūn her birinden ikişer dirhem, mürr, ḳaranfül her birinden üçer dirhem, ṣabır on altı dirhem. Bu edviyeler faṣl-ı ṣayfta ʿaṣīr-i verd ile ve şitāda ʿaṣīr-i kerneb ile ḥabb ittiḫāẕ olunur ve şerbeti bir dirhemdir, ḳable'ṭ-ṭaʿām ṭılā ile şürb olunup üzerine şürbü sāʿatinde mā-ı ḥımmaṣ ile taġdiye olunur.

Ḥabbu'r-Rūdī Min Kitābı Felhemān: *Baʿḍı nüsaḫta "Ḥabbu'r-Dūrī-Devrī Min Kitābı Felhemān" vāḳiʿ olmuştur.* Bu ḥabb nükheyi ve femi taṭyīb eder ve baṣarı cilālandırır ve balġamı iẕhāb eder ve ṭaʿāmı müşehhī ve esnān-ı māḍıġayı muḳavvī olur.

Aḫlāṭı Budur: Ḳırfe ve ḳaranfül ve füvve ve küzbere ve hāl-i bevvā ve ḳındīd ve fūfel ve kīryūs her birinden birer dirhem ve müsk bir ḳīrāṭ aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve elekten geçirilip içinde ṣamġ ḥall olunan su ile maʿcūn kılınır.

Riyāḥa Nāfiʿ Ḥabbdır: Ebrideye ve ḍaʿf-ı miʿdeye ve bevāsīre nāfiʿdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḫabes̱-i ḥadīd yüz mis̱ḳāl aḫẕ olunup mā-ı kürrās̱ ile yedi gün miḳdārı mütevāliyeten naḳʿ olunur ve küllü yevmin bir kerre suyu tecdīd olunur ve keẕālik ḥabbu'r-reşād iki yüz dirhem bezr-i kürrās̱ ve bezrü'l-circīr ve bezr-i fülfül ve bezr-i kerefs ve bezr-i cizr ve bezr-i fücl ve ḥulbe ve bezr-i baṣal her birinden yirmi beşer dirhem. Bu meẕkūrlar daḳḳ olunup mā-ı kürrās̱ ile maʿcūn kılınır ve ḥabb ittiḫāẕ olunur.

Ḥabbu'd-Dend: Laḳveye ve fālice ve evcāʿ-ı ẓahra ve rükbeye ve sebebi balġam-ı ġalīẓa-i lezice ve riyāḥ-ı ġalīẓa olan evcāʿın küllīsine nāfiʿdir.

Aḫlāṭı Budur: Dend-i ṣīn[ī]den ḳışr-ı aʿlā izāle olunur ve iki ḳıṭʿa olan cevfinin ḳıṭʿaları arasında lisāna müşābih olan semmiyyetli lübbü dahi ṭarḥ olunup o ḳıṭʿaların kendi ve ḥabbu'd-dıbḳ ve rubbu's-sūs ve ġārīḳūn-ı ebyaḍ ve keyye ve ḥaşīşü'l-ġāfes̱ ve efsentīn ve ṣabır veznleri berāber aḫẕ ve daḳḳ olunur ve mā-ı kerefs ile maʿcūn kılınıp ondan ḥabb-ı ṣıġār yapılır ve o ḥabbın ṣāniʿi yedeyni belesānın dühn-i sāṭıʿı ile tedhīn eder ve şerbeti bir dirhem ile iki dirhem arasında olur ve üzerine yediği ṭaʿām zīrbāc olur.

Ḥabb-ı Milḥ-i Müshil: Laḳveye nāfiᶜdir, başara cilā verir ve semᶜi ḥiddetlendirir ve evcāᶜ-ı ṭıḥāle ve niḳrise ve evcāᶜ-ı mefāṣıla ve istirḫā-i ᶜaḍale ve āfāt-ı berde ve ruṭūbete nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Milḥ-i derānī altı ūḳıyye, fülfül on iki dirhem, zencebīl, bezr-i kerefs, zūfā, encudān, fuṭrāsāliyūn, bezr-i rāziyānec, enīsūn, sāẕec-i Hindī, aġārīḳūn, saḳmūnyā, ḳaranfül her birinden dörder dirhem. Bu edviyeler elekten geçirildikten sonra cemᶜ olunup bir kap içinde refᶜ olunur ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Ḥabbu'l-Iṣṭumaḫīḳūn: Bu ḥabb Kindī'nin tertībi üzeredir, miᶜdeyi muḳavvī ve ṭaᶜāmı müşehhī olur, miᶜde ve kebide ve ṭıḥāle nāfiᶜdir, ḥavāssı ve emᶜāyı tenḳıye eder ve cemīᶜan bedenden fuḍūlü iḫrāc eder yaᶜnī mirre-i ṣafrāyı ve mirre-i sevdāyı ve balġamı iḫrāc eder.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i Kābülī altı cüzᵓ, milḥ-i Hindī, efsentīn-i Rūmī, aġārīḳūn, heşş-i saḳmūnyā-i azraḳ her birinden üçer cüzᵓ, esārūn, enīsūn, bezr-i kerefs her birinden ikişer cüzᵓ, türbüd-i ebyaḍ lübābı on yedi cüzᵓ, eftīmūn-ı Aḳrīṭī-i aḥmer-i naḳī-i ḥadīs̱ beş cüzᵓ, eyāric-i feyḳarā yedi cüzᵓ, ḳaranfül bir cüzᵓ. Bu edviyeler baᶜde'n-naḫl cemᶜ olunup ḥıfẓ olunup daḳḳ olunur ve su içinde dört cüzᵓ fānīẕ-i Siczī kılınıp o sudan edviye-i meẕkūre üzere edviyeyi ḥīn-i daḳḳta ḳalīlen ḳalīlen saçılır o edviye bekmez ḳıvāmında olunca ḳadar ve baᶜdehu ondan fülfül miḳdārında ḥabblar ittiḫāẕ olunur ve şerbeti iki mis̱ḳāl kılınır.

Ḥabbu'l-Bermekī: Reᵓsi ve eṭrāfı tenḳıye eder ve evrāma nāfiᶜ olur. Ve bu ḥabb şürb olundukta ceẕb-i mevādda istiḳṣā eylesin için uyumak lāyıḳtır.

Aḫlāṭı Budur: Ṣabır-ı İsḳūṭarī, şaḥm-ı ḥanẓal her birinden yedişer mis̱ḳāl, zaᶜferān, sünbül, dār-ı ṣīnī, ḥabbu'l-belesān, esārūn, maṣṭakī, efsentīn-i Rūmī, saḳmūnyā, türbüd her birinden birer mis̱ḳāl, selīḫa nıṣf mis̱ḳāl; daḳḳ-ı nāᶜim ile daḳḳ olunur ve elekten geçirilip mā-ı fātir ile maᶜcūn kılınıp ḥabblar yapılır ve o ḥabb ṣāniᶜi levz-i ḥulv dühnüyle yedine mesḥ eder. Ve o ḥabbın aḫẕ ve şürbünün miḳdārı līn-i ṭabīᶜat ve yübs-i ṭabīᶜat ḥasebiyle olur ve miḳdārının eḳalli üç ḥabbe ve eks̱eri on bir ḥabbe kılınır ve şerbet-i tāmmesi iki dirhem olur, firāşına yattıkta şürb eder.

Ḥabb-ı İbnü'l-Ḥāriṡ: Behaḳ-ı fāḥişte tecribe olunup üç günde onu izāle eylediği müşāhede olundu. Bu ḥabb ḥummāya ve riyāḥa ve evcāᶜ-ı mefāṣıla ve balġamī ve sevdāvī dāın küllīsine nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: İhlīlec-i esved ü aṣfer ve ṣabır-ı İsḳūṭarī ve anzerūt ve muḳl-i aḥmer ve sekbīnec-i Iṣfahānī ve şaḥm-ı ḥanẓal her birinden beşer cüzᵓ, ḥurf-ı ebyaḍ, saᶜter-i Fārsī, şūnīz, kemmūn-ı Kirmānī, milḥ-i dārānī, ᶜilk-i Rūmī her birinden birer cüzᵓ. Bu edviye aḫẕ olunup medḳūḳan ve menḫūlen ḫalṭ-ı tāmm ile ḫalṭ olunur ve edviyeyi maᶜcūn edecek ḳadar mā-ı kürrāṡ içinde o eczālardan ṣumūġ olanları inā-i ṣufrda yaᶜnī birinc kāse içinde naḳᶜ olunup şemse ṣumūġ ḥall olunca ḳadar vaḍᶜ olunur ve ḥall olunduktan sonra üzerine edviye menḫūlen ilḳā olunur ve daḳḳ ederek ceyyiden ve şedīden yoğurulur ḥattā her ḥabbı fülfül ḳadrinde kılınır ve gölgede kurutulur ve onın şerbeti bir miṡḳāl olur, mā-ı fātir ile saḳy olunur ve bu ḥabbı şürb eylemezden iki gün muḳaddem ḫubzdan ve zīrbācdan mā-ᶜadā cemīᶜan eşyādan ḥımye eder.

Ḥabb-ı İbnü Hübeyre: Bu ḥabbın ḥubūb-ı nāfiᶜadan olduğunda eṭıbbānın ictimāᶜ ve ittifāḳları vardır, riyāḥa ve ṣafrāya ve bevāsīr riyāḥına ve ḫāma ve behaḳa ve ḥikkeye menfaᶜat-i ẓāhiresi vardır, leyl ve nehārda ve ṣayf ve şitāda şürb olunur, onu şürbün zamān-ı muᶜayyeni yoktur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Menzūᶜu'n-nevāt ihlīlec-i esved ü aṣfer ve belīlec, iki helīlecin her birinden on ikişer miṡḳāl ve emlec altı miṡḳāl, şeyṭarec-i Hindī, dār-ı fülfül her birinden beşer miṡḳāl, cevz-i bevvā, milḥ-i derānī her [birinden] birer miṡḳāl, türbüd-i ebyaḍ, ṣabır her birinden üçer miṡḳāl. Bu edviyeler cemīᶜan daḳḳ olunup elekten geçirilir ve dühn-i benefşec ile sebḥa gibi kılınıp gölgede tecfīf olunur ve şerbeti altı miṡḳāl olur, nıṣfu'l-leylde mā-ı ḥārr ile şürb olunup ondan [580a] menāfiᶜ-i ᶜacībe müşāhede olunur.

el-Ḥabbu'l-Cāmiᶜu Li-İbni'l-Cühem: Bedende olan mirre-i ṣafrā ve mirre-i sevdā ve balġam faḍlalarına nāfiᶜdir, ona bināen faḍla-i meẕkūresi olan reᵓse nāfiᶜ olur, ṣamem-i ᶜārıḍı dahi ḥall eder ve miᶜdeyi tenḳıye eder ve kebidi dahi tenḳıye eder ve melīle ve ḥummā-ı ᶜatīḳanın küllīsine nāfiᶜ olur ve aḫlāṭı cemīᶜan ve keẕālik demi teskīn eder ve envāᶜ-ı ḳurūḥa ve ḥikkeye şifā olur. Ve bāsūru olan kimse bu ḥabbı şürbe muḥtāc olsa ona lāzım olur ki baş parmağına ve ṣalavāt parmağına tatlı bādem yağı süre ve o iki parmağı

ile şürb edeceği ḥabba mess eyleyip berrāḳ ve mücellā eyleyip baᶜdehu şürb eyleye; bu minvāl üzere şürb olundukta ona maḍarratı olmaz.

Ve Onun Aḫlāṭı Budur: Eyāric-i feyḳarā yirmi dört dirhem, ihlīlec-i aṣfer ü esved her birinden altışar dirhem, maṣṭakī, enīsūn, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱, ᶜuṣāretü'l-efsentīn her birinden ikişer dirhem, verd-i aḥmer dört dirhem. Bu eczālar daḳḳ olunur ve elekten geçirilip su ile maᶜcūn kılınır ve fülfül miḳdārında ḥabblar yapılır ve şerbeti bir buçuk dirhemden iki dirheme varınca ḳadar olur, evvel-i leylden iki sāᶜat mürūrunda ᶜalīl uyumazdan muḳaddem şürb edip üzerine uyur ve onun miḳdār-ı ishāli bi-ḥasebi'l-meclis iki ile dört arasında olur ve onun ᶜameli nehārda olur.

Ūferbiyūn İle Maᶜmūl Ḥabb: Mā-ı aṣfere ve vecaᶜ-ı verike ve niḳrise ve istirḫā-i aᶜḍāya nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ūferbiyūn, maṣṭakī, sünbül, enīsūn her birinden dörder dirhem, saḳmūnyā, ġārīḳūn, ᶜuṣāretü'l-efsentīn her birinden beşer dirhem, şaḥm-ı ḥanẓal üç dirhem, ṣabır, eftīmūn, sünbül her birinden onar dirhem, milḥ-i Hindī bir buçuk dirhem, dār-ı fülfül iki dirhem. Edviye daḳḳ olunup elekten geçirilir ve mā-ı kerneb ile yoğurulup ḥabb kılınır ve şürb olundukta üzerine mā-ı ḥārr şürb olunur.

Ḥabb-ı Āḫer-i Nāfiᶜ: Ḥummā-ı müzmineye ve kebid ve ṭıḥāl ḍaᶜflarına ve ibtidā-i nüzūl-i māya menfaᶜati olur.

Aḫlāṭı Budur: Kemāfīṭūs ve kemāderyūs ve aṣl-ı sūs ve zaᶜferān ve lükk ve efsentīn her birinden onar dirhem, bezr-i kerefs, enīsūn, bezr-i rāziyānec her birinden beşer dirhem, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱, verd, dār-ı ṣīnī, aṣl-ı keber, kezmāzec her birinden sekizer dirhem, bezr-i keşūt on beş dirhem, cuᶜde, zūfā her birinden yedişer dirhem, eger o ᶜalīlde suᶜāl var ise ona on beş dirhem rubb-ı sūs ziyāde edersin ve eger ṭıḥāl var ise ona on dirhem suḳūlūḳandriyūn ziyāde edersin.

Ḥummāya Nāfiᶜ Ḥabb-ı Āḫer: Bu ḥabb aḫlāṭ-ı muḫtelifeden ḥādis̱e olan ḥummā-ı müzmineye ve vecaᶜ-ı kebide ve ibtidā-i istisḳāya nāfiᶜdir: Efsentīn veyāḫūd efsentīn ᶜuṣāresi ve ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱ ve ihlīlec-i aṣfer ve belīlec ve ṣabır ve maṣṭakī ve zaᶜferān ve rāvend-i ṣīnī ve lükk-i maġsūl ve enīsūn ve şāhterec-i yābis ve eyāric-i feyḳarā her birinden birer cüzᵓ aḫẕ ve daḳḳ olunup ᶜinebü's̱-s̱aᶜleb suyu ile maᶜcūn kılınır ve ḥabb ittiḫāẕ olunur

ve şerbeti bir mis̱ḳāldir, mā-ı fātir ile leylen saḳy olunur ve eger suᶜāli var ise cemīᶜan edviyenin nıṣf vezni miḳdārı ona rubb-ı sūs ḫalṭ olunur.

Südedi Teftīḥ Eden Ḥabbdır: Bu ḥabb südedi teftīḥ eder ve ġalīẓ aḫlāṭı telṭīf eder ve aḫlāṭı ve ruṭūbāt-ı lezice-i ġalīẓayı dahi ceẕb eder ve o ḥabbın eczāsı budur: Sāẕec-i Hindī, mürr, fiḳāḥ-ı efsentīnü'r-Rūmī, maṣṭakī, zaᶜferān her birinden nıṣf dirhem, bezr-i kerefs, enīsūn, muḳl, sekbīnec her birinden birer dirhem, ṣabır yedi dirhem, türbüd, aġārīḳūn her birinden üçer buçuk dirhem. Bu edviyelerden ḥabb ittiḫāẕ olunur.

Ḥabbu's-Sekbīnec: Vecaᶜ-ı rükbeye ve iki ḥaḳv ve cenb ağrılarına nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Bezr-i kerefs, bezr-i ḥarmel her birinden birer dirhem, sekbīnec, muḳl, eyāric-i feyḳarā her birinden ikişer dirhem, şaḥm-ı ḥanẓal, aġārīḳūn her birinden üçer dirhem, türbüd altı dirhem. Bu edviyeden ḥubūb ittiḫāẕ olunur; şerbeti iki dirhemdir, mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Ḥabbu'l-Cāvşīr: Bu ḥabb Selmūne'nin muḫtārıdır, rükbe ve ẓahr vecaᶜlarına ve fālic ve laḳveye ṣāliḥtir.

Aḫlāṭı Budur: Zencebīl ve fülfül ve dār-ı fülfül ve şeyṭarec-i Hindī ve ihlīlec-i aṣfer ve belīlec ve emlec ve mürr ve türbüd ve saḳmūnyā ve zaᶜferān ve cünd-i bīdester her birinden ikişer dirhem, cāvşīr ve sūrincān ve sekbīnec ve muḳl ve üşşec ve şaḥm-ı ḥanẓal her birinden onar dirhem, ṣabır yirmi dirhem, ṣumūġ mā-ı kerneb ile naḳᶜ olunup onun ile edviye maᶜcūn kılınıp ḥabb ittiḫāẕ olunur ve şerbet-i vāḥidesi iki dirhem kılınır.

Ḥabbu'l-Ūferbiyūn: Fālice ve istirḫāya ve aᶜṣāba münḥadire olan aḫlāṭ-ı ficceye nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Aġārīḳūn, şaḥm-ı ḥanẓal, ūferbiyūn, sekbīnec, muḳl her birinden birer dirhem, ṣabır iki dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup mā-ı kerneb ile maᶜcūn kılınıp ḥabblar yapılır.

Misk ile Maᶜmūl Olan Ḥabb-ı Hindīdir: Bu ḥabb vecaᶜ-ı miᶜdeye nāfiᶜdir, beḫarı izāle eder ve keẕālik şürb-i şarābdan ḥādis̱ olan ẕefāreti yaᶜnī şarāb rāyiḥasını giderir ve şarābdan olan ruṭūbeti izāle eder.

Aḫlāṭı Budur: Rāmek, keber her birinden birer rıṭl aḫẕ olunup raḍḍ olunur ve mā ile ġasl olunup ḳıdra ilḳā olunur ve üzerine kırk rıṭl su ṣabb olunup beş rıṭlı kalınca ḳadar ṭabḫ olunup taṣfiye olunur ve baᶜdehu bir naẓ

īf ḳıdra ilḳā olunup s̱āniyen o mā yalnız münᶜaḳid olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve ḥīn-i ṭabḫta eczālar biri birine mülteṣıḳ ve muḥteriḳ olmasın için bir milᶜaḳa ile taḥrīk olunur baᶜdehu bir yeşil iccāne içine ilḳā olunup ṣabır-ı maġsūl tecfīf olunur gibi tecfīf olunur. Ve kaçan ondan ḥabb ittiḫāẕ eylemek murād eylesen ondan yirmi mis̱ḳāl miḳdārını aḫẕ eyle ve saḥḳ edip elekten geçir ve hāl ve ḳaranfül ve cevz-i bevvā ve besbāse ve ᶜūd-ı Hindī ve sāẕec ve ḳunṭufār ve ṣandal-ı ebyaḍ ve heyr-i bevvā[22] ve kebābe her birinden birer mis̱ḳāl, misk beş mis̱ḳāl, kāfūr on mis̱ḳāl. Bunların her biri başka başka daḳḳ olunup elekten geçirilir ve ḫalṭ olunur ve baᶜdehu s̱āniyen beş mis̱ḳāl rāmek aḫẕ olunup üzerine altı ūḳıyye mā ilḳā olunup ṭabḫ olunur iki ūḳıyye bāḳī kalınca ḳadar ve taṣfiye olunup edviyeler onun ile maᶜcūn kılınır ve nohut miḳdārında ḥabblar yapılıp tecfīf olunur ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur. Bu mevḍiᶜde maḳāle-i tāsiᶜa tamām oldu. Ve lillāhi'l-ḥamdü ve'l-minnetü. [580b]

Maḳāle-i ᶜĀşire Edhān Beyānındadır

Bizim edhānda dahi kelāmımız şarṭ-ı sābıḳ üzeredir.

Dühnü'n-Nārdīn: Bu dühn menāfiᶜ-i kes̱īresi ḥasebiyle eşref-i edhān-ı nāfiᶜadandır, bāṭında olan bürūdet ve riyāḥa nāfiᶜ olur ve bürūdetten ᶜārıḍ vecaᶜ-ı üẕünü teskīn ve izāle eder ve ṣudāᶜ ve şaḳīḳayı seᶜūṭan izāle eder ve levni taḥsīn ve riyāḥtan ḥādis̱ maġṣı ve ḳūlıncı izāle eder ve onların evcāᶜına ve evcāᶜ-ı kebide ve evcāᶜ-ı baṭna nāfiᶜ ve müsekkin olur ve raḥimi tesḫīn eder ve iḥlīle izrāḳ olunsa külyeye ve mes̱āneye ve istirḫā-i mes̱āneye nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Ḳaṣab-ı ẕerīre, suᶜd, varaḳ-ı ġār, ᶜīdānu'l-belesān, sāẕec-i Hindī, rāsen, iẕḫir, ebhel, ās, ḳardemānā, merzencūş her birinden ikişer ūḳıyye aḫẕ olunup cerīşen daḳḳ olunur ve bir ḳıdra ilḳā olunup üzerine şarāb ve su ilḳā olunup naḳᶜ olunduktan sonra üzerine beş ḳısṭ ḥall dühnü yaᶜnī mimn-ġayri taḳşīrin simsimden iḫrāc olunan dühn ilḳā olunup inā-i muḍāᶜaf içinde altı sāᶜat miḳdārı nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur ve her sāᶜatinde taḥrīk olunur ve baᶜdehu nārdan indirilip sovuyunca ḳadar terk olunur

22 "Cevz-i bevvā" nüsḫa.

ve dühn taṣfiye olunur. Ve dühn-i nārdīn üç kerre ṭabḫ olunur, ẕikr eylediğimiz ṭabḫ ṭabḫa-i ūlā idi.

eṭ-Ṭabḫatü'ṡ-ṡāniyetü: Verd-i aḥmer, selīḫa, ās-ı raṭb ᶜuṣāresi, mürr her birinden ikişer ūḳıyye aḫẕ olunup cerīşen daḳḳ olunur ve üzerine su veyāḫūd şarāb ilḳā olunur edviye ıslanınca ḳadar ve baᶜdehu dühn-i maṭbūḫ-ı evvel dahi ilḳā olunup nār-ı leyyine üzere üç sāᶜat miḳdārı ṭabḫ olunur ve baᶜdehu tebrīd ve taṣfiye olunur.

eṭ-Ṭabḫatü'ṡ-ṡāliṡetü: Sünbüli ḳaranfül, meyᶜa her birinden üçer ūḳıyye, cevz-i bevvā beş ūḳıyye, dühnü'l-belesān altı ūḳıyye; ẕikr olunan edviye cerīşen daḳḳ olunur ve üzerine mā ṣabb olunur ve tesḫīn olunduktan sonra üzerine dühn-i maṭbūḫ ve dühn-i belesān-ı meẕkūr ve meyᶜa-i sāile ṣabb olunup iḫtilāṭ edince ḳadar taḥrīk olunur ve su zāil olup dühn bāḳī kalınca ḳadar kaynatılır.

<u>Dühnü'l-Meyᶜa:</u> İnṣıbāb-ı mādde muᶜtādı olan mefāṣıla ve tesḫīn-i ᶜaḍale ve evrām-ı bārideye ve raḥim-i bārideye ṣāliḥ olur ve külāyı ve meṡāneyi tesḫīn eder.

<u>Aḫlāṭı Budur:</u> Dühn-i ḥall, ḳusṭ, meyᶜa-i yābise üç ūḳıyye aḫẕ olunup nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur dühn ḳuvvet-i edviyeyi aḫẕ edince ḳadar baᶜdehu refᶜ olunur.

<u>Dühnü'l-Bābūnec:</u> Dühn-i ḥall, ḳusṭ, ḥulbe ve maġsūl ve gölgede müneşşef olan fiḳāḥ-ı bābūnec her birinden ikişer ūḳıyye aḫẕ olunup bir inā-i zücāc içinde kırk gün miḳdārı şemste kılındıktan sonra istiᶜmāl olunur.

<u>Dühnü'l-Maṣṭakī:</u> Miᶜde ḍaᶜfına ve evrāmına nāfiᶜdir, ṣalābeti telyīn eder.

<u>Aḫlāṭı Budur:</u> Dühn-i ḥall iki ḳısṭ, maṣṭakī altı ūḳıyye. Maṣṭakī daḳḳ olunup inā-i muḍāᶜafta dühn kılındıktan sonra üzerine ilḳā olunur.

<u>Dühnü'l-Efsentīni'l-Müşemmeş:</u> Bu dühn aᶜḍā-i bārideyi tesḫīn ve taḳviye eder.

<u>Aḫlāṭı Budur:</u> Dühn-i ḥall bir devraḳ aḫẕ olunup inā-i zücāc içine vaḍᶜ ve ilḳā olunur ve iki ūḳıyye efsentīn dahi ilḳā olunup kırk gün miḳdārı şemste kılınır.

<u>Dühnü'ş-Şibt:</u> Dühn-i ḥall, ḳusṭ ve ẓıllda müceffef olan bezr-i şibt bir ūḳıyye aḫẕ olunup inā-i zücāca ilḳā olunur ve yirmi gün miḳdārı şemste kılınıp istiᶜmāl olunur.

Dühn-i Sūsen: Raḥimin berdine ve iḫtināḳına ve ḳūlınca nāfiᶜ olur, külyeleri ve mes̱āneyi tesḫīn eder.

Aḫlāṭı Budur: Selīḫa, ḳust, ḥabbu'l-belesān, maṣṭakī her birinden birer ūḳıyye, ḳaranfül, ḳırfe her birinden nıṣf ūḳıyye, zaᶜferān bir ūḳıyye. Bunlar daḳḳ olunurlar ve bir inā-i zücāca bir buçuk rıṭl şīrec ile ve otuz ᶜaded sūsene-i āzād ile vaḍᶜ olunur, sūsenenin ṣufreti ve varaḳının uṣūl-i ṣulbesi nezᶜ ve remy olduktan sonra ve o inā mevḍiᶜ-i muᶜtedilde olan gölgede dühn-i sūsenenin ḳuvvetini aḫẕ edince ḳadar terk olunur baᶜdehu taṣfiye ve istiᶜmāl olunur.

Sūsenin Dühn-i Sāẕeci: Sūsen-i ebyaḍ-ı münaḳḳā iki dirhem, dühn-i ḥall bir ḳısṭ, inā-i zücāc içinde kılınır dühn ḳuvvet-i sūseni aḫẕ edince ḳadar ve baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Dühnü'l-Ḥasek: ᶜUsr-i bevle nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Dühn-i ḥall bir ūḳıyye, su bir rıṭl ve rubuᶜ rıṭl, zencebīl dört dirhem, ḥasek on dirhem. Edviye cerīşen daḳḳ olunup bir ḳıdra mā ve şīrec meẕkūrlar ile ilḳā olunup su zāil ve şīrec yaᶜnī dühn-i ḥall bāḳī olunca ḳadar ṭabḫ olunur baᶜdehu iḥlīle taḳṭīr olunur.

Dühn-i Ḥasek-i Āḫer: Mefāṣıla ṣāliḥ ve levni taḥsīn ve bāhı ziyāde edip cimāᶜa ḥas̱s̱ ve iġrā eder, külāyı ve mes̱āneyi ve ẓahrı ıṣlāḥ eder beher yevm meybuḫtec veyāḫūd nebīẕ ile ondan bir ūḳıyye miḳdārı şürb olunur ise. ve bu dühn ḥuḳun ile dahi istiᶜmāl olunur.

Aḫlāṭı Budur: Dühn-i ḥall ve leben-i baḳarın ḥulvü ve ḥasek-i raṭb ᶜuṣāresi her birinden onar rıṭl, fānīẕ-i ebyaḍ beş rıṭl, zencebīl iki buçuk rıṭl. Fānīẕ daḳḳ olunup elekten geçirilip ve cümlesi bir ḳıdr-ı faḫḫār içine vaḍᶜ olunup māu'l-ḥasek ve leben zāil olup dühn yalnız bāḳī kalınca ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur ve nārdan refᶜ olunup baᶜdehu ẕikr-i sābıḳı üzere şürb olunur. Ve bu şürb ile o dühn ḍaᶜf-ı külāya nāfiᶜ olur ve bāhı ve menīyi ziyāde eder.

Nüsḫa-i Uḫrā Li-Dühni'l- Ḥasek: Ḍaᶜf-ı külyeye nāfiᶜ olur ve bāhı ziyāde eder ve ḥaṣra ve vecaᶜ-ı ḥāṣıreye ve vecaᶜ-ı külāya nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Mā-ı ᶜaẕb on beş üskürücce, zencebīl-i merḍūḍ dört dirhem, ḥasek-i merḍūḍ on dirhem, ḫall bir üskürücce. Bu meẕkūrlar ḳadr-ı naẓīf içine ilḳā olunup su ẕāhib ve dühn bāḳī olunca ḳadar nār-ı leyyine üzere ṭabḫ olunup baᶜdehu inzāl olunur ve sovuyunca ḳadar terk olunup

baᶜdehu taṣfiye ve dübüründen iḥtiḳān olunur ve ḳubülünden dahi iḥlīle ṣabb olunmakla iḥtiḳān olunur.

Dühnü'l-Ḥayyāt: Vech-i ātī üzere ılandan aḫẕ olunan dühn istirḫā-i maḳᶜadeye nāfiᶜ olur: Dühn-i ḫall üç ḳısṭ aḫẕ olunup bir ḳıdr-ı faḫḫārda kılınır ve o ḳıdra beş ile on arasında cānlı ve diri ḥayyāt-ı sevdā aḫẕ olunup ḥayyen ilḳā olunur ve faḫḫārın reʾsi şedd olunur ve nār-ı leyyine ile o ḥayyāt teherrī edince ḳadar ṭabḫ olunup baᶜdehu faḫḫār nārdan inzāl olunur ve sovuyunca ḳadar terk olunup baᶜdehu reʾs-i faḫḫār fetḥ olunur ve onun buḫārından ḥaẕer olunur ve kaçan faḫḫār teneffüs edip buḫārı kalsa inā-i zücāc içine o maṭbūḫ vaḍᶜ olunup vaḳt-i ḥācette mevḍiᶜ-i āfete bir rīşe ile ṭılā olunur.

Dühn-i Rāmişdāẕ: *Baᶜḍı nüsḫalarda tā ile "tāmişdāẕ" yazılmıştır.* Bu dühn fālice ve laḳveye ve niḳrise ve raᶜşeye nāfiᶜdir ve evcāᶜ-ı ẓahra ve bāsūra ve nāṣūra ve dāü'l-fīle dahi nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Muḳl on dirhem, uşşaḳ, sekbīnec, cāvşīr, ḥabbu'l-belesān, afyūn, besfāyec, ḫarbaḳ-ı esved,[23] zerneb, felence, şeyṭarec, levz-i mürr-i muḳaşşer her birinden altışar dirhem, ḳaranfül, cevz-i bevvā, zencebīl, ḥavlencān, dār-ı ṣīnī, lāẕen, cünd-i bīdester her birinden üçer dirhem, küseylā, bezr-i benc, sīsāliyūs, lübān, şūnīz, bezrü'l-circīr, [581a] bezrü'l-kürrās̱, nānḫāh, ḳusṭ, varaḳu'l-ġāfes̱, üşne her birinden beşer dirhem, suᶜd, ḥabbu'l-ḥarmel, ās, ḥabbu'l-ḫaḍrā, ḫabbu'l-ḫırvaᶜ, merzencūş her birinden dörder dirhem. Bu edviye maᶜan ve cerīşen daḳḳ olunur ve bir ḳıdra ilḳā olunup üzerine ᶜaṣīr-i kernebden altı rıṭl ṣabb olunur ve nār-ı leyyine ile iki rıṭl kalınca ḳadar ṭabḫ olunup baᶜdehu inzāl ve taṣfiye olunur ve ᶜaṣr olunup edviye ḳuvvetlerinden bir nesne terk olunmaz ve o maṭbūḫ-ı muṣaffā yine ḳıdra ilḳā olunur, üzerine altı rıṭl dühn-i zeyt ve keẕālik semn-i baḳar, dühn-i rāzıḳī ve dühn-i ḫırvaᶜ ve efāvīh ile maṭbūḫ olunup Mıṣr'dan meclūb olan dühn-i dehmest bunların her birinden onar dirhem, levz-i mürr daḳīḳi iki dirhem, ḥabbu'l-ġār, ḥabbu'ṣ-ṣanevber her birinden altışar dirhem, dühnü's-sūsen, dühnü'l-circīr her birinden beşer dirhem, dühn-i ḥabbetü'l-ḫaḍrā on dirhem, dühn-i ḫall veyāḫūd içinde seẕāb ṭabḫ olunan dühn-i rāzıḳī üçer dirhem, dühn-i ḥınnā beş dirhem, üşne, ᶜasel, belāẕur

23 "Ḫarbaḳ-ı ebyaḍ" nüsḫa.

her birinden üçer dirhem. Bu edviyeler o maṭbūḫun üzerine ṣabb olunur. Ve kaçan ḳıdra edhān-ı meẕkūre ṣabb olundukta o edhāndan miḳdār-ı ḳalīl ve maᶜācīn-i kibārdan sencerīnā maᶜcūnundan dahi on dirhem aḫẕ olunup onlar su ile ḫalṭ ve idāfe olunduktan sonra nār-ı leyyine üzere o sudan üskürücce kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu nārdan inzāl olunup bir ḳıṭᶜa sık ve ṣafīḳ mindīlden taṣfiye olunur ve muṣaffāsı ḳıdra iᶜāde olunur yaᶜnī cumhūr-ı edviye olan ḳıdra iᶜāde olunur ve üzerine altı dirhem ḳınne ve on dirhem ᶜasel ṭarḥ olunup cemr üzere ẕevebān edince ḳadar vaḍᶜ olunur ve baᶜdehu inzāl olunup ona lübna's-sāile ve nefṭ-i ebyaḍ ve dühn-i belesān her birinden onar dirhem ḫalṭ olunup bir ḳārūre içine konulup ḳārūrenin ağzı şedd olunup onun şerbeti rubuᶜ dirhemden bir mis̱ḳāle varınca ḳadardır, mā-ı ḥımmaṣ ile şürb olunur.

Dühnü'l-Ḳusṭ: Berd-i aᶜḍāya ve ḫuṣūṣan miᶜde berdine nāfiᶜdir, müfettiḥtir ve ᶜaṣabı şedd ve taḳviye eder, levni muḥassindir, sevād-ı şaᶜrı ḥıfẓ eder.

Aḫlāṭı Budur: Ḳusṭ, mürr on dirhem, selīḫa altı dirhem, mermāḥūz yaprağı on istār. Bu edviye cerīşen daḳḳ olunur ve bir gece şarāb ile naḳᶜ olunur ve üzerine dühn-i ḥallden bir buçuk rıṭl ilḳā olunup inā-i muḍāᶜaf içinde şarāb zāil ve dühn bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur.

Dühnü'l-Ḳusṭ-ı Āḫer: Kebid ve miᶜde vecaᶜlarına ve bürūdetten ḥādis̱ olan vecaᶜ-ı mefāṣıla ve şıḳḳ-ı vāḥidin istirḫāsına nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Ḳaranfül bir ūḳıyye, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ve sünbül ve sāẕec-i Hindī ve meyᶜa ve uṣūl-i sūsen-i āsmāncūnī ve ḳırfe ve üşne ve ḳusṭ her birinden ikişer ūḳıyye, rāsen, selīḫa her birinden birer ūḳıyye, [mürr yarım ūḳıyye] edviye-i meẕkūre cerīşen daḳḳ olunur ve bir gece ḫall içinde naḳᶜ olunur ve üzerine beş rıṭl dühn ve beş rıṭl su ṣabb olunur ve su gidip dühn kalınca ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunup taṣfiye olunur ve dühn-i ḳusṭ-ı evvel ile ḫalṭ olunur.

Dühnü'l-Yārbeker: Bu dühn devā-i Hindīdir, riyāḥ-ı ġalīẓaya ve berdden ᶜārıḍ olan vecaᶜ-ı raḥime nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Sekbīnec, ḳınne, suᶜd, ḫardal-ı ebyaḍ her birinden beşer dirhem, ᶜilk-i enbāṭ sekiz dirhem, cāvşīr dört dirhem, ḳırfe, zerāvend-i ṭavīl veyāḫūd zerāvend-i müdaḥrec her birinden ikişer dirhem, vecc, uşşaḳ,

senber denmekle maᶜrūf devā-i Hindī ve fül ve ᶜāḳırḳarḥā her birinden ikişer buçuk dirhem, zürünbād, derūnec, cünd-i bīdester, sez̠āb, ḳayṣūm, aṣl-ı sūs, sez̠āb-ı cebelī, mev-i erdeşīrān, kerneb, merzencūş, sīsenber, ḳaranfül-i bostānī her birinden nıṣf dirhem, mürr, ḥıltītü'ṭ-ṭīb, ve ḥıltīt-i müntin ve encudān her birinden rubuᶜ dirhem, zeyt dokuz rıṭl, su on sekiz rıṭl. Bu edviyeler su zāil olup dühn bāḳī kalınca ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunur ve şerbeti yarım dirhemden iki dirheme varınca ḳadar kılınıp mā-ı şibt ile şürb olunur.

Dühn-i Sindī ki Ebūsimād Denmekle Maᶜrūftur: Suᶜāle ve riyāḥ-ı ġalīẓaya nāfiᶜdir ve aḫlāṭ-ı ġalīẓayı cez̠b eder, bevāsīre nāfiᶜdir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ebhel, fülfül, kāşim, zencebīl, şeyṭarec-i Hindī, milḥ-i aḥmer, kemmūn her birinden altışar dirhem, sevīḳu'n-nebḳ bir ḳafīz. Bu edviyeler aḫz̠ olunur ve bir ḳafīz miḳdārı ḥabbu'r-rummān suda naḳᶜ olunup o edviye üzere taṣfiye olunur.

Dühnü'l-Ḫırvaᶜı'l-Kebīr: Bu dühn istirḫāya ve fālice nāfiᶜ olur, kebid ve ṭıḥāl süddelerini teftīḥ eder ve ḳūlınc ḥuḳnelerinde vāḳiᶜ olup ona nāfiᶜ olur.

Ve Aḫlāṭı Budur: Nānḫāh, saᶜter, fūz̠enec-i cebelī, mürr, mermāḥūz, bezr-i kerefs, bezr-i rāziyānec, enīsūn, bezr-i ḳūḳī, maṣṭakī, esārūn, ḥulbe her birinden yedişer dirhem, şill, bül, fül, vecc, şeyṭarec-i Hindī, muḳl, zürünbād, derūnec her birinden beşer dirhem, sekbīnec, uşşaḳ, cāvşīr, hezārceşān, şebşebendān her birinden üçer dirhem, uṣūl-i kerefs, ḳuşūr-ı aṣl-ı rāziyānec, iz̠ḫir, uṣūlu's-sūs, rāsen-i yābis, ḥasek her birinden onar dirhem, zencebīl, dār-ı ṣīnī, ḳaranfül, ḳāḳule, ḫīr-i bevvā, kebābe, dār-ı fülfül, cevz-i bevvā, besbās, şūnīz, kerevyā her birinden dörder dirhem. Edviye cerīşen daḳḳ olunur ve onları ġamz ve setr edecek miḳdār su ṣabb olunup teherrī edince ḳadar ṭabḫ olunup taṣfiye olunur ve muṣaffāsı üzerine ḫırvaᶜın dühn-i ᶜaṣīrinden yedi rıṭl dühn ṣabb olunur ve nār-ı leyyine üzere su gidip dühn bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve vaḳt-i ḥācette ondan iki mis̠ḳāl veyāḫūd üç mis̠ḳāl miḳdārı māu'l-uṣūl ile istiᶜmāl olunur.

Dühn-i Ḫırvaᶜ İstiḫrācı Beyānındadır: Baᶜḍı nās ḫırvaᶜ ḥabbını müstaḥkem olduktan sonra murād eyledikleri miḳdār aḫz̠ edip şemse ilḳā ederler ve münfetıḳ olup kabuğundan lübb ḫurūc edince ḳadar şemste terk ederler ve baᶜdehu onun lübūbunu cemᶜ edip bir hāvene ilḳā edip daḳḳ-ı nāᶜim ile

daḳḳ edip ḳalᶜiyy ile muraṣṣaṣ bir ḳıdrda ṭarḥ ederler ve üzerine su ṣabb edip kaynatırlar, kaçan dühnü külliyyem ḫurūc eylese nārdan inzāl edip suyun yüzünde ṭāfī olan dühnü aḫẕ edip bir inā içimnde refᶜ edip istiᶜmāl ederler. Ammā Mıṣr ahālīsinin dühn-i ḫırvaᶜdan şeyᵓ-i kes̱īre muḥtāc olmaları ile onu istiḫrācda ḫādimleri ile ᶜamel-i uḫrā aḫẕ ederler, o ᶜamel budur ki ḥabb-ı ḫırvaᶜ teḳavvur ve teşennüc edip müstaḥkem olduğundan sonra onu nāᶜimen ṭabḫ edip bir ḥavḍın feḍāsında ve ḫalāsında kılarlar ve onu levleb ve nebkten biri ile yaᶜnī tokmak ve satır mis̱illi nesneler ile ᶜaṣr ederler. Ve ḫırvaᶜın istiḥkāmının ᶜalāmeti ḳışr-ı ḫāricinden tesāḳuṭudur.

Dühnü'l-Ḫırvaᶜı's-Sāẕec: Ḫırvaᶜ yalnız su ile ṭabḫ olunur ise ḥarāreti ḳalīle olur ve yalnız su ile ṭabḫ olunan ḫırvaᶜ dühnü zeyt-i rikābī menzilesindedir ḳıllet-i ḥarāreti ḥasebiyle. *Zeyt-i rikābī ᶜinde'l-baᶜḍ mā-ı ḥārr ile ġasl olan zeyttir ve ᶜinde'l-āḫer ḫām zeytūndan iᶜtiṣār olunan zeyttir. Muṣannifin kelāmı ḳavl-i evveli müᵓeyyeddir.*

Dühnü'l-Ḳarᶜ: Bu dühn her ḥarārete nāfiᶜdir, bedenden hangi ᶜuḍvda olur ise olsun. Eger ḥarāret ᶜuḍv-ı ẓāhirde olur ise o dühn ile mevḍiᶜ-i ḥarārete mesḥ olunur ve eger ḥarāret mes̱ānede ve külyede ise o dühn onların üzerlerine mesḥ olunur ve ᶜalīl onu şürb eder ve ıṣṭıbāġ dahi eder yaᶜnī ona [581b] ġams edip ḫubzuna idām eder ve eger emᶜāda ḥiddet var ise o dühnden şürb eder ve bunların cemīᶜisine dühn-i ḫırvaᶜ nāfiᶜdir.

Ṣıfatı Budur: Nemāsı tamām olan ḳarᶜ-ı kibār aḫẕ olunup taḳşīr olunduktan sonra daḳḳ ve ᶜaṣr olunup suyundan dört cüzᵓ ve şīrec-i ṭarī bir cüzᵓ aḫẕ ve cemᶜ olunup mā-ı muᶜtaṣar-ı mezkūr zāil ve dühn bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur baᶜdehu bir zücāca taṣfiye olunup istiᶜmāl olunur.

Dühnü'ş-Şāhisferem: Rükbede ve mefāṣılda ve cemīᶜan bedende olan rīḥe nāfiᶜ olur.

Ṣıfatı Budur: Şāhisferem bir cüzᵓ aḫẕ olunup su ẕāhib ve dühn bāḳī olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve taṣfiye olunup inā-i zücāc içinde refᶜ olunur, zücācın reᵓsi ves̱īḳan şedd olunup vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur ve şerbet-i vāḥidesi bizim ẕikr eylediğimiz riyāḥ için bir mis̱ḳālden yarın vuḳıyyeye varınca ḳadar istiᶜmāl olunur ve ḥımmaṣ [ve] kemmūndan bir şeyᵓ ile ṭabḫ olunup suyundan iki ūḳıyye ḳadar dahi şürb olunur ve üzerine zīrbāc iṭᶜām olunur ve o dühn ile mevḍiᶜ-i riyāḥ olan aᶜḍāya mesḥ olunsa nāfiᶜ olur.

Dühnü'l-Lāẕen Yaᶜnī Kulak Ağrısı İçin İttiḫāẕ Olunan Dühn: Dühn-i ḥall iki rıṭl, saᶜter on beş dirhem, füvve iki ūḳıyye, cāvşīr, sekbīnec, mürr, muḳl, üşşec, ṣabır, lübān her birinden ikişer dirhem. Bu edviye aḫẕ ve daḳḳ olunup dühnden mā-ᶜadāsı bir ṭıncīre ilḳā olunur ve üzerine mā-ı ḳalīl dahi ilḳā olunup yed ile ceyyiden mers olunur ve baᶜdehu üzerine dühn-i meẕkūr dahi ṣabb olunup s̱eḫin olunca ḳadar nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunup istiᶜmāl olunur.

Dühn-i Āḫer-i Lāẕen: Nīlec iki ūḳıyye aḫẕ ve raḍḍ olunur, zeyt bir rıṭl, merzencūş nıṣf rıṭl. Bu meẕkūrlar cemīᶜan bir miġrefe-i cedīde içinde ṭabḫ olunup taṣfiye olunur [ve kulağa taḳṭīr olunur.

Dühn-i Felfāẕ: Vecaᶜ-ı mefāṣıla ve teşennüce ve istirḫā-i aᶜḍāya nāfiᶜ olur.]

Aḫlāṭı Budur: Fül, vecc, şill, bül, şeyṭarec-i Hindī, rāsen, dār-ı fülfül, cevzü'l-ḳayᵓ, uṣūl-i sūsen, bezr-i rāziyānec, ḳusṭ, mürr, debīdār, zürünbād, derūnec her birinden beşer dirhem cerīşen daḳḳ olunup ḳıdra ilḳā olunur ve üzerine dühn-i ḥall ve leben ve mā her birinden ikişer batman ilḳā olunup su ve leben zāil ve dühn bāḳī olunca ḳadar inā-i muḍāᶜaf içinde ṭabḫ ve baᶜdehu taṣfiye olunur ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā: Mes̱ānenin ve raḥimin evcāᶜ-ı bāridesine ve ᶜırḳ-ı nesāya ve külyelerin berdine ve istirḫā-i aᶜḍāya ve ḳūlınca ve laḳveye ve fālice ve ᶜaṣaba ᶜārıḍ olan riyāḥ-ı ġalīẓa-i bārideye ve vecaᶜ-ı ẓahra ve berd [ve] ġılaẓ dan ᶜārıḍ olan vecaᶜın küllīsine nāfiᶜ olur ve bu devā dühn-i Hindīdir.

Aḫlāṭı Budur: Şill, fül, bül, vecc, şeyṭarec-i Hindī, sūsen-i āsmāncūnī uṣūlü, rāsen, dār-ı fülfül, cevzü's-serv, ᶜūdu'ṣ-ṣanevber, ḳusṭ, bezrü'r-rāziyānec, zürünbād, dīvdār, derūnec her birinden onar dirhem. Bu edviyelerin küllīsi cerīşen daḳḳ olunur ve leben-i ḥalīb ve su her birinden onar rıṭl aḫẕ olunur ve beş rıṭl dühn-i dahi aḫẕ olunup cemīᶜan bir ḳıdr-ı muḍāᶜaf içinde su zāil ve dühn bāḳī olunca ḳadar ṭabḫ olunur.

Dühnü'l-Beyḍ: Bu dühn beyḍ-i meslūḳun ṣufresini taṭhīr ile veyāḫūd ḳārūre-i Mekkiyye ile taḳṭīr etmekle veyāḫūd taḳṭīr-i taṣᶜīdī ile istiḫrāc olunur.

Dühn-i Kelkelānic: Bu dühn sekteye ve fālice ve istirḫāya ve bürūdet ve teşennüce ve ḍaᶜf-ı miᶜdeye ve ᶜırḳ-ı nesāya ve mefāṣıl ve ẓahr evcāᶜlarına

nāfiᶜ olur ve keẕālik ḳūlınca nāfiᶜ ve ṭamsı müdirr ve raḥimi müsaḫḫin ve ḥaṣātı müẕīb ve vecaᶜ-ı maḳᶜadeyi müsekkin ve südedi müfettiḥ olur.

Aḫlāṭı Budur: Helīlec-i Kābülī ve helīlec-i esved ve belīlec ve emlec her birinden onar dirhem, aṣl-ı kerefs, aṣl-ı rāziyānec her birinden yedişer dirhem, dār-ı fülfül ve fülfül ve zencebīl her birinden altışar dirhem, cāvşīr, üşşec, sekbīnec her birinden beşer dirhem, türbüd dört istār, kerneb-i ṭarī, seẕāb-ı ṭarī, ḥasek-i raṭb her birinden birer ḳabḍa. Bu edviyelerden yābis olanlar cerīşen daḳḳ olunur ve buḳūlü ḳaṭᶜ olunup ḳıdra ilḳā olunur ve üzerine yirmi dört rıṭl su ilḳā olunup nıṣfı kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu üzerine dört batman dühn-i ḫırvaᶜ dahi ilḳā olunup su külliyyen zāil olup dühn bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur. Ve bir ḳavm bu dühnün aḫlāṭ-ı meẕkūresi üzere iki istār, uṣūl-i sūsen ve dört dirhem şeyṭarec ve keẕālik enīsūn, rāsen, üşne ve ferkehān bunların her birinden ikişer dirhem ziyāde ederler. *Ve baᶜḍı nüsaḫta "rāsen ve üşne" bedeline "ednes ve üsfīd" vāḳiᶜ olmuştur ve "ferkehān" bedeline ""ḳafrkerhān" vāḳiᶜ olmuştur ve bir nüsḫa-i ᶜatīḳanın ḥāşiyesinde İbn Serāfiyūn'dan naḳlen "ferkerhān" "ġafrkerhān"dan muḥarref idiği taṣḥīḥ olunmuştur.*

Dühnü'z-Zaᶜferān: ᶜAṣabı telyīn ve teşennücü izāle eder ve ṣalābet-i raḥime nāfiᶜ ve levni taḥsīn eder.

Ve Aḫlāṭı Budur: Zaᶜferān, ḳardemānā her birinden altışar dirhem, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre beş dirhem, mürr yarım dirhem, ḫall içinde mürrden mā-ᶜadā edviye cemīᶜan naḳᶜ olunur ve yine ḫall içinde mürr başka naḳᶜ olunur lākin içlerinden ḳardemānā naḳᶜ olunmaz ve onlardan minvāl-i muḥarrer üzere beş gün müstenḳaᶜda ᶜalā-ḥālihā terk olunur ve altıncı günde ḳardemānā dahi naḳᶜ olunup ḫall içinde bir gün terk olunur ve yedinci günde onların üzerlerine beş istār dühn ṣabb olunup nār-ı leyyine ile ḫall ẕāhib, dühn bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur.

Dühnü'l-Üşne: Üşne beş istār, ḳusṭ on dirhem, selīḫa, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre her birinden üçer dirhem, mermāḥūz iki dirhem, meyᶜa beş dirhem, dühnü'l-ās bir buçuk rıṭl edviye daḳḳ olunup ḫall içinde naḳᶜ olunur ve üç gün mütevāliyeten ḫall içinde terk olunup baᶜdehu taṣfiye olunduktan sonra dühn-i meẕkūr ṣabb olunup ḫall zāil ve dühn bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunur.

Dühn-i Ūferbiyūn: Evcāᶜ-ı bārideye ḫuṣūṣan ᶜaṣabda olan evcāᶜ-ı bārideye ve ᶜırḳ-ı nesāya ve ẓahr ve ricl vecaᶜına nāfiᶜ olur.

Ve Aḫlāṭı Budur: Ḳusṭ on dirhem, cünd-i bīdester beş dirhem, fūẕenec-i yābis on iki dirhem, ᶜāḳırḳarḥā yedi dirhem, kündüş dört dirhem, mīvīzec üç dirhem. Bu edviye cemīᶜan daḳḳ olunup dört yüz dirhem şarāb-ı reyḥānī içinde bir gün ve bir gece naḳᶜ olunduktan sonra yine o şarāb ile şarābın s̱ülüs̱ten eḳalli kalınca ḳadar ṭabḫ olunup tebrīd olunur ve baᶜdehu mers-i şedīd ile mers olunup taṣfiye olunur ve muṣaffāsı üzere nıṣf vezni miḳdārı şīrec veyāḫūd dühn-i zanbaḳ veyāḫūd dühn-i ḫīrī ṣabb olunur ve yine baḳiyye-i şarāb zāil ve dühn bāḳī kalınca ḳadar ṭabḫ olunduktan sonra o dühnün her on dirhemi muḳābilinde ikişer dirhem ūferbiyūn-ı ebyaḍ u ḥadīs̱ ġubār gibi saḥḳ olunur, ẕikr olunan dühne ḫalṭ olunup yine nār üzere vaḍᶜ olunur ve ġalye-i vāḥide ile kaynadıkta nārdan inzāl olunup refᶜ olunur.

Lisān-ı Rūmda Dāmāmūn Iṭlāḳ Olunan Dühn Beyānındadır: Onun tefsīri ẕū-ᶜaşreti aḫlāṭ yaᶜnī on cüzʾden mürekkeb demektir, miᶜde ve ᶜaṣab berdlerine nāfiᶜdir, her ᶜuḍvu muḳavvīdir, fuḍūlü rādiᶜ ve ᶜaṣabı müleyyindir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Meyᶜa dört ūḳıyye, maṣṭakī on iki ūḳıyye, sāẕec-i Hindī, sünbül her birinden dörder ūḳıyye, ūferbiyūn üç ūḳıyye, dār-ı ṣīnī altı ūḳıyye, şemᶜ-i ebyaḍ on iki ūḳıyye, fülfül bir ūḳıyye. Bu edviyeden yābis olan edviye daḳḳ olunur, mā-sivā iẕābe olunup refᶜ [582a] olunur.

Şaḳāyıḳu'n-nuᶜmān Dühnü: Miᶜde-i bārideyi tesḫīn eder, şaḥm-ı ivezz veyāḫūd şaḥm-ı decāc ile ḫalṭ olunsa tehebbücü ve teverrümü taḥlīl eder.

Ve Aḫlāṭı Budur: Zeyt-i fāyiḳ bir rıṭl, verd-i şaḳāyıḳu'n-nuᶜmān iki buçuk ūḳıyye. Bu edviyeler bir inā içinde on gün miḳdārı şemse vaḍᶜ olunup baᶜdehu refᶜ olunur. Ve bu dühn ceyyiddir velākin rāyiḥası yoktur.

el-Edhānu's-Sāẕecetü: Sūsen ve sefercel ve tuffāḥ ve ḫardal ve ḳıs̱s̱āu'l-ḥımār mis̱illilerden dühn-i sāẕec istiḫrācının ṭarīḳi budur ki dühn-i ḥall bir cüzʾ ve su üç cüzʾ aḫẕ olunup onlardan hangisinin dühnünü istiḫrāc ḳaṣd olunur ise onunla ḫalṭ olunduktan sonra kırk gün miḳdārı şemse ilḳā olunur.

Dühn-i Merzencūş: Merzencūş daḳḳ olunup bir ḳıdr-ı naẓīf içine vaḍᶜ olunur ve onu setr edip dört parmak miḳdārı üzerinde ᶜālī olunca ḳadar o ḳıdra şarāb-ı reyḥānī ṣabb olunup nār-ı leyyine üzere nıṣfı zāil olunca ḳadar

ṭabḫ olunur ve mers olunup taṣfiye olunur ve muṣaffāsı ḳıdra iʿāde olunur ve üzerine şarābın nıṣfı miḳdārı dühn ilḳā olunup şarāb zāil ve dühn bāḳī olunca ḳadar ṭabḫ olunur. Ve bu dühn ḳavī olur, tesḫīn eder, mülaṭṭıf ve ḥarāreti şürben ve mesḥen taḥrīk ve tehyīc eder, ḥarr ve yübste derece-i s̱ālis̱eye bāliġ olur ve ḳaṭūran vecaʿ-ı üẕüne nāfiʿ olur.

Dühnü'l-Levzi'l-Mürr: Bu dühn evcāʿ-ı erḥāma ve iḫtināḳ-ı erḥāma ve raḥimin inḳılāb ve evrāmına ve reʾs ve üẕün vecaʿına ve devīsine ve ṭanīnine ṣāliḥ olur ve vecaʿ-ı külāya ve ʿusr-i bevle nāfiʿ olur. Ve bu dühn ʿasel ile ve aṣl-ı sūs ile ve dühn-i ḥınnā veyāḫūd dühn-i verd ile ḫalṭ olunsa ḥaṣāta ve rebve ve verem-i ṭıḥāle nāfiʿ olur, fuḍūl-i beden ḥasebiyle veche ʿārıḍa olan ās̱ārı ḳalʿ eder, kelefe nāfiʿ olur ve teşennüc-i vechi basṭ eder, baṣarın keder ve kelāline nāfiʿ olur ve ḫamr ile ḫalṭ olunsa başta olan ḳurūḥ-ı raṭbeye ve ḥazāz ve nuḫāleye nāfiʿ olur.

Ve Ṣanʿatı Budur: On rıṭl levz-i mürr aḫẕ olunup baʿde't-tenḳıye nāʿimen daḳḳ olunup ḥattā şeyʾ-i vāḥid gibi olur ve üzerine üç ūḳıyye mā-ı müsaḫḫan ṣabb olunup yarım sāʿat miḳdārı suyu maṣṣ edince ḳadar terk olunur ve baʿdehu daḳḳ olunup yed ile şedīden ʿaṣr olunur ve ʿaṣr ḥasebiyle parmakların arasından ḫurūc edenler bir ināya aḫẕ olunup yedinde bāḳī kalanları cemʿ olunur ve üzerine ke'l-evvel müsaḫḫan bir buçuk ūḳıyye su ṣabb olunup bir sāʿat miḳdārı terk olunur ve yine o dahi ʿaṣr ve parmaklar arasından ḫurūc edenler inā içine aḫẕ olunur, bu minvāl üzere her on rıṭl levzden dokuz ūḳıyye dühn ḫurūc edince ḳadar ʿamel-i meẕkūr tekrār olunur ve baʿdehu istiʿmāl olunur.

Dühnü'l-Bellūṭ: Bunun ʿameli dahi levz-i mürr dühnünün ʿameli gibidir. Ve bu dühnde cilā ḳuvveti vardır, fuḍūl-i bedenden veche ʿārıḍ olan ās̱ārı ve ruṭūbet-i lebeniyyeyi ve s̱üʾlūlü ve ḳurūḥ-ı mündemileden bāḳī kalan ās̱ār-ı sūdu cālī olur ve baṭnı ishāl eder velākin miʿdeye redīdir ve üẕünün ağrısına ve deviyy ve ṭanīnine muvāfıḳ olur; eger şaḥm-ı baṭṭ ile ḫalṭ olunup üẕüne taḳṭīr olunur ise cidden nāfiʿ olur.

Dühnü'l-Benc: Bu dühn vecaʿ-ı enfe ṣāliḥtir ve baʿḍı ferzicāt aḫlāṭına dāḫil olur telyīni ḥasebiyle. S̱emere-i bencden ebyaḍ-ı yābis-i ḥadīs̱ olanlar aḫẕ ve daḳḳ olunup mā-ı ḥārr ile maʿcūn kılınıp şemse vaḍʿ olunur ve cefāf eden mevāḍıʿı raṭb olanları ile ḫalṭ olunur ve bu ʿamel o maʿcūn leyyin ve

esved olunca ḳadar tekrār olunur ve baᶜdehu ᶜaṣr olunup ᶜuṣāresi maḫzūn kılınır.

Dühnü'l-Encüre: Bu dühn ishāl-i baṭna nāfiᶜ olur ve bunun istiḫrācı dühnü'l-benc istiḫrācı gibidir ve dühn-i ḳırṭım ᶜamel ve istiḫrācı dahi onlar gibidir. Ḳırṭımın ḳuvveti bezr-i encüre gibidir velākin bezr-i encüreden aḍᶜaftır ve keẕālik bezr-i fücl dühnünün ᶜameli dahi onlar gibidir. Ve bezr-i fücl dühnünün ḳuvveti başında ve cesedinde ḳaml-ı kes̱īr ᶜārıḍ olanlara muvāfıḳtır ve vechte olan ḫuşūneti cālīdir. Ve ehl-i Mıṣr bezr-i fücl dühnünü ṭaᶜāmlarında istiᶜmāl ederler. Şūnīz dühnünün ᶜameli dahi dühn-i bezr-i fücl ᶜameli gibidir ve dühnünün ḳuvveti fücl bezrinin dühnü ḳuvveti gibidir.

Dühnü'l-Ġār: Onun müsaḫḫine ve müleyyine ve efvāh-ı ᶜurūḳu müfettiḥa ve aᶜḍāyı muḥallile ḳuvāları vardır ve bi'l-cümle vecaᶜ-ı aᶜḍāya ve iḳşiᶜrāra ve evcāᶜ-ı üẕüne ve ṣudāᶜa dahi muvāfıḳ olur: Ḥabbu'l-ġār vaḳt-i idrākinde aḫẕ olunup su ile ṭabḫ olunur ve o ṭabḫ ile ḥabb-ı ġār-ı meẕkūrun ḳışrı üzere dühn ẓuhūr eder ve yed ile o dühne mesḥ olunup bir ṣūfeye cemᶜ olunur. Ve baᶜḍı nās dühn-i ġārı istiḫrācında evvelā zeyt-i ünfāḳı suᶜd ve iẕḫir ve ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ile ᶜafṣ kılarlar ve baᶜdehu içine varaḳ-ı ġārın ṭarīsini ilḳā edip ṭabḫ ederler ve baᶜḍı āḫer vech-i meẕkūr üzere ᶜamel ederler lākin varaḳ-ı ġār ile ḥabb-ı ġārı maᶜan o maᶜfūṣa ilḳā ederler ve ᶜalā-kile'l-ᶜameleyn ondan rāyiḥa ẓuhūr edince ḳadar zeyti ṭabḫ ederler. Ve bu dühnü ittiḫāẕa ziyāde ṣāliḥ olan ġār cebelī ve ᶜarīḍu'l-varaḳ olan ġār olur ve dühn-i ġārın ecvedi dühn-i ḥadīs̱ ve levni aḫḍar ve şedīdü'l-merāre ve ḥırrīf olanlar olur ve o dühnde müsaḫḫin ve efvāh-ı ᶜurūḳu müleyyin ḳuvvet vardır.

Dühnü'l-İẕḫir: Bu dühn baraṣa ṣāliḥ olur ve baᶜḍı kerre iᶜyāyı iẕhāb ve izāle eden [edviye] aḫlāṭına idḫāl olunur ve ḥikke envāᶜına ᶜumūmen nāfiᶜ olur. Ve bu dühn s̱emere-i naḍīcinden tertīb ve ittiḫāẕ olunur dühn-i ġār s̱emere-i müdrike-i ġārdan ittiḫāẕ olunduğu gibi.

Dühnü'l-Verd: Bu dühnün ḳuvve-i ḳābıḍa vü müberridesi vardır ve iddihān olunmağa bu dühn ṣāliḥ ve ḍımādāta ḫalṭ olunur ve şürb olundukta baṭnı ishāl eder ve miᶜde iltiḥābını teskīn eder ve ḳurūḥ-ı ᶜamīḳada laḥmı inbāt eder ve başta olan ḳurūḥ-ı raṭbenin redāᵓetini ve şīr-penci teskīn eder ve o ḳurūḥun ibtidāsında o dühn ile baş tedhīn olunur ve maᶜa-ẕālik laḫlaḫaten dahi istiᶜmāl olunur ve vecaᶜ-ı esnān için onun ile maḍmaḍa olunur ve göz

kapaklarının ġılẓati için onun ile iktiḥāl olunsa ʿilāc-ı ṣāliḥ olur ve emʿā ve raḥim ḥurḳatları için onun ile iḥtiḳān olunsa ṣāliḥ ʿilāc olur.

Ṣanʿatı Budur: İẕḫir beş cüzʾ, zeyt yirmi cüzʾ. Bunlar aḫẕ olunup iẕḫir daḳḳ olunduktan sonra su ile ıslatılır ve zeyt ile ṭabḫ olunup ḥīn-i ṭabḫta taḥrīk olunur ve baʿdehu taṣfiye olunup o muṣaffāya bin ʿaded aḳmāʿından mülḳāt ve mümtāz olan verd-i cāff oan su iṣābet eylemezden muḳaddem ilḳā olunur ve o dühnün ʿāmili ṭayyibetü'r-rāyiḥa ʿasel ile elini telṭīḫ edip yed-i mülaṭṭaḫı ile kes̱īren ve mirāren onu taḳlīb ve baʿdehu ʿaṣr-ı daḳīḳ u leyyin ile ʿaṣr edip māiyyeti neşf olunca ḳadar bir gece ʿalā-ḥālihi terk eder ve baʿdehu ʿasel ile melṭūḫa olan bir iccāneye yaʿnī leğene ʿaṣr edip bāḳī kalan s̱üflünü bir ināya vaḍʿ eder ve üzerine muʿaffaṣ iki cüzʾ iẕḫir ṭarḥ ve ilḳā edip ʿaṣr-ı evvel şurūṭu üzere ḥabk[24]-ı ceyyid ile s̱āniyen onu ʿaṣr eder ve keẕālik s̱ālis̱en ve rābiʿan o ʿameli tekrār eder. Ve baʿḍı nās verdi daḳḳ edip zeytte naḳʿ eder, her yedi günde verdini tecdīd eder, üç kerre tecdīd-i verdi tekrār edip dühnünü maḫzūn eder ve vaḳt-i ḥācette istiʿmāl eder.

Dühnü'l-Īresā: Bu dühnün tesḫīn ve telyīn ve ḫuşkrīşātı ve ʿufūnātı ve evsāḫı tenḳıye ḳuvveleri [582b] vardır, evcāʿ-ı raḥime ve evrām-ı ḥāddesine ve inḍımām-ı femine muvāfıḳ olur ve cenīni iḫrāc ve bevāsīr efvāhını fetḥ eder ve üẕüne ʿārıḍ olan devīye muvāfıḳ olur eger ḫall ve seẕāb ve levz-i mürr ile istiʿmāl olunur ise ve nezelāt-ı müzmineye ve netn-i enfe muvāfıḳ olur onun ile munḫurān tedhīn olunur ise. Ve bu dühnden bir buçuk ūḳıyye dühn şürb olunsa baṭnı ishāl eder ve īlāvus tesmiye olunan ḳūlınca ṣāliḥ olur, bevli idrār eder ve ḳayʾı ʿasīr olanların ḳayʾını selīs ve sehl eder eger eṣābiʿ veyāḫūd bir rīşe bu dühn ile tedhīn olunup boğazına idḫāl olunur ise. Ḫunāḳı veyāḫūd ḳaṣabe-i riyede ḫuşūneti olanlara o dühnle taḥannük ve ġarġara ṣāliḥ olur ve fuṭr ve benc ve küzbere şürb edenlere o dühn saḳy olunur.

Ṣanʿatı Budur: Ḳışr-ı küfürrā altı cüzʾ, zeyt yedi cüzʾ. Bu devālar aḫẕ olunup ḳışr nāʿimen daḳḳ olunur ve dokuz cüzʾ su ile ıslatılıp zeyt ile maʿan bir ḳıdr-ı nuḥāsa ilḳā olunur ve zeytin rāyiḥası ẓuhūr edince ḳadar ṭabḫ ve baʿdehu ʿasel ile bir ināya taṣfiye olunur.

---

24 الحبك الشد والإحكام وتحسين أثر الصنعة في الثوب *Ḳāmūs.*

Ve edhān-ı īresādan zeyt-i muᶜaffaṣ ile ittiḫāẕ olunan dühn-i fāiḳin ᶜameli budur ki zeyt-i meẕkūrdan on dört cüzᵓ aḫẕ olunur ve üzerine īresā-i medḳūḳtan bir mis̱li ḳadar ilḳā olunup iki gün ve iki gece terk olunup ve baᶜdehu ᶜaṣr-ı şedīd ile ᶜaṣr olunur. Ve eger dühnün ḳuvveti ziyāde olmasını murād eder isen iki veyāḫūd üç defᶜa īresāyı tecdīd edersin ve her defᶜada ke'l-evvel ᶜamel edip baᶜdehu istiᶜmāl edersin.

Dühnü'l-Uḳḥuvān: Mülehhib ve cidden müsaḫḫindir, onda telyīn ḳuvvesi vardır, o ḳuvvet ile efvāh-ı ᶜurūḳu fetḥ eder ve bevli idrār eder, edviye-i muᶜaffineye ḫalṭ olunup nevāṣīr şaḳḳ olunduktan sonra üzerine bu dühn vaḍᶜ olunsa nāfiᶜ olur ve ḫuşkrīşāta ve ḳurūḥ-ı ḫabīs̱eye dahi nāfiᶜdir, ᶜusr-i bevle ve evrām-ı maḳᶜadeye ve fetḥ-i bāsūra muvāfıḳ olur maḳᶜade o dühn ile tedhīn olunur ise ve ṭams̱ı idrār eder raḥime iḥtimāl olunsa ve keẕālik onu iḥtimāl raḥimin ṣalābetini ve evrām-ı balġamiyyesini dahi taḥlīl eder. Ve bu dühn ᶜaḍalde olan cirāḥāta ve aᶜṣāb cirāḥatlerine nāfiᶜ olur bir ḳıṭᶜa ṣūfe o dühn ile ıslatılıp o cirāḥātin üzerlerine vaḍᶜ olunmakla. Dühn-i uḳḥuvān zeyt-i ünfāḳ ve dühn-i bellūṭ ve dühn-i belesān ve iẕḫir ve ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ve ḳusṭ ve ḥamāmā ve nārdīn ve selīḫa ve ḥabbu'l-belesān işbu edviyeler ile ᶜamel olunur, bir āniye şarāb ve ᶜasel ile telṭīḫ olunur ve ẕikr olunan efāvīh daḳḳ olundukta onun içinde maᶜcūn kılınıp ona uḳḥuvān ḫalṭ olunur ve bundan muḳaddem ẕikr olunan ᶜamel dahi işlenir.

Dühnü'ş-Şīḥ: Bunda ḳuvvet-i ḥārre vardır, raḥimin insidādına ve ṣalābetine nāfiᶜ olur ve ṭams̱ı idrār eder ve meşīmeyi iḫrāc eder.

Ṣanᶜatı Budur: Sekiz cüzᵓ şīḥ aḫẕ olunup dühn-i ḥınnā ᶜamel olunacak dühn-i muṭayyeb ile o şīḥ naḳᶜ olunur ve baᶜdehu ᶜaṣr olunup refᶜ olunur. Eger sen onun şiddet-i rāyiḥasını ve taṭyībini murād eder isen onun üzerine varaḳ-ı şīḥi merreten uḫrā ilḳā edip baᶜdehu ᶜaṣr eyle.

Dühnü'l-Ḥulbe: Onda ḳuvve-i müleyyine vardır ve dübeyleyi inḍāc eder ve raḥimde ᶜārıḍa olan ṣalābete cidden ṣāliḥa olur ve tevlīdi ᶜusretli olan hatunlara ondan ḥuḳne ittiḫāẕ olunup onların ruṭūbātı ḫurūcu aḫẕ eyledikte onun ile iḥtiḳān olunur. Ve baᶜḍı kerre onunla maġṣı olanlara dahi iḥtiḳān olunur ve başta olan nuḫāle-i reᵓsi ve ḳurūḥ-ı raṭbeyi cālī olur ve şemᶜ ile o dühn ḫalṭ olunsa ḥarḳa nāfiᶜ olur ve baᶜḍı kerre edviye-i kelef ile ġamr olunur yaᶜnī edviye-i kelef üzere bu dühn o edviyeyi setr edip üzerine ᶜālī

olunca ḳadar ṣabb olunur. Ve bu dühnden muḫtār olan ṭarī ve ḥadīs̱ olup ḥulbe rāyiḥası ẓāhire olan dühndür.

Ve Bunun Ṣanᶜatı: Ḥulbe dokuz cüzᵓ, zeyt beş cüzᵓ, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre bir cüzᵓ, suᶜd iki cüzᵓ aḫẕ olunur ve zeyt-i meẕkūr içinde o devālar yedi gün naḳᶜ olunup her günde üçer defᶜa taḥrīk olunur ve baᶜdehu ᶜaṣr olunup maḫzūn kılınır. Ve baᶜḍı nās dahi ẕikr olunan edviye ile zeyti taᶜfīṣ edip onun içinde ḥulbeyi naḳᶜ edip baᶜdehu ᶜaṣr ederler. Ve dühn-i ḥulbeden muḫtār olan o dühn olur ki yede o dühn mesḥ olunsa yed-i memsūḥ şemm olundukta ondan rāyiḥa-i ḥulve iḥsās oluna ve bunun mā-ᶜadāsı ḍidd üzere olup dühn-i ġayr-i muḫtār olur. el-Ḥamdü lillāhi ᶜale'l-itmāmi ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ᶜalā seyyidinā Muḥammedin seyyidi'l-enāmi.

On Birinci Maḳāle Merāhim, Ḍımādāt Beyānındadır

Merhem-i İsfīdāc: Ḥarḳ-ı nāra ve sülūḫa nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Mürdāsenc bir dirhem, isfīdāc beş dirhem, şemᶜ-i ebyaḍ yedi dirhem, verd iki ūḳıyye. Şemᶜ ve dühn eritilip ve bir hāvene ilḳā olunduktan sonra üzerine isfīdāc ve mürdāsenc ilḳā olunur ve sovumazdan muḳaddem cemīᶜan ḫalṭ olunur ve onlar ile maᶜan bir ᶜade beyāḍ-ı beyḍa dahi ḫalṭ olunup istiᶜmāl olunur.

Nüsḫa-i Uḫrā: İsfīdāc beş dirhem, mürdāsenc iki dirhem, ḫabes̱-i fıḍḍa bir mis̱ḳāl, kes̱īrā bir dirhem. Bunlar daḳḳ olunup bir ḥarīreden geçirilir ve şemᶜ-i ebyaḍ dahi bir ūḳıyye miḳdārı aḫẕ olunup üç ūḳıyye dühn-i verd ile iẕābe olunur ve bir hāven içinde o müẕābın üzerine edviye ilḳā olunup saḥḳ olunur.

Merhem-i Bāsilīḳūn-ı Kebīr: Ḳurūḥa nāfiᶜ olur ve onu mümtelī eder ve mevāḍiᶜ-i ᶜaṣabāniyyesini ıṣlāḥ eder ve ḥarāreti olmayan cirāḥātı dahi ıṣlāḥ eder.

Ṣanᶜatı Budur: Şemᶜ bir rıṭl, zift sekiz ūḳıyye, mürr, rātiyānec her birinden dörder ūḳıyye, ᶜilk-i enbāṭ dört ūḳıyye, zeyt beş rıṭl.

Merhem-i Bāsilīḳūn-ı Ṣaġīr: Rātīnec, zift, şemᶜ veznleri berāber aḫẕ olunup dühn-i zeyt ile istiᶜmāl olunur.

Merhem-i İsfīdāc Bi'l-Ḫall: Bir batman isfīdāc mesḥūḳan ve menḫūlen aḫẕ olunup iki rıṭl zeyte ḍarb olunur ve on rıṭl ḫall dahi aḫẕ olunup ḳalīlen ḳalīlen üzerine ṣabb olunur ve münᶜaḳid olunca ḳadar ḍarb olunur ve bir inā içinde refᶜ olunur, ᶜinde'l-ḥāce istiᶜmāl [583a] olunur.

Merhemü'l-Mürdāsenc Bi'l-Ḫall: Mürdāsenci dilediğin miḳdār aḫẕ edip elekten geçir ve bir ṭaşta vaḍᶜ edip üzerine ḫall ve zeyt ilḳā eyle, ceyyiden ḫalṭ edip istiᶜmāl eyle.

Merhemü'z-Zencār: Ḳurūḥ-ı ᶜatīḳaya nāfiᶜdir: Zencār iki dirhem, şemᶜ, rātiyānec, ᶜilkü'ṣ-ṣanevber her birinden beşer dirhem. Zencār saḥḳ olunur ve bāḳī edviye ḳadr-i ḥācet zeyt ile iẕābe olunup üzerine o zencār-ı mesḥūḳ ilḳā olunur ve ḍarb olunup tesviye yaᶜnī müteşābihü'l-eczāᵓ kılınır ve baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Merhem-i Ḳalḳadīs: Bu merheme Cālīnūs فونيقي - fūnīḳī tesmiye eyledi ve bu merhem ṭāᶜūna nāfiᶜdir ve ᶜasiretü'l-indimāl olan ḳurḥ-ı demeviyyeyi idmāl eder, ḥaṣr ve kesre ve raḍḍa ve cemīᶜ-i evrāma nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Ṡerbin ڭaḥm-ı ᶜatīḳi iki rıṭl, zeyt-i ᶜatīḳ üç rıṭl, mürdāsenc üç rıṭl, ḳalḳadīs dört ūḳıyye. Bunlar aḫẕ olunup şaḥm iẕābe ve ḳalḳadīs saḥḳ olunur ve şaḥm-ı müẕāb ve mesḥūḳ ḳalḳadīs o üç rıṭl zeyt ile ḫalṭ olunur ve s̱ülüs̱e-i erṭāl mürdāsenc dahi saḥḳ olunup maᶜa'ş-şaḥm o maḫlūṭ ile bir hāven içinde ḫalṭ olunup bir ṭıncīr-i naẓīfe vaḍᶜ olunur ve naḫlden[25] maḳṭūᶜa bir saᶜfe ile eczāları müteşābih ve mütesāviye olunca ḳadar tesvīṭ olunur ve vaḳt-i ḥācette istiᶜmāl olunur.

Merhem-i Esved: Mürdāsenc bir ūḳıyye, ḫall-i s̱iḳḳīf üç ūḳıyye, zeyt iki ūḳıyye. Bu meẕkūrlar ṭabḫ olunur velākin muḥteriḳ olmasın için ṭabḫına ᶜināyet olunur.

Merhem-i Diyāḫliyūn: Bu merhem silᶜa ve ḫanāzīre ve evrām-ı ṣulbiyyeye nāfiᶜ olur.

Ṣanᶜatı Budur: Ḥulbe, bezr-i kettān, ḫaṭmī-i ebyaḍ her birinden birer keylece aḫẕ olunup bir gün ve bir gece her biri başka başka naḳᶜ olunup her birinden birer rıṭl ve rubuᶜ rıṭl luᶜāb ittiḫāẕ olunur ve mürdāsenc bir buçuk rıṭl ve zeyt iki rıṭl bunlar dahi aḫẕ olunup luᶜābāt ġalye-i vāḥide ile kaynatılır ve nārdan inzāl olunup baᶜdehu zeyt mürdāsenc-i mesḥūḳ ile münᶜaḳid olunca ḳadar kaynatılır ve o zeytin üzerine luᶜābāt evvel-be-evvel ilḳā olunup nār-ı leyyine ile ᶜaḳd ve levni taġyīr olunca ḳadar ṭabḫ olunur.

---

25 "Naḫl" hurma ağacıdır.

Merhem-i Aḥmer: Medḳūḳ ve menḫūl mürdāsenc bir menn, zeyt iki rıṭl, ḫall on rıṭl. Bu eşyā aḫẕ olunup münᶜaḳid olunca ḳadar ḍarb olunur ve baᶜ-de'l-inᶜiḳād mesḥūḳan ve menḫūlen bir rıṭl ᶜurūḳ-ı ṣabbāġīn ṭarḥ olunur.

Merhemü'r-Rüsül: Bu merhem merhem-i deşlīḫādır yaᶜnī ḥavāriyyūn merhemidir. Ḥavāriyyūn, Ḥaḍret-i Mesīḥ ᶜaleyhi's-selāmın enṣārıdır. Ve bu merhem merhemü'z-zühre ve منديا - mendiyā denmekle maᶜrūftur. Bu merhem nevāṣīr-i ṣaᶜbeyi ve ḫanāzīr-i ṣaᶜbeyi rıfḳ üzere ıṣlāḥ eder, bu bāb-da ona muᶜādil bir muṣliḥ nesne yoktur ve cirāḥātı laḥm-ı meyyitten ve ḳayḥtan tenḳıye edip idmāl eder. Ve bunun ḥaḳḳında denildi ki انه اثنى عشر دواء لاثنى عشر حواريا Yaᶜnī bu merhemi on iki ḥavārī on iki devādan terkīb eylemiştir.

Ve Onun Aḫlāṭı Budur: Şemᶜ-i ebyaḍ ve rātīnec her birinden yirmi sekiz dirhem, cāvşīr, zencār, mürr, ḳınne her birinden altışar dirhem, mürdāsenc dokuz dirhem. Bu edviyeler aḫẕ olunur ve muḳl ḫall-i ḫamr ile naḳᶜ olunur ve eyyām-ı ṣayfta iki rıṭl zeyt ile ve faṣl-ı şitāda üç rıṭl zeyt ile ṭabḫ olunur.

Merhemü'z-Züncüfr: Ḫanāzīre ve sereṭāna ve iki ḫuṣye veremine nāfiᶜ-dir.

Ve Aḫlāṭı Budur: Mürdāsenc, ḳınne her birinden beşer dirhem, lübān, uşşaḳ her birinden onar dirhem, ᶜilk-i enbāṭ altı dirhem, şemᶜ on istār, zün-cüfr sekiz dirhem, zeyt ḳadr-ı kifāye.

Merhem-i Merḳūnu'l-Ḳırmız: Vecaᶜ-ı maḳᶜadeye ve nār-ı Fārsīye nāfiᶜ-dir.

Aḫlāṭı Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal, kündüş, üşnān, kibrīt her birinden üçer dirhem, mertek, şiyāf-ı māmīs̱ā her birinden altışar dirhem, ḥarmel ve merḳūnu'l-ḳırmız[26] yaᶜnī dūdu'l-ḳırmız her birinden on ikişer dirhem, zan-baḳ iki dirhem, zift on dirhem. Bu merhemi istiᶜmāl ḳaṣd olundukta dühnde idāfe olunup baᶜdehu istiᶜmāl olunur.

Merhemü'l-Keyy: Ḳulḳuṭār-ı meşvī on dirhem, nūre-i ġayr-i muṭfāt ve lübnā her birinden ikişer dirhem aḫẕ olunup ondan merhem-i kāvī ittiḫāẕ olunur.

Merhemün Cerrebehu Ẕerbaḥī: Bunu Ẕerbaḥī tecribe eylemiştir: Māmīrān, ᶜurūḳ-ı ṣufr, ḳınne, uşşaḳ, anzerūt, ṣamġ, dem-i aḫaveyn her bi-

26 "Merḳūzu'l-ḳırmız" nüsḫa.

rinden birer cüzᵓ, mertek mecmūᶜ-ı edviye vezninde, dühn-i ḥall, dühn-i zeyt o edviyelerin küllīsinin mecmūᶜu vezninde, şemᶜ ḳadr-i ḥāce. Şemᶜ, dühn ile bir ḳıdr-ı ḫazef içinde iẕābe olunur ve edviye-i meẕkūre mesḥūḳaten ve menḫūleten üzerine ẕerr olunur ve ḫalṭ olunup istiᶜmāl olunur.

Ḍımād-ı Enderūmāḫus: Maṭḥūle ve müsteskāya ve iki cenblerinde temeddüd olanlara ve vecaᶜ-ı mefāṣıla ve ᶜırḳ-ı nesāya ve ᶜilel-i müzmine vü ᶜatīḳaya nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Şemᶜ, zift her birinden birer rıṭl, ṣamġu'ṣ-ṣanevber bir rıṭl, zeyt sekiz ḳuvāṣ̱ūs, zernīḫ-i aḥmer-i ẕehebī, şebb-i Yemānī, nūre-i ġayr-i muṭfāt yaᶜnī su iṣābet eylemeyen nūre her birinden ikişer ūḳıyye. Bu edviyeler vaṣf olunduğu üzere tehyiᵓe olunur.

Ḍımād-ı ᶜAcīb: Bu ḍımād dahi enderūmāḫusa nisbet olunur, bir mevḍiᶜden mevādd maṣṣ olunmak ḳaṣd olunsa onu tefcīr ve ıṣlāḥ eder, ᶜiẓām-ı fāsideyi ve süllāyı ve ḥaseki ceẕb eder ve ᶜurūḳ-ı nisāya ve nefs̱-i middeye ve ṣalābet-i aḥşāya ve bir ᶜuḍvun ᶜuḍv-ı āḫer üzere iltivāsına nāfiᶜ olur ve cürūḥu ḫatm eder: yūmālā tesmiye olunan nebātın s̱emeresi ve būraḳ-ı aḥmer ve nūşūdur ve zerāvend-i Aḳrīṭī ve aṣl-ı ḳıs̱s̱āu'l-ḥımār ve ṣamġu'l-buṭm her birinden yirmişer mis̱ḳāl ve fülfül ve dār-ı fülfül ve uşşaḳ ve ḥamāmā ve ᶜīdānu'l-belesān ve kündür-i ẕeker ve mürr ve rātīnec-i yābis ve dıbḳ-ı maᶜmūl ve şecere-i tūs̱ ve lübnā her birinden onar mis̱ḳāl, şemᶜ otuz mis̱ḳāl, şaḥm-ı māᶜiz on beş mis̱ḳāl, dühn-i sūsen s̱üflü devāyı maᶜcūn kılacak miḳdār. Bu meẕkūrlar aḫẕ olunup edviye-i yābise daḳḳ olunup elekten geçirilir ve edviye-i ẕāibeleri başka başka daᶜk yaᶜnī muḥkemen delk olunur ve baᶜdehu cemīᶜan edviye ḫalṭ ve merreten baᶜde uḫrā daᶜk olunur ve onu daᶜk bir kimse yedini dühn-i sūsen ile mesḥ edip daᶜk eder ḥattā bi'l-cümle edviye ceyyiden muḫteliṭ olsa refᶜ edip muḥāfaẓa eder. Ve kaçan iᶜyā edhānında istiᶜmāli murād olunsa bu dühnden üç ūḳıyye ve keẕālik şaḥm-ı baṭṭtan ve dühn-i ḥınnādan üçer ūḳıyye aḫẕ olunup o edhān edhān-ı iᶜyāya ḫalṭ olunup istiᶜmāl olunur.

Ḍımād-ı Āḫer: Vecaᶜ-ı mefāṣıl ve niḳris için istiᶜmāl olunur devā-i müncihtir.

Ṣıfatı Budur: Bezr-i şevkerān bir ḳısṭ, ġārīḳūn bir ḳısṭ, ḥulbe, būraḳ her birinden birer ūḳıyye, şemᶜ bir rıṭl, rātīnec-i maṭbūḫ bir rıṭl, zeyt-i ᶜatīḳ bir

rıṭl, geyik ᶜaẓmının iliği dört ūḳıyye, aṣl-ı sūsen dört ūḳıyye. Bu edviyenin yābisleri daḳḳ olunup elekten geçirilir ve iẕābe olunacakları teẕvīb olunup teberrüd edince ḳadar ᶜlā-[583b] ḥālihi terk olunurve baᶜdehu üzerine o daḳḳ olunan edviye-i yābise ilḳā ve ḫalṭ olunup refᶜ olunup istiᶜmāl olunur.

Ḍımād-ı Filaġriyūs: Miᶜde ve kebid ve raḥim vecaᶜlarına nāfiᶜdir, ḫāricden ṭılā olunur ise bu ḍımādın istiᶜmāli ṣūfe içinde olur velākin o ᶜuḍvlardan raḥimin kendiye ṭılā olunur.

Aḫlāṭı Budur: Zaᶜferān iki dirhem ve bir nüsḫada "zaᶜferān on iki dirhem" vāḳiᶜ olmuştur, muḳl, maṣṭakī, üşşec, ṣabır, meyᶜa-i raṭbe her birinden sekizer dirhem, şemᶜ üç istār, şaḥmu'l-ivezz on iki dirhem, zūfā-i yābis yāhūd zūfā-i raṭb otuz dirhem, dühn-i nārdīn ḳadr-i kifāye.

Merhem: Kebid ve miᶜdenin şüddet-i ḍaᶜfına nāfiᶜdir, ṣalābeti telyīn eder, ḳıyām-ı kebidi ḥabs eder.

Aḫlāṭı Budur: Kaᶜk-i Şāmī dört dirhem, keyye, efsentīn, lübān her birinden ikişer dirhem, ṣabır, ẕerīre, ᶜūd, ḳūḳıyā her birinden birer dirhem, lāẕen iki dirhem, ḥabbı menzūᶜ sefercel-i muḳaşşer ü maṭbūḫ altı dirhem, temr-i ḳasb elli ᶜaded, mūm, dühn-i nārdīn, dühn-i verd merhem ṣınāᶜasına kifāyet edecek miḳdār. Bu eczālar aḫẕ olunup temr ve kaᶜk ṭılāda naḳᶜ olunur ve sefercel dahi ḥabbından ve ḳışrından tenḳıye olunup ṭılā ile ṭabḫ olunur ve nuḍc buldukta ceyyiden daḳḳ olunup temr-i ḳasb ve kaᶜk-i meẕkūrlar ile ḫalṭ olunduktan sonra muḫteliṭ olunca ḳadar cemīᶜan saḥḳ olunur ve mūm dahi dühn ile iẕābe olunur ve edviye-i sāire medḳūḳan ve menḫūlen dühn ile müẕāb olan mūm üzere ẕerr olunur ve cemīᶜan ẕikr olunan aḫlāṭ midaḳḳ ile hāvenin vasaṭında cemᶜ olunur iḫtilāṭ ve imtizāc eylesin için ve baᶜdehu bir ṣaḥīfe onun ile ṭılā olunup kebid ve miᶜde üzerine vaḍᶜ olunur.

Şaḥm-ı Ḥanzal İle Maᶜmūl Olan Merhem Budur: Āḫer nüsḫasında ẕikr olunan ᶜilele nāfiᶜdir.

Nüsḫası Budur: Şaḥm-ı ḥanẓal on dört dirhem, türbüd, saḳmūnyā, ūferbiyūn her birinden sekizer dirhem, bezr-i şibt, miḥl, ṣabır, merāretü'l-baḳar, milḥ-i Hindī, şūnīz, mīvīzec-i cebelī, fülfül, zencebīl, helīlec-i aṣfer, māzeryūn, belīlec her birinden on ikişer dirhem, kevr yaᶜnī muḳl-i yehūd, üşşec, cāvşīr, sekbīnec her birinden yedişer dirhem, būraḳ, kibrīt-i aṣfer her birinden on altışar dirhem, ḥulbe, bābūnec, bezr-i kettān her birinden onar

dirhem, lübnā, şemᶜ her birinden onar istār. Bunlardan iẕābe olunacaklar semn-i baḳar ile iẕābe olunur ve naᶜḳ olunacaklar ṭılā ile naḳᶜ olunur ve yābis olan edviyeler daḳḳ olunup elekten geçirilir ve naḳᶜ olunanlar saḥḳ olunup cemīᶜan edviye merhem olunca ḳadar ḫalṭ olunup miᶜde ve kebid üzere ṭılā olunur, zīrā bu merhem ile ṭılā miᶜdede olan mā-ı aṣferi inzāl eder. Ve meşye ḥāceti olup velākin ona ḳudreti olmasa ve keẕālik mümeşşī olan, devā şürbüne dahi ḳudreti ve istiṭātı olmasa ve bu merhem onun miᶜdesi üzere ṭılā olunsa meşye ḳudret ḥāṣıl olur. *Bu faḳīr mütercim der ki ḥāṣıl-ı maᶜnā Allāhu aᶜlem budur ki ṭabīᶜatı muᶜtedil olan kimsenin bu merhem miᶜdesi üzere ṭılā olunsa ıṭlāḳ eder demek olur.*

Ḳardemānā İle Maᶜmūl Olan Merhem Budur: Miᶜdede ve kebidde ve ṭıḥālde olan evcāᶜ-ı ᶜatīḳaya ve ṣalābete ve berde nāfiᶜ olur.

Ṣanᶜatı Budur: Ḳardemānā, sünbül, ḥamāmā, fülfül, dār-ı fülfül, ḳusṭ, selīḫa-i münaḳḳāt, lübān, ᶜāḳırḳarḥā, kevr, üşşec, keyye, mürr, lübnā, ḥabbu'l-belesān, zerāvend-i ṭavīl, zerāvend-i müdaḥrec, suᶜd, iklīlü'l-melik, lāẕen, ḳaranfül her birinden dörder dirhem, zaᶜferān iki dirhem, īresā, ḳınne, dühn-i belesān, şaḥm-ı baḳar veyāḫūd şaḥm-ı baṭṭ her birinden beşer dirhem, acı bādem beş dirhem. Bu meẕkūrlar aḫẕ olunup şemᶜ dühn-i nārdīn ile iẕābe olunur, bāḳī ᶜameli bizim bundan aḳdem vaṣf eylediğimiz gibi kılınır.

On İkinci Maḳāle Her ᶜUḍva Maḫṣūṣ Olan Emrāḍa Nāfiᶜ Edviye-i Mürekkebe ve Muᶜālece Beyānındadır

Berdü'r-Reᵓs: Şelīs̱ā ve enḳardiyā ve kemmūnī ve berd-i reᵓs için maᶜmūl seᶜūṭ berd-i reᵓse nāfiᶜ olur.

S̱iḳalü'r-Reᵓs: Neḳūᶜ-ı eyāric ona nāfiᶜdir ve ḥabbu'l-Bermekī reᵓsi tenḳıye eder.

Ṣudāᶜ-ı Bārid-i ᶜAtīḳ: Sūṭayrā, şelīs̱ā ve denildiği üzere eyāric-i Hūbuḳrāṭīs, eyāric-i feyḳarā ve Erkāġānīs, Tebāẕerīṭūs, eyāric-i Taġmū, aḳrāṣu'l-kevākib ṭılāen ᶜale'l-cebhe nāfiᶜ olur.

Beyḍa: Dühn-i nārdīn cebhe üzere ṭılā olunur.

Şaḳīḳa: Aḳrāṣu'l-kevākib cebhe üzere ṭılā olunur, dühn-i nārdīn, sefūf-ı neḳūᶜu'l-eyāric, maᶜcūn-ı Hürmüs seᶜūṭ kılınır.

Düvār: Sūṭayra'l-muḫallaṣ, maᶜcūn-ı Hürmüs, enḳardiyā, eyāric-i Erkāġānīs, Tebāẕerīṭūs, cüvārişen-i ᶜanber.

Nisyān ve Ḥıfẓ ve Ẕihn: Enḳardiyā, cüvārişen-i belāẕur, şelīs̱ā ve denildiği üzere seᶜūṭ-ı Arisṭūṭālīs, sefūf-ı ᶜanber ve cüvārişen-i ᶜanber, Fīrūz-nūş, eyāric-i feyḳarā.

el-Vesvās ve'l-Cünūn: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, şelīs̱ā, denildiği üzere tiryāk-ı Baḫtī, zāmehrān, eyāric-i Ṭaġmū, devāü'l-misk ḫuṣūṣan devā-i misk nüsḫası olanlaran ṣafrāvī sevdā için maᶜmūl olan nüsḫa ve enḳardiyā-i ekber iᶜtidāl üzere aḫẕ yaᶜnī tenāvül olunur ise ve keẕālik bizim tertīb eylediğimiz maᶜcūm-ı yāḳūt dahi nāfiᶜdir.

Muḳavviyāt-ı Ḥavāss: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, Kindī'nin terkībi, ḥabb-ı ıṣṭumaḥīḳūn.

Ṣarᶜ: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, tiryāḳ-ı erbaᶜa, sevāṭīr, şelīs̱ā, muṣannifin terkīb eylediği tiryāḳ, maᶜcūn-ı ḳayṣar, kāsekbīnec ḫuṣūṣan ṣıbyān için Tebāẕerīṭūs, eyāric-i ᶜasker-i müᵓmin, eyāric-i İbn Sīnā, devāü'l-miski'l-ḥulv, devāü'l-miski'l-mürr, eyāric-i feyḳarā, ḫall-i ᶜunṣul-i sikencebīnī.

es-Sekte: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, dühn-i kelkelānic.

el-Fālic ve'l-İstirḫā: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, tiryāḳ-ı erbaᶜa, devāü'l-miski'l-ḥulv, devāü'l-miski'l-mürr, enḳardiyā, daḥmers̱ā, bādmührec, eyāric-i İbn Sīnā, cüvārişen-i ᶜanber, ḥabbu'n-necāḥ, dühnü'r-reşād, eyāric-i Cālīnūsu'l-isḳafī, ḥabbu'l-ūferbiyūn, maᶜcūnu'ḍ-ḍamīrī, seᶜūṭu'l-ᶜAbbās, eyāric-i feyḳarā; bu eyāric ile iḥtiḳān olunur.

el-Laḳve: Şelīs̱ā, devāü'l-miski'l-ḥulv, devāü'l-miski'l-mürr, enḳardiyā, cüvārişen-i ᶜanber, ḥabbu'n-necāḥ, ḥabbu'd-dend, milḥ.

er-Raᶜşe: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, sūṭayr[ā], cüvārişen-i ᶜanber, cüvārişen-i İbn Sīnā, eyāric-i Ṭaġmū.

et-Teşennüc: Sūṭayrā, dühn-i kelkelānic, dühn-i zaᶜferān ḥabbı, eyāric-i Cālinūs, eyāric-i Ṭaġmū.

Vecaᶜu'l-ᶜAyn: Sūṭayrā, eyāric-i fetḳarā, devā-i Ḳubādu'l-Melik.

el-Ġışāu ve'l-Māu Fi'l-ᶜAyn: Eyāric-i Erkāġānīs onların zamān-ı ibtidālarında istiᶜmāl olunur.

Vecaᶜu'l-Üẕün: Aḳrāṣ-ı kevkeb, dühn-i nārdīn vecaᶜ-ı üẕün-i bāridde istiᶜmāl olunur; ḫall-i ᶜunṣul, sikencebīn bilā-ḳurḥa olan üẕünde istiᶜmāl olunur.

Vecaᶜu'l-Esnān: Sūṭayrā, sencerīnā, maᶜcūnu'l-ḫabeṡ, aḳrāṣu'l-kevākib.

Esnān-ı Müteʾekkile: Maᶜcūn-ı felāsifeū, sikencebīn-i ᶜunṣul ve ḫall-i ᶜunṣul demi ḥabs ve ᶜumūru ıḍmār eder.

Tataᶜtau'l-Lisāni ve İstirḫāuhu: Bu ᶜillette şelīs̱ā muḫtārdır, maᶜcūn-ı felāsife, eyāric-i feyḳarā.

Ḥalḳın Evrām ve Evcāᶜı: Maᶜcūnu'l-misk ve devā-i Ḳubāẕu'l-Melik ve devā-i Cālīnūs ᶜilel-i ḳaṣabeye nāfiᶜ olur.

Muḳavviyāt-ı Ḳalb: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, tiryāḳ-ı [584a] erbaᶜa, büzürg-dārū, nūş-dārū, maᶜcūn-ı Kindī, tiryāḳ-ı İbn Sīnā, maᶜcūn-ı yāḳūt-ı İbn Sīnā, maᶜcūn-ı Cālīnūs, cüvārişen-i ᶜanber, cüvārişen-i āḫer.

el-Ḫafaḳān: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, şelīs̱ā, tiryāḳ-ı İbn Sīnā, maᶜcūn-ı ḳayṣar, meybih, şarābu't-tuffāḥı'l-ḥulv, maᶜcūnu'l-misk, devāü'l-miski'l-cülūd, devāü'l-miski'l-mürr.

el-Ġaşy: Devāü'l-misk, Mes̱rūdīṭūs, kelkelānic.

Münaḳḳıyāt-ı Ḳaṣabetü'r-Riye ve'ṣ-Ṣadr: Devā-i Cālīnūs, ḥabb fi'l-Meyāmir, edviye-i leᶜūḳu's̱-s̱ūm, aḳrāṣ-ı usṭūmāḫus ᶜacībdir, şarāb-ı zūfā.

Ṣavtın Buḥūḥası ve İnḳıṭāᶜı: Leᶜūḳ-ı biṭṭīḫ, ḫall-i ᶜunṣul sikencebīni, ḥabb fi'l-Meyāmir, bu ḥabb inḳıṭāᶜ-ı ṣavt için istiᶜmāl olunur, tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs.

ᶜUsr-i Nefes: Maᶜcūn-ı ḳayṣar, edviyetü'l-misk, ḥabb fi'l-Meyāmir, daḥmers̱ā, devā-i kürküm, devā-i kibrīt, felūniyā, devā-i Ḳubāẕu'l-Melik.

Rebv ve Nefesü'l-İntiṣāb: Leᶜūḳu'l-ᶜunṣul, ḫall-i ᶜunṣul ve sikencebīn-i ḫall-i ᶜunṣul.

ᶜUsr ve Ḍīḳ: Aḳrāṣ-ı ḫaşḫāş.

Riye ve Ṣadr ve Şerāsīf Evcāᶜı: Sūṭayrā, ḳūfī, tiryāḳ-ı Mes̱rūsīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre.

Suᶜāl Maᶜcūnu: Suᶜāl-i ᶜatīḳ için nāfiᶜ tiryāḳāt ve Mes̱rūdīṭūs ve denildiği üzere şelīs̱ā ve devā-i kibrīt ve devā-i Sindī ve li-ḥāddihi leᶜūḳ-ı ḫaşḫāş ve ḳurṣ-ı ḫaşḫāş.

Nefs̱-i Dem ve Demevī Ḳurḥa ve Nüzūz-i Midde: Aḳrāṣ-ı Cālīnūs cemīᶜan bu ᶜilele ḫuṣūṣan nüzūz-ı middeye nāfiᶜdir ve aḳrāṣ-ı Arisṭūmāḫus ᶜacībdir ve leᶜūḳ-ı ḫaşḫāş.

Dem Ḳaẕfi ve Nefs̱i: Devāü'l-ehren, leᶜūḳu'l-biṭṭīḫ, leᶜūḳu'ṭ-ṭabāşīr.

Berdü'l-Kebid: Cüvārişen-i Ḫūzī, dühnü'ş-şibt, şehriyārān, dühnü'l-ḥasek, ḥabb fi'l-Meyāmir.

Vecaᶜu'l-Kebid: Maᶜcūnu'l-büzūr, cenṭiyānā, merhem-i ḳardemānā. Vecaᶜ-ı ᶜatīḳe aḳrāṣ-ı ġāfes̱, aḳrāṣu'l-ᶜuşre, maᶜcūnu'l-misk maᶜa-māi'l-fūtenec, es̱ānāsiyā, maᶜcūn-ı hūrmūs, bi-māi'l-cülencebīn, devāü'l-kürküm, devāü'l-ḳusṭ, felūniyā, kelkelānic, sefūfu'l-vecci'l-ḥādd, aḳrāṣ-ı ḥabb-ı ġāfes̱, Tebāẕerīṭūs, milḥ, ḫall-i ᶜunṣul.

Ḍaᶜfu'l-Kebid ve Mā-Yaḳvīhi: Devāü'l-lükk, ḥabbu'l-ıṣṭumaḫīḳūn li'l-Kindī, şaḥm-ı ḥanẓal merhemi, milḥ merhemi, devā-i lāmeẕūn,[27] evāü'l-kürküm, Kindī'nin ve ġayrilerin Cālīnūs'a nisbet ettikleri devā-i Ḫūzī, maᶜcūnu'l-ḫabes̱, cüvārişen-i Cālīnūs, cüvārişen-i dār-ı ṣīnī, sefūf-ı ᶜubāde.

Hüzālü'l-Kebid: Nūş-dārū hem muḳavvīdir, tiryāḳ-ı İbn Sīnā, maᶜcūnu'l-misk, sencerīnā, enḳardiyā. Ve vecaᶜ-ı kebide nāfiᶜ olan edviyenin cümlesi hüzāl-i kebide dahi nāfiᶜdir.

Veremü'l-Kebid: Devā-i Ḳayūmā eṭ-Ṭabīb, aḳrāṣ-ı enberbārīs, aḳrāṣ-ı rāvend ve dīġūn[28]

Ṣalābetü'l-Kebid: Aḳrāṣ-ı rīvend, cüvārişen-i encüdān.

Ṣalābetü'ṭ-Ṭıḥāl: Tiryāḳ ve Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, devāü'l-kürküm, devāü'l-lükk.

el-İstisḳā ve İbtidāuhu: Tiryāḳ ve Mes̱rūdīṭūs, maᶜcūn-ı Hürmüs, devā-i ḳayūmā, eyāric-i Erkāġānīs.

Sūᵓu'l-Mizāc: Dühn-i ūferbiyūn, ḥabb-ı sefūf-ı kelkelānic-i Buḫtīşūᶜ, devāü'l-kibrīt. Ve sū-i mizācın ibtidāsına nāfiᶜ emrūsiyā, devāü'l-kürküm, devāü'l-lükk, aḳrāṣ-ı enberbārīs, devā-i ḳayūmā, māu'l-uṣūl, ḥabbu'l-kelkelānic. Ve ḳavī olan sūᵓ-i mizāca Ḫūzī, şehriyārān, fencenūş. Ve demi cüvārişen-i āḫer ıṣlāḥ eder.

Ḍaᶜfu'l-Miᶜde: Devā-i ḳayūmā, ḍaᶜf-ı kebid ve ḍaᶜf-ı miᶜde merhemi, cüvārişen-i ᶜūd. Bu cüvārişen bi-iᶜtidālin tesḫīn eder. Milḥ, sefūf-ı ᶜaṭıyyetullāh miᶜde ḍaᶜfını ve fesādını ıṣlāḥ eder. Cüvārişen-i Ḫūzī ve cüvārişen-i ḳamīḥū fesād-ı miᶜdeyi ıṣlāḥ eder.

27 "Lāmāvun" nüsḫa.
28 "Erūdūn" nüsḫa.

Fesād-ı Miʿde ve İstirḫāuhā: Dühn-i ebūsīmād, maʿcūn-ı Hürmüs, devāü'l-kürküm, dühn-i āḫer, māu'l-uṣūl, tiryāḳ-ı Meṡrūdīṭūs-i Ḫūzī, tiryāḳ-ı İbn Sīnā, cüvārişen-i ʿanber, aḳrāṣ-ı kevkeb miʿdeden fuḍūlü defʿ eder, ḥabbu'l-kelkelānic, eyāric-i feyḳarā-i kemmūnī, maʿcūn-ı Kindī, neḳūʿ-ı eyāric.

Miʿdeyi Münaḳḳī: Sefūf-ı Bermekī, ḫall-i ʿunṣul, sikencebīn-i ḫall-i ʿunṣul, meybih, şarāb-ı tuffāḥ. Miʿde-i ḥārre için keẕālik şarāb-ı kümmeṡrā, ütrücc-i mürebbā, sefercel-i mürebbā.

Nāfiʿ-i Miʿde: Cüvārişen-i Cālīnūs, ḥubūb-ı ıṣṭumaḫīḳūn bi-ecmaʿihā, ḫabeṡten veyāḫūd ġayriden maʿmūl ıṭrīfil.

Miʿde İstirḫāsına: Iṭrīfil-i kebīr, ıṭrīfil-i ḫabeṡ, sefūf-ı ʿubāde, dühnü'l-ḥayyāt.

Ḥarāretü'l-Miʿde: Cüvārişen-i ʿūd-ı muʿaddil, dühn-i dāmāmūn, dühnü'l-ḳusṭ, dühnü'ş-şaḳāyıḳ, ḥabb-ı cüvārişenü'l-encüdān, fencencūş, dendārīḳūn-ı Ḫūzī, şehriyārān, ıṭrīfil-i ḫabeṡ, cüvārişen-i ṭālīsfer.

Belletü'l-Miʿde: Eyāric-i feyḳarā, ḥabb-ı Hindī-i Fuḳrāṭīs, ıṭrīfil, sefūf-ı ʿubāde.

Vecaʿ-ı Miʿde: Maʿcūnu'l-büzūru't-temrī, devā-i cenṭiyānā, māu'l-uṣūl, eyāric-i Enderūmāḫus, cüvārişen-i felāfilī, şehriyārān, merhem-i ḳardemānā, ḥabbu'l-Hindī, dühnü'l-verd, ḳusṭ, cüvārişen-i Cālīnūs, maʿcūn-ı Hürmüs, vecaʿ-ı cevf için maʿmūl ḥabb-ı ceyyid, ḍımād-ı Fīlaġriyūs, Arisṭūn, devāü'l-kürküm, felūniyā, maʿcūn-ı fūẕenec.

Riyāḥu'l-Miʿde: Sūṭayrā, büzürg-dārū-ı Ḫūzī, ıṭrīfil-i kebīr, dühn-i nārdīn.

Veremü'l-Miʿde: Aḳrāṣ-ı enberbārīs, aḳrāṣu'l-ġāfeṡ, dühnü'l-maṣṭakī.

Ṣalābetü'l-Miʿde: Dühnü'l-maṣṭakī.

eş-Şehvet: Cüvārişenāt ve kelkelānic şehveti taḳviye eder.

el-Kelbiyye: Kemmūnī o şehvetin muʿālecātındandır.

el-Haḍm: Tiryāḳ-ı Meṡrūdīṭūs, maʿcūn-ı felāsife, maʿcūnu'l-ḳayṣar, Ḫūzī-i sefercelī ḫuṣūṣan sefercelī-i mümessek, ıṭrīfil-i kebīr, maʿcūnu'l-misk, sencerīnā-i kemmūnī, cüvārişen-i ʿanber, sefūf-ı Arisṭūṭālīs, cüvārişen-i sefūf, cüvārişen-i ḥabbetü'l-ḫaḍrā, cüvārişenü'l-yāḳūt ki muṣannifin terkībidir, cüvārişen-i āḫer, ütrücc-i mürebbā cüvārişeni yaʿnī cüvārişen-i ütrücc.

el-Füvāḳ: Maᶜcūn-ı ḳayṣar füvāḳa cidden ceyyiddir, meybih, şarāb-ı naᶜnāᶜ, aḳrāṣ-ı māẕeryūn.

el-Ḳayᵓ ve'l-Ġas̱eyān: Aḳrāṣ-ı Arisṭūnāḫus, maᶜcūn-ı Milḥ-i Hindī ḫuṣūṣan balġamī ve sevdāvīye nāfiᶜdir, şarābu'l-fākihe ḫuṣūṣan ṣafrāvīye nāfiᶜdir, aḳrāṣ-ı meybih, şarāb-ı naᶜnāᶜ, şarāb-ı tuffāḥ, şarāb-ı iccāṣ ve bu şarāb-ı iccāṣ ve bu şarāb ġaşye ve ᶜaṭaşa dahi nāfiᶜdir, şarāb-ı ḥıṣrım, aḳrāṣ-ı kāfūr, aḳrāṣ-ı ṭabāşīr dahi nāfiᶜdir her ne ḳadar inḥilāl-i ṭabᶜ dahi var ise.

Cüşā-i Ḥāmiḍ: Kemmūnī, aḳrāṣ-ı kevākib-i felāfilī.

eṭ-Ṭıḥāl: Sūṭayrā, emrūsiyā, kelkelānic, maᶜcūnu'l-büzūr, enḳardiyā-i Ḫūzī, daḥmers̱ā ṭıḥāl süddelerini fetḥ dahi eder, bādmührec, devā-i kürküm, devā-i kibrīt, dühn-i ebūsimād, İbn Sīnā'nın maᶜcūn-ı yāḳūtu, Tebāẕerīṭūs, eyāric-i İbn Sīnā, milḥ, merhem-i ḳardemānā, sefūf-ı aḳrāṣ-ı ᶜuşre.

Berdü'l-Emᶜā: Ḥabbu'l-ıṣṭumaḥīḳūn li-Kindī, ḥabbu'l-Bermekī.

el-Ḳūlınc ve Yübsü'ṭ-Ṭabīᶜat: Arisṭūn-ı kebīr, kelkelānic, dühnü'r-reşād, dühnü'l-ḫırvaᶜ, fīrūz-nūş, şehriyārān, et-temrī.

Vecaᶜ-ı Ḳūlınc: Felūniyā-ı isḳafī, sefercel-i müshil, cüvārişen-i Hindī, cüvārişen-i ḳayṣar.

Ṭabīᶜatı Telyīn Eden: Eyāric-i feyḳarā, maᶜcūn-ı Hindī, şarāb-ı iccāṣ, ḥabbu'ş-şeyṭūrec mis̱illiden miḳdār-ı ḳalīl, maᶜcūnu's̱-s̱ūm.

Müshilāt-ı Ġalīẓa: Ḥabb-ı ıṣṭumaḥīḳūn li'l-Kindī ve ḥabbu's-sevdā, ve ḥabbu'ş-şeyṭarec, eyāric-i Cālīnūs, ḥabbu'l-ūferbiyūn. Ve bu ḥabb mevāddı ᶜuḍv-ı baᶜīdden ve aᶜṣābdan ceẕb eder: eyāric-i Fīlaġriyūs, cüvārişen-i ḳayṣar, şehriyārān, ḥabb-ı İbnü'l-Ḥāris̱.

Ḥabbü'l-İshāl: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, sefercelī-i mümessek, merhemü'l-Kindī, şarāb-ı ḥıṣrım ve sefūf-ı milḥ, bu ikisi ṣafrāvīlere nāfiᶜdir, ḳamīḥa, fencencūş nüsḫalarından nüsḫa-i vāḥide, sefūf-ı Arisṭūṭālīs, meybih, şarābu't-tuffāḥ, şarāb-ı naᶜnāᶜ, şarāb-ı kümmes̱rā ve sefercelī-i mürebbā, aḳrāṣ-ı [584b] cüllenār, aḳrāṣ-ı ṭabāşīr, aḳrāṣ-ı büzūr, aḳrāṣ-ı Diyāsḳarāmāṭūn.

İshāl-i Dem ve İshāl-i Midde: Ḳurṣ-ı diyāsḳarāmāṭūn, aḳrāṣ-ı cüllenār.

Ḳurūḥ-ı Emᶜā: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, maᶜcūn-ı Hürmüs, aḳrāṣ-ı İbn Sīnā, aḳrāṣ-ı es̱ānāsiyā, devā-i Ḳubāẕu'l-Melik, aḳrāṣ-ı cüllenār, aḳrāṣ-ı Diyāsḳūrāmāṭūn, aḳrāṣu'l-Büẕūr.

el-Maġṣ: Aḳrāṣu'l-büzūr li'l-maġṣı'ş-şedīd, maḳlīs̱ā, fīrūz-nūş, dühn-i nārdīn, sefūf.

ez-Zaḥīr: Maḳlīs̱ā, maᶜcūn-ı Hürmüs, aḳrāṣu'l-büzūr, aḳrāṣ-ı cüllenār, sefūf.

el-Heyḍa: Tiryāḳ, cüvārişen-i Ebī Selīme, cüvārişen-i ḥabbu'-ḫaḍrā.

Vecaᶜu'l-Maḳᶜade: Dühnü'l-kelkelānic.

el-Bevāsīr: Cüvārişenü'l-misk, maᶜcūn-ı Hindī, maᶜcūn-ı İbn Hübeyre, ᶜaṭıyyetullāh, sefūf-ı Maḳlīs̱ā, dühn-i Hindī.

Evcāu'l-Külā ve'l-Mes̱āne: Tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tiryāḳ-ı ᶜazre, tiryāḳ-ı İbn Sīnā, eyāric-i İbn Sīnā, kelkelānic. Ve mes̱āne berdi için cüvārişen-i encüdān.

Külā ve Mes̱āneye Nāfiᶜ: Onları muḳavviyātın küllīsi, aḳrāṣ-ı kākünec, dühn-i ḫırvaᶜ, berd-i külye ḥabbı, aḳrāṣ-ı emīrī, cüvārişen-i külā. Ve mes̱āne vecaᶜları için hürmüs, devāü'l-kürküm, maᶜcūn-ı kākünec, cevz-i mürebbā, dühn-i meyᶜanın iki nüsḫası.

Külā ve Mes̱āneyi Münaḳḳī: Tebāẕerīṭūs, enḳardiyā, eyāric-i İbn Sīnā, cüvārişen-i ᶜanber.

O İki ᶜUḍvun Berdi İçin: Maᶜcūn-ı kākünec, aḳrāṣ-ı kākünec. Ve istirḫā-i mes̱āneye eyāric-i Cālīnūs, ıṭrīfil-i abes̱, iṭrīfil-i uḫrā.

Vecaᶜ-ı Mes̱āne: Ḥabb-ı bevl. Dem ve ḳayḥ için maᶜcūn-ı kākünec, aḳrāṣ-ı kākünec.

Selisü'l-Bevl ve Taḳṭīr-i Bevl: Maᶜcūnu'l-felāsife ve deyildiği üzere şelīs̱ā, eyāric-i Cālīnūs.

el-Ḥaṣāt: Tirtāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs, tirtāḳ-ı ᶜazre, emrūsiyā, devāü'l-lükk, devāü'l-kibrīt, ḥabb fi'l-meyāmir.

Bevl İle Remli İḫrāc: Aḳrāṣ-ı Arisṭūmāḫus.

Berd-i Raḥim: Dühn-i meyᶜa, dühn-i yārbeker, dühn-i nārdīn, dühn-i kelkelānic, daḥmers̱ā.

Riyāḥu'r-Raḥim: Kāsekbīnec.

Evcāᶜu'r-Raḥim: Denildiği üzere şelīs̱ā, enḳardiyā, daḥmers̱ā, bādmührec, eflūnyā ḫuṣūṣan ḥavāmile enfaᶜdır, fīrūz-nūş, eyāric-i Erkāġānīs, ḥabb-ı ḍımād-ı Fīlaġriyūs, devāü'l-kürküm, ferzice.

İḫtināḳu'r-Raḥim: Kelkelānic, ḫall-i ᶜunṣulün kendi ve sikencebīni.

Ṣalābetü'r-Raḥim: Devā-i kürküm, kelkelānic, dühn-i zaᶜferān.

Muṣlıḥāt-ı Fesādu'ṭ-Ṭams̱: Tebāẕerīṭūs, kelkelānic, aḳrāṣu'l-büzūr, maᶜcūnu'l-ḫabes̱.

el-Ḥavāmil ve Ḥıfẓu'l-Cenīn: Ḥıfẓ-ı cenīn için mütteḫaẕ olan sefūf ve tiryāḳ-ı Mes̱rūdīṭūs ve denildiği üzere şelīs̱ā ve ḳafṭārīḳān, fīrūz-nūş, aḳrāṣ-ı evcāᶜ-ı mefāṣıl u niḳris ü ᶜırḳ-ı nesā, sūṭayrā fī-mā yuḳālü, şelīs̱ā, maᶜcūn-ı felāsife, maᶜcūn-ı Hürmüs, enḳardiyā, maᶜcūnu'l-büzūr, eyāric-i Erkāġānis, Tebāẕerīṭūs, cüvārişen-i mesḥuḳūniyā, ḍımād-ı cüvārişen-i Hindī, cüvārişen-i ḳayṣar ḫuṣūṣan niḳrise dühn-i meyᶜa ile iḥtiḳān olunsa mefāṣılı tesḫīn eder ve fuḍūlünü mefāṣıldan defᶜ eder.

Li-ᶜIrḳı'n-Nesā: ᶜİlel-i balġamiyye cüvārişeni, devā-i Ḳubāẕu'l-Melik, eyāric-i feyḳarā, dühn-i Rāmişād, dühn-i Fīḳlāẕ, dühn-i kelkelānic. Ḫuṣūṣan li-ᶜırḳı'n-nesā kelkelānic; ḫuṣūṣan riyāḥ-ı mefāṣıla eyāric-i ṭaġmū; ḫuṣūṣan irtiᶜād-ı mefāṣıla ḥabb-ı şeyṭarec-i milḥ.

Vecaᶜu'ẓ-Ẓahr: Erkāġānīs, ḥabbu'n-necāḥ, ḥabbu'd-dend, dühn-i Rāmişād, dühn-i kelkelānic, dühn-i ūferbiyūn, ḥabb-ı şeyṭarec, ḥabb-ı āḫer-i kelkelānic, cüvārişen-i Hindī, maᶜcūn-u ḫabes̱, cevz-i mürebbā.

Li-Vecaᶜı'ṣ-Ṣulb: Ḥuḳne.

Vecaᶜ-ı Ḥıḳveyn: Ḥabb-ı şeyṭarec nüsḫa-i İbn Sīnā, dühn-i ūferbiyūn, maᶜcūn-ı Hürmüs, cülencebīn-i şehriyārān, ḥabb-ı ḳūḳā, ḳurṣ-ı türbüd, māu'l-uṣūl, māu'l-ᶜasel-i rūmālī, ḥabb-ı sūrincān, ḥabbu'l-ġārīḳūn.

Anḳarābāẕīnin İki Cümlesinden Cümle-i S̱āniye Fī-Maraḍin Maraḍin Mücerreb Olan Edviye Beyānındadır ve O Cümle-i S̱āniye On Maḳāleyi Müştemiledir

Bu cümlede biz cümle-i ūlāda ẕikr eylediğimizi iᶜādeden sonra her maraḍa aḫaṣṣ olan edviye-i mütekkebeyi ẕikr eyleriz bu kitābı ḳırāᵓet edenler cemīᶜan muᶜālecātı veyāḫūd cidden kes̱īr olan muᶜālecātı iḥāṭa eylesin için, zīrā her kimse ki muᶜālecāt-ı cüzᵓiyyeyi yaᶜnī müfredāt ile muᶜāleceyi ḥaṣr ve iḥṣā murād eylese kitāb-ı s̱ānīyi ḳaṣd edip edviye-i müfredeyi iḥṣā ve iḥāṭa eder ve sāᶜat-i vāḥidede o kitābın cedāvilinden edviye-i cüzᵓiyyeyi ḥaṣr eder. Ve kaçan o kimse kitāb-ı s̱ālis̱e ve rābiᶜaya intiḳāl eylese bābu'l-cerebe ḳaṣd eder yaᶜnī mücerrebātı tetebbuᶜ edip o vechle olan muᶜālecātı ondan aḫẕ ve ḥaṣr eder. Ve kaçan onlardan dahi aḳrābāẕīne

intiḳāl eylese muʿālecāt-ı mürekkebe-i bāḳıyeyi dahi ḥaṣr edip onun için muʿālecāt-ı cüzʾiyyenin küllīsine, dıḳḳına ve cüllüne sebīl olur. Ve biz bu cümleyi on maḳāleye taḳsīm eyledik. Ve bu kitāb kütüb-i ṭıbbīnin āḫiridir, fe-lillāhi'l-ḥamdü dāimen.

Maḳāle-i Ūlā Aḥvāl-i Reʾs ve Reʾse Müteʿalliḳa Olan Emrāḍ Beyānındadır

Fi'ṣ-Ṣudāʿ: Anṭūnīs Ḥakīm'in bu devāsı ṣudāʿı taḫdīr eder.

Aḫlāṭı Budur: Leben-i fāfāzānūn on altı misḳāl, lebenü'l-ḫaşḫāş yaʿnī afyūn ve bezrü'l-benc ve mürr ve saḳmūnyā ve zaʿferān ve enīsūn her birinden dörder misḳāl. Cemīʿan bu edviye ḫall ile maʿcūn kılınıp baʿdehu ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve ẓıllda tecfīf olunur ve vaḳt-i ḥācette ḫall ile idāfe olunur yaʿnī ıslatılır ve cebhe üzere bir ṣudġdan ṣudġ-ı āḫere varınca ḳadar ṭılā olunur; eger maṣdūʿda ḥummā dahi var ise o devāyı su ile idāfe edip baʿdehu ṭılā ederler.

Ḳurṣ: Bu ḳurṣayı dahi Anṭūnīs istiʿmāl eyler idi: Ḥabbu'l-ġār, saḳmūnyā, mürr, afyūn, ʿuṣāre-i, mā-ı ḥıṣrım her birinden dörder misḳāl, bezr-i kerefs, zaʿferān, nemmām her birinden sekizer misḳāl. Bu meẕkūrlar ḳadr-i kifāye ḫall ile maʿcūn kılınır ve aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup ṭılāen istiʿmāl olunur.

Reʾsi Münaḳḳī Seʿūṭ Budur: Bu seʿūṭtan remed-i ṭavīle mübtelā olanlar ve maṣrūʿlar intifāʿ ederler ve bu seʿūṭ baştan ruṭūbet-i kesīre iḥdār eder.

Aḫlāṭı Budur: Şūnīz iki misḳāl, nūşāẕur, ʿuṣāretü ḳıssāi'l-ḥımār her birinden birer misḳāl aḫẕ olunup saḥḳ-ı nāʿim ile saḥḳ olunur ve saḳrāvīnūn tesmiye olunan zeyt ile veyā dühn-i sūsen ile veyāḫūd dühn-i ḥınnā ile maʿcūn kılınıp iẕābe-i raṭbe ile dühn ile müẕāb olan şemʿ ḳıvāmında kılınır ve bir inā içine vaḍʿ olunup vaḳt-i ḥācette burun deliklerinin cevfine ṭılā olunur ve ʿalīle emr olunur ki havāyı istinşāḳ eyleye.

Seʿūṭ-ı Āḫer: Bu seʿūṭ bilā-eẕā reʾsi tenḳıye eder ve vecaʿını ve ṣudāʿı istiʿāṭı sāʿatinde teskīn eder.

Aḫlāṭı Budur: Uṣūl-i sūsen iki misḳāl, būraḳ-ı aḥmer bir misḳāl ḫalṭ olunup istiʿmāl olunur.

Seʿūṭ-ı Āḫer: Buḫūr-ı meryem üç ūḳıyye, varaḳ-ı leblāb ʿuṣāresi bir buçuk ūḳıyye, fāfāẕānūn südüs misḳāl, ḳıssā-i ḥımār ʿuṣāresi südüs misḳāl. Bu

edviyeler ḫalṭ olunup inā-i zücāc için iḥtifāẓ [585a] olunur ve vaḳt-i ḥācette ondan bir şeyʾ aḫẕ olunup leben-i imreʾe ile idāfe olunup isticāṭ olunur.

Secūṭ-ı Āḫer: Bu secūṭ fālice ve laḳveye ve istirḫā-i acṣāba ve irticāşa ve bāride-i raṭbe evcācın cemīcisine ve cadal ve caṣabda berd ve ruṭūbetten ḥādis̱ evcācın cümlesine nāficdir.

Aḫlāṭı Budur: Uṣūl-i ḥanẓal-i raṭbın cuṣāresi ve uṣūl-i sılḳ cuṣāresi, uṣūl-i raṭbe yacnī yonca uṣūlünün uṣāresi her birinden birer milcaḳa, şūnīz, ḥabb-ı ḥarmel her birinden ikişer dirhem. Şūnīz ve ḥabb-ı ḥarmel daḳḳ olunup saḥḳ-ı ceyyid ile dahi saḥḳ olunur ve ẕikr olunan caṣīr ile cemc olunup refc olunur ve vaḳt-i ḥācette ondan bir dānıḳ aḫẕ olunup bir miscaṭ leben-i cāriyede idāfe olunup marīḍe iscāṭ olunur. Ve bu secūṭ südedi fetḥ eder, dimāġı ve reʾsi tesḫīn ve tenḳıye edip fuḍūlünü iḫrāc eder.

Secūṭ-ı Āḫer: Reʾsin vecac-ı müteḳādimine nāficdir.

Aḫlāṭı Budur: Mūmiyāī, cevz-i bevvā, canber, kāfūr, misk her birinden birer dirhem aḫẕ olunup her birisi başka başka saḥḳ olunur ve bacdehu ḫalṭ olunup dühn-i zanbaḳ ile ve dühn-i belesāndan dahi bir şeyʾ ile macūn kılınır ve vaḳt-i ḥācette ondan altı ḥabbe miḳdārı aḫẕ olunup bacḍı miyāḥ ile idāfe olunup onunla calīle iscāṭ olunur.

Ṣıfat-ı Eyāric: Bu eyāric münaḳḳıyāt-ı mücerrebedendir, reʾsi tenḳıye eder ve reʾste olan fuḍūlü nefḍ eder ve cilel-i rediyyesine nāfic olur.

Aḫlāṭı Budur: Ḥabbından münaḳḳā olan şaḥm-ı ḥanẓal on mis̱ḳāl, kündür, fülfül-i ebyaḍ ve fülfül-i esved ve dār-ı fülfül her birinden dörder mis̱ḳāl, zacferān bir mis̱ḳāl, ṣabır, mürr, uşşaḳ, ḥāşā her birinden birer mis̱ḳāl, meşvī saḳmūnyā altı mis̱ḳāl, cuṣāre-i efsentīn iki mis̱ḳāl daḳḳ ve naḫl olunur ve su ile macūn kılınır; şerbeti dört mis̱ḳāl olur.

Eyāric-i Yūsṭūs: Ṣudāca ve ġışāveye ve vecac-ı micdeye ve ṭıḥāle ve kebide nāfic olur.

Aḫlāṭı Budur: Kündür-i münaḳḳā, ġārīḳūn, usṭuḫūdūs, fülfül-i ebyaḍ, füülfül-i esved, ḳuşūr-ı ḫarbaḳ-ı esved, ṣabır, saḳmūnyā, isḳīl-i meşvī, sünbül, selīḫa her birinden altışar mis̱ḳāl, ḳışrından ve ḥabbından münaḳḳā şaḥm-ı ḥanẓal iki mis̱ḳāl, mürr üç mis̱ḳāl, zacferān altı mis̱ḳāl, senderūs, ūferbiyūn her birinden sekizer dirhem. Edviye-i yābise saḥḳ olunur ve ṣumūġ naḳc olunur ve ḫalṭ olunup macūn kılınır; şerbeti dört mis̱ḳāl olur.

Deryūlus Ṭabībe Mensūb Eyāricdir: Ḳışrından münaḳḳā olan şaḥm-ı ḥanẓal, kündür her birinden yirmişer dirhem, zerāvend-i müdaḥrec, kerefs-i cebelī bezri, fülfül-i ebyaḍ her birinden beşer dirhem, sekbīnec, cāvşīr her birinden sekizer dirhem, sünbülü'ṭ-ṭīb, lisānu'l-ᶜaṣāfīr, dār-ı ṣīnī, selīḫa, zaᶜferān, zencebīl, cuᶜde her birinden dörder dirhem. Edviye-i yābise daḳḳ olunur ve ṣumūġ naḳᶜ olunup ḫalṭ olunur.

Ḥabb-ı Selīm: Reˀsi tenḳıye eder: Türbüd, ṣabır her birinden onar dirhem, şaḥm-ı ḥanẓal, saḳmūnyā her birinden üçer dirhem, enīsūn, milḥ her birinden ikişer dirhem. Onun şerbet-i ḳaviyyesi iki dirhem ve şerbet-i ḍaᶜīfesi bir misḳāl olur.

Ḥabb-ı Nāfiᶜ: Sevdādan olan ṣudāᶜa bu ḥabb nāfiᶜdir: Eftīmūn, ġārīḳūn her birinden dörder dirhem, besfāyec üç dirhem, eyāric yedi dirhem, milḥ iki buçuk dirhem, helīlec-i esved beş dirhem, ḥacer-i lājverd iki dirhem; şerbeti iki buçuk dirhem kılınır.

Ḥabb-ı Āḫer: Bu ḥabb balġamdan ve sevdādan ᶜārıḍ olan ṣudāᶜa nāfiᶜdir: Helīlec-i Kābülī, belīlec, emlec her birinden üçer dirhem, milḥ, şaḥm-ı ḥanẓal her birinden dörder dirhem, usṭūḫūdūs iki dirhem, ġārīḳūn sekiz dirhem, eyāric-i feyḳarā sekiz dirhem, efsentīn iki dirhem, türbüd, eftīmūn her birinden on beşer dirhem, ḫarbaḳ-ı esved beş dirhem; şerbeti iki buçuk dirhemdir.

Ṭabīḫ-i Māu'l-Uṣūl: Balġamdan ḥādis̱ olan ṣudāᶜ için ve düvār ve ṣarᶜ için onun ile dühn-i ḫırvaᶜ saḳy olunur.

Ve Mā-ı Uṣūlün Aḫlāṭı Budur: [Ḳuşūr-ı aṣl-ı kerefs ve] ḳuşūr-ı aṣl-ı rāziyānec her birinden onar dirhem ve uṣūl-i iẕḫir ve fūẕenec-i cebelī ve sünbülü'ṭ-ṭīb ve zerāvend-i müdaḥrec ve helīlec-i aṣfer her birinden sekizer dirhem, şāhterec yedi dirhem, eftīmūn, cuᶜde her birinden dörder dirhem, maṣṭakī üç buçuk dirhem. Bu eşyā dört rıṭl su ile rıṭl-ı vāḥid kalınca ḳadar ṭabḫ olunup küllü yevmin istiᶜmāl olunur.

Aḫlāṭı Müshil Olan Maṭbūḫ-ı Cāmiᶜdir: Helīlec-i esved ve helīlec-i aṣfer ve helīlec-i Kābülī her birinden onar dirhem, iccāṣ otuz ᶜaded, temr-i Hi,ndī on beş dirhem, şāhterec yedi dirhem, efsentīn üç dirhem. Üç rıṭl su ile bir buçuk rıṭl kalınca ḳadar ṭabḫ olunup ondan bir rıṭlın iki s̱ülüs̱ü aḫẕ olunup içinde bir dirhem türbüd ve dört dānıḳ ṣabır ve iki dānıḳ ġārīḳūn mers olunup şürb olunur. Ve eger o maṭbūḫun ḍaᶜf-ı ishāli ḳaṣd olunur ise

onun üzerine ẕikr olunan edviye ilḳā olunmaz velākin onda on dirhem menzūᶜu'l-ḥabb ḫıyārşenber mers olunup baᶜdehu şürb olunur.

Şaḳīḳada İstiᶜmāl Olunan Aḳrāṣın Ṣıfatı Budur: Bir ṣudġdan ṣudġ-ı āḫere varınca ḳadar ṭılā olunsa nefᶜi ve ᶜamelleri ẓāhir olur: Zaᶜferānon beş miṡḳāl, ḳalḳand on miṡḳāl, mürr, şibt, afyūn ve ḥıṣrım ᶜuṣāresinin yābisi ve ḳulḳuṭār her birinden üçer miṡḳāl. Bu meẕkūrlar saḥḳ olunup üzerine kifāyet miḳdārı şarāb-ı ḳābıḍ ṣabb olunur ve şiyāf saḥḳ olunup ondan ḳurṣ yapılır ve vaḳt-i ḥācette ḫall-i memzūc ile daḳḳ olunup istiᶜmāl olunur.

Devāün Li'ş-Şaḳīḳati'l-ᶜAtīḳati: Fülfül-i ebyaḍ ve ḫalṭu'z-zaᶜferān her birinden ikişer miṡḳāl ve ūferbiyūn ve ḫurᵓu'l-ḥamām ve ḥibrü'l-varrāḳīn her birinden nıṣf miṡḳāl. Bu edviye saḥḳ olunup ḫalṭ olunur ve ḫall ile maᶜcūn kılınıp ᶜaḍale-i ṣudġa mirāren ṭılā olunur ve cebhenin o ᶜaḍale cānibinde olan nāḥiyesine dahi mirāren o devā ilṣāḳ olunur. Ve ḳavmin zuᶜmu üzere bu vech ile olan muᶜālecenin menfaᶜat-i bāliġası olur. el-Ḥamdü lillāhi ᶜale'l-itmāmi ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ᶜalā-seyyidi'l-enāmi ᶜadede mā-yüktebü bi'l-aḳlāmi mā-dāme'l-ibtidāu ve'l-iḫtitāmu. [585b]

Maḳāle-i Ṡāniye Aḥvāl-i ᶜAynda ve ᶜAyna Müteᶜalliḳa Olan Emrāḍda Kelām-ı Külliyyedir

Fi'r-Remedi ve Taḥallubi'-Māddete İle'l-ᶜAyni Şiyāf: Bu şiyāfı Ṡāflūs ahālīsinden bir recül-i keḥḥāl teᵓlīf etmiştir.

Nüsḫa: Şiyāf-ı māmīṡā kırk sekiz miṡḳāl, anzerūt yirmi dört miṡḳāl, sāẕenec, afyūn, keṡīrā her birinden on ikişer miṡḳāl, ᶜuṣāret-i yebrūḥ sekiz miṡḳāl, ṣamġ on altı miṡḳāl. Bu edviye su ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Şiyāf-ı Āḫer: Bu şiyāfa cālibü'n-nevm tesmiye olunur, vecaᶜ-ı şedīde ve küll-i vereme ve mevādd-ı ḳaviyye taḥallübüne nāfiᶜ olur: Māmīṡā yirmi dört miṡḳāl, anzerūt, zaᶜferān, mürr, afyūn, zāc-ı muḥraḳ her birinden sekizer miṡḳāl, ṣamġ on iki miṡḳāl. Mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınıp beyāḍ-ı beyḍ ile istiᶜmāl olunur.

Devā-i İrasṭırāṭīs: Cerebe ve remed-i ᶜatīḳa nāfiᶜ olur ve kulağında ḳayḥ seyelān eden kimselere ve ᶜasiretü'l-indimāl olan ḳurḥalara ve ākile-i feme nāfiᶜ olur.

Onun Aẖlāṭı Budur: Nuḥās-ı muḥraḳ iki mis̱ḳāl, mürr bir mis̱ḳāl, zāc-ı muḥraḳ bir mis̱ḳāl, zaᶜferān nıṣf mis̱ḳāl, şarāb dokuz ūḳıyye, ᶜaḳīd-i ᶜineb dört buçuk ūḳıyye. Edviye-i yābise saḥḳ olunur ve ḥīn-i saḥḳta üzerine şarāb ṣabb olunur ve cefāf eyledikte üzerine ᶜaḳīd-i ᶜineb ilḳā olunup yine saḥḳ olunur ve bir inā içinde vaḍᶜ olunup nār-ı leyyine ile ṭabẖ olunduktan sonra inā-i zücāc veyāhūd inā-i nuḥs içinde iḥtifāẓ olunur.

Ṭılā: Bu ṭılāyı Fişūkiyānis teˀlīf eylemiştir, māddenin kes̱retine ve vecaᶜ-ı şedīde nāfiᶜ olur.

Aẖlāṭı Budur: Verd-i ṭarī, zaᶜferān her birinden ikişer mis̱ḳāl, bezr-i benc sekiz mis̱ḳāl, kündür altı mis̱ḳāl, mürr, ᶜuṣāretü'l-yebrūḥ, afyūn her birinden dörder mis̱ḳāl, sevīḳ-i şaᶜīr on sekiz mis̱ḳāl ve beyḍa-i meşviyye-i vāḥidenin ṣufreti. Bu eşyālar miḳdār-ı kifāye şarāb-ı ḳābıḍ ile maᶜcūn kılınıp ondan aḳrāṣ ittiẖāẕ olunup istiᶜmāl olu[nu]r.

Ṭılā-i Āẖer: Buna lehebī tesmiye olunur, nuḥās-ı muḥraḳ-ı maġsūl, ṣamġ her birinden on iki mis̱ḳāl, zaᶜferān altı mis̱ḳāl, fülfül-i ebyaḍ, mürr, afyūn her birinden dörder mis̱ḳāl. Şarāb ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Şiyāf: Bu şiyāf ḳable'l-ḥammām istiᶜmāl olunur, mevādd-ı kes̱īre seyelānına nāfiᶜdir ve ẖuṣūṣan ᶜaynı ᶜasiretü't-teraṭṭub olanlara ve ᶜaynın veremi levn-i beyāḍa māil olup ḥattā veremde o remed ās̱ārı olsa ki onda mevādd-ı ᶜayn üzere beyāḍ ᶜālī olur, pes bu mis̱lli ᶜillet-i ᶜayna ziyāde nāfiᶜ olur. Ve bu devāyı istiᶜmālin vaḳt-i lāyıḳı ḥammāma duẖūlden muḳaddem ve ᶜaḳıb-ı duẖūl zamānlarıdır.

Aẖlāṭı Budur: Ḥacer-i şecisṭūs, ve nuḥās-ı muḥraḳ-ı maġsūl ve afyūm ve ṣamġ ve mürr her birinden sekizer mis̱ḳāl, kündür yedi mis̱ḳāl, ḳadr-i kifāye şarāb ile o edviye maᶜcūn kılınır ve beyāḍ-ı beyḍ ile raḳīḳan istiᶜmāl olunur, mirāren kes̱īren yaᶜde defīᶜāt ile ᶜayna taḳṭīr olunur.

Şiyāf-ı Āẖer: Bu şiyāf ḳable'l-ḥammām istiᶜmāl olunur; bunu Ermiyās nām keḥḥāl teˀlīf eylemiştir. Evcāᶜ-ı şedīdeyi istiᶜmāli gününde teskīn-i kes̱īr ile teskīn edip ᶜayna nāfiᶜ olur ve remed-i ᶜatīḳa dahi nāfiᶜ olur.

Nüsẖası Budur: Ṣabır, zaᶜferān her birinden sekizer mis̱ḳāli nuḥās-ı muḥraḳ-ı maġsūl, afyūn, ṣamġ her birinden on altışar mis̱ḳāl, mürr on iki on iki mis̱ḳāl, iḳlīmiyā dört mis̱ḳāl, kündür üç mis̱ḳāl. Bu edviyeler aẖẕ olunup fendīsnūn tesmiye olunan şarāb ile maᶜcūn kılınır ve beyāḍ-ı beyḍ ile raḳīḳan

idāfe olunup istiᶜmāl olunur. Ve lāyıḳ olan budur ki onun ile iktiḥāl evḳāt-ı müteferriḳada kılına bu vechle ki her üç sāᶜatte dört kerre iktiḥāl oluna ve sonra terk olunup ᶜayn istirāḥatte kılınır ve ᶜalīle ḥammāma duḫūl ile emr olunur.

Şiyāf-ı Münciẖ: İstiᶜmāli gününde vecaᶜı teskīn eder ve ona kelīb dahi derler, sāᶜatinde veremi taḥlīl ve fāş eder. Ṣamġ, aḳāḳıyā her birinden kırkar mis̱ḳāl, iḳlīmiyā altı mis̱ḳāl, nuḥās-ı muḥraḳ-ı maġsūl on dört mis̱ḳāl, isfīdāc-ı reṣāṣ sekiz mis̱ḳāl, sünbül, ḥuḍaḍ her birinden dörder mis̱ḳāl, cünd-i bīdester, ṣabır, afyūn, ḳulḳuṭār-ı muḥraḳ her birinden ikişer mis̱ḳāl. Bu edviyeler içinde verd ṭabḫ olunan su ile maᶜcūn kılınır ve beyāḍ-ı beyḍ ile min-vechin s̱iḫana māil idāfe olunup istiᶜmāl olunur.

Şiyāf: Bu şiyāf-ı müʾellef sāẕec denmekle maᶜrūftur, onu Cālīnūs teʾlīf eylemiştir, evcāᶜ-ı şedīdeye ve ᶜilelin zamān-ı inḥiṭāṭında nāfiᶜdir.

Nüsḫası: Maġsūl iḳlīmiyā on altı mis̱ḳāl, aḳāḳıyā, ṣamġ-ı ᶜArabī her birinden kırkar mis̱ḳāl, nuḥās-ı muḥraḳ-ı maġsūl on dört mis̱ḳāl, afyūn, ḥuḍaḍ, sāẕec, sünbülü'ṭ-ṭīb, zaᶜferān, ṣabır, cünd-i bīdester her birinden ikişer mis̱ḳāl, mürr dört mis̱ḳāl, isfīdāc-ı reṣāṣ, is̱mid-i maġsūl her birinden sekizer[29] mis̱ḳāl, ṣamġ-ı ᶜArabī kırk mis̱ḳāl. Bu meẕkūrlar mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınır. Ve kaçan ondan şiyāf ittiḫāẕ edip istiᶜmāl olunmağın vaḳti ḳarīb olsa dört ᶜaded tāze yumurtanın beyāḍı ilḳā olunur.

Şiyāf-ı Āḫer: Bu şiyāf ṣayfī denmekle mülaḳḳabdır, muḥraḳ ve maġsūl iḳlīmiyā, ṭīn-i Şāmūs, isfīdācu'r-reṣāṣ her birinden yirmişer mis̱ḳāl, ḳuşūr-ı nuḥās-ı maġsūl ve aḳāḳıyā ve ḳışār-ı kündür her birinden ikişer mis̱ḳāl, kes̱īrā beş mis̱ḳāl, ṣamġ on beş mis̱ḳāl. Bu eşyā mā ile maᶜcūn kılınıp beyāḍ-ı beyḍ ile istiᶜmāl olunur.

Şiyāf-ı Āḫer: Bu şiyāfa kevkeb tesmiye ederler, ġālib-i ġayr-i maġlūb maᶜnāsını murād ederler. Ve bu şiyāf evcāᶜ-ı şedīdeye ve büs̱ūra ve mūr-ı serce ve ḳurūḥ-ı vesiḫaya ve ḳurūḥ-ı müteʾekkileye ve ᶜilel-i ᶜatīḳaya nāfiᶜ olur ve cilāsı dahi vardır ve ās̱ārı iẕhāb ve izāle eder: İḳlīmiyā-i muḥraḳ u maġsūl ve isfīdāc-ı reṣāṣ-ı maġsūl her birinden on altışar mis̱ḳāl, neşā, kuḥl her birinden sekizer mis̱ḳāl, mürr iki mis̱ḳāl, afyūn iki mis̱ḳāl, kes̱īrā sekiz mis̱ḳāl. Bu edviyeler mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınır.

---

29 Baᶜḍı nüsaḫta "altı mis̱ḳāl" vāḳiᶜ olmuştur.

Şiyāf-ı Bāvferāsṭīs: Bu şiyāf müncihtir, ḳılīmiyā, zaᶜferān, ᶜuṣāretü'l-verd, ṣamġ her birinden on ikişer mis̱ḳāl, afyūn, ḳuşūr-ı nuḥās her birinden altışar mis̱ḳāl, ḳuşūr-ı şāburḳān-ı münaḳḳā ve ābār-ı muḥraḳ u maġsūl her birinden beşer mis̱ḳāl, mürr üç mis̱ḳāl, sünbül-i ṭīb, aḳāḳıyā her birinden ikişer mis̱ḳāl. Bu mez̲kūrlar mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınır.

Şiyāf-ı Āḫer: Verdī laḳabı ile mülaḳḳab olan şiyāfı Bīlus nām ṭabīb teᵓlīf eylemiştir, mevādd-ı laṭīfe vü kes̱īre taḥallübünden ᶜārıḍ olan vecaᶜ-ı şedīde ve bes̱re ve mū-serece nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Verd-i ṭarī-i menzūᶜu'l-aḳmāᶜ, zaᶜferān her birinden dörder mis̱ḳāl, afyūn, sünbülü'ṭ-ṭīb her birinden südüs mis̱ḳāl, ṣamġ üç mis̱ḳāl mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınıp beyāḍ-ı beyḍ ile istiᶜmāl olunur.

Şiyāf-ı Āḫer-i Verdī: Buna şiyāf-ı ḥasen tesmiye olunur, ᶜilel-i mez̲kūreye nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Verd-i münaḳḳā yirmi dört mis̱ḳāl, zaᶜferān on iki mis̱ḳāl, neşā altı mis̱ḳāl, cüllenār, afyūn her birinden dörder mis̱ḳāl, kes̱īrā sekiz mis̱ḳāl, varaḳuḫs-serv ᶜuṣāresi ile maᶜcūn kılınır.

Şiyāf-ı Verdī-i Āḫer: Bunu Ṭarābṭīnūs teᵓlīf eylemiştir: Verd-i ṭarī on iki mis̱ḳāl ve nuḥās ḫulāṣa olunan beytin remādı, sünbül, zaᶜferān, [586a] afyūn, ṣamġ her birinden dörder mis̱ḳāl aḫẕ olunup mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınır.

Şiyāf-ı Āḫer-i Verdī-i Bāġvāres: Bāġvāres nām ṭabīb teᵓlīf eylemiştir ve ona eşyāf-ı ekber tesmiye olunmuştur, vecaᶜ-ı şedīde ve mevāḍiᶜ-i bes̱re ve ḳurūḥ-ı ġāire-i vesiḫa olup ṭabaḳa-i ḳarniyyede ḥādis̱ olan ḳurūḥa ve mū-serece ve zamān-ı ṭavīl taḥallüb eden māddeye ve remed-i ᶜatīḳa her ne ḳadar o remed ᶜasīretü'l-bürᵓ olursa.

Onun Aḫlāṭı Budur: Menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i ṭarī yetmiş iki mis̱ḳāl, iḳlīmiyā-i muḥraḳ u maġsūl ve ṣamġ her birinden yirmi dörder mis̱ḳāl, zaᶜferān altı mis̱ḳāl, afyūn üç mis̱ḳāl, is̱mid üç mis̱ḳāl ve baᶜḍı eṭıbbā is̱midden altı mis̱ḳāl ilḳā ederler, nuḥās iki mis̱ḳāl, sünbülü'ṭ-ṭīb iki mis̱ḳāl, mürr dört mis̱ḳāl ve baᶜḍı nās altı mis̱ḳāl ilḳā ederler, zencār iki mis̱ḳāl ve bir ḳavm zencārdan üç mis̱ḳāl ilḳā ederler. Ve her ḥālde bu edviyeler mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınıp leben ile istiᶜmāl olunur.

Şiyāf-ı Müncih ki Yāsemīnden İttiḫāẕ Olunur: Taḥallüb-i mevādda nāfiᶜ olur: Aḳāḳıyā, yāsemīn ᶜuṣāresi her birinden kırk sekiz mis̱ḳāl, nuḥās ḫulāṣa

olunan beytin remādı, zaᶜferān her birinden yirmi dört mis̱ḳāl, afyūn dört mis̱ḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda afyūn altı mis̱ḳāl, mürr, ᶜuṣāretü'l-benc, nuḥās-ı muḥraḳ u maġsūl her birinden dörder mis̱ḳāl, ṣamġ kırk mis̱ḳāl, şarāb ile maᶜcūn kılınır.

Şiyāf-ı Tuffāḥī: Mesās-ı edviyeye müteḥammile olmayan ᶜayna bu şiyāf ṣāliḥ olur, bes̱re ve ṭabaḳa-i ḳarniyyede olan ḳurūḥ-ı ġāire vü vesiḫaya ve mūr-ı serece ve mādde-i kes̱īreye ve ᶜilel-i ḳarībetü'l-ᶜahde cemīᶜan nāfiᶜ olur: Muḥraḳ ve leben ile muṭfāt olan iḳlīmiyā on altı mis̱ḳāl, isfīdāc-ı reṣāṣ-ı maġsūl sekiz mis̱ḳāl, zaᶜferān dört mis̱ḳāl, kes̱īrā iki mis̱ḳāl. Bu edviyeler mā-ı ḳaṭr[30] ile maᶜcūn kılınıp beyāḍ-ı beyḍ ile istiᶜmāl olunur.

Şiyāf-ı Āḫer: Bu şiyāfa Sūryās derler, müʾellifinin isminden müştaḳḳ kılınmıştır ve şiyāf-ı münciḥtir, evcāᶜ-ı ᶜatīḳadan ve demᶜa tesmiye olunan māḳ-ı ekberin laḥmı zevāli ve ẕehābından ve māḳta ḫāric olup nāṣūr tesmiye olunan ḫurācdan nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: İḳlīmiyā-ı maġsūl, şāẕenec-i muḥraḳ-ı maġsūl her birinden yirmi sekizer mis̱ḳāl, nuḥās ḫulāṣa olunan beytin remādı yirmi dört mis̱ḳāl, mürr kırk sekiz mis̱ḳāl, zaᶜferān dört mis̱ḳāl, şarāb ile maᶜcūn kılınıp beyāḍ-ı beyḍ ile istiᶜmāl olunur, o ḫurācın ḳarībü'l-ᶜahdde ḫurūc edenlerinde ve raḳīḳ olanlarında istiᶜmāl olunur. Ve baᶜḍı nās zaᶜferānı on iki mis̱ḳāl ilḳā ederler.

Şiyāf-ı Hūrī: *Baᶜḍı nüsḫada "hevāyī" hazılmıştır.* Bu şiyāf Hindī laḳabı ile mülaḳḳabdır. Ve bunun şānı cemīᶜan envāᶜ-ı remedi ḥudūs̱tan menᶜ eder ve fesād ve ḥikkeye ve māḳ-ı ᶜaynın teʾekkülüne nāfiᶜ olur ve ās̱ārı giderir ve onunla iktiḥāl olunsa ᶜaynı muḥāfaẓa eder ḥāl-i iktiḥālde ve baᶜde'l-iktiḥāl tekeddür-i ᶜayn ᶜārıḍ olmaz.

Onun Aḫlāṭı Budur: İsfīdāc-ı reṣāṣ kırk sekiz mis̱ḳāl, iḳlīmiyā-ı Kıbrīsī yirmi dört mis̱ḳāl, midād-ı Hindī beş mis̱ḳāl, ermāniyūn ve fesūrīḳūn ıṭlāḳ olunan ḫalṭ. Ve fesūrīḳūn "cerbī" ile tefsīr olunmuştur. Ve ḥıṣrım ᶜuṣāresinin yābisi ve afyūn her birinden beşer mis̱ḳāl, fülfül-i ebyaḍ altı mis̱ḳāl, dühn-i belesān sekiz mis̱ḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda dühn-i belesān altı mis̱ḳāl

30 Baᶜḍı maḥallde "mā-ı ḳaṭr-ı zücāc" diye ẕikr eder.

yazılmıştır, ṣamġ on altı mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī iki mis̱ḳāl, mā-ı ḳaṭr[31] ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Devā-i Ceyyid: Verem-i şedīde nāfiᶜ olur ve ġalebe-i ḥarāret ile tehebbüc eden ᶜaynın veremine dahi nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Afyūn, kes̱īrā, fīl-zehrec, isfīdāc her birinden altışar dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī on iki dirhem. Bu meẕkūrlar cemīᶜan daḳḳ ve saḥḳ olunur ve baᶜdehu şāhisferem-i ḥadīs̱ aḫẕ olunup iki rıṭl mā-ı maṭar ile s̱ülüs̱ü kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve suyu taṣfiye olunup onun ile devā-i meẕkūr maᶜcūn kılınır ve ondan nohut ḥacminde şiyāflar ittiḫāẕ olunup ẓıllda tecfīf olunur. Ve onunla ᶜayn tekḥīl olunmak ḳaṣd olunsa o şiyāf mā-ı bārid ile veyāhūd hatun sütü ile ve beyāḍ-ı beyḍ ile veyāhūd mā-ı ḥulbe-i maṭbūḫa ile bir ḳıṭᶜa ṣadef üzere veyāhūd misenn yaᶜnī bileği taşı üzere ḥakk olunup maḥkūkundan ġudveten on bir mīl veyāhūd yedi mīl miḳdārı ve ᶜaşiyyeten keẕālik o miḳdār kuḥl çekilir ve bu vech üzere tekḥīl-i ᶜaynın ḥarāretini kesr ve ᶜayna taḥallüb eden belleyi ḳaṭᶜ eder ve ᶜaynı taḳviye edip veremini izāle eder.

Ṣıfat-ı Devā-i Āḫer: Bu devā verem-i şedīde ve remede nāfiᶜ olur, veremini ve ḥarāretini teskīn eder ve bellesini izāle eder.

Aḫlāṭı Budur: Şiyāf-ı māmīs̱ā kırk sekiz dirhem, zaᶜferān yirmi dört dirhem, afyūn on iki dirhem, fīl-zehrec, benc-i ebyaḍ ᶜaṣīrinin yābis ḳurṣu her birinden altışar dirhem, varaḳının uṣūl-i ebyaḍı ḳaṭᶜ olunan gül yaprağı kırk dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī kırk sekiz dirhem. Bu eşyālar cemīᶜan daḳḳ ve mā-ı maṭar ve mā-ı iklīlü'l-melik ile saḥḳ olunur, eger raṭb ise o raṭb-ı iklīl ᶜaṣr olunup ᶜuṣāresi aḫẕ olunur ve eger yābis ise[32] iklīlü'l-melik ṭabḫ olunup baᶜde't-taṣfiye suyu ile edviye baᶜde's-saḥḳ maᶜcūn kılınır ve ondan miḳdār-ı ḥımmaṣa ḥubūb ittiḫāẕ olunup tecfīf olunur ve vaḳt-i ḥācette misenn veyāhūd ṣadef üzere mā-ı bārid veyāhūd hatun sütü ile veyāhūd beyāḍ-ı beyḍ ile ḥakk olunup ġudveten ve ᶜaşiyyeten olun ile ᶜalīl ikḥāl olunur.

Devā-i Āḫer: Bu devāya iksīreyn-i aḥmereyn tesmiye olunur, ḳurūḥ-ı ᶜayna ve ᶜaynın ḥarr-ı şedīdine nāfiᶜ olur ve kes̱ret-i ruṭūbet ve fuḍūl ḥasebiyle ᶜayna taḥallüb eden belleyi tenḳıye ve libās-ı ᶜaynı taḳviye eder.

31 "Mā-ı maṭar" nüsḫa.
32 [Yazmada "ile"].

Aḫlāṭı Budur: Afyūn, şāẕenec, ṣufr-ı muḥraḳ, lübābu'l-ḳamḥ her birinden sekizer dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī kırk sekiz dirhem, isfīdāc altmış dört dirhem, iḳlīmiyā yirmi sekiz dirhem. Şāẕenec ve ṣufr-ı muḥraḳ başka başka su ile ceyyiden saḥḳ olunur ve baᶜdehu mecmūᶜ-ı edviye cemīᶜan ve cāffen saḥḳ olunup is̱mid ile iktiḥāl olunduğu gibi iktiḥāl olunur.

ᶜAyn Üzere Vaḍᶜ Olunmak İçin Maᶜmūl Olunan Merhem Budur: ᶜAynda hāyice olan şiddet-i ḥarra nāfiᶜ olur ve ondan taḥallüb eden ruṭūbeti ḳaṭᶜ eder ve ᶜaynı taḳviye ve vecaᶜını teskīn eder.

Terkībi Budur: Verdin varaḳ-ı yābisi ve rummān-ı ḥulvün ḳışr-ı raṭbı ve ᶜades her birinden beşer dirhem. Bu meẕkūrlar aḫẕ olunup üzerine rıṭl-ı vāḥid mā ṣabb olunup ṭabḫ-ı ceyyid ile ṭabḫ olunur ve o edviye sudan taṣfiye olunup ceyyiden daḳḳ olunur, sudan ve dühn-i verdden birer şeyᵓ ile maᶜcūn kılınıp ᶜayn üzere vaḍᶜ olunur.

Devā-i Āḫer: Bu devā evcāᶜ-ı ᶜayna nāfiᶜdir: Zaᶜferān, lübān, ṣabır, mürr, afyūn, anzerūt her birinden beşer dirhem aḫẕ olunup daḳḳ ve saḥḳ olunur ve vecaᶜın büdüvv ver ẓuhūrunda ᶜayn üzere ḫall ile ve mā-ı hindebā ile yāhūd mā-ı ferfeyn ile yāhūd māü'l-benc veyāhūd küzbere-i raṭbe suyu iel ṭılā olunur. Ve eger vecaᶜ mütemādī olur ise o devā ᶜayn ve cebīn üzere ṭılā tesmiye olunan şarāb ile ṭılā olunur ve onun ile ṭılā baᶜdı tesḫīn ile müsaḫḫan kılındıktan sonra olur veyāhūd sevīḳ-ı şaᶜīr dört dirhem ve ᶜuṣfur-ı berrī iki dirhem ve afyūn bir dirhem aḫẕ olunup [586b] ceyyiden saḥḳ olunur ve dühn-i verd ile maᶜcūn kılınıp ᶜayn-ı remideye ve verem-i ḥāddı olan ᶜayna vaḍᶜ olunur.

Kuḥl-i İsṭāṭīḳūn: Taᶜakkür-i ᶜayna ve ᶜaynın iḥmirārına ibtidā-i nezelātta ḳaṭūren ve kuḥlen nāfiᶜ olur ona kuḥl-i verdī ḫalṭ olunur ise.

Terkībi Budur: İḳlīmiyā, nuḥās-ı muḥraḳ, ṣabır her birinden birer cüzᵓ, sünbül, mürr, ḥuḍaḍ her birinden beşer cüzᵓ, zaᶜferān, afyūn her birinden yarımşar cüzᵓ, aḳāḳıyāu'ṣ-ṣāfī, ṣamġ-ı ᶜArabī her birinden dörder cüzᵓ. Bunlardan iḳlīmiyā ve nuḥās ve ṣabır ve aḳāḳıyā mā-ı ᶜaẕb ile dört ay miḳdārı saḥḳ olunur ve baᶜdehu ḥuḍaḍ ve zaᶜferān ve afyūn ve ġayri ṣalāye üzere beş gün miḳdārı saḥḳ olunduktan sonra cemᶜ ve ḫalṭ olunur ve suda ṣamġ ẕevebān edince ḳadar naḳᶜ olunup üzerine edviye-i meẕkūre ṣabb olunup muḫteliṭa olunca ḳadar saḥḳ olunup baᶜdehu ondan ḳurṣ veyāhūd ḥabb ittiḫāẕ olunup iktiḥāl olunur, inşāallāhu taᶜālā nefᶜi olur.

Cemīᶜan ᶜAyna Nāfiᶜ Kuḥl Ṣıfatı Budur: Nezelāttan ḥādiṡ olan evcāᶜ-ı ᶜaynın küllīsine nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Varaḳ-ı ᶜulleyḳ ᶜaṣr olunup suyu iḫrāc olunur ve taṣfiye olunup ṣalāye üzere ḳalīlen taġalluẓ ve s̱iḫan olunca ḳadar saḥḳ olunur ve o varaḳ miḳdār-ı ṣamġ-ı ᶜArabī dahi aḫẕ olunup mā-ı yesīr ile ẕevebān edince ḳadar naḳᶜ olunur ve ᶜasel ḳıvāmında oldukta ᶜulleyḳ ile ḫalṭ olunup ona cefāf ᶜārıḍ olup ḥabb olmağa ṣāliḥ olunca ḳadar birkaç eyyām onunla maᶜcūn kılınır ve baᶜdehu ondan ḥubūb ittiḫāẕ olunup gölgede tecfīf olunduktan sonra onun ile iktiḥāl olunur.

ᶜAynda Olan Ḳurūḥ ve Büs̱ūr ve Ḳayḥa Nāfiᶜ Devādır: Maᶜlūm buyurula ki bu ᶜilele ẕikri sābıḳ aḳrāṣ-ı kevkebin menfaᶜat-i şedīdesi vardır ve keẕālik şiyāf-ı münciḥ ve şiyāf-ı tuffāḥī ġāyet-i nefᶜe bāliġdir.

Şiyāf-ı Āḫer: Bu şiyāf Māḥūr'a nisbet olunur, ᶜaynda olan ᶜilel-i ᶜatīḳaya ve ḳayḥa nāfiᶜdir.

Ṣıfatı Budur: Tūtiyā otuz iki mis̱ḳāl, nuḥās-ı muḥraḳ yirmi iki mis̱ḳāl, zaᶜferān, mürr her birinden on altışar mis̱ḳāl, şādene on mis̱ḳāl, ṣabır on mis̱ḳāl, fülfül-i ebyaḍ kırk ᶜaded, ṣamġ-ı ᶜArabī kırk mis̱ḳāl, şarāb ile maᶜcūn kılınır. Bir nüsḫada afyūndan on mis̱ḳāl diye vāḳiᶜ olmuştur.

Ḫurūḳu'l-Ḳarniyye: Şiyāf-ı verdī mū-serecin cümlesine nāfiᶜdir.

Ẕerūr: Ḳarniyyeye ᶜārıḍ ḥaḳrı bu ẕerūr doldurur: Ṣadef-i kibār-ı muḥraḳ ve şādenec her birinden birer dirhem aḫẕ olunup daḳḳ olunur ve ᶜayna ẕerr olunur.

ᶜAyn-ı Ġarib: Sūriyās'ın teᵓlīf ettiği şiyāf ġarba nāfiᶜdir.

el-Beyāḍ ve Ās̱āru'l-Ḳurūḥ: Baᶜḍı kerre beyāḍa Ḳıbṭī-i Mıṣrī devāsı ve şiyāf-ı Hindī ve sāmm-ı abraṣ ḫurᵓu ile iktiḥāl nāfiᶜ olur.

Şiyāf-ı Aṣfer: Bu şiyāf ḫilāf-ı mükeddir denmekle maᶜrūftur, ġışāveye ve ẓulmet-i baṣara ve ᶜilel-i ᶜatīḳaya nāfiᶜdir, ās̱ārı ve ṣalābeti iẕhāb ve izāle eder.

Terkībi Budur: İḳlīmiyā, ṣamġ-ı ᶜArabī, isfīdāc-ı reṣāṣ, fülfül-i ebyaḍ her birinden yirmi dörder mis̱ḳāl, ḥıṣrım ᶜuṣāresinin yābisi ve nūşāẕur her birinden on ikişer mis̱ḳāl, afyūn sekiz mis̱ḳāl, zaᶜferān on altı mis̱ḳāl. Bu edviyeler mā-ı maṭar ile maᶜcūn kılınır.

Kuḥlü'l-Cevāḥir: Laᶜl, fīrūzec üç, lüᵓlüᵓ, büssed beş, tūtiyā, ṭabāşīr, aḳāḳıyā, ḳılīmiyā iki mis̱ḳāl, sereṭān-ı baḥrī, ḥuḍaḍ bir dirhem, isfīdāc,

neşā iki dirhem, mā-ı ḥıṣrım, mā-ı ḳaṣ̱ed dört dirhem, zencebīl bir dānıḳ, māmīrān bir buçuk dirhem, kuḥl yirmi dört dirhem, helīlec-i aṣfer üç.

Kuḥl-i ᶜAcīb ü Mücerreb: Bu kuḥl tecribe olunup ᶜilel-i ātiyede nefᶜ-i ᶜacībi müşāhede olunmuştur ve teʾs̱īri maḥmūddur, ᶜaynın beyāḍı ve demᶜasına nāfiᶜ ve ġışāveyi ve cemīᶜan ġılaẓ-ı ecfānı cālīdir, baṣarı ḥiddetli eder.

Aḫlāṭı Budur: Tūtiyā-yı Hindī iki buçuk dirhem, nuḥās-ı muḥraḳ ve sünc-i muḥraḳ her birinden ikişer dirhem ve bir dirhemin iki s̱ülüs̱ü, is̱mid-i Iṣfahānī dört dirhem, mārḳaşīs̱ā iki buçuk dirhem, iḳlīmiyā'l-fıḍḍa, iḳlīmiya'ẕ-ẕeheb ve şāẕenec her birinden birer dirhem, büssed, lüʾlüʾ-i ṣıġār, ḳuşūr-ı nuḥās her birinden ikişer dānıḳ, mā-ı ḳaṭru'z-zücāc ve zücāc-ı firᶜavnī her birinden yarımşar dirhem, edviye mā-ı maṭar ile maᶜcūn olunur. Ve kaçan kāmilen mütesaḥḥıḳ olsa üzerine bir dānıḳ kāfūr-ı mesḥūḳ ve bir ḳīrāṭ misk ilḳā olunup saḥḳ ile ḫalṭ olunur ve ondan ḥabb ittiḫāẕ olunup gölgede kurutulur ve vaḳt-i ḥācette bir ṣadefe üzere ḥakk olunup iktiḥāl olunur.

Āḫer: Bu dahi beyāḍa nāfiᶜ-i ᶜacīb ve mücerrebdir: Bürādetü'l-iber[33] iki dirhem, zībaḳ bir dirhem. Cemīᶜan bunlar saḥḳ olunup bir ünbūb-ı ḳaṣabın cevfine ilḳā olunur ve fem-i ünbūbe ᶜacīn ile şedd olunur ve keẕālik ḳaṣabe cemīᶜan ᶜacīn ile setr ve taġşiye olunur, ammā o ᶜacīn şaᶜr ile yoğurulan ṭīn ile ḫalṭ olunup baᶜdehu onıunla taġşiye olunmak gerektir baᶜdehu onun üzerine sülūk yaᶜnī ḫayṭ leff olunur baᶜdehu ṭīn-i āḫer ile o sülūk dahi taġşiye olunup cemr içine defn olunup taḥaccür edip ḫazef gibi olunca ḳadar terk olunur ve baᶜdehu iḫrāc olunup o devā onlardan nezᶜ olunur baᶜdehu iḳlīmiyā-i ebyaḍdan mesḥūḳan üç dirhem aḫẕ olunup devā-i meẕkūr ile ḫalṭ olunduktan sonra maḫlūṭu āḫer ünbūbesine ilḳā olunur ve evvelā ᶜamel olunduğu üzere yine ᶜamel olunup s̱āniyen cemr içinde o ḳaṣab-ı muᶜaccen ü muṭayyen taḫazzüf eyledikten sonra cemrden iḫrāc olunur ve ḥaşīşe-i kettān varaḳına ᶜamd ve ḳaṣd olunup ḳable en-yuṣībehu'l-maṭar o evrāḳ iltiḳāṭ olunur ve tecfīf olunup varaḳ-ı müceffefinden bir dirhem, lüʾlüʾ-i ġayr-i mes̱ḳūb yarım dirhem bu ikisi edviye-i sāire ile nāᶜimen ve belīġan saḥḳ olunup ġubār gibi kılınır. Ve kaçan onun ile ᶜilāc ḳaṣd eylesen ᶜuṣāretü's-sūsen ile evvelā ᶜalīle üç gün miḳdārı mütevāliyeten ikḥāl eyle ve

33 "İbār" reṣāṣ-ı muḥraḳ veyāhūd reṣāṣ-ı esveddir.

baʿdehu devā-i meẕkūr ile ikḥāl eyle ve baʿde-hāẕe'l-eyyām bir gün devā-i meẕkūr ile ve bir āḫer gün ʿuṣāre-i sūsen ile ikḥāl eyle.

Beyāḍa Nāfiʿ Ẕerūr: Zencār, uşşaḳ, sereṭān-ı baḥrī-i muḥraḳ ve fī-nüsḫatin bürādetü'l-misenn her birinden beşer dirhem, şaḥmu'l-ḥanẓal iki buçuk dirhem, merāretü'ṡ-ṡevr, būraḳ-ı Ermenī her birinden ikişer dirhem, milḥ-i derānī ve içinde ferḫ ve fürūc ḫurūc eden ḳışr-ı ebyaḍ her birinden üçer dirhem, fülfül-i ebyaḍ yirmi dirhem, zebedü'l-baḥr, lüʾlüʾ-i ġayr-i meṡḳūb her birinden dört dirhem, baʿru'ḍ-ḍabb on dirhem.

Rīḥ-i Sebele Nāfiʿ Kuḥl: Bu kuḥl tecribe olunup bu ʿillete nefʿi baʿde'l-müşāhede ona ḥamd olunmuştur: Taḥt-ı decācede faḳṣ ve şaḳḳ olunan beyḍin sāʿat-i ḳafṣta ḳışrı aḫẕ olunup o ḳışr ḫall-i ṡiḳḳīf ile mütevāliyeten on gün miḳdārı kaynatılır ve taṣfiye olunup bir ḳārūreye veyāhūd inā-i ḫazefe vaḍʿ olunur ve inā-i meẕkūr keṡīrü'ş-şems olan bir mevḍiʿe vaḍʿ olunup o ḫall ḳuruyunca ḳadar şemste terk olunur ve baʿdehu ināda bāḳī kalan şeyʾ-i cāff aḫẕ ve saḥḳ olunup onun ile iktiḥāl olunur.

ed-Demʿa: Sūriyās-ı Keḥḥāl'in teʾlīf eylediği şiyāf-ı münciḥ demʿaya nāfiʿdir. Ve bizim ẕikr edeceğimiz şiyāf Anṭūsāmūn ve Mesīḥ'in ẕikr eylediği şiyāf-ı beyāḍa nāfiʿdir.

Ecfānın [587a] Ġılaẓı ve Cüsāveti: Bu ʿillete Sānderūs denmekle maʿrūf kuḥl nāfiʿdir ve biz o kuḥlü cerebü'l-ʿayn bābında ẕikr eyleriz ve keẕālik ẕikr olunan Arisṭurāṭis devāsı ve Mesīḥ'in ẕikr eylediği tūtiyā şiyāfı beyāḍa nāfiʿdir.

Şiyāf-ı Ḳıbṭī-i Mıṣrī: Ṣalābāta ve beyāḍa nāfiʿdir ve sāʿat-i istiʿmālinde ḳışre-i ṣulbeyi ḳaṭʿ eder.

Aḫlāṭı Budur: Zencār-ı esved, uşşaḳ her birinden altışar miṡḳāl, milḥ-i muḥtefer üç miṡḳāl, şaḥm-ı ḥanẓal üç miṡḳāl ve bir miṡḳālin iki ṡülüṡü, merāretü'l-baḳar iki miṡḳāl, būraḳ-ı esved bir buçuk miṡḳāl, fülfül-i ebyaḍ kırk ḥabbe ve ʿasel dokuz ūḳıyye. Bu mecmūʿ ḫalṭ olunup āniye içinde vaḍʿ ve refʿ olunur.

Şiyāf-ı Arisṭūsāmūs: Mevāddın taḥallüb-i müzminine ve ecfānın ṡiḳaline ve ḫuşūnetine ve māḳ-ı ʿaynın ẕevebān ve noḳṣānına ve teʾekkülüne ve ʿaynda olan ruṭūbet-i keṡīreye ve nütūʾ-i aġşiyeye nāfiʿ olur, āṡārı ve ṣalābātı dahi iẕhāb eder.

Terkībi Budur: İs̱mid dört mis̱ḳāl, nuḥās-ı muḥraḳ, isfīdāc-ı reṣāṣ, ṣamġ-ı ʿArabī her birinden ikişer mis̱ḳāl, zaʿferān, mürr, ḳuşār-ı kündür, zencār, ʿades-i aḫḍar her birinden birer mis̱ḳāl, fülfül-i ebyaḍ nıṣf mis̱ḳāl. Bu edviyeler şarāb ile maʿcūn kılınıp müdāfe bi'l-māʾi istiʿmāl olunur.

Şiyāf-ı Aḫer: Buna feyḥarīṭūs derler, şiyāf-ı münciḥtir, cerebe ve māḳların teʾekkülüne ve ḥikke-i şedīdeye ve s̱iḳal-i ecfāna nāfiʿdir.

Terkībi Budur: Ḳılīmiyā seksen mis̱ḳāl, ḳulḳuṭār-ı ebyaḍ kırk mis̱ḳāl aḫẕ olunur ve māu'l-ḳaṭr ile maʿcūn kılınır.

ʿAynın Cerebi ve Ḥikkesi: Şāff-ı Hindī ḥikkeye nāfiʿdir.

Kuḥl: Bu kuḥlü Ḳarīun nām keḥḥāl teʾlīf eylemiştir, ḥikkeye ve ġılaẓ-ı ecfāna nāfiʿdir, ḫaṭā eylemez.

Aḫlāṭı Budur: Ḳılīmiyā-i Ḳıbrīsī yirmi dört mis̱ḳāl, şāẕene altı mis̱ḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda on altı mis̱ḳāl vāḳiʿ olmuştur, daḳḳ olunup sevīḳ menzilesinde kılınır ve ʿasel ile maʿcūn kılınır ve iḥrāḳ olunup ḥurāḳası üzere şarāb ṣabb olunmakla söndürülür ve tecfīf olup saḥḳ olunur ve mesḥūḳu ile iktiḥāl olunur.

Kuḥl-i Ḳāfīṭūn: Ḥikkeye ve ruṭūbet-i ʿayna ve māḳların teʾekkülüne ve ecfānda olan cereb-i şedīde nāfiʿ olur.

Aḫlāṭı Budur: Ḳılīmiyā kesr olunup ḳıṭʿa ḳıṭʿa kılınır ve ʿasel ile maʿcūn kılınıp bir kūz-ı faḫḫāra vaḍʿ olunup faḫḫārın vasaṭı mes̱ḳūb olan ġıṭā ile şedd olunur duḫāniyyet s̱uḳbeden ḫurūc eylemesin için ve o kūz-ı faḫḫār faḥm-ı müşteʿilin vasaṭına naṣb olunur. Ve kaçan iḳlīmiyā iḥtirāḳı aḫẕ eylese duḫān-ı müteṣāʿide sen naẓar eyle, eger duḫānı sevāda māil rüʾyet eder isen o kūzeyi ʿalā-ḥāliḥā terk eyle iḥtirāḳı müstaḥkem olsun için. Ve kaçan duḫānın ebyaḍ olup iḥtirāḳ-ı devānın istiḥkāmını bilsen o zamān kūzeyi nārdan inzāl ve iḫrāc ve iḳlīmiyāyı dahi kūzeden iḫrāc edip o ḥurāḳayı tebrīd edecek ḳadar üzerine şarāb ṣabb edip baʿdehu bir hāvene vaḍʿ edip saḥḳ ile tecfīf edip onu muḥāfaẓa eyle ve vaḳt-i ḥācette onu kuḥl-i āḫere ḫalṭ eyle. Ve o ḫalṭ olunacak kuḥl nüsḫası budur: İḳlīmiyā-i muḥraḳ-ı meẕkūr sekiz mis̱ḳāl, nuḥās-ı muḥraḳ sekiz mis̱ḳāl, is̱mid sekiz mis̱ḳāl. Cemīʿan bu meẕkūrlar saḥḳ olunup iḥtifāẓ olunur, ġudveten ve ʿaşiyyeten ecfān üzerine o devālar imrār olunur.

Şiyāf-ı Ebūlūniyūs: Cerebe ve tesāḳuṭ-ı eşfāra ve ʿilel-i ʿatīḳaya nāfiʿ olur.

Aḫlāṭı Budur: Şāẕenec-i muḥraḳ u maġsūl ve ḥacer-i secīsṭūs-ı muḥraḳ u maġsūl her birinden otuz ikişer mis̱ḳāl, nuḥās-ı muḥraḳ-ı maġsūl, zencār-ı maḥkūk, ṣamġ-ı ʿArabī her birinden on altışar mis̱ḳāl, afyūn üç mis̱ḳāl, fī-nüsḫatin uḫrā altı mis̱ḳāl, ḳılīmiyā, ḳulḳuṭār-ı muḥraḳ her birinden dörder mis̱ḳāl. Bu meẕkūrlar mā-ı maṭar ile maʿcūn kılınır.

ʿAyna ʿ Āriḍ Olan Mā ve Şaʿr: Ṣarfāsīnūs devāsı ʿayna nāzil olan mā için istiʿmāl olunur.

Aḫlāṭı Budur: Merāretü's-s̱evr aḫẕ olunup bir bakır kaba ifrāġ olunur ve on gün onda ʿalā-ḥālihi terk olunur baʿdehu ondan on iki mis̱ḳāl zaʿferān, dühn-i belesān, cāvşīr her birinden ikişer mis̱ḳāl, fülfül on iki ḥabbe. ʿAsel-i fāiḳ, merārenin ḍıʿfı cemīʿan edviyeye ḫalṭ olunur ve inā-i nuḥāsta ṭabḫ olunup nuḥāstan maṣnūʿa ḥıḳḳaya ṣabb ve muḥāfaẓa olunur.

Devā-i Āḫer: Bu devāyı Mūlūsiyūs teʾlīf eylemiştir. Ṣanʿatı budur ki zebedü'l-baḥr aḫẕ olunup bir ḫırḳa üzere iḥrāḳ olunur ve remādı saḥḳ olunduktan sonra dem-i ḥalem ile maʿcūn kılınır ve boyuzdan mütteḫaẕe bir kāseye vaḍʿ olunur. ve kaçan ʿaynda nābit olan şaʿr netf olunsa bu ṭılā ile onun mevḍiʿine tatliye olunur.

Ṭılā-i Fīlūksānus: Mevādd-ı kes̱īreye ve vecaʿ-ı şedīde nāfiʿ olur.

Aḫlāṭı Budur: Verd-i ṭarī, zaʿferān[34] her birinden ikişer mis̱ḳāl, bezrü'l-benc sekiz mis̱ḳāl, mürr, ʿuṣāretü'l-yebrūḥ, zaʿferān, afyūn her birinden dörder mis̱ḳāl, sevīḳ-ı şaʿīr on sekiz mis̱ḳāl, meşvī olan bir yumurtanın sarısı. Bu edviye aḫẕ olunup miḳdār-ı kifāye şarāb-ı ḳābıḍ ile maʿcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup istiʿmāl olunur.

Şiyāf-ı Āḫer: Bu şiyāf-ı Hindī ve melikī laḳabları ile mülaḳḳabdır, nüzūl-i mā ibtidāsına ve ʿayna ʿārıḍ olan ġışāve-i raṭbenin küllīsine nāfiʿ olur ve ḳurūḥ-ı ʿaynın ās̱ārını iẕhāb eder.

Aḫlāṭı Budur: İḳlīmiyā-i muḥraḳ u maġsūl on altı ūḳıyye, midād-ı Hindī, fülfül-i ebyaḍ her birinden altışar ūḳıyye, isfīdāc-ı reṣāṣ dört ūḳıyye, merāretü'ḍ-ḍabuʿ vāḥid, merāret-i şefārū[35] yaʿnī şebbūṭ ʿalā-mā zeʿamū yedi merāre, merāretü'l-ḳabc dört merāre, dühnü'l-belesān, cāvşīr, sekbīnec her birinden ikişer ūḳıyye, ṣamġ on iki ūḳıyye. Bu meẕkūrlar rā-

34 [Bu formülde yer alan ilk "zaʿferān" tercümeye fazladan ilave edilmiştir!]
35 "Şeḳārūḳ" nüsḫa.

ziyānec ᶜuṣāresi ile veyāhūd ibrāfliyūs ıṭlāḳ olunan nebātın ᶜuṣāresi ile maᶜcūn kılınır.

Kuḥl-ı Āẖer: Ẓulmet-i ᶜayna ve mānın ᶜaynda büdüvvüne nāfiᶜ olur: Ayı ödü dört dirhem, cāvşīr, fülfül her birinden üçer dirhem, zeyt-i ᶜatīḳ, dühn-i belesān, rāziyānec-i raṭbın ᶜaṣīri her birinden ikişer dirhem, ḳılīmiyā iki dirhem, ᶜasel bir ūḳıyye. Bu eşyālar daḳḳ olunup ẖalṭ olunur ve bir ḳārūre-i naẓīfeye vaḍᶜ olunup yedi gün ḳadar şemste kılınır baᶜdehu ṭaraf-ı mīl ile ġudveten ve ᶜaşiyyeten ᶜayna ikḥāl olunur.

Devā-i Āẖer: Bu devā dahi ẓulmet-i ᶜayna nāfiᶜdir ve keẕālik mekān-ı baᶜīdden rüʾyet edip ḳarībden ebṣārı olmayanlara ve ᶜaynda mānın ictimāᶜı-na dahi nāfiᶜdir.

Terkībi Budur: Ġurāb-ı esved merāresi ve ḥacel ve kürkiyy ve ḍabuᶜ ve māᶜiz merāreleri her birinden ikişer dirhem, ᶜasel-i muṣaffā üç dirhem, dü-hn-i belesān bir buçuk dirhem. Bu eşyālar cemīᶜan saḥḳ olunup ẖalṭ olunur baᶜdehu akşam ve ṣabāḥ ᶜalīle onunla iktiḥāl olunur.

Buṭlānu'l-Baṣar: Baṣarında ḍaᶜf-ı müfriṭi olan ᶜalīle şiyāf-ı tūtiyā ve Mesīḥ'in beyāḍda ẕikr eylediği şiyāf nāfiᶜ olur.

Būles İstiᶜmāl Eylediği Şiyāf Nüsẖasıdır: Aḳāḳıyā, verd-i yābis, iklī-lü'l-melik her birinden kırk sekiz miṡḳāl, nuḥās ẖulāṣa olunan büyūtun remādı yirmi dört miṡḳāl, luffāḥ on iki miṡḳāl, bezrü'l-benc on sekiz dir-hem, afyūn altı miṡḳāl, ṣamġ kırk miṡḳāl, şarāb dokuz ūḳıyye, mā-ı maṭar dokuz ūḳıyye. Mā, şarāb ile ẖalṭ olunur ve üzerine verd ve iklīlü'l-melik ve benc ve luffāḥ veyāhūd ḳuşūr-ı yebrūḥ ilḳā olunur, üç veyāhūd beş gün miḳdārı o şarāb-ı memzūc içinde edviye-i meẕkūre naḳᶜ olunur ve ᶜaṣr olu-nup ᶜuṣāresi ile devā maᶜcūn kılınıp ondan eşyāf [587b] ittiẖāẕ olunur.

Devā-i Bāsilīḳūn Yaᶜnī Devā-i Melikī: ᶜAynı cellādır, ḥāl-i ṣıḥḥatte dahi küllü yevmin veyāhūd küllü yevmeyn merreten onun ile iktiḥāl olunur ise ᶜaynı cilālandırır ve baṣar-ı ṣaḥīḥi ᶜalā-ḥālihi ḥıfẓ eder.

Aẖlāṭı Budur: İḳlīmiyā, zebedü'l-baḥr her birinden on dirhem, ṣufr-ı muḥraḳ beş dirhem, isfīdāc, milḥ-i derānī her birinden üçer dirhem, nūşāẕur, dār-ı fülfül her birinden ikişer dirhem, ḳaranfül, üşne her birinden birer dirhem, fülfül dört dirhem, kāfūr nıṣf dirhem. Bu eşyā daḳḳ olunur ve baᶜde's-saḥḳ ᶜayna ikḥāl olunur.

Bāsilīḳūn-ı Āḫer: Bu nüsḫanın menāfiᶜ-i nüsḫa-i ūlānın menāfiᶜi gibidir: İḳlīmiyā yedi dirhem, şāẕenec, dār-ı fülfül her birinden ikişer dirhem, nūşāẕur iki dirhem, ṣufr-ı muḥraḳ, fülfül, isfīdāc, milḥ-i derānī, zebedü'l-baḥr her birinden dörder dirhem, milḥ-i Hindī, ḳaranfül, heyl, üşne, sünbül her birinden birer dirhem. Bu eczālar daḳḳ ve saḥḳ olunup ᶜayna ikḥāl olunur.

Baṣarı Muḳavvī Olan Devādır: Bu devā baṣatı taḳviye ve ṣıḥḥatini muḥāfaẓa ve kers̱ret-i ruṭūbet ḥasebiyle ᶜayndan seyelān eden ruṭūbeti iẕhāb eder.

Aḫlāṭı Budur: İs̱mid aḫẕ olunup yirmi bir gece mā-ı maṭarda veyāhūd su küpünden teḳāṭur eden suda naḳᶜ olunur ve ondan on iki dirhem merḳaşīs̱ā sekiz dirhem, tūtiyā, ḳılīmiyā her birinden on iki dirhem, lüᵓlüᵓ-i ṣıġār-ı ġayr-i mes̱ḳūb iki dirhem, misk iki dānıḳ, kāfūr bir dānıḳ, zaᶜferān, sāẕec her birinden birer dirhem. Bu devālar başka başka daḳḳ olunup baᶜdehu is̱mid ve mārḳaşīs̱ā ve ḳılīmiyā ve tūtiyā ve lüᵓlüᵓ cemᶜ olunup küllü yevmin mirāren su ile suyu neşf edince ḳadar ceyyiden saḥḳ olunur ve baᶜdehu sāẕec ve zaᶜferān aḫẕ olunup onlar ile hāvene ilḳā olunup ceyyiden saḥḳ olunur ve baᶜdehu misk ve kāfūr dahi ilḳā olunup cemīᶜan saḥḳ olunur ve bir zücāce içine vaḍᶜ olunur ve onunla ḥāl-i ṣıḥḥatte akşam ve ṣabāḥ iktiḥāl olunur. Bu kuḥl baṣar-ı ḍaᶜīfi taḳviye ve ḥıfẓ eder.

Maḍḍāḍ ve Cellā ve Muḳavvī Berūd Ṣıfatıdır: Şāẕenec-i maġsūl, nuḥās-ı muḥraḳ her birinden beşer dirhem, ṣabır-ı İsḳūṭarī, būraḳ-ı Ermenī her birinden birer dirhem, zencār, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, şaḥmu'l-ḥanẓal, zaᶜferān, nānḫāh her birinden nıṣf dirhem. Bunlar daḳḳ ve saḥḳ olunup istiᶜmāl olunur. Şāfī ancak Allāhu taᶜālādır. el-Ḥamdü lillāhi ᶜale'l-itmāmi ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ᶜalā seyyidi'l-enāmi.

Maḳāle-i S̱ālis̱e Aḥvāl-i Üẕün ve Ona Müteᶜalliḳ Aḥvāl-i Sāire Beyānındadır

Üẕünün Vecaᶜı ve Veremi ve Ḳayḥı ve S̱iḳali Muᶜālecātı Budur: Bābu'l-ᶜaynda ẕikr olunan Arisṭurāṭis devāsı ḳayḥı seyelān eden üẕüne nāfiᶜdir.

Debā-i Nāfiᶜ-i Āḫer: Üẕünde ḥādis̱ olan evcāᶜ ve ḳurūḥa cemīᶜan devā-i nāfiᶜ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Mürr mis̱ḳāl-i vāḥid, kündür, naṭrūn her birinden üçer mis̱ḳāl, zaᶜferān dört mis̱ḳāl, ᶜuṣāretü'l-ḫaşḫāş, bārzed her birinden ikişer mis̱ḳāl, levz-i muḳaşşer yirmi ᶜaded. Bunun küllīsi saḥḳ olunup ḫall ile maᶜcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup idāfe olunur. Eger üẕünde vecaᶜ-ı şedīd var ise onun devfi dühn-i verd ile ve ḳaṭr ile kılınıp üẕüne taḳṭīr olunur; eger üẕünde s̱iḳal var ise ḫall ve ḳaṭr ile devf olunur.

Ġālinus Vaṣf Eylediği Devānın Ṣıfatıdır: Mürr, ṣabır her birinden dörder mis̱ḳāl, kündür üç mis̱ḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda bir mis̱ḳāl vāḳiᶜ olmuştur, zaᶜferān, naṭrūn, ᶜuṣāretü'l-ḫaşḫāş her birinden üçer mis̱ḳāl, levz-i mürr otuz ᶜaded, bārzed iki mis̱ḳāl, ḫall-i fāyiḳ devāyı ᶜasel s̱iḫanında kılacak ḳadar.

Devāü'l-Üẕün: Bu devā Ġālinus edviyesindendir, evrāma ve evcāᶜ-ı şedīde-i mübriḥaya nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḳınne, dār-ı ṣīnī her birinden ikişer mis̱ḳāl, mürr, zaᶜferān her birinden sekizer mis̱ḳāl, naṭrūn üç mis̱ḳāl, kündür dört mis̱ḳāl, ḫall ᶜasel s̱iḫanında kılmağa kifāye edecek ḳadar.

Devā-i Āḫer: Bu devā üẕünün evrāmı ve middesine nāfiᶜdir her ne ḳadar o ᶜilletler ᶜatīḳ olur ise.

Aḫlāṭı Budur: Mürrü'ṭ-ṭaᶜm olan bāḳılā-i Mıṣriyyenin cevfi ve şebb-i Yemānī ve fülfül-i ebyaḍ ve naṭrūn ve zaᶜferān ve afyūn ve ḳuşūr-ı rummān ve mürr ve kündür ve sünbül her birinden ikişer mis̱ḳāl, cünd-i bīdester bir mis̱ḳāl, ḫall ve ᶜasel devāyı maᶜcūn kılacak miḳdār ve baᶜḍılar ona altı mis̱ḳāl ᶜasel dahi ilḳā ederler.

Devā-i Āḫer: Bu devā Berūṭānis edviyesindendir, zaᶜferān, mürr, sünbül, afyūn her birinden nıṣf mis̱ḳāl, nuḥās-ı muḥraḳ bir mis̱ḳālin nıṣfı ve s̱ülüs̱ü yaᶜnī ḫamse-i esdāsı, cünd-i bīdester s̱ülüs̱ mis̱ḳāl, şebb-i Yemānī, şebb-i müdevver her birinden birer mis̱ḳāl. Eger üẕün-i ᶜalīlede ṣadīd dahi var ise bu devā-i meẕkūr ile muᶜālece maṭbūḫ müs̱elles̱ maᶜiyyeti ile olur. Ve eger vecaᶜ-ı şedīdi var ise o dühn-i verd ile istiᶜmāl olunur. Ve eger o üẕünde dūd tevellüd eyledi ise devā-i meẕkūra iki mis̱ḳāl ḫarbaḳ-ı esved ḫalṭ olunur.

Ḳayḥı Seyelān Eden Üẕün Devāsıdır: Aḳmāᶜ-ı rummān, ḳuşūr-ı rummān, zerāvend, ḳulḳuṭār, zāc-ı Ḳıbrīsī, ᶜafṣ, tūbālü'n-nuḥās her birinden birer mis̱ḳāl, mürr, kündür, ḳalḳand-ı meşvī, şebb-i Yemānī her birinden

yarımşar mis̱ḳāl; ḫall ile saḥḳ olunup ondan aḳrişa ʿamel olunur ve vaḳt-i ḥācette istiʿmāl olunur.

Ṣıfat-ı Devā-i Anṭīfāṭūs: Bu devā üẕüne ʿārıḍ olan vecaʿ-ı ṣaʿb u şedīd için istiʿmāl olunur: Zaʿferān iki ūḳıyye ve ʿinde'l-baʿḍ bir ūḳıyye, mürr, nūşāẕur her birinden birer ūḳıyye, şebb-i Yemānī, uşşaḳ her birinden nıṣf ūḳıyye, dühn-i sūsen s̱üflü veyāhūd zeyt-i bostānī s̱üflü iki ūḳıyye. Bu edviyeler şarāb-ı muʿassel ile yāhūd şarāb-ı ḥulv ile ʿasel s̱iḫanında olunca ḳadar saḥḳ olunup istiʿmāl olunur.

Devā-i Āḫer: Bu devā semʿin s̱iḳali ve deviyy ve ṭanīni için istiʿmāl olunur: Ḫarbaḳ-ı ebyaḍ bir mis̱ḳāl, cümd-i bīdester yarım mis̱ḳāl, naṭrūn rubuʿ mis̱ḳāl. Bu edviyeler ḫalṭ olunup ḫall ile istiʿmāl olunur. Bu devāya onun müstaʿmili s̱iḳa ve iʿtimād eylesin, zīrā bi-iẕnillāhi taʿālā münciḥ devādır.

Devā-i Āḫer: Buna devā-i celherūnī derler, üẕüne ʿārıḍ olan ʿilel-i ʿatīḳaya nāfiʿdir: Ḫarbaḳ-ı ebyaḍ, mürr, kündür, zaʿferān, cünd-i bīdester, afyūn her birinden dörder mis̱ḳāl, ḳalḳand altı mis̱ḳāl, fülfül iki mis̱ḳāl. Mürr, afyūn, cünd-i bīdester, kündür bu dört edviye içinde ḳuşūr-ı rummān teherrī edince ḳadar ṭabḫ olunan ḫall içinde naḳʿ olunur baʿdehu üzerine ḫarbaḳ ve zaʿferān ve fülfül ve ḳalḳand mesḥūḳaten ilḳā olunur ve o mecmūʿ mülteʾim olunca ḳadar saḥḳ-ı nāʿim ile saḥḳ olunur ve mümtezic olduktan sonra üzerine şarāb-ı ʿasel edviye ʿasel-i raḳīḳ ḳıvāmında olunca ḳadar ṣabb olunur ve vaḳt-i ḥācette o devā müftiren üẕüne taḳṭīr olunur ve bu devā ʿacīb olur.

Devā-i Āḫer Ṣıfatıdır: Bu devā üẕünün cemīʿan evcāʿına ve üẕünde ḥādis̱e olan ḳurūḥa nāfiʿ olur.

Terkībi Budur: Mürr bir mis̱ḳāl, kündür üç mis̱ḳāl ve baʿḍı nās kündürü yedi mis̱ḳāl ilḳā ederler, naṭrūn üç mis̱ḳāl, zaʿferān dört mis̱ḳāl ve baʿḍı nās zaʿferānı mis̱ḳāl-i vāḥid ilḳā ederler, ʿuṣāretü'l-ḫaşḫāş iki mis̱ḳāl, bārzed iki mis̱ḳāl, levz-i muḳaşşer yirmi ʿaded. Küllīsi saḥḳ olunup ḫall ile maʿcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ʿamel olunur. Eger ḥācet vecaʿ-ı şedīd ḥasebiyle olur ise dühn-i verd ile idāfe olunup kulağa taḳṭīr olunur; eger s̱iḳal-i reʾs için istiʿmāl olunur [588a] ise ḫall ile idāfe olunup taḳṭīr olunur.

Devā-i Ḫabes̱ü'l-Ḥadīd: Bu devā edviyenin aḳvāsıdır: Ḫabes̱-i ḥadīd aḫẕ olunup raḍḍ olunur ve ḫall ile ġasl olunur baʿdehu bir ṭābaḳ yaʿnī ācürr-i kebīr üzere tecfīf olunur ve bu ġasl ve tecfīf vech-i meşrūḥ üzere yedi kerre tekrār

olunur baᶜdehu ḫall-i s̱iḳḳīf içinde ṭabḫ-ı şedīd ile ṭabḫ olunur o ḥabes̱ ᶜasel gibi olunca ḳadar ve baᶜdehu refᶜ olunup ve vaḳt-i ḥācette üẕüne taḳṭīr olunur.

Ḳurūḥu'l-Enf: Ḳurūḥu'l-enf edviyesi budur:

Saḳramūniyūs: Bu bir devādır ki bedende nābit olan zevāidin küllīsini taḳṭīᶜ eder.

Ṣıfatı Budur: Zāc-ı muḥraḳ, ḳulḳuṭār-ı muḥraḳ, ḳalḳand-ı muḥraḳ, zāc-ı aḥmer, tūbālü'n-nuḥās. Bu eczālar veznleri berāber aḫẕ olunup saḥḳ olunduktan sonra yābiseten istiᶜmāl olunur. Ve vācib olur ki muᶜālecesi ḳaṣd olunan zāide muᶜāleceden bir gün muḳaddem delk olunup ertesi gün ṭaᶜāmını ekl edip sonra bu devā ile muᶜālece oluna. Ve kaçan sen bu devā ile bāsūr-ı enfe muᶜālece ḳaṣd eylesen ḳable'l-ᶜilāc dāḫil-i enfi ḳafr veyāhūd zift-i raṭb ile veyāhūd desem-i mürr ile ṭılā edip baᶜdehu o devā ile ᶜilāc eyle.

Dördüncü Maḳāle Aḥvāl-i Esnān ve Ona Müteᶜalliḳ Emrāḍ Beyānındadır

Vecaᶜ-ı Esnānı Müsekkin Devā Ṣıfatıdır: Bu devā esnāna ᶜārıḍ olan vecaᶜ-ı ṣaᶜb u şedīdi ve esnānın teᵓekkülünü ıṣlāḥ eder ve suᶜāle dahi nāfiᶜ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Afyūn iki mis̱ḳāl, mür onun mis̱li, keẕālik ᶜasel dahi mis̱li, fülfül-i ebyaḍ bir mis̱ḳāl, bārzed bir mis̱li, ḳadr-i kifāye ᶜaḳīd-i ᶜineb ile maᶜcūn kılınır ve maᶜan daḳḳ olunup ondan eşyāf ittiḫāẕ olunur, o şiyāf sinn-i mütevecciᶜa ve mevḍiᶜ-i teᵓekküle vaḍᶜ olunur.

Enderūmāḫus Devāsıdır: Esnāna ᶜārıḍ vecaᶜa ve ᶜilel-i sāiresine ve ḍarese nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Fülfül, ᶜāḳırḳarḥā, leben-i yetūᶜ, bārzed her birinden birer cüzᵓ aḫẕ olunup saḥḳ olunur ve baᶜdehu meyᶜa ile maᶜcūn kılındıktan sonra mevḍiᶜ-i meᵓkūle vaḍᶜ olunur.

Ḍarebān-ı Esnāna Nāfiᶜ Devādır: Şaḥm-ı ḥanẓal bir cüzᵓ, ṣabır bir cüzᵓ. Bu iki devā bürme-i ḥacere veyāhūd miġrefe-i ḥadīde vaḍᶜ olunup zeyt ile ve ḫall-i ḫamr ile şedīden kaynatılır baᶜdehu inzāl olunup ḍares-i mütevecciᶜi vely eden üẕüne taḳṭīr olunur ve taḳṭīri tedrīc ile ḳaṭreten-baᶜde-ḳaṭretin kılınır.

Keyyü'ḍ-Ḍares: Ḍarebān-ı şedīdi olup devā-i nāfiᶜ ü nāciᶜi olmayıp ḥāceti olan ḍaresi sen ḳaṣd ve ᶜamd edip ona muᶜālece için bir ūḳıyye miḳdārı

zeyt aḫẕ eyle, keẕālik mā-ı merrzencūş veyāhūd merzencūş-ı yābisin kendi, ḥarmel her birinden birer buçuk dirhem aḫẕ ve daḳḳ-ı nāʿim ile daḳḳ eyle ve medḳūḳunu evvelā meʾḫūẕ olan zeyt üzere ilḳā edip kaynat ve baʿdehu iki miselleyi yaʿnī iki ʿaded çuvalduzu aḫẕ edip mevẕiʿ-i s̱uḳbelerinden ikisini cemʿ eyle yaʿnī ṭarafında olan s̱uḳbelere bir ḫayṭ idḫāl edip perīşān olmasın için o ḫayṭla rabṭ eyle ve baʿdehu ʿalīlin ağzını fetḥ edip keyy olunacak ḍarese naẓar eyle eger onda vesaḫ mis̱illi bir nesne rüʾyet eder isen onu tenḳıye edip ḥadīd ve şebeh ve fıḍḍa işbu üç şeyʾin birinden mütteḫaẕ ünbūbeyi ḳaṣd olunan mevḍiʿe taṭbīḳ ve terkīb eyle ve o iki misellenin birini zeyte uaʿnī zeyt-i ḥārra ġams edip o miselle-i müzeyyeti ünbūba idḫāl eyle ḍarese müntehī olunca ḳadar ve o iki miselle teberrüd eyledikte miselle-i uḫrāyı dahi o zeyt-i ḥārra idḫāl edip ünbūbeye ke'l-evvel idḫāl eyle ve bu minvāl üzere altı defʿa keyyi tekrār eyle, ḍaresten su ḫurūc edip vecaʿ sākin olur.

Taġayyür-i Levnü'l-Esnān Senūn: Bu senūnu Dīmaḳrāṭīs kitābında vaṣf eyledi, onun ile esnān delk olunur.

Aḫlāṭı Budur: Altı kerre iḥrāḳ olunmuş geyik boynuzu on altı ūḳıyye, milḥ iki ūḳıyye, cāff ve ḳıṭaʿ-ı kibār olup mürrü'ṭ-ṭaʿm olmayan uşşaḳ bir rıṭl, maṣṭakī üç rıṭl, ḳusṭ üç rıṭl yāhūd üç rıṭldan miḳdār-ı ḳalīl eks̱er, iẕḫir-i ebyaḍo mis̱illi, fülfül-i ebyaḍ bir ūḳıyye, sāẕec iki ūḳıyye. Cemīʿan bu eşyālar daḳḳ olunup elekten geçirilir ve senūnen istiʿmāl olunur.

Devā-i Sūrentīḫān: Lis̱e veremine ve istirḫāsına nāfiʿ olur ve esnānı tenḳıye eder: Ḳuşūr-ı rummān iki ūḳıyye ve ʿurūḳ ve cüllenār ve summāḳ ve ʿafṣ her birinden birer ūḳıyye. Bu edviyeler daḳḳ ve saḥḳ olunur ve iṣbaʿ ile ḥaml olunup mevḍiʿ delk olunur ve baʿdehu bir ḳıṭʿa ḫırḳa-i kettānla dahi o edviye aḫẕ olunup mevḳiʿ-i meẕkūra vaḍʿ olunur.

Senūn-ı Āḫer: Esnānı tenḳıye ve lis̱eyi şedd ve nükheyi taṭyīb eder: Milḥ-i derānī aḫẕ ve daḳḳ olunur ve ʿasel ile maʿcūn kılınıp ḳırṭāsta şedd olunduktan sonra cemre ilḳā olunur ve cemr gibi olunca ḳadar terk olunur ve baʿdehu nātdan iḫrāc olunup ḳaṭrān veyāhūd neḍūḥ-ı ṭayyib ile veyāhūd meysevsen ile söndürülür ve teberrüd edince ḳadar terk olunur ve baʿdehu daḳḳ olunup onun medḳūḳundan bir cüzʾ, zebedü'l-baḥr bir cüzʾ ve dār-ı ṣīnī ve mürr ve remād-ı şīḥ ü suʿd her birinden birer cüzʾ, fiḳāḥ-ı iẕḫir südüs cüzʾ, fütāt-ı ʿūd nıṣf cüzʾ, sükker üç cüzʾ, kāfūr ʿöşür cüzʾ. Bu meẕkūrlar

daḳḳ olunup biri birine ḫalṭ olunur ve ondan her ṣabāḥ senūn ittiḫāẕ olunur.

Devā-i Āḫer: Bu devā ḍaᶜfı olan esnānı taḳviye eder.

Aḫlāṭı Budur: Şemᶜ ve ᶜasel her birinden ikişer cüzᵓ. Bunlar şemste mā-ı ḥārr ile iẕābe olunur baᶜdehu bir cüzᵓ zift aḫẕ olunup merhem ḥaddinde kılınır ve ṣāḥib-i ᶜillete verilip maḍġ ettirilir. Eger o devāda yübs iḥsās eder isen zeyt ve maṣṭakīden birer şeyᵓ ḫalṭ eyle, zīrā o maḫlūṭu maḍġ ġāyet-i ᶜamel ile ᶜamel eder.

Āḫer: Esnān ve lis̱eyi taḳviye eder: Muḥraḳ geyik boynuzu ve aṣl-ı fenṭāfilun her birinden onar dirhem, servin varaḳ-ı muḥraḳı ve cevz-i serv ve berşiyāvşān-ı muḥraḳ her birinden beşer dirhem, menzūᶜu'l-aḳmāᶜ, verd, sünbül-i ṭīb her birinden üçer dirhem. Bu eşyā daḳḳ olunup ḥarīrden geçirilip istiᶜmāl olunur. Temmeti'l-maḳāletü'r-rābiᶜatu fe-lillāhi'l-ḥamd. [588b]

Maḳāle-i Ḫāmise Fem ve Ḥalḳ ve Cevf-i Aᶜlā Muᶜālecātıdır

Ẕebḥa ve Ḫavānīḳ: Fāḍıl Cālīnūs der ki bir ḳavm zuᶜm eylediler ki ḫaṭāṭīfin firāḫı ṭariyyen veyāhūd ḳadīden ve mümallaḥaten istiᶜmāl olunsa ḫavānīḳi fi'l-āl teskīn eder ve o firāḫa ṣıbyān ve meşāyiḫ muᶜālecelerinde aṣl-ı sūsen ḫalṭ olunur.

Ṣıfat-ı Devā-i Āḫer: Bu devāyı bir ḥakīm teᵓlīf eylemiştir, müsterḫiye ve müteverrime olan lehāt ve levzeteyne nāfiᶜ olur: Fülfül-i ebyaḍ, mürr her birinden birer mis̱ḳāl, şebb-i Yemānī, ᶜafṣ-ı aḫḍar her birinden ikişer mis̱ḳāl. Bu eşyālar saḥḳ olunup istiᶜmāl olunur.

Cevf-i Aᶜlā: Ṣadrda olan ruṭūbete devā-i nāfiᶜ budur: Ḳınne, meyᶜa-i sāile, aṣl-ı süsen-i yābis her birinden ikişer ūḳıyye, afyūn rubuᶜ ūḳıyye. Bu edviyeden saḥḳa ṣāliḥ olanlar saḥḳ olunup meyᶜa ve ḳınne ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜaselden bir şeyᵓ ile ḫalṭ olunup leᶜūḳan tenāvül olunur.

Suᶜāl: Cālīnūs ḥulḳūmī bir devā ẕikr eyledi ki onun ile bu bābda muᶜālece olunur, o devā budur: Kündür bir mis̱ḳāl, zaᶜferān bir mis̱ḳāl ve nüsḫa-i uḫrāda kündür dört mis̱ḳāl, zaᶜferān dört mis̱ḳāl diye yazılmıştır, ᶜunṣul iki mis̱ḳāl, şarāb-ı ḥulv üç ḳısṭ. Şarāb tesḫīn olunur baᶜdehu üzerine ᶜunṣul remy olunur baᶜdehu edviye dahi ilḳā olunur.

Devā-i Ḥulḳūmī: Bu devā Belādīnaṭus'a mensūbdur. Cālīnūs ẕikr eyledi ki riyesinde ḥurḳati olan, bu devā ile muᶜālece eder, zīrā nāfiᶜ devādır,

terkībi budur: Sünbül-i Aḳlīṭī, mürr, ḳusṭ, ḫalṭ-ı sāẕec her birinden dörder mis̱ḳāl, sünbül-i Hindī, kündür, rubbu's-sūs, maṣṭakī her birinden üçer mis̱ḳāl, iẕḫir iki mis̱ḳāl, selīḫa sekiz mis̱ḳāl, dār-ı ṣīnī on mis̱ḳāl, ᶜuṣāretü'l-yebrūḥ beş mis̱ḳāl, zaᶜferān altı mis̱ḳāl. Bu edviyeler cemᶜ olunur ve baᶜdehu temr aḫẕ olunup mā-ı ᶜasel ile veyāhūd şarāb-ı ḥulv ile ṭabḫ olunur ve onun şīrecesi aḫẕ olunur ve o şīreceye yirmi ᶜaded ḥabb-ı ṣanevber mesḥūḳaten ilḳā olunur ve ona devā-i meẕkūrdan bunduḳa ḳadar ḫalṭ olunup ᶜalīle birkaç eyyām saḳy olunur ve baᶜdehu su ile bir milᶜaḳa o eyāric saḳy olunur ki onun ittiḫāẕı ṣabır ile olur, ḳaṣabe riyesinde ᶜilleti olanlara bu devā ile muᶜālece eşek sütü ile olur, onun ile ġarġara eylemek üzere ᶜalīl emr olunur ve baᶜdehu birkaç eyyām terk olunup sonra o devā-i müsekkin-i vecaᶜ olan devā-i āḫer ile saḳy olunur. Eger mevāddın seyelānı ḳavī olur ise bu devānın maᶜcūnuna afyūn ve cünd-i bīdester dahi ḫalṭ eyle.

Āḫer: Bu devā Ġālīnūs'un tertīb eylediği edviyedendir, ḳaṣabe-i riye ᶜileline ve ḳayḥ ve dem nefs̱ine ve ṣadra müteḥallibe olan māddeye ve ḳurūḥ-ı riyeye ve ᶜusr-i nefese nāfiᶜdir ve bu devā cidden ḳavī devā olur.

Terkībi Budur: Ṣamġ-ı buṭm, zaᶜferān, kündür, mürr, dār-ı ṣīnī, ḥabbu'ṣ-ṣanevberi'l-kibār, uṣūl-i sūsen-i muḳaşşer, ṭīn-i Şāmūs, ḳusṭ her birinden dörder mis̱ḳāl, ḥamāmā kes̱īrā ve temr-i Şāmī laḥmı her birinden dörder mis̱ḳāl, sünbül-i Şāmī iki buçuk mis̱ḳāl, selīḫatü's-sevdā iki mis̱ḳāl, bārzed-i ṣāfī vü naḳī bir mis̱ḳālin iki s̱ülüs̱ü ve nüsḫa-i uḫrāda bārzed bir mis̱ḳāl bulunmuştur, ᶜasel-i fāiḳ dört ḳūṭūlī. ᶜAsel ṣamġ-ı buṭm ile bir inā-i muḍāᶜafta ṭabḫ olunur ve ḥadd-i s̱iḫana vāṣıl oldukta ona bārzed ḫalṭ olunup yine ṭabḫ olunur ve kaçan ondan taḳṭīr olunan ḳaṭre münbasiṭ olmamak mertebesine bāliġ oldukta nārdan inzāL olunup tebrīd olunur ve bāḳī edviye üzerine meḥūḳaten ilḳā olunup istiᶜmāl olunur. Ve denildi ki o ᶜilel aṣḥābı kerneb-i ṭarīyi maḍġ edip suyunu maṣṣ ve s̱üflünü remy eylese onlara cidden nāfiᶜ olur.

Ḥabb: Bu ḥabb taḥt-ı lisāna vaḍᶜ olunsa ḳaṣabetü'r-riye ḫuşūnetine ve inḳıṭāᶜ-ı ṣavta ve ḳaṣabe-i riyenin ᶜilel-i sāiresine nāfiᶜ olur.

Terkībi Budur: Kes̱īrā, ṣamġ her birinden üçer mis̱ḳāl, mürr, kündür her birinden bir buçuk mis̱ḳāl, zaferān bir mis̱ḳāl, ᶜuṣāretü's-sūs yarım mis̱ḳāl ve üç ᶜaded temrin laḥmı ve miḳdār-ı kifāye şarāb-ı ḥulv. O edviye şarāb-ı

meẕkūr ile maᶜcūn kılınıp ondan bāḳılāt miḳdārı taḥte'l-lisāna vaḍᶜ olunur ve vaḍᶜdan muḳaddem o ḥabbdan ẕevebān edenleri ibtilāᶜ eylemek üzere ᶜalīle emr olunur.

Nāṭıfun Li's-Suᶜāl: Kettānın bezr-i maḳlüvv ü medḳūḳu ve menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb-i laḥīm her birinden birer ḳısṭ, ṣanevber-i kibārın ḥabb-ı maḳlüvv ü muḳaşşeri ve bunduḳ-ı muḳaşşer her birinden birer ḳısṭ, fülfül-i ebyaḍ iki ūḳıyye, zaᶜferān bir ūḳıyye, ᶜasel-i fāiḳ dört rıṭl. Bu eşyā daḳḳ ve saḥḳ olunur, bezr-i kettān ile ᶜasel s̱eḥin olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu edviye-i sāire ilḳā ve ḫalṭ olunup maᶜcūn kılınır ve ondan ḳadr-i kifāye iᶜṭā olunur.

Devāü'l-Kāhin: Suᶜāle nāfiᶜdir ve devā-i nefīstir, Cālīnūs ẕikr eyledi ki onunla muᶜālece olunur.

Aḫlāṭı Budur: Afyūn on mis̱ḳāl, bezr-i ḫass yirmi mis̱ḳāl, cünd-i bīdester on sekiz mis̱ḳāl, bostānī ve yābis seẕāb ve mürr her birinden on dörder mis̱ḳāl, uṣūl-i cāvşīr otuz altı mis̱ḳāl, bezr-i kettān on altı mis̱ḳāl, zaᶜferān yedi mis̱ḳāl, ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve ondan bāḳılāt miḳdārı saḳy olunur. Ve o devā ḥummāsı olanlara su ile saḳy olunur ve ḥummāsı olmayanlara şarāb ile saḳy olunur ve onu saḳy vaḳt-i ᶜaşiyyede kılınır.

Ḥabbun Li's-Suᶜāl: Mürr, meyᶜa, afyūn her birinden dörder mis̱ḳāl, dühn-i belesān, zaᶜferān her birinden ikişer mis̱ḳāl. Bu edviye maᶜan saḥḳ ve maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Her Suᶜāle Nāfiᶜ Devādır: Bu devā mevādd-ı sāilenin küllīsine ve dübeylāt-ı bāṭıneye nāfiᶜdir diye Ebūlūfiyūs vaṣf eyledi.

Aḫlāṭı Budur: Sekbīnec, cenṭiyānā, mürr, cāvşīr, fülfül-i ebyaḍ her birinden ikişer mis̱ḳāl, ḥabbu'l-ġāri'l-münaḳḳā dört mis̱ḳāl saḥḳ olunup su ile maᶜcūn kılınır.

Devā-i Nāfiᶜ: Enderūmāḫus vaṣf eylediği üzere bu devā nefs̱-i deme māniᶜdir: Aḳāḳıyā dört mis̱ḳāl, verd-i yābis, s̱emerü'r-rummāni'l-berrī her birinden sekizer mis̱ḳāl, mürr iki mis̱ḳāl, kes̱īrā bir mis̱ḳāl. Bu meẕkūrlar mā ile maᶜcūn kılınıp her bir ḳurṣu birer mis̱ḳāl olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve mā-ı maṭar ile saḳy olunur.

Devā-i Āḫer: Cemīᶜan aṣnāf-ı suᶜāle ve inḳıṭāᶜ-ı ṣavta nāfiᶜ olur: Ḫaşḫāşe maᶜa-ḳışrihā yüz elli ᶜaded, kerefs-i cebelī-i mesḥūḳ üç rıṭl, sefṭanu'l-mü-

naḳḳā[36] ve rīvend-i ṣīnī ve verd-i yābis ve uṣūl-i sūsen ve cüllenār her birinden üçer ūḳıyye ve dār-ı ṣīnī iki dirhem, sünbül bir buçuk dirhem. Bu edviyeler raḍḍ olunup beş ḳısṭ mā-ı maṭarda üç gün miḳdārı naḳᶜ olunur ve baᶜdehu o suyun s̱ülüs̱ü kalınca ḳadar ṭabḫ sonra ᶜaṣr ve taṣfiye kılınıp s̱üflü ilḳā olunur ve baᶜdehu ṣamġ-ı ᶜArabī ve kes̱īrā ve rubbu'a-sūs her birinden birer rıṭl ve mürr nıṣf rıṭl ve maṣṭakī ve zaᶜferān her birinden birer dirhem aḫẕ ve saḥḳ-ı belīġ ile saḥḳ olunup o edviye-i mesḥūḳaya taṣfiye olunan su rüveyden rüveyden yaᶜnī ᶜalā-mehlin ḳalīlen ḳalīlen saḳy olunur ḥattā o su tamāmen edviyeye içirilir ve baᶜdehu üzerine yirmi dört rıṭl meybuḫtec ṣabb olunup nār-ı leyyine ile münᶜaḳıd olunca ḳadar ṭabḫ olunup inā-i zücāc içine vaḍᶜ ve refᶜ olunur ve suᶜālin her ṣınfına onun ile muᶜālece olunur.

Leᶜūḳu'ṣ-Ṣanevber: Suᶜāli müştedd olup vaḳt-i heyecānında ḳayᵓ ve fuḍūl ḳaẕf edenlere nāfiᶜ olur.

Terkībi Budur: Bezr-i kettān-ı maḳlüvv ve levz-i ḥılv-i münaḳḳā ve ḥabbu'ṣ-ṣanevber ve ṣamġ-ı ᶜArabī ve kes̱īrā her birinden dörder ūḳıyye, temr-i Hindī on ᶜaded. Edviye ve temr daḳḳ olunur ve üzerine semn ve ᶜaselden miḳdār-ı kifāye ṣabb olunup ᶜasel-i [589a] ḫās̱ir gibi olunca ḳadar saḥḳ olunur ve onun şerbeti ᶜafṣa miḳdārıdır, ġadāt ve ᶜaşiyyde saḳy olunur.

ᶜİlk-i Buṭm İle Maṣnūᶜ Leᶜūḳtur: Ḫuşūnet-i ḥalḳa ve inḳıṭāᶜ-ı ṣavta ve dem ve ḳayḥ ve balġam nefs̱ine nāfiᶜdir ve südedi dahi fetḥ eder.

Aḫlāṭı Budur: Kettān bezrinin maḳlüvvü, zebīb-i menzūᶜu'l-ḥabb her birinden birer rıṭl, ḥabbu'ṣ-ṣanevber, levz-i ḥulv ve levz-i mürr her birinden altışar ūḳıyye, īresā-i meşvī, ᶜilk-i enbāṭ, ᶜırḳu's-sūs, ṣamġ-ı ᶜArabī, ḥulbe-i maṭbūḫa, kes̱īrā her birinden dörder ūḳıyye, fülfül-i ebyaḍ, circīr-i maṭḥūn, ḥımmaṣ-ı maṭḥūn, zerāvend, ḳamḥ lübābı, nānḫāh, ḥurf, lübnā her birinden birer ūḳıyye, mürr, zaᶜferān, lübān her birinden yarımşar ūḳıyye. Cemīᶜan bunlar daḳḳ olunup cidden saḥḳ olunur, ᶜasel ve ṭılā-i maṭbūḫ ile maᶜcūn kılınıp ġudveten ve ᶜaşiyyeten ᶜafṣa miḳdārı ilᶜāḳ olunur ve nāim oldukta taḥt-ı lisānına vaḍᶜ olunur.

Suᶜāl-i Āḫer: Bu dahi suᶜāle ve yübs-i ṣadra nāfiᶜdir: Levz-i ḥulv ve levz-i mürr ve bezr-i kettān ve ḥabu'ṣ-ṣanevber ve enīsūn ve kes̱īrā ve ṣamġ-ı ᶜArabī ve sükker ve fānīẕ her birinden ikişer dirhem, sūs ᶜaṣīri veyāhūd

36 "Şefḳan" nüsḫa.

ᶜurūḳu bir dirhem. Bunlar daḳḳ ve saḥḳ olunur ve rāziyānec-i raṭb suyu ile maᶜcūn ve ḥabb kılınır ve vaḳt-i nevmde ondan bir veyāhūd iki ḥabb taḥt-ı lisāna vaḍᶜ olunur.

Suᶜāl İçin Maᶜmūl Leᶜūḳtur: Eger suᶜāl keymūs-ı lezic-i bāridden ḥādis̱ oldu ise ona bu leᶜūḳ nāfiᶜ olur, o leᶜūḳ budur: Dār-ı ṣīnī, bezr-i rāziyānec, kündür, ṣamġ-ı levz, ᶜilk, aġārīḳūn her birinden beşer dirhem, meyᶜa-i sāile, fustuḳ, levz-i mürr her birinden onar dirhem, ḳışmış yirmi dirhem. Meyᶜa ᶜasel ile daḳḳ olunur ve kündür ve ḳışmış meybuḫtec ile naḳᶜ olunur ve bāḳīleri dahi daḳḳ olunup cemīᶜan ᶜasel meyᶜa ile maᶜcūn kılınır; şerbeti dirhem-i vāḥid olur.

Nefs̱-i Dem İçin Maᶜmūle Aḳrāṣtır: Bu aḳrāṣ Nābūlūs aṣḥābından bir ṭabīb teʾlīf eylemiştir, nefs̱-i dem ve ḳurḥa-i riye aṣḥābına ve ṣadrında midde-i müctemiᶜa olanlara ve mevādd-ı müteḥallibe cinsinden olan ᶜilel aṣḥābına nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Bezrü'l-benci'l-ebyaḍ, ḳuşūr-ı yebrūḥ her birinden beşer mis̱ḳāl, kündür-i ẕeker, afyūn, meyᶜa, infeḫa-i iyyel her birinden onar mis̱ḳāl, maṣṭakī yirmi mis̱ḳāl, kehrübā, uṣūl-i sūsen, zaᶜferān her birinden otuz mis̱ḳāl, bezr-i ḳaṭūnā kırk beş mis̱ḳāl, mā-ı ᶜaẕb üç ḳısṭ. Bu eşyālar ḫalṭ olunduktan sonra ḳurṣ kılınıp istiᶜmāl olunur.

Aḳrāṣ-ı Uḫrā: Bu aḳrāṣ fülfülī tesmiye olunur, aṣḥāb-ı nefs̱-i deme ve aṣḥāb-ı ḫilfe ve ḳurūḥ-ı emᶜāya ve miᶜdeye mādde taḥallübüne nāfiᶜ olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: ᶜAḳīd-i rummān, şevk-i Mıṣrī, rummān-ı berrī, ᶜuṣāret-i liḥyetü't-teys, ᶜuṣāret-i aḳāḳıyā her birinden altışar mis̱ḳāl, ḥuḍaḍ, rāvend, afyūn her birinden dörder mis̱ḳāl, mürr iki mis̱ḳāl. Bu meẕkūrlar nāᶜimen daḳḳ olunur ve içinde ḥabbu'l-ās ṭabḫ olunan su ile yāhūd mā-ı bārid ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Maᶜcūn-ı Āḫer: Bu maᶜcūn Arisṭūmāḫus'a nisbet olunur, devā-i ᶜacībdir, nefs̱-i dem ve suᶜāl aṣḥāblarına ve riyesinde ḳurḥa ve ṣadrında midde-i mictemiᶜa olanlara nāfiᶜdir, keẕālik ᶜaḍalde ḥādis̱ ḫurūḳa ve miᶜdenin ṭaᶜāmı ḳaẕfına ve heyḍaya ve ḫilfeye ve ḳurūḥ-ı emᶜāya ve ᶜilel-i mes̱āneye ve iḫtināḳ-ı erḥāma dahi nāfiᶜdir ve ḥummā-ı nāibesi olanlara ḳable-vaḳti'n-nevbe bi-sāᶜatin saḳy olunsa menfaᶜati olur ve redāʾet-i mizāca ve hüzāle ve edviye-i ḳattāleye ve ẕevātü's-semm olan hevāmmın lesᶜine dahi nāfiᶜdir.

Onun Aẖlāṭı Budur: Dār-ı ṣīnī, ḳusṭ, bārzed, cünd-i bīdester, afyūn, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, meyᶜa her birinden birer ūḳıyye, ᶜasel bir ḳısṭ. Edviye daḳḳ olunup elekten geçirilir ve bārzed ᶜasel ile ṭabẖ olunur ẕevebān edince ḳadar ve baᶜdehu sāir edviye üzerine ilḳā olunup zücācdan veyāhūd fıḍḍadan mütteẖaẕ bir inā içinde refᶜ olunur ve vaḳt-i ḥācette ondan miḳdār-ı bāḳılāt mā-ı ᶜasel ile saḳy olunur velākin o mā-ı ᶜaselin üzerine ü. ḳaṭre dühn-i ḥall dahi taḳṭīr olunur.

Şarāb: Bu şarāb Ḥārhelānus[37] nām ṭabībe nisbet olunur, ᶜusr-i nefese nāfiᶜ ve devā-i münciḥtir: Menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb bir ekṡūnāfin, ḥulbe-i maġsūle o miṡilli, mā-ı ḳaṭr bir ḳısṭ. Onlar teherrī edince ḳadar ṭabẖ olunur ve suyu taṣfiye olunup muḥāfaẓa olunur ve ondan tesẖīn olunup mirāren mütevāliyeten saḳy olunur.

Devā-i Āẖer: Dem ve ḳayḥ nefṡine ve ṣadrdan taḥallüb eden fuḍūle nāfiᶜ olur.

Terkībi Budur: Benc-i ebyaḍ ḥabbı ve aṣl-ı yebrūḥ ḳuşūru ve ṭılā-i ceyyid ve lübān-ı ebyaḍ ve lübnā ve ḥabbu'ṣ-ṣanevber ve serv her birinden onar dirhem, maṣṭakī, kehrübā, esfiyūş bir gece mā-ı ḥārrda naḳᶜ olunur ve baᶜdehu ᶜaṣr olunup suyu aẖẕ olunur ve sāir edviye dahi ceyyiden saḥḳ olunup biri biri ile ẖalṭ olunur, her ḳurṣu nıṣf dirhem olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiẖāẕ olunup ᶜine'n-nevm mā-ı bārid ile bir ḳurṣ saḳy olunur.

Devā-i Āẖer: Bu dahi nefṡ-i deme nāfiᶜdir: Afyūn, dār-ı ṣīnī, cünd-i bīdester, fülfül, dār-ı fülfül, mürr, cüllenār, ṣamġ, enīsūn her birinden birer dirhem, zaᶜferān iki buçuk dirhem, kehrübā yarım dirhem. Edviye-i meẕkūre saḥḳ olunup üẕünü'l-cedy ᶜuṣāresi ile maᶜcūn kılınır, her ḳurṣu nıṣf dirhem olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiẖāẕ olunur.

Ḳurṣ-ı Āẖer: Kehrübā, büssed her birinden üçer dirhem, aḳāḳıyā, liḥyetü't-teys ᶜuṣāresi, cüllenār, ẖaşẖāş-ı ebyaḍ, ẖaşẖāş-ı esved, verd, ṭabāşīr, vedaᶜ-ı muḥraḳ her birinden ikişer dirhem, baḳlatu'l-ḥamḳā bezri yedi dirhem, muḥraḳ geyik boynuzu iki buçuk dirhem, rīvend bir buçuk dirhem, ṭīn dört dirhem. Birer miṡḳālden ḳurṣ ittiẖāẕ olunup istiᶜmāl olunur.

Ḳurṣ-ı Āẖer: Bu dahi nefṡ-i deme nāfiᶜdir eger o nefṡ ruṭūbet ve istirẖā-i ᶜurūḳ ḥasebiyle ᶜārıḍ oldu ise.

---

37 "Ḥāriḳlās" nüsẖa.

Aẖlāṭı Budur: Ḳuşūr-ı kündür ve kündür ve fūẕenec-i cebelī her birinden beşer dirhem, aṣl-ı iẕẖir, mürr, zaᶜferān her birinden yedişer dirhem, rīvend, maṣṭakī, ḳalḳadīs, cünd-i bīdester, ᶜuṣāret-i liḥyetü't-teys, aḳāḳıyā, verd her birinden dörder dirhem. Bunlar daḳḳ olunup ᶜafṣ maṭbūẖu ile maᶜcūn kılınır, her ḳurṣ birer miṡḳāl olmak üzere ondan aḳrāṣ ᶜamel olunur.

Cümūdu'd-Dem Fi'ṣ-Ṣadr: Buna nāfiᶜ devānın terkībi budur: Ḥulbe-i maṭḥūne, enīsūn, verd her birinden ikişer dirhem, rīvend, ᶜurūḳu's-sūs, fülfül, milḥ her birinden birer dirhem, mürr üç dirhem. Bu edviye daḳḳ ve saḥḳ olunur ve mā-ı bārid ile maᶜcūn kılınıp ḳurṣ-ı vāḥidi bir dirhem olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiẖāẕ olunur ve gölgede tecfīf olunup aṣl-ı rāziyānec ve aṣl-ı kerefs maṭbūẖunun suyu ile bir ḳurṣu saḳy olunur, miḳdār-ı şarābı o sudan bir sükerrece olur, ḳurṣ-ı vāḥid o suda idāfe olunup baᶜdehu saḳy olunur. Pes o devā devā-i ceyyiddir, dem-i cāmidi iẕābe ve iẖrāc eder ve mevḍiᶜini tenḳıye eder.

es-Sill ve Ḳurūḥuhu: Ṣadr ve riyede olan ḳurḥalara nāfiᶜ ve mülaḥḥim olup onlara berāᵓet olan devānın aẖlāṭı budur: Cüllenār, verd-i yābis her birinden dörder dirhem, dem-i aẖaveyn, lübābu'l-ḳamḥ her birinden ikişer dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī, keṡīrā, maṣṭakī her birinden üçer dirhem, aḳāḳıyā, zaᶜferān her birinden yarımşar dirhem, kehrübā, mürr her birinden beşer dirhem. Bu edviye daḳḳ olunup rubb-ı sefercel veyāhūd rubb-ı ās ile maᶜcūn kılınır, her ḳurṣası birer miṡḳāl olmak üzere [589b] ondan aḳrāṣ ittiẖāẕ olunur ve ẓıllda tecfīf olunup saḳy olunur.

Aḥvālü'l-Ḳalb: Edviye-i ḳalbiyye o maᶜcūndur ki onda ḥarmel vāḳiᶜ ola.

Terkībi Budur: Ḥarmel ve şūnīz ve kāfūr ve cünd-i bīdester ve bezrü'l-benc ve zerāvend ve suᶜd ve fāşerā ve fāşerşīn ve ᶜāḳırḳarḥā ve fülfül ve saᶜter ve ḥanẓal ve sünbül ve bezrü'l-kerefs ve seẕāb ve kerevyā ve afyūn ve zaᶜferān ve cevz-i bevvā ve selīẖa ve ḳusṭ her birinden nıṣf dirhem, cāvşīr, sekbīnec her birinden dörder dirhem, sükker bir dirhem, ᶜasel ḳadr-i ḥācet. Bunun şerbeti aḳviyā için bir dirhem ve ḍuᶜafāya nıṣf dirhem kılınır.

Devā-i Āẖer: H̱afaḳāna ve tefezzuᶜa ve ṣarᶜa nāfiᶜdir.

Nüsẖası Budur: Sünbül, dār-ı ṣīnī, zürünbād, derūnec her birinden ikişer dirhem, bezrü'ş-şibt yarım dirhem edviye daḳḳ olunup ẖalṭ olunur ve ondan bir dirhem miḳdārı bir ūḳıyye şarāb ile saḳy olunur ve baᶜḍı kerre

lisānu'ṡ-ṡevr katılır ve ondan her şehr üç gün mütevāliyeten saḳy olunur. Temmeti'l-maḳāletü'l-ḫāmisetü. el-Ḥamdü lillāhi ᶜale'l-itmāmi ve'ṣ-ṣalātu ve's-selāmu ᶜalā resūlinā Muḥammedin bi-ᶜadedi'l-aḳlāmi.

Maḳāle-i Sādise Cevf-i Esfel Aḥvālinde Olan Kelāmdır

Fī Ḍaᶜfı'l-Miᶜde: Bu dühn miᶜde istirḫāsına ve ḍaᶜfına nāfiᶜdir.

Nüsḫa-i Dühn-i Nāfiᶜ: Maṣṭakī, ṣabır, ᶜaṣāretü'l-efsentīn, afyūn, dühn-i nārdīn yāhūd dühn-i sefercel. Miḳdār-ı kifāye bu eşyālar ḫalṭ olunur, bir ṣūfe-i leyyine ile miᶜdeye tedhīn olunur. Ve eger bu devā eczālarına bir cüzᵓ dahi ziyāde eylemek murād eder isen onun üzerine lāẕenden bir cüzᵓ ve meyᶜadan iki cüzᵓ ziyāde eyle. Ve eger o devā ḳabbāḍ ve muḳavvī olsun dersen ona ḥışrım veyāhūd heyūḳasṭīdās ᶜuṣārelerini ziyāde eyle.

Devā-i Āḫer: Bu devā miᶜde ḍaᶜfı ve sūᵓ-i haḍmı için istiᶜmāl olunur: İhlīlec-i Kābülī mā-ı sefercelde kaynatılır ve ondan dört dirhem miḳdārı kavrulup aḫẕ olunur, keẕālik belīlec, emlec, kemmūn ḫallde naḳᶜ olunup baᶜdehu o dahi kavrulur. Suᶜd, maṣtakī bunların her birinden ikişer dirhem, enīsūn, bezr-i kerrefs bu ikisi ḫallde naḳᶜ olunup onların her birinden birer dirhem, ᶜūd, sükk her birinden birer buçuk dirhem, naᶜnaᶜ üç dirhem, maḳdūnes bir buçuk dirhem, verd-i aḥmer dört, ḥabbu'r-rummān sekiz dirhem, summāḳ dört dirhen, ḳırfe, ḳuşūr-ı kündür, sünbül her birinden birer dirhem.

Laḫlaḫa: Bu dahi miᶜdeyi taḳviye eder: Māu'ṣ-ṣabır, māu'l-verd, māu'l-luffāḥ, māu's-sefercel, māu'l-ḫilāf her birinden birer cüzᵓ, ṣandal-ı ebyaḍ ve ṣandal-ı aḥmer ve verd ve zaᶜferān ve kāfūr ve lāẕen ve cüllenār ve rāmek ve ᶜūd ve sükk her birinden nıṣf cüzᵓ.

Ḍımād: Bu ḍımād miᶜdenin verem-i ṣulbüne nāfiᶜdir: Efsentīn, sünbül, selīḫa her birinden sekizer dirhem, ṣabır, meyᶜa her birinden dörder dirhem, zaᶜferān, maṣṭakī her birinden ikişer dirhem, ᶜūd-ı belesān, ḥabb-ı belesān, mürr her birinden birer dirhem, dühn-i nārdīn ḳadr-i kifāye.

Memᶜūda Nāfiᶜ Eyāric: Bu eyāric Anṭiyāḳrūs'a nisbet olunur, memᶜūdlara nāfiᶜ olur.

Terkībi Budur: Ṣabır dört miṡḳāl, maṣṭakī iki miṡḳāl, esārūn yarım ūḳıyye, verd-i yābis, fiḳāḥ-ı idḫir, füvve, selīḫa her birinden nıṣf ūḳıyye. Bu edviyeler cāffen eyāric istiᶜmāli gibi istiᶜmāl olunur.

Aḳrāṣ-ı Emārūnes: Bu aḳrāṣ īlāvusa ḳarīb olan taḳallüb-i miᶜdeye ve cemīᶜan nefeḫāta ve iltihāba nāfiᶜ olur, meʾkūlünü ḳayʾ edenler ve ᶜilel-i bāṭıneye dahi nefᶜi olur.

Onun Aḫlāṭı Budur: Bezr-i kerefs, enīsūn, dār-ı ṣīnī her birinden altı mis̱ḳāl, efsentīn dört mis̱ḳāl. Muṣannif der ki nüsḫa-i uḫrāda maṣṭakī dört mis̱ḳāl taḥrīr olunduğunu rüʾyet eyledim. Fülfül iki mis̱ḳāl, afyūn iki mis̱ḳāl, cünd-i bīdester o mis̱illi. Bu eşyālar su ile maᶜcūn kılınıp ondan aḳrāṣ ᶜamel olunur, vaḳt-i ḥācette saḳy olunur; şerbet-i muᶜtedilesi bir mis̱ḳāl olur, memᶜūdīne şarāb-ı memzūc saḳy olunur.

Eyāric-i Āḫer: Mensūs'a[38] nisbet olunur, miᶜde taḳallübüne ve iltihābına nāfiᶜ olur ve her nefḫayı iẕhāb ve izāle eder ve buṭʾ-ı istimrāya ve ᶜilel-i erḥāma nāfiᶜ olur ve bevli dahi idrār eder ve mekbūda ve miᶜdesinde vecaᶜ olanlara devā-i ᶜacīb olur ve ṭams̱ı idrār eder.

Aḫlāṭı Budur: Ṣabır yüz mis̱ḳāl, maṣṭakī, sünbül, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, esārūn, ḥabbu'l-belesān her birinden birer ūḳıyye. Bu edviye daḳḳ olunup elekten geçirilir ve yābisen ḥıfẓ olunur. Buṭʾ-ı istimrāsı olanlara ondan bir mis̱ḳāl mā-ı bārid ile saḳy olunur. Ve mirre ḳayʾ edenlere veyāhūd miᶜdesine mādde munṣabbe olanlara nıṣf mis̱ḳāl saḳy olunur. Ve aᶜḍā-i bāṭınesinde veremi olanlara mā-ı ᶜasel ile saḳy olunsa onun menfaᶜati olur. Ve bevlini idrāra ve ṭams̱ını iḥdāra ḥāceti olanlara o devā medḳūḳ ve muġlā ve muṣaffā rāziyānec suyu ile saḳy olunur.

Ḍımād-ı Yūlvārḫīs: Bu ḍımād cemīᶜan ᶜilel-i bāṭıneye nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Suᶜd, ḳardemānā, kündür, şemᶜ her birinden birer menn, ṣamġu'l-buṭm bir buçuk menn, dühnü'l-ḥınnā miḳdār-ı kifāye. Ve baᶜḍı kerre o aḫlāṭa muḳlu'l-yehūdīden bir menn ziyāde olunur.

Devā-i Āḫer: Bu devāya Debīd-i īresā denilir, fesād-ı miᶜde ve ictimā-ı māya ve telyīn-i baṭna nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Īresā yirmi dört dirhem, fülfül yirmi dirhem, zencebīl, encudān her birinden ikişer dirhem, enīsūn, maṣṭakī, ḥabb-ı rāziyānec her birinden dörder dirhem, nānḫāh, bezr-i kerefs her birinden sekizer dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbeti miḳdār-ı ᶜafṣadır, mā ile saḳy olunur.

38 "S̱āmīsūn" nüsḫa.

Cüvārişen-i Kerevyā: Miᶜde vecaᶜına ve süddesine ve keẕālik kebidin dahi o ᶜilletlerine ve ḳıllet-i inhiḍāma nāfiᶜ olur.

Terkībi Budur: Kerevyā, nānḫāh, bezr-i kerefs, zencebīl, menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb, sīsāliyūs, bezr-i cezr her birinden üçer dirhem, levz-i mürr-i münaḳḳā vü muḳaşşer altı dirhem. Bu edviye daḳḳ olunup ᶜasel ile maᶜcūn kılınır; şerbet-i vāḥidesi bunduḳa miḳdārıdır, mā-ı fātir ile saḳy olunur.

Cüvārişen-i Ḥavlencān: Kebide ᶜārıḍ olan şiddet-i berde nāfiᶜdir, haḍm-ı ṭaᶜām eder, riyāḥı ṭard eder ve miᶜdeyi taṭyīb eder: Ḥavlencān, fülfül-i ebyaḍ her birinden ikişer dirhem, hāl, dār-ı ṣīnī, nār-müşk her birinden üçer dirhem, dār-ı fülfül altı dirhem, zencebīl sekiz dirhem, bezrü'l-kerefs, enīsūn, kemmūn, kerevyā, ṭālīsfer her birinden birer dirhem, fānīẕ, sükker mecmūᶜ-ı edviyenin üç katı. Bu edviyeler daḳḳ olunup ḫalṭ olunur ve şerbeti iki dirhem olur.

eş-Şehvet: Şehvet-i ṭīni ḳaṭᶜ eden maᶜcūn nüsḫası budur: Eyāric altı dirhem, ihlīlec-i esved, belīlec, emlec her birinden üçer dirhem. Bu edviye menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve ondan üç dirhem miḳdārı içinde maṣṭakī ve enīsūn ve naᶜnaᶜ ve ḫabeṯ maṭbūḫ olan su ile saḳy olunur.

el-Ḳayᵓ ve'l-Ġaṯeyān: Balġamı ḳaṭᶜ eden şarāb nüsḫası, kemmūn-ı Kirmānī dört dirhem, maṣṭakī üç dirhem, ḥabbu'r-rummān yirmi dirhem, naᶜnaᶜ, nemmām her birinden beşer ṭāḳa yaᶜnī beşer deste. Bunlar dört rıṭl su ile bir rıṭl kalınca ḳadar ṭabḫ olunur [590a] ve taṣfiye olunup muṣaffāsı üzere bir dirhem sükk ilḳā olunup ṣabāḥ ve akşam saḳy olunur.

Devāü'l-Füvāḳ: Bu devā-i ᶜacīb ü ḳavīdir.

Aḫlāṭı Budur: Nebīẕ-i ṭayyib ü reyḥānī sekiz rıṭl, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel iki rıṭl. Bu edviye ṭabḫ olunur südüsü zāil olunca ḳadar ve baᶜdehu nārdan inzāl edip ona ḳusṭ ve maṣṭakī her birinden dörder dirhem, efsentīn yedi dirhem, iẕḫir, sünbül, sāẕec, ṣabır, ġārīḳūn, zaᶜferān her birinden ikişer dirhem, esārūn, ᶜūd-ı Hindī, selīḫa her birinden dört dirhem. Bu edviyeler saḥḳ olunur ve şerbeti bir milᶜaḳa olur.

Kebid: Evrām-ı kebide mūrd-isferem merhemi nāfiᶜdir eger o verem veṯyden ve ġayriden ḥādiṯ olur ise.

Aḫlāṭı Budur: Mūrd-isferem dört dirhem, ᶜūd, zaᶜferān, ḥabbu'l-ġār, ẕerīre, mürr, keyye her birinden üçer dirhem, şemᶜ dört dirhem. O edviye-

leri daḳḳ ve saḥḳ eyle ve şemᶜi dahi ḳadr-i kifāye iẕābe eyle ve dühn-i rāzıḳī ve dühn-i sūsen dahi üç dirhem miḳdārı kılınır.

Ṣalābetü'l-Kebid: Ẕiᵓbin kebidi ile ittiḫāẕ olunan maᶜcūn kebid ve ṭıḥāl ve miᶜde evcāᶜlarına ve riyāḥa ve ẕūsenṭāriyāya ve suᶜāl-i müzmine ve dem ḳayᵓ edenlere nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Zaᶜferān, afyūn, mürr, cünd-i bīdester, bezrü'l-benc, ḳusṭ, ḳardemānā, ḫaşḫāş, sünbül, ġāfes̱, kebid, ẕiᵓb, maᶜizin ḳarn-ı eymeninin muḥraḳı. Bu edviye veznleri berāber aḫẕ olunur ve onlardan daḳḳa ṣāliḥ olanlar daḳḳ olunur ve ẕevbe ṣāliḥ olanlar şarāb ile teẕvīb olunur ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel ile maᶜcūn kılınıp altı ay mürūrundan sonra istiᶜmāl olunur ve şerbeti ḥımmaṣa miḳdārı kılınıp ona muvāfıḳ eşribe ile saḳy olunur.

Sūᵓu'l-Mizāc: Māẕeryūn dühnünün ṣıfatı budur: On dirhem māẕeryūn aḫẕ olunup bir rıṭl su içinde bir gün ve bir gece naḳᶜ olunur ve bir ḳıdra vaḍᶜ olunup nār-ı leyyine ile sunun nıṣf rıṭlı kalınca ḳadar kaynatılır ve baᶜdehu nārdan inzāl olunup taṣfiye olunur ve baᶜdehu ḳıdra redd ve iᶜāde olunup üzerine dühn-i levz-i ḥulvden rubuᶜ rıṭl ṣabb olunup nār-ı leyyine ile su zāil ve dühn bāḳī kalınca ḳadar kaynatılır, dühn ile edviye-i ātiye-i mevṣūfe menḫūleten lett olunur, o edviye bunlardır: İhlīlec-i aṣfer, belīlec, emlec her birinden onar dirhem, temr-i Hindī otuz dirhem, iccāṣ otuz ᶜaded, ᶜunnāb o miḳdār, ḫıyārşenber bir rıṭl, zebīb nıṣf rıṭl. Bu edviyelerin ḫıyārşenberden mā-ᶜadāları cemᶜ olunup bir ḳıdr-ı birāma vaḍᶜ olunur ve üzerine on rıṭl su dahi ṣabb olunup s̱ülüs̱ü kalınca ḳadar ṭabḫ olunur ve baᶜdehu o maṭbūḫ ḫıyārşenber üzere taṣfiye olunduktan somra mers olunup taṣfiye olunur ve muṣaffā ḳıdra redd olunup üzerine bir menn fānīẕ ilḳā olunup ᶜasel ḳıvāmında olunca ḳadar ṭabḫ olunur ve üzerine nıṣf rıṭl dühn-i levz ṣabb olunup edviye-i menḫūle-i meltūte üzerine ẕerr olunur ve münᶜaḳid olunca ḳadar kaynatılır ve nārdan inzāl olunup bir zücāc kap içine vaḍᶜ olunur ve şerbeti altı dirhem kılınır.

Sefūf: Bu sefūf ᶜayna nüzūl eden mānın ibtidāsında istiᶜmāl olunur ve onun istiᶜmāli leben-i liḳāḥ ve mā-ı cübn ve mā-ı buḳūl işbu miyāḥ-ı s̱elās̱enin biri ile olur.

Aḫlāṭı Budur: ᶜUṣāretü'l-ġāfes̱, rīvend, zaᶜferān her birinden birer buçuk dirhem, lükk, bezr-i küşūs̱ her birinden ikişer dirhem, fiḳāḥ-ı iẕḫir ve

bezr-i ḳıs̱s̱ā ve ve ḥamḳā ve saḳmūnyā her birinden birer dirhem; şerbeti bir mis̱ḳāldir.

Ṭıḥāl: Tiryāḳāt-ı Edviye-i Ṭıḥāliyyeden Devā-i Münciḥtir: Bu devā dıbḳī denmekle maʿrūftur.

Aḫlāṭı Budur: Dıbḳu'l-bellūṭ iki rıṭl, nūre bir rıṭl. Dıbḳ inā-i faḫḫār içinde kılınıp cemr üzere ẕevebān edince ḳadar vaḍʿ olunur ve ẕevebān eyledikte üzerine nūre nes̱r olunup ḫalṭ olunur ve ḥārr iken bir ḳıṭʿa ẕiʾb cildesi üzere onunla ṭılā olunup mevḍiʿ-i ʿillete vaḍʿ olunur. Ve vācib olur ki o devāyı istiʿmāl eden ʿalīl ḥammāma girdikte mevḍiʿ-i ʿilletin üzerinde onu terk eyleye, ʿillete bürʾ ḥāṣıl olup kendiliğinden suḳūṭ eylemedikçe ḳasr ile o yakıyı izāle ve isḳāṭ eylemeye ve keẕālik o yakıya ḳaṣd ve ʿināyet olunup terraḳḳub oluna, mevḍiʿ-i āfetten baʿḍı maḥalle bürʾ ḥāṣıl olup ondan yakının o miḳdārı teberrī eder ise müfāraḳat eylediği miḳdār yakısı ḳaṭʿ oluna, ʿuḍva bürʾ tedrīc ile ḳalīlen ḳalīlen ʿārıḍ olmakla fenā bulunca ḳadar vech-i meşrūḥ üzere evvelen-fe-evvelen o yakıyı ḳaṭʿ ve iʿdām eyleye.

Āḫer: Bu devāyı istiʿmāl eden maṭḥūl istiʿmāli gününde menfaʿatini müşāhede eder. Ve onu istiʿmāl eden kimseye lāyıḳ olur ki onunla ḍımād eylemezden muḳaddem kendiye vācib olan tedbīr ile tedbīr eyleye.

Bu Ḍımādın Aḫlāṭı: Mürr, diḳāḳ-ı kündür her birinden üçer ūḳıyye, ḫardal-i İskenderānī, ḳardemānā her birinden ikişer ūḳıyye, ḫall-i ʿunṣul ḳadr-i kifāye. Ḫardal ve ḳardemānā daḳḳ olunup elekten geçirilir, ammā diḳāḳ-ı kündür ve mürr bu ikisi saḥḳ olunur ve üzerlerine devā-i yābis ilḳā olunup maʿcūn kılınırlar ve merheme şebīh maʿcūn olur. Ve bu ḍımād iki sāʿatten dokuz sāʿate varınca ḳadar vaḍʿ olunur ve ʿalīl o ḍımād üzerinde iken ḥammāma idḫāl olunur, kaçan müsterḫī olsa ābzene idḫāl olunur ve ābzende meks̱ ettirmeğe iḳdām olunur ve onda mā var ise yaʿnī bevli teḳāḍī eder ise iḫrāc olunur ġaşy iṣābet eylemesin için ve enfine fūẕenec-i berrī ve ḫall taḳrīb olunup koklatılır ve bu ḍımādın rabṭı ḳalelen ḳalīlen ḥall olunur ve kaçan ʿalīl ḥammāmdan ḫurūc eylese ona bilā-ḫubz semek-i māliḥ iṭʿām olunur ve ona yevm-i evvelde ve yevm-i s̱ālis̱te saḳy eyle yaʿnī muvāfıḳ olan nesneleri saḳy eyle ve ona o riyāḍet ile teravvuḍa emr eyle ki onda nefes mütevātir ve mütevālī olmak mümkin ola.

Āḫer: Münciḥ ve maḍḍāḍ ve ḳavī devādır, mecnūb ve maṭḥūle ve ᶜilel-i müteḳādime aṣḥābına nāfiᶜ olur.

Aḫlāṭı Budur: Rātiyānec-i maṭbūḫ dört rıṭl, şemᶜ, zift her birinden ikişer rıṭl, nār iṣābet eylemeyen kibrīt, diḳāḳ-ı kündür, şebb-i raṭb, būraḳ-ı aḥmer her birinden birer rıṭl, zerāvend üç ūḳıyye, aṣl-ı ḳıs̱s̱ā-i ḥımār üç ūḳıyye, ṣabır, ᶜāḳırḳarḥā her birinden altışar ūḳıyye, kebenü't-tūs̱ üç ūḳıyye, ḫall bir buçuk ḳısṭ, şarāb-ı Anṭākī yarım ḳısṭ ve biz ḫall maḳāmına üç ḳūṭūlās zeyt kılıp o mis̱lli tehyiᵓe eyleriz.

Āḫer Maḍḍāḍ-ı Ḳavī: Bunun fiᶜl ve teᵓs̱īri bāliġ olur.

Aḫlāṭı Budur: Sereṭān-ı nehrī aḫẕ olunup ercülü ve zübāniyyeleri ḳaṭᶜ olunur, bāḳī bedeni tecfīf olunup saḥḳ olunur ve ondan bir mis̱ḳāl aḫẕ olunup südüs mis̱ḳāl afyūna ḫalṭ olunur ve o sereṭān hangi nehrden aḫẕ ve ṣayd olundu ise o maḫlūṭ onun suyu ile idāfe olunup ᶜalīle saḳy olunur ve baᶜḍı vaḳtte bi-ḥasebi'l-ᶜille afyūn bedeline o veznde dühn-i belesān katılır.

Ṣalābetü'ṭ-Ṭıḥāl: Bu merhem ᶜatīḳ olan ṣalābet-i ṭıḥāle nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Ḳardemānā, ḫardal, ᶜāḳırḳarḥā, ḥulbe-i maṭbūḫa her birinden birer cüzᵓ daḳḳ ve ḫall ile saḥḳ olunur ve baᶜdehu üzerine zeyt ṣabb olunup ṭıḥāl üzere ṭılā olunur ve onun ṣāḥibi ḥammāmda ġasl olunup üzerine merhem vaḍᶜ [590b] [olunur.]

Ḥuḳne: Bu ḥuḳne ẕūsenṭāriyāya nāfiᶜdir. Ẕūsenṭāriyā lüġat-i Rūm'da o ᶜillettir ki onun ṣāḥibinin baṭnından kan gidip bi-ḥasebi'-dem memşāya mürācaᶜat eyleye.

Nüsḫa-i Ḥuḳne: ᶜAbīṭ keçi yüreğinin şaḥmı yaᶜnī ṣaḥīḥ ve selīm olan keçi bilā-ᶜillet ẕebḥ olundukta onun yüreğinin şaḥmı aḫẕ olunur ve o şaḥm keşk ile ṭabḫ olunup keşkin suyundan ve şaḥmın düsūmetinden iki sükerrece ve erüzz-i maṭbūḫ suyundan ve dühn-i verdden her birinden birer sükerrece, aḳāḳıyā-i mesḥūḳ nıṣf dirhem, ṣamġ-ı ᶜArabī-i mesḥūḳ, isfīdāc-ı mesḥūḳ her birinden birer dirhem, beyḍa-i meşviyyenin sarısı. Bu eşyālar ḫalṭ olunup merhem menzilesinde kılınır ve onunla iḥtiḳān olunur veyāhūd neyşebān-dārū suyundan bir sükerrece ve dühn-i verdden nıṣf sükerrece aḫẕ olunup iḥtiḳān olunur. Ve onun ṭaᶜāmı dühn-i levz ile ḥabb-ı rummān ile meraḳa-i ḥummāḍ kılınır ve fākiheden sefercel verilir.

İstiṭlāḳu'l-Baṭn: Ḫilfe-i müzmineden nāfiᶜ sefūf budur: Cüllenār, ḫallde münaḳḳaᶜ ve maḳlüvv bellūṭ, summāḳ, ḥabbu'l-ās ve ḳaraẓ ve ṭarās̱īs̱ her birinden ikişer dirhem, ḫallde naḳᶜ olunup sonra kavrulan kemmūn ve kez̠ālik ᶜafṣ-ı münaḳḳᶜa-ı maḳlüvv, aḳmāᶜ-ı rummān-ı ḥulv, s̱emeretü'ṭ-ṭarfā, rāmek, ᶜūd-ı sükk, maṣṭakī, sünbül her birinden birer dirhem, bezr-i ḥummāḍ, ṣamġ, ṭīn, ᶜuṣāret-i liḥyetü't-teys, ḥabbu'z-zebībi'l-maḳlüvv yāhūd ḥabbu'l-ḫarnūb, cüft her birinden birer buçuk dirhem.

Cüvārişen: Berd ve riyāḥtan ḥādis̱ olan ḫilfeyi bu cüvārişen ḳaṭᶜ eder.

Nüsḫa: Bezr-i kerefs, ḳaṣabu'z̠-z̠erīre ve meyᶜa ve nānḫāh ve ᶜīdānu'l-belesān ve lāz̠en ve besbāse ve üşne her birinden beşer dirhem, ḳāḳule, sükk, uṣūl-i iz̠ḫir, ṣandal-ı ebyaḍ her birinden dörder dirhem, verd on dirhem, enīsūn, kāfūr, dūḳū, dār-ı ṣīnī, zencebīl her birinden üçer dirhem, fülfül-i ebyaḍ, ḳardemānā her birinden ikişer dirhem, ḳırfe, aẓfāru'ṭ-ṭīb her birinden üçer buçuk dirhem, zaᶜferān, ḥabbu'l-ās her birinden yedişer dirhem. Bu edviyeler rubbu't-tuffāḥ ile maᶜcūn kılınır.

Şarābu'l-Fākihe: İshāli ḳaṭᶜ ve ṣafrāyı ḳalᶜ eden şarāb budur: Ḥummāḍu'l-ütrücc, enberbārīs, rībās her birinden birer rıṭl, ḥabbu'r-rummān, summāḳ, zuᶜrūr her birinden üçer rıṭl, sefercel-i müzz, tuffāḥ, rummān, kümmes̱rā her birinden dörder rıṭl, mā o mis̱illi. Bu eşyā iki gün miḳdār naḳᶜ olunur baᶜdehu nuḍc ḥāṣıl olunca ḳadar ṭabḫ olunup taṣfiye olunur ve o muṣaffā s̱āniyen ṭabḫ olunup üzerine sükker ilḳā olunur.

Emᶜāya ᶜ Ārıḍ Olan Saḥc ve Ḳurūḥ Aḥvāli Budur: Ḳurūḥ-ı emᶜāya nāfiᶜ ᶜalaḳ denmekle maᶜrūf devā.

Nüsḫası: Aḳāḳıyā, ᶜafṣ, kündür, afyūn her birinden yirmi beş mis̱ḳāl, ḳuşūru'r-rummān yetmiş beş mis̱ḳāl, ḥālāvuş ḳuşūrunun medḳūḳu yüz altmış mis̱ḳāl, summāḳ-ı Şāmī yetmiş mis̱ḳāl, summāḳ-ı Şāmī ᶜuṣāresi iki buçuk mis̱ḳāl, bezrü'l-benc elli altı mis̱ḳāl. Bu eşyā saḥḳ ve cemᶜ olunup şarāb-ı esved ile ḫalṭ olunur, onun şerbet-i vāḥide-i tāmmesi mis̱ḳāl-i vāḥid olur.

Devā-i Āḫer: Bu devā Lūfiyūs-ı Ṭarsūsī'ye nisbet olunur, onun mādde-i müteḥallibeye ve nefḫaya nefᶜi olur.

Terkībi Budur: Enīsūn, bezr-i kerefs her birinden ikişer mis̱ḳāl, bezrü'r-rāziyānec, bezrü'l-cizri'l-berrī, nevᶜün mine's-sīsāliyūs diye tefsīr olu-

nan bezrü'ṭ-ṭardīlūn her birinden dörder mis̱ḳāl, afyūn, bezrü'l-benc her birinden birer buçuk mis̱ḳāl, su ile maᶜcūn kılınıp istiᶜmāl olunur.

Ḥuḳne: Bu ḥuḳne Cālīnūs'un istiᶜmāl eylediği ḥuḳundandır, ona Antinā-vus ḥuḳnesi derler, eṭıbbā-ı müteḳaddimīn nüsḫalarının eks̱erine muvāfıḳtır.

Ṣıfatı Budur: Ḥıṣrım ᶜuṣāresinin yābisi ve şebb-i Yemānī, su değmedik nūre, ḳuşūr-ı nuḥās her birinden altışar mis̱ḳāl, zernīḫ-i aḥmer üç mis̱ḳāl, zernīḫ-i aṣfer sekiz mis̱ḳāl, ḳırṭās-ı muḥraḳ on beş mis̱ḳāl. Bunlar ḥab-bu'l-ās şarābı ile maᶜcūn kılınıp her ḳurṣu üç mis̱ḳāl veyāhūd dört mis̱ḳāl olmak üzere ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur ve ondan iki ḳuvānūs şarāb-ı mem-zūc ile iḥtiḳān olunur Ve baᶜdı evḳātta o ḳurṣ mā-ı maṭar ile iḥtiḳān olunur.

Aḳrāṣu'l-Efāvīh: Buna aḳrāṣ-ı Benūverṭiyūs derler, edviye-i münciḥa-dandır, ḫilfeye ve ḳurūḥ-ı emᶜāya nāfiᶜ olur ve sāᶜat-i şürbünde ishāli ḳaṭᶜ eder.

Aḫlāṭı Budur: Zaᶜferān, sünbül-i Hindī, enīsūn her birinden dörder mis̱ḳāl, mürr, ṣabır-ı Hindī, liḥyetü't-teys ᶜuṣāresi, ḥuḍaḍ-ı Hindī, ḳāḳıyā ᶜuṣāresi, afyūn, afṣ-ı ᶜaḍḍ, kes̱īrā, fülfül-i ebyaḍ her birinden ikişer mis̱ḳāl; şarāb ile maᶜcūn kılınıp ondan her ḳurṣu nıṣf mis̱ḳāl olmak üzere aḳrāṣ ittiḫāẕ olunur.

Sefūf: Balġam-ı māliḥten ḥādis̱ olan saḥca nāfiᶜdir.

Ve Terkībi Budur: Ḥurf-ı maḳlüvv, bezr-i mürr, ṭīn-i Ermenī her birin-den onar dirhem, bezr-i şāhisferem, ṣamġ-ı maḳlüvv her birinden yedişer dirhem, maṣṭakī, bezr-i kürrās̱, neşā-i maḳlüvv her birinden beşer dirhem; şerbeti üç dirhemdir.

Ḥuḳne: Devā-i meşrūbdan ḥādis̱ olan saḥca nāfiᶜdir semn ve demü'l-aḫa-veyn ile iḥtiḳān olunur ise. Ve o ḥuḳne ibtidā-i cürḥ ve defᶜ-i mādde için nāfiᶜdir.

Ve Terkībi Budur: ᶜAdes on dirhem, ḥabbu'l-ās, ḳuşūr-ı rummān, zuᶜrūr her birinden yedişer dirhem, ḥabbından münaḳḳā sefercel, kümmes̱rā, her birinden on beşer dirhem, ᶜafṣ beş dirhem. Bunlar üç rıṭl su ve dört ūḳıyye mayḫoş rummān suyu ve mā-ı ḥıṣrım ile bir rıṭl kalınca ḳadar ṭabḫ olunup baᶜdehu taṣfiye olunur ve onun s̱ülüs̱ü aḫẕ olunup ona bir mis̱ḳāl ṭīn-i Er-menī ve o miḳdār ṣamġ ve ḳırṭās-ı muḥraḳ ve aḳāḳıyā ve isfīdāc bunların her birinden birer dirhem ḫalṭ olunur.

Devā-i Ḳūlınc Ṣıfatıdır: Bu devā ᶜacībdir, īlāvus müştedd olup o sebebden recīᶜini ḳayᵓ eden ᶜalīle Cālīnūs saḳy eder idi ve vecaᶜı şedīd olanlara sen dahi o devādan bāḳılāt miḳdārı üç veyāhūd dört ḳuvāṡū mā-ı bārid ile saḳy eyle.

Aḫlāṭı Budur: Bezrü'l-benc, fülfül-i ebyaḍ her birinden kırkar miṡḳāl, afyūn yirmi miṡḳāl, zaᶜferān on miṡḳāl, sünbülü'ṭ-ṭīb, ūferbiyūn, ᶜāḳırḳarḥā her birinden ikişer miṡḳāl, ᶜasel-i maṭbūḫ ile maᶜcūn kılınır.

Devā-i Ḳūlınc-ı Āḫer: Cālīnūs bu devāyı Nīḳūsḳarāṭīs kitābında bulmuştur, ona esūnāvinus tesmiye olunur, memᶜūda ve aṣḥāb-ı remedden şedīdü'l-cecaᶜ olanlara ve vecaᶜ-ı erḥāma nāfiᶜ olur içinde seẕāb ṭabḫ olunan mā-ı ᶜasel ile şürb olunur ise.

Onun Aḫlāṭı Budur: Zaᶜferān bir buçuk miṡḳāl, sünbül, mürr, ḳusṭ, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, bārzed, dār-ı ṣīnī, ḳuşūr-ı aṣl-ı yebrūḥ, bir nüsḫada ᶜuṣāretü'l-yebrūḥ bulunmuştur, cünd-i bīdester her birinden ikişer miṡḳāl, dühnü'l-belesān, bezrü'd-duḳū, selīḫa her birinden dörder miṡḳāl, sekbīnec üç miṡḳāl. Bu meẕkūrlar ᶜasel ile maᶜcūn kılınır.

Maḳᶜad Ḫurūcuna ve İstirḫāsına Bu Devā Nāfiᶜdir: Buna devā-i Cālīnūs derler, ḳurūḥ-ı maḳᶜadeye dahi nāfiᶜdir.

Aḫlāṭı Budur: Erbaᶜī demekle maᶜrūf nebātın ṡemeri ve ᶜafṣ ve isfīdācu'r-reṣāṣ ve aḳāḳıyā ve ᶜuṣāret-i liḥyetü't-teys ve ḳayṭus tesmiye olunan ṣanevber ḳuşūru ve kündür ve mürr her birinden dörder miṡḳāl aḫẕ ve cemᶜ olunup yābisen maḳᶜadeye şarāb-ı ᶜafṣ ile maḳᶜade ġasl olunduktan sonra neṡr olunur.

Ḥaṣātu'l-Külye: İbn Sīnā der ki her devā ki ḥaṣāt-ı [591a] meṡāneyi teftīt ve tebdīd eyleye, lā-maḥāle o devā ḥaṣāt-ı külyeyi dahi teftīt ve tefrīḳ eder, ammā onun ᶜaks-i küllīsi yoktur yaᶜnī ḥaṣāt-ı külyeyi tefrīḳ ve teftīt eden baᶜḍı devā ḥaṣāt-ı meṡāneyi tefrīḳ ve teftīt eylemez.

Ḥaṣāta Nāfiᶜ Maᶜcūn Budur: Bu maᶜcūn bir devādır ki ḥaṣāt-ı mütevellideyi teftīt ve mütevaḳḳaᶜ olan ḥaṣātı tevellüdden menᶜ eder.

Aḫlāṭı Budur: Selīḫa, fülfül-i ebyaḍ, bezrü'l-cizr, enīsūn, bezr-i ḫaşḫāş-ı ebyaḍ, sünbül, bezr-i sūsen, suᶜd her birinden ikişer miṡḳāl, ḥacer-i Şāmī-i ẕeker bir miṡḳāl, bezt-i kerefs, meyᶜa, aṣlu's-sūseni'l-alūzīḳī,[39] levz-i muḳaşşer, esārūn her birinden üçer miṡḳāl, mürr dört miṡḳāl, ᶜasel-i fāiḳ ḳadr-i kifāye. Bunlar maᶜcūn kılınıp küllü yevmin saḳy olunur.

39 Ey el-āsmāncūnī.

Devā-i Āḫer-i Müncıḥ: Cākīnūs dedi ki ben bir ḳavm gördüm ki onların küllīsi ᶜalīle idi, bu devā ile tedāvī eylediler, küllīsi ṣıḥḥat buldu, o devāya eyyām-ı keṡīre müdāvemet oluna. Bu devā ḥaṣāt ve ḳūlınc ve ᶜşeş-i meṡāne aṣḥābına saḳy olunur, ᶜilel-i meṡāneye bberāᵓet olur.

Ṣıfat-ı Ṣanᶜatı Budur: Bunduḳ-ı muḳaşşer, levz-i muḳaşşer, bezr-i ḳıṡṡā-i bostānī-i muḳaşşer, bezr-i kerevyā-i münaḳḳā her birinden üçer miṡḳāl, bezr-i şevkerān, zaᶜferān, bezrü'l-ḫıyār, afyūn her birinden altışar miṡḳāl, bezr-i bencü'l-ebyaḍ, bezr-i kerefs her birinden on ikişer miṡḳāl. Bu edviye ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve ondan aḳrāṣ ittiḫāẕ olunup ondan nıṣf miṡḳāl mā-ı ᶜasel-i muṣaffādan üç ḳuvāṡū ile saḳy olunur. Ve nüsḫa-i uḫrāda onların aḫlāṭına altı miṡḳāl ḥarmel dahi idḫāl olunmuştur.

Ḥaṣātu'l-Meṡāne: Bu bābda deyilip ve nefᶜine şehādet olunan nesnelerdendir ki erneb senin maᶜlūmun olduğu üzere luṭf ile iḥrāḳ olunup ḥurāḳası ḥıfẓ olunur, biraz eyyām ondan beher yevm ikişer dirhem mā-ı fātir ile saḳy olunur ve o ᶜilāc ile ḥaṣāt tefettüt eder.

ᶜAḳārib İle Maᶜmūl Devādır: Bu devā külyetende tevellüd eden ḥıcāreyi teftīt eder ve bu devāyı istiᶜmāl eden kimse külyesinde ḥaṣāt tevellüdünden sālim olur ve bu devā ḫāṣṣıyyeti ile işler, mizācı ḥasebiyle işlemez: On ᶜaded ᶜaḳārib ḥayyen aḫẕ olunup ḥadīdden mütteḫaẕ bir ḳıdr-ı naẓīfe idḫāl olunur ve ḳıdr ᶜacīn-i ḥınṭa ile sıvanır ve bir furuna dahi ᶜamd olunup o furun ḥaṭab-ı kerm ile muḥammer olunca ḳadar tescīr olunup o ḳıdr onun içine idḫāl olunur, leyle-i vāḥidede furun-ı muḥammā içinde terk olunup baᶜdehu iḫrāc olunur ve ḳıdr teberrüd eyledikten sonra içinde mevcūd olan remādı aḫẕ olunup bir inā içinde refᶜ olunur, külyeler ᶜilācı için ondan iki ḳīrāṭ ḥandīḳūn şarābı ile istiᶜmāl olunur ve o devā ḥıcāreyi şaṭbeten şaṭbeten yaᶜnī ḳıṭᶜa ḳıṭᶜa bevl ile iḥdār ve iḫrāc eder onun için ki ṭabīᶜat-ı ᶜaḳreb külāda ve meṡānede mütevellid olan ḥıcārenin ṭabᶜına ḍıdd olur, nitekim luḥūm-ı efāᶜī ḥayyātın ve sāir hevāmmın semmine müḍādde olduğu gibi.

Aḳrāṣ-ı Müfettit Li'l-Ḥaṣāt: Bu aḳrāṣ meṡānede ve külyelerde olan ḥaṣātı teftīt eder.

Terkībi Budur: Bezrü'l-cizri'l-berrī, bezrü'l-ḳıṡṡā'l-berbaḳī, enīsūn, mürr, bezrü'l-kerefsi'l-cebelī, bezrü'l-kerefsi'l-bostānī, selīḫa, dār-ı ṣīnī,

sünbül her birinden birer cüzʾ aḫẕ olunup daḳḳ olunup elekten geçirilir ve su ile maʿcūn kılınıp her ḳurṣası birer dirhem yāhūd birer mis̱ḳāl olmak üzere aḳrāṣ veyāhūd ḥımmaṣa miḳdārında ḥubūb ittiḫāẕ olunur ve o ḥubūbdan on ḥabbe ʿale'r-rīḳ mā-ı ḥārr ile saḳy olunur.

Ḥaṣātı Bu Maʿcūn Dahi Teftīt Eder: Sünbül-i Hindī üç dıraḫmī, zencebīl dört dıraḫmī, dāt-ı fülfül o mis̱illi, selīḫa iki ḳīrāṭ, dār-ı ṣīnī dört dıraḫmī, caʿde o mis̱illi, esārūn bir dirhem, dūḳū o mis̱illi, zaʿferān bir dıraḫmī, cünd-i bīdester dört dıraḫmī, fiḳāḥ-ı iẕḫir o mis̱illi, seḳūrdiyūn keẕālik o mis̱illi, ḳusṭ iki dıraḫmī, fülfül-i ebyaḍ o mis̱illi, fuṭrāsāliyūn dahi onun gibi, ḥabbu'l-belesān dört dıraḫmī, vecc iki dıraḫmī; ʿasel ile maʿcūn kılınır.

Taḳṭīrü'l-Bevl: Bu ḳurṣa taḳṭīre ve ẕevbe nāfiʿdir: Cünd-i bīdester iki dirhem, merzencūş, seẕāb, bezrü'l-benc, enīsūn her birinden birer dirhem, rummān ḥabbesi on beş ʿaded. Bu edviye daḳḳ olunup aḳriṣa ittiḫāẕ olunur; şerbeti bir dirhem miḳdārı kılınır. Ve sen beyāḍ-ı beyḍ-i raḳīḳ ile münaḳḳā ḥabb-ı ḳıs̱s̱ādan bir dirhem dahi saḳy eyle.

Ḍaʿfu'l-İntişār ve Ḍaʿfu'ş-Şehvet: O ʿilletlere nāfiʿ devā budur: Bezrü'l-baṣal iki dirhem, ḥabbu'l-circīr ve ḥabb-ı encirek ve emārkeyū-i ebyaḍ her birinden dörder dirhem, bezr-i şehdānec ve būzīdān ve fetḥ-i esdārūn ve isḳīl-i meşvā ve fānīẕ her birinden altışar dirhem, şeşḳāḳul üç dirhem, simsim-i münaḳḳā beş dirhem. Bu edviye daḳḳ ve ḫalṭ olunur ve şerbeti iki dirhem olup ṭılā-i memzūc ile saḳy olunur. Ve keẕālik o ʿillete bu devā dahi nāfiʿdir: ʿUrūḳ-ı fādsūnec yaʿnī helyūn ve leben-i baḳar ve semn-i baḳar her birinden üçer rıṭl ve bezr-i circīr ve bezr-i cizr ve bezr-i şelcem her birinden üçer evāḳī. Edviye-i yābiseler leben ile ḫalṭ olunur; şerbeti beş istār veyāhūd on istār olur. Edviye-i meẕkūre ḫalṭ-ı mevṣūftan sonra leben zāil ve semn bāḳī olunca ḳadar ṭabḫ olunup taṣfiye olduktan sonra saḳy olunur.

Ṣıfat-ı Cüvārişen-i Hindī: Bu cüvārişen bāhı ziyāde ve şehvet-i cimāʿı tehyīc eder.

Terkībi Budur: Zencebīl, fülfül, dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, ḳırfe, sāẕec, sünbül, cevz-i bevvā, ṣandal-ı aḥmer, ḳāḳule, besbāse, nāġbeşt, ṭālīsfer, ḳaranfül, suʿd, ṭabāşīr, cevz-i Hindī her birinden üçer evāḳī, misk, kāfūr onar mis̱ḳāl, sükker, ṭaberzed. Mecmūʿ edviye mis̱illi bu meẕkūrlar medḳūḳan ve menḫūlen menzūʿu'r-rıġve ʿasel ile maʿcūn kılınır; şerbeti iki dirhem olur.

Ṣıfat-ı Devā-i Āḫer: Bāhı ziyāde eder, mülūka ṣāliḥ devā olur: Ẕeneb-i saḳanḳūr bir buçuk ūḳıyye, bezr-i şelcem, bezr-i lift, bezrü'l-baṣali'l-ebyaḍı'l-ḥulv, bezrü'l-encüre, bezrü'l-circīr, düyūk ḫuṣyesi her birinden birer ūḳıyye, fülfül-i ebyaḍ, fülfül-i esved, dār-ı fülfül her birinden beşer dirhem, baṣal-ı fār-ı meşvī ve o ᶜaṣāfīr edmiġası ki ẕükūr ola ve ḥīṭānda taᶜaşşüş eyleye yaᶜnī dīvārlara yuva yapa ve ᶜāḳırḳarḥā her birinden dörder dirhem ve ṣanevber-i muḳaşşer iki buçuk ūḳıyye ve lisān-ı ᶜaṣāfīr altı dirhem. Bu edviyeler daḳḳ olunup semn-i baḳar ve semnin iki s̱ülüs̱ü miḳdārı ᶜasel ile maᶜcūn kılınır ve bir inā içine vaḍᶜ olunup refᶜ olunur ve şerbet-i vāḥidesi nıṣf dirhemdir baᶜde'l-ġıdā şarāb-ı ḥulv ile şürb olunur.

ᶜĀne ve Ḳaḍīb ve Külyeler Muḥāẕātında Olan ᶜUḍvlar Temrīḫ Olunacak Dühn Ṣıfatıdır: Bāᵓet-i şehveti müfettiḳ ve müheyyic olup o ḳuvveti ziyāde eder.

Terkībi Budur: Ūferbiyūn, ḳınne her birinden ikişer dirhem, besbāse bir dirhem, dār-ı fülfül bir buçuk dirhem, ᶜāḳırḳarḥā iki buçuk dirhem, bezr-i circīr, cünd-i bīdester, şemᶜ her birinden yarımşar dirhem, dühn-i nerces bir buçuk ūḳıyye. Edviye-i yābise daḳḳ olunur ve şemᶜ dühn ile teẕvīb olunup üzerine edviye ilḳā olunur ve ceyyiden ḫalṭ olunup onun ile mevāḍiᶜ-i mezkūre temrīḫ olunur.

Ferzice: Bu ferzice raḥim-i bāride nāfiᶜ ve verem-i ṣulbü muḥallildir: Merhem-i diyāḫalūn, merhem-i bāsilīḳūn, şaḥmu's-s̱evr, ṣamġu'l-levz, şaḥmu'd-decāc, şaḥm-ı baṭṭ, muḫḫ-ı sāḳ-ı iyyel, [591b] zübdü'l-ġanem, lübnā, dühn-i nārdīn her birinden birer ūḳıyye, mürr-i ṣāfī nıṣf ūḳıyye, zaᶜferān iki dirhem. Şuḥūm dühn ile teẕvīb olunup cemīᶜan edviye cemᶜ ve ḫalṭ olunur ve ṣūftan mütteḫaẕ bir ferzice üzere vaḍᶜ olunup istiᶜmāl olunur. Bu ẕikr olunan ferzice ṣalābet-i raḥime ve raḥim berdine dahi nāfiᶜdir.

Maḳāle-i Sābiᶜa Evcāᶜ-ı Mefāṣıl ve Niḳris ve ᶜIrḳu'n-Nesā Edviyeleri Beyānındadır

Ḍımād-ı Vecaᶜu'l-Mefāṣıl: Şevkerān ve ġārīḳūn ile ittiḫāẕ olunup devā-i münciḥ olur.

Aḫlāṭı Budur: Bezr-i şevkerān, ġārīḳūn, ḥulbe her birinden birer ḳısṭ, būraḳ bir ūḳıyye, şemᶜ, rātiyānec, uşşaḳ, zeyt-i ᶜatīḳ her birinden birer rıṭl,

muḫḫ-ı ʿiẓām-ı iyyel, uṣūl-i sūsenü'l-alūzīḳī her birinden dörder evāḳī.[40] Edviye-i yābise daḳḳ olunup elekten geçirilir ve edviye-i ẕāibe dahi teẕvīb olunup sovuyunca ḳadar terk olunur ve edviye-i yābise üzerine ilḳā olunup ḫalṭ olunur ve baʿdehu istiʿmāl olunur. Ve ʿile-i meẕkūreye bu devā dahi nāfiʿ olur: Sūrincān iki dirhem, ḥabaḳ-ı nehrī üç dirhem, fülfül, kemmūn her birinden dörder dirhem. Devālar daḳḳ olunur, şerbet-i vāḥidesi bir dirhem kılınır, mā-ı ʿasel ile şürb olunur.

Merhem: Ricle ʿārıḍ olam ḍaʿfa nāfiʿ olur: Esārūn, ṣabır, şiyāf-ı māmīs̱ā, şeyṭarec, küsb, anzerūt, mürr her birinden üçer dirhem, cünd-i bīdester dörder dirhem. Bu edviyeler daḳḳ ve ṭılā-i ṭayyibü'r-rīḥ ile saḥḳ olunup mevḍiʿe ṭılā olunur.

Ḥabb: Bu ḥabb hezār-ceşān denmekle maʿrūf fāşerā ile maʿmūl olur, niḳrise ve verikeyn vecaʿına ve vecaʿ-ı mefāṣıla nāfiʿ olur.

Terkībi Budur: Hezār-ceşān bir dirhem, sūrincān yirmi dirhem, kemmūn-ı Kirmānī, dār-ı ṣīnī, saʿter-i Fārsī, zerāvend-i müdaḥrec, zencebīl, varaḳ-ı keber, remādu'l-ḫaṭāṭīf her birinden birer dirhem. Bu edviyeler medḳūḳan mesḥūḳan şarāb ile maʿcūn kılınıp ondan ḥubūb-ı ṣıġār ittiḫāẕ olunur ve ẓıllda tecfīf olunur; onun şerbeti nıṣf dirhem kılınıp içinde şebb ṭabḫ olunan su ile şürb olunur veyāhūd o edviyeden nıṣf dirhem, iki milʿaḳa mā-ı ʿasel, mazu ve bir milʿaḳa zeyt ile içinde şebb ṭabḫ olunduktan sonra şürb olunur.

Ḥabb-ı Āḫer: Bu ḥabb ḥınnā ile ʿamel olunur, niḳriste tecribe olunup ḥamd olunmuştur.

Ṣıfatı Budur: Menzūʿu'n-nevā ihlīlec-i esved on dirhem, belīlec, emlec, şeyṭarec, dār-ı ṣīnī, zencebīl, dār-ı fülfül, milḥ-i Hindī her birinden üçer dirhem, ṣabır otuz dirhem, saʿter-i Fārsī, aṣl-ı keber, muḳl, ḥınnā her birinden ikişer dirhem, sūrincān mecmūʿ edviye mis̱lli daḳḳ olunup elekten geçirilir, muḳl şarābda naḳʿ olunur ve ḫalṭ olunduktan sonra maʿcūn kılınıp ḥubūb-ı ṣaġīre ittiḫāẕ olunur ve şerbeti iki dirhem vezninde olur.

ʿIrḳu'n-nesā: ʿIrḳu'n-nesā devāsı denmekle maʿrūf olup o ʿillet-i teskīn-i belīġ ile teskīn eden devā budur: Zift iki cüzʾ, nār iṣābet eylemedik kibrīt bir cüzʾ. Bu ikisi cemīʿan saḥḳ ve ḫalṭ olunur ve devā iltizāḳ eylemesin için

40 [Yazmada "dirhem" evāḳī].

ᶜalīl ḥammāma idḫāl olunup baᶜdehu mevḍiᶜe o edviye-i maḫlūṭa nes̱r olunur ve üzerine bir ḳırṭās dahi ilzāḳ olunup o ḳırṭās min-ḳıbeli nefsihi sāḳıṭ olunca ḳadar üzerinde terk olunur.

en-Niḳris: Bu ᶜilletin muᶜālecesi evcāᶜ-ı mefāṣıl bābında ẕikr olunan şevkerān devāsıdır, bu bābda menfaᶜati meblaġ-ı ġāyete bāliġadır.

Maḳāle-i S̱āmine Devāu'ṣ-S̱aᶜleb Edviyesidir

Ṣıfat-ı Leṭūḫ: Dāü's̱-s̱aᶜlebe nāfiᶜ leṭūḫ budur: Ūferbiyūn, s̱āfsiyā, dühn-i ġār her birinden ikişer mis̱ḳāli, nār iṣābet eylemedik kibrīt, ḫarbaḳ-ı ebyaḍ ve ḫarbaḳ-ı esvedden hangisi mevcūd ise o o mevcūd olan bu meẕkūrların her birinden birer mis̱ḳāl aḫẕ olunup medḳūḳaten ve menḫūleten cemᶜ olunur ve dokuz dirhem mūm-ı müẕāb maᶜa-dühni'l-ġār ve dühni'l-ḫırvaᶜ veyāhūd maᶜa-zeyti'l-ᶜatīḳ ḫalṭ olunup istiᶜmāl olunur. Dāü's̱-s̱aᶜleb ᶜilleti ṭavīle olup ᶜilācı ᶜusretli olur ise ẕikr olunan devā ona ḳavī ᶜilāc olur. Cālīnūs dedi ki ben bu devāya baᶜḍı evḳātta bir mis̱ḳāl ḥurf ve iki mis̱ḳāl zebedü'l-baḥri'l-muḥraḳ ḫalṭ eyledim.

Ḥiḍāb-ı Müsevvid: Cālīnūs zuᶜm eyledi ki kelbin bevli aḫẕ olunup beş gün veyāhūd altı gün miḳdārı taᶜfīn olunsa ve baᶜdehu tesvīdi murād olunan şaᶜr onlar ile ġasl olunsa o şaᶜrı tesvīd eder ve onun sevādı ṭūl-ı müddet ḥattā bir sene bāḳī kalır, el-ᶜuhdetü ᶜalā-men ḳāle ẕālike.

Maḳāle-i Tāsiᶜa Künnāş-ı Sāhir'de Ẕikr Olunduğu Üzere Ekyāl ve Evzān Ṣıfatında Olan Kelāmdır

Sāhir dedi ki:

Ḳısṭ: Zeytte on sekiz ūḳıyye ve şarābda seksen rıṭl ve ᶜaselde yirmi üç buçuk rıṭldır.

Ḳūs̱ūy: Zeytte dokuz ūḳıyye, şarābda on ūḳıyye, ᶜaselde on üç buçuk ūḳıyyedir.

Eksūnāfen: Zeytten on altı dıraḫmī, şarābdan iki ūḳıyye ve rubuᶜ dıraḫmī, ᶜaselden üç ūḳıyye ve bir ūḳıyyenin rubuᶜu ve s̱ümünü.

Ḳuvānūs: Zeytten on iki dıraḫmī ve şarābdan bir ūḳıyye ve nıṣf dıraḫmī ve bir dıraḫmīnin dahi s̱ülüs̱ü, ᶜaselden iki ūḳıyye ve rubuᶜ ūḳıyye.

Mesṭūrūn-ı Ṣaġīr: Zeytten altı dıraḫmās, şarābdan yirmi ġırāmī ve ᶜasel-den yedi dıraḫmās.

Maḳāle-i ᶜĀşirede Yūḥannā İbn Serāfiyūn Künnāşında Mevcūd Olan Mekāil ve Evzān Ẕikr Olunur

Serāfiyūn dedi ki benim cemᶜ eylediğim künnāşım ẕikri ātī mekāil ve evzāndan müstaġnī olur, zīrā ben kendi künnāşımda mekāil ve evzānı lüġat-i ᶜArabiyye aṣḥābının ẕikr eyledikleri elfāẓ-ı Yūnāniyye-i ġarībeyi īrāddan iᶜrāḍ eyledim velākin benim taḥrīrātıma işrāf ve iḳbāl edenlerden bir ḳavm ekyāl ve evzānın Yūnānī ve Rūmī esāmīlerinin künnāşımda ẕikr olunmasına raġbet edip benim künnāşımın ġayri künnāşlarda intifāᶜ olunmak için o esāmīleri ẕikr ve taᶜlīmimi benden suʾāl ve ṭaleb eylemeleri ile merāmlarına isᶜāf eyledim.

el-Ḳısṭ: Lüġat-ı Yūnāniyye üzere teḫāṭub eden şuᶜūb ve ḳabāilin küllīsi ḳısṭı istiᶜmālde müttefiḳlerdir ve onlar katında maᶜnāsı maᶜrūftur, ammā keylde ittifāḳları yoktur, zīrā onların baᶜḍıları keyli baᶜḍı āḫerin istiᶜmāli ḫilāfı üzere istiᶜmāl ederler. Ve ᶜinde'r-Rūm ḳısṭ dokuz buçuk rıṭl ve südüs rıṭldır, bi-ḥisābi ūḳıyye yirmi ūḳıyye eder. Anṭālīḳī ve Mıṣrī ḳısṭ on altı ūḳıyyedir.

el-Menn: Kırk istār.

er-Rıṭl: Yirmi istār.

el-İstār: Altı dirhem ve iki dānıḳ, bi-ḥisābı mis̱ḳāl dört mis̱ḳāldir.

ed-Dıraḫmī: Bir mis̱ḳāldir.

ed-Devraḳ, Devraḳ-ı Anṭālīḳī: sekiz cevhīn.

el-Cevhīn:[41] Cevhīn-i vāḥid ḳısṭ-ı Rūmī ile altı ḳısṭtır

el-.Ḳūṭūlī: el-Vāḥid yedi ūḳıyye.

el-Mesṭūrūnu'l-Kebīr: Üç ūḳıyye.

el-Mesṭūrūnu'ṣ-Ṣaġīr: Altı dıraḫmī.

el-Eksūnāfin: On sekiz dıraḫmī.

el-Ḳuvānūs: Bir buçuk ūḳıyye.

el-Ġıramā: Rubuᶜ dirhem ile iki dānıḳ arasıdır veyāhūd dahi eḳalldir.

41 "Ūnūḳus" nüsḫa.

el-Unḳus:[42] Bir ūḳıyye.
el-Ūḳıyye: Yedi mis̱ḳāl
el-Evn: Bir ūḳıyye.
Eyānu'l-ᶜAsel:[43] İki buçuk rıṭl.
Eyānu'd-Dühn: Bir buçuk menn.
ed-Devraḳ: Üç rıṭl.
Ḳısṭu'l-ᶜAsel: İki buçuk rıṭl.
el-Hāmīn: Beş istār ve yirmi dirhem ve dört ūs̱ūlū.[44]
Ş̱āmūnā: Bir mennin ᶜöşrü ve nıṣf öşrü.
el-Bāḳılātu'l-Mıṣriyye: Dört şāmūnāt.
Ūs̱ūlū: Bir buçuk dānıḳ.
Kemāviḫusu'l-İskenderānī: Üç ūs̱ūlū.
el-Bunduḳatu'l-Vāḥide: Bir dıraḫmī.
el-Cevze: On dört şāmūnā
eṣ-Ṣadefetü'l-Kebīre: On dört şāmūnā.
el-Bāḳılātu'l-Yūnāniyye: İki şāmūnā ve iki ūs̱ūlū.
es-Sükerrece: Altı istār ve rubuᶜ istār.
Milᶜaḳatu'l-ᶜAsel: Dört mis̱ḳāl.
Milᶜaḳatu'l-Edviye: Bir mis̱ḳāl ve bir dirhem.
en-Neyṭalu'l-Vāḥid: İki istār
ed-Dıraḫmī: Altı [592a] ūs̱ūlāt. Her ūs̱ūlū üçer ḳīrāṭ ve her ḳīrāṭ dörder şaᶜīre. Üç ūs̱ūlū dokuz ḳīrāṭ.
el-Ḳuvānūs: Bir buçuk ūḳıyye.
el-Ḳuvānūseyn: Üç ūḳıyye.
S̱emāniyetü Ūs̱ūlū: Yirmi dört ḳīrāṭ.

Bizim bu ẕikr eylediklerimiz mekāil ve evzāndan müstaᶜmel olup ṭıbbda düstūru'l-ᶜamel olanlardır.

Muṣannif der ki biz vaᶜdimize vefā edip aḳrabāẕīni bu maḳāmda ḫatm eyledik, *Ḳānūn*-ı ṭıbbiyyenin kitāb-ı ḫāmisi dahi āḫir oldu. Ḥaḳḳ-ı ḥamd ile Allāhu taᶜālāya ḥamd ve Allāhu taᶜālānın nebīsi Ḥaḍret-i Muḥammed

42 "Ūnūḳus" nüsḫa.
43 "Enābu'l-ᶜasel" nüsḫa.
44 "Ūbūlū" nüsḫa.

el-muṣṭafā ḥaḍretlerine ve āl ve aṣḥābına ṣalāt, selām olsun. Ḳad temme tebessümü'l-ḳırṭāsi bi-bükāi'l-aḳlāmi ve'stekmele teravvuḍu'l-beyāni fī-riyāḍi'l-kelāmi bi'l-ferāġi min tercemeti Kitābi'l-*Ḳānūn*i'l-meşḥūni bi'd-düreri'l-meknūni ᶜalā-vechin yeteyesserü minhā aẖẕü'l-māᶜūni ve lem āle cehden fī-ḥalli iᶜḍālihi ve tafṣīli icmālihi ve istinbāṭi rumūzihi ve istiẖrāci künūzihi.

Fe'l-ḥamdü lillāhilleẕī hedānā li-hāẕā, vemā künnā linehtediye levlā en hedānallāhu. Ve ṣallallāhu ᶜalā-nebiyyinā Muḥammedin ve ālihi ve ṣaḥbihi ecmaᶜīn. Rabbenā ātinā fi'd-dünyā ḥaseneten ve fi'l-āẖireti ḥaseneten ve ḳınā ᶜaẕābe'n-nāri. Rabbenā lā tuʾāẖiẕnā in nesīnā ev aẖṭaʾnā velā tusalliṭ ᶜaleynā men lā yerḥamunā. Allāhümme'cᶜalhü minke fī-ᶜiyāẕin menīᶜin ve ḥırzin ḥaṣīnin bi-ḥayṯü tüdāvilihu eyādi'l-müstemiddīne minhü velā yenālü men yaḳṣiduhu bi-sūʾin. Ve'cᶜalhü şifāen li-men yesḳamu ve yesūʾ ve münne ᶜaleyye ve ᶜalā menne ve esānī fī-taḥṣīlihi bi-ecri'l-ᶜiyādeti. Ve'cᶜalhü lenā sebeben li'l-ḥüsnā ve'z-ziyādeti. Cezallāhu sulṭānenā ᶜannā ve ᶜan cemīᶜi'l-müslimīne aḥsene'l-cezāi ve şaḥḥane sicillāti ḥasenātihi bimā lā-yuḥṣā ḥayṯü nāle bi-iḥyāi hāẕe'l-eṯeri mā-lem yenelhü'l-aḳdemūne ve lā ẖaṭara fī-ẖāṭırı ṣāḥibi'l-*Ḳānūn*i. Fe-innehu eṯerün li-teveccühi cinānihi ve hücūmi iḥsānihi. Elā ve hüve's-sulṭānu'bni'sulṭāni'bni's-sulṭān es-Sultānu'l-Ġāzī Muṣṭafā Hān ibn es-Sulṭān Aḥmed Hān ibn es-Sulṭān Muḥammed Han ẖalledallāhu mülkehu ve ebbede salṭanatehu ve efāḍa ᶜale'l-ᶜālemīne birrehu ve iḥsānehu. Allāhümme ellif beyne'l-ḳulūbi fī-ḥubbihi ve ṭāᶜatihi ve'cᶜal efʾideten mine'n-nāsi tehvī ileyhi külle yevmin ve sāᶜatihi va'ġfir lehu ve li-vālideyhi ve li-ecdādihi'l-aḳdemīnelleẕīne sābeḳū ilā maġfiretin min-rabbihim bi-muḥāfaẓati'd-dīni fī-ḥıṣni'l-yaḳīn ve bārik fī-ẕürriyyātihi tetenāselūne muᶜammerīne ve dāimīne fī-devleti'l-islāmi sādāten ḳāimīne. Ve eyyid vüzerāehu ve vükelāehu teʾyīden müʾezzeren. Ve'cᶜal ᶜulemāehu fī-aᶜyüni'n-nāsi mehīben ve muvaḳḳaren ve veffiḳ cünūdehu li-saᶜyin meşkūrin. Ve'cᶜali'l-müʾminūne kāffeten şākirīne ve müstaġfirīne innehu raḥīmun ġafūrun. Rabbi'cᶜalnī muḳīme'ṣ-ṣalāti ve min ẕürriyyetī. Rabbenā ve tuḳabbel duᶜāe, rabbenā'gfir lī ve li-vālideyye ve li'l-müʾminīne yevme yeḳūmu'l-hisābu ve yetūbullāhu ᶜalā-men tābe. Subḥāne rabbünā rabbü'l-ᶜizzeti ᶜammā yaṣifūne. Ve selāmun ᶜale'l-mürselīne ve'l-ḥamdü lillāhi rabbi'l-ᶜālemīne.

el-KĀNŪN Fİ'T-TIB TERCÜMESİ SÖZLÜĞÜ

Not: Bitki adlarında ve tanımlanmasında ve isimlendirilmesinde müfredat metinlerinde her zaman müştereklik bulunmaz. Bu itibarla bu lügatın münhasıran bu metnin lügati olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bitki adları ve bitkinin bir bölümü (kök, meyve gibi) ayrı ayrı adlandırıldığı gibi bazen metinde bitkinin kendisiyle parçasının ortak kavramla karşılanabildiği de gözardı edilmemelidir. *Kānūn*'da yer alan bazı kelimeler lügatlarda yer almaz, bunların dışında zaman zaman kıyas dışı üretmelerle karşılaştığımız oldu; her hālükārda maddenin adlandırmasında esas konteks oldu. Bilhassa eski Yunanca menşeli terimlerde kadim yazmalarda asla bir müşterek zabıt bulunmaz, üstelik ortak ismin imlasında hayli farklılıklar bulunur. Bu hususlarda standart lügatlarda zabıt bulunduğunda onlar esas alınmakla beraber lügatlardaki zabıtların da subjektif olduğunu belirtmeliyiz. Bu müşkül vaziyetin içinden çıkmak her zaman zor oldu; bazen ana metinde seslendirmenin yanında imlasını vermek zarureti doğdu.

Karşılıklarda eş anlamlılar doğrudan metinden karşılanmıştır, bu karşılıkların transkripsiyonlu olmaları kelimenin tercümede geçtiği, mütercim ya da müellif tarafından müteradif olarak kullanıldığı içindir. Bazı nadde başlarının karşılıklarını şüpheli bulduğumuz da bu vaziyeti soru işaretiyle belirttik. Basit ve birleşik kelimelerin karşılıklarının doğu ve batıda yapılan çalışmalarda uyumsuzluk had safhadadır; birçoğunda şüpheli ifadeler ya da çelişkili karşılıklar bulunur, bilhassa birçok bitki ve hayvanlarda Latince karşılıklarındaki tutarsızlık göz önünde tutulduğunda hazırladığımız bu sözlüğe kati bir muhkemlik yükleyemediğimizi itiraf etmeliyiz, vakıa çaba gösterdik. Bu sözlükte eserin tamamının söz varlığını tesbit amaçlanmadı. Ekseriyetle vokabüler ele alınmakla beraber anlamlandırma ve karşılık tesbitinde ihtiyatlı bir iddia söz konusudur. Daha iyi bir *Kānūn* sözlüğünün eski kültürü hakkıyla bilen salahiyetli tabip akademisyenler elinden çıkması gerektiği açıktır, yine de doğruyu bulabilmek için elimizden geleni yapmaya çalıştık.

Ragıp Paşa nüshasında bazı kelimelerin zabtı verilmiştir, bu zabıtlar kimi zaman standart lügatlarla uyuşmaz; sözlüğümüzde bazı kelimelerin

standart sözlüklerin zabıtlarıyla farklılıkları mütercim nüshasına itibar etmemizden kaynaklanmıştır. Eserin akrabadin kısmını oluşturan son cildinde terkipler uzun uzadıya ve zaman zaman da ortak isimde farklı formüllerle işlenir, sözlükte bu husus kısa tutuldu, teferruatı için eserin akrabadin cildine bakılmalı.

Kānūn tercümesinden şahit olarak gösterilen alıntılar Hamidiye'nin ana metninden ve Ragıp Paşa'nın derkenarlarındandır. Derkenarları müstakil bir *Kānūn* lügatı hüviyetinde olan Ragıp Paşa nüshasının verileri lügatımıza dahil edilmiştir.

Terimlerde bir yığın esere müracaat edilmekle beraber en ziyade kullandığımız ana kaynaklar şunlardır:

Akīlī Horasānī, *Mahzenü'l-Edviye*, Tahran, 1992, Tahran, 1992.

Gregorius Abu l-Faraj (Barhebraeus), *The Abridged Version of "The Book Of Simple Drugs" of Ahmad ibn Muhammad al-Ghafiqi*, edited with an English translation by M. Meyerhof and G.P. Sobhy, I-IV, Cairo 1937.

Iman al-Ramadan, Le Lexique Technique De La Medecine Arabe: Etude Terminologique d'Al-Qanun Fi al-Tibb d'Ibn Sina (Avicenne, XI. Siecle), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Lyon, 2007.

J. Hirschberg - J. Lippert, *Die Augenheilkunde Des İbn Sina Aus Dem Arabischen Übersetzt Und Erlautert*, Leipzig, 1902.

Joh. L. Schlimmer, *Terminologi Medico-Pharmaceutique*, Tahran, 1874.

L. Leclerc, "İbn el-Beithar, Traite Des Simple, Tome Premier", Notices et Extraits Des Manuscrits De La Bibliotheque Nationale et Autres Bibliotheques, Paris, 1877, c. 23, s. 10-466; "İbn el-Beithar, Traite Des Simple, Tome Deuxieme", Notices et Extraits Des Manuscrits De La Bibliotheque Nationale et Autres Bibliotheques, Paris, 1881, c. 25, s. 1-492; "İbn el-Beithar, Traite Des Simple, Tome Troisieme", Notices et Extraits Des Manuscrits De La Bibliotheque Nationale et Autres Bibliotheques, Paris, 1883, c. 26, s. 1-486.

Matthew Wood vd. *Traditional Western Herbalism and Pulse Evaluation*, United States, 2015.

Max Simon, *Sieben Büsher Anatomie Des Galen I-II*, Leipzig, 1906.

Mirza Ali Ekber Han Dihhudā, *Lugātnāme* I-XIV, Tahran, 1335.

Mourad Mokni, "La Peau et Ses Maladies, D'Après Un Traité De Médecine Tardif" Universite De Tunis Faculte Des Sciences Humaines et Sociales De Tunis (Directeur: Pr Mounira Chapoutot-Remadi).

Muhammed b. Hüseyin b. Halef Tebrīzī, *Tibyān-ı Nāfiᶜ Der-Terceme-i Burhān-ı Kātıᶜ* I-II, trc. Mütercim Asım, İstanbul, 1287.

Muhammed b. Yūsuf el-Herevī, *Bahrü'l-Cevāhir*, (*The Buhr-ool-Juwāhir*), Calcutta, 1830.

Muhammed Selīm en-Naīmī, *Tekmiletü'l-Meᶜācimi'l-Arabiyye* I-XI, Bağdat, 1980.

Muwaffaq ibn Ali al-Harawi, *K. al-Abniya An Haqaiq al-Adwiya*, haz. Mazen Amawi, Carl Ehrig-Eggert, Eckhard Neubauer, Frankfurt, 1996.

Mütercim Asım Efendi, *Okyānūsu'l-Basīt Fi Tercemeti'l-Kāmūsi'l-Muhīt* I-VI, Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi (haz.), İstanbul, 2014.

O. Cameron Gruner, *Treatise On The Canon Of Medicine Of Avicenna*, New York, 1973.

Osbaldeston, Wood, *The Greek Herbal of Dioscorides* I-IV, Johannesburg, 2000.

P. De Koning, *Traite Sur Le Calcul Dans Les Reins et Dans La Vessie Par Abū Bekr Muhammed İbn Zakariyā Al-Rāzī*, Leide, 1896.

P. De Koning, *Trois Traites D'Anatomie Arabes Par Muhammed İbn Zakariyyā Al-Rāzī, ᶜAli İbn Al-ᶜAbbās et ᶜAli İbn Sīnā Texte İnedi De Deux Traites*, Leide, 1903.

R. Dozy, Supplement Aux Dictionnaires Arabes I-II, Leyde, 1881.

Vankulu Mehmed Efendi, *Vankulu Lügati* I-II, Mustafa Koç - Eyyüp Tanrıverdi (haz.), İstanbul, 2014.

aᶜbaḳ: Daha bulaşık, ilişik, elṣaḳ.

ᶜabāle, ᶜabālet: İri ve yumru olmak, ᶜabel, ḍaḥāmet.

ābār: Kurşun, üsrüb, ānük, reṣāṣ-ı esved (Plumbum nigrum); yanmış kurşun, reṣāṣ-ı muḥraḳ: "Ābār ve ānük elfāẓ-ı müterādifedendir, reṣāṣ-ı esved maᶜnāsınadır yaᶜnī kurşun maᶜnāsınadır. *Ḳānūn*'un muḫtārı budur. Ve baᶜḍılar farḳ edip derler ki "Ābār" muḥraḳ olan reṣāṣtır ve "ānük" reṣāṣ-ı esveddir." (146a)

ābār: Kuyular. Bkz. biʾr.

abaşḳa: Bkz. ḥazāzu'ṣ-ṣaḫr

ābāṭ: Koltuk altları. Bkz. ibṭ

ᶜabb: Ağzı suyla doldurup bir solukta içmek: "ᶜAbb" bilā-maṣṣin ḫilāf-ı sünnet ağzını doldurarak su içmektir." (345a)

ᶜabdülleẕīẕ: Abdülleziz bitkisi, ḥabbu'l-ᶜazīz (Cyperus esculentus): "Ve bu ṣınf-ı s̱ānīye ḥabbu'l-ᶜazīz derler ki ᶜāmme taḥrīf edip ᶜabdülleẕīẕ derler." (177b) Bkz. ḥabbu'z-zelem

ᶜabel: İri ve yumru olmak, ḍaḫāmet.

ᶜabes̱: Oynamak, laᶜib; boş şeyle meşgul olmak; yoklamak.

ᶜabeys̱erān: Biberiye (Rosmarinus officinalis)

ābḫī: Bir tarçın türü.

āb-ı fātir: Ilık su, mā-ı fātir, ılıcak su.

ābī: Aykırı, farklı.

ᶜabīṭ: Sağlıklıyken boğazlanmış genç hayvan.

ābkāme: Bkz. mürrī

ᶜabl, ᶜable: İri ve yumru; iri kemikli olanlar.

ᶜablāt: İri yarı olan kadınlar.

ābnūs: Abanoz (Diospyros ebenum)

ᶜAbūr: Bkz. Şiᶜrā-yı Yemāniyye

āb-zen: Havuz: "Eger āb-zen istiᶜmāl ederler ise yaᶜnī ḥālā beyne'n-nās ḳulleteyn demekle maᶜrūf ḥavḍ-ı ḥammāma girerler ise" (101b)

ābzūnu'l-berr: Bkz. ṭalāyiyūn

ᶜāc: Fil dişi.

ᶜacācīl: Erkek buzağılar, danalar: "ᶜAcācīl-i ṣıġār yaᶜnī küçük dana eti ve ḥumlān yaᶜnī kuzu eti" (102b) Bkz. ᶜicl

ācāl: Eceller.

ācāl-i iḫtirāmiyye: Zamansız eceller, ölümler: "Bu maḳāmda bir nevᶜ ācāl dahi vardır ki ona ācāl-i iḫtirāmī derler. Bu ācāl-i iḫtirāmiyye ācāl-i ṭabīᶜiyyenin ġayrı ve āḫeridir yaᶜnī sıfāt-ı ᶜaraḍiyyede ve sıfāt-ı ẕātiyyede muḫālifidir." (6b)

ācāl-i ṭabīᶜiyye: Doğal, zamanında gelen eceller, ölümler: "Her bir şaḫṣ için teʾcīl olunan mevt-i ṭabīᶜī bu basṭ olunan inġımār ve iḥtināḳ ile ḥādis̱ olan fenā ve helāktır ki ona ecel-i müsemmā dahi derler. Bu ecel-i müsemmā her şaḫṣa ᶜinde nefḫi'r-rūḥ ifāḍa olunan ruṭūbet ve ḥarāret-i ġarīziyyeler ḥasebiyle muḫtelif olur. Ve bu ācāl ācāl-i ṭabīᶜiyye olur." (6b)

ācām: Sık ağaçlı; bataklık, sulak yer; kamışlıklar: "Ve "ācām" maḳṣab yaᶜnī kamışlık maᶜnāsınadır." (38b)

ācāmī, ācāmiyye: Sazlıkta olan; etrafı yosun tutmuş taşlarla çevrili yerin suyu, mā-ı ücümī: "Ācāmiyye o suya derler ki onun eṭrāfında ḥıcāre-i kes̱īre olur, o ḥıcārenin üzerine ṭuḥlub gibi aḫḍar ve yeşil nesneler ᶜālī olur yaᶜnī yosun tutar. (51a); "Ācāmī" "eceme"ye mensūb demektir. "Eceme" sık ağaçlık maᶜnāsınadır." (143a) Bkz. mā-ı ücümī, ācāmī

ᶜacāyiz: Çok yaşlı kadınlar.

ᶜacel: Öküz arabası, kağnı.

ᶜacele: Sürat.

ᶜacem: Çekirdek.

aᶜcer: Daha yoğun, ağlaẓ.

aᶜcez: Daha aciz.

acı bakla: bkz. türmüs

acı tere: Bkz. çirçir

ᶜācī: Bkz. levn-i ᶜācī

ᶜacīf: Zayıf.

ācin, ācine: Tadı ve rengi bozulmuş olan.

ᶜacīn: Mayasız hamur; macun.

ᶜacīn-i daḳīḳ: Un hamuru.

ᶜacīn-i ḫamīr: Mayalı ekmek, mayalı hamur: "ᶜAcīn-i ḫamīr, mayalı olan etmek" (308a)

ᶜaciz: Sağrı kemiği, kuyruk sokumu, ᶜaẓm-ı ᶜaciz, os sacrum.

ᶜacn: Yoğurmak.

ᶜacr: Bükülme, taᶜcīr.

ācürr, ācürre: Kiremit.

ācürr-i maṭbūḫ: Bkz. ḳarāmīd

ada soğanı: bkz. isḳīl

aᶜdā: Düşmanlar.

aᶜḍā: Uzuvlar.

aḍᶜaf: Daha zayıf.

aᶜḍā-i āliye: "Aᶜḍā-i ᶜāliye" birkaç aᶜḍā-i müteşābiheden mürekkeb olan ᶜuḍva derler." (322b) bkz. aᶜḍā-i mürekkebe

aᶜḍā-i ᶜaṣabāniyye: Mide, rahim gini sinirlerden oluşan uzuvlar.

aᶜḍā-i aṣliyye: Kemik, sinir ve damarlar.

aᶜḍā-i ᶜayn: Göz organları: Göz (ᶜayn), göz kapağı (cefn)

aᶜḍā-i balġamiyye: Beyin (dimāġ).

aᶜḍā-i basīṭa: Bkz. aᶜḍā-i müteşābihe

aᶜḍā-i bāṭıne: İç organlar.

aᶜḍā-i ġıdā: Mide (miᶜde), karaciğer (kebid) ve dalak (ṭıḥāl).

aᶜḍā-i leyyine: Kemik olmayan, et gibi yumuşak karakterli unsurlar.

aᶜḍā-i müfrede: Vücutta parçanın bulunduğu bütünle parçanın isim ve tarifte et, kemik, sinir, kıkırdak, atar ve toplar damarlar, zarlar gibi eşleştiği uzuvlar, aᶜḍā-i müteşābihe, müteşābihü'l-eczā aᶜḍā, aᶜḍā-i müteşābihetü'l-eczā:, eczā-i müteşābihe, aᶜḍā-i basīṭa: "Aᶜḍā-i müfrede o ᶜuḍvdur ki o ᶜuḍvun eczā-i maḥsūsesinden hangi cüzᵓ-i maḥsūs aḫẕ olunsa o cüzᵓ-i meᵓḫūẕ ismde ve taᶜrīfte külle müsāvī ola, laḥm ve eczā-i laḥm gibi ve ᶜaẓm ve ᶜaẓmın ec-

zāsı gibi ve ᶜaṣab yaᶜnī sinir ve sinirlerin eczāsı gibi ve her ne ḳadar bu meẕkūrlara müşābih var ise. Pes eczālardan her biri ve eczāların mecmūᶜu ism-i vāḥidde müşārikler olduğundan bu aᶜḍālara aᶜḍā-i müteşābihe tesmiye olundu." (9b)

aᶜḍā-i mürekkebe: Vücutta parçanın bulunduğu bütünle parçanın isim ve tariflerinin ayrı olduğu uzuvlar, aᶜḍā-i āliye, ᶜuḍv-ı ālī: yüz, el gibi: "Ve aᶜḍā-i mürekkebe o ᶜuḍvdur ki o mürekkebin eczāsından hangi cüzᵓ aḫẕ olunsa ismde ve taᶜrīfte külle müşārik olmaya, yed gibi ve vech gibi, zīrā vechten meᵓḫūẕ olan cüzᵓe vech ıṭlāḳ olunmaz ve yed dahi onun gibidir. Ve bu mürekkebe aᶜḍā-i āliye dahi derler, nefsin ḥarekāt ve efᶜālinin tamāmına o aᶜḍā-i mürekkebe ālet olmak ḥasebiyle." (9b)

aᶜḍā-i müteşābihe: Bkz. aᶜḍā-i müfrede

aᶜḍā-i müteşābihetü'l-eczā: Bkz. aᶜḍā-i müfrede

aᶜḍā-i nefḍ, aᶜḍāu'n-nefḍ: Bağırsaklar (emᶜā), böbrek (külye), mesane (meṯāne), rahim (raḥim), penis (ḳaḍīb), vajina (ferc), anüs (maḳᶜade)

aᶜḍā-i nefes: Soluk organları: gırtlak (ḥancere), bademcik (levzeteyn), küçük dil (lehāt)

aᶜḍā-i reᵓīse: Vücutta diğer uzuvların kuvvetlerinin çıkış yeri olmak ve bu itibarla şahsın ve nev'in devamını temin etmekle ana uzuv kabul edilen kalb, dimāġ, kebid ve ünṯeyeyn: "Aᶜḍā-i reᵓīse o ᶜuḍvdur ki ḳuvāların mebādī-i ūlāsı olup o ᶜuḍv şaḫṣın veyāḫūd nevᶜin beḳāsı için muḥtācun ileyh ola." (10a); "Dimāġ, kebid, ḫuṣye, ḳalb aᶜḍā-i reᵓīsedir; miᶜde ve riye ve onların emṯāli aᶜḍā-i şerīfedir." (411b) Bkz. ḫādime

aᶜḍā-i reᵓs: Beyin (dimāġ), kulak (üẕün), ağız (fem), dişler (esnān), diş eti (liṯe), dil (lisān)

aᶜḍā-i ṣadr: Akciğer (riye), soluk borusu (ḳaṣabe), damarlar (ᶜurūḳ-ı ḫaşine), atardamarlar (şerāyīn), göğüs zarı kasları (ḥicāb-ı ṣadrın ᶜaḍalleri), akciğer (riye), karaciğer (kebid), meme (ṯedy), kalb ve göğüs (ṣadr)

aᶜḍā-i ṣafrāviyye: Akciğer (riye)

aᶜḍā-i sevdāviyye: Kemikler (ᶜiẓām)

aᶜḍā-i şerīfe: Mide, karaciğer, dalak, böbrek, akciğer: "Dimāġ, kebid, ḫuṣye, ḳalb aᶜḍā-i reᵓīsedir; miᶜde ve riye ve onların emṯāli aᶜḍā-i şerīfedir." (411b)

aᶜḍā-i ẓāhire: Dış organlar, vücudun dışında bulunan ve gözle görülebilen organlar.

aᶜḍā-i zāide: Saç, tüy ve tırnaklar.

ᶜaḍal, ᶜaḍale: Adale, kas (Muscle).

ᶜaḍalāt: Adaleler, kaslar.

ᶜaḍalāt-ı aḍlāᶜ: Omurga kasları.

ᶜaḍalāt-ı ᶜaḍud: Pazı kasları: "ᶜAḍudun ᶜaḍalleri mafṣal-ı ke-

tifi taḥrīk eyleyen ᶜaḍalāttır." (19b)

ᶜaḍalāt-ı aᶜṣāb: Sinir kasları, ᶜaḍalāt-ı ᶜaṣabe.

ᶜaḍalāt-ı ᶜaṣabe, ᶜaḍalāt-ı aᶜṣāb: Sinir kasları.

ᶜaḍalāt-ı baṭn: Karın kasları.

ᶜaḍalāt-ı eṣābiᶜ: Parmak kasları.

ᶜaḍalāt-ı fātiḥa: Açma işlevi gören kaslar.

ᶜaḍalāt-ı ḥancere: Gırtlak kasları.

ᶜaḍalāt-ı ḥulḳūm: Farenks kasları.

ᶜaḍalāt-ı ḳābıḍa: Kapama işlevi gören kaslar, fleksör kaslar.

ᶜaḍalāt-ı ḳavābıḍ u bevāsıṭ: Fleksör ve antogonist kaslar.

ᶜaḍalāt-ı maḳᶜade: Anüs kasları.

ᶜaḍalāt-ı merī: Yemek borusu kasları.

ᶜaḍalāt-ı ṣadr: Göğüs kasları.

ᶜaḍalāt-ı ṣulb: Sırt kasları.

ᶜaḍalāt-ı şefeh: Dudak kasları: "ᶜAḍalāt-ı şefeh ẕikri mürūr eden ḫadd ile şefeh beyninde müşterek ᶜaḍaldir." (18a)

ᶜaḍalāt-ı terḳuve: Köprücük kemiği kasları.

ᶜaḍalāt-ı vech: Yüz kasları.

ᶜaḍale-i bāsıṭa: Sfinkter kas.

ᶜaḍale-i cebhe: Alın kası.

ᶜaḍale-i ḳābıḍa: Fleksör kas.

ᶜaḍale-i maḍġ: Zigomatik kas, musculus masseter: "Ammā ᶜaḍale-i maḍġ yaᶜnī fekki idāre edip iki cānibe imāle eden ᶜaḍale-i sāḥıḳanın mecmūᶜu iki ᶜaḍaledir ki yemīn ve yesārdan her birinde birer ᶜaḍale-i müs̱elles̱e olurlar." (18a)

ᶜaḍale-i muḥarrike: Hareket ettirici kas.

ᶜaḍale-i mükerrere: Temporal kemikte incisura mastoideadan başlayıp hiyoid kemik cisminde sonlanan, hiyoid kemiği yukarı kaldıncı, mandibulayı aşağı çekici kas, iki karınlı kas, digastrik kas, musculus digastricus: "Ammā femi fātiḥ ve fāġır ve fekk-i esfeli inzāl eden ᶜaḍale līflerinin menşeʾi ve maḥall-i ḥudūs̱u ḫalf-i üẕünde olan zevāid-i ibriyyedir yaᶜnī iğne ucu gibi küçük zāidelerdir. O līfler ḫalf-i üẕünden münḥadirler olup yalnız bir ᶜaḍale iḥdār ve ittiḫāẕ ederler; o ᶜaḍaleye ᶜaḍale-i mükerrere tesmiye olunur." (18a)

ᶜaḍale-i münbasıṭa: Antogonist kas

ᶜaḍale-i müstaḳīme: Rektus kas, doğru kas.

ᶜaḍale-i müverribe: Oblik kas.

ᶜaḍale-i üns̱eyeyn: Testisi yukarı kaldırıcı kas, musculus cremaster.

ᶜaḍale-i vecne: Zigomatik kas.

ᶜaḍaleteyi'ṣ-ṣudġ: İki şakak kası, mülteḳateyn, temporal kas, musculus temporalis: "Pes ḥareket-i inṭıbāḳ için iki ᶜaḍale ḫalḳ olundu ki o iki ᶜaḍale ᶜaḍaleteyi'ṣ-ṣudġ denmekle maᶜrūftur. Ve o iki ᶜaḍaleye mülteḳateyn dahi derler." (18a)

ᶜaḍal-i baṭn: Karın kası.

ᶜ**aḍal-i lisān:** Dil kası.

ᶜ**aḍal-i muḳarribe:** Yakınlaştırıcı kas, addüktör kas.

ᶜ**aḍal-i mübaᶜᶜide:** Uzaklaştırıcı kas, abdüktör kas.

ᶜ**aḍal-i müdebbir:** Rotator kas.

ᶜ**aḍal-i reᵓs:** Baş kası.

ᶜ**aḍal-i ṣadr:** Göğüs kası.

aḍarr: Pek zararlı.

ᶜ**adāvet:** Düşmanlık, husumet.

ᶜ**aḍāye:** Bkz. ᶜaẓāye

ᶜ**aḍb:** Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

aḍbaṭ: Daha zaptedici.

ᶜ**āḍḍ:** Isıran, ısırıcı.

ᶜ**aḍḍ:** Isırmak. Bkz. nehş, kedm

ᶜ**add:** Saymak; itibar etmek.

ᶜ**aḍḍa:** Isırık.

aḍdād: Zıt olanlar.

aᶜdel: En mutedil; en doğru.

ᶜ**adem:** Yokluk.

ᶜ**adem-i ḥaḍm:** Sindirimsizlik, hazımsızlık.

ᶜ**adem-i ḥareket:** Hareketsizlik, hareket kabiliyeti kaybı.

ᶜ**adem-i iḥsās:** Duyu yoksunluğu

ᶜ**adem-i rüᵓyet:** Görme yokluğu.

ᶜ**ades:** Mercimek (Lens esculenta)

ᶜ**ades-i berrī:** Bkz. ᶜades-i mürr

ᶜ**ades-i mā, ᶜadesü'l-mā:** Su mercimeği (Lemnoideae)

ᶜ**ades-i mürr:** Kındıra, ᶜades-i berrī (Sparganium)

ᶜ**adesī:** Mercimek şekli.

ᶜ**adesiyye:** İçinde mercimek olan yemek.

ᶜ**adesü'l-mā:** Bkz. ḫurᵓu'ḍ-ḍafādıᶜ

ᶜ**adesü'l-ḥayye:** Bir tür mercimek, mār-mercuvā.

ᶜ**ādī:** Eski; bozulmuş fasit olan.

ᶜ**adīde:** Çok.

ᶜ**ādim:** Yok, mevcut olmayan.

ᶜ**adīmetü'l-ḥiss:** His yoksunu, his özelliği olmayan.

ᶜ**ādimü'l-elem:** Ağrısız.

ᶜ**adīmü'l-ḥarāret:** Hararet olmayan, hararetsiz.

ᶜ**adīmü'r-rāyiḥa:** Kokusuz.

ᶜ**adīmü'r-rīḥ:** Rüzgārsız, yel esmeyen.

ᶜ**ādiye:** Kötü etki, zarar.

aḍlāᶜ: Kaburgalar, eyegü kemikleri.

aḍlāᶜ-ı āliye: Bkz. aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliye

aḍlāᶜ-ı ḫılf: Bkz. aḍlāᶜ-ı zūr

aḍlāᶜ-ı ḫullaṣ: Bkz. aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliye

aḍlā-ı kāẕibe: Yalancı kaburga, aḍlāᶜ-ı zūr, costae spuriae, costae asternales.

aḍlā-ı ṣādıḳa: Gerçek kaburgalar, costae verae, ᶜiẓām-ı ḫılf.

aḍlāᶜ-ı ṣadr: Göğüs kaburgaları, aḍlāᶜ-ı ḫullaṣ, costae sternales. Bkz. aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliye

aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliye: Gerçek kaburgalar (on iki), aḍlāᶜ-ı ṣadr, aḍlāᶜ-ıᶜāliye, aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜulyā, aḍlāᶜ-ı ḫullaṣ, costae verae: "Aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliye yaᶜnī yukarı ṭarafta olan yedi eyegü kemikleri tecvīf-i ṣadrı bi-tamāmihi müş-

temile ve ḳass katında yemīn ve yesār ṭarafından gelen ḍılᶜlardan her biri." (14b); "Aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliyeye aḍlāᶜ-ı ṣadr tesmiye olunur." (14b) Bkz. ḳass.

aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜulyā: Bkz. aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliye

aḍlāᶜ-ı zūr: Yalancı kaburga, yalancı eyegü, costae spuriae, aḍlāᶜ-ı ḫılf, costae asternales: "Ve aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i meẕkūrenin esfelinde olan bāḳī beş ḍılᶜ-ı ḳaṣīrler ᶜiẓām-ı ḫılf ve aḍlāᶜ-ı zūrdur yaᶜnī yalancı eyegüdür." (15a); "Aḍlāᶜ-ı zūr aḍlāᶜ-ı ḫılf dedikleridir ki sāir aḍlāᶜ gibi tāmm değildir." (332b)

aḍmide: Merhemli sargılar, plasterler. Bkz. ḍımād

aḍmide-i muḫammiḍa: Sert yakılar: ""Aḍmide-i muḫammiḍa, şiddet verici ḍımādlar." (236a)

aḍrab: Daha çok benzeyen.

aḍrās: Azı dişleri: "Ve yine fevḳānī ve taḥtānī yemīn ve yesārda nāba muttaṣıl dörder diş olup mecmūᶜu on altı diş olur ve eks̱er-i eşḫāṣta beşer diş olup mecmūᶜu yirmi olur, onlara aḍrās derler, azı dişleridir, bu dişler ṭaḥna ālet olup öğütür." (12b)

ᶜadū: Düşman.

ᶜaḍud: Pazı kemiği, brachium: "ᶜAḍud kolun ketiften dirseğe varınca olan maḥallidir." (15a)

ᶜadv: Koşmak.

aḍveᵓ: Daha ziyalı, ışıklı.

aḍyāf: Meyledenler, benzeyenler: "Aḍyāf, ḍayf'ın cemᶜidir; ḍayf, meyl maᶜnāsına." (141b)

aḍyaḳ: Çok dar.

aᶜfāc: Bağırsaklar.

ᶜafār: Araplarca ateş yakmak için kullanılan bir ağaç.

āfāt: Hastalıklar.

ᶜafel, ᶜafele: Rahim sarkması, inḳılāb-ı raḥim , metroptosis: "Zīrā Aṣmaᶜī der ki "ᶜafele" bir şeyᵓdir ki nisvānın ḳubülünden ḫurūc edip ricālde olan üdre āfetine müşābih olur; eger o ḫurūc eden nesne ṣağīr olur ise ona "ḳarn" derler ve o şeyᵓ-i ḫāric baᶜḍı kerre ġudde-i ġalīẓa olur ve baᶜḍı kerre laḥm-ı mürteḳıye olur ve baᶜḍı kerre ᶜaẓm olur." (215a); "Ve inḳılāb-ı raḥime "ᶜafel" derler, fetḥateynle ve bir noḳṭalı fā iledir ve bir şiştir ki baᶜḍı nisā ṭāifesinin fercinde olur." (442a)

ᶜafen: Çürüme, bozulma.

āfet: Zarar, bozulma; hastalık, ᶜillet.

ᶜafıṣ, ᶜafıṣa: Tadı kekre olan.

ᶜafin, ᶜafine: Kokuşmuş, bozuk. Bkz. ḥummā-ı ᶜafine

ᶜafṣ, ᶜafṣa: Mazı, mazu (Quercus infectria)

afyūn: Afyon, ebyūn, ḫaşḫāş-ı esvedin usāresi, lebenü'l-ḫaşḫāş (Opium)

aġāfeṡ: Bkz. ġāfeṡ

aġālūcī: Bkz. aġālūcūn

aġālūcūn: Aġālūcī, ᶜūdu'l-buḫūr, ᶜūd (Aquilaria agollochum, aloexylon agollochum)

aġārīḳūn: Bkz. ġārīḳūn

aġāẕenīmūn: Zehirli bir yılan: "Müşābih olur ki bu ḥayye ecnās-ı tenānīnden ola. Ve ḳavm dediler ki āġāẕenīmūnun nehş eylediği menhūşa tenānīn-i sāire nehşinin aᶜrāḍı ᶜārıḍ olur." (538a)

aġber: Toz rengi.

aġberü'l-levn: Bkz. aġber

aġdā: Gıda özelliği daha çok olan.

aġdiye: Gıdalar: aġdiye-i muᶜtedile, aġdiye-i ṣulbe, aġdiye-i ḫafīfe, aġdiye-i devāiyye, aġdiye-i ġalīẓa, aġdiye-i lezice, aġdiye-i ḥulve, aġdiye-i laṭīfe, aġdiye-i ḥirrīfe, aġdiye-i raṭbe

aġlācūn: Aquilaria agallocha.

aġlaẓ: Pek kalın, daha yoğun, aᶜcer.

aġleb: Daha çok, daha fazla gelebe çalan.

aġnām: Koyunlar. Bkz. ġanem

aġra: Bkz. zift

aġrāḍ: Maksatlar.

aġrās: Yeni doğan çocuklar; doğan çocuğun yüzünde olan plazentalar. Bkz. ġırs:

aġsāl: Sabunlar. Bkz. ġasūl

aġṣān: Dallar.

aġşiye: Zarlar; perdeler. Bkz. ġışā

aġvaṣ: Pek derin, daha içeri nüfuz edici.

aġver: Pek derin.

aġzedīnūn: Bir şiyaf.

aġzer: Daha çok, eks̱er.

ağaç kavunu ḥummāḍı: Ağaç kavununun içinde olan ekşi.

ağaç kavunu: Bkz. ütrücc

ağaç kurdu: Bkz. araḍa

ağaç yosunu: Bkz. üşne

ağaç: Bkz. şecer

ağı: Zehir, semm.

ağız: Bkz. fem:

ağu otu: Bkz. diflā

ağustos böceği: Bkz. cedācid

ağuz: Bkz. libāᵓ

aḫaṣṣ: Mahsus.

aḫbās̱: Paslar. Bkz. ḫabes̱

aḫbes̱: En kötü.

aḫbişa: Un helvaları. Bkz. ḫabīṣ

aḥcār: Taşlar.

aḫḍāb: Kınalar, saç boyaları.

aḫḍar: Yeşil

aḥḍar: Ziyade hazır olan.

aḫḍar-ı ḥādd: Koyu yeşil.

aḫḍar-ı kibrītī: Sülfür kırmızısı.

aḫḍar-ı zencārī: Bakır pası yeşili.

aḥdās̱: Yeni yetme, ergen gençler.

aḥdās̱-ı nefsāniyye: Bkz. ḥarekāt-ı nefsāniyye

aḫdeᶜān, aḫdeᶜayn: Boynun iki tarafında kan alınan jugular ven bölgesi: "Ve boynun iki ṭaraflarında mümtedd ve aḫdeᶜān ismiyle müsemmā iki verīd damarı" (123a)

aḥdes̱: Daha yeni, daha taze.

āhen: Demir.

āḫer: Diğer.

āḫerūn: Diğer kimseler.

aḫfāf: Hafif olanlar.

aḥfaẓ: Çok koruyucu.

ᶜāhin: Hurmā salkımının çöpü, ḫavāfī: "ᶜĀhin, şol ḫurmā budağıdır ki ḫurmā göbeğine ḳarīb yerde bite ve bu ehl-i Ḥicāz lüġatidir. Ve ehl-i Necd ẕikr olunan budaklara ḫavāfī derler." (301b)

āḫiẕe: Bkz. cümūd

aḫlā: Daha uzak, daha ayrı.

aḥlā: Pek tatlı.

aḥlām: Düşler.

aḥlām-ı müfezziᶜa: Korkulu düşler, kabuslar.

aḥlām-ı müşevveşe: Karışık düşler.

aḫlāṭ: Hıltlar: dem, balgam, sevdā ve safrā; karışımlar.

aḫlāṭ-ı bāride: Balgam, sevdā, rīḥ ve bunların mürekkep olan hıltları: "Bedende olan aḫlāṭ-ı bāride ve aḫlāṭ-ı bāride mecrāsına cārī olanlar balġam ve sevdā ve rīḥ ve onlardan mürekkeb olanlardır." (498b)

aḫlāṭ-ı erbaᶜa: Dört hılt: kan, sevdā, balgam, safrā.

aḫlāṭ-ı mirāriyye: Ahlāt-ı erbaadan safrā ve sevdā, bilhassa safrā.

aḥlek: Koyu kara.

aḥmaḍ: Daha ekşi, pek ekşi.

aḫmaṣ: Ayak tabanı ortasında olan çukurca açıklık: "Ve ḳademin cānib-i insīsinde bir maḥalli vardır ki arḍa iṣābet eylemez, o mevḍiᶜe aḫmaṣ derler." (16b)

aḫmās: Beşte birler.

aḥmed: Daha güzel.

aḥmer: Kızıl, kırmızı. Bkz. ḥumur, merhem-i aḥmer

aḥmer-i aḳtem: Boza çalan kırmızı: "Aḥmer-i aḳtem o nesnedir ki onun levni ḥumret ile ġubretten mürekkeb ola, zīrā ḳatām ġubār maᶜnāsınadır." (81a)

aḥmer-i aṣheb: Kumrala çalan kırmızı.

aḥmer-i ḥādd: Koyu kırmızı.

aḥmer-i ḳānī: Koyu kırmızı: "Ammā aḥmer-i ḳānī koyu kırmızı olan nesnelerdir." (81a)

aḥmer-i laḥmī: Et kırmızısı.

aḥmer-i müşebbaᶜ: Koyu kırmızı.

aḥmer-i nāṣıᶜ: Safran teli rengi: "Levni aḥmer-i nāṣıᶜdır yaᶜnī zaᶜferān tārının rengindedir." (7b); "Zaᶜferānī ṣufret zaᶜferān şaᶜresinin ve telinin ṣufreti gibi olur ki o ṣufrette olan nesneye aḥmer-i nāṣıᶜ dahi derler." (81a)

aḫrāṭūs: Bir taş türü.

aḫrec: Daha dışarıda olan.

aḫrem: Kürek kemiğinde korakoid çıkıntı: "Ve nuḳre-i ketif üzere iki zāide vardır: Zāide-i ūlā fevḳe ve ḫalfe olur, o zāideye aḫrem derler ve minḳār-ı ġurāb dahi tesmiye olunur." (15a) Bkz. minḳār-ı ġurāb

aḫrīmūd: Bir hayvan.

aḥsā: Bulamaçlar.

aḫs̠ā: Sığır ve fil tezekleri. Bkz. ḫis̠y, revs̠

aḥs̠er: Çok koyu.

aḥşā: İç organlar: mide, bağırsaklar, karaciğer, dalak, böbrek, safrā; ālāt-ı ġıdā

aḫṭār: Tehlikeler.

aḫtelūs: Aḫīlūs ve aḫlūs da denilen göz veremi, ġarb, göz yaşı fistülünün oluşumundan önceki evre: "Ammā ġarbın beyānı budur ki ġarb o nāṣūra derler ki ᶜaynın mūḳ-ı insīsinde ḥādiṡ olur ve ekṡer-i ḥālde ġarb mūḳta ḫurāc ve beṡrden sonra ᶜārıḍ olur, zīrā ḫurāc ve beṡre münfecir oldukta mūḳta nāṣūr ḥādiṡ olur. O ḫurāce münfecir olmazdan muḳaddem aḫtelūs tesmiye olunur." (271a); "Ve kaçan seẕāb-ı bostānīnin varaḳı mā-ı remād ile saḥḳ olunup aḫtelūs üzere yaᶜnī mūḳta ẓuhūr eden münfecire olmadık beṡre." (271b) Bkz. ġarb

aḥvaṭ: Daha ihatalı, kuşatıcı.

aḫvef: Daha tehlikeli, korkulu.

aḥvel: Şaşı.

aḥyā: Diriler.

aḥyān: Vakitler. Bkz. ḥīn

aḥyānen: Zaman zaman.

aḫẕ: Almak, toplamak, iltiḳāṭ.

aḫzāf: Saksıdan, topraktan yapılmış kap kacaklar, porselenler. Bkz. ḫazef

aḥẕaḳ: Daha ekşi.

aḥzem: En uygun olan.

ᶜāid: Dönücü, avdet edici, ṣāir.

ᶜāif: İğrenici.

āile: Dönücü, rāciᶜa.

ak günlük: Bkz. kündür

aᶜḳāb: Artlar.

ᶜaḳabe: Yokuş.

aᶜḳad: Pek koyu kıvamlı.

aḳāḳıyā: Akasya (Acacia Arabica) yaprağı ve meyvesi usaresi, ḳāḳıyā, akasya zamkı, ḳaraẓ suyu.

ᶜaḳāḳīr: Tedavide kullanılan bitki kökleri.

ᶜaḳāḳīr: Tıpta kullanılan bitkiler ve kökler.

aᶜḳal: Daha ishali kesici.

ᶜaḳār: İrat.

ᶜaḳārib: Akrepler.

aḳbaḍ: Kabz özelliği daha çok olan. Bkz. ḳabḍ

aḳbaḥ: Çok çirkin, esmec.

aḳbel: Daha önce; daha kabul edici.

akciğer: Bkz. riye

ᶜaḳd: Bağlamak; şekil vermek; koyu.

aḳḍaf: Çelimsiz, ince, zayıf.

aḳdāḥ: Kadehler.

aḳdār: Miktarlar.

aḳdem: Daha önce.

aḳdemīn, aḳdemūn: En eskiler, öncekiler.

aḳder: Bir ot, ender. (150b)

aḳder: Daha kudretli.

ᶜaḳdu't-tīn: Bkz. kuᶜūb-ı tīn

āked: Çok güçlü; iyice.

ākedi: En etkili.

ākel: En aşındıran, yiyen.

ᶜaker: Tortu, dürd, ṡüfl.

ᶜakerü'z-zeyt: Zeytin yağı tortusu.

aḳeẕūnī: Bkz. māḳeẕūnī

ᶜaḳf: Başı eğri olmak.

aḳferāsifūn: Bir bitki, afḳarāsifūn

ᶜaḳıb: Art, fevr, sonra.

ᶜaḳıb: Ökçe, topuk; taban; eklem bağı: "Ribāṭāt-ı mezkūre o ecsāmdır ki ᶜaṣaba müşābih olurlar. Baᶜḍısına muṭlaḳan ribāṭāt tesmiye olunur ve baᶜḍı āḫerine ism-i ᶜaḳıb maḫṣūṣ olur. ᶜAḍale ṭarafına imtidādı müteveccih olanlara faḳaṭ ribāṭ tesmiye olunur, ᶜaḳıb ıṭlāḳ olunmaz. ᶜAḍale ṭarafına müteveccih olmayıp mefāṣıl ᶜaẓmları beyninde yāḫūd āḫerden iki ᶜaẓm arasında vāṣıl olanlara ve iki şeyi biri birine şedd edip bağlayanlara dahi ribāṭ tesmiye olunur, lākin ism-i ᶜaḳıb buna ḫāṣṣ kılınır" (9b); art. Bkz. aẓm-ı ᶜaḳıb

ᶜāḳıbet-i kār: İşin sonu.

ᶜāḳıl, ᶜāḳıle: Kabız edici.

ᶜāḳır: Kısır kadın ya da erkek, ᶜaḳīm: "ᶜĀḳır şol ᶜavrettir ki ḥāmile olmaya ve şol ere dahi derler ki onun veledi olmaya, beşinci bābdandır, keẕā fī-tercemeti'ṣ-*Ṣıḥāḥ*." (430a)

ᶜāḳıre: Yara açıcı. Bkz. ālet-i ᶜāḳıre; kısır kadın.

ᶜāḳırḳarḥā: Yaban tarhunu (Anacylus pyrethrum) kökü: "Eṭıbbā dediler ki ᶜāḳırḳarḥā ṭarḫūn-ı cebelīnin aṣlı ve kökü̇dür." (180a) Bkz. ṭarḫūn-ı cebelī

ᶜaḳīd: Pekmez; yoğunlaştırılmış, koyu kıvam bağlamış.

ᶜaḳīd-i ᶜineb: Üzüm pekmezi, ᶜineb ᶜaḳīdi.

ᶜaḳīḳ: Bkz. ḥacerü'l-yeşf

ākil, ākile: Yiyen; et yiyen hastalık; kangrenli doku; giciştirici, kaşındırıcı

ākile-i raḥm: Rahimde erozyon.

ᶜaḳīm: Kısır, ᶜāḳır.

ᶜākim: Yükünü bağlayan.

ᶜakir: Tortulu. Bkz. şarāb-ı ᶜakir

ᶜaḳḳār: tedavide kullanılan bitki ya da bitki kökü. Bkz. ᶜaḳāḳīr

ᶜaḳl: Akıl; bağlamak; ishali kesmek, ḳabḍ.

ᶜaḳl-ı heyūlānī: Nefsin bilgi edinmek için bünyesinde bulunan kabiliyet.

ᶜaḳl-ı müstefāde: Varlığın maddeden arınarak bilgiye dönmüş hāli.

Aḳlīṭī: Zaᶜferān-ı Rūmī, sünbül-i Rūmī. Bkz. nārdīn

aḳmāᶜ: Bitkide tomurcuk: "Aḳmāᶜı yaᶜnī çöpüne muttaṣıl olan ve düğme gibi katı olan maḥalli" (154b); "Aḳmāᶜ iki maᶜnāya gelir: Biri böğründen sivilciler gibi ḫurūc eden nesnedir, aḳmāᶜ-ı verdden murād o tomurcuklardır ve maᶜnā-yı āḫeri çöpüne muttaṣıl olan maḥall-i ṣulb olur." (154b) "Aḳmāᶜ, tomurcuk nesneler." (163b)

aḳmāᶜ-ı rummān: Narın meyveye dönmüş çiçekleri.

ᶜaḳr: Yaralamak, yara açmak, cerḥ; kısırlık.

aḳraᶜ: Başında yara olan kel. Bkz. ḳurᶜ

aḳrāʾ: Bkz. ḳarʾ

aḳrabādīn: Eczacılık; ilaç formülleri, ḳarābāẕīn, kerābāẕīn, aḳrabāẕīn, anḳrabādīn, ḳarābādinīyā.

aḳrabāẕīn: Bkz. aḳrabādīn

aḳrāṣ: Ağızda eriyen tablet ve pastiller.

aḳrāṣ-ı kāfūr: Muhtelif hastalıklar için farklı formülü olan ve merkezde kāfur kullanılan tablet.

aḳrāṣ-ı verd: Mide ağrısına, mide sıvılarına, balgam kaynaklı ve sürekli ateşe faydalı olan; terkibinde menzūᶜu'l-aḳmāᶜ verd-i aḥmer, sünbülü'ṭ-ṭīb, uṣūlü's-sūs bulunan tablet. Bu terkibin birçok başka formülü de vardır.

ᶜaḳreb: Akrep; Akrep burcu.

aḳreb: Daha yakın.

ᶜaḳreb-i māī: Su akrebi.

aḳrīkimā: Gözde ışık, ateşli hastalık gibi kaynağı dışarıda olan bir sebep ile oluşan bulanıklığın göz ağrısına yol açması, laḳvikimā

aḳriṣa: Kursler. Bkz. ḳurṣ

Aḳrīṭīn: Bkz. devā-i Aḳrīṭūn

Aḳrīṭūn: Bkz. devā-i Aḳrīṭūn

Aḳrīṭus: Girit.

aḳruᵓ: Bkz. ḳarᵓ

aḳṣā: En uç, en uzak.

aḳṣāb: Kamışlar. Bkz. ḳaṣab

aḳṣar: Daha kısa.

aḳsūn: Gümüş dikeni, kocabaşı dikeni (Carlina acaulis)

aḳṭā: Mürver, ḥāmā (Sambucus) Bkz. ḥāmā

aḳṭāᶜ: Parçalar; kıt'alar.

aḳṭālā: Cümmeyze (Ficus sycomorus) benzer bir ağaç.

aḳṭār-ı s̱elās̱e: Üç boyut: uzunluk, genişlik ve derinlik.

aḳtel: Daha öldürücü, yok edici.

aḳtem: Siyah nesne.

aḳṭīḳūs: Bkz. ḥummā-ı ribᶜ

ᶜāḳūl: Bkz. ḥācc

ᶜāḳūnā: Sıcak karakterli bir şişlik nedeniyle peniste ve vajende titreme, ersāṭū: "Bu ᶜillet nādiren vāḳiᶜ olur ḫuṣūṣan nisāda ender olur. Ve bu ᶜilletin māhiyyeti budur ki bu ᶜillet ṣāḥibinin ricālden ise ẕekerinde iḫtilāc olur ve nisānın fem-i raḥiminde iḫtilāc olur ve evᶜiye-i menīde temeddüd olur ve o temeddüd verem-i ḥārr ḥasebiyle olur." (426a)

aḳvā: Daha kuvvetli.

aḳvāl: Sözler.

aḳvem: En doğru.

aḳviyā: Kuvvetliler.

āl: bkz. serāb

aᶜlā: Daha yüksek, daha yukarı, erfaᶜ.

ᶜalā-aᶜdeli'l-vech: En adaletli biçimde.

ᶜalā-baṭnihi: Karnı üzere.

ᶜalā-eyyet-i ḥālin kānet: Hangi hālde olursa olsun.

ᶜalā-eyyi hāl: Her şekilde ve hālde.

ᶜalā-eyyi ḥāl: Her şekilde.

ᶜalā-eyyi vechin kāne: Her ne şekilde olursa olsun.

aᶜlāf: Hayvan yemleri.

ᶜalā-ḥālihi, ᶜalā-ḥālihā: Hāli üzere, olduğu gibi.

ᶜalā-ḥasebi'l-ḥācet: İhtiyaca göre.

ᶜalā-heyᵓetihā: Olduğu gibi.

ᶜalā-ḥıyālihi: Olduğu üzere.

ᶜalā-ḥidetin, ᶜalā-ḥidetihi: Ayrı ayrı.

ᶜalā-ittiṣāl: Bağlı olarak.

ᶜalaḳ, ᶜalaḳa: Pıhtılaşmış kan.

ᶜalaḳ, **ᶜalaḳa:** Sülük: "ᶜAllāme der ki "ᶜalaḳ" "alaḳa"nın cemᶜidir. "ᶜAlaḳa" bir kurttur ki suda ḥāṣıl olur ve kanı sorar." (123b)

ᶜalā-ḳafāihā: Baş üstü, kafa üstü, ensesi üzerine.

ᶜalaḳa-i cāmid: Pıhtılaşmış kan, dem-i cāmid.

ᶜalā-ḳavlihim: Sözleri üzere.

ᶜalā-ḳavli'l-eṭıbbā: Tabiplerin görüşleri üzere.

ᶜalā-ḳavlin: Bir görüşe göre.

ᶜalā-kemālihā: Bütünüyle.

ᶜalā-keṡretihā: Çokluğu üzere.

ᶜalaḳī: Sülüklü; idrarda kanlı çökelti, rüsūb-ı ᶜalaḳī: "Ve baᶜḍı rüsūb rüsūb-ı demevīdir, ᶜalaḳī demekle maᶜrūftur." (88a) Bkz. rüsūb-ı ᶜalaḳī

ᶜalā-kile'l-meẕhebeyn: Her iki mezhebin görüşüne göre.

ᶜalā-kile't-taḳdīreyn: Her iki takdirde.

ᶜalā-külli ḥāl: Her durumda.

ᶜalā-külli ḳavl: Her bir söz üzere.

ālām: Acılar, elemler, ekdār.

ᶜalā-mā hiye ᶜaleyhi: Olduğu gibi.

ᶜalāmāt: Belirtiler, delālāt.

ᶜalā-mehlin: Yavaşça.

ᶜalā-mekānihi: Olduğu yerde.

ᶜalā-merātibihim: Mertebelerine göre.

ᶜalā-nehdihi: Genç kız memesinin normal kıvamı üzere.

ᶜalā-reᵓsihi: Başı üzere.

ᶜalā-reᵓyi: Görüşüne göre.

ᶜalāriyūn: Bkz. ᶜāliyūn

ᶜalā-siᶜati'ṭ-ṭāḳati'l-beşeriyye: İnsan gücünün kaldırabildiği genişlikte.

ᶜalā-ṣūretin: Bir surette.

ᶜalā-şeklihi ve heyᵓetihi: Şekli ve biçimi üzere.

ᶜalāt: Örs. Bkz. sindān

ᶜalā-ṭarīḳi'l-icmāl ve'l-iḫtiṣār: Özet hālinde.

ᶜalā-ṭarīḳi'l-temṡīl: Temsil yoluyla.

ᶜalā-ṭarīḳi't-tenezzül: Aşağı inerek.

ālāt-ı ġıdā: Bkz. aḥşā

ᶜalā-vechi't-taᶜyīn: Belirtildiği üzere.

ᶜalā-vechi'l-isrāf: İsraf üzere.

ᶜalā-vechi'l-istīᶜāb: Kaplayacak şekilde.

ᶜalā-vechi'l-istiġrāḳ: Tamamen saracak biçimde.

ᶜalā-vechi'l-istiḳṣā: Dikkatle ve inceleyerek.

ᶜalā-vechin cüzᵓiyyin: Lokal olarak.

ᶜalā-vechin külliyyin: Genel olarak.

ᶜalāyim: Alametler.

ᶜalā-zevāyā ḳāimetin: Dik açılar üzere.

alçı: Bkz. cibsīn

ᶜale'd-devām: Sürekli.

ᶜale'l-aġbāb: Gün aşırıları.

ᶜale'l-ᶜaks: Aksine, tersine.

ᶜale'l-cūᶜ: Açken, ᶜale'l-ẖavā, ᶜale'r-rīḳ.

ᶜale'l-cümle: Hepsi.

ᶜale'l-ekṡer: Çoğunlukla.

ᶜale'l-fevr: Hemen.

ᶜale'l-ẖavā: Açken.

ᶜale'l-ẖuṣūṣ: Özellikle.

ᶜale'l-ıṭlāḳ: Mutlak olarak.

ᶜale'l-icmāl: Özetle.

ᶜale'l-iẖtilāf: İhtilaf üzere, görüş ayrılığıyla.

ᶜale'l-iştirāk: Birlikte.

ᶜale'l-ḳafā: Yüz üstü.

ᶜale'l-kemāl: Hakkıyla.

ᶜale'n-nār: Ateş üzerinde.

ᶜale'r-rīḳ: Aç karna, açken, ᶜale'l-ẖavā, ᶜale'l-cūᶜ.

ᶜale'ṭ-ṭaᶜām: Yemek üstü, yemeği müteakip.

ᶜale't-teḳādīr: Arzulandığı miktar üzere.

ᶜalef: Hayvan yiyeceği,

aᶜlek: Daha sakızlı.

ᶜale'l-ittiṣāl: Sürekli olarak.

ᶜale'l-mekān: Olduğu yerde.

ᶜale'l-vilā: Peş peşe.

ᶜale's-seviyye: Eşit olarak.

ālet: Alet; organ, ālet-i ġıdā, ālet-i teneffüs, ālet-i ṣavt, ālet-i şemm, ālet-i semᶜ, ālet-i ẕevḳ gibi.

ālet-i ᶜāḳıre: Kan almak için bedende yara açıcı alet.

ālet-i cimāᶜ: Cinsel organ.

ālet-i minḳāş: Cımbız.

ālet-i nabḍ: Atardamar.

ᶜale't-taḳdīreyn: Her iki takdirde.

alıç: Bkz. zuᶜrūr

ᶜālıḳ: Gebe kalan.

ᶜālıḳ: Sülüklü.

ᶜālī: Üst, yukarı; yukarı çıkıcı, ṭāfī.

ᶜalik: Yapışkan.

ᶜaliḳa: Sülüklü, ᶜaliḳī.

ᶜaliḳī: Sülüklü, ᶜaliḳa.

ᶜalikiyyet: Sakız özelliği.

ᶜalīl: Hasta, hastalıklı, hastalığı olan unsur.

ᶜāliyūn: Yoğurt otu, ᶜalāriyūn, ġāliyūn (Galium verum)

ālūçe: Küçük ve rengi sarı bir erik türü. Bkz. iccāṣ

ālū-kişte: Küçük ve tadı ekşi bir erik türü. Bkz. iccāṣ

ālūsen, alūsen: Kaplumbağa otu, ḥaşīşetü's-sülaḥfāt, türsī (Alyssum)

ᶜālūşiş: Galeopsis (Scrophularia peregrina)

ᶜamā: Kör olmak, körlük.

aᶜmā: Kör; ᶜaẓm-ı ḥacerī, aṣamm, temporal kemik. Bkz. ᶜaẓm-ı ḥacerī

aᶜmāl: Ameller, işler, hareketler.

ᶜamāriyāt: Deve üzerine binip oturmak için yapılan mihaffeler, hevdec.

ᶜ**amāyim:** Sarıklar; dolamalar. Bkz. ᶜimāme

ᶜ**amd:** Kast etmek

aᶜmel: Daha tesirli.

ᶜ**amel:** İş; ishal.

ᶜ**amīḳ,** ᶜ**amīḳa:** Derin.

ᶜ**amīḳan:** Derinliğine.

ᶜ**āmil:** Hizmetçi.

ᶜ**āmir:** Mamur yer.

ᶜ**āmiyūn:** Bkz. şaḳāyıḳ

ᶜ**āmm:** Genele cari olan, umumī olan; umumi halk.

ᶜ**āmme:** Çoğunluk; halk; umumi.

āmme: Dura mater veya pia materde oluşan yarık: "Āmme o şeccedir ki ümmü'd-dimāġ olan ḥicāblara bāliġ ola." (244a)

ᶜ**amūd:** Direk; dayanak.

āmūniyūn: Bkz. dāmūniyūn

ᶜ**anā:** Sıkıntı, meşakkat, kedd.

anāġalis: Fare kulağı, ebāᶜalis (Anagallis arvensis)

ᶜ**anākib:** Örümcekler. Bkz. ᶜankebūt

ᶜ**anāḳīd:** Salkımlar. Bkz. ᶜunḳūd

ᶜ**anāṣır**: Unsurlar, temel yapılar.

ᶜ**anāṣır-ı erbaᶜa:** İnsanın fizikī vücudunun dört ana kaynağı olan hava, su, toprak ve ateş.

ancılayın: Öyle, onun gibi.

anḍac: En olgun, en kıvamını bulmuş olan.

andız: Bkz. rāsen

ᶜ**āne:** Kasık; kasık kılı: "ᶜĀne ḳaḍībin katında menbit-i şaᶜrdır." (14b) Bkz. ᶜaẓm-ı ᶜāne

aᶜnef: Daha zor, sıkı.

ānen-fe-ānen: Artarak.

ᶜ**aneze:** Harbe, kısa mızrak.

ᶜ**anfeḳa:** Alt dudakla çene arasında biten hafīf sakal tellerinin bulunduğu alan ve bu alanda yer alan damar.

ᶜ**anīf,** ᶜ**anīfe:** Sert, şiddetli; zorlama.

ānifen: Önceden, daha önce.

āniye: Kaplar, kāseler: Bkz. inā.

ᶜ**anḳarāyā:** Bkz. ġanḳarāyā

anḳardiyā: Daha çok kötürümler için kullanılan ve terkibinde helīlec-i esved, belīlec, emlec, şūnīz, ṭabāşīr, suᶜd, belāẕur, hāl, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, fülfül-mūye, enīsūn bulunan ilaç, belāẕurī maᶜcūnu.

ᶜ**ankebūt:** Örümcek. Bkz. ᶜanākib

ᶜ**ankebūtiyye:** Göz merceği, cristalline lens. Bkz. ṭabaḳa-i ᶜankebūtiyye

anḳrabādīn: Bkz. aḳrabādīn

ankud: Bkz. nuḥām

ānük: Bkz.ābār

ᶜ**anz:** Dişi keçi.

ᶜ**an-ẕekerin:** Erkek çocuktan.

anzerūt: Sarcocolla ağacından elde edilen zamk.

ᶜ**ār:** Utanma, ḥamiyyet.

ᶜ**araḍ:** Belirti, semptom: "ᶜAraḍ o emre derler ki o emr ẕikr olunan heyᵓete tābiᶜ ola, heyᵓet-i meẕkūre ġayr-i ṭabīᶜī olduğu gibi tābiᶜi dahi ġayr-i ṭabīᶜī olur gerek ise o tābiᶜ

ṭabīʿīye müḍādd olsun, ḳūlınc maraḍında ʿārıḍ olan vecaʿ gibi ve gerek ise ġayr-i müḍādd olsun ẕātü'r-riye maraḍında ʿārıḍ olan iki ḫaddin ve yanakların ifrāṭ üzere ḥumreti gibi." (30b); aşırılıklar arasında mutedil olan mizaçlarda derece farklılıkları. Bkz. ʿaraḍ-ı mizāc

aʿrāḍ: Belirtiler; bulgular, semptomlar.

aʿraḍ: Daha enli.

araḍa: Ağaç kurdu: "Araḍa rānın fetḥi ile bir nevʿ ṣaġīr böcektir ki kendi ebyaḍ ve başı aṣfer olur, ağaçları ekl eder." (95b)

ʿaraḍ-ı baʿīd: Hastalığın dolaylı ve geç görülen uzak belirtileri.

ʿaraḍ-ı ḳarīb: Hastalığın ilk ve erken görülen yakın belirtileri.

ʿaraḍ-ı mizāc: Aşırılıklar arasında mutedil olan mizaçlarda derece farklılıkları: "Ammā ifrāṭ ve tefrīṭ arasında olan mizācda merātib ve derecāt vardır ki ona ʿaraḍ-ı mizāc derler, o derecāt iʿtibārı ile efrād-ı insān mütefāvit olurlar." (4b)

arāḍī-i caṣṣiyye: Kireçli yerler.

arāḍī-i ġāmire: Çukur yerler.

arāḍī-i ḥamʾe: Kokuşmuş siyah balçıklı su bulunan yerler.

arāḍī-i ḥurre: Toprağı pak yerler.

arāḍī-i kibrītiyye: Kükürtlü yerler.

ʿarāḍī-i müsteviye: Düz yerler.

arāḍī-i nezziyye-i māī: Suyu bol, havası hoş yerler. Bkz. Bkz. araḍīn-i ẕātu nezziyye, arḍ-ı nezze

arāḍī-i remliyye: Kumluk yerler.

arāḍī-i sebeḫa: Çorak ve tuzlu yerler. Bkz. arḍ-ı sebeḫa

araḍīn-i ẕātu nezziyye: Nemi bol, havası hoş sulak yerler, arḍ-ı mevāt: "Ve araḍīn-i ẕātu nezziyye o yerdir ki sulak olup dāimā onda nedāvet eksik olmaz, o misllli arḍa fuḳahā arḍ-ı mevāt tesmiye ederler." (38b)

ʿaraḍiyye: Geçici.

ʿaraḳ: Ter.

ʿaraḳu'd-dābbe: At ve benzerlerinin teri.

ʿarʿar: Ardıç, serv-i cebelī (Juniperus communinus)

ʿarcāʾ: Yeleli sırtlan

ʿarḍ: En; genişlik; enlem. Bkz. ʿarḍ-ı beled

ʿarḍan: Enine, enlemesine.

ʿarḍ-ı beled: "ʿArḍ'dan murād ʿarḍ-ı beled olur. Ve ʿarḍ-ı beled nıṣf-ı bahār dāiresinden bir ḳavstir ki o ḳavs muʿaddil-i nehār ile semt-i reʾs beyninde olur ve o ḳavs miḳdārınca ḳuṭb ufḳ-ı beledden mürtefiʿ olur." (36b)

arḍ-ı desime: Yumuşak, verimli, gevşek topraklı yer.

arḍ-ı ḥaceriyye: Taşlı zemin.

arḍ-ı ḥurre: Halis toprak.

arḍ-ı mevāt: Bkz. araḍīn-i ẕātu nezziyye

arḍ-ı nezze: Sulak arazi.

arḍ-ı sebeḫa: Çorak ve tuzlu yer: "Arḍ-ı sebeḫadan murād māliḥa olan türābdır." (43b)

arḍ-ı ṣulb: Sert toprak, zemin.

ardıç yemişi: Bkz. übhül

arḍī, arḍiyyet: Toprak özelliği; toprağa mensubiyet.

ᶜarec: Aksayarak yürüme.

ᶜaren: Calamintha incana.

arġāmūn: Kum haşhaşı, ḥamūn-ya'l-berrī (Papaver argemone)

ᶜārıḍ,ᶜārıḍa: Vuku bulan, hadis olan, meydana gelen.

ᶜārıḍiyye: Geçici.

arık: Zayıf, mehzūl.

arıklık: Zayıflık; yorgunluk.

ᶜārī: Uzak, ayrı; pak.

ᶜarīḍ: Geniş, yassı.

ᶜarīḍan: Enine.

ᶜarīḍān: İnce ve kalın anzerut.

ᶜarīḍu'l-varaḳ: Bir sütleğen (yetūᶜ) türü: "Ve bundan sonra aḳvā-sı ᶜarīḍu'l-varaḳ tesmiye olunan yetūᶜ olur ki būṣīre benzer." (184a)

arisṭūn-ı kebīr: Terkibinde fer-biyūn, zaᶜferān, selīḫa, ḥamāmā, afyūn, aḳāḳıyā, ḳusṭ-ı mürr, sün-bül, ṣamġ-ı ᶜArabī, bezr-i ḫırvaᶜ, bezr-i ḥandeḳūḳā, bezr-i circīr, bezr-i encüre, muḳl-i kündür, dıbḳ, summāḳ, kibrīt-i aṣfer, meyᶜa-i sāile, fülfül-i ebyaḍ, ᶜāḳırḳarḥā, bezr-i ᶜarṭanīs̱ā, ḳa-ranfül, zencebīl bulunan macun.

arisṭūn-ı ṣaġīr: Terkibinde afyūn, selīḫa, aḳāḳıyā, kibrīt-i aṣfer, fülfül, sünbül, ᶜāḳırḳarḥā, efer-biyūn, zaᶜferān, ḥamāmā bulu-nan macun.

Arisṭuvāṭas: Aristo.

ᶜāriyen: Ayrı olarak; çıplak olarak.

arkırı: Çapraz.

armiyūn: Bkz. şaḳāyıḳ

armut: Bkz. kümmes̱rā

arpa: Bkz. şaᶜīr

arṭamīstiyā: Bkz. birincāsef

ᶜarṭanīs̱ā: Buhurumeryem, sikla-men, buḫūr-ı meryem, maḳlā-mensūs, āẕeryūn (Cyclamen europaeum), ḳalᶜiyy: Ve yedi yetūᶜun dördüncüsü ᶜarṭanīs̱ā-dır. "Buḫūr-ı meryem aṣnāfın-dan bir ṣınıfa derler. Ve baᶜḍılar ona ḳalᶜiyy ıṭlāḳ ederler, ṣūf ve sāir s̱iyāb onunla ġasl olunduğu ḥasebiyle. ᶜArṭanīs̱ā dikenli bir nevᶜ ottur, bir şibr sāḳı olur ve aġṣānı çok olur ve yaprağı laha-na yaprağına benzer ve dalları uçlarında ġılāfı olur ki içlerinden ikişer veyāḫūd üçer ḥabbeler olur ve ḥabbeleri içinde olan çekir-dekleri sarıya māil olur ve kökü büyük olur, şelceme mis̱āli olur, ḥınṭa ve sāir mezrūᶜāt araların-da biter. ᶜArṭanīs̱ānın müstaᶜmel olan köküdür. Ve baᶜḍılar derler ki ᶜarṭanīs̱ā kelime-i Rūmiyyedir, āẕerbūn dedikleri devāya ıṭlāḳ olunur dedi." (184a)

ᶜarteme: İnsanda burun ucu, revs̱e, ernebe.

artuk: Fazla.

ās: Mersin ağacı, ḳıf ve unẓur (My-rtus communis): Ās maᶜrūftur ve ḥüsn-i manẓarı vardır, onun için ehl-i Şām adına "ḳıf ve unẓur" derler." (142a) Bkz. bünk, mürd-isferem

ᶜ**aṣā:** Bkz. ᶜaṣa'r-rāᶜī

aᶜṣā: Daha asi.

ᶜ**aṣa'r-rāᶜī:** Kuşekmeği, baṭbāṭ, bersiyāndārū (Polygonum aviculare)

ᶜ**aṣab,** ᶜ**aṣabe:** Sinir.

aṣᶜab: Daha zor.

aᶜṣāb: Sinirler.

ᶜ**aṣabānī,** ᶜ**aṣabāniyye:** Sinirlerden; sinirlere benzer.

ᶜ**aṣabe-i mücevvefe:** Optik sinir.

aᶜṣāb-ı ᶜ**aciz:** Sağrı kemiğinde bulunan sinirler.

ᶜ**aṣab-ı** ᶜ**ayn:** Göz siniri, optik sinir.

aᶜṣāb-ı dimāġiyye: Beyin sinirleri.

aᶜṣāb-ı ḥareket: Hareketi sağlayan sinirler.

aᶜṣāb-ı ḥiss: Hissetmeyi sağlayan sinirler.

ᶜ**aṣab-ı lisān:** Dil siniri.

aᶜṣāb-ı nuḫāᶜiyye: İlik sinirleri.

ᶜ**aṣab-ı rāciᶜ:** Geri dönen sinir.

ᶜ**aṣab-ı sāmiᶜ:** Kulak siniri, nervus vestibulocochiaris, ᶜaṣab-ı semᶜ.

ᶜ**aṣab-ı semᶜ:** Bkz. ᶜaṣab-ı sāmiᶜ

ᶜ**aṣab-ı ṣudġ:** Şakak siniri.

aᶜṣāb-ı ṣulb: Omur sinirleri.

aᶜṣāb-ı ᶜ**unuḳ, aᶜṣāb-ı** ᶜ**unuḳiyye:** Boyun sinirleri.

aᶜṣāb-ı yed: El sinirleri.

ᶜ**aṣab-ı ẕevḳ:** Dil siniri.

aṣaff: Daha saf.

ᶜ**aṣāfīr:** Serçe kuşları.

aṣalāt: Zehirli olup ısırdığında zehir giren yeri kesme ya da dağlama yoluyla tedavi edilen yılanlar: "Ve ḳısm-ı s̱ānīsi aṣalāttır, onun muᶜālecesi ancak ᶜuḍvu fi'l-ḥāl ḳaṭᶜ ile veyāḥūd keyy-i nāfiẕ ü bāliġ ile ve nār ile keyy olur." (536a) Bkz. aṣlāl

ᶜ**asālic,** ᶜ**asālīc:** Ağaç ve asma dallarında henüz yeşermiş tāze, yumuşak ve yeşil filizler.

ᶜ**asālic:** Taze, yeşil dal veya filizler.

ās̱ām: Günahlar.

aṣamm: Sağır; ᶜaẓm-ı ḥacerī, aᶜmā, temporal kemik. Bkz. ᶜaẓm-ı ḥacerī

āsān: Kolay.

ās̱ār-ı dem: Deride kırmızı lekeler.

ᶜ**aṣāyib:** Bağlar. Bkz. ᶜıṣābe

ᶜ**aṣāyid:** Bulamaç yemekleri, kebūliyyāt.

asbaᶜ: En zor.

aṣdāf: Sedefler. Bkz. ṣadef

aṣdāġ: Şakaklar. Bkz. ṣudġ

ᶜ**asel:** Bal.

ᶜ**aselbend:** Bkz. ḍırv

aṣeletü'ṣ-ṣamm: Öldürücü zehri olan bir yılan. Bkz. aṣalāt

ᶜ**asel-i Dāvūd:** Bkz. uᵓmālī

ᶜ**asel-i fāiḳ,** ᶜ**asel-i fāyiḳ:** Mumlu bal: "ᶜAsel-i fāiḳ"ten murād şehddir ki mūmlu bal maᶜnāsınadır. Şehdin ẕikr olunan maᶜnāda müstaᶜmel olduğu Vankulu lüġatinde muṣarraḥtır." (342b)

ᶜ**asel-i lübnā:** Aselbent, lübnā ağacını reçinesi, zığla, ḥaṣā lübān. Bkz. ḍırv

ᶜasel-i mādī: Süzülmüş bal, ᶜasel-i muṣaffā.

ᶜasel-i naḥl: Bal arısı balı.

aṣeliyye: Öldürücü zehri olan aṣeletü'ṣ-ṣamm sınıfından olan yılan.

aᶜser: Daha güç, zor; solak.

ᶜasf: Sapmak.

asfārāġas: Bkz. hilyevn

ᶜaṣfer: Sarı.

aṣfer-i müşebbaᶜ: Koyu sarı: "Baᶜdehu aṣfer-i nārencī baᶜdehu nārī olur ki o nārī zaᶜferān ṣıbġına müşābih olur ve ona aṣfer-i müşebbaᶜ derler yaᶜnī koyu ve tok sarı olur." (81a)

aṣfer-i nārencī: Portakal sarısı.

aṣfer-i nārī: Ateş sarısı, koyu sarı: "Baᶜdehu aṣfer-i nārencī baᶜdehu nārī olur ki o nārī zaᶜferān ṣıbġına müşābih olur ve ona aṣfer-i müşebbaᶜ derler yaᶜnī koyu ve tok sarı olur." (81a)

aṣfer-i ütrüccī: Turuncu sarısı.

aṣġar: Daha küçük, küçürek.

aṣḥāb-ı ᶜuḳūl: Akıl sahibi olanlar.

aṣheb: Kumral: "Aṣheb o nesnedir ki onun levni ḥumrete māil şuḳret ola." (81a)

aṣhebü'l-levn: Kumral.

ās-ı berrī: Söğüt, ḫayzurān (Salix tatrasperma)

ᶜāṣıfe: Sert esen rüzgār.

ᶜāṣır, ᶜāṣıre: Sıkıştırma fiilini yapıcı, sıkıştırıcı.

ᶜāṣır: Kurutucu özelliğiyle vücutta uzuv parçalarını sıkıştırarak uzvun parçaları arasında olan sıvıları sıkıp çıkaran ilaç: "ᶜĀṣır o devādır ki eczā-i ᶜuḍvu ḳabḍ ve cemᶜde o devā bir ḥadde bāliġ olur ki onun ḳabḍı ḥasebiyle ᶜuḍvun eczāları arasında mevcūde olan ruṭūbāṭ muḍṭaribe olup bi'ḍ-ḍarūre ḫurūc eder." (138a)

ᶜaṣīd: Bulamaç aşı.

āsin: Tadı ve rengi değişmiş su.

A̱sine: Atina.

ᶜasir, ᶜasire: Sert, zor; güç, meşakkatli.

ᶜaṣīr: Bitkiden sıkılmış su, sıkıntı, şīre, rubb: "Ve nebīẕ-i ḫāliṣ ᶜinebin yaᶜnī üzümün ḫāliṣ ᶜaṣīri ve sıkıntısıdır." (76b)

ᶜasiretü'l-vilād: Sıkıntılı doğum yapan kadın.

ᶜasirü'l-indimāl, ᶜasiretü'l-indimāl: İyileşmesi zor olan.

āsiyā: Bkz. ḥacer-i reḥā

āsiye: Sünnetçi kadın, kızların klitorisini sünnet eden kadın.

āsiyye: Bir tarçın türü.

ᶜAsker-i Mükrem: İran'da Huzistan bölgesinde bir şehir.

aṣl: Esas; kök; dip.

aṣlaᶜ: Saçsız olan, kel. Bkz. ṣulᶜ

aṣlāb: Omurlar: "Hāmelerine ve aṣlāblarına demek başına ve tepesine ve sırtının ḥarezelerine demektir." (112a)

aṣlāl: Zehrine efsūn ya da rukye tesir etmeyen mükellele, ḥarmānā, bezzāḳa, muḳarrene, liḥāiyye adlı yılanlar: "Aṣlāl, ṣıll'ın

cemᶜidir, ṣıll'ın maᶜnāsı ruḳye müfīd olmayan ḥayye demektir." (48a)

aṣleb: Daha sağlam.

aṣlu'l-faḫiẕ: Bkz. ürbiyye

aṣlu's-sūs: Meyan kökü, beyan kökü.

ᶜ**aṣm:** Kırık kemiği eğri bağlamak.

āsmāncūnī: Gök rengi: "Āsmāncūnī levni sevāda beyāḍın muḫālaṭasından ḥādiṡ olup zürḳat-i ṣāfiyeye meyl eder, nitekim semāda maḥsūs olan levn bu minvāl üzere olur: Bu kelāmda meẕheb-i ḥukemāya işāret vardır. Onlar derler ki "lā levne fi'l-felekiyyāt" yaᶜnī ecrām-ı eṡīriyyede levn olmaz ve semāda maḥsūs olan zürḳat cevvin zürḳati olur ve o zürḳat semāda olmak üzere ḥiss olunur. Āsmāncūn, āsmān-gūn'dan muᶜarrebdir." (81b)

aṣnāf: Türler, sınıflar.

ᶜ**aṣr:** Sıkmak: "Ve ᶜaṣrın maᶜnāsı sıkmak ve tekṡīf edip katı eylemektir." (139b); şişliği sıkmak, ġamz: "ᶜAṣr" ve "ġamz"ın farḳı budur ki ᶜaḍalenin ḳuvveti olmayıp müsterḫiye olmakla münᶜaṣır olan māiyyet ᶜaḍaleden cānib-i āḫere sereyān eder; ġamzdan mevādd rıfḳla mesḥ olmakla tedrīc ile māiyyet ḳaḍībe nüzūl ve ḫurūc eder." (415a) Bkz. emrāḍ-ı ᶜaṣr

asṭaraṭīḳūs: Bkz. aṭrāṭīḳūs

ᶜ**asūf:** Zalim.

aṣvāt: Sesler.

aṣveb: Daha doğru.

asyūs: Assos taşı

ᶜ**aşā:** Akşam yemeği; gece görememe hastalığı, gece körlüğü, tavuk karası, ecchymosis: "Başarı leylen muᶜaṭṭal olup nehāren rüʾyeti olan ᶜaynın āfetine ᶜaşā derler." (278a)

aᶜşā: ᶜAşā (gece körlüğü) hastalığına tutulan.

aᶜşāb: Tedavide kullanılan bitkiler.

aşı: Bkz. maġre

ᶜ**āşir,** ᶜ**āşire:** Onuncu.

ᶜ**aşiyyen,** ᶜ**aşiyyeten:** Akşamleyin.

aşḳar: Kızılsı ak renk: "Aşḳar o ebyaḍdır ki ona ḥumret muḫāliṭ ola." (81a)

aşḳaru'l-levn: Kırmızımsı sarı: "ᶜAlāmeti budur ki ḫurūc eden dem aşḳaru'l-levn olur yaᶜnī ḥumrete māil sarı olur." (121a)

ᶜ**aşşāb:** Bitki mütehassısı.

ᶜ**aşşābīn:** Tedavide kullanılan bitkiler konusunda uzman olanlar.

ᶜ**aṭab:** Helāk olmak.

ᶜ**atād:** Tedarik, malzeme.

aᶜṭar: Pek hoş kokulu.

ᶜ**aṭaş:** Susuzluk, susama.

ᶜ**aṭaş-ı kāẕibe:** Beden susuz değilken sarhoşluk gibi durumlarda duyulan susuzluk hissi: Ve ᶜaṭaş-ı kāẕibe ittibāᶜ ve iṭāᶜat edip ᶜaṭaş ṣādıḳ değil iken şürb-i mā dahi cidden muḍırr olur. Ve ᶜaṭaş-ı kāẕib ekṡeriyyā sükārāya ve maḫmūrlara ᶜārıḍ olur ṭabīᶜat-

ları haḍma meşġūl iken." (105b)

aṭāṭā: Bkz. üşek

ᶜatebe: Alt basamak, eşik, kübbe.

ᶜaṭf: Bükülme.

aṭḥile: Dalaklar. Bkz. ṭıḥāl

ᶜaṭır, ᶜaṭıre: Güzel kokulu.

ᶜaṭıru'r-rāyiḥa: Hoş kokulu.

ᶜāṭıs: Aksıran.

ātī, ātiye: Gelen, gelecek olan.

Aṭīʿī: Atina.

ᶜatīḳ,ᶜatīḳa: Eski, taze olmayan; yıllanmış.

aṭliye: Vücuda sürülen ilaçlar. Bkz. ṭılā

aṭmā: Bkz. ġareb

aṭmāṭ: Bunduḳ-ı Hindī, Hint fındığı, rete (Sapindus trifoliatus): "Baᶜḍılar dediler ki aṭmāṭ devā-i Hindīdir, būzīdān ḳuvvetindedir. Ve vācib olur ki bu devāda teʾemmül oluna, aṭmūṭ - اطموط müşābih olmakla aṭmāṭ - اطماط ve aṭmūṭ - اطموط şeyʾ-i vāḥid kılınmaya, zīrā onlar başka başka devālardır." (150b); Hint fındığı (Sapindus trifoliatus)?: ᶜAcībdir ki İbn Kütbī *Ḳānūn*'un bu kelāmı var iken aṭmāṭ ve aṭmūṭ ve aṭyūṭ şeyʾ-i vāḥid olmak üzere taḥrīr edip bunduḳ-ı Hindī ile tefsīr eyledi. Ve bunduḳ-ı Hindī ḥārr-ı yābistir ve bu devā ise ḥārr-ı raṭbdır diye taṣrīḥ olundu, bu vechle dahi o tefsīr *Ḳānūn*'a muḫālif oldu." (150b) Bkz. aṭyūt

aṭrā: En taze.

aṭrāġūlīdes: Çit kuşu, kuyruksallayan, aṭrāġūlīdūyṭua (Troglodytidae) Bkz. saᶜv

aṭrāġūlīdūyṭas: Bkz. aṭrāġūlīdes

aṭrāṭīḳūs: Geven, ayı kulağı, aṣṭaraṭīḳūs, asṭaraṭīḳūs, būniyūn, ḥālibī (Astragalus)

aṭrīlāl: Sakal otu, kurbağa otu, riclü'l-ġurāb (Ptyhotis verticalata)

aṭrūfiya: Bkz. aṭrūḳıyā

aṭrūḳıyā: Gıdanın vücutta dönüşerek tesir icra etmemesi, aṭrūfiya, anoreksi: "Aṭrūḳıyā bir ᶜillettir ki o ᶜillet ṣāḥibinin meʾkūlünden ġıdā ḥāṣıl olmaz." (28a).

ᶜaṭse: Aksırık.

ᶜaṭşān: Susamış, susuz.

ᶜaṭṭārūn: Attarlar.

ᶜaṭūs: Burna damlatılan öksürtücü sıvı ilaç.

ᶜaṭūsāt: Burna damlatılan öksürtücü sıvı ilaçlar: "Ve ᶜaṭūsāt bir nevᶜ ecsām-ı raṭbedir ki enfe taḳṭīr olunur." (286a)

aṭveᶜ: Daha itaatli

aṭvel: Daha uzun.

aṭyāb: Güzel kokular.

aṭyān: Killer. Bkz. ṭīn

aṭyūt, aṭyūṭ: Bunduḳ-ı Hindī, Hint fındığı, rete (Sapindus trifoliatus)?: "Yaᶜnī aṭyūt bir devādır ki onun māhiyyeti benim maᶜlūmum olmamıştır." (150a); "İbn Kütbī der ki aṭyūṭ bunduḳ-ı Hindīdir ki ona rete dahi derler ve fūfel ẓann edenler ḫaṭā eylediler." (150a) Bkz. aṭmāṭ

ᶜavā: Havlamak.

ᶜ**avārıḍ:** Arızalar.

ᶜ**avārıḍ-ı nefsāniyye:** Nefse tesir ederek nefiste tasavvuruyla nefsin o tasavvurlara tepkisine yol açan etkenler: Feraḥ, ġaḍab, fezaᶜ, hemm, ġamm, ḫacālet: "ᶜAvārıḍ-ı nefsāniyye o keyfiyyetlere derler ki onlar nefse ᶜārıḍa olurlar ve sebeb-i ᶜurūḍu nefsin baᶜḍı ḳuvālarında nāfiᶜ veyāḫūd ḍārr olan nesneler mürtesim olmak ḥasebiyle ḥādiṡ olan nefsin infiᶜālātına o keyfiyyetlerin tebeᶜiyyetleri olur." (46a)

avarlık: Bkz. buṭle

ᶜ**avd:** Dönme, avdet etme, rücūᶜ, ricᶜat.

aᶜven: Daha yardımcı.

aᶜver: Kör bağırsak, caecum.

ᶜ**avez:** İhtiyaçtan daha az olan; hacet.

ᶜ**āvī:** Köpek, havlayan köpek

ᶜ**avḳ:** Geciktirmek, ertelemek, teʾḫīr.

ᶜ**avsec:** Sincan dikeni, musa ağacı (Lycium arabicum)

avurt: Bkz. şıdḳ

ᶜ**avvāmī:** Bkz.

ay demiri: Bkz. beyrem

ᶜ**aybe:** Heybe: "el-ᶜaybet (ᶜayn'ın fethi ve yā'nın sükūnuyla) şol nesnedir ki ona esbāb korlar." (281b)

aydınımak: Aydınlatmak, iḍāʾe etmek.

ayı kulağı: Bkz. aṭrāṭīḳūs

ayı: Bkz. dübb

ᶜ**āyıḳ:** Asi, uyumsuz, ṣārif; engelleyici, māniᶜ.

āyife: Korkulu, tedavisi müşkil.

ᶜ**ayn:** Göz; kendi; Arapça ayn harfi.

ᶜayn-ı ernebiyye: Göz kapağının geriye doğru çekilmesinden dolayı tamamen açık kalan göz, lagophthalmos: "Evvelkisi budur ki cefn münḳalib olur ve inḳılāb sebebinden o cefn beyāḍ-ı ᶜaynı setr eylemez. Bu ṣınıf baᶜḍı kerre ḫalḳī ve baᶜḍı kerre dahi cefn ḳaṭᶜ olunmakla olur. Ve bu miṡlli ᶜayna ᶜayn-ı ernebiyye tesmiye olunur." (275a)

ᶜ**ayn-ı keḥlā:** Sürmeli göz.

ᶜ**ayn-ı lāḥıẓa:** Bir nesneye göz kuyruğuyla bakan göz.

ᶜ**ayn-ı muᶜceme:** Arapçada gayn harfi.

ᶜ**ayn-ı muġammaḍa:** Yumulmuş göz.

ᶜ**ayn-ı müberhime:** Bakışı sabit ve donuk, aynı noktaya kirpikleri ve kapakları oynatmadan bakan göz, ᶜayn-ı mübersime: "ᶜAyn-ı müberhime o göze derler ki bir şeye naẓarı dāim ola, ona dikilip ondan ayrılmaya. O ᶜayna müberhime dedikleri gibi ᶜayn-ı mübersime dahi derler." (228b)

ᶜ**ayn-ı mübersime:** Bkz. ᶜayn-ı müberhime

ᶜ**ayn-ı mühmele:** Arapça ayn harfi.

ᶜ**ayn-ı şāzire:** Göz kuyruğuyla bakan dargın bakışlı göz. Bkz. şezr

ᶜ**ayn-ı şehlā:** Ela renkli göz.

ᶜ**ayn-ı zerḳā:** Gök renkli göz.

ᶜ**Aynu'ṡ-Ṡevr:** Taurus yıldızı.

ᶜaynu'l-cerād: Çekirge gözü karası rengi.

ᶜaynu'l-ketif: Kürek kemiği dikeni, skapula dikeni: "Ve ketifin ẓahrında müs̱elles̱ü'ş-şekl bir zāide vardır ki o müs̱elles̱in ḳāᶜidesi cānib-i vaḥşīde ve zāviyesi cānib-i insīde olur, zīrā ᶜaks üzere olup ḳāᶜide-i müs̱elles̱e insī ṭarafından olsa cildi işāle yaᶜnī deriyi yukarı kaldırıp müṣādemātın vuḳūᶜunda mūcib-i elem olur. Bu müs̱elles̱ü'ş-şekl zāide fıḳarāt üzerinde olan sinsine gibi viḳāye için maẖlūḳtur, bu zāideye ᶜaynu'l-ketif tesmiye olunur." (15a)

ᶜaynu'r-rükbe: Diz kapağı kemiği, reṣafe, raḍfe, patella: "Mafṣal-ı rükbe faẖiẕin cānibinde olan ẕikrleri sābıḳ iki zāidelerin sāḳta olan iki nuḳrelere duẖūlünden ḥādis̱ olur. O zāideler evvelā ikişer ribāṭ ile müves̱s̱aḳlardır. O ribāṭların biri mülteff olup zāideye sarılmıştır ve ribāṭ-ı āẖer nuḳrenin ḳaᶜrında ve nihāyetinde zāideyi şādddır ve bağlayıcıdır ve s̱āniyen iki ḳavī ribāṭ ile dahi o zāideler müves̱s̱aḳlardır. Ve o zāidelerin muḳaddemleri bir ᶜaẓma tehendüm eder ki o ᶜaẓma reṣafe tesmiye olunur ve ᶜaynu'r-rükbe dahi derler. Ve o ᶜaẓm olduğu miḳdār istidāreye māildir." (16b)

ayrık otu: Bkz. s̱īl

ᶜayş, ᶜayşe: Dirlik, rahatlık.

ayva: Bkz. sefercel.

āzād: Bir tür kāfur (camphora)

āzād-dıraẖt: Yalancı tespih ağacı, şecere-i ihlīlec, ṭāẖak, künār (Melia azedarach)

ᶜazaḳ: Yapışmak.

āẕān: Kulaklar. Bkz. üẕn

āẕān-ı fār, āẕānu'l-fār: Boncuk otu, sıçankulağı (Myosotis) Bkz. mārṭas

aᶜẕār: Özürler, mazeretler.

ᶜaẓāye, ᶜaḍāye: Yılanaağuveren denilen kertenkele, lacerta lizard.

ᶜaẕb, ᶜaẕbe: Tatlı.

ᶜaẕbe: Bkz. cevzü'ṭ-ṭarfā

aᶜẕeb: Pek tatlı.

āẕerbūne: Buhurumeryem, siklamen (Cyclamen europaeum) kökü: "Āẕerbūne, Ḥācī Paşa bir çiçek diye yazar. Ve İbn Kütbī s̱emneşī bir nebātyır der. Ve baᶜḍılar nerges diye işāret ederler. Vaṣflarına göre nergese müşābih bir zehre olmak fehm olunur. Ve bu bā-i muvaḥḥade iledir; taḥtānī iki noḳṭalı olan bir köktür, nebtine ᶜarṭanīs̱ā derler." (144b) Bkz. āẕeryūne, ᶜarṭanīs̱ā

āẕeryūn: Bkz. ᶜarṭanīs̱ā

aẓfār: Tırnaklar. Bkz. ẓufur

aẓfāru'ṭ-ṭīb, aẓfār-ı ṭīb: İblis tırnağı denilen sedef (Strombus lentiginosus)

aẓher: Pek açık.

azı dişleri: bkz. aḍrās

ᶜaẓīm, ᶜaẓīme: Yüce; büyük.

ᶜaẕire: Dışkı.

ᶜazīz: Küçük kantaron, ḳanṭūriyūn-ı daḳīḳ (Erythraca centaurium)

ᶜ**azīz-i** ᶜ**an**ᶜ**atelī**: Bkz. unᶜīlī

ᶜ**azīzü'l-vücūd:** Az bulunan.

aẓlāf: Sığır, koyun ve benzerlerinin tırnakları.

ᶜ**aẓm:** Kemik.

ᶜ**aẓm-ı** ᶜ**aciz:** Bkz. ᶜaciz

ᶜ**aẓm-ı** ᶜ**aḍud:** Pazı kemiği. Bkz. ᶜaḍud

ᶜ**aẓm-ı** ᶜ**aḳıb:** Topuk kemiği. Bkz. ᶜaḳıb

ᶜ**aẓm-ı** ᶜ**āne:** Kalça kemiğinin ön parçası, pubis kemiği, os pubis: "O eczā-i erbaᶜadan vaḥşī cānibine vely ve taᶜḳīb eden cüzᵓe ḥarḳafe tesmiye olunur ve ᶜaẓm-ı ḫāṣıre dahi derler. Ve ḳuddāmı vely ve taᶜḳīb eden cüzᵓe ᶜaẓm-ı ᶜāne tesmiye olunur." (16a)

ᶜ**aẓm-ı cebīn:** Şakak kemiği, os temporale.

ᶜ**aẓm-ı faḫiẕ:** Kalça kemiği, femur.

ᶜ**aẓm-ı fekk:** Çene kemiği, maxilla.

ᶜ**aẓm-ı ḥacerī:** Temporal kemik, os temporal, aṣamm, aᶜmā: "ᶜAẓm-ı ḥacerīde yaᶜnī kulak deliği olan ġāyet ṣalābetli ᶜaẓm" (23a); "Teşrīḥ-i ᶜiẓāmda yazıldığı üzere ḳıḥfın dört cidārı ve bir ḳāᶜidesi vardır; o dört cidāra ḳabāil-i erbaᶜa derler, sağda ve solda olan cidārlara ḥacereteyn derler, ḥacer gibi ṣalābetli olduğundan. Ve o ḥacereteyn üzerlerinde kulaklar müdeᶜadır, s̱uḳbe o ᶜaẓm-ı ḥacerīlerde olur." (281a); "Ve ᶜaẓm-ı ḥacerīye aṣamm ve aᶜmā tesmiye olunur." (23a)

ᶜ**aẓm-ı ḫāṣıre:** Kalça kemiğinin yan üst bölümü, os ilium, ḥarḳafe: "O eczā-i erbaᶜadan vaḥşī cānibine vely ve taᶜḳīb eden cüzᵓe ḥarḳafe tesmiye olunur ve ᶜaẓm-ı ḫāṣıre dahi derler." (16a)

ᶜ**aẓm-ı ḳāᶜide:** Bkz. ᶜaẓm-ı vetedī

ᶜ**aẓm-ı ḳass:** Göğüs kemiği, sternum. Bkz. ᶜiẓām-ı ḳass, ḳass

ᶜ**aẓm-ı ketif:** Kürek kemiği, scapula.

ᶜ**aẓm-ı ḳıḥf:** Paryetal kemik, os parietale.

ᶜ**aẓm-ı lāmī:** Dil kemiği, os hyoideum.

ᶜ**aẓm-ı miṣfāt:** Bkz. ᶜaẓm-ı müşāşī

ᶜ**aẓm-ı müşāşī:** Süngerimsi kemik, süzgü kemiği kalbur kemik, os ethmoidale.

ᶜ**aẓm-ı nerdī:** Zar kemik, küboid kemik, os cuboideum. Bkz. nerdī

ᶜ**aẓm-ı sāᶜid:** Ön kol kemiği. Bkz. sāᶜid

ᶜ**aẓm-ı simsimānī:** Susamsı kemik, sesamoid: "O ᶜaẓmdır ki parmaklarda olan mefāṣıl kemikleri beyninde olan fürcelere ḥaşv olur, ona ᶜaẓm-ı simsimānī derler, simsim gibi yapışık olduğu için." (11a)

ᶜ**aẓm-ı sinsin:** Bkz. sinsin

ᶜ**aẓm-ı ṣudġ:** Temporal kemik, os temporal, aṣamm, aᶜmā

ᶜ**aẓm-ı verik:** Kalça kemiği, femur: "Ve ḫalfı vely ve taᶜḳīb eden cüzᵓe ᶜaẓm-ı verik tesmiye olunur." (16a)

ᶜaẓm-ı vetedī: Kaması kemi, os sphenoidale, ᶜaẓm-ı ḳāᶜide: "Ammā dimāġın ḳāᶜidesi bir ᶜaẓmdır ki dimāġın ᶜiẓām-ı sāiresini taḥammül edip götürür, ona vetedī derler." (12a)

ᶜaẓm-ı yāfūḫ: Kafanın her iki tarafında, şakak kemiğinin üstünde bulunan kemik, çeper kemiği; parteyal kemik, os parietale, kelle kemiği.

ᶜaẓm-ı zend: Bkz. zend-i aᶜlā, zend-i esfel

ᶜaẓm-ı zevc: Elmacık kemeri, zigomatik kemer.

ᶜaẓm-ı zevraḳī: Bilekte kayık biçimindeki kemik, os naviculare.

azraḳ: Gök, mavi.

azraḳu'l-ᶜayn: Gök gözlü.

ᶜazre: Bkz. tiryāḳ-ı ᶜazre

ᶜazv: Nisbet etmek.

bāᶜ: Kulaç.

bāb: Portal ven, vena portae; husus, konu.

babadya: Papatya. Bkz. bābūnec

bābu'l-kebid: Karaciğer kapısı, porta hepatis: "O ᶜuḍv-ı kebidde nābit olan damara bābu'l-kebid derler, onun kökleri kebidin muḳaᶜᶜarında münbes̱s̱e olup dağılmıştır" (356b)

bābu'l-miᶜde: Mide kapısı, ptlorus.

bābūnec: Papatya, babadya (Matricaria chamomilla)

bābülüs: Papaver dubium: "Bābülüs ḫaşḫāş-ı berrī ve ḫaşḫāş-ı zebedī demekle maᶜrūf olan nebttir." (157a)

bāc: Bir türlü yemek: bāc-ı vāḥid

bācāt: Sıralama: bācāt-ı eṭᶜime.

bāce: Tür. Bkz. bācāt

baᶜd: Art, sonra.

baḍᶜ: Kesmek, yarmak; kan vs. almak için kesilen damar.

bādām: Badem Bkz. levz

baḍḍūn: Gövde ve derisi ince ve nazik olanlar.

baᶜde buᶜdin: Çok zaman sonra.

baᶜde eyyāmin: Günler sonra.

baᶜde-ḥīnin: Bir zaman sonra.

bāderencbūye: Oğul otu (Melissa officinalis)

baᶜde-sāᶜatin: Kısa bir müddet sonra.

bād-ı dürūġīn: Gebeliği düşündüren şişkinlik. Bkz. recā, mūlī

bāḍıᶜa: Yarıcı.

bādī: Sebep olan, bāᶜis̱, müʾeddī; görünen, açık.

bādī-i naẓar: İlk bakışta.

bādī-i reʾy: İlk nazar, ilk görüş.

bādincān: Bkz. bāẕincān

bādir: Zahir, ortaya çıkan.

bādişnām Rosacea hastalığı: "Bādişnām bir ḥumret-i münkeredir ki ibtidā-i cüẕāmda vechte ve eṭrāfta ẓuhūr eden ḥumrete müşābehet olur ḫuṣūṣan şitāda ve berdde o ḥumret-i müfriṭa ġalebe eder ve baᶜḍı kerre o āfette ḳurḥa dahi olur. Ve onun sebebi berdin buḫār-ı kes̱īr-i demevīyi ḥaḳn ve ḥabsi olur." (548b)

bādiye: Çöl.

bādmührec: Terkibinde zürünbād, derūnec, cünd-i bīdester, ʿāḳırḳarḥā, fülfül, dār-ı fülfül, selīḫa, herm-i mecūs, bezrü'l-benc, ḳusṭ, lübnā, cāvşīr, zaʿferān, ḥulbe, lüʾlüʾ, ḳınne, mürr bulunan macun.

bādrūc: Fesleğen, bey börkü, bostan güzeli, ḥavk, Ḥorāsānī tere, bāẕrūc (Ocimum basilicum): "Bādrūc ism-i Fārsīdir, ʿArabīsi ḥavktır, Türkīde Ḥorāsānī tere derler; reyḥānīsi vardır ḥattā baʿḍılar reyḥānu'l-mevtā bādrūcdur dediler." (155a)

bād-zehr: Panzehir, fād-zehr; ḥacerü'l-ḥayye: "Tiryāḳ ve bād-zehr bu iki devānın şānları budur ki o devālar rūḥun ṣıḥḥatini muḥāfaẓa edip semmin ḍararını rūḥun nefsinden defʿ eder. Ve bu iki ismlerin maʿnāları vāḥid olup o ismler müterādifān olur lākin tiryāḳın ṣınāʿī olan mürekkebātta istiʿmāli eks̱er ve evlā olur ve bād-zehrin müfredātta ve ṭabīʿī olanlarda istiʿmāli evlā olur. Ve müşābih olur ki vech-i āḫer ile tiryāḳ ile bād-zehr farḳ oluna, o vech budur ki ervāḥı semmden muḥāfaẓa eden ḳuvvet ṭabīʿī olup nebātātta olur ise o nebāta tiryāḳ ismini ıṭlāḳ evlā olur ve eger maʿdende o ḳuvvet ṭabīʿī mevcūd olur ise o maʿden bād-zehr ismine müsteḥaḳḳ olur. Ve yine müşābih olur ki tiryāḳ ve bād-zehr aralarında farḳ-ı kes̱īr olmayıp müsāvıḳlar ola." (138b) Bkz. tiryāḳ

bāʾe: Cinsel ilişki, bāh; cinsel arzu.

baġteten: Birden, aniden.

bağarsık: Bağırsak. Bkz. miʿā.

bāh: Cinsel ilişki, bāʾe.

bāḫī: Diğer, kalan.

bāhī: Şehveti tahrik edici.

bāhir, bāhire: Açık; parlak.

baḥr: Deniz.

baḥr: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

Baḥrān: Bahreyn.

baḥr-i lüccī: Engiz deniz.

baḥrī: Denize ait olan; bir sütleğen (yetūʿ) türü, ḫaşḫāşī: "Ammā baḥrī yetūʿa ḫaşḫāşī derler, onun aġṣānı birkaç şibr olur, ḥumrete māil olur, beş veyāḫūd altı ġuṣnu olur ve yaprakları ince ve ḳalīlen uzun olur ve mīvesi burçak gibi olur, yaprağı kettān yaprağına benzer ve başı değirmi ve iki kattır ve çiçeği beyāḍdır." (184a)

baḥs̱: Bahis, mevzu; ihtilaf.

baḥt: Saf, arı.

baḫūr: Tütsü.

baḫūran: Tütsü hālinde.

baḫūrāt: Tütsü olarak kullanılan nesneler.

bā-ḫuṣūṣ: Özellikle.

baʿīd: Uzak, dūr.

bāile: İdrar çıkarıcı.

baʿīr: Deve.

bāʿis̱: Sebep, bādī.

bāḳa: Deste.

baḳar: İnek.

baḳarī cūᶜ: Bkz. būlīmūs

bāḳāt: Desteler.

baḳbaḳa: Su dolu testiden çıkan ses.

bāḳılā, baḳıle, bāḳılāt: Bakla (Vicia faba): "Medd ve taḫfīf veyāḫūd ḳaṣīr ve teşdīd ile bāḳıllā-bāḳılā ıṭlāḳ olunduğu, baḳl dahi ıṭlāḳ olunmaya münāfī değildir ḫuṣūṣan ki bāḳıllā- bāḳılā baḳl'a redd olunup menbitine mebḳale ıṭlāḳ olunmak dahi ṣaḥīḥ olduğu kütüb-i ṣarfta mütebeyyendir." (38b)

bāḳılā-i Mıṣrī: Bkz. türmüs

bāḳılātu'l-Mıṣriyye: Dört şāmūnāt, 453 gr (Şāmūnā 113,25 gr kabul edilirse)

bāḳılātu'l-Yūnāniyye: İki şāmūnā ve iki ūs̱ūlū, 228,06 gr (Şāmūnā 113,25 gr ve ūs̱ūlū 0,78 gr kabul edilirse)

bāḳıle: Bkz. bāḳılā

bakır bürādesi: Bakır çekiçlenirken etrafa sıçrayan talaşı, tūbāl-i nuḥās. Bkz. tūbāl

bāḳī, bāḳıye: Kalan.

bākī: Ağlayan.

baḳḳ, baḳḳa: Tahta biti, ebḫal. Bkz. fesāfis

baḳḳ: Bkz. derdār

baḳḳam, baḳḳam ağacı: Boya ağacı, bakam (Caesalpinia sappan)

baḳl: Sebze; bakla (Vicia faba) Bkz. bāḳılā

baḳla-i ᶜArabiyye: Bkz. baḳla-i Yemāniyye

baḳla-i ᶜāyişe: Bkz. circīr

baḳla-i Yehūdiyye: Eşek marulu (Alkanna tinctoria?)

baḳla-i Yemāniyye: Baḳla-i ᶜArabiyye, sirken, iştir (Chenopodium) Bkz. sermaḳ

baḳlatu'l-ḥamḳā: Semiz otu, ferfaḫ, ferfeyn, ferfīr (Portulaca oleracea)

baḳs: Şimşār, şimşād, benḳase (Vicia craca)

bal arısı: Bkz. naḥl

bālā: Yüksek, yüksekte olan.

balçık: Bkz. ḳaseb

baldırıkara: Bkz. bersiyāvşān

bāle: Bir bitki.

balġam: Vücudun hıltlarından balgam. Māliḥ (Daha sıcak ve daha kuru), ḥulv (sıcaklığa ve rutūbete meyilli), ḥāmiḍ (soğukluğa ve kuruluğa meyilli), zücācī (hayli soğuk, ıslak ve koyu) ve tatsız (halis soğuk ve ıslak) olmak üzere beş türü vardır: "Kebidde keylūs ṭabḫ olup deme istiḥāle eyledikte rıġve gibi onun üzerinde bir şeyᵓ ṭāfī olur, ona ṣafrā derler ve bir şeyᵓ dahi rüsūb edip dibine çöker, ona sevdā derler ve bir şeyᵓ ortasında tereddüd eder, ona balġam derler." (356b)

balġam-ı caṣṣī: Vücutta ziyade ve fazla olup kıvamı çok yoğun ve rengi beyaz olan gayr-i tabīᶜī bal-

gam: "Baʿḍısı cidden ġalīẓ olup ebyaḍ olur, ona balġam-ı caṣṣī derler." (7a)

balġam-ı ficc: Bkz. balġam-ı ḫām

balġam-ı ġayr-i ṭabīʿī: Vücutta ziyade ve fazla olan balgamlar: balġam-ı muḫāṭī, balġam-ı māī, balġam-ı ḫām, balġam-ı caṣṣī ve balġam-ı zücācīdir.

balġam-ı ḫām: Vücutta ziyade ve fazla olup his cihetinden eşit kıvamda, gerçekte muhtelif yoğunlukta olan gayr-i tabīʿī balgam, balġam-ı ficc: "Hissen ḳıvāmı müstevī ve ḥaḳīḳaten muḫtelif olur, ona balġam-ı ḫām derler." (7a)

balġam-ı ḥulv-i ṭabīʿī: Kan olmaya elverişli olan rutubet hālindeki tatlı balgam, balġam-ı ṭabīʿī.

balġam-ı māī: Vücutta ziyade ve fazla olup kıvamı çok ince olan gayr-i tabīʿī balgam: "Ve ġayr-i ṭabīʿī balġamın baʿḍısı cidden raḳīḳ olur, ona balġam-ı māī derler." (7a)

balġam-ı māliḥ: Tuzlu balgam: "Ve bu balġam-ı māliḥ ṣafrāvī olur, mirre-i ṣafrā karıştığı ḥasebiyle." (7b)

balġam-ı muḫāṭī: Vücutta ziyade ve fazla olup kıvamı muhtelif yoğunlukta olan gayr-i tabīʿī balgam: "Ammā balġam-ı ġayr-i ṭabīʿīnin baʿḍısı fadlī olup ḳıvāmı ḥissen muḫtelif olur, ona balġam-ı muḫāṭī derler." (7a)

balġam-ı ṭabīʿī: Kan olmaya elverişli olan rutubet hālindeki beyaz balgam: "Balġam-ı ṭabīʿī bir ruṭūbettir ki bir vaḳtte dem olmaya ṣāliḥ olur, zīrā balġam nuḍcu tāmm olmamış bir nevʿ demdir." (7a)

balġam-ı zücācī: Vücutta ziyade ve fazla olup kıvamı yoğun ve sıcak, ağırlık ve akışkanlıkta erimiş cam gibi olan gayr-i tabīʿī balgam: "Ġayr-i ṭabīʿī balġamın bir ṣınıfı dahi balġam-ı zücācīdir, s̱eḫīn ve ġalīẓdir, s̱iḳal ve lüzūcette zücāc-ı ẕāib yaʿnī erimiş sırçaya benzer." (7b)

bāliye: Köhnemiş, fani olmuş, fāniye.

bāll, bālle, bāllet: Islak, ıslatıcı.

bām: Çatı.

bān: Ban ağacı (Moringa)

baʿr, baʿre: Hayvan kığısı: "Baʿr, ḥayvānın murdārıdır ki bunduḳ gibi olur, kurudur, birer birer dökülür ve gelmeyince o bunduḳaların birkaçı yapışık olur." (157b)

bār: Defa, kere.

baraş: Cüzam, lepra: "İki behaḳlar yaʿnī behaḳ-ı esved ve behaḳ-ı ebyaḍ ile baraṣ-ı ebyaḍ-i ḥaḳīḳīnin farḳı budur ki behaḳlar cilde ʿārıḍ olup bāṭına nüfūẕ eylemez, baʿḍı kerre nüfūẕ eylerse cidden ḳalīlen nüfūẕ eder, ammā baraṣ cilde ve laḥma ʿaẓma varınca ḳadar nüfūẕ eder." (548b)

baraṣ-ı ebyaḍ: Leucoderma; tüberküloit lepra.

baraṣ-ı esved: Samyeli hastalığı, pityriasis versicolor; iktiyozis.

bārid sersām: Bkz. nisyān

bārid: Soğuk; soğuk tabiatlı.

bāriken: Çökmüş deve vaziyetinde.

bārīṭārūn: Karın zarı, bārīṭūn, ṣıfāḳ-ı dāḫil: "Ve ẕikr olunan s̱erb üzerinde ġışāī bir ṣıfāḳ vardır ki ona bārīṭārūn tesmiye olunur. Ve o ṣıfāḳın üzerinde merāḳḳ dedikleri ḥicāb ve baṭnın şaḥmī olan ᶜaḍalātı vardır." (332a)

bārīṭūn: Periton, bārīṭārūn, müdevver.

bārīṭūs: Kulak dibinde şişlik, benātu'l-üẕün: "Bu verem laḥm-ı rıḫvda ve ḫuṣūṣan laḥm-ı rıḫvın aṣnāfından laḥm-ı ġudedī cinsinden ḥādis̱ olan evrāmdan olur ve o vereme bārīṭūs derler, beẕālik benātu'l-üẕün dahi derler." (285b)

bāriz, bārize: Ortaya çıkan, zuhur eden, ẓāhir.

bart baş: Yara

baᶜru'l-ḥayvān: Bkz. baᶜr

bārzed: Kasnı denilen zamk, ḳınne, galbanum (Ferula assafoetida)

baṣal: Soğan (Allium cepa); soğanlı bitkilerin soğanı: baṣal-ı nerces

baṣal-ı fār: bkz. bülbūs

baṣal-ı zīr: Bkz. isḳīl

baṣalu'ẕ-ẕiᵓb: Bkz. bülbūs

baṣar: Görüş, görme; göz.

bāṣıra: Gören, görücü.

bāsıṭ, bāsıṭa: Yayıcı, yayılıcı; açıcı: ᶜaḍale-i bāsıṭa, ḥareket-i bāsıṭa

bāsiḳilūs: Bkz. ḫuṭṭāf

bāsilīḳ: Kolun ön yüzündeki kalın toplardamar, vena basilica.

bāsilīḳ-i eymen: Sağ kolun ön yüzündeki kalın toplardamar, vena basilica.

bāsilīḳ-i eyser: Sol kolun ön yüzündeki kalın toplardamar, vena basilica.

bāsilīḳūn: Bkz. merhem-i bāsilīḳūn

baṣīṣ: Parlaklık.

basīṭ: Yapısı tek bir unsurdan olan.

baṣṣāṣ: Parlak.

basṭ: Uzatmak, yaymak, ferş; açmak.

bāsūr fi'l-enf: Bkz. irbiyān

bāsūr: Basur, hemeroit. Bkz. Bkz. himūrīdūs, bevāsīr, s̱üᵓlūliyye, ᶜinebiyye, ṭūs̱iyye

bāsūr-ı raḥim: Rahim polibi, vajina mayasılı.

bāsūr-ı sereṭānī: Kanserli polip.

baş damarları: Alın, burun ve kulak etrafındaki damarlar.

baş parmak: Bkz. ibhām

bāşaḳ: Atmaca kuşu: "Bāzī ve ṣaḳr maᶜlūmlardır, doğan ve çakır demekle maᶜrūflardır, ammā "bāşaḳ" hācer vezni üzere "bāşe"-den muᶜarrebdir; "bāşe" Fārsīdir, atmaca maᶜnāsınadır."(171b)

başmakçı: Ayakkabı yapan, iskāf, kefş-ger.

baṭbāṭ: Kuşekmeği, ʿaṣa'r-rāʿī (Polygonum aviculare)

baṭḥ: Arka üstü devirmek, arkaya devirmek. "Bu taʿbīrden ẓāhir olur ki Şeyḫ'in baṭḥ'tan murādı enseye bükmek ve kebb ön ṭarafına bükmektir" (20a)

bāṭıḥ, bāṭıḥa: Tersine çeviren, arkaya bükücü. Bkz. mükibb

bāṭın: İç; bedenin iç kısmı, ġavr.

bāṭın-ı lisān: Dilin alt yüzeyi.

baṭīʾ: Geç, yavaş.

baṭīʾen: Ağırca, yavaşça.

baṭīḥa: Sel suyunun akıp biriktiği yer. Bkz. beṭāyıḥ

baṭn: Karın; boşluk: "Eger tecvīfin içinde bir sākin nesne olur ise o tecvīfe viʿā derler; eger tecvīfte olan şeyʾ müntaḳil ve müteḥarrik olursa ona mecrā derler; eger bunlar muʿteber olmaz ise baṭn derler." (31b)

baṭnı ʿaḳl etmek: Kabız etmek, ishali kesmek.

baṭn-ı evsaṭ: Orta beyin, orta karın, mesencephalon, ezec.

baṭn-ı eymen: Sağ karıncık.

baṭn-ı eyser: Sol karıncık.

baṭn-ı muʾaḫḫar: Arka beyin, rhombencephalon: "Ve ammā baṭn-ı muʾaḫḫar yaʿnī dimāġın ṭūlen olan üç baṭnından üçüncü baṭn dahi baṭn-ı ʿaẓīmdir." (224b)

baṭn-ı muḳaddem: Uç beyin, telencephalon; baṭn-ı evvel ve baṭn-ı s̱ānī.

baṭn-ı vasaṭ: Orta karıncık.

baṭrāḥiyūn: Bkz. kebīkec

baṭṭ: Kaz; ördek: "Ve baṭṭ, kaz ve ördek arasında müşterektir lākin eṭıbbā baṭṭ'ı ördek maʿnāsına istiʿmāl ederler ve ʿulūm-ı edebiyye ʿulemāsı ʿaks üzere istiʿmāl eder." (153b)

baṭṭ: Yarayı ve çıbanı yarıp deşmek, şaḳḳ, incision.

baṭṭāṭ: Vücutta şişleri ustura ile deşip açan.

baṭṭāṭ: Yaran.

baṭṭ-ı müstedīr: Biraz enine olan uzunlamasına yarmak: "Baṭṭ-ı müstedīr ona derler ki onda ṭūl maʿa-şeyʾin mine'l-ʿarḍ aḫẕ oluna." (497b)

bāyiten: Üzerinden bir gece geçmiş olarak.

bāẕaḳ: bkz. ṭılā

bāẕāverd: Eşek dikeni, şevketü'l-beyḍā, şeceretü'l-beyḍā, boğa dikeni, bāzred (Onopordum acanthium) Bkz. şükāʿā

bāzī: Doğan.

bāzil: Yarma işlemi yapan.

bāẕincān: Patlıcan, ḥadaḳ, bādincān (Solanum melongena).

bāẕincān-ı berrī: Bkz. ḥadaḳ

baẓr: Klitoris.

bāzred: Bkz. bāẕāverd

bāẕrūc: Bkz. bādrūc

bāzū: Pazı.

beᶜābıḳ: Köpük. Bkz. ᶜubub, nüfāḫāt

bebek: Gözbebeği: "Cuḥūẓ-ı ᶜayna yaᶜnī gözün fevḳ ṭarafına irtifāᶜına nāfiᶜ olur ḫuṣūṣan bebek ıṭlāḳ olunan ḥadeḳanın irtifāᶜına nāfiᶜ olur." (157a) Bkz. ḥadeḳa

bed: Kötü, ḳabīḥ.

bedāseḳān: Katır tırnağı, keffü'l-kelb, bediskān, beẕāseḳān; bedeşkān, bedāsekān, bedāşeġān (Spartium junceum)

bedāşeġān: Bkz. bedāseḳān

bedel mā-yeteḥallel: Çözülen, dağılan ve eriyenlere bedel olarak onların yerini dolduran karşılık, nesne.

beden: Beden; yaşlı.

bedeşkān: Bkz. bedāseḳān

bedīdār: Açık, āşikār, beyyin.

bediskān: Bkz. bedāseḳān

behā: Güzellik.

behaḳ: Deride leke, vitiligo: "İki behaḳlar yaᶜnī behaḳ-ı esved ve behaḳ-ı ebyaḍ ile baraṣ-ı ebyaḍ-i ḥaḳīḳīnin farḳı budur ki behaḳlar cilde ᶜārıḍ olup bāṭına nüfūẕ eylemez, baᶜḍı kerre nüfūẕ eylerse cidden ḳalīlen nüfūẕ eder, ammā baraṣ cilde ve laḥma ᶜaẓma varınca ḳadar nüfūẕ eder." (548b)

beḫar: Ağız ve diğer uzuvlarda kötü koku: "Beḫar ḫā'nın ḥarekesi ile ağızda ve sāir maḥallde olan rāyiḥa-i müntinedir. Ve bu maḥallde murād ağızda tevellüd eden müntine rāyiḥadır." (293b) Bkz. nükhe

behār: Sarı papatya, gāv-çeşm, uḳḥuvān-ı aṣfer (Anthemis arvensis)

beḥārīn: Ateşli hastalığın vücutta yol açtığı şiddetli hāller, buḥrānlar.

behaṭṭ, behaṭṭa: Pirinçli süt lapası.

behice: Şen, hoş.

behiyye: Güzel, hoş.

behlec: Bkz. dāmūniyūn

behmen: Zerdali dikeni (Centaurea behen) kökü.

behmenān: Behmen-i ebyaḍ (Centaurea behen) ile behmen-i aḥmer, behmeneyn (Salvia haematodes)

behmeneyn: Bkz. behmenān

behrām: Bkz. behrāmec

behrāmec: Keçi söğüdü, behrām, renf (Salix caprea) bitkisinin çiçeği, ḫilāf.

behrīḳūn: Kırmızı boraks, būraḳ-ı aḥmer.

beḳābıḳ: Sesler.

bekāret: Bakire olmak, bekāret.

bekitmek: Pekiştirmek, sağlamlaştırmak.

bekmez: Pekmez, dūşāb.

bekre: Çıkrık; makara.

bel kemikleri: Omurga kemikleri, ᶜiẓām-ı ṣulb.

bel: bkz. ḫāṣıre

belᶜ: Yutmak, ibtilāᶜ, izdirād.

belābis: Yaban soğanları. Bkz. bülbūs

belādet: Ahmaklık; tembellik, ağır hareket etme.

belādur: Belāẕur, enḳardiyā (Anacardium occidentale) Bkz. enḳardiyā

belāġım: Balgamlar. Bkz. balġam

belaḥ: Olgunlaşmaya yüz tutmuş hurma koruğu, hurma meyvesinin üçüncü evresi: "Büsr ḫurmānın ḫāmıdır. Muḥammed el-Vanī *Terceme-i Ṣıḥāḥ*'ta der ki ḫurmānın evveli ṭalᶜ'dır, ondan sonra ḫalāl'dir ḫā-i muᶜcemenin fetḥi ve lāmın taḫfīfi ile, ondan sonra belaḥ, ondan sonra büsr'dür, ondan sonra ruṭab'dır, ondan sonra "temr"dir." (153a)**;** **"**Baᶜḍı şürūḥta yazıldığı üzere ḫurmā çiçek iken ṭalᶜ olur, çiçek dökülüp ḫurmānın ᶜaḳdi ẓāhir olmasa ḫalāl olur ve ᶜaḳdi ẓuhūr eylese belaḥ olur ve büyüyüp ve ekle ṣāliḥ olup lākin ḫām ve ġayr-i naḍīc olsa ona büsr derler ve nuḍc ḥāṣıl oldukta ruṭab derler ve kuruyup ḳadīd oldukta temr derler." (153a)

belālīṭ: Fitiller. Bkz. bellūṭ

belās: Plasentanın ikinci tabakası. Bkz. meşīme, enfes

belāẕur: bkz. belādur

belāẕurī maᶜcūnu: Bkz. anḳardiyā

beled: Yerleşim yeri.

belel: Yaşlık, yaş olma, s̱ebaḳ, les̱aḳ.

belesān: Pelesenk ağacı (Commiphora opobalsamum)

belīd: Tembel, keslān; ahmak; etkisiz, tesirsiz; yavaş.

belīġ: Yeterli.

belīlec: Belile otu (Terminalia bellerica)

belinlemek: Korkuyla yerinden sıçramak. Bkz. tefezzuᶜ

belki: Bilakis.

bell: Islatmak, terṭīb.

belle: Yaşlık, ıslaklık; tazelik.

bellūṭ, bellūṭa: Fitil. Bkz. belālīṭ

bellūṭ: Meşe, pelit (Quercus ilex)

bellūṭī-i seraḫs: Bkz. durūmṭārīs

bellūṭiyye: Pelit ağaçlarında yaşayan zehirli bir yılan türü, derūniyūs: "Ve efāᶜīden baᶜḍısına bellūṭiyye derler, o efᶜī bir nevᶜ ḥayyedir ki şecer-i bellūṭ onun meskeni olur. Ve ledġ eylediği kimsenin cildi ve derisi münseliḫ olur, soyulur ve üzerine basan kimsenin ayağı derisi soyulur. Ve o ḥayyenin ledġ eylediği kimseye muᶜālece eden ṭabībin dahi elinin derisi münseliḫ olur." (48a); "Ona derūniyūs derler ve o ḥayye bellūṭ kes̱īr olan mevāḍiᶜde olur ve onun melsūᶜunun cildi münseliḫ ve ona muḫālaṭa ve muᶜālece edenlerin dahi cildi münseliḫ olur ve onun rāyiḥa-i ḫabīs̱esi olur; onu ḳatle mübāşeret edenlere o ḫabīs̱ rāyiḥayı beẕl eder gerek o mübāşir rāyiḥayı şemm eylesin ve gerek eylemesin ve ondan lesᶜ-i efāᶜī aᶜrāḍı dahi ᶜārıḍ olur." (537b)

bellūṭu'l-arḍ: Kısamahmut otu (Teucrium chamaedrys) odunu, kemāderyūs.

belmūn: Bkz. bīliyūn

belyūn: Bkz. şamama

benādıḳ: Yuvarlak nesneler; haplar.

benān: Parmak uçları.

benāt-ı verdān: Hamam böcekleri, verdān.

benātu ᶜurs: Gelincik hayvanları. Bkz. ibn ᶜurs

benātu'l-mā: Suda yaşayan canlılar, su kuşları ve balıklar.

benātu'l-leyl: Kurdeşen, ürtiker.

benātu'l-üẕün: bkz. bārīṭūs.

benc: Ban otu (Hyoscyamus niger)

bencengüşt: Bkz. benṭāfilun

bendvāş: bkz. s̱īl

benefsec: Menekşe, benefşe, benefşec (Viola odorata)

benefşe kökü: īresā

benefşe: Bkz. benefşec

benefşec: Bkz. benefşec

benḳase: Bkz. baḳs

benṭāfilun: Beşparmak otu, fenṭāfīlun, benṭāfliyūn, fenṭāfliyūn, benṭāṭūs, neyṭāfīlī, feyṭāflūn, fencengüşt, fencenceşt, penc-engüşt, bencengüşt, ḫamsetü'l-evrāḳ, ẕü'l-evrāḳu'l-ḫamse (Potentilla reptans): "Ve yedi yetūᶜun yedincisi benṭāfilun derler, fādan sonra yā ile benṭāfīlun dahi derler; bu lafẓlar Yūnānīdir, maᶜnāsı ẕü'l-evrāḳu'l-ḫamse demektir. Ve baᶜḍılar benṭāṭūs derler, maᶜnāsı ẕū-ḫamsetü'l-aḳsām demektir. Ve baᶜḍılar benṭānāṭīs derler, ẕū-ḫamsetü'l-ecniḥa maᶜnāsına. Ve baᶜḍılar fencengüşt derler, beş parmak maᶜnāsına. Bu nebātın dahi boyu ağaç boyuna ḳarībdir, dalları ince olur ve dallarının boyu bir şibrdir, yaprağı naᶜnaᶜ yaprağı gibidir, her bir dalında beş yaprağı vardır, ziyāde ve noḳṣān olanları nādirdir ve yaprağının işrāḳı vardır, lemeᶜān eder, iki ṭaraflarında destere dişleri gibi dişleri vardır ve çiçeği beyāḍa ve sarıya māildir, nem-nāk mevḍiᶜlerde ve ırmaḳ ḳurbünde biter, kökü uzundur ve kırmızıya māildir ve kalındır ve bu kökün menāfiᶜi çoktur, ḥiddetsiz ve ḥarāfetsiz tecfīf-i ḳavī ile tecfīf eder, tecfīfi derece-i s̱ālis̱ede olur, ḥarr ve berdde muᶜtedil gibi olur." (184a)

benṭāṭūs: Bkz. benṭāfilun

berāᶜat-i istihlāl: Yazı başında yazının içeriğine işaret eden özlü güzel söz.

berābiḫ: Kanallar.

Berābire: Berberiler.

berācim: Parmak eklemleri.

berāʾet: İyileşme, sıhhat, kurtulma.

berāġīs̱: Pireler.

berāhīn: Kuvvetli deliller.

berārī: Çöller, ṣaḥrā.

berāṭıl: Kalansüve, Mevlevi külāhına benzer bir başlıklar.

berāz: Dışkı: "Bedenden ẓuhūr edip ḫārice ḫurūc eden mevāddın küllīsine berāz ıṭlāḳ olunur lākin ᶜörf-i eṭıbbāda esfelden miᶜā ve

bağarsık ṭarīḳinden ḫurūc eden s̱üfle ve ruṭūbet-i sāireye berāz ḫāṣṣ kılındı." (92a); "Berāz" dübürden çıkan necāset ve "füsā" dübürden çıkan yeldir." (45b)

berbaḫ: Bkz. Berbaḫayn

berbaḫayn: Erkekte spermin olgunlaştığı ve depolandığı iki ince kıvrımlı kanal, epididimis. Bkz. efindūmus: "Berbaḫ"ta aḳvāl vardır: Evvelkisi vecnede olan tecvīfin ismidir. İkincisi o verīdin ismidir ki külyeden ʿunuḳ-ı mes̱āneye muttaṣıl olup yine ciğere rücūʿ eder ve o tecvīf aʿḍā ġıdāsının māiyyetini mes̱āneye ṣabb eder. Üçüncüsü külyeler ile mes̱āne arasında olan mecrānın ismidir. Muṣannifin siyāḳ-ı kelāmından fehm olunan budur ki bu maḳāmda berbaḫtan murād o verīdin veyāḫūd mecrānın ʿunuḳ-ı mes̱āneye mevḍiʿ-i ittiṣāli ve mülteḳāsı olmaktır." (409a)

berbārīs: Bkz. enberbārīs

berbaṭ: Ud ya da uda benzer bir enstrüman.

berd: Soğukluk; soğuk, ḫaṣar: berd-i ḫarīf, berd-i şitā

berd-i aʿḍā: Uzuvlarda soğukluk.

berd-i ḳāris: Dondurucu soğuk.

berd-i miʿde: Mide üşütmesi.

berd-i mücemmid: Dondurucu soğuk.

berdī, berdiyy: Papirus, ḥaṣīr otu (Cyperus papyrus)

berdīḳıyās: Bkz. ḥaşīşetü'z-zücāc

bered, berede: Dolu: "Bered" doludur ki gökten yağar." (311a)

berede: Göz kapağında meibom bezlerinin iltihaplanması sonucu oluşan küçük kist, meibom kisti, chalazion, arpacık: "Berede bāṭın-ı cefnde taġallüẓ ve taḥaccür eylemiş bir nevʿ ruṭūbettir ve beyāḍa meyli olup beredeye yaʿnī gökten inen doluya benzer." (275a)

bereniyye: Porselen kavanoz.

bereş: Güneş lekesi, deride siyah noktalar, lentigo: "Nemeş ve dem-i meyyit o demden ḥādis̱ olur ki o dem ḥasebiyle ʿırḳın fūvvehesi münfetiḥa olur, imtilā-ı demin ṭuġyānıyla veyāḫūd ḍarbe ve neẓāyiri ḥasebiyle füvvehe-i ʿırḳ münṣadiʿa olur ve dem aʿlā-i cildin taḥtında mevḍiʿ-i vāḥidde muḥteḳın olur ve o mevḍiʿde demin levni ve şekli ẓāhir olur ve levni ḥumrete māile olan nemeş olur ve sevāda ḍārib olan bereş ve ondan laṭḫī olanlara kelef tesmiye olunur." (547b)

bereş: Güneş lekesi, lentigo.

berf: Kar.

berg-i nīl: Bkz. vesime

bergüẕār: Hediye.

berḥ: Şiddet.

berīḳ, berīḳa: Parlaklık, lemeʿān; ışıklı; yıldız doğmak.

berkārī: Bkz. ẕiyābīṭīs

berrāḳ: Parlak, müşrıḳ.

berrī hindebā: Bkz. ṭaraḫşeḳūḳ

berrī rummān: Bkz. rummān-ı berrī

berrī zeytūn: Bkz. ᶜutm

berrī: Yabanī, doğal yolla yetişen.

berriyye: Yabani.

bersām: Zātülcenb, satlıcan hastalığı, plörezi: "Ve sersāma bi-ḥasebi'l-lafẓ ve'l-imlāᵓ müşābih bir lafẓ vardır ki başka bir maraḍın ismidir ve o lafẓ bersām lafẓıdır ki ẕātü'l-cenbe ıṭlāḳ olunur. Ve fenn-i lüġatte maᶜrifeti olmayanlar ẓann ederler ki sersām ve bersām ikisi dahi dimāġī olan verem-i ḥārra ıṭlāḳ olunur, lākin o verem şedīd olursa ona sersām derler ve eger ḫafīf olur ise ona bersām derler. Lākin onların bu ẓannı ḫaṭādır, zīrā lüġat-ı Fārsī'de "ser" baş maᶜnāsınadır ve "ber" göğüs maᶜnāsınadır ve "sām" verem ve maraḍ maᶜnāsınadır. "Sersām"ın maᶜnāsı baş veremi ve "bersām"ın maᶜnāsı göğüs veremi demektir. Pes başta olan vereme bersām tesmiyesi nice cāiz olur!" (240b)

bersiyāndārū: Kuşekmeği, baṭbāṭ, ᶜaṣa'r-rāᶜī (Polygonum aviculare): "Ben ẓann ederim ki bunu ᶜArab taṣḥīf eylemiştir ve aṣlı bā-i muvaḥḥade ile bersiyāndārūdur ve o ism ᶜaṣa'r-rāᶜīye ıṭlāḳ olunur." (196b)

bersiyāvşān: Baldırıkara, perşiyāvşān, persiyāvşān, berşiyāvşān (Adiantum capillus veneris): "Bersiyāvşān Fārsīdir. Vech-i tesmiye budur ki Efrāsyāb ẓulmen Siyāvuş'u ḳatl ettikte kanı döküldüğü maḥallde bu nebāt bitti, onun için bersiyāvşān dediler. "Ber" mīve maᶜnāsınadır. Bunun ᶜArabīde on sekiz ismi vardır, iki Yūnānī ve bir Süryānī ismleri vardır." (155a)

berş: Bkz. felūniyā

berşā: Zehirli bir yılan: "Ve bir nevᶜ efᶜīye dahi berşā derler, meldūġu müdāvāt eylemez ise kırk günden sonra helāk olur." (48b)

berşiyāvşān: Bkz. bersiyāvşān

berūd: Gözü soğutmak için kullanılan ilaçlar: "Berūd, ᶜaynı tebrīd için ittiḫāẕ ve terkīb olunan devālara ıṭlāḳ olunur." (266b)

berūd: Soğuk tabiatlı nesnelerden yapılan göz ilacı.

berūs: Bkz. ḥalezūn

beᵓs: Sakınca.

besālet: Haram; şecaat.

besāṭat: Yaymak.

besātīn: Bostanlar.

besāyıṭ: Tek bir unsurdan müteşekkil olanlar.

besbāse: Muskat, küçük Hindistan cevizi (Myristica fragrans) kabuğu. Bkz. cevz-i bevvā

besfāyec: Bespaye, bespāyec (Polypodium vulgare)

bespāyec: bkz. besfāyec

beṡr, beṡre: Sivilce, püstül.

beṡṡ: Yaymak, neṡr

beşāᶜat: Merāret (acılık) ve ḳabḍ (kekrelik)ın birleşmesiyle ortaya çıkan sert çeşnilik, birleşik tat:

"Merāret ile ḳabḍ cirm-i vāḥidde cemᶜ olup o iki ṭaᶜmın imtizācından ḥādis̱ olan ṭaᶜm-ı mürekkebe beşāᶜat tesmiye olunur." (136a); kokuşmuş nesnelerde olan acımsı sert tatlılık.

beşāret: Hastalığın iyileşmeye gittiğini işaret eden belirtiler: "Ḥāḍıra delālet eden delīle dāll ve māḍīye delālet eden delīle tez̠kire ve müstaḳbele delālet eden delīle taḳdime-i maᶜrifet ve sābıḳu'l-ᶜilm tesmiye olunur ve inẕār dahi tesmiye olunur. Baᶜḍa göre ḫayra delālet ederse beşāret ve şerre delālet ederse inẕār tesmiye olunur." (57a)

beşer, **beşere:** İnsan.

beşere: Cilt, cildin yüzeyi: "Cild yaᶜnī beşere taᶜbīr olunan deri" (4b)

beşīᶜ: Tadı kekre ve acı karışık olan, beşāᶜatli. Bkz. beşāᶜat

beşīzec: Pul gibi ince kesilmiş bakır para, pezīş.

beşme: Bkz. teşmīzec

beşparmak: Bkz. penc-engüşt

beṭāyıḥ: Sel suyunun akıp biriktiği ağaçlık yerler: "Beṭāyıḥ, baṭīḥa'nın cemᶜidir, sunun mesīli ve aktığı maḥall-i vāsiᶜ ve sunun biriktiği maḥall-i vāsiᶜdir." (38b); "Beṭāyiḥ şol vāsiᶜ derelerdir ki kenārlarında ufak taşlar ola." (170b)

beṭāyıḥiyye: Etrafı ağaçlık yerde birikmiş sular: "Ammā beṭāyıḥiyye o rākid sudur ki o suda ve eṭrāfında ağaçlar olur ve o ağaçlar müşebbeke ve mülteffe olur yaᶜnī sık ağaçlık olur gerekse o su o ağaçlıktan ḥādis̱ olsun ve gerek ise yağmur ve ᶜuyūn sularından müctemiᶜ olsun." (51a)

betr: Sinirlerde enine kopma: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜaṣabda vāḳiᶜ olup ᶜaṣabın ᶜarḍı müteferriḳ olur ise ona betr derler." (32a); kesmek, dibinden kesmek.

betrā: Hz. Muhammed'in zırhlarından birinin ismi.

bett: Kesmek.

bettār: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

bettete: Kesinlikle, elbette.

beᶜūḍ: Sivrisinek. Bkz. şecerü'l-beᶜūḍ

bevādī: Sahralar, meskūn olmayan yerler, ṣaḥārī

bevārıḳ: Borakslar. Bkz. būraḳ

bevārid: Soğuk tabiatlı nesneler, ilaçlar.

bevāsīr: Hemeroitler; burun polipleri, nazal polipler: "Ammā bevāsīr luḥūm-ı zāidedir ki enfte nābit olur. Baᶜḍı kerre o luḥūm rıḫve-i beyḍā olur ve vecaᶜı olmaz; bevāsīrden bu nevᶜin ᶜilācı sehl olur. Ve baᶜḍı kerre o laḥm ḥamrā ve kümūdetli olur ve vecaᶜı şedīd olur; bu ṣınıfın ᶜilācı ṣuᶜūbetli olur, ᶜale'l-ḫuṣūṣ o laḥmdan ṣadīd-i müntin seyelān ederse ṣuᶜūbeti ziyāde olur. Ve o bāsūrun kimisi sereṭāniyyü'ş-şekl olup şekl-i enfi ifsād eder ve temdīdi şedīd olmakla

vecaʿı dahi olur. O bāsūr-ı seretānī kemidü'l-levn olan bāsūr olur, onun tevellüdü cidden redī olur ve ġavr-ı keṡīri olur ve ona müdārātla ʿilāc olunur, ḳaṭʿ ve cerd ile ʿunf ve ḳahr olunmaz." (289b) Bkz. himūrīdūs

bevāsīr-i dāmiye: Kanlı basur.

bevāsīr-i enf: Burun polipleri. Bkz. bevāsīr, irbiyān

bevāsīr-i maḳʿade: Anüs polipleri.

bevāsīr-i raḥim: Uterus polipleri.

bevāsīr-i şefeh: Ağız polipleri.

bevl ʿale'l-firāş: Uykuda altına kaçırmak.

bevl: İdrar, sidik. Bkz. ebvāl

bevl-i firāş: Uykuda altına kaçırmak.

bevl-i mürrī: Acı badem çiçeği renginde olan idrar: "Bevl-i mürrī yaʿnī acı bādām çiçeği gibi olan bevlin" (90b)

bevl-i müteṡevvir: Gıdanın yeterince hazmedilmemesinden dolayı suyu ve su dışındaki unsurları ayrışmış olan idrar: "Bevl-i müteṡevvir bevl-i kedirden bir nevʿdir, o bevlin eczāları müteşettit olur yaʿnī ʿadem-i nuḍca bināen mevāddının eczāları māiyyet ile maḫlūle ve mümtezice olmayıp rüsūb eder ve ġaleyānı dahi ziyāde olur, nitekim ʿaṣīr-i ʿinebde ve belki fevākih-i sāire ʿuṣārātında ḥāl bu minvāl üzere olur." (85a)

bevvāb: Midenin on iki parmak barsağına açıldığı delik, mide kapısı, pilor.

beyʿ: Satmak.

beyāḍ: Beyaz; göze ak düşmesi, korneada oluşan beyaz leke, lökom: "Maʿlūm ola ki ʿayna ʿārıḍ olan beyāḍ baʿḍı kerre raḳīḳ olup saṭḥ-ı ḫāric üzere ḥādiṡ olur ve ona ġamām tesmiye olunur. Ve baʿḍı kerre dahi o beyāḍ ġalīẓ olur, ona beyāḍ derler, muṭlaḳan ẕikr olunur, ḳayd-ı āḫeri olmaz. Pes beyāḍın iki ḳısmı dahi ʿaynda ʿārıḍ olan ḳurḥa veyāḫūd beṡre münfecire olup mündemile olmakla ʿārıḍ olur yaʿnī baḳiyye-i mevāddın indimāli beyāḍ olur." (272a)

beyāḍ-ı aẓfār: Tırnaklarda beyaz leke.

beyāḍ-ı beyḍ: Yumurta akı.

beyāḍ-ı ihālī: Tereyağı ve kaymak eritildiğinde beliren beyazlık, etteki yağ rengi.

beyāḍ-ı menevī: Sperm beyazı.

beyāḍ-ı reṣāṣī: Bir miktar kırmızıya çalan beyaz, remādī.

beyan kökü: bkz. aṣlu's-sūs

beyaz ılgun: Bkz. eṡl

beyḍ: Yumurta; beyazlık.

beyḍā: Beyaz tenli.

beyḍā: Hz. Muhammed'in harbelerinden birinin ismi.

beyḍā: Hz. Muhammed'in yaylarından birinin ismi.

beyḍa: Sürekli baş ağrısı hastalığı, migren, ḫūẕe hastalığı: "Ve baş ağrısı baʿḍı kerre başın muḳaddeminde olur ve baʿḍı kerre muʾaḫḫarında olur ve baʿḍı kerre

dahi başı muḥīṭ olur. Ve bu ağrıların muᶜtād ve lāzım olanlarına beyḍa ve ḫūẕe derler, başı iḥāṭada ağrılar beyḍaya yaᶜnī demirden ḥarb için başa mütteḫaẕ olan dirᶜin başa giydirdikleri tāsına müşābih olduğu için." (232b); testis.

beyḍāniyāt: Su kuşları.

beyḍāt: Yumurtalar.

beyḍ-i meslūḳ: Suda pişmiş yumurta. Bkz. hāḍırlop

beyḍ-i müsaḫḫan: Yumurtanın kabuğuyla suda birden üç yüze kadar sayılacak süreden daha az sürede pişmiş hāli veya kabuğundan çıkarılarak birden yüze kadar süreden daha az sürde suda pişirilmiş hāli: "Nīm-birişt odur ki yumurta ḳışrından iḫrāc olunup su içinde pişerse birden yüze varınca ḳadar sayı miḳdārı āteşte durmakla ḥāṣıl olur. Eger kabuğu içinde pişerse üç yüz sayı sayılınca ḳadar āteşte durmakla olur, bunlardan noḳṣān olur ise ona beyḍ-i müsaḫḫan derler." (49a)

beyḍ-i rīḥ: Dişide çiftleşme olmadan oluşan yumurta: "Ve eger dişiden bilā-nezv yumurta tekevvün eder ise ona beyḍ-i rīḥ derler ondan ferḫ ḥāṣıl olmayıp recā ᶜilletinde rīḥ tevlīd eden merʾe gibi olduğu için." (441b)

beyḍ-i vilād: Dişide çiftleşmeyle oluşan yumurta: "Kuş yumurtası erkeğin dişiye nezvinden yaᶜnī cimāᶜından tekevvün ederse ona beyḍ-i vilād derler o yumurtada ferḫ tekevvün etmekle." (441b)

beyḍiyye: Gözün aköz humor kısmı. Bkz. ruṭūbet-i beyḍiyye

beyn: Ara.

beyne'l-aᶜḍāʾ: Organlar arasında.

beyne'l-ketifeyn: İki omuz arasında.

beynehümā: İkisinin arası.

beyne'l-aḳrān: Akranlar, emsaller arasında.

beyne'l-ᶜatīḳ ve'l-ḥadīs̱: Yeni ve eski arasında.

beyne'l-ᶜavāmm: Halk arasında.

beyne'l-esnān: Dişler arasında.

beyne'l-eṭıbbā: Tabipler arasında.

beyne'l-keḥḥālīn: Göz hekimleri arasında.

beyne'l-mehzūl ve's-semīn: Zayıf ve şişman arasında.

beyne'l-metneyn: İki kaburga arası.

beyne'l-ᶜulūket ve'l-heşāşet: Yapışkanlılık ve dağılma özelliğinin ortası.

beyne'n-nās: İnsanlar arasında.

beyne'n-nefeseyn: İki nefes arasında.

beyne'n-nevm ve'l-yaḳaẓa: Uyku ile uyanıklık arası.

beyni: Beyin, dimāġ.

beynūnet: Ayrılmak, müfāraḳat.

beyrem: Marangozların kullandığı eğri demir alet, ay demiri.

beyrūḥ: bkz. yebrūḥ

beyt-i ḫafiḍ: Alt kat.

beytūtet: Gecelemek, uyumak.

beytü'n-naḫl: Bkz. kevārīr

beyyin: Açık, aşikār, ẓāhir.

beẕāseḳān: Bkz. bedāseḳān

beẕāẕet: Yıpranma, pejmürdelik, res̠ās̠et.

bezḳ: Zayıf derecede tükürmek: "Tefl tükürmektir. Ve onun ḳuvvet ve ḍaᶜf ḥasebiyle esāmīleri vardır; ġāyet ḍaᶜīf olana bezḳ ıṭlāḳ olunur baᶜdehu tefl baᶜdehu nefs̠ baᶜdehu nefḫ ıṭlāḳ olunur:" (307b)

bezl: Yarmak; sarf etmek.

bezr: Bitki tohumu; keten tohumu, bizr: "Baᶜḍı kerre bezr muṭlak ẕikr olunup bezr-i kettān murād olunur şöhretine bināen ve baᶜḍı kerre dahi büzūr-ı sāireden farḳ için kesr edip bizr derler." (156b): bezrü'l-cizr, bezr-i rāziyānec, bezrü'l-kerefs, bezrü'ş-şibt, bezr-i seẕāb, bezr-i ḫaşḫāş

beẕreḳa: Amaca eriştirme, yardım etme.

bezr-i ḳaṭūnā: Karnıyarık otu (Plantago psyllium) tohumu, esfiyūs, esfiyūş.

bezr-i kerefs-i cebelī: Yabanī maydonoz (Petroselinum) tohumu, fuṭrāsāliyūn.

bezr-i kettān: Keten (Linum usitatissimum) tohumu.

bezr-i rummān: Nar çekirdeği.

bezrü'r-rummāni'l-berrī: Bkz. şehdānec

bezzāḳa: Zehrini tüküren bir yılan: "Ve bir nevᶜ efᶜī dahi vardır ki ona bezzāḳa derleri o bezzāḳanın ledġından ḥiss ve ḥareket bāṭıl olur ḥattā ledġ eylediği ḥayvān mesbūt gibi olur ve meldūġunun boynuna mültevī olur yaᶜnī sarılır ve ledġından küzāz ve ġaşy ḥādis̠ olur ve ledġı vaḳtinde başını yukarı kaldırıp semmini büzāḳ gibi saçar ve soktuğu maḥallden siyāh kan akar sonra o meldūġa gözünü yummamak ᶜārıḍ olup üç günden ziyāde sağ kalmaz." (48a)

bıldırcın: Bkz. selvā, sümānā

bınṣır: Orta parmakla serçe parmak arasında olan parmak, adsız parmak.

bıṭnet: Servet ve makamdan kaynaklanan taşkınlık.

bīᶜa: Kilise: "Bīᶜa, maᶜbed-i Naṣārādır." (128b)

bi-ᶜacemihi: Çekirdeği ile.

bi-cümletihā: Tamamıyla.

bīḍ: Beyazlar; beyaz tenliler.

bidāye: Başlama; başlangıç.

bīdgiyā: bkz. s̠īl

bi-esrihim: Tamamıyla.

bi-eyyi ḥālin kāne: Ne hālde olursa olsun.

bi-eyyi sebebin kāne: Sebep ne olursa olsun.

biġāl: Katırlar.

bi-ġayri īẕāin: Acı vermeksizin.

bihā: Onunla olan.

biḥār: Denizler.

bi-ḥasebi ḥālin ḥālin: Her bir hāle göre.

bi-ḥasebi'l-ʿārıḍ: Doğuştan olmayan, daha sonra meydana gelen.

bi-ḥasebi'l-ḫilḳat: Doğuştan olan, daha sonra meydana gelmeyen.

bi-ḥasebi'n-nedre: Nadir olarak.

bi-ḥasebi'r-rüʾyet: Görerek.

bihīn: Yüce.

bi-infirādihi: Yalnız, yalnız başına.

biḳāʿ: Yerler, bölgeler. Bkz. buḳʿa

bi-ḳışrihi: Kabuğuyla.

bikr: Bakire kız.

bi-külliyyetihimā: Her ikisi birlikte.

bilād: Beldeler, şehirler, büldān.

bilād-ı cebeliyye: Dağlık alanda kurulu şehirler.

bilā-ḥiḍānetin: Kuluçkaya yatılmaksızın.

bilā-ikrāhin: Kolaylıkla.

bi'l-ʿaraḍ: Dolaylı olarak.

bi'l-bedāhe: Açıkça.

bile: Beraber.

bi'l-intikās: Baş aşağı.

bi'l-istiḳlāl: Kendi başına.

bīliyūn: Beşparmak otu, belmūn, fīlmūn (Astragalus)

billūrī: Bkz. nermehān

bi-maʿna'l-āmm: Halkın dilindeki manayla.

bi-maʿna'l-ḫāṣṣ: Okur yazar, seçkinlerin dilindeki manayla.

bināen ʿalā-külli mā-ẕükire: Anlatılan her şeye bağlı olarak.

bināsb: Bkz. ʿilk-i buṭm, ʿilk-i enbāṭ

binit: Binek.

binye: Bünye.

biʾr: Kuyu. Bkz. ābār

birām: Taş çömlekler. Bkz. bürme-i ḥacer.

bi-reʾsihā, bi-reʾsihi: Kendi başına.

birinc: Pirinç.

birincāsef: Yavşan ayvadana, arṭamīstiyā, iblencāseb, ḳaysūm, ḳayṣūm-ı berrī, ṭaraʿyūn, şüveylā (Artemisia vulgaris) Bkz. şevāṣarā

biring-i Kābülī: Kābil pirinci, ebrenc-i Kābülī (Embelia ribes burm): "Lüġat-i Fārsīdir, taʿrīb edip birinc derler. Kābül Hind diyārında bir nāḥiyenin ismidir." (154b); "Ebrenc-i Kābülī, biring-i Kābülī demektir." (299a)

birke: Göl.

birṭānīḳī: Bostān-efrūz, bīṭūrṭā (Rumex, Britannicca)

bisāṭ: Döşek.

bīş: Kurtboğan (Aconitum anthoraor, Aconitum napellus) Bkz. ḳūniyūn

bişilşeke: Bkz. cenṭiyānā

bīş-mūş, bīş- mūşī, bīş-mūşek: Bīş (Aconitum anthoraor, Aconitum napellus) yakınında yaşayan bir fare türü, fāretü'l-bīş.

bīş-mūş-ı būḥā: Bir bitki, būḥā

bi-tamāmihi: Tamamıyla.

biṭāne: Bir nesnenin iç yüzü; iç tabaka. Bkz ẓıhāre

bi-ṭarīḳi'l-evlā: Öncelikle.

biṭṭīḫ: Kavun.

biṭṭīḫ-i Filesṭīnī: Bkz. biṭṭīḫ-i zaḳḳī

biṭṭīḫ-i Rūmī, biṭṭīḫu'l-Hindī: Bkz. biṭṭīḫ-i zaḳḳī

biṭṭīḫ-i Rūmī: Bkz. biṭṭīḫ-i zaḳḳī

biṭṭīḫ-i zaḳḳī: Karpuz, biṭṭīḫu'l-Hindī, biṭṭīḫ-i Filesṭīnī, zebş, düllāᶜ (Citrullus vulgaris): "İbn Kütbī müfredātında der ki biṭṭīḫ-i Rūmī o biṭṭīḫtir ki ona Hindī ve Sindī ve düllāᶜ ve zebş derler." (259b)

bīṭūrṭā: Bkz. birṭānīḳī

bī-vech: Sebepsiz yere.

bizr: Bkz. bezr

boğa dikeni: Bkz. bāẕāverd

boğaz: Bkz. ḥalḳ

boğurtlak: Nefes borusu, ḳaṣabe-i riye: "Ve ḫancere ḳaṣabe-i riyenin yaᶜnī cigerde olan boğurtlağın başıdır." (9b)

bostānī: Yetiştirilen, ziraī olan.

bostāniyye: Bahçede yetişen.

boy tohumu: bkz. ḥulbe

boyun: Bkz. ᶜunuḳ

böbrek: Bkz. külye

böğrek: Böbrek, külye

böğrülce: Bkz. lūbiyā

böğür: Bkz. ḫāṣıre

böğürtlen: Bkz. ᶜulleyḳ

buᶜayd: Az sonra

būd: Mevcut.

buᶜd: Uzaklık; sonralık; hız ve ağırlıkta farklı olan nağmelerin hepsi: "Ḥiddette ve s̱iḳalde yaᶜnī tīzlikte ve ağırlıkta muḫtelif olan her iki naġmenin mecmūᶜuna buᶜd tesmiye olunur." (70a)

būderīnūn: Bir zehir.

buġās̱: Lori kuşu.

buġḍ: Hoşlanmamak, soğumak.

buġye: Arzu, talep.

buğday enli: Esmer tenli.

buğday: Bkz. ḥınṭa

būḫā: Bir zehirli bitki: "Muṣannif der ki "būḥā" devā-i vāḥid midir veyāḫūd "bū" bir devā ve "ḥā" başka başka devā mıdır onu ben taḥkīḳ edemedim." (529b) Bkz. bīş-müş-ı būḥā

būḥā: Bkz. bīş-müş-ı būḥā

buḥayre: Küçük deniz, göl: "Buḥayre baḥr'in taṣġīridir, küçük deniz demek olur." (49b)

buḥḥa: Seste boğukluk, buḥḥatu'ṣ-ṣavt

buḥḥatu'ṣ-ṣavt: Bkz. buḥḥa

buḫl: Tutmak, esirgemek, ḍınnet.

buḥrān: Ateşli hastalığın vücutta yol açtığı şiddetli hāl, kriz; sayıklama ve halüsinasyon; hastada ani değişim: Ve "buḥrān"ın ᶜörf-i eṭıbbāda maᶜnā-yı meşhūru marīḍin defᶜaten ṣıḥḥat ve maraḍ cāniblerden birine taġyīridir." (481a)

buḫtec: Bkz. meybuḫtec

buḫtī: İki hörgüçlü Acem devesi ile Arap devesinin çifleşmesinden doğam deve: "ᶜAcemī olup iki hörgücü olan deve ile ᶜArabī deve ictimāᶜından tevellüd edene buḫtī derler, onu evvelā Buḫtu'n-Naṣr iḥdās̱ eylediği için, ammā o buḫtī ile ᶜArabī-i ḫālişin ictimāᶜından ḥādis̱ olana necīb

derler, nāḳasına necībe derler." (373a)

buḫūḫa, buḫūḫat: Ses boğukluğu: buḫūḫa-i ḥalḳ

buḫūr-ı meryem: Buhurumeryem, şecere-i meryem, ᶜarṭanīs̱ā, maḳlāmensūs, faḳīlāsūs (Cyclamen europaeum)

būḳ: Boynuz şeklinde üflemeli enstrüman. Bkz. būḳāt

buḳᶜa: Yer, bölge. Bkz. biḳāᶜ

būḳalemūn: Bukalemun; bir tür kumaş: "Būḳalemūn ṭayr-ı mādan olur, nevāḥī-i Mıṣr'da Şemmūr dedikleri maḥallde çok olur, evlerde ḥabs ederler, ḥüsn-i manẓarı olup ḥaşerātı ḳatl eylediğinden için o kuş teṭavvus eder ve hangi ṭaraftan bakılınsalar türlü görünür. Ve Ḥalīmī bir nevᶜ kemḫā ismidir der." (123b)

būḳāt: Bektaşīlerin üfürdüğü boynuz şeklinde enstrümanlar: "Būḳ, Bektaşīlerin üfürdüğü boynuzdur." (310b)

buḳayle: Sebzecik.

būḳīṣā: Bir ağaç.

Buḳrāṭ: Bkz. İbuḳrāṭ

buḳūl: Sebzeler.

bulamaç: Bkz. ḥasv

būlīmūs: Oburluk hastalığı, cūᶜ-ı baḳarī: "Cūᶜ-ı būlīmūs ve cūᶜ-ı baḳarī demekle maᶜrūftur, miᶜde tekās̱üf edip keylūsunu mecārīde nüfūẕdan ᶜāyıḳ ve māniᶜ olur, ne ḳadar ġıdāsı kes̱īr olsa yine aᶜḍāsı aç kalır." (112a); "Būlīmūs" cūᶜ-ı baḳarī dedikleri miᶜde āfetidir." (327b); "Būlī" Yūnān lüġatinde "ᶜaẓīm" maᶜnāsına, "mūs" "cūᶜ" maᶜnāsınadır. Aṣnāf-ı cūᶜ beyninde bu nevᶜ aᶜẓam olmakla ona cūᶜ-ı baḳarī dahi tesmiye olundu, baḳar sāir ḥayvānāttan aᶜẓam olduğu gibi bu cūᶜ dahi sāir cūᶜların aᶜẓamı olduğu için. Ve baᶜḍılar bu maraḍ eks̱eriyyā baḳara ᶜārıḍ olur, onun için cūᶜ-ı baḳarī tesmiye olundu derler, o ḳavle iltifāt olunmaz diye Nefīsī onu redd eder." (345b)

Būlus: Paulus Aegineta. Bkz. aḳrāṣ-ı Būlus, eyāric-i Būlus.

būn: Mesafe.

bunduḳ: Fındık (Corylus avellana)

bunduḳa: Yuvarlak nesne, mermi; fındık; bir mis̱ḳāl ağırlığı, 4,81 gr: "Bir bunduḳa bir dıraḫmīdir yaᶜnī bir mis̱ḳāldir." (158b) (Dıraḫmī, bir mis̱ḳāl ağırlığı-4,81 gr karşılığı kabul edilirse)

bunduḳa-i ᶜayn: Göz yuvarlağı.

bunduḳatu'l-vāḥide: Bir dıraḫmī, 4,81 gr (Dıraḫmī, bir mis̱ḳāl ağırlığı-4,81 gr karşılığı kabul edilirse)

bunduḳ-ı Hindī: Bkz. aṭyūt

būniyūn: Bkz. aṭrāṭīḳūs

būr: Tatlı soğan.

būraḳ: Boraks, yoğunlaşmış borik asitten türeyen sodyum tuzu, naṭrūn.

būraḳ-ı aḥmer: Bkz. behrīḳūn

būraḳ-ı Ermenī: Bkz. naṭrūn

būraḳ-ı ġareb: Akça kavak (Populus alba)tan elde edilen tuz.

būraḳiyyet: Borakslaşma.

būrāy: Hasır.

burçak: Bkz. kirsenne

burçalık: Bkz. efyūs

būre-i Ermenī: Boraksla toz hāline getirilmiş sedeften mürekkep nesne.

burḫān: Güçlü kanıt.

burhān-ı limmī: Müessirden esere intikal ettiren delil.

būsencī: Bkz. fūsencī

būṣīr, būṣīrā: Sığırkuyruğu, ḳalemūs, būṣīrā (Verbascum thapsus)

būşencī: Bkz. fūsencī

būş-ı derbendī: Bir bitki: "Baᶜḍılar dediler ki būş-ı derbendī bir devādır ki Ermīniyye'den meclūb olur, o diyārın koyunları ḫaşāyiş-i devāiyyeyi raᶜy eylediklerinde aẓlāfında yaᶜnī tırnaklarında bulunur ve aẓlāflarından aḫẕ olunur." (158a); Derbend şehrinde yetişen būş bitkisi ile yapılan ve ateşli şişliklerde kullanılan şiyaf.

buṭᵓ: Yavaşlık, yavaşlama: buṭᵓ-ı ḥareket, buṭᵓ-ı nebāt, buṭᵓ-ı nuḍc.

būṭaḳ: Pota.

būtīmār: Balıkçıl kuşu, mālikī, mālik-i ḥazīn: "Kebid-i mālikī yaᶜnī o kuşun kebidi ki mālik-i ḥazīn denmekle maᶜrūftur ve deyildi ki Fārsī lisānında ona būtīmār derler." (561a)

buṭlān: Yokluk, görev ifa olmamak.

buṭlān-ı başar: Görme kaybı.

buṭlān-ı semᶜ: İşitme kaybı.

buṭlān-ı şemm: Koku duyusu kaybı.

buṭle: İş yapmama, çalışmama, avarlık.

buṭm: Bacaklarda görülen irinli siyah sivilce.

buṭm: Sakız ağacı (Pistacia terebinthus); sakız ağacının kuru meyvesi, ḥabbetü'l-ḫaḍrā: "Türkī lisānı üzere onun ağacına sakız ağacı derler ve ᶜArabca buṭm derler. Ağacının dalları yeşil olur ve ḥabbesinin kabuğu mādām ki o ḥabbe ṭarī ve tāze oldukça siyāha māil yeşil olur ve kabuğunun taḥtında bir cism olur ki büyüdükçe ṣulb ve ḫaşebī olur ve lübbü o cism-i ḫaşebīnin içinde olup müferṭaḥ ve dühniyyeti ve fıstīḳiyyeti olur, mādām ki o ḥabb tāze ve ṭarī oldukça ona ḥabbetü'l-ḫaḍrā derler ve kurusuna buṭm derler." (178b); "Ḥabbetü'l-ḫaḍrā, sakız ağacının mīvesi ki ona buṭm derler." (178b) Bkz. ḥabbe-i ḫaḍrā, ᶜilk-i enbāṭ, ᶜilk-i buṭm, ṣamġ-ı buṭm

buṭūn: İç kısımlar.

buṭūn: Kaybolma.

buṭūn-ı dimāġ: Beyin ventrikülleri: baṭn-ı muḳaddem (telencephalon), baṭn-ı evsaṭ (mesencephalon), baṭn-ı muᵓaḫḫar (rhombencephalon), buṭūn-ı s̱elās̱e-i dimāġ.

buṭūn-ı s̱elās̱e-i dimāġ: Bkz. buṭūn-ı dimāġ

buṭūn-ı tecāvīf: Kalp vs.de boşluklar.

būyānis: Ġāsūl-i Rūmī, ebūḳānis (Euphorbia spinosa)

būzec: Boza. Bkz. fuḳḳāᶜ

būzīdān: Orchis morio kökü, müstaᶜcile.

büber: Biber, fülfül.

büdüvv: Zuhur etmek, ortaya çıkmak.

büdüvv-i mā: Su çıkmak, sulanmak.

bühr: Nefesi kesilmekten dolayı hırıltılı nefes alıp vermek, solumak.

bühre: Orta; bedenin ortası.

büht: Boş söz.

bükā: Ağlamak.

bükreten: Sabah vaktinde.

bül: Ḳıs̱s̱ā-i Hindī (Aegle marmelos)

bülbūs: Yaban soğanı, dağ sümbülü, zīr, baṣal-ı fār, baṣalu'z̠-z̠iʾb (Muscari comosum): "Bülbūs ism-i Yūnānīdir, lüġat-i Fārsīde ona zīr derler ve baᶜḍı kerre baṣal-ı zīr dahi derler ve beyne'l-ᶜArab baṣalu'z̠-z̠iʾb derler, Türkīde yaban soğanı denmekle maᶜrūftur. O soğanın ṭāḳları olmaz yaᶜnī kat kat olmaz, ammā isḳīl ve ᶜunṣul ada soğanı demekle maᶜrūftur ve ṭāḳları olur." (142b)

bülbüle: Emzikli testi, kilindir, kaz gövdesi şeklinde bardak.

büldān: Şehirler, bilād.

bülkend: Mayasız bir ekmek türü: "Bülkend dedikleri o ḫubzdur ki māyesiz olur ve dühn içinde ṭabḫ olunup bal veyāḫūd pekmez içine daldırılır; Eᶜācim lüġatinde ona zülfīne - زلفينه derler, ᶜArablar onu taᶜrīb edip z̠ülfeynūᶜ - ذلفينوع derler, ᶜAllāme'nin muḫtārı budur. Ve İbn Cümeyᶜ der ki bilād-ı Şām sāḥilinde olanların bülkend denir bir ṭaᶜāmı vardır, neşā su içinde ḥall olunur ve ona bir miḳdār maṣṭakī konup ᶜaḳd olunca ḳadar ṭabḫ olunup ruḫāmda bir vāsiᶜ kāseye vaḍᶜ olunur ve gece ile ġubārdan maḥfūẓ olan ve semāsı mekşūf bir maḥallde vaḍᶜ olunup ṣabāḥla kesilip cüllāb ile veyāḫūd ᶜasel ile ekl olunur ve zamān-ı ṣayfta sovuk ekl olunur. Ve yine İbn Cümeyᶜ der ki baᶜḍı ᶜAcem bana ḫaber verdi ki onların diyārlarında daḳīḳ-i ḥınṭadan kācī gibi bir nesne ittiḫāẕ olunup ona dühn saḳy olunur ve pekmez ile saḳy olunur." (117b)

bünk: Kök; Yemen ve Hint kökenli bir bitkinin kabuğu. Bazılarına göre ümmü muġaylān (Acacia arabica) kökü; mersin ağacı gövdesinde el ayasına benzer kısım: "Ve āsın sāḳında keff gibi yaᶜnī elin içi ṣūret ve şeklinde bir nesne vardır ki ona bünk derler." (142a)

bünn: Dövülmüş kahveden yapılan salata turşusu; bir balık yemeği.

bünnī: Bayağı bıyıklı balık (Barbus barbus)

bürᵓ: İyileşme, sağalma.

büreteyn: İki küpe.

bürġūs̱: Pire.

bürīde: Koparılmış, kesilmiş.

bürme: Taş çömlek: "Bürme" ḥacer-i birām denmekle maᶜrūf ḥacerden ittiḫāẕ olunan tenceredir." (378a)

bürme-i ḥacer: Taş çömlek. Bkz. birām

bürnūf: Bkz. şābānek

bürr: buğday: ḥabbe-i bürr

bürūdet: Soğukluk.

bürūdet-i eṭrāf: El ve ayakta soğuma.

bürūk: Çökmek.

bürūz: Ortaya çıkmak, ẓuhūr.

büṣāḳ: Tükürük.

büsr: Hurma meyvesinin ilk ham hāli. Bkz. belaḥ

büssed: Mercan, mercān kökü.

büstūḳa: Küçük küp; ḫunbara.

büs̱ūr: Her tür sivilcemsi küçük şişler, apseler, püstüller: "Büs̱ūr ṣaġīr olan vereme derler, nitekim verem büs̱ūr-ı kebīre dedikleri gibi." (32b)

büs̱ūr-i cāversiyye: İsilik, sudamina.

büs̱ūr-i lebeniyye: Akne: "Burnun ve yüzün ṣafḥalarında beyāḍ bes̱reler ẓuhūr eder ve o bes̱re sütün yüzünde noḳṭalar gibi olan kabarcıklara benzer, o bes̱reler ᶜaṣr olunsa içinde semn-i münᶜaḳid gibi ruṭūbet ḫurūc eder, o bes̱relere büs̱ūr-i lebeniyye derler." (146b)

büvāle: İdrara çok çıkartan hastalık.

büyūt: Evler; odalar.

büzāḳ: Tükürük.

büzāḳu'l-ḳamer: Bkz. ḥacerü'l-ḳamer

büzūr: Tohumlar.

büzūr-ı luᶜābiyye: Yağlı tohumlar.

caᶜd: Kıvırcık, müfelfel; kıvırcık saç.

cādde: Ana yol.

caᶜde: Acı yavşan, şevāṣarā (Teucrium polium) Bkz. birincāsef

cāff, cāffe: Kuru, yābis.

caġz-vāre: Bkz. ṭuḥlub

cāh: Makam, mevki.

caḥfele: Tırnaklı at, eşek vs. hayvanların dudağı.

cāḥıẓ, cāḥıẓa: Gözü dışa doğru sivrilen, gözü öne doğru çıkıcı, mürtefiᶜa.

cāḥiḍa: Çukurlanmış.

cāī, cāiye: Gelen, fāiḍa, ṣāyir.

cālī, cāliye: Isıtıcı (müsaḫḫin) karakteri ile bedende gözenekleri (mesāmmāt) kapatan, yapışkan ya da donmuş sıvıları yerinden hareket ettirerek uzaklaştıran ilaçlar, cellā: "Cālī devānın şānı budur ki saṭḥ-ı ᶜuḍvda olan mesāmmların ağzını ruṭūbāt-ı lezice sedd eder veyāḫūd cāmide olan ruṭūbāt sedd eder ve cālī olan devā o ruṭūbeti mesāmmātın ağzından taḥrīk ve tebᶜīd edip mesāmmātı açar ve ᶜasel bu minvāl üzere cālīdir. Ve cālī

olan edviyenin her birisi cilāsı ḥasebiyle ṭabīᶜatı telyīn eder her ne ḳadar o devāda ḳuvve-i müshile bulunmaz ise. Ve merāreti olan eşyāların küllīsi cālī olur." (137a) Bkz. cilā; cilalandırıcı, parlatıcı.

cālib, cālibe: Celp edici.

cālibü'd-dümūᶜ: Göz yaşartan.

cāmid, cāmide: Cansız; donmuş; pıhtılaşmış: dem-i cāmid, ᶜalaḳa-i cāmid; hareketsiz: miyāh-ı cāmide; şekli, vaziyeti bulunduğu hālden bir başka hāle hāricī bir etki olmadığında bilfiil dönüşmeyen, ancak yapısı soğuk olduğunda ısı gibi bir tesirle şekli değişen ilaç, devā-i cāmid: "Ve cāmid o devādır ki onun şānından olur ki o cāmid olan devā her hangi vaḍᶜ üzere farḍ olunur ise o vaḍᶜından ve heyᵓetinden münbasıṭ olup şekl-i āẖeri ḳabūl eylemeye lākin ẕātında ve cevherinde cüzᵓ-i bārid olmakla bi'l-fiᶜl bulunan heyᵓeti üzere bāḳī kala, bi'ẕ-ẕāt ve bilā-ḳasr kendiliğinden münbasıṭ olmaya, şemᶜ gibi ve'l-ḥāṣıl seyelān onun şānından ola velākin bi'l-fiᶜl seyelān olmaya." (137a)

cānib-i insī: Nesnenin içe, sola bakan yönü.

cānib-i vaḥşī: Nesnenin dışa, sağa bakan yönü.

cānn: Cinler.

caᶜr: Kuru dışkı.

cārid, cāride: Sıyırıcı. Bkz. tecrīd

cārr: Bitişik; komşu; kaldıran.

cāru'n-nehr: Potamogeton natans.

cās̱elīḳ: Bkz. ḥabb-ı cās̱elīḳ

cāsī, cāsiye: Sert, katı, ṣulb: ᶜaṣāb-ı cāsī

caṣṣ: Alçı taşı. Bkz. cibsīn

caṣṣ-ı meyyit: Sönmüş kireç.

caṣṣī: Hafif maviye çalan beyazlık, kireç rengi: "Caṣṣī o beyāḍdır ki onda zürḳat-i ḳalīle ola." (61a)

cās̱ūm: Uykuda ağır basma, kābūs: "Kābūsa cās̱ūm denildiği gibi cüs̱ām dahi derler ġurāb vezni üzere." (252b)

cāsūs: Afyon haşhaşı (Papaver somniferum)

cāvers: Darı, duẖn (Panicum miliaceum)

cāversiyye: Darı şeklinde nokta nokta sarı olan; bir zehirli yılan: "Bu dahi ḥayyāttan bir cinstir, onun levni levn-i cāvers gibi sarıdır ve onun lesᶜinden lesᶜ-i efᶜī gibi aᶜrāḍ-ı rediyye ᶜārıḍ olur ve onun ᶜilācı dahi efᶜī ᶜilācı gibidir." (537b)

cāvşīr: Çavşır otu (Opopanax), bu otun yaprağı: "Cāvşīr" Fārsī'den muᶜarrebdir, aṣlı gāv-şīrdir yaᶜnī sığır sütü demektir. O nebtin lebeni beyāḍlıkta ve kes̱rette sığır sütüne teşbīh olunup gāv-şīr tesmiye eylediler. Eyyām-ı rebīᶜde bādiye ve berārī ve cibāl ve sāir yerlerde çok bulunur." (158b)

cāy: Yer.

cāyiᶜ, cāyiᶜa: Aç olan.

cāyife: Uzvun içine işleyen yara; kafatasında beyne erişmemiş

yarık: "Ve şicācın iki ṣınıfı dahi vardır ki birine āmme ve āḫerine cāyife derler. Āmme o şeccedir ki ümmü'd-dimāġ olan ḥicāblara bāliġ ola. Ümmü'd-dimāġ cevher-i dimāġı muḥīṭ olan ḥicāb-ı ġalīẓ ve ḥicāb-ı raḳīḳlerdir." (244a)

cāyir: Cevr edici, şirrīr.

cāẕib, cāẕibe: Isıtıcı (müsaḫḫin) ve latif karakteri ile uzvda bulunan maddeleri kendi bulunduğu tarafa çeken ilaç, ceẕẕāb: "Ve cāẕib devānın şānı budur ki o devā mevāddı kendi bulunduğu ve vaḍᶜ olunduğu maḥalle ceẕb edip çeker leṭāfeti ve ḥarāreti ḥasebiyle, cünd-i bīdester gibi." (137b)

cebāir: Kırıklarda kullanılan tahtalar.

cebān: Korkak.

cebbāre: Bedende kırık ve çıkık azayı sardıkları tahta.

cebelī ᶜarar: Ardıç (Juniperus communis)

Cebel-i Lükām: Şam'dan Antakya'ya kadar uzanan dağ silsilesi.

cebelī: Dağlık yerde olan, yetişen.

cebeliyye: Yabanī; dağda yetişen.

cebhe: Alın; alın kemiği, os frontal.

cebīn: Yanak

cebīr, cebīre: Bedende kırık ve çıkık azayı sardıkları tahta.

cebīreci: Kırık çıkıkçı.

ceblāhenk: Kuzu otu, ceblehenk, celbehenk (Reseda alba)

ceblehenk: Bkz. ceblāhenk

cebr: Zorlamak; kırık kemiği iyileştirmek, bitiştirmek.

cebr-i veẕy: Yerinden oynamış eklemi yerine oturtmak.

cedācid: Ağustos böcekleri; çekirge (Grylloidea) Bkz. ṣarṣar

cedāvil: Küçük kanallar; cetveller, levhalar; toplardamarın ana kollarından ayrılan kollar: "Ve evridenin şuᶜbelerine cedāvil derler." (9a)

cedāvil-i evride: Bkz. cedāvil

cedāvil-i ᶜurūḳ: Damar şubeleri, kılcallar.

cedb: Kıtlık, ḳaḥṭ.

ceded: Sert toprak zemin.

cedīr: Uygun, lāyıḳ.

cedvā: Fayda.

cedvār: Cedvar, zedvār (Curcuma zedoaria)

cedvel: Ark, su yolu; levha, bölüm.

cedy: Oğlak; oğlak burcu. Bkz. cidā

cefāf: Kuruluk; kuruma.

cefn: Göz kapağı.

cefn-i ᶜālī: Alt göz kapağı.

cefn-i esfel: Üst göz kapağı.

cehābiẕe: Bilginin inceliklerine vakıf olanlar; gümüşün, altının ayarını bilenler.

cehāmet: Değirmilik.

cehārek: Alt ve üst dudaklardaki dört damar: inferior labial vein ve superior labial vein, çehārek, cehārrek: "Nevāḥī-i reʾste olup faṣd olunan evrideden dört da-

mar dahi vardır ki ikisi üst dudakta ve ikisi alt dudakta olur, onlara cehārrek derler. Lüġat-i Fārsīde "çehār" dört maᶜnāsınadır ve "reg" damar maᶜnāsınadır; "çehārrek" dört damar maᶜnāsına olur; ekṡer-i kütübde bir rā ile yazılıp taḫfīf olur." (122a)

cehārrek: Bkz. cehārek

cehele: Cahiller.

ceher: Gözün ışık yüzünden gündüz göremeyip gece görmesi, gündüz körlüğü, niktalopi: "Ceher bir āfettir ki ḍavʾ-ı nehārda o āfeti olan ᶜayn gündüz görmez." (278b)

cehverī: Yüksek söylenen ses.

cehveriyyü'ṣ-ṣavt: Yüksek sesli.

celācil: Çanlar.

celādet: Kuvvetli olmak, metānet.

celbehenk: Bkz. ceblāhenk

celebe: Feryat, bağırma.

celī: İri.

celīd: Kırağı.

celīdiyye: Gözde billur tabaka, cristalline lens.

celīl, celīle: Çok.

celīs: Beraber oturulan kimse.

cellā, cellāt: Bkz. cālī

cemācim: Bkz. ḍaymurān

cemām: Sünbül kılçıkları: "Cemām" feresin alnının saçıdır, murād sünbülün kılçıklarıdır." (200a)

cemed: Buz.

cemedī: Buzumsu.

cemel: Erkek deve.

cemmāᶜa: Toplayan, cem eden.

cemr, cemre: Köz, kor; kan çıbanı, şirpençe, carbuncle. Bkz. nār-ı Fārsī

cem-siferem: Fesleğen, ḍavmerān, cem-isferem, siferem, siprem, reyḥān-ı Süleymānī (Ocimum filamentosum)

cenāḫ: Omurun sağ ve solundaki çıkıntı, parapophysis; kanat. Bkz. ecniḥa; terkibindeki unsurlardan biri bir başka benzeriyle değiştirilebilen ilaç: "Eger bir nüsḫada olan edviye cüzlerinden birini tebdīl cāiz olmaz ise ona "ᶜimād" derler ve tebdīli cāiz ise "cenāḥ" derler." (378b)

cenāib: Güney rüzgārları.

cenb, cenbe: Yan, taraf, kenar.

cengār: Bkz. zencār

cenṭiyānā, cenṭāyānā: Centiyane, kūşād, bişilşeke (Gentiana lutea) ve bu bitkinin kökü: "Cenṭiyānā" maᶜrūftur. İki ṣınıf olur, biri Rūmī ve āḫeri Curmaḳānī olur. Ve muṭlaḳ ẕikr olunsa kökü murād olunur. Fārsīde kūşād derler, ᶜArabın ᶜAcemīsi bişilşeke derler." (159a)

cenūbī: Güneyden esen rüzgārla gelen sıcak ve nemli hava.

ceny: Toplamak, devşirmek.

cerād: Çekirge.

cerbeze: Zekada artma: "Velākin yübūsetin ẕihne ḍararı noḳṣān ciheti ile olmaz, lākin dimāġda ervāḥın ḥareketi ifrāṭ üzere olup

serīᶜ olup ẕekāsı ġālib olmakla olur ve ona cerbeze tesmiye olunur, ẕihne muḍırr olan nesnelerdendir." (246b)

cerd: Soymak, kazımak.

cereb: Kaşıntı; uyuz hastalığı.

cereb: Tecrübe.

cereb-i cefn: Trahom.

cerebü'l-ᶜayn: Göz kaşıntısı.

cerebü'l-kelb: Isırgan otunun (Urtica urens, Urtica pilulifera) yaprağının dikenleri. Bkz. encüre

cered: Bkz. ṭāṭīḳus

cered: Soyulmak.

cerez: Bitkinin gövde kısmı, sāḳ.

cerḥ: Yaralama, ᶜaḳr; tenkit, ḳarḥ.

cerī: Usta.

cerīme: Suç, günah.

cerīş: Yarı dövülmüş, yarı ezilmiş: milḥ-i cerīş

cerīşen: Dövülerek.

cerīşī: kz. sevīḳī

cermānā: Bkz. ḥarmānā

cerr: Çekmek, kaldırmak, ceẕb.

cerrārāt: Cerrāre denilen bir cins zehirli akrepler.

cerrāre: Bir tür zehirli akrep: "ᶜAḳreb iki ḳısmdır, birine cerrāre derler, kuyruğunu sürür ve āḫerine şeyyāle derler, kuyruğunu fevḳe refᶜ eder, kıvırır." (541a)

cerre: Topraktan yapılmış büyük testi. Bkz. cirār

cerv: Enik, yavru.

cervele: Taş, tabiplerin kullandığı bir taş.

cerv-i kilāb: Enikler.

cervü'l-bāzī: Doğan yavrusu.

cesā: Sertlik.

cesāu'l-ecfān: Göz kapağında sertlik.

cesāvet: Sağlamlık, ṣalābet.

cesed: Beden.

cess: Bir nesneyi elle yoklamak, dürtmek, lems, mess.

ceste ceste: Parça parça.

cevāhir-i ġayr-i müteṭarriḳa: Çekiç ve ateşle işlenmeye elverişli olmayan madenler.

cevāhir-i müteṭarriḳa: Çekiç ve ateşle işlenmeye elverişli madenler, ecsām-ı müteṭarriḳa: "Cevāhir-i müteṭarriḳa o cevherlerdir ki çekiç ile ve nār ile ᶜameli ḳābil ola; ġayr-i müteṭarriḳa o cevherdir ki o ᶜameli ḳābil olmaya." (42b); "Ecsād-ı sebᶜa-ı müteṭarriḳa" kütüb-i ḥikmette yazıldığı üzere ẕeheb ve fıḍḍa ve nuḥās ve ḥadīd ve reṣāṣ ve ḫār-ṣınī olur, maᶜādin ḳabīlindendir." (196b)

cevālī: Cālī ilaçlar. Bkz. cālī

cevāmid: Durgun olan sular, miyāh-ı cāmide.

cevānib: Kenarlar; cihetler, yönler.

cevārī: Kız çocukları; cariyeler: "Cevārī"den murād mürāhiḳa ve henüz idrāk eden benāttır, onlar ḫidmette cereyān eyledikleri için cāriye tesmiye olunurlar." (427b)

cevāriḥ: Yırtıcı kuşlar. El ve ayaklar, ᶜuhūn ve vühūn.

cevāẕib: Cāẕib karakterli ilaçlar. Bkz. cāẕib

cevbaḳ: Değnek.

cevbe: Çukur; boş mahal, fürce.

cevdet: Sıhhat, iyi olma; kalite; iyilik istemek: "Cevdet bir ḥālettir ki o ḥāleti olan kimse ḫayra ḳudreti olan kimseden ḫayrın ṣudūrunu ṭaleb eder. Ḥüsn-i ẓann ile recānın farḳı budur ki ḥüsn-i ẓann ṣāḥibi muṭmaʾinn ve sākin olur ve ḫayrı ḫayra ḳādir olanlardan meʾmūl edip ḥuṣūlüne ẓann-ı ġālibi olur. Ammā cevdet recā ṣāḥibinin ḥareketi olur ḫayrı olan kimseden ḫayrı ṭaleb eder." (62a)

cevelān: Dolanmak.

cevf: Boş, çukur yer, iç.

cevhīn: 153,6 kg (Kıst, 25,8 kg karşılığı kabul edilirse): "Cevhīn-i vāḥid ḳısṭ-ı Rūmī ile altı ḳısṭtır." (591b)

cevr: Şiddet.

cevv: Hava: "Cevvin yaᶜnī beyne's-semā ve'l-arḍ mümtedd ve mebsūṭ olan havānın" (36b)

cevz, cevze: Ceviz, cevz-i Rūmī (Juglans regia) ve bu ağacın meyvesi.

cevẕābāt: Bkz. cevẕābe

cevẕābe: Et, ekmek, süt ve şekerden yapılan ve içine ebāzīr ve tevābil yani baharat gibi maddeler katılmayan yemek; bazen etsiz de yapılır.

cevze: On dört şāmūnā, 1585,5 gr (Şāmūnā 113,25 gr kabul edilirse)

cevz-i bevvā: Küçük Hindistan cevizi (Myristica fragrans) Bkz. besbāse

cevz-i Hindī: Hindistan cevizi, nārecīl, cevzü'z-zenc (Cocos nucifera)

cevz-i mās̱il: Tatula, dehtūre (Datura metel) kozağı.

cevz-i Rūmī, cevzü'r-Rūmī: Ceviz (Juglans regia); Bulgar ve Rus bölgesinde yetişen bir tür cevizin zamkı, ekīrūs, ḥūsūfūrūn.

cevzī: Bkz. sevīḳī

cevz-māzec: Bkz. cevzü'ṭ-ṭarfā, kezmāzec

cevzü's-serv: Servi ağacı (Cupressus semper virens) kozağı.

cevzü'l-ḳayʾ: Kargabüken (Strychnos nux-vomica)

cevzü'ṭ-ṭarfā, cevz-i ṭarfā: Ilgın ağacı (Tamarix) meyvesi, kezmāzek, kezmāzec, cezmāẕec, ᶜaẕbe, s̱emere-i ṭarfā: "Cevzü'ṭ-ṭarfā" ṭarfā-i bostānī olan ılgun ağacıdır." (159b) Bkz. ḥabbu'l-es̱l

cevzü'z-zenc: Bkz. cevz-i Hindī

Ceyḥūn: Amuderya: "Ceyḥūn, Ḫārezm nehridir." (49b)

ceyyid: İyi, kaliteli, efḍal.

ceyyiden: İyice.

cezᶜ: Yemen'den çıkan aklı karalı bir tür göz boncuğu.

cezaᶜ: Acı ve teessürü belli etmek.

cezāir: Adalar. Bkz. cezīre

ceẕb: Çekmek, cerr.

cezīre: Ada. Bkz. cezāir

cezl: Akıllı adam.

cezl: Kütük, tomruk.

cezmāẕec: Bkz. cevzü'ṭ-ṭarfā

cezr: Havuç. Bkz. cizr

ceẕr: Kök.

cezr: Su sahilden denize doğru çekilmek.

cezrü'ş-şeyṭān: Bkz. riclü'l-ġurāb

cezūr: Deve; kesilecek deve.

cezz: Kırkmak, ḳaṭᶜ, ḥalḳ.

ceẕẕāb: Bkz. cāẕib

cıdar: Hindistan'da yetişen bir tür diken.

cıva: Bkz. zībaḳ

cibāl: Dağlar.

cibāl-i s̱ālice: Karlı dağlar.

cibāl-i şāhiḳa: Yüksek dağlar.

cibre: Posa, küspe. Bkz. s̱ecīr

cibsīn: Kireç taşı, alçı, caṣṣ, kalsiyum sülfat (Gypsum): "Cibsīni Ḥācī Paşa ḥacerü'l-caṣṣ diye tefsīr eder. İbn Kütbī der ki cibsīn üç ḳısmdır: Biri ebyaḍ-ı ṣulb-i ġayr-i heşştir ve ġayr-i berrāḳtır, bu ḳısm caṣṣtır. Ve ikincisi ebyaḍ-ı berrāḳtır ve ṣafāyiḥīdir, o ḳısm isfīdāc-ı caṣṣāṣīndir. Ve üçüncüsü ḥumret-i ṣaḥrīdir." (137a)

cidā: Oğlaklar. Bkz. cedy

cidār: Duvar. Bkz. cüdrān

cīfe: Leş.

cīfe: Leş. Bkz. ciyef

ciğer otu: Bkz. ḥazāzu'ṣ-ṣaḫr

cihāt: Yönler, cihetler.

cilā: Bedende gözenekleri (mesāmmāt) kapatıcı, yapışkan ya da donmuş sıvıları yerinden hareket ettirici özellik. Bkz. cālī; parlatma.

cild, cilde: Cilt, deri.

cillevz, cillevze: Fındık; çam fıstığı, ḥabbu'ṣ-ṣanevber: "Meşhūr olan cillevz bunduḳ maᶜnāsınadır. Ve ḥabbu'ṣ-ṣanevber maᶜnāsına dahi istiᶜmāl olunur." (274b)

cimāᶜ: Cinsel birleşme, viḳāᶜ, muvāḳaᶜat.

cimāl: Erkek develer. Bkz. cemel

cinsiyye: Yalnız bazı bölgelerde veya topluluklarda görülen hastalık. Bkz. emrāḍ-ı cinsiyye

cirāb: Dağarcık, kap.

cirāḥ: Yaralar, ḳurūḥ Bkz. cürḥ

cirāḥat: Vücudun baş kısmı dışında meydana gelen yaralanma: "Ve şicāc, şecc'in cemᶜidir; cirāḥat eger başta olur ise ona şicāc derler ve eger sāir aᶜḍāda olur ise cirāḥat ismine maḫṣūṣ olur." (164b); yara; henüz irin bağlamamış taze yara: "Eger teferruḳ laḥmda olup ḳarībü'l-ᶜahd olursa yaᶜnī laḥmda olan o teferruḳ ve o yara ḳarīb zamānda olup o yara teḳayyuḫ etmedi ve irin dahi bağlamadı ise ona cirāḥat derler." (32a)

cirār: Topraktan yapılmış büyük testiler. Bkz. cerre

circīr: Tere, roka, baḳla-i ᶜāyişe (Eruca sativa)

circīrü'l-mā: Su teresi, ḳurretü'l-ᶜayn, circīrü'l-mā, kerefs-i mā (Nasturtium officinale)

cirmedānaḳ: Arabistan defnesi (Daphme gnidium)

cirm-i şebīke, cirm-i şebekī: Beyinde kaması kemik ve dura mater arasında birçok ince atardamar şubelerinden oluşan ağ: "Cirm-i şebekī buṭūn-ı s̱elās̱e-i dimāġdan baṭn-ı evsaṭın taḥtında münferiş ve münbasıṭ olan ġışādır." (24b)

cirriyy: Yılan balığı, mār-māhīc.

ciss: Deve ve benzeri hayvanları sevk için kullanılan sesler.

ciyāᶜ: Aç olanlar.

ciyād: İyi olanlar. Bkz. ceyyid

ciyef: Leşler. Bkz. cīfe

cizᶜ: Aşağıya bakan düz yüksek yer.

cizr: Havuç, cezer (Daucus carota): "Türkī lisān üzere havuç derler, cīmin kesri iledir, muᶜarrebdir." (161a)

cizr-i berrī: Yabanī havuç. Bkz. dūḳū

cūᶜ: Açlık, ḫavā.

cuḥr: İn; çukur.

cuḥūẓ-ı ᶜayn: Gözün yukarı doğru öne çıkması, fırlak göz olma: "Gözün fevḳe çıkıp nütūᵓ üzere olmasına cuḥūẓ-ı ᶜayn derler." (273b)

cūᶜ-ı baḳarī: Bkz. būlīmūs

cūᶜ-ı būlīmūs: Bkz. būlīmūs

cūᶜ-ı kelbī: Sürekli hissedilen açlık, doymama.

cūᶜ-ı muġaşşī: Açlıktan kaynaklanan bayılma: "Envāᶜ-ı cūᶜdan bir nevᶜ cūᶜ vardır ki ona cūᶜ-ı muġaşşī tesmiye olunur ve onun ṣāḥibi vaḳt-i cūᶜda nefsine mālik olmaz, her kaçan ġıdāsını vaḳt-i muᶜtāddan teᵓḫīr eylese ona ġaşy gelir." (344b)

cumhūr: Çoğunluk.

cumhūrī: Yıllanmış şarap.

cūnīḳīdes: Kemik kesmede kullanılan bir alet.

curᶜat: Yudum.

curᶜaten-baᶜde-curᶜatin: Yudum yudum.

cūr-ı cendüm: Gernik, kızılca buğday, gūr-ı gendüm, cūr-ı gendüm, kevz-i gendüm, şaᶜīr-i Rūmī, şaḥmu'l-arḍ, türbetü'l-ᶜasel, türbe, ḫurᵓ-ı ḥamām, ḫurᵓu'l-ḥamām, ḫanderūs (Triticum dicoccon)

cūr-ı gendüm: Bkz. cūr-ı cendüm

cuᶜūdet: Kıvırcıklık, kıvırcık olma.

cübb: Tulum; küp.

cübn: Korkak olmak.

cübn: Peynir. Bkz. ecbān

cübn-i raṭb: Taze peynir.

cübniyyet: Peynire olma hāli.

Cüddī: Cidde'ye ait.

cüded: Yol yol çizgi.

cüded-i bīd: Yol yol beyazlar.

cüderī: Çiçek hastalığı. Bkz. mūm-ı reṣāṣī

cüderī-i selīmāt: Rutubetli çiçek hastalığı "Cüderī-i selīmāt ile murād recā olunur ki ruṭūbetli olan cüderī ola." (40b)

cüdrān: Duvarlar. Bkz. cüdrān-ı ḳıḥf.

cüdrān-ı erbaᶜa: Bkz. cüdrān-ı ḳıḥf

cüdrān-ı ḳıḥf: Alın kemiği (os frontal), iki şakak kemikleri (os temporale) ve kaması kemik (os sphenoidale), cüdrān-ı erbaᶜa: "ᶜAẓm-ı ḳıḥftan mā-ᶜadā reʾsin dahi beş ᶜaẓmi vardır, dördüne cüdrān derler, dimāġın dīvārları mes̱ābesindedir ve biri ḳāᶜide ve temel mes̱ābesindedir." (12a)

cüft: İç kabuk.

cüft-āfrīd: Satyrium: "Cüft-āfrīd, ism-i Fārsīdir, çift yaratılmış demektir, s̱emneşī bir nebāttır, sāḳı vardır ve sāḳında ḳuḍbān-ı kes̱īresi vardır." (160a) Bkz. refāḳīn

cüft-i bellūt: Meşenin iç kabuğu.

cüfūf: Kuruluk.

cüfūn: Göz kapakları.

cülāl: Büyük, iri.

cülbān: Mürdümük (Lathyrus sativus), burçak.

cülencebīn: Bal ile terbiye edilmiş gül: "Gülün bal ile mürebbāsı miᶜdeyi taḳviye eder, o mürebbāya cülencebīn derler." (167a)

cülesā: Oturanlar.

cüleyde: Dericik.

cüll: Çokluk, ekser; kalın, iri olan.

cüll: Çul, örtü.

cüllāb: Gül suyu: "Bir batman sükker aḫẕ olunup üzerine dört ūḳıyye su ṣabb olunur ve nār-ı leyyine ile ṭabḫ olunup üzerine iki ūḳıyye mā-ı verd ṣabb olunur ve inzāl olunup taṣfiyeden sonra istiᶜmāl olunur." (573a)

cüllāḥ: Bez dokuyan.

cüllenār: Nar (Punica granatum) çiçeği: "Cüllenār" "gül-i enār"dan muᶜarrebdir, nar çiçeğine derler. Baᶜḍılar derler ki cüllenārdan ṭıbbda murād olunan yabanī narın çiçeğidir ki onun mīvesi olmaz." (159b)

cüllenār-ı Ḫūzī: Huzistan narı çiçeği. Bkz. ḥall, ḥadd

cülūd: Deriler, ciltler.

cümcüme: Kafatası: cümcüme-i reʾs

cümle: Bütün; icmal: "Cümle, icmāl maᶜnāsınadır." (89b); sınıf, zümre.

cümmār: Hurma ağacının baş denilen tepe kısmı, hurma göbeği; hurma ağacı yağı, ḫurmā ağacının beynisi, şaḥmu'n-naḫl: "Cümmār" rummān veznindedir, āḫiri rā-i mühmeledir. Elsine-i nāsta ona ḫurmā ağacının beynisi derler, zīrā ḳaṭᶜ olsa o ağaç kurur ve helāk olur, nitekim ḥayvānın beynisi iḫrāc olunsa helāk olduğu gibi." (160a)

cümmeyz: Arabistan inciri, yaban inciri, tīn-i berrī, sīḳūmūrūn (Ficus sycomorus)

cümūd: Katalepsi, adalelerin donması ile irade ve hissin birden bire kaybolması hastalığı, müdrike, āḫiẕe: "Cümūd bir maraḍdır ki insāna bağteten ᶜārıḍ olup vaḳt-i ᶜurūḍunda insān ne ḥālde bulunur ise o ḥāl üzere kalır,

ḳāim iken iṣābet eylese ḳāimen kalır, ḳāʿid iken iṣābet eylese ḳāʿiden kalır, āḫer ḥāle taḥavvül eylemez. O maraḍa āḫiẕe ve müdrike dahi tesmiye olunur." (79a); pıhtılaşma; donma.

cümūdet: Donma.

cünd-i bādester: Bkz. cünd-i bīdester: "Cünd-i bīdester" baʿḍı müfredātta cünd-i bādester yazılıdır, kunduz ḫāyesi demekle maʿrūftur." (158b)

cünd-i bīdester: Kunduz hayası, kunduz testisi, ḳūfī, cünd-i bādester.

cünne: Kalkan.

cünūn: Dāü'l-kelb, ṣubārā, manya, ḳuṭrub türleri olan delilik.

cünūn-ı sebuʿī: Saldırgan hâller şeklinde beliren delilik.

cünūn-ı sersāmī: Manik deliryum, ḳarānīṭus.

cürāde: Sıyrılmış; sıyrılmış kabuk, zar.

cüreyb: Dağarcık: "Cüreyb""-cirāb"ın taṣġīridir, küçük dağarcık demektir." (416a)

cürḥ: Yara.

cürūḥ: Yaralar. Bkz. cürḥ

cüs̱ām: Kābūs, ağır basma. Bkz. cās̱ūm, kābūs

cüsʾet: Sert olmak, katı olmak, ṣalābet.

cüs̱s̱e: Beden, vücut.

cüsūm: Gövdeler, vücutlar.

cüs̱üvv: Diz üzere çöküp oturmak.

cüşā: Geğirmek

cüşā-i ḥāmiḍ: Ekşi geğirmek.

cüvāriş: Hazım için ve diğer rahatsızlıklar için kullanılan macun, cüvārişen.

cüvārişen: Bkz. cüvāriş.

cüvārişenāt: Hazmı kolaylaştırıcı macunlar.

cüvārişen-i ʿanber: Soğuktan kaynaklı hastalıklara, bilhassa böbrek hastalıklarına faydalı olan, cinsel arzuyu artıran, felce, titremeye, çarpıntıya, sindirime iyi gelen, mide sıvılarını emen ve zihni açan macundur. Terkibinde ḳāḳule, besbāse, dār-ı ṣīnī, zencebīl, dār-ı fülfül, üşne, ḳırfe, ḳaranfül, zaʿferān, cevz-i bevvā, sünbülü'ṭ-ṭīb, maṣṭakī, ʿanber, misk, bezrü'l-benc, afyūn, dühn-i belesān, afyūn ve ʿasel bulunan macun, cüvārişen-i ḫusrev.

cüvārişen-i belāẕur, cüvārişenü'l-belāẕur: Mide ağrısı, üşüme ve unutkanlık, deriyi güzelleştirmek ve zihni açmak için kullanılan; terkibinde fülfül, dār-ı fülfül, helīlec-i esved, belīlec, emlec, cünd-i bīdester, ḳusṭ, belāẕur, birinc, sükker-i ṭaberzed, ḥabbu'l-ġār ve suʿd bulunan macun.

cüvārişen-i dār-ı ṣīnī: Karaciğer, mide ve böbrek zafiyetlerine faydalı, zararlı madde ve gazları tasfiye edici olan; terkibinde dār-ı ṣīnī, ʿūd, rāsen, ḳaranfül, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, sün-

bül, esārūn, zencebīl, naᶜnaᶜ, ḫīr-i bevvā, ḳırfe, keyye, enīsūn, bezr-i rāziyānec, selīḫa ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i encudān, cüvārişenü'l-encudān: Karında gaza, mide şişkinliği ve gurultusuna, yoğun gazlara faydası olan ve terkibinde fülfül, bezr-i kerefs, encudān-ı esved, fuṭrāsāliyūn, māmīrān, fūtenec, ḥāşā, sīsāliyūs, kāşim ve ᶜasel bulunan macun. Bunun karaciğer sertliği, sarı su ve böbrek için kullanılan; terkibinde encudān-ı esved, bezr-i cizr, bezr-i kürrās̱, zencebīl, emlec, ihlīlec-i esved, ḳırfe, nānḫāh, bezr-i kerefs, enīsūn, ḳāḳule-i ṣıġār, kemmūn-ı Kirmānī, dār-ı ṣīnī, fülfül, dār-ı fülfül, sünbül-i ṭīb, ḳaranfül ve fānīẕ-i ebyaḍ bulunan macunu da vardır.

cüvārişen-i felāfilī: Fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfülden yapılan macun: "Felāfil" "fülfül"ün cemᶜidir. Murād fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfüldür. Ve bunlardan maᶜcūn yapılıp adına "felāfilī" tesmiye olundu." (253a); soğuklara, tabii olmayan balgama, mide ağrısına, ekşi geğirmeye, hazımsızlığa, şehvete faydalı olan ve terkibinde fülfül-i esved, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, bir başka formülümde bu terkibe ᶜīdānu'l-belesān, ḥamāmā, sünbül, zencebīl, bezr-i kerefs, sīsāliyūs, selīḫa, esārūn, rāsen ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i fencenūş: Mide felci, basur gazları, mizaçta bozulma, renkte çirkinlik ve afrodizyak için kullanılan; terkibinde helīlec, belīlec, şīr-i emlec, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, suᶜd, şeyṭarec-i Hindī, sünbül, bezrü'ş-şibt, bezrü'l-kürrās̱, ḫabes̱-i ḥadīd ve ᶜasel bulunan macun. Bu macunun başka formülleri de vardır.

cüvārişen-i Fendādīḳūn: Mide ağrıları, soğukluğa, zafiyet ve yoğun gaz üreten karaciğere faydalı olan ve terkibinde zencebīl, fülfül, sünbül-i ṭīb, maṣṭakī, nānḫāh, bezr-i kerefs, hīrāzmā, kemmūn-ı Kirmānī, selīḫa, ḥabb-ı belesān, ᶜāḳırḳarḥā, sāẕec-i Hindī ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i Fīrūz-nūş-ı mümessek: Gaz (riyāḥ), basur (bevāsīr) ve gayr-i tabīᶜī balgama (ḫām) faydalı olan, mideyi güçlendiren, şehveti artıran, deriyi temizleyen, böbrekleri ısıtan, rahim gazına ve basurdan kaynaklı kanamaya iyi gelen; terkibinde helīlec-i Kābülī, ihlīlec-i aṣfer, şeyṭarec, bezr-i kerefs, ḫīr-i bevvā, ḳusṭ, selīḫa, ḳaranfül, besbāse, ḥavlencān, nār-müşk, belīlec, emlec, nānḫāh, tūẕerī-i aḥmer, tūẕerī-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, simsim, ḳırfe, sünbül, cevz-i bevvā, zencebīl, fülfül-mūne, suᶜd, misk, ᶜanber, demir pası, nebīẕ-i zebīb bulunan macun.

cüvārişen-i ḥabbetü'l-ḫaḍrā: Basurlar, mide üşütmesi, hazım

sıkıntısı ve ishal için kullanılan; terkibinde ḥabbetü'l-ḫaḍrā, ᶜasel, belāẕur, simsim-i muḳaşşer, sükker-i ṭaberzed, helīlec-i Kābülī, belīlec, emlec, zencebīl, dār-ı fülfül, birinc, sāẕec-i Hindī, şeyṭarec, fülfül, merzencūş, besbāse, ᶜasel ve semn-i baḳar bulunan macun.

cüvārişen-i Hindī: Kolik (ḳūlınc), eklem ağrıları, gut ve sırt ağrıları için kullanılan; terkibinde saḳmūnyā, cevz-i bevvā, ḳāḳule, zencebīl, dār-ı ṣīnī, ḳırfe, nār-müşk, ḳaranfül, fülfül, türbüd, sükker ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i Hindī: Koliklere, mide üşütmesine, eklem ağrılarına ve guta iyi gelen; terkibinde şeyṭarec, sāẕec-i Hindī, cevz-i bevvā, nānḫāh, nār-müşk, ḫīr-i bevvā, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, ihlīlec-i esved, ḳaranfül, besbās, fānīẕ ve nebīẕ-i ᶜatīḳ bulunan macun.

cüvārişen-i ḫusrev: Bkz. cüvārişen-i ᶜanber

cüvārişen-i isḳanḳūr: Afrodizyak özelliği olan ve terkibinde bezr-i hilyevn, bezr-i baṣal, bezr-i lift, bezr-i ruṭāb, bezr-i kürrās̱, bezr-i circīr, bezr-i cizr, bezr-i encure, şehdānec, ḥabbetü'l-ḫaḍrā, lisānu'l-ᶜaṣāfīr, simsim-i muḳaşşer, bezr-i fücl, iki tūẕerīler, levz-i ṣanevber, ḥabbu'r-reşād, isḳīl-i meşvī, zencebīl, şeşḳāḳul, ḥavlencān, fülfül, sürre-i isḳanḳūr, dār-ı ṣīnī, cevz-i bevvā, iki behmenler, isḳīl, fānīẕ ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i kāfūr, cüvārişenü'l-kāfūr: Mide, karaciğer zafiyeti, hazım sıkıntısı ve yoğun gazlar için kullanılan; terkibinde kāfūr, zaᶜferān, ᶜūd, ḳāḳule, ḫīr-i bevvā, kebābe, kāşim, ḳırfe, ḳaranfül, üşne, sünbül, besbās, ṣandal-ı ebyaḍ, fülfül, dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, şeyṭarec, nār-müşk, şeḳāḳul, ḥavlencān, cevz-i bevvā, zencebīl, suᶜd, fülfül-mūne bulunan macun. Bunun başka terkipleri de vardır.

cüvārişen-i ḳayṣar: Koliklere, soğuklara, gayr-i tabīᶜī balgama, guta faydalı olan ve terkibinde dār-ı fülfül, zencebīl, helīlec-i aṣfer, saḳmūnyā, türbüd, bezr-i kerefs, nānḫāh, ᶜāḳırḳarḥā, milḥ-i ṭaberzed ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i kemmūnī, cüvārişenü'l-kemmūnī: İç organlarda soğuktan ve yaşlılarda balgamdan kaynaklanan ağrılara faydalı, sindirimi kolaylaştırıcı, cinsel arzuyu ve geğirmeyi giderici olan; terkibinde kemmūn-ı Kirmānī, ḫall-i ḫamr, varaḳ-ı seẕāb, fülfül, zencebīl, būraḳ-ı Ermenī ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i kündür, cüvārişenü'l-kündür: Kündür, sükker, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, ḥavlencān, cevz-i bevvā, ḫīr-i bevvā, misk ve ᶜaselle terkip olunan macun.

cüvārişen-i Ledīsūlīṭus: Midenin ağır üşümesi, ekşi geğirme, şehvet ve sindirim kaynaklı ateşli hastalıklar için kullanılan; ter-

kibinde ḫall-i ḫamr, kemmūn, fülfül, zencebīl, seẕāb-ı yābis, būraḳ ve ʿasel bulunan macun.

cüvārişen-i mesḥuḳūnyā-i müshil: Gut, sırt ağrıları ve soğuk tabiatlı hastalıklar için kullanılan; terkibinde saḳmūnyā, dār-ı ṣīnī, şeyṭarec, zencebīl, fülfül-i esved, türbüd, dār-ı fülfül, ḳāḳule, ḳaranfül, bezr-i kerefs, nānḫāh, nūşāẕur, milḥ-i Hindī, fānīẕ, ḥıltīt, mesḥuḳūnyā bulunan macun.

cüvārişen-i Mütevekkil: Mideyi güçlendirici, sindirime faydalı olan ve terkibinde sünbül, ḳaranfül, dār-ı ṣīnī, cevz-i bevvā, ḳāḳule, sükk, fülfül-i ebyaḍ, zenvebīl, cünd-i bīdester, lübān-ı ebyaḍ-ı ẕeker, sükker-i ṭaberzed ve ʿasel bulunan macun.

cüvārişen-i sefercelī: Faydalarına göre farklı terkipleri olan ayva macunu.

cüvārişen-i simsim: Kabuğu çıkarılmış simsim, kemmūn-ı Kirmānī, zencebīl, fülfül, dār-ı fülfül her birinden beşer dirhem, dār-ı ṣīnī, ḳāḳule, hāl ve sükker-i ṭaberzedden müteşekkil macun.

cüvārişen-i şehriyārī: Karaciğer ve mide soğukluğuna, sarı suya ve safraya faydalı olup mideyi ishal eden ve terkibinde şeyṭarec-i Hindī, zencebīl, fülfül, dār-ı fülfül, ḳırfe, ḳāḳule-i ṣıġār, ḳatanfül, nāġbeşt, sāẕec-i Hindī, nüşā-i ḥınṭa, maṣṭakī, ḳāḳule-i kibār, dār-ı ṣīnī, sünbülü'ṭ-ṭīb, selīḫa, bezr-i kerefs, nānḫāh, bezr-i rāziyānec, enīsūn, eftīmūn-ı aḳrīṭī, türbüd, saḳmūnyā, sükker-i ṭaberzed ve ʿasel bulunan macun.

cüvārişen-i şehriyārī: Kebid, miʿde berdine, sarı su ve mirre-i sevdā ve baṭnı ishāl için kullanılan müshil. Terkibinde şeyṭarec-i Hindī, zencebīl, fülfül, dār-ı fülfül, ḳırfe, ḳāḳule-i ṣıġār, ḳatanfül, nāġbeşt, sāẕec-i Hindī, nüşā-i ḥınṭa, maṣṭakī, ḳāḳule-i kibār, dār-ı ṣīnī, sünbülü'ṭ-ṭīb, selīḫa, bezr-i kerefs, nānḫāh, bezr-i rāziyānec, enīsūn, eftīmūn-ı aḳrīṭī, türbüd, saḳmūnyā, sükker-i ṭaberzed ve bal bulunur.

cüvārişen-i ṭālīsfer: Mide üşütmesi ve yoğun gazlar için kullanılan ve terkibinde ṭālīsfer, zencebīl, fülfül, hāl, ḳırfe, sükker-i ṭaberzed bulunan macun.

cüvārişen-i temrī: Kolik (ḳūlınc), soğuklar ve idrar zorluğu için kullanılan; terkibinde būraḳ-ı Ermenī, kemmūn-ı Kirmānī, fuṭrāsāliyūn, zencebīl, fülfül-i ebyaḍ, saḳmūnyā, temr-i heyrūn, levz-i ḥulv ve ʿasel bulunan macun. Bu macunun başka formülleri de vardır.

cüvārişen-i ʿūd: Mideyi takviye, hazmı kolaylaştırmak balgam çıkarmak için kullanılan ve terkibinde sünbül-i ṭīb, sünbül-i Rūmī, bezr-i kerefs, enīsūn, maṣṭakī, ʿūd, mermāḥūz, ḳaranfül, ḳırfe, sükk, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre,

besbāse, helīlec-i Kābülī, ferencmüşk, cevz-i bevvā bulunan macun.

cüvārişen-i usḳuf: Saḳmūnyā-i Anṭākī, türbüd-i ecvef, türbüd-i ebyaḍ, fülfül, ḳāḳule, zencebīl, dār-ı ṣīnī, emlec, ḳaranfül, besbāse, cevz-i bevvā, sükker ve ᶜasel ile yapılan macun

cüvārişen-i ütrücc, cüvārişenü'l-ütrücc: Gazları bertaraf edici, yemekleri sindirici ve ağız kokusunu giderici olan; terkibinde ḳuşūru'l-ütrüccü'l-aṣferü'l-yābis, ḳaranfül, cevz-i bevvā, dār-ı fülfül, ẖīr-i bevvā, dār-ı ṣīnī, ḥavlencān, zencebīl ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişen-i zencebīl: Mide ve bağırsak zafiyetlerine, sindirime, koleraya faydalı olan; terkibinde zencebīl, ṣamġ-ı ᶜArabī, ẖīr-i bevvā, ḳaranfül, dār-ı ṣīnī, cebz-i bevvā, zaᶜferān, neşāstec ve sükker-i ṭaberzed bulunan macun.

cüvārişenü'l-ās: Metabolizmanın bozulmasına, sıvı çıkarılmasına, midede hazımsızlığa faydalı olan ve terkibinde ḥabbu'l-ās, ihlīlec-i esved, belīlec, emlec, ṭālīsfer, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, maṣṭakī, ḳardemānā, kerevyā, enīsūn, kemmūn, sünbül, selīẖa, ḳāḳule, ḳusṭ, cevz-i bevvā, bezr-i kerefs, nānẖāh, sāẕec-i Hindī ve ᶜasel bulunan macun.

cüvārişenü'l-Ḫūzī: İshal, hazım problemleri, mide zafiyeti ve soğuk için kullanılan; terkibinde ḳusṭ, ḳırfe, sünbül-i ṭīb, ḥabb-ı belesān, selīẖa, cevz-i bevvā, ḳāḳule, ḳaranfül, enīsūn, iklīlü'l-melik, şeyṭarec-i Hindī, nārmüşk, besbās, birinc-i Kābülī, rīvend-i ṣīnī, zerāvend-i ṭavīl, üşne, suᶜd, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, fülfül, dār-ı fülfül, helīlec-i esved-i münaḳḳā, belīlec, ḥabbu'l-ās ve ᶜasel-i ṭaberzed bulunan macun.

cüvārişenü'l-misk: Mide zafiyeti, midede gaz, basur gazları ve kalp çarpıntısı için kullanılan; terkibinde misk, ẖīr-i bevvā, ḳāḳule, ḳaranfül, zencebīl, dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, ᶜūd-ı Hindī ve zaᶜferān bulunur.

cüvārişenü'l-mülūk: Senenin her günü tüketildiğinde her türlü hastalığa engel olan ve tedavi eden; terkibinde helīlec-i esved, belīlec, emlec, şūnīz, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, zencebīl, fülfül-mūne, nār-müşk, ḳāḳule, suᶜd, kebābe, belāẕur, fānīẕ, bulunan macun.

cüvārişenü'l-ᶜūd: Hāl, zencebīl, dār-ı ṣīnī, selīẖa, zaᶜferān, fülfül, ferencmüşk, zürünbād, suᶜd, zerneb, sāẕec-i Hindī, ḳaranfül, ᶜūd-ı ẖām, ᶜanber, lājverd, kāfūr, türbüd, milḥ-i Hindī ve ᶜaselden mürekkep macun.

cüẕām: Lepra, dāü'l-esed.

çadır uşağı: Bkz. uşşaḳ

çāvşīr: Bkz. cāvşīr

çehārek: Bkz. cehārek

çekirge: Bkz. cerād

çenṭāyānā: Bkz. cenṭiyānā

çerez: Bkz. nuḳl

çeşme-zen: Bkz. teşmīzec

çıban: Bkz. demāmīl

çınar: Bkz. dülb

çiğin: Omuz.

çil keklik: Bkz. ṭayhūc

çiriş: Çiriş (Asphodelus) otu kökünden üretilen tutkal.

çorba: Bkz. meraḳa, emrāḳ.

çökek: Kara balçık, ḥameʾī.

çörek otu: Bkz. şūnīz

dāʾ: Hastalık. Bkz. edvā

ḍabāb: Rutubetli pus, sis, duman.

ḍabābiyyet: Pusluluk.

ḍabb: Bkz. ḥirẕevn

dābbe: Davar; at, katır, sığır türü hayvanlar.

dābıḳ: Sünücü, uzayıcı; yapışıcı.

ḍābıṭ, ḍābıṭa: Faydalı olan, tedbir.

ḍabṭ: Korumal, ḥıfẓ; kavramak, fehm.

ḍabuᶜ, ḍabuᶜa: Sırtlan.

ḍabuᶜa-i ᶜarcā: Yeleli kurt, sırtlan.

ḍacᶜa: Yatıp kalkma; yan üzere yatma.

ḍacer: Sıkıntılanmak; keder, melāl.

ḍacer-i nefes: Sıkıntılı nefes.

ḍādd: Düşman.

dādī: Şeytan arpası da denilen acı bir arpa cinsi, dāẕī (Hypericum perforatum). (163a)

dādī-i Rūmī: Heyūfārīḳūn?: "Ṭabᶜ ile olan nüsḫada dādī-i Rūmī vāḳiᶜ olmuştur yaᶜnī dādī iki ḳısmdır, Rūmī olan ḳısmına heyūfārīḳūn - هيوفاريقون derler ve ūfārīḳūn dahi derler." (151a); "Bu lafẓ "ūfārīḳūn" olan lafẓ-ı Yūnānī'den muᶜarrebdir. Baᶜḍılar dediler ki heyūfārīḳūndan murād dādī-i Rūmī veyā ḥabb-ı belesāndır, onlar ġalaṭ eylediler belki ṣavābı *Ḳānūn*'un bu ẕikr eylediğidir." (165b) Bkz. Bkz. ūfārīḳūn

ḍaᶜf: Zayıflık, zafiyet, ḫaver; gevşeklik, vehn: ḍaᶜf-ı dimāġ, ḍaᶜf-ı miᶜde, ḍaᶜf-ı beden, ḍaᶜf-ı kebid, ḍaᶜf-ı başar**,** ḍaᶜf-ı ḳalb, ḍaᶜf-ı nabḍ**,** ḍaᶜf-ı ḳuvvet, ḍaᶜf-ı binye, ḍaᶜf-ı haḍ, ḍaᶜf-ı reʾs

ḍafādıᶜ: Kurbağalar: ḍafādıᶜ-ı nehriyye, ḍafādıᶜ-ı ġayr-i nehriyye

dāfiᶜ, dāfiᶜa: Def edici, uzaklaştırıcı, ḥāfiz; boşaltma fiilini yapıcı.

daġdaġa: Gıcıklanma, bir nesnenin hareketinden duyulan ürperti; acı.

ḍāġıṭ, ḍāġıṭa: Sıkıştırıcı, sıkıcı.

daġr: Bkz. taġr

ḍaġṭ, ḍaġṭa: Sıkıştırmak, taḍyīḳ.

ḍaḥāmet: İri ve yumru olmak, ᶜabālet.

dāḫıs: Dolama hastalığı, paronychia: "Dāḫıs bir verem-i ḫurācīdir ki tırnakların cānibinde vāḳiᶜ olur ve o verem ṣaᶜbdır ve īlāmı şedīddir, baᶜḍı kerre teḳarruḥ edip teʾekküle müʾeddī olur ve baᶜḍı kerre müteḳarriḥ olan o veremden midde-i raḳīḳa-i müntine seyelān eder." (556b)

ḍāḥik: Gülen.

ḍaḫik: Gülmek.

dāḫil, dāḫile: Girici, dahil, nāfiẕ; içeren.

daḫīle: Bkz. lüġat-i daḫīle

ḍaḫm, ḍaḫme: İri.

daḫme: Mezar odası.

daḥmerṡā: Karaciğer ve dalak tıkanıklıklarına, kuru olmayan öksürük ve nefes darlığına, sarılığa tedavi için kullanılan bir macundur; terkibinde bezr-i ḥarmel, lübān-ı maṣṭakī, ḥabb-ı belesān, zaᶜferān, iklīlü'l-melik, sünbül-i ṭīb, fülfül, zerāvend-i ṭavīl, rāvend-i ṣīnī, zürünbād, derūnec, afyūn, zencebīl, ḳusṭ, selīḫa, suᶜd on istār, ṣabr-ı İsḳūṭarī, ḳaranfül, ḫarbaḳ-ı ebyaḍ, verd-i aḥmer-i yābis, şūnīz bulunur.

daḥmerṡā: Terkibinde bezr-i ḥarmel, lübān-ı maṣṭakī, ḥabb-ı belesān, zaᶜferān, iklīlü'l-melik, sünbül-i ṭīb, fülfül, zerāvend-i ṭavīl, rāvend-i ṣīnī, zürünbād, derūnec, afyūn, zencebīl, ḳusṭ, selīḫa, suᶜd, ṣabr-ı İsḳūṭarī, ḳaranfül,ḫarbaḳ-ı ebyaḍ, verd-i aḥmer-i yābis, şūnīz olan macun.

daḥmerṡiyā: Bkz. daḥmerṡā

daḥv: Döşemek, basṭ.

ḍaḥve: Güneşin doğup yenice yükseldiği vakit.

dāᵓ-i fīl, dāü'l-fīl: Elephantiasis, lenfödem: "Dāᵓ-i fīl sāḳın ve ḳademin büyüyüp fīl dedikleri cānverin ḳadem ve sāḳına benzemektir." (31b); "Dāᵓ-i fīl" ḳadem ve sāḳta olan ġılẓat-i fīliyyedir yaᶜnī ᶜiẓam ve istivāda ve ᶜadem-i ᶜadv ü iḥḍārda ve aḫmaṣ-ı ḳademin imtilāsında fīlin ricl ve ḳademine müşābih olur, ona o sebebden "dāᵓü['l-fīl] tesmiye olundu. Ve baᶜḍılar dediler bu ᶜillet ḳayle keṡret üzere ᶜārıḍ olur ḥattā nühūḍ ve ḳıyāma ḳudreti olmaz, bināen ᶜaleyh ona dāᵓ-i fīl tesmiye olunur." (447b)

dāᵓ-i ṡaᶜleb: Saç dökülmesi hastalığı, alopecia.

dāᶜī, dāᶜiye: Yol açan, sebep olan.

ḍaᶜīf, ḍaᶜīfe: Zayıf, mehīn.

dāᶜī-i ḳavī: Kuvvetli sebep.

dāir: Belirli vakitlerde tekrar edici.

dāire-i burūc, dāiretü'l-burūc: Burçlar dairesi, güneşin bir yıl boyu dolandığı daire.

dāire-i meyl: Dik açıklık dairesi: "Ve dāire-i meyl bir dāire-i ᶜaẓīmedir ki o dāire aḳṭāb-ı erbaᶜaya mürūr eder yaᶜnī felek-i aᶜẓamın ḳuṭbları ile felekü'l-burūcun ḳuṭblarına mürūr eyler." (41b)

dāire-i tāmme: Tam daire.

dāire-i ufḳ: Bkz. ufḳ

daᶜk: Ovmak, delk; vurma.

daḳīḳ, daḳīḳa: İnce; un: daḳīḳ-ı ᶜades, daḳīḳ-ı erüzz, daḳīḳ-ı ḥınṭa, daḳīḳ-ı ḥımmaṣ, daḳīḳ-i şaᶜīr, daḳīḳ-i bāḳılā, daḳīḳ-ı kirsenne, daḳīḳ-i ḫanderūs. Bkz. edıḳḳa

daḳḳ: Dövüp ezmek, saḥḳ; inceltmek.

daḳḳāḳ: Gayet ince olan.

dāḳū: Bkz. dūḳū

dalak: Bkz. ṭıḥāl

dāliᶜu'l-lisān: Dili dışarıda.

dāll: Hastalığın mevcut hāline delalet eden belirtisi; delil, mevcut zamanda olan delil: "Ḥāḍıra delālet eden delīle dāll ve māḍīye delālet eden delīle teẕkire ve müstaḳbele delālet eden delīle taḳdime-i maᶜrifet ve sābıḳu'l-ᶜilm tesmiye olunur ve inẕār dahi tesmiye olunur." (57a) Bkz. teẕkire, taḳdime-i maᶜrifet, sābıḳu'l-ᶜilm

dāmāmūn: Mide ve sinir soğukluklarına, vücudu takviyeye faydalı ve terkibinde meyᶜa, maṣṭakī, sāẕec-i Hindī, sünbül, ūferbiyūn, dār-ı ṣīnī, şemᶜ-i ebyaḍ ve fülfül bulunan yağ.

ḍāmī: Kanlı.

dāmiġa: Beyne kadar uzanan kafatası yarası: "Ve dāmiġa o şeccedir ki ümmü'd-dimāġların dahi ittiṣāli müteferriḳ olup nefs-i dimāġ görüne." (244a)

ḍāmin, ḍāmine**:** Kefil, mütekeffil, kāfile.

ḍāmir, ḍāmire: İçine çekilmiş; ince, zayıf.

dāmiᶜü'l-ᶜayn: Gözü yaşlı, gözü bir hastalıktan dolayı yaşaran.

dāmiye: Kanlı: lis̱e-i dāmiye, bevāsīr-i dāmiye.

ḍamm: İlave etmek, eklemek, cemᶜ; zammelemek, ötrelemek; ötre.

dāmūniyūn: Bir ot: "Varaḳ-ı dāmūniyūn nüsḫa-i sulṭāniyyede bu minvāl üzere dāl ile ve ṭabᶜ ile olan nüsḫada bilā-dāl āmūniyūn vāḳiᶜ olmuştur. Ve mevcūd olan kütüb-i ṭıbbiyye tetebbuᶜ olunup o varaḳı birinde bulmadık lākin *Muᶜālecāt-ı Buḳrāṭiyye*'de raᶜşe bābında bir ḥuḳne-i ḥādde terkībinin eczālarından olmak varaḳ-ı behlec diye bir nebt ẕikr edip der ki varaḳ-ı behlec bir ḥaşīşedir ki müzze demekle maᶜrūftur, bilād-ı bāridede olur ve onu Ekrād istiᶜmāl eder ve zuᶜm ederler ki o ḥaşīşeyi şemm ve ḫubz ile ekl raᶜşeyi izāle eder ve ona ziyāde iᶜtinā ederler. Baᶜīd olmaz ki varaḳ-ı dāmūniyūn murād o ḥaşīşe ola ve dāmūniyūn o varaḳı istiᶜmāl eden ḳavme ıṭlāḳ oluna." (264a)

ḍaʾn: Koyunlar.

dānıḳ: Dirhemin altıda biri, 0, 52 gr (Dirhem 3,125 gr kabul edildiğinde)

dāniş: İlim.

ḍarᶜ: Çatal tırnaklı dişi hayvanların memesi.

ḍarar: Zarar, ᶜādiye.

ḍarb: Vurma; çarpma; çarpma işlemi; karıştırma, ḫalṭ; sınıf, tür. Bkz. ḍurūb

ḍarbe: Vurma, çarpma, ḍarbe.

ḍarbet: Vuruş.

dārçīn: Tarçın, dār-ı ṣīnī (Cinnamomum zeylanicum)

ḍarebān: Darbe, çarpıntı; nabız.

ḍarebānī: Çarpıntılı, darbeli.

ḍarebāt: Darplar, vuruşlar.

ḍares: Dişte kamaşmanın yol açtığı uyuşma, ağrı: "Ve keẕālik biri dahi diş ağrısıdır, ona ḍares derler. Ḍaresin sirāyeti o mertebeye bāliġ olur ki ḥāmiḍ olan nesneler taḫayyül olunmakla ḍares ḥādiṯ olur." (34b)

dāreyn: Dünya ve ahiret.

dār-ı fülfül: Fülfül ağacının, uzun biberin (Piper longum) ilk meyvesi: "İşbu dār-ı fülfül fülfül ağacının ibtidā meyvesi olur, ağacından dār-ı fülfül tesāḳuṭ eyledikten sonra o ağacın ikinci mīvesi maᶜrūf olan fülfül olur." (163b)

dār-ı ṣīnī: Bkz. dārçīn

dār-ı şīşeᶜān: Kandil ağacı, şimşek ağacı, ḳunẕūl, ᶜūdu'l-berḳ, fesaᶜsāḳın, vebāksebīn, ıṣṭaflāyūs (Calycotome spinosa)

darı: Bkz. cāvers

ḍārib, ḍāribe: Çalan, benzeyen, nāẓır, māil. Bkz. ᶜurūḳ-ı ḍāribe

dārkīse: Hindistan'da yetişen bir ağacın kabuğu, ṭālīsfer: "İbn Kütbī der ki dārkīse ṭālīsferdir. Ve baᶜḍılar dediler ki besbāsedir ve besbāsenin ẕikri teḳaddüm eyledi. Ammā ṭālīsfer bir nevᶜ ḳışrdır ki Hind'den gelir, ġalīẓdir, ṭaᶜmīnda ḳabḍ-ı şedīd vardır ve ḥiddetten bir şeyᵓ-i yesīr vardır, ᶜıṭriyyeti ḳavī değildir, tāze iken levni aşḳardır ve ᶜatīḳinin levni esved olur."; "Ṭālīsfer, tercümede vaṣf olunan kabuktur. Ġāfiḳī besbāse ẓann eyledi ve baᶜḍılar şecere-i Hindiyyenin kökü ẓann eyledi. Ve İbn Cülcül lisānu'l-ᶜaṣāfīr ẓann eyledi. Ve baᶜḍılar dahi bir ᶜuşbedir ki onu dūd-ı ḥarīr raᶜy eder ẓann eyledi. Ve Mecūsī zeytūn-i Hindīnin yaprağı ẓann eyledi. Bi'l-cümle bunlar ġalaṭ eylediler ve ẓunūn-ı fāsideye tābiᶜ oldular diye İbn Kütbī taḥḳīḳ ve ḥükm eyledi." (165b)

ḍārr, ḍārre: Zararlı.

ḍarrāᵓ: Üzülmek.

dārre: Akıcı.

dārū: İlaç.

ḍarūre: Kullanılması kaçınılmaz olan ilaç: "Ḍarūre o devādır ki ona ḥācet müştedde ola." (182a)

dāü'l-kelb: Kuduz, rabies.

dāü'l-esed: Lepra, cüẕām.

dāü'l-ḥayye: İktiyozis, balık pulu derisi hastalığı.

ḍavᵓ: Işık.

ḍavāġıt: Sıkıştırıcılar. Bkz. ḍāġıṭ

ḍavmerān: Bkz. cem-siferem

dāye: Bkz. mürḍıᶜa

ḍaymurān: Sultani fesleğen, yabani fesleğen, ḥamāḥim, cemācim (Ocimum minimum)

ḍayr: Zarar.

ḍayyiḳ, ḍayyiḳa: Dar.

dāẕī: Bkz. dādī

deᶜa, deᶜat: Dinlenmek; hareketsizlik, sükūn.

deᵓb: Adet, deyden, muᶜtāde.

debāb: Yürümek.

debb: Sirayet.

debbābe: Karınca gibi yayılıcı, yürüyücü.

debbūs: Topuz.

deber: Yük hayvanlarının sırtında eyer vs. oluşan yara, yağır.

debīb: Yürüme, yavaş yavaş ilerleme; ilaç, macun: "Debīb" ṭabībler ıṣṭılāḥında devā demek olur; baᶜḍılar derler maᶜcūn demek olur." (414a)

debīd: Deva; macun: "Debīb, ṭabībler ıṣṭılāḥında devā demek olur; baᶜḍılar derler maᶜcūn demek olur. Ḥalīmī." (414a): debīd-i verd, debīd-i īresā, debīd-i kibrīt

debīdār: Hint kökenli bir bitki.

debīd-i īresā: Mide fesadı, su toplanması ve karnı yumuşatmak için kullanılan; terkibinde īresā, fülfül, zencebīl, encudān, enīsūn, maṣṭakī, ḥabb-ı rāziyānec, nānḫāh, bezr-i kerefs ve ᶜasel bulunan macunç

debīd-i verd: Karaciğer ve dalak tıkanıklarına, sevdā ve balgam kaynaklı ateşlere yararlı olan ve terkibinde verd, ᶜuṣāre-i sūs, sünbül, selīḫa, fiḳāḥ-ı iẕḫir, mürr, zaᶜferān ve maṣṭakī ile macun yapılıp tablet gibi kullanılan ilaç.

decāc, decāce: Tavuk.

defᶜaten: Bir defa.

defeḳāt: Spermin boşalmaları. Bkz. defḳ

deffāᶜ, deffāᶜa: İtici, uzaklaştırıcı.

defᶜ-i ṭabīᶜī: Doğal yolla dışkı çıkarmak.

defīʾ, defīʾe: Sıcak; mutedil sıcaklık.

defᶜī: Bir kere, birden.

defḳ: Su dökmek; meni çıkmak, zerḳa. Bkz. defeḳāt

defne ağacı: Bkz. dehmest, ġār

defr: Kötü kokmak, kötü koku bağlamak.

deġal: İşe yaramaz fasit.

deḫan, deḫane: Tütsü, duman, duḫān, dūde.

dehānet: Yağlılık; yağ vasfı.

dehenec: Malahit.

deheş: Bayılmak; sersemleyip aklı gitmek.

deḫḫāletü'l-üẕün, deḫḫālü'l-üẕün: Kırkayak, deḥḥās, el-erbaᶜatu ve'l-erbaᶜūn (Diplopoda)

deḥḥās: Bkz. deḫḫālü'l-üẕn

deh-i yāz-deh: Ona bir katılarak yapılan on bir .

dehīn: Özü yağlı olan ilaç: "Ve dehīn o devādır ki onun cevherinde dühn ola." (137a)

dehine: Yağlı.

dehmest: Defne ağacı, dehmeşt, ġār (Laurus nobilis)

dehmeşt: Bkz. dehmest

dehr: Zaman. Bkz. dühūr

dehrī: Tabiatçılar, ālemin kadim ve kıyametin olmadığına inananlar.

dehtūre: Bkz. cevz-i mās̱il

dekk: Parça parça etmek.

delᶜ, delᶜ-i lisān: Dilin ağızdan çıkıp sarkması.

delālāt: Belirtiler, ᶜalāmāt.

delice: Bkz. ziʾān

delīl-i ẓannī: Kuşkulu delil.

delk: Ovmak, daᶜk.

delk-i istiᶜdād: Spor ya da egzersizden önce yapılan masaj: "Ve delkin bir nevᶜi dahi vardır ki ona delk-i istiᶜdād derler. O delk-i istiᶜdād riyāḍete şürūᶜ olunmazdan muḳaddem olan delke derler ve o delke mülāyemet ve līnet üzere başlanır ve riyāḍete şürūᶜu ḳarīb oldukta teşdīd olunur." (101a)

delk-i istirdād: Spor ya da egzersizden sonra yapılan masaj, delk-i müsekkin: "Ve bir nevᶜ delk dahi vardır ki ona delk-i istirdād derler. O delk-i istirdād riyāḍetin tamāmından sonra olan delk olur ve ona delk-i müsekkin dahi tesmiye olunur." (101a)

delk-i müsekkin: Bkz. delk-i istirdād

dellāk: Masajcı, bedeni ovucu.

delūk: Ovuşturma yoluyla kullanılan ilaçlar.

delūk: Uzva, bedene sürülen ilaç.

delūkāt: Bedene sürmekle tesir icra eden ilaçlar.

delūken: Bedene sürülerek.

delv: Kova burcu.

demᶜ, demᶜa: Göz yaşı; bitkiden bıçakla delinerek alınan özü.

dem: Kan. Bkz. dimā; vücudun hıltlarından dem.

demᶜa: Gözde akıntı hastalığı: "Demᶜa o ᶜillet-i ᶜayndır ki o ᶜilleti olan göze daimā ruṭūbet-i māiyye ile raṭb olur ve baᶜḍı kerre demᶜa seyelān eder." (273a)

demaḳ: Tipi.

demāmīl: Çıbanlar. Bkz. dümmel

demevī: Kanlı; kan tabiatlı.

demeviyyet: Kana dönüşme; kanlılık.

dem-i aẖaveyn, demü'l-aẖaveyn: İki kardaş kanı, dem-i tinnīn, dem-i s̱uᶜbān (Dracaena draco, Dracaena cinnabari) usaresi.

dem-i cāmid: Pıhtılaşmış kan, ᶜalaḳa-i cāmid.

dem-i ġabīṭ: Taze kan.

dem-i s̱uᶜbān: Bkz. demü'l-aẖaveyn

dem-i ṭams̱: Regl kanı.

dem-i tinnīn: Bkz. demü'l-aẖaveyn

demir dikeni: Bkz. ḥasek

demir: Bkz. ḥadīd, āhen

demregi: Bkz. ḳūbā

dend: Māhū-dāne, māhūndāne, ẖırvaᶜ-ı ṣīnī (Croon tiglium), ḥabbu's-selāṭīn, ḥabbu'l-mülūk. Bkz. māhūndāne

deneḳa: Bkz. şeylem

derᵓ: Uzaklaştırmak, ṭard.

derādir: Dişlerin çıktığı yerler, diş kökü etleri, maġriz-i esnān. Bkz. dürdür

derāhim: Dirhemler, gümüş paralar.

deraḳa: Deri kalkan.

deraḳayn: Bkz. deraḳī

der-ᶜaḳıb: Ardından.

deraḳī: Larenksi oluşturan kıkırdakların en büyüğü, deraḳayn, tiroid kıkırdak, thyroid cartilage,

türsī, ġuḍrūf-ı türsī: Ve ḥancere üç ʿaded ġuḍrūftan mürekkebdir: Evvelkisi cess ile ve ḥiss ile maʿlūm olan ġuḍrūftur yaʿnī yed ile mess olunur ve göz ile görülür; boğazın önünde ve çenenin altında olur, ona deraḳī ve türsī derler onu için ki bu ġuḍrūfun bāṭını muḳaʿʿar ve ẓāhiri muḥaddeb olur." (18b)

derānī: bkz. milḥ-i derānī

derārī: Bkz. kevākib-i derārī

derārīc: Turaç kuşları. Bkz. dürrāc

derc: Toplamak, içermek, cemʿ, idḫāl; merdiven çıkmak.

derdār: Kara ağaç, şeceretü'l-baḳḳ (Ulmus)

derec: Merdivenler, basamaklar.

derecāt: Mertebeler, dereceler, merātib.

derece-i rābiʿa: Bedende devanın mizacının insan mizacına tesiri derece-i s̱ālis̱eye göre ziyade ve zararı yüksek olmasıyla bedenin mizacını büsbütün yok etme mertebesine varmış hāli: "Ve eger keyfiyyet-i edviye derece-i s̱ālis̱eyi dahi tecāvüz edip ebdān-ı ifsād edecek mertebeye bāliġa olur ise ona derece-i rābiʿa tesmiye olunur." (48a)

derece-i s̱ālis̱e: Bedende devanın mizacının insan mizacına tesirinin derece-i s̱āniyeye göre ziyade ve zararı yüksek olmakla beraber bedenin mizacını büsbütün yok etme mertebesine varmamış hāli: "Ve eger keyfiyyet-i edviyenin fiʿli derece-i s̱āniyeyi tecāvüz edip ve efʿāl-i ṭabīʿiyyeye ḍarar-ı beyyini olup lākin ihlāk-i nüfūs ve istihlāk-i ebdān mertebesine bāliġ olmaz ise ona derece-i s̱ālis̱e derler." (48a)

derece-i s̱āniye: Bedende devanın mizacının insan mizacına tesirinin derece-i ūlāya göre ikinci derecede olduğu ama zararının açık, görünür olmadığı mesabe: "Eger edviyenin keyfiyyeti bu dereceyi mütecāviz olup lākin beden-i insānda o keyfiyyetin ḍarar-ı beyyini olmaz ise ona derece-i s̱āniye tesmiye olunur." (47b)

derece-i ūlā: Bedende devanın mizacının insan mizacına tesirinin az ya da yok mesabesinde olduğu derece: "Ve mütenāvel olan edviyenin keyfiyyeti ḥasebiyle beden-i insānda fiʿli ḍaʿīf ve ġayr-i maḥsūs olur ise mes̱elā devā-i ḥārrın bedeni tesḫīni ve devā-i bāridin tebrīdi tefaṭṭun olunmayıp tekrār-be-tekrār lems olunmadıkça bedende olan ḥarāret ve bürūdet-i zāyideler maḥsūs olunmayıp ancak tekerrür-i lems ile keyfiyyet-i tesḫīn ve keyfiyyet-i tebrīd ḥiss olunur ise ona derece-i ūlāda ḥārr veyāḫūd derece-i ūlāda bārid ıṭlāk olunur." (47b)

derīce: Basamak, merdiven, nerdübān.

derūnec: Doronicum scorpiodes.

derūniyūs: Bkz. bellūṭiyye

derz: Kemiklerin birleşme yeri, şān, şeʾn, suture crane; dikiş yivi.

derz-i ḥaḳīḳī: Derz-i iklīlī, derz-i seffūdī ve derz-i lāmī.

derz-i iklīlī: Frontal ve paryetal kemikler arasındaki sutura; koronal dikiş, şeʾn-i iklīlī, şeʾn-i yāfūḫī, sutura coranalis: "Derz-i evvel ʿaẓm-ı ḳıḥf ile alın kemikleri aralarında derz-i müşterektir ve ḳavsiyyü'ş-şekl yaʿnī yay şeklindedir hākezā, bu derze iklīlī derler." (12a)

derz-i kāẕib: Paryetal kemiğin alt kenarı ile temporal kemiğin üst kenarı arasındaki sutura, derz-i ḳışriyān, temporal dikiş, sutura temporalis: "Ammā kāẕibe olan iki derzler reʾsin ṭūlünde olurlar. Biri sehmīnin sağında ve biri solunda olup sehmīye müvāzī ve muḥāẕī olurlar lākin bu iki derz-i kāẕibler kemiğin ʿumḳuna dāḫil olmazlar, ancak ẓāhirinde olurlar, onun için o iki derze derz-i ḳışriyān dahi derler kabukta olan derze müşābih olduğu için." (12a)

derz-i ḳışriyān: Bkz. derz-i kāẕib

derz-i lāmī: Paryetal kemikler ile oksipital kemiğin üst kenarı arasındaki sutura; lambdoid dikiş, sutura lambdoidea: "Ve derz-i s̱elās̱e-i ḥaḳīḳiyyeden derz-i s̱ālis̱ ḫalf-i reʾs ile ḳāʿide-i reʾs arasında müşterektir, zāviye heyʾetinde heyʾetinde olup zāviyenin noḳṭasına sehmīnin ṭarafı muttaṣıl olur; bu derz-i s̱ālis̱e derz-i lāmī derler, ḳalem-i Yūnānī ile yazılan lām heyʾetinde olduğu için." (12a)

derz-i müstaḳīm: Sağ ve sol paryetal kemikler arasındaki sutura, derz-i sehmī, derz-i seffūdī, sagittal dikiş, sutura sagittalis: "Ve dürūz-ı s̱elās̱e-i ḥaḳīḳiyyenin ikincisi reʾsin ṭūlünü munaṣṣıf derz-i müstaḳīmdir. Yalnız derz-i müstaḳīme sehmī derler, lākin derz-i sehmī bir ṭaraftan derz-i iklīlīye müntehī olmakla müntehī olduğu cihetten seffūdī derler." (12a)

derz-i seffūdī: Bkz. derz-i müstaḳīm

derz-i sehmī: Bkz. derz-i müstaḳīm

desem: Çerviş yağı.

desim, desime: Yağlı.

dess: Bir şeyi bir şeyin içine gizlemek.

destār: Sarık, destār, ʿimāme.

destbān: Eldiven, destbānec

destbānec: Bkz. destbān.

destec, destece: Küçük el tokmağı, havan tokmağı.

destenbūyāt: Bkz. şamama

destenbūye: Bkz. şamama

deşīşe: Yarma çorbası; tahılın kırıklarından yapılan bulamaç: "Ḥubūbātın küsāresi ıslatılıp bulamaç gibi kılınsa ona deşīşe derler." (166b)

deşīş-i şaʿīr: Arpa bulamacı.

devā: Deva, ilaç.

devābb: Davarlar. Bkz. dābbe

devācin: Evde yetiştirilen evcil hayvanlar.

devā-i Aḳrīṭūn: Hastalıklı mahalle

sürülen Aḳrīṭūn macunu. Terkibinde mürr, selīḫa, ḥamāmā ve bal bulunur.

devā-i cāmid: Bkz. cāmid

devā-i dehīn: Bkz. dehīn

devā-i ġıdāī: Besin özelliği ilaç özelliğine baskın olan nesne: "Lākin meşhūrda kendide ġıdāiyyet ve devāiyyet cemᶜ olan mütenāvelde eger ġıdāiyyet ġālib olur ise ona ġıdā-i devāī derler, eger devāiyyet ġālib olur ise ona devā-i ġıdāī derler, ġālibi taḳdīm ederler." (47b)

devā-i ḫafīf: Bkz. ḫafīf

devā-i ḫaşḫāş: Gelincik (papaver) şerbeti ilacı, diyāḳūd.

devā-i heşş: Bkz. heşş

devā-i ḳarḳūmġamā: Terkibinde zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, verd-i yābis, ḥamāmā, ḳusṭ, mürr, aṣl-ı sūsen, sāẕec-i Hindī bulunan macun.

devā-i kes̱īf: Tüketildiğinde vücutta küçük parçalara ayrılma özelliği olmayan ilaç: "Ve devā-i kes̱īf ile bizim murādımız o devādır ki onu insān tenāvül eyledikte devā-i laṭīfin eczā-i ṣaġīreye inḳısāmı gibi münḳasıme olmak şānından olmaya, ḳarᶜ ve cibsīn gibi." (137a)

devā-i kibrīt: Terkibinde kibrīt-i aṣfer, bezrü'l-bencü'l-ebyaḍ, ḳardemānā, meyᶜa, mürr, seẕāb, ḳusṭ, afyūn, zaᶜferān, selīḫa, fülfül-i ebyaḍ bulunan macun.

devā-i kürküm devāü'l-kürküm: Terkibinde zaᶜferān, mū, fū, enīsūn, dūḳū, esārūn, rāvend-i ṣīnī, fuṭrāsāliyūn, mürr, sünbül, ḳusṭ, fiḳāḥ-ı idḫir, ḥabbu'l-belesān, füvve, ᶜaṣīr-i sūs, ġāfes̱, caᶜde, isḳūlūḳandriyūn, keber-i Rūmī, dühn-i belesān bulunan macun.

devā-i laṭīf: Tüketildiğinde vücutta kolaylıkla küçük parçalara ayrılan ilaçlar: "Ammā devā-i laṭīf o devādır ki onun şānından olur ki insān o devāyı tenāvül eylese o devā insānın bedeninde olan ḳuvve-i ṭabīᶜiyyeden münfaᶜil oldukta cidden ṣıġār olan eczālara münḳasım olur, zaᶜferān ve dār-ı ṣīnī gibi." (137a)

devā-i lezic: Gerek tüketilmeden önce yapısında yapışkan sıfatından dolayı uzayıp sünme özelliği olan (lüzūcet bi'l-fiᶜl) gerekse tüketildilten sonra vücut sıcaklığıyla uzayıp sünme özelliği kazanan (lüzūcet bi'l-ḳuvve) ilaç: "Ve devā-i lezicden bizim murādımız o devādır ki beden-i insānda olan ḥarāretten münfaᶜil ve müteʾes̱s̱ir oldukta veyāḫūd infiᶜālden muḳaddem şānından ola medd ile munḳaṭıᶜ olmayıp imtidādı ḳabūl eylemek, bir ṭarafı bir maḥalle teşebbüs̱ ve taᶜalluḳ edip ṭaraf-ı āḫere çekilse üzülmeye ve belki uzaya ḥattā iki ṭarafından her biri birer cisme yapışsa ve o iki cismden her biri āḫerin cihet-i ḫilāfına ḥareket eylese o devā-i lezic uzaya ve kesilmeye, ᶜasel bu mis̱lli olur. Lākin bu ḥālet tenāvül olmazdan evvel mevcūd olur ise ona bi'l-fiᶜl lüzūcet derler ve eger

ḳable't-tenāvül bu ḥāli olmayıp lākin tenāvül eden insānın ḥarāretinden müteʾes̱s̱ir olduktan sonra olur ise ona lüzūcet bi'l-ḳuvve derler." (137a)

devā-i luᶜābī: Bir kısmı içine karıştığı sıvıyla homojen olmayan yapışkan karakterli ilaç: "Ve devā-i luᶜābī o devādır ki onun şānından olur ki o devā suyun içine veyāḫūd su gibi olan māyiᶜāttan birinin içine ilḳā olunup nuḳūᶜ kılınsa o devādan biraz eczā müfāraḳat edip temeyyüz eyleye ve o su ile muḫālaṭa eyleye ve mecmūᶜ-ı mürekkeb bir cevher ola ki lüzūcete meyli ola, bezr-i ḳaṭūnā yaᶜnī karnıyarık gibi ve ḫaṭmī gibi." (137a)

devā-i maṣnūᶜa: bkz. devā-i mürekkebe

devā-i misk, devāü'l-misk: Muhtelif formülleri olan ve terkibine göre hastalıklar için kullanılan ve temel malzemesi misk olan bir ilaç türü.

devā-i muḫaddir: Bkz. muḫaddir

devā-i muḥallil: Bkz. muḥallil

devā-i muᶜtedil: Bedende hazmedilerek bedenin bir parçasına dönüşmeden, gıda olmadan bedende tesir eden yiyecek ve içecek: "Bedene teşebbüh edip cüzʾ-i beden olana muṭlaḳan ġıdā tesmiye olunur; bedene teşebbüh etmeyip ve cüzʾ-i beden olmayana devā-i muᶜtedil tesmiye olunur." (48b)

devā-i muṭlaḳ: Sade deva özelliği olup gıda özelliği olamayan ilaç.

devā-i müberrid: Bkz. müberrrid

devā-i mülaṭṭıf: Bkz. mülaṭṭıf, devā-i laṭīf

devā-i mürekkebe: Terkipten oluşan, terkibinde birden çok unsur bulunan ilaç, devā-i maṣnūᶜa.

devā-i müsaḫḫin: Bkz. müsaḫḫin

devā-i neşşāf: Bkz. neşşāf

devā-i reʾsī: Başta zararlı maddeleri tasfiye için kullanılan ilaçlar: "Karābādīnde meẕkūr reʾsi tenḳıyeye müteᶜalliḳ devālara devā-i reʾsī derler." (284b)

devā-i sāil: Bkz. sāil

devā-i s̱aḳīl: Bkz. s̱aḳīl

devā-i semmī: Bedende dönüşüp bedeni de dönüştürürken bedende bozulmayı engelleyen unsurlar tarafından yapısı değiştirilmeyen afyon gibi gıda, zehirli gıda: "Eger o mütenāvel bedende müteġayyir olup ve bedenden müteġayyir olduğu gibi bedeni dahi taġyīr edip bedenden bedenin fesādını ḳāṭıᶜ taġayyür-i āḫer ile s̱āniyen müteġayyir olmaz ise ona devā-i semmī derler." (48b)

devā-i sene: Bkz. cüvārişenü'l-mülūk

devāir, devāire: Daireler.

devālī: Varis: "Devālī ayakta olan ᶜurūḳun ittisāᶜıdır." (31a), Ve "devālī" "dāliye"nin cemᶜdir. "Dāliye" mencenūn maᶜnāsına sığırın idāre eylediği dūlābdır ki onunla su çekilir, ke-ennehu ᶜurūḳ mevādd ile mümteliʾe olmakla devālī tesmiye olundu. Maᶜrūf

olan devālī sāḳlarda olur, onlarda olan ᶜurūḳ-ı aṣliyye müttesiᶜa olur ve dāliye gibi ẓuhūr eder muṣannif katında." (426b)

devānıḳ: Bkz. dānıḳ

devāü'l-lükkü'l-aṣġar: Terkibinde lükk, ḥabbu'l-ġār, türmüs, ḥulbe, fülfül, rāvend, ᶜasel bulunan ve efsentīn ṭabīḫi ile içilen macun.

devāü'l-lükkü'l-ekber: Terkibinde lükk, dūḳū, bezrü'l-kerefs, fuṭrāsāliyūn, kemmūn-ı Kirmānī, zencebīl, acı bādem-i muḳaşşere, dār-ı ṣīnī, sāẕec, ḳaranfül, kemāfīṭūs, mū, fū, mürr, zūfā-i yābis, sünbül, cenṭiyānā, zerāvend-i müdaḥrec, esārūn, ḥabbu'l-belesān, selīḫa, maṣṭakī, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, muḳl, zaᶜferān, caᶜde, iẕḫir, füvve, rubbu's-sūs, rāvend, fülfül, ḳusṭ, sīsāliyūs, dühn-i belesān bulunan macun.

deve dikeni: Bkz. uşturġāz

deve: Bkz. ibil, cemel, nāḳa

devf: İlaç vs. terkibine su katmak.

devḫa: Ulu ağaç.

devī: Yelin uğultusunu andıran kulak uğultusu, tinnitus: "Devī ve ṭanīn ve ṣafīr kulakta ẓāhir olan ṣavt-ı ḫafīf. Riyāḥa ve arı ve ṭāir ṣavtına ve devīsine müşābih olur ise ona "devī" derler. Sinek ṣavtına ve ṭaşt ṣavtına benzer ise ona "ṭanīn" derler. Ve kuş sıklığına benzer ise ona "ṣafīr" derler." (283b) Bkz. deviyy-i üẕün

deviyy-i üẕün: Kulak uğultusu.

devm: Hyphaene thebacia

devr: Nöbet. Bkz. edvār

devraḳ: Sekiz cevhīn, 1228,9 gr (Cevhīn 153,6 kg kabul edilirse); dört rıtl: "Ve ẕevraḳ rıṭl-ı Baġdādī ile dört rıṭl sudur." (504a)

devre: Yuvarlaklık.

deyden: Adet, deᵓb.

deẕe: Bkz. ḳamletu'n-nesr

ḍıᶜāf: Zayıf olanlar, ḍuᶜafā.

ḍıbā: Bkz. ẓıbā

dıbḳ: Ökse otu, burç, kökçe (Viscum album); öksüt.

dıbḳıyye: Ökse otu gibi yapışkan özelliği.

dıbḳıyyu'l-bāṭın: İçi ökse gibi yapışkan.

ḍıdd: Zıt, muhalif, aykırı

ḍıddān: İki zıt.

ḍıᶜf: Kat, misil.

ḍıfdıᶜ: Dil altı hastalığı, kurbağacık: "Ḍıfdıᶜ ġuddeye müşābih ṣulb bir nesnedir, taḥt-ı lisānda olur ve levni saṭḥ-ı lisān levniyle ḍıfdıᶜ olan damarın levninden mürekkeb ve kurbağa levnine müşābih bir levndir. O ġudde mis̱lli ḍıfdıᶜın sebeb-i ḥudūs̱u ruṭūbet-i ġalīẓa vü lezice olur." (292b); kurbağa.

ḍıfdıᶜ-ı şecerī: Ağaç kurbağası: "Ḍıfdıᶜ-ı şecerī yeşil olan ḍıfdıᶜdır ki onun meᵓvāsı nebāt arasında ve şecerler arasında olur, bir ağaçtan bir ağaca sıçrar." (297a)

dıḳḳ: Tüberküloz ve buna bağlı hektik ateş. Bkz. ḥummā-ı dıḳḳ; ince olan.

dıḳḳ-ı heremī: Yaşlılarda görülen tüberkülöze bağlı zayıflama, dıḳḳ-ı şeyḫūḫī.

dıḳḳ-ı müfred: Akciğerlerde sill denilen yaraların olmadığı verem: "Dıḳḳ-ı müfredden murād sill maraḍı ile mürekkeb olmayan dıḳḳtır." (40a)

dıḳḳ-ı mürekkeb: Akciğerlerde sill denilen yaraların olduğu verem.

dıḳḳ-ı şeyḫūḫī: Bkz. dıḳḳ-ı heremī

dıḳḳu'l-ḳalb: Kalbin kas tabakasının iltihabı, miyokard iltihabı.

ḍılᶜ: Kaburga.

ḍımād: Yakı: "Ve ḍımād ve ṭılā maᶜnāları biri birine müteḳārib olur ve farḳı budur ki ḍımād koyu olup mütemāsik olur, akıcı ve seyyāl olmaz ve ṭılā seyyāl ve akıcı olur ve çok kerre ṭılā ḫırḳa ile istiᶜmāl olunur yaᶜnī ṭılā seyyāl olmakla ᶜuḍvdan seyelān eylemesin için ḫırḳa ile rabṭ olunur ve bağlanır." (118b)

ḍımād-ı Enderūmāḫus: Maṭḥūl, müsteskā, iki cenblerinde temeddüd olanlar, vecaᶜ-ı mefāṣıl, ᶜırḳ-ı nesā ᶜilel-i müzmine için kullanılan ve terkibinde şemᶜ, zift, ṣamġ-ı ṣanevber, zeyt, zernīḫ-i aḥmer, şebb-i Yemānī, nūre-i ġayr-i muṭfāt bulunan yakı.

ḍımād-ı Filaġriyūs: Mide, karaciğer ve rahim ağrıları için kullanılan ve terkibinde zaᶜferān, muḳl, maṣṭakī, üşşec, ṣabır, meyᶜa-i raṭbe, şemᶜ, şaḥmu'l-i-vezz, zūfā-i yābis, zūfā-i raṭb ve dühn-i nārdīn bulunan yakı.

ḍınnet: Esirgemek, buḫl; direnmek.

dıraḫmās: Bkz. dıraḫmī

dıraḫmī: 4,81 gr (Dıraḫmī, bir misḳāl ağırlığı-4,81 gr karşılığı kabul edilirse), dıraḫmās.

dıraḫt: Ağaç. Bkz. şecer.

ḍırs: Azı dişi.

ḍırv: Neytūn, kemkām ağacı (Pistacia lentiscus) sakızı, ᶜaselbend.

ḍıyāᶜ: Zayi olmak.

diᶜāme: Direk, dayanacak, müstened, ᶜimād, ḳıvām.

dībāc: İpek kumaş.

dibāġat: Kazıma.

dīdān: Kurtlar, solucanlar.

difᵓ: Aşırı hararet; sıcak tutan nesne, örtü. Bkz. edfā

difāᵓe: Sıcak tutan giysi.

diflā: Zakkum, ḥabīn, ağu otu, ḫar-zehre (Nerium oleander).

dihānāt: Yağlar.

ḍīḳ: Darlık: ḍīḳ-ı nefes, ḍīḳ-ı ṣadr, ḍīḳ-ı ḥadeḳa, ḍīḳ-ı mecārī

dīk: Horoz. Bkz. ḫorūs

diḳāḳ: İnce olanlar; On iki parmak bağırsağı, ince bağırsağın orta kısmı, ince bağırsak; lefāyif: "Ve maᶜlūm ola ki lafẓa-i "diḳāḳ" iki maᶜnā üzere istiᶜmāl olunur; bir kerre diḳāḳ derler, ondan üç ᶜulyāda olan emᶜāyı murād iderler; onun muḳābili ġılāẓdır ki süflānī olan üç ᶜaded emᶜādır ve bir kerre dahi diḳāḳ derler, ᶜulyāda olan üçüncü miᶜāyı murād ederler ve ona lefāyif dahi derler." (381b)

diḳāḳ-ı kündür: Kabuğu giderilmiş Boswellia glabra ufakları.

dīk-ber-dīk: Zırnıh, civa, zengārdan terkip edilen zehirli bir deva, sıçan otu, şükk, dilberdik, kırmızı zurur: "”Dīk-ber-dīk” olur ki ʿāmme taḥrīf edip dilberdik derler ve sıçan otu dahi derler; tīz dārūlardandır, çömleği çömlek üzerine koyup taṣʿīd olunmuştur, bu sebebden dīk-ber-dīk derler." Ḥalīmī. "Dīk" Fārsī lüġatinde çömleğe derler; "bere" üzer" maʿnāsına ve "dīk-ber-dīk" çömlek çömlek üzere demektir." (402b);

ḍīḳ-ı ḥadeḳa: Gözün iris tabakasının normalden küçük olması; göz bebeğinin daralıp küçülmesi: "S̱uḳbe-i ʿinebiyyenin muʿtāddan dar ve aḍyaḳ olmasına ḍīḳ-ı ḥadeḳa derler." (279b)

ḍīḳ-ı ḫarḫarī: Hırıltılı nefes darlığı.

ḍīḳ-ı nefes: Nefes darlığı, ḍīḳ-ı teneffüs, dispne: "Bu nefes bir nevʿ nefestir ki onunla ḫāricden meclūb olan havā bāṭına sülūk eylemeğe menfeẕ bulmaz ve nüfūẕ edenlerin dahi nüfūẕu ḳalīlen ḳalīlen olup muʿtād üzere havā-i müstenşaḳ münşerib olmaz. Ve ḍīḳ-ı teneffüsün esbābı ḥancerede ve ḳaṣabede ve ḳaṣabe şuʿabında ve şerāyīnde ve riye ḫalḫalelerinde riyenin kendide olan veremlerdir." (306b)

ḍīḳ-ı ṣadr: Göğüs daralması, kalp sıkıntısı: "Ve ẓann olunur ki ḳuvvet-i ḳalb ile ṣadrın inşirāḥı şeyʾ-i vāḥiddir, keẕālik ḍaʿf-ı ḳalb ile ḍīḳ-ı ṣadr şeyʾ-i vāḥiddir, zīrā ḍīḳ-ı ṣadr tevaḥḥuştan ʿibārettir, tevaḥḥuş ise ḍaʿf-ı ḳalbin es̱eridir." (62a)

ḍīḳ-ı teneffüs: Bkz. ḍīḳ-ı nefes

dīk-i berrī: Yaban horozu, erkek turaç kuşu, tedrüc-i ẕeker: "Muṣannif der ki ben ẓann ederim ki dīk-i berrīden murād tedrüc-i ẕekerdir."

dīk-i herim: Yaşlı horoz.

diḳḳat: İncelik; dikkat.

dīḳṭāmānen: Bkz. müşk-ṭarāmşīʿ

dīḳṭāmāyen: Bkz. müşk-ṭarāmşīʿ

dil-ārām: Gönüle rahatlık veren.

dilberdik: Bkz. dīk-ber-dīk

dilçik: Bkz. lehāt

dimā: Kanlar. Bkz. dem

dimāġ: Beyin, beyni. Bkz. edmiġa

dinān: Küpler.

dīnārūye: Bkz. zūferā

dirʿ: Zırh. Bkz. dürūʿ

dirāye: Bilmek.

dirhem: 3,125 gr.

dirmene: Bkz. şīḥ

dirsek: Bkz. mirfaḳ

dis̱ār: Örtü; yorgan.

dişi demir: Bkz. nermehān

dīvār: Duvar. Bkz. ḥāyiṭa, cidār

dīvdār: Kara ardıç, dīvdārū, ṣanevber-i Hindī (Juniperus sabina) Bkz. şīr-dīvdār

dīvdārū: Bkz. dīvdār

diyābīṭīs: Bkz. ẕiyābīṭīs

diyāfraġamā: Diyafram, ḥicāb-ı ḥāciz.

diyāḫaylūn: Vücutta sert şişleri yumuşatmak için kullanılan ve terkibinde ḥulbe, bezr-i kettān, ḫaṭmī-i ebyaḍ, mürdāsenc, bulunan merhem, diyāḫliyūn, diachylon.

diyāḫliyūn: Bkz. diyāḫaylūn

diyāḳrīṭūn: Bkz. lūfu'l-ḥayye

diyāḳūd, diyāḳūdā: Gelincik (papaver) şerbeti, devā-i ḫaşḫāş.

diyāḳūd-ı bārid: Gelincik (papaver) şerbeti: "Nüsḫa-i diyāḳūd-ı bārid: Ḫaşḫāş-ı raṭb maᶜa-ḳuşūrihi raḍḍ olunup müherrā olunca ḳadar suda ṭabḫ olunur baᶜdehu taṣfiye olunup üzerine sükker ilḳā olunur ve cüllābı ḳıvāmı üzere taḳvīm olunur." (311b)

diyāḳūd-ı sāẕec: Sade gelincik (papaver) şerbeti.

diyāḳūs: Bkz. ẕiyābīṭīs

diyānīṭis: Bkz. ẕiyābīṭīs

diyāyūḳūmus: Bkz. ẕiyābīṭīs

diz: Bkz. rükbe

dolama: Bkz. dāḫıs

dolu: Dolu; şişman.

donuzlan: Bkz. ḫunfese

ḍuᶜafā: Zayıf olanlar, ḍıᶜāf.

ḍucret: Keder, kalp sıkıntısı.

dūd, dūde: Kurt, solucan; böcek.

dūde: Duman, duḫān, deḫan, is.

dūd-ı cirār: Topraktan yapılmış büyük testilerin altında bulunan kurtçuk.

dūd-ı esnān: Diş çürümesine yol açtığına inanılan diş kurtları.

dūd-ı ḥarīr: İpek böceği.

dūd-ı ᶜirāḍ: Bkz. ḥabbu'l-ḳarᶜ

dūd-ı ḳırmız, dūdu'l-ḳırmız: Kırmız böceği, merḳūnu'l-ḳırmız, dūdu'ṣ-ṣabbāġīn, menn (Coccus ilicis) Bkz. merhem-i merḳūnu'l-ḳırmız

dūd-ı müdevver: Bağırsak solucanı müstedīre (Ascaris lumbricoides)

dūd-ı müstedīr: Yuvarlak bağırsak solucanı (Ascaris lumbricoides)

dūd-ı ṣıġār: Kıl kurdu (Enterobius vermicularis, oxyuris)

dūd-ı ṭıvāl: Tenya, ṭıvāl-i ᶜiẓām: "Ve baᶜḍı kerre dahi ṣıbyānda dūd-ı ṭıvāl yaᶜnī soğulcan dedikleri kurt ḥādis̱ olur." (98b)

dūdī: Kurt böceği gibi.

dūdiyye: Solucansı.

dūdu'l-baḳl: Lahana kurdu (Pieris brassicae): "*Ḳānūn*'un ẕikr eylediği dūdu'l-baḳl bir nevᶜ kurttur ki meʾkūl olan sebzelerde bulunur, yeşil olur, karnı altında bedeninden ḫāric eczāsı olur, o eczālar ayağı gibidir ve çoktur." (163a)

dūdu'ṣ-ṣabbāġīn: Bkz. dūdu'l-ḳırmız

dūġ: Ayran; yağı alınmış ekşi yoğurt, yağı alınmış ekşi yoğurt ayranı: "Ve setrden muḳaddem dūġun yaᶜnī yağı alınmış ekşi yoğurtun içine soğan doğrayıp tenāvül eylesin." (112a)

ḍuġṭa: Sıkışma, sıkıştırma; meşakkat.

duḫān: Duman, tütün: "Duḫān arḍiyyetin laṭīfi olan bir cevherdir yaᶜnī bir cism iḥrāḳ olunduğunda o cismde olan eczā-i laṭīfe-i arḍiyye vü nāriyye tereffüᶜ eder, zīrā nārın maḥalli ve meskeni cümle ᶜanāṣırın üzerinde olur ve iḥrāḳ olunan cismin nāriyye olan eczāları o ᶜālī maḥalli ṭālib olur ve arḍiyyetin eczā-i laṭīfeleri leṭāfeti ḥasebiyle nāriyyete tebeᶜiyyet edip maᶜan mürtefiᶜa olur ve o mürtefiᶜa olan eczālara duḫān tesmiye olunur." (164a); is, kurum, dūde: "Duḫān egerçi tütüne derler lākin murād olan duḫānın isi ve kurumudur ki her nesnenin duḫānında istiḫrāc olunur ve ona dūde derler." (164a)

duḫn: Bkz. cāvers

dūḳū, duḳū: Yabanī havuç tohumu, cizr-i berrīnin bezri, dāḳū.

dūḳūs: Bkz. keykvāşe

dūlāb: Bkz. ẕiyābīṭīs

ḍulūᶜ: Kaburgalar. Bz. ḍılᶜ

ḍumūr: İçeri çekilmek; zayıflamak; küçülmek.

dūne'l-ferc: Vajen haricinde.

dūne'l-muᶜtād: Alışılagelenden az.

dūr: Evler; evde beslenen, evcil: ᶜaṣāfīr-i dūr

dūr: Uzak, baᶜīd.

durak otu: bkz. şibs̱.

ḍurāṭ: Yel, gaz.

ḍurūb: Vuruşlar; türler.

ḍurūb-ı ems̱āl: Atasözleri.

durūmṭārīs: Baldırı kara, bellūṭī-i seraḫs (Dryopteris filix-mas)

dūser: Yulaf, ılaf, devser (Aegilops ovata)

dūşāb: Pekmez.

dübb: Ayı.

dübeyl, dübeyle: Çıban gibi irinli yaralar: İç organlarda oluşan sıracaya benzer bir çıban, empiyem;

dübeylāt: Çıbanlar. Bkz. dübeyl

dübeyle-i külye: Böbrek iltihabı.

dübeyle-i miᶜde: Flegmonöz gastrt, ağır mide iltihabı.

dübeyle-i raḥim: Uterus apsesi.

dübür: Makat. Bkz. maḳᶜad

dücüc: Tavuklar: "Dücüc, decāce'nin cemᶜidir, decāce tavuk maᶜnāsınadır." (163a)

düfūᶜ: İtmek, defetmek.

dühn: Yağ; zeytin yağı: "Dühn muṭlaḳ ẕikr olunsa zeyt murād olunur." (295a)

dühn-i ᶜaḳārib: Akrep yağı: "Ve o dühn şol zeyte derler ki içine ᶜaḳārib vaḍᶜ olunup teşmīs oluna." (409b) Bkz. zeyt-i ᶜaḳārib

dühn-i ᶜaẕb: Yetişkin zeytinden elde edilen yağ: "Ve bundan sonra dühn-i ᶜaẕb ile yaᶜnī idrāk eylemiş zeytūnun yağı ile iddihān eyleye." (108a) Bkz. zeyt-i ᶜaẕb

dühn-i bābūnec, dühnü'l-bābūnec: Terkibinde dühn-i ḥall, ḳusṭ, ḥulbe, gölgede kurumuş fiḳāḥ-ı bābūnec bulunan yağ.

dühn-i bellūṭ, dühnü'l-bellūṭ:

Yüzde lekeler, yara izleri, kulak ağrısı ve çınlaması için kullanılan pelit merhemi.

dühn-i benc, dühnü'l-benc: Burun ağrısı için kullanılır ve fitil terkibine katılan ve taze kuru beyaz bencden elde edilen yağ.

dühn-i encüre, dühnü'l-encüre: Karında olan ishal için kullanılan yağdır.

dühn-i felfāẕ: Vecaᶜ-ı mefāṣıl, teşennüce ve istirḫā-i aᶜḍā vb. için kullanılan ve terkibinde fül, vecc, şill, bül, şeyṭarec-i Hindī, rāsen, dār-ı fülfül, cevzü'l-ḳayᵓ, uṣūl-i sūsen, bezr-i rāziyānec, ḳusṭ, mürr, debīdār, zürünbād ve derūnec bulunan yağ.

dühn-i ġār, dühnü'l-ġār: Ağrılar, titreme ve damar tıkanıklıkları için kullanılan defne yağı.

dühn-i ḥall: Kabuğu soyulmamış susamdan elde edilen susam yağı, şīrec, şīrūġan: "Dühn-i ḥallden murād taḳşīr olunmamış susamdır. (117b)

dühn-i ḥasek, dühnü'l-ḥasek: İdrar tutulması için kullanılan ve terkibinde dühn-i ḥall, su, zencebīl, ḥasek, şīrec bulunan yağ.

dühn-i ḫırvaᶜ, dühnü'l-ḫırvaᶜ: Felç, karaciğer ve dalak tıkanıklıkları vb. için kullanılan ve terkibinde nānḫāh, saᶜter, fūẕenec-i cebelī, mürr, mermāḥūz, bezr-i kerefs, bezr-i rāziyānec, enīsūn, bezr-i ḳūḳī, maṣṭakī, esārūn, ḥulbe, şill, bül, fül, vecc, şeyṭarec-i Hindī, muḳl, zürünbād, derūnec, sekbīnec, uşşaḳ, cāvşīr, hezār-ceşān, şebşebendān, uṣūl-i kerefs, ḳuşūr-ı aṣl-ı rāziyānec, iẕḫir, uṣūlu's-sūs, rāsen-i yābis, ḥasek, zencebīl, dār-ı ṣīnī, ḳaranfül, ḳāḳule, ḫīr-i bevvā, kebābe, dār-ı fülfül, cevz-i bevvā, besbās, şūnīz, kerevyā, bulunan yağ.

dühn-i ḥulbe, dühnü'l-ḥulbe: Boy (Trigonella foenum) tohumu yağı. Yumuşatma özelliğiyle empiyemi (dübeyle) olgunlaştırır, rahimde sertleşmeye iyi gelir, doğumu sıkıntılı kadınlarda ve bağırsak sancısı olanlarda lavmanda kullanılır; kepek ve kurumamış yaralarda faydalıdır. Terkibinde ḥulbe, zeyt, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre ve suᶜd bulunur.

dühn-i īresā, dühnü'l-īresā: Yara üzerindeki kabuklar (ḫuşkrīşāt), yaraları temizleme, raḥim ağrıları, cenīni çıkarma, basuru açma, kulak çınlaması, ağız kokusu vb. için kullanılan süsen (Iris florentina, Iris germanica) kökü yağı.

dühn-i iẕḫir, dühn-i idḫir, dühnü'l-iẕḫir: Baraṣ ve ḥikke için kullanılan, bazen de yorgunluğu giderici ilaçlara katılan Mekke ayrığı (Andropogon schoenanthus) yağıdır.

dühn-i ḳarᶜ, dühnü'l-ḳarᶜ: Bedenin her bir uzvunun hararetini gidermede kullanılan ve terkibinde ḳarᶜ ve şīrec-i ṭarī bulunan yağ.

dühn-i ḳaṭrān: Katran yağı: "Ḳaṭrān ve ziftten her biri ṭabḫ

olunup üzerine bir ḳıṭᶜa ṣūf taᶜlīḳ olunur, kaçan ṣūf o maṭbūḫun buḫārı ile terṭīb eylese onun ruṭūbeti ᶜaṣr olunup aḫẕ olunur, o ruṭūbete dühn-i ḳaṭrān ve dühn-i zift ıṭlāḳ olunur." (207b)

dühn-i ḳāvend: Habeşistan ve Yemen'den getirilen don yağına benzer beyaz renkli bir yağdır; fındığa benzer bir meyveden çıkarılan bu yağa Türkçede fıstık yağı da denir.

dühn-i kelkelānic, dühnü'l-kelkelānic: Sekte, fālic, istirḫā, bürūdet, teşennüc, ḍaᶜf-ı miᶜde, ᶜırḳ-ı nesā, mefāṣıl ve ẓahr evcāᶜları, ḳūlınc, ḥaṣāt, vecaᶜ-ı maḳᶜade ve süded için kullanılan, terkibinde helīlec-i Kābülī, helīlec-i esved, belīlec, emlec, aṣl-ı kerefs, aṣl-ı rāziyānec, dār-ı fülfül, fülfül, zencebīl, cāvşīr, üşşec, sekbīnec, türbüd, kerneb-i ṭarī, seẕāb-ı ṭarī, ḥasek-i raṭb ve dühn-i ḫırvaᶜ bulunan yağ.

dühn-i ḳusṭi dühnü'l-ḳusṭ: Berd-i aᶜḍā için, ᶜaṣabı sağlamlaştırmak, bedenin rengini güzelleştirmek ve sevād-ı şaᶜrı muhafaza etmek vb. için kullanılan ve terkibinde ḳusṭ, mürr, selīḫa, mermāḥūz yaprağı, ve dühn-i ḥall bulunan yağ. Bunun birkaç farklı terkibi daha vardır.

dühn-i levz, dühn-i levz-i mürr, dühnü'l-levzi'l-mürr: Rahim ağrıları, iḫtināḳ-ı raḥim, baş, kulak ağrısı, çınlama, böbrek ağrısı ve idrar zorluğuna faydalı olan yağdır. Eğer bu yağın terkibinde ᶜasel, aṣl-ı sūs, dühn-i ḥınnā veyā dühn-i verd bulunursa ḥaṣāt, rebv, verem-i ṭıḥāl, kelef, teşennüc-i vech, göz bulanması ve yorgunluğuna, şarapla terkibe girse başta olan ḳurūḥ-ı raṭbe, ḥazāz ve nuḫāleye faydalı olur.

dühn-i maṣṭakī, dühnü'l-maṣṭakī: Mide zafiyeti için kullanılan ve terkibinde dühn-i ḥall, maṣṭaḳī bulunan yağ.

dühn-i merzencūş: Mercanköşk (Origanum majorana) yağı.

dühn-i meyᶜa, dühnü'l-meyᶜa: Eklemler, kası ısıtmak ve soğuk şişler ve soğuk rahim için ve böbrek ve mesaneyi ısıtmak için kullanılan ve terkibinde dühn-i ḥall, ḳusṭ, meyᶜa-i yābise bulunan yağ.

dühn-i nārdīn, dühnü'n-nārdīn: Vücut içindeki soğukluk, gazlar, soğuğun yol açtığı kulak ağrısı, baş ağrıları, kolik, karaciğer ve karın ağrıları, böbrek ve mesane için kullanılan, terkibinde ḳaṣab-ı ẕerīre, suᶜd, varaḳ-ı ġār, ᶜīdānu'l-belesān, sāẕec-i Hindī, rāsen, iẕḫir, ebhel, ās, ḳardemānā, merzencūş bulunan ve üç ayrı pişim ile pişirilen yağ.

dühn-i rāmişdāẕ: Fālic, laḳve, niḳris, raᶜşe, evcāᶜ-ı ẓahr, bāsūr, nāṣūra ve dāu'l-fīl için kullanılan ve terkibinde muḳl, uşşaḳ, sekbīnec, cāvşīr, ḥabbu'l-belesān, afyūn, besfāyec, ḫarbaḳ-ı esved, zerneb, felence, şeyṭarec, levz-i mürr-i muḳaşşer, ḳaranfül, cevz-i

bevvā, zencebīl, ḥavlencān, dār-ı ṣīnī, lāẕen, cünd-i bīdester, küseylā, bezr-i benc, sīsāliyūs, lübān, şūnīz, bezrü'l-circīr, bezrü'l-kürrās̱, nānḫāh, ḳusṭ, varaḳu'l-ġāfes̱, üşne, suᶜd, ḥabbu'l-ḥarmel, ās, ḥabbu'l-ḫaḍrā, ḫabbu'l-ḫırvaᶜ, merzencūş,ᶜaṣīr-i kerneb, dühn-i zeyt, semn-i baḳar, dühn-i rāzıḳī ve dühn-i ḫırvaᶜ, efāvīh, dühn-i dehmest vs. bulunan yağ, tāmişdāẕ.

dühn-i sāẕec: Herhangi bir bitkinin (sūsen, sefercel, tuffāḥ, ḫardal, ḳıs̱s̱āu'l-ḥımār gibi) Kabuğu soyulmamış susamdan elde edilen susam yağı (dühn-i ḥall) ve su içinde karıştırılıp kırk gün güneşe bırakılmasıyla elde edilen yağı.

dühn-i Sindī: Suᶜāl, riyāḥ-ı ġalīẓa ve bevāsīr için kullanılan ve terkibinde ebhel, fülfül, kāşim, zencebīl, şeyṭarec-i Hindī, milḥ-i aḥmer, kemmūn, sevīḳu'n-nebḳ ve ḥabbu'r-rummān bulunan yağ, ebūsīmād, ebūsimād.

dühn-i sūsen: Rahim soğukluğu, kolikler ile böbrek ve mesaneyi sıcak tutmak için kullanılan ve terkibinde selīḫa, ḳust, ḥabbu'l-belesān, maṣṭakī, ḳaranfül, ḳırfe, zaᶜferān, şīrec ve sūsen bulunan yağ.

dühn-i şibs̱, dühn-i şibt, dühnü'ş-şibt: Terkibinde dühn-i ḥall, ḳusṭ, gölgede kurutulmuş bezr-i şibt bulunan yağ.

dühn-i şīḥ, dühnü'ş-şīḥ: Yavşan otu (Artemisia maritima) yağı. Vajende tıkanıklıklar ve sertliklerle plasentayı çıkartmada kullanılır.

dühn-i ūferbiyūn: Sağuk tabiatlı ağrılar, siyatik, sırt ve ayak ağrıları için kullanılan, terkibinde ḳusṭ, cünd-i bīdester, fūẕenec-i yābis, ᶜāḳırḳarḥā, kündüş, mīvīzec, şīrec bulunan yağ.

dühn-i uḳḫuvān, dühnü'l-uḳḫuvān: Papatya yağı. Yakıcı (mülehhib), ısıtıcı (müsaḫḫin) ve yumuşatma (telyīn) özellikleriyle damarların ağzını açmada ve idrarda faydası olur; uzva hayat veren ruhun mizac ve rutubetini bozan ilaçlara (edviye-i muᶜaffine) karıştırılarak kesilmiş fistüller (nevāṣīr) üzerine sürülür, yara üstündeki kabuklara (ḫuşkrīşāt) ve fena yaralara faydalıdır. Anüsteki şişler, basur ve idrar sıkıntısı için anüse sürülür; rahime dahil edilse akıntıyı keser. Kas ve sinirlerdeki yaralara bu yağla ıslatılmış yün sürülür.

dühn-i uᵓmālī: Bkz. uᵓmālī

dühn-i verd, dühnü'l-verd: Gül yağı. Tutma (ḳābıḍa) ve soğutma (müberride) kuvvetleri olan bu yağ yakılarda kullanılır; içildiğinde karında ishal meydana getirir ve mide yangısını bertaraf eder. Eski yaralarda et bitirmede, kurumayan yaraların temizlenmesinde kullanılır, kan çıbanında (şīrpenc) acıyı teskin eder.

dühn-i yārbeker, dühnü'l-yārbe-

ker: Hint kökenli yağdır, riyāḥ-ı ġalīẓa ve kaynağı soğukluk olan vecaᶜ-ı raḥim için kullanılan ve terkibinde sekbīnec, ḳınne, suᶜd, ḫardal-ı ebyaḍ, ᶜilk-i enbāṭ, cāvşīr, ḳırfe, zerāvend-i ṭavīl veyā zerāvend-i müdaḥrec, vecc, uşşaḳ, senber, fül, ᶜāḳırḳarḥā, zürünbād, derūnec, cünd-i bīdester, seẕāb, ḳayṣūm, aṣl-ı sūs, seẕāb-ı cebelī, mev-i erdeşīrān, kerneb, merzencūş, sīsenber, ḳaranfül-i bostānī, mürr, ḥıltītü'ṭ-ṭīb, ḥıltīt-i müntin ve encudān ve zeyt bulunan yağ.

dühn-i zaᶜferān, dühnü'z-zaᶜferān: ᶜAṣabı yumuşatmak, teşennücü gidermek ve ṣalābet-i raḥim ve derinin rengini güzelleştirmek için kullanılan, terkibinde zaᶜferān, ḳardemānā, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, mürr, bulunan yağ.

dühn-i zift: Zift yağı: "Ḳaṭrān ve ziftten her biri ṭabḫ olunup üzerine bir ḳıṭᶜa ṣūf taᶜlīḳ olunur, kaçan ṣūf o maṭbūḫun buḫārı ile terṭīb eylese onun ruṭūbeti ᶜaṣr olunup aḫẕ olunur, o ruṭūbete dühn-i ḳaṭrān ve dühn-i zift ıṭlāḳ olunur." (207b)

dühniyyāt: Yağlar.

dühniyyet: Yağlılık, yağ özelliği.

dühnü'l-ᶜasel: Bkz. uᵓmālī

dühnü'l-beyḍ: Sarısından arınmış yumurtayla yapılan yağ: "Bu dühn beyḍ-i meslūḳun ṣufresini taṭhīr ile veyāḫūd ḳārūre-i Mekkiyye ile taḳṭīr etmekle veyāḫūd taḳṭīr-i taṣᶜīdī ile istiḫrāc olunur." (581b)

dühnü'l-efsentīni'l-müşemmeş: Soğuk uzuvları ısıtmak ve güçlendirmek için kullanılan ve terkibinde dühn-i ḥall ve efsentīn bulunan yağ.

dühnü'l-ḫayyāt: Anüs felci için kullanılan ve terkibinde dühn-i ḥall ve diri yılan yağı bulunan yağ.

dühnü'l-lāẕen: Kulak ağrısı için kullanlılan ve terkibinde dühn-i ḥall, saᶜter, füvve, cāvşīr, sekbīnec, mürr, muḳl, üşşec, ṣabır bulunan yağ. Diğer bir terkipte nīlec, zeyt, merzencūş bulunur.

dühnü'l-üşne: Terkibinde üşne, ḳusṭ, selīḫa, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, mermāḥūz, iki dirhem, meyᶜa, dühnü'l-ās bulunan yağ.

dühnü'ş-şāhisferem: Diz kapağı, eklemler ve bedendeki tüm gazlar için kullanılan ve terkibinde şāhisferem, ḥımmaṣ ve kemmūn bulunan yağ.

dühūr: Zamanlar. Bkz. dehr

dükkān: Düz oturma yeri, seki.

düknet: Karamtık, toprak rengi.

dükün: Karamtraklar, kül rengi olanlar: "Dükün, edken'in cemᶜidir. Edken o levndir ki sevāda nāẓır olup remād levninde olur." (81a)

dülb: Çınar ağacı (Platanus orientalis)

düldül: Oklu kirpi (Hystrix cristala)

düllāᶜ: Bkz. biṭṭīḫ-i zaḳḳī

dümādim: Bkz. düvādim

dümmel: Çıban. Bkz. demāmīl

dümmelī: Çıbanlı.

dümūᶜ: Göz yaşları.

dünb: Kuyruk. Bkz. ẕeneb

dürd: Tortu, ᶜaker, s̱üfl, dürdiyy, tort.

dürdī, dürdiyy: Tortu, tort: "Dürdiyy, Türkīde zeyt ve sirke gibi māyiᶜātta olan tort dedikleri nesnedir." (164a); "Fenn-i ṭıbbda dürdiyy ile sirkenin ve şarābın dibine çöküp rüsūb eden eczā-i arḍiyyet murād olunur." (164a)

dürdür: Dişlerin çıktığı yer, maġriz-i esnān. Bkz. derādir

dürrāc, dürrāce: Turaç kuşu, tedrüc (Francolinus vulgaris) Bkz. derārīc

dürūᶜ: Zırhlar. Bkz. dirᶜ

dürūr: Akmak, seyelān.

dürūz: Kemiklerin birleşme yeri dikişleri, şüʾūn. Bkz. derz

dürūz-ı s̱elās̱e-i ḥaḳīḳī: Bkz. derz-i ḥaḳīḳī

düstūru'l-ᶜamel: İlke, usul.

düsūmāt: Yağlı nesneler.

düsūmet: Yağlanma; yağlı olma.

düsūmetli: Yağlı.

düşbüẕ: Kırık kemikler kaynarken oluşan zarımsı doku, callus: "Kesrin ittiṣāli aṣlā meʾmūl olmaz belki üzerinde düşbüẕ dedikleri ᶜuḍv-ı ġuḍrūfī nābit olup o kesre liḥām ve kenād olur." (126a); "Düşbüẕ" deri gibi bir nesnedir ki ᶜaṣabī ve ṣulb olup cirāḥatta biter; o izāle olmadıkça bürʾ ḥāṣıl olmaz." (168b)

düvādim: Eski ağaçların içinden çıkan siyaha çalan kırmızı reçine: "Düvādim, ṣumūġ gibi bir nesnedir, eşcār-ı ᶜatīḳanın cevfinde bulunur, dem gibi ḥumrete nāẓır esved olur." (192a)

düvār: Baş dönmesi, vertigo: "Düvār bir ᶜillettir ki onun ṣāḥibi bi'l-cümle eşyā-ı merʾiyyeyi dimāġını ve bedenini deverān eder ẓann eder ve ḳıyāma ḳudreti olmayıp düşer ve çok kerre aṣvātı istimāᶜdan müteʾeẕẕī olup kerīh görür. Ve kes̱īren sürᶜat ile deverān eden kimseler ḳıyāma ve ḳuᶜūda ve fetḥ-i baṣara ḳādir olmadıkları gibi bu ᶜillet ṣāḥiblerine dahi o ḥāletler ᶜārıḍ olur." (251a)

düvār-ı lāzım: Sürekli olan baş ağrısı: "Düvār-ı lāzım o düvārdır ki aṣlā münfekk olmaz." (256b)

düvār-ı mütekerrir: Aralıklarla gelen baş ağrısı: "Düvār-ı mütekerrir o düvārdır ki iṣābet eder ve zāil olur ve yine iṣābet eder ve yine zāil olur, bu vech üzere gelir ve gider." (256b)

düveyn: Altçağız, az aşağı.

düveyn: Yakıncak.

düvvāre: Bkz. ẕiyābīṭīs

düyūk: Bkz. düyük

düyūk: Horozlar: "Düyük, dīk'in cemᶜidir, ẖorūs maᶜnāsınadır." (163a)

eᶜālī: En yukarılar, mertebesi yüksek olanlar.

eᶜamm: Daha kapsamlı.

ebāᶜalis: Bkz. anāġalis

ebᶜad: Daha uzak.

ebaḫḫ: Boğuk sesli, kes̱īrü'l-buḥūḥa.

ebāᶜid: En uzaklar.

ebāzīr: Yemeğe katılan biber, nohut, kimyon gibi katkılar, ebzār: "Ve ebāzīr ṭaᶜāmı ıṣlāḥ eden nesnelerdir." (105b) Bkz. mübezzereten, tevābil

ebdān: Bedenler.

ebdān-ı mütevassıṭa: Bedenleri orta tabiatlı olup ne sert ne yumuşak olanlar.

ebdān-ı nāᶜime: Kadın ve çocuklar gibi bedenleri yumuşak tabiatlı olanlar.

ebdān-ı ṣulbe: Bedenleri sert tabiatlı olanlar.

ebe: Bkz. ḳābile

ebegümeci: Bkz. ḫubbāzā

ebġas̱: Karabatak.

ebḫal: Tahta biti, fesfese, ebḫal (Cimex lectularius): "Ebḫal" o sinektir ki kemāl-i ṣıġarından rüʾyet olunmaz ve eks̱er göze duḫūl eder, "İnnallāhe lā yestaḥyī en yaḍribe mes̱elen-mā baᶜūḍaten" el-āyet bunun tefsīrinde yazılmıştır." (416a)

ebhec: En güzel.

ebher: Aort.

ebḫıre: Buharlar; sindirim gazları. Bkz. buḫār

Ebīẕīmiyā: Hippocrates'in *Epidemics* adlı eseri, *Epīdīmiyā.*

ebḳaᶜ: Alaca.

ebḳā: Daha uzun süreli olan.

ebkār: Bakire olan kızlar.

ebkār-ı nevāhid: Henüz meme uçları yuvarlaklaşmaya başlamış bakire kızlar.

eblaġ: En yetkin, en uygun.

eblaḳ: Aklı karalı, alaca.

ebniye: Yapılar, binalar.

ebraḳ: Aklı karalı; iki renkli.

ebraḳ: Mahiyeti bilinmeyen bir ilaç.

ebred: Daha soğuk.

ebrenc-i Kābülī: Bkz. biring-i Kābülī

ebride: Soğuklar.

ebṣār: Gözler; görüşler.

ebsel: En yiğit.

ebṭaʾ: Daha geç.

ebṭāl: Bahadırlar.

ebter: Kesik ya da küçük kuyruklu (yılan.)

ebū cehl karpuzu: Bkz. ḥanẓal

ebū cehl kavunu: Bkz. ḥanẓal

ebū celsā: Eşek marulu, ebū ḫalsā, sincār, sinḳār, şinkāk, şincār, sincār, şinkāl, ḫass-ı ḫımār, enḫūsiyā, encūsā, herḳalūs (Onosma echioides)

ebū ḫalsā: Bkz. ebū celsā

ebū ṭaylūn: İmam pamuğu otu, evbūṭaylūn (Abutilon avicennae)

ebūḳānis: Bkz. būyānis

ebūresīmā: Anevrizma, ümmü'd-dem, ebūresmā: "Nezf-i

dem ḥasebiyle ebūresīmā ḥādis̱ olur ki o maraḍa eṭıbbā ümmü'd-dem tesmiye ederler, o maraḍda dem taḥt-ı cildde ᶜuḍva münteşir olup ᶜuḍv kırmızı görünür." (120b)

ebūresmā: Bkz. ebūresīmā

ebūsimād, ebūsīmād: Bkz. dühn-i Sindī

ebvāb: Baplar, bölümler.

ebvāl: İdrarlar. Bkz. bevl

ebyaḍ: Beyaz.

ebyaḍ-ı caṣṣī: Kireç beyazı.

ebyaḍ-ı kemid: Solgun beyaz.

ebyaḍ-ı lebenī: Süt beyazı.

ebyaḍ-ı lüʾlüʾī: İnci beyazı.

ebyaḍ-ı müşiff: Cam gibi ışığı geçirgen olan beyaz: "Bir kāse suyun içine bir dirhem ilḳā olunsa baṣar o suya nüfūẕ edip kāsenin dibinde olan dirhemi görür; sırça ve billūr dahi bu minvāl üzeredir, verāsında olan nesneler görülür baṣar nüfūẕ etmek ḥasebiyle ve bu ḳısm-ı s̱āniye ebyaḍ-ı müşiff derler." (82b)

ebyaḍ-ı ṭayyār: Uçuk beyaz.

ebyūn: Bkz. afyūn

ebzār: Bkz. ebāzīr

ecbān: Peynirler. Bkz. cübn

ecdā: Daha faydalı, enfaᶜ.

eceff: Daha kuru.

ecel-i müsemmā: Normal, zamanında ölüm. Bkz. ācāl-i ṭabīᶜiyye

ecell: Pek mühim, ulu, aᶜẓam.

eceme: Sık ağaçlı yer: "Ācāmī" "eceme"ye mensūb demektir. "Eceme" sık ağaçlık maᶜnāsınadır." (143a)

ecfān: Göz kapakları.

echel: En cahil.

ecinne: Ceninler; Bkz. cenīn

eclā: Cilā özelliği dah belirgin olan. Bkz. cilā

ecleb: Daha yol açıcı, daha çekici.

ecmaᶜ: Daha toplu, daha çok.

ecmel: Daha güzel.

ecnās: Türler, cinsler.

ecniḥa: Omurun sağ ve solundaki çıkıntılar, parapophysis, processus transversa; kanatlar. Bkz. cenāḥ

ecrām: Cisimler; cirimler.

ecred: Tüysüz.

ecsād-ı sebᶜa: Altın (ẕeheb), gümüş (fıḍḍa), bakır (nuḥās), demir (ḥadīd), kalay (reṣāṣ), kurşun (üsrüb), pirinç (ḫār-ṣınī)

ecsām-ı arḍiyye: Yerde bulunan, yerde olan madenler.

ecsām-ı basīṭa: Tek unsurdan meydana gelen cisimler, mizacın kuru ya da yaş olması gibi.

ecsām-ı maᶜdeniyye: Sülfür, klor gibi bünyesinde madenī unsurlar bulunan şebb, zāc, zībaḳ, zernīḫ, kibrīt gibi cisimler.

ecsām-ı mürekkebe: Tabiatları farklı unsurlardan oluşan cisimler, mizacın hem soğuk ve hem yaş olması gibi.

ecsām-ı müteṭarriḳa: Bkz.cevāhir-i müteṭarriḳa

ecsām-ı sebᶜa: Bkz. ecsād-ı sebᶜa

ecvāf: Boş iç kısımlar.

ecved: En iyi, en kaliteli.

ecvef: Ana toplardamarlar, vena cava, vetīn.

ecvef-i nāzil: Alt ana toplardamar, inferior vena cava

ecvef-i ṣāᶜid: Üst ana toplardamr, superior vena cava.

eczā-i müteşābihe: Bkz. aᶜḍā-i müteşābihe

edᶜā: Daha davetkār, daha sebep.

edaḳḳ: Daha ince.

edell-i delīl: En kuvvetli delil.

eder: Hidrosel, su fıtığı olmak. Bkz. üdre

ederr: Daha idrar söktürücü.

edfā: Bedeni giyildiğinde ve örtündüğünde ısıtan nesneler, örtüler. Bkz. difᵓ

edfaᶜ: Daha uzaklaştırıcı, emnaᶜ.

edḫal: Daha içeri.

edhān: Yağlar. Bkz. dühn

edhānu's-sāẕece: Bkz. dühn-i sāẕec

edḫıne: Tütsüler, dumanlar. Bkz. deḫan, duḫān, dūde.

edıḳḳa: Unlar. Bkz. daḳīḳ

edille: Deliller.

edīm: Deri.

edken: Karamtrak, kül rengi: "Dükün, edken'in cemᶜidir. Edken o levndir ki sevāda nāẓır olup remād levninde olur." (81a)

edmiġa: Beyinler. Bkz. dimāġ

ednā: Daha az, biraz; daha aşağı.

edrūmālī: Bal şerbeti, eẕrūmālī, rūmālī, hydromel. Bkz. ūmālī

edsem: Pek yağlı.

edvā, edvāᵓ: Dertler, hastalıklar. Bkz. dāᵓ

edvār: Nöbetler, vakt vakt. Bkz. devr

edvem: Daha sürekli.

edven: Daha aşağı.

edviye: İlaçlar, devalar.

edviye-i ᶜaṭıre: İçine hoş kokması için nesne katılan ilaçlar.

edviye-i bāride: Mizacı, tabiatı soğuk olan ilaçlar.

edviye-i beṣriyye: Sivilceler için kullanılan ilaçlar.

edviye-i cāliye: Bkz cālī, cāliye

edviye-i cebbāre: Kırık kemikleri birleştirmede kullanılan ilaçlar.

edviye-i cüzᵓiyye: Bkz. edviye-i müfrede

edviye-i ekkāle: Bkz. ekkāl

edviye-i ḥābise: Kanı dindirici ilaçlar.

edviye-i ḥādde: Keskin tabiatlı ilaçlar.

edviye-i ḥārre: Mizacı, tabiatı sıcak olan ilaçlar.

edviye-i ḥaṣaviyye: Böbrek ve mesane taşı için kullanılan ilaçlar.

edviye-i ḳābıḍa: Tutucu, kabız özelliği olan ilaçlar.

edviye-i kāviye: Bkz. kāvī

edviye-i leyyine: Yumuşatıcı ilaçlar.

edviye-i mezrūḳa: Hastaya şırınga yoluyla ilaçlar.

edviye-i muᶜaffine: Bkz. muᶜaffin

edviye-i muᶜaṭṭıse: Aksırtıcı ilaçlar

edviye-i muḫaddire: Uyuşturucu ilaçlar. Bkz. muḫaddir

edviye-i muḥallile: Bkz. muḥallil

edviye-i muḥammire: Kanı hareket ettirip yüzeye çeken ve bu yolla deride kızarıklık oluşturan ilaçlar, rubefacient. Bkz. muḥammir

edviye-i muṭlıḳa: İshal edici ilaçlar.

edviye-i müberride: Soğutucu ilaçlar. Bkz. müberrid

edviye-i müdirre: İdrar sökücü ilaçlar.

edviye-i müfettiḥa: Süddeleri, tıkanmaları açıcı ilaçlar. Bkz. müfettiḥ

edviye-i müfrede: Basit, yapısında sade bir unsur bulunan ilaçlar, edviye-i cüzᵓiyye.

edviye-i mülaṣṣıḳa: Açık yaraları ve ayrılmış parçaları bitiştirici ilaçlar.

edviye-i mülaṭṭıfe: Bkz. mülaṭṭıf, devā-i laṭīf

edviye-i mürekkebe: Terkipten oluşan, terkibinde birden çok unsur bulunan ilaçlar.

edviye-i müshile: İç söktürücü ilaçlar,

edviye-i müsḳıṭa: Çocuk düşürmede kullanılan ilaçlar.

edviye-i ṣadriyye: Göğüsü, ciğerleri zararlı unsurlardan temizleyen ilaçlar: "Edviye-i ṣadriyye o devālardır ki onunla ṣadr tenḳıye oluna." (304b)

edviye-i semmiyye: Zehir tesirli ilaçlar.

edviye-i vaḫziyye: Dürten, batan ilaçlar.

edyān: Dinler.

efᶜā: Bkz. efᶜī

efāḍıl: Fazıl kimseler, erdemliler; en kıymetliler.

efāḥiş: En kabalar, en kötüler.

efāᶜī: Engerek yılanları. Bkz. efᶜī

efāᶜī-i bellūṭiyye: Bkz. bellūṭiyye

efāᶜīl: Fiiller.

efᶜāl-i ḥayvāniyye: Kuvā-yı hayvāniyyeye tabi olan fiiller.

efᶜāl-i irādiyye: Beynin sinirler vasıtasıyla yaptığı faaliyetler: "Aᶜṣāb vāsıṭasıyla taḥrīk-i aᶜḍāda olan efᶜāl-i dimāġ olur." (225b)

efᶜāl-i siyāsiyye: İradeye ihtiyaç duymadan beynin faaliyetleri: "Dimāġ onu bi't-ṭabᶜ işler, irādeye ḥācet olmaz. O siyāsiyye olan fiᶜller bunlardır: teẕekkür ve tefekkür ve taṣavvur ve vehm ve ḥadṡ fiᶜlleridir." (225b)

efᶜāl-i ṭabīᶜiyye: Sağlık ve hayatı var eden fiiller: "Efᶜāl-i ṭabīᶜiyyeden murād ḍarūreti olan efᶜāl demektir gerek ḳuvā-yı ḥayvāniyyenin fiᶜli olsun ve gerek ḳuvā-yı ṭabīᶜiyyenin fiᶜli olsun. (61b)

efᶜāl-i ṭabīᶜiyye-i muḳayyede: Sağ-

lık ve hayatı var eden uyku gibi ikinci derecede unsurlar.

efʿāl-i ṭabīʿiyye-i muṭlaḳa: Sağlık ve hayatı var eden gıda ve hava gibi birinci derecede temel unsurlar: "O efʿāldir ki ṣıḥḥat ve ḥayāt o efʿāl ile bulunur ve o efʿālin vücūduna terettüb ve tevaḳḳuf eder." (61b)

efʿavī: Yılanlı.

efāvīh, efāviye, efāviyā: Yemeğe koku ve lezzet katan kokulu bitkiler: "Efāvīh o devāya derler ki ḳaranfül ve dār-ı ṣīnī ve ḫavlencān mis̱lli rāyiḥa-i ṭayyibesi olan eczālardan terkīb oluna." (136b)

efāviyā: Bkz. efāvīh

efāviye: Bkz. efāvīh

efḍal: En iyi, kaliteli, ceyyid, evfaḳ, elyaḳ.

efḍıye: Boş alanlar.

eferbiyūn: Bkz. ferfiyūn

efḫaş: Daha kötü.

efḫāẕ: Uyluklar. Bkz. faḫiẕ

efʿī: Yılan, efʿā; engerek yılanı. Bkz. efāʿī

efindūmus: Epididim, ilk sperm kanalları tüpü. Bkz. berbaḫayn

eflāc: Felçler.

eflāk: Gökler.

eflencmüşk: Bkz. felencmüşk

efrād: Ayın tek günleri.

efrenīṭūrūn: Terkibinde natron bulunan müshil: "İçinde naṭrūn olan cüvārişenāta efrenīṭūrūn tesmiye olunur." (541b)

efrūḫī: Bkz. ḥacer-i efrūḫī

efrūḫūrūden: Bir tür egzama. Bkz. nemle

efsed: Daha çabuk bozulucu.

efsentīn: Pelin otu, sarı yavşan otu, şīḥ-i Rūmī (Artemisia absinthium)

efsentīn-i baḥrī: Bkz. serbiyūnu'l-Ermeniyyü'l-aṣfer

efsürecāt: Bitkilerden sıkılarak elde edilen suları, efşürecāt.

efşürecāt: Meyve suları.

efṭas: Yassı burun.

eftīmūn: Küsküt, gelin saçı (Cuscuta epithymum) Bkz. küşūs̱

efūnīṭun: Bkz. ḫānıḳu'ẕ-ẕiʾb, ḳūniyūn.

efvāh: Ağızlar. Bkz. fem

efvāh-ı ʿurūḳ: Bir şekilde yerinden kopmuş ya da kanamış olan damar ağızları, füvvehāt-ı ʿurūḳ, naḳr.

efyūs: Burçalık, yaban turpu, evāḳīyūs, efyūsu'l-ḥadaḳī (Euphorbia apios)

efyūsu'l-ḥadaḳī: Bkz. efyūs

eğir: Eğir otu, vecc (Acorus calamus)

eğlenmek: Beklemek, durmak.

eğrim: Eğrilik, büklüm.

eḥabb: Daha iyi, hoş.

eḥad: Bir.

eḥadd: Keskin.

eḥad-ı emreyn: İki işten biri.

eḫādīd: Erimiş cevherin döküldüğü yarık kalıplar, arklar. Bkz. uḫdūd

eḥadühümā: İkisinden biri.

eḫaff: Daha hafif.

eḥānīn: Zamanlar.

eḥarr: Daha sıcak.

eḫass: Daha aşağı, mertebece daha düşük.

eḥāzīb: Gruplar.

ehdāb: Kirpikler. Bkz. hüdbe

ehdeᵓ: Daha sakin, esken.

ehemm-i mehāmm: Önemli olanların en önemlisi.

ehlī: Evcil.

ehliyye: Ehlī, evcil.

ehmūẕ, ṭays, mevāġarūs: Zehirli üç yılan: Ḳavm dediler ki bu ḥayyāttan her birinin ṭūlü birer ẕirāᶜa bāliġ olur ve onların elvānında reml elvānı olur ve ebdānlarında ās̱ār vardır. Ve ḳavm dediler ki onların lesᶜasından vecaᶜ-ı şedīd ᶜārıḍ olur ve mevḍiᶜde verem-i ᶜaẓīm olur ve demevī ṣadīd seyelān eder ve mes̱āne ve kebid ve merāḳḳ işbu aᶜḍālarda vecaᶜ-ı müberriḥ ᶜārıḍ olur ve bu ḥayyāt yevm-i s̱ālis̱te ḳatl eder ve yedinci günü geçirmez." (537b)

ehvāl: Korkutucu hâller.

ehven: Daha kolay, eshel, eyser; daha az zararlı, eslem; daha hafif, eḫaff.

ehviye: Havalar

ehyeb: Daha heybetli.

ehyec: Daha hareketli.

eḳall: Daha az.

ekall-i kalīl: Fevkalade az.

ekāmine: Kuytu, pusuluk yerler. Bkz. kümūn

ekāriᶜ: Büyük ve küçükbaş hayvan paçaları. Bkz. kürāᶜ

eḳārib: En yakınlar.

eḳāṣī-i ebdān: Vücutta el ve ayaklar.

eḳāvīl: Sözler, kaviller.

ekbād: Karaciğerler. Bkz. kebid

ekdār: Kederler, acılar, ālām.

ekdās: Hasat edilmiş ekinler.

ekder: Bulanık renkli.

ekedd: Pek sağlamlaştırıcı.

ekeme: Tepecik.

ekḥal: Kol arkasında kan alınan damar, müşterek, median cubital vein: "Ve üç ḳısmın ikincisi ẓāhir-i sāᶜidde mirfaḳın maᶜṭıfına teveccüh eder ve ibṭīden bir şuᶜbeye muḫāliṭ olup ikisinin mecmūᶜundan ekḥal ḥādis̱ olur." (26b)

ekḥāl: Kuḥller, göze çekilen sürmeler.

ekheb: Boz; karamtık boz.

eḳıṭ: Keş; keşten yapılan peynir: "Rāyibden ittiḫāẕ olunan peynir eḳıṭ tesmiye olunur. "Eḳıṭ hemzenin fethi ve ḳāf'ın kesri ile keş dedikleri yoğurttan maṣnūᶜ olur, Etrāk ṭaᶜāmıdır." (160b)

ekīde: Pek sağlam.

ekīrūs: Bkz. īlaḳṭūn

ekitmekit: Kerkes taşı, tavşancıl taşı, kartal taşı, ḥacer-i ᶜuḳāb, ḥacer-i vilādet (Lapis aetites): "Ekitmekit bir taştır ki taḥrīk olunsa cevfinde olan āḫer taş dahi ḥareket eder, o āḫer taşa lübb der-

ler. Ve her ḥayvānın dişilerinin doğurmakta ʿusreti olsa o taşı altına koysalar sühūlet ile ḥamlini vaḍʿ eder. Bunun ḫāṣṣası nüsūrdan aḫẕ olunmuştur, kaçan nesrin dişisi yumurtlamakta ʿusreti olsa erkeği o taşı getirip dişinin taḥtına vaḍʿ eder ve sühūlet ile yumurtlar." (149b); "Ekitmekit" bir taştır ki taḥrīk olunsa cevfinde olan āḫer taş dahi ḥareket eder, o āḫer taşa lübb derler. Ve her ḥayvānın dişilerinin doğurmakta ʿusreti olsa o taşı altına koysalar sühūlet ile ḥamlini vaḍʿ eder. Bunun ḫāṣṣası nüsūrdan aḫẕ olunmuştur, kaçan nesrin dişisi yumurtlamakta ʿusreti olsa erkeği o taşı getirip dişinin taḥtına vaḍʿ eder ve sühūlet ile yumurtlar. Ve bu ḥacerde fāvāniyā fiʿli vardır. Fāvāniyā ʿūdu'ṣ-ṣalībe derler. Ve baʿḍılar ʿūdu'ṣ-ṣalīb olduğunu inkār edip başka bir nebātın aṣlıdır derler." (149b)

ekkāl, ekkāle: Isıtıcı (müsaḫḫin) karakteri ile çözücü ve yara yapıcı olan ve bedende eti azaltan ilaç: "Ekkāl devānın şānı budur ki o devānın taḥlīli ve taḳrīḥi ile bedende olan laḥmiyyet azalır ve noḳṣān üzere olur, zencār misẖlli edviyeler ekkāl devā olur." (137b)

ekkāl: Sürtünmeden kaynaklanan aşınma, yenik; ette, yarada yenik.

ekl: Yemek.

eklās: Sadef vb.de iç kabuktaki kalsiyum tabakası.

eklen: Yenmek üzere

eknāf: Kenarlar.

ekẟef: Daha yoğun.

eksiye: Kisveler, elbiseler.

eksūnā: Bkz. eksūnāfin

eksūnāfin: On sekiz dıraḫmī, 86,58 gr, küsūnā. (Dıraḫmī, bir misḳāl ağırlığı-4,81 gr karşılığı kabul edilirse)**,** eksūnāfin, eksūnāfī, eksūnā, eksūfānīn**.**

ekşūẟ: Bkz. küşūẟ

ektāf: Omuzlar. Bkz. ketif

el- ġıramā: "Rubuʿ dirhem ile iki dānıḳ arasıdır veyāhūd dahi eḳalldir." (591b)

el-ān: Şimdi.

elbaḫ: Bkz. lebaḫ

elbān: Sütler. Bkz. leben

elden: Daha yumuşak, enʿam.

eleğim sağma, eleğim sağmal: Gökkuşağı, ḳavs-ı ḳuzaḥ

elenfel: Çevrince, nefl (Medicago pentacyla)

el-erbaʿatu ve'l-erbaʿūn: Bkz. deḫḫālü'l-üẕn

eleyāt: Kalça; sağrı; koyunlarda kuyruk kısmı. Bkz. elye

elibbā: Akıllı olanlar.

elʿibe: Bazı bitkilerin kök, çiçek veya dallarında bulunan koyu yapışkan sıvılar. Bkz. luʿāb

elime: Ağrılı, elemli.

el-kaḍiyye: Sözün özü, ḥāṣıl-ı kelām.

elma: Bkz. tuffāḥ

elmās: Elmas.

elsaġ: Dili r sesini g ya da s sesini t'ye döndüren peltek. Ammā elsaġ o kimsedir ki rā'yı ġayn veyāẖūd lām okur veyāẖūd sīn'i tā okur. (291b)**;** "Ve elsaġdan murād rā'yı faṣīḥan edā eylemeyenlere derler." (364b)

elşaḳ: Daha bulaşık, ilişik, aᶜbaḳ.

elsine: Diller.

elsinetü'l-ᶜaṣāfīr: Bkz. lisānu'l-ᶜaṣāfīr

elṭaf: Daha latif.

el-vāḳiᶜ fi'l-vasaṭ: Ortada olan nabız (pulsus cadens in medio) "Ammā el-vāḳiᶜ fi'l-vasaṭ tesmiye olunan nabḍ o nabḍ-ı muẖteliftir ki sükūn olacak maḥallde ḥareket olur, meṡelā inbisāṭın kemālinde sükūn lāzım iken sākin olmayıp maḥall-i sükūnda inbisāṭ-ı āẖer teᶜāḳub edip nabḍ-ı evvel ḥareket eder." (72a)

elvān: Renkler. Bkz. levn

elyāf: Lifler. Bkz. līf

elyaḳ: Daha uygun.

elyaḳ: En layık, en uygun, evfaḳ, enseb.

elyān: Kalçalar. Bkz. elye

elye: Kalça, kalçalarda kaba et: "İki elyeleri yaᶜnī maḳᶜadenin iki ṭarafında olan kaba etleri" (63b) Bkz. eleyāt

elyen: Daha yumuşak, esles, enᶜam.

elẕaᶜ: Çok yakıp parçalayıcı.

elzec: Daha yapışkan.

emᶜā: Bağırsaklar. Bkz. miᶜā

emᶜā-ı sitte: On iki parmak bağırsağı, ince bağırsağın orta kısmı, ince bağırsaklar, kör bağırsak, kolon ve rektumdan oluşan altı bağırsak.

emᶜā-i diḳāḳ: Bkz. diḳāḳ

emᶜā-i fevḳānī: Bkz. emᶜā-i ᶜulviyye

emᶜā-i ġılāẓ: Bkz. emᶜā-i süfliyye

emᶜā-i sitt: Bkz. miᶜā-i iṡnā-ᶜaşer

emᶜā-i süflā-i ġılāẓ: Kalınbağırsaklar.

emᶜā-i süfliyye: Aᶜver, ḳūlūn ve müstaḳīm adlı bağırsaklar, emᶜā-i ġılāẓ.

emᶜā-i ᶜulviyye: İṡnā ᶜaşere, ṣāim ve diḳāḳ adlı bağırsaklar, emᶜā-i fevḳānī.

emᶜā-i ᶜulyā-i raḳīḳa: İnce bağırsaklar.

emākin: Yerler.

emākin-i veᶜire: Sarp yerler.

emām: Ön.

emān: Kurtuluş.

emānet: Güven, emniyet.

emārāḳun: Uḳḥuvān-ı ebyaḍ

emāriyūn: Bkz. uḳḥuvān

emᶜaṭ: Tüyü yolunmuş.

emberbārīs: Bkz. enberbārīs

emerr: Daha acı.

emġīrnūs: Bkz. ḥummā-ı balġam, ḥummā-ı balġamiyye

emīrbārīs: Bkz. enberbārīs

emḳar: Kara sabır otu: "Ṭabᶜ ile olan nüsẖada "ve hüve'ṣ-ṣabıru'l-esved" diye tefsīr olunmuştur." (290a)

emkine: Yerler, mekānlar.

emlāḥ: Tuzlar. Bkz. milḥ

emlec: Emleç bitkisi, Bektaşi üzümü, amla (Phyllanthus emblica) meyvesi. Bkz. şīr-emlec

emles: Düz, pürüzsüz, müstevī: "Emles, müstevī maᶜnāsınadır." (138a)

emn: Emin olmak.

emnaᶜ: Daha engelleyici, edfaᶜ.

emnaᶜiyyet: Pek fazla engelleyicilik.

emr: İş. Bkz. umūr

emrāḍ: Hastalıklar, esḳām. Bkz. seḳam.

emrāḍ-ı ᶜaded: Tümör gibi ziyadelik ya da vücutta diş, parmak gibi sayıca normalin üstünde unsur olması veya bunların eksik olmasından kaynaklanan hastalıklar.

emrāḍ-ı āliyye: Bkz. emrāḍ-ı terkīb

emrāḍ-ı aṣliyye: Bir uzvda başka uzvun tesiri olmadan ortaya çıkan hastalıklar.

emrāḍ-ı ᶜaṣr: Nevāzil denilen zükām, buḥūḥat, suᶜāl ve zātü'r-riye hastalıkları: "Emrāḍ-ı ᶜaṣr o emrāḍdır ki ṣayf-ı şimālīde ḥarāret-i ẓāhire ve ḥarāret-i bāṭıne ile mevādd seyelān eder ve berd-i ẓāhirī o māddeyi ᶜaṣr edip ᶜuṣāresinin nüzūlünden maraḍ ḥādiṡ olur ve o emrāḍa emrāḍ-ı ᶜaṣriyye derler, bi'l-cümle nevāzile ve nevāzile tābiᶜ olan emrāḍa emrāḍ-ı ᶜaṣriyye derler." (39b)

emrāḍ-ı ᶜaṣriyye: Bkz. emrāḍ-ı ᶜaṣr

emrāḍ-ı bāṭıne: Varlığı beş duyu organıyla hissedilmeyen, vücudun içinde bulunan hastalıklar: "Cālīnūs der ki emrāḍ iki ḳısmdır. "Bir ḳısmı emrāḍ-ı ẓāhire olup ḥissen ẓāhir olur ve ikinci ḳısmı emrāḍ-ı bāṭıneden olup ḥissen ẓāhir olmaz." (34a)

emrāḍ-ı cinsiyye: Yalnız bazı bölgelerde veya topluluklarda görülen hastalık: "Ve baᶜḍı emrāḍ dahi cinsiyyedir, bir ḳabīleye veyā bir nāḥiye sükkānına ᶜārıḍ olur, āḫerde bulunmaz ve bulunursa da nādir bulunur ve bu emrāḍa emrāḍ-ı cinsiyye derler." (34b)

emrāḍ-ı ḥādde: Ateşli hastalıklar.

emrāḍ-ı ḫarīfiyye: Cereb-i yābis, ḳuvābā, sereṭān, mafsal ağrıları, humma, sırt ağrıları, ᶜırḳu'n-nesā, cüderī gibi daha ziyade güz mevsiminde görülen hastalıklar.

emrāḍ-ı ḫilḳat: Doğuştan biçim bozuklukları (emrāḍ-ı şekl), damar veya soluk yollarında normalden ileri genişleme (emrāḍ-ı mecārī) ve daralma (mecrānın teḍayyuḳu) veya tıkanması, sert yapıların yumuşak, yumuşak yapıların sert olması gibi hastalıklar.

emrāḍ-ı ḳayẓiyye: Hummā, kulak ve göz ağrıları gibi daha ziyade yazın çok sıcak zamanlarında görülen hastalıklar.

emrāḍ-ı māddiye: Dört hıltın herhangi birinden kaynaklanan hastalıklar.

emrāḍ-ı mecārī: Damarlarda veya

soluk yollarında normalden ileri derece genişlemeden kaynaklanan panus (sebel), varis (devālī) gibi hastalıklar. Bkz. emrāḍ-ı ḫilḳat

emrāḍ-ı mevḍiᶜ: Uzvun eklem yerinden çıkması (inḫılāᶜ), organın kısmen ayrılması (zevāl), eklem sertleşmesi gibi eklemle eklem yeri arasında vuku bulan hastalıklar, emrāḍ-ı vaḍᶜ.

emrāḍ-ı miḳdār: Vücut unsurlarından birinin normalin üstünde büyümesi ya da küçülmesi.

emrāḍ-ı mizāciyye: Ahlat-ı erbaadan kaynaklanan hastalıklar.

emrāḍ-ı muᶜadiye vü sāriye: Bulaşıcı hastalıklar: "Ve emrāḍın baᶜḍısı emrāḍ-ı muᶜadiye vü sāriye olup āḫere ulaşır, cüẕām ve cereb ve cüderī ve ḥummā-ı vebāiyye ve ᶜufūnetli ḳurḥalar ḫuṣūṣan mesken-i ḍayyıḳta ola, bu emrāḍ aṣḥābıyla maᶜiyyet edip bile sākin olanlara sirāyet ziyāde olur ve ḫuṣūṣan o emrāḍ aṣḥābına mücāvir olan kimse rūzgār altında ola." (34b)

emrāḍ-ı müfrede: Birleşik olmayan, başka hastalıkların birleşmesi sonucu ortaya çıkmayan basit hastalıklar.

emrāḍ-ı mürekkebe: Birden çok hastalığın bir araya gelmesiyle ortaya çıkan diğer hastalıklar: "Biz deriz ki emrāḍ-ı mürekkebe ile biz her müctemiᶜ olan emrāḍı murād eylemeziz belki o emrāḍ-ı müctemiᶜayı murād ederiz ki o emrāḍ-ı müteᶜaddidenin ictimāᶜından maraḍ-ı vāḥid-i āḫer ḥādiṡ ola, verem ve büṡūr gibi." (32b)

emrāḍ-ı mürekkebe: Birden fazla hastalığın birleşerek meydana getirdiği hastalıklar.

emrāḍ-ı müşāreket: İki komşu uzvun birbirinden doğal hāli ayrı olmakken bitişmesi (bitişik parmaklar gibi) ya da doğal hāli bitişik uzuvların biribirinden ayrılması.

emrāḍ-ı müştereke: Aᶜḍā-i müfredede (aᶜḍā-i müteşābihe) de aᶜḍā-i mürekkebede (aᶜḍā-i āliye) de görülebilen hastalıklar: "Emrāḍ-ı müştereke"den murād o maraḍdır ki gāhīce aᶜḍā-i müteşābiheye ve gāhīce aᶜḍā-i āliyeye ᶜārıḍ olur teferruḳ-ı ittiṣāl gibi. "Aᶜḍā-i ᶜāliye" birkaç aᶜḍā-i müteşābiheden mürekkeb olan ᶜuḍva derler." (322b)

emrāḍ-ı mütevāriṡe: Genetik hastalıklar.

emrāḍ-ı müzmine: Kronik hastalıklar.

emrāḍ-ı nāhike: Zayıflatan hastalıklar: "Emrāḍ-ı nāhike, ḍaᶜīf edici maraḍlar demektir." (306b)

emrāḍ-ı rebīᶜiyye: İḫtilāf-ı dem, ruᶜāf, mālīḫūlyā, evrām, demāmīl gibi daha ziyade bahar mevsiminde görülen hastalıklar.

emrāḍ-ı sāriye: Bulaşıcı hastalıklra. Bkz. emrāḍ-ı muᶜadiye vü sāriye

emrāḍ-ı ṣayfiyye: İstisḳā ve zelaḳu'l-emᶜā gibi daha ziyade yaz mevsiminde görülen hastalıklar.

emrāḍ-ı şekl: Doğuştan biçim bozuklukları: "Emrāḍ-ı ḫilḳatin cins-i evveli mecrā-yı ṭabīᶜīsinde şeklin taġayyür edip o taġayyür fiᶜlde āfet iḥdās̱ eylemektir. Bu cins-i evvele emrāḍ-ı şekl tesmiye olunur, müstaḳīm ve doğru olan ᶜuḍvun iᶜvicācı gibi ve eğrinin dahi doğrulması gibi ve kez̠ālik müstedīr olan ᶜuḍvun terebbuᶜu gibi yaᶜnī değirmi olan ᶜuḍvun dört kūşeli olması gibi ve murabbaᶜ olan ᶜuḍvun istidāresi gibi. Ve bu ḳısm-ı aḫīrdendir reᵓsin teseffuṭu, eger o teseffuṭtan fiᶜle ḍarar iṣābet eder ise." (31a) Bkz. emrāḍ-ı ḫilḳat

emrāḍ-ı şirket: Sebebi başka bir noktadan kaynaklanan hastalıklar: "Ve emrāḍ iki ḳısm olur, bir ḳısmı emrāḍ-ı aṣliyye ve bir ḳısmı emrāḍ-ı şirket olur, ᶜuḍv-ı vāḥidin maraḍına ᶜuḍv-ı āḫer müşārik olur." (34a)

emrāḍ-ı şiteviyye: Zükām, zātü'r-riye, zātü'l-cenb gibi daha ziyade kış mevsiminde görülen hastalıklar.

emrāḍ-ı terkīb: Aᶜḍā-i mürekkebede aᶜḍā-i ᶜāliye de denilen, vücutta parçanın bulunduğu bütünle parçanın isim ve tariflerinin ayrı olduğu yüz, el gibi uzuvlarda oluşan teşennüc, temeddüd, süded, evrām, dübeyle, ḳurūh, büs̱ūr gibi hastalıklar, emrāḍ-ı āliyye: "Emrāḍ-ı terkīb dahi dört cinse münḥaṣır olur: cins-i evvel emrāḍ-ı ḫilḳat; cins-i s̱ānī emrāḍ-ı miḳdār; cins-i s̱ālis̱ emrāḍ-ı ᶜaded; cins-i rābiᶜ emrāḍ-ı vaḍᶜdır." (31a)

emrāḍ-ı vaḍᶜ: Bkz. emrāḍ-ı mevḍiᶜ

emrāḍ-ı ẓāhire: Varlığı beş duyu organıyla hissedilen hastalıklar: "Cālīnūs der ki emrāḍ iki ḳısmdır. "Bir ḳısmı emrāḍ-ı ẓāhire olup ḥissen ẓāhir olur ve ikinci ḳısmı emrāḍ-ı bāṭıneden olup ḥissen ẓāhir olmaz." (34a)

emrāḍ-ı zīnet: Cilt hastalıkları.

emrāḳ: Çorbalar. Bkz. meraḳ

emreᵓ: Hazma en uygun olan.

emrūd: Bkz. kümmes̱rā

emrūsiyā: Karaciğer ve dalak zafiyeti ve sertliklerini gidermede, tıkanık yerleri açmada, idrar sökmede, böbrek taşlarını parçalamada ve külāda olan ḥaṣātı teftīt eder ve dropsy tedavisinde kullanılan; terkibinde yaban havucu toḫumu, kemmūn-ı Kirmānī, ᶜīdān-ı belesān, ḳardemānā, fiḳāḥu'l-iẕḫir, bezrü'l-kerefs, dār-ı fülfül, ḳusṭ-ı mürr, fülfül-i ebyaḍ, mürr, ḥabbu'l-ġār, vecc, zaᶜferān ve ᶜasel bulunan macun.

emsī: Düne ait.

emşāc: Erkek ve dişinin üreme sıvılarının karışımı: "Emşāc, meşīc'in cemᶜidir, muḫteliṭ maᶜnāsına olur. Recülün māı ile mā-ı merᵓe muḫteliṭ olsa nuṭfeye emşāc denir" (29a)

emṭār: Yağmurlar. Bkz. maṭar

emten: Daha güçlü, daha sağlam

emūriyūs: Çok zehirli bir yılan.

emyel: Daha meyilli, daha eğimli; daha benzer.

emzice: Mizaçlar. Mutedil olanlar ve mutedil olmayanlar (basīt: ḥārr, raṭb, bārid, yābis; mürekkeb: hārr ve yābis, ḥārr ve raṭb, bārid ve yābis, bārid ve raṭb)

enābīb: İçi boş çubuklar. Bkz. ünbūb

enābīḳ: İmbikler. Bkz. enbīḳ

enāfiḫ: İnfeḫa'nın çoğulu. Bkz. infeḫa

enᶜam: Daha hoş, latif, yumuşak, elyen, elden.

enᶜām: Deve ve koyun kısmı.

enām: İnsanlar.

enāmil: Parmak uçları. Bkz. enmele

enār: Nar. Bkz. rummān

enāşīṭ: Düğümler.

enbaḍ: Çak nabızlı.

enberbāris, enberbārīs: Kadın tuzluğu, emīrbārīs, berbārīs, zirişk, is̱rāre, emberbārīs (Berberis vulgaris) Bkz. karamık, sumak: “”Emberbārīs, Anadolu'da kırmızısına sumak derler ve karasına karamuk derler.” (145b) Bkz. ḥuḍaḍ-ı Mekkī

enbīḳ: İmbik. Bkz. enābīḳ

enbiẕe: Nebizler. Bkz. nebīẕ

enbūsīmā: Bkz. sülāḳ

encibār: Mührüsüleyman (Polygonum bistorta)

encudān: Baldırgan (Ferula asafoetida) Bkz. ḥıltīt, maḥrūs̱, māġīṭāris̱.

encudān-ı Rūmī: Bkz. sīsāliyūs

encūsā: Bkz. ebū celsā

encüre: Isırgan otu, ḳurrayṣ (Urtica urens, Urtica pilulifera): “Encüre, ḳurrayṣ dahi derler; yaprağının üzerinde olan dikenlerine cerebü'l-kelb tesmiye olunur; Türkīsi ısırgandır.” (147a)

encüre-i sevdā: Bkz. ḥaşīşetü'z-zücāc

endā: Hafif yağmurlar; çiğler.

enḍac: Daha olmuş, daha olgun

ender: Bkz. aḳder

enderānī: bkz. milḥ-i enderānī

enderūfīlūs: Bkz. enderūṣārūn

enderūḫūrūn: Karamuk, buğday içinde yaramaz olan siyah tane.

Enderūmāḫus: Andhromaxos. Bkz. eyāric-i Enderūmāḫus, ḍımād-ı Enderūmāḫus

enderūnīlūn: Bkz. enderūṣārūn

enderūṣārūn: Balta otu, enderūnīlūn, enderūfīlūs, feʾs (Hedysarum crinitum)

enf: Burun. Bkz. ünūf

enfaᶜ: Daha faydalı, ecdā.

enfās: Nefesler, soluklar.

enfes: Plasentanın üçüncü tabakası. Bkz. meşīme, belās

enfeẕ: Daha nüfuz edici.

enginar: Bkz. ḥarşef

engūr-pāşin: Bkz. ṭāṭīḳus

engüşt: Parmak, iṣbaᶜ.

enhār: Irmaklar.

enḥār: Nehirler.

enḫūsiyā: Bkz. ebū celsā

enīsūn: Anason (Pimpinella anisum) tohumu, rāziyāne-i Rūmī tohumu.

enḳā: Daha temiz, daha arı.

enḳāl: Mezeler, kuru yemişler. Bkz. nuḳl

enḳardiyā: Semecarpus anacardiumdan yapılan macun: "Belādurdan maṣnūᶜ olup enḳardiyā tesmiye olunan maᶜcūnu unutkan olup geçmiş nesneleri teẕekkür edemeyip fesād-ı ẕikri olan kimseler tenāvül eyleseler nefᶜi olur velākin vesvāsı ve mālīḫūlyāyı taḥrīk eder." (152a) Bkz. belādur

enḳaṣ: Daha noksan.

enḳaṣıyyet: Çok noksanlık.

enḳūlūyūn: Bir tür kuzukulağı (Rumex), leᶜanūn.

enmele: Parmak uçları. Bkz. enāmil

enmes: Mesane. Bkz. ẕiyābīṭīs

enmesī: Bkz. ẕiyābīṭīs

enṣaᶜ: Safran kırmızısı.

ense: Arka, ḫalf.

enseb: En münasip, en uygun, evfaḳ, elyaḳ, efḍal.

enser: Çivi.

enṣıbā: Nasipler, paylar. Bkz. naṣīb

enşez: Daha yüksek, tümsek.

enṭames: Bkz. yebrūḥ

enteʾ: Daha kötü kokucu.

enten: Daha kötü kokulu

enūḳ: Kartal, reḫame; tavşancıl kuşu

enūş-dārū: Kalbe iyi gelen, bedeni ve teni güçlendirip güzelleştiren; terkibinde verd-i aḥmer-i Fārsī, suᶜd, ḳaranfül, maṣṭakī, sünbül, esārūn, ḳırfe, zerneb, zaᶜferān, besbāse, ḳāḳule, dār-ı çīnī, hāl, cevz-i bevvā bulunan ilaç.

enver: Daha ışıklı.

enyāb: Ağızda köpek dişleri.

enzel: Daha aşağı, ednā, esfel.

Epīdīmiyā: Bkz. *Ebīẕīmiyā*

erācīf: Yalan sözler.

erācīḥ: Salıncaklar. Bkz. ürcūḥa

eraḳ: Gece uyuyamama, uykusuzluk, seher, insomnia.

erāk: Misvak, misvak ağacından (Salvadora persica) elde edilen misvak.

eraḳḳ: Daha ince.

erānib: Tavşanlar. Bkz. erneb

erāyih: Rüzgārlar.

erbiṭa: Bağlar. Bkz. ribāṭāt

ercā: Daha ümit verici.

ercaḥ: Daha terih edilen.

erceʾ: Daha çok umulan.

ercül: Ayaklar. Bkz. ricl

erdā: Bkz. erdeʾ

erdeʾ: Daha kötü, daha zararlı, aḍarr, erdā, esveʾ.

erendberend: Beyaz susen kökü, zambak kökü?: "Şaḳḳ olmuş soğan gibi bir devādır." (150b)

erfaᶜ: Daha yüksek, daha yukarı, aᶜlā.

erfaḳ: Daha yumuşak.

erfesṭūn: Bir zehir.

erġālāṭıyā: Bkz. vecc

erġavān: Bkz. urcuvān

ergeç keçi: Üç dört yaşlarında iğdiş edilmiş erkek keçi, teys.

ergin: Erimiş olan.

erḫā: Daha gevşek, yumuşak.

erḥām: Döl yatakları, uterus. Bkz. raḥim

eridḳayānī: Eşek hıyarı (Ecballium elaterium)

erik: Bkz. iccāṣ

erḳā: Elektrik balığı. Bkz.raᶜᶜād. Bkz. semek-i muḫaddir

Erkāġānīs: Arcaganis.

erḳam: Zehirli karalı alacalı erkek yılan; erkek engerek.

erkān-ı erbaᶜa: Su, yel, toprak ve ateş.

erḳasimūn: Bkz. uḳḥuvān

erḳaṭ: Beyaz benekli alaca, raḳṭā

erkek demir: Bkz. şābūrḳān

ermāk, ermāl: Yemen'de yetişen tarçına benzer hoş kokulu bir bitki (Cortex culilawan)

ermāl: bkz. ermāk

ermide: Küller. Bkz. remād

erneb: Tavşan. Bkz. erānib

ernebe: Burun ucu, revs̱e, ᶜarteme.

ernebe-i enf: Burun ucu.

ernebeteyn: Burnun iki ucu.

erneb-i baḥrī: Deniz tavşanı (lepus marinus)

erneb-i berrī: Kara tavşanı (lepus cuniculus)

ersāṭū: Bkz. ᶜāḳūnā

ersīmūn: Bir susam türü

erṭab: Daha rutubetli, daha yaş.

erüzz: Pirinç, ürüzz, ürz, ürüz, rüzz, rünz (Oryza sativa): "Erüzz" pirinçtir, zā-i muᶜcemenin teşdīdi ve hemze-i meftūḥa veyāḫūd hemze-i maḍmūme ile ve hemzenin fetḥi ve rānın sükūnu veyāḫūd rānın ḍammı ve zā-i muᶜcemenin taḫfīfi ile veyāḫūd bilā-hemze rā-i mühmelenin ḍammı ve zā-i muᶜcemenin teşdīdi ile veyāḫūd hemze-i meftūḥa ve rā-i mühmele ve nūn ve zā-i muᶜceme-i muḫaffefe ile: erüzz, ürüzz, ürz, ürüz, rüzz, rünz." (150b)

erze: Fıstık çamı (Pinus pinea) erkeği.

esābīᶜ: Haftalar. Bkz. üsbūᶜ

eṣābiᶜ: Parmaklar. Bkz. iṣbaᶜ

eṣābiᶜ-i hürmüs: Sūrincān (Colchicum luteum, colchium autumnale) çiçeği, şenbelīẕ: "İşbu eṣābiᶜ-i hürmüse şenbelīẕ derler, sūrincānın zehridir" (150b)

eṣābiᶜ-i ṣufr: Meryem eli, keff-i Meryem, keff-i ᶜĀyişe (Curcuma longa)

esāfil: En alt taraflar.

eṣaḥḥ: En sahih, en doğru.

esākife: Ayakkabıcılar, başmakçılar. Bkz. iskāf

es̱āl: Aludel, süblime kabı.

es̱ānās̱iyā, es̱ānāsiyā: Terkibinde meyᶜa, zaᶜferān, ḳusṭ, sünbül, afyūn, selīḫa, ᶜuṣāretü'l-ġāfes̱, uṣūlü's-sūs ve ᶜasel bulunan ve şerbetle içilen macun.

esārīr: Yüz çizgileri.

esārūn: Afşar otu (Asarum europaeum)

esbāb-ı bādiye: Vücut dışından kaynaklanan hava, gıda, sıcaklık-soğukluk, darp veya nefse bağlı olarak korku, öfke gibi unsurlarla hastalığa yol açan sebepler: "Ve esbāb-ı bādiye bu umūrun birine müteᶜalliḳ olmayıp cevher-i bedenden ḫāric emre müteᶜalliḳ olur; o emr-i ḫāric gāhīce bedenden ḫāric ecsām cihetinden olur, ḍarbdan ḥādis̱ olan maraḍın ve cevvin süḫūnetinden yaᶜnī beyne's-semā ve'l-arḍ havānın issiliğinden ḥādis̱ olan ve bedene vārid olan ṭaᶜām-ı ḥārr ve ṭaᶜām-ı bāridden ḥādis̱ olan emrāḍın sebebleri gibi yāḫūd nefs cihetinden olur ve nefs bedenden ḫāricdir. Nefs cihetinden olan sebebler beden cihetinden olmuş olmaz ve sebeb-i bedenīde dāḫil olmaz. Nefs cihetinden olan sebebler ki mis̱āli ġaḍabdan ve ḫavftan ve onların müşābihlerinden ḥādis̱ olan maraḍların sebebleridir." (34b)

esbāb-ı ḍarūriyye: İnsanın hayatını idame ettirebilmek için ihtiyaç duyduğu temel unsurlar: hava, yiyecek ve içecek, beden hareketi, uyku gibi: "Ve esbāb-ı ḍarūriyye altı cinse münḥaṣıre olur: cins-i evvel havā-i muḥīṭ, cins-i s̱ānī meʾkūl ve meşrūb, cins-i s̱ālis̱ ḥareket-i bedeniyye ve sükūn-ı bedenī, cins-i rābiᶜ ḥarekāt-ı nefsāniyye, cins-i ḫāmis nevm ve yaḳaẓa, cins-i sādis istifrāġ ve iḥtiḳāndır." (34b)

esbāb-ı sābıḳa: Hastalığa yol açan hılt, terkip ve mizaçtan kaynaklanan sebepler. Körlüğe yol açan kataraktın kaynağı sebeb-i sābık; körlüğe yol açan kataraktın kendisi sebeb-i vāsıldır: "Esbāb-ı sābıḳa o esbāb-ı bedeniyyedir ki yaᶜnī o sebeb ḫılṭī yāḫūd mizācī yāḫūd terkībīdir ki o esbāb müsebbebi olan ḥāle bi'l-vāsıṭa teveccüh edip o sebeb-i sābıḳı müsebbebi olan o ḥāli ġayr-i evvelī īcāb ile īcāb ve iḳtiḍā eyleye." (34b); "Esbābın aḳsām-ı s̱elās̱esi kitāb-ı evvelde ẕikr olundu ki sebeb aḫlāṭtan ise o sebeb-i bādī olmaz. Sebeb-i bādī ḫāricden olan sebeblerdir. Keyfiyyāt-ı nefsāniyyeler bi'l-cümle sebeb-i bādīdir. Ve ḳarīb olana sebeb-i vāṣıl ve baᶜīd olana sebeb-i sābıḳ derler." (310b)

esbāb-ı vāṣıla: Hastalığa yol açan ikinci derece hastalığa en yakın sebepler. Bu sebepler hastalığa yol açan ana sebebi intikal ettirir. Buna göre körlüğe yol açan kataraktın kaynağı sebeb-i sābık; körlüğe yol açan kataraktın kendisi sebeb-i vāsıldır: "Esbāb-ı vāṣıla o esbāb-ı bedeniyyedir ki aḥvāl-i bedeniyyeyi ġayr-i evvelī īcāb ile īcāb eyleye yaᶜnī o īcāb vāsıṭa ile ola." (34b)

esbaṭ: Düz saçlı.

es̱bet: Daha sabit.

es̱dā: Memeler. Bkz. s̱edy

esed: Arslan; arslan burcu.

esele: Dilin ön ucu.

es̱er: Eser, iz; yara izi.

eserr: En sevinçli.

es̱fāl: Tortular. Bkz. s̱üfl

esfel: Daha aşağı, enzel.

esfīlūs: Bkz. esfīs-i yābise

esfīs-i yābise: Zehri şiddetli bir yılan, esfiyūs-ı yābise, esfīlūs: "Ve bir cinsine dahi esfīs-i yābise derler, onun cildinde yübūset-i şedīde olmakla ve onun ṭūlü üç ẕirāᶜ ile beş ẕirāᶜ arasında olur ve onun levni remādī olur veyāẖūd ṣufrete nāẓırdır ḍıyā-ı ᶜaynı şedīddir iki sāᶜat ile üç sāᶜat arasında melsūᶜunu ḳatl eder." (536a)

esfiyūs: Bkz. bezr-i ḳaṭūnā

esfiyūs-ı yābise: Bkz. esfīs-i yābise

esfiyūş: Bkz. bezr-i ḳaṭūnā

esẖan: Daha sıcak.

eshel: Daha kolay, āsān.

eṣıḥḥā: Sağlıklı kimseler.

es̱īmidyūn: Antimon.

esirre: Henüz doğmuş çocuğun göbeğinden kesilip atılacak bağlar; göbekler. Bkz. sürre

es̱ḳal: Daha ağır.

Esḳalībāẕis: Asklepios

Esḳaliyāvus: Asxlephias.

esḳām: Hastalıklar, emrāḍ.

esḳāṭ: Bir nesnenin işe yaramayan kısımları; sakatatlar.

esken: Daha sakin, ehdeʾ.

es̱l: Acı ılgın ağacı (Tamarix articulata; Tamarix orientalis), beyaz ılgın. Bkz. ṭarfā

eslem: Pek sağlam, sıhhatli; iyi huylu.

esles: Çok yumuşak, elyen:

es̱mār: Meyveler, s̱imār.

esmec: Çok çirkin, aḳbaḥ.

es̱nā: Öndeki dört dişler. Bkz. s̱eniyye

esnān: Dişler; yaşlar.

esnān-i ḥulm: Azı dişlerin sonunda altlı üstlü dişler, nevāciẕ: "Nevāciẕe baᶜde'l-bülūġ nābit olduğundan esnān-ı ḥulm tesmiye olunur." (12b)

esraᶜ: Pek hızlı, çabuk.

esrāb: Yer altında bulunan odalar: "Esrāba yaᶜnī taḥt-ı arḍda ittiẖāẕ olunan sereblere" (111a) Bkz. sereb

esraᶜ-ı evḳāt: Çok çabuk.

esrāş: Çiriş otu, eşrās (Asphodelus).

esrice: Kandiller. Bkz. sirāc

esrünc: Yanmış kurşun, sirinc, züncüfr.

esṭur: Satırlar.

esürre, esirre: Deride küçük bükümler. Bkz. ġuḍūn: "ᶜUḍvun derisinde olan bükümlerin küçüklerine esirre derler ve bükümlerin büyüklerine ġuḍūn derler." (125b)

esveʾ: Daha kötü, erdeʾ.

esved: Siyah.

esved-i ḳārī: Zift karası.

esved-i nuḫālī: Çürümüş kepek siyahı.

esved-i sāliḫ: Zehirli bir yılan: "Ve ḥayyāttan bir nevᶜe dahi esved-i sāliḫ derler, o ḥayye ḥazīrān ve temmūz aylarında hāyice olur ve ḳuvvetlenir ve o iki ayda ledġ eylediği kimse helāk olur." (48b)

esvedü'l-levn: Siyah renkli

esviḳa: Kavrulmuş unlar. Bkz. sevīḳ

esyel: Daha akışkan.

esyelī: Gözü çok akıntılı olan.

eşᶜār: Kıllar, vücutta çıkan kıllar: "Eşᶜārının yaᶜnī sakal ve ᶜāne ve koltuk tüylerin" (61b) Bkz. şaᶜr, şiᶜār

eşbaᶜ: Koyu, renkte koyu olan.

eşbāh: Benzerler.

eşbāḥ: Görüntü, karaltı, ṣuver; şahıslar, eşḫāṣ.

eşbaḳ: Daha şehvetli.

eşbār: Karışlar; üç karış. Bkz. şibr

eşbeh: Daha uygun, evfaḳ; daha benzer.

eşcaᶜ: En yiğit.

eşdāḫ: Yarıklar. Bkz. şedḫ

eşebb: Daha genç.

eşedd: Çok şiddetli, daha şiddetli.

eşek marulu: Bkz. ebū celsā

eşek: Bkz. ḥımār, etān.

eşerr: Daha fena, daha zararlı.

eşfār: Göz kapaklarında kirpiklerin çıktığı yerler. Bkz. şüfr

eşḫaş: Daha yüksek, erfaᶜ.

eşḫāṣ: Şahıslar, eşbāḥ.

eşhel: Ela.

eşhür: Aylar, şühūr. Bkz. şehr

eşiᶜᶜa: Işıklar.

eşmel: Daha şümullü, daha kapsamlı.

eşrās: Bkz. esrāş

eşribe: İçecekler; şaraplar; şeker vs. ile koyulanmış bitki suları: "Ve eşribe ile rubūb beyninde farḳ budur ki rubūb bi-nefsihā muḳavveme olan ᶜuṣārāta ıṭlāḳ olunur, ammā eşribe ḥalāvet ile muḳavveme olan ᶜuṣārāta veyāḫūd sülāḳāta ıṭlāḳ olunur." (572a)

eşviye: Kebaplar. Bkz. şivā

eşyāf: Göz, kulak, makat gibi yerler için deva sürülmüş mille yapılan tedaviler

etān: Dişi eşek. Bkz. ütün

eṭāyib: Seçkin olanlar.

eṭbiḫa: Sıcak yemekler.

etemm: Daha tam, daha olgun, ekmel.

eṭfāl: Çocuklar. Bkz. ṭıfl

eṭᶜime: Yemekler.

etmek: Ekmek. Bkz. ḫubz

etmekçi: Ekmekçi, ḫabbāz.

eṭrāf: Etraf; bedende el, ayak ve baş.

ettūn: Fırın veya hamam külhanı; tandır: "Ettūn" tennūr veznindedir ve baᶜdı kerre taḫfīf dahi olunur; etmekçiler yeri yarıp ittiḫāẕ eyledikleri ocaktır." (380b)

ev: Veya.

evāḳī: Okkalar. Bkz. vuḳıyye

evāḳīyūs: Bkz. efyūs

evʿāl: Erkek dağ keçileri.

evān: Zamanlar.

evāsıṭ: Ortalar.

evbūṭaylūn: Bkz. ebū ṭaylūn

evc: Yüce, yukarı: "Evc" ve "ḥaḍīḍ" kelime-i Hindiyye'den muʿarrebdir, ʿulüvv ve sefil maʿnāsınadır; "evc"in aṣlı "evg" idi, kāfı cīme ibdāl ile taʿrīb olundu." (36b)

evcāʿ: Ağrılar: "Evcāʿ için aṣnāf-ı kes̱īre vardır ki her bir ṣınıf için ism-i maḫṣūṣ olur, o ismler bunlardır: el-ḥakkāk, el-ḫaşin, en-nāḫıs, eḍ-ḍāğıṭ, el-mümeddid, el-müfessiḫ, el-mükessir, er-rıḫv, es̱-s̱āḳıb, el-misellī, el-ḫaderī, eḍ-ḍarebānī, es̱-s̱aḳīl, el-iʿyāʿī, el-lāẕiʿ. İşbu meẕkūrlar bi'l-cümle on beş cisntir ve her bir cins için bir nevʿ sebeb vardır." (56a)

evcāʿ-ı bāride: Hararetsiz ve ateşsiz ağrılar.

evcāʿ-ı müsḫine: Bedeni zayıf düşüren ağrılar.

evcāʿ-ı ẓahr: Sırt ağrıları.

evceb: Çok gerekli.

evḍāʿ: Vaziyetler, heyʾāt.

evdāc: Boyun damarları. Bkz. vidāc damarları

evdāk: Et yağları. Bkz. vedek

evdiye: Dereler.

eved: Eğri olmak, eğrilik, iʿvicāc.

evfaḳ: En uygun, elyaḳ, enseb, eşbeh.

evhen: Daha gevşek, aḍʿaf.

evʿiye: Kaplar. Bkz. viʿā

evʿiye-i menī: Sperm keseleri.

evḳāt: Vakitler.

evḳāt-ı cüzʾiyye: Hastalığın başıyla iyileşmeye kadar geçen dört evresinin (vaḳt-i ibtidā, vaḳt-i tezeyyüd, vaḳt-i intihā, vaḳt-i inḥıṭāṭ) her birinin zamanca hāli: "Ve ammā evḳāt-ı cüzʾiyye maraḍ-ı vāḥidin nevbetlerinden bir nevbette iʿtibār olunan evḳāt-ı erbaʿadır, mes̱elā ḥummānın her nevbetinde bu evḳāt-ı erbaʿa mutaṣavver olur ve evḳātın mürūruyla nevbet münḳaḍıye olup feterātı zamānı gelir lākin maraḍ bi'l-külliyye kesilmez belki nevbet-i ātiyede yine ʿavd eder Allāhu aʿlem." (34a)

evḳāt-ı külliyye: Hastalığın başıyla iyileşmeye kadar geçen dört evresinin (vaḳt-i ibtidā, vaḳt-i tezeyyüd, vaḳt-i intihā, vaḳt-i inḥıṭāṭ) zamanca tamamı: "Evḳāt-ı külliyye odur ki maraḍın nevāibi bi'l-cümle maraḍ-ı vāḥid iʿtibār olunup nevbet-i evveli ḥāl-i ibtidā ʿadd oluna ve ondan maraḍın iştidādı ve vuḳūfu ve inḥıṭāṭı ḥasebiyle evḳāt-ı erbaʿa ifrāz ve temyīz olunup evḳāt-ı erbaʿanın mürūru ile burʾ-i tāmm ve ṣıḥḥat-i kāmile ḥāṣıl olur, o sebebden ona evḳāt-ı külliyye tesmiye olunur." (34a)

evl: Dönmek, rücūʿ.

evn: Bir ūḳıyye, 1,28 kg civarında ağırlık ölçüsü. (Ūḳıyye 1.28 kg karşılığı kabul edilirse)

evrāk: Kalça kemikler. Bkz. verik

evrāḳ: Yapraklar. Bkz. varaḳ

evrām: Şişlikler; tümörler. Bkz. verem

evrām-ı balġamiyye: Balgamdan kaynaklı olan ve gevşek ya da sulu olan şişler: "Ve evrām-ı balġamiyye dahi balġam-ı sāẕecden olur ve ona evrām-ı rıḫve tesmiye ederler veyāḫūd māiyye olur, nitekim baᶜḍı aᶜḍāya māın ictimāᶜı ᶜārıḍ olup o ᶜuḍva maḫṣūṣ istisḳā miṯlli bir ḥālet ᶜārıḍ olur veyāḫūḍ evrām-ı balġamiyye dübeylāt-ı leyyine olur, silaᶜ-ı leyyine gibi veyāḫūd leyyine olmayıp müstaḥṣıfe olur ḫanāẕīr ve silᶜa-i ṣulbe gibi" (498b)

evrām-ı cāsiye: Bkz. evrām-ı ṣulbiyye

evrām-ı ḳurūḥiyye: Egzama: "Ve o evrāmdan bir nevᶜ verem dahi vardır ki ona evrām-ı ḳurūḥiyye derler ve ona nemle dahi tesmiye olunur." (125a) Bkz. nemle

evrām-ı māiyye: Sulu şişlikler.

evrām-ı rıḫve: Balgamdan kaynaklı olan ve gevşek ya da sulu olan şişler: "Ve evrām-ı balġamiyye dahi balġam-ı sāẕecden olur ve ona evrām-ı rıḫve tesmiye veyāḫūd māiyye olur, nitekim baᶜḍı aᶜḍāya māın ictimāᶜı ᶜārıḍ olup o ᶜuḍva maḫṣūṣ istisḳā miṯlli bir ḥālet ᶜārıḍ olur veyāḫūḍ evrām-ı balġamiyye dübeylāt-ı leyyine olur, silaᶜ-ı leyyine gibi veyāḫūd leyyine olmayıp mütaḥṣıfe olur ḫanāẕīr ve silᶜa-i ṣulbe gibi " (498b)

evrām-ı rīḥiyye: Gazlı şişlikler.

evrām-ı rīḥiyye: Kaynağı rīḥ veya nefḫa olan şişler: "Ammā evrām-ı rīḥiyye tehebbüc veyāḫūd nefḫa olur; ammā rīḥten tehebbücün ḥudūṯu rīḥ-i münteşireye buḫāriyyetin muḫālaṭası ile olur ammā nefḫanın ḥudūṯu feḍā-ı vāḥidde riyāḥ müctemiᶜa ve mürtekize olmakla olur." (498b)

evrām-ı sevdāviyye: Sevdā hıltı kaynaklı saḳīrūs veya sereṭān cinsli şişler: "Evrām-ı sevdāviyye yā saḳīrūs veyāḫūd sereṭān olur." (498b)

evrām-ı ṣulbiyye: Sert şişlikler, katı şişler, evrām-ı cāsiye. Bkz. verem-i ṣulb, saḳīrūs, ṣalābet

evraṭī: Aort atardamarı: "Evraṭī" nüsḫa-i sulṭāniyyede hemzenin ve rānın fetḥleri ile ve vāvın sükūnu ile ḍabṭ olmuştur. Verṭ o cüzᵓdür ki bir ṭarafı koyunun ᶜunuḳunda olur, ṭaraf-ı āḫer cerr olunsa koyun boğulur." (24b)

evride: Toplardamarın ana kolları: "Ve verīdin şuᶜbelerine evride derler." (9a)

evṣāb: Hastalıklar. Bkz. veṣab

evsāḫ: Kirler. Bkz. vesaḫ

evṣāl: Eklemler.

evsaṭ: En orta.

evsāṭ: Orta kısımlar.

evtād: Kazıklar.

evtār: Tendonlar; teller. Bkz veter

evvele mā-yenbitü: Belirdiği, bittiği ilk evre.

evvelü mā-yuḫlaḳu: Yaratılan ilk şey.

eyādī: Eller. Bkz. yed

eyāheş: Bkz. fiḳāḥ-ı kerm

eyāmā: Eşi olmayan: "Eyāmā" zevci olmayan ᶜavret ve zevcesi olmayan erdir gerekse fi'l-aṣl tezevvüc eylesin ve gerekse eylemesin. "Eyāmā"nın aṣlı "eyāyim" idi, ḳalb olunup "eyāmā" denildi, zīrā müfredi "eyyim"-dir." (443b)

eyānu'd-dühn: Bir buçuk menn, 1132,8 gr (Menn 755,2 gr kabul edilirse)

eyānu'l-ᶜasel: İki buçuk rıṭl, 944 gr (Rıtl için yirmi istār ve bir istār 377,6 gr kabul edilirse)

eyār: Mayıs.

eyāric: Müshil. Bunun feyḳarā, lūġāẕiyā, Rūfus, Erkāġānīs, Enderūmāḫus, Fuḳrāṭīs, Cālīnūs, Būlus, İbn Serāfiyūn, Buḳrāṭ, Tebāẕerīṭūs, Ḳoles, Feylāġravus, Būsūṭūs, Taġmū el-Anṭākī gibi türleri ve alt türleri vardır.

eyāric-i Buḳrāt: Bkz. eyāric-i Cālīnūs

eyāric-i Būlus: Galen kaynaklı bu müshilin terkibinde kemāẕeryūs, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, ġārīḳūn, usṭuḫūdūs, ḫarbaḳ-ı esved, saḳmūnyā, sünbül, eftīmūn, baṣal-ı fār-ı meşvī, mürr, zaᶜferān, uşşaḳ, heyūfārīḳūn ve ᶜasel bulunur.

eyāric-i Būsūṭūs: Sevamlı baş ağrısı, mide, dalak ve karaciğer ağrıları, kaynağı sevdā ve balgam olan ağrıları, bai dönmesi ve göz için kullanılan; terkibinde kemāẕeryūs, usṭuḫūdūs, fülfül-i ebyaḍ u esved, isḳīl-i meşvī, uşşaḳ, ūferbiyūn, aġārīḳūn, ḫarbaḳ-ı esved, saḳmūnyā, ṣabır-ı isḳūṭarī ve ᶜasel bulunan müshil.

eyāric-i Cālīnūs: Birkaç türü bulunan ve Buḳrāt eyārici diye de bilinen bu eyāriclerin en çok rağbet göreni fālic, laḳve, teşennüce ve istirḫā için kullanılan ve terkibinde şaḥm-ı ḥanẓal, ġārīḳūn, baṣal-ı fār-ı meşvī, uşşaḳ, saḳmūnyā, ḫarbaḳ-ı esved, heyūfārīḳūn, ūferbiyūn, besfāyec, eftīmūn, muḳl-i azraḳ, kemāẕeryūs, ferāsiyūn, selīḫa, sekbīnec, zerāvend-i ṭavīl ve felāfil-i s̱elās̱, dār-ı ṣīnī ve cāvşīr ve cünd-i bīdester, fuṭrāsāliyūn bulunandır.

eyāric-i Enderūmāḫus: İki ayrı eyāricin müşterek adıdır. İlki iḥtibās-ı ṭams̱ ve cüẕām tedavisi için kullanılan ve terkibinde usṭuḫūdūs, kemāfīṭūs, aġārīḳūn, ḫarbaḳ-ı esved, fülfül-i esved, fülfül-i ebyaḍ, māẕeryūn, saḳmūnyā, isḳīl bulunan müshil ve diğeri mide ve karın ağrıları için kullanılan ve terkibinde dār-ı ṣīnī, selīḫa-i esved, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, ᶜīdān-ı belesān, fiḳāḥ-ı iẕḫir, herāṭūs bulunan müshil.

eyāric-i Erkāġānīs: Ağrılar için kullanılan ve çoğunlukla terkibinde şaḥm-ı ḥanẓal, ferāsiyūn, usṭūḫūdūs, ḫarbaḳ-ı esved, kemāẕeryūs, saḳmūnyā, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, baṣalu'l-fār, ūferbiyūn, ṣabır, zaᶜferān, cenṭiyānā, fuṭrāsāliyūn, uşşaḳ, cāvşīr, caᶜde, dār-ı ṣīnī, sekbīnec, mürr, sünbül, iẕḫir, fūtenec-i cebelī ve zerāvend-i müdaḥrec bulunan müshil, eyāric-i Erkīġānīs

eyāric-i feyḳarā: Terkibinde ana malzemesi sabır (Alae littoralis) olan müshil, eyāric-i mürr. Bağırsak, mide ve başta bulunan maddeleri çekmek, mafsal ağrıları, kulunç, laḳve, dilde ağırlık ve azalarda gevşeme için yararlı olan bu bu müshilin terkibine ihtiyaca göre tarçın, mastaki, safran ve selīḫa ve diğer bitkiler katılır, eyāric-i ṣabır.

eyāric-i Feylāġravus: Melankoliye (mālīḫūlyā) yararlı ve beynin zarlarını (ḥucub-ı dimāġ) temizleyici olan, sindirimden sonra kalan yoğun ve yapışkan nesnelerin atılmasında faydalı olan; terkibinde ferāsiyūn, usṭuḫūdūs, ḫarbaḳ-ı esved, kemāfīṭūs, kemāẕeryūs, fuṭrāsāliyūn, ḳūliyūn, zerāvend-i müdaḥrec, zaᶜferān, cenṭiyānā, kiyā, keṯīrā, sāẕec, esārūn, ḥamāmā, ḳusṭ, dār-ı ṣīnī, fū, mū, fülfül, ḥabbu'l-belesān, ṯūm-ı berrī, selīḫa, heyūfārīḳūn, fiḳāḥ-ı iẕḫir, sünbül, eftīmūn, aġārīḳūn, besfāyec, şaḥm-ı ḥanẓal, ṣabır-ı isḳūṭarī bulunan müshil.

eyāric-i Fuḳrāṭīs: Baş ağrıları için kullanılan ve terkibinde cenṭiyānā, sünbül, zerāvend-i müdaḥrec, selīḫa, dār-ı ṣīnī, fuṭrāsāliyūn, kemāẕeryūs, fülfül-mūye, usṭuḫūdus, ḥabaḳ-ı cebelī ve kiyā bulunan müshil.

eyāric-i lūġāẕiyā: Baş hastalıkları, delirme, kuruntu, sağırlık, epilepsi, humma gibi hastalıkların tedavisinde kullanılan ve terkibinde ḫarbaḳ (Brassica nigra) asıl olmak üzere ebū cehl karpuzu yağı, ġārīḳūn, saḳmūnyā, uşşaḳ, eftīmūn, kemāẕeryūs, muḳl, ṣabır, ḥāşā, heyūfārīḳūn, sāẕec-i Hindī, ferāsiyūn, caᶜde, selīḫa, fülfül-i esved, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, besfāyec, cāvşīr, sekbīnec, cünd-i bīdester, mürr, fuṭrāsāliyūn, zerāvend-i ṭavīl, ᶜuṣāre-i efsentīn, ūferbiyūn, sünbül, ḥamāmā, zencebīl cenṭiyānā, usṭūḫūdūs bulunan müshil.

eyāric-i mürr: Bkz. eyāric-i feyḳarā

eyāric-i Rūfus: Mirre-i sevdā, balġam ve dāü's-ṡaᶜleb için kullanılan ve terkibinde şaḥm-ı ḥanẓal, kemāẕeryūs, sekbīnec, cāvşīr, selīḫa, kerefs-i cebelī bezri, zerāvend-i müdaḥrec, fülfül-i esved ü ebyaḍ, dār-ı ṣīnī, usṭuḫūdūs, zaᶜferān, caᶜde, mürr bulunan müshil.

eyāric-i ṣabır: Bkz. eyāric-i feyḳarā

eyāric-i Taġmū el-Anṭāḳī: Spazm, baş ağrısı, müzmin baş ağrsı, sevdādan kaynaklı ḥādiṡ fezaᶜ korku ve kelem titremeleri için kullanılan; terkibinde şaḥm-ı ḥanẓal, kemāẕeryūs, ferāsiyūn, aġārīḳūn, usṭūḫūdūs, zerāvend-i ṭavīl, fuṭrāsāliyūn, fülfül-i ebyaḍ, sekbīnec, çāvşīr, mürr, sünbül, caᶜde, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī bulunan müshil.

eyāric-i Tebāẕerīṭūs: Muhtelif terkipleri olan bu müshil daha çok ṣabr-ı Seḳūṭarī, ġārīḳūn-ı ebyaḍ, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, vecc, maṣṭakī, dühn-i belesān, rāvend-i ṣīnī, ᶜīdān-ı belesān, ḥabb-ı belesān, ūferbiyūn, dār-ı fülfül, fülfül-i ebyaḍ u esved, çenṭiyānā-yı Rūmī, fiḳāḥ-ı iẕḫir, ḳust, mürr, kemāẕeryūs, eftīmūn, esārūn, selīḫa, saḳmūnyā, sünbül-i ṭīb, mū, ḥamāmā ve ᶜaselden oluşur.

eyāyil: Geyikler. Bkz. iyyel

eybes: Daha kuru.

eyegü: Kaburga, ḍılᶜ.

eymen: Daha uğurlu; sağ taraf.

eyne: Nerede.

eyniyyet: Neredelik.

eyrelti: Bkz. seraḫs

eyser: Daha kolay, eshel; en sol.

eyṭā: Yunan alfabesinde H harfi.

eyyāmen: Birkaç gün.

eyyām-ı ṭuhr: Kadının regl olmadığı günler.

eyyen mā-kāne: Hangi hāl olursa olsun.

eyyen-mā kāne: Nasıl olursa olsun.

eẓāfīr: Tırnaklar. Bkz. ẓufur

ezᶜar: Baş ve gövdesinde kılları seyrek olan.

eẕārāḳī, eẕāraḳī: Bkz. eẕrāḳıyūn

ezbād: Köpükler. Bkz. zebed

ezbāl: İnsan ve hayvan dışkıları. Bkz. zibl

ezebb: Kılı çok olan.

ezec: Beyinde corpus callosumun altında yerleşik, üçgen ya da kubbe şekli gösteren ak madde (beyaz cevher) kitlesi, baṭn-ı evsaṭ, fornix cerebri: "Ezec harekāt ile, ebniyeden bir nevᶜ binādır. Buṭūn-ı s̱elās̱e-i dimāġdan baṭn-ı evsaṭın saḳfına ezec derler, o bināya müşābeheti için; ṭavīl olur bir miḳdār maḥalli, bāṭını kürevī olur." (18a); tekne tavan: "Kütüb-i lüġatte "ezec" bir nevᶜ binādır diye yazarlar. Ve ḥilye-i şerīfte "ezecü'l-ḥācibeyn" tefsīrinde muḳavves ve kes̱īrü'ş-şaᶜr diye ẕikr ederler. Pes bināda "ezec" tekne tavan ki mücessem küpler ola." (224b)

ezġab: Çok tüylü.

eẕhān: Zihinler.

ezicce: Mızrak, ok uçları, temrenler. Bkz. zücc

ezkime: Zükāmlar. Bkz. zükām

ezmān: Zamanlar, ezmine.

ezmine: Zamanlar, ezmān.

eẕrāḳıyūn: Eẕrāḳıyūn (Styrchnos?)

eẕrūmālī: Bkz. edrūmālī

ezvāc: Temporal kemiğin zigoma-

tik çıkıntısı ile zigomatik kemiğin temporal çıkıntısının oluşturduğu kemer, elmacık kemeri, zigomatik kemer; çiftler; ayın çift günleri

faḍalāt: Vücuttan atılan idrar, dışkı, kusmuk ve sair unsurlar.

fāḍıl, fāḍıla: Kaliteli, üstün.

faḍl, faḍla: Artık, bir nesnenin bakiyesi; çok, ziyade; vücuttan atılan idrar, dışkı vs.

fādsūnec: Bkz. hilyevn

fād-zehr: Panzehir. Bkz. bād-zehr

fād-zehrāt: Panzehirler.

fāfāẕānūn: Bir bitki.

faġarāt: Açılmalar.

fāġır, fāġıre: Ağız açıcı. fātiḥa.

fāġıre: Zanthoxylum fagara.

fāġıren: Açıkken.

fāġıyetü'l-ḥınnā: Kına çiçeği (Lawsonia alba)

faġr: Ağız açmak; açmak.

faġren baᶜde faġrin: Açıldıktan sonra yine açılıp.

faḫḫār: Topraktan yapılmış testi.

fāḥice: Ayak uçları birbirine yakın, ökçe kısımları birbirinden uzak olucu.

fāḥişe: Çok, ziyade.

faḫiẕ: Kalça, uyluk, femur.

faḫiẕeyn: Uyluklar

faḥl: Hayvanın erkeği.

faḥl: Kuruyup yapışmak.

faḥm: Kömür; nefesi kesik kesik vermek, nefes-i muḍāᶜıf.

faḥm: Nefesi kesik kesik vermek, nefes-i muḍāᶜıf.

faḥmī: Kömür gibi kara.

fāḫte: Üveyik. Bkz. fevāḫit.

fāiḍ, fāiḍa: Gelen, cāiye.

fāiḳ, fāyiḳ: Üstün, aᶜlā.

fāiḳ: Dil kemiği, os hyoide: "Ve ġalṣame üzerinde fāiḳ demekle maᶜrūf bir ᶜaẓm vardır ki onun dört ḍılᶜı vardır, ikisi fevḳte ve ikisi taḥtta olur." (298b)

fāᶜil, fāᶜile: Yapan, fail; etken; aktif eşcinsel.

faḳᵓ: (Çıban vs) deşip çıkarmak.

faḳaṭ: Yalnız.

faḳd: Bkz. küşūs̱

fākihe: Yaş meyve. Bkz. fevākih

faḳīlāsūs: Bkz. buḫūr-ı meryem

faḳlūn: Bkz. rüteyvālāt

faḳş: Yumurtayı yarıp kırmak.

fālic: Felç.

fālūzec: Pelte kıvamında, daha çok nişasta, şeker ve unla yapılan tatlı.

fānākṣ̱īr: Bkz. zūferā

fānīẕ: Şeker kamışından üçüncü defa pişirilip tasfiye edilip çam fıstığı kalıbında dökülen şeker. Bkz. sükker-i Süleymānī, fānīẕ-i Senceriyā, fānīẕ-i Siczī

fānīẕ-i Siczī: Şeker kamışı peltesi, kamış helvası, fānīẕ-i Senceriyā, fānīẕ-i Şehrī, fānīẕ-i Siczī-i ḫazāinī: "Ḳaṣab-ı sükkerin ᶜuṣāresi s̱eḫīn olunca ḳadar ṭabḫ olunup onun maṭbūḫ-ı seḫīninde fānīẕ maᶜmūl kılınır ve onun

ᶜamel ve ṣanᶜatı Kirmān sancağında vāḳiᶜ Mekrān nāḥiyesi bilādında olur, āḫer bilādda fānīẕ ṣınāᶜası olmaz lākin Mekrān'dan baᶜde'l-ᶜamel Sicistān'a naḳl olunur evāil-i zamānda muᶜtād olduğu üzere, ona bināen onu fānīẕ-i Siczī-i ḫazāinī diye ẕikr ederler. Fi'l-ḥaḳīḳa Sicistān'da fānīẕ ṣınāᶜası olmaz." (203b)

fānīẕ-i Şehrī: Bkz. fānīẕ-i Siczī

fār: Fare.

fārāt: Fareler.

fāretü'l-bīş: Bkz. bīş-mūş

fār-ı aᶜẓam: Keme.

fārıḳ, fārıḳa: Ayırıcı, ayıran.

fārīḳūn: Bkz. ūfārīḳūn

fārīḳūs: Bkz. ḥummā-ı muḥrıḳa:

fāris: Atlı.

farḳ: Ayırmak, temyīz; fark; başın tepesi.

faṣd: Damardan kan almak, iftiṣād.

faṣdāt: Damardan kan almalar.

faṣd-ı ḍayyiḳ: Damarda küçük bir delik açılarak kan alma.

faṣd-ı istiẓhār: Hastalık belirmeden önleyici amaçla kan alma. Bkz. istifrāġ ᶜalā-sebīli'l-istiẓhār

faṣd-ı muᶜarraḍ: Damarı enine açarak damardan kan alma.

faṣd-ı müverreb: Damarı verebine çapraz açarak damardan kan alma.

faṣd-ı vāsiᶜ: Damarda büyük bir delik açılarak kan alma.

fāṣıᶜa: Çıkartıcı.

fāṣıd: Damardan kal alan.

faṣīl: Sütten kesilmiş deve yavrusu.

faṣl: Bölüm; mevsim; ayırmak; kasta yer alan damarda enine yırtılma ya da kopma, ḳaṭᶜ "Ve eger teferruḳ damarın ᶜarḍında olur ise o teferruḳ-ı ittiṣāle ḳaṭᶜ derler, faṣl dahi ıṭlāḳ ederler." (32a) Bkz. inficār, ṣadᶜ, ḳaṭᶜ, nebḳ, fuṣūl; hüküm.

faṣl-ı ḫarīf: Sonbahar mevsimi, müneccimlere göre güneşin teraziden oğlak burucuna kadarki evresi: "Ve reᵓs-i mīzāndan inḳılāb-ı şitāī noḳṭasına yaᶜnī reᵓs-i cedye gelince ḳadar rubuᶜ-ı s̱āliṯ mütemādī olup ona faṣl-ı ḫarīf ıṭlāḳ olunur." (35a)

faṣl-ı rebīᶜ: İlkbahar mevsimi, müneccimlere göre güneşin koç burcundan yengeç burcu arasındaki devresi: "Pes reᵓs-i ḥamelden inḳılāb-ı ṣayfī noḳṭasına gelince ḳadar yaᶜnī reᵓs-i sereṭāna gelince rubuᶜ-ı evvel mütemādī olup ona faṣl-ı rebīᶜ ıṭlāḳ olunur." (35a)

faṣl-ı ṣayf: Yaz mevsimi, müneccimlere göre güneşin yengeçten terazi burcuna kadarki evresi: "Ve reᵓs-i sereṭāndan noḳṭa-i ḫarīfiyyeye yaᶜnī reᵓs-i mīzāna gelince ḳadar rubuᶜ-ı s̱ānī mütemādī olup ona faṣl-ı ṣayf ıṭlāḳ olunur." (35a)

faṣl-ı şitā: Kış mevsimi, müneccimlere göre güneşin oğlaktan koç burcuna kadarki evresi: "Ve reᵓs-i cedyden reᵓs-i ḥameleye

gelince ḳadar rubuᶜ-ı rābiᶜ mütemādī olup ona faṣl-ı şitā ıṭlāḳ olunur.” (35a)

faṣṣād: Damardan kan alan kimse.

faṣṣādīn: Damardan kan alan kimseler.

fāş, fāşiye: Dağırıcı, dağıtan.

fāşerā: Şeytan şalgamı, hezār-ceşān, kermetü'l-beyḍā, kerme-i beyḍā (Bryonia alba): “Fārsī lafẓdır, bin arşın demektir, fāşerā dedikleri nebte ıṭlāḳ olunur:” (166a); “Hezār-ceşān, fāşerā dedikleri kerme-i beyḍāya dahi derler.” (166a)

fāşernīn: Bkz. ḥarmel

fāşerşīn: Sarmaşık, kara asma, şeş-bendān (Tamus communis)

fāṭ: Asya'nın Türklerce meskūn bölgelerinde kullanılan bir bitki.

fātiḥ, fātiḥa: Açan.

fātir, fātire: Zayıf; ılık.

faṭīr: Mayasız ekmek.

fātiren: Ilık olarak.

favāniyā, fāvāniyā: Ayı gülü, ᶜūdu'ṣ-ṣalīb, ẕü'l-eṣābiᶜ (Paeoneia officinalis)

fāyiḥa: Yayılan.

fecāce, fecācet: Ham hāl, çiğlik; yılanın sürünürken derisinden çıkardığı iki ses aralığı: “Fecāce” yürürken iki ayak arasını vāsiᶜ eylemeğe derler, Allāhu aᶜlem bu maḳāmda her iki keşşāşe aralarında olan siᶜa murād olunmuştur.” (560a)

fecec: Apışı ayrık olmak: “Fecec, iki faḫiẕ vaḍᶜ-ı ṭabīᶜīsinden ziyāde biri birinden müfāraḳat edip ziyāde açılmaktır.” (16b) Bkz. feḥac

fecᵓeten: Aniden.

fedᶜ: Yumuşatmak.

feḍā: Boş alan.

fedaᶜ: Kasta derinliği az ve uzunlamasına olan yırtık ve kopma: “Eger ṭūlünde olur ise o teferruḳun ᶜadedi ḳalīl ve ġavrı yaᶜnī derinliği ziyāde olur ise ona fedaᶜ derler.” (32a)

feᵓfāᵓ: Dili sürekli f sesine çalan peltek kimse: “Şol kimsedir ki tekellümünde fā'yı çok getire.” (291b)

feḥac: Ayakların arasını açmak: “Feḥac, fā'dan sonra ḥā-i mühmele ile iki ayağı tefrīc edip ayırmaktır. Eger ḫā muᶜceme olup feḫac olur ise mübālaġa ayırmak maᶜnāsına olur, keẕā fi'l-*Ḳāmūs*.” (100a)

feḫac: Bkz. fecec, feḥac

fehd: Bir örümcek türü.

fehd: Pars.

fehhād: Pars bakıcısı.

fehm: Anlamak: “Ve fehm muḫāṭabın lafẓından maᶜnāyı taṣavvur eylemektir.” (62a)

feḥvā: Mana.

feḳār: Omurlar, vertebrae.

feḳār-ı ᶜaciz: Kuyruk sokumu kısmına yakın omurlar.

feḳār-ı ṣadr: Omurun dikensi çıkıntısı, vertebral spine.

feḳār-ı ᶜunuḳ: Bkz.

feḳār-ı ẓahr: Sırt omurları, ḫarezāt-ı ẓahr, vertebrae thoracicae: "Ṣınf-ı evvel o ᶜaẓmdır ki onun bedene ḳıyāsı esāsın bināya ḳıyāsı gibidir, nitekim binā esās üzere kurulduğu gibi beden dahi o ᶜiẓām üzere kurulmuştur, feḳār-ı ṣulb mis̱lli ve o ᶜiẓāma ḫarezāt-ı ẓahr dahi derler." (11a)

fe-keyfe: Nerede ki!

fekk: Çene; kas kopması.

fekk-i aᶜlā: Üst çene kemiği.

fekk-i esfel: Alt çene kemiği.

felāfil: Biberler: fülfül-i ebyaḍ (Piper album) ve dār-ı fülfül (Piper longum): "Felāfil" "fülfül"ün cemᶜidir. Murād fülfül-i ebyaḍ ve dār-ı fülfüldür. Ve bunlardan maᶜcūn yapılıp adına "felāfilī" tesmiye olundu." (253a)

felāfil-i s̱elāse: Üç biber: fülfül-i esved, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül

felāfilī: Bkz. cüvārişen-i felāfilī

felc: Felç, fālic.

feldefiyūn: Bkz. ḳalḳandiyūn

feldīḳūn: Bkz. feldefiyūn

felek-i aṭlas: Bkz. felek-i aᶜẓam

felek-i aᶜẓam: Sekiz felek üzerinde bulunan ve felekleri kuşatan dokuzuncu felek kuşağı, felek-i aṭlas, felek-i tāsiᶜ.

felek-i tāsiᶜ: Bkz. felek-i aᶜẓam

felekü'l-burūc: Burçların bulunduğu sekizinci felek.

felence: Bkz. riclü'l-ġurāb

felencmüşk: Bir tür fesleğen, ḳaranfül-i bostānī, ferencmüşk, eflencmüşk (Ocimum gratissimum)

felfāẕ: Bkz. dühn-i felfāẕ

felīlūn: Bryophyllum calcinum, Bryophyllum pinnatum.

felḳ: Yarık, çatlak.

felsefetü'l-ūlā: Bkz. ᶜilm-i ilāhī

felūniyā: Berş.

felūniyā'l-Fārsī: Terkibinde fülfül-i ebyaḍ, bezrü'l-benc, zaᶜferān, afyūn, ṭīn-i maḫtūm, eferbiyūn, sünbül, ᶜāḳırḳarḥā, kāfūr, ve menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel bulunan berş.

felūniyā'r-Rūmī'ṭ-Ṭarsūsī: Terkibinde fülfül-i ebyaḍ, bezrü'l-benc, afyūn on mis̱ḳāl, zaᶜferān, eferbiyūn, ᶜāḳırḳarḥā, menzūᶜu'r-rıġve ᶜasel bulunan berş, feylen.

fem: Ağız.

fem-i miᶜde: Mide ağzı (caria): "Ve maᶜlūm ola ki eṭıbbānın ḳudeması baᶜḍı kerre fem-i miᶜde ıṭlāḳ ve ẕikr ederler, miᶜdenin medḫali olan mevḍiᶜ-i muḍayyaḳı ve merīden sonra olup eczā-i miᶜdeden henüz müttesiᶜ olmayan mevḍiᶜ ve maḥalli murād ederler. Ve baᶜḍı kerre dahi merī ile miᶜde arasında ḥadd-i müşterek olan medḫal-i aᶜlāyı murād ederler. Ve baᶜḍı nās fem-i miᶜdeye fuʾād ve ḳalb ıṭlāḳ eder. Ve baᶜḍı āḫer ḳalbe fem-i miᶜde ıṭlāḳ eder; fem-i miᶜde ẕikr ederler, onunla ḳalbe işāret ederler, onlar o ismleri müşterek-i lafẓī iᶜtibār ederler veyāḫūd temyīzlerinde ḍaᶜf

olmakla eḥadühümānın ismini āḫere ıṭlāḳ ederler ve onlar eṭıbbānın cidden ḳadīm olanlarıdır, ammā Buḳrāṭ çok kerre fuʾād ismini ẕikr eder ve ondan fem-i miʿdeyi murād eder teʾvīl ḥasebiyle." (322b)

fem-i raḥim: Uterus ağzı, vajen önü.

fencenceşt: Bkz. benṭāfilun

fencengüşt: Bkz. benṭāfilun

fencenūş: Bkz cüvārişen-i fencenūş

fencerniyūs: Zehirli bir yılan: "Ve ḳavm dediler ki onun lesʿi efāʿī lesʿine şebīhedir lākin bunun lesʿinden laḥm-ı melsūʿa fesād ve istirḫā ʿārıḍ olup müsteṣḳī laḥmı gibi olur ve ondan sübāt ve nisyān ʿārıḍ olur ve kebidde ve miʿā-ı ṣāim ve kūlūnda esḳām ʿārıḍ olur." (537b)

fenceryūn: Bkz. suʿālā

fenceyūn: Bkz. suʿālā

fenceyūş: Bkz. fencūş

fencūş: Üzüm suyuna ḳābıḍ devalar katılmasıyla veya üzüm suyunun yedi kere kaynatılmasıyla oluşan şarap, fenceyūş: "Fencūş o şarābdır ki üzüm suyu edviye-i ḳābıḍa ile ṭabḫ olunur ve ġaleyānı müteʿaddid olur. Ve baʿḍı nüsḫalarda "hetf-cūş" vāḳʿ olmuştur yaʿnī o ʿaṣīr yedi kerre ġaleyān ettirilir demek maʿnāsına olur, zīrā "heft" Fārsīde yedi demektir, "cūş" ġaleyān demektir." (98a)

fendādīḳūn: Bkz. cüvārişen-i Fendādīḳūn

fendāẕīḳūn: Bkz. cüvārişen-i Fendādīḳūn

fendīsnūn: Bir şarap türü.

fenṣūrī: Bir tür kāfur (camphora)

fenṭāfīlun: Bkz. benṭāfilun

fenṭāfliyūn: Bkz. benṭāfilun

fenṭavīdās: Köknar (Picea abies) fıstığı.

feraḥ: Sevinme, sevinç.

feraḳ: Korkmak.

ferārīc: Piliçler. Bkz. ferrūc

ferāsiyūn: Boz ot, yaban pırasası (Marribium vulgare)

ferāvī: Bkz. leben-i yetūʿ, ḳarāvī

ferāvī: Kürkler. Bkz. ferve

ferāzic: Bkz. ferzicāt

ferāziciyye: Fitiller.

ferc: Gedik; vajen; baş kısım.

ferencmüşk: Bkz. felencmüşk

ferensiyūn: Bir balık, fersīn?

feres: At.

feres-i mā: Su aygırı, hipototam.

ferezdaḳ: Hamur parçaları.

ferfaḫ: Semiz otu, baḳlatu'l-ḥamḳā (Portulaca oleracea)

ferfeyn: Bkz. baḳlatu'l-ḥamḳā

ferfīr: Bkz. baḳlatu'l-ḥamḳā

ferfiyūn: Sütleğen, eferbiyūn, eferfiyūn, ūferbiyūn (Euphorbia officinalis)

ferḫ: Kuş yavrusu; civciv. Bkz. firāḫ

ferīde: Nefis inci.

ferīḳ: Zümre, grup.

ferīḳayn: İki grup.

ferīsīmūs: Penisin anormal büyümesi, feryāfīsimūs**:** "Ve ḳaḍībin yaʿnī ẕekerin ziyāde büyük olması gibi. Ve ḳaḍībin büyük olmasına ferīsīmūs derler." (31b)

ferk: Elle ovma.

ferḳaʿa: Çıtırdama.

ferrūc: Tavuk pilici. Bkz. ferārīc

fersīn: Bkz. ferensiyūn

ferş: Döşemek, yaymak, basṭ.

ferṭaḥa: Enlilik, yassılık; en: "Ferṭaḥa, ʿarḍ ve en maʿnāsınadır." (31a)

ferṭas: Bir tür yılan.

ferve: Kürk. Bkz. ferāvī

feryāfīsimūs: Penisin şehvet olmaksızın devamlı ereksiyon hālinde olması, ferīsīmūs, fetriyāfīsimūs, priapism: "Tevātür-i ḳaḍīb" ẕekerin ḳıyāmıdır. Ve eger tevātür şedīd olur ise ona ferīsīmūs derler." (424b)

feryāfīsimūsu'n-nisā: Kadının sürekli cinsel arzu duyması

feryāsīmūs: Bkz. fersīmūs

ferzicāt: Cinsel organlarda ya da makatta kullanılan fitiller, ḥamūleler, ferāzic. Bkz. ferzice

ferzice: Cinsel organlarda ya da makatta kullanılan fitil, ḥamūle. Bkz. ferzicāt

feʾs: Balta.

feʾs: Bkz. enderūṣārūn

fesāfis: Tahtakuruları, tahta kehlesi: "Fesāfis bir nevʿ baḳḳtır ki cildi ġāyet raḳīḳ olan ḳurāda müşābih olup kırmızı ve demevī olur, ona her ne ḳadar rıfḳ ile yapışılsa ve el ile mess olunsa münfesiḫ olup ezilir." (299a) Bkz. fesfese

fesaʿsāḳın: Bkz. Bkz. dār-ı şīşeʿān

fesfese: Tahta biti, ebḫal (Cimex lectularius) Bkz. fesāfis

fesḫ: Derinin altında azaların birbirinden ayrılması: "Fesḫ o teferruḳ-ı ittiṣāl olur ki o teferruḳ cild verāsında ve altında ve derinde olur." (126b) Bkz. raḍḍ; ezik.

fesleğen: Bkz. cem-siferem

fessāḫ: Yapıyı bozup ayıran.

fesūrīḳūn: Yanmış kurşun (mürdāsenc) ve beyaz zaç (ḳalḳadīs) karışımı ilaç: "Bu bir devādır ki cereb için mürdāsenc ve iki katı ḳalḳadīsten ittiḫāẕ olunur." (206a)

feşş: Dağıtmak.

fetʾ: Kırılma, kesr.

fetā: Genç; gençlik. Bkz. sinn-i fetā

fetāil: Fitiller.

feṭānet: İdrak etmek, kavramak.

feṭare: Kafatası kemiği kırılmasıyla oluşan şişlik: "Ve kaçan ḳıḥf münkesir olup ḥicāb ẓāhir ve verem ḥāṣıl olsa ona feṭare tesmiye olunur." (526a)

feṭas: Burun yassılaşmak.

feterāt: Aralıklar.

fetḥ-i fem: Bkz. ḥareket-i faġr

fetīl: Fitil.

fetīt: Kırıntılar. Bkz. fütāt-ı ḫubz

fetiyye: Genç olan.

fetḳ: Yarmak, vücut zarlarında olan

yırtılma ya da kopma; fıtık: "Ve eger teferruḳ-ı ittiṣāl ġışālarda ve ḥicāblarda olur ise ona fetḳ derler." (32a); "Ve kaçan fetḳ bir ḥāl üzere olsa ki ona nüfūz eden cism-i ġarīb sālik olsa ḫuṣyelere teʾeddī eyleye, o fetḳe üdre ve ḳayle tesmiye olunur ve mā-ʿa-dālara ism-i ʿām ile yaʿnī fetḳ ismiyle tesmiye olunur" (445b); azaltmak, kesmek.

fetḳ-i mā, fetḳ-i māī: Bkz. ḳayle-i māiyye, fetḳ-i miʿavī

fetḳ-i miʿā: Bkz. fetḳ-i miʿavī

fetḳ-i miʿavī: Bağırsak fıtığı, bağırsak rüptürü, ḳayle-i emʿā.

fetl: Örmek.

fetret-i ġaşy: Bayılma aralığı.

fetriyāfīsimūs: Bkz. feryāfīsimūs

fett: Dağıtmak.

fettāḥ: Çok açıcı.

fevāḫit: Üveyik kuşları.

fevākih: Yaş meyveler. Bkz. fākihe

fevḳānī, fevḳāniyye: Üst taraf, üst tarafta olan.

fevr: Anında, hemen, ʿaḳıb

fevvārāt: Fıskiyeler.

feyʾ: Çok gölgeli yer.

feyāfī: Geniş sahralar.

feycen: Bkz. seẕāb

Feylāġravus: Phylagrius

feylen: Bkz. felūniyā'r-Rūm

feylesūf-ı evvel: Aristo.

feyṭāflūn: Bkz. benṭāfilun

fezaʿ mine'l-mā: Su korkusu.

fezaʿ: Korkma; korku: "Yaʿnī fezaʿ bir keyfiyyet-i nefsāniyyedir ki o keyfiyyet ervāḥın dāḫil-i bedene ḥareketini müstaṣḥıb olur, mūẕī olan bir emr-i vāḳıʿdan veyāḫūd bir emr-i müteḫayyelden ḫavf etmek ḥasebiyle." (46a)

feẕleke: Özet, icmal.

fıḍḍa: Gümüş; Hz. Muhammed'in zırhlarından birinin ismi.

fıḳarāt: Omurlar, vertebrae.

fıḳarāt-ı ʿāliye: Otuz üç omurdan ilk yirmi beş omur, fıḳarāt-ı ʿulyā

fıḳarāt-ı ḳaṭan, fıḳarāt-ı ḳaṭaniyye: Bel omurları, ḫarezāt-ı ḳaṭaniyye, vertebrae lumbales.

fıḳarāt-ı sāfil: İlk yirmi beş omurdan sonraki omurlar, fıḳarāt-ı süflā.

fıḳarāt-ı süflā: Bkz. fıḳarāt-ı sāfil

fıḳarāt-ı ʿulyā: Bkz. fıḳarāt-ı ʿāliye

fıḳarāt-ı ʿunuḳ, fıḳarāt-ı ʿunuḳiyye: Boyun omurları, cervical vertebrae.

fıḳarāt-ı ʿuṣʿuṣ: Kuyruk sokumu omurları.

fıḳarāt-ı ẓahr: Sırt omurları, vertebrae thoracicae. Bkz. feḳār-ı ẓahr

fıḳdān: Yokluk, inʿidām.

fıḳra: Omurga omurlarının her biri, vertebra; fasıla.

fındık: Bkz. bunduḳ

fırṣād: Tut, tūs̱. Bkz. tūs̱

fıṣfıṣa: Bkz. ḳatt

fıṭnat: Zekilik, idrakta sürat olmak: "Fıṭnat iki maʿnāya istiʿmāl olunur, maʿnā-yı evvel sürʿat-i id-

rāktir ve maᶜnā-yı s̱ānī sürᶜat-i şuᶜūrdur." (62a)

fi'l-hāl: Hemen.

fī-bedeni bedenin: Yaşlı insan bedeninde.

ficc, ficce, ficcet: Olmamış, ham.

fihr: Havanda nesne ezmek için kullanılan el ayası büyüklüğünde taş,, ayalama

fiḳāʾ: Deşmek.

fiḳāḥ: Bitkinin yeni çıkmış çiçekleri: fiḳāḥ-ı idẖir, fiḳāḥ-ı kerm, fiḳāḥ-ı ḥınnā: "*Ḳānūn*'da zehr ile fiḳāḥ maᶜan ẕikr olunmuştur, ẓāhir budur ki ᶜaṭf-ı tefsīrīdir lākin baᶜḍı müfredātta farḳ olunup yapraktan evvel çıkan çiçeğe zehr derler ve yapraktan sonra çıkan çiçeğe fiḳāḥ der[ler] diye taḥrīr olunmuştur, ona bināen ikisi dahi ẕikr olunmuştur demek cāiz olur." (143a)

fiḳāḥ: Çiçek; Mekke ayrığının (Andropogon schoenanthus) çiçeği, fiḳāḥ-ı iẕẖir.

fiḳāḥ-ı kerm, fiḳāḥu'l-kerm: Asmanın taze çiçekleri, eyāheş.

fiḳāḥu'l-iẕẖir, fiḳāḥ-ı iẕẖir: Mekke ayrığının (Andropogon schoenanthus) çiçeği, fiḳāḥ.

fīl: Fil.

Filaġriyūs: Bkz. ḍımād-ı Filaġriyūs

filcār: Fincan.

filcāre: Bir buçuk mis̱ḳāl: "Filcāre, bir mis̱ḳāl ve nıṣf mis̱ḳāldir. Ve milᶜaḳa-i devā bir mis̱ḳāldir." (142b)

filiġamūnī: Kanlı kabarcık, kan çıbanı, flegmon (phlegmon): "Eṭıbbā māddesi demeviyy-i maḥḍ olan vereme filiġamūnī derler ve ṣafrāvī-i maḥḍa ḥumret derler ve iki mādde cemᶜ olup yaᶜnī dem ve ṣafrādan ḥādis̱ olsa iki ismi cemᶜ edip aġlebi taḳdīm ederler." (32b); kanlı kabarcık özelliği olan.

filiġamūnī-i ḥumret: Maddesi dem ve safrā olup ağırlığı kanda olan şişler: "Eger filiġamūnī māddesi olan dem ṣafrādan eks̱er olur ise o vereme filiġamūnī-i ḥumret derler. Eger ḥumret māddesi olan ṣafrā ġālib olur ise ona ḥumret-i filiġamūnī derler." (32b)

filiġamūniyye: Flegmon karakteri.

filincār: Fincan.

filḳ: Ağaç parçası.

fīlmūn: Bkz. bīliyūn

fīlzec: Bkz. fīl-zehrec

fīl-zehrec: Teke dikeni, fīlzec (Lycium) Bkz. ḥuḍaḍ-ı Hindī

finā: Etraf.

firāẖ: Kuş yavruları, henüz kanadı uçmaya hazırlanmamış yavru kuşlar. Bkz. ferẖ

firāẖ-ı ḥamām: Güvercin palazı.

firār: Kaçmak, hereb.

firāset: Akılla hareket ederek tedbirli olmak.

firāş: Yatak, döşek.

firāve: Kürkler. Bkz. ferve

firfīr: Erguvan rengi, menekşe rengi: "*Ḳāmūs*'ta "firfīr" circīr vez-

ni üzere bir nevᶜ levnin ismidir, luġatlerde firfīr benefşe olmak üzere muḥarrerdir." (143a) Bkz. ṣadef-i firfīr

firfīrī: Erguvan rengi; kırmızı; menekşe rengi.

firfīriyyet: Erguvanilik, erguvan renginde olma; kırmızı; menekşe rengi.

firiştegān: Melekler.

firūzeciyyet: Firuze rengi.

fū: Kedi otu (Valeriana officinalis)

fuʾād: Kalp.

fūceslā: Kulak arkasında olan beze: "Fūcesl̲ā - فوجشلا ya yaᶜnī kulak ardında olan ġuddeye ve bezeye." (147a)

fūdenec: Bkz. fūtenec

fuḍūl: Vücuttan atılacak idrar, dışkı ve sair unsurlar, fuḍūlāt, ifrazat.

fuḍūlī: Sözleri saçma olan.

fūfel: Filfilek, felfelek (Areca catechu)

fūḥīlā: Bir deniz kabuklusu. Bkz. ṣadef

fuḥūle: Damızlık.

fuḳḳāᶜ: Boza, būzec; bitki ve tohumlardan yapılan şerbet, nebīẕ. Terkibinde fülfül, zencebīl, sünbül, cevz-i bevvā, demir pası, bezr-i kürrās̱, bezr-i circīr, bezr-i lift, bezr-i encüre, encüre, ḫardal, lisānu'l-ᶜaṣāfīr, ḥabb-ı fülfül, ḥabbu'z-zelem, lübb-i ḥabbetü'l-ḫaḍrā bulunanı İbn Sina'nın formülüdür.

fuḳḳāᶜī: Boza rengi, boza beyazı.

fūlād: Erkek ve dişi demir: "Dişi demir ile taṣlīb ve tenḳıye olunur ve ona fūlād tesmiye olur; erkek demire fūlād dedikleri gibi buna dahi fūlād derler, ṭabīᶜī ḳayd olunmaz belki muṭlaḳan fūlād derler." (178a)

fūlād-ı maṣnūᶜ: İlaç için dişi demirle birtakım harici unsurların karışımı: "Ve fūlād-ı maṣnūᶜ ki ṣınf-ı s̱ālis̱tir, nermāhenden yaᶜnī ṣınf-ı s̱ānīden ve dişi demirden ittiḫāẕ olunur edviye ile taṣlīb ve tenḳıye olunmakla." (178a)

fūlād-ı ṭabīᶜī: Bkz. şābūrḳān

fūnīḳī: Bkz. merhem-i ḳalḳadīs

fūsencī: Bkz. leben-i yetūᶜ

fustīḳī, fustīḳiyyet: Fıstık rengi.

fustuḳ: Fıstık (Pistachia vera)

fuṣūl: Bölümler, fasıllar; mevsimler. Bkz. faṣl

fūtenec: Bahçe nanesi, fūẕenec, fūdenec, ḥabaḳ (Mentha piperita)

fūtenec-i cebelī: Bkz. naᶜnāᶜ

fuṭr: Mantar (Boletus crocatus)

fuṭrāsāliyūn: Yabanī maydonoz (Carum petroselinum) tohumu, maḳdanūs, bezr-i kerefs-i cebelī.

fuṭre: Kafatası zarında yaralanma sonucu oluşan şişlik. Bkz. simḥāḳ

fuṭr-ı ḫānıḳ: Boğucu, nefessiz bırakan zehirli mantar.

fuṭr-ı ḳattāl: Zehirli mantar.

fuṭrī, fuṭriyyü'ş-şekl: Mantar biçimi.

fuṭūret: Mayasız olma.

fūẕenec: Bkz. fūtenec

fūẕenec-i berrī: Yarpuz (Mentha pulegium)

fūẕenec-i bīş, fūẕenecü'l-bīş**:** Boz ot (Marrubium)

fūẕenec-i cebelī: Dağ nanesi (Mentha sylvestris)

fücl: Turp (Raphanus sativus)

fücl-i berrī: Raphanus vulgaris.

fücl-i bostānī: Raphanus sylvestris.

füclī: Uzuvda enine ve derinlemesine olan kopma, kırılma, ḳışevvī, ḳaḍībī: "ᶜAẓīm olup ᶜarḍa ve ᶜumḳa ẕāhib olursa ona füclī ve ḳışevvī ve ḳaḍībī tesmiye olunur." (521b)

fühūdāt: Dişi parslar.

fül: Yasemin.

fülfeymūn: Bkz. fülfül-mūye

fülfül ağacı: Uzun biber (Piper longum), dār-ı fülfül.

fülfül: Biber (Piper)

fülfülek: Bkz. zencebīlü'l-kilāb

fülfül-i ebyaḍ: Beyaz biber (Piper album)

fülfül-i esved: Karabiber (Piper nigrum)

fülfül-mūne: Bkz. fülfül-mūye

fülfül-mūye: Fülfül ağacının, uzun biberin (Piper longum) kökü, fülfül-mūne, fülfeymūn, biber ağacı kökü: "Denildi ki fülfül-mūye fülfülün aṣlıdır." (204a)

fülfülü'l-mā: Su biberi (Polygonum hydropiper)

fülke: Ağırşak, fülke-i miġzel; diz kapağı kemiği, raḍfe, ᶜaynu'r-rükbe, patella.

fülke-i miġzel: İp iği.

fülkī: Kornea tabakasının dışına yarılma nedeniyle yayılan siyahlık: "Ve ḫurūḳ-ı ᶜaynın dördüncü ṣınıfı tuffāḥī cinsinden olur velākin bu ṣınf-ı rābiᶜ müveṯṯaḳ ve mülteḥim olur. Ḳarniyyeden ḫāric olan ḫarḳtan taşra çıkan ᶜinebiyye ḫāricde müstaḥkem ve bağlı gibi olur durur ve ona fülkī tesmiye ederler, fülke-i miġzele müşābih olduğu için, zīrā fülke-i miġzele yaᶜnī iğe ne gūne muttaṣıl olur ise bu ᶜinebiyye-i ḫārice dahi ḳarniyyeye o minvāl üzere muttaṣıl olur." (270b)

fülūs: Öz: ḫıyārşenber fülūsu.

fülūs-ı semek: Balığın pulları.

fürādā: Tek tek.

fürce: Boş yer; gedik, delik, s̱ülme. Bkz. fürec

fürec: Delikler. Bkz. fürce

fürn: Fırın.

fürnī: Fırında pişmiş olan.

fürsi: Bkz. lebaḫ

fürūc: Vajenler. Bkz. ferc

fürūfes: Bir tür deniz kabuklusu.

fürūsāṭīḳūn: Bir şarap cinsi.

füsā: Makattan çıkan gaz: "Berāz" dübürden çıkan necāset ve "füsā" dübürden çıkan yeldir." (45b)

füsḥatü'l-emel: Hırs.

füsūḫ: Derinin altında azaların birbirinden ayrılmaları. Bkz. fesḫ

füşüvv: Yayılma.

fütaḳ: Hz. Muhammed'in kalkanlarından birinin ismi.

fütāt: Ufantılar, kırıklar.

fütāt-ı ḫubz: Ekmek kırıntıları, fetīt.

fütūḳ: Vücut zarlarında olan yırtılma ya da kopmalar. Bkz. fetḳ

fütūr: Gevşeme, zayıflık, tekāsül.

füvāḳ: Hıçkırık, ınçkırık.

füvve, füvveh: Kök boya bitkisi, kızıl boya, füvvetü'ṣ-ṣıbġ, füvvehü'ṣ-ṣıbġ, füvvetü'ṣ-ṣabbāġa (Rubia tinctorum): "Füvve bir köktür ki onunla s̱iyābı kırmızıya boyarlar." (308b); ağız.

füvvehāt: Ağızlar, efvāh.

füvvehāt-ı ᶜurūḳ: Bkz. efvāh-ı ᶜurūḳ

füvvehe: Ağız.

füvvehü'ṣ-ṣıbġ: Bkz. füvve

füvvetü'ṣ-ṣabbāġa: Bkz. füvve

füvvetü'ṣ-ṣıbġ: Bkz. füvve

füyūc: Postacılar, peyk.

ġabīṭ: Bkz. dem-i ġabīṭ

ġabrā: Boz rengi; zehirli bir yılan: "Ve efāᶜīden bir nevᶜe dahi ġabrā derler, o nevᶜ ḥayyenin levni ġubār levni olur, boz renklidir; ledġ eylediği kimse müdāvāt eylemezse iki şehrden sonra helāk olur." (48b)

ġad: Ertesi gün, yarın.

ġaḍab: Gazap, öfke.

ġaḍāir, ġaḍāyir: Özlü, yapışkan killer, ṭīn-i lāzib.

ġaḍār, ġaḍāre: Özlü, yapışkan saf kil.

ġaḍārīf: Kıkırdak dokular. Bkz. ġuḍrūf

ġadāt: Sabahın erken vakitleri.

ġadāten: Sabahın erinde.

ġaḍāyir: Bkz. ġaḍāir

ġaḍḍ, ġaḍḍa: Taze, yeni, ṭarī.

ġaḍḍūn: Taze, körpe olanlar.

ġadevāt: Sabahın erken vakitleri.

ġadīr: Göl, gölet.

ġaḍūb: Çok öfkeli.

ġāfes̱: Koyun otu, kuzu pıtrağı, aġāfes̱ (Agrimonia asiatica) Bkz. ḥabbu'l-ġāfes̱

ġāġāṭī: Lapis gagates

gāh bīgāh, gāh u bī-gāh: Zaman zamam.

gāhīce: Bazen.

ġāile: Gaile, sıkıntı.

ġāir, ġāire: Derin; içeri çekilmiş, içeri girmiş.

ġāiṣ, ġāiṣa, ġāyiṣ, ġāyiṣa: Dalıcı, içeri nüfuz edici.

ġalaṭ: Yanılma; yanlış nüsha.

ġaleyān: Kaynama, coşma: ġaleyān-ı dem

ġālīḫūn: Yarpuz (Mentha pulegium)

ġālimūn: Yoğurt otu? "Bir nevᶜ dārūdur ki rāyiḥası ṭayyib ve levni sefercel levni gibidir." (221a)

ġāliye: Kalye misk; misk, amber, aselbentten terkip edilen hoş koku. Bkz. ġavālī

ġāliyūn: Yoğurt otu, ᶜalāriyūn, ᶜāliyūn (Galium verum)

ġalīẓ, ġalīẓa: Yoğun, sert; sıkı, ṣafīḳ, kendisinden elde edilen kan yoğun olan gıda, kes̱īf.

ġalṣame: Gırtlak kapağı: "Ġalṣame bir laḥm-ı ṣıfāḳīdir, lehātın taḥtında ḥaneke mülāṣıḳ olur ve tedellī edip reˀs-i ḳaṣabeye munṭabıḳ olur." (298b) Bkz. lisān-ı mizmār, ḥulḳūm

ġalve: Ok atımı mesafe, üç yüzden dört yüz zirāᶜa kadar olan ölçü.

ġaly, ġalye: Kaynamak.

ġalyāt: Kaynamalar.

ġamām: Korneada leke: "Maᶜlūm ola ki ᶜayna ᶜārıḍ olan beyāḍ baᶜḍı kerre raḳīḳ olup saṭḥ-ı ḫāric üzere ḥādis̱ olur ve ona ġamām tesmiye olunur." (272a); sıvı yüzeyine çıkan tortulu katman: "Eger rüsūb ḳārūrenin fevḳinde olup ṭāfī olur ise ona ġamām ve seḥāb tesmiye olunur." (88b)

ġamāme: Bulutumsu üst tortu.

ġamaṣ: Gözde kir, çapak.

ġamer, ġamere: Ele bulaşan yağ; ele yağ bulaşmak.

ġamir: Yağlı.

ġamm: Gam, keder.

ġamr: Çok su.

ġamr: Su bürümek, örtmek; sıvıya daldırmak.

Ġamṣ: Bkz. Şiᶜrā-yı Şāmiyye

ġams: Suya daldırmak.

ġamz: Sürtmek, dürtmek; ovmak: ġamz-ı ḳavī, ġamz-ı laṭīf,

ġanem: Koyun.

ġanġanīṭis: Ganj sümbülü. Bkz. nārdīn

ġānġarāyā: Kangren, ᶜanḳarāyā, ġanḳarāyā: "ᶜUḍvda ẓuhūr eden fesād evvel-i ẓuhūrunda ve ḥissī olan ᶜuḍvun ḳuvve-i ḥassāsesi henüz bāḳıye olduğu vaḳtte ona ġanġariyā tesmiye olunur ḫuṣūṣan o ᶜuḍv-ı fāsidin ḫurāc ve veremi ibtidā ḥālinde filiġamūniyye ola. Ammā fesād-ı ᶜuḍv müstaḥkem olup o ᶜuḍv-ı ḥassāsın ḥissi bāṭıl oldu ise ve laḥm ve laḥmı vely eden ᶜuḍv aṣlı ḥattā ᶜaẓm fāside oldu ise gerek bu aḥvāl ibtidāen veyāḫūd ᶜaḳīb-i veremde ḥādis̱ olsun ona şıḳāḳulūs tesmiye olunur." (495b) Bkz. şıḳāḳūlus

ġanḳarāyā: Bkz. ġānġarāyā

Ġanṭis: Ganj nehri.

ġār: Defne ağacı, dehmest (Lauras nobilis)

ġarāġır: Gargaralar.

ġarāġırāt: Ağızda çalkalanarak kullanılan sıvı ilaçlar.

ġarām: Hırs, istek, şevḳ.

ġarānīḳ: Turna kuşları; kuğular?

ġarb: Batı.

ġarb: Göz pınarında oluşan nasır, göz yaşı fistülü, ġarb-ı ᶜayn: "Ġarb o nāṣūra derler ki ᶜaynın mūḳ-ı insīsinde ḥādis̱ olur ve eks̱er-i ḥālde ġarb mūḳta ḫurāc ve bes̱rden sonra ᶜārıḍ olur." (271a) Bkz. aḫtelūs

ġarb-ı ᶜayn: Bkz. ġarb

ġarbī, ġarbiyye: Doğuya ait.

ġareb: Akça kavak, aṭmā (Populus alba): "Ġareb, kavak dedikleri ağaçtır, Latinīde ona populion derler, şecere-i ḫilāfın envāᶜın-

dan bir nevᶜdir." (107b); "Aṭmā kavak ağacıdır, ᶜArabca adına ġareb derler." (150b) Bkz. būraḳ-ı ġareb

ġarezān: Batmak, naḫs.

ġarf: Daldırmak.

ġarġara: Suyu, ilaçlı suyu boğazda çalkalamak.

ġarīb, ġarībe: Anormal; yabancı

ġarib: Göz yaşı fistülü olan: ᶜayn-ı ġarib

ġārib: İçeri çekilmiş.

ġariḳ: Yoğun, deliksiz (uyku).

ġārīḳūn: Katran köpüğü bitkisi, aġārīḳūn (Polyporus officinalis)

ġāriz: Batıcı, dürtücü.

ġarīzī, ġarīziyye: Tabiī, cibillī

ġars: Dikmek.

ġarz, ġarze: Batırmak, daldırmak.

ġaṣb: Zorla almak.

ġas̠eyān: Mide bulanmak, gönül dönmesi, ġas̠y.

ġasl: Yıkamak

ġas̠s̠: Zayıf.

ġassāl: Rutubet edici (muraṭṭıb) karakteri ile bedende gözenekleri (mesāmmāt) kapatan yapışkan ya da donmuş sıvıları yerinden hareket ettirerek uzaklaştıran ilaç: "Ġassāl devānın şānı budur ki o devāda cilā olur lākin cilāsı ḳuvve-i fāᶜiliyye ile olmaz belki ḳuvve-i münfaᶜile ile olur ve o devāda olan ḳuvve-i münfaᶜileye o devā-i raṭbın ḥareketi iᶜānet eder." (138a); rutubet ve akıcılığı sebebiyşe uzvun yüzünden fuzuli olan atıkları izale eden deva.

ġas̠s̠u'l-kelām: Sözü değersiz.

ġasūl: Temizlik malzemesi, sabun mecrasında kullanılan; yeşil çoğan. Bkz. üşnān-ı Fārsī

ġāsūl-i Rūmī: Bkz. būyānis

ġas̠y: Mide bulanmak, ġas̠eyān.

ġāşiye: Örten, kapatan.

ġaşş: Karıştırmak; hile yapmak.

ġaşy: Bayılmak, iġmā; baygınlık; örtmek, setr.

ġaşy-i fātir: Arada bir bayılma.

ġaṭīṭ: Hırıltı, naḫīr, ḫarḫara.

ġaṭṭ: Hırıldamak

ġavālī: Misk, anber gibi unsurlardan mürekkep hoş kokular. Bkz. ġāliye

gāv-çeşm: Bkz. behār

ġavr: Derin, derinlik; çukur, dip, ᶜumḳ; iç, bāṭın: ġavr-ı beden, ġavr-ı sinn; bir nesnenin içine girmek, inḫifāḍ.

ġavṣ: Dalmak, içine girmek.

ġavs̠: Yardım edici.

gāv-şīr: Bkz. cāvşīr

gāv-zebān: Bkz. lisān-ı s̠evr

ġāyāt: Gayeler, nihayetler.

ġaybet: Kaybolma, görünmez olma.

ġāyet-i ḳuṣvā: En son mertebe.

ġāyiṣ, ġāyiṣa: Bkz. ġāiṣ

ġāyiṭ: Dışkı.

ġayme: Bkz. isfenc

ġayr-i ḳārr: Sabit olmayan.

ġayr-i meʾmūn: Güvenilmeyen, iyi olmayan.

ġayr-i merre: Bahsi geçen dışında.

ġayr-i münfaᶜil: Etkilenmeyen.

ġazāl: Ceylan yavrusu.

ġazāret: Çok olmak, kes̱ret: ġazāret-i bevl

ġāẕī: Gıda veren.

ġazīr: Çok, kes̱īr.

gedā: Fakir.

gelin saçı: bkz. eftīmūn

gen: Geniş.

genc: Hazine.

gendüm: Bk. ḥınṭa

genişmek, genşimek: Genişlemek, ittisāᶜ

geniz: Bkz. ḫayşūm

genşitmek: Genişletmek, tevsīᶜ

geyik: Bkz. ẓaby

geyrek: Bkz. şürsūf, şerāsīf

ġıbben: Gün aşırı.

ġıdā: Besinin bedende hazmedilerek bedenin bir parçasına dönüşmesi: "Bedene teşebbüh edip cüzʾ-i beden olana muṭlaḳan ġıdā tesmiye olunur; bedene teşebbüh etmeyip ve cüzʾ-i beden olmayana devā-i muᶜtedil tesmiye olunur." (48b); yiyecek, ṭaᶜām.

ġıdā-ı kāẕib: Sayıca çok, ama gıdası az olan besin.

ġıdā-i devāī: İlaç özelliği besin özelliğine baskın olan nesne: "Lākin meşhūrda kendide ġıdāiyyet ve devāiyyet cemᶜ olan mütenāvelde eger ġıdāiyyet ġālib olur ise ona ġıdā-i devāī derler, eger devāiyyet ġālib olur ise ona devā-i ġıdāī derler, ġālibi taḳdīm ederler." (47b)

ġılāf: Örtü, kılıf; kabuk: ġılāf-ı ḳalb. Bkz. ġuluf

ġılāfāt: Örtüler.

ġılāẓ: Koyu, kalın olanlar; emᶜā-ı sitteden kör bağırsak, kolon ve rektum; "Ve maᶜlūm ola ki lafẓa-i "diḳāḳ" iki maᶜnā üzere istiᶜmāl olunur; bir kerre diḳāḳ derler, ondan üç ᶜulyāda olan emᶜāyı murād iderler; onun muḳābili ġılāẓdır ki süflānī olan üç ᶜaded emᶜādır ve bir kerre dahi diḳāḳ derler, ᶜulyāda olan üçüncü miᶜāyı murād ederler ve ona lefāyif dahi derler." (381b)

ġılaẓ: Yoğun olmak, yoğunluk; kalınlık.

ġılaẓ-ı ecfān: Göz kapaklarında kalınlaşma.

ġılmān: Çocuklar.

ġılẓat: Yoğunluk, kes̱āfet; katılık, ḫus̱ūret.

ġınā: İhtiyaç; müzik aleti çalmak.

ġırā: Tutkal: "Ġırā diye iki şeyʾi birbirine ilṣāḳ edip yapıştıran nesneye derler, çiriş ve tutkal gibi." (124b); balık tutkalı: "Ġırā-ġarā"da kesr ve fetḥ cāiz olur lākin kesr ile memdūd ve fetḥ ile maḳṣūr olur." (81a)

ġıra's-semek: Balık tutkalı.

ġırā-i cülūd, ġıra'l-cülūd: Hayvan derisinden elde edilen tutkal.

ġırbāl: Elek, kalbur.

ġırbān: Kargalar. Bkz. ġurāb

ġırevī: Yapışkan, lezic.

ġıreviyyet: Yapıştırıcılık, yapıştırma özelliği, tutkal niteliği.

ġırḳī: Yumurta kabuğu içinde yumurtanın beyazını saran zar; kamış içindeki ince kabuk, ġırḳī-i ḳaṣab: "Ġırḳī dedikleri yumurtanın ḳışr-ı ṣulb-ı evveli taḥtında olup ḳayḍ tesmiye olunan ḳışr-ı s̱ānīnin ismidir. Ve baᶜḍılar derler ki "ġırḳī" bir ince kabuktur ki ḳaṣabın yaᶜnī kamışın dāḫilinde ᶜuḳdelerine ḳarīb maḥallde olur." (88a)

ġırs: Yeni doğan çocuk; doğan çocuğun yüzünde olan plazenta: "Ġırs" ġayn-i muᶜcemenin kesri ile henüz doğan veleddir ki muḫāṭ mis̱lli ḫurūc eylemiştir; o cüleydeye dahi derler." (389a) Bkz. aġrās

ġışā: Zar, çeper: "Ġışā o cismdir ki līf-i ᶜaṣabānīden nesc-i ġayr-i maḥsūsla müntesicedir, örgüsü farḳ olunmaz ve s̱iḫanı ġāyette incedir ve enli olur, cism-i āḫeri örter, pūşīdesi ve setri olur ve gāhca muḥīṭ olup cismin ẓarfı olur." (9b); perde.

ġışā-i ġalīẓ: Beyin dokusunu ve omuriliği çevreleyen dokunun en kalın ve en dıştaki katmanı, dura mater. Bkz. ġışā-i mücellil

ġışā-i munṣıf: Orta zar, ḥicāb-ı munṣıf

ġışā-i mücellil: Ġışā-i raḳīḳ ile ġışā-i ġalīẓ, dura mater ve pia mater: "Ve dimāġın muḳaddeminin cümlesini iki ḥicāb örter, onlara ġışā-i mücellil derler. O iki ġışānın biri raḳīḳ yaᶜnī incedir ve biri ṣafīḳtir yaᶜnī sık ve ġalīẓdir. Raḳīḳ beyniyi mümāss olur, ṣafīḳ baş kemiğini mümāss olur." (224b) Bkz. ġışā-i mücellil, Bkz. ġışā-i raḳīḳ, ġışā-i ġalīẓ

ġışā-i müstebṭın: İç zar.

ġışā-i raḳīḳ: Beyin ve omuriliği saran üç zardan en içteki ince zar, pia mater, āmme. Bkz. ġışā-i mücellil

ġışā-i ṣulb: Beyin dokusunu ve omuriliği çevreleyen dokunun en kalın ve en dıştaki katmanı, dura mater.

ġışā-i ṭāḳī: Bkz. ṭāḳī

ġışāī: Zarsı.

ġışāu'l-ḳalb: Perikart, kalbin etrafını saran ve kalp ile birlikte ana damarların kökünü kapsayan çift duvarlı kese.

ġışāve: Zar, perde; lornea yüzeyinde damarlaşma ve granülasyon dokusundan zanmsı örtü, ġışāvetü'l-ᶜayn, pannus. Bkz. sebel

ġışāvetü'l-ᶜayn: Bkz. ġışāve

ġıṭā: Zar, perde; kornea yüzeyinde damarlaşma ve granülasyon dokusundan zanmsı örtü, pannus. Bkz. sebel

ġıyāḍ: Sulak yerde bulunan ormanlar: "Ġıyāḍ, ġayn-ı muᶜceme ile ġayḍa'nın cemᶜidir, ġayḍa sulak maḥallerde ağaç birikintisine derler." (156a)

ġızlān: Ahu yavruları, gazeller. Bkz. ġazāl

girdināc: Sıcak suda haşlandıktan sonra şişte kebap edilen et; kebap: "Girdināc" şişle çevirip laḥmı şeyy eylemektir, ᶜavāmm ona kebāb derler." (387a)

göbek miski: Misk ahusunun göbeğindeki salgıdan üretilen misk.

gökçek: Güzel.

gönül dönmek: Mide bulanmak, ġas̱eyān, ġas̱y.

görüm görmek: Adet görmek, regl. Bkz. sinn-i iyās

göz boncuğu: Bkz. vedaᶜ

göz çukuru: Bkz. nuḳre-i ᶜayn

göz kapağı: Bkz. cefn

ġubār: Toz, ḳatām. Bkz. ḳatām

ġubeyrā: İğde; üvez (Sorbus domestica)

ġubret: Toz rengi.

ġudde: Beze.

ġuded: Bezeler: "Ġuded, bunduḳa gibi ᶜaḳd olmuş laḥmiyyettir ki ᶜuḍvdan müteberrī ve ayrıdır." (32b)

ġudedī: Deri ile et arasında bezemsi, ursu.

ġudrān: Göller.

ġuḍrūf-ı deraḳī: Bkz. deraḳī

ġuḍrūf-ı ḥancerī: Göğüs kemiğinin, sivrilik gösteren, kıkırdaktan oluşmuş alt ucu; hançersi çıkıntı, ksifoid çıkıntı, xiphoid appendix, ḫancerī ᶜaẓm: "Ḳassın esfeline ġuḍrūfī bir ᶜaẓm-ı ᶜarīḍ muttaṣıl olur ki o ᶜaẓmın ṭaraf-ı esfeli istidāreye māil olur. Ve o ġuḍrūfī ᶜaẓma ḥancerī tesmiye olunur, ḥancere müşābeheti için." (15a)

ġuḍrūf-ı lā-isme leh: Yüzük kıkırdak, cartilago cricoidea.

ġuḍrūf-ı mikebbī: Bkz. mikebbī

ġuḍrūf-ı seyfī: Göğüs kemiğinin, sivrilik gösteren, kıkırdaktan oluşmuş alt ucu; hançersi çıkıntı; ksifoid çıkıntı, xiphoid appendix.

ġuḍrūf-ı ṭarcehālī: Bkz. mikebbī

ġuḍrūf-ı türsī: Bkz. deraḳī

ġuḍrūfī: Kıkırdak doku.

ġuḍūn: Deride büyük büklümler. "ᶜUḍvun derisinde olan bükümlerin küçüklerine esirre derler ve bükümlerin büyüklerine ġuḍūn derler." (125b) Bkz. esirre

ġudve: Sabahın er vakti; ertesi günün sabahı.

ġudveten: Sabahları.

ġūl: Hayalet.

ġulāmiyyet: Çocukluk. Bkz. sinn-i ġulāmiyyet

ġuluf: Kılıflar, kabuklar. Bkz. ġılāf

Ġumeyṣā: Bkz. Şiᶜrā-yı Şāmiyye

ġumūm: Kederler, hümūm. Bkz. ġamm

ġumūret: Su çok olmak.

ġunne: Genizden gelen ses.

ġurāb: Karga. Bkz. ġırbān

gūr-ı gendüm: Bkz. cūr-ı cendüm

ġurre: Kamerī takvimde ayın ilk günü.

ġurūb: Batmak.

ġurūb-ı şems: Güneşin batması.

ġuṡā: Su yüzeyinde toz, yaprak vb., ḳumāş.

ġusāle: Yıkanmış nesnenin suyu, yıkantı.

ġuṣn: Dal.

ġuṣṣa: Boğazda tıkalı kalan yemek vesair nesne.

ġūşene: Kuzugöbeği (Morchella esculenta)

gūş-māhī: Bkz. vedaᶜ

ġuʾūr: İçeri çekilmek, soğulmak.

ġuʾūr-ı ᶜayn: Gözün içeri çekilmesi.

güft ü şenīd: Söylenilen ve duyulan söz; dedikodu.

güftār: Söz.

güğercin: Güvercin. Bkz. şifnīn, ḥamām, vereşān, kebūter

gülāb: Gül suyu.

gül-be-şeker: Terkibi şeker ve kırmızı gül olan tatlı.

gül-gūn: Gül rengi, verdī.

günlük: Bkz. kündür

ḥabāb: Su kabarcığı, ᶜubub, nefeḫāt.

ḥabaḳ: Bkz. fūtenec

ḥabaḳ-ı cebelī: Yabani nane, ḥabaḳ-ı cebelī, ḫılᶜatān.

ḥabālā: Gebe kadınlar, ḥavāmil. Bkz. ḥublā

ḫabāṡet: Alçaklık, değersizlik.

ḫabbāz: Ekmekçi, etmekçi.

hābbe: Esen.

ḥabbe-i ḫaḍrā, ḥabbetü'l-ḫaḍrā: Sakız ağacının (Pistacia terebinthus) yaş meyvesi, buṭm: "Türkī lisānı üzere onun ağacına sakız ağacı derler ve ᶜArabca buṭm derler. Ağacının dalları yeşil olur ve ḥabbesinin kabuğu mādām ki o ḥabbe ṭarī ve tāze oldukça siyāha māil yeşil olur ve kabuğunun taḥtında bir cism olur ki büyüdükçe ṣulb ve ḫaşebī olur ve lübbü o cism-i ḫaşebīnin içinde olup müferṭaḥ ve dühniyyeti ve fıstīḳiyyeti olur, mādām ki o ḥabb tāze ve ṭarī oldukça ona ḥabbetü'l-ḫaḍrā derler ve kurusuna buṭm derler." (178b); (178b); "Ḥabbetü'l-ḫaḍrā, sakız ağacının mīvesi ki ona buṭm derler." (178b) Bkz. ᶜilk-i enbāṭ, ᶜilk-i buṭm, ṣamġ-ı buṭm, buṭm

ḥabbeẕā: Ne güzel.

ḥabb-ı cāṡelīḳ: Mideden balgamı ve sevdāyı yerinden çıkarıp atan, hazımsızlıktan kaynaklanan gazı gideren ve terkibinde dār-ı ṣīnī, zaᶜferān, ḳusṭ, sünbül, ḥamāmā, kemāderyūs, ḥabbu'l-bān, maḥleb, ḳırfe, aġārīḳūn, mürr, ḳaranfül ve ṣabır bulunan hap.

ḥabb-ı fülfül: Bkz. ḥabb-ı ḳılḳıl

ḥabb-ı ḫūzī: Kara kavak (Populus alba) tohumu.

ḥabb-ı ıṣṭumaḫīḳūn, ḥabbu'l-ıṣṭumaḫīḳūn: Bkz. ıṣṭumaḫīḳūn

ḥabb-ı İbnü Hübeyre: Gaz, safrā ve basur gazlarına, deride lekeye, uyuza faydalı olan ve terkibinde çekirdeği çıkarılmış helīlec, belīlec, emlec, şeyṭarec-i Hindī, dār-ı fülfül, cevz-i bevvā, milḥ-i

derānī, türbüd-i ebyaḍ, ṣabır ve dühn-i benefşec bulunan hap.

ḥabb-ı İbnü'l-Ḫāriṣ̱: Deri lekelerinde (bitiligo), atşeli hastalıklarda, eklem ağrılarında ve kaynağı sevdā ve başgam olan hastalıklarda kullanılan, terkibinde ihlīlec, ṣabır-ı İsḳūṭarī, anzerūt, muḳl-i aḥmer, sekbīnec-i Iṣfahānī, şaḥm-ı ḥanẓal, ḥurf-ı ebyaḍ, saᶜter-i Fārsī, şūnīz, kemmūn-ı Kirmānī, milḥ-i dārānī, ᶜilk-i Rūmī bulunan hap.

ḥabb-ı ḳılḳıl, ḥabbu'l-ḳılḳıl: Cardiospemum halicacabum tohumu; yaban narı tohumu, ḥabb-ı fülfül, nār-ı şīşeᶜān: "Bu ḥabb-ı ḳılḳıl ak büber gibi bir ḥabbdır, ḳırṭımdan yaᶜnī ḥabb-ı ᶜuṣfurdan büyüktür, ḫāliṣ değirmi değildir, kesr olunsa içinden çıkan lübbü dühniyyetli olur ve ṭaᶜmı ṭayyib olur. Ve baᶜḍılar dedi ki ḥabbu'l-ḳılḳıl rummān-ı berrīnin bezridir ve yine o ḳāil dedi ki muġāṣ̱ dedikleri devā o berrī rummān ağacının aṣlı ve köküdür." (178a)

ḥabb-ı ḳırṭım-ı Hindī: Bkz. ḳırṭım

ḥabb-ı māhānī: Yoğun olan hıltları çıkarıp atmada, tıkanıklıkları açmada, eklem ve bel ağrılarında, baraṣ, behaḳ, cüẕām ve dāü'l-fīl hastalıklarında kullanılan; terkibinde uşşaḳ, sekbīnec, cāvşīr, muḳl, ṣabır, ḥarmel, helīlec, şaḥm-ı ḥanẓal, şübrüm, eftīmūn, eferbiyūn, şeyṭarec, sūrincān, türbüd, cünd-i bīdester, ġārīḳūn, saḳmūnyā, zaᶜferān, sünbül, ḳāḳule, aṣlu'l-ḫaṭmi'l-ebyaḍ, keyye, dār-ı ṣīnī, ve ḥavlencān bulunan hap, ḥabbu'l-müntini'l-ekber.

ḥabb-ı milḥ-i müshil: Yüz felci için, görmeyi artırmak ve işitmeyi güçlendirmek, dalak, gut, eklem ağrıları ve adale felci için kullanılan; terkibinde milḥ-i derānī, fülfül, zencebīl, bezr-i kerefs, zūfā, encudān, fuṭrāsāliyūn, bezr-i rāziyānec, enīsūn, sāẕec-i Hindī, aġārīḳūn, saḳmūnyā, ḳaranfül bulunan tablet.

ḥabb-ı necāḥ, ḥabbu'n-necāḥ: Felç (fālic), yüz felci (laḳve), diz ağrıları ve balgam kaynaklı eklem ağrıları için kullanılan ve terkibinde ana unusr olarak īzedheyādaḳ, şāṭıl, isrences, türbüd, ḥabbu'n-nīl-i Hindī ve ḥaşīşü'l-ġāfeṣ̱ bulunan hap.

ḥabb-ı reşād: Bkz. ḥurf

ḥabb-ı sekbīnec, ḥabbu's-sekbīnec: Diz, bel ve yan ağrıları için kullanılan ve terkibinde bezr-i kerefs, bezr-i ḥarmel, sekbīnec, muḳl, eyāric-i feyḳarā, şaḥm-ı ḥanẓal, aġārīḳūn ve türbüd bulunan hap.

ḥabb-ı ᶜuṣfur: Bkz. ḳırṭım

ḥabbu'l-ḳarᶜ: Heterophyes heterophyes, ḥabbu'l-ḳarᶜ.

ḥabbu'd-dend: Yüz felci, felç, sırt ve diz ağrıları için kullanılan ve terkibinde dend (Croon tiglium), ḥabbu'd-dıbḳ, rubbu's-sūs, ġārīḳūn-ı ebyaḍ, keyye, ḥaşīşü'l-ġāfeṣ̱, efsentīn, ṣabır bulunan hap.

ḥabbu'l-ᶜarūs: Nilüfer (Nymphaea lotus) tanesi?: "Cālīnūs dedi ki nīlūfer kerneb-i mādır ve onun ḥabbına ḥabbu'l-ᶜarūs tesmiye olunur denildiği üzere. Ve onda ḫilāf vardır, baᶜḍılar ẕāhib olurlar ki ḥabbu'l-ᶜarūs kebābedir." (196a)

ḥabbu'l-ᶜazīz: Bkz. ᶜabdülleẕīẕ

ḥabbu'l-bān: Ban ağacı (Moringa) meyvesi.

ḥabbu'l-Bermekī: Başı, el ve ayakları temizleyip şişlere faydalı olan ve terkibinde ṣabır-ı İsḳūṭarī, şaḥm-ı ḥanẓal, zaᶜferān, sünbül, dār-ı ṣīnī, ḥabbu'l-belesān, esārūn, maṣṭakī, efsentīn-i Rūmī, saḳmūnyā, türbüd bulunan hap.

ḥabbu'l-cāvşīr: Diz ve sırt ağrıları için kullanılan, felce faydası olan ve terkibinde zencebīl, fülfül, dār-ı fülfül, şeyṭarec-i Hindī, ihlīlec-i aṣfer, belīlec, emlec, mürr, türbüd, saḳmūnyā, zaᶜferān, cünd-i bīdester, cāvşīr, sūrincān, sekbīnec, muḳl, üşşec, şaḥm-ı ḥanẓal, ṣabır, ṣumūġ ve mā-ı kerneb bulunan hap.

ḥabbu'l-eṡl: Bkz. cevzü'ṭ-ṭarfā

ḥabbu'l-ġāfeṡ: Karaciğer ağrısı, sarılık ve ateşli hastalıklar için kullanılan ve terkibinde ṣabır, ᶜuṣāretü'l-ġāfeṡ, ihlīlec-i aṣfer ve mā-ı kerefs bulunan hap.

ḥabbu'l-ġār, ḥabb-ı ġār: Defne ağacı (Laurus nobilis) meyvesi, defne yemişi.

ḥabbu'l-ḳarᶜ: İnce bağırsakta bulunan kabak çekirdeği formatında kurtlar, dūd-ı ᶜirāḍ (Heterophyes, Heterophyes heterophyes)

ḥabbu'l-ḳult: Lithospermum officinale meyvesi, māş-ı Hindī, ḥabbu'l-ḳult

ḥabbu'l-melik: Bkz. kirsenne

ḥabbu'l-menşim: Moringa meyvesi?

ḥabbu'l-mülūk: Bkz. dend, māhūndāne

ḥabbu'l-müntini'l-aṣġar: Bel ve diz kapaklarını yapışkan hılttan temizleyen ve terkibinde sekbīnec-i Iṣfahānī, üşşec, cāvşīr, muḳl, mürr, türbüd, şaḥm-ı ḥanẓal bulunan hap.

ḥabbu'l-müntini'l-ekber: Bkz. ḥabb-ı māhānī

ḥabbu'l-ūferbiyūn: Felç (fālic, istirḫā) ve sinirler için kullanılan, terkibinde aġārīḳūn, şaḥm-ı ḥanẓal, ūferbiyūn, sekbīnec, muḳl, ṣabır ve mā-ı kerneb olan hap.

ḥabbu'n-nīl: İndigo ağacı (Indigofera tinctoria), ḳırṭım-ı Hindī, ḥabb-ı ḳırṭım-ı Hindī.

ḥabbu'r-reˀs: Bkz. mīvīzec

ḥabbu'r-reşād: Bkz. ḥurf

ḥabbu'r-rūdī: Ağzın güzel kokması, gözün görme kuvvetinin artması, balgamı gidermesi, çiğneyici dişleri kuvvetlendirmesi ve iştah açması için kullanılan ve terkibinde ḳırfe, ḳaranfül, füvve, küzbere, hāl-i bevvā, ḳındīd, fūfel, kīryūs bulunan hap.

ḥabbu'ṣ-ṣanevber: Çam fıstığı, cillevz, levz-i ṣanevber

ḥabbu's-selāṭīn: Bkz. yebrūḥu'ṣ-ṣa-nem

ḥabbu's-suʿāl: Öksürük için terkip olunan hap.

ḥabbu's-sümne: Kenevir (Cannabis sativa) tohumu, çedene, şehdānec, sümne. Bkz. ḳınneb

ḥabbu'ş-şeyṭareci'l-aṣġar: Felce, böğür, dizler ve eklem ağrılarına, soğuk tabiatlı gut hastalığına ve ham karakterli yoğun hıltlara karşı kullanılan haptır. Terkibinde helīlec-i aṣfer, ṣabır, zencebīl, şeyṭarec-i Hindī, milḥ-i Hindī, şaḥm-ı ḥanẓal, fülfül, dār-ı fülfül, ḫardal bulunur.

ḥabbu'ş-şeyṭareci'l-ekber: Sekbīnec, uşşaḳ, muḳl, ūferbiyūn, cāvşīr, ṣabır, eftīmūn, ġārīḳūn, zerāvend-i müdaḥrec, ḳanṭūriyūn, cünd-i bīdester, dār-ı fülfül, zencebīl, kemmūn, nānḫāh, bezr-i kerefs, enīsūn, mürr, zaʿferān, ḫardal, şeyṭarec, şaḥmu'l-ḥanẓal, ʿūdu'l-vecc, milḥ-i Hindī, helīlec-i aṣfer, sūrincān ve māhīzehrecten yapılan hap.

ḥabbu'z-zelem: Abdülleziz (Cyperus esculentus) meyvesi.

ḥabel ʿalā-ḥabelin: Peşpeşe gebe kalmak.

ḥabel: Gebe olmak.

ḥabel: Üzüm asması, asmanın dalları. Bkz. kerm

ḥabel-i ḥaḳḳ: Gerçek gebelik, yalancı gebelik olmayan.

ḥabel-i kāẕib: Bkz. recā

ḥaben: İstiskā, verem-i baṭn, dropsy: "Ḥaben" ḥā-i mühmele ve ve bā ve nūn ile verem-i baṭna ıṭlāḳ olunur." (207b)

ḫabes̱: Pas: "Muṣannifin taḥrīrātından fehm olunan budur ki ecsād-ı münṭariḳadan tesāḳuṭ eden o ecsādın kendi eczāsı olur ise ona tūbāl derler ve kendi eczāsı olmayıp belki üzerinde olan ṣadāsı yaʿnī pası ve vesaḫı olur ise ona ḫabes̱ derler." (178a)

ḫabes̱ü'l-maṭbūḫ: Soğuklar, sırt ağrıları, regl bozuklukları, basurlar için faydalı, deriyi güzelleştirici, iştah açıcı, mide, rahim ve mesane için yararlı olan ve terkibinde bezrü'l-kerefs, bezr-i rāziyānec, enīsūn, fuṭrāsāliyūn, duḳū, bezrü'l-cizr, bezrü'l-kürrās̱, bezr-i baṣal, bezr-i lift, bezr-i fücl, bezr-i ruṭāb, nānḫāh, bezr-i encüre, ḥabbetü'l-ḫaḍrā, encudān, bezrü'ş-şibt, fülfül, bezr-i kettān, kemmūn, küzbere, zürünbād, derūnec, behmen, tūẕerī, cevz-i bevvā, besbāse, dār-ı ṣīnī, ḥavlencān, zencebīl, suʿd, sünbül, sīsenber, helīlec -i Fārsī, rāsen, ḳāḳule, ḫīr-i bevvā, ṣandal, ḳırfe, herneve, cūrgendüm, ḥurf, keyye, mermāḥūz, ḳuşūr-ı kündür, naʿnaʿ, fūtenec, ḫabes̱-i Baṣrī bulunan macun. Bu macunun başka formülleri de vardır.

ḫābil: Fasit

ḥabīn: Bkz. difl, belīlec, emlec, cüft-i bellūṭ, aṣl-ı keberin ḳuşū-

ru, şeyṭarec, üşne, esārūn, aẕfār-ı ṭīb, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, lisān-ı ᶜaṣāfīr, nār-müşk, saᶜter ā.

ḫabīṣ, ḫabīṣa: Kimi yerde hurma ve yağdan, kimi yerde un ve baldan yapılan helva. Bkz. aḫbīṣa

ḥābis, ḥābise: Hapsedici, tutan.

ḥābisāt: Kanı dindirici ilaçlar.

ḫābiye: Küp, büyük küp.

ḥabl, ḥable: İp.

ḥāblāb: Sütleğen, lāġıye (Euphorbia), ḥilbāb: "Ḥāblāb leblābın bir nevᶜi olur ve onun lebeni olur." (425b)

ḥabl-i ẕirāᶜ, ḥablü'z-zirāᶜ: El sırtındaki venöz ağın iç yan tarafından başlayıp ön kolun dış yan tarafında seyrettikten sonra dirsek seviyesinde vena cephalica ile birleşen ven, vena cephalica accessoria.

ḥablu'l-mesākīn: Orman sarmaşığı (Hedera)

ḥabs: Alıkoymak, hapsetmek, ḥaḳn, ḥaṣr.

ḫabṣ: Karıştırmak, ḫalṭ.

ḥabs-i bevl: İdrar tutulması, idrar retansiyonu.

ḥabs-i dem: Kanı dindirmek.

Ḥabūs: Sakız adası (Hios - Ḥabūs)

ḫabz: Ekmek yedirmek; ekmek pişirmek.

ḥacāc: Orbita, muḳle

ḫacālet: Utanmak, ḫacel: "Yaᶜnī ḫacālet bir keyfiyyet-i nefsāniyyedir ki rūḥ ve ḥarāret-i ġarīziyye o keyfiyyete tābiᶜ olup merreten ḫārice ve merreten uḫrā dāḫile ḥareket eder. Ve o keyfiyyet dahi fezaᶜ ve ferahtan mürekkebe olup bāᶜis̱-i ḫacālet olan emr taṣavvur olundukta defᶜaten nefs münḳabıḍa olup fezaᶜda olduğu gibi ervāḥ ve ḥarāret bāṭına ḥareket eder ve bi-sürᶜatin ᶜaḳl ᶜavdet edip bāᶜis̱-i ḫacālet olan emri taḥḳīr ve taṣġīr etmekle ervāḥ ve ḥarāret ḫārice münbasıṭ olur ve ervāḥa dem dahi tebeᶜiyyet edip ẓāhire münbasıṭ olduğundan beşere-i vech muḥammere olur ve kızarır ve inḳıbāḍın müddeti ḳalīle olmakla es̱er-i inḳıbāḍ serīᶜan zāil olur." (46a)

ḥacālet: Utanmak.

ḥacāmet: Kupa ile kan çekme.

ḥacb: Gizlemek.

ḥācc: Deve dikeni, ᶜāḳūl, şevke (Alhagi maurorum): "Ḥācc ᶜāḳūl dedikleri şevktir ki Horasān'da terencebīn onun üzerine yağar ve ḫalbaḫ ẓann edenler ḫaṭā eylediler diye İbn Kütbī taṣrīḥ eyledi." (236b)

ḥaccām: Kupa ile kan çeken.

ḥāce, ḥācet: Hacet

ḥacel: Keklik, ḳabc (Alectoris chukor): "Eṣaḥḥ olan budur ki ḥacel çil dedikleri kekliktir." (277b)

ḫacel: Utanmak. Bkz. ḫacālet

ḥacer: Taş. Bkz. ḥıcāre

ḥacereteyn: Yan baş kemikleri: "Teşrīḥ-i ᶜiẓāmda yazıldığı üzere ḳıḥfın dört cidārı ve bir ḳāᶜidesi vardır; o dört cidāra ḳabāil-i

erbaᶜa derler, sağda ve solda olan cidārlara ḥacereteyn derler, ḥacer gibi ṣalābetli olduğundan. Ve o ḥacereteyn üzerlerinde kulaklar mūdeᶜadır, s̱uḳbe o ᶜaẓm-ı ḥacerīlerde olur." (281a)

ḥacer-i aḥmer: Bkz. ḥacer-i Ermenī

ḥacer-i bāsilīs: Bir taş çeşidi.

ḥacer-i Dāvūd: Davut taşı

ḥacer-i efrūcī: Bkz. ḥacer-i efrūḫī

ḥacer-i efrūḫī: Frig taşı: "İbn Kütbī der ki bu ḥacer Ḳosṭanṭiniyye arḍında olur ve su üzere ṭāfī olur ḳışreler ṭāfī olup su üzere çıktığı gibi." (179b)

ḥacer-i Ermenī: Ermeni taşı (Lapis arminium), ḥacer-i aḥmer: "Bu devā bir ḥacerdir ki lājverdiyyete ednā meyli vardır, lājverd levninde ve iktināzında yaᶜnī sıklığında değildir belki bir nevᶜ remliyyeti vardır. Ve baᶜḍı kerre boyacılar ve naḳḳāşlar bu ḥaceri lājverd bedeline istiᶜmāl ederler ve bu ḥacer mülāyim ve melāsetli olur." (179b)

ḥacer-i Ḥabeşī: Habeş taşı (Lapis thyites): "Bu ḥacer-i Ḥabeşī zebercede benzer. Baᶜḍılar dediler ki zebercedden bir nevᶜdir." (179b)

ḥacer-i isfenc, ḥacerü'l-isfenc: Sünger taşı: "Ḥacerü'l-isfenc, süngerden çıkan taştır." (179a); "Bu ḥacer isfenc cirminde bulunur yaᶜnī süngerin dāḫilinde bulunur ve ondan iḫrāc olunur." (179a)

ḥacer-i Ḳayşūr: Hindistan'da Kaysur (Kayşur) adasından çıkarılan bir taş.

ḥacer-i lübnā: Süt taşı (Galactites lithos): "Bu ḥacer kaçan su ile ḥakk olunsa ondan leben gibi bir ruṭūbet ḫurūc eder, onun için ḥacer-i lübnā tesmiye olunur." (179a)

ḥacer-i Mıṣrī: Hacer-i Kıbtī de denilen ve Mısır'da çamaşırcıların kulllandığı boz yeşil taş, çırpıcı çoğanı.

ḥacer-i misenn, ḥacerü'l-misenn: Bileği taşı, sünbāẕec (Lapis escote)

ḥacer-i nār: Bkz. ḥacer-i zeyt

ḥacer-i reḥā: Değirmen taşı, āsiyā.

ḥacer-i rūşenāī: Bkz. mārḳas̱īs̱ā

ḥacer-i secīsṭūs: Bkz. ḥacer-i semīṭūs

ḥacer-i semīṭūs: Şādenec (Hematit lapis)e benzer bir taş, ḥacer-i secīsṭūs: "Bu ḥacer efᶜālinde sāẕeneye benzer lākin şāẕeneden ḍaᶜīf olur. "Şāẕene" ism-i Fārsīdir, bir ḥacere ıṭlāḳ olunur ki kırmızı olur, ecvedi serīᶜü't-tefettüt olan olur, ḥumreti müşebbaᶜ ve tok olur ve eczāsı müstevī olur ve onda vesaḫ olmaz ve damarı dahi olmaz ve iki ṣınıf olur: Biri maᶜdenī ve dīgeri maṣnūᶜ olur. Ona şādene dedikleri gibi şāẕenec dahi derler sīn-i mühmele vü muᶜceme ikisi dahi lüġattir." (179b)

ḥacer-i şerīṭ: Bkz. ḥacerü'l-ᶜācī

ḥacer-i ᶜuḳāb: Bkz. ekitmekit

ḥacer-i vilādet: Bkz. ekitmekit

ḥacerī: Taşımsı; taşa ait. Bkz. ᶜaẓm-ı ḥacerī

ḥaceriyye: Taşlık, taşlı.

ḥaceru'n-nūr: Bkz. mārḳas̱īs̱ā

ḥacerü'l-ᶜācī: Sarı mermer, ḥacer-i şerīṭ: "Ve bu ḥacer bu ᶜunvān ile İbn Kütbī nüsḫasında ve ġayride mez̠kūr değildir ve iḥtimāldir ki ḥacer-i ᶜācīden murād ḥacer-i şerīṭ ola, zīrā ḥacer-i şerīṭ sarı mermerdir ve onun levnde ᶜāca müşābeheti vardır ve yazıldığı üzere fiᶜlleri dahi muvāfıḳtır Allāhu aᶜlem." (179a)

ḥacerü'l-ᶜaselī: Bal taşı (Lapsis melitites)

ḥacerü'l-esākife: "Bu ḥacerin māhiyyeti maᶜrūftur yaᶜnī bir ḥacerdir ki elvān-ı muḫtelife o ḥacerde cemᶜ olmuştur, eczālarının kimi kırmızı ve kimi sarı ve kimi kara olur, ṣalābetlidir, kaçan pārelense ġubrete ve zürḳata māil olur, onu esākife yaᶜnī paşmakçılar istiᶜmāl ederler." (179b)

ḥacerü'l-ḥayye: Yılan taşı, serpantin; bād-zehr: "İbn Kütbī der ki baᶜḍı ḳavm der ki bu ḥacerden murād bād-zehrdir ve baᶜḍı āḫer der ki bād-zehrden başka bir ḥacerdir ki zeberced maᶜdeninde bulunur ve elvān-ı muḫtelifesi olur, esved ṣulb ve ebyaḍ heşş olur ve remādīsi olur ve kimi muḫaṭṭaṭ olup üç ḫaṭṭı olur." (179b)

ḥacerü'l-ḳamer, ḥacerü'l-ḳamerī: Ay taşı, büzāḳu'l-ḳamer, zebedü'l-ḳamer, selenit: "Bilād-ı ᶜArabda ve arḍ-ı Maġrib'de çok olur. Ve bu ḥacer ebyaḍ ve ḫafīf olur ve şefīfī olur ve derler ki nedāvetten ve yaşlıktan ṣaḫre ve ḥıcāre üzere tevellüd eder, ḳamerin nūru ve ehviyenin mürūru ile taḥaccür eder." (179a)

ḥacerü'l-mes̱āne: Mesane taşı (Lapis vesicae)

ḥacerü'l-yehūd, ḥacerü'l-yehūdī: Zeytūn-ı Benī İsrāīl (Lapis judaicus): "Bu ḥacer Filisṭīn ve arḍ-ı Şām'da ve cebel-i Beyrūt'ta bulunur ve zeytūn-ı Benī İsrāīl demekle maᶜrūftur, zīrā elvānı zürḳat-ı zeytūnīye māildir." (179a)

ḥacerü'l-yeşf: Yeşim, ᶜaḳīḳ, yeşb, ḥacerü's-seyf, cornalina: "Ve baᶜḍı nüsḫada āḫeri fā bedeline bir noḳṭalı bā ile yazılmıştır; ṭabᶜ ile olan nüsḫalarda ḥacerü's-seyf vāḳiᶜ olmuştur. "Yeşb" bā ile yeşm dedikleri taştır ki ona ᶜaḳīḳ dahi derler." (179b)

hacerün yuṭfāᵓu bi'z-zeyt: Bkz. ḥacerü'z-zeyt

ḥacerü's-seyf: Bkz. ḥacerü'l-yeşf

ḥacerü'z-zeyt: Ateş taşı, ḥacer-i nār, hacerün yuṭfāᵓu bi'z-zeyt: "İḥtimāl vardır ki bu ḥacer ḥacer-i nār ola. Kaçan bu ḥacer-i nār iḳtidāḥ olunsa ondan s̱aḳīl ve duḫānī bir rāyiḥa ḫurūc eder. Ve bunun ḫavāṣṣı İbn Kütbī'de mez̠kūrdur. Bu ṣūretle bilā-tesḫīn zeyt ile söndürülmeği o ḥacer ḳābil olmak iḥtimāli vardır." (179b)

ḥācib: Kaş; engel. Bkz. ḥavācib

ḥācibān, ḥācibeyn: İki kaş.

hācire: Öğle sıcağı, gün ortası, nıṣf-ı nehār.

ḥāciz: Engelleyici, engel; kaba kuşluk vakti; diyafram; katman, tabaka, zar. Bkz. ḥavāciz

ḥacl, ḥacle: Sekerek yürüme.

ḥacl: Tek ayak üstünde sekerek yürümek.

ḫaclān: Utangaç.

ḥacre: Bkz. ḥacreteyn

ḥacreteyn: Şakak kemiği (os temporale) ile üç parçadan oluşan temporal kemiğin kaya parçası (pars petrosa): "Ammā sağda ve solda olan iki cidārlar kulak olan kemiklerdir. O iki kemiklere ḥacreteyn derler ziyāde ṣalābetli olduğundan." (12a)

ḥadādet: Demircilik.

ḥadaḳ: Patlıcan; bāẕincān-ı berrī Bkz. bāẕincān

ḥadās̱et: İnsanda otuz yaşına kadarki dönem. Bkz. sinn-i ḥadās̱et

ḥādd, ḥādde: Keskin; sert: aṭliye-i ḥādde, emrāḍ-ı ḥādde, nezle-i ḥādde, ḥuḳne-i ḥādde, ḥummā-ı ḥādde, aḫlāṭ-ı ḥādde. Bkz. zāviye-i ḥādde

ḥadd: Hudut; tarif; Huzistan narı çiçeği, ḥall.

ḫadd: Yanak.

ḥaddād: Demirci.

haḍḍām: Hazmettirici.

ḥadebāt: Arka tarafta olan yükseklikler, yumru kısımlar

ḥadebe: Yumruluk, arka cihette yükseklik; kamburluk, omur eksikliği: "Ḥadebe fiḳarātın zevāline derler." (447a); Ḥadebe fiḳarātın zevāline derler.[45]

Ve fiḳarātın zevāli baᶜḍı kerre dāḫil-i ẓahra ve cihet-i ḳudāma olur ve o ḥadebe ḥadebe-i muḳaddemdir ve bir ḳavm ona taḳṣīᶜ tesmiye eylediler. Ve eger o nevᶜ zevāl-i feḳāra ḳassın ᶜiẓāmı dahi müşārik olur ise ona ḳaᶜs ve taḳṣīᶜ derler. Ve feḳārın zevāli baᶜḍı kerre dahi ḫalfe olup ḥadebe-i muᵓaḫḫar olur. Ve gāhīce zevāl-i feḳār yemīn ve yesārdan bir cānibe olur ve ona iltivā derler." (447a)

ḥadebe-i kebid: Diyafram içi.

ḥadebe-i muᵓaḫḫar: Omurların arka tarafa doğru eğilmesi şeklinde görülen kamburluk: "Ve feḳārın zevāli baᶜḍı kerre dahi ḫalfe olup ḥadebe-i muᵓaḫḫar olur." (447a)

ḥadebe-i muḳaddem: Omurların ön tarafa doğru çıkması şeklinde görülen kamburluk, taḳṣīᶜ: "Ve fiḳarātın zevāli baᶜḍı kerre dāḫil-i ẓahra ve cihet-i ḳudāma olur ve o ḥadebe ḥadebe-i muḳaddemdir ve bir ḳavm ona taḳṣīᶜ tesmiye eylediler. Ve eger o nevᶜ zevāl-i feḳāra ḳassın ᶜiẓāmı dahi müşārik olur ise ona ḳaᶜs ve taḳṣīᶜ derler." (447a)

45 Bu tesmiye o ḳavme ḫāṣṣadır, zīrā muṭlaḳtır. Ammā aḍlāᶜın müşāreketi ile olan ḥadebeye taḳṭīᶜ tesmiyesi ittifāḳīdir.

ḥadeḳa: Göz bebeği, pupil.

ḫader: Uyuşma, anestezi.

ḫaḍḫaḍa: Çalkalama, karıştırma

hāḍım, hāḍıme: Sindirme kuvveti. Bkz. ḳuvve-i hāḍıme; Hazm edici; hazma yardımcı olan ilaç: "Hāḍım devānın şānı budur ki o devā ġıdānın haḍmına muᶜīn olup ḳuvve-i hāḍımeye fāidesi olur." (137b)

hāḍım: Hazmettirici, sindirici, digestive.

ḫaḍır: Yeşil renkli.

hāḍırlop: Suda pişirilen yumurta, beyḍ-i meslūḳ: "Su içinde tamāmen pişmiş yumurta ki ona hāḍırlop derler." (49a)

ḥādīᶜaşer, ḥādiyeᶜaşere: On birinci.

hādī, hādiye: Sükūn üzere olucu, sakin: nār-ı hādiye; yol gösterici, reh-nümā.

ḥadīd, ḥadīde: Keskin, hiddetli; demir: "Demir maᶜnāsınadır. Ḥadīd-i ṭabīᶜī iki ḳısmdır: Ḳısm-ı evveli şedīden aṣleb ve katı olur, Fārsīde ona şābūrḳān derler ve ᶜArabīde ḥadīd-i ẕeker yaᶜnī erkek demir derler ve isṭām dahi derler ve baᶜḍı kerre fūlād-ı ṭabīᶜī dahi derler. Ve ikinci ḳısmı rıḫvdır yaᶜnī yumuşak demirdir, Fārsīde ona nermehān derler ve ᶜArabīde ona ḥadīd-i üns̱ā derler. Ve bunlardan mā-ᶜadā ḥadīdin ṣınf-ı s̱ālis̱i olur ki o ṣınıf ḫalḳī ve ṭabīᶜī olmaz belki ṣınāᶜat ile olur. Dişi demir ile taṣlīb ve tenḳıye olunur ve ona fūlād tesmiye olur; erkek demire fūlād dedikleri gibi buna dahi fūlād derler, ṭabīᶜī ḳayd olunmaz belki muṭlaḳan fūlād derler." (178a)

ḥaḍīḍ: Aşağı, sefil. "Evc" ve "ḥaḍīḍ" kelime-i Hindiyye'den muᶜarrebdir, ᶜulüvv ve sefil maᶜnāsınadır; "evc"in aṣlı "evg" idi, kāfı cīme ibdāl ile taᶜrīb olundu." (36b)

ḥadīd-i ṭabīᶜī: Doğal demir. Bkz. şābūrḳān, nermehān

ḥadīd-i üns̱ā: Bkz. nermehān

ḥadīd-i ẕeker: Bkz. şābūrḳān

ḥadīdiyye: Demir madenli.

ḥadīḳa: Bahçe.

ḫādime: Aᶜḍā-i reᵓīseye hizmet eden uzuvlar: ᶜaṣab, şerāyīn, evride, testis torbaları.

ḥadīs̱: Yeni, taze; söz.

ḥadīs̱-i nefs, ḥadīs̱ü'n-nefs: Vesvese, ḫavāṭır-ı vāhiye; takıntı: "Zeynü'l-ᶜArab der ki ḥadīs̱-i nefs o menāmdır ki yaḳaẓası ḥāl üzere meşġūl olup dāimā o nesneyi mülāḥaẓa eder, mes̱elā ḥirfet ṣāḥibleri ḥirfetine müteᶜalliḳ nesneleri görür ve ᶜāşıḳ maᶜşūḳuna müteᶜalliḳ nesneleri görür." (62b);

ḫādiş: Tahriş edici.

haḍm: Sindirme. Bkz. huḍūm

haḍm-ı evvel: Besinin midedeki hazm evresi. Burada hazmedilen besinin artığı makattan atılır: "Miᶜdede vāḳiᶜ olan haḍm-ı evvelin faḍlı emᶜā ṭarīḳinden mündefiᶜ olur yaᶜnī berāz olup maḳᶜaddan ḫārice çıkar." (9a)

haḍm-ı rābiᶜ: Besinin uzuvlara damarlar yoluyla dağılarak buralarda gerçekleşen dördüncü hazm evresi. Burada hazmın artıkları nefes, ter yoluyla atılır: "Ve ᶜurūḳ-ı revāḍıᶜ füvvehātından ve ağızlarından aᶜḍāya tevezzuᶜ ve taḳsīm oldukta her ᶜuḍvda o ruṭūbetten kendi naṣībine haḍm-ı rābiᶜ iṣābet eder." (9a)

haḍm-ı s̱ālis̱: Besinin damarlarda gerçekleşen üçüncü hazm evresi. Burada hazmın artıkları nefes, ter yoluyla atılır: "Ve sana bilmek vācibdir ki dem ve aḫlāṭ-ı sāireden dem mecrāsına cārī olan ruṭūbetler için ᶜurūḳta haḍm-ı s̱ālis̱ vardır." (9a)

haḍm-ı s̱ānī: Besinin kebiddeki (karaciğer) hazm evresi. Burada hazmedilen besinin artığının büyük kısmı idrar yoluyla, az bir kısmı da ṭıḥāl (dalak) ve merāre (öd kesesi) yoluyla atılır: "Ve kebidde olan haḍm-ı s̱ānīnin faḍlının eks̱eri bevlde mündefiᶜ olur ve ḳalīli ṭıḥāl ve merāre cihetlerinden mündefiᶜ olur." (9a)

ḥads̱: Sezmek, anlamak.

ḥads: Tahmin, teferrüs.

ḫadş, ḫadşe: Yırtma, tırmalamayla yırtma; derinin vücuttan soyularak çıkması, saḥc: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl cildin yaᶜnī derinin teferruḳu ve pārelenmesi ile olursa ona ḫadş derler ve saḥc tesmiye olunur." (32a)

ḫafā: Gizlenme; kapalılık; korneada bir yara türü: "Sevād-ı ᶜayn üzere duḫāna müşābih görünür ve münteşir olup maḥall-i kes̱īri aḫẕ eder ve ona ḫafā tesmiye ederler ve ona ḳatām dahi derler." (270a)

ḫafāfiş: Yarasalar. Bkz. ḫuffāş

ḫafaḳān: Çarpıntı, kalp çarpıntısı.

ḫafaḳān-ı ḳalb: Kalp çarpıntısı

ḫafaḳān-ı miᶜadī: Mide çarpıntısı.

ḫafḍ: Alçalmak, inmek, ḥaṭṭ.

ḥafer: Diş çürümesi.

ḫafer: Utanmak.

ḥāffāt: Kenarlar.

ḥāffe: Çevirici, muḥīṭa; çevre, kenar.

ḫāfıḍan: Bükerek.

ḥāfıẓ: Koruyucu.

ḫāfiḍatan: İndirerek.

ḫafīf, ḫafīfe: Hafif; bedende tesiri hızlı ve yükçe bedende hafif olan ilaç: "Ammā ḫafīf ve s̱aḳīlin māhiyyetleri ẓāhiredir yaᶜnī ḫafīf o devādır ki onu iḥtimāl ṭabīᶜata āsān olur ve onun fiᶜli bedende serīᶜ olur. Ve s̱aḳīl ḫafīfin ᶜaksi üzere olur." (137a)

ḥāfir: Toynaklı hayvanlarda tırnak: "Ḥāfir, feres mis̱llilerin tırnağıdır." (270a)

ḥāfiyen: Yalın ayak hālde.

ḥāfiz: Uzaklaştırıcı, dāfiᶜ.

ḫafḳ bi-yedeyn: Bir ayak üzere durup iki ellerini ön ṭarafa ve art ṭarafa hareket etmek; "Baᶜḍı nüsaḫ-ı *Ḳānūn*'da "ḫafḳ bi-yedeyn" iki ayakları uçlarına basıp taḳdīm ve teʾḫīr edip iki ellerini

ziyāde ḳuddāma ve ḫalfe taḥrīk etmekle tefsīr olunmuştur." (99b)

ḫafḳ: Sallamak, hareket etmek.

ḥafr: Bitap düşürmek; diş çürümekten dolayı içinde çukurlaşma olmak; deşmek.

ḥāiḍ: Hayızlı, regl görücü.

ḫāif: Korkan, meẕᶜūr.

ḥāil, ḥāile: Engel.

hāile: Korkutucu.

ḥākī: Anlatıcı.

ḥaḳīḳī: Gerçek; orta cihet.

ḥaḳīrü'n-nefs: Kalitesiz, tabiatı bozuk.

ḥaḳḳ, ḥaḳḳa: Gerçek.

ḥakk: Kazımak; sürtmek.

ḥāḳḳ: Orta.

ḥakkāk: Bkz. vecaᶜ-ı ḥakkāk

ḥakkāke: Kaşıntı verici.

ḥāḳḳ-ı vasaṭ: Tam ortası.

ḥaḳn: Alıkoymak, hapsetmek, ḥabs.

ḥaḳr: Küçültmek, küçük hāle getirmek, taṣġīr.

ḥaḳūd: Pek kindar.

ḥaḳv, ḥaḳve: Böğür, bel.

hāl: Bkz. hīl-i bevvā

ḫalᶜ: Yerinden çıkmak; birden çok parçalı organlarda parçalardan birinin diğerlerinden koparak ayrılması, infiṣāl: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜuḍv-ı mürekkebe ᶜārıḍ olup mürekkebin iki cüzᵓlerinden eḥadühümā āḫerden teferruḳ edip o mürekkebde olan aᶜḍā-i müteşābiheden birine teferruḳ iṣābet etmezse ona infiṣāl tesmiye ederler, ḫalᶜ dahi tesmiye olunur." (32a)

ḫalā: Boşluk: "Ḫalā, basīṭ veyāḫūd mürekkeb olan cismlerden ḫālī olan buᶜda derler." (28b); taze otlar.

ḥalaḳa: Zırh halkası.

ḫalāl: Hurma meyvesinin ṭalᶜdan sonraki ikinci evresi. Bkz. belaḥ

ḫalāṣ: Kurtuluş, necāt.

ḥalāvāt: Tatlılar, helvalar.

ḥalāvet: Tatlılık, tatlı olma.

ḥalāvī: Helvalar, tatlılar

ḥālāvuş: Bir bitki.

ḥalb: Sağmak.

ḫalecān: Meyl, rağbet; gönlün heyecanı.

ḫalel: İki nesne arasında olan açıklık, aralık; zayıflama, bozulma, fesād, zarar.

ḥaleme: Meme ucu, ḥaleme-i s̱edy: "Ḥaleme-i s̱edy" memenin bunduḳa gibi iltiḳām olunup maṣṣ olunacak zāidesidir." (222b)

ḥalezūn: Salyangoz, berūs. Bkz. zenṭāriḥ

ḫalf: Arka, ense.

ḥalfā: Hasır otu denilen bitki türlerinin genel adı (Typha)

ḫalḫale: Aralık, boşluk; seyreltme.

ḫalıḳ: Eski, köhne.

ḥālıḳ: Kıl dökücü.

hāl-i bevvā: Bkz. hīl-i bevvā

ḫālī, ḫāliye: Boş, ḫāvī; uzak.

ḫāli'l-baṭn: Karnı boş.

ḫālib: İdrar borusu, üreter.

ḥalīb: Taze sağılmış süt.

ḫālibān: Sidik borusu, üreter.

ḫālibī: Geven, aṭrāṭīḳūs, asṭa-raṭīḳūs, asṭaraṭīḳūs (Astragalus)

ḫālīdūmiyūn: Kırlangıç otu, ḫuṭṭāfī (Chelidonium)

ḫalīfe: Bir kimse veya nesnenin ye-rine ikame eden.

hālik: Helāk olmuş olan, ölen.

ḫalīḳ: Uygun, yaraşan, layık, ḥarī, cedīr.

ḫalīṭ: Karışıma giren.

ḥalḳ: Boğaz (Pharyngitis)

ḥalḳ: Traş etmek, tırāş.

ḫalḳī: Yaratılıştan.

ḫalḳīs: Bkz. vecc

ḥalḳiyye: Boğazla ilgili.

ḥall: Çözmek.

ḫall: Sirke: ḫall-i keber, ḫal-lü'ṡ-ṡūm, ḫallü'l-üştürġāz, ḫall-i ḥıltīt, ḫall-i zeyt, ḫall-i isḳīl

ḥall: Susam yağı, şīrec, şīrūġan; Huzistan narı çiçeği, cüllenār-ı Ḫūzī, ḥadd.

ḥallāḳ-ı şaʿr: Tüy, kıl düşürücü.

ḫall-i ḫamr: Taze üzüm şırasından yapılmış sirke.

ḫall-i ḫāẕıḳ: Bir sirke türü.

ḫall-i memzūc: Suyla karıştırılmış sirke.

ḫall-i ṣiḳḳīf: Keskin sirke.

ḫall-i ʿunṣul, ḫall-i ʿunṣulī: Ada soğanı sirkesi.

ḫalṭ: Karıştırmak, ḫabṣ.

ḫalūḳ: Safrandan mamul bir hoş koku.

ḫalvet: Yalnız kalmak.

ḫām: İşlenmemiş, terbiye edilme-miş; ham, olgun olmayan. Bkz. balġam-ı ḫām

ḫāmā aḳṭā: Biber otu (Sambucus ebulus)

ḫāmā: Mürver, aḳṭā (Sambucus nigra): "Ḥalīmī "ḫāmā" mādde-sinde der ki bir ağacın adıdır ki iki cins olur, aḳṭā derler, Türk-çe mürver ağacı derler ve ḫāmā aḳṭā onun küçüreğidir ki tarlalar kenārında biter, ağacı olmaz ve baʿḍı yerde ona biber otu derler." (173b)

ḫamāfīṭūs: Bkz. kemāfīṭūs

ḥamāḥim: Bkz. ḍaymurān

ḫāmālāvun: Bkz. ḫāmālūn, ḥırbā

ḫāmālūn: Beyaz deve dikeni (At-ractylis gummifera), ḫāmālyūn, ḫāmālāvun, ūlūfūyen

ḫāmālyūn: Bkz. ḫāmālūn, kemāl-yūn

ḥamām: Güvercin, kebūter: "Vanī *Terceme-i Ṣıḥāḥ*'ta der ki حمام [ḥamām] (ḥānın fetḥi ve mīmin taḫfīfiyle) muṭlaḳan boynun-da ṭavḳı olan kuş, gerek üğeyik olsun gerek kumru olsun gerek boğurtlak olsun, isferūd maʿnā-sına gerek yaban güğercini ol-sun, bunlara benzer ne ki var ise. Ve حَمَامٌ [ḥamām] müẕekkere ve müʾenneṡe ıṭlāḳ olunur. Ve dāḫil olan hā vaḥdet içindir, teʾnīṡ için değildir. Ve gāh olur vāḥide dahi

حَمَامٌ [ḥamām] derler. Ve ʿāmme katında meşhūr olan budur ki حَمَامٌ [ḥamām] hemīn دَوَاجِنُ [devācin]e maḫṣūṣ olur. Ve دَوَاجِنُ [devācin] evlerde beslenip meʾnūs olana derler. İntehā. İbn Kütbī'nin ḫülāṣa-i kelāmı budur ki bi-ḥasebi'l-lüġat ḥamām ẕikr olunan maʿnāyadır lākin güğercin maʿnāsına ıṣṭılāḥ olunmuştur. Ve güğercinin yabanīsi levn-i vāḥid üzere olur, azraḳ ve aġber olur, āḫer levn bulunmaz, ammā ḥamām-ı ehlīde elvān-ı muḫtelife mevcūd olur ve yek renk olur ve alaca olur." (178a); "Ḥamām, güğercindir, Fārsīde kebūter derler." (178a) Bkz. şifnīn, vereşān, kebūter, ḥamāmāt

ḥamāmā: Kakule (Amomum cardamomum)

ḥamāmāt: Güvercinler. Bkz. ḥamāme

ḥamām-ı ehlī: Evcil güvercin. Bkz. şifnīn

ḥamāsūs: Bkz. ḫaşḫāş-ı zebedī

ḥamd: Hamd, şükür; beğenmek.

ḥamḍ: Tuzluca ve acımtırak olan ot: "Ve ḥamḍ o nebāttır ki onda mülūḥat ola ve ʿale'd-devām dābbe onu raʿy eylemeye belki aʿlāf-ı ṭayyibeden usandıkta onu raʿy ede." (146a)

ḫāmderūs: Bkz. ūfārīḳūn

ḥamʾe, ḥamʾet: Siyah balçık. Bkz. mā-ı ḥamʾet

hāme: Baş, başın üst ortası.

ḥameʾī: Siyah balçıktan çökek.

ḥamel: Koç; Koç burcu.

ḥamem: İnce, iğne dallı: "Ḥamem"-den murād dallarında olup yaprak yerine ince çayır gibi biten nesnelerdir." (184b)

ḥāmiḍ, ḥāmiḍa: Ekşi, kekre.

ḫāmide: Sönük; dingin, sakin.

ḥāmil, ḥāmile: Gebe, ḥublā; taşıyan, yüklenen.

ḥamīm: Sıcak su. Bkz. mā-ı ḥamīm

hāmīn: Beş istār ve yirmi dirhem ve dört ūs̱ūlū, 292,5 gr (İstār 18, 88 gr, dirhem 3,125 gr ve ūs̱ūlū 0,78 gr kabul edilirse)

ḫamīr, ḫamīre: Mayalı hamur.

ḥamīr: Eşekler. Bkz. ḥımār

ḫāmis, ḫāmise: Beşinci.

ḥāmiye: Kızgın, hararetli.

ḥāmiyen: İtinayla, dikkatle.

ḥamiyyet: Utanma, ʿār.

ḥamḳā: Bkz. baḳlatu'l-ḥamḳā

ḫaml: Hav; midede villus.

ḥaml: Yüklemek; yorumlamak; gebelik, ana karnında olan çocuk.

ḥammālīn: Hamallar.

ḥammām: Hamam.

ḥammām-ı ʿaẕb: Suyu tatlı olan hamam.

ḥammām-ı ḫāṣṣ: Şahsa ait hamam, ev hamamı.

ḫammār: Alkol içen.

hāmme: Isırığı acı verem yılan, keler, akrep ve diğer toprak haşeratı.

ḥamme: Sıcak doğal madeni su: "Ḥamme, o ʿayn ve o çeşme-

dir ki o ʿaynın suyu ḥārr olur ki kibrītiyye veyāḫūd zāciyye veyāḫūd şebbiyye olmak ḥasebiyle ve merḍā o sudan istişfā ederler, onun için o suya ʿālim teşbīh olunup العالـم كالحمة diye ḥadīs̱-i nebevī vārid olmuştur. *Ḥavāşī-i ʿIrāḳiyye*'de dāḫilden ve ḫāricden müsaḫḫin olan nesnelerin küllīsine ḥamme ıṭlāḳ olunur diye ẕikr olundu lākin evvelā ẕikr eylediğimiz ṣaḥīḥtir ve *Ṣıḥāḥ*'ta dahi ancak maʿnā-yı evvel mezkūrdur." (62b)

ḫamr: Alkol, ḳahve.

ḥamrāʾ: Kırmızı.

ḫamr-ı maṭbūḫ: Bkz. ṭılā

ḫamrī: Şarap rengi, kırmızılığına siyah bulaşmış renk: "Ve levn-i ḫamrī o levndir ki onda olan ḥumrette sevād cereyān eder yaʿnī o ḥumrete sevād-ı müteḥarrik muḫāliṭ olur." (84a)

ḫamse-i evrāḳ, ḫamsetü'l-evrāḳ: Bkz. benṭāfilun

ḫamse-i sāfile: Yalancı kaburga, costae spuriae, costae asternales.

ḥamūlāt: Vajen ve anüste kullanılan fitiller, ilaçlar, ḥumlān. Bkz. ferzice

ḥamūle: Vajen ve anüste kullanılan fitil, ferzice. Bkz. iḥtimāl

ḥamūnya'l-berrī: Bkz. arġāmūn

ḫanādīḳ: Hendekler.

ḫanāfis: Osurgan böcekleri, donuzlan böcekleri. Bkz. ḫunfese, ḫunfesā

ḫanānīṣ: Domuz yavruları.

ḫanāzīr: Boğazda beze şişmesi, sıraca, scrofula; domuzlar.

ḥancere: Gırtlak, hançere, larynx: "Ve ḫancere ḳaṣabe-i riyenin yaʿnī cigerde olan boğurtlağın başıdır." (9b); "Ḥancere ḳaṣabe-i riyenin fevḳinde bir ʿuḍv-ı ġuḍrūfīdir ve merī ile ḳaṣabeye meşdūdedir." (298b)

ḫancerī ʿaẓm: Göğüs kemiğinin, sivrilik gösteren, kıkırdaktan oluşmuş ucu, alt ucu, hançersi çıkıntı, processus xiphoideus, ġuḍrūf-ı ḥancerī.

ḫancerī: Bkz. ġuḍrūf-ı ḥancerī

ḫandaḳ: Hendek.

ḫandeḳūḳ, ḫandeḳūḳā: Eşek yoncası, kara yonca, ẕuraḳ (Meliotus officinalis) Bkz. iklīlü'l-melik

ḫandeḳūḳā: Bkz. ḥandeḳūḳā

ḫanderīlī: Bkz. yaʿṣīd

ḫanderūs: Gernik, ḫınṭa-i Rūmī (Triticum dicoccon): "Bir nevʿ buğday ki arpa ile ḥınṭa beyninde mütevassıṭ olur ve arpa gibi kabuğu olmaz ve etmeği buğdaydan beyāḍ olur, İfrenc ve Rūm diyārlarında çok bulunur." (94b) Bkz. cūr-ı cendüm

ḥandīḳūn: Mide üşütmesi, sindirim sıkıntıları ve soğuktan kaynaklanan karaciğer zafiyeti için kullanılan ve terkibinde yıllanmış şarap, ʿasel-i ṣāfī, zencebīl, ḳāḳule, hāl, ḳaranfül, dār-ı ṣīnī, fülfül-i esved, misk, sükk ve zaʿferān bulunan deva. Bunun başka terkibi de vardır.

ḥanek: Damak; ağızın içten alt ve üst kısmı.

ḥanek-i aʿlā: Üst damak; ağızın içten üst kısmı (Palatum durum): "Ḥanekten murād femin içinde olan saṭḥtır; o saṭḥın fevḳte olan maḥalline ḥanek-i ʿulyā ve taḥtta olana ḥanek-i süflā derler."

ḥanek-i esfel: Alt damak; yumuşak damak (Palatum molle)

ḫānıḳ, ḫānıḳa: Boğucu, sıkıcı, ʿāṣır.

ḫanıḳ: Boğma.

ḫānıḳu'n-nemir: Kaplanboğan (Aconitum pardalianches)

ḫānıḳu'ẕ-ẕiʾb: Kurtboğan (Aconitum napellus), efūnīṭun, ḳūniyūn.

ḥāniye: Öne bükücü.

ḥanẓal, ḥanẓale: Ebū cehl karpuzu, ebū cehl kavunu, karga düğlüğü (Citrullus colocynthis)

ḫār ḫāşāk: Çör çöp.

ḫarābāt: Yıkıntı yerler.

ḥarāfet: Sertlik, keskinlik, ḥiddet.

ḥārāfiyās: Bir sütleğen (yetūʿ) türü: "Ve yine eṭıbbā dediler ki yetūʿ yedidir, cümlesinin ḥiddetlisi ẕeker yaʿnī erkek yetūʿ dedikleridir ve onun ismi ḥārāfiyāstır ve bunun mā-ʿadāsının küllīsine üns̱ā tesmiye olunur." (184a)

ḥarāret-i ġarībe: Vücudun ya da nesnenin doğal olmayan ısısı.

ḥarāret-i ġarīziyye: Vücudun ya da nesnenin kendi doğal ısısı.

ḥarāret-i müferriḳa: Soğuk nesneleri ilk temasında parçalayan hararet: "Ḥarāret-i müferriḳa" bir nevʿ ḥarārettir ki mevādd-ı bārideyi evvel-i taʿalluḳunda bürūdet-i ṣırfesi ḥāli ile tefrīḳ eder." (461a)

ḥarāşif: Enginarlar. Bkz. ḥarşef

ḫarāṭīn: Toprak solucanları, soğulcan (Lumbricus)

ḫarāzāt: Bkz. ḫarezāt

ḫarbaḳān: Ḫarbaḳ-ı ebyaḍ ve ḫarbaḳ-ı esved.

ḫarbaḳ-ı ebyaḍ: Ak çöpleme (Veratrum viride)

ḫarbaḳ-ı esved: Kara çöpleme (Helleborus niger)

ḥarbe: Aspidium lonchitis, lūnḫīṭis, mīsem, ūġanīṭis; süngü.

ḫarbiyān: (Dil kanatan, yapılkan otu (Galium aparine) Bkz. ʿāliyūn, senderūyā

ḫardal: Kara hardal (Brassica nigra)

ḫardal-ı berrī: Bkz. ḫardal-ı ebyaḍ

ḫardal-ı ebyaḍ: Yabani hardal, ḫardal-ı berrī (Sinapis arvensis)

ḫareb: Erkek toy kuşu. Bkz. ḫırbān

ḥarec: Sebep; günah.

ḥared: Şiddetli öfke, gazap.

ḫarefiyye: Bunakça.

ḥarekāt-ı nefsāniyye: Vücudun öfke, üzüntü, sıkıntı, kahramanlık gibi bütün hareketleri, aḥdās̱-ı nefsāniyye.

ḥareket-i fāġıre: Bkz. ḥareket-i faġr

ḥareket-i faġr: Üst çenenin açılması hareketi, ḥareket-i fāġıre, ḥareket-i fātiḥa: "Ve fekk-i esfelin ḥareketi üç türlü olur, ziyādeye ḥācet yoktur: O ḥareket-i s̱elās̱enin ūlāsı fetḥ-i fem ki ona ḥareket-i faġr dahi derler." (18a)

ḥareket-i fātiḥa: Bkz. ḥareket-i faġr

ḥareket-i ġayr-i ṭabīʿiyye: İstem dışı hareket.

ḥareket-i iḫtilāciyye: Seğirme: "Ḥareket-i iḫtilāciyye o ḥarekettir ki aʿḍālarda riyāḥ muḥtebese olmakla aʿḍā ḥareket eder, o ḥarekete iḫtilāc derler, Türkīce seğrimek derler." (68a)

ḥareket-i inbisāṭiyye: Açılma, yayılma hareketi.

ḥareket-i inḳıbāḍiyye: Kapanma hareketi.

ḥareket-i inṭıbāḳ: Üst çenenin kapanması hareketi.

ḥareket-i irādiyye: İsteğe bağlı hareket.

ḥareket-i maḍġ: Çenenin çiğneme hareketi, ḥareket-i saḥḳ.

ḥareket-i māḍıġa: Ağızda çiğneme hareketi

ḥareket-i müstedīre: Dairesel hareket.

ḥareket-i rükūd: Mekānca yerinden ayrılmamakla beraber hisse ayrılmış duygusu uyandıran hareket: "Ve nefḫa ile rīḥin farḳı cevherleri ve ḥaḳīḳatleri ile değildir, zīrā nefḫanın dahi ḥaḳīḳati rīḥtir belki farḳları budur ki rīḥ tesmiye olunan maraḍda ḥareket-i ḳaliḳa olur yaʿnī yed ile taḥrīk olunsa ıḍṭırāb ile ḥareket eder ve nefḫada ḥareket eylemez, sākine olup temdīdi olur yaʿnī nefḫa bir maḥallden maḥall-i āḫere naḳl eylemez belki ḥiss ile maḥallinde ḥareket eder ve ona ḥareket-i rükūd derler." (64b)

ḥareket-i saḥḳ: Bkz. ḥareket-i maḍġ

hareketli damarlar: Atar damarlar, nabḍ damarları, ʿurūḳ-ı ḍavārib, şerāyin.

ḫares: Dilsiz olmak.

ḥarez: Korunan yer, emniyetli sığınak.

ḫarezāt: Omurlar, ḫarāzāt; boncuklar. Bkz. ḫareze

ḫarezāt-ı ḳaṭaniyye: Bkz. fıḳarāt-ı ḳaṭan

ḥarezāt-ı ʿunuḳ: Boyun omurları, cervical vertebrae.

ḫarezāt-ı ẓahr: Bkz. feḳār-ı ẓahr

ḫareze: Omur, vertebra; ipe dizilen boncuk.

ḫar-gūş: Bkz. lisānu'l-ḥamel

ḫarḫara: Genizden ses çıkarmak, hırıltı, ġaṭīṭ, naḫīr.

ḫarḫare: Hırıltılı nefes.

ḫārıḳ, ḫārıḳa: Yırtan; yırtık.

ḥarī: Layık, ḫalīḳ.

ḫarīf: Sonbahar.

ḫarīf-i şimālī: Kuzey rüzgārlarından dolayı havası soğuk ve kuru olan güz.

ḥarīḳ: Hararet.

ḫārim: Yarıcı, sökücü.

ḫarīr: Akan su sesi.

ḥarīr: İpek.

ḥarīre: Un, süt ve çerviş yağıyla pişirilen bulamaç.

ḥarīṣ: Hırslı.

ḫarīṭa: Kese.

ḥarīz, ḥarīze: Muhafaza edici, korunaklı, ḥāfıẓa

ḫarḳ: Kusta benzer bir bitki.

ḥarḳ: Yanık.

ḫarḳ: Yırtık; yırtılma.

ḥarḳafe: Kalça kemiğinin yan üst bölümü, os ilium, ʿaẓm-ı ḫāṣıre.

ḥarḳ-ı nār: Ateş yanığı.

ḫarkūl: Afrika göçmen çekirgesi (Locusta migratoria)

ḫarm: Yarmak, sökmek, şaḳḳ.

ḥarmānā: Bir yılan türü, cermānā "Ve efāʿīden bir nevʿ efʿī dahi vardır ki ona ḥarmānā derler, ṣıfatı ve teʾs̱īri evvelen ẕikr eylediğimiz efʿīye ḳarīb olur lākin ṭūlü ẕikr olunan mükellelden ziyāde olur." (48a)

ḥarmel: Üzerlik otu, yüzerlik, sipend, sipendān, isfend, fāşernīn (Peganum harmala)

ḫarnūb: Harnup, keçiboynuzu (Ceratonia siliqua)

ḫarnūb-i Nebaṭī: Keçiboynuzu

ḫarnūbu'ş-şevk: Bkz. yenbūt

ḥārr, ḥārre: Hararetli olan; (insan dışındaki unsurlar için) insan vücuduna göre harareti ziyade olan.

ḥarr: Sıcaklık.

ḥārreten: Sıcak olarak.

ḥarriyye ḥummā: Bkz. ḥummā-ı yevm-i ḥarriyye

ḫār-şınī, ḫār-şīnī: Pirinç.

ḫarşā: Zehirli bir yılan: "Ve efāʿīden bir nevʿe dahi ḫarşā derler, elli günden sonra ḫarşānın meldūġu helāk olur müdāvāt eylemez ise." (48b)

ḥarşef: Enginar (yabani), kenger, eşek dikeni, seḳūlūmus (Cynara cardunculus): "*Terceme-i Ṣıḥāḥ*'ta der ki حَرْشَفٌ [ḥarşef] bir otun adıdır ki ona lisān-ı Fārsīde kenger ve Türkīde eşek dikeni derler. İntehā. Ve ḥālā enginar derler diye işāret olunmuştur. *Fi'l-Māhiyyeti:* Ḥarşef kenger dedikleri nebātın bir ṣınıfıdır. *Ḳānūn*'un bu kelāmından fehm olunur, kenger ʿāmmdır, ḥarşef ḫāṣṣtır, ḥarşef kengerin ṣınfı vāḥidi olur. Ve İbn Kütbī ve Ḥācī Paşa bunun ʿaksini yazdılar, onları müṭālaʿa edenlerin maʿlūmları olur." (176a) Bkz. kengerzed.

ḫarṭ: Sıyırmak, kazımak; beden çelimsizlenip incelmek, tehzīl.

ḫarūf: Erkek kuzu.

ḫar-zehre: Bkz. diflā

ḥaṣaf: İsilik, mehraḍ, cereb-i yābis, kuru gicik (Miliaria rubra): "Ḥaṣaf o bes̱reler ve sivilcilerdir ki darı gibi ḫurūc eder ve diken gibidir, sivri olur." (170a)

ḥaṣafe: Sağlamlık.

ḥaṣāfe: Sertlik.

ḫaṣar: Soğuk. Bkz. berd, ḫaṣır

ḥaṣāt: Ufak taş parçaları; böbrek taşları.

ḥaṣāt-ı külā: Böbrek taşları

ḥaṣāt-ı mes̱āne: Mesane taşları

ḥaṣavī: Böbrek taşına ait.

ḥasbe mā-emken: Mümkün olduğu kadar.

ḥasbe mā-yettefiḳ: Kararınca.

ḥaṣbe: Kızamık

ḥasbe-mā yuṭāḳ: Gücü yettiğince.

ḥaseb: Sebeb, cihet.

ḥasek: Demir dikeni, çoban kalkıtan, şikūhec, pıtrak (Tribulus terrestris)

ḥasen, ḥasene: Güzel.

ḥasenü'l-keymūs: Midede hazmedilen gıdadaki kanın diğer hıltlarla karışıp bozulmamış saf hāli

ḫas̱evī: Çökelti.

ḫasf: Parçalanmak, yırtılmak.

ḫaṣır: Soğuk mizaçlı olan: "Bārid-i sāẕecin mis̱āli berdden eṭrāfına elem iṣābet eden kimselerin mizācıdır; o kimseye kesr-i ṣād ile ḫaṣır derler; fetḥ-i ṣād ile ḫaṣar berdin kendiye ıṭlāḳ olunur." (5b)

ḫāṣıre: Böğür, bel, hypocondrium. Bkz. ᶜaẓm-ı ḫāṣıre

ḫāṣıreteyn: İki bel.

ḫaṣī: Hadım edilmiş, iğdiş, iğdiç: "Cālīnūs der ki ḫaṣī beş nevᶜ-dir: ya ḫuṣyesi ve ḳaḍībi maᶜan katᶜ olunur yāhūd yalnız ḫuṣyesi veyāḫūd yalnız ḳaḍībi ḳaṭᶜ olunur veyāḫūd faḫiẕi şaḳḳ olunup ḳaḍībi o şakka idḫāl olunup üzeri dikilir ve kemere tebevvül için taşrada kılınır veyāḫūd minvāl-i muḥarrer üzere göbeği altında ḳaḍībi setr olunur. Pes bu vechin iki evvelki ṣūretinde nesli munḳaṭıᶜ olur. Ve bundan ẓāhir olur ki menī ḫuṣyelerde terbiye olunur ve kulak ardında olan damardan mādde-i nesl nüzūl eylemez." (121b)

ḥaṣīf: Sert, sağlam.

ḥaṣīn: Sağlam.

ḥaṣīr otu: Bkz. berdī

ḥaṣīr: Hasır, būrāy.

ḫās̱ir: Katılaşmış, koyulaşmış.

ḫās̱ir: Koyu.

ḫāsiren: Faydasız olarak.

ḫasīs, ḫasīse: Aşağı, alt: verīd-i ḫasīs, ᶜuḍv-ı ḫasīs

ḥas̱īs̱: Şiddetli ve hızlı olan.

ḫaṣlet: Nitelik.

ḥasm: Kesmek, durdurmak, ḳaṭᶜ.

ḥaṣr: Dışkı ya da idrar çıkaramamak, iḥtibās.Bkz üsr; hapsetmek, sıkıştırmak, ḥabs; sınır, ḥadd.

ḫaṣr: Karnın orta kısmı, ortanın sağ veya soluna dört parmak yakın olan kısım: "Bühre" vasaṭ-ı bedene derler ve iki ṭaraftan bühreye dört parmak ḳarīb olan mevḍiᶜe "ḫaṣr" derler." (505b)

ḥaṣr-ı nefes: Nefesi hapsetmek.

ḫaṣriyye: Karnın orta kısmına ait. Bkz. ḫaṣr

ḫass: Marul (Lactuca).

ḥāsse: Duyu: ḥāsse-i baṣar, ḳuvve-i

ḥāsse, ḥāsse-i lems, ḥāsse-i semᶜ, ḥāsse-i şemme.

ḫāsse-i başar: Görme duyusu.

ḫass-ı berrī: Marul (Lactuca sylvasris)

ḫass-ı bostānī: Marul (Lactuca sativa)

ḫass-ı ḫımār, ḫassu'l-ḫımār: Bkz. ebū celsā

ḫāṣṣıyyet: Fonksiyon, tesir.

ḥasv: Bulamaç.

ḫāşā: Kekik (Thymus vulgaris), rahim içinde kekik başına benzer sivilce.

ḥaşāyiş: Kuru otlar. Bkz. ḥaşīş

ḫaşeb, ḫaşebe: Odun, ağaç.

ḫaşebī, ḫaşebiyye: Ağaç gibi, odun gibi; ağaç özelliği, şeceriyyet

ḫaşem: Koku duyusunun yokluğu, anosmia.

ḥaşfeyḳul: Bkz. şeḳāḳul

ḫaşḫāş, ḫaşḫāşe: Gelincik (Papaver); afyon.

ḫaşḫaşe: Hışırdama.

ḫaşḫāş-ı berrī: Boynuzlu gelincik, ḫaşḫāş-ı zebedī (Papaver dubium, Glaucium corniculatum) Bkz. bābülüs

ḫaşḫāş-ı ebyaḍ: Gelincik, ḫaşḫāş-ı bostānī (Papaver somniferum)

ḫaşḫāş-ı zebedī: Ḥamāsūs, ḫaşḫāş-ı berrī (Heracleum gummiferum, Papaver spumemum) Bkz. bābülüs

ḫaşḫāşī: Bir sütleğen (yetūᶜ) türü, baḥrī.

hāşime: Kemikleriyle kafatasının kırılıp yarılması, kranial kenik kırığı: "Mūḍıḥa o şeccedir ki deri ve laḥm munḳaṭıᶜ olup kemik ẓāhir olur. Ve hāşimede kemik dahi kırılıp pārelenir." (244a)

ḫaşin, ḫaşine: Sert; düz olmayan.

ḥaşīş, ḥaşīşe: Kuru ot..

ḥāşīş: Ermeni veya Fars hekimliğinde kullanılan bir deva.

ḥaşīşetü'l-ᶜaḳreb: Bkz. ṣāmiryūmā

ḥaşīşetü's-suᶜāl: Bkz. suᶜālā

ḥaşīşetü's-sülaḥfāt: Bkz. ālūsen

ḥaşīşetü'z-zücāc: Yapışkan otu, encüre-i sevdā, berdīḳıyās (Parietaria officinalis)

ḫāşiye: Elbisenin dolgulu iç kısmı.

ḥāşiye: Kenar.

ḥaşḳanḳul: Bkz. şeḳāḳul

ḥaşrece: Ölüm sırasında veya boğulurken sesi gargara etmek.

ḥaşv: Dolgu; tampon; yaraya dolgu yapmak.

ḥaṭab: Odun.

ḫaṭar: Tehlike.

ḫaṭar-nāk: Tehlikeli, korkunç, tehlikeli, hevl-nāk, meḫūf.

ḫaṭāṭīf devāsı: Terkibinde enīsūn, bezr-i kerefs, nānḫāh, iẕḫir, sūsen-i āsmāncūnīnin aṣlı, dār-ı ṣīnī, ḥamāmā, zerāvend-i ṭavīl, şebb-i Yemānī, bezr-i ḥarmel, mürr, aṣlu's-sūs, selīḫa, zaᶜferān, maᶜcūn-ı ḳarḳūmġamā, bezrü'l-verd, verd-i yābis, ḳusṭ, remādu'l-ḫaṭāṭīfü'l-ḥadīs̱, neşāstec, sünbül, ᶜafṣ-ı ficc bulunan ilaç.

ḫaṭāṭīf: Kırlangıçlar. Bkz. ḫuṭṭāf

ḫaṭb: İş, emr, hāl, şeʾn.

ḫatb: İş, mesele.

ḥatf: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

ḫaṭf: Kapmak, süratle zabtetmek; kamaştırmak.

ḫaṭīʾāt: Hatalar.

ḫaṭīf: Alıcı, hızlı netice verici.

ḫātim: Yara üzerinde derinin oluşmasını sağlayan ilaç: "ᶜÖrf-i eṭıbbāda ḫātim o devādır ki deriyi ve cildi bitirir ve ḳurḥayı o bitirdiği deri ile örtüp ḳurḥanın ruṭūbetini seyelāndan menᶜ edip ve deri bitmezden muḳaddem ḳurḥada ḫuşkrīşet iḥdās edip ḳurḥanın ruṭūbetini cereyāndan cildi inbāttan muḳaddem dahi menᶜ eder." (126a); "Ḫātim devānın şānı budur ki o devā müceffif olur, tecfīfi ḥasebiyle cirāḥatin saṭḥını kurutup üzerinde ḫuşkrīşet iḥdāṡ eder ve cild-i ṭabīᶜī nābit olunca ḳadar ḫuşkrīşet ḥasebiyle cirāḥati āfāttan ḥıfẓ eder. Ve ḥarāret ve bürūdette muᶜtedil olan devānın küllīsi bilā-lezᶜ müceffif olur." (138b)

ḥatiyye: Sıkıca kavrama.

ḫatm: Deri bitirmek. Bkz. ḫātim; mühürlemek.

ḫaṭm: Hayvanların burun ucu.

ḫaṭmī: Hatmi, mülūḫıya'ş-şecere, verd-i aḥmer (Althaea officinalis)

ḫaṭṭ: İnmek, ḫafḍ; indirmek, inzāl, iḥdār.

ḥatt: Ovuşturmak.

ḫaṭṭ: Yazı.

ḫaṭṭ-ı inᶜikās: Yansıma çizgisi.

ḫaṭṭ-ı istivā: Ekvator çizgisi, muᶜaddilü'n-nehār: "Ve küre-i arḍı cenūb ve şimāle taḳsīm eden dāire-i ᶜaẓīmeye ḫaṭṭ-ı istivā tesmiye olunur." (40b)

ḫaṭṭ-ı iᶜtidāl: Bkz. ḫaṭṭ-ı maşrıḳ u maġrib

ḫaṭṭ-ı maşrıḳ u maġrib: Doğu ve batı çizgisi, ḫaṭṭ-ı iᶜtidāl: Ve dāire-i ufḳ muᶜaddil-i nehārı iki noḳṭada teḳāṭuᶜ eder, o noḳṭanın birine noḳṭa-i maşrıḳ ve birine noḳṭa-i maġrib derler ve beynehümāda vāṣıl olan ḫaṭṭa ḫaṭṭ-ı maşrıḳ u maġrib derler, ḫaṭṭ-ı iᶜtidāl dahi derler." (41b)

ḫaṭṭ-ı şuᶜāᶜ: Işın çizgisi, hattı.

hav: Hav, ziʾbir; bitkilerde tüy, zeġab.

ḫāv: Hav.

ḫavā: Açlık, cūᶜ; boş.

havā: Hava: havā-i müstenşaḳ, havā-i ṣāliḥ, havā-i mürevviḥ, havā-i fāside, havā-i muḥīṭ

ḥavācib: Engeller; zarlar; kaşlar. Bkz. ḥācib

ḥavāciz: Bkz. ḥāciz

ḥavādd: Keskin tabiatlı, ḥādd olan ilaçlar.

ḫavāfī: Bkz. ᶜāhin

havā-i ᶜafine: Kokuşmuş hava. Bkz. riyāḥ-ı ᶜafine

havā-i bārid: Soğuk hava.

havā-i ġalīẓ: Duman ya da buhardan yoğun olan ve yıldızların bu

yoğunluktan görülemediği kapalı hava: "Havā-i ġalīẓ müteşābihetü'l-eczā olur yaᶜnī havāda her ṭaraftan ġılẓat olup bi'l-cümle eczāları ġalīẓ olur." (38b)

havā-i ḥārr: Sıcak hava.

havā-i kedir: Bulanıklığı yıldızların bir kısmını görmeye engel olmayan seviyede olan kapalı hava: "Havā-i kedir o havādır ki havānın baᶜḍı maḥalli ġalīẓ ve maḥall-i āḫerinde ġılẓat olmaya." (38a)

havā-i mekşūfe: Açık hava.

havā-i muḫtebese: Kapalı hava.

havā-i raṭb: Nemli hava.

havā-i yābis: Kuru hava.

ḥavāmıḍ: Ekşi nesneler

ḥavāmil: Gebe kadınlar, ḥabālā

ḫavānīḳ: Difteriler; boğazda nefes ve yutkunma zorluğuna yol açan hastalıklar. Bkz. ḫunāḳ

ḥavāṣıl: Kuş kursakları.

ḫavāṣṣ: Seçkin kimseler, ilim erbabı.

ḥavāss-ı bāṭıne: İç duyular: ḥiss-i müşterek, ḫayāl, müfekkire- müteḫayyile, ḳuvve-i ḥāfıẓa-ı ḳuvve-i müẕekkire

ḥavāss-ı ẓāhire: Dış duyular: ḳuvvetü'l-ibṣār, ḳuvvetü's-semᶜ, ḳuvvetü'ş-şemm, ḳuvvetü'ẕ-ẕevḳ, ḳuvvetü'l-lems.

ḫavāṭır-ı vāhiye: Bkz. ḥadīs̱-i nefs

havāyī: Hava rengi.

ḥavāyic: İhtiyaçlar.

ḥavel: Şaşılık, göz hangi istikamete yönelirse yönelsin: "el-ḥavel" ᶜaynun ilā eyyi cānibin kāne; "ḳabel" ᶜaynāndan her birinin uḫrā cānibine inḳılābıdır." (114b)

ḫavelān: Geçmek, sürmek.

hāven: Havan.

ḫaver: Zayıflık, zayıf olma, ḍaᶜf.

ḫaver-i Rūmī: Bkz. ḥavez-i Rūmī

ḥavez-i Rūmī: Kara kavak (Populus alba)

ḫavf: Korkmak; korku.

ḫavḫ: Şeftali (Prunus persica)

ḥāvī, ḥāviye: İçeren.

ḫāvī: Boş olan, ḫālī.

ḥavk: Fesleğen, bādrūc (Ocimum basilicum)

ḥavl: Engel olmak, menᶜ.

ḥavl: Yıl, sene.

ḥavlān-ı Hindī: Bkz. ḥuḍaḍ-ı Hindī

ḫavlencān: Havlıcan (Alpinia galanga)

ḥavlī, ḥavliyye: Bir yıllık.

ḥavṣala: Kursak.

havuç: Bkz. cizr

ḫayāl: Beyinde hiss-i müşterek denilen kuvvetin tasavvurlarını saklayan kuvvet: "Ve ḫayāl bir ḳuvvettir ki o ḳuvvet ḥiss-i müşterekte müctemiᶜa olan maḥsūsātı ḥıfẓ eder ve ḥissten ġāib olduktan sonra maḥsūsātı imsāk eder." (30a)

ḫayālāt-ı ṣufr: Gerçekliği olmayan sarı nesneler görmek.

ḫayāşim: Genizler. Bkz. ḫayşūm

ḫaybet: Mahrumiyet, ḫüsrān.

hāyic, hāyice: Hareket eden, kaynaklanan; harekete geçirici.

ḥāyiṭ, ḥāyiṭa: Duvar. Bkz. dīvār, cidār

ḫayḳaṭān: Erkek turaç kuşu. Bkz. dürrāc

ḫayl: At; atlar.

ḥaylūle, ḥaylūlet: İki nesne arasına girerek engel olma.

ḫayş: Kalın keten bezi, üstüpü.

ḫayşūm: Geniz, nasal fossa. Bkz. ḫayāşim

ḫayṭ: İplik, silk: ḫayṭ-ı kettān, ḫayṭ-ı ibrīşim Bkz. ḫuyūṭ

ḫayṭ-ı minşārī: Testere şekilli düğüm atılmış ip.

ḫayṭiyye: Teller.

ḥayy: Diri: "Bir ᶜuḍvun ḳuvā-yı nefsāniyyesi ᶜāṭıle ve bāṭıla olsa lākin ḳuvā-yı ḥayvāniyye zāil olmasa o ᶜuḍva ḥayy ıṭlāḳ olunur." (29a); taze; yeşil.

ḥayyāt: Yılanlar; solucanlar.

ḥayyāt-ı büyūt: Ev yılanları: "Ve ḥayyāttan baᶜḍısı ḥayyāt-ı büyūttur, o ḥayyātın meskeni cüdrān ve dīvār fürceleri olur; bu nevᶜ ḥayyenin semmi cidden ḍaᶜīf olur, maḍarratı ḳalīl olur." (48b)

ḥayyāt-ı dūdiyye: Kurtçuk yavruları.

ḥayyāt-ı ẕübāb: Sinek kurtçukları.

ḥayye: Yılan.

ḥayyen: Canlı olarak.

ḥayyetü'l-mā: Su yılanı. "Ve bir nevᶜ ḥayye dahi ḥayyetü'l-mādır; bunun maḍarratı ḥayye-i büyūttan dahi ḳalīle olur." (48b)

ḥayy-ı ᶜālem: Bkz. seḳūṭūn

ḥayyiz: Mekān; yer tutan.

ḥayyü'l-ᶜālem: Bkz. seḳūṭūn

ḫayzurān: bkz. ās-ı berrī

ḫazāin: Hazineler

ḫazāinī: Belesan yağından terkip edilen bir ilaç: "Keẕālik dühn-i belesān ile mütteḫaẕ olup ḫazāinī tesmiye olunan devānın fiᶜl-i ᶜacībi olur." (410a) Bkz. fānīẕ-i Siczī

ḥaẕāḳat: Ustalık, mahāret, ḫibre; ekşilik.

ḫazān: Sonbahar.

ḥazāz: Saç kepeği, ḥazāz-ı ibriyye, ibriyye: "Ḥazāz bart baştan nuḫāle mis̱ālinde dökülen koğaklardır." (142a); "Ḥazāz" ḥā-ı mühmelenin fetḥiyle eczā-ı ṣıġārdır ki fī-ġayri teḳarruḥin baştan nuḫāle mis̱ālinde taḳaşşür eder ve ona ḥazāz-ı ibriyye tesmiye olunur." (546b)

ḥazāzu'ṣ-ṣaḫr: Kaya yosunu, ciğer otu, bir tür liken, ṭuḥlubu'ṣ-ṣaḫr, ḥınnā-i ḳureyş, abaşḳa (Parmelia perlata): "Türkī lisānında ciger otu derler diye işāret olunmuştur, Latiniyye'de abaşḳa derler ve ehl-i Mıṣr ḥınnā-i ḳureyş derler; yaşlık yerlerde ve çi düşen maḥallerde ṣuḫūr üzerinde ṭuḥluba müşābih bir cismdir ki nebātiyyeti ġālibdir, onda ḳuvve-i cāliye vardır ve bürūdeti şedīddir." (179b)

ḫazef, ḫazefe: Porselen kap kacak, saksı; deniz kabuklusu kabuğu; kabuk: "Ḫazef muṭlaḳ ẕikr olundukta ondan yalnız ġaḍāyir ve kevāir murād olunmaz belki ona ve sāir saksılara şāmil maᶜnā-yı ᶜāmm murād olunur. Ġaḍāyir ṭīn- lāzib-i ḥarrdan mütteḫaẕdır ve kevāir ḳāl-ḫāne ocağıdır." (218a)

ḥaẕer: Sakınmak, kaçınmak, ictināb, taḳiyye, ittiḳā.

ḥazezü'ṭ-ṭīn: Keneye benzer zehirli bir böcek: "Bu dābbenin ayakları kes̱īre ve semmi ḥāddedir onun aḥkāmı ḳamletu'n-nesr aḥkāmı gibidir." (542a)

ḥaẕf: Eksiltmek; koparmak, ḳaṭᶜ.

ḥāẕıḳ: Usta, mahir, tecrübeli, mütebaḥḥir. Bkz. ḥuẕẕāḳ

ḥāzī: Kuşu yerinden uçurarak uçuşundan hüküm çıkaran.

ḥāẕī: Tadı dili ısırıp acıştırıcı.

ḥāẕī: Tadındaki keskinliği dili ısırıp acıştırıcı.

ḫazīne: Bozulmuş et.

ḥaẕḳ: Maharet, ustalık.

ḥazm: Sıkı bağlamak.

ḫazn: Et bozulmak.

ḥaẕv: Hiza, karşı.

ḥaẕy: Tadının keskinliği dili ısırıp acıştırmak.

ḥazz: Kertik.

ḫazz: Tiftik yün.

hebā: Toz, zerre.

hecr: Kesmek; ayrılmak.

hedde, hedet: Yıkılan binadan çıkan ses: "Hedde, binā yıkıldıkta ẓāhir olan ṣadādır." (253b)

hedīr: Feryat edici.

hedm: Yıkmak.

hefṭārġān: Bkz. ḳafṭārġān

hefyārcān: Bkz. ḳafṭārġān

helāset: Zayıf olmak.

helhel: Zehir; kurtboğan (Aconitum anthoraor, Aconitum napellus) veya sütleğen (Euphorbia officinalis) veya bir başka şeyin zamku: "Ve iddiᶜā olunduğu üzere helhel bīşin veyāḫūd ferbiyūnun veyāḫūd ḳurūn-ı sünbülün veyāḫūd şeyᵓ-i āḫerin ṣamġıdır." (529b)

helhele: Doku gevşemek

helīlec: Helile otu, ihlīlic, ihlīlec (Terminalia chebula)

helīlecāt: Bkz. ihlīlecāt

helīlec-i aṣfer: Sarı helile otu (Terminalia citrina)

helīlec-i esved: Kara helile otu (Terminalia chebula)

helīlec-i Kābülī: Kara helile otu (Terminalia chebula)

helīlec-i Ṣīnī: Bir helile türü.

heliyyet: Varlık, vücut.

helümme cerren: Ve diğerleri, diğerleri de bunun gibi: "Ve helümme cerren demek ilā āḫirihi demek maᶜnāsınadır." (65a)

helyūn: Bkz. hilyevn

hemīn: Hemen.

hemm: Hüzün: "Yaᶜnī hemm bir keyfiyyet-i nefsāniyyedir ki rūḥun ve ḥarāret-i ġarīziyyenin

merreten bāṭına ve tāreten uḫrā ẓāhire ve ḫāric-i bedene ḥareketi o keyfiyyete tābiᶜ olur, ḫayr ile şerr beyninde müşterek bir emrin ḥudūs̱u ḥasebiyle." (46a)

hemmiyye ḥummā: Bkz. ḥummā-ı yevm-i hemmiyye

hendām: Endam: "Mühendem" "hendām"dan ism-i mefᶜūldür, "hendām" "endām"dan muᶜarrebdir, "hindās" ve "hindāz" "endāze"den muᶜarreb olduğu gibi." (396b)

henīʾ, henīʾe: Sıkıntısızca kolay olan.

henīʾeten: Sakince, kolayca.

her bār: Her defasında.

herāṭūs: Eşek marulu, herḳalūs (Onosma echioides) Bkz. ebū celsā.

herāyis: Et ve buğday mamul yemek, herise.

hereb: Ürkmek, ürküp kaçmak, firār.

herem: İleri derecede yaşlılık, kocalık, pīrlik.

herfelūs: Bkz. hūfīlūs

herim, herime: Yaşlı, müsinn.

herīse: Keşkek.

herm-i mecūs: Semiz otu?

herneve: Aloexylon agallochum, ḳarneve.

herṭamān: Bkz. hezār-ṭamān

heşām: Kuru otlar.

heşāşet: Ufalıp dağılma, kırılganlık.

heşḳanḳul: Bkz. şeḳāḳul

heşm: Kırıp ufalamak.

heşş, heşşe: Gevşek, yumuşak, dağılıcı.

heşş: Yumuşak, gevşek; kuru ye da donma özelliğinden dolayı hafif bir sıkma ile ufalıp dağılan ilaç: "Ammā heşş o devādır ki ḍaġṭ-ı yesīr ile yaᶜnī azacık sıkmak ile eczā-i ṣıġāra mütecezzī ve münḳasım ola ve onda yübūset veyāḫūd bir nevᶜ cümūd ola, ṣabır-ı ceyyid gibi." (137a)

heşt-dehān: Aloexylon agallochum?

hetk: Yırtılma; kasta yırtılma: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜaḍalenin eczāsında olur ise, o vech ile olan teferruḳ ᶜaḍalenin ṭarafında olur ise ona hetk derler gerekse teferruḳ ᶜaḍalin ᶜaṣabesinde ve gerekse veterinde olsun." (32a)

hevāmm: Zehirli böcek ve sürüngenler: "Hevāmmı yaᶜnī muḍırre olan ılan ve ᶜaḳreb ve mūẕī böcek mis̱lli ḥaşerātı." (143a)

hevdec: Deve üzerine binip oturmak için yapılan mihaffe. Bkz. ᶜamāriyāt

hevīnen: Yumuşakça, sakince.

hevl-nāk: Korkulu, korkunç, tehlikeli, ḫaṭar-nāk, meḫūf.

hevmü'l-mecūs: Ebucehil çalısı (Ephedra distachya)

hevn: Kolay.

heyʾāt: Vaziyetler, biçimler, evḍāᶜ.

heyḍa: Mide bozulmasından ileri gelen kusma ve ishal; kolera: "Ammā heyḍa ġayr-i münhaḍı-

me olan mevādd-ı fāsidenin miʿā ṭarīḳinden infiṣāle ḥareketi olur, dāfiʿa o mevādd-ı fāsideyi ʿunf-la bedenden defʿ eder ve o ṭarīḳa ḥiddet ile terācuʿ eder.” (384b)

heyecān: Hareket etmek, s̱everān.

heyʾet: Hāl, şekil, suret, vaziyet: heyʾet-i terkībiyye, heyʾet-i mizāc, heyʾet-i aṣliyye

heyfelīmūn: Bir alıç türü, selṭıyūn, tuffāḥ-ı berrī. Bkz. zuʿrūr

heykel: Heykel.

heyrūn: Bkz. temr-i heyrūn

heyūfāḳasṭīdās: Bkz. heyūfeḳīṭīdās

heyūfārīḳūn: Bkz. ūfārīḳūn

heyūfeḳısṭīdās: Bkz. heyūfeḳīṭīdās

heyūfeḳıṭīdās: Bkz. heyūfeḳīṭīdās

heyūfeḳīṭīdās: Yer narı, ūfāḳasṭīdās, heyūḳasṭīdās, heyūfeḳısṭīdās, heyūfeḳıṭīdās, heyūfesṭīdās, heyūfāḳasṭīdās (Cytinus hypocistis) Bkz. liḥyetü't-teys, ṭurs̱ūs̱

heyūfesṭīdās: Bkz. heyūfeḳīṭīdās

heyūḳasṭīdās: Bkz. heyūfeḳīṭīdās

hezār-ceşān: Bkz. fāşerā

hezār-ṭamān: Herṭamān (Avena sativa)

hezl: Zayıf olmak.

hezm: Dağıtmak, perişan etmek.

hezz: Hareket ettirmek, irʿād.

ḥıbāl: Belalar, afetler; ipler.

ḥıcā: Akıl; anlayış.

ḥıcāre: Taşlar. Bkz. ḥacer

ḫıḍāb: Kına; saç boyası.

ḫıḍābāt: Kınalar, saç boyaları.

ḫıff: Hafif.

ḥıfẓ: Koruma, muhafaza, ṣıyānet; Bkz. şuʿūr

ḥıfẓ: Korumak, ṣıyānet, ḥimāye, ḥirāset, ṣavn, ḍabṭ. Bkz. şuʿūr

ḥıḳd: Kin; kin tutmak.

ḫılāl: Diş veya kulak temizleme için kullanılan çöp; iki nesne arasındaki aralıklar.

ḫılāl: Hasletler, ḫıṣāl.

ḫılāl-i Meʾmūnī: Bkz. iẕḫir

ḫılāllamak: Kürdan gibi şeylerle dişi temizlemek.

ḫılāṭ: Karışma, kaynaşma, birleşme.

ḫılʿatān: Bkz. ḥabaḳ-ı cebelī

ḥıllīt: Bkz. ḥıltīt

ḫılṭ: Gıdanın midede hazmdan sonra kanla karışık dönüştüğü safrā, balgam ya da sevdā sureti, keymūs, ruṭūbet-i ūlā: “Ġıdā miʿdede ṭabḫ oldukta keşk gibi suyu ve laṭīfi üzerinde ve s̱üflü altında olur. Üzerinde olana keylūs derler, altında olana s̱üfl derler. Ve o keylūs müncez̠ib olup kebidde ṭabḫ oldukta ona ḫılṭ derler ve keymūs dahi derler ve ruṭūbet-i ūlā dahi derler.” (92a)

ḫılṭ-ı aṣfer: Bkz. ṣafrā

ḫılṭ-ı esved: Bkz. sevdā

ḫılṭ-ı maḥmūd: Midede gıdanın hazmdan sonra kanla karışık olarak dönüştüğü safrā, balgam ya da sevdā suretinde her bir uzvda bir kanla karışık cüz olarak bulunan hılt.

ḥıltīt: Baldırgan (Ferula asafoetida) zamkı, ḥıllīt. Bkz. encudān

ḥımār: Eşek. Bkz. ḥamīr

ḥıml: Yük.

ḥımmaṣ, ḥımmaṣa: Nohut (Cicer arietinum)

ḫımsen: Beş günde bir.

ḥımye: Perhiz.

ḥınnā fāġıyesi: bkz. fāġıyetü'l-ḥınnā

ḥınnā: Kına çiçeği (Lawsonia alba)

ḥınnā-i ḳureyş: Bkz. ḥazāzu'ṣ-ṣaḫr

ḫınṣır: Serçe parmak, kiçi parmak.

ḥınṭa: Buğday, gendüm, ḳamḥ (Triticum vulgare)

ḥınṭa-i maġsūle: Kabuğu soyulduktan sonra suda birkaç kere şişinceye kadar bırakılan buğday: "Ḥınṭa-i maġsūle o buğdaydır ki taḳşīr olunur ve su içinde naḳᶜ olunup birkaç defᶜa suyu dökülür ve kemāl mertebe müntefiḫa olunca ḳadar suda mekṡ olunur." (175b)

ḥınṭa-i mehrūse: Heriselik buğday.

ḥınṭa-i Rūmī: Bkz. ḫanderūs

ḥıntit: Bkz. ḥulīb

ḫınzīr: Domuz; sıraca hastalığı.

ḫıraḳ: Bez parçaları; hırkalar.

ḥırbā: Kaya keleri, bukalemun, ḫāmālāvun, ummu ḥubeyn (Chamaelon vulgaris): "Ḥırbā bir ḥayvāndır ki dāimā şemse istiḳbāl edip şems ile maᶜan deverān eder." (48a)

ḫırbān: Erkek toy kuşları. Bkz. ḫareb

ḫırḳa: Bez parçası, çaput; hırka.

ḥırmān: Mahrumiyet.

ḫırnıḳ: Hz. Muhammed'in zırhlarından birinin ismi.

ḫırvaᶜ: Hint yağı bitkisi, kene otu (Ricinus communis)

ḫırvaᶜ-ı ṣīnī: Bkz. dend

ḥırz: Koruma, himaye; sığınak.

ḫıṣā: İğdiş etmek.

ḫıṣāl: Hasletler, ḫılāl.

ḫıṣām: Düşmanlık.

ḫıṣb: Bolluk, reḫā; rahatlık, ferahlık

ḥıṣn: Korunaklı yer.

ḥıṣrım: Üzüm koruğu.

ḥıṣrımiyye: Koruk ve koruk gibi ekşi olanlar.

ḫıṡy: Tezek, sığır tezeği.

ḫıtān: Sünnet.

ḫıvān: Tepsi, sini.

ḥıyāḍ: Havuzlar, suyun toplandığı mahaller.

ḫıyār: Hayırlılar, iyiler.

ḫıyār: Salatalık, hıyar, ḳaṡed (Cucumis sativa)

ḫıyārcenber: Bkz. ḫıyārşenber

ḫıyārşenber: Hıyārşenber, ḳıṡṡā-i kebīr, ḫıyārcenber (Cassia fistula)

ḫıyāṭa: Dikmek, dikiş yapmak.

ḫızāne: Hazine.

ḥibr: Bkz. zācu'l-ḥibr

ḫibre: Hakkıyla vukufiyet, ḥaẕāḳat.

ḥicāb: Sargı; zar, kabuk: "ᶜÖrf-i eṭıbbāda ḥicāb bi'l-cümle ġışāya ve ṣıfāḳa ıṭlāḳ olunur." (445b)

ḥicāb-ı ġalīẓ: Beyin dokusunu ve omuriliği çevreleyen dokunun en kalın ve en dıştaki katmanı, dura mater.

ḥicāb-ı ḥāciz: Diyafram, göğüs boşluğunu karın boşluğundan ayıran kas: "Ālāt-ı ġıdā yaᶜnī miᶜde ve kebid ve emᶜā ve ṭıḥāl bi'l-cümle üç kat maḥfaẓa içinde maḥfūẓa olur. O ālāt cānibinden maḥfaẓa-i evvele s̱erb ve ikinciye ṣıfāḳ ve üçüncüye merāḳḳ derler, bunlara ḥicāb-ı ḥāciz tesmiye olunur, ālāt-ı teneffüs ile ālāt-ı ġıdā beyninde ḥāciz ve ḥāil olduğu için. Ḳalb bunların h̲āricinde olur." (65b)

ḥicāb-ı ḥāciz-i s̱elās̱e: s̱erb-i şaḥmī (omentum), ṣıfāḳ (perition) ve merāḳḳ (hypochondrium): "Ālāt-ı ġıdā yaᶜnī miᶜde ve kebid ve emᶜā ve ṭıḥāl bi'l-cümle üç kat maḥfaẓa içinde maḥfūẓa olur. O ālāt cānibinden maḥfaẓa-i evvele s̱erb ve ikinciye ṣıfāḳ ve üçüncüye merāḳḳ derler, bunlara ḥicāb-ı ḥāciz tesmiye olunur, ālāt-ı teneffüs ile ālāt-ı ġıdā beyninde ḥāciz ve ḥāil olduğu için. Ḳalb bunların h̲āricinde olur." (65b)

ḥicāb-ı munşıf: Bkz. ġışā-i munṣıf

ḥicāb-ı mücellil: Ġışā-i raḳīḳ ile ġışā-i ġalīẓ, dura mater ve pia mater.

ḥicāb-ı raḳīḳ: Beyin ve omuriliği saran üç zardan en içteki ince zar, pia mater.

ḥicāb-ı ṣulb: Beyin dokusunu ve omuriliği çevreleyen dokunun en kalın ve en dıştaki katmanı, dura mater.

ḥicāl: Zifaf odaları.

ḥiḍāne: Kuluçka.

ḥiddet: Keskinlik, tizlik, ḥarāfet.

h̲iffet: Hafiflik.

ḥikāye: Benzemek; anlatmak.

ḥikke: Deri kaşıntısı, prurit, gicik, şiddetli kaşıntı, ḥukāk

h̲ilāf: Keçi söğüdü (Salix caprea). Bkz. behrāmec; aksi hāl; görüş ayrılığı.

h̲ilāf-ı ᶜādet: Beklenilenin aksine.

h̲ilāfiyye: İçinde söğüt (Salix caprea) olan nesneler.

hilālī: Hilāl biçiminde.

hilālī: Uzuvda uzunlamasına yayımsı olan kopma, kırılma, ḳaḍībī: "Ve ṭūlen ẕāhib olana müşaṭṭab tesmiye olunur ve ṭūlen ẕāhib olan kesrede istiᶜrāḍ dahi olursa ona hilālī tesmiye olunur ve ḳaḍībī dahi ıtlāḳ olunur." (522a)

h̲īlān: Benler.

ḥilbāb: Bkz. ḥāblāb

ḥīle: Tedbir, çare. Bkz. ḥiyel

h̲ilfe: Besinlerin sindirilmeden vücuttan atılması: "H̲ilfe emrāḍ-ı miᶜdedendir, ḳable'l-haḍm ṭaᶜāmın defᶜaten veyāh̲ūd müteḳarriḥan h̲urūcuna derler." (180a)

hīl-i bevvā: Küçük kakule, hāl, h̲īr-i bevvā, hāl-i bevvā (Elettaria cardamomum): "Ḥācī Paşa der ki hīl-i bevvā - هيل بوا ve hāl-i bevvā - هال بوا ve h̲īr-i bevvā - خير بوا bu üçü dahi ḳāḳulenin ṣıġā-

rının ismidir ve o ṣıġāra sūsmīn - سوسمين dahi derler. İntehā. Ve ṣıġār olan ḳāḳule mercimek ḥacminde olur ve ona dişi ḳāḳule derler ve kebīrine erkek ḳāḳule derler." (166a)

ḥilve: Burunda papuç şeklinde olup taşlaşmış yara: "اَلْحِلْوُ [el-ḥilv] (bi'l-kesr) خف صغير نسيج به Kezā fi'l-*Ḳāmūs*. "Ḥilve" ismi ile muḥarrere bir ḳurḥaya kütüb-i ṭıbbda müṣādif olunmamıştır. Ġālib-i ḥāl budur ki *Muʿālecāt-ı Buḳrāṭiyye'*de bu faṣl mevḍiʿinde bir ḳurḥa īrād edip der ki الباب الثاني في البثور التي يخرج ويستحجر فيها حتى يصير بصورة الثأليل Ẓāhir budur ki o müteḥaccir olan faḍl ḫuff-ı mensūcun bih şeklinde olmakla ona ḥilve tesmiye oluna. "Ḥilv" nessāclar vaḳt-i nescde ayaklarına giydikleri ḫuff-ı ṣaġīrdir." (289b)

ḥilye: Süs.

hilyevn: Kuşkonmaz, meyān, asfārāġas, mevāḳīnūs, mārşūye, helyūn, fādsūnec, miyan (Asparagus officinalis)

ḥimāye: Korumak, ṣavn, viḳāye.

himūrīdūs: Basurdan kan gelmek, hemeroit. Bkz. bevāsīr

himyānāt: Bele bağlanan kuşaklar, kemerler.

ḥīn: Zaman, esna.

hinā: Katran.

hindebā: Hindiba, yaban marulu (Cichorium endivia) Bkz. ṭaraḫşeḳūḳ

Hindī nīlūfer: Bkz. ūsbīd

ḥinen-baʿde-ḥīn: Zaman zaman.

hirāş: Birbirine düşürmek, iġrā eylemek, üşkürmek.

hirāve: Kısa sopa: "Hirāve bir ʿaṣāyı ḳaṣīrdir ki onun ṭūlü ʿaḍud ṭūlünde veyāḫūd eḳall veyāḫūd ondan aṭvel, olur." (519b)

ḥirfet: Meslek, ṣanʿat.

ḫīr-i bevvā: Bkz. hīl-i bevvā

ḫīrī: Şebboy, menṯūr (Cheiranthus cheiri): "Ḫīrī şebboy dedikleridir ki ona menṯūr dahi derler." (237a)

ḥirrīf, ḥirrīfe: Tadı ısırıcı, yakıcı.

ḥirrīf-i muḥterıḳ: Yanmış safra: "Ḥirrīf-i muḥterıḳ" yaʿnī ṣafrā-i muḥterıḳ demektir." (254a)

ḫīrūniyye: Şark çıbanı, leishmania:"Ḫīrūn" ḫā-i muʿceme ile bir ṭabībin ismidir, ʿasiretü'l-indimāl bir nevʿ ḳurḥa evvelā ona ʿārıḍ olup o ḳurḥaya evvelā tefaṭṭun edip ve evvelā o ʿilāc etmekle ona ḫīrūniyye tesmiye olundu." (512a)

ḥirẕevn: Kaya keleri, keler, ḍabb (Agama)

ḥisāb: Hesap.

ḥisbān: Zann, tahmin.

ḥiss-i müşterek: Ortak duyu, beyinde ses, koku, hareket, dokunma gibi duyuları toplayarak tasavvur eden kuvvet.: "Ḥiss-i müşterek o ḳuvvettir ki maḥsūsātın küllīsi ona teʾeddī edip o ḳuvvet maḥsūsātın ṣūretinden münfaʿil olur yaʿnī maḥsūsātın ṣūreti o

ḳuvvetin maḥallinde mürtesime ve münteḳışe olur ve maḥsūsāt onda müctemiᶜa olur." (30a)

ḫiṡy: Tezekler.

ḥīṭān: Duvarlar; bağ ve bahçeler. Bkz. ḥāyiṭa

ḥiyel: Tedbirler, çareler. Bkz. ḥīle

ḥizā: Bkz. zūferā

ḥizām: Şerit, kolan.

Ḫorāsānī tere: Bkz. bādrūc

ḫorūs ḫuṣyesi: Moringa meyvesi (?)

ḫorūs: Horoz. Bkz. dīk, düyük, düyūk

ḥubārā: Toy kuşu.

ḫubbāz, ḫubbāzā: Ebegümeci, mülūḫıyā, mülūkiye (Malva rotundifolia, Malva silvestris): "Denildi ki ḫubbāzā mülūḫıyā-nın bir nevᶜidir. Ve baᶜḍı āḫer dedi ki ḫubbāzā berrī ve mülūḫıyā bostānīdir. Ve ḫubbāzādan bir nevᶜ vardır ki ona mülūḫıya'ş-şecere derler ve o nevᶜ ḫubbāzā ḫaṭmī denmekle maᶜrūftur." (218b)

ḫubbāz-ı cāff: Kuru ebegümeci.

ḥublā: Gebe kadın, ḥāmile. Bkz. ḥabālā

ḫubṡ: Yaramazlık, fesatlık.

ḫubṡ-i nefs: Mide bulanmak.

ḥubūb: Haplar; kabarcıklar.

ḥubūban: Hap hālinde.

ḫubz: Ekmek, nān, etmek. Bkz. bülkend, perāzde, zelābī, züvān-ı kebṡī

ḫubz-ı ᶜacīn-i faṭīr: Mayasız alelade ekmek: "Muṣannif "ḫubz-ı maṭbūḫ" ile nuḫālesi iḫrāc olunmuş ve māye katılmış ve nuḍcunda icāde olunmuş ḫubz murād eder ve "ḫubz-ı ᶜacīn-i faṭīr" ile māye katılmamış ve cevdet-i nuḍcu olmayan ḫubzu murād eder." (206a)

ḫubz-ı faṭīr: Mayasız ekmek, ḫubz-ı ᶜacīn-i faṭīr.

ḫubz-ı fetīt: Kuru parça ekmek.

ḫubz-ı fürnī: Fırın ekmeği.

ḫubz-ı ḫuşkārī, ḫubz-ı ḫuşkār: Kepekli ekmek, ḫuşkār.

ḫubz-ı ḥuvvārā: Suyla ıslatıldıktan sonra kabuğu giderilen buğdaydan elde edilen undan yapılan ekmek: "اَلْحُوَّارَى [el-ḥuvvārā] (ḥā-i mühmelenin ḍammı ve rā-i mühmelenin fetḥi ve vāvın teşdīdi ile) o ḥınṭadır ki su ile ıslatılıp daḳḳ olunmakla kabuğu izāle olunduktan sonra ṭaḥn oluna." (175b)

ḫubz-ı ḳaṭāyıf: Kadayif unu.

ḫubz-ı maġsūl: İçi alınmış ekmeğin üzerinden bir gece geçtikten sonra sıcak suda ıslatılmış hāli, bu ıslatma sürekli tekrarlanır "Ve ḫubzu ġaslin ṣıfatı budur ki ḫubz-ı bāyitin lübābı aḫẕ olunup mā-ı ḥārrda naḳᶜ olunur ve baᶜdehu ḫubz üzerine ᶜālī olan su ṣabb olunup üzerine mā-ı ḥadīd ṣabb olunur ve ḫamīrin ve ġayrinin ḳuvveti o ḫubzdan zāile olunca ḳadar ve ḫubzun intifāḫı ġāyete bāliġ olunca ḳadar ḫubzun naḳᶜı tekrār olunur." (219a)

ḫubz-ı maṭbūḫ: Kepeksiz mayalı ekmek: "Muṣannif "ḫubz-ı maṭbūḫ" ile nuḫālesi iḫrāc olunmuş ve māye katılmış ve nuḍcunda icāde olunmuş ḫubz murād eder." (206a)

ḫubz-ı melle: Sıcak külde pişirilen ekmek: "Ḫubz-ı melle" ıssı kül içinde ṭabḫ olunan ḫubzdur." (219a)

ḫubz-ı meṣḳūb: Bir tür ekmek, taş ekmeği: "Diyār-ı Bekr'den çıkar bir taş vardır, onun üzerinde ᶜacīni ṭabḫ ederler ve ona taş etmeği derler, Cālīnūs'un vaṣf eylediği ḫubza ziyāde muṭābıḳtır." (89a)

ḫubz-ı saḫin: Sıcak ekmek.

ḫubz-ı tennūrī: Saç ekmeği: "Ḫubz-ı tennūrī" ᶜörf-i eṭıbbāda saç etmeğine derler; ḫubz-ı vāḥidin bir ṭarafı saç üzere vaḍᶜ, o ṭaraf nuḍc buldukta ṭaraf-ı āḫer dahi inḍāc olunur." (219a)

ḥuccet: Delil. Bkz. ḥucec

ḥucec: Deliller. Bkz. ḥuccet

ḥucub: Zarlar. Bkz. ḥicāb

ḥuḍaḍ, ḥuḍaḍ-ı Hindī: Teke dikeni, fīl-zehrec (Lycium) usaresi, ḥavlān-ı Hindī

ḥuḍaḍ-ı Mekkī: Kadın tuzluğu (Berberis vulgaris) usaresinin su içinde katılaşana kadar pişirilmesiyle elde edilen ve hilekārlar tarafından ḥuḍaḍ (Lycium) diye takdim edilen terkip. Bkz. enberbāris

ḫuddām: Yardımcılar.

ḫuḍr: Yeşil renkliler.

ḫuḍret: Yeşil olma; morarma.

huḍūm: Hazmlar, sindirmeler. Bkz. haḍm

ḥuḍūr: Hazır olmak, mevcut olmak; huzur, kat.

ḥudūṣ: Oluşma, ortaya çıkma, meydana gelme.

ḫuff: Ayağa giyilen mest, ayakkabı.

ḫuffāş: Yarasa: "Ḫuffāş" ve "ḫuşşāf" rummān vezni üzere ikisi dahi lüġattir, yarasa maᶜnāsınadır." (164b) Bkz. ḫafāfiş

ḫuff-ı ġurāb: Bkz. vedaᶜ

hūfīlūs: Havacıva, herfelūs (Alkanna tinctoria): "Ve İbn Kütbī nüsḫasında herfelūs - هرفلوس yazılmıştır ve hem İbn Kütbī der ki ism-i Yūnānīdir. Baᶜḍılar baḳla-i Yehūdiyyeye ve baᶜḍılar ḫass-ı ḥımāra ıṭlāḳ ederler lākin ḥaḳḳ budur ki herfelūs hindebādan bir nevᶜdir. Ve şincārdır diyenler ġalaṭ eylediler." (166b)

ḥufne: Bir avuç dolusu.

ḥufre: Çukur

ḥufz: Sürat.

ḥukāk: Gicik, kaşıntı, ḥikke.

ḥukākāt: Kaşıntılar.

ḥukemā: Filozoflar.

ḥuḳḳ: Çukurluk; acetabulum bkz. ḥuḳḳu'l-faḫiẕ

ḥuḳḳu'l-faḫiẕ: Kalça kemiğinin dış yan tarafında, femur başının oturduğu yuvarlak çukurluk, hokka çukur, acetabulum: "Ve ḫalfı vely ve taᶜḳīb eden cüzᵓe

ᶜaẓm-ı verik tesmiye olunur. İnsī ṭarafından esfeli vely eden ᶜaẓma ḥuḳḳu'l-faḫiẕ tesmiye olunur onun için ki o ᶜaẓmda bir taḳᶜīr olur ki ona faḫiẕin reˀs-i muḥaddebi dāḫil olur." (16a)

ḥuḳne: Lavman, klisma. Bkz. ḥuḳun

ḥuḳun: Lavmanlar. Bkz. ḥuḳne

ḥulāle: Çözelti.

ḥulbe: Boy (Trigonella foenum) tohumu, şenbelīle

ḫulbetü'n-naḥl: Arıların kovan delikleri ve ağzını sıvamak için yaptıkları siyahımsı bal mumu, pirebolu, vesaḫ-ı kevārīr: "Ḫulbetü'n-naḥl uşşaḳa bedel olur yaᶜnī bal arısının vesaḫı ve çamuru bedel olur, pes ḫulbeden murād pirebolu dedikleri nesnedir ki küvārāt-ı naḥlde olur." (145b)

ḥulīb: Acı çiğdeme (Colchicum luteum) benzeyen bir bitki: "Ḥulīb" devā-i Hindīdir, nebtini āhūlar raᶜy ederler, sūrincāna benzer." (175b); "Lāmdan sonra taḥtında iki noḳṭalı yā ile baᶜdehu bir noḳṭalı bā iledir. Ve ṭabᶜ ile olan nüsḫada ḥādan sonra nūn ve nūndan sonra iki tā ile ḥıntit - حنتت vāḳiᶜ olmuştur. İbn Kütbī nüsḫasında iki noḳṭalı yā bir noḳṭalı iki bā arasında ḥılbīb - حليبب vāḳiᶜ olmuştur. Muḥammed el-Vānī Terceme-i Ṣıḥāḥ'ta der: اَلْحُلَّبُ [el-ḥulleb] (ḥānın ḍammı ve lāmın fetḥi ve teşdīdiyle) bir ottur ki onu ekseriyyā āhūlar otlar; yukālu: تَيْسٌ حُلَّبٌ وَتَيْسٌ ذُو حُلَّبٍ ki تَيْسٌ [teys] teḳe murād āhūnun erkeğidir. Baᶜḍılar eyitti: حُلَّبٌ [ḥulleb] bir sık yapraklı ottur ki yaprağı ġāyet koyu yeşil olur, yer yüzüne döşenir ve kaçan ki bir yerin koparsan sütü akar. İntehā." (175b)

ḥulīb: Sūrincān (Colchicum luteum)ı andıran Hint kökenli bir bitki, ḥıntit.

ḥulḳūm: Bkz. ḳaṣabe-i riye: "Ḥalḳ"a bir vāv ziyāde olunmakla ḳaṣabe-i riyeye ḥulḳūm ıṭlāḳ olunur ve kütüb-i lüġatte dahi bu "ḥulḳūm"un mecrā-yı nefes ve "merī"nin mecrā-yı ṭaᶜām u şarāb olduğu muṣarraḥtır ve teşrīḥe muvāfıḳtır lākin kütüb-i fıḳhiyyeden *Hidāye* ᶜaks üzere ẕikr eder ve Ṣadru'ş-şerīᶜa onu sehve ḥaml eder. Ve Tācü'ş-şerīᶜa der ki ṣāḥib-i *Hidāye* bu ḳavlde *Mebsūṭ*'larda ẕikr olunan ḳavle tābiᶜ oldu velākin ẓāhir olan budur ki ḥulḳūm mecrā-yı nefes ve merī ṭaᶜām ve şarāb mecrāsıdır, ḥattā "إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ" āyeti dahi onu işᶜār eder. İnteḥā. Ve sūre-i Aḫzāb'da "وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ" āyetini tefsīrde Beyḍāvī ve *Keşşāf* ṣāḥib-i *Hidāye* gibi tefsīr ederler. Taᶜaccüb olunur ki bu āyette "ḥulḳūm"un mecrā-yı nefes olduğuna delīl olmak vāḍıḥtır, zīrā ḳalbin ḥulḳūmun medḫali olan ḫancereye ḫurūcu ḥulḳūmun mecrā-yı nefes olmasını iḳtiḍā eder ve hem ḥulḳūm mecrā-yı nefes olduğu müşā-

hedāttan olur. Pes o fuḍalānın kelāmından temeḥḥulāt-ı baᶜīd irtikāb olunmağa ḥācet olur. Ve *Keşşāf*'ın bir temaḥḥulü dahi budur ki "ḥulḳūm"u "ġalṣame" ile tefsīr eder, ġalṣame ise aṣl-ı lisāndan ḥancereye nüzūl eden lisān-ı mizmārın ismidir." (303a)

ḫullet: Yakınlık.

ḥulm: Düş.

ḫulūf: Ağız kokuları.

ḫulūṣ: Pak, temiz olmak; kurtulmak.

ḫulüvv: Boş olmak, aç olma.

ḥulv, ḥulve: Tatlı.

ḫūlyā: Melankoli.

ḫumār: Alkolün neşe ve keyfiyyeti geçtikten sonra ortaya çıkan baş ağrısı.

ḥume: Arı, örümcek gibi hayvanların iğnesi, ibre.

ḥumeme: Meşe kömürü.

ḥumer: Demirhindi (Tamarindus indica); ḳafru'l-Yehūd zifti. Bkz. ḳafr

ḥumeyḳā: Bir tür sivilce: "İbn Tilmīẕ der ki "ḥumeyḳā" büs̱ūrdan bir nevᶜdir ki ona iᶜtidād ve iᶜtibār olunmaz, ammā Şeyḫ kitāb-ı rābiᶜde der ki "ḥumeyḳā" cüderī ile ḥaṣbe arasında nevᶜ-i mütevassıṭ bir şeyʾdir." (40b); "Ḥumeyḳā" cüderīden bir nevᶜdir ki onda beyāḍ ve kebīr ḥabbeler olur ve müteferriḳa olmakla ᶜaddi mümkin olur ve ᶜalīlin ᶜaḳlı s̱ābit ve nefsi ḳaviyye olur ve onda ᶜufūnet ve ḥummā olmaz, bināen ᶜaleyh tevehhüm olunur ki cereb aṣnāfındandır, cüderī değildir ve bu ṣınf cidden selīm olur. Ber-vech-i terceme-i *Esbāb ᶜAlāmāt*." (477b)

ḥumeyyā: İçkinin yol açtığı çakırkeyiflik.

ḥumḳ: Bunama; bönlük, ahmaklık, fikrin noksanlığı**:** "Ve ḳuvve-i fikr ü taḥayyülün fesādından dahi dimāġın aḥvāline istidlāl olunur. O fesād buṭlān ḥasebiyle olur ise ona ẕehāb-ı ᶜaḳl derler ve eger ḍaᶜf ḥasebiyle olur ise ona ḥumḳ derler." (226b) Bkz. ruᶜūnet

ḥumlān: Kuzular.

ḥumlān: Vajen ve anüste kullanılan fitiller, ilaçlar, ḥamūlāt. Bkz. ferzice

ḥummā: Humma, sıtma, malarya: "Ḥummā-ı ribᶜ bir gün aḫẕ eder, iki gün terk eder. Ḥummā-ı ḫumus bir gün aḫẕ eder, üç gün terk eder. Ḥummā-ı sids bir gün aḫẕ eder, dört gün terk eder. Ve sübüᶜ bir gün aḫẕ eder, beş gün terk eder." (82a)

ḥummāḍ, ḥummāḍa: Kuzukulağı (Rumex)

ḥummāḍ: Ekşi olanlar. Bkz. ağaç kavunu ḥummāḍı

ḥummāḍ-ı berrī: Kuzukulağı (Rumex crispus), sılḳ-ı berrī

ḥummāḍ-ı ütrücc, ḥummāḍu'l-ütrücc: Ağaç kavunu ekşisi. Bkz. ağaç kavunu ḥummāḍı

ḥummā-ı ᶜafine: Bkz. ḥummā-ı ḫabīs̱e

ḥummā-ı ᶜaraḍ: Ateşli hastalığın belirtisi olan ateş.

ḥummā-ı balġam, ḥummā-ı balġamiyye: Balgam kaynaklı ateş, emġīrnūs: Bu ḥummāya emġīrnūs tesmiye olunur. Ve bu ḥummā balġam-ı zücācī ve balġam-ı ḥāmiḍden ḥādis̱ oldukta onda berd cidden kes̱īr olur ve zücācīnin nāfiḍi eşedd olur velākin onun nāfiḍi defᶜaten ibtidā eylemez belki ḳalīlen ḳalīlen eṭrāfta ẓuhūr eder ve baᶜdehu bürūdet s̱elc ḥaddine bāliġ olur, onun süḫūneti ḳabūlü ᶜusret ile olur ve defᶜaten süḫūneti ḳabūl eylemez." (468b)

ḥummā-ı dāime: Bkz. ḥummā-ı lāzıme

ḥummā-ı dıḳḳ: Her gün bilhassa öğleden sonra ve akşamları tekrarlayan ateş, hektik ateş: "Ve eger ḥarāret-i ġarībe evvelā aᶜḍā-i aṣliyyeye teşebbüs̱ eder ise ona ḥummā-ı dıḳḳ derler." (455a)

ḥummā-ı ġayr-i müfārıḳa: Bkz. ḥummā-ı lāzıme

ḥummā-ı ġıbb: Gün aşırı beliren ateş, ṭarīṭāvus, ṭavīṭāvus.

ḥummā-ı ḫabīs̱e: Ateşli hastalık, mutlak humma, ḥummā-ı ᶜafine: "Ve Buḳrāṭ veremī olan muṭlaḳan ḥummāya ḥummā-ı ḫabīs̱e tesmiye eyledi gerek ise yevmiyye ve gerek ᶜufūniyye olsun. Ve bu ḥummānın eks̱eri evrām-ı demeviyyeye tābiᶜ olur ve baᶜḍı kerre ḥumrete ve o mis̱lli vereme dahi tābiᶜa olur." (449b)

ḥummā-ı ḫılṭ: Humoral ateş: "Ve eger ḥarāret-i ġarībenin teşebbüs̱-i evvelīsi aḫlāṭa olup baᶜdehu aᶜḍāya fāş olur ise ona ḥummā-ı ḫılṭ tesmiye olunur." (455a)

ḥummā-ı ḫumus: Nöbeti üç gün aradan sonra tutan ateş, quintan fever, trench fever:" Ḥummā-ı ḫumus bir gün aḫẕ eder, üç gün terk eder." (82a)

ḥummā-ı inḳıyāliyūs: Ephiyalus, inbiyālūs: "Bu ḥummāda bāṭında berd ve ẓāhirde ḥarāret olur." (469a)

ḥummā-ı lāzıme: Sürekli, normale inmeksizin devam eden ateş, ḥummā-ı dāime, ḥummā-ı ġayr-i müfārıḳa, les̱ıḳiyye, continued fever, hectic fever.

ḥummā-ı maraḍ, ḥummā-ı maraḍiyye: "Hastalığın sonucu olan ateş: "Ḥummā-ı maraḍiyye bir nevᶜ ḥummādır ki ḥummā ile sebeb-i ḥummānın beyninde bir maraḍ vāsıṭa olmaya ve sebebin kendi dahi maraḍ olmaya." (454b)

ḥummā-ı muḥrıḳa: Hyperpyrexia fever, fārīḳūs

ḥummā-ı muṭbıḳa: Bkz. sünūḫas

ḥummā-ı muvāẓıbe: Her gün başgösteren ateş, quatidian fever.

ḥummā-ı müfettire: Kesintili beliren ateş.

ḥummā-ı nāfiḍ: Titremeli ateş.

ḥummā-ı ribᶜ: Bir gün belirip aradan iki gün geçtikten sonra yeniden beliren ateş, aḳṭīḳūs, quartan fever, kuartan malarya: "Ḥummā-ı ribᶜ bir gün aḫẕ eder, iki gün terk eder." (82a)

ḥummā-ı rūḥiyye: Aşırı ıstıraptan kaynaklanan ruhi depresyon sonucu oluşan ateşlenme.

ḥummā-ı ṣafrāviyye: Safrādan kaynaklanan ġıbb-ı dāire, ġıbb-ı lāzıme ve muḥrıḳa türleri olan ateş.

ḥummā-ı sevdāviyye: Sevdā kaynaklı ateş.

ḥummā-ı sids: Sextan fever: "Ḥummā-ı sids bir gün aḫẕ eder, dört gün terk eder." (82a)

ḥummā-ı sübüᶜ: Septan fever: "Ve sübüᶜ bir gün aḫẕ eder, beş gün terk eder." (82a)

ḥummā-ı şürbiyye: Alkol almaktan kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı verem, ḥummā-ı veremiyye: İnflammatory fever.

ḥummā-ı yevm: Bir gün ve bir gece süren ateş: "Ve eger ḥarāret-i ġarībe evvelā ervāḥa ve ebḫıreye teşebbüs̱ edip baᶜdehu aᶜḍāʾ ve aḫlāṭa fāş olur ise ona ḥummā-ı yevm derler." (455a); "Ḥummā-ı yevmin zevālī serīᶜ olmakla ona lüġat-ı Yūnānīde maḳīmārūs derler. Maḳīmārūs bir düveybbedir ki bir günde hem doğar ve hem doğurur ve hem o günde helāk olur." (456a)

ḥummā-ı yevm-i ᶜaṭaşiyye: Susuzluktan kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i cūᶜiyye: Açlıktan kaynaklanan ve nabızda zayıflık belirtisi ile bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i feraḥiyye: Aşırı sevinçten, ferahlıktan kaynaklanan ve nabızda artış ile belirtisi ortaya çıkan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i fezaᶜiyye: Kederden kaynaklanan, nabzın şiddetlenmesi ile belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i fikriyye: İşler hususunda yoğun duyulan endişeden kaynaklanan ve gözün itidal üzere hareketi, yüzün sararması şeklinde belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ġaḍabiyye: Öfkenin yol açtığı ve yüzün kızarması ve şişmesi, gözde kızarıklık ve zama zaman titreme ile belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ġammiyye: Aşırı ıstırap sebebiyle ortaya çıkan ve idrarda hararet, gözün içeri çekilmesi, yüzde sararma ve nabızda azalma şeklinde belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ġaşiyye: Bayılmaktan kaynaklanan ve kuvvetsizlik, nabızda artış gibi belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ġıdāiyye: Sıcak mizaçlı gıdalardan kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ḥarriyye: Sıcak hava, hamam vs. hararet sebebiyle kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ḥarriyye: Sıcaktan kaynaklamam ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i hemmiyye: Elde edilmek istenen bir nesneye aşırı arzudan kaynaklanan ve gözün öne çıkması, şehvette artış şeklinde belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i imtilāiyye: Dispepsi (toḫme) kaynaklı olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i istifrāġiyye: İshalden sonra oluşan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i istiḥṣāfiyye-i berdiyye: Soğuk hava, soğuk su ile yıkanma sebebiyle kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ḳaşefiyye: Yıkanmamaktan ya da güneşte yanmaktan dolayı deri gözeneklerinin tahriş, kavlama vs. ile kapanmasından kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i seheriyye: Uykusuzlıktan kaynaklanan ve göz kapakların ağırlaşması, testislerde şişme, hazımsızlığın beraberinde getirdiği idrarda bulanıklık şeklinde belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i südediyye: Damar tıkanıklığından kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i ṭaᶜabiyye: Yorgunluktan kaynaklanan ve eklemlerde hararet, beden kuruyken ateş sonrası terleme ve bazen de kuru öksürük belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i vecaᶜiyye: Ağrıdan kaynaklanan ve baş, göz, kulak ağrıları, diş, eklem, el ve ayak ağrıları ya da kolik, basur gibi belirtileri olan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevm-i veremiyye: Vücutta şişliklerden kaynaklanan ve bir gün süren ateş.

ḥummā-ı yevmiyye: Her gün beliren ateş.

ḥummayāt-ı yevm-i nevmiyye vü rāḥiyye: Uyanık olma ve hareketten bazen de uzun süren uyku ve dinlenmeden ileri gelen ve bir gün süren ateş.

ḥumr: Kırmızılar. Bkz. aḥmer

ḥumre, ḥumret: Kırmızılık; bir göz hastalığı; erythema; bir koma durumu; kızarıklık; safrālı şiş, yılancık, erysipelas: "Eṭıbbā māddesi demeviyy-i maḥḍ olan vereme filiġamūnī derler ve ṣafrāvī-i maḥḍa ḥumret derler ve iki mādde cemᶜ olup yaᶜnī dem ve ṣafrādan ḥādiṡ olsa iki ismi cemᶜ edip aġlebi taḳdīm ederler." (32b); "Ḥumret o veremdir ki onun mevāddı dem ile ṣafrā olur." (317b); "Ḥumret ḥā-i mühmele ile bir nevᶜ veremin ismidir, kızıllık maᶜnāsına değildir diye ᶜAllāme taṣrīḥ eder." (59a);

"Ve ḥumretin filiġamūnīden vech-i imtiyāzı budur ki ḥumret vereminin levninde ḥumret olur ve ḥumreti enṣaᶜ olur ve filiġamūnīde olan ḥumret sevāda ve ḫuḍrete māile olur ve deminin eks̱er-i levni ġavrda kāmin olur." (494a)

ḥumret-i filiġamūnī: Maddesi dem ve safrā olan şişlerde ağırlığı safrāda olanlar: "Eger filiġamūnī māddesi olan dem ṣafrādan eks̱er olur ise o vereme filiġamūnī-i ḥumret derler. Eger ḥumret māddesi olan ṣafrā ġālib olur ise ona ḥumret-i filiġamūnī derler." (32b); "Ve ḥumretin filiġamūnīden vech-i imtiyāzı budur ki ḥumret vereminin levninde ḥumret olur ve ḥumreti enṣaᶜ olur ve filiġamūnīde olan ḥumret sevāda ve ḫuḍrete māile olur ve deminin eks̱er-i levni ġavrda kāmin olur." (494a)

ḥumret-i nāṣıᶜ: Safran çiçeğinin telleri kırmızısı, safran kırmızısı.

ḫumūd: Tepkisiz olmak, sakin olmak; ateş sönmek.

ḥumūḍat: Ekşilik.

ḫumūr: Alkoller.

ḫumus: Beşte bir.

ḫunāḳ: Difteri, nefes borusu veya hançerede tıkanma yoluyla meydana gelen boğulma: "Ḫavānīḳ ile ẕebḥanın farḳı budur ki mādde levzeteyne munṣabbe olursa ona ẕebḥa tesmiye olunur ve eger ḥancereye veyāḫūd merīye munṣabbe olursa ona ḫunāḳ derler." (39a) Bkz. ẕebḥa

ḫunāḳ-ı kelbī: Soluk borusunda şiş veyahud başka bir sebepten boğulma yaşayan hastanın sürekli ağzını açıp dilini dışarıya çıkararak boğulma hāli, difteri:"Ammā o ḫunāḳ ki ġāyette redī olup ᶜale'd-devām ağzını açıp ve lisānını delᶜ ve iḫrāca muḥtāc ola, o āfete ḫunāḳ-ı kelbī derler. Ve aṣnāf-ı ḫunāḳtan dāḫil-i ḥancere ᶜaḍalinden ḥādis̱ olan ve dāḫil ve ḫāricde olan veremlerin ḫunāḳına ve feḳārın zevālinden olan iḫtināḳa dahi ḫunāḳ-ı kelbī tesmiye olunur." (299b)

ḫunān: Genizden konuşmak: "Ḫunānla ṣāḥib-i *Ḳānūn*'un murādı kelāmını burnundan söyleyip ḥurūfātı meḫāricinden iḫrāca ḳādir olmamağa derler." (289b)

ḫunfesā: Bkz. ḫunfese

ḫunfese: Donuzlan böceği, osurgan böceği, bok böceği, ḫunfesā.

ḫuns̱ā: Asphodelus tenuifolius.

ḫuns̱ā: Hermafrot.

ḫurᵓ: Dışkı. Bkz. zibl

ḫurāc: Cerahatli yara: "Ve eger verem cemᶜ-i mādde eder ise ona ḫurāc tesmiye olunur. Veremin cemᶜinden murād bāṭın-ı veremde bir mevḍiᶜde mādde-i veremin ictimāᶜı olur, baᶜde'l-ictimāᶜ o mādde nuḍc edip ḳayḥa istiḥāle eder." (132b)

ḫurācāt: Cerahatli yaralar. Bkz. ḫurāc

ḥurāfāt: Tadı ısırıcı ve yakıcı olanlar

ḥurāḳa: Yanık, yanmış; kavrulmuş.

ḥurāḳī: Yakıcı.

ḫurāṭa: Deri şeklinde soyuntu parçası.

ḫurāṭī: Deri şeklinde soyuntu gibi.

ḫurāṭī-i deşīşī: İdrarda iri kavut şeklinde bulunan tortu.

ḫurāṭī-i kirsennī: Karaciğerden ayrılarak idrara dökülen kırmızı renkli burçak cirminde tortu: "Ḫurāṭī-i kirsennī kebidden munfaṣıldır, aḥmerü'l-levn olur, burçak şekli üzere olur, ḥarāret-i ġarībe istīlāsı ile kebidin cirmi teḳaṭṭuᶜ edip burçak gibi cüzᵓler bevl ile mündefiᶜa olur." (87b)

ḫurāṭī-i nuḫālī: Ana organlardan gelerek idrara dökülen kepek gibi soyuntu tortu: "Ḫurāṭī-i nuḫālī o rüsūbdur ki aᶜḍā-i aṣliyyeden taḳaşşür edip nuḫāle gibi müteḳaşşire olan eczālar bevle mündefiᶜa olur." (87b)

ḫurde: Küçük.

ḥurf: Kerdeme, tere otu (Lepidium sativum) tohumu veya su teresi (Nasturtium officinale) tohumu, ḥabbu'r-reşād, lībātūṭīs: "Ḥurf"-ta eṭıbbānın kelāmı muḫteliftir, *Kāmil*-i ᶜAlāī taṣḥīḥ edip der ki ḥurf ḥubūb ve büzūrdandır, ona ḥabbu'r-reşād derler ve reşād onun buḳūlüne derler." (116a)

ḥurf-ı ebyaḍ: Bkz. s̱ālesfīs

ḫurᵓ-ı cebelī: Bkz. lūfās

ḫurᵓ-ı fār: Sıçan dışkısı.

ḫurᵓ-ı ḥamām: Bkz. cūr-ı cendüm

ḥurḳat, ḥurḳa: Yanma, yanık.

ḥurḳat-i bevl: İdrarda yanma, üretrit.

ḥurḳat-i lisān: Dil iltihabı, glossit.

ḥurḳat-i mes̱āne: İdrar kesesi iltihabı, sistit.

ḥurḳat-i miᶜā: Bağırsak iltihabı, kolit.

ḥurḳat-i miᶜde: Mide iltihabı, gastrit.

ḫurmā ağacının beynisi: Bkz. cümmār

hurma göbeği: Bkz. cümmār

ḥurmet: Haramlık; yasak.

ḥurmet-i maḳṭūᶜa: Kesin haramlık.

ḥurr, ḥurre: Temiz, pak topraklı.

ḥurūb: Mücadeleler, harpler.

ḥurūb: Savaşlar, harpler.

ḫurūc-ı maḳᶜade: Rektumun anüsten dışarı çıkması, prolapsus recti, rektal prolapsus.

ḥuruḍ: Bkz. üşnān

ḫurᵓu'ḍ-ḍafādıᶜ: Bkz. ṭuḥlub

ḥurūf: Kenarlar, eṭrāf, cevānib.

ḫurūḳ: Yırtılma.

ḫurᵓu'l-ᶜaṣāfīr: Beyaz çoğan.

ḫurᵓu's̱-s̱aᶜleb: Tilki dışkısı.

ḫūṣ: Hurma yaprağı.

ḫuṣā: Testisler. Bkz. ḫuṣye

ḫuṣa'l-kelb: Orkide (Orchis militaris)

ḫuṣa's̱-s̱aᶜleb: Orkide, sāṭūriyūn (Orchis bifolia, Satyrion-trifolium)

ḫusrev-dārū: Havlıcan (Alpina galanga)

ḫūsūfūrūn: Bkz. īlaḳṭūn

ḫus̱ūret: Sıvı koyulaşmak, katılaşmak, ġılẓat; koyuluk.

ḫuṣyān: İki testis.

ḫuṣye, ḫuṣy: Testis, üns̱eyān. Bkz. ḫuṣā

ḫuşeşā: Kulakların ardındaki yumruca tümsek kemik.

ḫuşkār: Kepekli un: Ve nuḫālesi iḫrāc olunan daḳīḳ semīd tesmiye olunur ve nuḫālesi iḫrāc olunmaz ise ona ḫuşkār derler." (175b) Bkz. ḫubz-ı ḫuşkārī

ḫuşkenānāt: Kuru ekmekler.

ḫuşkrīşāt: Yara üzerindeki kabuklar.

ḫuşkrīşet: Yara üzerindeki kabuk: "Ve cereyān şānından iken cildin yüzünde mesdūd ve maḥbūs olan ruṭūbet-i ṣulbiyyeye ḫuşkrīşet tesmiye olunur." (137b); "Ḫuşkrīşet ruṭūbetin yüzü kaysaklanıp cereyāndan kalmaktır." (134a)

ḫuşşāʾ: Kulakların artlarında olan yumruca tümsek kemik.

ḫuşşāf: Bkz. ḫuffāş

ḫuşūnet: Sertlik; pürüzlülük.

ḫuṭā: Adımlar.

ḫuṭṭāf: Kırlangıç, kırlaguç. Bkz. ḫaṭāṭīf; zehri şiddetli bir yılan, bāsiḳilūs, bāsiḳīlūs: "Bir cinsi o ḥayyedir ki ona melike derler, göz kuyruğu ile naẓar ve laḥẓa ile veyāḫūd ṣavtını ismāᶜ ile ihlāk eder ve o ḥayyeye lüġat-ı Yūnān üzere bāsiḳilūs derler ve bu cinsine dahi ḫuṭāf tesmiye olunur onun levni ḫuṭāf levnine müşābihtir ve ṭūlü bir zirāᶜa ḳarībdir onun lesᶜi iki sāᶜatten muḳaddem melsūᶜu ḳatl eder." (536a)

ḫuṭṭāfī: Bkz. ḫālīdūmiyūn

ḫuṭūṭ: Çizgiler, damar çizgileri.

ḫuṭuvāt: Adımlar.

ḫuṭve: Adım.

ḥuvvārā: Bkz. ḫubz-ı ḥuvvārā

ḫuyūl: Atlar.

ḫuyūṭ: İplik telleri, ipliksi dallar. Bkz. ḫayṭ

ḥūz: Bkz. ḥavez-i Rūmī:

Ḫūz: İran'da Huzistan bölgesi.

ḫūẕe: Sürekli baş ağrısı hastalığı, migren, beyḍa. Bkz. beyḍa

Ḫūzī, Ḥūzī: Yahyā b. Māseveyh.

ḥūzī: Bir sütleğen (yetūᶜ) türü.

ḫūzī: Bkz. ḥūzī

Ḥūzī: Bkz. Ḫūzī

Ḫūzīler, Ḥūzīler: Ḥūzistān eṭıbbāları

ḥuzme: Demet.

ḥuzz: Enine kesilmiş et: "Ḥuzz ḥā-i mühmele ve zā-i muᶜceme vü müşeddede iledir, laḥm-ı ṭavīl maᶜnāsına oldukta ḥā maḍmūm, mā-ᶜadā maᶜnāda meftūḥ olur." (15a)

ḥuẕẕāḳ: Mahir olanlar. Bkz. ḥāẕıḳ

hübūb: Esmek. Bkz. ᶜuṣūf

hübūṭ: İniş, düşüş.

hüdb, hüdbe: Kirpik; saçak, püskül. Bkz. ehdāb

hüdhüd: İbibik, hüthüt kuşu (Upupa)

hüdūʾ, hüdüvv: Sükūn, deᶜa, sakinleşme.

ḥükm-i eks̱erī: Çok kere geçerli olan hüküm.

ḥükm-i küllī: Genel hüküm.

hülām: Bir et yemeği: Et veya paça su ve tuz içinde pişirildikten sonra suyundan damlatılarak arındırılır ve bir kapta içine gereği kadar tahıl katılarak kaynatılır.

hülāmāt: Bkz. hülām

hülāmiyye: Buzağı ve benzerlerinin su ve tuzla kaynatıp daha sonra bakla ve sirke kaynatılmış suda tekrar kaynatma suretiyle yapılan yemek.

hümūm: Keder, acılar, ġumūm. Bkz. hemm

hürmüs: "*Ḳānūn*'un kitāb-ı ḫāmisinde yazıldığı üzere Hürmüs bir nebīnin ismidir lākin baᶜḍı muḥāḍarātta mez̠kūrdur ki hürmüs ḥakīm ve ᶜaẓīm maᶜnāsınadır, İdrīs'e nübüvvet ve ḥikmet ve mülk ve salṭanat cemīᶜan ona verildiği için." (259a)

ḥüsn-i iḫtitām: Bir konuyu ikinci konuya uygun bir hazırlıkla sonlandırmak: "Bir faṣl ḫatm olup faṣl-ı āḫere şürūᶜ ḳaṣd olundukta faṣl-ı evveli faṣl-ı s̱ānīye münāsib olan bir mesʾele ile ḫatm eylemeğe ḥüsn-i iḫtitām derler; *Ḳānūn*'un eks̱er-i fuṣūlünde ḥüsn-i iḫtitāma mürāᶜāt olunmuştur." (125b)

ḥüsn-i ẓann: Güzel düşünme: "Ve ḥüsn-i ẓann bir ḥālettir ki o ḥāleti olan kimse muṭmaʾinn olur ve ḫayra ḳādir olan kimselerden ḫayrı umar ve meʾmūl eder." (62a)

hüvve: Çukur, vehde. Bkz. küvve

hüzāl: Zayıf olmak, neḥāfet, inḥirāṭ; otuz ile kırk yaş arasında insan vücudunda beliren zayıflama: "Otuz yaş ile kırk yaş arası ki ona sinn-i vuḳūf derler, o sinn-i vuḳūfta ḥādis̱ olan noḳṣāna hüzāl ıṭlāk olunur, z̠übūl ıṭlāḳ olunmaz" (27b)

ᶜıcāleten: Acil olarak.

ıḍcāᶜ: Yatırmak.

ıḍḍıcāᶜ: Yan üzere yatmak. Bkz. ıḍṭıcāᶜ

ıḍmār: Gizlemek, iḫfā; zayıflatmak, küçültmek, iḍᶜāf; gidermek, izāle.

ıḍnā: Sürekli nükseden hastalığa maruz kalmak.

ıḍrār: Zarar vermek, eksiltmek.

ıḍṭıbāᶜ: Bir nesneye elle uzanmak.

ıḍṭıcāᶜ: Yan üzere yatmak, ıḍḍıcāᶜ

ıḍṭıcāᶜ-ı raṭb: Eklemleri süratle çekip uzatmanın kolay olduğu yatış. "Iḍṭıcāᶜ-ı raṭb ona derler ki vaḳt-i ıḍṭıcāᶜda mefāṣılı bi-sürᶜatin ḳābil-i tes̱niye ola yaᶜnī aᶜḍā-i mefāṣılını ḳabḍ ve basṭ sühūletli ola." (485b)

ıḍṭırāb: Hareket, çalkanma.

ıḍṭırār: İhtiyaç, hacet.

ıḍṭırārī: Mecburi.

ılaf: Bkz. dūser

ılan başı: Bkz. vedaᶜ

ılan yastığı: bkz. lūfu'l-ḥayye

ılan: Yılan.

ılgun ağacı: Bkz. ṭarfā, es̱l

ılgun: Bkz. ṭarfā

ılıcak su: Bkz. āb-ı fātir

ınçkırık: Hıçkırık, füvāḳ.

ᶜırḳ: Damar.

ᶜırḳ-ı cebhe: Alın damarı, supraorbital ven, vena supraorbitalis: "Ve evridenin birisi ᶜırḳ-ı cebhedir, o ᶜırḳ iki kaşın arasında naṣb olunmuştur." (121b)

ᶜırḳ-ı ḍārib: Bkz. ᶜurūḳ-ı ḍāribe

ırḳ-ı lebbe: Boğaz damarı: "Ve nevāḥī-i reᵓs ᶜurūḳunun biri dahi ᶜırḳ-ı lebbedir. O ᶜırḳ ḥayvānın ẕebḥ olunacak ve insānda ḳılāde bağlanacak maḥallinde olur." (122a)

ᶜırḳ-ı mābiḍ: Pobliteal ven. Bkz. mābiḍ

ᶜırḳ-ı medenī, ᶜırḳ-ı medīnī: İnsan ve birçok başka memelinin, deri altı katılgan dokusunda yaşayan sıcak ülkeler solucanı (Filaria medinensis)

ᶜırḳ-ı nesā, ᶜırḳu'n-nesā: Küçük safen veni, vena saphena parva; siyatik.

ᶜırḳ-ı sübāt, ᶜırḳ-ı sübātī: Beyne giden ana damar, şahdamarı, karotid arter.

ᶜırḳ-ı şaᶜrī: Kılcal damar.

ᶜıṣābāt: Bağlar, sargılar.

ᶜıṣābe: Bağ, sargı. Bkz. rifāde

ıṣbāġ: Boyamak

ıṣdār: Çıkarmak, ihraç.

ısfānāḫ: Ispanak (Spinacia)

ısırgan: Bkz. encüre

ıssı: Sıcak.

ıssıcak: Sıcak.

ıṣṭaflāyūs: Bkz. dār-ı şīşeᶜān

ıṣṭarek: Iṣṭırāk (Styrax officinalis); bir görüşe göre neytūn (Pistacia lentiscus) adlı ağacın sakızı: "Ve baᶜḍılar katında şecer-i neytūnun ṣamġıdır." (144b) Bkz. meyᶜa

ıṣṭıbāġ: Boyanmak.

ıṣṭıdām: Dokunmak, sürtünmek.

ıṣṭıkāk: Vurmak, sürtünmek.

ıṣṭılā: Ateşte ısınmak.

ıṣṭırāk: Bkz. ıṣṭarek

ᶜışā: Akşam.

ᶜıtḳ: Eskilik, kıdem.

ıṭlāḳ: İsimlendirmek; kabızın kabızlığını yumuşatmak; serbest bırakmak.

ıṭrīfil, ıṭrīfīl: Bkz. ıṭrīfīlü'l-ḫabes̱i'l-ekber, ıṭrīfīlü'ṣ-ṣaġīr ve ıṭrīfil-i kebīr.

ıṭrīfīlāt: Iṭrīfīlü'l-ḫabes̱i'l-ekber, ıṭrīfīlü'ṣ-ṣaġīr ve ıṭrīfil-i kebīr adlı macunlar.

ıṭrīfil-i kebīr: Miᶜde felci, karında gaz ve şehveti artırmak için kullanılan; terkibinde helīlec-i esved, belīlec, emlec, dār-ı fülfül, fülfül, zencebīl, būzīdān, şīr-i emlec, şeyṭarec-i Hindī, şeşḳāḳul, vecc, besbāse, ūẕerī-i ebyaḍ, tūẕerī-i aḥmer, lisānu'l-ᶜaṣāfīr, şehdānec, ḥabb-ı ḳılḳıl, simsim-i muḳaşşer, sükker-i ṭaberzed, behmen-i aḥ-

mer ve behmen-i ebyaḍ ve ʿasel bulunan macun.

ıṭrīfil-i ṣaġīr, ıṭrīfīlü'ṣ-ṣaġīr: Mide felci, basur gazları ve mide rutubeti için kullanılan; terkibinde helīlec-i Kābülī, belīlec, şīr-i emlec, semn-i baḳar ve ʿasel bulunan macun.

ıṭrīfīlü'l-ḫabeṡi'l-ekber: Basur ağrıları, mesane ve mide felcine faydalı, şehveti artırıcı ve mideyi ısıtan; terkibinde helīlec-i esved, şīr-i belīlec, şeyṭarec-i Hindī, bezr-i kerefs, nānḫāh, saʿter-i Fārsī, sünbülü'ṭ-ṭīb, ḥamāmā, hāl, vecc, ḫabeṡ-i ḥadīd, dār-ı ṣīnī, fülfül, dār-ı fülfül, nāġbeşt, milḥ-i Hindī, ḫardal, nūşāẕur ve ʿasel bulunan macun.

ıṭriye: Erişte çorbası, şehriye: "Iṭriye, ʿacīn süyūr gibi kesilip ṭabḫ olunur, ona lüġat-i Fārsīde rīşte derler ve eger münaḳḳar ve değirmi ḳaṭʿ olunur ise ona tutmaç derler." (105b)

ʿıṭriyyet: Güzel koku özelliği.

ıṭṭırāḥ: Uzak tutmak.

iʿāde: Tekrar etmek, tekrār; döndürmek.

iʿāde-i kelām: Söze, mevzuya dönmek.

iʿāne, iʿānet: Yardım; fayda.

ibā: Kaçınmak, imtināʿ.

ibāle: Akıtmak.

ibāne: Ayırmak, uzaklaştırmak.

ibḍāʿ: Kesmek.

ibdāʿ: Vücuda getirmek, var etmek.

iber: İğneler.

ibhām: El ve ayakta baş parmak.

ibil: Deve.

iblā: Çürütmek.

iblāġ: Yetiştirmek, eriştirmek, īṣāl.

iblāl: İyileşmek, ifāḳat.

iblencāseb: Bkz. birincāsef

iblis tırnağı: Bkz. aẓfāru'ṭ-ṭīb

ibn āvā: Çakal.

ibn ʿurs: Gelincik hayvanı. Bkz. benātu ʿurs

ibrāʾ: İyileştirmek, sağaltmak.

ibrād: Törpülemek.

ibrām: Israr etmek, ilḥāḥ.

ibrāz: Çıkarmak, iẓhār; dışkı çıkarmak.

ibre: İğne.

ibrīsem: İpek (Sericum)

ibrīşim: İpek.

ibriyye: Saç kepeği, ḥazāz: "Ḥazāz ḥā-i mühmele ve iki zā-i muʿceme arasında elif ile o nuḫāle miṡālinde olan nesnedir ki baştan dökülür ve başta ḳurḥa yok iken o nesneler tevellüd edip tenāṡür eder, ona ibriyye dahi derler." (152b)

ibṣār: Görmek.

ibṭ: Koltuk, koltuk altı, axilla. Bkz. ābāṭ

ibṭāʾ: Geciktirme.

ibṭāḥ: Yüz üstü yatırmak.

ibṭī: Koltuk altı damarı, vena axillaris: "Üçüncü cüzʾ ẕikr olunan iki cüzʾden aʿẓam olur ve ʿaḍud üzere yaʿnī bāzūlar üzere mürūr

eyler yede varınca ve o cüzᵓe ibṭī tesmiye olunur." (26a)

ibtidā: Baş, başlangıç.

ibtidā-i ᶜillet: Hastalığın ilk belirtilerinin görülmesi, ibtidā-i maraḍ.

ibtidā-i maraḍ: Bkz. ibtidā-i ᶜillet

ibtiġā: Talep etmek.

ibtilāᶜ: Yutmak, izdirād, belᶜ.

ibtilāᶜ: Yutmak.

ibtilāl: Islanma, nemlenme.

İbuḳrāṭ, Buḳrāṭ: Hippocrates.

ibyiḍāḍ: Beyazlaşma.

ibzīm: Kemer bağı.

īcāᶜ: Acıtmak, ağrıtmak, īẕā, īlām.

icāᶜa: Acıktırmak.

īcāb: Gerekmek, iḳtiḍā.

īcād: Var etmek.

icāde: Güzel işlemek.

icāde-i kelām: Sözü güzel söylemek.

ᶜicān: Testis ile makat arasındaki kısım: "ᶜİcān ᶜaynın kesri ve cīm-i muᶜceme ile ḫuṣye ile dübürün arasında olan maḥalldir." (162b); anüs ile vajen arası.

īcār: Ağıza deva dökmek. Bkz. vecūr

īcāz: Sözü kısa ve özlü tutmak.

iccāne: Leğene benzer büyük kap; üst kirpiğin kenarı: "el-İccānet hemzenin kesri ve cīmin teşdīdi ile kersān dedikleri büyük kāse ki leğene şebīhtir, lākin bu maḳāmda murād kirpiği tevlīd eden mevādd cemᶜ olacak maḥalldir ki cefn-i aᶜlānın ṭarafında olur." (276b)

iccāṣ: Erik (Prunus domestica) Bkz. ālūçe, şāhlūc, ālū-kişte, ᶜuyūnu'l-baḳar, merkeşī

icḥāf: Bertaraf etmek.

ichār-ı ṣavt: Sesi yükseltmek.

ᶜicl: Erkek buzağı. Bkz. ᶜacācīl

iclās: Oturtmak.

icmād: Dondurmak: "İcmādın maᶜnāsı ẓāhirdir; bürūdet vāṣıl ve mülāḳī olduğu maḥalli dondurmaktır." (136b)

icmāl: Özetlemek; özet.

icmālen: Özetle.

icmām: Dinlendirmek, istirvāḥ, tervīḥ.

icrā: Akıtmak, tesyīl; işletmek.

ictihād: Gayret etmek, saᶜy.

ictimāᶜ: Birikmek, toplanmak, irtikām.

ictimāᶜ-ı naḳīḍayn: İki zıt nesne ya da kavramın bir araya gelmesi.

ictināᵓ: Ağaçtan meyve vs. toplamak.

ictināb: Sakınma, ḥaẕer, iḥtirāz.

ictizā: Yetinmek, iktifā.

ictiẕāb: Çekmek, isticlāb.

īdāᶜ: Üzerine koymak, vaḍᶜ.

iᶜdā: Yürütülmek.

iḍāᶜat: Zayi etmek.

iᶜdād: Hazırlamak.

iḍāᵓe, iḍāᵓet: Aydınlatma, tenvīr, aydınımak.

iḍᶜāf: Zayıf düşürmek, ıḍmār.

idāfe: Islatmak, ıslatmak suretiyle çözmek, ḥall.

iḍāfe: Nisbet etmek; katmak.

īḍāḥ: Açıklamak, izah.

iʿḍāl: Doğumda zorluk olmak, ʿusr.

idām: Katık, ekmek katığı.

iʿdām: Yok etmek, ifḳād, ifnā.

idāme-i naẓar: Sürekli bakmak.

ʿīdān: Dallar, saplar, odun kısımlar: ʿīdān-ı selīḫa, ʿīdān-ı fāvāniyā, ʿīdān-ı bersiyāvşān, ʿūdu'ṣ-ṣalīb.

ʿīdānu'l-belesān: Pelesenk (Commiphora opalobalsamum) odunları. Bkz. ʿūd-ı belesān

ʿīdānu'l-hilyevn: Bkz. mārşūye, hilyevn

idāre: Döndürmek, devr ettirmek.

idbār: Bitiş, sona eriş.

ʿiḍḍāt: Ümmü muġaylān, selem gibi dikenli çöl bitkileri.

iddihān: Yağlanmak, yağ sürünmek, tedehhün.

iddiḫār: Biriktirmek, depolamak.

iddis̱ār: Örtüye bürünmek.

idfā: Isıtmak, tesḫīn.

idġām: Çıkıntıyı gidermek.

idḫir: Bkz iẕḫir

ʿidl: Eş, denk, tay, naẓīr.

idmā: Kanı akıtmak.

idmāl: Yarayı iyileştirmek.

idmān: Devam üzere olmak.

idrāc: Derecelendirmek.

idrāk: Kavrama: "İdrāk lüġatte liḳā ve vuṣūl maʿnāsınadır ve ḥukemā katında müdrek olan nesnenin müdrik katında ḥuḍūruna derler." (62a)

idrār: Akıtmak; regl kanı, bevl gibi vücüt sıvılarını çıkarmak, akıtmak.

ifāḍa: Dökmek.

ifāde: Fayda etmek, fayda vermek; ifade etmek.

ifāḳat: Kurtulma, iyileşme.

ifḍā: Erişmek.

ifḳād: Yok etmek, iʿdām, ifnā.

iflünce: Hint bölgesinde yetişen hardala benzer bir tohum.

ifnā: Yok etmek, ifḳād, iʿdām

ifrād: Birlemek, bir bir etmek; diğerlerinden ayırmak, ifrāṭ.

ifrāden: Tek tek.

ifrāḳ: Hastalığın son bulmağa yüz tutması, iyileşme, bürʾ.

ifrāṭ: Aşırı fazlalık, ziyadelik.

ifrāṭ-ı cuʿūdet: Saçta aşırı kıvrılma.

ifrāṭ-ı sübūṭaṭ: Saçta aşırı düzlülük.

ifsād: Bozulma; canlı dokuda ölme; bedeni mutedil olmaktan çıkarma, ifsād-ı beden.

ifṣāḥ: Açık bir şekilde beyan etmek.

iftiḍāḍ: Kızlık zarını gidermek, bekāreti bozmak.

iftirāḳ: Ayrılmak.

iftirās: Avlamak.

iftirāş: Yaymak.

iftiṣād: Damarı kesip damardan kan alınmak, faṣd.

ifzāʿ: Korkutmak; sığınmak, başvurmak.

iġdā: Gıdalandırmak, beslenmek, besiye konmak.

iġfāl: Terketmek, iẕhāl.

iġlā: Kaynatmak.

iġlāḳ: Kapatmak, iṭbāḳ.

iġmā: Bayılmak, ġaşy.

iġnā: Muaf tutmak; mani olmak, ihtiyaç bırakmamak.

iġtidā: Gıdalanmak.

iġtirāf: Daldırıp avuçla su almak.

iġtisāl: Yıkanmak, istiḥmām.

iġtiyāẓ: Öfkelenmek.

iğde: Bkz. ġubeyrā

iğde: Dövme: "Veşme, kola ve sāir aᶜḍāya vurdukları iğdedir ki dilāverler o maḥalle ibre ile ḍarb edip nīlec ile telvīn ederler ve o zürḳat sühūlet ile zāile olmaz." (152a)

iğdiç: Bkz. ḫaṣī, ḫıṣā

ihāl: Ette olan yağ, vedek, semīn, zeyt: "Ve *Tenḳīḥ-i Ḳānūn*'da İbn Cümeyᶜ *Ṣıḥāḥ*'a ᶜazv edip der ki ihāl, vedek maᶜnāsına ve zeyt maᶜnāsınadır. Ve Ebū ᶜUbeyd, Ebū Zeyd'e ᶜazv edip der ki ihāl vedek maᶜnāsına ve zeyt maᶜnāsına olur" (83a); çerviş yağı.

ihālāt: Et yağları.

iḥāle: Değiştirmek, bir hālden başka bir hāle çevirmek.

īhān: Gevşetmek.

iḫāre: Bir tarafa sevketmek.

īḥāş: Acıtmak, īẕā.

iḥāṭa: Etrafını çevirmek, iḥdāḳ.

iḫbāl: Gebe bırakmak.

iḫbār: Haber vermek, inbā.

iḥcāf: Yok etmek, iᶜdām; zayıflatmak, iḍᶜāf

iḥdāḳ: Etrafını çevirmek, iḥāṭa.

iḥḍār: Hazırlama, ortaya koyma; at yürütmek; getirmek; sıçrayıp yükselmek.

iḥdār: İndirmek, inzāl.

iḥdās: Sezmek, hissetmek, iḥsās.

iḫḍırār: Yeşil renk alma, yeşillenme.

iḥdīdāb: Eğri olmak, eğrilik, kambur gibi tümsekli olmak.

iḥkām: Sağlamlaştırmak.

iḫlā: Uzak durmak; uzak tutmak.

iḫlāf: Halife bırakmak, ana unsur bir uzantı bırakmak.

ihlāk: Yok etmek, öldürmek

iḥlīl: Penis deliği.

ihlīlecāt: Helīlec-i aṣfer, helīlec-i esved, helīlec-i Kābülī ve helīlec-i Ṣīnī: "İbn Kütbī der ki Ṣīnī helīlecin ecvedi ağır ve beşeresi düsūmetli olandır lākin o ecvedin dahi mirrede fiᶜli ḍaᶜīftir. Ve baᶜḍı kütübde meẕkūrdur ki helīlecin biri dahi ebyaḍ-ı Ṣīnīdir ve cemīᶜan helīlecātın ḍaᶜīfidir. Ve belīlec ve emlec dahi onlara mülḥaḳ olup bi'l-cümle helīlecāt altı olur." (166a)

ihlīlic, ihlīlec: Bkz. helīlec

iḥmā: Kızgın olmak, yakıcı olmak.

iḥmām: Yıkanmak.

iḥrāḳ: Yakmak: "İḥrāḳ bir cismin raṭb olan eczāsını eczā-i yābisesinden temyīz edip raṭbı taḍᶜīf ve yābisi tersīb etmeğe derler." (54a); "Maᶜlūm ola ki cism-i raṭba taᶜalluḳ eden ḥarāret mü-

teᶜalliḳi olan cismi ṭabīᶜatından iḫrāc eylemeyip taġyīr eylemese o ḥarāretin cismde iḥdās̱ eylediği es̱ere süḫūnet-i sāẕec derler ve eger ṭabīᶜatından iḫrāc edip ṭabīᶜatın maṭlūbu olan bir emre iḥāle eder ise ona inḍāc derler ve o iḥāle olmayıp lākin laṭīfi kes̱īften temyīz edip laṭīfi taṣᶜīd ve kes̱īfi tersīb eder ise ona iḥrāḳ derler ve eger inḍāc ve iḥrāḳın ġayri vech ile cism-i raṭbı ṭabīᶜatından iḫrāc eder ise ona ᶜufūnet derler." (459a) Bkz. muḥrıḳ

iḥrāz: Korumak, ṣıyānet.

iḥsās: Duyu organlarıyla kavramak; hissetmek.

iḫtibār: Hakkıyla bilmek.

iḥtibās: Tutulmak, haps edilmek; maddenin vücutta toplanması, iḥtiḳān, istiknān.

iḥtibās-ı bevl: Üsr, idrar yapamama.

iḥtibās-ı ṭams̱: Adet görememe, amenorrhea.

iḥtibās-ı ṭams: Adet görememe, amenorrhoea: "İḥtibās-ı ṭams̱tan yaᶜnī dem-i ḥayḍın vech-i lāyıḳ üzere seyelān edip akmamasından ḥādis̱ olan āfātın" (82a)

iḥtibās-i dem: Kan toplanması.

iḥticāc: Delillendirmek, delil getirmek.

iḥticām: Hacamat istemek, kupayla kan çektirmek.

ihtidā: Doğru yolu bulmak.

iḫtiḍāb: Kına yakmak, boyanmak.

iḥtidād: Keskinleşmek; keskinlik.

iḥtifāl: Birikmek, toplanmak.

iḥtikāk: Sürtünme, tokuşma; kaşınma, gicişme.

iḥtiḳān: Makata şırınga ile sıvı vermek, lavman, tenkıye; bedende kan, idrar vs.toplanmak, iḥtibās.

iḫtilāc: Seğirme; irade dışı titreme, kalp çarpıntısı, palpitation. Bkz. ḥareket-i iḫtilāciyye

iḫtilāf: Farklılık; görüş ayrılığına düşmek; sık tuvalete gitme ihtiyacı: "Buṭūnları dāimā iḫtilāfı īcāb eder yaᶜnī müsterāḥa ve memşāya gidip gelmeği īcāb eder." (44b)

iḫtilāf-ı aġrās: Bağırsaklarda tahrişle kanlı akıntı sebebiyle sık tuvalete gitme: "İḫtilāf-ı aġrās bağarsaklarda olan ṭullā gibi ruṭūbetler eriyip ḫurūc etmekle müsterāḥa tereddüd etmektir." (180a) Bkz. ḳıyām-ı aġrās

iḫtilāf-ı dem: Kanlı dışkı çıkarmak: "İḫtilāf-ı dem yaᶜnī berāz ile kanın ḫurūcu" (40a); sık tuvalete gitmek: İḫtilāf-ı demden murād demin teḳāḍīsi ḥasebiyle müsterāḥa gidip ve gelmektir ve ona ḳıyām dahi derler, zīrā gidip ve gelmekte ḳıyām bulunur." (58b) Bkz. ḳıyām

iḫtilāf-ı mizāc: Bir cins mizacın derece itibarıyla değişmesi:"-Taġayyür-i mizāc ile iḫtilāf-ı mizācın farḳı budur ki mes̱elā bir derece mizāc-ı ḥārrı olan kimsenin ḥarāret-i mizācı iki dereceye bāliġ olsa ona taġayyür-i mizāc derler ve eger bürūdete istiḥāle

eylese iḫtilāf-ı mizāc derler; ikisi dahi ağrı iḥdās̱ eder." (232b)

iḫtilāl: Zarar; sıkıntı.

iḥtilām: Düşte sperm boşalmak.

iḫtilās: Kapıp almak, istilāb, aḫẕ; sürat.

iḫtilāṭ: Karışma, imtizāc, muḫālaṭa; kaynaşma, muṣāḥabet.

iḫtilāṭ-ı ᶜaḳl: Aklī melekelere halel gelmek, mantıksız olmak: "Ve fikr ve tahayyül ḳuvvesinin āfeti teşevvüş ve taġayyür olup onun fikri mevcūd olmayan nesneler olur ise ve ṣavāb olmayan nesneleri ṣavābdır diye bilir ise ona iḫtilāṭ-ı ᶜaḳl derler." (226b)

iḥtimā: Sakınmak.

iḥtimāl: İhtimal, olasılık; taşımak, yüklenmek; tahammül etmek; vajen veya anüste fitil kullanmak. Bkz. ḥamūle, ferzice

iḫtināḳ: Nefesi boğulmak; her hangi bir sebeple soluk yollarında tıkanmayla nefes alamamak: "İḫtināḳ, nefesin riyyeye ve ḳalbe nüfūẕunun imtināᶜıdır." (299a)

iḫtināḳan: Boğularak.

iḫtināḳ-ı raḫim, iḫtināḳu'r-raḫim: Vajina duvarının karşılıklı yapışması, vaginal adhesion.

iḥtirāḳ: Yanma.

iḥtirāḳī: Korneada bir yara türü: "Ve dördüncü ṣınıfına iḥtirāḳī tesmiye olunur ve ṣūfī dahi tesmiye olunur. Ve o ḳurḥa ẓāhir-i ḥadeḳada ṣūfe-i ṣaġīre gibi görünür." (270a)

iḥtirās: Korumak, istiḥfāẓ.

iḥtirāz: Sakınma, kaçınma, tevaḳḳī.

iḫtiṣāṣ: Mahsus olmak, ayrılmak; ait olmak.

iḥtiṣā: Bir nesneyle boş yeri doldurmak; açık veya gedik olan yere ilaçla dolgu yapmak.

iḥtişām: Korku duymak, ḫavf.

iḥtiyāl: Tedbire başvurmak.

iḫtiyār: Benimsemek, tercih etmek.

iḥtiyāṭ: Sakınma, taḳıyye.

ihtizāz: Titremek, irtiᶜād, irtiᶜāş; deprenmek, hareket etmek.

īḳāᶜ: Sıkıntı vermek, tehlikeye atmak; koymak, dahil etmek. Bkz. ᶜilm-i īḳāᶜ

iḳᶜād: Kötürüm olmak, zemāne.

īḳād: Yakmak, tutuşturmak, işᶜāl, ilhāb.

iḳāme: Ayağa kaldırmak.

iḳāmet: İkamet, oturmak.

ikbāb: Yüz üstü uzatmak; sürekli yapmak, tekrar etmek, ıṣrār.

iḳbāl: Yönelme, teveccüh; başlangıç.

iḳdām: Teşebbüs, hareket; sağduyu: "İḳdām" şecāᶜat-i mütemekkinedir yaᶜnī bir melekedir ki o meleke ḥasebiyle insān ḥüsnü'r-recā olur ve her mekrūhtan ḫalāṣı ümīd eder ve mekrūhta vuḳūᶜunu istibᶜād eder." (62a)

iki bölünmek: İkiye bölünmek, ayrılmak.

iki kardaş kanı: Bkz. demü'l-aḫaveyn

iḳlāᶜ: Humma bedeni terk etmek.

iklīl: Bkz. iklīlü'l-melik

iklīl: Göz bebeği etrafında olan siyah daire: "İklīl göz bebeği eṭrāfında olan siyāh dāiredir." (17b); bir ağrı türü; taç konulan yer, başın tepesi; bitkilerde taç yaprak.

iklīlī: Bkz. derz-i iklīlī

iklīlü'l-melik, iklīl-i melik: Koç boynuzu, īsḳīfūn (Melilotus officinalis) bitkisinin çiçeği. Bkz. ḥandeḳūḳ

iḳlīmiyā: Altın, gümüş veya bakır eritildikten sonra üzerinde oluşan köpüksü tortu.

iḳlīmiya-i fıḍḍa: Bkz. ḳılīmiya'l-fıḍḍa

iḳlīmiya'ẕ-ẕeheb: Bkz. ḳılīmiya'ẕ-ẕeheb:

iḳrāb: Doğum yaklaşmak.

ᶜikriyye: Asıl olan, aṣliyye.

iksā: Giydirmek; kemiğe et giydirmek.

iks̱ār: Çoğaltmak, artırmak.

iḳtiḍā: Gerekmek, īcāb.

iktifā: Yetinmek, ictizā, iḳtiṣār.

iktiḥāl: Göze sürme olarak çekme.

iktināf: Sarmak, kuşatmak, istīᶜāb.

iktinān: Saklamak.

iktināz: Sıkı olmak, sıkılık.

iḳtisād: İtidal, dengeli olmak.

iḳtiṣār: Yetinmek, iktifā; sınırlamak.

iḳᶜūmā: Göz perdesini tüketip görmeyi yok eden kabuk bağlamış yara: "Ve üçüncü ḳurḥa-i ġāireye iḳᶜūmā tesmiye olunur ve bu dahi iḥtirāḳī olur." (270a)

ᶜiḳy: Yeni doğan çocuğun karnından çıkan dışkıya benzer nesne

īlā: Eriştirmek, īṣāl.

īlāc: Sokmak, tenfīẕ

ilā-ḥaddin: Bir dereceye kadar.

ilā-hünā: Buraya kadar.

īᶜlāḳ: Kadını gebe bırakmak.

ilᶜāḳ: Yalatmak.

īlaḳṭūn: Ekīrūs ve ḥūsūfūrūn da denilen cevz-i Rūmīnin katı zamkı. Bkz. cevz-i Rūmī

īlām: Acıtmak, ağrıtmak, īẕā, īcāᶜ.

īᶜlām: Bildirmek, īẕān, iᶜlān.

īlāvus: On iki parmak, boş ve ince bağırsaklarda şiş vb. bir nedenden tıkanma, ileus: "Miᶜdeden mā-ᶜadā bi'l-cümle emᶜā altı ᶜadeddir; is̱nā ᶜaşere ve ṣāim ve diḳāḳ bu üçü ᶜulyāda ve sürreden dahi yukarıda olur. Bu ᶜulyā emᶜā'r-rūd südde olup s̱üfl nüfūẕ edemeyip vecaᶜ ḥādis̱ olur ise ona īlāvus derler. ᶜİnde Cālīnūs maᶜnāsı rabb-i erḥam ve ᶜinde Buḳrāṭ maᶜāẕallāh demektir. Ve o südde eger s̱üflün münᶜaḳid olduğundan ḥādis̱ olur, ona īlāvus-ı yābis derler. Ve baᶜḍı emᶜā mültevī olmakla s̱üfl nüfūẕ eylemez ve evcaᶜ ḥādis̱ olur, o ṣınıfa iltivāī derler. Ve baᶜḍı kerre verem ḥādis olup nüfūẕa māniᶜ olur, ona īlāvus-ı veremī derler, onun mebāḥis̱ine faṣl-ı müdelles derler, onun sebeb-i ḥudūs̱unda ebḥās̱-ı kes̱īre olup kibār-ı eṭıbbā birbirlerini taḫṭıᵓe eyledikleri için." (40a) Bkz. ḳūlınc

ilbās: Giydirmek.

ilcā: Zorlamak.

ᶜilel: Hastalıklar.

ᶜilel-i müzmine: Kronik hastalıklar.

ilhāb: Yakmak, alevlendirmek, işᶜāl, īḳād.

ilḥāf: Israr, ibrām.

ilḥāḥ: Zorlamak, ibrām.

ilḥām: Etlendirmek.

ilik: Bkz. muḫḫ

ᶜilk: Sakız gibi çiğnenebilen zamk. Bkz. ᶜulūk

ilḳā: Bırakmak, katmak; düşürmek.

ilḳā-i cenīn: Gebe kadın çocuk düşürmek.

ilḳām: Yutturmak; sokmak, iç içe sokmak.

ᶜilk-i buṭm: Sakız termenti, bināsb, yināsb, niyāsb: "Buṭm, sakız ağacıdır, ᶜilk sakıza derler; eṣaḥḥ budur ki ᶜilk-i buṭm termentīndir diye maᶜrūftur." (144b) Bkz. ᶜilk-i enbāṭ

ᶜilk-i enbāṭ, ᶜilkü'l-enbāṭ: Sakız termenti, ᶜilk-i buṭm, ṣamġ-ı buṭm, bināsb, yināsb, termentīn: "Buṭm, sakız ağacı ve ᶜilk-i buṭm ve ṣamġ-ı buṭm ve ᶜilk-i enbāṭ termentīn olmak üzere maᶜrūftur." (96b); Ve "ilk-i enbāṭ, ᶜilk-i buṭm dedikleri sakızdır ki ağacının s̱emeresine ḥabbe-i ḫaḍrā derler, ağacının ṣamġına ᶜilk-i enbāṭ derler, beyne'n-nās o ṣamġ termentīn demekle maᶜrūftur. "Enbāṭ, nebṭ'in cemᶜidir." (170b); "Meşhūr olan budur ki ᶜilk-i enbāṭ buṭmun ṣamġı ve sakızıdır. İsḥāḳ b. ᶜÖmer der ki ᶜilk-i enbāṭ fustuḳun ṣamġıdır ki levni ebyaḍ-ı kemid olur, siyāha nāẓırdır, ṭaᶜmında merāret vardır, o ṣamġ şiddet-i ḥarārette mīvesinden çıkar ve ağacından ḫurūc eden ṣamġa rātīnec derler." (178b) Bkz. ᶜilk-i buṭm

ᶜilkiyyet: Sakız özelliği.

ᶜillet-i fāᶜiliyye: Hastalığa yol açan ana etken, sebeb-i fāᶜilī.

ilmām: Konmak, nüzūl.

ᶜilm-i aḳdem: Bkz. ᶜilm-i ilāhī

ᶜilm-i ebdān: Tıp ilimleri

ᶜilm-i edyān: Din ilimleri.

ᶜilm-i ektāf: Bkz. ᶜilm-i ketif

ᶜilm-i fıḳh: Fıkıh ilmi.

ᶜilm-i ḫaṭṭ: Remil ilmi: "ᶜİlm-i ḫaṭṭan murād remldir." (64a)

ᶜilm-i hendese: Geometri ilmi.

ᶜilm-i heyᵓet: Astronomi.

ᶜilm-i ḥıfẓ-ı ṣıḥḥat: Koruyucu sağlık ilmi.

ᶜilm-i īḳāᶜ: Hanende ve sazendenin musiki ahenk ve elhānını perdelerine ve rütbe ve makamlarına muvāfık usul ve sesle icra edilmesi ilmi, nakarat ve sesleri yerli yerine koyma ilmi.

ᶜilm-i ᶜilāc: Tedavi ilmi.

ᶜilm-i ilāhī: Akait ilmi, metafizik, mā-baᶜde'ṭ-ṭabīᶜa, felsefetü'l-ūlā.

ᶜilm-i ketif: Kürek kemiğine bakarak hüküm çıkarma ilmi, ᶜilm-i ektāf.

ᶜilm-i ḳıyāfet: Dış görünüşten kişinin mizaç ve ruhī vaziyetini tespit etme ilmi.

ᶜilm-i maᶜānī: Semantik ilmi.

ᶜilm-i ṭabīᶜī: Doğa ilimleri.

ᶜilm-i teʾlīf: Musikinin kurallarına uygun tertibi ilmi.

ᶜilm-i teşrīḥ: Teşrih ilmi, anatomi.

ᶜilm-i ṭıbb: Tıp ilmi.

ilṣāḳ: Bitiştirme, yapıştırma.

iltiʾām: Kaynamak, bitişmek.

ilticā: Sığınmak, īvā; başvurmak.

iltifāf: Bürünmek, sarılmak, iltivāṣ̱, dolanmak, iştibāk.

iltihāb: Yanma, iştiᶜāl; enfeksiyon.

iltiḥām: Etin kaynayarak birbirine kavuşması; etlenme; yara iyileşmek.

iltiḳā: Kavuşma, birleşme.

iltiḳām: Yutmak; içine almak.

iltiḳāṭ: Almak, aḫẕ.

iltiṣāḳ: Yapışma, bitişme.

iltiṣāḳ-ı cefneyn: Göz kapaklarnın birleşmesi.

iltiṣāḳ-ı eşfār: Alt ve üst göz kapaklarında kirpiklerin çıktığı yerlerin bitişmesi.

iltivā: Bükülme, dolaşık olma, burkulma, kıvrılma, ins̱inā; yüz üstü yatmak: "İltivā, ins̱inā maᶜnāsına yaᶜnī bükülmek ve inbiṭāḥ, yüz üstüne ilḳā maᶜnāsınadır." (15b)

iltivā: Yan kısımlarda görülen kamburluk: Ve gāhīce zevāl-i feḳār yemīn ve yesārdan bir cānibe olur ve ona iltivā derler. (447a)

iltivā-i ᶜaṣab: Sinir bükülmesi.

iltivā-i emᶜā: Bağırsağın kendini izleye bağırsak bölümüne girmesi, intussusception.

iltivāṣ̱: Bir nesneye sarılıp bürünmek, iltifāf.

iltiyām: İyileşmek, ıslah olmak.

iltizāḳ: Yapışmak, taᶜalluḳ.

iltizāḳ-ı ecfān: Gözkapağı konjunktivasının göz küresi konjunktivasına yapışması, simplefaron.

ilzāḳ: Yapıştırmak, ayrı alan parçaları birleştirmek.

ilzām: Devam etmek, sürekli onu yapmak.

ᶜimād: Direk, diᶜāme, ḳıvām; esas, rükn; birleşik ilacın ana maddesi; terkibi değiştirilmemesi gerekli olan ilaç: "Bir mürekkeb devānın eczālarından istibdāli cāiz olmayıp sāir eczāların aṣlı ve mürekkeb ona nisbet olunur ise ona ᶜimād derler." (135b); "Eger bir nüsḫada olan edviye cüzlerinden birini tebdīl cāiz olmaz ise ona "ᶜimād" derler ve tebdīli cāiz ise "cenāḥ" derler." (378b)

imāle: Meylettirmek, eğdirmek.

iᶜmāl-i yed: Eli kullanmak.

İmāmān: Hanefi fıkhında İmam Ebū Yusuf ve İmam Muhammed.

ᶜimāme: Sarık, destār; kuşak, dolama. Bkz. ᶜamāyim

imᶜān: Dikkatlice bakmak; mübalağa üzere hareket etmek; uzağa gitmek, uzun sürmek.

ᶜ**imāret:** Mamur yer, meskūn mahal.

imāṭa: Gidermek, izāle.

imhāl: Geciktirme; gecikme.

imlīsī: Çölde yetişen tanesiz bir nar çeşidi.

imrār: Sürmek.

imsāk: Tutmak; muhafaza etmek, ḥıfẓ

imtidād: Uzama, sünme.

imtilā: Dolma, şişme; tokluk; şişkinlik.

imtilāī ḥummā: Bkz. ḥummā-ı yevm-i imtilāiyye

imtināᶜ: İmkānsızlık; geri durmak, kaçınmak, ibā, teḳazzüz.

imtiṣāṣ: Emmek, sormak, içine çekmek, maṣṣ, cez̠b.

imtiyār: Gıdalanmak. Bkz. mīre

imtizāc: Birbirine iyice karışmak, iḫtilāṭ, muḫālaṭa.

imẕā: Cinsel temas sırasında fışkırmadan penisten açık renkli, yapışkan sıvı çıkmak.

inā': Kap, kāse. Bkz. āniye

ināfe: Yükselmek, işrāf.

ināḫa: Deve çökmek.

inā-i muḍāᶜaf: İçine su konulmuş büyük kazanla onun içinde deva pişirilen küçük kazandan oluşan iki kazan: "İnā-i muḍāᶜaf odur ki bir ḳıdr-ı kebīre su sabb olunup ve ḳıdr-ı ṣaġīr-i āḫere ṭabḫı murād olunan devā vaḍᶜ olunduktan sonra o ṣaġīr ḳıdr ḳıdr-ı kebīrin vasaṭına konulup nār-ı faḥmda veyāḫūd duḫāniyyeti ḳalīl olan ḥaṭab-ı yābiste ṭabḫ olunur. (108a)

ināme: Uyutmak.

inās̠: Dişiler.

īnās̠: Kız çocuk doğurmak.

inᶜāş: Yukarı kaldırmak; artırmak, harekete geçirmek.

ᶜ**ināye,** ᶜ**ināyet:** Yardım; fayda; gayret:

inᶜāẓ: Erkek şehvetlenmek.

inbā: Haber vermek, iḫbār.

inbāt: Bitirmek, çıkarmak.

inbāt-ı laḥm: Et bitirmek, et çıkarmak.

inbāt-ı sinn: Diş çıkarma.

inbiᶜāc: Yarılmak, inşiḳāk.

inbihār: Soluyarak kesik nefes almak.

inbiḳār: Yarılmak, inşiḳāk.

inbis̠ās̠: Saçılma, dağılma, intis̠ār.

inbisāṭ: Açılma, yayılma; (nabızda) genişleme.

inbiṭāḥ: Yüz üstü uzanmak, yatmak, yüz üstüne bırakmak: "İltivā, ins̠inā maᶜnāsına yaᶜnī bükülmek ve inbiṭāḥ, yüz üstüne ilḳā maᶜnāsınadır." (15b)

inbiṭaḥ: Yüz üstü yatmak.

inbitār: Kesilmek.

inbiyālūs: Bkz. ḥummā-ı inḳıyāliyūs

incāḥ: Kurtulmak; hacetini görmek.

incāṣ: Bkz. iccāṣ

incāz: Sadık olmak; yerine getirmek.

incibār: Kırık kemik kaynamak.

incik: Bkz. sāḳ

incir: Bkz. tīn

incirād: Soyulmak.

inciẕāb: Çekilme, rücūᶜ; ictiẕāb.

inḍāc: Nesneyi yakmadan mutedil hararetle olgunlaştırmak, pişirmek: "Maᶜlūm ola ki cism-i raṭba taᶜalluḳ eden ḥarāret müteᶜalliḳi olan cismi ṭabīᶜatından iḫrāc eylemeyip taġyīr eylemese o ḥarāretin cismde iḥdās̱ eylediği es̱ere süḫūnet-i sāẕec derler ve eger ṭabīᶜatından iḫrāc edip ṭabīᶜatın maṭlūbu olan bir emre iḥāle eder ise ona inḍāc derler ve o iḥāle olmayıp lākin laṭīfi kes̱īften temyīz edip laṭīfi taṣᶜīd ve kes̱īfi tersīb eder ise ona iḥrāḳ derler ve eger inḍāc ve iḥrāḳın ġayri vech ile cism-i raṭbı ṭabīᶜatından iḫrāc eder ise ona ᶜufūnet derler." (459a) Bkz. münḍic, ḳuvvet-i münḍice

ᶜinde: Yanında; görüşünde.

ᶜinde'l-baᶜḍ: Bazılarına göre.

ᶜinde'l-ᶜāmme: Halk katında.

ᶜinde'l-ḥācet: İhtiyāç zamanında.

ᶜinde'n-nevm: Uyurken.

ᶜinde't-tekellüm: Konuşurken.

ᶜinde't-teneffüs: Soluk alırken.

inḍıġāṭ: Sıkışma, taḍyīḳ, inᶜiṣār.

inḍımām: Üst üste gelmek, yapışmak; katmak; yumulmak.

inḍımām-ı raḥim: Rahim içi yapışıklık, uterin şinesi.

indifāᶜ: Def edilme, itilme, çıkarılma.

indifāᶜāt: Çıkarıp atmalar.

indimāl: Yara, çıban iyileşmek, bürᵓ.

indisās: Bir şeyin içine çekilip emilmek, gizlenmek.

ᶜineb ᶜaḳīdi: Üzüm pekmezi, ᶜaḳīd-i ᶜineb.

ᶜineb: Üzüm.

ᶜinebeteyn: Olekranon çukuru ve koronoid çukuru: "Pes ḥuzzun iki ṭarafında olan iki nuḳrenin biri fevḳten ḳuddāma ve biri taḥttan ḫalfe olur. O iki nuḳrenin fevḳānīsi insī ṭarafında olup müstevī ve melāsetli olur ve üzerinde ḥācizi olmaz. Ammā nuḳre-i vaḥşiyye insiyyeden büyük ve geniş olup o nuḳre-i vaḥşiyyeden nuḳre-i insiyyeyi vely eden ṭaraf melāsetli olmaz ve ḥufresi müstedīre olmaz belki cidār-ı müstaḳīm gibi olur ḥattā o nuḳre-i vaḥşiyyeye sāᶜidden dāḫil olan zāide cānib-i vaḥşīye ḥareket edip o cidār-ı müstaḳīme vāṣıl olsa zāide vaḳf edip sākine olur. Zamān-ı ātīde bu nuḳreler[e] iḥtiyācın vechini biz īrād eyleriz inşāallāhu taᶜālā. İbuḳrāṭ bu iki nuḳrelere ᶜinebeteyn tesmiye eder." (15b, 225as)

ᶜineb-i s̱aᶜleb, ᶜinebü'ṣ-s̱aᶜleb: İt üzümü (Solanum nigrum)

ᶜinebiyye: Gözün iris tabakası; korneadaki yarık aracılığıyla irisin bir bölümünün fıtık şeklinde dışarıya kabartı yapması, iridoceie: "Ve eger ᶜinebiyyeden ẓāhir olan miḳdār yesīr olur ise

o ḫarḳa nemlī ve keẕālik mūr-ı sürḫ ve ẕübābī tesmiye olunur ve bu tesmiye o ẓāhirin ṣıġarı ve kiberi ḥasebiyle olur. Ve eger ᶜinebeden ẓāhir olan bu miḳdārdan ziyāde olup cüz-i ẓāhir üzüm dānesi miḳdārı olur ise o ḫarḳa ᶜinebiyye derler. Ve üzüm dānesinden ziyāde olur ise ona tuffāḥī tesmiye olunur. Ve eger ᶜinebiyye cidden ḫurūc edip iki göz kapakları arasına ḥāile olup gözün kapanmasına māniᶜ olur ise ona mismārī tesmiye olunur." (270b) Bkz. nütūᵓ-i ᶜinebiyye, nemlī, mūr-ı sürḫ, ẕübābī, tuffāḥī, mismārī.

ᶜinebiyye: Üzüm tanesine benzeyen erguvan renkli basur.

infāẕ: Girdirmek, nüfuz ettirmek, islāk.

infeḫa: Kursak; süt emmekte olan hayvanların midelerinde bulunan ve maya yapılan sütü. "İnfeḫadan her ḥayvānın memede olup raḍīᶜ ve ṣaġīr olanlarının miᶜdesinde olan süt murād olunur." (144a); "İnfeḫa, Türkīde peynir mayası derler." (144a);

infiᶜāl: Tesir.

inficār: Kan akmak; kaslarda bulunan atar ya da toplar damarlarda yırtılma, kopma: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜaḍalin şerāyīninde veyāḫūd evridesinde olur ise ona inficār derler." (32a) Bkz. ṣadᶜ, ḳaṭᶜ, faṣl, nebḳ; şişlikteki sıvının olgunlaşıp çıkması.

infiḳāᵓ: Deşilmek, inşiḳāḳ.

infilāḳ-ı müfred: Bkz. inḥilāl-i ferd

infirāc: Açılma, ayrılma.

infirāş: Döşenme, serilme.

infisāḫ: Bozulmak, azalar birbirinden ayrılmak.

infiṣāl: Ayrılmak, ayrılık; birden çok parçalı organlarda parçalardan birinin diğerlerinden koparak ayrılması, ḫalᶜ: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜuḍv-ı mürekkebe ᶜārıḍ olup mürekkebin iki cüzᵓlerinden eḥadühümā āḫerden teferruḳ edip o mürekkebde olan aᶜḍā-i müteşābiheden birine teferruḳ iṣābet etmezse ona infiṣāl tesmiye ederler, ḫalᶜ dahi tesmiye olunur." (32a)

infişāş: Dağılma; kabarma.

infitāḥ: Açılma.

infitāḳ: Yırtılmak.

infitāl: Bükülmek.

inġılāḳ: Kapanmak; vajinal atrezi.

inġımāḍ: Yumukluk.

inġımāḍ-ı ecfān: Kirpiklerin yumukluğu.

inġımār: Sıvıya batma, suya dalma; suda boğulma.

inġımāz: Dürtülme, içeri doğru basılma; şiddetlenme, iştidād.

inġısāl: Akmak.

inġizār: Daldırmak, batırmak.

inhāḍ: Harekete geçirmek, taḥrīk.

inhāk: Mecalsiz bırakmak, iḍᶜāf.

inḫıfāḍ: Aşağı inmek, içine girmek, ġavr; alçaklık.

inḥıfāẓ: Korunmak, inḫırāz.

inḫılāᶜ: Kopma, yerinden çıkma; uzvun eklem yerinden çıkması: "Emrāḍ-ı mevḍiᶜin dört ḳısmının evvelkisi ᶜuḍvun mafṣalından inḫılāᶜı yaᶜnī mafṣalın iki ᶜaẓminde olan zāidenin ḥufresinde ḫurūc-ı tāmm ile ḫurūcudur; bunun adına inḫılāᶜ derler." (31b)

inḫırāḳ: Yarılma, yırtılma, inhitāk.

inḫırāz: Sağlam olmak, korunmak, inḥıfāẓ.

inḥıṭām: Kırılmak, inḥıṭām.

inḥıṭāṭ: Düşme, azalma.

inhiḍām: Sindirilmek.

inḥidār: İnmek, iniş, nüzūl.

inḥilāl: Bkz. teferruḳ-ı ittiṣāl

inḥilāl: Çözülme; yok olma.

inḥilāl-i ferd: Tek dokuda, uzuvda yırtılma, kopma, infilāḳ-ı müfred. Bkz. teferruḳ-ı ittiṣāl

inḥilālü'l-ferdi'l-müşterek: Daha çok aᶜḍā-i müteşābihede meydana gelen yırtılma ve kopmalar: "İnḥilālü'l-ferdi'l-müşterek" o teferruḳ-ı ittiṣāldir ki aᶜḍā-i müteşābiheye ᶜārıḍ olur, ᶜaṣabın teferruḳu gibi ve aᶜḍā-i müteşābiheye ᶜārıḍ olmaksız evvelā aᶜḍāya ᶜārıḍ olur, mefāṣılın ḫurūcunda olduğu gibi; ᶜaṣab dahi baᶜḍı kerre mevḍiᶜinden ḫurūc eder. (257b)

inḥinā: Eğilme, inṡinā.

inḥirāṭ: Beden çelimsizlenip incelmek, hüzāl.

inhitāk: Parçalanma, yırtılma, dağılma, inḫırāḳ.

inḥiyāz: Ayrılma, kopma, teferruḳ.

inᶜibāl: İri ve semiz olmak.

inᶜidām: Yok olmak, yokluk, fıḳdān.

inᶜiḳād: Bir şekle bağlanmak, koyu kıvam tutmak, koyuluk.

inᶜikās: Yansıma.

inᶜiṣār: Sıkılmak, sıkışmak, inḍıġāṭ

inᶜiṭāf: İki kat olmak, bükülmek.

inḳāᶜ: Islatmak, suya batırmak.

inḳıbāḍ: Daralma, sıkışma; (nabızda) kasılma.

inḳıḍā: Bitmek, geçmek.

inḳılāᶜ: Kökünden koparılmak, zevāl.

inḳılāb: Ters dönmek.

inḳılāb-ı cefn: Bkz. şetere

inḳılāb-ı miᶜde: Sindirilmiş gıdanın ağızdan çıkarılması: "İnḳılāb-ı miᶜde" ona derler ki meʾkūl olan ġıdā miᶜdede haḍm olduktan sonra miᶜde onu ḳayʾla mehḍūmen defᶜ eyleye." (375b)

inḳılāb-ı raḥim: Rahim sarkması, ᶜafel, metroptosis.

inḳılāb-ı ṣayfī: 21 Haziranda dünyanın yörünge üzerinde güneşten en uzak olduğu noktada bulunması hāli.

inḳılāb-ı şitevī: 21 Aralıkta dünyanın yörünge üzerinde güneşe en uzak olduğu noktada bulunması

inḳısām: Bölünme, taksim olunma.

inḳışār: Soyulma.

inḳıṭāᶜ: Kopma, kesilme: inḳıṭāᶜ-ı maṭar, inḳıṭāᶜ-ı ᶜırḳ, inḳıṭāᶜ-ı nesl,

inḳıṭāᶜ-ı nefes, inḳıṭāᶜ-ı ṣavt.

inḳıyāliyūs: Bkz. ḥummā-ı inḳıyāliyūs

inḳıyālūs: Bkz. ḥummā-ı inḳıyāliyūs

inkibāb: Netice almak için gayret etmek.

inkisār: Kırılmak; vücutta kırgınlık; kesilme.

inkişāf: Açılma.

inmā: Çıkarmak, çoğaltmak.

inmāᶜ: İnceltip akıcı hāle getirmek, inceltmek; ezmek.

inṣāf: Adalet.

insān-ı ᶜayn: Gözbebeği.

inṣıbāb: Dökülmek, akmak.

inṣıbāġ: Boyalı olmak, boyanmak.

inṣıdāᶜ: Yarılıp çatlamak, inşiḳāḳ, inḳıṭāᶜ.

insī: Nesnenin içe, sola bakan yönü.

insidād: Tıkanma, kapanma.

insiḥāb: Sürünmek.

inṡiḳāb: Delinmek.

insikāb: Dökülme.

insilāḫ: Giderilme, soyulma: insilāḫ-ı levn

inṡinā: Eğilme, iki kat olma, bükülme, iltivā.

insiyāb: Yılan akmak.

inşāf: Emmek, içine çekmek.

inşiḳāḳ: Yarılma, kopma, inḳıṭāᶜ.

inşivā: Pişmek, inṭıbāḫ; pişkinlik.

inṭıbāḫ: Pişmek, inşivā; pişkinlik.

inṭıbāḳ: Kat kat olmak, tabakalanma; kapanma, istiṣḥāf.

inṭıfā: Sönme.

inṭılāḳ: Boşalma.

intiᶜāş: Yeniden dönmek, ᶜavdet; ayılmak.

intibāh: Uyanmak.

intibāẕ: Nebize dönüştürmek.

intidā: Islanmak.

intiḍāc: Olgunlaşma, kıvamını bulma.

intifāᶜ: Faydalanma, yarar görme.

intifā: Uzaklaşma.

intifāḍ: Saçılmak; silkilmek, ürpermek.

intifāḫ: Şişme, kabarma; mide ya da bağırsaklarda gaz birikmesi, dokunun hava veya gaz toplanması sonucu aşırı şişme göstermesi hali, emphysema. "İntifāḫ bir veremdir ki bārid olur ve ḥikkesi olur ve ġālib-i ḥālde māddesi rīḥ olur ve baᶜḍı kerre faḍla-i balġamiyye-i raḳīḳa olur ve faḍla-i māiyyet ve faḍla-i sevdāviyyet dahi olur." (276a)

intifāṡ: Tükürülmek. Bkz. nefṡ

intifāş: Ditilip ayrılmak.

intihāk: Yırtılma.

intiḥāl: Aktarmak.

intiḳāḍ: Bozulma.

intiḳāl: İntikal; çerezlenmek.

intiḳār: Çukur olmak.

intikās: Aşağı inmek; aşağı eğilmek.

intiḳāṣ: Azalma.

intiḳāṭ: Nokta nokta şeklinde yayılmak.

intinān: Kokmak, kokuşmak.

intiṣāb: Dik durmak; sıkıntılı nefes alıp vermek. Bkz. intiṣāb-ı nefes:

intiṣāb-ı nefes: İleri derecede kalp ve akciğer yetmezliğinden kaynaklanan ve ancak güç ve oturur durumda yapılabilen solunum, ortopnea. Bkz. nefes-i muntaṣıb

intisāc: Dokunma, örülme.

intiṣāf: Orta; ortada olmak.

intiṡār: Dağılma, saçılma, inbiṡāṡ; dökülme.

intiṡār-ı eşʿār: Kıl dökülmesi.

intiṡār-ı şaʿr: Kıl dökülmesi, saç dökülmesi.

intişāf: Emip içine çekmek, ictiẕāb.

intişār: Dökülmek; yayılma; sertleşme.

intişār: Penis sertleşmek.

intişār-ı ʿayn: Umūr-ı yāsefīs, amaurosis, gözbebeğinin büyümesi ve bundan kaynaklanan görme kaybı. Bkz. ẓulmet-i baṣar

intişār-ı ġıdā: "Ġıdānın intişārından murād haḍm-ı s̱ānīden sonra ġıdānın tevzīʿ ve taḳsīmi olur." (122a)

intişār-ı ḳaḍīb: Peniste sertleşme.

intitāf: Dökülme (saç)

intiẓār: Beklenmek, gözlenmek.

inzāl: İndirmek, iḥdār; spermin boşalması.

inẕār: Yol açmak, sebebiyet vermek; hastalığın kötüye gittiğini gösteren belirtiler. Bkz. taḳdime-i maʿrifet

inziʿāc: Kopmak, ayrılmak.

inzirāḳ: Basınçla fışkırarak atılmak, fırlatılmak.

ipek: Bkz. ibrīsem, ḳazz

ʿirāḍ: Enli olanlar.

irʿād: Titretme, taḥrīk, hezz.

ʿirāḍ: Yan.

iʿrāḍ: Yüz çevirmek.

irʿāf: Burnu kanatmak.

irāḥa: Rahatlatma.

irāḳa: Dökmek, akıtmak, isāle.

īrās̱: Doğurmak, netice vermek.

İrasṭırāṭis: Erasistratus.

irben irben: Uzuv uzuv.

irbiyān: İstakoz; burun polipi, verem-i enf; bāsūr fi'l-enf, nāṣūru'l-enf: "Cālīnūs'un bu vereme irbiyān tesmiyesinin iki vechi vardır. Vech-i evvel budur ki bu verem rıẖvdır, nitekim balık rıẖv olduğu gibi. Ve vech-i s̱ānī budur ki bu veremde burnun içinde ve ernebe dedikleri burun ucunda kırmızı damarlar olur, ẕikr olunan balıkta o mis̱lli ercül-i kes̱īre olduğu gibi ḥattā o damarlar ṣulb ve aḫḍar olsa ona sereṭān tesmiye ederler. Ve irbiyāna ḥaẕẕāḳ eṭıbbānın kimisi bāsūr fi'l-enf ve kimisi nāṣūru'l-enf tesmiye ederler, ikisi dahi ḫaṭādır, vech-i ḫaṭā *Muʿālece-i Buḳrāṭiyye*'de mesṭūrdur." (290a)

irciḥnāniyyet: Bir tarafa ağırlıktan dolayı meyletme.

irḍāʿ: Emzirmek.

irdāʾ: Kötü tesir etmek.

irdāf: Destek, yardım.

īres: Bkz. sūsen

īresā: Gök süsen (Iris florentina, Iris germanica) kökü, benefşe kökü: "Īresā lafẓ-ı Yūnānīdir, ḳavs-ı kūzaḥ maᶜnāsınadır, sūsenin zehresinin elvān-ı muḫtelifesi olmakla ḳavs-ı ḳūzaḥa müşābih olduğundan sūsen-i āsmāncūne yaᶜnī gök sūsenin köküne īresā denildi, elsine-i nāsta benefşe kökü demekle maᶜrūftur." (146b)

irfād: Sarmak.

irḫā: Gevşetmek. Bkz. mürḫī

irhāḳ: Zorlamak.

irin: Bkz. ḳayḥ, midde.

irḳād: Uyutmak

irsāl: Göndermek; uzatmak.

irsālāt: Gün başında sürekli kan almak: "İrsālāt demekle maᶜrūf olan faṣda mürāᶜāt olunur yaᶜnī evāil-i eyyāmda mütevāliyen ve mirāren faṣd olunur ve her birinde demden ḳaṭarāt-ı maᶜdūde irsāl ve iḫrāc olunur." (301)

irsāl-i ᶜalaḳ: Bedene kan emmesi için sülük yapıştırmak.

irtiᶜād: Titremek.

irtiᶜāş: Chorea syndrome, kol, bacak, yüz ve boyun kaslarında istem dışı hareketlerle belirgin sinir sistemi bozukluğu.

irtibāk: Istırap.

irtibāk: Istırap.

irticāᶜ: Geri dönmek.

irtifāᶜ: Yükselmek, işrāf; yükseklik.

irtiḥāl: Göç etmek.

irtiḳā: Yukarı çıkmak.

irtikām: Birikmek, ictimāᶜ.

irtikāz: Bir nesne yerinde dikili sağlam durmak.

irtivā: Suya kanmak.

irtiyāḍ: Hareket ettirmek.

irzāḳ: (Sperm vs.) Fışkırtmak.

iṣābet-i ᶜayn: Göz değmesi, nazar.

iṣᶜād: Yükseltmek, terfīᶜ.

isāʾet: Kötü olma, bozulma.

isāġa: Boğazdan bir nesneyi kolaylıkla geçirmek.

iṣāḫa: Kulak vermek, dinlemek.

īs̱āḳ: Sağlam kılmak, sağlam bağlamak.

īṣāl: Ulaştırmak, iblāġ.

isāle: Akıtmak, irāḳa.

ᶜis̱ār: Ayak kaymak, sürçmek.

is̱āre: Hareket ettirmek, taḥrīk.

isᶜāṭ: Koklatmak, burna kokusunu çekmek. Bkz. istiᶜāṭ

iṣbaᶜ: Parmak, engüşt. Bkz. eṣābiᶜ

is̱bāt: İspat; sağlamlaştırmak.

isfāḳī: Riᶜyü'l-ibil, sifāḳī, sifāḳīn (Echinops echinatus).

isfenc, isfence: Sünger, ġayme (Euspongla officinalis): "İsfenc" süngerdir, ona ᶜavāmm-ı Bağdād ġayme derler. Ve baᶜḍıların ḥayvāndır dedikleri ġalaṭtır belki sünger bir şeyʾdir ki baḥrde baᶜḍı aḥcār üzerine tekevvün eder. O ḥacerden līf heyʾetinde baᶜḍı eczālar kabarır ve cilde-i raḳīḳ gibi nesne o līfleri iḥāṭa eder, s̱uḳbe-

leri daḳīḳ olup kes̱īf olana ẕeker derler ve s̱uḳbeleri vüsᶜatli ve ḫafīf olana üns̱ā derler." (145b)

isfencāt: Süngerler.

isfence-i baḥrī: Deniz süngeri.

isfencī: Biçimce süngersi olan.

isfend: Beyaz üzerlik. Bkz. ḥarmel

isferek-i azraḳ: Bir tür kāfur (camphora)

isfīdāc: Çinko oksit (Cerussa), isfīdāc-ı reṣāṣ, yanmış kurşun: "İsfīdāc, sefīd'den muᶜarrebdir, sefīd Fārsīdir, ebyaḍ maᶜnāsınadır. İsfīdācdan murād isfīdāc-ı reṣāṣtır. Baᶜḍı kerre cibsīn dedikleri ecsād-ı ḥaceriyyeye dahi isfīdāc derler. Iṣfahān'da bir nevᶜ ṭīn vardır, onunla ṣıbyān kitābet ederler, ona dahi isfīdāc derler." (148a) Bkz. merhem-i isfīdāc

isfīdācāt: Maddesi çinko oksit olanlar.

isfīdāc-ı reṣāṣ: Bkz. isfīdāc

isfīdbāc, isfīdbāce: Sade, pirinç ve daha çok nohutla haşlanmış et çorbası: "İsfīdbāca Fārsīde noḫūd-āb derler, o laḥmın meraḳasıdır ki ona bir miḳdār noḫūd ḫalṭ ederler ve onda keyfiyyāt-ı ġālibesi olunan tevābil ebāzīr mis̱lli nesneler olmaz." (105b)

isfilās̱ūs: ḳafru'l-Yehūd?

iṣfirār: Sararma.

isḥāc: Deri soymak. Bkz. saḥc

ishāl: İshal, istiṭlāḳ-ı baṭn, yürek sürmesi, diyare.

isḫān: Isıtmak; hararet.

isḳā: Sıvı içirmek.

iskāf: Ayakkabı yapan, başmakçı, kefş-ger. Bkz. esākife

isḳanḳūr: Bkz. seḳanḳūr

isḳanḳūrā: Bkz. seḳanḳūr

iskār: Sarhoş etmek.

isḳāṭ: Düşürmek, azaltmak; uzvu bedenden alıp çıkarmak.

isḳāṭ-ı cenīn: Düşük yapmak, isḳāṭ-ı veled

isḳāṭ-ı şaᶜr: Kıl dökmek.

isḳāṭ-ı veled: Düşük yapmak, isḳāṭ-ı cenīn

īsḳīfūn: Bkz. iklīlü'l-melik

isḳīl: Ada soğanı, baṣal-ı zīr, ᶜunṣul (Urginea maritima, Scilla maritima)

isḳulafendriyūn: Bkz. seḳūlaḳandriyūn

isḳūlaḳandriyūn: Bkz. seḳūlaḳandriyūn

isḳūlūḳandriyūn: Bkz. seḳūlaḳandriyūn

isḳūrdiyūn: Kurtluca, seḳūrdiyūn, seḳūrẕiyūn, s̱ūm-ı berrī (Teucrium scordium)

islāk: Dahil etmek, sokmak, infāẕ.

ismāᶜ: İşittirmek, duyurmak.

ism-i ᶜāmm: Genel kullanılan kelime; cins isim.

ism-i fāᶜil: Etken sıfat-fiil.

ism-i mefᶜūl: Edilgen sıfat-fiil; pasif eşcinsel.

is̱mid: Sürme taşı, kuḥl, antimon (Stibium)

is̱nā ᶜaşer, is̱nā ᶜaşere, is̱ney ᶜaşere: On iki; on iki parmak bağırsağı.

ispençiyar: Eczacı.

isrāᶜ: Acele etmek, hızlandırmak.

isrāc: Kandil fitili yakmak.

is̱rāre: Bkz. enberbārīs

isrences: Hint kökenli bir birleşik ilaç.

issilik: Sıcaklık.

iṣṭafṭīḳān: Terkibinde karanfil, afyon, helīle, Arap zamkı ve altın kalemyası olan göz şiyafı.

isṭām: Bkz. şābūrḳān

istār: Dört mis̱ḳāl, 18,88 gr: (Mis̱ḳāl ağırlığı 4,81 gr karşılığı kabul edilirse): "el-İstār: Altı dirhem ve iki dānıḳ, bi-ḥisābı mis̱ḳāl dört mis̱ḳāldir." (147b)

istıḥfāẓ: Muhafaza etmek.

istıṣfā: Damıltma, durultma.

istıṣḥāb: Yanında bulundurmak.

istıṣlāḥ: İyileştirmek.

istıṣvāb: Doğru bulmak.

istīᶜāb: Bütünü kaplamak, içine almak, iḥāṭa, iktināf, istiġrāḳ.

istiᶜāḍa: Bedelini istemek.

istiᶜāfe: İğrenmek, istikrāh.

istiᶜāṭ: Burna deva çekmek.

istibᶜād: Uzak bulmak, kabul etmemek.

istibāle: İşetmek.

istibdāl: Değiştirmek; bedelini, dengini istemek.

istibrād: Soğuk olmayanı soğuk hissetmek.

istibṭān: İçine almak, içermek, iḥtivā.

istiᶜcāb: Hayret etmek.

istiᶜcāl: Acele etmek.

isticlāb: Kendine çekmek, ictiẕāb.

istidāre: Yuvarlaklık.

istidfā: Isınmak.

istidfāᶜ: Uzaklaştırmak istemek, def etmek.

istidḫāl: İçeri almak.

istidlāl: Delil getirmek; tanı koymak.

istidrāc: Derece derece artırmak.

istīfā: Hepsini içine almak, yeteri derece olmak.

istiᶜfā: Vazgeçmek.

istifāḍa: Akıtmak; feyzlenmek, istifāde.

istifāde: Elde etmek.

istifāf: Toz hālinde olan ilaç kullanmak. Bkz. sefūf

istifrād: Yalnız kalmak istemek.

istifrāġ ᶜalā-sebīli'l-istiẓhār: Sara ve nikris gibi hastalıkların nöbetleri gelmeden önce yapılan kusma ve ishal işlemi, faṣd-ı istiẓhār: "Ve istifrāġın bir nevᶜi dahi vardır ki ona istifrāġ ᶜalā-sebīli'l-istiẓhār denir ve o istifrāġ vaḳtleri maᶜlūm ve dāire olan niḳris ve ṣarᶜ maraḍlarında olur, vaḳti gelmezden muḳaddem o maraḍlarda faṣd ve ishālden hangisi muvāfıḳ ise onunla istifrāġ olunur." (114b)

istifrāġ: Boşaltmak, atmak; isteyerek kusmak; vücuttan bevl, kan, balgam gibi madddeleri kusma (ḳayᵓ), ishāl ve kan alma (faṣd)

gibi yollarla tasfiye etmek: "İstifrāġ bedende olan māddenin ḫāric-i bedene ḥareketine derler." (124a)

istifrāġāt: Kusma, ishal ya da kan verme yoluyla vücuttan zararlı maddelerin tasfiyeleri: "Bu faṣl istifrāġāt yaʿnī ḳayʾ ve ishāl ve faṣd miṡllilerden her birisi ne zamān istiʿmāl olunmak gerektir ve istiʿmāl olundukta ne keyfiyyet ile istiʿmāl olunduğunu bildirir." (114b)

istiġāṡe: Feryat etmek.

istiġrāḳ: Ağır uyku uyumak, ağırlık basmak; içine almak.

istiḥāḍa: Regl görmek.

istiḥālāt: Değişimler.

istiḥāle: Dönüşmek, bir hālden başka bir hāle geçmek.

istīḥāş: Kerih görmek.

istiḥbāb: Güzel bulmak.

istiḫbāṡ: İğrenmek, kötü görmek.

istiḥḍār: Geri getirme, hazır tutma.

istiḫfāf: Azaltmak, hafifletmek.

istiḥkāk: Kazınmak.

istiḥkām: Kuvvetli olmak; sağlamlık, metānet, ṣalābet; iyice yerleşmek.

istiḫlāf: Yerine nesne ya da kişi bırakmak.

istihlāk: Helāk eylemek, yok etmek, istīṣāl.

istihlāl: Çocuk doğduğunda ağlamak.

istiḥmām: Yıkanmak, iġtisāl.

istiḫrāc: Çıkarmak; hüküm çıkarmak.

istiḥṣāf: Sertleşmek, sert olmak.

istihsāl: İshal etmek ya da uzuvdan zararlı maddeyi atmak.

istiḥsān: Güzel bulmak, beğenmek.

istiḥyā: Haya duymak.

istiʿḳāb: Ayıp aramak.

istīḳāẓ: Uykudan uyanmak.

istiḳbāḥ: Çirkin saymak.

istikbār: Büyük olmak.

istiḳlāl: Azımsamak; kendi başına yapmak.

istikmāl: Tamamlanmak, istitāmme.

istiḳnāʿ fi'l-edhān: Yağ içinde oturmak.

istiknān: Gizlenme, iḥtibās.

istikrāh: Tiksinmek, istiʿāfe.

istiḳṣā: Bir şeyi derinliğine ele almak.

istikṡār: Artırmayı istemek.

istiḳṭāf: Atı durdurmak için gemini çekmek: Ve istiḳṭāf feresin licāmını ve gemini cezb edip dursun için çekmektir ve iştiḳāḳı ḳuṭūf'tandır, buṭʾ-ı meşy maʿnāsınadır." (99b)

istiḳẕār: Murdarsamak.

istilāb: Kapıp almak, iḫtilās.

istilāḥ: Gözetlemek, tebaṣṣur.

istilḳā: Sırt üstü yatmak.

istilẕāẕ: Lezzet almak.

istimāʿ: İşitme.

istimrā: Hazm etmek, istimrāu'ṭ-ṭaʿām.

istimrār: Devamlılık; devam etmek.

istimsāk: Tutmak.

istiᶜnā: Fayda sağlamak.

istinān: Misvaklanmak, misvak benzeri bir nesneyi dişlere sürtmek.

istinbāt: Hüküm çıkarma.

istincā: İstinca, temizlenmek.

istinfāz: Oynatmak.

istinḳā: Temizlenmek; sıvı veya buhar içinde oturmak.

istinḳāl: Taşınmak, aktarılmak.

istinmā: Büyüyüp gelişmek.

istinşāḳ: Bir nesneyi soluyarak burna çekmek, teneffüs için havayı çekmek.

istinẓāf: Temizlenmek.

istinzāl: İndirmek.

istiᶜrāḍ: Enli olmak; eninden gelmek.

istircāᶜ: Geri getirmek, döndürmek, istirdād.

istirdād: Döndürmek, geri getirmek, istircāᶜ.

istirfād: Bez vs. ile sarmak, kırık kemiği sarmak.

istirḫā: Gevşeme; felç.

istirḫā-i ᶜaḍale: Kas felci.

istirḫā-i ᶜaṣab: Sinir felci.

istirḫā-i lisān: Dil felci.

istirḫā-i lis̱e: Diş eti çekilmesi, gevşemesi.

istirḫā-i maḳᶜade: Anüs felci, proktoparalizis.

istirḫā-i mefāṣıl: Eklem felçleri.

istirḫā-i miᶜde: Mide felci, gastroperazi; gıdanın midede durması: "Ve baᶜdı kerre ḍaᶜf miᶜdenin cāẕibesine ᶜārıḍ olup aṣlā cāzibe ceẕbe ḳādir olmaz ve bir ḳavm ona istirḫā-i miᶜde tesmiye ederler." (341a)

istirsāl: Uzatmak; çıkarmak.

istirşāḥ: Sızdırmak.

istirṭāb: Rutubetlenmek, ıslanmak.

istirvāḥ: Dinlendirmek, rahatlatmak, icmām, tervīḥ.

istiᶜṣā: Karşı koymak.

istiṣᶜāb: Güçlük çekmek; zorlanmak.

istīs̱āḳ: Sıkı bağlanmak.

istīṣāl: Yok etmek, istihlāk, ifnā.

istiṣḥāf: Sayfa sayfa olma, kat kat olma, inṭıbāḳ.

istishāl: Kolay hāle getirmek, kolay görmek; müshil ilaç kullanmak; ishal talep etmek.

istisḳā: Vücutta su toplanması, istisḳā-i māī, dropsy, ascites.

istisḳā-i bārid: Deri altı dokularında fazla miktarda vücutta ateş olmaksızın su toplanması: "İstisḳā-i bāridden murād ḥummāsı olmayan istisḳādır." (83b)

istisḳā-i laḥmī: Deri altı dokularında su toplanması, ödem.

istisḳā-i zıḳḳī vü ṭablī: Karında gaz ya da havadan kaynaklanan şişkinlik, timpanizm.

istismān: Şişmanlamak istemek.

istişfā: Şifa aramak.

istişhād: Delil getirmek.

istişmām: Koklamak.

istişrāḥ: Ferahlık, istişrāḥ-ı ṣadr.

istiṭāᶜat: Gücü yetmek; imkān.

istiṭābe: Kokuyu güzel bulmak.

istiṭāle: Uzun olmak, uzunluk.

istitāmme: Tamamlanmak, istikmāl.

istitār: Kapanıklık; gizlenme.

istiṭlāḳ: Çıkarma, boşalma; ishal, yürek sürmek.

istiṭlāḳ-ı baṭn: İshal, yürek sürmesi.

istitmām: Tamamlanmak.

istivā: Düz olmak, düzlük; itidal, hoşluk; güneş tam ortada olmak.

istiẓhār: Dışarı çıkmak, görünür olmak; yardım istemek; belirecek olan hastalığı ortaya çıkmadan engelleme için yapılanlar: "İstiẓhār" ḥudūs̱ ṣadedinde olup henüz ḥādis̱ olmayan ᶜilleti ḥudūs̱tan menᶜ için istiᶜmāl olunan tedbīre denir." (400a)

iṣṭumaḫīḳūn, iṣṭumaḫīḳūn: Mideyi kuvvetlendirmek, iştah açmak için kullanılan, vücuttan zararlı maddeleri tasfiye eden, mide, karaciğer ve dalak için faydalı olan bir müshil hapı. Terkibinde helīlec-i Kābülī, milḥ-i Hindī, efsentīn-i Rūmī, aġātīḳūn, heşş-i saḳmūnyā-i azraḳ, esārūn, enīsūn, bezr-i kerefs, türbüd-i ebyaḍ lübābı, eftīmūn-ı Aḳrīṭī-i aḥmer, eyāric-i feyḳarā bulunur.

isvidād: Rengi kararmak.

işᶜāb: Şubelere ayırmak.

işᶜāl: Yakmak, alevlendirmek, ilhāb, īḳād.

işāle: Yukarı kaldırmak, terfīᶜ.

işbāᶜ: Doyurmak; doyurucu açıklama yapmak.

işfā: Yaklaştırmak.

işfāf: Şeffaf olma.

işġāl: Alıkoymak, meşgul etmek.

işkāl: Şüpheye düşmek.

işkenbe: Bkz. kirş

işmām: Koklatmak.

işmīzāz: Ürpermek.

işnān: Bkz. üşnān

işrāf: Yükselme, irtifāᶜ; yüksek yere çıkmak; ölüme yakın etmek.

işrāḳ: Doğmak, güneş doğmak.

iştiᶜāl: Tutuşma, yanma, tevaḳḳud, ittiḳād; iltihāb.

iştibāh: Şüpheye düşmek.

iştibāk: İç içe geçme, örülme, iltifāt; örgü.

iştidād: Çoğalma, artma, çok şiddetlenme.

iştihā: Arzulamak, iştiyāḳ.

iştikā: Şikāyet etmek

iştimāl: Bürümek, içine almak.

iştir: Bkz. baḳla-i Yemāniyye

iştirāk: Ortak olmak, müşterek olmak.

iştirāṭ: Şart koşmak.

iştiyāḳ: Arzulamak, iştihā.

iṭāᶜat: İtaat, uymak, ittibāᶜ.

itᶜāb: Yormak.

iᶜtād: Hazırlamak.

iṭāfe: Çevirmek, ihata etmek.

iṭāle: Uzatmak, uzun tutmak.

iṭᶜām: Yedirmek, ilḳām.

iṭāre: Uçurmak; devanın uçuculuğu.

itbāᶜ: İlave etmek.

iṭbāḳ: Kapatmak, tağṭıye.

iṭfā: Söndürmek, hararetini gidermek.

iᶜtidād: Önem vermek, özen göstermek, iᶜtibār, iᶜtinā.

iᶜtidāl: İfrat ve tefritin ortası, denge.

iᶜtidāl-i ḫarīfī: Sonbahar noktası, güneşin sonbahar noktasına, terazi burcuna gelmesi.

iᶜtidāl-i rebīᶜī: İlkbahar noktası, güneşin ilkbahar noktasına, koç burcuna gelmesi.

iᶜtiḳāl: Bükülüp bağlanma, ḳabḍ; kabızlık.

iᶜtiḳāl-i ṭabīᶜat: Kabız olma, ḳabḍ.

iᶜtilāf: Yemlenmek.

iᶜtimād: Dayanmak, istinād; itimat, güvenme.

iᶜtināḳ: Birinin boynuna sarılmak

iᶜtirā: Sıtmalı üşütme.

iᶜtiṣār: Sıkılmak, suyu sıkılmak.

itḳān: Sağlamlık, metānet, ṣalābet.

iṭnāb: Uzatmak; sözü uzatmak, iṭnāb-ı kelām.

ittibāᶜ: İtaat, uymak.

ittiḫāẕ: Edinme, alma.

ittikā: Dayanmak, yaslanmak, istinād, yasdanmak.

ittiḳā: Sakınmak, ḥaẕer.

ittiḳād: Yanma, tutuşma, iştiᶜāl.

ittisāᶜ: Genişleme, geniş olma, genşimek.

ittiṣāl: Bitişme; bitişik, civār.

ityān-ı ġılmān: Oğlan çocuklarıyla cinsel ilişkiye girmek.

ityān-ı nisā: Kadınlarla cinsel ilişkiye girmek.

īvā: Sığınmak, yerleşmek, ilticā.

ᶜivec: Eğrilik.

ivezz, ivezze: Kaz; ördek: "İvezz, kaz maᶜnāsınadır. Muḥammed el-Vanī *Tercüme-i Ṣıḥāḥ*'ında der ki اَلْإِوَزَّةُ [el-ivezzet] hemzenin kesri ve vāv'ın fethi ve zā'nın teşdīdi ile, tuyūr kısmından olan kazdır. Ve baᶜdılar ördektir dedi." (153b)

iᶜvicāc: Eğrilme, eved.

iᶜyā: Dermansızlık, yorgunluk: Bkz. iᶜyā-i taᶜabī, iᶜyā-i temeddüdī, iᶜyā-i veremī, iᶜyā-i ḳaḍīfī, iᶜyā-i ḳurūḥī, iᶜyā-i ẕātī

iᶜyā-i ḥarekī: Hareketten kaynaklanan yorgunluk.

iᶜyā-i ḳaḍīfī: Vücutta aşırı kuruma hissiyle beliren yorgunluk, iᶜyā-i ḳaşefī, iᶜyā-i yübsī. "İᶜyā-i ḳaḍīfī o iᶜyādır ki onun ṣāḥibi iḥsās eder ki ke-enne bedeninde ifrāṭ üzere cefāf ve yübs vardır. Ve baᶜḍı kerre iᶜyānın ḳaḍīfī ṣınıfı keymūsun cevdeti vaḳtinde ifrāṭ üzere riyāḍet edip baᶜdehu ḫuşūnet üzere delk-i istirdādı istiᶜmāl eylemekten ḥādis̱ olur ve gāhīce dahi havānın yübsü ve ġıdāyı taḳlīl ve ṣavmı istiᶜmāl eylemekten olur ve gāhīce dahi havānın yübsü ve ġıdāyı taḳlīl ve ṣavmı istiᶜmāl ile ḥādis̱ olur." (107b)

iᶜyā-i ḳaşefī: Bkz. iᶜyā-i ḳaḍīfī

iʿyā-i ḳurūḥī: Deriye dokunulduğunda yaraya dokunmuş hissi veren hālsizlik ve yorgunluk hāli: "İʿyā-i ḳurūḥī o iʿyādır ki o iʿyā ṣāḥibinin cildine mess olundukta ḳurūḥa mess olunmuş gibi bir ḥālet iḥsās olunur ve o ḥālet-i maḥsūse cildin ẓāhirinde veyāḫūd cildin ġavrında ve derinliğinde olur." (107a)

iʿyā-i riyāḍī: Hareketin yol açtığı yorgunluk: "Ve kelāl riyāḍet ve ḥareket tavassuṭu ile ʿārıḍ olur ise ona iʿyā-i riyāḍī derler; eger bi-ẕātihi ʿārıḍ olup ḥareket ve riyāḍet ḥasebiyle olmaz ise ona iʿyā-i ẕātī derler." (107a)

iʿyā-i taʿabī: Yorgunluktan kaynaklanan dermansızlık: "Ve vecaʿ-ı iʿyāīnin sebebi gāhīce taʿab olur ve o vecaʿa vecaʿ-ı iʿyā-i taʿabī tesmiye olunur." (56a)

iʿyā-i temeddüdī: Vücutta dayak yemiş hissi uyandıran, ateş ve gerginlikle beliren hālsizlik ve yorgunluk hāli: "İʿyā-i temeddüdī o iʿyādır ki onun ṣāḥibi iḥsās eder ki ke-enne beden raḍḍ olmuş ve döğülmüş uvak olunmuş gibi olur ve keẕālik o kimse bedeninde ḥarāret ve temeddüd iḥsās eder." (107b)

iʿyā-i veremī: Vücutta normalin üstünde ısınma ile görülen, biçim ve renk ve harekette gazı olan kimseleri andıran hālsizlik ve yorgunluk hāli: "Ve ammā veremī olan iʿyādır ki onda beden ʿādetten ziyāde süḫūnetli olur ve ḥacmde ve levnde ve mess ve ḥareket ile ile müteʾeẕẕī olmakta müntefiḫ olan kimse gibi olur ve o kimsede temeddüd ve gerginlik dahi iḥsās olunur." (107b)

iʿyā-i yübsī: Bkz. iʿyā-i ḳaḍīfī

iʿyā-i ẕātī: Hareketten kaynaklanmayan vücut yorgunluğu: "Eger bi-ẕātihi ʿārıḍ olup ḥareket ve riyāḍet ḥasebiyle olmaz ise ona iʿyā-i ẕātī derler." (107a)

iʿyāī: Yorgunluk.

iyyel: Geyik. Bkz. eyāyil

īẕā: Eza, acıtmak, ağrıtmak, īlām, īcāʿ.

izā: Hiza.

īẕāb: Eritme.

iẕābe: Eritmek.

izʿāc: Yerinden hareket ettirmek, taḥrīk.

izāḥa: Bertaraf etmek.

iẕāḳa: Tatmak.

ʿiẓam: Büyük olma, büyüklük, iri olma.

ʿiẓām: Kemikler. Bkz. ʿaẓm; yüce olanlar. Bkz. ʿaẓīm

ʿiẓām-ı fıḳarāt: Bkz. fıḳarāt

ʿiẓām-ı ḫılf: Gerçek kaburgalar, costae verae, aḍlā-ı ṣādıḳa: "Ve aḍlāʿ-ı sebʿa-i meẕkūrenin esfelinde olan bāḳī beş ḍılʿ-ı ḳaṣīrler ʿiẓām-ı ḫılf ve aḍlāʿ-ı zūrdur yaʿnī yalancı eyegüdür." (15a)

ʿiẓām-ı ḳass: Göğüs kemikleri, sternum. Bkz. ʿaẓm-ı ḳass, ḳass

ʿiẓām-ı ḳıḥf: Bkz. ʿaẓm-ı ḳıḥf

ʿiẓam-ı lisān: Dil büyümesi.

ʿiẓām-ı miṣfāt: Bkz. ʿaẓm-ı miṣfāt

ʿiẓām-ı muṣṭ: Tarak kemikleri, metarasal kemikler.

ʿiẓām-ı reʾs: Bkz. ʿaẓm-ı ḳıḥf

ʿiẓām-ı rusġ: Bilek kemikleri.

ʿiẓām-ı ṣulb: Omurga kemikleri, bel kemikleri, columna vertebralis.

īẕān: Bildirmek, iʿlām.

iẕbāl: Zayıf düşürmek.

izdirād: Yutmak, ibtilāʿ, belʿ.

īzedheyādaḳ: Hint kökenli bir birleşik ilaç.

iẕhāb: Gidermek, izāle.

iẕhāl: Terketmek, iġfāl.

iẓhār: Çıkarmak, iḫrāc, ibrāz.

iẕḫir: Mekke ayrığı, ḫılāl-i Meʾmūnī, idḫir (Andropogon schoenanthus): iẕḫir-i ācāmī, iẕḫir-i āʿrābī

iẕkār: Erkek çocuk doğurmak.

izlāḳ: Kaydırmak, bir nesneyi yerinden kaydırarak çıkarmak. Bkz. müzliḳ

iẕlāḳ: Yumuşatmak, ishal etmek.

izmān: Zamanın uzaması.

izrāʾ: Aşağılamak, kötülemek, terzīl.

izrāḳ: Şırıngayla ilaç vermek; fışkırtmak.

ʿiẕyavṭ: Cinsel ilişki sırasında istemdışı kaka yapma hastalığı olan kişi: "ʿİẕyavṭ bir ʿillettir ki onun ṣāhibi kaçan cimāʿ eylese inzāl katında ziblini ilḳā eder ve o kimse maḳʿadesine mālik olmaz." (425a)

jeng-zedā: Pas giderici.

ḳāʿ: Düz arazi, arḍ-ı melsā, arḍ-ı müstevī: "Ḳīʿa" ve "ḳāʿ" elfāẓ-ı müterādifedendir, arḍ-ı müstevī maʿnāsınadır. Baʿḍılar der ki "ḳīʿa" "ḳāʿ"ın cemʿidir." (128b)

kaʿb: Aşık kemiği, topuk, astragalus. Bkz. kuʿūb

ḳabāil: Baş kemikleri. Bkz. ḳabāil-i erbaʿa

ḳabāil-i erbaʿa: Başta bulunan kemikler: "Teşrīḥ-i ʿiẓāmda yazıldığı üzere ḳıḥfın dört cidārı ve bir ḳāʿidesi vardır; o dört cidāra ḳabāil-i erbaʿa derler, sağda ve solda olan cidārlara ḥacereteyn derler, ḥacer gibi ṣalābetli olduğundan. Ve o ḥacereteyn üzerlerinde kulaklar mūdeʿadır, s̱uḳbe o ʿaẓm-ı ḥacerīlerde olur." (281a) Bkz. cüdrān-ı ḳıḥf

kabak: Bkz. ḳarʿ:

kabar: Kabarmış yara.

kabarcık: Bkz. nüfāṭāt

ḳabbāḍa: Çok kabzedici, tutucu. Bkz. ḳābıḍ

ḳabc, ḳabce: Keklik, ḥacel (Alectoris chokor). Bkz. ḳıbāc

ḳabḍ: Tutmak; bükmek; dilin yalnız dışında hissedilen kekre tatlılık: "Ve ʿafıṣ ile ḳabḍ ṭaʿmda biri birine ḳarīb olur ve farḳı budur ki ḳābıḍ ancak lisānın ẓāhirini ḳabḍ eder ve ʿafıṣ lisānın ẓāhirini ve bāṭınını taḫṣīn edip ḳabḍ eder." (135b); kabızlık. Bkz. iʿtiḳāl-i ṭabīʿat

ḳabḍa: Tutam.

ḳabel: Şaşılık, şaşı olan gözün diğer göz tarafına yönelmesi: "el-ḥavel" ᶜaynun ilā eyyi cānibin kāne; "ḳabel" ᶜaynāndan her birinin uḫrā cānibine inḳılābıdır." (114b)

ḳābıḍ, **ḳābıḍa:** Tutucu; bükücü; dilde kekremsi tadı ḳabḍ tadını veren.

ḳābıḍ: Kurutucu özelliğiyle vücutta temas ettiği uzvu hareketten alıkoyarak onu yoğunlaştırıp bulunduğu kanalı kapatan ilaç: "Ḳābıḍ o devādır ki o devā mülāḳī olduğu ᶜuḍvun eczālarının ifrāṭ-ı ḥareketlerini īcāb eder ve ifrāṭ-ı ḥareketten eczā-ı ᶜuḍv ictimāᶜ eder ve vaḍᶜında tekās̱üf iḥdās̱ edip mecārī münsedde olur." (138a); kan durdurucu.

ḳabīḥ, ḳabīḥa: Kötü, çirkin, bed, redī, semice.

ḳabīḥü'l-levn: Rengi sevimsiz.

ḳabīḥü'l-manẓar: Çirkin görüntülü.

ḳābil: Kabul edici; mide.

ḳābile: Ebe; kabul edici.

ḳabīs: Spermi çok dölleyici erkek: "Ḳabīs" ḳāf'ın fethi ve bā'nın kesri ve meddi ile şol erkektir ki dişiyi tiz yüklü eder." (432b)

ḳabīs-i müẕkir: Spermi hep erkek dölleyici olan.

ḳabl: Önce.

ḳable en yaḫluḳa: Yaratılmadan önce.

ḳable en yüberride: Soğutulmadan önce.

ḳable en-tesmene: Şişmanlamadan, yağlanmadan önce.

ḳable en-yaᶜfine: Kokuşmadan önce.

ḳable en-yaᶜriḍa: Arız olmadan önce.

ḳable en-yaᶜẓume: Büyümeden önce.

ḳable en-yemᶜane: Uzaklaşmadan önce.

ḳable en-yenbite: Bitmeden, çıkmadan önce.

ḳable en-yenheḍıme: Sindirilmeden önce.

ḳable en-yentefiḫa: Şişmeden önce.

ḳable en-yeṣīra: Dönüşmeden, varmadan önce.

ḳable en-yuṣībe: İsabet etmeden önce.

ḳable-esṭur: Satırlar öncesi.

ḳable-evānihi: Zamanından önce.

ḳablehu: Ondan önce.

kābūs: Kābus, cās̱ūm, cüs̱ām, inkubus: "Kābūs bir maraḍdır ki o maraḍda insān uykuya vardıkta iḥsās ve tahayyül eder ki bir ağır nesne üzerine vāḳiᶜ olup kendiyi ᶜaṣr eder ve onun nefesini teḍayyuḳ edip dar olur ve ṣavtı ve ḥareketi munḳaṭıᶜlar olur ve mesāmmātı mesdūde olmakla muḫtenıḳ olup helāk olmağa ḳarīb olur." (252b)

kaçan: Ne zaman.

ḳaḍā: Gidermek, karşılamak.

ḳaḍāfet: Çelimsizlik, zayıflık, neḥāfet, hüzāl, arıklık.

ḳaḍā-i mā-fāt: Kaybedileni karşılamak.

ḳaḍā-i vaṭar: İhtiyacı karşılamak.

ḳadd ü ḳāmet: Boy pos.

ḳāde: Önderler.

ḳadem: Ayak, ercül.

ḳadḥ: Girmek, batmak, saplanmak, ṭaᶜn.

ḳadḥ: Ok temrenine benzeyen bir aletle gözden kataraktı almak. Bkz. miḳdaḥ

kadın tuzluğu: Bkz. enberbārīs

kādī: Bkz. kāẕī

ḳaḍīb: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

ḳaḍīb: Penis, ẕeker; ağaç dalı.

ḳaḍībī: Bkz. füclī, hilālī

ḳaḍībü'l-iyyel: Geyik penisi.

ḳadīd: Kuru; pastırma,nemek-sūd.

ḳaḍīf: Zayıf, çelimsiz, naḥīf

ḳadīmü'l-ezmān: Çok eski zamanlar.

ḳaḍḳaḍa: Kırılan kemikten çıkan ses.

ḳaḍm: Çiğnemek.

ḳaḍman: Azı dişleriyle çiğneyerek.

ḳaḍm-ı Ḳureyş: Tennūb (Picea abies) meyvesi

ḳadr: Miktar.

ḳadr-i ḥācet: İhtiyaç miktarı.

ḳadr-i ṭabīᶜī: Olması gereken doğal miktar.

ḳafā: Ense.

ḳafd: İşlemek, tasarruf etmek.

ḳaffāze: Zehirli bir yılan: "Ve efāᶜī-den bir nevᶜe dahi ḳaffāze derler, o efᶜī ḥayye-i ṣaġīre vü ḳaṣīre ve cidden daḳīḳa ve ince olur, gördüğü kimseye vüs̱ūb edip ḥamle eder ve sıçrar ve eşcārda saklanır ve iḫtifā eder ve nefsini o gördüğü kimseye remy edip atar ve gördüğüne müteveccih olup ves̱be eder ve ledġ eder ve meldūġuna vecaᶜ-ı şedīd ve verem ᶜārıḍ olur." (48a)

kāfī, kāfiye: Yeterli.

ḳāfī: Uyucu, takip edici, tābiᶜ

kāfil, kāfile: Kefil, ḍāmine.

ḳafr: Zift, ḳār, faha çok ḳafru'l-Yehūd diye bilinir; deniz dibinden ve Buceyre-i Yehūd denilen yerde mūmiyāya benzer zift. Bkz. ḳafrī

ḳafrā: Bitki ve su olmayan yer.

ḳafrī: Zift, ḳafru'l-Yehūd: "Ḳafrī-den murād ḳafru'l-Yehūd dedikleridir; deryā altında ve Buḥayre-i Yehūd arāḍīsinde ḥafr ile dahi çıkar, mūmiyā ḥükmündedir." (264a)

ḳafriyye: Ziftli.

ḳafru'l-Yehūd: Bkz. ḳafr

ḳafṭārġān: Daha çok şüşük ve kadın ağrıları için kullanılan Hint kökenli bir macundur, hefṭārġān, hefyārcān; ḳafṭārīḳān, ḳafṭārġānu'l-ekber ve ḳafṭārġān-ı aṣġar şeklinde iki formülü vardır: Terkibinde afyūn, ūferbiyūn, ᶜāḳırḳarḥā, fıḍḍa-i muḥraḳ, verd-i aḥmer-i yābis, menzūᶜu'l-aḳmāᶜ sükk, uṣūl-i kākünec, dār-ı ṣīnī, aḳāḳıyā, ḥamāmā, maṣṭakī, zerāvend-i müdaḥrec, sāẕec-i Hin-

dī, uşşaḳ, ḳusṭ, ibrīsem-i niyᵓ, bezr-i kerefs, muḳl-i azraḳ, ās, ḥabb-ı belesān, ḳaṣab-ı ẕerīre, selīẖa, zürünbād, derūnec, ḳırfe, şeyṭarec-i Hindī, fülfül, behmen-i ebyaḍ, behmen-i aḥmer, fāşerşīn, bezr-i seẕāb, nānẖāh, fiḳāḥ-ı kerm, luffāḥ, esārūn, ḥavlencān, bezrü'l-bencü'l-ebyaḍ, ḳuşūr-ı aṣlu'l-kerefs, ḳaranfül-i üns̱ā, kibrīt-i aṣfer, ḳaranfül-i ẕeker, zencebīl, fülfül-i ebyaḍ, ṣamġ, sūsen-i āsmāncūnīnin aṣlı, meyᶜa-i sāile, kündür-i ẕeker, ḳınne vs. bulunur.

ḳafṭārīḳān: Bkz. ḳafṭārġān

kāfūr: Hz. Muhammed'in ok kuburlarından birinin ismi.

kāfur: Kāfur (Cinnamomum camphora)

ḳafz: Sıçramak.

kāġad: Kāğıt.

kağrılmak: Bükülmek.

kāhil: İki omuz arası: "Kāhil, iki omuz arasına derler ve omuzun aᶜlāsına ve maġrizine derler." (235b)

kāhine: Kehanet sahibi kadın.

ḳahḳaha: Kahkaha, çok gülmek.

ḳahḳarā: Geri geri.

ḳahl: Bedende deri kurumak.

ḳaḥl: Bedenin derisi kurumak.

ḳahr: Zorla çekip almak.

ḳaḥṭ: Kıtlık, cedb.

ḳahve: Şarap, ẖamr.

ḳahve-i ᶜinebiyye: Üzüm şarabı.

ḳāᶜid: Oturan.

ḳāᶜide: Kafa tabanında bulunan kemik; kaması kemik, os sphenoidale.

ḳāᶜiden: Oturarak.

ḳāil: Söyleyici.

ḳāim bi-nefsihi: Kendi kendine var olan, ayakta duran.

ḳāim, ḳāime: Dik duran, dik; ayakta duran; ayağa kalkan, hareket eden.

ḳāime: Dik açı, zāviye-i ḳāime.

ḳāimen: Ayakta.

ḳāimetān: İki dik açı.

ḳāimü'ẕ-ẕeker: Penisi kalkık.

kaᶜk: Kek.

ḳaᶜḳaᶜa: Eklem yerlerinden çıkan çıtırtı; hışırtı.

kakırık: Balgam.

ḳāḳıyā: Bkz. aḳāḳıyā

ḳāḳule: Kakule, hīl-i bevvā (Elettaria cardamomum)

ḳāḳulī: Kara pazı (Atriplex sps.)

kākünec: Güveyfeneri, kāskīnec (Physalis alkekengi)

ḳalᶜ: Koparmak, sökmek, çıkarmak; bertaraf etmek, gidermek.

ḳalā: "Ḳalā, üşnān-ı aẖḍardan ve ġayriden istiẖrāc olunan ruṭūbettir, o ruṭūbet ḥacer-i reḥāya müşābih olur." (154a)

ḳalā: Bkz. ḳaly

ḳalā: Bkz. mūġālī

ḳalaḥ: Dişte sarılık, sararma: "Ve ḳalaḥ sinnin ṣufretidir." (296b)

ḳalāil: Az olanlar.

ḳalāil-i eyyām: Birkaç gün.

ḳalaḳ: Hastada ıstıraptan kaynaklanan hareket.

ḳalaḳṭāmā: Kornea altında biriken irinin kabuklarında yenme, aşınma: "Kaçan ḳarniyye ḳışrelerinin birinde teᵓekkül olsa ona ḳalaḳṭāmā tesmiye olunur." (271a)

ḳalaḳṭāyā: Bkz. ḳalaḳṭāmā

kalansüve: Bkz. berāṭıl

kalay: Bkz. ḳalᶜiyy

kālāy: Kumaş.

ḳalāyā, ḳalāyāt: Kavurmalar. Bkz. ḳaliyye

ḳalāyā-i mübezzere: Terbiyeli kavurmalar.

ḳalb; ḳalbe: Değişim.

Ḳalb-i Esed: Regulus yıldızı.

ḳald: Kişiyi her gün humma tutmak.

ḳalemūs: Bkz. būṣīr

ḳalesrīn: Bkz. vecc

ḳāl-ḫāne ocağı: Demir eritme ocakları, kevāir.

ḳālıb: Kalıp.

ḳāliᶜ, ḳaliᶜa: Çıkaran, izale eden; yerinden söküp çıkarıcı.

ḳaliḳa: Istıraplı.

Ḳālīḳlā: Kilikya.

ḳalīl, ḳalīle: Az.

ḳalīlen ḳalīlen: Azar azar.

ḳalīlen: Biraz.

ḳalᶜiyy: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

ḳalᶜiyy: Kalay, reṣāṣ-ı ebyaḍ, reṣāṣ-ı ḳalᶜiyy: "Ḳalᶜiyy, reṣāṣ-ı ebyaḍ maᶜnāsınadır ki ona kalay derler." (51b); buhurumeryem, siklamen (Cyclamen europaeum) Bkz. ᶜarṭanīs̱ā

ḳaliyye: Kavurma. Bkz. ḳalāyā

ḳalḳadīḳūn: Bkz. ḳalḳandiyūn

ḳalḳadīs: Beyaz zaç, sülfat, ḳalḳās. Bkz. merhem-i ḳalḳadīs

ḳalḳand: Yeşil zaç, bakır sülfat.

ḳalḳandiyūn: Kırmızı zaç, sülfat, zāc-ı aḥmer, sūrī, feldīḳūn, feldefiyūn: "Baᶜḍı nüsaḫta ḳalḳadīḳūn - قلقديقون ve baᶜḍı āḫerde feldefiyūn - فلدفيون vāḳiᶜ olmuştur." (169b)

ḳalḳant: Bkz. ḳalḳand

ḳalḳās: Bkz. ḳalḳadīs

ḳallāᶜ, ḳallāᶜa: Çekip koparıcı.

ḳalūᶜāt: Dişleri yerinden söküp çıkaran ilaçlar: "Ve edviye-i sinniyyenin bir nevᶜi ḳalūᶜāttır. O edviye istiᶜmāl olundukta esnānı ḳalᶜ eder." (296a)

ḳaly: Kebap etmek; kavurmak.

ḳamᶜ: Huni; kulp; infudibulum. Bkz. müstenḳaᶜ

ḳamᶜ: Yok etmek; sökmek.

ḳamaḥduve: Başın arkası, kafatası kemiğinin arka kısmı, os occipitale.: "Ḳamaḥduve ḳafānın fevḳinde ḫurūc ve nüşūz eden ṭarafa derler. Ve ḳamaḥduvenin ṭarafına feᵓs derler." (123a)

ḳāmāriyūn: Bir bitki: "Ḥakīm Dīsḳūrīdūs dedi ki onun şeceresi şecere-i sefercele müşābihtir velākin onun varaḳı edaḳḳtır ve s̱emeresi ağlaẓdır, ᶜiẓamda ic-

cāṣa müsāvīdir ve s̱emeresinin çekirdeği yoktur ve o s̱emere nuḍc buldukta onun levni yāḳūt-ı aḥmer levnine māil olur." (209a)

ḳamāyiḥ: Daha çok hazım için kullanılan toz hālinde ilaçlar.

ḳamer: Ay; ay ışığı.

ḳāmet: Boy.

ḳamḥ, ḳamḥa: Buğday.

ḳāmiᶜ, ḳāmiᶜa: Bertaraf eden.

ḳāmiᶜ: Ortadan kaldırıcı.

kāmiḫ: Katık: "Aṣl lüġat-i ᶜArabiyyede kāmiḫ katık olan nesnelerdir. Ve baᶜḍı ṭıbb resāilinde muḥarrerdir ki kāmiḫ birkaç nevᶜdir ve cümlesinin aṣlı būẕec olur ve ṣanᶜatı bu minvāl üzere olur: arpa unu māyesiz yoğurulur ve ondan kirde ittiḫāẕ olunup saman içine defn olunup kırk gün ḳadar terk olunur ḥattā o kirdeler tekerrüc edip fāsid olur ve ona būẕec tesmiye olunur ve o būẕecin üzerine leben-i ḥalīb dökülür ve şemste küllü yevmin taḥrīk olunur ve her günde idrāk edince ḳadar lebeni ziyāde katılır. Ve baᶜḍısına encudān katılır, ona kāmiḫ-i encudān denir ve baᶜḍısına şūnīz katılıp ona kāmiḫ-i şūnīz derler ve sāir keber ve bādrūc ve felencmüşk ve oğul otu ve naᶜnaᶜ katılır." (105a)

ḳamīḥa: Daha çok hazım için kullanılan tız hālinde ilaç.

ḳamīḥatu'l-biṭṭīḫi'ṭ-ṭıvāl: Mide felci ve zayıf nefes için kullanılan; terkibinde biṭṭīḫ-ı ṭıvāl, sevīḳ-i nebḳ ve sevīḳ-i muḳl, ṭarās̱īs̱, ġubeyrā-i medḳūḳ ve erüzz-i maḳlüvv bulunan ḳamīḥa.

kāmiḫ-i encudān: İçine baldırgan (Ferula asafoetida) katılmış katık. Bkz. kāmiḫ

kāmiḫ-i şūnīz: İçine çörek otu (Nigella sativa) katılmış katık. Bkz. kāmiḫ

kāmin, kāmine: Gizli, mestūr, maḫfiyye.

ḳamḳām: Kıl biti (Phtiriur pubis)

ḳaml, ḳamle: Bit, kehle: "Ḳaml, insānın bedeninde ḥādis̱ olan bit dedikleri dūddur." (140a) Bkz. ṣībān

ḳamletu'n-nesr, ḳamletü'n-nesr: Bir bit türü, deẕe, ṣamlūkī, ṭaġānūs (Trichodectes canis): "Bu ḥayvān lüġāt-ı Fārsī'de deẕe ve Yūnānī'de ṣamlūkī ve Hindiyyede ṭaġānūs tesmiye olunur ve bu ḥayvān bir hāmmedir ki ḳamle miḳdārında veyāḫūd ḳırd onun aṣġarı miḳdārında olur." (542a)

ḳaml-ı Ḳureyş: Bkz. fenṭavīdās

ḳamṭ: Kundağa bağlamak.

kan tükürme: Bkz. nefs̱-i dem

ḳanā: Bambu (Bambusa arundinacea) Bkz. ṭabāşīr

ḳanā: Bkz. uşşaḳ.

ḳanā: Kuyulardan veya akar sulardan künklerle gelip bir mahalde biriken durgun sular, keẓīme, su bacası.

ḳanābir: Toygar kuşları. Bkz. ḳunbure

ḳanādīl: Kandiller.

ḳanāfiẕ: Kirpiler.

ḳānī: Koyu kırmızı.

ḳāniṣa: Kuş kursağı, taşlık. Bkz. ḳavāniṣ

ḳanḳayhen: Hint yağı (Ricinus communis) tortusu.

ḳanṭūriyūn, ḳanṭuriyūn: Kantaron (Erythraca officinalis)

ḳanṭūriyūn-ı daḳīḳ: Küçük kantaron, ᶜazīz (Erythraca centaurium)

ḳanṭūriyūn-ı ġalīẓ: Büyük kantaron (Centauria centaurium)

kānūneyn: Aralık ve ocak ayları.

kānūn-ı s̱ānī: Ocak ayı.

kaplan: Bkz. nemir

kaplubağa, kaplunbağa: Kaplumbağa. Bkz. sülaḥfāt, raḳḳ

ḳarᶜ, ḳarᶜa: Çalma, dokunma.

ḳarᶜ: Kabak (Cucurbita pepo)

ḳarᵓ: Kadın regl görmek; kadın reglden çıkmak: "Aḳrāᵓ" ve "aḳruᵓ" ve "ḳurūᵓ", "ḳarᵓ"ın cemᶜidir, "Ḳarᵓ" merᵓenin ḥayḍına ve zamān-ı ṭuhruna ıṭlāḳ olunur." (438a)

ḳaᶜr: Kök, dip.

ḳār: Zift, ḳafr. Bkz. zift, nefṭ

kara ağaç: Bkz. derdār

kara sakız: Bkz. zift

kara yonca: Bkz. ḥandeḳūḳā

ḳarᶜa: İmbik.

ḳaraᶜ: Kel olmak.

ḳarābādinīyā: Bkz. aḳrabādīn

karabaş: bkz. usṭuḫūdūs

ḳarābāẕīn: Bkz. aḳrabādīn

karaciğer: Bkz. kebid.

ḳarāḥ: Saf su, mā-ı ḳarāḥ: "Ḳarāḥ seḥāb vezninde o suya derler ki ona bir nesne karışmaya, mā-ı ḫāliṣ maᶜnāsına." (138a)

ḳarāḥu'l-kerm: Asmadan akan sıvı.

ḳarāḳır: Mide veya bağırsakta gurultu, borborygmus.

ḳaraḳūs, ḳaraḳus: Servikal polip: "Ammā ḳaraḳūs fem-i raḥimde nābit laḥmdir." (445a); "Ḳaraḳūs" ḥalezūn vezninde bir nevᶜ ḳāᶜdır ki ṣulb ve emles ve ecved olur ve baᶜḍı kerre ondan bir nevᶜ mā ḫurūc eder ki tuturuk ve ḳıṭᶜa-i nār gibi ḫabīs̱ olur ve o arḍ mürtefiᶜa vü muṭmaᵓinne olur. Ammā "ḳırḳıs" iki ḳāfın kesri ile circis maᶜnāsınadır yaᶜnī küçük sineğe derler. Ve "ḳaraḳūs" lafẓı ile kelb daᶜvet olunur ve "ḳaraḳūs" lafẓı ile cedy işlā olunur. Ammā muṣannifin ẕikr eylediği maᶜnā ġālib-i iḥtimāl üzere istiᶜāre ṭarīḳi ile olur veyāhūd lüġat-i Yūnānī olur." (445a)

ḳarāmīd: Kiremitler, ācürr-i maṭbūḫ.

ḳarāmīs: Bkz. ẕiyābīṭīs

karamuk: Kara enberbārīs (Berberis craaegina)

ḳaranfül: Karanfil (Caryophyllus aromaticus)

ḳaranfül-i bostānī: Bkz. felencmüşk

ḳarānīṭus: Beyni saran ve ümmü'd-dimāġ olarak adlandırılan dura mater (ġışā-i ġalīẓ) ile pia mater (ġışā-i raḳīḳ) zarlarından birinde veya ikisinde meydana gelen sıcak şiş, hezeyan haline yol açan beyin hastalığı, sersām, sersām-ı ḥārr-ı demevī: "Ḳarānīṭus sersām-ı ḥārr-ı demevīye ıṭlāḳ olunur. Eger sersām ṣafrāvī olursa ona ḳarānīṭus-ı ḫāliṣ derler." (34b)

ḳarānīṭus-ı ḫāliṣ: Safrādan kaynaklanan hezeyan haline yol açan beyin hastalığı: "Ḳarānīṭus sersām-ı ḥārr-ı demevīye ıṭlāḳ olunur. Eger sersām ṣafrāvī olursa ona ḳarānīṭus-ı ḫāliṣ derler." (34b) Bkz. ḳarānīṭus

ḳarār-dāde: Kıvamını, itidalini bulmuş.

ḳarāṣıyā: Kiraz.

ḳarāṭın: Bal, ᶜasel. Bkz. mā-ı ḳarāṭın

ḳarāvī: Bkz. leben-i yetūᶜ

ḳarāyin: Karineler, belirtiler.

ḳarāyiṣ: Puhti yemekleri. Bkz. ḳarīṣ

ḳaraẓ: Akasya ağacı (Acacia Arabica) meyvesinin usaresi. Bkz. aḳāḳıyā; meşe palamutu yaprağı: اَلْقَرَظُ [el-ḳaraẓ] (bi-fetḥi'l-ḳāfi ve'r-rāʾi) bir aṣl yapraktır, varaḳu's-selem derler, onunla saḫtiyān dibāġat ederler." (142b)

ḳarḍ: Kesmek.

ḳardemānā: Karaman kimyonu, tatlıca ot, kerevyā (Carum carvi)

karga düğlüğü: Bkz. ḥanẓal

karga: Bkz. ġurāb

ḳarḥ: Yaralanmak, cerḥ.

karınbat: Bkz. ḳunnebīṭ

ḳārıṣ: Tadı dili burtarıp ısıran.

ḳarīᶜa-ı beden: Kalp.

ḳarīb: Yakın.

ḳarīben: Yakında.

ḳarībü'l-ᶜahd: Yakın zaman.

ḳarībü'z-zamān: Yakın vakit

kārih: Kerih görücü, tiksinici.

ḳāris: Bkz. berd-i ḳāris

ḳarīṣ: Puhti yemeği: Tahıl, baharat sirke ile kaynatılır, üzerine balık, paça, piliç veya oğlak eti ilave edilir, piştikten sonra donuncaya kadar bekletilir.

ḳarḳara: Köpük.

ḳarḳūmġamā: Safran (Crocus sativus) yağı tortusu.

ḳarn: Boynuz. Bkz. ḳurūn

ḳarn: Vajina önünde beliren küçük şişlik: "Zīrā Aṣmaᶜī der ki "ᶜafele" bir şeyʾdir ki nisvānın ḳubülünden ḫurūc edip ricālde olan üdre āfetine müşābih olur; eger o ḫurūc eden nesne ṣaġīr olur ise ona "ḳarn" derler ve o şeyʾ-i ḫāric baᶜḍı kerre ġudde-i ġalīẓa olur ve baᶜḍı kerre laḥm-ı mürteḳıye olur ve baᶜḍı kerre ᶜaẓm olur." (215a)

ḳarneve: Bkz. herneve

ḳarn-ı iyyel: Cachrys maritimum

karnıyarık: bkz. bezr-i ḳāṭūnā

ḳarnīṭus: Bir ilaç.

ḳarniyye: Kornea. Bkz. ṭabaḳa-i ḳarniyye

ḳarṭūmā: Phyteuma spicatum.

ḳārūre: Şişe, idrar toplanan şişe. Bkz. ḳavārīr

ḳaᶜs: Bkz. ḥadebe-i muḳaddem

ḳaṣᶜa: Çanak.

ḳaṣab: Kargı (Arundo donax); şeker kamışı.

ḳaṣabe: Baldır ve kaval kemiği.

ḳaṣabe: Nefes borusu; yemek borusu.

ḳaṣabe-i kübrā: Kaval kemiği, tibia.

ḳaṣabe-i riye: Nefes borusu, ḥulḳūm, boğurtlak.

ḳaṣabe-i ṣuġrā: Baldır kemiği, fibula: "Ve ᶜaẓm-ı sāḳ sāᶜid gibi iki ᶜaẓmdan mürekkebdir. O iki ᶜaẓmın birisi aṭvel ve ekber olup cānib-i insīde olur, ona ḳaṣabe-i kübrā tesmiye olunur ve ikincisi aḳṣar ve aṣġardır, faẖiẕe mülāḳī ve muttaṣıl olmaz belki ḳıṣarı sebebiyle faẖiẕe ḳarīb oldukta müntehī olur ve onun için ḳaṣabe-i ṣuġrā tesmiye olunur." (16b)

ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, ḳaṣab-ı ẕerīre: Swartia chirata.

ḳāṯāṭīr: Mesanede taştan kaynaklanan tıkanıklığı açmak için kullanılan bir alet, mübevvil, zerrāḳa, zerrāḳa-i bevl: "Ḳāṯāṭīr" zerrāḳa ve mübevvil demekle maᶜrūf olan ālettir, o āleti *Esbāb ᶜAlāmāt*'ta iḥtibās-ı bevl bābında Nefīsī taṣvīr eder." (411b)

ḳasāvet: Kasvetli olmak; altındakilere merhamet etmemek: "Ve ḳasāvet bir ḥālettir ki o ḥāletin ṣāḥibinin raḥmeti ḳalīl olur, her ḥālde kendiden ednā olanlara merḥamet eylemez." (62a)

ḳaṣāyid: Kasideler, şiirler.

ḳasb: Çekirdeği kuru olup ağızda dağılan hurma.

ḳaṣd: Yönelmek, başlamak, muḥāvele; niyet etmek; itidalli olmak, dengeli olmak.

ḳaseb: Bir tür kuru hurma, balçık: "Ḳaseb, bir nevᶜ kuru ẖurmāya derler." (153a); "Ve baᶜḍı maḥallerde ḳaseb'i erdeᵓ-i temr diye tefsīr ederler. Vankulu lüġatinde ḳaseb o kuru temrdir ki ağıza idẖāl olunsa ağızda dağıla der. İntehā. Bundan ẓāhir olan, ḳaseb fī-zamāninā balçık dedikleri ola." (153a)

ḳaṯed: Salatalık, ẖıyār (cucumis)

kāse-i ᶜayn: Göz çukuru, nuḳre-i ᶜayn.

kāse-i ser: Baş çanağı.

kāsekbīnec: Terkibinde selīẖa, cüft-āfrīd, aṣl-ı yebrūḥ, bezr-i ḥarmel, bezr-i rāziyānec, ḥabbu'l-belesān, zerāvend-i ṭavīl, zerāvend-i müdaḥrec, misk, ᶜanber, hāl, afyūn, ḳusṭ, cevz-i bevvā, ihlīlec-i aṣfer, ḳaranfül, ḳırfe, maᶜcūn-ı küşūṯā, zernīẖ-i aṣfer, bezr-i sūsen, vecc, mūrd-isferem, varaḳ-ı ās, cevzü's-serv, bezr-i ebhel, sekbīnec, derūnec, mürr, dühn-i desterẖān, nāġbeşt, besbāse, suᶜd, zaᶜferān, muġāṯ, meyᶜa-i sāile bulunan macun.

ḳāṣır, ḳāṣıra: Kusurlu; kısa.

kāsir, kāsire: Kıran, kırıcı.

ḳaṣīr, ḳaṣīre: Kısa.

kāsir: Büyük parçalı kemik ya da kıkırdak kırığı: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜaẓmda olup ᶜaẓm iki pāre olduysa yāẖūd ᶜaẓmın pāreleri ve cüzᵓ-i münkesirleri büyük büyük cüzᵓler olur ise ona yaᶜnī o vechle olan teferruḳk-ı ittisāle kāsir derler." (32a) Bkz. müfettit, ṣādiᶜ.

ḳāsir: Zorla işleten, yaptıran.

ḳaṣīre: Muḳarrene cinsinden bir yılan. Bkz. liḥāniyye

ḳaṣīretü'l-ḳurūn: Döl yatağı kısa olan.

kāsirü'r-riyāḥ: Gaz giderici ilaç: "Kāsirü'r-riyāḥ devānın şānı budur ki o devā ḥarāreti ḥasebiyle ve tecfīfi ḥasebiyle rīḥin ḳıvāmını raḳīḳ ve havāyī eder ve o rīḥ muḥteḳan ve muḥtebes olduğu maḥallde taḥallül ḥasebiyle miḳdār nāḳıṣ kalır, seẕāb toẖumu kāsirü'r-riyāḥtır." (137b)

kāskīnec: Bkz. kākünec

ḳaṣm: Bkz. ṣadᶜ

kasnı: Bkz. bārzed, ḳınne

ḳaşnı: Kasnı, ḳınne (Ferula assafoetida)

ḳaṣr: Sınırlamak, taẖṣīṣ.

ḳasr: Zorla yaptırmak, mecburī.

ḳasren: Zorla.

ḳasriyye: Mecburī.

ḳaṣṣ: Anlatmak, ḥikāye.

ḳaṣṣ: Bkz. ḳass

ḳass:, ḳaṣṣ: Göğüs; göğüs kaburgaları, sternum: "Ḳass ṣadrın vasaṭı ve aḍlāᶜının mülteḳālarına derler." (12a); "Ḳass" sīn ile ve ṣād ile lüġattir, ṣadrın vasaṭında aḍlāᶜın mülteḳāsıdır." (299b) Bkz. aḍlāᶜ-ı sebᶜa-i ᶜāliye

ḳaṣṣa: Regl biterken son çıkan sıvı: "Ḳaṣṣa" ḳāfın fetḥi ve ṣādın teşdīdi ve fetḥi ile ḥayḍ-ı ebyaḍ miṡilli bir ruṭūbettir ki ḥayḍın tamāmından sonra çıkar." (141b).

ḳaṣṣār: Çamaşır yıkayıcı, çırpıcı.

ḳāsūs: Kemmūn-ı berrī (Laserpitum siler)

kaş: Bkz. ḥācib

ḳaşef, ḳaşefe: Perişanlık.

ḳaşef: Ciltte kir ya da güneşten kaynaklı pejmürdelik, kuruma.

ḳaşefiyye ḥummā: Bkz. ḥummā-ı yevm-i ḳaşefiyye

ḳaşefiyyet: Ciltte pejmürdelik, kuruma.

ḳāşır: Cilt yüzeyinde yarayı kabuklandırıp doku bozulmasını önleyen ilaç, muḳaşşir: Ḳāşır devānın şānı budur ki o devānın ifrāṭ üzere cilāsı ḥasebiyle cild-i fāsidden eczā-i fāsideyi taḳşīr edip izāle eder, ḳusṭ ve zerāvend miṡlli devālar ve behaḳ ve kelef miṡlli emrāḍ-ı cilde nāfiᶜ olan devālar devā-i ḳāşırdır." (137b)

ḳaşif: Yüzü rengi değişmiş.

kāşim: Selam otu (Levisticum officinale)

kāşiṭ: Bir şeyin üzerinden örtü, deri veya perdeyi kaldıran.

ḳaşşār: Soyucu, kavlatıcı.

ḳaṭᶜ: Kesmek, ḥaẕf; damarda enine yırtılma ya da kopma, faṣl: "Ve eger teferruḳ damarın ᶜarḍında olur ise o teferruḳ-ı ittiṣāle ḳaṭᶜ derler, faṣl dahi ıṭlāḳ ederler." (32a) Bkz. inficār, ṣadᶜ, faṣl, nebḳ

ḳaṭā, ḳaṭāt: Bağırtlak kuşları; yunt kuşu.

ḳaṭab: Bkz. ḳaṭaf

ḳatād: Geven (astragalus), ṭarᶜānīs̱ā Bkz. kes̱īrā

ḳaṭaf: Bkz. sermaḳ

ḳaṭāf: Üzüm kesimi.

ḳaṭafiyye: Sirken (Chenopodium album) ile yapılan yemek.

ḳatām: Korneada bir yara türü, ḫafā: "Sevād-ı ᶜayn üzere duḫāna müşābih görünür ve münteşir olup maḥall-i kes̱īri aḫẕ eder ve ona ḫafā tesmiye ederler ve ona ḳatām dahi derler." (270a); toz, ġubār.

ḳaṭan ḫarezeleri: Bkz. fıḳarāt-ı ḳaṭan

ḳaṭan: Bel; Omurganın, göğüs omurlan ile sağrı omurlan arasında kalan omurları; bel omurları (beş omur): "Ḳaṭan mā-beyne'l-verikeyne derler." (14b) Bkz. fıḳarāt-ı ḳaṭan

ḳaṭarāt: Damlalar.

ḳaṭāt: Sağrı kemiği (os sacrum) bölgesi.

kat-ender-kat: Kat kat.

ḳaṭᶜ-ı nezf: Kanamayı durdurma.

katı şiş: Bkz. evrām-ı ṣulbiyye

ḳāṭıᶜ, ḳāṭıᶜa: Kesici; durdurucu; kesin, apaçık.

ḳāṭıbeten: Tamamıyla.

katır boncuğu: Bkz. vedaᶜ

ḳātil: Öldürücü; vücudun mizacını bozarak bedenin hayatına halel getirecek derecede olan ilaç: Ḳātil o devādır ki bedenin mizācını ifrāṭla müfside iḥāle eder yaᶜnī keyfiyyāt-ı erbaᶜadan birini bedenin beḳāsına muḫill olacak ḳadar ziyāde eder, eferbiyūn ve şevkerān ve afyūn devā-i ḳātil olur." (138b)

ḳātilü ebīhi: Kocayemiş ağacı.

ḳātilü'l-kelb: Kargabüken (Strychnos nux-vomica)

ḳātilü'ẕ-ẕiᵓb: Kurtboğan (Aconitum napellus)

ḳaṭrān: Fıstık çamının şernīn (katranlı ardıç?) türünün pişirilerek kuruyup sertleşmiş olan zamkı.

ḳatt: Kuru yonca, fıṣfıṣa: "Ḳatt yoncanın kurusu ki ona fıṣfıṣa dahi derler." (264a) Bkz. raṭbe

ḳaṭṭāᶜ: Çok koparıcı.

ḳattāl, ḳattāle: Öldürücü.

ḳāṭūlī: Bkz. ḳūṭūlī

ḳaṭūnā, ḳāṭūnā: Karnıyarık otu (Plantago psyllium)

ḳaṭūr: Göz ve kulak gibi yerlere dökülen damla hālinde ilaç.

ḳaṭūrāt: Göz ve kulak gibi yerlere dökülen damlalar, ilaçlar

ḳaṭūren: Damlatılarak.

ḳavābıḍ: Kabız ediciler. Bkz. ḳābıḍ

kavak: Bkz. ġareb, ḥavez-i Rūmī

ḳavālib: Kalıplar.

ḳavānīn: Kanunlar, esaslar.

ḳavāniş, ḳavānişu'ṭ-ṭayr: Kuş kursağı, taşlık. Bkz. ḳānişa

ḳavārīr: İdrar toplanan şişeler. Bkz. ḳārūre

ḳavāṭīl: Ağırlık ölçüsü olarak ḳuṭūlīler. Bkz. ḳuṭūlī

ḳavāyim, ḳavāim: Ayaklar.

ḳāvend: bkz. dühn-i ḳāvend

ḳavī, ḳaviyye: Kuvvetli.

kāvī, kāviyye: Temas ettiği uzvu kuru bir ısıyla yakan, sertleştiren ve deriyi yakarak kömürleştiren ilaç: "Kāvī devānın şānı budur ki o devā mülāḳī olduğu cildi iḥrāḳ-ı müceffif ile iḥrāḳ eder ve taṣlīb eder ve cildi ḥumeme gibi eder yaᶜnī nār ile ruṭūbeti ifnā olunmuş ṣalābetli mīşe kömürü gibi eder." (137b)

kāviyāt: Kāvī ilaçlar. Bkz. kāvī

ḳavl-i küllī: Genel söz.

ḳavs: Hz. Muhammed'in ok kuburlarından birinin ismi.

ḳavs: Yay. Bkz. ḳısiyy

ḳavs-ı dāire: Dairenin yay şekli.

ḳavs-ı ḳuzaḥ: Bkz. eleğim sağma

ḳavsiyyü'ş-şekl: Yay biçimli.

kavun: Bkz. biṭṭīḫ

ḳavvāmīn: Ayakta huzurda bekleyenler.

ḳayᵓ: Kusmak, teḳayyuᵓ, tehevvuᶜ: "Ḳayᵓ ve tehevvuᶜ ona derler ki onlarda miᶜdede vāḳiᶜ olan nesneyi defᶜ için miᶜde bir nevᶜ ḥareket ile müteḥarrike olur. Ve beynehümāyı fārıḳ budur ki ḳayᵓda hem miᶜde ve hem mündefiᶜ olan o şeyᵓ cemīᶜan ḥareket eder, ammā tehevvuᶜda miᶜde defᶜ için ḥareket eder velākin defᶜ olunacak nesne ᶜiṣyān edip ḥareket eylemez ve ḫārice ṭarīḳ-i femden ḫurūcu ḳabūl eylemez." (351b)

kaya balığı: Bkz. semek-i raḍrāḍī

kaya koruğu: Bkz. ᶜineb-i s̱aᶜleb, ᶜinebü's-s̱aᶜleb

ḳayḍ: Yumurtanın dış kabuğu.

ḳayḍ-ı beyḍ: Yumurtanın dışındaki beyaz kuru kabuğu.

ḳayḥ: İrin: "Ḳayḥ kelām-ı eṭıbbāda iki maᶜnā üzere gelir: Evvelkisi budur ki veremin midde cemᶜine ıṭlāḳ olunur. Ve bu maᶜnā üzere olan ḳayḥ eṭıbbā muḥāverelerinde her maḥallde istiᶜmāl olunur. Ve ikincisi budur ki emrāḍ-ı ṣadrda ḫāṣṣaten ḳayḥ ıṭlāḳ olunup onunla ṣadr ile riye arasında olan feḍā ve fürcenin münfecire olan irin ile imtilāsı murād olunur o imtilā gerek ise cānib-i vāḥidede veyāḫūd iki cānibde olsun." (317b)

ḳayḥī: İrinli.

ḳayᵓ-ı ᶜanīf: Zorla el vs. yardımıyla olan kusma.

ḳayᵓ-ı dem: Kan kusma.

kayırmak: Dikkate almak.

ḳāyiᵓ: Kusan.

ḳāyif: Dış görünüşten kişinin mizaç ve ruhī vaziyetini tespit etme ilmini, kıyāfet ilmini bilen.

ḳayḳana: Kaygana yemeği, ʿucce.

ḳayḳīn: Kötü kokulu bir reçine.

ḳayle: Testis torbasında şiş, fıtık, üdre-i ḫuṣye: "Zīrā ḳayle bir maraḍdır ki ḫuṣyelerin kīsesi genişir ve ona bağarsıktan veyāḫūd s̱erb dedikleri ḥicāb-ı baṭndan bir nesne nüzūl eder." (123b); "Ve kaçan fetḳ bir ḥāl üzere olsa ki ona nüfūz eden cism-i ġarīb sālik olsa ḫuṣyelere teʾeddī eyleye, o fetḳe üdre ve ḳayle tesmiye olunur ve mā-ʿadālara ism-i ʿām ile yaʿnī fetḳ ismiyle tesmiye olunur" (445b)

ḳayle-i emʿā: Bağırsak fıtığı, ḳayle-i miʿā, intestinal hernia.

ḳayle-i laḥm: Bkz. üdretü'l-laḥm

ḳayle-i māiyye: Hidrosel, su fıtığı, testisi çevereleyen zarlarda sıvı birikmesiyle oluşan şişlik, üdre, üdre-i māī, fetḳ-i māī, ḳayle-i mā.

ḳayle-i miʿā: Bkz. ḳayle-i emʿā

ḳayle-i raḥim: Rahimde su toplanması, māu'l-erḥām.

ḳaymūliyā: Bkz. ṭīn-i ḳaymūliyā

ḳayrūṭıyāt: Bkz. ḳayrūṭī

ḳayrūṭī: Terkibinde gül yağı, koç boynuzu otu (Meliotus officinalis), safran, kāfur ve mum bulunan merhem. Terkibinde menekşe yağı ve süt veya yumurta sarısı ve gül yağı bulunan ḳayrūṭīler de vardır: "Ḳayrūṭī o devā ve o merhemdir ki içine şemʿ katılır." (112a)

ḳayrūṭī-i müberrid: Terkibinde gül yağı ve sirke de bulunan ḳayrūṭī merhemi.

kaysaklanmak: Yara kabuk bağlamak.

ḳaysūm: Bkz. birincāsef

ḳayṣūm-ı berrī: Yavşan, ayvadana, arṭamīstiyā, iblencāseb, birincāsef, ḳaysūm, ḳayṣūm-ı berrī, ṭaraʿyūn, şüveylā (Artimisia vulgaris) çiçeği, kovan çiçeği**.** Bkz. şevāṣarā

ḳaysūr: Bkz. birincāsef

ḳayşūr: Ayak taşı, sünger taşı.

ḳāyūlaḳṭīs: Bkz. rüteyvālāt

ḳayyāf: Kıyafet (insanın şeklinden hareketle karakterini bilme) ilmini bilen.

ḳayẓ: Yazın en sıcak zamanı.

kaz: Bkz. baṭṭ, ivezz

ḳaẕā: Göze düşen, batan haricī nesneler, kir, toz toprak; dışkı; diken.

ḳaẕāret: Fenalık, kötülük, murdarlık.

ḳaẕf: Balgam vs. çıkarmak; kusmak, ḳayʾ, remy.

kazgan: Kazan.

ḳāẕī: Keder, kādī (Pandanus odoratissimus)

ḳaẕire: Pis, kokmuş.

kaẓm: Kapamak; susmak.

ḳāẕūrāt: Murdar, pis şeyler.

kaẓẓ: Aşırı doldurmak.

ḳazz: Ham ipek.

kebābe: Kebabiye, Hint biberi (Cubeba officinalis) Bkz. ḥabbu'l-ʿarūs

kebb: Yüz üstü yatırmak; öne devirmek. Bkz. baṭḥ

keber: Kapari, kebere (Capparis spinosa)

keᵓbet: Ağrı, elem.

kebid: Karaciğer.

kebidü'l-mālikī: Balıkçıl kuşu karaciğeri.

kebīkec: Acem düğün çiçeği, kebūngeç, baṭrāḥiyūn (Ranunculus asiaticus)

kebīrü'l-cüs̱s̱e: İri gövdeli.

kebs: Örtmek; geri çekmek, kaldırmak; basmak.

kebş: Koç. Bkz. kibāş

kebūliyyāt: Bulamaç yemekleri, ᶜaṣāyid.

kebūngeç: Bkz. kebīkec

kebūter: Bkz. ḥamām

keçi: Bkz. māᶜiz, maᶜz

keçiboynuzu: Bkz. ḫarnūb

kedd: Meşakkat, ᶜanā.

keder: Bkz. kāẕī

keder: Bulanıklık, bulanık olma.

kederiyye: Bulanıklık.

kedir: Bulanık: bevl-i kedir, havā-i kedir, mā-ı kedir

kedm: Bir nesneyi ön dişlerle ısırmak. Bkz. ᶜaḍḍ, nehş

ke-enne: Sanki, ādeta.

ke-ennehu, ke-ennehā: Sanki o.

ke-ennehümā: Sanki o ikisi.

keff: El ayası, avuç; köpük; pişirilen nesnenin üzerinde oluşan yağlı köpük: "Rıġve (müs̱elles̱etü'l-fā) ᶜaṣīrin zebedi ve köpüğü ve maṭbūḫun üzerinde olan düsūmeti ki ona keff derler." (8b)

keff: Men etmek, sakınmak.

keffe: Terazi kefesi.

keff-i ᶜĀyişe: Bkz. eṣābiᶜ-i ṣufr

keff-i lisān: Dili tutmak, konuşmamak.

keff-i Meryem: Bkz. eṣābiᶜ-i ṣufr

keff-i yed: El çekmek.

keffü'l-kelb: Bkz. bedāseḳān

kefgīr: Kevgir, miġrefe.

kefş-ger: Ayakkabı yapan. Bkz. başmakçı

kefşīr: Kapkacak vs. leğimlemekte kullanılan kalay; leğim, kenād, liḥām.

ke-ḫarṭi'l-ḳatād: Geven gibi (sert)

kehf: Mağara. Bkz. kühūf; et altında yayılıp genişleyen yara: "Ve ammā kehf o ḳurḥaya ıṭlāḳ ederler ki taḥt-ı laḥmda münᶜaṭıfe olup ittisāᶜ eder." (512a); sert nasır; yumuşak nasır, maḫbeᵓ: "Ve ġavrı olan ḳurḥayı muḥīṭ olan laḥm baᶜḍı kerre ṣulb olur ve ona nāṣūr tesmiye olunur ve o nāṣūr ġavra nāfiẕe ünbūbe gibi olur veyāḫūd o laḥm-ı muḥīṭ ṣulb olmaz ve ona maḫbeᵓ ve kehf tesmiye olunur." (512a)

kehl: Kırk ila altmış yaş arasında olan.

keḥlā: Gözbebeği pek siyāh olan: "Keḥlā ḥadeḳası sevdā olan ᶜaynın vaṣfıdır. Bu maḳāmda murād olunan bu maᶜnādır. Baᶜḍı kerre

mevḍiᶜ-i kuḥl sürme çekilmiş kimse gözü gibi ḫılkatte siyāh olan gözde istiᶜmāl olunur." (274a)**;** siyah, sürme siyahı. Bkz. ᶜayn-ı keḥlā

kehle: Bit yavrusu, yavşak. Bkz. ṣībān

kehrübā: Kehribar, cevz-i Rūmī (Juglans regia) zamkı: "Ve bir cevz-i Rūmī vardır ki onun başka faṣlı gelir ve kehrübā onun ṣamġı olur." (158a); "Cevz-i Rūmīnin şeceri ṣamġıdır ve o ṣamġ senderūs gibi mükessire ve mütenevviᶜadır, ṣufrete ve beyāḍa ve işfāfa māil olur ve baᶜḍılar dahi ḥumrete māil olur, tibni ve heşāmı yaᶜnī samanı ve kuru otları nefsine ceẕb eder, o sebebden ki ona kāh-rübā tesmiye olunur lüġat-ı Fārsīde, "kāh-rübā" demek cālibü't-tibn demektir." (185a)

keʾīb: Tasalı.

kekik: Bkz. ḥāşā

keklik: Bkz. ḳabc, ḥacel

ke'l-ᶜadem: Yok gibi, yok mesabesinde.

kelāl: Yorgunluk.

kelālīb: Ucu sivri aletler.

kelānic: Bkz. dühn-i kelkelānic

kelb, kelbe: Köpek. Bkz. kilāb

kelbetān: Kelpeten.

kelbeteyn: Kerpeten.

Kelb-i Cebbār: Bkz. Şiᶜrā-yı Yemāniyye.

kelb-i kelib: Kuduz köpek: "Kelb-i kelib" evvelde lāmın sükūnu ve s̱ānīde lāmın kesri ile kuduz ite derler." (538b)

kelb-i mā: Bkz. kunduz

keleb: Kuduz olmak.

kelef: Melasma ve chloasma, kühye: "Nemeş ve dem-i meyyit o demden ḥādis̱ olur ki o dem ḥasebiyle ᶜırḳın fūvvehesi münfetiḥa olur, imtilā-ı demin ṭuġyānıyla veyāḫūd ḍarbe ve neẓāyiri ḥasebiyle füvvehe-i ᶜırḳ münṣadiᶜa olur ve dem aᶜlā-i cildin taḥtında mevḍiᶜ-i vāḥidde muḥteḳın olur ve o mevḍiᶜde demin levni ve şekli ẓāhir olur ve levni ḥumrete māile olan nemeş olur ve sevāda ḍārib olan bereş ve ondan laṭḫī olanlara kelef tesmiye olunur ve bir ḳavm nuḳaṭī olanlar kelef tesmiye ederler." (547b)

kelek: Bkz. şalak

keler: Bkz. ḍabb, ḥirẕevn

ke'l-evvel: İlki gibi.

kelḫīdūn-ı kebīr: Kırlangıç otu (Chelidonium majus)

kelḫīdūn-ı ṣaġīr: Māmīrān (Ficaria, Chelidonium minus)

kelib: Kuduz. Bkz. kelb-i kelib

ke'l-ᶜihni'l-menfūş: Atılmış pamuklar gibi.

kelīl: Yorgun.

kelīm: Çok konuşan.

kelkelānic: Miᶜde gevşemesi ve soğukluğu, ḥummayāt-ı müteḳādime, bayılma, idrarda zorluk, lepra, uykusuzluk, kemik kırılması, kuru olmayan öksürük, kolik,

basur vs. için yararlı kelkelāni-cü'l-ekber adlı macun; dropsi, karaciğer ve dalak ağrıları, sarılık ve tıkanıklıklar için kelkelā-nic-i aṣġar adlı macun olarak iki ayrı formülü vardır. Bkz. dühn-i kelkelānic

kell: İşe yaramaz.

kellā: Asla.

kelle kemiği: Başın üst bölümü, ḳıḥf, bregma.

ke-mā hüve'l-eks̱er: Çoğunlukla olduğu üzere.

kemāderyūs: Kısamahmut otu (Teucrium chamaedrys), kemāẕeryūs, bellūṭu'l-arḍ

kemāfīṭūs: Yer çamı, ḫamāfīṭūs (Ajuga chamaephytis)

kemā-hüve: Olduğu gibi.

kemā-kān: Olduğu gibi.

kemālyūn: Kurtlu diken, siyah kurtluca (Cardopatium corymbosum), ḫāmālyūn.

kemāviḫusu'l-İskenderānī: Üç ūs̱ūlū, 2,34 gr (Üs̱ūlū 0,78 gr kabul edildiğinde)

kemā-yenbaġī: Gerektiği gibi.

kemāẕeryūs: Bkz. kemāderyūs

kemᵓe, kemᵓet: Trüf mantarı, keme mantarı (Tuber) Bkz. keşnec

keme: Bkz. fār-ı aᶜẓam

kemere: Penisin baş kısmı.

kemer-zehre: Bir bitki: "Denildi ki bu devā o cibāl-i bāridede olur ki onun üzerine s̱elc vāḳiᶜ olur ve onun varaḳı varaḳ-ı āsa müşābihtir ve onun nebti yerden iki şibr miḳdārı veyāḫūd eḳall ve eks̱er mürtefiᶜ olur ve aṣlında şuᶜbe olur ve evrāḳı biri birine müteḳārib olur ve kaçan ḳaṭᶜ olunsa ondan leben-i kes̱īr seyelān eder ve başında iklīl vardır ve bezri māzeryūn bezri gibidir ve ḥabbı kirsenne büyüklüğünde olur. Ve bu nebātın üzerinde ipek kurdu miḳdārında kurtlar olur, münaḳḳaṭ ve dīvāc gibi münaḳḳaş olup sevād ve ḥumret ve beyāḍı olur ve o nebātta semmiyyetten bir ḳuvvet olur, ḥayvānātı ḳatl eder." (187b)

kemid: Boz renkli; gizli hüzün.

kemkām: Kemkām ağacı (Pistacia lentiscus) Bkz. ḍırv

kemm ve keyf: Nicelik ve nitelik.

kemm: Miktar.

kemmen: Sayıca.

kemmiyyet: Nicelik, miktar.

kemmūn: Kimyon (Cuminum cyminum) Bkz. ḳāsūs

kemmūn-ı berrī: Yabani kimyon, ḳāsūs (Laserpitum siler)

kemmūnī: Bkz. cüvārişen-i kemmūnī

kem-yāb: Az bulunucu.

kenᶜad: Ceylan balığı, palamut kolyozu.

kenād: Kenet, bitişme, liḥām, lehim. Bkz. kefşīr

kene otu: Bkz. ḫırvaᶜ

kene: Bkz. ḳurād

kenef: Koruma, himaye, ḥırz.

kenger: Bkz. ḥarşef

kengerzed: Yabani enginar (Cynara cardunculus) reçinesi: "Ḥarşef ve ḫuṣūṣan ḥarşefin cebelīsi ġas̱eyān getirir ve ḫuṣūṣan aṣlı ve ṣamġı ziyāde muġas̱s̱īdir ve o ṣamġa kengerzed tesmiye olunur." (176a) Bkz. ḥarşef

kenīf: Tuvalet.

kenn: Örtmek, setr.

kerᶜ: Dille su içmek (yılan vs. gibi)

kerā: Uyumak.

kerābāẕīn: Bkz. aḳrabādīn

kerākiyy: Turna kuşları. Bkz. kürkī

kerāmet: Yücelik, değerlilik.

kerāvyā: Bkz. kerevyā

kerb: Sıkıntı, ıḍṭırāb.

kerb-i mülhib: Yakıcı keder.

kerdānec: İçine katkı katılmış piliç kebabı.

kerdenācāt: Kuş, tavuk vs. yavrularının az pişmiş kebapları.

kere yağı: Bkz. zübd

kereb: Büyük ip.

kerefs: Kereviz (Apium) Bkz. semerbiyūn

kerefs-i berrī: Bkz. semerbiyūn

kerefs-i cebelī: Bkz. fuṭrāsāliyūn

kerefs-i mā: Bkz. circīrü'l-mā

kerefs-i Rūmī: Bkz. semerbiyūn

kerefsü'l-Fürs: Bkz. semerbiyūn

kerefyūn: Bir sütleğen (yetūᶜ) türü:

kerevyā: Frenk kimyonu, kerāvyā, ḳardemānā (Carum carvi)

kerīm, kerīme: Yüce; soylu, saf.

kerm, kerme: Üzüm bitkisi; asma, teğek, üzüm çubuğu, zerecūn. Bkz. kürūm, ḥabel

kerm: Asma; yaş üzüm; yaş üzüm suyu, ᶜaṣīr.

kerme-i beyḍā: Bkz. fāşerā

kermetü'l-beyḍā: Bkz. fāşerā

kerneb: Lahana (Brassica oleracea)

kerneb-i mā: Bkz. nīlūfer

kernebī, kernebiyye: Lahanalı yemek.

kerr: Dönmek.

kerrāt: Birçok kere.

kertenkele: Bkz. verel, ᶜaẓāye, ḥırbā

kes̱āfet: Yoğunluk, ġılẓat.

kesel: Ağırlık; üşenme.

kes̱īf, kes̱īfe: Yoğun; kes̱īf özellikli ilaç. Bkz. devā-i kes̱īf

kes̱īr: Çok, ġazīr.

kes̱īrā: Kitre zamkı, geven, ḳatād (astragalus) bitkisinin dikenli dallarından elde edilen zamk, tragacantha.

kes̱īren: Bol olarak, vāfiyen.

kes̱īrü'l-idrār: İdrara çok çıkartıcı.

kes̱īrü'l-ᶜulūḳ: Cinsel temasa çok düşkün.

kes̱īrü'l-vuḳūᶜ: Sık vaki olucu.

kes̱īrü'ş-şuᶜāᶜ: Bol ışıklı.

kes̱īrü'l-aḍlāᶜ: Bkz. lisānu'l-ḥamel

kes̱īrü'l-buḫūḫa: Bkz. ebaḫḫ

kes̱īrü'l-ercül: Çok ayaklı.

kes̱īrü's̱-s̱ülūc: Çok karlı.

keslān: Ağır, üşengeç, belīd.

kesr: Kırmak, kırılmak; etkisini kırmak; kırık; kesre ile harekelemek; esre işareti.

keṡret: Çokluk, çok olmak, ġazāret, vefret.

kessāb: Gıda talep edici.

kestane: Bkz. şāh-bellūṭ

kesūlānus: Bir tür kuzukulağı (Rumex)

kesyūs: Xyris, sūsen-i berrī.

keşf: Açmak.

keşfīr: Bir tür yabani iris: "Keşfīr" yaban sūseninden bir nevᶜ sūsendir." (198a)

keşīş: Mahmude otu (Convolvulus arvensis)

keşīş: Yılanın sürtünmesinden çıkan hışırtı

keşk: Arpa çorbası, mā-ı keşk.

keşk-i şaᶜīr: Arpadan yapılan çorba.

keşnec: Keme mantarına benzeyen bir mantar: "Kemᵓe cinsinden bir şeydir ki mülezziz ve müctemiᶜ olur yaᶜnī müteḫalḫil değildir." (186b) Bkz. kemᵓe

keşşāşe: Yılanın sürünürken derisinin çıkan ses: "Keşşāşe" efᶜīnin meşyi katında derisinden ḥādiṡ olan ṣavta derler." (560a)

keşṭ: Bir şeyin üzerinden örtü, deri veya perdeyi kaldırmak, gidermek, selḫ.

keşt-ber-keşt: Helicteres isora

keşūt: Bkz. küşūṡ

ketb: Yazmak, taḥrīr.

ketem: nīl, nīlec

ketif: Omuz; kürek kemiği, scapula.

kettān: Keten (Linum usitatissimum)

ketūm: Hz. Muhammed'in yaylarından birinin ismi.

kevāir: Bkz. kūr

kevākib: Yıldızlar.

kevākib-i derārī: Mirrīh (Mars), Müşterī (Jüpiter) ve Zühre (Venüs) gibi parlak yıldızlar: "Kevākib-i derārī ḫamse-i müteḥayyireden Mirrīḫ ve Müşterī ve Zühre'dir ve ṡevābitten Şiᶜrā-yı Yemāniyye ki ona ᶜAbūr denmekle maᶜrūf olur ve Kelb-i Cebbār dahi derler ve ṡevābitten dürrīnin biri dahi Şiᶜrā-yı Şāmiyye'dir, ona Ġumeyṣā demekle de maᶜrūftur ve biri dahi Ḳalb-i Esed ve bir āḫeri ᶜAynu'ṡ-Ṡevr'dir. İşbu derārīnin Şems ile ictimāᶜı bir derecede yāḫūd bir daḳīḳada cemᶜ olmaları ile olur. Merkez-i ᶜālemden veyāḫūd nāẓırın başarından ḫāric olan ḫaṭṭ evvelā Zühre'ye mürūr edip baᶜdehu Şems'e baᶜdehu Mirrīḫ'e ve baᶜdehu Müşterī'ye mürūr edip ve baᶜdehu ṡevābitten ẕikr olunan dürrīlerin birine mürūr eyleye. Ve bu vechle ictimāᶜ semt-i reᵓse ḳarīb maḥallden olursa ḥarāretin ve ḍavᵓın keṡretine bāᶜiṡ olur; eger semt-i reᵓsten baᶜīd olan maḥallden olur ise ḥarāret ve ḍavᵓın ḳılletine sebeb olur." (35b)

kevākib-i derāriyye: Mirrīh (Mars), Müşterī (Jüpiter) ve Zühre (Venüs)

kevākib-i münḳaḍḍa: Kayan yıldız (gök taşı)

kevāmiḫ: Katıklar. Bkz. kāmiḫ

kevārīr: Arı kovanları, beytü'n-naḥl: "Kevārīr'den murād beytü'n-naḥldir." (275a)

kevkeb: Bkz. ṭīn-i Şāmūs

kevkebü'l-arḍ: Bkz. ṭīn-i Şāmūs

kevn ü fesād: Oluş ve bozuluş.

kevr: Bkz. muḳl-i Yehūd, muḳl-i Hindī

kevsec: Testere balığı.

kevz-i gendüm: Bkz. cūr-ı cendüm

keyfe mā'ttefaḳ: Arzuya göre.

keyfe mā-kān: Nasıl olursa olsun.

keyfiyyāt-ı erbaᶜa: Bedende tabii olan rutubet, yübuset, bürudet ve sühunet.

keyfiyyāt-ı nefsāniyye: Korku, sevinç, hüzün, öfke gibi nitelikler.

keykvāşe: Peucedanum grande, dūḳūs.

keyl: Ölçek.

keyl-dārū: Taberistan eyreltisi, seraḫs

keylece: Kullanıldığı coğrafyaya göre farklılık gösteren bir ağırlık biirmi.

keylen: Ölçü olarak.

keylūs: Besinlerin midede hazmedildiği ilk evredeki hāli: "Ve keylūs bir cevher-i seyyāldir ki melāset ve beyāḍlıkta keşk-i s̱eḫīn yaᶜnī katı olan mā-ı şaᶜīre müşābihtir" (8b); "Meʾkūl miᶜdede ṭabḫ olundukta ona keylūs derler, ammā kebidde ṭabḫ olup aḫlāṭ ḥāṣıl oldukta ona keymūs derler." (49a); "Ġıdā miᶜdede ṭabḫ oldukta keşk gibi suyu ve laṭīfi üzerinde ve s̱üflü altında olur. Üzerinde olana keylūs derler, altında olana s̱üfl derler." (92a)

keymūrde: Sarcocolla.

keymūs: Kimüs, besinlerin midede hazımdan sonra aldığı hāl, ḫılṭ: "Meʾkūl miᶜdede ṭabḫ olundukta ona keylūs derler, ammā kebidde ṭabḫ olup aḫlāṭ ḥāṣıl oldukta ona keymūs derler." (49a) Bkz. ḫılṭ

keymūsāt: Bkz. keymūs

keymūsīs: Göz konjunktivasının ödemi; konjunktiva altında sıvı toplanması nedeniyle kabartı şeklinde şişlik oluşması, verdīnec, chemosis. "Beyāḍ-ı ᶜayn büyüyüp ḥadeḳa-i ᶜaynı setr eder ve ona keymūsīs tesmiye ederler; bizim katımızda verdīnec demekle maᶜrūf olur." (267a) Bkz. verdīnec

keyy: Dağlama: "Keyy" diye kızgın ālet ile bir ᶜuḍvu dağlamağa derler." (127a) Bkz. merhemü'l-keyy

keyyā: Bkz. keyye

keyye: Sakız, kiyā, maṣṭakī.

keẕālik: Yine bunun gibi, aynı şekilde.

kezeme: Bir ağırlık ölçüsü, altı kırat ağırlığı, 0,90 gr (Ḳīrāṭ 0,165

gr kabul edildiğinde): "Kezeme bir buçuk dānıḳa derler. Ve baᶜḍılara göre iki dānıḳ bir kezemedir. Ve baᶜḍı āḫerler derler ki bir dirhemin üç bölükte iki bölüğüne derler. Kezeme'nin bu vech üzere beyānı nüsḫa-i sulṭāniyyenin hāmişinde muḥarrerdir." (116b); "Bir şerbeti altı kezeme olur ve her kezeme altı ḳīrāṭ olur." (156a)

keẕīme: bkz. ḳanā

kezmāzec: Bkz. cevzü'ṭ-ṭarfā

kezmāzek Bkz. cevzü'ṭ-ṭarfā

keẕūşūderūs: Bir tür zehirli kara yılanı. Bkz. ūẕerüs

kezz: Kurumak, kuruyup buruşmak.

ḳıbāb: Kubbeler.

ḳıbāc: Keklik kuşları. Bkz. ḳabc

kıçıklandırmak: Gıcıklandırmak.

ḳıḍāf: Zayıf olanlar, mehāzīl.

ḳıdāḥ: Bitkinin taze yeşil dalları.

ḳıdr: Kazan. Bkz. ḳudūr, ṭıncīr

ḳıf ve unẓur: Bkz. ās

ḳıḥf: Paryetal kemik, os parietale

ḳılā: Bkz. ḳıly

ḳılā: Tavada pişirmek.

ḳılāᶜ: Yarılma, teşaḳḳuḳ.

ḳılāᶜ: Yerinden sökmeler.

ḳılāde: Kolye.

ḳılīmiyā: Bkz. iḳlīmiyā

ḳılīmiya'l-fıḍḍa, ḳīlīmiyā-i fıḍḍa, iḳlīmiya-i fıḍḍa: Gümüş eritildikten sonra üzerinde oluşan köpüksü tortu.

ḳılīmiya'ẕ-ẕeheb, iḳlīmiya'ẕ-ẕeheb, ḳīlimiyā-i ẕeheb: Altın eritildikten sonra üzerinde oluşan köpüksü tortu: "Ẕehebin sebki üzere ᶜālī olan s̱üfldür ve keẕālik ẕeheb iẕābe olundukta duḫānı ile mürtefiᶜ olup baᶜdehu münḥall olan s̱üfldür." (208b)

ḳıllet: Azlık.

ḳıly, ḳılā: Üşnan, rims gibi ekşi ve tuzlu bitkilerin yanığından elde edilen kalye taşının suda çözülüp tasfiyesinden sonra ateşte elde edilen tuzu, kalye.

ḳımāṭ: Kundak; bez parçası.

kına çiçeği: bkz. fāġıyetü'l-ḥınnā

ḳınbīl, ḳınbıl: Mallo ağacı (Mallotus philippinensis) tohumu.

kındırmak: Teşvik etmek, taḥrīḍ.

ḳındīd: Şeker kamışı şırası.

ḳınne: Ḳaṣnı, bārzed (Ferula galbaniflua)

ḳınneb: Kenevir (Cannabis sativa) Bkz. ḥabbu's-sümne, ḳınneb

ḳınnīne: Şişe.

ḳırāʾet-i cehriyye: Sesli okumak.

ḳırāḥ: Yaralar.

ḳırd: Maymun.

ḳırdān: Keneler.

ḳırfe: Tarçın kabuğu; nar kabuğu: "Fi'l-aṣl ḳırfe nar kabuğuna derler ve nar kabuğu ile dibāġat olunan deriden maṣnūᶜ olan dağarcığa dahi derler. Ve tevābil ile ṭabḫ ve terbiye olunup o dağarcığın içinde luḥūm ḥıfẓ olunur ve sonra muṭayyeb olan ḳuşūr ḳırfe (kesr-i ḳāf ile) tesmiye olundu.

Ve ṣāḥib-i *Ḳānūn* "fi'l-levn" diye ḳayd etmekle maʿrūfu olan dār-ı ṣīnī ḳırfesi murād olunur." (149a)

ḳırfe-i dār-ı ṣīnī, ḳırfetü'd-dā-ri'ṣ-ṣīnī: Tarçın (Cinnamomum zeylanicum)

ḳırfe-i ḳaranfül: Karanfil kabuğu, ḳırfetü'ṭ-ṭīb.

ḳırfetü'ṭ-ṭīb: Bkz. ḳırfe-i ḳaranfül

kırlaguç: Kırlangıç.

ḳırmız: Kırmız böceği, dūdu'ṣ-ṣab-bāġīn (Coccus ilicis): "Ḳırmız ism-i Rūmī veyāḫūd Türkīdir ve onun müsemmāsı fi'l-aṣl o menndir ki cıdar ve bellūṭ ağaç-larının yapraklarına gökten dāne dāne nāzil olur ve her dānesi ev-vel-i nüzūlünde mercimek ḳadar olur ve levni aḥmer ve şekli dūd şeklinde olur ve günden güne büyür, ġāyet-i ʿiẓamı noḫūd ʿiẓa-mına bāliġ olur ve ḥumreti ziyā-de olur, māh-ı eyāra bāliġ olunca ḳadar o ḥabblara ḳırmız tesmiye olunur, o ḥabblar māh-ı eyāra yaʿnī mayıs ayına bāliġ olmaksız cemʿ olunur ise ona dūdu'ṣ-ṣab-bāġīn ve dūdu'l-ḳırmız der-ler. Ḥaḳḳında yazılan menfaʿat māh-ı eyārdan muḳaddem cemʿ olunan ḳırmızda olur, onunla ibrisīm boyarlar ve ʿatīḳinin bo-yası ḥadīs̱inden ḳavī olur. Ve o menn terk olunup ağacından aḫẕ olunmasa ḥattā üzerinden māh-ı eyār mürūr eylese cānlanır ve kanatlanıp ṭayerān eder ve vaḳt-i ṭayerānında ṣībān gibi yaʿnī kehle yumurtası ve toḫumu gibi toḫum ilḳā eder ve bināen ʿaleyh ḳırmız ḳable nefḫi'r-rūḥ yumur-ta ecnāsından olmakla ekli ḥelāl olur diye fetvā verilir. (162b) Bkz. dūdu'l-ḳırmız, merhem-i merḳūnu'l-ḳırmız

kırmızı leke: Bkz. ās̱ār-ı dem

ḳırṭ: Bir pırasa türü.

ḳırṭās: Kāğıt; papirüsten elde edilen kāğıt: "Berdī o nebttir ki ondan ḳırṭās ittiḫāẕ ederler yaʿnī ehl-i Mıṣr'ın ḳırṭāsı o nebtten olur. Ve kütüb-i ṭıbbda ḳırṭās muṭlaḳ ẕikr olunsa o nebtten maṣnūʿ olan ḳırṭās murād olunur." (156b)

ḳırṭım: Aspir (Carthamus tinctori-us) tohumu, ḥabb-ı ʿuṣfur, ḥab-bu'n-Nīl: "Ḳırṭım" ḥabbu'n-Nīl dedikleri devādır. Ve baʿḍılar derler ki ḳırṭım ḥabbu'n-Nīl'e muġāyir devādır, Hind'den ge-lir, onda ḥarāfet ve ḥiddet var-dır, fülfül-i ebyaḍ bulunmadığı maḥallde ona nāib-i menāb olur. (109b)

ḳırṭım-ı berrī: Carthamus lanatus.

ḳırṭım-ı Hindī: Bkz. ḥabbu'n-Nīl

ḳıṣar: Kısa olmak, kısalık.

ḳıṣāret: Çamaşır yıkama işi, çırpı-cılık.

ḳıṣar-ı lisān: Dilde küçülme.

ḳıṣar-ı nehār: Gündüzün kısalma-sı.

ḳıṣaru'l-cefn: Göz kapağının geriye doğru çekilmesinden dolayı uy-kuda gözün kısmen açık kalma-sı, tavşan uykulu olması, gözün

beyazının bir kısmının görünmesi, lagophthalmia. Bkz. inḳılāb-ı cefn, şetere, ᶜayn-ı ernebiyye.

ḳışāş: Alında kılın çıktığı yer, kākül olan kısım.

ḳısiyy: Yaylar. Bkz. ḳavs

ḳısmet: Taksim; sınıflandırma.

ḳıs̱s̱ā: Kavun (Cucumis melovae utilissimus)

ḳıs̱s̱ā-i ḥımār, ḳıs̱s̱āu'l-ḥımār: Eşek hıyarı, sefīdūs, şeḳūdus (Momordica elaterium)

ḳıs̱s̱ā-i Hindī: Bkz. büll

ḳıs̱s̱ā-i kebīr: "Ṣāḥib-i *Ḳānūn*'un ḳıs̱s̱ā-i kebīrden murādı ẖıyārşenberdir ve ẖıyārşenbere dahi ḳıs̱s̱ā-i Hindī ıṭlāḳ olunur." (154a) Bkz. ẖıyārşenber

ḳısṭ: Rum bölgesinde yaklaşık 20 okka (25,6 kg), Mısır'da 16 okka (20,48 kg) karşılığı (Okka, 1,28 kg karşılığı kabul edilirse): "Lügat-ı Yūnāniyye üzere teẖāṭub eden şuᶜūb ve ḳabāilin küllīsi ḳısṭı istiᶜmālde müttefiḳlerdir ve onlar katında maᶜnāsı maᶜrūftur, ammā keylde ittifāḳları yoktur, zīrā onların baᶜḍıları keyli baᶜḍı āẖerin istiᶜmāli ẖilāfı üzere istiᶜmāl ederler. Ve ᶜinde'r-Rūm ḳısṭ dokuz buçuk rıṭl ve südüs rıṭldır, bi-ḥisābi ūḳıyye yirmi ūḳıyye eder. Anṭālīḳī ve Mıṣrī ḳısṭ on altı ūḳıyyedir." (591b)

ḳısṭ-ı ᶜasel, ḳısṭu'l-ᶜasel: İki buçuk rıṭl, 944 gr (Rıtl için yirmi istār ve bir istār 377,6 gr kabul edilirse): "Ḳısṭu'l-ᶜasel iki buçuk rıṭl." (591b);**:** Bir buçuk rıtllık ağırlık, 566,4gr (Rıtl için yirmi istār ve bir istār 377,6 gr kabul edilirse): "Ve ḳısṭ-ı ᶜasel bir buçuk rıṭldır. Ve "ḳısṭ"ın bu tefsīri Ḥācī Paşa mekāyilindendir, onda iẖtilāfāt-ı kes̱īre vardır. (158b)

ḳısūs: Bkz. ḳīsūs

ḳışevvī: Bkz. fūclī

ḳışmış: Çekirdeksiz üzüm.

ḳışr, ḳışre: Kabuk; tabaka, kat: "Cālīnūs'un ẕikr eylediği üzere ecsād-ı münṭabiᶜanın dahi ḳuşūru olur. O ecsāddan teḳaşşur edene yaᶜnī kavlayıp dökülene ḳışre derler. Mesāmīrden aẖẕ olunan ḳuşūr ḥadīd ve nuḥāstan aẖẕ olunan ḳuşūrdan ẖayrlı olur ve ḳuşūr-ı nuḥās ḳuşūr-ı ḥadīdden ẖayrlı olur." (284b) Bkz. liḥā

ḳışriyān: Paryetal kemiğin alt kenarı ile temporal kemiğin üst kenarı arasındaki sutura; temporal dikiş, sutura temporalis. Bkz. derz-i kāẕib

ḳıṭaᶜ: Parçalar.

ḳıtāl: Savaş.

ḳıvām: Direk; kıvam.

ḳıvām-ı raḳīḳ: Tüketilen içecekte atık unsurların latif olması ya da az olmasıyla idrarda hasıl olan ince kıvam: "Ḳıvām-ı raḳīḳ ona derler ki meşrūb olan māiyyete fuḍūlden muẖāliṭ olan eczālar laṭīf olmakla veyāẖūd muẖāliṭ olan eczā ḳalīle olmakla māiyyet meşrūbe ḳıvāmından ziyāde bi-ḥasebi'l-ḥiss o bevlde ḳıvām-ı zāid olmaya." (84a)

ḳıyām: Kalkma; sık dışkı çıkarmak için tuvalete gitme: "Tīz tīz müsterāḥa gitmek için ḳıyām etmekle o berāzı iḫrāc etmeğe ḳıyām taᶜbīr olunur." (106a) Bkz. iḫtilāf-ı dem, iḫtilāf-ı aġrās

ḳıyām-ı aġrās: Bağırsak tıkanmasından dolayı tıkalı kısmın geri kalan bölümünde görülen akıntı ve bu akıntı için sık sık tuvalete gitme, iḫtilāf-ı aġrās: "Ḳıyām-ı aġrās zaḥīr-i kāẕibde bir āfettir ki bağarsık mesdūd olur ve süddeden aşağı olan maḥallerin ruṭūbeti eriyip akar ve tīz tīz memşāya ḳıyām eder ve ishāl ẓann olunup ḳābıḍ devālar ile muᶜālece olunup marīḍ helāk olur." (162a) Bkz. iḫtilāf-ı aġrās

ḳızḥu'ṣ-ṣıbyān: Bkz. ümmü'ṣ-ṣıbyān

kızıl boya: Bkz. füvve

kızılcık: Bkz. merrān

ḳīᶜa: Düz arazi. Bkz. ḳāᶜ:

kibār: Yetişkinler, çocuk olmayanlar; büyükler.

kibāru'l-cüs̱es̱: İri cüsseli.

kibāş: Koçlar. Bkz. kebş.

kiber: Büyüklük, büyük olma.

kibr: Kibir.

kibrīt: Kükürt, sülfür.

kibrīt-i aḥmer: Kırmızı kükürt.

kibrīt-i aṣfer: Sarı kükürt.

kibrītiyye: Kükürtlü.

kiçi parmak: Bkz. ḫınṣır

kiçi: Küçük.

ḳiḍāf: Zayıf olanlar, çelimsizler.

ḳīfāl: El sırtındaki venöz pleksusun dış yan bölümünden başlayıp ön kolun ön dış yan tarafında yukarı doğru ilerledikten sonra kola geçerek vena axillarise açılan ven, sefalik ven, vena cephalica.

ḳīl: Söylenilen, ileri sürülen söz.

kilāb: Köpekler. Bkz. kelb

kilindir: Emzikli testi, bülbüle.

kils: Yanmış kireç, alçı, ṣārūc; kireçten mamul nesne: "Kils, kireç ile maᶜmūl olan nesnedir ki *Ḳāmūs*'ta ṣārūc ile tefsīr olunmuştur." (90a); "Kils" yanmış kireçtir ki onunla ḥammāmda zernīḫ ile ᶜānenin tüyleri izāle olunur." (153b)

kilz: Litsea sebifara, muġās̱-ı Hindī.

kimād: Ağrılı yere içine ısıtılmış kuru ilaç konmuş bez koymak, tekmīd: "Kimād devāyı tesḫīn edip birden torba içinde mevḍiᶜ-i vecaᶜa vaḍᶜ etmeğe derler." (127b)

kimām: Çiçek kapçıkları.

ḳinbīl: Bir tür menn. Bkz. menn; ṭīn-i Cülūd denilen kil: "Ḳinbīl" meşhūr olan ḳinbīl "ṭulūl"dendir, "menn"in eşrefidir, Yemen'de olur. Baᶜḍılar derler ki ḳinbīl ṭīn-i Cülūd dedikleridir. (278b)

kinn: Kap; ev, oda

ḳīr: Bkz. zift

kīr: Demirci ocağı, körüğü.

kīrān: Maden ocakları.

kirāren: Defalarca.

ḳīrāṭ: Yaklaşık 0,165 gr.

kirbās: Bez.

kirm-dāne: Dafne (Daphne gnidioides) meyvesi.

kirpi: Bkz. ḳunfuẕ

kirsenne: Burçak, küşn, ḥabbu'l-melik (Vicia ervilla): "Kirsenne kāf-ı ᶜArabīnin kesri ve rānın sükūnu ve sīnin fetḥi ve nūnun teşdīdi ve taḫfīfi ile burçak maᶜnāsına diye Ḥalīmī lüġatinde ḳayd olunmuştur. ᶜAllāme der ki bu bir ḥabbdır ki mercimek ᶜiẓamında olur, müferṭaḥ olmaz belki muḍallaᶜdır, istidāreye ḳarībdir, levni ġubret ile ṣufret beyninde olur." (87b) Bkz. cülbān

kirş: Geviş getiren hayvanlarda işkembe, işkenbe.

kīryūs: Bir bitki.

kīs, kīse: Kese, torba; testis torbası, ṣafn.

kiserāt: Parçalar.

kīs-i aṣġar: Bkz. merāre

kīs-i ekber: Bkz. mes̱āne

kisīfūn: Karga soğanı (Gladiolus): "Bu nebāta ism-i meẕkūr ile tesmiyenin vechi budur ki o nebāt her şeklinde süyūfa müşābihtir ve sūsen varaḳına benzer lākin ondan aṣfer ve eraḳḳ olur ve iki cānibleri kılıç gibi ince ve ḥiddetli olur ve onun sāḳı bir ẕirāᶜ miḳdārı uzun olur ve çiçeği muṣaffef olup biri birinden ayrı ve müferriḳ olur ve levni firfīrī olur ve s̱emeri müstedīr olur ve onun iki aṣlı olup eḥadühümā āḫer üzere terkīb olunmuştur ve ke-ennehā iki ḥabledir ki eḥadühümā āḫeri üzere vāḳiᶜ olmuştur ve aᶜlāsı mümteliʾe ve süflāsı ḍāmiredir ve eks̱eriyyā menābiti arāḍī-i ġāmire ve kühūf olur ve aᶜlāsı aṣl olur." (188a)

ḳīsūs: Pamuk otu, ḳısūs, leblāb-ı kebīr (Cistus ladaniferos) Bkz. lāẕen

kişver: Memleket.

kiyā: Maṣṭakī, sakız, keyye.

kiyāset: Zekā.

kīzān: Bardaklar; testi. Bkz. kūze

kiẓẓa: Çok yemek ve içmekten kaynaklanan nefes alamama.

kiẓẓa: Şişkinlikten kaynaklanan karın ağrısı: "Kiẓẓa kāfın kesri ve ẓā-i muᶜcemenin teşdīdi ile toḫme ve imtilādan ḥādis̱ olan ḥālet ve bir şeyʾdir diye şerḥ-i ᶜAllāme'de ve *Ḳāmūs*'ta muṣarraḥtır. Ve o ḥāletten murād toḫme ve imtilā ḥasebiyle kerb ve meşaḳḳattır, zīrā yine *Ḳāmūs*'ta der ki كَظَّهُ الأمْرُ كَظاظاً وكَظاظةً بَهَظَهُ وكَرَبَهُ وجَهَدَهُ İntehā." (96a)

kocuşmak: Kucaklaşmak.

koğak: Bkz. ḥazāz

kokumak: Koklamak.

kol kemiği: Bkz. ᶜaẓm-ı sāᶜid

koruk: Bkz. ḥıṣrım

kovan çiçeği: Bkz. ḳayṣūm-ı berrī

koyun: Bkz. ġanem, ḍaʾn**.** Bkz. aġnām

kökçe: Bkz. dıbḳ

köken: Kök.

kūᶜ: Bilek ucunun baş parmaktan tarafı.

ḳūbā: Temregi, temre, impetigo; mantar hastalığı. Bkz. ḳuvābā

ḳūbā-ı müteḳaşşır: Bkz. baraṣ-ı esved

ḳubāle: Ön.

ḳubeyl: Az önce.

ḳubḥ: Çirkinlik, semācet.

ḳūbiyūs: Bir şiyāf

ḳubül: Ön taraf; cinsel organ; ferc, zeker.

ḳuḍbān: İnce dallar.

ḳuddām: Ön taraf.

ḳudemā: Eski ālimler.

ḳudūd: Boylar; ölçüler.

ḳudūr: Kazanlar. Bkz. ḳıdr

kuduz böceği: Bkz. ẕerārīḥ

ḳudve: Önder.

ḳūfā: Öksürük, verem ve karaciğer sertliği için kullanılan, terkibinde mürr, bināsb, sünbül, zaᶜferān, dār-ı ṣīnī, selīḫa, fiḳāḥ-ı iẕḫir, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, muḳl, zebīb, ve ᶜasel bulunan macun, ḳūḳıyā.

ḳūfī: Kunduz testisi. bkz. cünd-i bīdester; kunduz testisi, servi ve onun gibi kokulu ağaçlardan hazırlanan bir terkip, macun, ḳūḳī.s

kuḥl: Sürme, grafit, iṡmid: isṭarīmāḫūn kuḥlü, ābār kuḥlü, kuḥl-i tūtiyāyī, kuḥl-i İrasṭırāṭis, kuḥl-i ūmīlāvüs, kuḥl-i ṭarḫamāṭīḳūn, kuḥl-i isṭāṭīḳūn, kuḥl-i ḳāfīṭūn, kuḥl-i verdī

kuḥlet: Ela gözlü olmak.

kuḥliyyet: Sürme rengi, siyahlık.

ḳuḥūlet: Zayıf olmak.

ḳūḳıyā: Bkz. ḳūfā

ḳūḳī: Kokulu servi; kunduz testisi, servi ve onun gibi kokulu ağaçlardan hazırlanan bir terkip, macun, ḳūfī.

ḳulāᶜ: Pamukçuk hastalığı.

kulak: Bkz. üẕün

ḳulb: Lithospermum officinale, ḳult: "*Ḳānūn* nüsḫalarında "ḳult" āḫiri tā ile vāḳiᶜ olmuştur lākin İbn [Kütbī] āḫirühu bā diye taṣrīḥ eder." (410b)

ḳulfe: Sünnette kesilen deri kısım.

ḳūlınc: Kalın ve kör bağırsaklarda şiş vb. bir nedenle tıkanmadan kaynaklanan ağrı, colic: ḳūlınc-ı rīḥī, ḳūlınc-ı şirkī, ḳūlınc-ı balġamī, ḳūlınc-ı selīm, ḳūlınc-ı iltivāī, ḳūlınc-ı bārid, ḳūlınc-ı kāẕib, ḳūlınc-ı ḥaḳīḳī, ḳūlınc-ı fetḳī, ḳūlınc-ı mirārī, ḳūlınc-ı recāī...: "Ve vecaᶜ süflānī üç emᶜāda olur ise yaᶜnī aᶜver ve ḳūlūn ve müstaḳīm emᶜālarından birinde olur ise ona ḳūlınc derler.". (40a) Bkz. īlāvus

ḳūlınc-ı fetḳī: Hemial colic.

ḳūlınc-ı ṣafrāvī: Bliary colic, hepatic colic.

ḳūlınc-ı ṡüflī: Stercoral colic.

ḳūlınc-ı veremī: İnflammatory colic.

ḳūliyūn: Mantar türü, entoloma politum.

ḳulḳās: Göleğez (Colocasia esculenta)

ḳulḳuṭār, ḳulḳuṭārīn: Sarı zaç, sülfat (Colcothar)

ḳulle: Kule, tepe.

ḳulleteyn: Her biri 105 kilo alan iki küp miktarı su.

ḳult: Lithospermum officinale, ḳulb.

ḳūlūn: Kalın bağırsağın körbağırsak ile göden bağırsağı arasındaki parçası, kolon.

ḳumāş: Atılmış, döküntü, ġus̱ā.

ḳumḳum, ḳumḳuma: Güğüm.

ḳumūr: Kar körlüğü; ışık ya da beyaz nesneye bakmaktan kaynaklanan körlük.

ḳunāber, ḳunāberā: Kırlangıç kökü (Cynanchum vincetoxi)

ḳunbure: Tepeli yoygar (Galerida cristafa)

ḳunduz ḫayāsı, ḳunduz ḫāyesi: bkz. cünd-i bīdester.

kunduz: Kunduz, kelb-i mā (castor)

ḳunfuẕ: Kirpi.

ḳunfuẕ-ı baḥrī: Deniz kirpisi (Echinus)

ḳūniyūn: Bkz. şevkerān

ḳūniyūn: Kurtboğan (Aconitum anthoraor, Aconitum napellus) zehri: "Ve onun için Cālīnūs dedi ki ḳūniyūn yaᶜnī o semm ki muṣannifin ġālib-i ẓannı üzere bīş dedikleri semmdir." (529b); baldıran (Conium maculatum), Bkz. bīş

ḳunnebīṭ: Karnabahar, karınbat.

ḳunṭufār: Bir bitki.

kūnūr: Dikenli bir bitki.

ḳunẕūl: Bkz. dār-ı şīşeᶜān

kūr: Arı kovanı; çamurdan yapılmış demir eritme ocağı: "Kūr, kāfın ḍammıyla demircilerin ṭīnden ittiḫāẕ eyledikleri ocaktır ve hem bal arısının mevḍiᶜidir." (167b) Bkz. kevāir

ḳurᶜ: Başında yara olan keller. Bkz. aḳraᶜ

ḳurād: Kene; tahtakurusu.

ḳurb: Yakın, civār: ḳurb-ı ᶜahd, ḳurb-ı mevt, ḳurb-ı dimāġ

ḳurbā: Yakınlık.

kurbağa yosunu: Bkz. ṭuḥlub

kurbağa: Bkz. ḍıfdıᶜ

ḳurbiyyet: Yakınlık.

kūrdān: Mahiyeti tespit edilemedi!

kūre: Vilayet.

ḳurḥa: Yara. Bkz. ḳurūḥ

ḳūrnīyūn: Bkz. uḳḥuvān

ḳurrayṣ: bkz. encüre

ḳurretü'l-ᶜayn: Bkz. circīrü'l-mā

ḳurṣ: Ağızda eriyen tablet ve pastil: ḳurṣ-i enīsūn, ḳurṣ-i māzūyūn (māzūnūş), ḳurṣ-i muḳl, ḳurṣ-i verdī, aḳrāṣ-ı ḳalḳandīḳūn, aḳrāṣ-ı bermekī, aḳrāṣ-ı būlus, aḳrāṣ-ı būlvānderū, aḳrāṣ-ı cüllenār, aḳrāṣ-ı dīsyūlīdūs, aḳrāṣ-ı enderūmāḫus, aḳrāṣ-ı enderūn, aḳrāṣ-ı isḳīl, aḳrāṣ-ı kāfur, aḳrāṣ-ı keber, aḳrāṣ-ı kehrübā, aḳrāṣ-ı kevkeb, aḳrāṣ-ı lükk, aḳrāṣ-ı mārūnus, aḳrāṣ-ı meyūn, aḳrāṣ-ı misk, aḳrāṣ-ı mūsās, aḳrāṣ-ı rūzīnūn, aḳrāṣ-ı zaᶜferān, aḳrāṣu'l-efsentīn, aḳrāṣu'l-ᶜuşre, aḳrāṣu'l-ḳusṭ, aḳrāṣu'l-ᶜu-

şeri'l-edviye, aḳrāṣu'l-büzūr, aḳrāṣu'l-füvve, aḳrāṣu'l-kākünec, aḳrāṣu'l-kevākib, aḳrāṣu'l-Kindī, aḳrāṣu'l-küşūs̱, aḳrāṣu'l-lükk, aḳrās-ı efāʿī, aḳrāṣu'r-rīvend...

ḳurṣ-ı şems: Güneşin halkası.

kurşun: Bkz. ābār

kurt: Bkz. ẕiʾb, dūde, dīdān

kuru gicik: ḥaṣaf

ḳurūʾ: Bkz. ḳarʾ

ḳurūḥ: Yaralar, cirāḥ. Bkz. ḳurḥa

ḳurūḥ-ı ʿafine: Kokuşmuş yaralar.

ḳurūḥ-ı müteʾekkile: Aşınmış yara; kangrenli yara.

ḳurūḥ-ı raṭbe: Kanlı yara, taze yara.

ḳurūḥ-ı saḥciyye: Derinin soyulmasıyla oluşan yaralar.

ḳurūḥ-ı sāʿiye: Uçuk yaraları.

ḳurūḥ-ı şehdiyye: Kerion celsi türü yaralar: "Ḳurūḥ-ı şehdiyye başta olan bir nevʿ ḳurḥadır ki ondan beyāḍa māil sarı ve ġalīẓ ṣadīd seyelān eder." (152b)

ḳurūn: Boynuzlar. Bkz. ḳarn

ḳurūn: Nasır: "Ḳurūn zevāid-i kes̱īfe-i miḫlebiyyedir ki eṭrāf mefāṣılında şiddet-i ʿamel ḥasebiyle ḥādis̱ olur." (553a), "Ve min-beyni's̱-s̱eʾālīl kebīr olup ve reʾsi ʿaẓīm velākin aṣlı ince olanlara mesāmīr tesmiye olunur mismāra müşābeheti olduğu için. Ve uzun olup ʿaḳf yaʿnī başı eğri olanlara ḳurūn tesmiye olunur." (552b)

ḳurūn-ı sünbül: Bīş (Aconitum anthoraor, Aconitum napellus) bitkisine benzer öldürücü bir zehir.

ḳuṣayrā: Yalancı kaburganın en altındaki kısa kaburga kemiği: "Ḳuṣayrā: ḳuṣayrā aḍlāʿ-ı ḫılfın cümlesinin esfeli ve ḳıṣası olanlardır." (360b)

kusmak: Bkz. ḳayʾ, teḳayyuʾ, tehevvuʿ

ḳusṭ: Saussurea costus.

ḳusṭ-ı ʿArabī: Ḳusṭ-ı ḳaranfīlī (Costus arabicus)

ḳusṭ-ı Hindī: Saussurea lappa?

ḳusṭ-ı ḳaranfīlī: Bkz. ḳusṭ-ı ʿArabī

ḳusṭ-ı mürr: Saussurea lappa.

ḳūs̱ūs: Bir tür sert şişlik, sclerose türü: "Ve saḳīrūstan bir nevʿ vardır ki onun levni cesed levni üzere olur ve bir ʿuḍvdan ʿuḍv-ı āḫere intiḳāl eder ve ona ḳūs̱ūs tesmiye olunur." (500a)

ḳuṣvā: En uç, en son

kūşād: Bkz. cenṭiyānā

ḳuşār: Soyulmuş kabuk, soyuntu.

ḳuşaʿrīret: Gövde kıllarında ve derisinde ya da adalelerde ürperme: "Ḳuşaʿrīret bir ḥālettir ki cild-i bedenin ve ʿaḍalātın o ḥālde berd ve naḫsla iḫtilāfı olur ve ḳuşaʿrīrete tekessür teḳaddüm eder." (461a)

ḳuşūr: Kabuklar: ḳuşūr-ı aṣlu'l-keber, ḳuşūr-ı kündür, ḳuşūr-ı rummān; katmanlar.

ḳuşūrī: Kabuk gibi.

ḳuṭb-ı cenūbī: Güney kutbu.

ḳuṭb-ı şimālī: Kuzey kutbu.

ḳutme, ḳutmet: Siyaha çalan kırmızı.

ḳuṭn, ḳuṭne: Pamuk, penbe, ḳīsūs.

ḳuṭr: Kenar, civar, çap.

ḳuṭrub: Hastanın kendisini kurt sanması; bu kuruntu içinde davranışlar göstermesi; likomani, lycanthropy.

ḳūṭūlī, ḳūṭūlū: 33,67 gr civarında ağırlık ölçüsü, yedi mis̱ḳāl (Mis̱ḳāl ağırlığı 4,81 gr karşılığı kabul edilirse): "Fārsī'den naḳl edip ᶜAllāme der ki ḳuṭūlī-nin miḳdārı menn-i buğday ile bir menn ve nıṣf menn olur ve bu ḳavli ᶜAllāme redd edip "ve fīhi naẓarun" der ve vechini beyān eylemez. Ve baᶜḍı resāil-de mez̠kūr olan bir ḳuṭūlī yedi mis̱ḳāl olur." (118b)

ḳuṭūlindus: Bkz. zerāvend-i ṭavīl

kuᶜūb: Aşık kemikleri. Bkz. kaᶜb

kuᶜūb-ı tīn: Duvar deliklerinde çürümüş saman çöpü, ᶜaḳdu't-tīn: "Nüsḫa-i ātiyede ᶜaḳdu't-tīn vāḳiᶜ olmuştur, pes maᶜnā dīvārın çamurunda olan girift olmuş saman çöplerinin çürükleri demek olur." (561b)

ḳuᶜūd: Oturma.

ḳuvā: Kuvvetler.

ḳuvābā: Temregiler. Bkz. ḳūbā

ḳuvānūs, ḳuvās̱ū, ḳuvās̱ūs: Bir buçuk ūḳıyye,1,924 kg (Ūḳıyye 1.28 kg karşılığı kabul edilirse) (591b) veya "Ḳuvās̱ūs iki vuḳiyye ve üç rubuᶜ vuḳiyyedir." (141b)

ḳuvānūseyn: Üç ūḳıyye, 3, 84 kg (Ūḳıyye 1.28 kg karşılığı kabul edilirse)

ḳuva't-ṭabīᶜiyyeti'l-ḫādime: Vücutta ḳuvve-i ġāẕiyeye hizmet edici dört kuvvet: ḳuvve-i cāẕibe, ḳuvve-i māsike, ḳuvve-i hāḍıme, ḳuvve-i dāfiᶜa.

ḳuva't-ṭabīᶜiyyeti'l-maḫdūme: Vücutta gıdayı dönüştürücü niteliğiyle kendisine hizmet edilen dört kuvvet: ḳuvve-i ġāẕiye, ḳuvve-i müvellide, ḳuvve-i muṣavvire, ḳuvve-i nāmiye.

ḳuvā-yı ḥayvāniyye: Rūḥ-ı nefsāniyyenin emri altında, beyne gelen ruhları terbiye ederek onları vücutta his ve hareket hālinde kuvvetlere dönüştüren ve yeri kalp olan etken ve edilgen kuvvetler.

ḳuvā-yı nefsāniyye: İdrāk görme (baṣar), koklama (şāmme), işitme (sāmiᶜa), tatma (ẕāiḳa), dokunma (lāmise), ḥiss-i müşterek, ḫayāl, müfekkire, vāhime ve ḥāfıza kuvvetleri.

ḳuvā-yı ṭabīᶜiyye: İnsanda korunma, beslenme, şahsī bekasını temin etme ve barınma ihtiyaçları için mevcut olan ve yeri karaciğer (kebid) olan kuvvetler ile türünün bekasını temin etmek için ihtiyaç duyduğu ve yeri testisler (ḫuṣyeteyn) olan üreme kuvveti.

ḳuvve-i ᶜāḳıde: Erkek spermi gibi şekil veren kuvvet.

ḳuvve-i ᶜāḳıle: İshali kesme kuvveti, kabz etme kuvveti.

ḳuvve-i cāẕibe: Gıdayı çekerek vücut organlarına taşıyan kuvvet: "Nāfiᶜ olan ġıdāyı o ḳuvvet ceẕb edip ᶜuḍva īṣāl eder ve ulaştırır. Ve o ḳuvvet fiᶜlini ve ceẕbini līf-i muṭavvel ile işler yaᶜnī istiḳāmet üzere ẕāhib olan līf ile işler." (28a)

ḳuvve-i dāfiᶜa: İhtiyaçtan fazla olan gıdayı ve hazmedilen gıdayı vücuttan uzaklaştıran kuvvet.

ḳuvve-i ġarīziyye: Cāẕibe, māsike, hāḍıme ve dāfiᶜa kuvvetleri.

ḳuvve-i ġāẕiye: Gıdayı işleyerek onu bedene, bedenin uzvlarına, bedende eksilen unsurlara dönüştüren tabīᶜī kuvvet: "Nevᶜ-i evvele ḳuvve-i ġāẕiye denir ve ġıdāyı muġtedī olan ᶜuḍva istihāle eder yaᶜnī cevher-i ᶜuḍva benzetir." (27b)

ḳuvve-i hāḍıme: Sindirim kuvveti, cāzibenin getirdiği ve māsikenin tuttuğu gıdayı mugayyire kuvvetine uygun kıvama getirmek için sindiren kuvvet, ḳuvve-i münḍice: "Ammā ḳuvve-i hāḍıme o ḳuvvettir ki cāẕibenin ceẕb edip ve māsikenin imsāk eylediği ġıdāyı o ġıdāda ḳuvve-i muġayyirenin taġyīrine müheyyā olan ḳıvāma iḥāle eder." (28a) Bkz. hāḍım

ḳuvve-i ḥāfıẓa: Hatırlama, hafıza kuvveti, ḳuvve-i müẕekkire.

ḳuvve-i lāḫice: Boşlukları, açık yerleri daraltma kuvveti.

ḳuvve-i lems: Bkz. ḳuvvetü'l-lems

ḳuvve-i māsike: Vücutta gıdayı hazmedilinceye kadar tutan kuvvet: "Ḳuvve-i māsike o ḳuvvettir ki ḳuvve-i hāḍıme fiᶜlini tekmīl edince ḳadar vārid olan ġıdā-i nāfiᶜi o ḳuvvet ᶜuḍvda ḥabs eyler." (28a)

ḳuvve-i muġayyire: Gıdayı bedende kıvam, renk vs. her bakımdan uygun olarak uzva dönüştüren tabīᶜī kuvvet; üreme sıvılarına vücut veren kuvve-i müvellideye ait tabīᶜī kuvvet.

ḳuvve-i muḥallile: Çözme, dağıtma kuvveti.

ḳuvve-i muḥarrike: Hareket kuvveti: "Nefsāniyye ḳuvālarından ḳuvve-i muḥarrike o ḳuvvettir ki o ḳuvvet veterleri teşnīc ve terḫiye eder ve o sebebden aᶜḍā ve mefāṣıl ḥareket eder." (30b)

ḳuvve-i muṣavvire: İnsana şekil veren, onu biçimlendiren tabīᶜī kuvvet: "Ammā ḳuvve-i muṣavvire-i ṭābiᶜa yaᶜnī o ḳuvvet ki ẕikr olunan menīyi taṣvīr eder ve cinsi veyāḫūd ḳarīb-i cinsi ḳālıbına ifrāġ eder, pes o ḳuvvet ḫālıḳının iẕni ve tesḫīri ile ruṭūbet-i menīyi taḫṭīṭ eder ve her bir ᶜuḍvu āḫer ᶜuḍvlardan ayırır ve her ᶜuḍvu şekl-i maᶜhūdu üzere teşkīl eder. Ve tecvīfāt ve s̱uḳablarını ve melāset ve ḫuşūnetlerini ve keẕālik evḍāᶜ ve müşākeletlerini ve bi'l-cümle her ᶜuḍvun nihāyetleri miḳdārına müteᶜalliḳa olan efᶜālleri o muṣavvire-i ṭābiᶜa olan ḳuvvet işler." (28a)

ḳuvve-i müdrike: Ḥavāss-ı ẓāhire (ḳuvvetü'l-ibṣār, ḳuvve-

tü's-semᶜ, ḳuvvetü'ş-şemm, ḳuvvetü'ẕ-ẕevḳ, ḳuvvetü'l-lems) ve ḥavāss-ı bāṭıne (ḥiss-i müşterek, ḫayāl, müfekkire- müteḫayyile, ḳuvve-i ḥāfıẓa-ḳuvve-i müẕekkire) ile kavrama kuvveti.

ḳuvve-i mümeyyize: Vücutta bulunan unsurları, hıltları birbirinden ayırma kuvveti.

ḳuvve-i münḍice: Bkz. ḳuvve-i hāḍıme

ḳuvve-i müshile: İshal kuvveti, boşaltma, zararlı nesneyi vücuttan çıkarıp atma kuvveti.

ḳuvve-i müvellide: Kadın ve erkekte üreme sıvılarını var eden ve bu sıvıları vücuda dönüştüren tabīᶜī kuvvet: "Ammā o ḳuvve-i müvellide o ḳuvvet dahi iki nevᶜdir: Nevᶜ-i evvel o ẕükūr ve inās̱ta menīyi tevlīd ve taḥṣīl eder yaᶜnī ḳuvvet emşāc-ı bedende menī olmağa ṣāliḥ olan demi ifrāz edip üns̱eyānda ṭabḫ ve inḍāc etmekle menīyi taḥṣīl eder. Ve nevᶜ-i s̱ānīsi nefs-i menīye ifāḍa olunan ḳuvāyı faṣl edip ayırıp temyīz eder." (28a)

ḳuvve-i müẕekkire: Bkz. ḳuvve-i ḥāfıẓa

ḳuvve-i nāmiye: Bedenin en, uzunluk ve derinlik cihetinden büyümesini sağlayan tabīᶜī kuvvet: "Muġtedī olan ᶜuḍvun ġıdādan müşābihini tenāsüb-i ṭabīᶜī üzere ᶜuḍva yapıştırıp mülāṣıḳ ve mülāzıḳ eder." (27b)

ḳuvve-i nuṭḳiyye: Konuşma kuvveti.

ḳuvve-i sāmiᶜa: Bkz. ḳuvvetü's-semᶜ

ḳuvve-i şāmme: Koklama duyusu.

ḳuvvet-i muṭlıḳa: İshal, boşaltma kuvveti.

ḳuvvetü'l-ibṣār: Beş duyu kuvvetinden (ḥavāss-ı ẓāhire) görme kuvveti.

ḳuvvetü'l-lems: Beş duyu kuvvetinden (ḥavāss-ı ẓāhire) dokunma kuvveti, ḳuvve-i lems.

ḳuvvetü's-semᶜ: Beş duyu kuvvetinden (ḥavāss-ı ẓāhire) işitme kuvveti, ḳuvve-i sāmiᶜa.

ḳuvvetü'ẕ-ẕevḳ: Beş duyu kuvvetinden (ḥavāss-ı ẓāhire) tatma kuvveti.

kuyruksalan: Bkz. ṣafrāġūn, saᶜv

ḳuyūdāt: Kayıtlar.

kūz, kūze: Testi. Bkz. kīzān

kuzukulağı: Bkz. ḥummāḍ, kesūlānus, enḳūlūyūn, leᶜanūn, sılḳ-ı berrī

kübbāt: Toplanmış parçalar, yumaklar.

kübbe: Toplanmış parça, yumak; alt basamak, eşik, ᶜatebe.

küçük dil: Bkz. lehāt

küçürek: Bkz. aṣġar

küdūret: Bulanıklık.

küfürrā: Hurma çiçeğinin kapçığı.

kühb, kühbe: Koyu siyah; toz rengine çalan beyaz, siyaha çalan boz: "Kühbe ile üç levn murād olunur, ḫāliṣ siyāha derler veyāḫūd beyāḍ olup ġubreti olan levne derler veyāḫūd kara-

ya māil ġubrete derler." (145b); deride kan lekesi, ecchymosis: "Ve merzencūşun yābisi ᶜasel ile kühbe üzere yaᶜnī ġayr-i ḫāliṣ ḥumreti olan āṡār-ı dem üzere" (194a)

kühūbet-i dem: Kandan kaynaklanan morarma, ecchymosis.

kühūf: Mağaralar; nasırlar. Bkz. kehf

kühūl: Kırk ila altmış yaş arasındakiler.

küḥūlet: Göz sürmeli olmak.

kühūlet: Kırk ila altmış yaş arası. Bkz. sinn-i kühūlet

kühye: Melasma: "Ve *Ḳāmūs*'ta yazılan "kühye"nin maᶜānīsinden maḳāma münāsib olan kelef maᶜnāsıdır." (181b) Bkz. kelef

külā: Böbrekler.

küleʾī, külevī: Böbreklere dair.

küleʾiyye: Böbreklerle ilgili olan.

külevī: Bkz. küleʾī

külle-mā ceffe, külle-mā ceffet: Ne zaman kurusa, her kurudukl arında.

külle-mā: Her ne zaman.

küllen: Tamamen.

küllü bükretin: Her sabah.

küllü ġadātin: Her sabah.

küllü sāᶜatin: Her saat.

küllü şehrin: Her ay.

küllü üsbūᶜin: Her hafta.

küllü vaḳtin: Her zaman.

küllü yevmin: Her gün.

külye: Böbrek.

kümāşīr: Çavşıra (Opopanax) benzer bir zamk, athamanta macedonica zamkı?

kümmeṡrā: Armut (Pyrus communis)

kümūdet: Renkte bozarma.

kümūn: Kapalılık; kapalı yer. Bkz. ekāmine

künām: Yırtıcı hayvan yuvası.

künār: Bkz. āzād-dıraḫt, sidr

kündür: Boswellia glabra zamkı, günlük. Bkz. lübān

kündüriyye: Bir tarçın türü.

kündüs: bkz. kündüş

kündüş: Çöven, kündüs (Gysophilla struthium); saponaria officinalis?

künnāş: Tıp mecmuası; kitap.

künūz: Hazineler.

kürāᶜ: Büyük ve küçükbaş hayvan paçası. Bkz. ekāriᶜ

küre-i arḍ: Yer yuvarlağı, yer yüzü.

küre-i havā: Dünya atmosferi: "Küre-i havā dört ṭabaḳa olur: Evvelkisi arḍ ve māya mücāvir olan havānın küresi olur. İkincisi küre-i zemherīrdir. Ve üçüncüsü o küre-i havādır ki onda şühüb ḥādiṡ olur. Ve dördüncüsü o küre-i havādır ki onda neyāzik ve ẕevātü'l- eẕnāb ḥādiṡ olur." (42b)

küre-i Şems: Güneş küresi.

kürek kemiği: Bkz. ketif, ᶜaẓm-ı ketif

küreviyye; küreviyyet: Yuvarlaklık; yuvarlak.

kürī: Top gibi, yuvarlak.

küriyyü'ş-şekl: Yuvarlak şekilli.

kürkī: Turna kuşu. Bkz. kerākiyy

kürküm: Zerde-çūbe (zerde-çav) bitkisinin (Curcuma longa) kökleri. Bkz. ᶜurūḳ-ı ṣufr

kürrāṡ: Pırasa (Allium parrum)

kürrāṡī: Pırasa rengi.

kürsī: Kürsü, taht gibi oturma yeri.

kürūm: Üzüm asmaları. Bkz. kerm

küsārāt: Kırık parçalar.

küsāre: Kırık, kırılmış parça.

küsb: Yağ posası.

küseylā: Tarçın (Cinnamomum cassia)a benzer bir bitkinin kabuğu: "Füvveye müşābih ᶜīdānın ḳışrıdır ki onun üzerine sevād ᶜālī olur." (185b); kabızlığı gidermek için kullanılan ve terkibinde küseylā, ḥabbu'l-ās, ḥurf-ı ebyaḍ, zürünbād, cūrcendüm, keṡīrā, muġāṡ, ḥuḍaḍ, fındıki, levz-i ḥulv, daḳīḳ-i ḥuvvārā bulunan sefūf.

küsfüre: Bkz. küzbere.

küspe: Bkz. ṡecīr

küsūf: Güneş tutulması.

küsūnā: On sekiz dirhem ağırlığı, eksūnāfin: "Küsūnā on sekiz dıraḫmīdir." (145a) (Dıraḫmī, bir miṡḳāl ağırlığı 4,81 gr karşılığı kabul edilirse)

küsūr: Kırıklar; kesirler.

küşāde: Açık.

küşn: Bkz. kirsenne

küşūṡ: Küsküt, bostanbozan, faḳd, küşūt (Cuscuta) Bkz. eftīmūn

küşūt: Bkz. küşūṡ

kütüb: Kitaplar.

küvā: Duvar pencere ve delikleri. Bkz. küvve

küvārāt: İçinde mum olan ballar.

küvārāt-ı naḥl: İçinde mum olan ballar.

küvāre, küvāret: İçinde mum bal olan bal: "el-Küvāret kāfın ḍammı ve vāvın fetḥi ile ve taḫfīfiyle şol baldır ki henüz şemᶜ içinde ola." (167b)

küvve: Baca, delik: "Küvve, delik ve hüvve çukur maᶜnāsınadır." (280a) Bkz. küvā

küyānī: Kümbet şeklinde yuvarlak.

küzāz: Tetanoz.

küzbere: Kişniş, küsfüre (Coriandrum sativum)

lā-ᶜale'l-ḥiẕā: Bir hizada olmayarak, sağa sola doğru.

lā-ᶜan āfetin: Bir fet, hastalık olmaksızın.

lā-ᶜan-sebebin: Sebebsiz olarak.

lābiṡe: Kalan, duran.

lābüdd: Gerekli, lāzım.

lā-cerem: Şüphesiz.

lāciverd: Bkz. lājverd

lāden: Bkz. ḳīsūs

lā-eḳall: En az.

lafẓ, lafẓa: Söz.

lāġıye sütü: Bkz. leben-i yetūᶜ

lāġıye: Sütleğen (Euphorbia): "Ve lāġıye bir nevᶜ küçürek ağaçtır, yaprağı değirmidir, çiçeği sarıdır, rāyiḥası ṭayyib olur, kerīh

değildir, cemīᶜan yetūᶜātın eslemi ve aṣlaḥı olur. İçinde balıkları olan bir göle lāġıyeden bir miḳdār bırakılsa balıkları suyun üzerine çıkarlar ve sāir yetūᶜātta dahi bu ḫāṣṣa olur. Ve lāġıyenin çiçeğinden raᶜy eden bal arısı balını ishāl ṭarīḳi ile verir ve o balda acılık olur. Fī-zamāninā ṭabībler lāġıyeyi istiᶜmāl eylemezler, eger istiᶜmāle ḥācet olursa vācib olur ki arpa unu ile ve keṡīrā ile istiᶜmāl oluna ve bir dirhem üzere ziyāde olunmaya." (184a); Bkz. ḥilbāb, ḥāblāb.

lahana: Bkz. kerneb

laḫc: İyice doldurmak.

lāḥıce: Daraltıcı.

lāḥıẓ, lāḥıẓa: Bir nesneye göz kuyruğuyla bakan.

laḥīm, laḥīme: Etli: tīn-i laḥīm

lāḥim: Etlendirici.

lāhiṡ: Susayıcı.

laḫlaḫa: Gül suyu, kāfūr, sandal, akasya, sirke ve gül yağından macun hāline getirilmiş koku karışımı, birleşik koku, ṭīb: "Maḥallinde muḥarrerdir ki aṭyābı müfreden istiᶜmālinden terkīb edip kokumak evlādır ve o mürekkebe laḫlaḫa denir." (116b)

laḥm: Et; meyvelerin etli kısmı.

laḥm-ı ġudedī: Dil kökü, testis ve meme etleri: "Laḥm-ı sedy yaᶜnī hatunlarda olan memelerin laḥmı ki ona laḥm-ı ġudedī derler dahi ünṡeyeynde olan laḥm-ı ġudedīdir." (5b)

laḥm-ı rıḫv: Koltuk altı, meme, kulak, testis vs. yumuşak et.

laḥm-ı zāid: Tümör.

laḥmiyyet: Etlilik, etlenme.

laḥs: Yalamak; dişle temas.

laḥsen: Yalamak şeklinde.

laḥy: Çene kemiği: "Ve laḥy" çene kemiğine derler, onun için üzerinde nābit olan tüylere "liḥye" tesmiye olunur." (391a)

laḥẓ: Bir nesneye göz kuyruğuyla bakmak, şezr.

laᶜib: Oynamak, ᶜabeṡ; oyun.

lājverd: Lacivert taşı, lāciverd, lāzverd (Lapis lazuli)

laᶜḳ: Yalamak.

laḳḥe: Deve sütü.

lākişe: Tutmaç yemeği.

laḳlaḳ: Leylek.

laḳṭ: Kaldırmak; kataraktı kaldırmak: "Bi-ḥasebi'l-lüġa "laḳṭ" bir nesneyi kaldırmağa derler. Arḍdan kaldırılan sünbüle-i sāḳıṭaya dahi iki fetḥa ile "leḳaṭ" derler. "لِكُلِّ سَاقِطَةٍ لاَقِطَةٌ" ḍurūb-ı emṡāldendir, ḥıfẓ-ı lisān için istiᶜmāl olunur. Keẕālik muᶜtaḳ olan ᶜabd "lāḳıṭ" ve muᶜtaḳın muᶜtaḳına "māḳıṭ" ve muᶜtaḳın muᶜtaḳının muᶜtaḳına "sāḳıṭ" derler, ḥattā kelām-ı ᶜArabda vāḳiᶜ olan "سَاقِطُ بْنُ مَاقِطِ بْنِ لاَقِطٍ" bu maᶜnālara maḥmūldür. Ve bu maḳāmda laḳṭ ile murād ġışāveyi kaldırmaktır." (272b)

laḳve: Kadının kolay döl tutması: "Laḳve" lām'ın fethi ve ḳāf'ın

sükūnu ile şol dişidir ki tiz yüklü kala." (432b)

laḳve: Yüz felci: "Laḳve, ᶜuḳāb dedikleri kuşun ismidir. Bu maraḍ aṣḥābı o kuşa müşābih olmakla ismi istiᶜāre olundu. Vech-i müşābehet budur ki o kuşun şıdḳları yaᶜnī avurdu vāsiᶜdir ve minḳārı eğridir ve her naẓar edenler o kuşu gördüklerinde başını bir ṭarafa māil görürler. Bu vechler cemīᶜan bu maraḍ aṣḥābında mevcūde olmakla laḳve ismi ona istiᶜāre olundu." (262b)

laḳve-i müẕkir: Hep erkek çocuğa gebe olan kadın.

laḳvikimā: bkz. aḳrīkimā

lā-maḫāle: Zaruri olarak.

lāmī: Bkz. derz-i lāmī

lāmis, lāmise: Dokunan, temas eden: ᶜuḍv-ı lāmis, ḥiss-i lāmis,

Lānī-i Ermenī: Bir tür ṭīn-i Ermenī: "Lān" Ermeniyye semtinde biraz bilādın ve ḳavmin ismleridir, ᶜavāmm ġalaṭ edip "ᶜAlān" derler. Ve bir defᶜa *Ḳānūn*'da "ṭīn-i maḫtūm ve Lānī ve Ermenī" diye ẕikri ātī olur ve iḳtiḍā eder ki "Lānī" aṭyāndan ola ve ṭīn-i Ermenīnin bir nevᶜi ola. Ammā āḫiri mīm ile olan "lāmī" bir nevᶜ ᶜurūḳ-ı Hindiyyedir." (509a)

lārkes: Bkz. ṣanevber

lā-s̱ebāt: Sebatsız.

lāsiᶜ: Isıran, sokan.

laṣḳ: Bitişmek; kaynamak.

lāşī: Parça parça dökülücü, mahvolucu, mütelāşī.

laṭʾ, laṭy: Yapışıp kalmak, yere yapışmak, aşağa çekilmek, tesefful.

laṭḫa: El ayasıyla çalma, sürme

laṭḫa: Sürme, hafif hafif sürme; bulaşık.

laṭʾ-ı ṣudᶜ: Sabit baş ağrısı.

lāṭıye: Yapışıcı.

lāṭī: Yapışık.

laṭīf, laṭīfe: Yoğun olmayan; tüketildiğinde vücutta kolaylıkla küçük parçalara ayrılan ilaç. Bkz. devā-i laṭīf

laṭme: Tokat.

lā-tuᶜadd: Sayısız.

lā-tuḥṣā: Sayısız.

lā-yezāl: Ezel.

lāyıḳ: Uygun, cedīr, ḥarī.

lāẕen: Otlayan keçilerin tüylerine yapışan pamuk otu, lāden (Cistus ladaniferos) Bkz. ḳīsūs

lāẕiᶜ, lāẕiᶜa: Yakıp acıtıcı; nüfuz ve letafet özelliğiyle bitişik uzuvları ya da uzuv parçalarını ayırıcı ilaç: "Lāẕiᶜ devānın şānı budur ki o devānın ziyāde nüfūẕu ve leṭāfeti olan bir keyfiyyeti olup ittiṣālde ᶜadedi kes̱īr ve mevḍiᶜleri müteḳārib ve miḳdārları ṣaġīr teferruḳ iḥdās̱ eder ve o ṣaġīr parçaların mevḍiᶜ-i infiṣāli biri birine ġāyette ḳarīb olmakla teferruḳlardan her birinin vecaᶜı cemᶜ olup ᶜuḍva şümūlü olan vecaᶜ-ı vāḥid gibi iḥsās olunur, ḫardal maᶜa'l-ḫall ḍımād olunsa veyāḫūd yalnız ḫall ile ḍımād olunsa o ḍımād

bu vechle leẕᶜi iḥdās̱ eder." (137b) Bkz. leẕᶜ

lāzib: (Çamur için) yapışkan.

lāẕūḳāt: Şişlikler vs. üzerine yapıştırılan ilaçlar: "Lāzūḳāt" lezūkun cemᶜidir, verem mis̱lli nesnelerin üzerine yapıştırılan devāya lezūḳ derler." (276a)

lāzverd: Bkz. lājverd

leʾāl, leʾālī: İnciler.

leʾālī-i mens̱ūre: Saçılmış inciler.

leᶜanūn: Bkz. enḳūlūyūn

lebaẖ: Lebah, elbaẖ, fürsi, kurdeşeni otu (Albizia lebbeck)

lebbe: Bkz. ırḳ-ı lebbe

lebbe: Köprücük kemiği, boyun.

leben: Süt; bitkilerde sütümsü sıvı. Bkz. elbān

leben-i cāriye: Kız doğuran kadının göğsü sütü.

leben-i ḥalīb: Taze sağılmış süt.

leben-i ḥāmiḍ: Ekşi süt.

leben-i mütecebbin: Peynir kıvamına dönüşmüş süt.

leben-i rāib: Yayıkta yayılıp yağı çıkmış süt.

leben-i yetūᶜ, leben-i yetūᶜī: Sütleğen türü bitkilerde bulunan sütsü öz.

leben-i yetūᶜ: Sütleğen (Euphorbia) sütü, lāğıye sütü, tiryāḳ-ı ferāvī, ḳarāvī , ferāvī, fūsencī, būşencī: "Ve leben-i yetūᶜ muṭlaḳ ẕikr olunsa lāğıye sütü murād olunur. Ve ẓann olunur ki eṭıbbānın tiryāḳ-ı ferāvī diye ve keẕālik fūsencī diye ẕikr eyledikleri devādan murād leben-i lāğıye olur." (184a) Bkz. lāğıye

lebenī: Süt rengi.

lebeniyyet: Süt niteliği.

lebenü'l-ẖaşẖāş: Bkz. afyūn

leblāb: Sarmaşık (Convolvulus arvensis, Convolvulus sepium) Bkz. ḥāblāb

leblāb-ı kebīr: Bkz. ḳīsūs

leb-rīz: Ağzına kadar dolu.

lebs̱: Durmak, kalmak, meks̱.

lecāc: İnat etmek.

lecūc: İnatçı.

ledġ: Akreb veya yılan sokmak.

ledīġ: Akrep vb. soktuğu kimse.

ledn: Yumuşak; yumuşak sopa: "Ledn" yumuşak gönder, murād katı olmaya ve metīn olup üzülmeye." (344b)

ledūd: Huni ile ağızdan dökülen ilaç.

lefāif, lefāyif: Lifler.

lefāyif: Kalın bağırsak. Bkz. diḳāḳ

lefāyif: Sargılar. Bkz. lifāfe

lefāyifī: Liflerden müteşekkil.

leff: Sarmak, dürmek.

leffāt: Sargılar.

left: Bükülme, inᶜiṭāf.

leḥā: Yüzde sakal çıkan yerler.

leḥac: Yapışkanlık.

leẖāliẖ: Birleşik kokular. Bkz. laẖlaẖa

lehāt: Küçük dil, dilçik (Uvulitis): "Lehāt bir cevher-i laḥmdır ki ḥancerenin aᶜlāsında asılmıştır,

ᶜavāmm-ı nās ona küçük dil derler." (298b)

leḫāẓ: Gözün kuyruğu.

lehes̱: Susuzluktan dili çıkararak har har solumak.

lehīb: Alev; ateş, yanma.

lehīb-i nārī: Ateşten alev

leḥic, leḥice: Yapışkan: ḫılṭ-ı leḥic, ruṭūbet-i leḥic

leḥīf: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

lehv: Oyun.

lemᶜ: Parlamak.

lemeᶜān: Parıldama, ışıma

lems: Dokunma: ḳuvve-i lems, ḥiss-i lems, ḥāsse-i lems

lesᶜ, lesᶜa: Akrep, yılan veya böceğin sokması.

les̱aġ: Pelteklik.

les̱aḳ: Yaşlık, yaş olma, belel, s̱ebaḳ.

les̱ıḳiyye: Bkz. ḥummā-ı lāzıme

les̱iḳa: Nemli, ıslak.

lesin: Fasih kimse.

lesmāh: Kurbağa kaşığı (Alisma plantago-aquatica)

leşūḳ: Hastalık mahalline yapıştırma yoluyla kullanılan ilaç, lezūḳ.

leṭḫa: Bulaşık olan, sürülen nesne.

lett: Ezmek, dövmek.

leṭūḫ: Vücuda sürülen ilaç. Bkz. muḫīṣ

leṭūḫāt: Vücuda sürülen ilaçlar. Bkz. muḫīṣāt

leᶜūḳ: Yalama, kaşıkla yalama yoluyla kullanılan ilaç: leᶜūḳ-ı ṭabāşīr, leᶜūḳ-ı bezr-i kettān, leᶜūḳ-ı biṭṭīḫ, leᶜūḳ-ı kerneb, leᶜūḳu's̱-s̱ūm, leᶜūḳu'l-ᶜunṣul, leᶜūḳu'l-ḫaşḫāş, leᶜūḳu'l-buṭm...

leᶜūḳāt: Kaşıkla yalanarak kullanılan ilaçlar.

levk: Çiğnemek, maḍġ.

levleb: Vajina spekulumu; tokmak; çıkın: "Levleb" mizved maᶜnāsınadır yaᶜnī zād vaḍᶜ olunan sofradır ki dürülür ve açılır." (509b)

levn: Renk, boya, ṣıbġ.

levn-i ᶜācī: Fil dişi rengi: "Levn-i ᶜācī o beyāḍdır ki ona ṣufret-i ḳalīle muḫāliṭ ola." (61a)

levz: Badem (Amygdalis communis)

levzeler: Bkz. levzetān

levzetān, levzeteyn: Bademcik: "Levzetān aṣl-ı lisānda iki fevḳe mürtefiᶜ laḥmiyyet-i ᶜaṣabedir ki ġudde gibi olup iki ṣaġīre kulağa müşābih olur ve merīnin ṭarīḳi o iki laḥmiyyet arasından olur ve ḳaṣabe-i riyeye vārid olan havāyı taᶜdīl etmek için ḥabs eder, gūyā havānın maḫzeni olur." (39a) ; "Levzetān aṣl-ı lisānda fevḳ cānibine mürtefiᶜ ġudde mis̱ālinde ᶜaṣabānī laḥmiyyettir, ke-enne üẕün-i ṣaġīr mis̱ālindedir, merīye ṭarīḳ onların arasından mürūr eder." (298b)

levz-i ḥulv: Tatlı badem.

levz-i mürr: Acı badem.

levz-i ṣanevber: Bkz. ḥabbu'ṣ-ṣanevber

levzīnec: Badem helvası.

leyālī: Geceler. Bkz. leyl

leyl: Gece. Bkz. leyālī

leylen: Geceleyin.

leymū: Limon.

leymūniyūn: Devekulağı, deniz lavantası (Limonium)

leyy: Bükmek; büküm, ʿaṭf.

leyyin, leyyine: Yumuşak.

leẕʿ: Yakıp acıtmak; uzuvları ya da uzuv parçalarını ayırmak. Bkz. lāẕiʿ

leẕīʿ: Sokulan.

lezic, lezice: Yapışkan olup uzayıp sünen; yapışkan, ġırevī: ruṭūbāt-ı lezice, balġam-ı lezic, ḫıṭ-ı lezic, dem-i lezic, bevl-i lezic, aġdiye-i lezice; sünme ve yapışma özelliği olan ilaç. Bkz. devā-i lezic

lezic-i mültezıḳ: Yapışkan özelliğiyle uzva bitişen ilaç.

lezūḳ: Şişlikler vs. üzerine yapıştırılan ilaç, leṣūḳ: "Lāzūḳāt" lezūkun cemʿidir, verem mis̱lli nesnelerin üzerine yapıştırılan devāya lezūḳ derler." (276a)

leẕẕāʿ: Yakıcı, acıtıcı.

lıṣṣ: Hırsız. Bkz. luṣūṣ

libāʾ: Ağız, ağuz, hayvanın doğumdan sonra memelerine gelen koyu süt.

lībātūṭīs: Bkz. ḥurf

libd: Keçe. Bkz. lübūd

licām: Gem.

līf: Lif. Bkz. elyāf

lifāfe: Dolak, sargı; örtü, ġışā. Bkz. lefāyif

līfe-i şaʿriyye: Kılcal damarlar, līfiyye damarları: "Ve revāḍıʿın şuʿbeleri līfe-i şaʿriyyedir ki kıl gibi ince damarlardır." (9a)

līf-i müstaʿriḍ: Transfer kas lifi, enli lif.

līf-i müverreb: Oblik kas lifi.

līf-i ṭavīl: Uzun kas lifi.

līfiyye damarları: Bkz. līfe-i şaʿriyye

lift: Şalgam, şelcem (Brassica rapa)

liḥā: Tüyler; bitkilerde kabuk. Bkz. ḳışr; çene. Bkz. laḥy

liḥāiyye, liḥāniyye: Bir yılan türü: "Ve efāʿīden bir nevʿe dahi liḥāiyye derler, onun liḥyeleri kebīr olur, onun teʾs̱īri ẕikr olunan ḥarmānā teʾs̱īri gibi olur." (48a)

liḥāiyye: Bkz. liḥāniyye

liḥa'l-ḫınzīr: Domuz kılı.

liḥām: Leğim. Bkz. kefşīr

liḥāmu'ẕ-ẕeheb: Bkz tengār

liḥye: Sakal.

liḥyetü't-teys: Cynomorium; Tragopogan porrifolius: "Heyūfesṭīdās baʿḍılara göre liḥyetü't-teystir ve baʿḍı āḫer katında ṭurs̱ūs̱ olur." (160a)

liḳāḥ: Dişi develer.

liḳḥa: Sağmal deve.

līn, līnet: Yumuşaklık.

līnūs: Bkz. mārḳas̱īs̱ā

liṣ̱ām: Yüz örtüsü: "Başa örtülen niḳābdan fem üzerine olan maḥalle liṣ̱ām derler." (112a)

lisān-ı iyyel: Diş otu (Salva officinalis)

lisān-ı mizmār: Küçük dili örten zar: "Ve ṣavt ḥādiṣ̱ olsun için bir şeyᵓ yaᶜnī bir laḥmiyyet ḫalḳ olundu ki ona lisān-ı mizmār tesmiye olunur, o şeyᵓ ḥancereden ḳaṣabeye nüzūl eder ve o lisān düdükte olan lisān gibi ḥancerede müttesiᶜ ve geniş olur ve siᶜadan bedᵓ edip tedrīcle teḍāyuḳ eder ve ḳaṣabenin femi onunla dar olup baᶜdehu fezā-i vāsiᶜe müntehī olur ve bir muḥbis ḥasebiyle ṣavtın taḍyīḳ olunması ṣavtın ẓuhūruna sebeb olur." (303b) Bkz. ġalṣame.

lisān-ı s̱evr, lisānu's̱-s̱evr: Hodan, gāv-zebān (Borago officinalis)

lisānu'l-ᶜaṣāfīr: Holaren, lisānu'l-ᶜuṣfūr, elsinetü'l-ᶜaṣāfīr (Wrightia antidysenterica)

lisānu'l-ḥamel, lisān-ı ḥamel: Bağa yaprağı, damar otu, sinirli yaprak, ḫarġūş, ẕū-sebᶜatü'l-aḍlāᶜ, kes̱īrü'l-aḍlāᶜ, ḫar-gūş (Plantago)

lisānu'l-ᶜuṣfūr: Bkz. lisānu'l-ᶜaṣāfīr

lis̱āt: Diş etleri, lis̱evāt.

lis̱e: Diş eti.

lis̱e-i dāmiye: Kanamalı diş eti.

līs̱erġus, līs̱ārġūs: Unutkanlık hastalığı, hafıza kaybı, amnezi, sersām-ı bārid, nisyān: "Ve baᶜḍı kerre verem-i ḥicābī bārid olup ona līs̱erġus tesmiye olunur ve līs̱erġus nisyān ile tefsīr olunur"; "Līs̱erġus sersām-ı bāride ıṭlāḳ olunur; māddesi balġam olur ise ona nisyān dahi derler." (233b)

lis̱evāt: Diş etleri, lis̱āt

līsḳūrmūn: Lithospermum officinale. Bkz. ḥabbu'l-ḳult

livāṭa: Erkek eşcinsel ilişki.

lizāḳ: Yapışma.

lizāḳ-ı ẕeheb, lizāḳu'ẕ-ẕeheb: Ṭurs̱ūs̱ bitkisinin(Dorema ammoniacum) zamkı: "Ve bu uşşaḳ dedikleri devāya lizāḳu'ẕ-ẕeheb dahi tesmiye ederler, zīrā kāġad ve varaḳ [yaᶜnī] kāġad gibi yazı yazılan deri ve kirbāslar yaᶜnī bezler onunla teẕhīb olunur." (145a) Bkz. uşşaḳ, ṭurs̱ūs̱; bakır havanda koyulaşana kadar dövülen çocuk idrarı; krizokol (Chrysocolla): "Ve baᶜḍı kerre bir nevᶜ devāya ıṭlāḳ olunur ki onun ittiḫāẕı bu vech üzere olur: Ṣıbyānın bevli aḫẕ olunup nuḥāstan mütteḫaẕ hāvende o bevl şemste münᶜaḳid olunca ḳadar saḥḳ olunur ve ona lizāḳu'ẕ-ẕeheb ıṭlāḳ olunur. Ve baᶜḍı kerre onun maᶜdenīsi dahi olur, o maᶜdenī zencārdan tevellüd eder mā-ı ḥārrda taḥallül edip baᶜdehu münᶜaḳid olmakla." (190a)

lizāẓ: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

loḫos: Bkz. nüfesā

loḳun: Lökün, lök.

luᶜāb: Bazı bitkilerin kök, çiçek veya dallarında bulunan koyu yapışkan

sıvı; ağız suyu, ruḍāb, rīḳ. Bkz. elᶜibe

luᶜbetü'l-Berberiyye, luᶜbe-i Berberiyye: Yumrulu hermaparma (Hermodactylus tuberosus, iris tuberosa): "Sūrincān gibi bir şeyᵓdir, İfrīḳiyye nevāḥīsinden meclūbdur; baᶜḍı kerre onunla sūrincān ġaşş olunur." (189a); sūrincān: "Luᶜbe-i Berberiyye sūrincāna müşābih bir devādır. İbn Sīnā katında sūrincānın kendisine luᶜbe-i Berberiyye derler." (154b)

luᶜbetü'n-naḥl: Bkz. ḫulbetü'n-naḥl: "Luᶜbetü'n-naḥl, *Ḳānūn*'da ve bizim istiᶜmāl eylediğimiz sāir müfredātta bu ismde devā yazılmamıştır; onlarda yazılan luᶜbe-i Berberiyyedir ki sūrincān veyāḫūd sūrincāna müşābih bir nebāta ıṭlāḳ olunur, onda tenfīs̱ ve tenḳıye ḫāṣṣası olmamakla bu maḳāmda irāde olunmaz. Ve luᶜābu'n-naḥl ᶜasele ıṭlāḳ olunur, bu maḳāmda o dahi murād olmak ṣaḥīḥ olmaz, zīrā ḥayvān ᶜasel raᶜy eylemez meger ki leben-i insān lübnā ola. Ve luᶜbe muṭlaḳ ẕikr olunsa aṣl-ı yebrūḥ murād olunur velākin onun naḥle iḍāfetinin vechi olmaz. Ve ẓann-ı ġālib budur ki bu maḳāmda "luᶜbetü'n-naḥl"-den murād "lāġıye"dir. Ve lāġıye yetūᶜdandır, bu ḫāṣṣaları vardır, ona kes̱īren baḥl vārid olur, muṣarraḥtır. Leblābın bir ṣınıfı vardır ki ona ḥablü'l-mesākīn derler, müdmilü'l-cirāḥāttır, Ḥācī Paşa ve İbn Kütbī müfredātında muṣarraḥtır. Muṣannifin ḥablü'l-mākirī adı ile ẕikr eylediği ḥablü'l-mesākīn olmak ẓāhirdir." (322a)

lūbiyā: Böğrülce (Vigna)

lūf: Yılan yastığı, ılan yastığı, lūf-ı caᶜd (Arum)

lūfās, lūfās erlī: Leucas foliisi rotundus, ḫurᵓ-ı cebelī.

luffāḥ: Abdüsselām otu (Mandragora officinalis)

lūf-ı caᶜd: Bkz. lūf

lūf-ı ḥayye, lūfu'l-ḥayye: Yılanbıçağı, sebṭ, diyāḳrīṭūn (Dracunculus vulgaris)

lūfḳardīs: Çamaşır ağartmak için Mısırlı çırpıcıların kullandığı bir taş: "Ḥacer-i Mıṣrīdir, onu ḳaṣṣārlar tebyīḍ-i s̱iyāb için istiᶜmāl ederler; rıḫvdır, suda ẕevebān eder." (189b)

luḥmān: Etler. Bkz. laḥm

luḥūc: Yapışmak, teşebbüs̱.

luḥūcī: Yapışkan.

luḥūm: Etler. Bkz. laḥm

luḥūm-ı maḳliyy: Kavrulmuş etler.

luḳam: Konveks eklem yüzü.

lūḳūs: Bkz. rüteyvālāt

lūlūmā: Gözde bir yara türü: "Lūlūmā, ḫāfir maᶜnāsına olur. Ve bu ḳurḥanın ᶜumḳu eḳall ve mevḍiᶜi vāsiᶜ olur." (270a)

lūnḫīṭis: bkz. ḥarbe

luṣūṣ: Hırsızlar. Bkz. lıṣṣ

luṭf: Yumuşaklık, rıfḳ.

lūtūḳūnu'l-ᶜamīḳu'l-ġavr: Gözde bir yara türü: "Derin ḳurḥanın evvelkisi lūtūḳūnu'l-ᶜamīḳu'l-ġavr tesmiye olunur. O ṣınıf bir ᶜamīḳ ḳurḥadır ve ḍayyiḳa ve nıḳbedir." (270a)

lübāb: Özler, kabuğundan ayıklanmış içler.

lübān: Ak günlükten elde edilen zamk. Bkz. kündür

lübb: Kabuğundan çıkarılmış meyve tanesi, meyvenin iç kısmı. Bkz. lübūb; netice;

lübbü'l-ḥubūb: Ḳıs̱s̱ā, ḳarᶜ, ḳas̱ed ve ḫıyār çekirdekleri.

lübnā: Aselbent, meyᶜa. Bkz. ᶜasel-i lübnā, ḍırv

lübūb: Kabuğundan çıkarılmış meyve taneleri. Bkz. lübb

lübūd: Keçeler. Bkz. libd

lücce: Denizin engin yeri.

lücce-i baḥr: Denizin orta yeri.

lüdūnet: Yumuşak olmak; yumuşaklık.

lüffāḥ: Abdüsselām otunun (Mandragora officinalis) meyvesi.

lüġat-i daḫīle: Aslı Arapça değilken Arapçaya girmiş yabancı kökenli kelime.

lühne: Açlığı bastırmak için yapılan atıştırma, ḳahve altı: "Lühne, ṭaᶜām vaḳti gelmezden muḳaddem ṣafrā bastırmak için muṣannaᶜ maḍġ olunan loḳmaya derler ve nās beyninde ḳahve altı demekle maᶜrūftur." (102a) Bkz. telehhün

lükk: Bir zamk: "Būles dedi ki lükk ḥaşīşe-i mürr gibi bir ḥaşīşenin ṣamġıdır ve rāyiḥası ṭayyibdir. Ve āḫerūn Būles'in ḳavl-i meẕkūrunu ġalaṭa ḥaml edip dediler ki lükk kehrübādır. Ve baᶜḍı āḫer dahi dediler ki lükk Būles'in dediği vech üzeredir velākin ḫıṣāl-i kes̱īrede onda kehrübā ḳuvveti vardır." (188b)

lüḳūᶜ: Atmak, remy, defᶜ.

lüʾlüʾ: İnci.

lüsūᶜ: Zehirli hayvan ısırması.

lüṣūḳ: Yapışmak.

lüs̱ūḳ: Yaşlık, ıslaklık.

lüṭūʾ: Yere yapışmak.

lüviyy: Ağırlık; iki büklüm olmak: "Lüviyy" lāmın ḍammı iledir. *Ḳānūn*'un evāil-i kelāmı bu maḳāmda lüviyy tes̱āḳul maᶜnāsından meʾḫūẕ olmak iḳtiḍā eder ve āḫir-i kelāmına naẓar ile inᶜiṭāf maᶜnāsına dahi ḥaml mümkin olur." (252b); "Ve baᶜḍı kerre bedene ve ᶜaḍalāt ve ᶜurūḳa tevātür-i imtilā ḥasebiyle iᶜyā gibi bir ḥālet ᶜārıḍa olup o sebebden damarlar temeddüd eder ve gerilir ve kes̱ret-i riyāḥ u buḫār ḥasebiyle o ḥālette esnemek ve gerinmek ziyāde olur ve yüz ve göz kırmızı olur. Ve o ḥālet televvī ve temeddüdü īcāb eder yaᶜnī aᶜḍālar uzayıp ve kısa olup dürülür." (252b)

lüzūcet bi'l-fiᶜl: İnsan bedeninde tüketilmeden önce yapısında yapışkan sıfatından dolayı uzayıp sünme özelliği olan nesne. Bkz. devā-i lezic

lüzūcet bi'l-ḳuvve: İnsan bedeninde tüketildilten sonra vücut sıcaklığıyla uzayıp sünme özelliği kazanan nesne: Bkz. devā-i lezic

lüzūcet: Yapışkanlık.

mā: Su.

maᶜa-buᶜdin: Uzak olmakla beraber.

maᶜācīn: Macunlar.

mā-ᶜadā: Dışında, haricinde.

maᶜadd: Dizi, yan.

maᶜan: Beraber olarak.

maᶜārif: Maruf kimseler.

maᶜa-ẕālik: Bununla beraber.

mā-baᶜde'ṭ-ṭabīᶜa: Bkz. Bkz. ᶜilm-i ilāhī

mābiḍ: Kol dirseğinin iç yüzü, meʾbiḍ; pobliteal ven; dizin iç yüzü: "Mābiḍ ᶜaḍud ile sāᶜidin arası olur." (120b)

mābiḍ-i rükbe ᶜırḳı: Bkz. mābiḍ:

maᶜcūn: Muhtelif unsurların daha çok balla bir araya gelmesinden oluşan terkip: maᶜcūnu'l-büzūr, ḥarī, fīrūz-nūş, maᶜcūn-ı ḳayṣar, maᶜcūn-ı ḳubāẕu'l-melik, maᶜcūn-ı ḳarḳūmġamā, maᶜcūn-ı aṣfer-i selīm, maᶜcūn-ı belāẕur, maᶜcūn-ı devāü'l-kürküm, maᶜcūn-ı ebī selīm (ġıyās̱), maᶜcūn-ı esved-i selīm, maᶜcūn-ı fūdenec, maᶜcūn-ı hürmüs, maᶜcūn-ı kebīr (büzürg-dārū), maᶜcūn-ı Kindī, maᶜcūn-ı küşūs̱ā, maᶜcūn-ı mes̱rūdīṭūs, maᶜcūn-ı büssed, maᶜcūn-ı milḥ-i Hindī, maᶜcūn-ı tiryāḳī-i ṣaġīr, maᶜcūn-ı tiryāḳī-i kebīr, maᶜcūnu's̱-s̱ūm, maᶜcūnu's̱-es̱ānāsiya'ṣ-s̱uġrā, maᶜcūnu's̱-es̱ānāsiya'l-kübrā, maᶜcūnu'l-ḥiltīt, maᶜcūnu'l-ḳusṭ, maᶜcūnu'l-felāsife (mādde-tü'l-ḥayāt), maᶜcūnu'l-kākünec, maᶜcūnu'l-misk, maᶜcūn-ı esᶜal-sādis, maᶜcūnu'l-yāḳūt....

maᶜcūn-ı Ḍamīrī: Felç ve kaynağı balgam olan hastalıklarda kullanılan ve terkibinde afyūn, ferbiyūn, cünd-i bīdester, dār-ı ṣīnī, dār-ı fülfül, benc-i ebyaḍ, sünbül, zencebīl, zaᶜferān ve ᶜasel bulunan macun.

maᶜcūn-ı ḳarḳūmġamā: Bkz. devā-i ḳarḳūmġamā

maḍārr: Zarar.

maḍarrat: Zarar.

maḍḍāḍ: Acı ve ıstırap verici.

mādde: Madde.

mādde-i bāride: Soğuk tabiatlı madde, balġam ve sevdā.

mādde-i raṭb: Islak tabiatlı madde; balgam.

maḍġ: Çiğnemek, levk.

maḍġūṭa: Sıkışmış,, darlaşmış.

māḍıġ, māḍıġa: Çiğneyen.

māḍī, māḍiye: Geçmiş.

maḍīḳ: Dar kanal.

maᶜdin: Kaynak, ocak.

maḍīre: Ekşi sütten yapılan bir yemek.

maḍmaḍa: Ağızda bir nesneyi çalkalamak.

maḍmaḍāt: Boğazda çalkalanmakla tesir icra eden sıvı ilaçlar.

maḍmūdāt: Yakı olarak sürülenler.

maḍmūm, maḍmūme: Ötreli; yumuk.

maḍribe: İçinde nesne karıştırılıp dövülen kap.

maḍrūb: Bir darbeye veya bir hastalığa maruz kalmış olan; vurulan, temas edilen; dövülmüş, çırpılmış.

maᶜdūd, maᶜdūde: Sayılır, dahil olur, içerir.

maᶜḍūḍ: Isırılan, dişlenen.

mā-dūn: Aşağıda olan.

mā-fevḳ: Üstte olan.

mafṣal: Eklem, mafsal.

mafṣaleyn: İki eklem.

mafṣal-ı ᶜasir-i ġayr-i müvess̱aḳ: Hareket yeteneği sınırlı eklem, amphiarthrosis.

mafṣal-ı faẖiẕ: Kalça eklemi, coxal articulation.

mafṣal-ı mirfaḳ: Dirsek eklemi, articulatio cubiti.

mafṣal-ı müves̱s̱aḳ: Hareketsiz eklem, synarthrosis.

mafṣal-ı rusġ: El bileği eklemi, radicarpal articulation.

mafṣal-ı selis: Hareketli eklem, synovial joint.

mafṣal-ı verik: Kalça eklemi, coxal articulation. Bkz. ᶜaẓm-ı verik

mafṣūl: Ayrılmış.

maᶜfūṣ: Mazılı, mazı katılmış. muᶜaffaṣ. Bkz. ᶜafṣ

maġīḍ: Sıvının birikme yeri.

māġīṭāriṡ: Baldırgan (Ferula asafoetida) kökü, maḥrūs̱.

maġmaḍa: Göz çukurunda sertlik.

maġmez: Parmakla sıkılan yer.

maġmūm: Gamlu; Bkz. şivā-i maġmūm

maġmūre: Sıvı içine batmış.

maġmūs, maġmūse: Batırılmış, daldırılmış, ıslatılmış.

maġnīsiyā: Prolusit.

maġre: Aşı, kırmızı toprak, ᶜurūḳ-ı ᶜarūs, ṭīnü'l- maġre, ṭīn-i aḥmer

maġre-i kāhine: Bkz. ṭīn-i maẖtūm

maġriz: Çıkış, bitiş yeri.

maġriz-i esnān: Dişlerin çıktığı yer, dişlerin kökü.

maġrūz: Batırılmış, daldırılmış, dikilmiş, mürtekiz, merkūz.

maġṣ: İnce bağırsaklarda sancı: "el-Maġṣ" mīmin fetḥi ve ġaynın sükūnu ile bağarsıklar kesilir gibi olup ağrımaktır. Ve ᶜāmme fetḥateynle istiᶜmāl ederler, keẕā fī tercemeti'ṣ-*Ṣıḥāḥ*. Ve eṭıbbā emᶜā-i ᶜulyāda olan sancılara ıṭlāḳ ederler ve süfşūda olanlara ḳūlınc derler." (392a)

maġs: Sancı, ince bağırsaklarda ağrı.

maġsūl: Yıkanmış; dörtte biri su ve dörtte üçü üzüm olup toplamını kaynatmak suretiyle üçte birinin giderilip üçte ikisinin kaldığı şarap: "O şarāba derler ki onun üç cüzᵓü ᶜaṣīr ve bir cüzᵓü su olur ve ṭabẖ olunup s̱ülüs̱ü zāil olur ve s̱ülüs̱ānı bāḳī kalır." (106a)

maġşūş: Hileli.

māh: Ay, şeyr.

maḥall, maḥalle: Yer, mekān, maḳarr.

maḥall: Layık.

maḥaṭṭ: İniş yeri.

maḫāzin: Mahzenler.

maḫbā: Gizli yer. Bkz. meḫābā

maḥbes: Hapsolunan yer, maḥḳan.

maḫbūz: Ekmek olan.

maḫḍ: Sütü yağını çıkarmak için yayıkta sallamak.

maḥdūd, maḥdūde: Haddi ve taʿrīfi ile bilinmiş.

mahḍūme: Sindirilen.

maḥdūs: Tahmin edilen.

maḫfiyyāt: Gizli olanlar.

maḫfiyye: Gizli, kāmin, mestūr.

maḥfūf: Sarılmış, kaplanmış.

maḫfūḳ: Kalp çarpıntısı (ḫafaḳān) olan.

maḥfūre: Delinmiş, oyulmuş.

maḥfūẓ, maḥfūẓa: Korunmuş, maṣūn, meknūn.

māhī-zehrec: Sığırkuyruğu, balık zehri otu (Verbascum thapsus)

maḥḳan: Hapsolunan yer, maḥbes.

maḥkī: Anlatılan.

maḥḳūn: Hapsedilmiş.

maḥḳūneten: Lavman yoluyla.

maḫlaṣ: Çıkış yeri, kurtuluş yeri.

maḥleb: Mahlep (Cerasus mahaleb)

maḫleṣa: Oltu otu, miknese (Prethrum roseum)

maḥlūb: Sağılan şey.

maḥlūc: Hallaçlanmış, tokmaklanmış.

maḫlūʿīn: Kemiği yerinden çıkmış olanlar.

maḥlūl, maḥlūle: Çözelti.

maḫlūṭ, maḫlūṭa: Karıştırılmış, müşevveb; suyla karıştırılmış, memzūc.

maḫlūṭan: Karıştırılarak.

maḥmāt: Kızgın, ateşte kızdırılmış.

maḥmil: Mana.

maḥmūd, maḥmūde: Güzel.

maḥmūde: Bkz. saḳmūnyā

maḥmūl, maḥmūle: Taşınan, yüklenilen, yük; vajen ve anüste hamūle olarak kullanılan.

maḥmūm, maḥmūme: Isıtılmış; ateşli hastalığı olan.

maḫmūr: Alkolün neşe ve keyfiyyeti geçtikten sonra ortaya çıkan baş ağrısına tutulan.

maḫnūḳ: Difterili kimse.

maḫrec: Çıkış yeri. Bkz. meḫāric

maḫrec-i s̱üfl: Bkz. sürm

maḥrūr, maḥrūre: Hararetli; tabiatı hararetli kimse, maḥrūru'l-mizāc.

maḥrūs̱: Baldırgan (Ferula asafoetida) kökü, māġīṭāris̱.

maḫrūṭ: Sıyrılmış, kazınmış; koni.

maḫrūṭī: Konik.

maḥṣūb: Kızamık (ḥaṣbe) hastası olan.

maḥṣūr, maḥṣūre: Sınırlanmış.

maḥsūs, maḥsūse: Hissedilen.

maḥsūsāt: Duyu organlarıyla kavranılanlar.

maḫṣūt: Böbrek ya da mesanesinde taş olan.

maḫşüvv, maḫşüvve: Doldurulmuş, dolu, mümteliᵓe.

maḫtūmu'l-melik: Bkz. ṭīn-i maḫtūm

maᶜhūd, maᶜhūde: Alışılmış olan.

māhū-dāne: Bkz. māhūndāne

mā-ḫuliḳa leh: Yaratılış, var oluş sebebi.

maᶜhūn: Budaklı, eğri dal: "ᶜĀhin, şol ḫurmā budağıdır ki ḫurmā göbeğine ḳarīb yerde bite ve bu ehl-i Ḥicāz lüġatidir. Ve ehl-i Necd ẕikr olunan budaklara ḫavāfī derler, keẕā fī-*terceme-ti'ṣ-Sıḥāḥ*. Pes maᶜhūn ve muᶜvecc ḳaḍīb demek budaklı ve eğri dal demektir." (301b)

māhūndāne: Māhū-dāne, māhvīdāne, ḫırvaᶜ-ı ṣīnī (Croon tiglium; Euphorbia lathyris?), dend, ḥabbu's-selāṭīn, ḥabbu'l-mülūk. "Yetūᶜun beşincisi māhūndānedir. Vāv ile dāl arasında nüsaḫ-ı muᶜteberede nūn ile yazılmıştır ve eks̱eriyyā nūn taḫfīf olunup bilā-nūn māhū-dāne yazılır. Lafẓ-ı Fārsīdir, maᶜnāsı "yalnız başına ishāle kifāyet eder" demektir. Şarḳ eṭıbbāsı katında bu devā ḥabbu'l-mülūk demekle maᶜrūftur. Māhū-dāne bir ottur ki onun sāḳı bir ẕirāᶜ miḳdārı uzar, parmak kalınlıüında olur ve sāḳı ecvef olur yaᶜnī içi boştur ve sāḳının ucunda olan yaprakları sāḳında olan yapraklar gibi olmaz; sāḳın yaprakları uzun ve bādem yaprağı gibi olur, emlestir, şuᶜabların yaprağı küçük ve değirmi olur, leblāb veyāḫūd zerāvend-i ṭavīl yaprağına şebīh olur ve sarı çiçeği olur, büyük mīve gibi bir nevᶜ ḥabbı olur.ve içinde biri birinden ayrı üç ḥabbesi olur ve o ḥabbelerden her birinin kendilere maḫṣūṣ ġılāfı olur, o ḥabbeler burçak miḳdārında büyük olur, ḳışrının ẓāhiri aġber olur ve bāṭını ebyaḍ olur ve kökü ince olur ve ṭıbbda kökünden intifāᶜ olunmaz." (184a) Bkz. dend

maḥvī, maḥviyye: İhtiva edilen, içerik.

māhvīdāne: Bkz. māhūndāne

māhyābe: Bkz. ṣaḥnā

maḫzūn, maḫzūne: Muhafaza olunan; saklanan.

maḥẕūr: Tehlike, mahzur.

mā-ı ācāmiyye: Bkz. ācāmī

mā-ı ᶜaliḳa: Sülüklü su.

mā-ı ᶜasel: Bal suyu: Bal ve balın iki katı su karıştırılarak hafif ateşte pişirilir, bu sırada yüzeydeki köpükler alınır, sıvı hacmin üçte biri kalıncaya kadar kaynatılır, geriye kalan mā-ı ᶜaseldir.

mā-ı ᶜaẕb: Tatlı su.

mā-ı baḥt: Saf, arı su.

mā-ı biᵓr: Kuyu suyu.

mā-ı būraḳī: Borakslı su.

mā-ı cübn, māu'l-cübn: Peynir suyu.

mā-ı fātir: Bkz. āb-ı fātir

mā-ı ġalīẓ: Kıvamı koyu, tadı sert, tabiatı haricī unsurlarla bozulmuş su: "Ḳadḥı ḳābil olmayan aṣnāf-ı māın esāmīleri bunlardır: türābī, ᶜaynu'l-cerād, nefṭī, aṣheb, maṭfūr, fīrūzecī, muᶜaḳḳaddır." (280a)

mā-ı ḥaddādī, mā-ı ḥaddādīn: İçinde kızgın demir söndürülen su: "Mā-ı ḥaddādī" içinde ḥadīd-i muḥmāt söndürülen sudur." (422b)

mā-ı ḥadīd: Demir madeninden gelen su: "Mā-ı ḥadīd o sudur, ḥadīd maᶜdenine mürūr edip ona o maᶜdenin eczāsı muḫāliṭ ola." (314a); "Mā-ı ḥadīdī" ḥadīd maᶜdeninden tekevvün eden sudur." (422b)

mā-ı ḥamᵓet: Kokuşmuş siyah balçıklı su: "Mā-ı ḥamᵓet, çökekli ve siyāh çamuru olan sulardır." (259b); kükürtlü, madeni sıcak kaynak su. "ᶜÖrf-i eṭıbbāda miyāh-ı ḥamᵓet menbaᶜından süḫūnet üzere ḫurūc eden sulardır." (78a) Bkz. miyāh-ı ḥamᵓe, arāḍī-i ḥamᵓe

mā-ı ḥamīm: Sıcak su.

mā-ı ḫaşin: Sert su: "Ve baᶜdı kerre şedīdü't-tenḳıye olup bāṭını ġasl etmekle o mis̱lli suya mā-ı ḫaşin ıṭlāḳ olunur." (192b)

mā-ı ḫilāf: Söğüt çiçeğinden elde edilen su: "Mā-ı ḫilāf, söğüt ağacı çiçeğinden ittiḫāẕ olunan sudur. (95a)

mā-ı ḳarāḥ: Saf su.

mā-ı ḳarāṭın, mā-ı ḳarāṭīn: Bal suyu: "Besfāyec aṣlı mā-ı ḳarāṭın yaᶜnī mā-ı ᶜasel üzere ekilse" (156a); yağmur suyu ile bal suyunun karışımı: "Yebrūḥun demᶜasından bir ūḳıyye aḫẕ olunup mā-ı ḳarāṭın bal suyu ki yağmur suyu ile ittiḫāẕ oluna o mürekkeb su ile istiᶜmāl olunur." (183b)

mā-ı kedir: Bulanık su.

mā-ı keşk: Bkz. keşk

mā-ı maṣl: Surutka, peynir suyu.

mā-ı mekşūf: Açık su.

mā-ı memzūc: İçine bir miktar şarap karıştırılmış su.

mā-ı müs̱ellec: Karlı su.

mā-ı rākid-i ġayr-i cārī: Akmayan durgun su.

mā-ı raḳīḳ: Kıvamı hafif, tadı yumuşak, tabiatı haricī unsurlarla bozulmamış su.

mā-ı sükker: Şeker suyu: Şeker ve şekerin iki katı su karıştırılarak hafif ateşte pişirilir, bu sırada yüzeydeki köpükler alınır, sıvı hacmin üçte biri kalıncaya kadar kaynatılır, geriye kalan mā-ı sükkerdir.

mā-ı ücümī: Kamışlık suyu: "Mā-ı ücümī, kamışlıkta birikinti su." (113a)

māī verel: Bkz. seḳanḳūr

māil ile'l-vasaṭ: Bkz. nabḍ-ı misellī

māil, māile: Meyilli.

māilen: Meylederek.

māit: Ölmüş, helak olmuş.

māit: Ölü.

māiyyet: Su niteliği; sıvı; omentum (s̱erb), karın zarı (ṣıfāḳ, periton) gibi yerlerde hapsolmuş su.

māiyyet-i dem: Serum

māiyyetü'l-ᶜuṣfur: Bkz. zerdec-i ᶜuṣfur

māᶜiz: Keçi, maᶜz.

māḳ: Bkz. mūḳ

maḳᶜad, maḳᶜade: Anüs, dübür.

maḳāl, maḳāle: Söz.

maḳālāt: Sözler.

maḳām: Oturmak, meks̱; yer, makam.

maḳarr: Yer, mekān, maḥall.

māḳayn: İki gözün kapaklarının birleştiği açı, canthus.

māḳayn ᶜırḳı: Vena ophthalmica superior ile vena angularisi birbirine bağlayan ven, vena nasofrontalis.

maḳbūḍāt: Tutulan nesneler.

maḳdanūs: Bkz. fuṭrāsāliyūn

maḳdūḥ: Gözünden katarakt alınan. Bkz. ḳadḥ

māḳez̠ūnī: Makedonya sūseni, aḳez̠ūnī.

mā-ḳīle: Söylenilen.

maḳīmārūs: Bkz. ḥummā-ı yevm

maḳīşīnā: Sıçrayarak saldıran bir zehirli yılan.

maḳlā: Pişirilmiş, kebap yapılmış.

maḳlāmensūs: bkz. buḫūr-ı meryem

maḳleyās̱ā, maḳleyāsā: Dizanteri (zaḥīr), ince bağırsaklarda sancı (maġṣ) ve ishal için kullanılan; terkibinde kavrulmuş ḥabbu'r-reşād, bezr-i kürrās̱ ve bezr-i kettān, kemmūn-ı Kirmānī, keyye, tereyağlı helīlec-i Kābülī bulunan sefūf.

maḳliyy: Bkz. maḳlüvv

maḳlūmu'l-aẓfār: Dikensiz beyaz gül.

maḳlüvv, maḳlüvve: Kebap yapılmış, kavrulmuş, pişirilmiş, maḳliyy.

maḳrūḥa: Yaralı.

maḳrūne: Beraber.

maḳṣad-ı aḳṣā: Nihai amaç.

maḳsūme: Taksim edilmiş.

maḳṣūr: Sınırlanmış, hasredilmiş.

maḳṭaᵓ: Kesik yer; kesilen yer.

maḳtaᶜ: Üzerinde nesne kesilen şey. Bkz. meḳāṭıᶜ

maḳtel: Ölüm yeri.

maḳtūl: Öldürülmüş. Bkz. zībaḳ-ı maḳtūl

maᶜḳūd: Düğümlü.

maḳūlāt-ı tisᶜa: Dokuz hareketli ve hareketsiz kategori: Nicelik (keyfe), nitelik (kemm), yer (eyne), vaziyet (vaḍᶜ); etkinlik (fiᶜl), edilgenlik (infiᶜāl), zaman (metā), mülk: "Mevcūdāt on ḳısmdır, biri cevher ve dokuzu ᶜaraḍdır. Dokuz ᶜaraḍa maḳūlāt-ı tisᶜa derler. O dokuz maḳūle keyfe ve kemm ve eyne ve vaḍᶜ işbu dört maḳūlede ḥareket olur, bāḳī beşte ᶜalā-mā hüve'l-meşhūr ḥareket olmaz. O bāḳī olan beş maḳūle fiᶜl ve infiᶜāl ve metā

ve mülk teḍāyiflerdir ki ona iḍāfet dahi derler." (65b)

maḳẕif: Spermin tazyikle çıktığı ejakulatör kanal.

maḳẕūf: Atılan, dışarı çıkartılan.

mālāfiyūn: Bkz. sāẕec

mālī: Dolduran, doldurmuş olan.

mālīfrūn: Camelina sativa.

māliḥ, māliḥa: Tuzlu.

māliḥiyyet: Tuzluluk, mülūḥat, melāḥat.

mālīḫūlyā: Melankoli.

mālīḫūlya'l-merākī: Bkz. mālīḫūlyā-yı merāḳıyā

mālīḫūlyā-yı merāḳıyā: Melancholia hypochondriasis, mālīḫūlya'l-merākī.

mālīḫūlyā-yı nāfiḫ: Melancholia hypochondriasis

mālik-i ḥazīn: Bkz. būtīmār

mālikī: Bkz. būtīmār

maᶜlūfe: Yemlenmiş, otlanmış.

maᶜmaᶜa: Bkz. maᶜmaᶜān

maᶜmaᶜān: Dayanmanın zor olduğu aşırı sıcaklar, maᶜmaᶜa: "Ammā ṣayfın ḥarāreti ṭāḳattan ḫāric olup taḥammülü mümkin olmasa ḥarāretin o rütbesine maᶜmaᶜān derler." (43b)

māmilyās: Bir şiyaf.

māmīrān: Māmīrān (Ficaria)

māmīṣā: Boynuzlu gelincik, sarı gelincik (Glaucium corniculatum)

mā-naḥnu fīh: Konumuz, mevzumuz.

mānend: Benzer.

mānīᶜ: Engel. Bkz. ᶜāyıḳ

mantar: Bkz. kemᵓe, keçnec, fuṭr

manẓar: Biçim, görüntü.

manẓūme: Dizili.

manẓūmeten: Dizili olarak.

maraḍ: Hastalık, seḳam, veṣab: "Maraḍ beden-i insānda ġayr-i ṭabīᶜī bir heyᵓettir ki efᶜālde yaᶜnī efᶜāl-i ṭabīᶜiyyede o heyᵓetten nāşī āfet olmak vücūb-ı evvelī ile bi'ẕ-ẕāt vācib olur. Ve o heyᵓet-i ġayr-i ṭabīᶜī iki ḳısmdır: Ḳısm-ı evvel mizāc-ı ġayr-i ṭabīᶜīdir ve ḳısm-ı s̱ānī terkīb-i ġayr-i ṭabīᶜīdir." (30b)

maraḍ-ı aṣlī: Çıkış yerinde, ana merkezinde tesirini gösteren hastalık: "O iki maraḍ beynlerini fāṣıl olan ᶜalāmātın beyānı budur ki bize vācib olan odur ki kaçan bir ᶜuḍvda āfet olduğunu iḥsās eylesen teᵓemmül ve tefekkür eyleyeyüz, o āfet yalnız o ᶜuḍvda mıdır yāḫūd ᶜuḍv-ı āḫerlerde dahi āfet var mıdır. Ve baᶜde't-teᵓemmül eger aᶜḍā-i āḫeri selīme olup āḫer ᶜuḍvlarda āfetin olmadığı müteᶜayyin olur ise meᵓūf olan ᶜuḍvun maraḍı maraḍ-ı aṣlī olduğu müteᶜayyin olur. Ve eger ᶜuḍv-ı āḫer dahi meᵓūf olduğu ẓāhir olur ise o āḫer ᶜuḍv ᶜuḍv-ı evvele müşārik olan aᶜḍādan mıdır veyāḫūd beynehümāda müşāreket yok mudur ᶜilm-i teşrīḥten onu dahi taḥarrī ve tetebbuᶜ eyleriz, eger o ᶜuḍv-ı āḫerin müşāreketi olmadığı ẓāhir

olur ise o ʿuḍv-ı evvelin maraḍı aṣlī olduğuna ḥükm eyleriz, zīrā maraḍın ʿaraḍı müşārik olmayan ʿuḍv-ı āḫere ʿārıḍ olmaz.” (59b)

maraḍ-ı bāṭını̄: Bedenin iç kısmında olan hastalık.

maraḍ-ı ġayr-i müsellem: Birbiriyle ilişkili ama ayrı noktalarda hastalık olduğu ve ilaç karakterleri her ikisinde farklı ve zıt olduğu için tedavisi sıkıntılı olan hastalıklar. Baş ağrısı ve nezlesi olan hastaya baş ağrısı için vücutta maddeleri çıkarmak istifrāġ) ve nezlede ise vücuttaki maddeleri tutmak (iḥtibās) gerekir. Bu tür zıt karakterli tedavi isteyen farklı hastalıkların bir arada aynı bünyede oluşması maraḍ-ı ġayr-i müsellemdir: “Maraḍ-ı ġayr-i müsellem o maraḍdır ki o maraḍa ṣavāb tedbīr ile tedbīr olunmaktan ʿāyıḳ ve māniʿ olup o māniʿ ṣavāb tedbīrin istiʿmāline ruḫṣat vermeye; onun mis̱āli nezleye muḳārin olan ṣudāʿ gibi, zīrā ṣudāʿın tedbīr-i ṣavābı esbāb-ı mez̠kūre ile irḫā ve telyīn olur, irḫā ve telyīn nezleyi ziyāde etmekle ṣudāʿın muḳārini olan nezle ṣudāʿın ṣavāb tedbīrini istiʿmālden ʿāyıḳ ve māniʿ olur.” (34b)

maraḍ-ı müsellem: Tedavisi sıkıntı bir merkezde olduğu için mümkün olan hastalık, yalnız baş ağrısı veya yalnız nezle gibi: “Maraḍ-ı müsellem o maraḍdır ki o maraḍın ṣavāb tedbīrinden ʿāyıḳ olmaya, ṣudāʿ-ı mücerred gibi, zīrā ṣudāʿ-ı mücerredin tedbīri olan ḳuṭūrāt ve neṭūlāt ve ġarāġır ile irḫāʾ ve telyīnden bir ʿāyıḳ ve māniʿ mevcūd değildir.” (34b)

maraḍ-ı şirkī: Çıkış yerinde, ana merkezinde değil de, tesir suretiyle bir başka yerde ortaya etkisi çıkan hastalık.

maraḍ-ı ṭabʿī: Organik yapıda olan hastalık, hayalī ve vehmī olmayan hastalık.

maraḍ-ı vehmī: Gerçekliği olmayan, hayalī ve vehmī olan hastalık.

mār-i māhīce: Yılan balığı.

marīḍ: Hasta. Bkz. merḍā

mārḳas̱īs̱ā: Markazit taşı, līnūs, ḥacer-i rūşenāī, ḥaceru’n-nūr, mārḳaşīs̱ā

mārḳaşīs̱ā: Bkz. mārḳas̱īs̱ā

mār-māhīc: Yılan balığı, cirriyy.

mār-mercuvā: Bkz. ʿadesü’l-ḥayye

mārr: Geçen, giden.

mārre-i ṭarīḳ: Yoldan geçen.

mārrü’z-z̠ikr: Zikri geçen.

marsamana: Bkz. nemmām

mārsaṭlīs: Bir zehirli yılan: “Ben bu ḥayyeyi vaṣf eyledim ki onun aʿrāḍı efāʿī aʿrāḍı gibidir velākin bunun mevḍiʿ-i lesʿasında intifāḫ ve ṣalābet ve nüfāḫāt olur ve ondan demevī ve sevdāvī ruṭūbet seyelān eder ve ondan taġayyür-i ʿaḳl ve ġışāve-i baṣar ve küzāz ʿārıḍ olup helāk olur ve onun ʿilācı efāʿī ʿilācı olur.” (537b)

mārşūye: Kuşkonmaz (Asparagus officinalis) odunu, ʿīdānu'l-hilyevn

mārṭas: Boncuk otu, sıçankulağı (Myosotis?) Bkz. āẕān-ı fār

mārūḳīn: Sarılık (icterus) hastaları.

marul: Bkz. ḫass

mārzevān: Geyikdili (Scolopendrium)

maṣabb: Sıvının, maddenin döküldüğü yer.

maṣʿad: Yokuş, yukarı giden yol.

maʿṣara: Sinus sagittalis superior, sinus transversus ve sinus rectusun birleşim yeri: "Ve bu muḳaddem-i dimāġ dürümünün āḫirinde ense cānibine māil bir feḍā ve boş maḥall vardır ki ona maʿṣare derler, dimāġa ṣuʿūd eden kan o maḥalle dökülür ve o maḥallden ince yollara ve cedāvile dağılır ve ondan cevher-i dimāġa yayılır." (224b)

māsārīḳā: Bağırsak askısı, bağırsakları tutan karın içi zarı, mesenterium, ʿurūḳ-ı maṣṣāse: "Māsārīḳā o daḳḳāḳ ve ṣallāb yaʿnī ġāyet ince ve muḥkem damarlardır ki gerek miʿde ve gerek emʿā-i sāir ile bābu'l-kebid arasında vāṣıllardır." (8b)

maṣbūb, maṣbūbe: Dökülmüş.

maṣdar: Çıkış yeri, kaynak.

maṣdūʿ: Başı ağrıyan.

maṣdūm: Darbeye maruz olan.

mā-selef: Önce.

mā-se-yekūn: Olacak olan.

maşġūl: Dağınık.

maṣḥūb: Beraber olan.

māsike: Tutma fiilini yapıcı.

maṣīr: Dönme.

maṣīre: Bkz. maḍīre

maṣḳaṭ: Düşme yeri, düştüğü yer.

maṣḳūl: Cilalı.

maṣl: Kara kurut, yoğurt kurusu; yoğurt: "Ve maṣl ṭabḫ ile ʿaḳd olunan lebenin suyudur." (291b)

maṣlaḥat: Fayda.

maṣnūʿ, maṣnūʿa: Yapılmış; birden fazla unsurun bir araya getirilmesiyle oluşturulan, mürekkep.

maṣnūʿ: Yapılmış, üretilmiş.

maṣnūʿāt: Yaratılanlar.

maṣrūʿ: Saralı, epilepsi hastası:

maṣrūd: Vücudu soğuktan etkilenen: "Muṭlaḳan berdden müteʾellim olan kimseye "maṣrūd" derler." (5b)

maṣrūʿīn: Saralı olanlar, epilepsi hastaları.

maṣrūʿiyyet: Saralı olma.

maṣṣ: Emmek, sormak.

maṣṣās: Emici. Bkz. ʿurūḳ-ı maṣṣāse

māst: Yoğurt.

maṣṭakā: Bkz. maṣṭakī

maṣṭakī: Sakız, maṣṭakā, keyye, kiyā.

masṭūḥ: Düzlenmiş.

maʿṣūb: Sargıyla bağlanmış, merbūṭ

maṣʿūbe: Müşkil, güç.

maᶜṣubu'r-ricl: Ayağı sargılı.

maṣūn: Korunmuş, maḥfūẓ.

maᶜṣūr: Suyu sıkılmış.

māş: Maş, merdümek, mecc (Vigna mungo)

māşerā: Kan fesadından meydana gelen şiş; yılancık, erizipel; karaciğerde şişlik: "Bu makāmda ṣāḥib-i *Ḳānūn* ḫilāf-ı ᶜörf cereyān edip māşerā ẕikr etmekle ṣırf ṣafrā olan verem-i kebidi murād eyledi, ammā bi-ḥasebi'l-ᶜörf olan māşerā dem ile ṣafrādan mürekkeb olan mevādd ḥasebiyle yüzde olan vereme ıṭlāḳ olunur, kemāl-i taḥḳīḳī māşeri bābında*Şerḥ-i Mūcez*'de Nefīsī beyān eylemiştir." (365a)

māşerāiyye: Eripizel karakteri.

māş-ı Hindī: Bkz. ḥabbu'l-ḳult

māşī: Yürüyücü.

maşṭ: Saç ya da sakal taramak.

maṭar: Yağmur: maṭar-ı ḫafīf, maṭar-ı keṡīf. Bkz. emvār

maṭbūᶜ: Basılmış; güzel, hasen.

matbūḫ: Pişirilmiş, müherrā

maṭbūḫan: Pişirilerek.

maṭbūḫāt: Pişirilenler.

maṭbūḫ-ı māu'l-uṣūl: Tıkanıklıklara, idrarda sıkıntıya, karaciğer, mide ağrılarına iyi gelen, bazen yağlarla kullanılan ve terkibinde aṣl-ı kerefs ḳuşūru, aṣl-ı iẕḫir, aṣl-ı rāziyānec, bezr-i rāziyānec, bezr-i kerefs, enīsūn, sünbülü'ṭ-ṭīb, bersiyāvşān, sünbül, maṣṭakī ve menzūᶜu'l-ᶜacem zebīb bulunan maṭbūḫ.

mā-teḳaddem: Daha önceki.

mā-teteḥammel: Tahammül edeceği şey.

maṭhere: Su kabı, matara.

maṭḥūl: Dalağında şiş (verem) olan.

maᶜṭıf: Büküm yeri.

maṭıyye: Binek, merkeb.

maṭīr: Çok yağıştan dolayı rutubetli hava, yağmurlu.

maṭlaᶜ: Çıkış, ṭulūᶜ.

maṭlab: Arzu, istek.

maṭlūb, maṭlūbe: Talep olunan şey; umulan.

maṭras: Bir ölçü birimi.

maṭrūd: Uzaklaştırılmış, engellenmiş.

maṭᶜūm: Tadılan; yenilen.

maṭviyye: Yazılıp dürülmüş.

māu'l-baṭn: Bkz. istisḳā

māu'l-erḥām: Rahimde su toplanması, ḳayle-i raḥim.

māu'l-ḳafr: Ziftli su.

māu'l-laḥm: İmbikten geçirilmiş et suyu: "Māu'l-laḥm'dan murād ḳarᶜa ve enbīḳ ile taḳṭīr olunmuş et suyudur diye muṣarraḥtır." (48b)

māu'ş-şebb, mā-ı şebbī: Şaplı su.

mā-vecebe: Gerekli olan.

māyiᶜāt: Sıvılar.

māyiḥ: Daucus creticus, tordylon.

mā-yuḳāl: Söylenen söz.

maᶜz: Keçi, māᶜiz.

māẕeryūn: Bkz. māzeryūn

māzeryūn: Dafne, mezeryon (Daphne mezereum): "Ve yedi yetūᶜun altıncısı māzeryūndur. Māzeryūn Fārsīdir, otu nebāt ile şecer miḳdārları arasında olur ve dalları bir şibr olur, yaprağı zeytūn yaprağı gibi olur lākin ondan ince olur ve acı ve kes̱īf olur, lisānı leẕᶜ eder. Ve māzeryūn iki ṣınıf olur: Bir ṣınıfının varaḳı büyük ve ince olur ve ṣınf-ı āḫeri ṣaġīr ve kes̱īf olur, bu ikinci ṣınıf redī olur." (184a) Bkz. zeytūn-ı ḥārr

maẓınne: Zan kaynağı, varlığı düşünülen yer.

maᶜẕire: Özür, bahane.

maẓnūn: Zan, iddia edilen, zannedilen.

mazu: Bkz. ᶜafṣ

meᵓāḫirīn: Arkalar. Bkz. muᵓaḫḫar

meᶜāḳıd: Düğümler. Bkz. ᶜuḳde

meᵓāl: Netice.

meᶜālīḳ: Askılar, menāviṭ.

meᶜāşib: Otlu yerler.

meᶜāṭıf-ı emᶜā: Bağırsak büküntüleri.

meᶜāṭıf-ı s̱elās̱e: Kulak ardı, koltuk altı ve uyluk.

meᵓāṭıf-ı s̱elās̱e: Kulak arkası, koltuk altı ve kasık kısımları.

meᶜāṭıs: Kurak yerler.

mebādī: Başlangıçlar, başlangıç yerleri.

mebāḍiᶜ: Neşterler. Bkz. mibḍaᶜ

mebāḳıl: Bakla yetişen yerler.

mebāl: İdrarın çıktığı yer.

mebdeᵓ: Baş, çıkış yeri.

meᵓbiḍ: Bkz. mābiḍ

mebīt: Uyunan yer, ev, süknā.

mebḳale: Bakla (Vicia faba) yetiştirilen yer. Bkz. bāḳılā

meblaᶜ: Yemek borusu boşluğu, merī tecvīfi.

meblūᶜ: Yutulan, müzdered.

meblūl, meblūle: Islak, ıslanmış olan, merṭūb, müdāfe: s̱evb-i meblūl, ḫırḳa-i meblūl, ṭīn-i meblūl

mebnā: Yapı; yapılmış olan.

mebrūd: Soğutulmuş; tabiatı, mizacı soğuk olan.

mebrūdīn: Mizacı bārid (soğuk) olanlar.

mebsūr: Basurlu, hemeroitli. Bkz. bāsūr

mebs̱ūre: Sivilceli.

mebs̱ūs̱, mebs̱ūs̱e: Saçılmış, yayılmış, münbasıṭ, münteşir.

mebṭūn: İshalli olan kimse.

mebṭūṭ: Uzvu kesilen, yarılmış.

mebṭūṭīn: Cerrahī operasyon yapılmış kimseler.

meᵓbūn: Übne (pasif eçcinsellik) illeti olan.

mecāmiᶜ-i nisā: Vajenler: "Ve mecāmiᶜ-i nisā cimāᶜ-ı ṭabīᶜī olan maḥalldir, fürūc-i nisā demektir." (419b)

mecānīn: Deliler.

mecārī: Yollar, geçiş yerleri, kanallar.

mecārid: Tedavide kullanılan ucu çengelli tığlar. Bkz. micred

mecāz: Geçiş.

mecbūr: Yerine oturtulmuş çıkmış ya da kırılmış kemik.

mecc: Ağızdan püskürtüp atmak.

mecc: Bkz. māş

mecdūr: Çiçek (cüderī) hastası olan.

mecerre: Kehkeşān, samanyolu.

mecesse: Elle dokunulan yer, tabibin hastanın kolunda parmağıyla dokunduğu yer.

mecḫūfe: Çıkıp gitmiş.

mecīʾ: Geliş.

meclūb: Getirilmiş.

mecmūᶜ, mecmūᶜa: Toplam.

mecnūb: Plörezi hastası, zatülcenbli.

mecrā: Akını; mevzu; hareket hālinde olan boşluk: "Eger tecvīfte olan şeyʾ müntaḳil ve müteḥarrik olursa ona mecrā derler." (31b)

mecrā-yı ṭabīʿī: Doğal yol.

mecrūb: Uyuz olan.

mecrūd: Soyulmuş.

meczere: Kesim yeri.

meczūb, meczūbe: Çekilen, cezb edilen.

meczūm: Lepra hastası.

meczūmīn: Lepra hastaları.

medāḫil: Giriş yerleri. Bkz. medḫal

meḍāvī: Işıklık, pencere.

medbūġ: Tabaklanmış.

meder, medere: Balçık parçası.

mederr: Dökülme yeri.

medfaᶜ: Uzaklaştırılan yer, atılan yer.

medfen: Gömülen yer.

medfūᶜ, medfūᶜa: Atılan, çıkarılan: fuḍūl-i medfūᶜa, mādde-i medfūᶜa

medfūḳ: Dökülmüş, saçılmış.

medfūn, medfūne: Gizlenmiş; gömülerek saklanmış, medsūs.

medfūnen: Gömülerek.

medḫal: Etki; giriş yeri. Bkz. medāḫil

medhūneten: Yağlanmış olarak.

meḍīḍ: Yakıcı acı; ḥikke.

medīne: Şehir.

medḳūḳ: Tüberkülozlu. Bkz. dıḳḳ

medlūk: Ovulan, masaj yapılan.

medsūs: Gizlenmiş, gömülerek saklanmış, medfūn.

meḍūġāt: Çiğnenilerek kullanılan ilaçlar.

medᶜūm: Dayandırılmış.

mefāriġ: Boşalma yerleri.

mefāriş: Döşekler.

mefāṣıl: Eklemler.

mefāsid: Bozulmalar, zararlar. mefsede

mefḳūd, mefḳūde: Yok olmuş.

mefraġ: Boşalma yeri, dökülme yeri.

mefreş: Yatak.

mefṣad: Damardan kan alınan yer.

mefsede: Bozulma; fenalık. Bkz. mefāsid

mefṣūd: Damarından kan alınan kimse.

meftūḳ: Bağırsak fıtığı olan kimse. Bkz. fetḳ

meftūl: Bükülmüş.

mef^cūl: Edilgen sıfat-fiil, ism-i mefᶜūl; cümlede nesne ya da dolaylı tümleç; fāᶜil pasif eşcinsel.

meġābin: Koltuk altı ve kasıklar, meḫānıḳ.

meġāmiḍ: Çukur yerler (göz vs.)

mehābb: Esinti yerleri, mecrā.

meḫābī: Aralıklar.

meḫābī: Gizli yerler. Bkz. maḫbā

meḫābīn: Bkz. maḫbeʾ

meḥābis: Hapis olunan yerler.

meḥācim: Kan almada kullanılan şişe veya boynuzlar. Bkz. miḥceme

meḥācir-i ᶜayn: Göz çukuru, orbita, muḳle.

meḫāḍ: Doğum sancısı, ṭalaḳ.

meḫādiᶜa: Kiler ya da hazine odaları: "Veyāḫūd meḫādiᶜa yaᶜnī büyük oda içinde olan küçük ḫazīne odalarına ilticā oluna." (111a)

meḫālīb: Pençeler.

mehālik: Tehlikeler.

meḥāmid: Hamdler, şükürler; övgüler.

meḫānıḳ: Tıkanma yerleri, tıkanık yerler; koltuk altları ve avret mahalleri, meġābin.

meḫāric: Çıkış yerleri. Bkz. maḫrec

mehāzīl: Zayıf kimseler, ḳıḍāf.

mehd: Beşik. Bkz. mühūd

mehḍūm: Hazmedilen, sindirilmiş.

mehebb: Esinti yeri.

meḫīḍ: Yağı alınmış süt.

meḫīḍ-i leben: Ekşi yoğurt ayranı

mehīn: Zayıf, ḍaᶜīf.

mehl: Bekleme.

mehmā emken: Mümkün olduğu kadar.

mehraḍ: Bkz. ḥaṣaf

mehrūs, mehrūse: Herise olmuş. Bkz. ḥınṭa-i mehrūse

meḫūf, meḫūfe: Korkutucu, tehlikeli, ḫaṭar-nāk, hevl-nāk.

meʾḫūẕ: Alınan, devşirilen, elde edilen, tutulan.

mehzūl, mehzūle: Zayıflamış; zayıf, arık.

meḳālī: Tavalar. Bkz. miḳlā

meḳāṣıd: Maksatlar, niyetler.

meḳāṣırī: Bkz. ṣandal-ı meḳāṣırī

meḳāṭıᶜ: Üzeinde nesne kesilen şeyler. Bkz. maḳtaᶜ

mekāvī: Dağlayıcı devalar ve aletler. Bkz. mikvā

mekbūd: Karaciğerinde işlev bozukluğu, zayıflığı olan: "Mekbūd o kimseye derler ki onun efᶜāl-i kebidi ḍaᶜīfe olup o kebidde verem ve dübeyleden bir emr ẓāhir olmaya." (360b)

mekbūs: Gizli, örtülü.

mekdūd: Acıya maruz kalan.

mekkār: Hilekār.

Mekke ayrığı: Bkz. iẕḫir

mekkūk: Bir ölçek adı.

meklūb: Kuduz köpek ısırmış olan.

meknūn: Saklı, maḥfūẓ.

mekr: Hile.

mekrūb: Ağrılı, sıkıntılı.

mekrūh: Zarar.

mekṡ: Durmak, kalmak, lebṡ.

meksir: Kırılan yer.

meksūr, meksūre: Kırılmış.

mekşūṭa: Kaldırılmış, kavlatılmış.

mektūb: Yazılı, mersūm.

meʾkūl, meʾkūle: Yenilen nesne, yenilir, mütenāvel; aşınmış olan.

mekzūz: Soğuk yüzünden titreyen kimse: "Mekzūz"dan murād berd ile raᶜdesi olan kimsedir. *Ḳāmūs*'ta bu maᶜnā muṣarraḥtır; ṭıbbda müteᶜāref olan maᶜnā bu maḥalle münāsib değildir." (16a)

mekzūzīn: Tetanoza (küzāz) yakalananlar.

melāb: Bir koku.

melāḥat: Tuzluluk, mülūḥat, māliḥiyyet; tuzlaşma.

melāḥım: Büyük savaşlar.

melāmiḥ: Birbirine benzeşen nesneler.

melāset: Düz ve kayıcı olmak.

meldūġ: Zehirli hayvanın soktuğu kimse.

Meleṭiyye: Milet.

melḥame: Mücadele, savaş.

melhūfīn: Bir derdi olup ıstırap çekip derman bulamayan çaresizler.

melīḥ: Tuzlu.

melike: Bkz. ḫuṭṭāf

melīle: Ateşli titreme: "Ve melīle bedende bir ḥālettir ki ona bir nevᶜ ḥarāret muḫālaṭa eder ve ḥummā mertebesine o ḥarāret bāliġa olmaz." (460a)

meliyyen: Uzun zaman, ṭavīlen: "Meliyyen" ṭavīlen maᶜnāsındadır; aṣlı "melviyyen" idi, hemze ile "melīʾen" değildir, zīrā "melīʾ" ġanī ve mūsir maᶜnāsındadır, bu maḳāmda onun maᶜnāsı yoktur." (422a)

mellāḳ: Çok yaltaklanıcı.

melle, mellet: Sıcak kül, remād-ı ḥārr.

melmele: Bkz. temelmül

melmes: El ile dokunma, temas.

melsāʾ: Düzlük ve kayıcılık.

melsūᶜ: Yılan ya da akrep gibi zehirli hayvan tarafından sokulan.

melṭūḫ: Bedene sürülmüş olan deva.

meltūte: Ezilmiş, dövülmüş.

meʾlūf: Alışkın, benimsemiş.

melvāḥ: Bir bitki: "Devā-i Şāmīdir, o diyārda bu ism ile maᶜrūftur. Ve bir nevᶜ ḫaşebdir ki ᶜaḳd miṡlli olur, münaḳḳaṭtır, ḳalīl sevāda māildir." (194b)

melyūn: Bkz. şalak

memdūde: Uzayan, yayılan.

memḍūġ: Çiğnenmiş.

memdūḥ: Güzel.

memerr: Uğrak, geçiş yeri.

memḳūr: Tuzlu suda sirkeyle salamura edilmiş olan.

memlū, memlüvve: Dolu, doldurulmuş, maḥşüvv.

memlūḥ: Tuzlanmış.

memlūḥāt: Tuzlu nesneler.

memlūs: Dokunulmuş.

memnūᶜ, memnūᶜa: Engellenmiş.

memnūᵓe: Yaratılıştan itibaren vücudunun mizacı kötü olan insan: "Ve memnūᵓe o ebdāndır ki onun mizācı aṣl-ı ḫilḳatte ve cibillette ġayr-i fāḍıla olur." (109a)

memrūr: Safrāvī mizaçlı olan.

memrūrīn: Safrāvī mizaçlı olanlar, ṣafrāviyyü'l-mizāc.

memrūs: Sıvı içinde karıştırılmış.

memsūs: Dokunulmuş, temas edilmiş.

memṣūs: Somurulmuş, emilmiş.

memşā: Tuvalet, müsterāḥ.

memᶜūd: Mide rahatsızlığı olan.

memᶜūd: Midesinde rahatsızlık olan.

meᵓmūl: Umulan, mutaṣavver, mütevaḳḳaᶜ.

meᵓmūn: Emin, güvende.

meᵓmūnü'l-ġāil: Sıkıntıdan emin.

memzūc, memzūce: İyice karıştırılmış, maḫlūṭ; karışım. Bkz. şarāb-ı memzūc

memzūcen: Suyla karıştırılarak.

menᶜ: Uzaklaştırmak, engellemek, ṭard, redᶜ.

menāb: Bedel, karşılık.

menābit: Çıkış, bitiş yerleri: menābit-i esnān, menābit-i aᶜṣāb. Bkz. menbit

menādīl: Havlular. Bkz. mindīl

menāfīᶜ: Yararlar, menfaatler.

menāfis: Soluk yolları; pencereler.

menāfiẕ: Menfezler, kanallar; kulak ve burun. Bkz. menfeẕ

menāḫil: Un elekleri. Bkz. munḫul

menāḫir: Burun delikleri. Bkz. munḫur

menāmāt: Uykular.

menāşib: İlişilen, batan yerler.

menāşīr: Testereler. Bkz. minşār

menāṭıḳ: Kuşaklar. Bkz. mınṭaḳa

menāviṭ: Askılar, meᶜālīḳ.

menbaᶜa'l-luᶜāb: Dil altında tükürük salgılanan iki beze ağzı.

menbit: Çıkış, bitiş yeri: menbit-i şaᶜr, menbit-i laḥm, menbit-i esnān. Bkz. menābit.

menbit-i kürūm: Teveklerin asmadan çıktığı yer.

mencenūn: Davarın çevirdiği büyük su dolabı.

mendā: Siyah amber.

menderyā: Bir ot.

mendiyā: Bkz. merhemü'r-rüsül

mendūb: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

menḍūc: Olgunlaşmış, pişmiş.

menḍūde: Düzen içinde istif edilmiş, yığılmış.

mendūḥa: Geniş, siᶜa.

menevī: Spermle ilgili.

meneviyye: Spermle ilgili.

menfes: Nefes alma yeri.

menfeẕ: Nüfuz edilen yer; kanal. Bkz. menāfiẕ

menfūḍa: Silkilip atılmış.

menfūḫa: Gazlı.

menfūs̱, menfūs̱e: Tükürülen: dem-i menfūs̱, mevādd-ı menfūs̱e

menhī: Yasak.

menḫūl: Elenmiş.

menḫūs: Ağrılı.

menhūş, menhūşe: Isırılan, sokulan.

menī: Sperm.

menī-i nisā: Vajende salgılanan kaygan sıvı.

menkib: Omuz, omuz başı.

menḳūᶜ: Islatılmış.

menḳūᶜan: Islatılarak.

menkūḥa: Cinsel temas edilen kadın.

menḳūr: Oyuk; ḫaşḫāş-ı Mıṣrī.

menn: Kırk istār, yaklaşık 755,2 gr (İstār maddesindeki 18, 88 gr ölçü kabul edilirse)

menn: Kırmız böceği, dūdu'ṣ-ṣabbāġīn (Coccus ilicis) denilen böcek; ağaç veya taş üzerinde oluşan çiğ, kudret helvası, terencebīn, hedysarum alhagi "O ṭulūlun küllīsine ıṭlāḳ olunur ki ḫafī ola, eşcār veyāḫūd aḥcār üzere vāḳiᶜ ola ve baᶜde'l-vuḳūᶜ ᶜaselen münᶜaḳid olup ḥulv ola ve ṣumūġ cefāfı gibi teceffüf eyleye." (195a) Bkz. terencebīn

menṡūr: Bkz. ḫīrī

menşūfe: Suyu çekilmiş.

menşūḳ: Burna çekilen deva.

mentūf, mentūfe: Dökülmüş; yolunmuş: şaᶜr-ı mentūf

menṭūlen: Deva ile pişirilmiş suyu başa ya da azaya dökerek.

menzūᶜ, menzūᶜa: Çıkartılmış, çekilmiş.

menzūf. Kanaması olan.

menzūfāt: Kanaması olanlar.

menzūᶜu'l-ᶜacem: Çekirdeği çıkartılmış. Bkz. menzūᶜu'l-ḥabb

menzūᶜu'l-aḳmāᶜ: Tomurcuklarından arındırılmış.

menzūᶜu'l-ḥabb: Taneleri çıkarılmış, menzūᶜu'l-ᶜacem.

merāfıḳ: Yüz yastıkları.

merāhim: Merhemler.

merāhim-i müzeniyye: Yumuşatıcı merhemler, merāhim-i müleyyine: "Merāhim-i müzeniyye" zā-i menḳūṭa ve nūn ve yā-i müşeddede-i nisbiyye ile merāhim-i müleyyine demektir." (441b)

meraḳ, meraḳa: Çorba. Bkz. emrāḳ

meraḳa-i dīk: Horoz etinden yapılan çorba.

merākib: Gemi vs. gibi binek nesneleri.

merāḳḳ: Dermisin altında yer alan gevşek fibröz bağ dokusu, ṣıfāḳ-ı ḫāric, hypochondrium: "Ve merāḳḳ bir ġışādır ki aḥşā cemīᶜan onun cevfinde olur ve aḥşāyı muḥīṭ olan s̱erb ve ṣıfāḳ ġışālarının merāḳḳ fevḳinde olur." (248a)

merāḳḳ-ı baṭn: Hypogasyrium.

merār, merāre: Safra kesesi, öd kesesi, kīs-i aṣġar: merāretü's̱-s̱evr, merāretü'l-baḳar, merāre-i dübb Bkz. merāyir

merārāt: Ödler.

merāret: Acılık: merāret-i fem, merāret-i ṭaᶜm

merāric: Otlaklar, meralar.

merāşiḫ: Sızma yerleri.

merātib: Mertebeler, dereceler, derecāt.

merāvid: Miller. Bkz. mirved

merāyir: Öd keseleri; safra keseleri. Bkz. merār

merbūṭ, merbūṭa: Bağlı, meşdūd.

mercān kökü: Bkz. büssed

mercimek: Bkz. ᶜades

merḍā: Hastalar. Bkz. marīḍ

merḍūᶜ: Kadın memesinden emilen süt.

merḍūḍ, merḍūḍa: Ezilmiş: ᶜaḍal-i merḍūḍ, ḫuṣye-i merḍūḍa

merdūd, merdūde: Döndürülen, geri çevrilmiş.

merḍūf: Kızgın taş üzerinde pişmiş.

merdümek: Bkz. māş

merᵓe: Kadın.

merġūl: Örülmüş saç; kıvırcık saç: "Merġūl lüġat-i Fārsīdir, örülmüş saç maᶜnāsınadır, Şāhidī'de meẕkūrdur. Ḥalīmī'de kıvırcık saç diye taḥrīr olunmuştur." (70b)

merġuzā: Merv işi yün.

merḫ: Hastalıklı yeri ilaç sürerek ovuşturmak.

merhem-i aḥmer: Terkibinde mürdāsenc, zeyt, ḫall veᶜurūḳ-ı ṣabbāġīn bulunan merhem.

merhem-i bāsilīḳūn: Yaraları iyileştirmekte kullanılan ve bāsilīḳūn-ı kebīr (şemᶜ, zift, mürr, rātiyānec, ᶜilk-i enbāṭ ve zeyt) ve bāsilīḳūn-ı ṣaġīr (rātīnec, zift, şemᶜ ve dühn-i zeyt) türleri olan merhem.

merhem-i deşlīḫā: Bkz. Bkz. merhemü'r-rüsül

merhem-i diyāḫliyūn: Bkz. diyāḫliyūn

merhem-i isfīdāc: Yanık ve deri soyulmalarında kullanılan ve bir terkibinde mürdāsenc, isfīdāc, şemᶜ-i ebyaḍ ve diğer terkibinde isfīdāc, mürdāsenc, ḫabes̱-i fıḍḍa, kes̱īrā bulunan merhem. Bu merhemin "merhem-i isfīdāc bi'l-ḫall" türü de sirke ile yukarıdaki karışımdan oluşur.

merhem-i ḳalḳadīs: Veba, zor iyileşen kanlı yaralar, şişler ve yırtılmalar için kullanılan ve terkibinde s̱erb-i şaḥmī, zeyt-i ᶜatīḳ, mürdāsenc, ḳalḳadīs bulunan merhem, fūnīḳī.

merhem-i merḳūnu'l-ḳırmız: Maḳᶜade ağrısı ve ve nār-ı Fārsī için kullanılan, terkibinde şaḥm-ı ḥanẓal, kündüş, üşnān, kibrīt, mertek, şiyāf-ı māmīs̱ā, ḥarmel, merḳūnu'l-ḳırmız, zanbaḳ, zift ve dühn bulunan merhem.

merhem-i rüsül: Havarilere isnat edilen bir merhem: "Merhem-i rüsül" ḥavāriyyūnun iḫtiyār eyledikleri merhemdir ve maᶜrūftur; onlar Ḥaḍret-i ᶜĪsā ṣalavātun ᶜalā-nebiyyinā ve ᶜaleyhi ḥaḍretleri ṭarafından resūllerdir." (404b)

merhem-i zencār, merhemü'z-zencār: Eski yaralar için

kullanılan ve terkibinde zencār, şemᶜ, rātiyānec, ᶜilkü'ṣ-ṣanevber ve zeyt bulunan merhem.

merhemü'l-keyy: Terkibinde ḳulḳuṭār-ı meşvī, nūre-i ġayr-i muṭfāt ve lübnā bulunan kuvvetli merhem.

merhemü'l-mürdāsenc: Bkz. mürdāsenc

merhemü'r-rüsül: Bu merhem nevāṣīr ve ḫanāzīr tedavisinde kullanılan ve terkibinde şemᶜ-i ebyaḍ, rātīnec, cāvşīr, zencār, mürr, ḳınne ve zeyt bulunan merhem, merhemü'z-zühre, mendiyā, merhem-i deşlīḫā.

merhemü'z-zühre: Bkz. merhemü'r-rüsül

merhemü'z-züncüfr: Sereṭān, ḫanāzīr ve ḫuṣye veremi için kullanılan ve terkibinde mürdāsenc, ḳınne, lübān, uşşaḳ,ᶜilk-i enbāṭ, şemᶜ, istār, züncüfr ve zeyt bulunan merhem.

merī: Yemek borusu, oesophagus.

merᵓiyyāt: Görülenler.

merḳad: Uyuma yeri. Bkz. şecer-i merḳad

merḳaşīs̱ā: Bkz. mārḳas̱īs̱ā

merkeb: Binek.

merkeşī: Geylan'da yetişen küçük bir erik türü. Bkz. iccāṣ

merḳūnu'l-ḳırmız: Bkz. dūd-ı ḳırmız

merkūz: Batırılmış, saplanmış, maġrūz, mürtekiz.

mermāḥūz: Dağ kekiği, merv-māhūs (Origanum syriacum)

mermerzād: Dağ kekiği (Origanum syriacum)

mermī: Atılmış olan.

merniyūn: Bir balık.

merrān: Kızılcık (Cornus)

merretān: İki kere.

merreten ev merreteyn: Bir kere veya iki kere.

merreten: Bir kere, tāreten.

mers: Sıvı içinde karıştırmak.

mersin: Bkz. ās

mersūm: Yazılı, mektūb.

mertek: Doğal kurşun oksit, mürdāsenc.

merṭūb, merṭūbe: Islak, ıslanmış, meblūl; tabiatı raṭb (ıslak) olan kimse.

mertūbīn: Ratb (ıslak) tabiatlı olanlar.

merṭūbīn: Tabiatı, mizacı raṭb (ıslak) olan kimseler.

merᶜūf: Burnu kanayan**.**

merᶜūfīn: Burnu kanayanlar.

merūḫāt: Bedende gevşetme için sürülüp ovuşturulan kullanılan yağ benzeri devalar.

merv: Teucrium marum

merv-māhūs: Bkz. mermāḥūz

merzencūş: Mercanköşk (Origanum majorana)

meṣābb: Dökülme yeri.

mesāᵓet: Utanma gibi sıkıntılı hāller.

mesāġ: İzin, ruhsat.

mesāḥa: Alan.

mesāil: Meseleler.

meṡāḳıb: Delme aletleri.

mesāḳıṭa: Düşme yerleri.

meṡāḳīl: Miskaller. Bkz. miṡḳāl

mesākin: Yerleşim yerleri, meskenler.

mesālik: Yollar.

mesāmīr: Bkz. mismār

mesāmm: Gözenekler; terin çıktığı gözenekler.

meṡānāt: Mesaneler

meṡāne: Mesane, idrar torbası, kīs-i ekber.

meṣārīn: Bağırsaklar;

mesbaᶜa: Yırtıcı hayvanın çok olduğu yer.

mesbūt: Komaya girmiş. Bkz. sübāt

mesdūd, mesdūde: Tıkalı, kapanmış.

mesedd: Tıkanma yeri.

meṡel: Özlü söz, atasözü, ḍarb-ı meṡel.

mesᵓele-i teᶜāḳub: İçi sıcak olanın dışının soğuk, dışı soğuk olanın içinin sıcak olması: "ᶜUlūm-ı ṭabīᶜiyyede ẕikr olunur ki her cism ki ẓāhiri ḥārr ola, bāṭını bārid olur ve ẓāhiri bārid olanın bāṭını ḥārr olur. Bu mesᵓeleye ᶜilm-i ṭabīᶜīde mesᵓele-i teᶜāḳub derler." (37b)

mesḥ: Sıvazlamak, ṭılā, sürmek.

mesḥen: Sürülerek.

meṣḥūc: Derisi soyulmuş; bağırsağı iltihaplı.

mesḥūḳ: Döğülmüş, ezilmiş.

mesḥūḳan: Döğülmüş hālde, ezilmiş hālde.

mesḥuḳūniyā, mesḥūḳūniyā: Cam şişe eritildikten sonra dibinde kalan köpük, sırça suyu, zebedü'l-kavārīr, kef-i ābgīne.

mesīẖ, mesīẖa: Tatsız, tat özelliği olmayan, tefih. Bkz. tefeh

mesīl: Sıvının aktığı mahal.

mesīs: Temas.

mesḳā: İçirilen.

meske: Tutma.

mesḳī: Sıvı İçirilen.

meṡḳūb: Delinmiş, oyuk.

meskūt: Felçli, sekte hastalığı olan.

meskūten: Sessiz hālde.

meslaẖ: Soyunma yeri.

meslek: Yol, ṭarīḳ, sebīl.

meslūẖ: Soyuntu, soyulan deri.

meslūḳ: Kaynatılmış, haşlanmış.

meslūl: Veremli, akciğerlerde yara olan; yerinden çıkarılmış olan. Bkz. sill

meslūs: İstem dışı idrar çıkaran kimse. Bkz. selisü'l-bevl

mesmūᶜ: İşitilen.

mesmūᶜāt: İşitilenler, sesler.

mesmūm, mesmūme: Zehirlenmiş olan; zehirli.

mesned: Dayanak.

meṡrūd: Tiritlenmiş.

Meṡrūdīṭūs: Bkz. Meṡredīṭūs

mesrūr: Neşeli

mess: Dokunma, sürünme, temas, cess, sürtme; gerekmek.

mestūr, mestūre: Gizli, kāmin, maḫfiye.

mesṭūr: Yazılı.

mesṭūrūnu'l-kebīr: Üç ūḳıyye, 3,84 kg (Ūḳıyye 1.28 kg karşılığı kabul edilirse)

mesṭūrūnu'ṣ-ṣaġīr: Altı dıraḫmī, 28,86 gr (Dıraḫmī, bir mis̱ḳāl ağırlığı-4,81 gr karşılığı kabul edilirse)

mesᶜūf: Saçkıranlı.

mesūḥ: Sürülen nesne, ilaç.

mesūḫāṭ: Vücuda sürülen ilaçlar.

meᵓs̱ūr: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

meṣūṣ: Bir et yemeği: Piliç ya da bıldırcın karnında katkı ve baharatla marul, kişniş, kereviz vs. katılarak pişirilir.

meṣūṣāt: Bkz. meṣūṣ

meşāᶜir: Beş duyu.

meşārib: İçecekler.

meşāriṭ: Kan almak için kullanılan neşterler. Bkz. mişraṭ

meşāyıḫ: Çok yaşlı olanlar.

meşcere: Ağaçlık, orman.

meşdūd, meşdūde: Bağlanmış, merbūṭ.

meşdūden: Bağlı olarak.

meşdūdetü'r-reᵓs: Başı bağlı.

meşdūḫ: Kırılmış.

meşedd: Bağlanma yeri.

meşīc: Bkz. emşāc

meşīme: Döl yatağı; selā, plasenta: "Meşīme" cenīnin viᶜāıdır ki ᶜurūḳtan müntesic olur ve lüġat-i aṣlīsi arslan yatağıdır." (265b); plasentanın birinci tabakası: "Ve meşīme o ġışādır ki cenīni muḥīṭ olur." (428b) Bkz. belās, enfes

meşīmī, meşīmiyye: Koroidea tabakası. Bkz. ṭabaḳa-i meşīmiyye; beyinde ince zar. Bkz. şebeke-i meşīmiyye

meşḳūḳ, meşḳūḳa: Yarılmış.

meşmūm: Koklanılan şey.

meşmūmāt: Koklanılan nesneler ya da devalar.

meşribe: Su içilen kap.

meşrūb: İçilen nesne, içecek.

meşrūbeten: İçirilme yoluyla.

meşrūṭ: Ustura ile yarılmış.

meşveret: Hāl sorulmak.

meşvī, meşviyye: Kebap olmuş, pişmiş.

meşy: Yürüme: meşy-i ḫafīf, meşy-i muḫtelif

meṭā: Arka, sırt, ẓahr.

meṭāf: Etrafında dönülen yer.

metānet: Sağlam olmak, sağlamlık, istiḥkām, ves̱āḳat, celādet.

metīn: Sağlam, müstaḥkem, muḥkem.

metnān, metneyn: Kaburgaları saran et ve sinirler: "Metnān" arka kemiklerini iki ṭaraftan setr eden laḥm ve sinirlerdir." **(442b)**

meᵓūf, meᵓūfe: Hastalıklı, afete uğramış.

meᵓūfu'l-ḳalb: Kalbi hastalıklı.

meʾūnet: Ağrı, zahmet.

meᶜūnet: Yardım.

mevādd: Maddeler.

mevāḍiᶜ: Mevziler, yerler. Bkz. mevḍiᶜ

mevāḍiᶜ-i ẓalīle: Gölgelik yerler.

mevāġarūs: Bkz. ehmūẕ

mevāḳīnūs: Bkz. hilyevn

mevālīd-i s̱elās̱e: Bitkiler, hayvanlar ve madenler: "Yaᶜnī ṣūret-i nevᶜiyyesi bi'ẕ-ẕāt maḥfūẓa olan ecsām-ı mürekkebe üç ḳısmdır, evvelkisi nebātāt ve ikincisi maᶜādin ve üçüncüsü ḥayvāndır ve bu üç aḳsāma mevālīd-i s̱elās̱e derler." (149a)

mevālīḥ: Tuzlu nesneler.

mevāniᶜ: Engelleyiciler.

mevḍiᶜ: Yer, maḥall. Bkz. mevāḍiᶜ

mevḍiᶜ-i teḳāṭuᶜ: Kesişme noktası.

mevḍūᶜ: Mevzu, konu; konulmuş.

mevḍūᶜāt: Mevzular, konular.

mevetān: Canlı olmayan nesneler: "Mevetān mīmin ve vāvın fetḥaları ve üstünleriyle ḥayvānın muḳābili olan nesnelerdir." (40a); sağlıksız havanın yol açtığı hastalıklar: "Havānın taġayyür ve fesādı ḳattāl olur ise ona mevetān tesmiye olunur." (40a)

mevīzec: Bkz. mīvīzec

mevlūd: Çocuk.

mevrūdun ᶜaleyh: Üzerine gelinen.

mevt-i ṭabīᶜī: Doğal ölüm.

mevtūde: Çakılmış olan.

mevṭūʾun ᶜaleyhi: Basılan yer.

mevz: Muz (Musa)

meyᶜa: Zamk, sakız, zığala. styrax. Bkz. ıṣṭarek

meyᶜa-i raṭbe: Bitkilerden alınan zamklı kabuğun pişirildikten sonra oluşan koyu hāli. Bkz. meyᶜa-i yābise

meyᶜa-i sāile: Bitkilerden doğal yolla akan zamk, lübnā: "Bi-nefsihi ağaçtan seyelān eden ṣumūġa meyᶜa-i sāile derler." (144b) Bkz. ᶜasel-i lübnā.

meyᶜa-i yābise: Bitkilerden alınan zamklı kabuğun pişirildikten sonra oluşan koyu reçinenin dibindeki tortu: "Şecerenin liḥāsı yaᶜnī ḳışrı ṭabḫ olunur ve müstaḥlebine meyᶜa-i raṭbe derler ve s̱üfl ve s̱ecīrine meyᶜa-i yābise derler." (194b) Bkz. meyᶜa-i raṭbe

meyan kökü: bkz. aṣlu's-sūs

meyān: Bkz. hilyevn

meybih: Ayva şarabı.

meybih: Ayva şarabı; sikencebīn-i sefercel.

meybih-i sāẕec: Sade ayva şerbeti.

meybuḫtec: Üzüm sıktısının pişmişi, meyfuḫtec, meypuḫtec, miġlāb; pişmiş sıkıntı, buḫtec.

meydāniyye: Bir oyun: "Meydāniyyenin maᶜnāsı budur ki bir meydānda insān ᶜadvini şedd edip nihāyete ve meydānın āḫer ṭarafına erişir ve o ṭaraftan ḳahḳarī ricᶜat ve ḥareket edip ḥarekete bedʾ eylediği ṭarafa vāṣıl olur ve bu minvāl üzere

s̱āniyen dahi ḥareket eder lākin evvelā vardığı ġāyete o mis̱l-li ᶜadv ile s̱āniyen varmaz, bir miḳdār ḳaṭᶜ eylediği mesāfe noḳṣān üzere olur, bu minvāl üzere her defᶜada mesāfe noḳṣān üzere olarak son defᶜada vasaṭ-ta kalır. Mes̱elā defᶜa-i ūlāda o meydānın nihāyetine yüz ḫuṭ-vede bāliġ olsa defᶜa-i s̱āniyede yüz ḫuṭvede ġāyete vāṣıl olmaz belki bir miḳdār mesāfe dahi bāḳıye iken yüz ḫuṭve tamām olur ve defᶜa-i s̱ālis̱ede noḳṣān olan mesāfe dahi eks̱er olur, o ḫuṭuvātın miḳdārı teḳāṣur ede-rek o kimse son defᶜada yüz ḫuṭvede ancak meydānın va-saṭında kalır." (99b)

meyeᶜān: Erime.

meyelān-ı raḥim: Rahim eğriliği.

meyfuḫtec: Bkz. meybuḫtec

meypuḫtec: Bkz. meybuḫtec

meysevsen: Sūsen şarabı.

meyten: Ölü olarak.

meʾyūs: Ümitsiz.

meyyit: Ölü; sönmüş.

meyyitü'n-neşāṭ: Neşesiz.

mezābil: Çöplükler.

mez̠āḳat: Tatmak.

mez̠ākīr: Erkeklik organları, penis-ler: "Mez̠ākīr ālet-i cimāᶜ maᶜnā-sına olan "z̠eker"in cemᶜidir; er maᶜnāsına olan z̠ekerin z̠ükūr gelir." (162b) Bkz. z̠eker

mezbele: Çöplük.

mez̠būḥ: Boğazlanmış.

mez̠būl: Zayıflamış.

mezc: Karıştırmak; su karıştırmak.

meʾz̠em: Ceninin ana rahimin-den çıkış güzergāhı, mezlaḳ: "Meʾz̠em" İki cebel arasında olan ṭarīḳ-i ḍayyiḳtir. Bu maḳām-da murād cenīnin memerri olan maḥallerdir." (436b)

mezḥūr: Dizanterili. Bkz. zaḥīr

mez̠ī: Cinsel temas sırasında fışkır-madan penisten çıkan açık renk-li, yapışkan sıvı.

mezīd: Ziyade.

mezlaḳ: Ceninin ana rahiminden çıkış güzergāhı, meʾz̠em.

mez̠mūm, mez̠mūme: Beğenilme-yen, kötülenen.

mezrūḳa: Zerk olunan, şırıngayla verilen.

mezrūḳāt: Şırıngayla verilen ilaç-lar.

mezrūḳaten: Zerk olunarak, şırın-gayla.

mez̠rūr, mez̠rūre: Saçılmış, ekil-miş.

mez̠ūḳāt: Tadılan nesneler ya da devalar.

mez̠ᶜūr: Korkan, ḫāif.

mıġdare: Yapışkan yağlı çamurdan yapılan kap.

mıġnāṭīs: Mıknatıs.

mıntaḳa: Kuşak, kemer; her bir burcun bulunduğu daire, zodyak. Bkz. menāṭıḳ

mınṭaḳatu'l-burūc: Burçların bu-lunduğu daire, kuşak, zodyak.

mıṣr: Şehir; Mısır.

Mıṣrī bāḳılā: Mısır baklası (Nelumbium speciosum)

miᶜā: Bağırsak. Bkz. ṣāim, aᶜver, ḳūlūn, diḳāḳ, miᶜā-i müstaḳīm, is̱nā-ᶜişer, lefāyif.

miᶜad: Mideler.

miᶜā-i diḳāḳ: İnce bağırsak.

miᶜā-i evvel: Bkz. miᶜā-i is̱nā-ᶜaşer

miᶜā-i ġılāẓ: Kalın bağırsak.

miᶜā-i is̱nā-ᶜaşer: On iki parmak bağırsağı, miᶜā-i evvel, emᶜā-i sitt. Bkz. is̱nā-ᶜişer

miᶜā-i ḳūlūn: Bkz. ḳūlūn

miᶜā-i müstaḳīm: Rektum, rectum.

miᶜā-i sāim: İnce bağırsağın üst kısmı.

miᶜānūrāᶜyūn: Bkz. mūlī

miᵓāt sükkeri: Bkz. ṭaberzed

miᶜavī: Bağırsakla ilgili.

mibaṭṭ: Yarma aleti.

mibḍaᶜ: Neşter, nīşter; irin alınan alet.

mibḍaᶜ-ı kāll: Ucu kırık veya paslı neşter: "Mibḍaᶜ-ı kāll"den murād o nīşterdir ki ucunda inkisār ola veyāḫūd pas olup nüfūẕu serīᶜ olmaya." (122a)

mibred: Törpü.

micenn, micenne: Kalkan.

micerr: Çekecek, çekme aleti.

micmere: Buhur tütsülenen alet, buhurdanlık.

micrād: Bkz. micred

micred: Tedavide kullanılan ucu çengelli tığ, kazıyıcı, micrād. Bkz. mecārid

micẕeb: Yapıştırıp çekme aleti.

midād: Yazı mürekkebi.

midaḳḳa: Tokmak.

midde: İrin.

mided: İrinler.

miᶜdī: Mideyle ilgili.

mifrāḥ: Çok ferahlatıcı; ferahlatma aleti: "Mifrāḥ" iḥtimāli vardır ki "miṣbāḥ" gibi ism-i ālet olup ālet-i feraḥ demek olur veyāḫūd "midrār" gibi mübālaġa ṣīġalarından olup kes̱īrü'l-feraḥ demek ola." (62b)

miġlāb: Bkz. meybuḫtec

miġrefe: Kepçe, kefgīr; demir tava.

miḫād, miḫadde: Yüz yastığı, mirfeḳa. Bkz. mihād

mihād: Yer, mahal; döşek, miḫād.

miḥaffe: Sedye.

miḫāḫ: İlikler. Bkz. muḫḫ

miḥākk: Kazıma, sürtme aleti.

miḥceme: Kan almada kullanılan şişe veya boynuz, hacamat şişesi, kupa. Bkz. meḥācim

mihett: Gözden sıvıyı, kataraktı alan kadh aleti: "Ve ehl-i ṣınāᶜattan baᶜḍıları kaçan miḳdaḥayı o maḥalle vāṣıl oldukta iḫrāc ederler ve onun s̱uḳbesine mihettin ẕenebini idḫāl ederler yaᶜnī suyu aḫẕ edecek ālet ki ona mihett derler ve ẕenebine iḳlīd derler." (280b)

miḥḳane: Lavman aleti, ālet-i ḥuḳne.

miḥleb: Süt sağılan çanak, külek, ᶜulbe.

miḫleb: Yırtıcı kuşlarda pençe, kıynak.

miḫvaḍ: Şarap karıştırmada kullanılan kepçe; karıştırma kaşığı, ālet-i ḫavḍ.

miḥver: Mihver: "Merkezden muḥīṭe vāṣıl olan ḫaṭṭa miḥver derler." (17a)

mihyāce: Çok hareketli.

miḫẕem: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

miḳbaḍ: Kulp, tutma yeri.

miḳdaḥ: Kataraktı almak için kullanılan iğne, alet. Bkz. ḳadḥ

mikebbī: Larenksin arka yüzünde, krikoid kıkırdak üzerinde yer alan iki kıkırdaktan her biri; ibriksi kıkırdak, ġuḍrūf-ı mikebbī, aritenoid kıkırdak, arytenoid cartilage: "Lā-isme leh [ile] üçüncü ġuḍrūf aralarında mafṣal-ı muḍāᶜaf olur, deraḳīde iki nuḳre olup lā-isme lehte olan iki zāide o iki nuḳrede tehendüm edip revābıṭ ile merbūṭ olmakla. Ve o mafṣalın adına mikebbī derler, keẕālik ṭarcehālī dahi tesmiye olunur." (18b)

miḳlā, miḳlāt: Tava, saç. Bkz. meḳālī

miknese: Süpürge; oltu otu. Bkz. maḫleṣa

mikvā: Dağlama aleti. Bkz. mekāvī

mikyāl: Ölçü.

mīl: Mil, şiş, ince çubuk.

milᶜaḳa: Kaşık; bir miṡḳāl: "Filcāre, bir miṡḳāl ve nıṣf miṡḳāldir. Ve milᶜaḳa-i devā bir miṡḳāldir." (142b)

milᶜaḳatu'l-ᶜasel: Dört miṡḳāl, 19,24 gr (Miṡḳāl ağırlığı 4,81 gr karşılığı kabul edilirse).

milᶜaḳatu'l-edviye: Bir miṡḳāl ve bir dirhem, 7,835 gr (Miṡḳāl 4,81 gr, dirhem, dirhem 3,125 gr karşılığı kabul edilirse)

milāk-i emr: Nesnenin var olması için ihtiyaç duyduğu ana unsur.

milḥ: Tuz; iç yağı.

milḥ-i ᶜacīn, milḥü'l-ᶜacīn: Yemeklik tuz, ekmekte kullanılan tuz, milḥ-i ḫubz.

milḥ-i cerīş: Yarı yarıya dövülmüş tuz.

milḥ-i debbāġa: Bkz. şūrec

milḥ-i derānī, milḥ-i enderānī: Yemen'in Enderān ya da Derān denilen bölgesinden çıkartılan beyaz sert tuz, derānī, enderānī, milḥ-i ṭaberzed: "Milḥ-i enderānī beyāḍ ve heşş olur yaᶜnī el ile sıkılsa dağılır ve naḳī olur ve ḳıṭᶜaları büyük olur. Ve baᶜḍılar maᶜdenī olan milḥe enderānī ıṭlāḳ ederler. Eṭıbbānın enderānīden murādları māī olup ẕikr olan evṣāf üzere olandır." (97a)

milḥ-i Hindī: Şeffaf, kırmızıya mail Hint tuzu.

milḥ-i isḳanḳūr: Scincus officinalisten elde edilen tuz. Bu tuz bu hayvanın baharda boğazlandıktan sonra iç organları boşaltılıp boşaltılan yerine doldurulur, hayvan gölgede kuruyuncaya kadar bırakılır, kuruduktan sonra bu tuz alınır.

milḥ-i Keşşī: Keşş bölgesinden çıkartılan tuz: "Keşş" bir nāḥiyenin ismidir diye baᶜḍı *Ḳānūn* nüsḫasında muḳayyeddir ve ṭabᶜ ile olan nüsḫalarda "Keşşī" bedeline "şebbī" vāḳiᶜ olmuştur, ẓāhir budur ki muḥarreftir." (195a)

milḥ-i muḫtefer: Ocaktan kazılarak elde edilen tuz.

milḥ-i mürr: Siyah ve beyaz arasında rengi sarıya çalan acılı tuz.

milḥ-i Nebaṭī: Fosil tuz.

milḥ-i nefṭī: Siyah tuz.

milḥ-i ṭaberzed: Bkz. milḥ-i derānī

mīnās̱: Daima dişi doğuran dişi.

min-cemīᶜi'l-cihāt: Her taraftan.

mindīl: Havlu. Bkz. menādīl

mine'l-ḳarni ile'l-ḳadem: Baştan ayağa.

minfāḫ: İlaç püskürtülen alet, ālet-i nefḫ.

min-ġayri ᶜanāin: Sıkıntısız.

min-ġayri mübālātin: Dikkatsiz.

min-ġayri teʾrīb: Çaprazlama olmaksızın.

minhāc: Yol.

min-ḥays̱ü: Cihetten.

minḥāz: Havan tokmağı.

minḳār: Gaga.

minḳār-ı ġurāb: Kürek kemiğinde korakoid çıkıntı. Bkz. aḫrem

minḳāş: Cımbız.

minḳaṭ: Hamurda nokta şeklinde delik açmak için kullanılan alet.

minşār: Testere.

minşār-ı ᶜamel: Tarak yapan ustaların kullandığı gibi ince ve keskin olan testere: "Ve minşār-ı ᶜamel o minşāra derler ki daḳīḳ ve terḳīḳ ve ḥādd ola meşşāṭīnin minşārı gibi." (522b)

min-tilḳāi nefsihi: Kendiliğinden.

min-vechin āḫer: Diğer yönden.

min-vechin: Bir yönden.

miᶜraḍ: Hāl.

miᶜraḍ-i rebv: Sürekli astım olanlar: "Miᶜraḍ-ı rebv o kimsedir ki ona kes̱īren rebv ᶜilleti ᶜārıḍ ola. Fi'l-aṣl "miᶜraḍ" o s̱iyāba derler ki satılık cāriyelere giydirirler." (326a)

mirār, mirāre: Safrā ve sevdā.

mirār: Mirreler, safrā ve sevdā hıltları. Bkz. mirre

mirāren: Tekrar tekrar, kirāren.

mirārī, mirāriyyeye: Safrālı.

mīre: Zahire; gıda. Bkz. imtiyār

mirfaᶜatü'l-lehāt: Küçük dili kaldırmak için kullanılan alet.

mirfaḳ: Dirsek: "Ve mirfaḳ bir mafṣaldır ki zend-i aᶜlā ve zend-i esfel mafṣalları ile ᶜaḍudun terekkübünden ve ictimāᶜından ḥāṣıl olur." (15b)

mirfaḳān: İki dirsek.

mirfeḳa: Yüz yastığı, miḫadde.

mirᶜizzā: Keçi tiftiği.

mirre: Safrā; sevdā: "Ġayr-i ṭabīᶜī olan ṣafrāya mirre-i ṣafrā derler ve ġayr-i ṭabīᶜī olan sevdāya mirre-i sevdā derler. İmdi mirre sevdāda ve ṣafrāda istiᶜmāl olunur

lākin ṣafrāda isti^cmāl eks̱erdir." (286b) Bkz. mirār

mirre-i muẖẖiyye: Balgam karışmış yoğun kıvamlı safrā.

mirre-i ṣafrā: Balgam karışmış ince kıvamlı safrā; tabiatı değişmiş safrā: "Ġayr-i ṭabīᶜī olan ṣafrāya mirre-i ṣafrā derler ve ġayr-i ṭabīᶜī olan sevdāya mirre-i sevdā derler. İmdi mirre sevdāda ve ṣafrāda istiᶜmāl olunur lākin ṣafrāda istiᶜmāl eks̱erdir." (286b)

mirre-i sevdā: Tabiatı değişmiş sevdā: "Ġayr-i ṭabīᶜī olan ṣafrāya mirre-i ṣafrā derler ve ġayr-i ṭabīᶜī olan sevdāya mirre-i sevdā derler. İmdi mirre sevdāda ve ṣafrāda istiᶜmāl olunur lākin ṣafrāda istiᶜmāl eks̱erdir." (286b)

Mirrīḥ: Mars.

mirvāḥ: Yelpaze.

mirved: Mil. Bkz. mülevleb, merāvid.

misᶜaṭ: Seᶜūṭ konulan ilaç kabı.

miṣbāḥ: Lamba.

miselle: Çuvaldız; dağlama aleti.

mīsem: Bkz. ḥarbe

misenne: Bileme aleti, bileği. Bkz. ḥacerü'l-misenn

miṣfāt: Süzgü; Bkz. ᶜaẓm-ı miṣfāt

misḥ: Çul, bez.

misk: Misk geyiğinin göbeği salgısından terbiye ile yapılan koku.

mis̱ḳab: Delme aleti.

mis̱kab: Matkap.

mis̱ḳāl: Mis̱ḳāl, 4, 81 gr (Mis̱ḳāl ağırlığı 4,81 gr karşılığı kabul edilirse). Bkz.mes̱āḳīl:

misḳām: Tez hasta olan, yapısı hasta olmaya müsait olan.

mis̱l: Kat; benzer.

mislāẖ: Yüzülmüş deri.

mis̱lli: Gibi.

mismār, mismārī, mismāriyye: Yüzeysel geniş nasır, kallus: "Mismār o ᶜuḳdedir ki mismār reᵓsi gibi müstedīr ve beyḍā olur ve şücūcda kes̱īrü'l-vuḳūᶜ olur ve eks̱er-i vuḳūᶜu esāfilde ve ricl ve eṣābiᶜ-i riclde olup meşye māniᶜ olur." (500b)

mismārī: Gözün iris tabakasında gözün kapanmasını engelleyecek derece yırtılma: Bkz. ᶜinebiyye

misrece: Kandil, çıra kabı.

mīşbehār: Camuskulağı (Sedum telephium)

mīşe yosunu: Bkz. üşne

mişmiş: Kayısı, zerdālū.

mişraṭ: Kan alan hacamatçıların kullandığı kan alma yerini kesmek için kullandıkları neşter. Bkz. meşāriṭ

miṭraḳa: Çekiç.

miṭraḳī: Çekiçle dövülür gibi.

miṭvāᶜ: Emre uyucu, münḳād.

mīve: Meyve, s̱emer.

mīvīzec: Yaban üzümü, zebībü'l-cebelī, dağ üzümü, mevīzec, ḥabbu'r-reᵓs (Delphinum staphisagria)

miyāh: Sular.

miyāh-ı cāmide: Durgun sular.

miyāh-ı ḥamᵓe, miyāh-ı ḥamᵓet: "ᶜÖrf-i eṭıbbāda miyāh-ı ḥamᵓet menbaᶜından süḫūnet üzere ḫurūc eden sulardır." (78a) Bkz. mā-ı ḥamᵓet

miyāh-ı ḳāime: Durgun sular, akmayan sular.

miyāh-ı maᶜdeniyye: Maden suları.

miyāḥ-ı sāire: Akarsular.

miyāh-ı şebbiyye: Kükürtlü sular.

miyan: Bkz. hilyevn

mīzāb: Oluk.

mizāc-ı ᶜārıḍī: Kişinin hasta olduktan sonraki mizacı.

mizāc-ı aṣlī: Dört mizactan (erkān-ı erbaᶜa: su, yel, toprak, ateş) oluşan mizaç.

mizāc-ı bārid: Vücutta dört unsur bir araya geldiğinde bürūdetin (soğukluğun) diğer hıltlara baskın çıktığı mizaç; (insan dışındaki unsurlar için) insan vücuduna göre soğukluğu ziyade olan.

mizāc-ı basīṭ: Mizacın soğuk, sıcak, kuru ve ıslak niteliklerinden sadece biri oluşu, mizāc-ı müfred.

mizāc-ı evvel: Nesnenin müfred hālindeki ilk mizacı: "Mizāc-ı evvel o mizācdır ki ecsām-ı mürekkebeye ᶜanāṣır-ı erbaᶜadan terkīb olunduğu vaḳtte ᶜārıḍ olur." (132a)

mizāc-ı ġarīb: Vücutta ya da vücudun bir bölümünde tabii olan mizacın bir takım sebepler neticesinde cinsinin değişmesiyle yerine geçen yeni mizaç, mizāc-ı s̱ānī. Bkz. mizāc-ı muḫtelif.

mizāc-ı ġayr-i muḫtelif: Mizāc-ı aṣlīnin yerine geçmekle beraber kalıcı olmayan mizāc-ı s̱ānī: "Mizāc-ı s̱ānī eger mütemekkin olup mizāc-ı aṣlī gibi olur ise ona mizāc-ı muḫtelif derler. Ve eger mizāc-ı s̱ānī mütemekkin olmaz ise ona mizāc-ı ġayr-i muḫtelif derler." (114b)

mizāc-ı ġayr-i ṭabīᶜī: Yaratılıştaki ana mizacın değişmesiyle ortaya çıkan gayritabii mizaç.

mizāc-ı ḥaḳīḳī: Dört unsurun terkibinde ortaya çıkan baskın hılt.

mizāc-ı ḥārr: Vücutta dört unsur bir araya geldiğinde sıcaklığın (hararetin) diğer hıltlara baskın çıktığı mizaç

mizāc-ı ḳadīmi: Kişinin hasta olmadan önceki sıhhatli mizacı.

mizāc-ı ḳavī: Terkibinin birleşiklerinden vücudun doğal sıcaklığı ile yada haricī ateş ayrılması zor olan mizāc-ı s̱ānī: "Mizāc-ı ḳavī o mürekkebin mizācıdır ki eczālarının her birisi āḫer cüzᵓler ile mümtezic olup mütteḥid ola bir vechle ki bizim ḥarāret-i ġarīziyyemiz o cüzᵓleri biri birinden ᶜusret ile ayıra." (132a)

mizāc-ı muḫtelif: Büsbütün mizāc-ı aṣlīnin yerine geçerek kalıcı olan mizāc-ı s̱ānī: "Mizāc-ı s̱ānī eger mütemekkin olup mizāc-ı aṣlī gibi olur ise ona mizāc-ı muḫtelif

derler. Ve eger mizāc-ı s̱ānī mütemekkin olmaz ise ona mizāc-ı ġayr-i muḫtelif derler.” (114b)

mizāc-ı müves̱s̱aḳ: Macun cinsinden olup bu terkibin birleşiklerinden vücudun doğal sıcaklığı ile yada haricī ateş ile ayrılması zor olan mizāc-ı s̱ānīsi.

mizāc-ı raṭb: Vücutta dört unsur bir araya geldiğinde yaşlığın (rutubetin) diğer hıltlara baskın çıktığı mizaç

mizāc-ı rıḫv: Terkibinin birleşiklerinden vücudun doğal sıcaklığı ile veya haricī ateş ile ayrılması kolay olan mizāc-ı s̱ānīsi.

mizāc-ı s̱ānī: Nesnenin terkibe girdikten sonra aldığı mizacı: “Ve mizāc-ı s̱ānī o mizācdır ki mizāc-ı evvel ṣāḥiblerinin birkaçı terkīb olsa mecmūʿuna müfredāt-ı eczā mizācından mā-ʿadā mizāc ḥāṣıl olur, terkīb ḥasebiyle o ḥāṣıl olan mizāc mizāc-ı s̱ānī olur.” (132a) Bkz. mizāc-ı ġarīb, mizāc-ı muḫtelif

mizāc-ı ṭabīʿī: Yaratılışta olan ilk mizaç.

mizāc-ı yābis: Vücutta dört unsur bir araya geldiğinde kuruluğun (yübusetin) diğer hıltlara baskın çıktığı mizaç

mizāciyye: Mizaç, kalıcı vasıf.

mīzān: Terazi, terazi burcu.

miẕkār: Daima erkek doğuran dişi.

mizmār: Üflemeli bir çalgı. Bkz. mizmāru’r-rāʿī, lisān-ı mizmār, reʾs-i mizmār

mizmāru’r-rāʿī: Bkz. zemmāretü’r-rāʿī

mizved: Bkz. levleb

mū: Ayı rezenesi (Meum athamanticum)

muʿaccice: Tozlu dumanlı.

muʿāḍade: Zıddıyla hareket etmek.

muʿadd, muʿadde: Hazırlanmış, müheyyā.

muʿaddele: Düzenlenmiş.

muʿaddil: Dengeleyici: muʿaddilü’l-mizāc

muʿaddilāt: Dengeleyici ilaçlar, hıltların aşırı hāllerden normale getirenler.

muʿaddil-i nehār, muʿaddilü’n-nehār: Ekinoks çizgisi, gece ve gündüz eşitliği, ḫaṭṭ-ı istivā.

muʿādī: Düşman.

muʿādil: Denk, beraber.

muʿāfaṣaten: Birden, aniden.

muʿaffaṣ: Mazılı, mazı katılmış. maʿfūṣ. Bkz. ʿafṣ

muʿaffin, muʿaffine: Kokuşturucu.

muʿaffin: Uzva hayat veren ruhun mizac ve rutubetini bozan ilaç: “Muʿaffin devānın şānı budur ki ʿuḍva ṣāir ve rāciʿ olan rūḥun mizācını ifsād eder ve keẕālik ʿuḍvun ruṭūbetinin mizācını taḥlīl edip ifsād eder.” (137b), edviye-i muʿaffine.

muʾaḫḫar: Geri, arka, ense. Bkz. meʾāḫirīn

muʿaḳḳad, muʿaḳḳade: Düğümlü; pıhtılaşmış, yoğun kıvam bağlamış.

muᶜaḳḳaf, muᶜaḳḳafe: Eğik.

muᶜaḳḳafetü'r-reᵓs: Eğri başlı.

muᶜālecāt-ı cüzᵓiyye: Müfred olan, birleşik olmayan ilaçla tedavi.

muᶜālecāt-ı külliyye: Birleşik olan, birden çok nesnenin terkibiyle meydana getirilmiş ilaçla tedavi.

muᶜālece: İlaçla verme, tedavi.

muᶜālic: İlaç veren, doktor.

muᶜallaḳ: Asılı.

muᶜānāt: Sıkıntı çekmek, müḳāsāt.

muᶜānede, muᶜānedet: Farklılık; çekişme.

muᶜann: Sıkıntılı, zahmetli.

muᶜarraḍan: Enlemesine.

muᶜarrıḳ: Terletici; ter döktürücü ilaç.

muᶜarrıḳāt: Terletici devalar.

muᶜassel: Ballı.

muᵓātiye: İtaat edici, uyum hālinde olucu.

muᶜattaḳ: Eski, bekletilmiş: bevl-i muᶜattaḳ

muᶜattaḳ: Eski.

muᶜaṭṭal, muᶜaṭṭale: His ve hareket özelliğini yitirmiş; işlevsiz.

muᶜaṭṭar, muᶜaṭṭara: Güzel kokulu; muhtevesında güzel kokulu nesne olan.

muᶜaṭṭıs, muᶜaṭṭıs: Öksürtücü, aksırtıcı deva.

muᶜaṭṭış, muᶜaṭṭışe: Susatıcı; diyabet. Bkz. ẕiyānīṭis.

muᶜaṭṭışe: Zehirli bir yılan: "Ve efāᶜīden bir nevᶜ dahi muᶜaṭṭışe derler, onun ṭūlü bir şibr olur ve bedeni üzere ās̱ār-ı ṣufr olur, başı ṣaġīre ve boynu ġalīẓ olur ve kuyruğu ince olur, meşy vaḳtinde kuyruğunu yukarı kaldırır, ledġ ettiği kimseye iltihāb-ı şedīd ve ᶜaṭaş ᶜārıḍ olur ve dāimā şürb eder lākin meşrūbu bevl olup ḫārice çıkmaz ve ᶜaṭaşı sākin olmaz belki baṭnı müntefiḫ olur ve şişer baᶜdehu helāk olur." (48a)

muᶜāvede: Tekrar; tekrarlamak.

muᶜāvıḳ: Engel olan, geciktiren.

muᶜāvid: Tekrar edici; nüksedici.

muᶜavvel: Mutemet.

muᶜavvıḳ: Geciktirici.

muᶜaẓẓimāt: Büyütenler.

mubṣar: Gözle görülen.

mubṣarāt: Görülenler.

mūciᶜ: Acıtıcı, ıstırap verici, mūlim.

muḍāᶜaf, muḍāᶜıf: Katlanmış, iki kat.

muḍaᶜᶜaf: İkiye katlanıcı.

muḍāġ: Sakızlanmış, sakız kıvamında olan.

muḍallaᶜ, muḍallaᶜa: Çizgili.

muḍallaᶜ: Çokgen.

muḍāmm: İlave edilmiş, katılmış.

muḍammer: İncelmiş.

muḍarrebe: Seccade halısı: "Ve مُضَرَّبَةٌ [muḍarrabet] şol nihālīye derler ki üzerinde namāz kılınır. Ve نَجَّادٌ [neccād] nūnla ve cīmle ve dāl-ı mühmele ile nihālīyi işleyene derler. Vankulu. Bundan ẓāhir olur ki Türkī lisānında "hali" dediklerinin ve küçük

minderin Anadolu'da "nehli" dediklerinin aslı "nihālī" imiş, taḥrīf etmişlerdir." (475b)

muḍarris: Diş kamaştırıcı.

muḍarrisāt: Diş kamaştıran şeyler.

muḍayyaḳ: Daralmış, dar.

muḍayyıḳ, muḍayyıḳa: Darlaştıran, daraltan.

muḍayyıḳāt: Darlaştıranlar.

muddaḫan, muddaḫane: Dumanlı, isli.

mūdeᶜa: Tevdi edilmiş olan, konmuş olan.

mūḍıḥa: Başta derinin yarılmasıyla kafatasının görüldüğü yarılma: "Mūḍıḥa o şeccedir ki deri ve laḥm munḳaṭıᶜ olup kemik ẓāhir olur." (244a)

muḍırr, muḍırra: Zararlı, aykırı, muḫālif.

muḍīʾ: Işık saçan.

muḍī: Ziyalı, ışıklı.

muḍᶜif: Zafiyet verici; zayıf düşürücü.

muᶜḍil, muᶜḍıle: Sıkıntılı, zor: esḳām-ı muᶜḍıle, dāʾ-i muᶜḍil

muḍṭacaᶜ: Yatılan yer.

muḍṭacıᶜ: Yatan.

muḍṭacıᶜan: Yatarak.

muḍṭarr, muḍṭarre: Mecbur; muhtaç.

mūġālī: Köstebek, ḳalā (Talpidae): "Mūġālī dedikleri, gelinciğe müşābih bir ḥayvāndır." (142a)

muġallaẓ, muġallaẓa: Kalın kıvama gelmiş, kalınlaşmış.

muġallıẓ: Mülaṭṭıf karakterli ilaçların aksine soğutucu (müberrid) karakteri ile uzvun rutubetini donduran veya koyulaştıran ilaç: "Muġallıẓ, mülaṭṭıfın ḍıddı üzere olur ve şānı budur ki o muġallıẓ devā ruṭūbetin ḳıvāmın ġalīẓ eder." (138a)

muġammaḍa: Yumulu.

muġammāt: Kapağı sıvanıp kapatılan tencerede pişen yemekler: "Muġammāt" o ṭaᶜāmdır ki kapağı sıvanan ḳıdr içinde ṭabḫ olunur." (423b)

muġarbel: Elekten geçirilen.

mūġārnītā: Zehirli bir örümcek: "Onun ismi mūġārnītādır ve o ᶜālim dedi ki onun lesᶜasından vecaᶜ-ı şedīd ve ḥumret ve ḥabs-i bevl ᶜārıḍ olur." (542a)

muġarraḳ: Suya kanmış, iyice ıslanmış.

muġarrī, muġarriye: Yapışkan ve kuru olmak sıfatıyla vücutta kanalların ağızlarına yapışıp akıntıları akışından men eden ilaç: "Muġarrī o devādır ki yābis olur ve onda lüzūcetli bir ruṭūbet-i yesīre olur ve o devā lüzūceti ve ruṭūbeti ḥasebiyle mecārīnin ağızlarına mülteṣıḳ olup sāili seyelāndan menᶜ [eder.] Ve her devā ki onda lüzūcet ve seyelān ve izlāḳ ola, o devāda nār ᶜamel eylese o devā muġarrī olur ve sādde ve ḥābis olur." (138a) Bkz. tağriye

muġāṣ: Yaban narı (Litsea sebifera) kökü. Bkz. rummān-ı berrī

muġās̱-ı Hindī: Bkz. kilz

muġas̱s̱ī: Mideyi bulandırıcı.

muġaşşāt: Kaplanma, örtülme.

muġaşşī: Örten, kaplayan.

muġāyir: Muhalif, aykırı, mübāyin.

muġazziretü'l-leben: Sütü çoğaltıcı.

muġḍıbe: Öfkelendirici.

muġlā: Kaynamış, kaynayan.

muġnī: İhtiyaç duymayıcı; faydalı.

muġtelimāt: Şehvetli kadınlar: "Muġtelimāt" cimāᶜa ḥarīṣ olan ᶜavretler." (443b)

muġteref: Avuçlanmış.

muḫabbaṣ: Tadı ḫabīṣ helvası gibi olan.

muḥabbeb: Taneli.

muḥabbeben: Hap şeklinde.

muḫaḍḍar: Yeşil renge dönmüş.

muḥaddeb, muḥaddebe: Yumru, tümsek şeklinde.

muḫadded: Keskin, sivri.

muḫaddir, muḫaddire: Uyuşturucu; uzvu soğutucu (müberrid) özelliğiyle uyuşturan ilaç: "Muḫaddir o devādır ki onun ṭabīᶜatı bārid olur ve bürūdeti bir ḥadde ulaşır ki onun ᶜuḍvu tebrīdinden ḥiss ve ḥareket ḳuvvetlerini o ᶜuḍva ḥāmil olan ervāḥın ḳıvām-ı cevherini taġlīẓ ve teks̱īf eder ve mizācını tebrīd ve ᶜuḍvun dahi mizācını tebrīd eder, pes ervāḥ o ᶜuḍvda cereyān eylemez ve cereyān eylese dahi o ᶜuḍv cereyān eden ervāḥın ḥāmil olduğu ḥiss ve ḥareket ḳuvvetlerini ḳabūl eylemez, afyūn ve benc mis̱lli devālar devā-i muḫaddirdir." (138a)

muḫaddirāt: Azayı uyuşturan ilaçlar.

muḫaḍḫaḍ: Çalkalanmış, karıştırılmış.

muḥaḳḳarāt: İğrenç şeyler.

muḥākke: Sürtme, ovuşturma.

muḥakkik: Keskinliği ve ısıtıcı keyfiyyeti ile yakıcı ve batıcı hıltları uzvu yaralamadan gözeneklere çeken ilaç: "Muḥakkik devānın şānı budur ki o devā ḥiddeti ve tesḫīni ḥasebiyle lez̠ᶜ ve ḥakk edici ḫılṭı mesāmmāta cez̠b eder lākin o devāda ᶜuḍvu taḳrīḥ edecek ḳuvvet olmaz." (137b)

muḫālaṭa: Karışma, ihtilat, mümāzece.

muḫāliṭ, muḫāliṭa: Karışmış; hezeyanlı konuşan, mühez̠z̠ī.

muḫallā: Serbest hareket eden.

muḫallaṣ, muḫallaṣa: Bkz. sūṭayrā

muḫallaṣa: Bkz. sūṭayrā

muḫallel, muḫallele: Sirkelenmiş olan, sirkeli.

muḥallil, muḥallile: Isıtıcı (müsaḫḫin) karakteri ile buharlaştırarak hıltı parçalara ayırarak vücuttan çıkaran deva, resolutif: "Muḥallil o devādır ki onun şānı aḫlāṭın eczāsını tebḫīr edip ayırmak olur bu vechle ki devā-i muḥallil ḫılṭı müştebik ve müctemiᶜ olduğu maḥallde tebḫīr

edip bedenden iẖrāc eder ḥattā o muḥallil ḥarāretinin ḳuvveti ḥasebiyle ve fiᶜlinin devāmı ile o ẖılṭı cemīᶜan ifnā eder, cünd-i bīdester gibi." (137a) Bkz. taḥlīl

muẖalliṣ: Halas edici, kurtarıcı.

muḥammā: Kızgın, ateşli.

muḥammaḍ, muḥammaḍa: Ekşiltilmiş.

muḥammaḍaten: Ekşili nesnelerle.

muḥammaṣ: Kavrulmuş: bezr-i fencengüşt-i muḥammaṣ

muẖammer: Mayalanmış.

muḥammere: Kızarmış.

muẖammeren: Mayalanmış hālde.

muẖammese: Beş katmanlı, şerefeli.

muḥammir: Tesir ettiği organı aşırı ısıtarak oradaki kanı dışarı çeken ilaç: Muḥammir devānın şānı budur ki o devā mülāḳī olduğu ᶜuḍvu tesẖīn-i şedīd ile tesẖīn eder, ḳuvvet-i tesẖīn ile demi ẓāhire cez̠b eder, ẖardal ve incir ve fūz̠enec edviye-i muḥammiredendir, bunların fiᶜli keyyin fiᶜline muḳārib olur." (137b)

muẖammize: Bkz. aḍmide-i muẖammize

muẖanneṡ: Kadın mizaçlı erkek.

muḥanẓal: İçinde ḥanẓal (Citrullus colocyntis) olan.

muẖarbaḳ: İçinde ẖarbaḳ-ı ebyaḍ veya ẖarbaḳ-ı esved olan.

muḥarrem: Kesin yasak olan.

muḥarrer, muḥarrere: Yazılı.

muḥarrik, muḥarrike: Hareket ettiren.

muẖarriḳa: Yırtıcı.

muḥassenāt: Güzellikler.

muẖaṣṣıb: Semirten.

muḥaṣṣıf: Şiddetli.

muḥassin, muḥassine: Güzelleştirici.

muẖas̱s̱ir, muẖas̱s̱ire: Koyulaştırıcı.

muẖaşşin: Isıtıcı (müsaẖẖin) karakteri ile bedende uzvun parçaları arasında yükseklik ve alçaklık farkları meydana getiren ilaç: "Muẖaşşin devānın şānı budur ki ᶜuḍvun saṭḥının eczālarını muẖtelif kılar, o eczāların baᶜḍısı fevḳe ve baᶜḍı āẖeri taḥta māil olur." (137a) Bkz. taẖşīn, ẖuşūnet

muẖāṭ: Sümük.

muẖāṭī, muẖāṭıyye: Sümüksü.

muḥāvele: Yönelmek, başlamak, ḳaṣd.

muẖavviṭāt: Balıkla ilgili olarak tertip edilen ilaçlar: "Muẖavviṭāt" semek için istiᶜmāl olunan edviyedir." (277b)

muẖayyaṭ: Dikilen nesne.

muẖayyir: Tercih hakkı olan.

muḥāẕāt: Karşı taraflar, hizalar.

muḥāẕī: Karşı tarafta olan, mukabil, müvāzī.

muḥbile: Gebe bırakan, hamileliği sağlayan: edviye-i muḥbile

muẖḍarr, muẖḍarre: Yeşile dönmüş.

muḥdes̱: Yeni; sonradan gelenler, müteʾaḫḫir.

muḥdes̱ūn: Çok eski olmayan kimseler, sonradan gelenler, müteʾaḫḫirīn.

muḫḫ: Kemik iliği: "Ve o ʿaẓm ki bedenin ona iḥtiyācı diʿāme olmak için olduğu gibi ḥareket için dahi muḥtāc ola, miḳdār-ı tecvīfi ziyāde ve hem tecvīf-i vāḥid olup tecvīf vasaṭta olur onun için ki tecvīfi minvāl-i muḥarrer üzere olan ʿaẓmın ġıdāsı müteferriḳ olmayıp vasaṭta olan tecvīf mevṣūf-ı mez̠kūrda müctemiʿ olup ḥaşvi mes̱ābesinde olur ve o ḥaşve muḫḫ tesmiye olunur, lisān-ı Türkī üzere ilik derler." (11a); yumurta sarısı, beyin. Bkz. miḫāḫ

muḫḫ-ı beyḍ: Yumurta sarısı.

muḫḫ-ı dimāġ: Beyin.

muḥibb: Düşkün, sevici.

muḥīl: Değiştirici.

mūhin: Gevşetici.

muḫīṣ: Vücuda az sürülen ilaç: "Kalīlen sürülecek ve bulaştırılacak nesneler muḫīṣ derler; muḫīṣ ile leṭūḫ müteḳāribü'l-maʿnā olur." (294b) Bkz. leṭūḫ

muḫīṣāt: Vücuda az sürülen ilaçlar. Bkz leṭūḫāt

mūḥiş, mūḥişe: Sıkıntı verici.

muḥīṭ, muḥīṭa: Saran, kuşatan, içine alıcı, muṭīf, ḥāffe.

muḥkem, muḥkeme: Sağlam, metīn.

muḥmā, muḥmāt: Ateşte kızdırılmış.

muḥmī: Yakıcı.

muḥraḳ, muḥraḳa: Yakılmış.

muḥrıḳ, muḥrıḳa: Isıtıcı (müsaḫḫin) karakteri ile bedende hıltların ve uzuvların latif olan kısmını yoğun olan kısmından ayırıp latif olan kısmını gözeneklerden dışarı atan, yoğun kısmını çökelterek külleştiren ilaç: "Muḥrıḳ devānın şānı budur ki o devā aḫlāṭın ve aʿḍānın laṭīfini taḥlīl eder ve kes̱īfi ve remādiyyeti bāḳī kalır, eferbiyūn mis̱li devālar devā-i muḥrik olur"; "Muḥrıḳ devā, ḫılṭı ʿunf ile taḥlīl eder ve ḫılṭın laṭīfini kes̱īfinden ayırıp taṣʿīd eder ve kes̱īfini tersīb edip termīd eder yaʿnī laṭīfi ṣuʿūd edip mesāmmāttan ḫurūc eder ve remādiyyeti bāḳī kalır ve ona iḥrāḳ tesmiye olunur." (137b) Bkz. iḥrāḳ, ḥummā-ı muḥrıḳa

muḥrıḳa: Bkz. ḥumma-ı muḥrıḳa

muḫric: Çıkartıcı.

muḥrize: Korunak.

muḫs̱ir: Koyu.

muḥṭaḍır: Ölmekte olan.

muḥtaḍır: Ölüme yakın olan.

muḫṭaʾe: Yaratılışta mizacı sağlıklıyken tedaviden kaynaklanan hatayla bozularak vücudu daimī kötü mizaca dönüşen insan: "Ammā muḫṭaʾe o ebdāndır ki onun cibillī ve ḫalḳī mizācı fāḍıla olur lākin bir vaḳtte emzice-i rediyyeyi iktisāb eder tedbīrde ṭūl-i müddet ḫaṭā olmak ḥasebiyle, o mizāc-ı redī onda

mütemekkin ve müstaḳırr olur." (109a)

muḫtār, muḫtāre: Tercih edilen.

muḥtebes, muḥtebese: Tutulmuş, hapsolmuş, muḥteḳan.

muḥtecim: Hacamat yapılan kimse.

muḫtedd, muḫtedde: Keskinleşmiş, keskin.

muḥtefer: Oyulmuş, kazınmış.

muḫtefī, muḫtefiye: Gizli, gizlenmiş.

muḥteḳan, muḥteḳane: Saklanmış hapsolmuş, maḥbūs, muḥtebes.

muḥteḳın, muḥteḳıne: Gizlenic, muḥtebes; toplanmış, müctemiᶜ.

muḫtelifü'l-eczā: Heterojen.

muḥtelim: Düşte sperm boşaltan.

muḫteliṭ, muḫteliṭe: Karışmış, mümtezic.

muḫtell, muḫtelle: Karışık, sıkıntılı, müşevveş.

muḥtemelāt: Vajen veya anüste kullanılan fitiller.

muḥtemile: Taşıyıcı, yüklenici.

muḥtemm: Önemsenip kaygısına düşülen, gerekli.

muḫtenıḳ, muḫtenıḳa: Boğulmuş olan.

muḫtenıḳa: Bkz. muḫtenıḳatu'r-raḥim

muḫtenıḳatu'r-raḥim: Vajina duvarı karşılıklı yapışmış olan.

muḫteraᶜ: İcat.

muḥteriḳ, muḥteriḳa: Yanıcı: ṣafrā-yı muḥteriḳa, ruṭūbet-i muḥteriḳa, sevdā-i muḥteriḳa

muḥvic: Muhtaç.

muᶜīd, muᶜīde: Geri getiren.

muᶜiddāt: Hazırlayıcı unsurlar.

muᶜīn: Yardımcı, ẓahīr.

mūḳ: Canthus, göz pınarı, māḳ.

muḳaᶜᶜar: İçe oyuk.

muḳabbıḍ: Büzüştürüp sıkan.

muḳabbibe: Kubbeli.

muḳābile: Karşı.

muḳᶜad: Kötürüm olan, oturak, müzmin.

muḳᶜad: Oturak, yatalak.

muḳadded, muḳaddede: Kuru, kurutulmuş.

muḳaddem: Ön; önce.

muḳaddemā: Daha önce.

muḳaddem-i dimāġ: Beynin ön kısmı.

mūḳade: Yakılmış.

muḳaffel: Kilitli.

muḳallil: Azaltıcı.

muḳallilāt: Azaltan şeyler.

muḳanṭarāt: Ufka paralel alçaklık daireleri: "Ve dāire-i ufḳun müvāzīsinde mefrūḍ olan devāir-i ṣıġāra muḳanṭarāt derler." (41b)

muḳārenet: Beraberlik, yan yana olma.

muḳārīb: Yaklaşıcı, müdānī.

muḳārin: Beraber, birlikte olan.

muḳarraṣan: Makasla kesilerek.

muḳarrene: Boynuzlu yılan, zehirli engerek: "Ve efāᶜīden baᶜḍıdır efᶜī-i muḳarrene. O efᶜīnin ṭūlü

bir ẕirāᶜdan iki ẕirāᶜa varınca ḳadar olur ve başında iki nütūᵓ yaᶜnī boynuz gibi yumru nesneler olur ve levni reml yaᶜnī ḳum levninde olur ve ẓahrı ve baṭnı üzere fülūs gibi pullar olur ve arḍ üzere lüs̱ūḳu olur yaᶜnī fesād ve yaşlığı olur." (48a); "O ḥayye-i muḳarrene dahi ṣamm cinsindendir, onun ṭūlü bir ẕirāᶜdan iki ẕirāᶜa varınca ḳadar olur ve reᵓsinde boynuzlar gibi iki nütūᵓ ollur, bedeninin levni rimāl levninde olur ve baṭnı fülūs-ı yābise vü ṣulbe gibi olur ve arḍ üzere ᶜalā-baṭnihi meşyinden keşīş ve ṣarīri olur ve onun esnānı müsteviye ve ġayr-i muᶜvecce olur ve onun meᵓvāsı eks̱er-i ḥālde mevāḍiᶜ-i remliyyede olur." (536b)

muḳarrer: Kesin; ifade edilmiş.

muḳarriḥ, muḳarriḥa: Ciltte mevcut olan sıvıları çözüp yok ederek zararlı kötü maddeleri cilde çekip yara oluşumuna yol açan ilaçlar: "Muḳarriḥ devānın şānı budur ki o muḳarriḥ devā eczā-i cildin aralıklarında mevcūd olan ruṭūbetleri taḥlīl edip ifnā eder ve mevādd-ı rediyyeyi bedenden cilde ceẕb eder ve mecẕūb olan mevādd ᶜuḍvda ḳurḥa iḥdās̱ eder ve belādur mis̱lli devālar devā-i muḳarriḥtir." (137b)

muḳāsāt: Sıkıntı; ıstırap duymak.

muḳaşşer: Kabuğu soyulmuş.

muḳaşşir: Bkz. ḳāşır

muḳaṭṭaᶜ: Kesilmiş, parçalara ayrılmış.

muḳaṭṭar: Damıtma sonucu ortaya çıkan öz.

muḳaṭṭıᶜ: Isıtıcı (müsaḫḫin) karakteri ile bedende uzva yapışan hıltı yapıştığı yerle arasına girerek uzaklaştıran ilaç: "Muḳaṭṭıᶜ devānın şānı budur ki bir ᶜuḍva mültezik olup yapışan ḫıṭ-ı lezicin saṭḥı ile yapıştığı ᶜuḍvun arasını devā faṣl eder ve leṭāfeti ḥasebiyle arasına girer, o ᶜuḍvu ḫılṭ-ı lezicden ᶜārī ve berī eder ve o ḫılṭ-ı lezicde devā-i muḳaṭṭıᶜ bi'l-fiᶜl suṭūḥ-ı mütebāyine iḥdās̱ edip teşebbüs̱ ve taᶜalluḳ eylediği mevḍiᶜden o ḫılṭ-ı lezicin ḫurūcunu teshīl eder, mis̱āli ḫardal ve sikencebīn olur." Bkz. taḳṭīᶜ

muḳāvim: Karşı koyan; dirençli; panzehir.

muḳavves: Kavisli, yay gibi.

muḳavvī: Kuvvetlendirici; uzvun kıvam ve mizacını mutedil kılarak uzvu bozulmadan ve hastalıktan koruyan ilaç: "Muḳavvī devānın şānı budur ki o devā ᶜuḍvun ḳıvāmını ve mizācını taᶜdīl eyler ve ᶜuḍv iᶜtidāl-i mizāc ḥasebiyle vārid olan fuḍūl ve āfātı ḳabūlden imtināᶜ eder." (138a)

muḳıll: Yüksek, mürtefiᶜ.

mūḳıẓ: Uykudan uyanan, münebbih.

muḳl: Devm ağacı (Hyphaene thebacia) meyvesi, muḳl-i Mekkī. Bkz. muḳl-i Yehūd

muḳle: Göz öz çukuru, meḥācir-i ᶜayn, orbita.

muḳletān: İki göz çukuru: "Muḳletān yaᶜnī ṭabaḳāttan mürekkeb gözün bunduḳa misālinde olan ḥadeḳası" (17a) Bkz. muḳle

muḳl-i azraḳ: Bkz. muḳl-i Yehūd

muḳl-i Hindī: Bkz. muḳl-i Yehūd

muḳl-i Mekkī: Devm ağacı (Hyphaene thebacia) meyvesi.

muḳl-i Yehūd, muḳlu'l-Yehūd: Guggul ağacı (Commiphora mukul) reçinesi, kevr, muḳl-i azraḳ, muḳl-i Hindī

muḳlīᶜa: Kalıcı olan humma.

muḳteḍā: Gerekli olan; gereği.

muḳteṣır: Sınırlanmış olan.

mūḳūlūn: Bkz. yebrūḥ

mūlī: Sedef otu, mīᶜānūrāᶜyūn (Ruta montana) Bkz. sezāb

mūlī: Yalancı hamilelik, recā, reḥā, ḥabel-i kāzib, bād-ı dürūġīn, pseudocyesis: "Recā" cīm iledir. O ḥāleti olan merxe veled ümīd etmekle o ᶜillete recā tesmiye olundu. Amā Rāzī der ki cīm ile değildir belki ḥā-i mühmele ile "reḥā"dır. "Reḥā" değirmen maᶜnāsınadır, bu ᶜilleti olan kimse değirmen taşı gibi müstedīr ḳıṭᶜa-i laḥm tevlīd etmekle "reḥā" tesmiye olundu ḥattā bu ᶜillete "mūlī" tesmiye olunur ve "mūlī" lüġat-i Yūnānīde değirmene derler." (435b).

mūlim, mūlime: Acı verici, mūciᶜ.

mulleyḫ: Yaprağı zeytin yaprağına benzer, sincan dikenini (Lycium arabicum) andıran bir bitki.

mūm: Bal arısı mumu: "Mūm-ı ṣāfī bal arısı evinin dīvārı ve cidārıdır, o evde bal arısı yumurtlayıp ferḫını iḫrāc eder ve ᶜaselini o evde maḫzūn eder." (193b)

mūm-ı esved: Kara mum, arı reçinesi, propolis: "Ve mūm-ı esved vesaḫ-ı kevāiri yaᶜnī kovanının vesaḫıdır." (193b)

mūm-ı reṣāṣī: Çiçek hastalığından bir tür, çocuk çiçeği: "Ve mūm-ı reṣāṣī bir nevᶜ cüderīdir ki vech ve ṣadr ve sāḳ ve ḳademde beṣre gibi ẓuhūr eder velākin ṣāḳ ve ḳademde olanlar mā-ᶜadādan ekser olur ve o mūm-ı reṣāṣī redīdir ve mādde-i rediyye ve ġalīẓaya delālet eder ve ġılẓati ḥasebiyle eṭrāfa mündefiᶜa olmaz." (477b)

mūmiyā, mūmiyāī: Yer mumu, kara sakız.

munaḳḳıle: Ağır kafatası kırığı: "Ve munaḳḳılede kemik kırıldığından mā-ᶜadā onun bir ḳıṭᶜası maḥallinden tahavvül edip ḫārice çıkar veyāḫūd ḫurde ḫurde olur." (244a)

munaᶜnaᶜ: Naneli.

munaṣṣaf: Yarısı kalıncaya kadar kaynatılmış üzüm suyu, ḫamr-ı maṭbūḫ. Bkz. ṭılā

munaṣṣıf: İkiye bölen, ayıran.

munaẓẓaf: Temizlenmiş olan.

munḍamm, munḍamme: Eklenmiş, ilave edilmiş, katılmış; kapanmış.

munfaṣıl, munfaṣıla: Ayrı, ayrılmış, munḳaṭıᶜ, müncerid.

munḫul: Un eleği. Bkz. menāḫil

munẖul-ı ṣafīḳ: Sık elek.

munẖur: Burun deliği**.** Bkz. menāẖir

munẖurān, munẖureyn: İki burun deliği.

munẖurī: Burna dair.

muᶜnī: Sıkıntı verici.

mūnis: Uygun, makul.

munḳaṭıᶜ, munḳaṭıᶜa: Kesilmiş, koparılmış, münḳalim, munfaṣıl.

munṣabb, munṣabbe: Dökülmüş.

munṣadıᶜ: Yarılmış olan.

munṣarif, munṣarife:Yönelici.

munṭabıḳ: Kapaklanıcı, kapanıcı.

muntaṣıb, muntaṣıbe: Dik; dikilmiş.

muntaẓıre: Beklenilen.

murabbaᶜ: Dörtgen.

muraḳḳaş: Alaca.

muraḳḳıḳ: İnceltici.

muraḳḳıḳāt: İncelticiler; yoğunluğu inceltici ilaçlar.

mūrasḳayūn: Bkz. rüteyvālāt

mūrasḳayūn: Bkz. ᶜucrūf

muraṭṭab, muraṭṭabe: Islak.

muraṭṭıb: İnsan vücudunda ıslatıcı karakteriyle müneffiẖ, ġassāl, müvessiẖu'l-ḳurūḥ, müzliḳ veya mümellis olan ilaç veya gıda; vücudu ıslatan uyku, hareketsizlik, sevinç gibi unsurlar. Bkz. 54a

muraṭṭıbāt: Muraṭṭıb devalar. Bkz. muraṭṭıb

mūrd-isferem: Yaban mersini (Myrtus communis): "İbn Māseveyh der ki o devā ās-ı berrīdir ve āẖer der ki ᶜafār-ı Rūmīdir" (194b) Bkz. ās

mūreflūn: Bir bitki.

mūr-ı serec, mūre-serecāt:. Bkz. mūr-ı sürẖ

mūr-ı sürẖ: Gözün iris tabakasında sarkma, iridoptosis, mūr-ı serec. Bkz. nemlī, ẕübābī.

mūrīsṭīṭas: Bir sütleğen (yetūᶜ) türü: "Ve yetūᶜun ziyāde ḳuvvetlisi āsa yaᶜnī mersin dedikleri nebāta benzeyen olur ve ona mūrīsṭīṭas tesmiye olunur." (184a)

mūriyūn: Abdüsselām otunun (Mandragora) bir türü.

murtāḍ: Egzersiz yapılan kimse.

murṭāḍīn: Egzersiz yapanlar.

mūsā: Ustura.

muᵓṣad: Kapanmış, çekilmiş.

muṣaddā: Paslı.

muṣaddiᶜ, muṣaddiᶜa: Başa ağrı veren, ağrıtıcı; baş ağrısına yol açan ilaç.

muṣaffef: Saf saf dizilmiş.

muṣaffir: Sarartıcı, sarıya boyayıcı.

muṣaġġır: Küçültücü.

muṣaḥḥaf, muṣaḥḥafe: Hatalı yazılmış.

muṣāḥib: Eşlik edici; dost.

muṣaᶜᶜıd: Yukarı çıkarılan.

muṣallib: Sağlamlaştırıcı.

muṣandele: Terkibinde sandal (Santalum sp.) olan.

muṣannefāt: Yazılan eserler, kitaplar.

muṣannefe: Yazılmış olan.

muṣannif: Kitabı yazan (İbn Sina)

muṣāriᶜayn: İki güreşçi.

muṣāriᶜīn: Güreşçiler.

muṣavvit, muṣavvite: Sesli, ses çıkaran.

muṣayḳal: Parlak, cilalı, mücellā.

mū-serec: Bkz. mūr-ı sürḫ

muṣferr, muṣferre: Sararmış.

muṣḥır: Düz ovada olan: belde-i muṣḥır

muṣḥiye: Açık, bulutsuz hava, küşāde.

mūṣıl: Ulaştıran.

muṣīb: İsabet eden, karşılaşan; isabetli olan.

mūsīḳār: Müzik ilmi: "Mūsīḳār berbaṭ ve sāir sāz ve ālāt-ı ġınānın ismidir. Mūsīḳī ṣınāᶜat-i ġınānın yaᶜnī sāzendelik ṣanᶜatının ismidir; o ṣınāᶜat bir ᶜilm-i riyāḍīdir ki onda naġamāt aḥvālinden baḥs̱ olunup naġamāt ne keyfiyyette teʾlīf ve terkīb olunduğu ve keyfiyyette ālet-i ġınā ḍarb ve naḳr olunduğu bilinir." (70a)

muṣlaḥ, muṣlaḥa: Uygun, ıslah edilmiş, mütehendim.

muṣlıḥ, muṣlıḥa: Islah edici.

muṣmet: İçi dolu.

muṣrān: Bağırsak.

muṣṭalaḥ: Bir terimle adlandırılmış; terim.

muşṭ: Metakarpusu oluşturan beş uzun kemik, el tarağı kemikleri, metakarpal kemikler.

muşṭ-ı ḳadem: Ayak tarağını (metatarsus) oluşturan beş kemik; ayak tarağı kemikleri, metatarsal kemikler.

muşṭ-ı keff: El tarağını (metacarpus) oluşturan beş kemik, el tarağı kemikleri, metakarpal kemikler.

muṭāᶜane: Karşılıklı savaşmak, mızraklaşmak.

muṭabbaḫ: Pişirilmiş.

muṭaccen, muṭaccene: Kiremit tavada pişirilen yemek: "”Ṭācin" ācürr-i kebīrdir; onun üzerinde şeyy olunan ṭaᶜāma muṭaccen derler." (347a)

mutaḍammın: İçerici.

mutaḍarrır, mutaḍarrıre: Zarar görücü.

muᶜtaḳ: Azat edilmiş, hür olmuş.

muṭāḳ: Güç yetirme.

muṭālebe: Arzulamak.

muṭallā: Sürülen.

mutasallıṭ: Tasallut edici.

muᶜtaṣar: Sıkılmış yoluyla elde edilen sıvı.

muᶜṭāt: Verilen.

muṭāvāᶜat: Uyum göstermek, itaat etmek.

muṭāviᶜ, muṭāviᶜa: Uygun, güç yetirir.

muṭāvil: Uzun.

muṭavvesen: Renklenmiş olarak.

muṭavvilāt: Uzatıcı olanlar.

muṭaycenāt: Tavada kızartılmış gıdalar.

muṭaycene: Tavada kızartılmış.

muṭayyeb, muṭayyebe: Hoş kokulu.

muṭayyeben: Hoş kokulu olarak.

muṭayyen: Ağzı çamurla sıvanıp kapanmış.

muṭayyib: Hoş koku veren, katan.

muṭayyibāt: Güzel koku veren nesneler.

muᶜteddün bih: Muteber, kıymete değer.

muᶜtedilü'l-ḳıvām: Kıvamı yerinde, orta.

muᶜtedilü'l-mizāc: Her cihetten dengeli mizaç.

muᶜteḳadun fīh: Kendisinde kanaat oluşmuş, inanılan şey.

muᶜteḳale: Bağlanmış.

muᶜtelif: Yem yiyici, yemlenici.

muᶜtemedün ᶜaleyh: Güvenilir, s̱iḳa.

muᶜtenaḳ: Boynuna sarılınan kimse.

muᶜteriḍ, muᶜteriḍa: İtiraz olunan; enine olan.

muᶜteriḍa-i ṣıġār: Bkz. ḥabbu'l-ḳarᶜ

muṭfā, muṭfāt: Söndürülmüş, ateşi kesilmiş.

muṭfiᵓe: Teskin edici.

muṭfiyāt: Ateşli iltihap ağrısını teskin eden ilaçlar.

muṭıll: Erişici, müşrif.

muᶜṭī: Verici.

muṭīf, muṭīfe: İhata eden, muḥīṭ.

muṭīḳ, muṭīḳa: Takat getirici, gücü yetirici.

muṭīr: Uçurucu, iletici.

Mutḳın: Sağlam, muhkem yapıcı Allah.

muṭlaḳ, muṭlaḳa: Daraltma yapılmadan olan: ḳavl-i muṭlaḳ, naẓar-ı muṭlaḳ

muṭlaḳan: Kesinlikle; sadece.

muṭlıḳ: Boşaltıcı.

muttaṣıl:, muttaṣıle: Bitişik.

muvāfıḳ: Uygun, elverişli.

muvaḥḥī: Süratle nüfuz edici, etkisini hemen gösterici.

muvāḳaᶜat: Cinsel birleşme, viḳāᶜ, cimāᶜ.

muvaḳḳad, muvaḳḳade: Yakılmış.

muvaḳḳar: İtibarlı.

muvāṣale: Uzatmak.

muvaṭṭaᵓ: Düz, müstevī

muᶜvecc, muᶜvecce: Eğri, eğrilmiş.

muᶜyā: Yorgun.

muᶜẓam: Çok, cüll.

muẓıll: Gölgeli.

mūẕī, mūẕiye: Acıtan, acı veren.

mūẕiyāt: Acı veren nesneler.

muẓlim, muẓlime: Karanlık; koyu siyah; iki kurşunun sürtünmesini andıran ses, bulanık ses, mükeddir.

mübāᶜade: Uzaklaşma.

mübāḍaᶜa: Cinsel temas kurmak

mübāderet: Girişmek, başlamak.

mübaḫḫir, mübaḫḫire: Buharlaşıcı, uçucu.

mübaḫḫirāt: Tütsü karakterinde devalar, tütsüler.

mübalġam: Balgamlı.

mübalġamūn: Mizacı balgamī olanlar.

mübāliġ: Yetişmiş, erişmiş.

mübāşere, mübāşeret: Girişme, başlama.

mübāṭaşe: İki kişinin birbiriyle sertçe çekişmesi.

mübāṭışeyn: Güreşçiler gibi birbirini tutup kavrayan iki kimse.

mübāyin: Muhalif, aykırı, muġāyir, ḍıdd, münāfī.

mübdiᵓ: Başlatan, var eden.

mübdiḳ: Yapıştırıcı.

müberhen: İspatlanmış, müdellel.

müberhime: Aynı noktaya kirpikleri ve kapakları oynatmadan bakan. Bkz. ᶜayn-ı müberhime

müberred: Soğutulmuş.

müberreden: Soğutularak.

müberriᵓ, müberriᵓe: İyileştirici.

müberrid: İnsan vücudunda soğutucu karakteriyle rādiᶜ, muġallıẓ, müfeccic veya muẖaddir olan ilaç veya gıda.

müberridāt: Müberrid devalar. Bkz. müberrid; aşırı hareket, aşırı hareketsizlik, aşırı yemek ve içmek gibi hareketler.

müberridiyyetü'r-ruᵓūs: Başları sivri.

müberriẖ: Ziyade, şiddetli, fena.

müberriz: Maharetli, ḥāẕıḳ.

müberrrez: Açık, dışarıda olan.

mübersime: Bkz. ᶜayn-ı müberhime

mübersimūn, mübersimīn: Plöresi hastaları. Bkz. bersām

mübevvil: Bkz. ḳāṣāṭīr

mübeyyaḍ: Beyazlanmış.

mübeyyin: Açık, ẓāhir.

mübezzer, mübezzere: Ebāzīr ile terbiye edilmiş.

mübezzereten: Yemeği veya devayı ebāzīr ile terbiye ederek. Bkz. ebāzīr

mübreᵓet: Yapılmış, maṣnūᶜa.

mübrem: İki parçadan mürekep.

mübtedeᵓe: Başlanmış olan.

mübtekir: Kızın bekāretini alan.

mübtelle: Islanmış.

mübṭiᵓ: Geciktirici.

mübṭiᵓāt: Geciktiriciler.

mübyaḍḍ: Beyazlaşmış.

mücāhedetü'ẓ-ẓıll: İnsanın kendi gölgesiyle kılıç veya mızrak oyunu oynaması.

mücaᶜᶜid: Saçı kıvrık hāle getirici.

mücaᶜᶜidāt: Saçı kıvrık hāle getirici ilaçlar.

mücāmaᶜat: Cinsel birleşme.

mücāmiᶜayn: Cinsel temasa giren iki kişi, mütecāmiᶜān.

mücānebet: Uzaklaşmak, sakınmak, tevaḳḳī.

mücānib: Yaklaşmış.

mücānis, mücānise: Benzeyici.

mücāveret: Yakında olmak, komşuluk.

mücāvir: Komşu.

mücāzefe: Delilsiz boş konuşma.

mücebbine: Peynir kıvamına hāline getiren.

mücebbir: Çıkık kemiği yerine oturtan.

müceddeden: Yeniden.

müceddir: Çiçek hastalığına yol açıcı.

müceffef, müceffefe: Kuru, kurutulmuş.

müceffif: Kurutucu özelliğiyle vücutta rutubetli unsurları çözüp kurutan ilaç: "Müceffif devā o devādır ki luṭf ve taḥlīli ḥasebiyle ruṭūbātı ifnā eder." (138a)

müceffifāt: Vücudu kurutan yemek, hareket, his gibi unsurlar.

mücellā: Parlak, cilalı, muṣayḳal.

mücellī: Cilalandırıcı, parlatıcı.

mücellil, mücellile: Örtücü, sātir.

mücemmidāt: Dondurucu devalar, sıvıyı yoğunlaştırıp katılaştıran devalar, muḥallilin aksi devalar.

mücennaḥ: Göğsü içine çekilmiş, öne doğru çıkmış omuzları etsiz, yanları çelimsiz, iki tarafa kanatları yayılmış hālde olan.

mücerreb, mücerrebe: Tecrübe edilmiş, denenmiş.

mücerrebūn: Tecrübeli kimseler.

mücerrib: Tecrübe eden.

mücerribūn: Tecrübe edenler.

müceşşī: Geğirtici.

müceşşiyāt: Geğirtici ilaçlar.

mücevviz: Uygun görücü, kabul edici.

mücezzaᶜ: Alacalı.

mücīz: Caiz görücü, uygun bulucu.

mücmaᶜun ᶜaleyh: Üzerinde ittifak edilen.

mücmel: Özet.

müctemiᶜ, müctemiᶜa: Toplanmış, müddeẖar.

müḍādd, müḍādde: Zıt, mübāyenet.

müḍāddāt: Zıt olanlar, muhalif olanlar.

müdāf, müdāfe: Bir nesneye su katıp ıslatılmış, meblūle.

müdāfaᶜa: Geri itmek, uzaklaştırmak.

müḍāġaṭa: Sıkıştırma, müzāḥame.

müdaġdiġa: Ürperti veren, tagrik eden.

müdāẖil: İç içe girmiş.

müdaḥrec: Yuvarlak, müstedīr.

müdānī: Yaklaşıcı, muḳārīb.

müdāvāt-ı muṭlaḳa: Yerleşmiş kötü mizacı değiştirmek için kötü mizacın cinsinin zıddıyla yapılan tedavi: "Sūᵓ-i mizāc müstaḥkem olur ve onun ᶜilācı ᶜale'l-ıṭlāḳ o mizācın ḍıddı ile olur yaᶜnī sūᵓ-i mizāc-ı ḥārr edviye-i bāride ile ve sūᵓ-i mizāc-ı bārid edviye-i ḥārre ile taᶜdīl olunur ve sūᵓ-i mizāc-ı raṭb ve sūᵓ-i mizāc-ı yābis dahi bu ḳıyās üzere yübūsetli edviye ve ruṭūbetli edviyeler ile taᶜdīl olunur ve buna müdāvāt-ı muṭlaḳa derler." (114b)

müḍāyaḳa: Daralma.

müddeᶜā: İleri sürülen söz, iddia.

müddeḫar: Depolanmış, müctemiᶜ.

müddet-i keṡīre: Uzun süre.

müddet-i mehl: Bekleme süresi.

müddetü'l-ḥayāt: Hayatları boyunca.

müdebber: İşlem görmüş.

müded: Müddetler.

müdellel: Delillendirilmiş, müberhen

müdemmiᶜ, müdemmiᶜa: Göz yaşartıcı.

müdennes: Kirli.

müderrec: Derece derece, azar azar.

müderrez: Derzlenmiş, dikişli.

müdevver, müdevvere: Değirmi, yuvarlak.

müdevver: Bkz. bārīṭūn

müdevveretü'l-baṭn: Yuvarlak karınlı.

müdġam: Dürülmüş.

müḍᶜīf: Zayıflatıcı.

müdirr, müdirre: Vücuttan ter, idrar, süt, hayız kanı gibi sıvı çıkartan ilaç.

müdirrāt: Vücuttan ter, idrar, süt, hayız kanı gibi sıvı çıkartan ilaçlar.

müḍmaḥill: Mahvolucu.

müdmece: Sağlam, sıkı.

müdmil, müdmile: Yarayı, çıbanı iyileştirici, iki uzuv parçası arasında sağlıksız sıvıyı kurutarak yoğunlaştıran ve bünyesindeki yapıştırıcılık özelliğiyle ayrı parçaları birleştiren ilaç: "Müdmil o devādır ki cirāḥatin ve ittiṣāli müteferriḳ olan ᶜuḍvun mütecāvirān olan iki saṭḥı arasında mevcūd olan ruṭūbet-i fāsideyi o devā [138b] kurutup tekṡīf eder ve ġıreviyyeti ḥasebiyle ve lüzūceti ile o iki saṭḥı biri birine ilṣāḳ edip yapıştırır, dem-i aḫaveyn ve ṣabır miṡlli devālar müdmil devā olurlar." (138a)

müdmilāt: Yarayı iyileştirici ilaçlar. Bkz. müdmil

müdrek: Kavranılan, duyulan, idrak edilen.

müdrike: Bkz. cümūd

müdrir: Akıtıcı, söktürücü.

müʾeddī, müʾeddiye: Sebep olucu.

müʾellef, müʾellefe: Oluşmuş, meydana gelmiş, mürekkeb.

müʾenneṡ: Dişi.

müfāceʾe: Aniden erişmek.

müfāceʾeten: Birden, aniden vuku bularak.

müfaḫḫam: İri.

müfāraḳat: Uzaklaşmak, ayrılmak, beynūnet; fark.

müfārıḳ, müfārıḳa: Ayrılıcı.

müfaṭṭıs: Yassı burunlu.

müfeccec: Ham olan.

müfecceceten: Aralarını ayırarak.

müfeccic: Soğutucu (müberrid) karakteri ile doğal vücut sıcaklığını ve gıdaların vücuta işlev görecek olan sıcaklığını iptal ederek hazmı engelleyen ilaç: Müfeccic o devā olur ki bürūdeti ḥasebiyle ḥarāret-i ġarīziyyenin ve keẕā-

lik ḥarāret-i ġarībiyyenin ġıdāda veyāḫūd mevādda olan fiᶜlleri-ni ibṭāl eder, o ḥarāretler ġıdā-yı tesḫīn edip haḍm edemezler ve keẕālik mevāddı tesḫīn edip inḍāc edemezler ḥattā ġıdā ġayr-i münhaḍım olduğu ḥāl üzere ka-lır ve mevādd ġayr-i naḍīc ka-lır." (138a)

müfeccir, müfeccire: Yara ya da şişlikteki sıvıyı akıtıcı.

müfeccir, müfeccire: Yarayı deşip irini çıkartan ilaç.

müfeccirāt: Yara ya da şişlikteki sıvıyı akıtıcı ilaçlar.

müfelfel: Kıvırcık, caᶜd.

müfennen: Siyahlı beyazlı.

müferṭaḥ: Yassı, düz, ᶜarīḍ.

müferṭaḥu'ş-şekl: Yassı şekilli.

müfeşşī: Dağıtıcı.

müfeşşiş: Dağıtıcı.

müfettet: Kırılmış, parçalanmış.

müfettiḥ, müfettiḥa: Isıtıcı (mü-saḫḫin) karakteri ile beden ka-nallarında bulunan maddeleri hareket ettirip çıkaran ve bu su-retle kanalları açık tutan ilaçlar: "Müfettiḥ devānın şānı budur ki menāfiẕ dāḫilinde ve tecvīfinde vāḳiᶜ olan mevāddı ve südde-leri taḥrīk edip iḫrāc eder ve o mecārī meftūḥaten bāḳī kalır. Ve müfettiḥin fiᶜli cālī devānın fiᶜlinden ḳavī olur, fuṭrāsāliyūn gibi." (137a)

müfettiḥāt: Süddeleri, tıkanmaları açıcı ilaçlar. Bkz. müfettiḥ

müfettiḳa: Kesici.

müfettit: Isıtıcı (müsaḫḫin) ve ay-rıştırıcı karakteri ile taşlaşmış hıltı parçalayıp küçük parçalara ayıran ilaç: "Müfettit devānın şānı budur ki o taḥaccür eyle-miş ḫılṭa müṣādif ve mülāḳī olsa o taş gibi olan ḫılṭı parçalar ve küçük küçük eczālar eder ve raḍḍ olmuş gibi olur, ḥaṣātı yaᶜnī külāda ve meṡānede ḥādiṡ olan taşları ḥacerü'l-yehūdī tesmiye olunan devā miṡllilerinin teftīt eylediği gibi." (137b)

müfettit: Küçük parçalı kemik ya da kıkırdak kırığı: "Eger tefer-ruḳ-ı ittiṣāl ᶜaẓmda olup ᶜaẓm iki pāre olduysa yāḫūd ᶜaẓmın pāre-leri ve cüzᵓ-i münkesirleri büyük büyük cüzᵓler olur ise ona yaᶜnī o vechle olan teferruḳ-ı ittisāle kāsir derler. Eger ᶜaẓmın pāreleri ve cüzᵓleri ṣıġār ise ona müfettit derler. Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜaẓ-mın ṭūlünde vāḳiᶜ olur ise ona ṣādiᶜ derler." (32a) Bkz. kāsir, ṣādiᶜ.

müfevvaḍ: Bırakılmış.

müfevve: Füvve (Rubia tinctorum) ile karıştırılmış olan.

müfīd, müfīde: Faydalı, nāfiᶜ.

müfreke: Ovulmuş.

müfrez: Diğerlerinden ayrılan.

müfrid: Çok az olan.

müfriḫ: Yavrusu, civcivi olan ta-vuk, kuş.

müfriṭ, müfriṭa: Aşırı çok.

müftaḍḍa: Bekāreti alınmış olan kadın.

müfterıḳ, müfterıḳa: Ayrılan, ayrılıcı.

müfteriş: Döşenmiş, yayılmış, münbasıṭ.

müfteṣıd: Damarından kan alınan.

müftir, müftire: Gevşetici; ılık.

müftiren, müftireten: Ilık olarak.

mühendem: Mütenasip, yaraşıklı, endamlı; bağlanıp tek parça olmuş: "Mühendem" "hendām"-dan ism-i mefᶜūldür, "hendām" "endām"dan muᶜarrebdir, "hindās" ve "hindāz" "endāze"den muᶜarreb olduğu gibi." (396b)

müherrā, müherrāt: Pişmiş.

müherriᵓen: Şiddetli, şedīden

mühevvesīn: Deliler.

müheyyā: Elverişli, hazır, muᶜadd.

müheyyed: Islah edilmiş.

müheyyic: Harekete geçirici, muḥarrik: müheyyic-i bāh

müheẕẕī: Hezeyan edici, muḫāliṭ.

mühezzil, mühezzile: Zayıflatıcı; zayıflatıcı ilaç.

mühlik, mühlike: Öldürücü.

mühr: Tay.

mührān: Taylar, kulunlar.

mühtemm bi'l-umūr: İşlerine ihtimam gösteren.

mühūd: Beşikler. Bkz. mehd

mükāfaḥa: Karşı karşıya gelmek.

müḳāsāt: Sıkıntı çekmek, muᶜānāt.

mükebbeb: Kebap yapılmış.

mükebbebāt: Kebaplar.

mükedder: Bulanık.

mükeffer: Örtülmüş.

mükeffere: Terkibinde kāfur (Cinnamomum camphora) olan.

mükellele: Bir yılan türü: "Efᶜīnin bir nevᶜi vardır ki ona mükellele derler, o nevᶜin başında iklīl gibi bir nesne vardır, bilād-ı Türk'te keẟīr olur; uzunluğu iki şibrden üç şibre varınca ḳadar olur, levni sevāda māil olur ve gözleri ḥumrete māil olur ve başı ince ve ḥiddetli olur. O efᶜīnin cuḥruna yaᶜnī çukuruna ḳarīb olan her nesne muḥteriḳ olup yanar, o ḥucrun eṭrāfında nebāt bitmez ve kuşlar o çukura ḳarīb olmaz ve yol uğratmazlar, o ḥucra uğrayan kuş meyyiten suḳūṭ eder. O ḥayyenin başarı her neye vāḳiᶜ olsa sāᶜatince ölür ve erir ṣadīd olur. Ve o ḥayyenin başarı iṣābetinden helāk olan meyyite ḳarīb olan ḥayvānlar dahi helāk olur. Ve feresi o efᶜī lezᶜ edip soksa sāᶜatince o feres ölür ve üzerinde rākib var ise o rākib dahi ölür. Ve başarı vāḳiᶜ olmayıp mücerred rumḥ ile rākib lems eyle[se] rākib ve feres ikisi dahi ölür." (48a)

mükelleletü'r-reᵓs: Başı taçlı.

mükelles: Isıtılıp üzerine su dökülmüş taş, yumurta vb. nesne.

mükerrib, mükerribe: Sıkıntı verici.

mükeẟẟef: Yoğun.

mükeẟẟif: Yoğunlaştırma özelliği olan ilaç.

mükeyyef: Niteliklenmiş, nitelik almış.

mükibb, mükibbe: Öne bükücü. Bkz. bāṭıḥ; dadanmak.

müknet: Güç, kudret.

mükreb: Yağlı.

mükteniz: Sık; sık etli ve semiz olan.

mülaḫḫaṣ: Özet.

mülaḫḫaṣan: Özet olarak.

mülāḳāt: Karşılaşma.

mülākeze: Birbirinin göğsüne yumrukla vurmak.

mülāḳī: Karşı karşıya gelmiş olan.

mülāmese: Dokunma.

mülāmis: Dokunucu, mümāss.

mülāṣıḳ: Yapışık, mülāzıḳ, muttaṣıl, müṣāḳıb.

mülaṭṭaḫ: Sürülmüş, sıvanmış.

mülaṭṭıf, mülaṭṭıfe: Hıltı, maddeyi bedenin tabii hararetiyle mutedil eden ilaç: "Mülaṭṭıf o devādır ki onun şānı ḫılṭın ḳıvāmını ḥarāret-i ġarīziyyesi ḥasebiyle muʿtedile eylemek olur, zūfā ve ḥāşā ve bābūnec gibi." (138a) Bkz. telṭīf

mülāviḫ: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

mülāyemet: Yumuşaklık, rıfḳ, luṭf.

mülāzıḳ: Yapışık, mülāṣıḳ.

müldene: Yumuşatılmış.

müleclec: Karıştırılmış.

mülevleb: Sürme mili, mirved: "[el-mulevveb] ṭīb sürülen nesne, mülaṭṭaḥ bi'ṭ-ṭīb maʿnāsına. Ve ammā مِرْوَدٌ [mirved]e yaʿnī sürme mīline مُلَوْلَبٌ [mulevleb] derler, مُلَوَّبٌ [mulevveb] demezler." Vankulu." (281a)

mülevveṡ: Kirlenmiş.

müleyyen: Yumuşamış olan.

müleyyin, müleyyine: Yumuşatıcı; yumuşatıcı deva.

müleẕẕiẕ: Lezzet verici.

mülezziz: Sıkı.

müleẕẕiẕāt: Lezzet verenler.

mülḥaḳ: Dahil olan, katılmış.

mülhib: Yakıcı, tutuşturucu.

müliḥḥ: Israrlı.

mülḳıḥīn: Erkeği dişiye aştırma işiyle meşgul olup dişiyi gebe kılan kimseler.

mülṣıḳ: Ayrılan parçaları yapıştırıcı.

mülteff, mülteffe: Dolanık, sarılmış; eğri büğrü.

mülteḥam: İç içe sokuşmuş.

mültehib, mültehibe: Ateşli, iltihaplı, müşteʿil.

mülteḥim, mülteḥime: İyileşici; etlenici; birleştirici.

mülteḥime: Konjonktiva tabakası. Bkz. ṭabaḳa-i mülteḥime

mülteʾim: Islah olucu.

mülteḳā: Kavuşma, birleşme yeri.

mülteḳam: Omurların birbirine kavuşma yeri.

mülteḳateyn: Bkz. ʿaḍaleteyi'ṣ-ṣudġ

mülteṣıḳ, mülteṣıḳa: Birleşmiş, yapışmış.

mültevī, mülteviye: Bükülücü, münfetil.

mültevit: Karışan, karışmış, yoğrulan.

mülteviyen: Bükülerek.

mültezic: Yapışık.

mülūḥat: Tuzluluk, māliḥiyyet.

mülūḫıyā, mülūḫıye: Bkz. ḫubbāzā, mülūkiye

mülūḫıya'ş-şecere: Bkz. ḫaṭmī

mülūkiye: Bkz. ḫubbāzā

mülzaḳ: Yapışık.

mülzice: Yapıştırıcı, bitiiştirici.

mülziḳ: Yapıştırıcı, ayrı alan parçaları birleştirici özelliği olan ilaç.

mümaġġaṣ: Sancılı.

mümāle: Sevkedilen, akıtılan.

mümallaḥ: Tuzlanmış.

mümānaᶜat: Karşı koymak, engellemek.

mümāreset: Çalışmak.

mümāṡil: Benzer, naẓīr.

mümāss, mümāsse: Temas edici, dokunan, mülāmis; temas.

mümāss: Temas, dokunma.

mümāzece, mümāzecet: Karışmak.

mümellaḥ: Tuzlanmış.

mümellek: Yumuşak yoğurulmuş.

mümelles, mümellese: Düz, düzlenmiş yer.

mümellis: Huşunetli, düz olmayan pürüzlü uzvu ıslatıcı (muraṭṭıb) özelliğiyle düzleştiren ilaç: "Mümellis devānın şānı budur ki ḫuşūnetli bir ᶜuḍvun saṭḥına o devā münbasıṭ olur ve o ᶜuḍvun saṭḥı ḫaşin iken o devānın seyelānı ḥasebiyle emles olur yaᶜnī o saṭḥın mütefāvit olan eczālarının tefāvütünü o münbasıṭ devā düzler ve müsteviye edip o saṭḥ emles olur." (138a)

mümessek: İçinde misk olan.

mümes̱s̱el: Temsil olunan.

mümes̱s̱il: Zodyak.

mümeşşī: Yürüyücü olan.

mümidd, mümidde: Uzayıcı, gergin olan: vecaᶜ-ı mümidd, riyāḥ-ı mümidde

mümᶜin: İlerlemiş.

mümrıḍ: Hasta edici.

mümrī: Hazm ettirici.

mümtāz: Ayrılmış olan, ayrılan.

mümtedd, mümtedde: Uzamış.

mümtelī, mümteliʾe: Dolu, doldurulmuş, maḥşüvv; tok.

mümteniᶜ: İmkānsız: mümteniᶜü'l-vücūd

mümtezic, mümtezice: Karışmış, iç içe girmiş, muḫteliṭ.

mümtezicāt: Karışımlar.

münaᶜᶜamen: Yumuşakça, nāᶜimen.

münᶜacin: Yoğurulan.

münaḍḍade: Düzenle dizilmiş.

münᶜadim, münᶜadime: Yok.

münaffiṭ: Kabarıcı; kabartıcı.

münāfī: Aykırı.

münāhaḍa: Harekete geçme.

münāḥaze: Çekişmek.

münāḳaḍa: Çelişki.

münāḳış: Münakaşa edici.

münᶜaḳid, münᶜaḳide: Koyulaşan, koyu kıvam bağlamış olan; şekil alan.

münaḳḳā: Ayıklanmış.

münaḳḳaḥ: Güzel, pak söz.

münaḳḳaş: İşlemeli, nakışlı, müzeyyen.

münaḳḳaṭ, münaḳḳaṭa: Noktalı.

münaḳḳıyāt: Temizleyici ilaçlar.

münaḳḳī: Temizleyici ilaç.

münāṣafeten: Yarı yarıya.

münᶜazile: Dışarı atılmış.

münbaᶜis̱en: Sıçramayla dökülerek.

münbasıṭ, münbasıṭa: Döşenmiş, yayılmış, müfteriş.

münbaṭıḫa: Yüz üstü uzanmış.

münbaṭıḫan: Yüz üstü uzanarak.

münbes̱ıḳ: Sıvısı aniden çıkmış olan.

münbes̱s̱, münbes̱s̱e: Dağılmış, münteşir.

münbetire: Kesilen, parçalanan, müteferriḳa.

münbitāt: Çıkartanlar, bitirenler (saç, et vs.)

münbitü'l-laḥm: Et oluşturucu ilaç, yara üzerindeki kanın mizacını mutedil hāle getirerek kanı ete dönüştüren ilaç: Münbitü'l-laḥm devānın şānı budur ki o devā cirāḥate vārid olan demin mizācını taᶜdīl eder ve tecfīfi ḥasebiyle o devā muᶜaddilü'l-mizāc olan demi ᶜaḳd edip demi laḥma iḥāle eder. (138b)

müncebir: Bütünleşici.

müncelī: Açık.

müncemid, müncemide: Donmuş; koyu hāle gelmiş.

müncerid, münceride: Ayrılmış, munfaṣıl; soyulmuş,

münceẕib, münceẕibe: Çekilmiş olan.

müncī: Kurtarıcı.

münciḥ: Müspet netice veren.

münḍaġıṭ, münḍaġıṭa: Sıkışıcı, sıkışmış.

mündefiᶜ, mündefiᶜa: Uzaklaştırılmış, def edilmiş, münḥafize.

mündefiᶜāt: Çıkarılıp atılanlar.

mündemil, mündemile: İyileşici (yara).

mündesse: Gizlenmiş.

münḍic: Olgunlaşmış, pişmiş; hıltı mutedil hararetiyle yakmadan ısıtarak çözen ilaçlar: "Münḍic devānın şānı budur ki o devā ḫılṭa nuḍc ifāde edip pişirir, zīrā münḍic devāda ḥarāret muᶜtedile olur, iᶜtidāl üzere ḫılṭı tesḫīn eder ve o devāda ḳuvve-i ḳābıḍa vard[ır], nuḍc olunca ḳadar ḫılṭı ḥabs eder, nuḍca mānīᶜ ḥareketten ḫılṭı menᶜ eder ve o devā ᶜunf ile ḫılṭı taḥlīl etmekle iḥrāḳ eylemez. (137b) Bkz. inḍāc, ḳuvvet-i münḍice.

münebbih, münebbihe: Uykudan uyanan, mūḳıẓ; uyarıcı.

müneffiḫ: Kullanıldığında rutubet edici (muraṭṭıb) özelliğiyle gaza yol açan ilaç: "Müneffiḫ o devādır ki onun cevherinde ruṭūbet-i ġalīẓa-i ġarībe olur, o devā

tenāvül olunup ḥārr-ı ġarīzī o devāda teʾs̱īr ve ʿamel eyledikte o ruṭūbet-i ġarībe sühūlet ile ḥall olmayıp riyāḥa istiḥāle eder ve bedende yel ḥādis̱ olur, lūbiyā yaʿnī böğrülce ġıdā-i müneffiḫ olur." (138a)

müneffiḫāt: Müneffiḫ karakterli ilaçlar. Bkz. müneffiḫ

müneffis̱: Göğüsten hıltları çıkarıcı.

müneffiṭ: Kabarcık yapan, kabarcıklı.

müneşşef: Suyu çekilmiş.

müneşşif: Su vb. nesneyi kendine çeken.

münevvim, münevvime: Uyku getirici.

münfaʿil, münfaʿile: Etkilenici, müteʾes̱s̱ir.

münfecir, münfecire: Boşanıcı, akıcı.

münfekk: Kopmuş, ayrılmış.

münfelıḳ: Yarılan.

münfelit: Kaçıp kurtulan.

münferice: Geniş açı.

münferik, münferike: Parçalanmış, ovulmuş.

münferiş, münferişe: Döşenmiş, yayılmış.

münfesiḫ, münfesiḫa: Ezilmiş.

münfesiḥ: Geniş.

münfetıḳ, münfetiḳa: Yarılmış, ayrılış.

münfetiḥ, münfetiḥa: Açılıcı; açık, küşāde.

münfetiḫ, münfetiḫa: Şişmiş, kabarmış.

münġamis: Suya dalan.

münġamiz, münġamize: Dürtülmüş, içeri doğru basılmış.

münġariz: Dalan, batan.

münġasil: Yıkanmış.

münḥadir, münḥadire: Aşağı inici, sarkıcı.

münḫafiḍ: Aşağı, alçak: "Münḫafiḍ, alçak ve "müşrif" ʿālī demektir. Baʿḍı kerre "müşrif" yerine "şāhiḳ" istiʿmāl olunur, şāhiḳ ve müşrif bir maʿnāya olur." (68b)

münḥafize: Yerinden fırlayarak çıkıcı, mündefiʿa.

münḫaliʿ, münḫaliʿa: Yerinden kopan, çıkan.

münḥalib: Sızmış olan.

münḥall, münḥalle: Açık; çözülücü; yok olucu.

münḥarif, münḥarife: Sapan, ayrılan.

münḥarifü'l-mizāc: Mizacı bozulmuş.

münḫarik, münḫariḳa: Yırtılan.

münḫariṭ: Dizilici.

münḥaṭṭa: İnmiş, azalmış.

münḥāz: Ayrı, müstakil, kendi başına.

münhebiṭa: Azalıcı, zayıflayıcı.

münheşim: Bölünen, parçalanıcı.

münhik: Mecalsiz bırakıcı.

münʿiş: Harekete geçirici.

münʿişāt: Harekete geçirici ilaçlar, tedirler.

münᶜiẓāt: Penisi sertleştirici olanlar.

münḳād, münḳāde: İtaat edici, miṭvāᶜ.

münḳaḍḍa: Bozulmuş. Bkz. kevākib-i münḳaḍḍa

münḳaḍī, münḳaḍiye: Bertaraf edilen, yok olan.

münḳaliᶜ, münḳaliᶜa: Giderilen, koparılan, çıkarılan, mündefiᶜ.

münḳalim: Kesilmiş, koparılmış, munḳaṭıᶜ.

münḳaris: Nikrisli, gut hastası.

münḳarisīn: Gut hastaları.

münḳaṣıf: Kırılmış.

münḳasım, münḳasıme: Bölünücü, şubelere ayrılıcı.

münḳaẕife: Atılmış, mündefiᶜa.

münkebbe: Aşağıya doğru kapanmış, ser-nigūn.

münkebisen: Örtülü olarak, mestūren.

münkesir, münkesire: Kırılmış.

münkeşiṭ: Soyulmuş.

münkevī: Dağlayıcı.

münmī: Büyüten, geliştiren.

münnet: Kuvvet: "ᶜAllāme münnet ḍamm-ı mīm ile ḳuvvet maᶜnāsınadır diye taṣrīḥ eder." (117a)

münsāb: Sürünme.

münṣabıġ: Boyalı.

münṣadiᶜ: Yarılan.

münsāḳ: Beraber, yakın.

müns̱aḳıb, müns̱aḳıbe: Delinmiş.

münseḥıḳ: Ezilip ufalanmış, toz hāline gelmiş.

münseḥıḳ: Ezilip yumuşamış; çabuk ufalanıp dağılmış.

münsekib: Dökülen.

münseliḫ: Soyulmuş, derisinden sıyrılmış; ayrılmış.

müns̱elim: Gedik olan, gedilmiş.

müns̱enā: İki büklüm olan yer.

münşaḳḳ, münşaḳḳa: Yarılmış.

münşediḫa, münşediḫa: Kırılmış. Bkz. şedḫ

münşeᶜis̱: Dağılıcı.

münşevī: Yanmış.

münṭafī, münṭafiʾe: Sönen, hararetini kaybeden.

münṭalıḳ, münṭalıḳa: Açıcı; kurtulmuş; akıcı, boşanıcı.

münṭariḳa: Çekiç ve benzeriyle dövülmüş.

müntefaᶜun bih: Yararlanılan.

müntefī: Yok olmak, bulunmamak.

müntefiḍ, müntefiḍa: Silkilen, saçılan, atılmış.

müntefiḫ, müntefiḫa: Gaz ya da havadan şişmiş, şişkin; üflenmiş.

müntefiş, müntefişe: Dağılmış; kabarmış

müntehā: Son, nihayet; uzun boylu.

müntehī: Sonlanıcı, nihayet bulucu.

münteᶜiş, münteᶜişe: Beliren, yeniden ortaya çıkan.

münteḳıbe: Delinmiş olan.

münteḳıḍ: Çelişici, zıt olucu.

müntekis, müntekise: Devrilmiş. Bkz. şāḫıṣatun ilā esfel

müntemī: Çıkıcı, bitici.

müntesic, müntesice: Dokunmuş, örülmüş.

müntes̱ir, müntes̱ire: Dökülücü, saçılıcı.

münteşir, münteşire: Yayılan, dağılan, dökülen, münbes̱s̱; sertleşmiş, erekte.

müntin, müntine: Kötü kokulu, kötü kokan.

münzeᶜic: Kopan, ayrılmış.

münzelıḳ: Kayıp gidici.

münzerıḳ: Çıkıcı.

münẕeriḳa: İçeri basınçla nüfuz eden.

münẕirāt: Kötü belirtiler.

mürāᶜāt: Riayet etmek, dikkat etmek.

mürāciᶜ: Dönücü.

mürāhiḳāt: Bülūğ çağına yaklaşmış kızlar.

müraᶜᶜif: Burundan kan getirici.

müraḳḳaḳ: İnce kıvama gelmiş, incelmiş.

müraḳḳaş: Siyahlı beyazlı, alaca.

mürāviġ: Birbirine sarmaşmış, dolanmış olan.

mürāviḥ: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

mürdāsenc: Yanmış kurşun, mertek; kalay ya da kurşun katkılı merhem, merhemü'l-mürdāsenc: "Mürdāsenci dilediğin miḳdār aḫẕ edip elekten geçir ve bir ṭaşta vaḍᶜ edip üzerine ḫall ve zeyt ilḳā eyle, ceyyiden ḫalṭ edip istiᶜmāl eyle." (583a)

mürḍiᶜa: Memesiyle süt emziren ana, dāye, ẓıᶜr.

mürebbā: Terbiyelenmiş, işlem görmüş: cizr-i mürebbā, emlec-i mürebbā, helīlec-i mürebbā, iccāṣ-i mürebbā, levz-i mürebbā, lift-i mürebbā, sefercel-i mürebbā, şeşḳāḳīl-i mürebbā, tuffāḥ-i mürebbā, zencebīl-i mürebbā...

müreffih: Rahatlatıcı.

mürehhile: Şişirici.

mürekkeb: Birleşik; bir ağrı türü: "Mürekkeb bir vecaᶜdır ki bedene siğiller gibi ᶜārıḍ olur ve onda debīb-i neml gibi nesneler olur." (185b)

mürekkebü'l-ḳuvā: Yapısının bir parçasında sıcaklık başka bir parçasında soğukluk, ya da müshil ve kabz gibi zıt kuvvetler olan ilaç ya da bitki: iklīlü'l-melik, yenbūt (ḥārr - bārid), belīlec (ḳabḍ - isḥāl), dār-ı şīşeᶜān (ḥarāfet - ḳabḍ)

mürevvaḳ: Süzülmüş.

mürevviḥ: Rahatlatıcı; hoş koku veren.

müreyyis̱e: Geciktiren, tutan.

mürḫī, mürḫiye: Isıtıcı karakteri ile bedende sıkılaşan kısımları yumuşatıp gevşeten ilaç: "Mürḫī devānın şānı budur ki bir ᶜuḍvun ḳıvāmı o ᶜuḍvda olan mesāmmātı teks̱īf eder olsa mürḫī olan devā o ḳıvāmı telyīn eder ve ḳıvāmın mülāyemeti ḥasebiyle o ᶜuḍvun mesāmmātı tevessuᶜ eder ve genişir ve vüsᶜat-i mesāmm ḥasebiyle

muḥtebes olan fuḍūl sühūlet ile mündefiᶜ olur ve mürḫī devā bu fiᶜli ḥarāreti ve ruṭūbeti ile işler. Şibt yaᶜnī durak otu ve bezr-i kettān ile bir ᶜuḍva ḍımād olunsa o ḍımād mürḫī olur." (137b)

mürḫiyāt: Isıtıcı karakteri ile bedende sıkılaşan kısımları yumuşatıp gevşeten ilaçlar.

mürᶜifāt: Burnu kanatıcı nesneler.

mürīḥ: Rahatlatıcı.

mürīṭā: Hipogastrik bölge: "Mürīṭā o mecrā-yı ḍayyiḳtir ki ṣıfāḳın urbiyeteyn katında ictimāᶜından ḥādiṡ olur ve ḫuṣyelerin kīsi onda teferruᶜ olur." (31b)

mürr, mürre: Acı; bkz. mürr-i ṣāfī; acı badem. Bkz. levz-i mürr, bevl-i mürrī.

mürr: Commiphora myrrhadan elde edilen saf reçine. Bkz. mürr-i ṣāfī

mürr-i ṣāfī: Commiphora myrrhadan elde edilen saf reçine.

mürrī: Yoğurt, süt, ekmek kurusu, üzerlik tohumu ve sirkeyle tertip edilen yiyecek, ābkāme: "Mürrī, mümirrī'den muḫaffeftir, ṭaᶜāmı haḍm ettirici demektir, şaᶜīrden sāir aḫlāṭ ile terkīb olunur. (147b); "Mürrī, ism-i Nebaṭīdir, şaᶜīrden maᶜmūl ve mürekkeb bir devānın ismidir. Ve baᶜḍılar lüġat-ı ᶜArabiyyedir, merāret'ten meʾḫūẕdur derler ve baᶜḍı āḫer mürrī, mümrī kelimesinde muḥaḳḳıḳtır." (80b)

mürselūn: Peygamberler.

mürsile: Gönderen.

mürtebik: Birbirine karışmış olan.

mürtebiṭ, mürtebiṭa: Bağlı, bağlanmış.

mürtecil: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

mürteciz: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

mürtedd, mürtedde: Geri dönmüş.

mürteḍiᶜ: Süt emen çocuk.

mürtefiᶜ, mürtefiᶜa: Yüksek; yükselici, müstaᶜlī; giderilen, bertaraf olucu.

mürtefiᶜaten: Yukarı kaldırarak, şāyileten.

mürteʾide: Titreyici.

mürteᶜiş: Titreyici. Bkz. raᶜşe

mürteᶜişīn: Kol, bacak, yüz ve boyun kaslarında sistem bozukluğuyla istem dışı titreyenler; soğuktan titreyenler. Bkz. raᶜşe

mürtekim, mürtekime: Toplanmış, müctemiᶜ.

mürtekiz: Saplanmış, batırılmış, maġrūz, merkūz.

mürūr: Geçmek; geçme: mürūr-ı vaḳt, mürūr-ı zamān, mürūr-ı eyyām

mürvārīd: İnci.

müṣābere: Sabretmek.

müṣādemāt: Saldırılar; çarpışmalar, müṣākekāt.

müṣādeme: Çarpışma, muḍārebe.

müsāferet: Yolculuk.

müsāfir: Yolcu.

müsāḥaḳa: Sürtünmek.

müsaḫḫan, müsaḫḫane: Isıtılmış olan, sıcak: mā-ı müsaḫḫan, milḥ-i müsaḫḫan, zeyt-i müsaḫḫan

müsaḫḫanen: Sıcak olarak.

müsaḫḫin, müsaḫḫine: Isıtıcı olan; insan vücudunda ısıtıcı karakteriyle mülaṭṭıf, cālī-i muḥallil, muḫaşşin, müfettiḥ, mürḫī, münḍic, hāḍım, muḳaṭṭıᶜ, kāsir-i riyāḥ, cāẕib, lāẕiᶜ, muḥammir, muḥakkik, muḳarriḥ, ekkāl, muḥrıḳ, müfettit, muᶜaffin, kāvī veya muḳaşşir olan ilaç veya gıda.

müsaḫḫināt: Müsaḫḫin devalar. Bkz. devā-i müsaḫḫin; mutedil gıda, mutedil hareket, mihceme, hamam gibi ısıtıcı unsurlar.

müsaᶜᶜilāt: Aksırtıcı ilaçlar.

müṣāḳabe: Yüz yüze, karşı karşıya olmak, müvāzāt.

müṣākekāt: Vuruşmalar, müṣādemāt.

müṣāḳıb: Bitişik, mülāṣıḳ, muḳārib.

müṣāraᶜa, müṣāraᶜat: Güreşmek.

müsāriᶜ: Hızlandırıcı.

müṣārif: Ayrılıcı.

müsaṭṭaḥa: Düzlenmiş, düz.

müsāvıḳ: Müteradif olan: "Müsāvıḳ" o iki isme derler ki ikisinin mefhūm ve mā-ṣadaḳları bir olup veyāhūd mā-ṣadaḳları müttehid ve mefhūmları muġāyir olmak iḥtimāli ola." (138b)

müsāvī: Eşit, müvāzin, berāber.

müsbit: Sübāt hastalığına yol açıcı. Bkz. sübāt

müs̱ebbıṭ: Geciktirici.

müsebbiṭāt: Saçı düzleştirici ilaçlar.

müseccer: Isıtılmış, kızdırılmış.

müseddid: Vücüt kanallarında tıkanıklığa yol açan: "Müseddid o mütenāveldir ki kes̱īf ve yābis veyāḫūd muġarrī olur ve o sebebden menfeẕlerde muḥtebes olup südde iḥdās̱ eder." (138a)

müseffaṭ: Bkz. reᵓs-i müseffaṭ

müseḥḥice: Soyucu, sıyırıcı, kabuğu çıkarıcı.

müsehhil, müsehhile: Kolaylaştırıcı.

müsekkināt: Teskin edici ilaçlar.

müs̱ellec: Karla soğutulmuş.

müs̱elleme: Gedilmiş.

müs̱elles̱: Üçte biri kalıncaya kadar kaynatılan şaraplık üzüm suyu; üçgen.

müs̱elles̱etü'l-ᶜacem: Bkz. zuᶜrūr

müs̱elles̱etü'l-fā: Orta harfi üç harekeyle (fetha, kesre, zamme) okunabilen.

müs̱elles̱ü'ş-şekl: Üçgen biçimi.

müsemmā: İsimlendirilen.

müsemmaṭ: Karşı koyamayacak hālde olan.

müsemmen: Semiz, yağlı.

müsemmin: Semizleştirici ilaç.

müsersem: Sersām hastalığına tutulmuş. Bkz. sersām

müsevvede: Kararmış; siyah renkli.

müseyyil, müseyyile: Sıvı akıtıcı; göz yaşı getirici.

müshil: Müshil, iç söktürücü ilaç.

müshir: Uyutmayan, seher hastalığına yol açan.

müsinn, müsinne: Yaşlı, herim, pīr.

müs̱ḳal: Ağır.

müsḳıṭ, müsḳıṭa: Düşürücü; yok edici; düşük yaptırıcı.

müskir: Sarhoşluk veren.

müs̱nī: Hz. Muhammed'in mızraklarından birinin ismi.

müsriᶜ: Hızlı, çabuk.

müstaᶜcile: Bkz. būzīdān

müstaġliye: Kaynatıcı

müstaġraḳ: Yoğun, derin.

müstaḥīl, müstaḥīle: Gerçek olmayan; imkānsız; bir hālden başka bir hāle dönmüş.

müstaḥimmīn: Hamama girenler, yıkananlar.

müstaḥkem: Sağlam, metīn, muḥkem.

müstaḥleb: Hayvan ya da bitkiden sağılan süt.

müstaḫrec: Çıkarılan; elde edilen.

müstaḫricāt: Kemik vs. için çıkartıcı devalar.

müstaḫrice: Dışarı çıkacak olan.

müstaḥṣaf, müstaḥṣafe: Sağlamlaşmış.

müstaḥsen: Güzel, güzel görülen.

müstaḥṣıf, müstaḥṣıfe: Huşunetli olan.

müstaḫṣıf: Sertleşici.

müstaᶜidd: Elverişli, uygun, uygun hāle getirici, müteheyyiᵓ.

müstaḳill: Yalnız başına, müstebidd.

müstaḳīm: Düz; rektum.

müstaḳṣī: Tamam, yeterli.

müstaḳẕer: Kötü, çirkin.

müstaᶜlī: Yükselici, mürtefiᶜ.

müstaᶜmil: Kullanıcı.

müstaᶜriḍ, müstaᶜriḍa: Eninden gelici; enli.

müstaṣḥıb: Eşlik etmek.

müstaᶜṣī: Karşı koyan, asi olucu.

müstaṭīl, müstaṭīle: Uzun.

müstaṭlıḳa: Boşaltıcı, mideden çıkartıcı.

müstebidd: Yalnız başına, müstaḳill.

müstebīn: Belli, ẓāhir.

müstebṭın: İçeride olan, bāṭında olan.

müstedᶜā: İstek.

müstedıḳḳ: İnce.

müstedill: Delil çıkarmak isteyen.

müstedīr, müstedīre: Yuvarlak, müdaḥrec. Bkz. dūd-ı müstedīre

müstefād, müstefāde: İstifade edilen.

müstefriġ: Boşaltıcı.

müstefrigāt: Kan, bevl, dışkı gibi maddeleri vücuttan çıkartıcı devalar.

müsteḥabb: Uygun, yerinde.

müsteḥımm: Banyoya, hamama giren.

müstehsil: İshal edici ilaç kullanan.

müsteḳarr: Yer, mevḍiᶜ.

müstekin: Gizlenmiş, mestūr.

müstekinne: Gizlenmiş, müstetire.

müstekmilīn: Kemale erişenler, olgunluğa yükselenler.

müstelīn: Yumuşak.

müstemidd: Medet umucu.

müstemirren: Sürekli.

müstened: Dayanak, dayanma yeri, diᶜāme.

müstenid: Dayanıcı.

müsteᵓnif, müsteᵓnife: Yeni, tekrar.

müstenḳaᶜ: Pitüvit bezesini beyin tabanına birleştiren hunimsi parça, ḳamᶜ: Ve dimāğın muḳaddeminde ve evsaṭında olan mecrālardan her biri kendi baṭnlarından ibtidā edip dimāğın nefsine verep üzere nüfūẕ edip o iki mecrālar bir ᶜamīḳ ve derin menfeẕ katında mülāḳī olurlar. O menfeẕ-i ᶜamīḳin mebdeᵓi ḥicāb-ı raḳīḳ ve āḫiri ve esfeli ḥicāb-ı ṣulb katında olur. O maḥallde menfeẕ-i ḍayyiḳ olur, zīrā o menfeẕ ḳamᶜ mis̱ālindedir yaᶜnī bir nesnenin kulpu mis̱ālinde olur, istidāre üzere siᶜadan bedᵓ eder, tedrīcle tazayyuk eder, onun için o menfeẕe ḳamᶜ tesmiye ederler ve müstenḳaᶜ dahi tesmiye ederler." (225a); suyun içindeki kara kesiti

müstenḳıye: Temizlenmiş.

müstenşaḳ: İçeri çekilmiş: dühn-i müstenşaḳ; solunan: rīḥ-i müstenşaḳ, havā-i müstenşaḳ

müstenẓıfe: Temizlenmiş.

müsterāḥ: Tuvalet, memşā.

müsteraḳḳ: İnce perde, zar.

müsteredde: Geri dönmüş.

müsterḫī, müsterḫiye: Gevşeyici, gevşeyen.

müsteridd, müsteridde: Geri döndüren, geri getiren

müstersil: Uzun, salınmış.

müsteskā, müsteskī: Vücudunda su toplanmış (dropsy) olan.

müsteskīn: Vücudunda şişkinlik olanlar, dropsy hastaları.

müstetbiᶜ: Takip etmek isteyici.

müstevdaᶜ: Konulmuş.

müstevfā: Yeterli, doyurucu.

müstevī beyne'n-nabḍateyn: Birinci ve ikinci nabızda müstevī (nabḍ-ı müstevī) olan nabız.

müstevī fī-cüzᵓin vāḥidin min-nabḍatin vāḥidetin: Nabız alınan damar üzerine konulan bir parmağın her canibinde eşit olarak duyulan nabḍ-ı müstevī.

müstevī fī-nabḍatin vāḥidetin: Nabız alınan damar üzerine konulan parmaklarda eşit olarak duyulan nabḍ-ı müstevī.

müstevī, müsteviye: Düz, emles; denk gelici.

müstevᶜib, müstevᶜibe: İçine alan.

müsteviyyen: Düz olarak.

müstevḳad: Ateş ocağı.

müstevlide: Çocuk doğurmak isteyen kadın.

müsvedd: Kararmış.

müs̱vī: Hz. Muhammed'in mızraklarından birinin ismi.

müşābih, müşābihe: Benzeyen, benzer.

müşācerāt: Çekişmeler.

müşāġıb: İstekli.

müşāḥḥa: Çekişme.

müşākil, müşākile: Benzer.

müşaḳḳaḳ: Yarık.

müşaḳḳırāt: Saçı kumrallaştırıcı ilaçlar.

müşāletü'l-verikeyn: İki kalçaları yukarı kaldırmış.

müşārefe: Yaklaşma, muḳārebe.

müşāreket: Katkı sağlama, tesire iştirak etme.

müşāş: Kemiğin çiğnenebilen baş kısmı.

müşāşe: Yumuşak kemik, kıkırdak. Bkz. ᶜaẓm-ı müşāşī

müşāşī: Süngersi. Bkz. ᶜaẓm-ı müşāşī

müşāt: Yürüyenler.

müşaṭṭab: Uzuvda uzunlamasına olan kopma, kırılma: "Ve ṭūlen ẓāhib olana müşaṭṭab tesmiye olunur ve ṭūlen ẓāhib olan kesrede istiᶜrāḍ dahi olursa ona hilālī tesmiye olunur ve ḳaḍībī dahi ıtlāḳ olunur." (522a)

müşaṭṭab: Yeşil ve uzun olan.

müşāyele: İki kişi bir nesneyi beraber kaldırmak: "Müşāyele iki kişi birbirine bir nesne kaldırmak, mes̱elā rimāḥ ile laᶜib katında rumḥu kaldırıp yoldaşını rumḥu altına almak gibi." (110a)

müşebbaᶜ: Koyu; doymuş; doyurucu, tatmin edici, geniş.

müşebbek, müşebbeke: Ağ şeklinde örgülü.

müşehhī: İştah açıcı.

müşemmem: Kokusu ateşte ortaya çıkan ıtırlar: "Müşemmem"den murād āteşe vaḍᶜ olunmadan rāyiḥası ẓāhir olan ᶜıṭrlardır." (136b)

müşemmes: Güneşlenmiş; bir sütleğen (yetūᶜ) türü: "Ve yine Dīsḳūrīdūs dedi ki yetūᶜdan bir nevᶜ yetūᶜ vardır ki ona müşemmes derler, semiz ot gibi olur ve yaprağı ondan ziyāde ince olur ve değirmiliği ondan ziyāde olur, kökünden dalları çıkar ve kırmızıya māil olur ve dallarının içi süt ile dolu olur, dallarının ᶜadedi dört veyāḫūd beş olur ve dallarının başı durak otu başı gibi olur ve mīvesi başında olur ve bi'l-cümle kellesi mīve ile maᶜan güneş ile deverān eder ve eks̱eriyyā ḫarābātta ve büldānın ḥavālīlerinde biter." (184a)

müşennic, müşennice: Buruşturucu: yübūset-i müşennice; kasılma yapan.

müşerref: Yüksek.

müşerrreb, müşerrebe: Karışmış.

müşettet: Dağınık.

müşevveb: Karışmış, maḫlūṭ.

müşevvek, müşevveke: Dikenli: şecere-i müşevveke

müşevveş, müşevveşe: Karışık, sıkıntılı, muḫtelle: aḥlām-ı müşevveşe

müşevviye: Pişirici.

müşeyyibāt: Ağartıcı ilaçlar.

müşeyyike: Bkz. rīḥ-i şeviket

müşeyyile: Yukarı kaldırılan, mürtefiᶜa.

müşk-ṭarāmşīᶜ: Gazel otu, dīḳṭāmāyen, dīḳṭāmānen (Dictamnus albus): müşk-ṭarāmşīᶜ-i ḥaḳḳ, müşk-ṭarāmşīᶜ-i müzevvir-i kāẕib

müşmeˀizz: Sakınıcı, nefret edici, müteneffir.

müşrıḳ: Parlayıcı, berrāḳ.

müşrif: Erişici, ulaşıcı, muṭıll; yukarı, yüksek: Münḫafiḍ, alçak ve "müşrif" ᶜālī demektir. Baᶜḍı kerre "müşrif" yerine "şāhiḳ" istiᶜmāl olunur, şāhiḳ ve müşrif bir maᶜnāya olur." (68b)

müşrifāt: Yüksek yerler.

müştāḳ: Arzulu, müştehī.

müştebek, müştebeke: Birbirine girmiş, karışmış.

müştebih, müştebihe: Şüpheli; benzeyici.

müştebik: İç içe girmiş, mütedāḫil.

müştedd, müştedde: Şiddetlenmiş, ziyadeleşmiş.

müştehī: Arzulu, müştāḳ.

müşteᶜil, müşteᶜile: Ateşli, mültehib.

müştemil, müştemile: İçerici.

müşterek: Ortak; Kol arkasında kan alınan damar, median cubital vein, ekḥal.

Müşterī: Jüpiter.

mütᶜab: Yorulan.

mütaᶜtiᶜīn: Dili sürekli f sesine çalan peltek kimseler.

müteᶜaddid, müteᶜaddide: Birçok.

müteᶜaffin, müteᶜaffine: Kokuşmuş, bozulmuş, fāsid.

müteˀaḫḫir: Sonra, sonra gelen; geç.

müteˀaḫḫirūn, müteˀaḫḫirīn**:** İlklerden sonra gelenler, muḥdes̱ūn.

müteᶜaḳḳid: Düğümlü.

müteᶜammıḳ: Derinde olan.

müteᶜānideyn: İki karşıt.

müteᶜannid: İnat edici.

müteᶜāref: Maruf olan, bilinen.

müteᶜassif: Yoldan çıkmış, zalim.

müteᶜayyin: Açık, muayyen; tayin edilmiş.

mütebādir: Anlaşılan.

mütebaḫḫir: Usta, mahir, tecrübeli, ḥāẕıḳ.

mütebāᶜid: Birbirinden uzak, uzak.

mütebāᶜiden: Uzak olarak.

mütebaṣṣır: Düşünen, bilen.

mütebāṭıˀ, mütebāṭıˀe: Ağırca, yavaşça.

mütebedrıḳ: Bkz. mütebeẕrıḳ

mütebendıḳ: Yuvarlak.

müteberrī, müteberriye: Ayrı.

müteberrid: Soğumuş.

mütebeşşiᶜa: Lezzeti kötü olup boğazı tutan.

mütebeẕrıḳ: Amaca eriştiren, yardım eden, mütebedrıḳ.

mütebrime: Acılı, melūl.

mütecādileyn: İki anlaşmaz kimse.

mütecāmiᶜān: bkz. mücāmiᶜayn

mütecāvir: Komşu, yanda olan

mütecāvirān, mütecāvireyn: Yan yana olan iki nesne

mütecebbin: Peynirleşmiş; peynire dönmüş olan.

mütecezzī: Bölünmüş, münḳasım. Bkz. nefes-i mütecezzī

müteḍāddān, müteḍāddeyn: Birbirine zıt olan iki şey.

müteḍādde: Biribirine zıt olan: ḳuvā-yı müteḍādde

müteḍāġıṭ, müteḍāġıṭa: Sıkışmış.

mütedāḫil, mütedāḫile: Birbirine girmiş, dolaşmış, müteşebbik.

mütedāḫil: İç içe girmiş, müştebik.

mütedaḥric: Yuvarlak.

müteḍāmme: Üst üste binmiş.

mütedārik: Derece derece yükselen; peşpeşe gelen, mütetābiᶜ. Bkz. nabḍ-ı mütedārik

mütedellī: Sarkan.

mütederric, mütederrice: Azar azar: istiḥālāt-ı mütederrice, iḫtilāf-ı mütederric

mütederricen: Azar azar.

mütedes̱s̱iren: Örtünmüş olarak.

müteʾeddī, müteʾeddiye: Sebep; erişen.

müteʾekkid: Pekişici, sağlamlaşıcı.

müteʾekkil: Yenik, aşınmış.

müteʾellim: Acı çeken, müteʾez̠z̠ī, mütevecciᶜ.

müteʾettī: Kolay, yumuşak.

müteʾez̠z̠ī, müteʾez̠z̠iye: Eziyet görücü, zarar görücü, mutaḍarrır, müteʾellim.

mütefāḳım: Büyük, zorlu; taşkın, çok.

mütefaḳḳıd: Araştıran.

mütefaṣṣī: Ayrılmış.

mütefāvit, mütefāvite: Farklı, birbirinden ayrı, uzak.

mütefennin: Farklı, türlü türlü, muḫtelife.

müteferriḳ, müteferriḳa: Dağılıcı, mütevezziᶜ; sıra sıra.

müteferriḳāt: Dağılmış parçalar.

müteferris: Ferasetli.

mütefettit: Dağılıcı, müteferriḳ.

müteġaḍḍın: Kabuk içinde saklı.

müteġaṣṣın: Dallanmış; çok dallı.

müteḥaccir: Taşlaşmış,

müteḥaddid: Sınırlanmış.

müteḥaḳḳaḳ: Sabit, sahih, gerçek.

müteḫalḫil, müteḫalḫile: Unsurları birbirinden ayrı olan, gevşek, yumuşak, yoğun olmayan, saḫīf.

müteḫalḫilü'l-eczā: Parçaları gevşek unsurlardan müteşekkil olan.

müteḫallıḳ: Yaratılmış.

müteḫallib, müteḫallibe: Sızıcı; peynirleşici, peynir kıvamı bulucu.

müteḫallil, müteḫallile: Araya giren, içeri nüfuz eden: sekenāt-ı müteḫallile, aᶜḍā-i müteḫallil

müteḥammil: Taşıyıcı, yüklenici, güç yetirici.

müteḥannik: Çeneleri hareket edici.

müteḫarriḳa: Yırtılmış.

müteḫāṣımeyn: Birbiriyle hasımlaşan iki kimse.

müteḫaşşife: Kırpık kirpikler arasından bakıcı.

müteḫayyıṭan: İplik şeklinde.

müteḥayyir, müteḥayyire: Şaşkın, hayret içinde olan.

müteḫayyiṭan: İp ip, ince ip gibi.

müteḥayyiz: Yerleşmiş.

müteḥaẕliḳīn: Usta ve tecrübeli kimseler: "Baᶜḍı müteḥaẕliḳīn yaᶜnī fenn-i ṭıbbda ḥaẕāḳat ve mahāreti olanların baᶜḍıları" (52b)

mütehebbic: Şişmiş, müntefiḫ: ᶜuḍv-ı mütehebbic

müteheddī: Doğru yolu bulucu.

mütehelhil, mütehelhile: Gevşek ve seyrek olan.

mütehendim, mütehendime: Düzenlenmiş, muṣlaḥ.

müteherrā: Pişirilmiş, matbūḫ.

müteheşşim, müteheşşime: Ezilince dağılan: varaḳ-ı müteheşşime, nebt-i müteheşşim

mütehevvirīn: Aldırış etmeyenler.

müteheyyiᵓ: Hazır, uygun, müstaᶜidd.

müteḳaddim, müteḳaddime: Geçmiş, önce; önceki.

müteḳāḍī: Zorlayan, zorlayarak isteyen.

müteḳādim, müteḳādime: Müzmin, sürekli tekrar eden: remed-i müteḳādim, imtilā-i müteḳādim, emrāḍ-ı müteḳādime

müteḳaffi: Aşağı doğru çekilici.

mütekāfiᵓān: İkisi dengeli, mütesāviyān.

mütekāfiḥayn: Karşı karşıya gelen iki şey, müteḳābileyn.

mütekāfiḥayn: Karşılıklı iki şey, müteḳābileyn

müteḳallıṣ, müteḳallıṣa: Kendine çekilip dertop olan, büzülmüş, münḳabıḍa, müteşennic.

müteḳārib: Birbirine yakın olan.

müteḳāribü'l-maᶜnā: Anlamca yakın olan.

müteḳārinān: Yan yana olan iki nesne

müteḳarriḥ: Yaralı.

mütekāṡif: Yoğun, sert.

müteḳaşşir, müteḳaşşire: Soyulan, sıyrılan, kavlayan.

müteḳāṭıᶜ: Kesilmiş.

müteḳaṭṭıᶜ: Kesik kesik.

müteḳavvī: Kuvvetlenici, müteᵓekkid.

müteḳayyiᵓ: Kusan.

müteḳayyiḥ, müteḳayyiḥa: İrinli.

müteḳayyiḥūn: İrin tükürenler.

mütekeffil: Kefil, ḍāmin.

mütekehhilīn: Yaşı kırk ile altmış arasında olanlar.

mütekellimīn: Kelāmcılar.

mütekerric, mütekerrice: Küflü; paslanmış, fāsid.

mütelāḥıḳ: Ardından yetişici.

mütelāḳī: Karşı karşıya gelen.

mütelāşī: Parça parça dökülücü, mahvolucu, lāşī.

müteleffif: Sarılmış.

mütelehhibe: İltihaplanıcı.

mütelezziz: Sağlam yapılı, ṣulb, sık etli, semiz; sıkı.

mütemādī, mütemādiye: Sürekli; uzayıcı.

mütemellil: Bkz. mütemelmil.

mütemelmil: Bir sıkıntıdan dolayı kararda olmayıp yatakta kāh sakin kāh hareketli olan, mütemellil: "Mellet lüġatte remād-ı ḥārr maᶜnāsına olur, nevmi ġariḳ olmayıp firāşında taḳallübü keṡīr olan kimse remād-ı ḥārre üzere muḍṭacıᶜ olan kimseye teşbīh olunup mütemelmil ve mütemellil tesmiye olundu." (45b)

mütemerriṭ: Dökülen (saç)

mütenaḥḥī: Ayrılıcı, munfaṣıl.

mütenāhī: Son mertebeye varmış olan.

mütenāḳıṣ, mütenāḳıṣa: Azalıcı.

mütenāṡir: Dökülücü, saçılıcı.

mütenāvel: Yenilen, meᵓkūl.

mütenāvelāt: Yenilenler.

mütenebbih: Farkedici, haberdar olucu.

müteneffes: Nefes akınan mahal.

müteneffir: Ürken; nefret eden, müşmeᵓizz.

müteneffis: Soluk alan.

müteneffiṭa: Kabarcık olmuş.

mütenekkis, mütenekkise: Aşağı inici; başı aşağı tarafa olan.

mütenevviᶜ, mütenevviᶜa: Türlere ayrılan.

müteraḍḍıḍa: Ezilmiş, münkesire, münşediḫa.

müterāḫī: Gevşek.

müterecric: İleri geri hareket eden.

müterehhil, müterehhile: Sarkıcı, sarkmış.

müteremmid: Külleşmiş.

mütesaḫḫin, mütesaḫḫine: Isınmış.

müteṣāᶜid, müteṣāᶜide: Yükselici, çıkıcı.

müteṡaḳḳıbe: Delinmiş.

müteṣallib, müteṣallibe: Sertleşmiş.

mütesāvī, mütesāviye: Eşit.

mütesāviyeten: Eşit olarak.

mütesāviyetü'l-eczā: Eşit oranda.

mütesāviyetü'l-miḳdār: Miktarda eşit.

müteseffilen: Aşağıya doğru.

mütesellih: Silahlanmış kimse.

müteṡennī: Bükülmüş.

müteşābih, müteşābihe: Benzer; homojen, eşit.

müteşābihü'l-eczā: Homojen. Bkz. aᶜḍā-i müteşābihe

müteşābihü'l-efᶜāl: Fiilleri benzer olan.

müteşaᶜᶜib, müteşaᶜᶜibe: Şubelere, kollara ayrılmış.

müteşaẓẓiye: Parçalara ayrılmış.

müteşebbik, müteşebbike: Birbirine girmiş, dolaşmış, mütedāḫil.

müteşebbiṡ: Yapışan.

müteşennic, müteşennice: Büzülmüş, kasılmış.

müteşerreb: Emilmiş.

müteşerribe: İçici, emici.

müteşettit: Dağılmış, saçılmış: s̱üfl-i müteşettit

müteşevvik, müteşevvike: Dikenli.

müteşevviş: Karışmış.

müteşevvişūn: Zihni karışmış olanlar.

müteṭabbib: Tıp hekimi.

müteṭaʾmin: Kavrayıp yerleşmiş.

müteṭāvil, müteṭāvile: Sürekli uzayıp giden; sürekli; uzun Bkz. ḥummayāt-ı müteṭāvile

müteṭāviletü'l-elyāf: Lifleri uzun olan.

mütevaḍḍiāt: Abdest alan kadınlar.

mütevāfī, mütevāfiye: Erişmiş, yetmiş, mütevāṣıl.

mütevaḥḥid: Bir olucu, birlenmiş.

mütevaḳḳaᶜ: Kendisinden beklenilen, ümit edilen, meʾmūl.

mütevaḳḳā: Kendisinden sakınılan şey.

mütevaḳḳıd, mütevaḳḳıde: Yakıcı; yanıcı.

mütevaḳḳıf, mütevaḳḳıfe: Durulan yer.

mütevāliyeten: Peş peşe.

mütevāris̱: Genetik hastalık: "Ve emrāḍdan baᶜḍıları dahi mütevāris̱ olur yaᶜnī uṣūlden fürūᶜa mīrās̱ gibi intiḳāl eyler." (34b)

mütevāṣıl, mütevāṣıle: Erişmiş, yetmiş, mütevāfī.

mütevāṣılen: Peş peşe.

mütevassıṭ, mütevassıṭa: Orta, orta ḥālli; aracı olan.

mütevātir: Peşe peşe olucu: nefes-i mütevātir, nabḍ-ı mütevātir

mütevātiren: Peş peşe, peyderpey; sürekli.

mütevāzī: Paralel.

mütevāzin: Eşit.

mütevbel: Tevābīl katılmış.

mütevebbel: İçine kişniş, nane, karanfil, biber gibi lezzet veren nesneler katılmış.

mütevebbeleten: Yemeği veya devayı lezzetlendiren tevābil kullanarak.

mütevecciᶜ, müteveccīᶜa: Ağrısı olan, acılı: ᶜuḍv-ı mütevecciᶜ, sinn-i mütevecciᶜ

müteveccih, müteveccihe: Yönelici, yüzü dönücü, müttecih.

müteverrim, müteverrime: Şişmiş: ᶜuḍv-ı müteverrim, s̱edy-i müteverrime

mütevessiẖa: Kirlenmiş.

mütevezziᶜ: Dağılıcı, müteferriḳ.

mütezaᶜziᶜ: Sallamak, sarsmak.

mütᶜib, mütᶜibe: Yorucu, yorgunluk verici.

mütʾim: İkiz doğuran.

mütᶜin: Ehliyetli.

mütlife: Telef edilmiş.

müttecih, müttecihe: Yönelen, müteveccih.

müttediᶜīn: Sakin kimseler.

mütteẖaẕ, mütteẖaẕe: Elde edilmiş.

müttehem: Şüphelenilen.

müttekī: Sırtı dayayıcı.

müttesiᶜ, müttesiᶜa: Genişleyen.

mütūn: Sağlamlık, muhkem olmak.

müvāfāt: Yetişmek, ulaşmak.

müvāfī: Yetişen, ulaşan.

müvālī: Takip eden, peşinden gelen.

müvānāt: Ağır, acelesiz.

müvāsāt: Muvafakat.

müvātāt: Uygun olma, muvafık olma.

müvāzāt: Karşı karşıya olmak, müṣāḳabe.

müvāzī: Eşit, beraber, denk, muḥāẕī.

müvāzin: Eşit, müsāvī.

müvellid, müvellide: Doğuran, üreten.

müvellidāt: Doğuranlar, üretenler.

müvellidü'l-luᶜāb: Tükürük bezeleri.

müverreben: Çaprazca.

müverrim, müverrime: Vücutta şiş meydana getirici.

müvessaᶜ: Genişlemiş, geniş.

müve<u>ss</u>aḳ, müve<u>ss</u>aḳa: Bağlı; muhkem, sağlam.

müvessiẖ: Yaranın kurumasını engelleyici.

müvessiẖ-i ḳurūḥ: Yapısında rutubet bulunmakla yara tedavisi için kullanıldığında bu rutubetin yaranın rutubetine karışarak yaranın kurumasına ve iyileşmesine engel olan ilaç: "Müvessiẖ-i ḳurūḥ olan devānın şānı budur ki ḳurḥanın māddesi olan ruṭūbet mis̱lli o devāda ruṭūbet ola ve istiᶜmāl olundukta o ruṭūbet devānın ruṭūbetine karışıp mādde-i ḳurḥa ziyāde olmakla o ḳurḥanın cefāfına ve indimāline māniᶜ ola." (138a)

müveşşec: Hz. Muhammed'in demir miğferlerinden birinin ismi.

müyebbis: Kurutucu.

müyūl: Meyiller.

müẕāb, müẕābe: Erimiş.

müzāḥame: Sıkıştırma, müḍāġaṭa.

müzāḥim: Sıkıntı verici, elem verici, mani olucu, māniᶜ, engel; ağrıtıcı.

müzāvele: Gidermek, bertaraf.

müzaᶜziᶜ: Sarsıcı.

müzbid: Köpüklü.

müẕbile: Zayıflatıcı.

müzdaḥime: Çok, aşırı.

müzdered: Yutulan, meblūᶜ.

müzdevec: Çift olmuş, ikili.

müzeczece: Cam gibi incelmiş.

müzeffet: Zift sürülmüş.

müzeffet: Zift sürülmüş.

müẕekker: Erkek.

müẕekkerān: Erkekler.

müẕekkere: Erkek görünüşlü dişi.

müzevvā: Açılı.

müẕevveb: Eritilmiş.

müzevverāt: Hastalara gıda olsun diye yedirilen etsiz perhiz yemekleri. Bkz. müzevvere

müzevvere: Hastalara gıda olsun diye yedirilen etsiz perhiz yemeği.

müzeyyen: Süslü.

müzeyyet: Zeytin yağlı olan

müẕhib: İzale edici, giderici.

müẕīb, müẕībe: Eritici; zayıflatıcı.

müzᶜic: Rahatsız edici.

müzīl: İzale eden, gideren.

müẕkir: Erkek doğurtan, sürekli erkek çocuğu olan.

müẕlıḳ, müẕlıḳa: Yumuşatan, ishal eden deva.

müẕliḳāt: Yumuşatan, ishal eden devalar.

müzliḳ, müzliḳa: Vucutta tıkalı nesneleri bulunduğu yerden ıslatıcı (muraṭṭıb) özelliğiyle yumuşatıp kaydırarak çıkaran ilaç: "Müzliḳ o devādır ki bir mecrāya mülāḳī ve muḥtebes olan cismin saṭḥını ıslatıp o cismi mecrādan faṣl eder ve ayırır ve o cisme müzliḳ devā karışmakla o cism yumuşayıp seyelānı ziyāde ḳabūl eder ve o cism s̱iḳal-i ṭabīᶜīsi ḥasebiyle aᶜlāda ise esfele ḥareket eder, eger aᶜlāda değil ise ḳuvve-i dāfiᶜanın defᶜi ile ḥareket eder." (138a); kaygan.

müzliḳ: Zelaḳa yol açıcı. Bkz. zelaḳ-ı miᶜde

müzmin, müzmine: Zaman zaman baş gösteren (ağrı, hastalık): emrāḍ-ı müzmine, ṣudāᶜ-ı müzmin; kötürüm olan, oturaklı hasta, muḳᶜad**.**

müzz, müzze: Mayhoş olan.

müzze: Bkz. dāmūniyūn

nāb: Köpek dişleri, dentes canini: "Rubāᶜiyye, iki ön dişlerin sağında ve solunda ve keẕālik "nāb" rubāᶜiyyenin sağında ve solunda olan birer dişlerdir." (12a)

nabḍ damarları: Atar damarlar, nabḍ damarları, hareketli damarlar, şerāyin.

nabḍ: Nabız (pulsus): "Nabḍ bir ḥarekettir ki o ḥareket rūḥu muḥtevī olan viᶜādan ve rūḥun ṭarafından olur ve o ḥareket inbisāṭ ve inḳıbāḍdan müʾellef olur onun için ki nesīmi ve havāyı bāṭına ceẕb edip ervāḥı terbiye etmekle ve ervāḥın ḥurāḳasını ẖārice defᶜ ve ervāḥı taṣfiye etmekle o ḥareket ervāḥa tedbīr eder." (65b)

nabḍ-ı ᶜāid: Tekrarlayıcı nabız (pulsus reditiva, recurrent): "Nabḍ-ı ᶜāid o cüzʾde olan ḥarekettir ki o cüzʾden muḳaddem olan eczāların nabḍı ᶜaẓīm olup fetret-i ẖafīfeden sonra o cüzʾde nabḍ-ı ṣağīr olur ve nabḍa-i vāḥide tamām olmazdan evvel yine o cüzʾ-i ṣıġardan ᶜiẓama intiḳāl eder." (72b)

nabḍ-ı ᶜarīḍ: Enli nabız (pulsus latus, wide): "Eger marīḍin nabḍının ᶜarḍı o ḥıfẓ olunan muᶜtedil nabḍın ᶜarḍından ziyāde olur ise o marīḍin nabḍı ᶜarīḍ olur." (68b)

nabḍ-ı ᶜaẓīm: Büyük nabız (pulsus magnus, large): "Nabḍ-ı ᶜaẓīm o nabḍdır ki ṭūlü ve ᶜarḍı ve şühūḳu yaᶜnī işrāf ve irtifāᶜı ve uzunluğu ve enliliği iᶜtidālden ziyāde olup

ṭavīl, ʿarīḍ, şāhiḳ olan nabḍlardan mürekkeb bir nabḍ olur." (69a), "Ammā nabḍ-ı ʿaẓīmde muḳāvemet muʿteber değildir, aḳṭār-ı s̱elās̱e ile nabḍın eṣābiʿe iṣābeti ve şümūlüdür gerek ise o nabḍ yede muḳāvemet eylesin ve gerek ise muḳāvemet eylemesin." (71b)

nabḍ-ı bārid: Soğuk nabız (pulsus frigidus, cold)

nabḍ-ı basīṭ: Basit nabızlar: nabḍ-ı ṭavīl, nabḍ-ı ḳaṣīr, nabḍ-ı ʿaẓīm, nabḍ-ı ṣaġīr, nabḍ-ı ġalīẓ, nabḍ-ı daḳīḳ, nabḍ-ı ʿarīḍ, nabḍ-ı ḍayyiḳ, nabḍ-ı muʿtedil.

nabḍ-ı baṭīʾ: Yavaş nabız (pulsus tardus, slow) "Ammā nabḍ-ı baṭīʾ ḥareketini az vaḳtte tekmīl eylemez belki zamān-ı kes̱īrde ḥareketini itmām eder. Ve baṭīʾ serīʿin ḍıddı olur." (69a)

nabḍ-ı ḍaʿīf: Zayıf nabız (pulsus debilis, weak): "Ammā nabḍ-ı ḍaʿīf nabḍ-ı ḳavīnin ḍıddı ve muḳābili olup parmakile ġamz olundukta ġamz ile ḥareketten kalır ve parmağın etine duḫūl edemez." (69a)

nabḍ-ı daḳīḳ: İnce nabız (pulsus subtilis, slender) "Nabḍ-ı daḳīḳ nabḍ-ı ġalīẓin ḍıddı ve muḫālifi olup nabḍ-ı ḍayyiḳ ve nabḍ-ı münḫafiḍden mürekkeb bir nabḍ olur." (69a)

nabḍ-ı ḍayyiḳ: Ensiz, dar nabız (pulsus strictus, narrow): "Eger marīḍin nabḍı ḥıfẓ olunan muʿtedil nabḍdan ʿarḍan nāḳıṣ olur ise ona nabḍ-ı ḍayyiḳ ıṭlāḳ olunur." (68b)

nabḍ-ı dūdī: Kurtsu nabız (pulsus vermicularis, vermicular): "Ammā dūdī o nabḍdır ki o nabḍ mevcīye müşābih olur lākin baʿḍı aḥvālde mevcīye muḫālif olur, zīrā nabḍ-ı dūdī ṣaġīr olur, mevcī ṣaġīr olmaz. Ve nabḍ-ı dūdīnin tevātürü o miḳdār ziyāde ve eşedd olur ki tevātürün şiddetinden o nabḍ-ı dūdī nabḍ-ı serīʿ ẓann olunur." (72b)

nabḍ-ı ġalīẓ: Galiz nabız, yüksekliği ve genişliği fazla olan nabız (pulsus grossus, thick) "Nabḍ-ı ġalīẓ o nabḍdır ki nabḍın irtifāʿı ve ʿarḍı ziyāde olur. O nabḍ-ı ġalīẓ nabḍ-ı ʿarīḍ ve nabḍ-ı müşriften mürekkeb olup o nabḍda miḳdār-ı ṭūlü ziyāde olmak lāzım ve muʿteber olmaz." (69a)

nabḍ-ı ġayr-i muntaẓam: Hızlı ve yavaş arasında değişen düzensiz nabız, irregüler nabız (pulsus inordinatus)

nabḍ-ı ġazālī: Ahu yavrusu nabzı (pulsus gazellans, gazelle) "Ammā ġazālī o nabḍ-ı muḫteliftir ki o iḫtilāf cüzʾ-i vāḥidde olur o vechle ki o cüzʾ nabḍ-ı baṭīʾ iken munḳaṭıʿ olup serīʿ olur." (72b); "ʿAllāme der ki meşhūr olan nabḍ-ı ġazālī faṣl-ı s̱ānīde beyān olunan nabḍ-ı munḳaṭıʿın bir nevʿi olur lākin ḥaḳḳ budur ki nabḍ-ı ġazālī nabḍ-ı ʿāidin bir nevʿidir, zīrā nabḍa-i vāḥidenin tamāmından evvel munḳaṭıʿ olup ʿavdet eder." (72b)

nabḍ-ı ḫafaḳānī: Taşikardili nabız: "Nabḍ-ı ḫafaḳānīden murād o nabḍdır ki ṣaġīr ve mütevātir ve muḫtelif ve el-māil ilā cihetin vāḥidetin olur."

nabḍ-ı ḫālī: Boş nabız (pulsus vacuus, empty): "Ve nabḍ-ı ḫālī o nabḍdır ki onun tecvīfinde olan ruṭūbet miḳdār-ı ṭabīʿīden az ve ḳalīl olur." (69a)

nabḍ-ı ḥārr: Sıcak nabız (pulsus calidus)

nabḍ-ı ḥummāī: Ateşli nabız.

nabḍ-ı ḳaṣīr: Kısa nabız, normal ve mutedil mizaçlı bir insana göre nabzı daha kısa alanda süren nabız (pulsus curtus, short): "Ṭūl ve ḳıṣarda muʿtedil olan nabḍ-ı nevʿī veyāḫūd nabḍ-ı şaḫṣīden ḳaṣīr olan nabḍa nabḍ-ı ḳaṣīr ıṭlāḳ olunur." (68b); "Baʿḍılar derler ki nabḍ-ı ṭavīl o nabḍdır ki nabḍa bakan ṭabīb dört parmakların nabḍın üzerine vaḍʿ eyledikte nabḍ o dört parmağı tecāvüz eder ise o nabḍ ṭavīl olur. Ve eger dört parmağın ʿarḍından nabḍ noḳṣān olur ise o nabḍ ḳaṣīr olur." (68b)"

nabḍ-ı ḳavī: Kuvvetli nabız (pulsus fortis): "Nabḍ-ı ḳavī o nabḍdır ki o nabḍ inbisāṭı vaḳtinde parmaklara muḳāvemet eyleye yaʿnī damar inbisāṭ eylediği zamān üzerinde olan parmaklara ḳuvvet ile ḍarb edip vura ve parmaklar ile o damar ġamz olunsa her ne ḳadar ḳuvvet ile basılıp ġamz olunur ise o damar ḥareketten kalmayıp parmağın etlerini çukurlandırıp arasına dāḫil olur ve parmak ile o damara ziyāde ḳuvvet ile basılsa parmağa o nabḍ muḳāvemet eder." (69a); "Nabḍ-ı ḳavī o nabḍdır ki o nabḍ yedi defʿ eder ve muṭlaḳan yede muḳāvemet eder ve o muḳāvemet gerek aḳṭār-ı s̱elās̱ede yaʿnī ṭūl ve ʿarḍ ve ʿumḳta olsun ve gerek ise aḳṭār-ı s̱elās̱enin ikisinde veyāḫūd birinde olsun, pes nabḍ-ı ḳavīde muʿteber olan mücerred muḳāvemettir." (71b)

nabḍ-ı leyyin: Yumuşak nabız (pulsus mollis, soft): "Nabḍ-ı leyyin o nabḍdır ki o nabḍ yumuşak olur, o nabḍa ḳuvvet ile ġamz olup [ziyāde] basılsa teseffül edip o nabḍ sühūlet ile dāḫile ve içeriye girer." (69a)

nabḍ-ı mevcī: Dalgalı nabız (pulsus undosus, fluctuosus, wave-like): "Ammā mevcī o nabḍdır ki o nabḍ mebdeʾ-i ḥareketinde muḫtelif olur, damarın eczāsı biri birinden şühūḳ ve irtifāʿda ve ʿiẓam ve ṣıġarda ve ʿarḍda ve teḳaddüm ve teʾeḫḫürde bi'l-cümle eczālar muḫtelif olur." (72b)

nabḍ-ı minşārī: Testeremsi nabız (pulsus serratus, harsh): "Ammā nabḍ-ı minşārī o nabḍdır ki o nabḍın eczāları şühūḳta ve ʿarḍda ve teḳaddümde ve teʾeḫḫürde iḫtilāfları ḥasebiyle nabḍ-ı mevcīye müşābih olur lākin mevcī leyyin olur, minşārī ṣalābetli olur ve minşārī nabḍın eczāları ṣalābette müstevī olmaz belki ṣalābette dahi eczāları mütefāvif olur." (73a)

nabḍ-ı misellī: Türleri: māil ile'l-vasaṭ, el-māilü'l-vasaṭ, münḥadib, ᶜamīḳ ve münḥanī, māilü'ṭ-ṭarafeyn, māil ile'ṭ-ṭarafeyn (pulsus reciprorus) "O nabḍ noḳṣāndan bedᵓ edip ziyādeden bir ḥadde ẕāhib olur ve o ḥadde bülūġunda nüks edip ᶜale'l-vilā tezāyüd eylediği minvāl üzere tenāḳuṣ ederek yine bedᵓ eylediği ḥadd-i noḳṣāna müntehī olur. Ve o nabḍ-ı misellī iki ẕeneb-i fāra benzer ve müşābih olur ki o iki ẕeneb-i fār ṭaraf-ı aᶜẓamda biri birine muttaṣıl ve mülāḳī olur."

nabḍ-ı miṭraḳī: Bkz. ẕü'l-ḳarᶜateyn

nabḍ-ı muẖtelic: Düzensiz çarpıntılı nabız, konvülsif nabız.

nabḍ-ı muẖtelif: Düzensiz nabızlar: nabḍ-ı ġazālī, nabḍ-ı el-vāḳiᶜ fi'l-vasaṭ, nabḍ-ı ẕü'l-fetre, nabḍ-ı mevcī, nabḍ-ı nemlī, nabḍ-ı minşārī, ẕenebü'l-fār, nabḍ-ı misellī, nabḍ-ı ẕü'l-ḳarᶜateyn, nabḍ-ı müteşennic, nabḍ-ı mürteᶜiş, nabḍ-ı mültevī, nabḍ-ı mütevettir: "Nabḍ-ı muẖtelif o nabḍdır ki müstevīnin ḍıddı olup ẕikr olunan üç vech (Üç vech'ten murād muẖtelif beyne'n-nabḍateyn ve muẖtelif fī-nabḍatin vāḥidetin ve muẖtelif fī-cüzᵓin vāḥidin fī-nabḍatin vāḥidetindir) üzere nabḍ umūr-ı ẖamsede muẖtelif ola." (69b)

nabḍ-ı muẖtelif-i muntaẓam: Bu nabız ya ikinci nabzın sürati birinci nabzın üçte biri kadar fazla olup üçüncü nabızda ilk nabız gibi olur, dördüncü nabız ilk nabza döner, beşinci nabız tekrar ikinci nabız gibi olur ve bu böyle tek farklılık üzere devam eder: "Ve bu nabḍ-ı muẖtelif-i muntaẓamın mis̱āli serīᶜ olan bir nabḍın ittiṣālinde olan nabḍ-ı āẖerin sürᶜati nabḍ-ı evvelin sürᶜatinin bir mis̱li ve s̱ülüs̱ü miḳdārı olup bu ḳarār üzere dāimā deverān eyleye yaᶜnī nabḍ-ı s̱ānī sürᶜatte nabḍ-ı evvelden s̱ülüs̱ miḳdārı ziyāde ola ve nabḍ-ı s̱ālis̱ evvel gibi ve nabḍ-ı rābiᶜ s̱ānī gibi olup bu ḳıyās üzere deverān eyleye) veya ikinci ve üçüncü nabızların sürati birinci nabzın üçte biri olur, dördüncü ve beşinci nabzın sürati birinciden yarım fazla olur, altıncı nabız ilk nabız kadar olur, ardından aynı düzen farklılıklar üzere devam eder: "Mis̱āl-i meẕkūrda nabḍ-ı evvelin sürᶜatinden s̱ānīnin ve s̱ālis̱in sürᶜati s̱ülüs̱ miḳdārı ziyāde olur ve rābiᶜin ve ẖāmisin sürᶜati nabḍ-ı evvelden nıṣf miḳdārı ziyāde olur ve sādisin miḳdārı yine nabḍ-ı evvel gibi olur ve sābiᶜin ve s̱āminin miḳdārı s̱ānī ve s̱ālis̱ gibi s̱ülüs̱ ziyāde olur ve tāsiᶜin ve ᶜāşirin miḳdārı rābiᶜ ve ẖāmis gibi nıṣf ziyāde olur. Ve bu ḳıyās üzere iki ẖilāf üzere edvār ile muntaẓaman nabḍlar deverān eder." (69b)

nabḍ-ı munḳaṭıᶜ: Kesik nabız (pulsus intersectus, intermittent): "Nabḍ-ı munḳaṭıᶜ o cüzᵓün ḥare-

ketidir ki o cüzᵓ ile o cüzᵓden muḳaddem olan cüzᵓün arasına fetret-i ḫafīfe tavassuṭ edip girer gerek ise o cüzᵓ-i muḳaddemin iki ṭarafının biri serīᶜ ve biri baṭīᵓ olup o cüzᵓ-i muḳaddem o vech ile muḫtelif olsun ve gerek ise o cüzᵓ-i muḳaddemin iki ṭarafları müteşābih olup o iki ṭarafın ikisi maᶜan serīᶜ veyāḫūd ikisi maᶜan baṭīᵓ olsun." (72b)

nabḍ-ı muntaẓam: Düzenli nabız (pulsus ordinatus, orderly)

nabḍ-ı muttaṣıl: Bitişik nabız (pulsus continuus, continuosus): "Muttaṣıl tesmiye olunan nabḍ o nabḍdır ki o nabḍda iḫtilāf tedrīcle olur ve o nabḍda olan iḫtilāf azar azar olup eczāları müteşābih olmakla celī naẓar ile o iḫtilāf bilinmez ve mevḍiᶜ-i faṣl iḥsās olunmaz." (72b)

nabḍ-ı mültevī: Pulsus retortus.

nabḍ-ı mümtelī: Tam nabız, dolu nabız (pulsus plenus, full): "Ammā nabḍ-ı mümtelī o nabḍdır ki o damarın tecvīfinde ruṭūbet miḳdār-ı ṭabīᶜīden ziyāde olur." (69a), "Mümtelī olan nabḍ nabḍ-ı ᶜaẓīmden ziyāde ġamza ṣabr eder yaᶜnī mümtelī olan nabḍa basılsa o mümtelī olan damar geç teseffül eder, basıldığı gibi aşağı inmez, parmağa bir miḳdār muḳāvemet eder baᶜdehu teseffül eder." (71b)

nabḍ-ı münḫafiḍ: Derinliği normalden daha derin olan nabız (pulsus profundus, deep)

nabḍ-ı mürekkeb: Birleşik nabızlar: nabḍ-ı ġazālī, nabḍ-ı mevcī, nabḍ-ı dūdī, nabḍ-ı nemlī, nabḍ-ı minşārī, nabḍ-ı ẕenebü'l-fār, nabḍ-ı misellī, nabḍ-ı ẕü'l-ḳarᶜateyn, nabḍ-ı ẕü'l-fetre, nabḍ-ı el-vāḳiᶜ fi'l-vasaṭ, nabḍ-ı müteşennic, nabḍ-ı mürteᶜiş, nabḍ-ı mültevī, nabḍ-ı mütevettir.

nabḍ-ı mürteᶜiş: Titrek nabız (Pulsus tremulus)

nabḍ-ı müstevī: Eşit, dengeli nabız (pulsus aequalis, equal): "Ammā nabḍ-ı müstevī o nabḍdır ki o nabḍ umūr-ı ḫamsede müşābih ve berāber ola, o umūr-ı ḫamse bunlardır: ᶜiẓam, ṣıġar; ḳuvvet, ḍaᶜf; sürᶜat, buṭᵓ; tevātür, tefāvüt; ṣalābet, līn." (69b) Bkz. müstevī beyne'n-nabḍateyn

nabḍ-ı müşrif: Derinliği normalden daha yüksek olan nabız, nabḍ-ı şāhiḳ (pulsus elevatus, elevated): "Eger marīḍin nabḍının ᶜumḳu muᶜtedil nabḍın ᶜumḳundan ve derinliğinden ziyāde olur ise marīḍin nabḍına nabḍ-ı müşrif ıṭlāḳ olunur." (68b)

nabḍ-ı mütedāḫil: Bkz. nabḍ-ı muttaṣıl

nabḍ-ı mütedārik: Bkz. nabḍ-ı mütevātir

nabḍ-ı mütefāvit: Seyrek nabız, nabḍ-ı müterāḫī, nabḍ-ı mütehalḫil (pulsus rarus, rare): "Ve nabḍ-ı mütefāvit o nabḍdır ki iki ḳarᶜa ve ḍarbe yaᶜnī iki inbisāṭ ḥareketlerinin arasında

olan zamān-ı sükūn miḳdār-ı ṭabīʿīden noḳṣān ola." (69b)

nabḍ-ı müteḫalḫil: Bkz. nabḍ-ı mütefāvit

nabḍ-ı mütekāṡif: Bkz. nabḍ-ı mütevātir

nabḍ-ı mütenāvib: Kalbin zayıf sistölü yüzünden nabız vuruşlarının nabızdan alınamamsı, intermitten pulse.

nabḍ-ı müterāḫī: Bkz. nabḍ-ı mütefāvit

nabḍ-ı müteşennic: Spazmodik nabız (Pulsus spasmosus): "Nabḍ-ı müteşennic o nabḍdır ki onun ḥareketi teşennücü olan ʿuḍvun ḥareketi gibi olur, bir ṭarafa ḥareket eder ve kedd ile ḥareket eder, ṭaraf-ı āḫere ḥareket eylemez. Ve nabḍ-ı mürteʿiş raʿşesi olan ʿuḍv gibi ḥareket eder, vezni ve niẓāmı olmaz, teḳaddüm ve teʾeḫḫür eder ḥareketten ḫālī olmaz." (73b)

nabḍ-ı mütevātir: Hızlı nabız, nabḍ-ı mütedārik, nabḍ-ı mütekāṡif (pulsus frequens, quick): "Nabḍ-ı mütevātir o nabḍdır ki iki inbisāṭın beyninde olan zamān miḳdār-ı ṭabīʿīden ḳalīl ola yaʿnī nabḍa-i ūlānın inbisāṭı nabḍa-i ṡāniyenin inbisāṭı arası miḳdār-ı ṭabīʿīden eḳall ola." (69b)

nabḍ-ı mütevettir: Bir tür spazmodik nabız (pulsus chordosus): "Mütevettir" tefaʿʿul bābından ism-i fāʿildir, ḳavsın veteri gibi gergin olucu nabḍ murād olur; nabḍ-ı mütevātir değildir, o besāyiṭtendir ve müfāʿale bābından olup müteʿāḳib maʿnāsına olur, ġaflet olunmaya." (73b)

nabḍ-ı nemlī: Karıncalı nabız (pulsus formicans, formicant): "Ve nabḍ-ı nemlī dūdīden dahi tevātürde ezyed ve ekṡer olup nemlī cidden aṣġar olur; ṣıġarda ve debībinde yaʿnī ḥareketinde karıncaya müşābih olduğundan nemlī tesmiye olunur." (72b)

nabḍ-ı ṣaġīr: Küçük nabız (pulsus parvus, samall): "Nabḍ-ı ṣaġīr o nabḍdır ki ḳaṣīr ve ḍayyiḳ ve münḫafiḍ bi'l-cümle bu üç ʿaded nabḍdan mürekkeb bir nabḍ olup nabḍ-ı ʿaẓīmin ḍıddı ve muḫālifi olur." (69a); "Ve nabḍ-ı ṣaġīrde muʿteber olan kendide ḥareket olan mesāfenin ḳılleti olur, zamānın ḳılleti muʿteber olmaz. Ve mesāfe-i ḳalīleyi ḳaṭʿ eden nabḍ-ı ṣaġīrin zamān ḳaṭʿı gāhca keṡīr olur, zamānın ziyāde olduğu ṣaġīr olmasına münāfī olmaz." (71b)

nabḍ-ı serīʿ: Hızlı nabız (pulsus velox, rapid, swift) "Nabḍ-ı serīʿ o nabḍdır ki ḥareketini az vaḳtte tekmīl ve tetmīm eder." (69a), "Serīʿde muʿteber olan ancak zamān-ı ḥareketin ḳılleti olur, kendide ḥareket vāḳiʿ olan mesāfenin ḳılleti muʿteber değildir yaʿnī serīʿ o müteḥarriktir ki az vaḳtte çok mesāfe ḳaṭʿ eder ve nabḍ-ı serīʿ az vaḳtte aḳṭār-ı ṡelāṡeden mesāfe-i kebīreyi ḳaṭʿ eder." (71b)

nabḍ-ı ṣulb: Sert nabız (pulsus durus, hard): "Ve nabḍ-ı ṣulb bunun [nabḍ-ı leyyinin] ḍıddı olup pek basmak ile içeri girmez ve sühūlet ile dāḫile duḫūl eylemez."

nabḍ-ı şāhiḳ: Bkz. nabḍ-ı müşrif

nabḍ-ı ṭavīl: Uzun nabız, normal ve mutedil mizaçlı bir insana göre nabzı daha uzun alanda süren nabız (pulsus longus, long): "Nabḍ-ı ṭavīl o nabḍdır ki onun ṭūlü iᶜtidāl-i ṭabīᶜīden ziyāde ola." (68b)**;** "Baᶜḍılar derler ki nabḍ-ı ṭavīl o nabḍdır ki nabḍa bakan ṭabīb dört parmakların nabḍın üzerine vaḍᶜ eyledikte nabḍ o dört parmağı tecāvüz eder ise o nabḍ ṭavīl olur. Ve eger dört parmağın ᶜarḍından nabḍ noḳṣān olur ise o nabḍ ḳaṣīr olur. Ve eger nabḍ dört parmağı doldurup ziyāde ve noḳṣān olmaz ise o nabḍ muᶜtedil olur. Keẕālik parmak uçlarının ᶜarḍı tecāvüz eden ᶜarīḍ ve parmak uçları ᶜarḍından noḳṣān olan ḍayyiḳ ve müsāvī olan muᶜtedil olur. Bu vechi Şāh Muḥammed-i Ḳazvīnī naḳl eder ve ebḥāṡ-ı keṡīr īrād eder, vuḳūf murād eden o şerḥe mürācaᶜat eylesin." (68b)

nabḍ-ı ẕenebü'l-fār: Fare kuyruğu karakterli nabız (pulsus cauda soricina, mousetail) "Ammā ẕenebü'l-fār o nabḍdır ki onda teşābüh ve tederrüc ile iḫtilāf olur, ziyādeden aḫẕ edip noḳṣāna tedrīcle ẕāhib olur veyāḫūd noḳṣāndan aḫẕ edip azar azar ziyādeye ẕāhib olur tedrīcle." (73a) Bu nabız üç türlüdür: ẕeneb-i müterāciᶜ, ẕeneb-i s̱ābit, ẕeneb-i münḳaḍī

nabḍ-ı ẕü'l-feterāt: "Aralıklı nabız, kesik nabız türü (pulsus intersectus) "Ve munḳaṭıᶜ olan ḥareket dahi baᶜḍı kerre olur ki muḥīṭ ile merkez arasında li-ᶜārıḍin fetret ḥādis̱ olup ḳaṭᶜ olur ve ona nabḍ-ı ẕü'l-feterāt tesmiye olunur." (72a), "ẕü'l-fetre o nabḍ-ı muḫteliftir ki ḥareket olacak maḥallde o nabḍ sākin olur." (72a)

nabḍ-ı ẕü'l-fetret: Bkz. nabḍ-ı ẕü'l-feterāt.

nābıḍ: Nabzı olan, çarpan.

nābit, nābite: Biten, çıkan.

nābūd: Mevcut olmayan.

nāciᶜ, nāciᶜa: Yararlı, nāfiᶜ.

nāciẕ: Azı dişlerin sonunda altlı üstlü yirmilik diş.

naḍḍācu'l-ᶜineb: Bkz. ṭāṭīḳus

naḍīc, naḍīce: Olgun.

nādirü'l-vücūd: Az bulunan.

nāfiᶜ, nāfiᶜa: Faydalı, müfīd, nāciᶜ.

nāfiḫ, nāfiḫa: Gaz yapıcı; gazlı: riyāḥ-ı nāfiḫa, vecaᶜ-ı iᶜyā-i nāfiḫ

nāfis̱: Kan tükürten: suᶜāl-i nāfis̱.

nāfiẕ, nāfiẕe: Nüfuz edici, işleyici, girici, dāḫil.

naġamāt: Nağmeler.

nāġbeşt: Bkz. nār-müşk

naḫḫās: Esir satıcı.

naḫıre: Çürümüş (kemik)

nāḫıs: Batıcı, saplanıcı (ağrı)

nāhid: Meme uçları kıvamını bulup yumrulanmış olan kız.

nāhiḍ: Uçmaya hazıt yavru kuş: "Vanī der ki ناهض [nāhiḍ] (hānın kesri ile) şol kuş yavrusudur ki kanatları vāfir olup uçmağa şürūᶜ ede. İntehā. Pes buna göre firāḫ kanadı bitmeyene maḫṣūṣ olur." (178a) Bkz. nevāhiḍ

naḥīf: Zayıf, ḍaᶜīf, ḳaḍīf.

naḥīfü'l-beden: Bedeni narin.

nāhik: Çok, fazla.

nāhike: Bkz. emrāḍ-ı nāhike

nāḥil: Zayıf olan.

naḫīr: Genizden ses çıkarmak, hırıltı, ġaṭīṭ, ḫarḫara.

naḫise: Batıcı.

nāḥiye: Bölge; kenar, taraf. Bkz. nevāḥī

naḥl: Bal arısı.

naḫl: Hurma ağacı (Phoenix dactylifera)

naḥr: Boğaz.

naḫs: İğne ya da diken batmış gibi ıstırap veren ağrı olmak, batmak, ġarezān; dürtmek; zayıflık.

naḫs-ı iber: İğne batması.

naḥt: Yontmak.

naḥv: Yön, taraf.

nāib: Bedel olan, yerine geçen.

nāibe: Musibet. Bkz. nevāib

naᶜīm: Hoş hāl, esenlik; yumuşak.

nāim: Uyuyan.

nāᶜimen: Yumuşakça, münaᶜᶜamen.

nāire: Tutuşturan, ateşleyen.

nāᶜis: Aksırıcı.

nāᶜiş: Kaldırıcı, hareket ettirici.

nāiyetü'l-buṭūn: Karnı çıkık.

naᶜḳ: Ötmek, secḥ.

naḳᶜ: Suda ıslatmak, suyla nemlendirmek, nuḳūᶜ.

nāḳa: Dişi deve.

naḳbet: Kabarcık ve yanıkara denilen yara.

naḳᶜ-ı hāyic: Canhıraş feryat.

nāḳıh: Nekahet evresinde olan.

nāḳıhīn, nāḳıhūn: Hastalıktan iyileşmekte olup henüz tam sıhhat bulmamış olanlar.

nāḳıl: Taşıyan.

nāḳıletān: İki taşıyıcı.

nāḳıṣ, nāḳıṣa: Azalıcı.

nāḳışe: Bedene batan dikeni çıkartıcı, minḳāş: ālet-i nāḳışe

naḳīᶜ: Suda ıslatılan bitkinin suyu.

naḳīḍayn: Birbirine zıt iki nesne.

nākis: Baş aşağı.

nākiṣan ᶜalā ᶜaḳıbeyhi: Topukları üzere geri dönerek.

naḳiyy, naḳiyye: Temiz, pak.

naḳḳād: Bilginin inceliklerine vakıf olanlar; gümüşün, altının ayarını bilenler.

naḳl: Aktarmak, nakletmek; çocuğu sütten kesmek.

naḳr, naḳre: Enstrümana üfleme, çalma; çalış.

naḳr: Bkz. efvāh-ı ᶜurūḳ

nāmī, nāmiye: Büyüyücü. Bkz. ḳuvve-i nāmiye

nāmūr: Av için tuzağa konulan dişi koyun: "*Mūcez* nüsḫalarında "nāmūr" bedeline "nemir"

vāḳiᶜ olmuştur "Nemir" kaplan dedikleri yırtıcı cānverdir, ammā *Ḳānūn* nüsḫalarında olan "nāmūr" o şātta derler ki ṣayd-ı ẕiᵓb için vaḍᶜ eyledikleri tuzağa onu vaḍᶜ ederler, *Ḳāmūs* 'ta muṣarraḥtır." (397b)

nān: Ekmek, ḫubz.

naᶜnāᶜ, naᶜnaᶜ: Nane, fūtenec-i cebelī (Mentha)

nānḫāh: Nanahan (Carum copticum) tohumu, nīniyyā.

nā-puḫte: Olgunlaşmamış, ham, pişmemiş, çiğ.

nār: Ateş.

nārdīn: Sünbül-i Aḳlīṭī, sünbül-i Aḳrīṭī, sünbül-i Rūmī, nārdīn-i Hindī (Nardus indica) Bkz. ġanġanīṭis: "Nārdīn" muṭlaḳ ẕikr olunsa sünbül-i Hindī murād olunur ve baᶜḍılar katında muṭlaḳ ẕikr olunsa sünbül-i Rūmī murād olunur." (276a)

nārdīn-i Hindī: Bkz. nārdīn

nārdīn-i Sūrī: Suriye sümbülü (Cymbopogon nardus)

nārecīl: Bkz. cevz-i Hindī

nārenc: Turunç (Citrus aurantium)

nār-ı Fārsī: Şarbon; kan çıbanı. Bkz. cemre

nār-ı şīşeᶜān: Bkz. ḥabb-ı ḳılḳıl

nārkeyū: Afyon kozalağı, nārkeyvā.

nārkeyvā: Bkz. nārkeyū

nār-müşk: Hind narı, nāġbeşt.

nārūṭiyūn: Bir şiyaf.

nās: İnsanlar.

naṣb: Dert

naṣb: Dikmek, iḳāme.

naṣbe: Dürtme.

nāṣıᶜ: Halis, koyu.

nāṣır: Yardımcı.

naṣīb: Hissse, nasip. Bkz. enṣıbā

naṣl: Temren. Bkz. nuṣūl

naṣṣ: Delil.

nāṣūr: Fistül: "Ve ġavrı olan ḳurḥayı muḥīṭ olan laḥm baᶜḍı kerre ṣulb olur ve ona nāṣūr tesmiye olunur." (511a) Bkz. nevāṣır

nāṣūr-ı maḳᶜade: Anüs fistülü.

nāṣūru'l-enf: Bkz. irbiyān

nā-süfte: Delinmemiş.

naᶜş: Harekete geçirmek, kaldırmak: naᶜş-ı ḳuvvet

nāşī, nāşiye: Kaynaklanan, neşet edici.

nāşib, nāşibe: İlişen, takılan.

nāşif, nāşife: İçine çeken, emen. Bkz. nevāşif

nāşize: Çıkıntı, tümsek şeklinde çıkıntı.

naṭᶜ: Deri minder.

nāṭıf: Pişmaniye; bal, anason, havuç ve kabuğu soyulmuş bademden yapılan helva: "Ve baᶜḍı kerre ishāl-i māiyyet için ondan nāṭıf denmekle maᶜrūf ḥulv ittiḫāẕ olunur ve onun ṣıfatı budur ki ḳırṭım, levz-i muḳaşşer ve enīsūn ve ᶜasel ḫalṭ olunup ondan nāṭıf ṭabḫ olunur." (207b)

nātī, nātiᵓe: Çıkık, tümsek, mürtefiᶜ, bāriz, ẓāhir.

naṭīs: Çok zehirli bir yılan.

naṭl: Hastalıklı yere pişirilmiş ilaçlı su sürmek.

naṭrūn: Natron, sodyum nitrat, būraḳ-ı Ermenī: naṭrūn-ı İskenderānī, naṭrūn-ı aḥmer, naṭrūn-ı dānıḳ

naẓar: Bakma; şüphe.

naẓar-ı şezr: Bkz. şezr

nāẓır: Bakan; gözün göz bebeği, pupil; benzer, ḍārib.

naẓīf, naẓīfe: Temiz.

nāzil, nāzile: İnen; iniş; yolculuktan gelip konan.

nāzileten: Aşağıya doğru inici hālde.

naẓīr: Benzer, mümāṡil, ᶜıdl.

naẓre: Bakış.

naẓẓāf: Temiz kimseler.

neᶜām: Devekuşu. Bkz. ẓalīm

nebᶜ: Kayın ağacı: "*Kitābu'n-Nebāt*'ta Ebū Ḥanīfe ed-Dīneverī der ki baᶜḍılar ẕāhib oldular ki nebᶜ ve şevḥaṭ bir nevᶜ şecerlerdir ki sehlīsine şevḥaṭ ve cebelīsine nebᶜ derler. Ve baᶜḍılar ᶜaks edip sehlīye nebᶜ ve cebelīye şevḥaṭ ıṭlāḳ ederler." (38b)

nebᶜa: Hz. Muhammed'in harbelerinden birinin ismi.

nebāhet: Şan ve şöhret sahibi olmak.

nebāt: Bitmek, çıkmak; bitki, nebt.

nebāt-ı ṡenmeşī: Bkz. ṡenmeşī

nebāt-ı sinn: Diş çıkması.

Nebaṭī: Ekilmeden, kendi kendine yetişen bitki; Basra ile Kufe arasında yaşayan bir kavm, Nebaṭī.

nebe: Bir balık.

nebeᵓ: Haber.

nebīẕ: Küpe basılmakla hāsıl olan hurma ve üzümün şırası ve şarabı: nebīẕ-i ᶜasel, nebīẕ-i zebīb, nebīẕ-i temr. Bkz. fuḳḳāᶜ

nebīẕ-i ḫāliṣ: Üzerinden altı ay geçmiş sıkılmış üzüm suyu: "Ve nebīẕ-i ḫāliṣ ᶜinebin yaᶜnī üzümün ḫāliṣ ᶜaṣīri ve sıkıntısıdır ki o ḫāliṣ su üzerine altı ay mürūr etmiş ola." (76b)

nebīẕ-i ṣulb: Koyu kıvamlı üzüm şırası ve şarabı: "Nebīẕ-i ṣulb'den murād ḳıvāmı olup katı olan nebīẕdir." (281a)

nebḳ, nebḳa: Sidr ağacı (Zizyphus spina) meyvesi, sidr, künār

nebḳ: Kasta bulunan atar damar ağzında açılma yoluyla yırtılma: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜaḍalde olan muṭlaḳan damarın ağzının tefettuḥu ile olur ise ona nebḳ derler." (32a) Bkz. inficār, ṣadᶜ, ḳaṭᶜ, faṣl

nebk: Satır.

nebt: Bitki, nebāt.

nebẕ: Bekletmek, bırakmak.

necāḥ: Başarı, ẓafer. Bkz. ḥabb-ı necāḥ

necāset: Dışkı, zibl, recīᶜ.

necāt: Kurtuluş, ḫalāṣ.

neccār: Marangoz.

necd: Etrafına göre yüksek olan yer.

necdet: Bahadırlık, şecaat.

necīb: Buhtī deve ile soy Arap atının çiftleşmesinden doğan erkek deve.

necīb: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

necībe: Buhtī deve ile soy Arap atının çiftleşmesinden doğan dişi deve: "ᶜAcemī olup iki hörgücü olan deve ile ᶜArabī deve ictimāᶜından tevellüd edene buḫtī derler, onu evvelā Buḫtu'n-Naṣr iḥdāṡ eylediği için, ammā o buḫtī ile ᶜArabī-i ḫāliṣin ictimāᶜından ḥādiṡ olana necīb derler, nāḳasına necībe derler." (373a)

necm: Gövdesiz bitkiler; ayrık otu, s̱īl (Schoenoplectus lacustris): "Sāḳ üzere ḳāim olmayan nebāta necm derler velākin muṭlaḳ ẕikr olunsa s̱īl murād olunur, Türkī lisānı üzere ayrık kökü derler." (197a)

necm: Yıldız.

necv: Yüzülmüş deri, sülāḫa.

neḍāret: Taze ve hoş olmak, ṭarāvet.

nedāvet: Yaşlık, rutubet.

nedd: Birleşik yapılı bir buhur. Bkz. nüdūd

neḍḍāḫāt: Fıskiyeler.

nedevī: Islak, nemli, rutubetli.

nedī, nediyye: Islak olan, sulu.

neḍūcāt: Pişirip olgunlaştırıcı ilaçlar.

neḍūḥ: Güzel koku.

neḍūḥāt: Güzel kokular.

nedvā: Taze, sulu.

nefᶜ: Fayda.

nefād: Tükenmek.

nefḍ: Silkip atmak. Bkz. aᶜḍā-i nefḍ

nefeḫāt: Su kabarcıkları, ḥabāb: "Nefeḫāt"tan murād suyun yüzünde olan kabarcıklardır, ona ḥabāb derler." (84b)

nefes-i ᶜasir: Güç alınan nefes: "Bu nefes bir nevᶜ nefestir ki onun havāda taşarrufu meşaḳḳatli olur onda gerek ise ḍīḳ olsun ve gerekse olmasın." (307a)

nefes-i ᶜaẓīm: Derin, büyük ve geniş nefes, solunum organlarının tümüyle hareket ederek aldığı nefes: "Nefes-i ᶜaẓīm o nefestir ki o nefes katında aᶜḍā-i teneffüs ḥareket mümkine olan cihātın küllīsinde cemīᶜan ḥareket eder ve inbisāṭ-ı vāfir ile münbasıṭ olup inbisāṭ-ı muᶜtedilin ceẕb eylediği havādan ekṡer havā ceẕb eder." (67a)

nefes-i bārid: Dışarı çıktığında normalden ziyade soğuk olan nefes: "Ve nefes-i bārid o nefestir ki ḫārice mündefiᶜa olan nefes iᶜtidālden bürūdet cānibine mütecāviz olur." (67a)

nefes-i baṭīᵓ: Yavaş yavaş alınan nefes.

nefes-i ḍaᶜīf: Zayıf nefes.

nefes-i ḥārr: Dışarı çıktığında harareti normalden ziyade olan nefes: "Nefes-i ḥārr o nefestir ki ḥareket-i inḳıbāḍiyye ile ḫārice mündefiᶜa olan havā iᶜtidālden ziyāde ḥārr olur." (67a)

nefes-i ḫunāḳī: Boğulan kimsenin alıp verdiği hırıltılı nefes.

nefes-i intiṣāb: Zatürrelilerin nefesi gibi sıkıntılı olan nefes alıp verme.

nefes-i ḳaṣīr: Hava alırken ve verirken her iki hamlede de süresi kısa olan nefes: "Nefes-i ḳaṣīr nefes-i ṭavīlin ḫilāfı olup zamān-ı nefes mütemādī olmaz, az vaḳtte inbisāṭ ve inḳıbāḍ tamām olur." (67a)

nefes-i ḳavī: Kuvvetli nefes: "Nefes-i ḳavī o nefestir ki nefesin ᶜarḍı ve eni mükemmelen mevcūd olur." (67a)

nefes-i muḍāᶜıf: Kesintili iki nefes almak ve vermek, nefes-i müteḍāᶜaf, faḥm, teᶜas̱s̱ür: "Nefes-i müteḍāᶜif" odur ki riye inbisāṭını tamām edip inḳıbāḍa bedᵓ eylemeden inbisāṭ-ı āḫer ile inbisāṭ-ı evveli taᶜḳīb eder." (304a)

nefes-i muḫtelif: Solunum yollarından kaynaklanan bir sebeple oluşan düzensiz nefes: "Ve bu nefes ālāt-ı teneffüs civārında olan aᶜḍānın ṣıḥḥatine ve selāmetine delālet eder. Ve nefes-i muḫtelif o nefestir ki o nefes muntaẓam olmaz ẕikr olunan ālātta āfet olmak ḥasebiyle." (67b)

nefes-i munḫurī: Burundan alınan nefes.

nefes-i munḳaṭıᶜ: Arada dura dura kesik kesik alınan nefes: "Nefes-i munḳaṭıᶜ o nefestir ki o nefeste ālāt-ı teneffüsün inbisāṭı bir ḥareket ile tamām olmaz, aralıkta sükūn tavassuṭ edip inbisāṭ iki ḥareket ile tamām olur, ṣabīnin ağladığı vaḳtte olan nefesi gibi." (67a)

nefes-i muntaṣıb: İleri derecede kalp ve akciğer yetmezliğinden kaynaklanan ve ancak güç ve oturur durumda olan kişinin nefesi. Bkz. intiṣāb-ı nefes

nefes-i muttaṣıl: Arada durmadan alınan nefes.

nefes-i müntin: Kötü kokan nefes, nefes-i müstekreh: "Nefes-i müntin o nefestir ki ḥareket-i inḳıbāḍiyye ile ḫārice çıkan nefeste rāyiḥa-i kerīhe olur." (67a)

nefes-i müstekreh: Bkz. nefes-i müntin

nefes-i müstevī: Düzenli nefes: "Nefes-i müstevī ona derler ki o nefesin ḥarekātı muntaẓame ve mütesāviye olur." (67b)

nefes-i mütecezzī: Akciğerlerde tıkanıklıktan kaynaklanan ve burun kanatlarını hareket ettiren zayıf nefes: "Nefes-i mütecezzī bir nevᶜ nefestir ki ermebe-i enf yaᶜnī burnun s̱uḳbeleri üzerinde olan ġuḍrūflar o nefeste ḥareket eder." (67a)

nefes-i müteḍāᶜaf: Bkz. nefes-i muḍāᶜıf

nefes-i mütefāvit: Nefes-i mütevātirin aksine iki tam nefes aralığı normalden sürece uzun olan nefes: "İki nefes-i tāmmın arasında olan sükūnun müddeti cidden ḳaṣīr ve ḳalīl olur ise ona nefes-i mütevātir derler. Ve eger

bunun ʿaksi olur ise ona nefes-i mütefāvit derler." (67a)

nefes-i mütevātir: İki tam nefes aralığı normalden sürece kısa olan nefes: "Nefes-i vāḥid bi-tamāmihi üç cüzʾden mürekkeb olur, o üç cüzc ḥareket-i inbisāṭiyye ve ḥareket-i inḳıbāḍiyye ve o iki ḥareket beyninde yaʿnī ḥareket-i inbisāṭiyyeden sonra ve ḥareket-i inḳıbāḍiyyeden evvel olan sükūndur. Pes bu üç cüzʾler tamāmında nefes-i vāḥid tamām olduğundan sonra miḳdār-ı ḳalīl ālāt-ı teneffüs tevaḳḳuf edip sākin olur ve baʿdehu ikinci nefesin ḥareket-i inbisāṭiyyesine şürūʿ eder. Lā maḥāle her iki nefesin arasında bir sükūn olur, pes iki nefes-i tāmmın arasında olan sükūnun müddeti cidden ḳaṣīr ve ḳalīl olur ise ona nefes-i mütevātir derler." (67a)

nefes-i ṣaġīr: Derin ve büyük (nefes-i ʿaẓīm) olmayan nefes.

nefes-i serīʿ: Hızlı alınan nefes: "Nefes-i serīʿ o nefestir ki nefese iḥtiyāc ziyāde iken müddet-i ḳalīlede tekmīl olur." (67a)

nefes-i ṭavīl: Hava alırken ve verirken her iki hamlede de süresi uzun olan nefes: "Nefes-i ṭavīl o nefestir ki ālāt-ı teneffüsün ḥareket-i inbisāṭiyye ve inḳıbāḍiyye müddetleri ṭavīl olur." (67a)

nefes-i ṭayyib: Güzel kokan nefes.

nefes-i ẕü'l-fetre: Daha çok felçli hastalarda görülen aralıklı nefes: "Ve aṣnāf-ı nefes için biraz isimler vardır ki onlar nefese maḫṣūṣ olur, nefes-i munḳaṭıʿ, nefes-i muḍāʿıf, nefes-i muntaṣıb, nefes-i ḫunāḳī, nefes-i müstekreh ve ẕü'l-fetre gibi. Nefes-i ẕü'l-fetre sekte ve sekte misẖlli emrāḍda olur." (305a)

neffāḫa: Vücutta yel var eden deva ya da gıda, gazlı.

neffaḫāt: Gazlılar. Bkz. nāfiḫ**,** vücutta yel var eden deva ve gıdalar.

neffāẕ, neffāẕe: Tesirini hemen gösteren ilaç.

nefḫ, nefḫa: Gaz; gaz şişkinliği.

nefḫ: Üflemek, üfürmek; pek az tükürmek: "Tefl tükürmektir. Ve onun ḳuvvet ve ḍaʿf ḥasebiyle esāmīleri vardır; ġāyet ḍaʿīf olana bezḳ ıṭlāḳ olunur baʿdehu tefl baʿdehu nefs̱ baʿdehu nefḫ ıṭlāḳ olunur:" (307b)

nefḫ-i miʿde: Bağırsak gazı, flatulans.

nefl: Bkz. elenfel

nefs̱: Tükürmek: "Tefl tükürmektir. Ve onun ḳuvvet ve ḍaʿf ḥasebiyle esāmīleri vardır; ġāyet ḍaʿīf olana bezḳ ıṭlāḳ olunur baʿdehu tefl baʿdehu nefs̱ baʿdehu nefḫ ıṭlāḳ olunur:" (307b); kanlı tükürük veya ahlāt-ı erbaʿadan biriyle karışmış olarak göğüsten gelen kan: "Ve eṭıbbānın ʿādeti budur ki ṣadrdan iḫrāc olunan ruṭūbet sāẕece olup ona şeyʾü-i ġarīb naḍīc ve aḫlāṭ-ı erbaʿanın birinden dahi bir nesne muḫāliṭ olmaz ise ona büzāḳ tesmiye ederler ve ona nefs̱ ıṭlāḳ ey-

lemezler." (317a); kan tükürmek, nefs̱-i dem.

nefs̱-i dem: Kan tükürmek; akciğerden ağız yoluyla gelen kanama, hemoptizi.

nefş: Ayırıp ditiklemek, dağıtmak.

nefş: Parçalamak, dağıtmak.

nefṭ: Petrol: nefṭ-i esved, nefṭ-i ebyaḍ, nefṭ-i azraḳ

nefūḫ: Burna çekilen deva: "Ve nefūḫ o edviye-i yābisedir ki enfe nefḫ için müheyyā kılınmıştır ve vācib olur ki nefūḫ ünbūbe ile nefḫ oluna." (286a)

neġāḍ: İleri geri hareket etmek, oynamak.

neġānıġ: Bkz. nuġnuġatān: "Neġānıġ, nuġnuġ'un cemᶜidir iki nūnun ḍammı ve ᶜaynın sükūnuyla nuġnuġ ḥalḳta lehāt katında yaᶜnī ᶜavāmmın küçük dil dedikleri ᶜuḍv yanlarında olan laḥm-ı rıḫva derler." (32b) Bkz. nuġnuġatān, nuġnuġ

neḥāfet: Zayıflık, ḳaḍāfet, hüzāl.

nehār: Gündüz: ḳıṣar-ı nehār, nıṣf-ı nehār, ḍavᵓ-i nehār

nehāren: Gündüz vakti.

nehc: Tarz, yol, üslup.

nehem, neheme: İştahla yemek; yemeğe şiddetli arzu.

neḫır: Çürüyüp ufanmış kemik.

nehim: Doymak bilmez aç.

nehk: Zayıf düşürmek, iḍᶜāf.

nehş, nehşe: Isırmak; sokmak: "Nehş bir nesneyi azı dişi ile ᶜaḍḍ edip ısırmaktır." (18a) Bkz. ᶜaḍḍ, kedm

nehv, nehve: Çiğlik, pişmemişlik.

neḳā: Pak olmak; güzide, seçkin.

neks: Bir nesneyi baş aşağı çevirmek; inmek, eğilmek.

neks̱: Bozmak.

neḳūᶜ: Tedavide kullanılmak üzere suda ıslatılmış bitki ya da ilaç.

nemā: Büyüme: sinn-i nemā

nemaṭ: Üslup, düzen.

nemek: Tuz.

nemek-sūd: Pastırma, ḳadīd.

nemeş: Yüzde, deride mercimek gibi kırmızı noktalar; çil: "Nemeş ve dem-i meyyit o demden ḥādis̱ olur ki o dem ḥasebiyle ᶜırḳın fūvvehesi münfetiḥa olur, imtilā-ı demin ṭuġyānıyla veyāḫūd ḍarbe ve neẓāyiri ḥasebiyle füvvehe-i ᶜırḳ münṣadiᶜa olur ve dem aᶜlā-i cildin taḥtında mevḍiᶜ-i vāḥidde muḥteḳın olur ve o mevḍiᶜde demin levni ve şekli ẓāhir olur ve levni ḥumrete māile olan nemeş olur ve sevāda ḍārib olan bereş ve ondan laṭḫī olanlara kelef tesmiye olunur." (547b)

nemir: Kaplan.

nemle: Egzama: "Nemle bes̱re-i vāḥide veyāḫūd büs̱ūr-i müteᶜaddidedir ki onda verem-i yesīr olur ve saᶜy eder ve baᶜḍı kerre teḳarruḥ eder veyāḫūd min-ġayri teḳarruḥin taḥallül eder." (494a); "Ve bi'l-cümle cildde olan verem ki sāᶜī olup ġavṣı olmaz ona nemle derler." (494a) Bkz. evrām-ı ḳurūḥiyye, efrūḫūrūden

nemlī: Gözün iris tabakasında az yırtılma, mūr-ı sürḫ, ẕübābī: "Ve eger ᶜinebiyyeden ẓāhir olan miḳdār yesīr olur ise o ḫarḳa nemlī ve keẕālik mūr-ı sürḫ ve ẕübābī tesmiye olunur." (270b) Bkz. ᶜinebiyye

nemmām: Marsama bitkisi, sīsenber (Ocimum basilicum)

nerces: Nergis (Narcissus)

nercis: Bkz. nerces

nerdī: Zar kemik, küboid kemik, os cuboideum: "Nerdī, nerde mensūb demektir; nerd, tavla dedikleri luᶜbdur. Bu ᶜaẓma o luᶜbun āleti ṭarḥlarına müşābih olmakla nerdī tesmiye olundu." (17a) Bkz. ᶜaẓm-ı nerdī

nerdübān: Merdiven, derīce, ᶜatebe.

nerges: Bkz. nerces

nermehān: Yumuşak demir, dişi demir, ḥadīd-i üns̱ā: "Ve ikinci ḳısmı rıḫvdır yaᶜnī yumuşak demirdir, Fārsīde ona nermehān derler ve ᶜArabīde ona ḥadīd-i üns̱ā derler." (178a); Ve "nermāhen" Fārsīdir, "nerm" yumuşak maᶜnāsına ve "āhen" demir demektir, baᶜḍı kerre elif teʾḫīr olunup "nermehān" derler. Ve nermehānın bir ṣınıfı vardır ki ona billūrī derler, ziyāde berrāḳ olur ve bu aṣnāftan eczālar aḫẕ ve teẕvīb olunup eczā-i sāire ile ḫalṭ olunmakla gūnāgūn süyūf ve ālāt-ı sāire ittiḫāẕ olunur, her birinde kendiye maḫṣūṣ menfaᶜatler olur." (178a)

nersūb: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

nertīḳus: Ebū cehl karpuzu (Citrullus colocyntis) benzer bir bitki.

neṣab: Zahmetten yorulup zayıf düşmek, taᶜab.

nesc: Ağ; dokuma.

nesc-i ᶜankebūt: Örümcek ağı.

nesīc: Ağ.

nesīm: Yel.

nesl: Zürriyet; canlılar.

nesr: Kerkenez; akbaba.

nes̱r: Saçmak, bes̱s̱.

nesrīn: Nesrin (Rosa canina)

neşʾ: Var olmak.

neşā: Nişaşta, neşāstec.

neşāfet: Sıvıyı emmek.

neşāstec: Nişasta, neşā.

neşāṭ: Neşe.

neşʾet: Çıkmak, bitmek.

neşf: Su vb. nesneyi içine çekmek, emmek.

neşīş: Fokurdama, ġaleyān.

neşīş: Kaynama sesi, fokurdama.

neşīṭ: Hoş, şen.

neşr: Yaymak, dağıtmak; kesmek.

neşş: Suyu çekilmek.

neşşāf: Emici; kuru karakterinden dolayı temas kurduğu sıvıyı emen ilaç: "Ve neşşāf o devādır ki arḍī ve bi'l-fiᶜl yābis olur ve onun şānından olur ki su veyāḫūd su mis̱lli olan māyiᶜāt-ı sāile ona mülāḳī olsa o devānın mesāmmāt-ı ḫafiyyelerine su ve māiyyet nüfūẕ ey-

leyip ġāiṣa ola ve görünmeye, sönmedik nūre ve kireç gibi." (137a)

neşūḳāt: Burna çekilen sıvı ilaçlar: "Neşūḳāt bir nevᶜ ecsām-ı raṭbedir ki burna onun ictiẕābı havāyı ictiẕāb ve istinşāḳla olur." (286a)

neşv ü nemā: Gelişip serpilme.

netf: Yolmak: netf-i şaᶜr

netn: Kötü kokmak; kötü koku.

netn-i ᶜaraḳ: Kötü ter kokusu.

netn-i lis̱e: Diş etlerinde oluşan kokma.

neṭūl: Hastanın azasına dökülen deva ile pişirilmiş su: "Neṭūlün maᶜnāsı edviye ile ṭabẖ olunan suyu başa sekb edip yaᶜnī yukarı cānibden döküp başı ġasl eylemektir." (231b); "Neṭūl o sudur ki edviye ile ṭabẖ olunur ve onunla ᶜalīlin başı ġasl olunur." (118b)

neṭūlāt: Hastanın azasına dökülen deva ile pişirilmiş sular.

neʾūm: Uyuyucu.

nevā, nevāt: Çekirdekler; hurma çekirdekleri: "Maᶜrūftur yaᶜnī her mīvenin çekirdeğine ıṭlāḳ olunur lākin muṭlaḳ ẕikr olunsa temrin çekirdeği murād olunur." (197a)

nevā: Ev.

nevāciẕ: Azı dişlerin sonunda altlı üstlü dişler, esnān-i ḥulm

nevāfiẖ: Gazlı olanlar, gaz oluşumuna yol açanlar.

nevāḥī: Kenarlar. Bkz. nāḥiye

nevāhid: Henüz meme uçları yuvarlaklaşmaya başlamış kızlar.

nevāhiḍ: Kuş palazları. Bkz. nāhiḍ

nevāib: Belalar, musibetler; nöbetler. Bkz. nāibe.

nevāṣır, nevāṣīr: Fistüller. Bkz. nāṣūr

nevāşif: İçine çekenler, emenler. Bkz. nāşif

nevāt-ı temr, neva't-temr: Hurma çekirdekleri.

nevāẓır: Nazarlar, bakışlar.

nevāzil: Zükām, buḥūḥat, suᶜāl ve zātü'r-riye hastalıkları: "Emrāḍ-ı ᶜaṣr o emrāḍdır ki ṣayf-ı şimālīde ḥarāret-i ẓāhire ve ḥarāret-i bāṭıne ile mevādd seyelān eder ve berd-i ẓāhirī o māddeyi ᶜaṣr edip ᶜuṣāresinin nüzūlünden maraḍ ḥādis̱ olur ve o emrāḍa emrāḍ-ı ᶜaṣriyye derler, bi'l-cümle nevāzile ve nevāzile tābiᶜ olan emrāḍa emrāḍ-ı ᶜaṣriyye derler." (39b)

nev-bāve: Turfanda.

nevbet: Nöbet.

nevm: Uyku, uyuma.

nevr: Bitkinin çiçeği, zehr.

neyāzik: Mızrak şeklinde düşen meteorlar: "Baᶜḍı kerre kuyruklu necm gibi görünür ve gāh olur ki ḥayye heyʾetinde veyāẖūd boynuzlu ḥayvān ṣūretinde görünür ve āẖer ḥayvān ṣūretinde ve nīze ṣūretinde görünür ki ona neyāzik derler" (43b)

neyşūḳ: Göğem eriği.

neyṭāfīlī: Bkz. benṭāfilun

neyṭalu'l-vāḥid: İki istār, 38,48 gr (İstār maddesindeki 18, 88 gr ölçü kabul edilirse)

neytūn: Bkz. ḍırv

neyyir: Güneş veya güneş gibi ışık ve ısı kaynağı.

neyyirāt: Güneş ve ay gibi aydınlatıcı nesneler.

neẓāret: Gözetim.

neẓāyir: Benzerler.

nezefāt-ı dem: Bkz. nezf-i dem

nezelāt: Nezleler, vücudun seviyece üst tarafından alt tarafına madde inmesi. Bkz. nezle.

nezf: Kanama.

nezf-i dem: Kanama, hemoraji, seyelān-ı dem, nezefāt-ı dem

nezḫ: Kuyunun bütün suyu çekilmek.

nezle: Vücudun seviyece üst tarafından alt tarafına madde inmesi: "Şeyḫ-i Reʾīs ᶜālīden sāfile māddenin nüzūlüne muṭlaḳan nezle ıṭlāḳ eyler." (32b); maddenin beyinden boğaz ve çeneye inmesi: "Nezle ᶜörf-i eṭıbbāda dimāġdan māddenin ḥalḳ ve fekke intiḳāline derler." (32b)

nezv: Erkek, dişi ile çiftleşmek; sıçramak.

nezz: Sızmak, nüzūz.

nezz: Yerden çıkan su.

nezzāfe: Zehirli bir yılan: "Ve efāᶜīden bir nevᶜe dahi nezzāfe derler, bu nevᶜ efᶜī cidden rediyye olur, baṭnı ṣulb olur, üzerinde siyāh ve beyāḍ noḳṭalar olur ve ṭūlü muḳarrene tesmiye olunan efᶜī ṭūlüne ḳarīb olur ki onun ṭūlü bir ẕirāᶜdan iki ẕirāᶜa varınca ḳadardır. Ve nezzāfenin reʾsi daḳīḳ olur ve ẕenebi yaᶜnī kuyruğu ağır ḥareket eder, esnānı müsteviyye yaᶜnī dişleri müsteviye ve berāber olur." (48a)

nezzen: Sızarak.

nezziyye: Bkz. araḍīn-i ẕātu nezziyye

nıṣf: Yarı.

nıṣf-ı aᶜlā: Üst yarım.

nıṣf-ı esfel: Alt yarım.

nıṣf-ı nehār dāiresi: Meridyen dairesi, öğle: "Ammā nıṣf-ı nehār dāiresi bir dāire-i ᶜaẓīmedir ki iki ḳuṭb-ı ᶜāleme ve semt-i reʾs ve semt-i ḳadem noḳṭalarına mürūr eder. Ve bu dāirelerin ḳuṭbları noḳṭa-i maşrıḳ ve noḳṭa-i maġrib olur. Ve bu nıṣf-ı nehār dāiresi dāire-i ufḳ ile iki noḳṭada teḳāṭuᶜ ederler, o noḳṭaların birine noḳṭa-i cenūbī ve āḫerine noḳṭa-i şimāl derler. O teḳāṭuᶜla maşrıḳ ile maġrib ḳıṭᶜaları biri birinden mümtāz olup müteᶜayyin olurlar. Ve noḳṭa-i cenūb ile noḳṭa-i şimāl arasında vāṣıl olan ḫaṭṭa ḫaṭṭ-ı nıṣf-ı nehār derler." (41b)

nıṣf-ı nehār: Gün ortası. Bkz. hācire

nīʾ: Bkz. niyy

niᶜāc: Dişi koyunlar; dişi sığır: "Niᶜāc" "naᶜce"nin cemᶜidir, dişi koyuna ve dişi sığıra ıṭlāḳ olunur; baḳar muḳābilinde ẕikr

olunmakla dişi koyun murād olunur." (413b)

niᶜam: Nimetler.

nibāl: Oklar, nüşşāb; ok temreni.

nīdilān: Kābus, ağır basma.

nifār: Ürkme, tevaḥḥuş.

nigār: Sevgili.

nigeh-dār: Muhafız.

niḫrīr: Alim, hikmet sahibi.

niḳam: Cezalar.

niḳāṭ: Noktalar, nuḳaṭ.

nikāye, nikāyet: Zarar.

niḳris: Nikris, gut hastalığı, damla. "Lüġat-ı Yūnān'da baş parmağa nakoris derler. Niḳris eks̱eriyyā baş parmakta olmakla nakoris'ten niḳris aḫẕ olunup o marada ᶜalem kılındı." (31b)

nīl yaprağı: Bkz. vesime

nīl: Çivit otu, ketem (Indigofera tinctoria) Bkz. vesime; çivit rengi.

nīlceī: Bkz. nīlec

nīlec: Çivit, ketem (Indigofera timctoria): "*Ḳānūn*'un baᶜḍı nüsḫalarında nīlceī ve baᶜḍı āḫerde nīlencī vāḳiᶜ olmuştur." (82a)

nīlenciyye, nilecī: Çivit rengi.

nīlūfer: Nilüfer, kerneb-i mā (Nymphaea lotus) Bkz. ḥabbu'l-ᶜarūs

nīlūfer-i Hindī: Hint nilüferi (Nymphaea sps)

nīm-birişt: Yumurtanın kabuğuyla suda birden üç yüze kadar sayılacak sürede pişmiş hāli veya kabuğundan çıkarılarak birden yüze kadar sürede suda pişirilmiş hāli: "Nīm-birişt odur ki yumurta ḳışrından iḫrāc olunup su içinde pişerse birden yüze varınca ḳadar sayı miḳdārı āteşte durmakla ḥāṣıl olur. Eger kabuğu içinde pişerse üç yüz sayı sayılınca ḳadar āteşte durmakla olur, bunlardan noḳṣān olur ise ona beyḍ-i müsaḫḫan derler." (49a)

niᶜme'd-devā: Çok güzel deva.

nīniyyā: Bkz. nānḫāh

nisā: Kadın.

nīsān: Nisan ayı.

nisvān: Kadınlar.

nisyān: Unutkanlık hastalığı, hafıza kaybı, amnezi**,** līs̱erġus, sersām-ı bārid; unutma.

nişīmen-gāh: Oturma yeri.

nīşter: Neşter, mibḍaᶜ.

niṭᶜ: Üst damak sırtı.

nitāc: Döl.

niyāḥa: Feryat.

niyāsb: Bkz. ᶜilk-i buṭm

niyy, niyye: Çiğ, ham, nīᵓ.

niyyen: Ham olarak, çiğ.

noḫūd: Nohut.

noḫūd-āb: Nohut suyu.

nokta-i inkılāb: Güneşin 21 Haziran ve 22 Aralık günleri arasındaki yörüngesine ait nokta.

noḳṭa-i iᶜtidāl: İlkbahar ve sonbahar noktası.

noḳṭa-i maġrib: Batı noktası, ufuk ekvatorla kesiştiğinde batıda kalan kısım: "Ve dāire-i ufḳ muᶜaddil-i nehārı iki noḳṭada teḳāṭuᶜ

eder, o noḳṭanın birine noḳṭa-i maşrıḳ ve birine noḳṭa-i maġrib derler ve beynehümāda vāṣıl olan ḫaṭṭa ḫaṭṭ-ı maşrıḳ u maġrib derler, ḫaṭṭ-ı iᶜtidāl dahi derler." (41b)

noḳṭa-i maşrıḳ: Doğu noktası, ufuk ekvatorla kesiştiğinde doğuda kalan kısım: "Ve dāire-i ufḳ muᶜaddil-i nehārı iki noḳṭada teḳāṭuᶜ eder, o noḳṭanın birine noḳṭa-i maşrıḳ ve birine noḳṭa-i maġrib derler ve beynehümāda vāṣıl olan ḫaṭṭa ḫaṭṭ-ı maşrıḳ u maġrib derler, ḫaṭṭ-ı iᶜtidāl dahi derler." (41b)

noḳṭa-i rebīᶜiyye: Güneşin kuzeyde koç burcu (ḥamel) başında ve güneyde terazi (mīzān) bulunduğu dönem, ilkbahar ekinoksu.

nuᶜās: Uyuklama.

nuᶜāsiyye: Uyuklama.

nuḍc: Olgunlaşmak, olmak, tamama ermek; sindirme kuvvetinin fiili.

nuḍūb: Su içeri çekilmek.

nuġnuġ: Kemiğin stiloid çıkıntısı (processus styloideus) tabanının iç yan tarafından başlayıp tiroid kıkırdağın arka kenarı ve farenks arka duvarında farenksin üst ve orta konstriktör kasları arasında sonlanan, farenk, musculus stylopharyngeus. Bkz. neġānıġ, nuġnuġatān

nuġnuġatān: Temporal kemiğin stiloid çıkıntısı (processus styloideus) tabanının iç yan tarafından başlayıp tiroid kıkırdağın arka kenarı ve farenks arka duvarında farenksin üst ve orta konstriktör kasları arasında sonlanan farenk, musculus stylopharyngeus, neġānıġ: "Ve nuġnuġatān iki ᶜaḍaledir ki ḥalḳ katında vaḍᶜ olunmuştur, o ᶜaḍaleler izdirāda yaᶜnī ṭaᶜāmı ibtilāᶜa muᶜīn olurlar." (19a)

nuḫāᶜ: Murdar ilik, medulla spinalis.

nuḫāᶜa: Balgam ve sümük, nuḫāme.

nuḫāl, nuḫāle: Kepek.

nuḥām: Angut kuşu.

nuḫāme: Balgam ve sümük, nuḫāᶜa.

nuḥās: Bakır; pirinç: "Nuḥās iki ḳısmdır, aḥmerine bakır ve aṣferine pirinc derler." (145a)

nuḥās-ı Ḳıbrısī: Kıprıs bakırı.

nuḥās-ı muḥraḳ: Bkz. rūsaḫtec

nuḥās-ı sebīke: Külçe bakır.

nuḥāte: Kazıntı, yonga.

nuḥūl: Vücut zayıflamak.

nuḳar: Boşluklar; konkav eklem yüzleri.

nuḳaru'r-raḥim: Rahim boşlukları.

nuḳaṭ: Noktalar, niḳāṭ.

nuḳbe: Renk.

nuḳl, nuḳle: Çerez.

nuḳl: Meze: "Nuḳl Türkīde meze dedikler çerezlerdir. (106a); "Nuḳl, Türkīde ᶜayyāşların meze dedikleridir, heyᵓet-i ṭaᶜām üzere yemezler, vaḳtli vaḳtsiz ḳalīlen ḳalīlen ekl ederler." (178a) Bkz. enḳāl

nuḳrāt: Boşluklar.

nuḳre: Boşluk, çukur; konkav eklem yüzü; ḳamaḥduve: "Ve nuḳreden murād munḳaṭıᶜ-ı ḳamaḥduvedir ki vasaṭ-ı ḳafāda olur." (123a) Bkz. ḳamaḥduve

nuḳre-i ᶜayn: Göz çukuru, kāse-i ᶜayn.

nuḳre-i ḳafā: Kafatası çukuru, ense çukuru.

nuḳūᶜ: Bir nesneyi suda ıslatmak, naḳᶜ.

nuḳūl: Nakiller, rivayetler.

nūre: Hamam otu, kasık kıllarıni bertaraf için kullanılan yanmış kireçle zırnıh karışımı, kalsitum oksit: "Nūre, kils ile tefsīr olunmuştur. Kils, kireç ile maᶜmūl olan nesnedir ki *Ḳāmūs*'ta ṣārūc ile tefsīr olunmuştur. Fuḳahā ḥammāmlarda ᶜānesine tutulan kireç ile zernīḫe ıṭlāḳ ederler." (90a)

nūre-i ḥayye: Sönmemiş kireç.

nuṣbe: Vaziyet, hāl, durum.

nuṣūᶜ: Halis kırmızı renginde olmak. Bkz. nāṣıᶜ

nuṣūl: Boyası zail olmuş saç.

nuṣūl: Temrenler. Bkz naṣl

nūşāẕur: Bkz. nüşādur

nuṭfe: Sperm.

nuᶜūmet: Yumuşaklık.

nübūᶜ: Kaynaktan su çıkmak.

nüdūd: Buhur olarak kullanılan birleşik yapılı "nedd" kokuları.

nüfāḫāt: Su kabarcıkları; kornea tabakasında toplanan su kabarcıkları: "Ṭabaḳa-i vāḥidenin dört katı ve ṭāḳı vardır ve onların ḳışrlarında nüfāḫāt-ı māiyye ḥādis̱ olur, onun için ki o ṭabaḳanın ḳışre mis̱ālinde olan katların aralarında māiyyet cemᶜ olur ve ondan māiyyetli kabarcıklar ḥādis̱ olur ki ona nüfāḫāt derler."; sulu kabarcık; deride kabarcık. Bkz. nefeḫāt, ᶜubub, beᶜābıḳ; deride kabarcıklar.

nüfāṭāt: İçi su toplamış kabarcık şeklinde şişlikler, kabarcıklar, kabarlar.

nüfesā: Loğusa kadınlar, loḫos.

nüfūs̱-ı rediyye: Kirli kanlar.

nühāḳ: Anırmak.

nühūḍ: Hareket edip kalkmak.

nühūᵓet: Çiğlik; çüğ etmek: "Ammā nühūᵓet mehmūzdur, bir nesnenin ṭabḫına ve nuḍcuna māniᶜ olup çiğ ve nā-puḫte kılmaktır." (136b)

nühūş: Isırıklar, zehirli hayvan ısırmaları. Bkz. nehş

nükhe: Ağız kokusu, beḫar.

nükhe-i semekiyye: Balık kokusu.

nükhet-i fem: Ağız kokusu, beḫar.

nüks: Belirmek, yeniden ortaya çıkmak.

nümūr: Kaplanlar. Bkz. nemir

nümüvv: Büyüme, gelişme: "Eger o ziyāde o şeyᵓin eczāsına āḫer cüzᵓ inḍımāmıyla olur ise ona nümüvv ve simen derler." (65b)

nüsaḫ: Nüshalar, eser kopyaları.

nüsḫa: İlaç tarifi; eser kopyası.

nüs̱ūr: Saçmak.

nüşādur, nūşādur: Amonyum klorür, amonyak tuzu, nūşāẕur.

nüşādurī, nüşāduriyye: Amonyum klorürlü sular

nüşāre: Yontu, talaş.

nüşārī: Talaşımsı.

nüşşāb: Ok, nibāl.

nüşūb: İlişmek, takılmak.

nüşūḳan: Burna deva olarak çekerek.

nüşūz: Tümsek olmak, yumru şeklinde çıkık olmak.

nütūᵓ: Çıkıntı olmak, yumrulmak, sövelmek, v: rahim, anüs vs. çıkması; çıkıntı, yumru.

nütūᵓ-i ᶜinebiyye: Korneadaki yarık aracılığıyla irisin bir bölümünün fıtık şeklinde dışanya kabartı yapması, iridoceie.

nütūᵓ-i raḥim: Rahim sarkması, prolapsed uterus.

nütūᵓ-i sürre: Göbek fıtığı, umbilical hernia.

nüvār: Kolan, at kolanı.

nüzūl: İnme, iniş, inḥidār. Bkz. nüzūl-i mā

nüzūl-i mā, nüzūlü'l-mā: Göze su inmesi, katarakt.

nüzūz: Sızmak, nezz.

oğul otu: Bkz. bāderencbūye

omuz: Bkz. menkib.

öd: Bkz. merāre

ökse: Bkz. dıbḳ

öksürük: Bkz. suᶜāl.

öksüt: Kapan, tuzak, dıbḳ.

öküz: Bkz. s̱evr

ölü zībaḳ: Bkz. zībaḳ-ı maḳtūl

ördek: Bkz. ivezz, baṭṭ.

örümcek: Bkz. ᶜankebūt, ẕevū-erbaᶜa fükūk, mūġārnītā, rüteylā, şebes̱, fehd

paça: Bkz. kürāᶜ

pād-zehr: Panzehir. Bkz. bād-zehr

palās: Eski kilim, keçe.

palaz: Yavru, kuş yavrusu.

pazı: Bkz. sılḳ

pelin: Bkz. efsentīn

pelit: Bkz. bellūṭ

penbe: Pamuk. Bkz. ḳuṭn

penc-engüşt: Ẕū-ḫamsetü eṣābiᶜ, benṭāfilun, sencisbūye, sengisbūye, beşparmak (Vitex agnus-castus)

perāzde: Ekmek kursu: "Ve baᶜdehu ceyyidü's-simīd olan daḳīḳ-i ḥınṭadan mütteḫaẕ olup minḳaṭ ile menḳūṭa olan ḫubzdan bir ḳurṣ aḫẕ olunur ki o ḳurṣa Fārsīde perāzde tesmiye olunur." (322b)

persiyāvşān: Bkz. bersiyāvşān

pertev: Işık, ziya.

peyām: Haber.

peyk: Bkz. füyūc

peykān: Temrenler.

peynir māyesi: Bkz. infeḫa

peynir: Bkz. cübn

peyveste: Sürekli.

pezīş: Bkz. bezīşec

pırasa: Bkz. kürrās̱

pīçādaḳ: Bkz. pīçāde

pīçāde, pīçādaḳ: Siyah mercan, kakuta benzer bir taş: "Pīçādaḳ", "pīçāde" maᶜrūf ve meşhūr cevāhir envāᶜındandır, ġāyet iyisi yāḳūt renginde olur, eks̱er budur ki pīçāde yāḳūta müştebih olur, od ile farḳ ederler. Gāh olur ki od dahi farḳ eylemez, bununla farḳ olunur ki yāḳūt susuzluk giderir, bu gidermez. Erbāb-ı lüġat ipliğe dizilmiş karaca uvacık boncuk diye naḳl eyledi. Maḥbūbların bıyığı karardıkta şāᶜir ona teşbīh eder. Ḥalīmī. Müfredātta mez̠kūr değildir." (325b)

pīçīde: Dolaşık, karışık.

piliç: Bkz. ferrūc

pirebolu: Bkz. ḫulbetü'n-naḥl

pirinç: Bkz. erüzz

pūşīde: Örtü.

püstūḳa: Küçük küp.

raᶜᶜād, raᶜᶜāde: Elektrikli balık. Bkz. semek-i muḫaddir

rābıṭ: Bağ, bağlayıcı. Bkz. revābıṭ

rābiᶜ, rābiᶜa: Dördüncü.

rābī: Tepe.

rabṭ: Bağlamak, şedd.

raᶜd: Gök gürültüsü.

raḍḍ: Dövüp ufatmak, ezmek; kırılmış, kırık, ezik; kasta derin ve çok yırtılma: "Eger ᶜaḍalin teferruḳunda eczā-i müteferriḳa çok olup fāş olsa ve ġavrı ziyāde olsa ona raḍḍ ve fesḫ tesmiye olunur." (32a) Bkz. fesḫ; uzuvda kırılmanın ötesinde oluşan parçalanma, dağılma: "Ve kesrin kimisinde teferruḳ olur yaᶜnī pāre pāre olur, o parçalar cidden ṣağīrler olur ise ona raḍḍ tesmiye ederler." (522a)

raḍf: Sütü ısıtmak için sütün içine konulan ateşte kızdırılmış taş; kızgın demir.

raḍfe: Diz kapağı kemiği, ᶜaynu'r-rükbe, fülke, patella.

rādiᶜ: Cāz̠ib karakterli ilaçların aksine soğutucu (müberrid) karakteriyle uzvun gözeneklerini daraltan, çıkmak itiyadı olan maddeleri bu özelliğiyle dondurarak hapseden ilaç, revulsif: "Rādiᶜ, cāz̠ibin ḍıddı olur ve şānı budur ki rādiᶜ devānın keyfiyyeti bürūdet olmakla ᶜuḍvu tebrīd ve teks̱īf eder ve kes̱āfet ile ᶜuḍvun mesāmmātı ḍayyiḳ olur ve mevāddı cez̠b eden ḥarāret-i ᶜuḍv bürūdet ile münkesire olup ḳuvvet-i cāz̠ibesi noḳṣān üzere olur ve ᶜuḍv[a] seyelān eylemek şānından olan mevādda cümūd veyāḫūd ḫus̱ūret ᶜārıḍa olup seyelān eylemez ve seyelān eden mevāddı dahi ᶜuḍv tekās̱üfü ḥasebiyle ḳabūl eylemez, ᶜinebü's̱-s̱aᶜleb evrāmda ve şişlerde istiᶜmāl olunsa bu fiᶜli işler devā-i rādiᶜdir." (138a)

raḍīᶜ: Süt emen çocuk.

rādim: Kapayan.

rāḍiye: Hoş edici.

raḍrāḍī: Bkz. semek-i raḍrāḍī

rafḍ: Terk etmek.

rāġanūn: Bkz. rüteyvālāt

raġvī: Köpüklü.

rāḥa: Avuç içi, el ayası.

raḥim: Rahim, uterus. Bkz. erḥām

raḫīṣ: Mülayim, yumuşak.

raḫṣ, raḫṣa: Yumuşak, mülāyim; nazik olup tez kırılan nesne.

rāʾī: Gören, görücü.

rāib: Bkz. rāyib.

rāʿiye: Otlayan.

raḳabe: Boyun (Cervix)

rākib-i baḥr: Denizde yolculuk yapan.

rākid: Durgun, hareketsiz.

raḳīḳ, raḳīḳa: İnce.

raḳḳ: Su kaplumbağası.

raḳḳıyye: Dere etrafında olan (yılan)

raḳşā: Alaca renkli zehrli bir yılan: "Bu ḥayye muraḳḳaş yaʿnī alacadır onun elvān-ı muḫtelife vardır. Baʿḍılar ẕikr eylediler ki o ḥayye ḫabīs̱edir, yevm-i s̱ānīde melsūʿunun kebidi teʾekkül ve emʿāsı tefettüt edip helāk olur ve onun ʿilācı efāʿ-i ṣaʿbe ʿilācıdır." (537b)

raḳṭā: Beyaz benekli alaca, erḳaṭ.

rām: İtaatkār.

rāmī: Ok atan.

rāmik: Mazı, nar kabuğu, zamk-ı Arabī ve pekmezle tertip olunan macun.

rāmişdāẕ: Bkz. dühn-i rāmişdāẕ

raʿnā: Güzel.

rāsen: Andız otu, zencebīl-i Şām (Ehelenium); andız otu ile ṭılā şarabının terkibi, rāsen-i mürebbā: "Rāsen bir nebʿ nebāttır, Türkīce andız derler lākin muṭlaḳ ẕikr olunsa o nebtin kökü ṭılā dedikleri şarāb ile terbiye edip ona rāsen-i mürebbā derler." (105a)

rāsen-i mürebbā: Bkz. rāsen

rāsib: Sıvı dibine çöken, çöken şey; çökücü.

raṣīf: Sağlam, muhkem.

rāsiḫ: Sabit.

raṣīn: Sağlam, muhkem.

rāst: Doğru.

rāst-ḫıred: Aklı doğru.

raʿşe: Chorea syndrome, kol, bacak, yüz ve boyun kaslarında istem dışı hareketlerle belirgin sinir sistemi bozukluğu; titreme.

rāşiḥa: Sızan.

raṭb, raṭbe: Rutubetli; rutubetli kılmak; taze olan.

raṭbe: Yonca, isfist, ḳatt.

rātıḳ: Bitişik olan.

rātibe: Düzenlenmiş.

rātīnec: Çam fıstığı reçenesi, rītiyānec, rātiyānec, rītiyānec: "İsḥāḳ b. ʿÖmer der ki ʿilk-i enbāṭ fustuḳun ṣamġıdır li levni ebyaḍ-ı kemid olur, siyāha nāẓırdır, ṭaʿmında merāret vardır, o ṣamġ şiddet-i ḥarārette mīvesinden çıkar ve ağacından ḫurūc eden ṣamġa rātīnec derler." (178b)

rātiyānec: Bkz. rātīnec

rāvend: Bkz. rīvend

rāvī: Su taşıyan.

rāvūḳ: Bezden süzgeç.

raᶜy: Otlamak.

rāyib: Yoğurt.

rāyib-i ḥāmiḍ: Ekşi yoğurt.

rāyiḥa: Koku. Bkz. revāyiḥ

rāz: Sır.

rāzıḳī: İtalyan yasemini (Jasminum grandiflorum)

rāziyānec: Rezene (Foeniculum vulgare)

rāziyāne-i Rūmī: Anason (Pimpinella anisum), Rūmī enīsūn Bkz. enīsūn

rebīᶜ: Bahar. Bkz. faṣl-ı rebīᶜ

rebīᶜ-i eṭıbbā: Nisan.

rebīᶜ-i şimālī: Kuzey rüzgārlarından dolayı havası soğuk ve kuru olan bahar.

rebīᶜ-i şitevī: İlkbaharın ilk ayı, mayıs, henüz kış havası büsbütün gitmemiş bahar başı.

rebīs̱ā: Tuzlu sardalye.

rebv: Astım.

rebve: Yüksek yer, tepe. Bkz. revābī

recā: Ümit; yalancı gebelik, reḥā, bād-ı dürūġīn, pseudocyesis, ḥabel-i kāẕib, mūlī: "Recā" cīm iledir. O ḥāleti olan merᵓe veled ümīd etmekle o ᶜillete recā tesmiye olundu. Amā Rāzī der ki cīm ile değildir belki ḥā-i mühmele ile "reḥā"dır. "Reḥā" değirmen maᶜnāsınadır, bu ᶜilleti olan kimse değirmen taşı gibi müstedīr ḳıṭᶜa-i laḥm tevlīd etmekle "reḥā" tesmiye olundu ḥattā bu ᶜillete "mūlī" tesmiye olunur ve "mūlī" lüġat-i Yūnānīde değirmene derler." (436a)

recf: Mesnetsiz iddiada bulunmak.

recfe: Istırap.

recīᶜ: Dışkı, necāset.

recle: Semiz otu. Bkz. ferfaẖ

recrece: Istırap verici hareket.

recūliyyet-i aẖlāḳ: Ahlak güzelliği, fütüvvet: "Ve recūliyyet-i aẖlāḳ ẖuyu recül ẖuyu olmaktır yaᶜnī ẖıṣāl-i ḥamīdesi olmaktır." (62a)

recül: Erkek insan.

redᶜ: Uzaklaştırmak, menᶜ.

redᵓ: Yardımcı, muᶜīn.

reḍāᶜ: Memeden süt emmek.

redāᵓet: Fenalık, maḍarrat, ḍarar.

redd: Reddetmek; iade etmek; içeriden nefesi dışarı çıkarmak.

redd-i nefes: Soluk vermek, içeriden nefesi dışarı çıkarmak.

redī: Kötü, çirkin, zararlı.

rediyyü'l-keymūs: Midede hazmedilen gıdadaki kanın diğer hıltlarla karışıp bozulmuş hāli.

redm: Kapamak, sedd.

refᶜ: Yukarı kaldırma.

refāid: Sargılar. Bkz. rifāde

refāḳīn: Satyrium. Bkz. cüft-āfrīd

refh: Rahatlık.

refīḳ: Arkadaş.

refīḳa: Eşlik eden.

reġad: Bol olan.

reḥā: Bkz. reḥā, mūlī

reḥā: Değirmen.

reḫā: Güzel dirlik, bolluk, ḫıṣb, ucuzluk.

reḫam, reḫame: Kartal, enūḳ:

reḫāvet: Gevşeklik.

rehel: Şişkin olmak; gevşek ve ıstıraplı olmak.

rehil, rehile: Gevşek.

reh-nümā, reh-nümāy: Yol gösterici, hādī.

rehṣa: Hayvan tırnağında taşa basmaktan yara olmak: "Rehṣa" rā'nın fethi ve hā'nın sükūnu ve āḫiri ṣād-ı mühmele ile davarın tırnağı taşa basmaktan mecrūḥ olmaktır." (453a)

reḳaş: Rengi beyaza çalan alacalı dişi yılan.

rekḍ: Koşmak, seğirtmek (at).

reḳūᵓ: Kanı dindirici ilaç.

reḳūᵓāt: Kanı dindirici ilaçlar.

rekz: Dikmek, saplamak.

remād: Kül. Bkz. ermide

remād-ı zücāc: Cam külü: "Remād-ı zücāc ittiḫāzının ṭarīḳi budur ki ḥadīdden mütteḫaẕ ġırbāl gibi müşebbek bir miġrefe yaᶜnī kefgīr demekle maᶜrūf āletin üzerine iḥrāḳı murād olunan zücāc vaḍᶜ olunup nār üzerinde kızdırılır ve baᶜdehu mā-ı ḳıly üzere o zücāc-ı muḥammā vaḍᶜ olunup kilsi nes̱r olunur yaᶜnī suyun yüzünde kalan keffi su ile irāḳa olunup o zücācdan dürūr edip bāḳī kalan rüsūbu aḫẕ olunup ke'l-evvel yine miġrefe-i meẕkūre üzere taḥmiye ve baᶜdehu mā-ı meẕkūrda teklīs ve kilsi izāle olunup ve bu minvāl üzere taḥmiye ve teklīs olunmak iᶜāde olunur kilsi kalmayınca veyāḫūd ḳalīl olunca ḳadar baᶜdehu dürūr edip bāḳī kalan zücāc hebā mis̱li olunca ḳadar saḥḳ olunur." (410a)

remādī: Bir miktar kırmızıya çalan beyaz, kül rengi, beyāḍ-ı reṣāṣī.

remādiyyet: Kül olma, küle dönüşme.

remaṣ: Çapak; göz çapaklanmak.

remed: Göz iltihabı, ophthalmia: remed-i ṣafrāvī, remed-i demevī, remed-i balġamī, remed-i sevdāvī, remed-i rīḥī, remed-i ḥārr, remed-i bārid.

remed-i ḥaḳīḳī: Gözün konjonktiva tabakasında (ṭabaḳa-i mülteḥime) meydana gelen her türlü şişlik.

remed-i yābis: Göz yaşı olmayan göz ağrısı.

remed-i yābis: Kornea ve konjültivada parlaklığın kuruması (Xerophtalmia).

remid: Kül renkli.

remide: Gözü rahatsız, gözü iltihaplı: ᶜayn-ı remide. Bkz. remed

reml: Kum. Bkz. rimāl

remlī: Kumlu.

remliyyet: Toprak unsuru.

remy ᶜani'l-ḳavs: Yayla ok atmak.

remy: Atmak, ḳaẕf.

remy-i zuᵓbīn: Mızrak fırlatmak.

renc: Dert, hastalık.

renf: Bkz. behrāmec

renk-āmīz: Renkli.

renne: Ses; feryat, ıkıntı, tezaḥḥur.

reʾs: Baş.

reşafe: Diz kapağı kemiği. Bkz.ᶜaynu'r-rükbe

reṣāṣ: Kalay; kurşun: "Keẕālik reṣāṣ dahi iki türlüdür, ebyaḍına kalay ve esvedine ᶜArabca ānük derler ve üsrüb dahi derler ve Türkīde kurşun derler." (145a)

reṯāṯet: Yıpranma, pejmürdelik, beẕāẕet.

reṣāṣ-ı ebyaḍ: Bkz. Kalay

reṣāṣ-ı esved: Bkz. ābār

reṣāṣ-ı ḳalᶜiyy: Bkz. ḳalᶜiyy

reṣāṣ-ı muḥraḳ: Bkz. ābār

reṣāṣıyyul-levn: Kurşunī, gri renkli.

reṣāṣī: Kalay rengi: "Ḫuḍret-i ḳalīl muḫteliṭ olup beyāḍ-ı ġayr-i ḳavī olan levn" (61a)

resāṭūn: Yaşlıların kışın kullandığı bir ilaç.

reʾs-i mizmār: Yemek ve nefes borusu başında yer alan kas, ṭarcehāriyye: "Ve merī ve ḥulḳūm ağızlarında dahi bir ᶜaḍale vardır ki ona ṭarcehāriyye derler ve reʾs-i mizmār dahi derler." (299a)

reʾs-i murabbaᶜ: Dörtgen biçimli baş.

reʾs-i müseffaṭ: Sepet şeklinde baş: "Reʾs-i müseffaṭ o başa derler ki o başın ḳuddām ve ḫalfinde olan nütūʾun ve yumruların biri veyāḫūd ikisi maᶜan mevcūd olmaya." (31a)

reşād: Tere otu (Lepidium sativum) Bkz. ḥurf, s̱ālesfīs, ḥabbu'r-reşād

reşāşāt: Su serpintileri.

reşeḥāt: Sızıntılar.

reşf: Emerek içmek, maṣṣ.

reşḥ: Sızma, süzülme.

reşḳ: Atmak (ok vs.)

reşş: Saçmak.

reşşāḥa: Sızıcı.

rete: Bkz. aṭyūt

retḳ: Bitişme; kadınlarda atrezi.

retḳā: Vajinal atrezisi olan kadın, aslık: "Retḳā o merʾedir ki fercinin femi ḥiẕāsında ᶜaḍalī veyāḫūd ġışāī bir şeyʾ-i ḳavī nābit ve cārī olup cimāᶜ olunmaktan onu menᶜ eder veyāḫūd bi-ḥasebi'l-ḳurūḥ veyāḫūd bi-ḥasebi'l-ḫilḳat onun fem-i fercinde iltiḥām olur veyāḫūd o ḥāller fem-i ferc ile fem-i raḥim arasında olup cimāᶜı menᶜ eder veyāḫūd fem-i raḥimde ḥabeli ve ḫurūc-ı ṭams̱ı menᶜ eden ġışā ve iltiḥām-ı ḳurḥa ve o nesnelerin müşābihleri ḥādis̱ olur veyāḫūd bi-ḥasebi'l-ḫilḳat menfeẕ maᶜdūm olur." (441a)

revābıṭ: Bağlar. Bkz. rābıṭ

revābī: Yüksek tepeler. Bkz. rebve

revāḍıᶜ: Toplardamarın ana kollarından ayrılan cedāvilin (ikinci ayrılmanın) sevāḳī adıyla yeniden dallanmasından sonraki safhada sevāḳīden ayrılan toplardamar şubeleri: "Ve sevāḳīnin şuᶜbelerine revāḍıᶜ derler." (9a)

revādīᶜ: Rādiᶜ olan ilaçlar. Bkz. rādiᶜ

revāḥ: Akşam; akşama girmek.

revāḳ: Saf olan.

revās: Gelincik (Papaver rhoeas)

revāṣīr: Suda baklagillerin pişirilip içine sirke ve koruk suyu, sumak suyu gibi ekşi nesnelerin katıldığı yiyecek.

revāyiḥ: Kokular. Bkz. rāyiḥa

revġan: Bkz. rūġan

revġanān: Yağlar.

revḥā: Hz. Muhammed'in yaylarından birinin ismi.

revnaḳ: Güzellik.

revs̱: Tezek, dışkı Bkz. aḫs̱ā

revs̱e: Burun ucu, ernebe, ᶜarteme.

reʾy: Görüş.

reyāḥīn: Güzel kokulu otlar.

reyb: Şüphe.

reyḥān: Fesleğen (Occimum basilicum)

reyḥān-ı Süleymānī: Bkz. cem-siferem

reyḥānu'l-mevtā: Bkz. bādrūc

reys̱: Gecikmek; geciktirmek, tutmak.

reyy: Suya kanmak.

reyyān: Suya kanmış.

rezānet: Ağırlık, rüzānet.

rezīn: Ağır, s̱aḳīl; kıymetli.

rıḍā: Dostluk.

rıfḳ: Yumuşaklık, luṭf, mülāyemet.

rıġve: Köpük: "Rıġve, (müs̱elles̱etü'l-fā) ᶜaṣīrin zebedi ve köpüğü ve maṭbūḫun üzerinde olan düsūmeti ki ona keff derler." (8b)

rıġvī: Bkz. zebedī.

rıḫv: Gevşek, yumuşak.

rıḫvu'l-mefāṣıl: Eklemleri gevşek.

rıṭl: Yirmi istār, yaklaşık 377,6 gr (İstār maddesindeki 18, 88 gr ölçü kabul edilirse)

ribāḥī: Bir tür kāfur (camphora)

rībās: Işgın (Rheum ribes)

ribāṭ: Bağlar; eklem bağı, ligament.

ribāṭāt: İnce ip kıvamında bağlar, eklem bağları, erbiṭa.

ribᶜen: Dört günde bir.

ricāl: Erkekler.

ricᶜat: Dönme, avdet etme, ᶜavd.

ricl: Ayak, ḳadem. Bkz. ercül

ricle-i beriyye: Bkz. ṭalāyiyūn

ricley, ricleyn: İki ayak.

ricl-i ᶜaḳᶜaḳ: Bkz. riclü'l-ġurāb

ricl-i ġurāb, riclü'l-ġurāb: Kürdan otu, ricl-i ᶜaḳᶜaḳ, ricl-i ᶜuḳāb, ricl-i zürzūr, riclü'ṭ-ṭayr, cezrü'ş-şeyṭān (Ammi majus); aṭrīlāl?: "Bu dahi bir devādır ki bu ism ona ḫāṣṣ kılındı yaᶜnī bunun müsemmāsında iḫtilāf vardır, kimisi aṭrīlāldir dediler ve kimisi nebt-i āḫer olduğuna ẕāhib oldular, iki ferīḳ dahi kendi ẕāhib oldukları müsemmāya maḫṣūṣ ismdir diye zuᶜm eylediler." (211b); "İbn Kütbī müfredātında der ki ricl-i ᶜaḳᶜaḳ ve ricl-i ᶜuḳāb ve ricl-i zürzūr bi-ḥasebi'l-ıṣṭılāḥ ricl-i ġurāb maᶜnāsında istiᶜmāl olunur. Ve

ricl-i ġurāb aṭrīlāldir ki ona ric-lü'ṭ-ṭayr ve cezrü'ş-şeyṭān dahi derler." (389a)

ricl-i ᶜuḳāb: Bkz. riclü'l-ġurāb

ricl-i zürzūr: Bkz. riclü'l-ġurāb

riclü'l-cerād, ricl-i cerād: Porsuk (Taxus baccata), zerneb, fe-lence: "İbn Kütbī der ki zerneb kelime-i Fārsiyyedir, bir nevᶜ şecere-i Fārsīnin yaprağına der-ler ki o yaprak ṭarfā yaprağına müşābih olur, levni sarı olur, ᶜArab memālikinde o ağaç nābit olmaz lākin şiᶜrlerinde istiᶜmāl ederler ve ona ricl-i cerād ıṭlāḳ ederler ve ütrücc rāyiḥasında olur." (170b)

riclü'ṭ-ṭayr: Bkz. riclü'l-ġurāb

riᶜde: Titremek.

rīf: Ekinli, yeşil, mamur yer. Bkz. rüyūf

rifāde: Yarayı, irini temizlemek için kullanılan bez. Bkz. ᶜıṣābe; irin temizleme aleti: "Rifāde, kāse maᶜnāsınadır. Bu maḳām-da bir ālettir ki onunla bu mis̱l-li ᶜilletlerde midde aḫẕ olunur." (270a) Bkz. refāid

rifᶜat: Yücelik, yükseklik.

rīfiyye: Yeşil arazi.

rīḥ: Yel; koku, gaz.

rīḥ-i ᶜāṣıf: Sert rüzgār, fırtına. Bkz. riyāḥ-ı muᶜaccice

rīḥ-i beyḍā: Güneyden gelen sı-cak nemli rüzgār: "Cenūbiyye eks̱er-i bilādda raṭbe ve ḥārre olur; bu cenūbiyyeye rīḥ-i beyḍā tesmiye olunur." (43a)

rīḥ-i cenūb: Kıble yeli.

rīḥ-i fāṣıᶜa vü müşeyyike: Bkz. rīḥ-i şeviket

rīḥ-i külye: Böbrek gazı.

rīḥ-i şeviket: Spina ventosa, kemik tüberkülozundan kaynaklanan parmak iltihabı.

rīḥ-i şevket: Osteroporoses; aves-cular necroses.

rīḥü'ṣ-ṣıbyān: Bkz. ümmü'ṣ-ṣıbyān

riʾiyye: Akciğerle ilgili.

rīḳ: Ağız suyu. Bkz. luᶜāb

riḳāḳ: İnceler.

riḳaḳ: İncelik.

rikāz: Gömülü hazineler.

riḳḳa, riḳḳat: İncelik; incelme.

rimāḥ: Mızraklar. Bkz. rumḥ

rimāk: Kısraklar.

rimāl: Kumlar. Bkz. reml

rīş: Kanat yeleği.

rişā: Rüşvet.

rīşe: Kuş yeleği.

rīş-i ḳaṣab: Şeker kamışı saçak ve yaprağı: "Rīş-i ḳaṣab" kamışın sa-çağı ve yaprağı maᶜnāsına. (287a)

rīşte: Bkz. ıṭriye

rişte: İp.

rītiyāᶜ: Bir taş.

rītiyānec: Bkz. rātīnec

rīvend: Işgın, rāvend (Rheum offi-cinalis)

riyāḍāt: Beden hareketleri, egzer-sizler.

riyāḍāt-ı muḫḍıbe: İnsanı şiş-manlatan hareketler: "Riyāḍāt-ı

muẖḍıbe o riyāḍāt-ı muᶜtediledir ki ona mürāᶜāt eden kimse semiz olur." (310b)

riyāḍet: Beden hareketi, egzersiz.

riyāḍet-i istiᶜdādī: İlaçla tedaviden önce uygulanan egzersiz: "Riyāḍet-i istiᶜdādī" o riyāḍettir ki muᶜāleceden muḳaddem istiᶜmāl olunur beden ᶜilācı ḳabūl eylesin için." (423b)

riyāḍet-i istirdād: Hafif egzersiz.

riyāḍet-i leyyine: Kişinin doğrudan hareket etmediği, dolaylı yoldan temin ettiği egzersiz: "Riyāḍet-i leyyineden murād o riyāḍettir ki onda murtāḍ olan kimsenin bi'ẕ-ẕāt ḥareketi olmaz ve ḳuvāsını o riyāḍette istiᶜmāl eylemez belki onun ḥareketi bi'l-ᶜaraḍ olur, ürcūḥa misḷli ile olan riyāḍet gibi." (100b)

riyāḥ: Koku; gaz.

riyāḥ-ı ᶜafine: Bozulmuş, çürümüş ceset gibi yerlerden kokuşmuş havayı taşıyan rüzgārlar.

riyāḥ-ı ᶜāṣıfe: Sert rüzgārlar.

riyāḥ-ı beyḍā: Bkz. riyāḥ-ı beyḍiyye:

riyāḥ-ı beyḍiyye: Cenup yeli, riyāḥ-ı beyḍā. Bu isim güney rüzgārı eserken tavuklar çok yumurtladığından kaynaklanır: "Ve cenūbun hübūbunda min-ġayri sifād beyḍ-i decāc ziyāde olur, onun için rḥ-i cenūba riyāḥ-ı beyḍiyye derler ve riyāḥ-ı beyḍā dahi derler." (44a)

riyāḥ-ı efrise: Omurlarda eksiklik, ḥadebe: "Efrise" "ferse"nin cemᶜidir. Ṣāḥib-i *Tenḳīḥ* der ki "ferse"nin cemᶜi ḳıyās ile "feresāt" gelmektir, "efrise" ile cemᶜlendirmek şāẕẕdır. Riyāḥ-ı efrisede aḳvāl vardır, ᶜunuḳta olur ve feḳārda olur, iki riclde olur. Ve iştiḳāḳı فرس الاسد فريسته دق عنقها maᶜnāsına. Vankulu lüġatinde der ki fāris feres üzere ḳarār eylediği gibi rīḥ dahi ᶜunuḳta ḳarār eylediğinden için o rīḥe ferse tesmiye olundu." (447a)

riyāḥ-ı fāḍıle: Her cihetten esen ve içinde bünyeye zarar verici unsurlar bulunmayan rüzgārlar.

riyāḥ-ı ġalīẓa: Yoğun, ağır gazlar.

riyāḥ-ı ẖabīs̱e: Kötü kokular.

riyāḥ-ı muᶜaccice: Sert rüzgār, fırtına. Bkz. rīḥ-i ᶜāṣıf

riyāḥ-ı raḥim: Vajina gazları.

riyāset: Liderlik.

riyāt: Akciğerler. Bkz. riye

riyāt: Akciğerler: "Riyāt, riye'nin cemᶜidir, akciğerler maᶜnāsınadır." (308a)

riye: Akciğer. Bkz. riyāt

riᶜyü'l-ḥamām: Güvercin kökü (Jateorhiza palmata)

riᶜyü'l-ibil: bkz. isfāḳī

ruᶜāf: Burun kanaması.

ruᶜāt: Çobanlar.

ruᶜb: Korku.

rubāᶜiyāt: Kesici dişler, dentes incisivi. Bkz. rubāᶜiyye

rubāᶜiyye: Kesici dişler, dentes incisivi, rubāᶜiyāt: "Rubāᶜiyye, iki

ön dişlerin sağında ve solunda ve keẕālik "nāb" rubāᶜiyyenin sağında ve solunda olan birer dişlerdir." (12a)

rubb: Meyve veya sebzenin pişirildikten sonra çıkan koyu kıvamlı şırası, ᶜaṣīr: rubb-ı sūs, rubb-ı sefercel, rubb-ı ās...

rūbiyān: Karides (Crangon vulgaris)

rubuᶜ: Dörtte bir.

rubūb: Meyvelerin sıkıldıktan sonra çıkan koyu ve kıvamlı şıraları: "Ve eşribe ile rubūb beyninde farḳ budur ki rubūb bi-nefsihā muḳavveme olan ᶜuṣārāta ıṭlāḳ olunur, ammā eşribe ḥalāvet ile muḳavveme olan ᶜuṣārāta veyāḫūd sülāḳāta ıṭlāḳ olunur." (572a)

rubuᶜ-ı evvel: Bahar.

rubuᶜ-ı rābiᶜ: Kış.

rubuᶜ-ı s̱ālis̱: Güz.

rubuᶜ-ı s̱ānī: Yaz.

ruḍāb: Ağız suyu. Bkz. luᶜāb

rūġan, revġan: Yağ.

rūḥ: Anāṣır-ı erbaᶜadan (İnsanın fizikī vücudunun dört ana kaynağı olan hava, su, toprak ve ateş) kalpte latif bir biçimde oluşup vucudun ihtiyaç duyduğu kuvvetleri organlara taşıyan ana unsur: "Ve rūḥtan bizim murādımız mā-selefte beyān olunan ervāḥtır ki ḳalbde leṭāfet-i aḫlāṭtan tekevvün edip ḥāmil-i ḳuvā olur." (34b)

ruḫāmāt: Meridyen dairesini tespit için kullanılan alet: "Ve ḫaṭṭ-ı nıṣf-ı nehārı ve ḫaṭṭ-ı maşrıḳ u maġribi bilmek için maᶜmūl ruḫāmāt tesmiye olunur bir ālet vardır, o ālet ile bu iki ḫaṭṭı bilirler ve o ālet ile irtifāᶜāt ve evḳāt ve aẓlāl mis̱lli aᶜmāl-i kes̱īreye tevaṣṣul ederler." (41b)

ruḫbīn: Pişmiş sütün suyu: "Ruḫbīn, leben-i maṭbūḫun suyudur." (291b)

rūḥ-ı bāṣıra: Beyinde görme kuvvetinin merkezi, ruhu.

ruḳā: Efsun yapmak.

ruḳūd: Uyumak.

rūmālī: Bkz. edrūmālī

rumḥ: Mızrak. Bkz. rimāḥ

Rūmī enīsūn: Bkz. rāziyāne-i Rūmī

Rūmī saparna: Kuşkonmaz (Asparagus officinalis) kökü.

rummān: Nar, enār (Punica granatum)

rummāne: Kenar.

rummāneyn: Tatlı (rummān-ı ḥulv) ve mayhoş (rummān-ı ḥāmiḍ) nar.

rummān-ı berrī: Yaban narı (Litsea sebifera) Bkz. muġās̱

rummān-ı Fārsī: Nar, rummān-ı Mıṣrī (Punica granatum)

rummān-ı Mıṣrī: Bkz. rummān-ı Fārsī

rummān-ı müzz: Mayhoş nar.

rummāniyye: İçinde nar olan yemek.

rūsaḫtec: Rastık taşı, yanmış bakır, nuḥās-ı muḥraḳ.

rusġ: El bileği, carpus. Bkz. ᶜiẓām-ı rusġ.

rusġ-ı ḳadem: Ayak bileği.

rusġ-ı keff: El bileği.

rūşen: Işıklı, aydınlık.

ruṭab: Hurma meyvesinin son olgun hāli olan temrden bir önceki hāli. Bkz. belaḥ

ruṭūbet-i beyḍiyye: Aköz sıvısı, aqueous humor.

ruṭūbet-i celīdiyye: Göz merceği, crystalline humor.

ruṭūbet-i ūlā: Bkz. ḫılṭ

ruṭūbet-i zücāciyye: Vitröz camsı sıvı, vitreous humor.

ruᶜūnet: Bönlük, ahmaklık, fikrin noksanlığı: "*Ḳānūn*'un kelāmından münfehim olan budur ki ruᶜūnet ile ḥumḳ biri birine muġāyirdir, lākin Nefīsī *Şerh-i Mūcez*'de der ki ruᶜūnet ile ḥumḳ lüġaten ve ıṣṭılāḥen elfāẓ-ı müterādifedendir, fikrin noḳṣānı maᶜnāsınadır." (225b) Bkz. ḥumḳ

ruʾūs: Başlar.

rūz u şeb: Gece gündüz.

rücūᶜ: Dönme, avdet etme: "Zīrā rücūᶜ çıktığı maḥalle yine ᶜavdet etmeye derler." (23a)

rücūm: Atmosferde yanan gök taşları.

rükbān: Süvariler.

rükbe: Diz; diz kapağı eklemi.

rükn: Esas, ᶜimād.

rüḳūʾ: Kan vs. dinmek.

rükūb ve nüzūl: Yolculuk.

rükūb: Binmek.

rükūb-ı ḫayl: Ata binmek.

rümde: Kül rengi.

rüsūb: Çökelti olmak, dibe çökmek; suda ayrışan her türlü nesne, s̱üfl: "Eṭıbbā yalnız māiyyetin ḳaᶜrında ve dibinde olup rüsūb eden nesnelere o lafẓaları ḳaṣr ve taḫṣīṣ eylemezler belki māiyyetten mütemeyyiz olup ḳıvāmı aġlaẓ olan her bir cevhere rüsūb ve s̱üfl lafẓalarını ıṭlāḳ ederler gerek ise ḳaᶜra rüsūb etsin ve gerek ise vasaṭ-ı māddede taᶜalluḳu olsun ve gerek ise fevḳte ṭufāsı olsun." (87a)

rüsūb-ı ᶜalaḳī: Bkz. ᶜalaḳī

rüsūb-ı remlī: Kum çökelti.

rüsūb-ı şeffāf: Saydam olan çökelti.

rüsūḫ: Sağlamlık, sebatta muhkemlik.

rüsūm: Resimler, şekiller.

rüteylā: Böy denilen zehirli haşere, tarantula: "Rüteylā, örümcekten bir nevᶜdir, ayakları kısa ve ḥareketi serīᶜa olur, semmiyyetlidir, onu ekl eden kimse ağzında iken ve yutmadan helāk olur. Rüteylānın soktuğu kimse āniye-i ẕehebe bir gün tamāmen naẓar eylese ṣıḥḥat bulur ve altını saḥḳ edip soktuğu maḥalle ekse ṣıḥḥat bulur." (149a)

rüteylāvāt: Tarantulalar: rāġanūn, lūḳūs, mūrasḳayūn, saḳīlīḳūn, saḳlīs, faḳlūn, ḳāyūlaḳṭīs: "Ve eṭıbbādan muᶜtemed olanların baᶜḍıları dediler ki aṣnāf-ı sitteden ṣınf-ı evvel rāġanūn tesmiye olunur, müdevverü'ş-şekl, ᶜinebiyyü'l-levn yaᶜnī levni sevāda

māil olur. Ve ikinci ṣınfı lūḳūs tesmiye olunur, onun cismi ṣınf-ı evvelden aʿraḍḍır ve o dahi müdevverü'ş-şekl ve eczā-ı raḳabesinde ḥurūz-ı ẓāhireler vardır ve ağzında üç cism vardır ki nātī ve bāriz ve müteḫalḫil ve emlestir. Ve ṣınf-ı s̱ālis̱ine mūrasḳayūn derler, onlar büyük karınca ḥacminde olurlar ve ona ʿucrūf tesmiye olunur, onun levni remidedir ve onun bedenini nābite olan ecsām-ı ṣıġār-ı ḥumr iḥāṭa eylemiştir ḫuṣūṣan o ecsām ẓahrında eks̱erdir. Dördüncü ṣınfı saḳlīs ve faḳlūndur, zīrā onun cemīʿ-i bedeni ṣulb olur ve nemle-i kebīre gibi iki kanatları vardır. Ve ṣınf-ı ḫāmisi saḳīlīḳūndur, onların cismi ṭavīl ve daḳīḳ ve bedeni üzere nuḳaṭ ḫuṣūṣan başında ve boynunda nuḳat eks̱erdir. Ve ṣınf-ı sādisi ḳāyūlaḳṭīs denmekle maʿrūftur, o ṣınf ṭavīlü'l-cism, aḫḍaru'l-levn olup taḥt-ı ʿunuḳunda ibre gibi bir şeyʾ olur." (541a)

rüʾyet: Görmek.

rüyūf: Ekinli, yeşil yerler. Bkz. rīf

rüzʾ: Faydalanma.

rüzānet: Bkz. rezānet

rüzī: Nasip.

ṣaʿb, ṣaʿbe: Güç, ağır.

ṣabb: Dökmek.

ṣabeviyye: Çocukça.

sābıḳ, sābıḳa: Geçmiş, önceki.

sābıḳu'l-ʿilm: Bkz. taḳdime-i maʿrifet

ṣabır: Sarı sabır (Alae littoralis)

ṣabır-ı İsḳūṭarī, ṣabır-ı Seḳūṭarī. Sukutra bölgesine ait sabır otu (Aloe perfoliata)

ṣabır-ı Simneḥānī: Toharistan'da Simnecān şehrine mahsus sabır otu.

sābiʿ, sābiʿa: Yedinci.

ṣabī: Erkek çocuk.

ṣābiġ, ṣābiġa: Boyayıcı, boyayan.

sābiḥ: Yüzücü.

ṣabiyye: Kız çocuk.

sābīzec: Bkz. sābīzec

ṣābūn: Sabun.

ṣabūr: Çok sabırlı; dayanıklı.

ṣadʿ: Kasta yer alan damarda dikey yırtılma ya da kopma, ḳaṣm: "Eger teferruḳ-i ittiṣāl ʿaḍalde olan damarın ṭūlünde olursa ona ṣadʿ derler." (32a) Bkz. inficār, ḳaṭʿ, faṣl, nebḳ

ṣadā: Pas; ses.

ṣadā-i ḥadīd, ṣada'l-ḥadīd: Demir pası.

sādd, sādde: Engel; karşı gelen: rīḥ-i sādd

ṣadd: Engellemek, menʿ.

ṣādd: Haset eden.

ṣadef: Dağ gibi yüksek olan nesne.

ṣadef: İnci sedefi; deniz kabuklusu kabuğu: "Ṣadef o şeyʾdir ki kemikten katı ve ḥacerden yumuşak olur ve suda olur; karada olanların dahi lā-maḥāle mebdeʾi su olur." (168a) Bkz. aẓfāru'ṭ-ṭīb, erneb-i baḥrī, vedaʿ, ḥalezūn, ṭalīnis-i ʿatīḳ, zenṭāriḥ, fürūfes, ṣāṭıles, fūḥīlā

ṣadefe: Kulak kepçesi.

ṣadefetü'l-kebīre: On dört şāmūnā, 1585,5 gr (Şāmūnā 113,25 gr kabul edilirse)

ṣadef-i firfīr: Purple murex.

ṣadefī: Sedef kabuklu.

ṣademāt: Darbeler. Bkz. ṣadme

sāderīṭūs: Bkz. Tebāẕerīṭūs

ṣādiᶜ, ṣādiᶜa: Yarıcı.

ṣādiᶜ: Enine kırılmış kemik ya da kıkırdak: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜaẓmın ṭūlünde vāḳiᶜ olur ise ona ṣādiᶜ derler." (32a)

ṣadīd: Yaradan akan sarı ince irin: "Ve ḳayḥ ḳabīlinden olup raḳīḳ olanlara ṣadīd tesmiye olunur ve ġalīẓ olanlara vesaḫ tesmiye olunur." (511b)

ṣadīdāt: Sarı irinler.

ṣadīde: Salyongozların yürüken bıraktıkları sümüksü sıvı.

sādin: Putları bekleyen.

saᶜdiyye: Hz. Muhammed'in zırhlarından birinin ismi.

ṣadme: Vurma, çarpma, ḍarbe.

ṣadr: Göğüs; orta.

sādrevān: Bir bitki, siyāh-dāverān

sāf: Sıra, kat.

ṣafāḳat: Sık ve sağlam olmak.

ṣafāyiḥ: Levhalar.

ṣafāyiḥī: Yassı, düz şekilli.

saᶜfe: Saç derisi mantarı, saçkıran, tinea capitis.

ṣaffārūn: Tunç, bakır işleyenler.

ṣāfī: Saf, temiz.

ṣafīḥa: Enli nesne.

ṣafīḳ: Sık, yoğun, ġalīẓ; beyin dokusunu ve omuriliği çevreleyen dokunun en kalın ve en dıştaki katmanı, dura mater; gözün fibröz ve koruyucu dış katı, sklera.

sāfil, sāfile: Alt, aşağı.

sāfileten: Aşağa doğru.

ṣāfin: Bacakta seyreden ven; safena, vena saphena: **"**Ve ayak damarlarının biri dahi ṣāfindir. O ṣāfin kaᶜbın cānib-i vaḥşīsinde olur ve ṣāfinin ẓuhūru ᶜırḳ-ı nesānın ẓuhūrundan eks̱er olur." (121b)

ṣafīr: Islık; kulakta ıslık sesi duyma: "Devī ve ṭanīn ve ṣafīr kulakta ẓāhir olan ṣavt-ı ḫafīf. Riyāḥa ve arı ve ṭāir ṣavtına ve devīsine müşābih olur ise ona "devī" derler. Sinek ṣavtına ve ṭaşt ṣavtına benzer ise ona "ṭanīn" derler. Ve kuş sıklığına benzer ise ona "ṣafīr" derler." (283b)

ṣafḳ: Yel ağaçları hareket ettirmek.

ṣafn: Testis torbası, kīse: "Ṣafn" ḫuṣyenin kīsesine derler." (426b); kese.

ṣafneyn: Testisleri koruyan iki testis torbası.

ṣafrā: Ahlāt-ı erbaᶜa'dan safrā, karaciğerde oluşur, bir kısmı kanla uzuvlara dağılır, bir kısmı da kandan ayrılarak öd kesesine gider, ḫılṭ-ı aṣfer.: "Kebidde keylūs ṭabḫ olup deme istiḥāle eyledikte rıġve gibi onun üzerinde bir şeyʾ ṭāfī olur, ona ṣafrā derler." (356b)

ṣafrā: Hz. Muhammed'in yaylarından birinin ismi.

ṣafrāġūn: Kuyruksallayan, kuyruksalan kuşu (Motacilla flava) Bkz. saᶜv, ṣafrāġūn

ṣafrā-i ġayr-i ṭabīᶜī: Balgam veya sevdā ile karışmış safrā.

ṣafrā-i kürrās̱ī: Balgam karışmış yoğun kıvamlı safrānın (mirre-i muḫḫiyye) yanmasıyla siyahla sarı arasında renge bürünen safrā.

ṣafrā-i muḫḫī: Bkz. mirre-i muḫḫiyye

ṣafrā-i ṭabīᶜī: Kan üzerinde rengi kırmızıca köpük: "Ṣafrā-i ṭabīᶜī demin rıġvesi üzerine gelen köpüğüdür; levni aḥmer-i nāṣıᶜdır yaᶜnī zaᶜferān tārının rengindedir."

ṣafrā-i zencārī: Ṣafrā-i kürrās̱īnin aşırı yanmasıyla rutubetinin tamamen yok olarak beyaza çalan renginin siyahla sarı, kürrās̱ rengiyle karışması.

ṣafrāvī-i şerā: Bkz. şerā

ṣafrāviyyü'l-mizāc: Bkz. memrūrīn

ṣafrā-yı muḥteriḳa: Balgam karışmış yoğun kıvamlı safrānın (mirre-i muḫḫiyye) kendi kendine yanarak külleşmiş hāli.

ṣafṣāf: Söğüt ağacı. Bkz. ḫilāf

s̱āfsiyā: Delikörek (Thapsia garganica) Bkz. tefsiyā, yentūn

ṣafv, ṣafvet: Saflık, paklık, temizlik.

ṣaġīr, ṣaġīre: Küçük.

sağalma: Bkz. bürᵓ

ṣaḥārī: Sahralar, meskūn olmayan yerler, bevādī.

saḥc: Deride soyulma, ḫadş, kazınma yoluyla oluşan tahriş, exchortation; bağırsakların iç yüzünde yırtılma, intwatinal abrasion; bağırsak iltihabı, enteritis: "Eger teferruḳ-ı ittiṣāl cildin yaᶜnī derinin teferruḳu ve pārelenmesi ile olursa ona ḫadş derler ve saḥc tesmiye olunur." (32a); "Saḥc emᶜānın saṭḥ-ı bāṭınında ḥādis̱ olan şiḳāḳa derler." (39a) Bkz. ḫadş

sāḥıḳa: Parçalayan.

ṣāḥī: Ayılan, kendine gelici; ayıltıcı.

sāḥice: Tahriş edici.

saḫīf, saḫīfe: Gevşek, müteḫalḫil.

ṣaḥīf: Yüzey.

ṣaḥīfe: Sayfa.

ṣaḥīḥ, ṣaḥīḥa: Sağlam.

saḥīḳ: Dövülerek toz hāline gelmiş, inceltilmiş olan.

ṣahīl: Kişnemek.

sāḥilī: Sahile vurmuş.

sāḥiliyye: Sahil arazisi.

sāhir: Seher hastalığına uğrayan, uyuyamayan.

saḥḳ: Dövmek, daḳḳ, toz hāline getirmek.

ṣaḥnā, ṣaḥnāt: Rübeys̱ā denilen küçük balıklarla yapılan salamura: "ᶜAmel-i ṣaḥnā: Rübeys̱[ā] demekle maᶜrūf olan semek-i ṣıġār taᶜfīn olunur, suya vaḍᶜ olunup

eriyince ḳadar şems-i ṣayfta terk olunmakla ve baᶜdehu muḥtāc olduğu ebāzīr ḫalṭ olunup refᶜ olunur." (109b); küçük balık salamurası, māhyābe: "O şeyᵓdir ki ṣıġār ve māliḥ semekten ittiḫāẕ olunup ona lüġat-ı Fārsīde māhyābe tesmiye olunur." (206b)

saḫnāt: Vaziyetler.

ṣaḫr, ṣaḫre: Kaya.

ṣaḥrā: Sahralar, çöller, berārī.

ṣaḫrī: Kayalı, taşlı yerde olan, yetişen; bir sütleğen (yetūᶜ) türü, ṣuḫūrī, yetūᶜ-ı şecerī: "Ve bundan sonra aḳvāsı ṣaḫrīlerdir yaᶜnī taşlar arasında bitip ṣaḫrī tesmiye olunanlar olur." (184a); "Ve ammā ṣuḫūrī ki ona yetūᶜ-ı şecerī dahi derler, onun yaprağı āsın ṣaġīr ṣınıfının yaprağı gibi olur ve erkek yetūᶜun yaprağı gibi dahi o nebtin aᶜlā ṭarafı ruṭūbetli olur, ḥamemi çok olur." (184b)

ṣaḥv: Açık hava, ayaz: "Ve ḳārūreye naẓar yevm-i ṣaḥvda ola yaᶜnī bulutsuz ve açıklık günde ola." (81a)

ṣaḥv: Ayılma.

ṣāᶜid, ṣāᶜide: Yukarı çıkan, yükselen; yukarı.

sāᶜid: Ön kol, zirā, ᶜantebrachium: "Sāᶜid dirsek ile bilek arasıdır." (15b) Bkz. ᶜaẓm-ı sāᶜid

ṣāᶜideten: Yukarıya doğru çıkıcı hālde.

sāil, sāile: Akıcı; şekli,vaziyeti bir şekil üzere karar etmeyen, bulunduğu cismin formuna göre şekil alan, hareket eden ilaç: "Ve sāil o devādır ki şekli ve vaḍᶜı üzere bi'l-fiᶜl s̱ābit olmaz, ṣalābetli bir cirmin üzerinde vāḳiᶜ olsa yukarı ṭarafı aşağı ṭarafına ḥareket eder ve sülūku mümkin olan her ṭarafa akar, māyiᶜātın küllīsi bu minvāl üzere olur." (137a)

ṣāim: Oruçlu; ince bağırsağın orta kısmı, duodenum ile ileum arası, jejunum.

sāir, sāire: Diğer

ṣāir, ṣāire: İntikal edici, ṣāyir; dönüşücü, ᶜāid, rāciᶜ.

s̱āire: Sıçrayıcı, kaynayıcı.

sāᶜiye: Uçuk, nemle: "Ve sāᶜiye tesmiye olunan nemleye dahi nefᶜi olur." (143b); uçuk karakterli, ḳurūḥ-ı sāᶜiye.

sāḳ: Bacak, diz ile ayak bileği arası, incik kemiği, bilek; bitkinin gövde kısmı, cerez. Bkz. sūḳ

sāḳa: Metin, konteks.

ṣaᶜḳa: Şiddetli ötme.

s̱aḳabāt: Delikler.

Saḳālibe: Bulgarlar: "*Ḳāmūs*'ta الصقالبة جيل تتاخم بلادهم بلاد الخزر بين بلغر وقسطنطينية diye muḳarrerdir yaᶜnī Ṣaḳālibe bir ṣınıftır ki ekūl olurlar ve bilādları Bulgar bilādı ile İstanbul arasındadır, o bilādın ahālīsinin gözleri yumuk ve küçük olur." (60b)

sāḳān, sāḳayn: İki incik, iki bilek. Bkz. sāḳ

Saḳārīṭīḳī: Keltik sümbülü? (Nardus celticus)

saḳaṭāt: Kırık dökük şeyler, darbe neticesi düşenler; eksikler.

s̱aḳb-ı ḥacerī: Temporal kemik deliği. Bkz. ᶜaẓm-ı ḥacerī

saḳf: Dam. Bkz. suḳūf

sāḳıṭ, sāḳıṭa: Düşücü, düşmüş.

sakız ağacı: Bkz. şecere-i ḫaḍrā, ᶜilk-i enbāṭ, ᶜilk-i buṭm, ṣamġ-ı buṭm, buṭm, termentīn, ḥabbe-i ḫaḍrā

sākibeyi'l-luᶜāb: Submandibular tükürük bezi.

s̱aḳīl, s̱aḳīle: Ağır, rezīn; ağır nesne; bedende tesiri yavaş ve yükçe bedende ağır olan ilaç: "Ammā ḫafīf ve s̱aḳīlin māhiyyetleri ẓāhiredir yaᶜnī ḫafīf o devādır ki onu iḥtimāl ṭabīᶜata āsān olur ve onun fiᶜli bedende serīᶜ olur. Ve s̱aḳīl ḫafīfin ᶜaksi üzere olur." (137a)

ṣaḳīl, ṣaḳīle: Cilalanmış; parlak.

s̱aḳīlān: Su ve toprak: "S̱aḳīlān yaᶜnī māᵓ ile türāb tekevvün-i aᶜḍāya ve sükūnuna ziyāde muᶜīndir." (4a)

s̱aḳīl-i muḍāf: Su: "Ammā māᵓ bir cirm-i basīṭtir ki mevḍiᶜ-i ṭabīᶜī-si arḍı şāmil ve havāya meşmūl olup yaᶜnī türābın üzerinde ve havānın altında olup maḥall-i ṭabīᶜatı beyne't-türāb ve'l-havā olmakla suya s̱aḳīl-i muḍāf derler." (4a)

s̱aḳīl-i muṭlaḳ: Toprak: "Arḍ yaᶜnī türāb bir cirm-i basīṭtir ki mevḍiᶜ-i ṭabīᶜīsi ᶜanāṣır-ı sāirenin vasaṭı ve ortasıdır. Bi-cümletihā erkān-ı erbaᶜa biri birini ḥāvī kürelerdir. Küre-i arḍ bi-ṭabᶜihi cümlenin vasaṭındadır ve vasaṭta oldukça arḍ sākin olur; ḳasr ile vasaṭından iḫrāc olunsa ḳasr defᶜ oldukta vasaṭa ḥareket eder, o sebeble arḍa s̱aḳīl-i muṭlaḳ derler." (4a)

saḳīlīḳūn: Bkz. rüteyvālāt

saḳīm, saḳīme: Hasta, illetli.

saḳīrūs: Sert şişlik, ṣalābet, verem-i ṣulb, sclerose: "Evrām-ı ṣulbe beyninden saḳīrūs-ı ḫāliṣ o ṣulb veremdir ki onda ḥiss ve elem olmaz eger o veremde velev ḳalīlen ḥissün-mā olur ise eger saḳīrūs-ı ḫāliṣ ıṭlāk olunmaz." (500a)

ṣakke: Darbe.

ṣakke-i mūciᶜa: Ağrı verici taş vb. darbesi.

Ṣaḳlābī: Bk. Saḳālibe

Saḳlābī: Bulgar.

saḳlīs: Bkz. rüteyvālāt

saḳmūnyā: Maḥmūde (Convolvulus camononia) ve usaresi.

ṣaḳr: Çakır kuşu.

saḳrāvīnūn: Bir zeytin türü.

saksı: Porselen kap kacak, ḫazef.

saḳṭ: Düşük cenin.

saḳṭa: Düşme.

sāḳu ḥurr: Bkz. vereşān

saḳy: İçirmek, suvarmak, tecrīᶜ.

saḳyānūn: Kılıç balığı (Xiphias gladius)

ṣalaᶜ: Kellik.

ṣalaᶜ: Saç dökülmesi; kel olmak.

ṣalābāt: Sert şişlikler. Bkz. ṣalābet

ṣalābet: Sağlam olma, sağlamlık, sertlik, katılık, cüsᵓet, cesāvet; sert şişlik, saḳīrūs, verem-i ṣulb: "Ṣalābet bir veremdir ki sākin ve hādī olur ve ḥissi mübṭıl olur veyāḫūd mübṭıl olmaz ise ondan lā-maḥāle ḥisse āfet ve ḫalel ᶜārıḍ olur lākin vecaᶜı olmaz, ammā sereṭān müteḥarrik ve mütezeyyid ve mūẕī olur." (32b); "Ammā verem-i ṣulb yaᶜnī mādde-i sevdāviyyeden ḥādis̱ olup ṣalābet ve saḳīrūs tesmiye olunan verem." (79a)

ṣalābet-i raḥim: Rahim sertleşmesi, rahim kalınlaşması, litometra.

Sālāmendār, sālāmendārā: Semender (Caudata)

s̱ālāsfīs: Bkz. s̱ālesfīs

ṣalavāt parmağı: Şehadet parmağı, sebbābe.

ṣalāye: Attarların üzerinde ilaç ya da cevher ezdikleri düz taş.

saᶜle: Öksürük.

s̱aᶜleb: Tilki. Bkz. s̱eᶜālib

S̱āles: Tales.

s̱ālesfīs: Tere (Pachypragma macrophyllum); tere tohumu, ḥurf-ı ebyaḍ, s̱ālāsfīs.

ṣalīb: Haç.

s̱ālice: Karlı.

sālif, sālife: Önceki, geçmiş: zamān-ı sālif, tedbīr-i sālif

ṣalif: Olmayan hususla övünücü.

sālif-i ezmān: Çok eski zamanlar.

sālifü'z-zamān: Geçmiş zaman.

ṣāliḥ, ṣāliḥa: Elverişli, uygun, muvāfıḳ.

s̱ālis̱, s̱ālis̱e: Üçüncü.

sāliyūs: Bkz. sīsāliyūs

ṣallāb: Gayet sağlam.

ṣalṣal, ṣalṣala: Ses, nesnelerden çıkan ses.

ṣamem: Sağırlık.

ṣamġ, ṣamġa: Zamk, sakız, reçine.

ṣamġ-ı ᶜArabī: Arap zamkı, gummi arabicum.

ṣamġ-ı buṭm: Sakız termenti. Bkz. ᶜilk-i enbāṭ

ṣamġ-ı dūdī: Bir ilaç: "Ṣamġ-ı dūdī" iḍāfet ile devā-i vāḥiddir ḥattā İbn Kütbī der ki وهو اي الصمغ العربي صمغ شجرة متشوكة يسميها العرب القرط واجوده الصافي الدودي النقي من الخشب والشوك والحجارة الاصفر الى بياض الشفاف والابيض ايضا جيد İntehā. (322b)

ṣamġu'l-buṭm: Bkz. termentīn

sāmiᶜ, sāmiᶜa: İşitici; işitme: ḳuvvet-i sāmiᶜa, ᶜaṣab-ı sāmiᶜ

sāmiḥa: Müsamaha edici.

ṣamīm: Gerçek, halis.

s̱āmin, s̱āmine: Sekizinci.

ṣāmiryūmā: Siğil otu, ḥaşīşetü'l-ᶜaḳreb (Heliotropium)

ṣamlūkī: Bkz. ḳamletu'n-nesr

ṣamm: Zehri üç saat içinde öldüren yılanlar: "Ḳısm-ı evvel şedīdetü'l-ḥiddet olan ḥayyāttır ki onun melsūᶜu üç sāᶜatten eks̱er

imhāl olunmaz, ona ṣamm derler onun lesʿi ʿilācı ḳābil olmaz." (536a)

sāmm-ı abraṣ: Büyük keler, alaca keler, vezaġ.

ṣamm-ı muʿaḳḳaṣa: Boynuzlu ve çok zehirli yılanlar.

ṣamṣām: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

ṣanānīr: İğ başları, ṣanāyir, ṣınnārāt.

ṣanʿat: Meslek, ḥirfet; üretme.

ṣanāyir: İğ başları; kancalar, ṣanāyir.

sancı: Bkz. maġṣ

sancmak: Batmak.

ṣandal: Sandal ağacı (Santalum sp.): ṣandal-ı aḥmer, ṣandal-ı aṣfer, ṣandal-ı ebyaḍ

ṣandaleyn: Kırmızı sandal ve siyah sandal (santalum)

ṣandal-ı meḳāṣırī: Rengi beyaza çalan sarı sandal (santalum)

ṣanem: Put.

ṣanevber: Fıstık çamı, lārkes (Pinus pinea)

ṣanevber-i Hindī: Bkz. dīvdār

ṣanevberī: Çam fıstığı, çam kozası meyvesi şeklinde.

ṣanevberiyyü'ş-şekl: Çam fıstığı meyvesi şeklinde.

s̱ānī, s̱āniye: İkinci.

ṣanīʿ: Yapılan iş.

Ṣāniʿ: Yaratıcı.

s̱āniye: Öne bükücü; ikinci.

s̱āniyen: İkinci olarak.

ṣarʿ: Epilepsi, sara: "Ve ṣarʿ ile teşennüc-i muṣṭalaḥın farḳı budur ki teḳalluṣ ve teşennüc evvelā dimāġa ʿārıḍ olur ise ona ṣarʿ derler ve eger evvelā ʿuḍv-ı āḫere ʿārıḍ olur ise ona teşennüc derler." (253a)

ṣarʿ: Yıkmak, devirmek, galebe çalmak.

ṣarāfet: Katıksızlık, saflık.

ṣarf: Döndürmek.

ṣarḫa: Şiddetli feryat.

sarı yavşan: Bkz. şīḥ

sarımsak: Bkz. s̱ūm

sārī: Sirayet edici, yayılıcı.

ṣarīf: Gıcırdama, ṣarīr: "Ṣarīf-i esnān, dişlerini biri birine ḍarbe ve ıṣṭıkāktan ḥādis̱ olan ṣadādır." (256b)

ṣārif: Uyumdan kaçan, ʿāyıḳ.

ṣarīf-i esnān: Dişlerin birbirine çarpmasından çıkan ses: "Ṣarīf-i esnān dişlerini biri birine ḍarbe ve ıṣṭıkāktan ḥādis̱ olan ṣadādır." (256b)

ṣarīḥ, ṣarīḥa: Açık.

ṣarīḥan: Açıkça.

ṣarīr: Gıcırtı; dişlerin birbirine sürtünmesinden çıkan ses, ṣarīf.

ṣarm: Deri, cilt.

ṣarm: Kesmek.

ṣarr: Bağlamak.

sārr: Sevindirici: ḫaber-i sārr

ṣarrāre: Gıcırdayıcı.

ṣarr-ı müsterḫī: Gevşek bağlamak.

ṣarṣar: Ağustos böceği; ; çekirge (Grylloidea) Bkz. cedācid

ṣārūc: Alçı, kils.

sārūs: Hindiba?

saᶜter: Yabanī İran kekiği (Zataria multiflora)

saṭḥ: Yüzey, yüz.

saṭḥ-ı bāṭın: İç yüz.

saṭḥ-ı ẓāhir: Dış yüz.

sāṭıᶜ, sāṭıᶜa: Tozan, havaya yükselen; apaçık, kesin.

sātir, sātire: Örten, mücellil.

saṭūriyūn: Satyrium trifolium, orchis alba, ṭirīḳālī.

sāṭūs: Lepra hastalarının bedenlerinde oluşan bezeler: "Ve bedeninde zevāid-i ġudediyye ᶜārıḍ olur ve o zevāid o ḥayvāna müşābih olur ki ona Yūnānī lüġatinde sāṭūs derler." (502b)

saṭvet: Sert müdahale, ᶜunf.

ṣaᶜv: Kuyruksalan kuşu. Bkz. ṣafrāġūn

ṣavāb: Doğru.

ṣavlecān: Çevgān.

ṣavm: Oruç tutmak.

ṣavmaᶜa: Başı sivri, ince: "Ṣavmaᶜa o nesne[ye] derler ki ucu ince ola. Naṣārā evleri ve maᶜbedleri eks̱erī çadır heyᵓetinde olup başı sivri olduğundan ṣavmaᶜa tesmiye olundu." (162a)

ṣavn: Korumak, ḥıfẓ, tevaḳḳī.

ṣavt: Ses.

saᶜy: Yayılma, sirāyet; gayret etmek, ictihād, mücāhede.

saya yağı: Bkz. semn

ṣayd: Av.

ṣayf: Yaz.

ṣayfen: Yaz zamanında.

ṣayf-ı ḳāyıẓ: Yazın en sıcak dönemi.

ṣayf-ı raṭb: Havası nemli yaz: "Ṣayf-ı cenūbīden murād ḥārr ve raṭb olup o ṣayfta miyāḥın kes̱reti ve şimālī riyāḥın inḳıṭāᶜı ola. Mesīḥī'nin katında ṣayf-ı cenūbī o ṣayftır ki havāsı cenūb ṭarafından gele." (39b)

ṣayf-ı ṣāyif: Çok sıcak olan yaz.

ṣayf-ı şimālī: Kuzey rüzgārlarından dolayı havası soğuk ve kuru olan yaz.

ṣayf-ı yābis: Havası kuru yaz.

ṣayḥa: Yüksek sesle seslenme, bağırma, ṣaᶜḳa.

sāyiġ, sāyiġa: Boğazdan sühuletle geçici (yiyecek, içecek).

ṣāyir: Bkz. ṣāir

ṣayḳal: Parlatıcı, pas giderici.

ṣayrūret: Dönüşme.

ṣayyāḥ: Bağırıcı.

sāẕec: Sade; sāẕec-i Hindī, mālāfiyūn, Hint defnesi (Cinnamomum tamala)

sāẕec-i Hindī: Bkz. sāẕec

sāẕenec: Bkz. şādenec

s̱eᶜābīn: Yılanlar.

seᶜālī: Gülyabaniler: "Ve Süheylī katında gündüz görünene "siᶜlāt" ve gece görünene "ġūl" ıṭlāḳ olunur. Ve Kazvīnī der ki "Mü-

teşeytıneden ġūle muġāyir bir şeyṭāna siᶜlāt derler." Ve *Ḳāmūs* 'ta o şeyāṭīn insānı ekl eder diye taṣrīḥ eder. Ve siᶜlātın ekṡer-i vücūdu feyāfīde ve geniş ṣaḥrā-larda olur, eline eger insān girer ise kedinin fārı oynattığı gibi insān ile oynar. Ve baᶜḍı kerre siᶜlātı ẕiᵓb aḫẕ edip iftirās eder ve siᶜlāt ṣayḥa edip der ki "Ẕiᵓb beni aḫẕ eyledi! Benim yanımda bin altın vardır, beni kurtaranın olsun" der. Nās işitirler ve siᶜlāt olduğunu bilir kimse mühimm eylemez." (250b) Bkz. siᶜlāt

ṡeᶜālib: Tilkiler. Bkz. ṡaᶜleb

ṡeᵓālīl: Siğiller. Bkz. ṡüᵓlūl

sebᶜa-i ezvāc: Zigomatik yedi kemer: "Nefs-i dimāġdan yedi çift ᶜaṣab nābit olur ki sebᶜa-i ezvāc derler:" (22b)

ṡebaḳ: Yaşlık, yaş olma, belel, leṡaḳ: "Eşcār-ı leṡiḳa leṡaḳ ile ıslanmış ağaçlar demektir. Leṡaḳ ve ṡebaḳ, belel maᶜnāsınadır. (38b)

sebaṭ: Kökü bir olup dalı gür ve çok olan ağaç.

sebbābe: Şehadet parmağı, ṣalavāt parmağı.

sebeb: Sebep; hastalığın, sıhhatin ya da bu ikisi arasındaki hālin nedeni: "Biz deriz ki ᶜilm-i ṭıbb-da sebeb o emre derler ki o emr evvelā ḥādiṡ ve ḥāṣıl olup beden-i insānın aḥvāl-i ṡelāṡesinin birinin ḥudūṡunu veyāḫūd ṡebātını īcāb eyleye. Bedenin aḥvāl-i ṡelāṡesi ṣıḥḥat ve maraḍ ve beynehümāda olan ḥālet-i ṡāliṡedir." (30b)

sebeb-i bādī: İlk sebeb, ana sebep. Bkz. esbāb-ı bādiye

sebeb-i fāᶜilī: Hastalığın yol açan ana etken, ᶜillet-i fāᶜiliyye.

sebeb-i ġayr-i muḫallif: Hastalığa kaynaklık eden, ancak kaynak ortadan kalkmakla hastalığı son-landıran ilk sebep, baş ağrısına yol açan güneşin bertaraf olma-sında baş ağrısı geçerse güneş sebeb-i ġayr-i muḫalliftir: "Se-beb-i ġayr-i muḫallif o sebebdir ki sebebin zevāli ile o sebebin eṡeri ve müsebbebi maᶜan zāil ola, o ṣudāᶜ miṡlli ki şemsten ḥāṣıl olup şemsin zevāli ile ṣudāᶜ dahi zāil olur." (34b)

sebeb-i muḫallif: Hastalığa kay-naklık eden, ancak kaynak orta-dan kalkmakla hastalığı devam ettiren ilk sebep, baş ağrısına yol açan güneşin bertaraf edilmesine rağmen baş ağrısının devamı-na sebep ederse güneş sebeb-i muḫalliftir: "Sebeb-i muḫallif ona derler ki sebeb zāil olmak-la müsebbeb ve eṡer zāil olmaya belki bāḳī ola, meṡelā şemsten ḥāṣıl olan ṣudāᶜ şemsin zevāli olmasa ona sebeb-i muḫallif tes-miye olunur." (34b)

sebeb-i sābıḳ: Bkz. esbāb-ı sābıḳa

sebeb-i vāṣıl: Bkz. esbāb-ı vāṣıla

sebeḫa: Toprağı çorak yer. Bkz. sibāḫ, sibāḫāt

sebeḫī, sebeḫiyye: Çorak yere ait; tuzlu.

sebel: Kornea yüzeyinde damar-laşma ve granülasyon dokusun-

dan zanmsı örtü oluşması ile belirgin durum (pannus): “Sebel emrāḍ-ı ᶜayndan bir maraḍdır ki ᶜaynda olan ᶜurūḳun ittisāᶜından ḥādis̱ olur. ᶜAllāme der ki eṭıbbā sebeli taḥḳīḳ edemeyip her biri ẓannlarına ittibāᶜen bir türlü taᶜrīf ederler, ḥattā Şeyḫ-i Reʾīs'in celālet-i ḳadri ẓāhir iken o dahi taḥḳīḳ edememiştir.” (31a); “Sebel bir ġışāve yaᶜnī bir perdedir, mülteḥime ve ḳarniyye saṭḥ-ı ẓāhirlerinde olan ᶜurūḳun intifāḫından ḥādis̱ olur. O iki saṭḥın müntefiḫa ᶜurūḳlarının arasında duḫān gibi bir ġışā müntesice olup ona ġıṭā ve ġışāve denir.” (272a)

sebḫa: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

sebiḫa: Kurumuş.

sebīke: Külçe.

sebīleyn: Vajen ve anüs.

sebistān: Sipistan (Cordia myxa, Cordia sebestana)

sebḳ, sebḳat: Geçmek, teḳaddüm.

sebk: Kuyumculuk, döküm sanatı.

s̱ebḳ: Süratle çıkmak.

sebṭ: Kıvırcık olmayan, düz. Bkz. lūfu'l-ḥayye

sebuᶜ: Yırtıcı hayvan. Bkz. sibāᶜ

sebuᶜiyyet: Vahşī hayvan hāli.

s̱ecācen: Şırıldamayla akarak.

secḥ: Ötmek, naᶜḳ.

s̱ecīr: Posa, küspe, s̱üfl, cibre.

sedād: Hz. Muhammed'in yaylarından birinin ismi.

sedbe: Göz yuvarlağında küçük sivilce tarzında oluşan etlenme: “Bir āfettir ki muḳlede bes̱re gibi bir laḥmiyyet ᶜārıḍ olur.” (275a)

seder: Göz kararması: “Ammā seder o ᶜillettir ki onun ṣāḥibi ḳıyām eylese gözü kararır, ᶜaynı muzlime olur ve suḳūṭa müheyyā ve müstaᶜidd olur.” (251a)

sedīd: Doğru.

s̱edy: Meme. Bkz. es̱dā

s̱edyān: İki meme.

sefāl: Alt kısım, aşağı.

s̱efārīḳ: Meyvenin dala bağlanan üst kısmında meyveye yapışık pulumsu nesne: “Ve o s̱uḳbe üzüm salkımının ḥabbeleri s̱efārīḳten yaᶜnī ᶜalāḳalarından ḳaṭᶜ olundukta ḥabbe-i ᶜinebde bāḳī kalan s̱uḳbe mis̱ālinde olur.” (265b)

sefendānem: Çiriş otu (Asphodelus), esrāş.

sefercel: Ayva (Cydonia oblonga): sefercel-i muṣaffā, sefercel-i kibār, sefercel-i muḳaşşer, sefercel-i ḫāmiḍ, sefercel-i mürebbā, sefercel-i müshil, sefercel-i müzz

sefercelī: Ana maddesi ayva (sefercel) olan ve ḳūlınc tedavisinde kullanılıp terkibinde ᶜasel, zencebīl, dār-ı fülfül, dār-ı ṣīnī, ḳāḳule, zaᶜferān, maṣṭakī, saḳmūnyā, türbüd-i ebyaḍ bulunan; bedendeki zararlı maddelerin temizliğinde müshil gibi kullanılıp (sefercelī-i müshil) terkibinde sefercel, fülfül, zen-

cebīl, saḳmūnyā ve bal bulunan; iştahsızlık ve hazımsızlık, karaciğer zayıflığı ve mideyi pekleştirmede kullanılıp (cüvārişen-i sefercel) terkibinde sefercel suyu, ʿasel ve isteğe bağlı olarak başka unsurlar katılan; mideyi kuvvetlendirmek ve iştahsızlığı gidermekte kullanılıp terkibinde sefercel suyu, ʿasel, ḫall-i siḳḳīf, zencebīl, fülfül-i ebyaḍ, fülfül-i esved, dār-ı fülfül, ʿūd-ı niyy, dār-ı ṣīnī bulunan cüvārişenler.

seffāk: Kan dökücü, katil.

seff-i daḳīḳ: Unu iyice dövüp ıslatmak.

seffūd: Demir şiş, kebap şişi: "Seffūd, tennūre vezni üzere şol ḥadīdedir ki üzerinde luḥūmu şeyy ederler." (12a)

seffūdī: Şiş şeklinde. Bkz. derz-i seffūdī

sefīdūliyūn: Acanthus germanica, heracleum? Bkz. seḳandīliyūn

sefīdūs: Bkz. ḳıs̱s̱ā-i ḥımār

sefīḳa: Üzerinde hasır dokunan tahta: "Sefīḳa" o ḫaşebedir ki ʿarīḍ ve ṭavīl olur; o ḫaşebenin būrāy ve ḥaṣīr üzerinde örülür. Ve keẕālik altın ve gümüş gibi nesnelerden ince örgüler sefīḳa üzerinde örülür." (26a)

sefīne: Gemi. Bkz. semārī

sefliyūn: Baldırgan (Ferula asafoetida) gövdesi, selfiyūn.

s̱efsiyā: Bkz. tefsiyā

sefūdiyūn: Eritildikten sonra altında köpüksü tortu olan altın, gümüş veya bakır, seḳūdūs: "Ve tūtiyā ile sefūdiyūnun farḳı budur ki tūtiyā taṣʿīd olunur, ammā sefūdiyūn o enābīḳin taḥtında ve esfelinde müctemiʿa olur." (214a)

sefūf: Ağız yoluyla kullanılan kuru toz hālinde ilaç. Bkz. istifāf

sefūfāt: Ağız yoluyla kullanılan kuru toz hālinde ilaçlar. Bkz. istifāf

sefūf-ı Arisṭūṭālīs: Mide fesadı (ẕereb), sararma, ağız kokusu, kuruntu ve unutkanlık için kullanılan; terkibinde ḳırfe, sāẕec-i Hindī, hāl, ʿūd-ı Hindī, esārūn, keyye, menzūʿu'n-nevā helīlec-i Kābülī, iklīl-i melik, ferenc-müşk, nār-müşk, nār-ı ḳayṣar, kemmūn, dār-ı ṣīnī, üşne, fülfül, zencebīl, ḳaranfül, ḥabbu'r-rummān, cevz-i bevvā, ḳāḳule, misk, ʿanber, kāfūr ve sükker-i ṭaberzed bulunan sefūf.

sefūf-ı Bermekī: Bağırsak kurtları ve mide zafiyeti için kullanılan; terkibinde helīlec, emlec, birinc, lübāb-ı türbüd ve fānīẕ-i ṭaberzed bulunan sefūf.

sefūf-ı ʿubāde: karaciğer zayıflığı ve mide felci için kullanılan; terkibinde lükk-i ʿīdān, ḥabbu'l-ās, bellūṭ-ı yābis, sükker-i ṭaberzed, maṣṭakī, ḳuşūr-ı rummān, ʿafṣ, lübān, zencebīl bulunan sefūf.

sefūfu'l-isfend: Çocuklarda balgam ve safranın zararını telafi için kullanılan ve terkibinde emlec, helīlec, belīlec, ʿāḳırḳarḥā,

verd-i aḥmer, cüllenār, summāḳ, keymūrde, ʿurūḳ-ı cevzü'l-ḳayʾ, ḥabbu'l-ās, ʿafṣ, ḥabaḳ, ḳāḳule, ḳaranfül bulunan sefūf.

sefūfu'l-milḥ: Mizacı hararetliler için ve iştah açıcı olarak kullanılan toz ilaç.

seġūġ: Yüze sürülen yağ.

seğrimek: Seğirmek.

seḥāb: Bulut; nubecula, korneada leke: "Ve ikinci ṣınıfı evvelkiden derinde olur ve şedīden ebyaḍ olup ḥacmi aṣġar ve küçürek olup ona seḥāb derler." (270a) Bkz. ġamām; bulut; sıvı yüzeyine çıkan tortu: "Eger rüsūb ḳārūrenin fevḳinde olup ṭāfī olur ise ona ġamām ve seḥāb tesmiye olunur." (88b) Bkz. ġamām

seḫāfet: Hafiflik, incelik; gevşeklik, vehn, rıḫv.

seḥane: Vücudun renk, şekil ve vaziyeti.

sehekī: Ter kokulu.

seher: Uyuyama hastalığı, yaḳaẓa-i müfriṭa, eraḳ, insomnia; uykusuzluk.

seher-i sübātī: Hafif koma durumu: "Sübāt-ı seherī dimāġda bir veremdir ki māddesi ṣafrā ve balġamdan mürekkebe olur. Eger ṣafrā ġālib olur ise ona seher-i sübātī derler ve eger balġam ġālib olur ise ona sübāt-ı seherī derler, sübāt-ı eraḳī dahi derler." (79a)

seḥīḳ: Dövülmüş, toz hāline getirilmiş.

s̱eḫin, s̱eḫine, s̱eḫīn, s̱eḫīne: Kalın; katı, koyu, ġalīẓ.

sehl, sehle: Düz yer, sühl; kolay.

sehlü'l-iltiḳāṭ: Alımı kolay.

sehm: Hisse, pay; ok.

sehmī: Bkz. derz-i sehmī.

sehv: Unutma.

seḳābinūn: Bir şiyaf.

s̱eḳāfe: Keskinlik.

seḳam: Hastalık, maraḍ. Bkz. eskām:

seḳandīliyūn: Baldırgan (Heracleum) Bkz. sefīdūliyūn

seḳanḳūr: Skink, sakankur, isḳanḳūr, isḳanḳūrā, māī verel (Scincus officinalis): "İsḳanḳūr" verele müşābihtir. Baʿḍılar verel-i māī derler, nevāḥī-i Ṣaʿīd'de Nīl'de ve rimālinde bulunur ve Hind'de ve baḥr-i Ḳulzüm'de bulunur. Erkeğinin iki ẕekeri ve dişisinin iki ferci olur ve erkeğinde ḫorūs ḫuṣyesi gibi iki beyḍa olur ve dişisinin yumurtası yirmi ḳadar oldukta kuma defn eder, bilā-ḥiḍānetin kumda yumurtadan veledi çıkar ve büyüklüğü kedi ḳadar ve kediden küçük olur ve derisi mülāyim olur, ammā verelin derisi ḫuşūnetli olur." (147b)

sekb: Dökmek, su dökmek.

sekb: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

sekbīnec: Kasnı (Ferula persica)

sekenāt: Sükūnlar, sessiz aralar.

seker: Sarhoş edici olan nesne, müskirat, şarap.

sekkāʾ: Kulağı olmayan: "Pes sekkāʾ üẕünü olmayana derler ve şerfāʾ üẕünü ṭavīl yaᶜnī bādī naẓarda kulağı merʾī olana derler." (90a)

sekr: Engel, bent; sarhoşluk.

sekrān: Sarhoş. Bkz. sükārā

sekte: Felç, apopleks: "Sekte bi'l-cümle bedende olan aᶜḍā ḥiss ve ḥareketten külliyyen muᶜaṭṭale olmağa derler." (256a) Bkz. sükāt

seḳūdūs: Eritildikten sonra altında köpüksü tortu olan altın, gümüş veya bakır, sefūdiyūn: "Ve rüsūbī olan ḳılīmiyāya seḳūdūs tesmiye olunur." (214a)

seḳūlaḳandriyūn: Baldırıkara, isḳūlaḳandriyūn, isḳulafendriyūn (Asplenium adiantum)

seḳūlūfender: Çıyan: "Bu ḥayvān müfredātta "seḳūlūfender" resmi üzere yazılır ve ona el-ān ebū sebᶜate ve sebᶜīn tesmiye olunur, ammā ḳudemā ümmü erbaᶜate ve erbaᶜīn derler idi." (542b)

seḳūlūmus: Bkz. ḥarşef

seḳūrdiyūn: Bkz. isḳūrdiyūn

seḳūrifiyūn: Bkz. ṭarāᶜūn

seḳūrẕiyūn: Bkz. isḳūrdiyūn

seḳūṭūn: Hayy-ı ᶜālem, karakafes, sermaḳūṭūm, semḳūṭūn (Symphytum officinale): "Ve bir kimse edviye cemᶜ eylediği kitābında yazdı ki "Seḳūṭūn bir nevᶜ fūtenecdir ki beyne'ṣ-ṣuḫūr nābit olur; o fūtenec aḫẕ olunup ferk olunur ve baᶜdehu tuz ile ekl olunur. Mavṣıl diyārında ona yebrūḥ-ı berrī derler veyāḫūd luffāḥ-ı berrī derler." O kimsenin bu kelāmında naẓar vardır." (314a)

selā: Meşīme, plasenta.

selāḥif: Kaplumbağalar

s̱elās̱e, s̱elās̱e: Üç.

selāset: Yumuşak, kolay olma.

selāṭaṭ: Dil uzatma, dille insanları incitme.

s̱elc: Kar: "Mā-ı cāmiddir ki onun cümūdu cevvde olan havānın bürūdetinden olur." (216a) Bkz. s̱ülūc

selem: Bkz. ḳaraẓ

selfiyūn: Bkz. sefliyūn

selḫ: Hayvandan tulum gibi çıkarılan deri; bir nesne üzerinden örtü, deri veya perdeyi kaldırmak, gidermek, keşṭ.

selḫü'l-ḥayye: Yılanın soyup çıkardığı eski derisi.

selīḫa: Tarçın (Cinnamomum cassia)

selīḫiyye: Bir tarçın türü.

selīm, selīme: Sağlıklı.

selīmen ᶜani'l-hatar: Zarardan salim olarak.

selis: Kolay; mülayim, yumuşak. Bkz. selisü'l-bevl

selisü'l-bevl: İstem dışı idrar çıkması.

selḳ: Sıcak suda haşlama.

selḳa: Sıcak suda bir kere haşlama.

selḳāt: Sıcak suda haşlamalar.

sell: Çekip çıkarmak.

selṭıyūn: Bkz. heyfelīmūn

selūs̱ūn: Spina alba hortensis.

selvā: Bıldırcın.

selve'n-naḫl: Bal: "Sedīdī nüsḫasında "selve'n-naḫl" vāḳiᶜ olup ᶜasel ile tefsīr eylemiştir; "selvā" ᶜasel" maᶜnāsına geldiği Vankulu lüġatinde dahi muṣarraḥtır; bizim nüsḫalarımızda سلى النخل vāḳiᶜdir, taḥrīf olduğu ẓāhirdir." (330a)

semᶜ: İşitmek; kulak.

semāᶜ: Musiki.

semācet: Çirkinlik, ḳubḥ.

semāḥat: Kolaylık göstermek, izin vermek.

semāḥīḳ: Kemik dış zarları ince zarlar, aġşiye-i raḳīḳa. Bkz. simḥāḳ

semāim: Sam rüzgārları.

semānet: Semizlik, şimanlama, etlenme.

semārī: Bir cins küçük gemi.

semāriyāt: Semārī denilen küçük gemiler.

semārūs: Osmerus (Osmerus eparlanus)

semek, semeke: Balık.

semek-i ācāmī: Bataklıklarda yaşayan balık.

semek-i muḫaddir: Elektrik balığı, raᶜᶜād, erḳā: "Semek-i muḫaddir, raᶜᶜād dedikleri semektir ki ṣayyādın şebīkesine tutulsa o ṣayyādın eli mürteᶜişe olur. Semek-i muḫaddirin biri dahi "قرونه"dir, bunun taḫdīri eşerrdir, ḥayyen ve meyten taḫdīr eder ḥattā ḳavm ḥālini bilmeyip ekl eylediler ve cümlesi helāk oldular." (52a)

semek-i raḍrāḍī: Ala balık.

semekī: Balıklı; balık kokulu.

semend: At.

s̱emer, s̱emere: Meyve, mīve

semerbiyūn: Yabani kereviz, kerefs-i berrī, kerefs-i Rūmī, kerefsü'l-Fürs, semūrbiyūn, semūrīḳūn, semūrīs̱ūn, semerfiyūn (Smyrnium)

s̱emere-i ṭarfā, s̱emeretü'ṭ-ṭarfā: Ilgın ağacı (Tamarix) meyvesi. Bkz. cevzü'ṭ-ṭarfā

semerfiyūn: Bkz. semerbiyūn

semice: Çirkin, ḳabīḥa.

semīd: Has ekmek; kepeksiz un: Ve nuḫālesi iḫrāc olunan daḳīḳ semīd tesmiye olunur ve nuḫālesi iḫrāc olunmaz ise ona ḫuşkār derler." (175b)

semīn, semīne: Şişman, semiz, dolu. Bkz. simān

semīn: Kırmızı et üzerinde olan yağ, vedek: "Semīn ile şaḥmın farḳı budur ki semīn laḥm-ı aḥmerin üzerinde olur ve şaḥm laḥm üzerinde olmaz belki civārında olur." (60a); şişman.

semīrīs̱ūn: Bkz. semerbiyūn

semiz ot: Bkz. baḳlatu'l-ḥamḳā

semk: Yükseltmek, irtifāᶜ.

semḳūṭūn: Bkz. seḳūṭūn

semm: Zehir, ağı; insanın ölümüne yol açan deva: "Semm, ḳātil

gibi mizācı ifsād eder lākin ḳātil nesnede bir keyfiyyet olur ki o keyfiyyet mizāc-ı insāna müḍādde olur ve o keyfiyyet insānın helākine müᵓeddī olur, ammā semm gāhīce keyfiyyet ile helāke müᵓeddī olur ve gāhīce bi'l-ḫāṣṣa ihlāk eder, ẕikr olunan keyfiyyet olmaz; bīş dedikleri nebt bi'l-ḫāṣṣa helāke müᵓeddī olmakla semm olur, ḳātil olmaz ve afyūn miṡlliler hem ḳātil olur ve hemm semm olur." (138b)

semmiyyet: Zehirlilik.

semmūr: Samur.

semn: Yağ; saya yağı.

s̱emneşī: Küçük ağaç: "Nebātın ḳadd ve ḳāmetinden ziyāde olup şecer ḳāmetinden noḳṣān olur ise o nebāta nebāt-ı s̱enmeşī derler." (145a)

semn-i baḳar: Sığır yağı.

semn-i ġanem: Koyun yağı.

semn-i ẕāib: Erimiş yağ.

semniyyet: Semizlik.

semt-i reᵓs: Zenit.

semūrbiyūn: bkz. kebīkec

semūrīḳūn: Bkz. semerbiyūn

semūrīs̱ūn: Bkz. semerbiyūn

semūriyā: Bir tür zehirli yılan

semūsā: Bülbül otu (Sysimnrium)

senā: Sinameki (Cassia)

senām: Hörgüç.

senāsin: Omurun yukarısındaki çıkıntılar, processus spinosi, şevk. Bkz. sinsin

s̱enāyā: Öndeki dört dişler, kesici dişler.

s̱enāyā-yı erbaᶜa: Ön dört dişler, kesici dişler.

senber: Bkz. sīsenber

sencerīnā'l-kebīr: Terkibinde cünd-i bīdester, afyūn, dār-ı ṣīnī, esārūn, fū, mū, dūḳū, dār-ı fülfül, ḳınne, ḳusṭ, zaᶜferān ve ᶜasel bulunan ilaç.

sencerīnā'ṣ-ṣaġīr: Terkibinde cünd-i bīdester, afyūn, dār-ı ṣīnī, mū, fū, dūḳū, esārūn, fülfül, dār-ı fülfül, ḳınne, mürr, ḳusṭ, zaᶜferān bulunan ilaç. Başka formülleri de vardır.

sencerniyā: Bkz. sencerīnā

sencisbūye: Bkz. penc-engüşt

senderīṭis: "Senderīṭis bir nevᶜ nebāt-ı rebīᶜīdir, varaḳı ferāsiyūna ve bellūṭun varaḳ-ı ṣıġārına benzer, ṭaᶜmında ḳubūḍat vardır, taşlıkta biter, bezr-i esvedi olur, ṭabīᶜatı bāride ve ḳābıḍadır, ruṭūbeti ẓāhiredir." (150b)

senderūs: Sandarak ağacı (Tetraclinis articulata) reçinesi.

senderūyā: Galium aparine? Bkz. ḫarbiyān

s̱endüve: Göğüste memelerin çıktığı yer: "S̱edyin bittiği mevḍiᶜe s̱endüve derler." (222b)

sene-i Şemsiyye: Güneş yılı: "Müme s̱s̱il-i Şems'in ġarbdan şarḳa ḥareket-i ḫāṣṣası olur, o ḥareket-i ḫāṣṣa ile felek-i burūcdan bulunduğu burcda bir gün ve bir gecede bir derīce ḳaṭᶜ edip üç yüz

altmış günde devri tamām olur ve burūc-ı is̱nā ʿaşeri o eyyāmda devr eder ve tamām-ı devrine sene-i Şemsiyye derler." (41b)

sengīn: Taştan.

sengisbūye: Bkz. penc-engüşt

s̱eniyy: Üç yaşına girmiş koyun, keçi.

s̱eniyye: Öndeki dört diş. Bkz. es̱nā

senūn: Dişe sürülen ilaç.

senūnāt: Dişe sürülen ilaçlar.

serāb: Serap: "Serāb, ḥarāretin iştidādı vaḳt ve zamānında nıṣf-ı nehārda ṣaḥrālarda mā-ı cārī gibi görünen nesnelerdir, o maḥallden akar ırmak var ẓann olunur, maʿahāẕā sudan bir nesne yoktur ve baʿḍı ṣabāḥ ve akşam vaḳtlerinde dahi o ḥālet iḥsās olunur lākin o maḥsūs ufuḳta beyne's-semāi ve'l-arḍ görünür, ona āl tesmiye olunur." (128b)

seraẖs: Eğrelti otu, eyrelti (Polypodium filix-mas; Polypodium filix-femina), keyl-dārū.

serāṭīn: Yengeçler. Bkz. sereṭān

s̱erāyid: Tiritler. Bkz. s̱erīd

s̱erb: Karın organlarını mideye bağlayan periton kıvrımı, omentum, s̱erb-i şaḥmī, iç organ askısı: "S̱erb miʿdeyi ve emʿāyı ḥāvī bir ġışādır; ṣıfāḳ ve merāḳḳ tesmiye olunan ġışālar s̱erbin üzerinde ve s̱erbi ḥāvī olurlar." (25b); "S̱erb-i şaḥmī ki ālet-i ġıdā ile ālet-i teneffüs beyninde olan ḥicāb-ı ḥāciz-i s̱elās̱enin biridir." (8b)

s̱erb-i şaḥmī: Bkz. s̱erb

serbiyūn: Bkz. serbiyūnu'l-Ermeniyyü'l-aṣfer

serbiyūnu'l-Ermeniyyü'l-aṣfer: Deniz yavşanı, efsentīn-i baḥrī, şīḥ-i Ermenī, serbiyūn (Artemisia santonicum)

serçe: Bkz. ʿaṣāfīr

serdābī: Soğukluk, serin yer.

sere: Karış.

sereb: Yer altında oluşturulan oda. Bkz. esrāb

serec: Anüs içinde bir sinir.

seref: Aşırı.

sereṭān: Kanser, yengeç Bkz. irbiyān; yengeç; yengeç burcu.

sereṭānāt: Kanserler.

sereṭān-ı baḥrī: Deniz yengeci.

sereṭān-ı nehrī: Irmak yengeci.

sereṭānī, sereṭāniyye: Kanserli.

sereyān: Sirayet etmek, yayılmak.

serīʿ, serīʿa: Tez, hızlı.

serīʿan: Hemen, tezce, vaḥyen.

s̱erīd: Tirit. Bkz. s̱erāyid

serīr: Taht.

serīʿü'l-ḳatl: Çabuk öldürücü.

serīʿü'l-ġaḍab: Çabuk öfkelenen.

serīʿü'l-haḍm: Hızlı sindirilen, serīʿü'l-inhiḍām.

serīʿü'l-inhiḍām: Hızlı sindirilen, serīʿü'l-haḍm.

serīʿü'l-ḳabūl: Etkisi hızlı, serīʿü't-teʾs̱īr.

serīʿü't-taḥallül: Hızlı çözülücü.

serīʿü't-teberrüd: Çabuk soğuyucu.

serīᶜü't-tesaḫḫun: Çabuk ısınıcı.

serīᶜü't-teᵓs̱īr: Etkisi hızlı, serīᶜü'l-ḳabūl.

sermaḳ: Sirken, tel pancarı, koyun sarmaşığı, kara pazı, ḳaṭaf (Chenopodium album) Bkz. baḳla-i Yemāniyye

sermaḳūṭūn: Bkz. seḳūṭūn

serrāᵓ: Sevinmek.

sersām: Menenjit.

sersām-ı bārid: Bkz. nisyān, līs̱erġus.

sersām-ı ḥārr: bkz. verem-i ḥārr

sersām-ı ḥārr-ı demevī: Bkz. ḳarānīṭus

serv: Servi ağacı (Cupressus semper virens)

serv-i cebelī: Bkz. ᶜarᶜar

servī: Bir sütleğen (yetūᶜ) türü: "Ve sonra aḳvāsı servī dedikleri ve baᶜdehu baḥrī dedikleri yetūᶜlar olur ki sāḥil-i baḥrda biter." (184a); "Ammā yetūᶜun servī ṣınıfı onun bir şibr miḳdārı ġuṣnu olur ve bir şibrden ziyāde dahi olur ve yaprağı serv ve ṣanevber yaprağına müşābih olur lākin ruṭūbeti ziyāde olur." (184b)

setr: Örtmek, teclīl, tağṭıye.

seᶜūṭ: Burna enfiye şeklinde çekilen deva.

s̱evābit: Sabit yıldızlar.

sevād: Siyahlık, siyah renk.

sevād-ı ᶜayn: Gözün kara kısmı.

sevād-ı şaᶜr: Saç kılının siyahlığı.

sevāḥil: Sahiller.

sevāḳī: Toplardamarın ana kollarından ayrılan cedāvilin (ikinci ayrılmanın) şubeleri: "Ve cedāvilin şuᶜbelerine sevāḳī derler." (9a); küçük ırmaklar.

s̱evālīl: Bkz. s̱eᵓālīl

sevdā: Sevdā hastalığı; siyah; siyah hılt: "Kebidde keylūs ṭabḫ olup deme istiḥāle eyledikte rıġve gibi onun üzerinde bir şeyᵓ ṭāfī olur, ona ṣafrā derler ve bir şeyᵓ dahi rüsūb edip dibine çöker, ona sevdā derler." (356b)

sevdā: Siyah.

sevdānī: Serçe.

sevelān: Ala cehri (Rhamnus persicus)

s̱everān: Sıçramak, şiddetli hareket, heyecān.

severāt: Şiddetler.

sevīḳ: Kavrulmuş un: sevīḳ-i şaᶜīr, sevīḳ-i ḥınṭa: "Ve sevīḳ piste dedikleri, ṭaᶜāmdır ki Fārsīdir, Türkīde kavut derler, unu su ile ṭabḫ edip ḥelvā gibi pişirirler ve o su ile kavrulmuş unu sonra su ile veyāḫūd yağ ile ıslatıp ekl ederler, ona sevīḳ-i meltūb u müctedaḥ derler." (175b); kurutulduktan sonra kavrulup öğütülen meyve: sevīḳ-i tuffāḥ, sevīḳ-i nebḳ

sevīḳī: Uzuvda küçük parçalar hālinde olan kopma, cevzī, cerīşī.

s̱evr: Öküz. Bkz. s̱īrān

sevret: Şiddet.

seyelān: Akmak, dürūr.

seyelān-ı dem: Kanama, hemoraji, nezf-i dem.

seyelān-ı dimā: Kan akmak.

seyelān-ı ḳayḫ: İrin akması.

seyelān-ı luᶜāb: Aşırı tükürük salgılanması, ptiyalizm.

seyelān-ı raḥim: Rahimde akıntı, leucorrhea, fluor albus.

seyelān-ı üẕün: Kulak akıntısı, otorrhea.

seyf: Kılıç; bir balık.

seyr: Kayış; deri. Bkz. süyūr

seyr: Yürümek.

seyr: Zehirli bir yılan: "Ammā seyr ḥakkında ḳavm dediler ki onun enyābı şedīdedir ve onun nehşi ile mevḍiᶜ-i nehşte olan laḥmın māiyyeti zāile olup kurur ve onun ḳurḥasının şānı ve ḫaṭbı ᶜaẓīm olur." (538a)

seyremek: Seyrelmek.

seyyāl, seyyāle: Akıcı; akışkan sıvı.

seyyālāt: Akışkan sıvılar.

seyyiᵓ, seyyiᵓe: Kötü.

s̱eyyib: Dul kadın.

seẕāb: Sedef otu, feycen (Ruta graveolens)

seẕāb-ı berrī: Ruta sylvestris.

seẕāb-ı cebelī: Yabani delikörek (Thapsia), yentūn.

ṣıbāġ: Katıklar: "Ṣıbāġ", "aṣbāġ"ın cemᶜidir, ḫubzu onunla telvīn edip ekl olunur." (353b), "Ṣıbāġ" etmek katığına derler." (389b),

ṣıbġ: Boya, levn.

sıçan otu: Bkz. dīk-ber-dīk, şükk.

ṣıfāḳ: Zar; karın zarı, periton; kat.

ṣıfāḳāt: Zarlar; karın zarları, periton.

ṣıfaḳāt-ı miᶜde: Karın zarları, peritoneum.

ṣıfāḳ-ı buṭūn: Karın zarları, periton.

ṣıfāḳ-ı dāḫil: Bkz. bārīṭārūn

ṣıfāḳ-ı ḫāric: Bkz. merāḳḳ

ṣıfāḳ-ı s̱eḫīn: Beyin dokusunu ve omuriliği çevreleyen dokunun en kalın ve en dıştaki katmanı, dura mater.

ṣıġar: Küçük olmak, küçüklük.

ṣıġār: Küçükler. Bkz. dūd-ı ṣıġār

sığır gözü: Bkz. uḳḥuvān.

sığır yağı: Bkz. semn-i baḳar

sığır: Bkz. baḳar

sığırcık: Bkz. zürzūr, zerāzīr

ṣıḥāḥ: Sağlam olanlar.

ṣıḳāle: Cila, parlaklık.

s̱ıḳlet: Ağırlık.

sıklık: Islık.

sılḳ: Pazı (Beta vulgaris)

sılḳ-ı berrī: Bkz. ḥummāḍ-ı berrī

sılḳī: Pazı bitkisi rengi: "Sılḳī levn, koyu yeşildir; sılḳ, pazı dedikleri baḳldır." (84a)

ṣıll: Zehrine efsūn, rukye tesir etmeyen yılan. Bkz. aṣlāl

ṣımāḫ: Kulak deliği; kulak.

ṣımāḫ-ı sürre: Göbek deliği.

ṣımāḫ-ı üẕün: Kulak deliği.

ṣımām: Tıkaç, sidād; örtü.

ṣımlāḫ: Kulak kiri.

sımpara: Bkz. sinbāẕec

sımṭ: Gerdanlık, kolye.

ṣınāᶜat-ı cebr: Çıkık ve kırık ke-

mikleri yerine oturtma işi, kırık kemiği bitiştirme.

ṣınāᶜāt-i māiyye: Denizle, suyla ilgili işler, faaliyetler.

ṣınāb: Hardal ve kuru üzümden katık: "Ṣınāb" kitāb vezninde o ṣıbāġdır ki ḫardal ve zebīb mis̱llilerden ittiḫāẕ olunur." (389b)

ṣınāᶜī: Meslekī; doğal olmayıp karışım ile meydana getirilen.

ṣınnārāt: İğ başları, ṣanānīr; kancalar.

ṣınnāre: İğ başı; kanca.

sınpara: Zımpara. Bkz. sünbāẕec

sırça: Bkz. zücāc

ṣırf, ṣırfe: Katıksız, saf; tek renkli; kırmızı renkli bir boya: "Ṣırf bir devādır ki ṣıbġdır, aḥmer olur, onunla naᶜl tasması boyarlar." (181a)

ṣırfen, ṣırfeten: Katıksız olarak, sade olarak.

ṣıyāḥ: Haykırmak, bağırmak.

ṣıyām: Oruç.

ṣıyānet: Korumak, iḥrāz, ḥıfẓ.

siᶜa: Genişlik.

siᶜāye: Yürümek, yayılmak.

sibāᶜ: Yırtıcı hayvanlar. Bkz. sebuᶜ

sibāḫ, sibāḫāt: Toprağı çorak yerler. Bkz. sebeḫa

sibāḥat: Yüzmek.

ṣībān, ṣiᵓbān: Bit yumurtaları. ḳaml yavşağı. Bkz. kehle, ḳaml

ṣībānī: Bit yumurtaları beyazlığı.

sicill: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

sidād: Tıkaç, ṣımām; örtü.

sidik kabı: Bkz. mes̱āne.

sidik: Bkz. bevl

sidr: Sidr ağacı (Zizyphus spina christa) Bkz. nebḳ, künār

sifād: Çiftleşmek.

sifāḳī: Bkz. isfāḳī

sifāḳīn: Bkz. isfāḳī

sifend-i isfīd: Beyaz üzerlik (Peganum harmala)

siferem: Bkz. cem-siferem

siğil: Bkz. s̱üᵓlūl, s̱eᵓālīl, s̱evālīl

sihām: Oklar. Bkz. sehm

s̱iḫan: Kalınlık, yoğunluk.

s̱iḳa: Güvenilir, muᶜtemedün ᶜaleyh; güven, güvenmek, iᶜtimād.

s̱iḳāl: Ağır olanlar.

s̱iḳal: Ağırlık, vebāl.

s̱iḳal-i ecfān: Göz kapaklarında ağırlaşma

s̱iḳal-i semᶜ: İşitmede ağırlık.

sikbāc: Bulgur, sirke vs. ile yapılan bir aş.

sikek: Yollar.

sikencebīn: Ana terkibi şeker (veya bal) ile sirke olan terkip: sikencebīn-i ᶜaselī, sikencebīn-i ᶜunṣulī, sikencebīn-i büzūrī, sikencebīn-i sükkerī, sikencebīn-i müshil, sikencebīn-i muᶜanṣal, sikencebīn-i sefercel

s̱iḳḳīf: Pek keskin.

sikkīn: Bıçak.

sikkīn-i şevkī: Yarma ve kesmede kullanılan bir tür bıçak.

sikkīt: Çok sessiz olan.

sīḳūmūrūn: Bkz. cümmeyz

silᶜ, silᶜa: Kist, ur, tümör: "Silᶜ, ur maᶜnāsına." (32b) Bkz. silaᶜ

s̱īl: Bataklık sazı, necm, bīdgiyā, bendvāş (Schoenoplectus lacustris): "Denildi ki s̱īl bīdgiyā dedikleri nebttir ve Ṭaberistān ahālīsi ona bendvāş tesmiye ederler." (216a); ayrık otu kökü.

silaᶜ: Urlar, kistler, tümörler. Bkz. silᶜa

siᶜlāt: Gülyabani. Bkz. seᶜālī

s̱īl-i müdaḫḫan: Ayrık otu tütsüsü.

silk: İpek ip, ḫayṭ. Bkz. sülük

sill: Verem, ḳurūḥ-ı riye, phtisis. Bkz. meslūl

sīm-āb: Bkz. zībaḳ

simān: Şişmanlar. Bkz. semīn

s̱imār: Meyveler, es̱mār.

simāṭ: Sofra.

simen: Semirmek; semizlik, semānet: "Eger o ziyāde o şeyʾin eczāsına āḫer cüzʾ inḍımāmıyla olur ise ona nümüvv ve simen derler." (65b); "Simen ᶜineb vezni üzere bedenin ḫışbı ve semizliğidir, ammā semīn yā ile laḥm-ı aḥmerin üzerinde olan yağdır." (60a)

simen-i laḥmī: Etli olmaktan kaynaklanan semirme.

simen-i şaḥmī: Yağdan kaynaklanan semirme.

simḥāḳ: Kemik dış zarı, periosteum; Kafatası üst zarının ortaya çıktığı kırılma: "Ve simḥāḳ fi'l-aṣl ḳıḥfı mücellil olan ġışānın ismidir. Pes aṣnāf-ı şicācdan simḥāḳ o şeccedir ki deri ve et kesilir ve o ġışā ḫāricden görünür. Ve simḥāḳ aṣnāfından bir ṣınıf vardır ki ona fuṭre derler, o ṣınıfta simḥāḳ berelenir ve teverrüm eder ve veremi semriyip mantar gibi ḫārice çıkar, onun için o şeccenin ismine fuṭre derler." (244a)

simsim: Susam (Sesamum indicum)

simsimānī: Susamsı kemik, sesamoid, ᶜaẓm-ı simsimānī.

sināmekī: Sinameki (Cassia)

sinān: Temren.

sinbāre: Bkz. sinbāẕec

sinbāẕec: Zımpara taşı, sinbāre, sımpara: "Sinbāre ve sımpara dedikleri taş ki taᶜrīb edip sinbāẕec derler. Bu kelām lüġat-ı Ḥalīmī'nin taᶜbīridir; İbn Kütbī'de tafṣīli meẕkūrdur." (296b)

sincār: Bkz. ebū celsā

sindān: Örs, ᶜalāt.

sinefāt: Kapçıklar, sünbüle.

Ṣīnī: Çin'e mensup.

sinirler: Bkz. aᶜṣāb

sinirli yaprak: Bkz. lisānu'l-ḥamel

sinḳār: Bkz. ebū celsā

sinn: Diş; yaş; apophyse odontoide: "Ve fıḳra-i s̱āniyenin nāḥiyesinden nābite olup ber vech-i muḥarrer fıḳra-i ūlā s̱uḳbesine duḫūl eden zāide-i meẕkūreye sinn tesmiye olunur." (13b)

sinnevr: Kedi.

sinn-i fetā: Çocuğun yüzünde tüt çıktıktan otuz yaşına kadarki beşinci evre: "Yüzünde tüy ẓuhūrundan sinn-i nemānın āḫirine yaᶜnī otuz yaşına ḳarīb olunca ḳadar mütemādī olup ona sinn-i fetā derler." (6a)

sinn-i ġulāmiyyet: Çocuğun on iki yaşından yüzünde tüy çıkıncaya kadarki dördüncü safha, sinn-i rühūḳ: "Sinn-i ġulāmiyyet ve sinn-i rühūḳtur; on iki yaşından mevlūdun vechi tebaḳḳul edince ḳadar yaᶜnī baḳl gibi yüzünde tüy ẓuhūr edince mütemādī olur." (6a)

sinn-i ḥadās̱et: İnsanda otuz yaşına kadarki dönemler (sinn-i ṭufūliyyet, sinn-i ṣıbā, sinn-i teraᶜruᶜ, sinn-i ġulāmiyyet yanī sinn-i rühūḳ ve sinn-i fetā), sinn-i nümüvv.

sinn-i inḥıṭāṭ: İnsanda otuz beş kırk yaşından altmış ve sonrasına kadarki dönem. Altmış yaşına kadarki döneme sinn-i inḥıṭāṭ evāili, altmışından sonrasına sinn-i inḥıṭāṭın evāhiri denir.

sinn-i iyās: Kadınların menopoz dönemi: "Hatunlar elli beş yaşına vardıkta görüm görmez ve uşak doğurmaz olur, o sinne sinn-i iyās derler." (253b)

sinn-i kühūlet: İnsanda otuz beş kırk yaşından altmış yaşına kadarki dönem, sinn-i inḥıṭāṭ evāili: "Sinn-i inḥıṭāṭın evāilidir. Bu sinnde egerçi beden-i insān inḥıṭāṭa bedᵓ eder lākin inḥıṭāṭı ḳalīl olmakla ḳuvveti bāḳīdir, inḥıṭāṭı farḳ olunmaz. Bu sinne sinn-i kühūlet dahi derler. Bunun imtidādı sinn-i vuḳūfun nihāyetinden altmış yaşına varınca ḳadardır." (6a)

sinn-i nümüvv: İnsanda otuz yaşına kadarki dönem, sinn-i ḥadās̱et, sinn-i nemā: "Sinn-i nümüvvdür. Bu sinne sinn-i ḥadās̱et dahi derler, otuz yaşına ḳarīb olunca ḳadar bu sinn mütemādī olur." (6a) Bkz. sinn-i ḥadās̱et

sinn-i rühūḳ: Bkz. sinn-i ġulāmiyyet.

sinn-i ṣıbā: Çocuğun kendi kendine hareket kabiliyeti olduğu, ancak henüz güçlenmediği ve dişleri çıkmadığı ikinci evre: "Sinn-i ṣıbādır. Bu sinnde mevlūd nühūḍa müstaᶜidd olur lākin istiᶜdādı ḳavī ve şedīd olmaz. Ve bu sinnde mevlūdun dişleri sāḳıṭ ve kāmilen s̱ābit olmaz." (6a); "Mevlūda evvel-i vilādetinde ṭıfl derler; yürümeğe bedᵓ edip gāh düşüp gāh kalmak ile ḥareket eylediği sinne sinn-i teraᶜruᶜ derler ve bilā-suḳūṭ yürüdüğü sinne on dört yaşına girince ḳadar sinn-i ṣıbā derler." (99a)

sinn-i şāġıye: İnsanda otuz ikiden fazla olan diş. Bkz. şāġıye

sinn-i şebāb: İnsanda otuz yaşından otuz beş kırk yaşına kadarki dönem. Bkz. sinn-i vuḳūf.

sinn-i şüyūḫ: İnsanda altmış yaşından sonraki dönem, sinn-i inḥıṭāṭ

evāhiri: “Sinn-i inḥıṭāṭın evāhiridir. Bunda inḥıṭāṭ ẓāhir ve āşikār olur ve ḳuvvetin ḍaᶜfı ẓāhir olur. Buna sinn-i şüyūḫ derler, altmış yaşından āḫir-i ᶜömre gelince ḳadar mütemādī olur.” (6a)

sinn-i teraᶜruᶜ: Çocuğun dişleri çıktıktan on iki yaşına varıncaya kadarki üçüncü evre: “Sinn-i teraᶜruᶜdur. Bu sinn baᶜde'ş-şiddeti ve nebāti'l-esnān sinn-i rühūḳa varınca ḳadar mütemādī olur.” (6a); “Mevlūda evvel-i vilādetinde ṭıfl derler; yürümeğe bedᵓ edip gāh düşüp gāh kalmak ile ḥareket eylediği sinne sinn-i teraᶜruᶜ derler ve bilā-suḳūṭ yürüdüğü sinne on dört yaşına girince ḳadar sinn-i ṣıbā derler.” (99a)

sinn-i ṭufūliyyet: Çocuğun henüz kendi kendine hareket kabiliyeti olmadığı ilk devre. “Sinn-i ṭufūliyyettir. Bu sinnde mevlūdun aᶜḍāsı ḥarekāt ve nühūḍa müstaᶜidd değildir yaᶜnī bi-ẕātihi ḳāim olamaz.” (6a)

sinn-i vuḳūf: İnsanda otuz yaşından otuz beş kırk yaşına kadarki dönem, sinn-i şebāb: “Bu sinn-i vuḳūfa sinn-i şebāb dahi derler. Bu sinnin imtidādı sinn-i nümüvvün nihāyetinden otuz beş veyāḫūd kırk yaşına varınca ḳadardır.” (6a)

sinnī, sinniyye: Dişle ilgili.

sinsin, sinsine: Omurun yukarısındaki çıkıntı, processus spinosi: “Ṣınf-ı s̱ālis̱ o ᶜaẓmdır ki onun bedene ḳıyāsı müṣādemātı ve mūẕiyātı mütesellihten dāfiᶜ olan silāḥ ḳıyāsı gibidir, o ᶜaẓma sinsin derler, cemᶜi senāsin gelir, feḳār-ı ẓahre üzere diken gibi nābit olup müṣādemāttan ve katı nesnelerden fıḳarātı ḥıfẓ eder.” (11a) Bkz. senāsin

sipend, sipendān: Bkz. ḥarmel

siprem: Bkz. cem-siferem

ṣīr: Salamura yapılacak tuzlanmış küçük balık.

sīrā: Bkz. circīrü'l-mā

sirāc: Kandil, çıra. Bkz. esrice, sürüc

sirāc-ı ḳuṭrub: Bkz. yebrūḥ

sirācu'z-zeyt: Zeytin yağı kandili, zeytin yağı ile yanan çıra.

s̱īrān: Öküzler. Bkz. s̱evr

sirḥān: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

sirinc: Bkz. esrünc

sirīş: Çiriş, tutkal.

sirke: Bkz. ḫall

sirken: Bkz. baḳla-i Yemāniyye, sermaḳ

sirḳīn: Hayvan fışkısı, necāset, ters. Bkz. zibl

sīsāliyūn: Bkz. sīsāliyūs

sīsāliyūs: Baldırgan ağacı, kāşim, encudān-ı Rūmī, sīsāliyūn, sāliyūs, sīsāliyūs (Levisticum officinale)

sīsārūn: Çörek otu (Nigella sativa) nun odun kısmı.

sīsāṭālī: Bir tür sıçrayarak saldıran zehirli yılan: “Bu ḥayye iki ṭara-

fa ṭaffāre olan ḥayyeye müşābihtir lākin ṭaffārenin şerri eks̱erdir ve aʿrāḍı ṭaffāre aʿrāḍı gibidir ve ʿilācı onun ʿilācı olur." (537b)

sīsenber: Bkz. nemmām

sīser: Zehirli bir yılan: Ve bu ḥayye muʿaffinedir ve bir ḳavm zuʿm eder ki o ḥayyāt Şām ve Mıṣr bilādında olurlar, ʿarīdü'r-reʾs ve aʿnāḳı dıḳāḳ ve ez̠nābı ḳıṣār ve buṭūnu müstedīr olur; onların rüʾūsunda ḫuṭūṭ ve cüded olmaz velākin cesedlerinde muḫtelifetü'l-elvān ḫuṭūṭ olur ve kaçan münsāb olup ʿalā-baṭnihi meşy eylediklerinde taʿacrüf yaʿnī serīʿan münsāb olur ve meşy istiḳāmet üzere olmaz ve onun meldūġuna bedeninin küllīsinde ʿafen ve verem ʿārıḍ olup ve o ʿaraḍlardan muḳaddem baraṣ ve temerruṭ-ı şaʿr ʿārıḍ olup baʿdehu verem ve ʿufūnet ʿārıḍ olur." (537b)

ṣīṭī: Sesli.

sitr: Örtü.

sitte: Altı.

sivāk: Misvak.

sivilci: Sivilce. Bkz. bes̱re

s̱iyāb: Elbiseler.

siyādāverān: Demir oksit?

siyādevrān: Bkz. siyādāverān

siyāṭ: Kamçılar.

siyyān: Eşit.

soğan: Bkz. baṣal

soğulcan: Solucan. Bkz. ḫarāṭīn, dūd-ı ṭıvāl

ṣoḥbet: Eşlik etmek, beraber bulunmak.

sormak: Emmek.

sovuk: Soğuk.

su aygırı: Bkz. feres-i mā

su bacası: bkz. ḳanā

su büberi: Bkz. zencebīlü'l-kilāb

su teresi: Bkz. circīr

su zeytūnu: Su ve tuzla terbiye olunmuş yabanī olmayan zeytin: "Su ve tuz ile mürebbā olan zeyt-i berrī ki ona su zeytūnu derler." (172a)

ṣuʿadā: İç çekerek uzun uzadıya soluk almak.

suʿadā: İyi olanlar, kutlu olanlar.

suʿāl: Öksürme, öksürük.

suʿālā: Kabalak, ḥaşīşetü's-suʿāl, fenceyūn, fenceryūn (Tussilago farfara)

s̱uʿbān: Yılan.

ṣubārā: Manik deliryum: "Sersām-ı ḥārr-ı ṣafrāvī ile baʿḍı kerre ifrāṭ üzere cünūn ʿārıḍ olur, ḥattā o müsersem mecnūn-ı muḍṭarib gibi hez̠eyān eder. Ve o sersām ile olan ifrāṭ-ı cünūna ṣubārā derler." (242b); "Ṣubārā, sersāmdan bir nevʿdir ki onun hez̠eyānı ve mecnūn-ı muḍṭaribin ıḍṭırābı olur ke-enne manya ve ḳarānīṭus maraḍlarından mürekkeb bir maraḍ olur." (229a)

ṣubre: Tahıl yığını.

sūd, sūde: Siyah: ās̱ār-ı sūd

suʿd: Kara topalak (Cyperus rotundus)

sūd: Siyah olanlar; siyahlar.

ṣudāᶜ: Baş ağrısı: "Ṣudāᶜ o ağrıya derler ki o ağrı başta olan ᶜuḍvlarda olur." (232b)

ṣudġ: Şakak, göz ile kulak arası.

ṣudġayn ᶜırḳı: Şakak damarları, supra frontotemporal.

ṣudġayn: İki şakak, şakaklar.

ṣūf, ṣūfe: Yün.

sūfā: Çenede oluşan bir yara: "Ve çenede ᶜārıḍa olan ḳurḥadan murād bir ḳurḥadır ki o ḳurḥa küçük ve ṣafrāviyye beṡrelerden mürekkebdir, müddet-i mekṡi ziyāde olur ve biri birlerine ulaşır ve ona lüġat-i Yūnānī üzere sūfā - سوفا derler." (153a)

ṣufār, ṣufāret: Sararma; tunçlar.

ṣūfāt: Yünler. Bkz. ṣūfe

ṣūfī: Korneada bir yara türü: "Ve dördüncü ṣınıfına iḥtirāḳī tesmiye olunur ve ṣūfī dahi tesmiye olunur. Ve o ḳurḥa ẓāhir-i ḥadeḳada ṣūfe-i ṣaġīre gibi görünür." (270a)

ṣufr: Tunç; sarı olan; bakır.

sufre: Yemek sarılan deri örtü.

ṣufret: Sarılık, sararma.

ṣufret-i beyḍ, ṣufretü'l-beyḍ: Yumurta sarısı.

ṣufret-i müşebbaᶜ: Koyu sarı.

suḥayre: Bkz. zācu'l-ḥibr

suḫriyye: Alay, istihza.

suḥub: Bulutlar.

ṣuhūbet: Kumrallık: "Ammā ᶜAllāme der ki baᶜḍılar "ṣuhūbet" ile "şuḳret"i bir ᶜadd edip "şuḳret" ağaç kavunu levni ile turunc levni beyninde bir levndir derler ve "ṣuhūbet" dahi bu taᶜrīfte dāḫil olmakla ṣuhūbeti başka levn ᶜadd eylemezler." (60b) Bkz. şuḳret

ṣuḫūrī: Bkz. ṣaḫrī

sūᵓ-i ḥaḍm: Bkz. sūᵓ-i istimrā

sūᵓ-i ḫuluḳ: Kötü ahlak.

sūᵓ-i istimrā: Hazımsızlık, sūᵓ-i ḥaḍm.

sūᵓ-i ḳunye, sūᵓu'l-ḳunye: Karın boşluğunda su toplanması, dropsy, istisḳā: "Kaçan kebidin ḥāli fāsid olup o kebid ṣāḥibine ḍaᶜf müstevlī olsa o kimsede evvelā bir ḥāl ẓuhūr eder ki istisḳāya muḳaddime olur ve ona sūᵓ-i ḳunye tesmiye olunur ve fesādu'l-mizāc ismi ona maḫṣūṣ olur." (369b)

sūᵓ-i mizāc: Bedende tabii olan rutubet, yübuset, bürudet ya da sühunetten birinin gayritabii hāle dönüşmesi: "Mizacın beden-i insānda ṭabīᶜī olan keyfiyyāt-ı erbaᶜadan her hangisi ṭabīᶜatından tecāvüz eylese ona suᵓ-i mizāc derler." (55b)

sūᵓ-i mizāc-ı muḫtelif: Tabii ve aslī olan mizacın aksi istikamette daha soğuk ya da daha sıcak olan ikinci mizacın (mizāc-ı ġarīb) birden tesir ederek vücuta tabii mizaç mevkiinde hükmedip ağrıya yol açan olumsuz mizaç: "Ve sūᵓ-i mizāc-ı muḫtelif ile biz murād ederiz o mizāc-ı ġarībi ki o mizāc-ı ġarīb cevher-i aᶜḍāda mütemekkin ve ṭabīᶜī olan mizāc

üzere ʿārıḍ olup mizāc-ı ġarīb ṭabīʿī mizācdan esẖan veyāẖūd ebred olmakla müḍādde ola ve o müḍādde ve münāfī olanın vürūdunu ḳuvvet-i ḥassāse ḥiss edip müteʾellim ve müteveccic ola." (55a)

sūʾ-i mizāc-ı mürekkeb: Mizacın ifrat ve tefritte çok sıcak ve çok rutubetli olması veya çok sıcak ve çok kuru olması veya çok soğuk ve çok rutubetli olması veya çok soğuk ve çok kuru olması: "Bu ẕikr olunan aḳsām iʿtidālden ẖāric sekiz aḳsāmın basīṭ ve müfred olan dört ḳısmlarıdır. Ammā bāḳī kalan erbaʿa-i uẖrā o mürekkeblerdir ki iʿtidālden ẖurūc onlarda iki keyfiyyet-i müḍāddelerde ola, onlara sūʾ-i mizāc-ı mürekkeb derler. Ve o dört ḳısmların ḳısm-ı evveli mā-yenbaġīden mizāc eḥarr ve erṭab ola, ḳısm-ı s̱ānī eḥarr ve eybes ola, ḳısm-ı s̱ālis̱ ebred ve erṭab ola, ḳısm-ı rābiʿ ebred ve eybes ola." (5b)

sūʾ-i mizāc-ı müttefiḳ: Tabii ve aslī olan mizacın aksi istikamette daha soğuk ya da daha sıcak olan ikinci mizacın (mizāc-ı ġarīb) derece derece tesir ederek vücudu tabii mizaç mevkiinde hükmedip vücudun benimsemesiyle ağrıyı hissetmediği ikinci mizaç.

sūʾ-i teneffüs: Soluk alıp vermede güçlük.

ṣuʿḳ: Bölge, nāḥiye.

sūḳ: İncik kemikleri. Bkz. sāḳ

s̱uḳab: Delikler.

s̱uḳbe: Delik.

s̱uḳbe-i ʿinebiyye: Göz bebeği.

s̱uḳbe-i teʾekkül: Aşınmadan, yenmeden kaynaklanan gedik, delik.

suḳūf: Damlar. Bkz. saḳf

suḳūlūḳandriyūn: Bkz. seḳūlaḳandriyūn

suḳūṭ: Düşme; azalma.

suḳūṭ-ı lehāt: Küçük dilin aşağıya fazla sarkması, küçük dil düşüklüğü, staphylodialysis: "Suḳūṭ-ı lehāt ona derler ki beyne'n-nās küçük dil dedikleri laḥm vaḍʿ-ı ṭabīʿīsi üzere ḳāim olmaz belki esfele nāzil olup bir dahi maḥalline varmaz ve loḳma ve belʿ ve izdirād olundukta o laḥm-ı sāḳıṭ māniʿ olur, parmakla dürtülmedikçe boğazdan o loḳma geçmez." (302b)

suḳūṭ-ı şehvet: Cinsel isteksizlik.

ṣulʿ: Kel olanlar, dazlak olanlar. Bkz. aṣlaʿ

ṣulb, ṣulbe: Katı, sert, vekīʿ; sırt; bel kemikleri, columna vertebralis.

ṣulbetü'l-laḥm: Sert etli.

suʿle: Öksürük.

ṣuleḥā: Salih, iyi kimseler.

sulṭān: Hākimiyet.

s̱ūm, s̱ūme: Sarımsak (Allium sativum)

sumak: Kırmızı enberbārīs. Bkz. enberbāris,

s̱ūm-ı berrī: Bkz. isḳūrdiyūn

s̲ūm-ı kürrās̲ī: İt soğanı, (Allium scorodoprasum)

summāḳ: Sumak (Rhus coriaria)

summāḳ-ı debbāġīn: Derici sumağı (Rhus coriaria)

summāḳıyye: İçinde sumak olan yemek.

ṣumūġ: Zamklar, reçineler. Bkz. ṣamġ

s̲ūmu'l-ḫayye: İsḳūrdiyūn, s̲ūm-ı berrī (Roseum)

s̲ūmūn: Tymus serpyllum?

ṣunān: Koltuk altı kokusu.

sūnīz: Bir bitki.

sūr: Biota orientalis.

ṣurāḫ: Feryat.

ṣuredān: Dil altı veni, vena sublingualis.

sūrī: Kırmızı renkli olan gül, lale, sünbül vs.

sūrī: Kırmızı zaç, sülfat, zāc-ı aḥmer, ḳalḳandiyūn.

sūrincān: Acı çiğdemi (Colchicum luteum) Bkz. luᶜbetü'l-Berberiyye

sūriyā: Bir ḥıltīt türü: "Ve ḥıltītten bir āḫer nevᶜ vardır ki sūriyā demekle maᶜrūftur ki Şām'dan gelir ve o sūriyā Ḳūrīġā'dan aḍᶜaf olur." (174b)

ṣurre: Kese.

surutka: Bkz. mā-ı maṣl

sūs: Tahıl biti; güve.

sūs: Tatlı meyan (Glycyrrhiza glabra)

susam: Bkz. simsim

sūsen: Susen, īres (İris florentina)

sūsen-i āzād: Ak süsen (Iris alba)

sūsen-i berrī: Bkz. kesyūs

sūsī: Bkz. ütrücc

sūṭayrā: Terkibinde selīḫa, idḫir, cünd-i bīdester, fuṭrāsāliyūn, bezr-i kerefs, sīsāliyūs, ḳusṭ, dār-ı ṣīnī, aḳrāṣ-ı Az̲rūmaġamā, meyᶜa-i sāile, esārūn, enīsūn, afyūn, fülfül-i ebyaḍ, dār-ı fülfül, sünbül, ḥamāmā, zaᶜferān bulunan deva, muḫallaṣa.

ṣuᶜūd: Yükselmek, çıkmak.

suvaşmak: Bulaşmak, telṭīḫ.

ṣuver: Suretler, görüntüler.

ṣuyūd: Eti yenilen vahşi avlar.

ṣuyūdāt: Avlar.

sübāt, sübātī: Beyne giden ana damar, şahdamarı, karotid arter, ᶜırḳ-ı sübātī.

sübāt: Koma: "Sübāt bir nevm-i s̲aḳīldir ki müddet-i ṭabīᶜīden o sübātın müddeti uzun olur ve o uykudan uyandırmak ṣaᶜb ve müşkil olur, her ne ḳadar ᶜunf olunsa değme ḥāl ile uyanmaz." (79a)

sübāt-ı seherī: Ağır koma durumu: "Sübāt-ı seherī dimāġda bir veremdir ki māddesi ṣafrā ve balġamdan mürekkebe olur. Eger ṣafrā ġālib olur ise ona seher-i sübātī derler ve eger balġam ġālib olur ise ona sübāt-ı seherī derler, sübāt-ı eraḳī dahi derler." (79a)

sübūġ: Hz. Muhammed'in demir miğferlerinden birinin ismi.

sübūḳ: Geçmek.

sübūṭat: Saç düz olmak.

sübüᶜ: Yedide bir.

südde: Tıkanıklık; emboli: "Südde mevāddın akacak yolunu kapayıp cereyāna māniᶜ olan nesneye derler." (124b)

süded: Tıkanıklıklar, emboliler.

südüs: Altıda bir.

süfāle: Alt kısım; etek, yamaç.

Süfāle: Hindistan'da bir yer.

süffe: Bir avuç.

s̱üfl: Tortu; posa, dışkı, rüsūb, ᶜaker, dürd, sülābe: "Eṭıbbā yalnız māiyyetin ḳaᶜrında ve dibinde olup rüsūb eden nesnelere o lafẓaları ḳaṣr ve taḫṣīṣ eylemezler belki māiyyetten mütemeyyiz olup ḳıvāmı aġlaẓ olan her bir cevhere rüsūb ve s̱üfl lafẓalarını ıṭlāḳ ederler gerek ise ḳaᶜra rüsūb etsin ve gerek ise vasaṭ-ı māddede taᶜalluḳu olsun ve gerek ise fevḳte ṭufāsı olsun." (87a); midede sindirilenlerin alt kısmında kalanlar: "Ġıdā miᶜdede ṭabḫ oldukta keşk gibi suyu ve laṭīfi üzerinde ve s̱üflü altında olur. Üzerinde olana keylūs derler, altında olana s̱üfl derler." (92a); safran yağı, zeytin küspesi, pirina: "S̱üfl muṭlaḳ ẕikr olunsa dühn-i zaᶜferānın ve ᶜaṣīr-i zeytin küsbesi ve asḳāṭı murād olunur." (216a)

süflā: Alt; emᶜā-ı sitteden kör bağırsak, kolon ve rektum.

süflānī: Alt kısım, aşağı.

s̱üfl-i ᶜavvām: Şişe vb.de orta kısımda görülen hareketli tortu, ᶜavvāmī: "S̱üfl-i ᶜavvām dedikleri [o] s̱üfldür ki vasaṭta müteḥarrik olur." (91a); "ḳārūrenin vasaṭında s̱üfl-i ᶜavvāmī yaᶜnī müteḥarrik ve ġayr-i müstaḳırr s̱üflü olsa" (91b)

süfte: Delinmiş.

süfūḥ: Dağ etekleri.

süḥāḳa: Dövülerek ufatılan veya yumuşatılan nesne.

süḥāle: Metal yontusu.

süḫām: Tencere karası.

sühl: Düz yer.

sühlī: Düz yere mensup olan, dağlıkta olmayan.

süḥūc: Bağırsak ya da deride tahriş.

sühūket: Şiddet, iştidād; balık kokusu.

sühūlet: Kolaylık.

süḫūnet: Sıcaklık.

süḫūnet-i sāẕece: Yakmaksızın ısıtma: "Ve tesḫīn şeyᵓ-i bāridin bürūdetini süḫūnete istiḥāleye derler. O istiḥāle şeyᵓ-i bāridin eczā-i raṭbını eczā-i yābisesinden ayırmaksız ve ruṭūbetlerini nevᶜiyyesinden iḫrāc etmeksiz ḥāṣıl olur ise ona süḫūnet-i sāẕece derler ve bu süḫūnet bilā iştibāh iḥrāḳa muġāyir olur." (54a); "Maᶜlūm ola ki cism-i raṭba taᶜalluḳ eden ḥarāret müteᶜalliḳi olan cismi ṭabīᶜatından iḫrāc eylemeyip taġyīr eylemese o ḥarāretin cismde iḥdās̱ eylediği es̱ere süḫūnet-i sāẕec derler

ve eger ṭabīᶜatından iḫrāc edip ṭabīᶜatın maṭlūbu olan bir emre iḥāle eder ise ona inḍāc derler ve o iḥāle olmayıp lākin laṭīfi kes̱īften temyīz edip laṭīfi taṣᶜīd ve kes̱īfi tersīb eder ise ona iḥrāḳ derler ve eger inḍāc ve iḥrāḳın ġayri vech ile cism-i raṭbı ṭabīᶜatından iḫrāc eder ise ona ᶜufūnet derler." (459a)

sükārā: Sarhoşlar. Bkz. sekrān

sükāt: Felçler, sekteler. Bkz. sekte

sükerrece: Altı istār ve rubuᶜ istār, 120,25 gr (İstār maddesindeki 18, 88 gr ölçü kabul edilirse) Bkz. üskürücce; bir bitki: "Sükerrece" "sükküre"den muᶜarrebdir. Lüġat-i Fārsīde "sükküre" ḳaṣᶜa-i ṣaġīre demektir, ẕikr olunan nebātın aṣlı ḳaṣᶜaya müşābih olmakla ḳaṣᶜa gibi istiᶜmāl olunur velākin zücāc değildir, o ḳavmin zuᶜmuna göre nebāttır. Ve bu tafṣīl āḫer maḥallde yoktur." (380b)

sükk: Rāmik elendikten sonra suyla macun yapılıp içine saf misk katılır, pastil hāline getirildikten sonra birkaç gün bekletilir sonra pastiller bir çengelde tespih şeklinde dizilir. Bekledikçe hoş kokusu artan bu terkibe sükkü'l-mümessek de denir: "Sükk-i mümessek, misk ile maᶜmūl olan sükk demektir." (296b); "Fi'l-aṣl sükk Ṣīnīdir, emlecden ittiḫāẕ olunur lākin onda ᶜusret olmakla şimdiki zamānda ᶜafṣtan ve belaḥtan rāmik ittiḫāẕı gibi ittiḫāẕ ederler." (197b)

sükker: Şeker.

sükker-i aḥmer: Şeker kamışından pişirilmiş ve henüz posasından tasfiye edilmemiş şeker. Bkz. fānīẕ

sükker-i Süleymānī: Şeker kamışından ikinci defa pişirilip damıtılmakla posasından tasfiye suretiyle elde edilip bir kaba dökülen şeker. Bkz. fānīẕ

sükker-i ᶜuşer, sükkerü'l- ᶜuşer: Sodom elması (Calotropis procera) sütü: "Evvelkisi "ᶜuşer"dir ᶜaynın ḍammı ve şīnin fetḥi ile, "ᶜaşere"nin cemᶜidir. Bir nevᶜ dikenli ağacın ismidir, çöllerde biter ve ṭulūldan sükker-i ᶜuşer dedikleri ṭall onun üzerine yağar. Ve bir yaprağı veyāḫūd dalı ḳaṭᶜ olunsa sütü akar ḥattā bir ağaçtan bir rıṭl süt akar. Cirmi ziyāde mülāyimdir, ᶜArab onun yaprağı ve dalları ile yastıklarını doldururlar ve āteşi dahi ziyādedir, nārlarını onunla yakarlar, çıra yerine onu istiᶜmāl ederler." (184a)

sükk-i misk sükkü'l-mümessek: Bkz. sükk

sükk-i mümessek, sükkü'l-mümessek: Bkz. sükk

süknā: Mesken, mebīt.

s̱üḳūb: Delikler.

sükūn: Sükūn, hareketsizlik, deᶜa.

sülābe: Tortu, s̱üfl, rüsūb.

sülāf: Bir içki: "Sülāf envāᶜ-ı ḫamrdan bir nevᶜdir ki ḫamrın ciryāl denmekle maᶜrūf olan nevᶜinden ecved olur." (575b)

sülaḫfāt: Kaplumbağa.

sülaḫfāt-ı berriyye: Kara kaplumbağası.

sülāḳ: Göz kapaklarının kızıl kızıl olup kalınlaşması ve kirpiklerin döküldüğü yerlerde yara oluşması, enbūsīmā, blefarit.

sülāḳa: Haşlanmış devanın, bitkinin suyu.

sülāḳāt: Haşlanmış devaların, bitkilerin suları.

sülāḳī: Sülāḳ hastalığı olan göz.

sülāmā: El ve ayak parmak kemiği.

sülāmeyāt: El ve ayak parmak kemikleri.

s̱ülās̱ī: Üçlü, terkibinde üç müfred madde olan.

süllā, süllāt: Diken, şevk, ḳaẕā.

süllem: Merdiven, nerdübān.

s̱ülme: Gedik, fürce: "S̱ülme, gedik ve fürce maᶜnāsınadır." (296b)

s̱ülūc: Karlar. Bkz. s̱elc

sülūḫ: Deri soyulması.

sülūk: İpler. Bkz. silk.

sülūḳ: Pazılar. Bkz. sılḳ

s̱üᵓlūl: Siğil. Bkz. s̱eᵓālīl

s̱üᵓlūliyye: Siğil memesi gibi olan basur.

sülüğen: Bkz. esrünc, züncüfr

sülük: Bkz.ᶜalaḳ

s̱ülüs̱: Üçte bir.

s̱ülüs̱ān: Üçte iki.

sümānā: Bıldırcın.

sümeykāt: Küçük balıklar.

sümne: Bkz. ḥabbu's-sümne

sümūm: Zehirler.

sümūm-ı meşrūbe: İçilen sıvılardan vücuda giren zehirler.

sümūm-ı nehşiyye: Yılan vs. sokmasıyla vücuda giren zehirler.

s̱ümün: Sekizde bir.

s̱ünāī: İkili; terkibinde iki müfret madde olan.

sünbāẕec: Bileği taşı, ḥacerü'l-misenn; zımpara, sınpara.

sünbül: Sümbül, nārdīn.

sünbüle: Başak, kelle. Bkz. sinefāt

sünbül-i Aḳlīṭī: Bkz. nārdīn

sünbül-i Aḳrīṭī: Bkz. nārdīn

sünbül-i ᶜaṣāfīr: Bkz. sünbül-i ṭīb

sünbül-i Hindī: Bkz. sünbül-i ṭīb

sünbül-i Rūmī: Bkz. nārdīn

sünbül-i sūrī: Kırmızı renkli sümbül.

sünbül-i ṭīb, sünbülü'ṭ-ṭīb: Sünbül-i ᶜaṣāfīr, sünbül-i Hindī (Nardostachys jatamansi)

sünc: Bkz. şünc

sünger: Bkz. isfenc

sünūḥ: Belirmek, akla gelmek.

sünūḫas: İnflammatory fever, ḥummā-ı muṭbıḳa: "Ve şimdi ki ḥālde biz deriz ki demden iki nevᶜ ḥummā tevellüd eder birisi ḥummā-ı ᶜufūnet ve āḫeri o ḥummādır ki ona Buḳrāṭ sünūḫas tesmiye eder, lüġat-i Yūnān'da "sūnūḫas" muṭbıḳa maᶜnāsınadır ve o ḥummā mücerred demin ġaleyānı ve süḫūnetinden ḥādis̱e olur, onda ᶜufūnet olmaz ve demin eks̱er-i ḥālde ḥummāyı

īcāb eden süẖūneti ḥarāreti ḥaḳn ve ḥabs eden südedden olur." (467b)

sünü: Süngü, ḥarbe.

sünüce: Hünnap.

süʾr: Yenilen ya da içilenden arta kalan.

sürm: Anüs, maẖrec-i s̱üfl.

sürre: Göbek. Bkz. esirre

sürūr: Sevinç.

sürüc: Kandiller. Bkz. sirāc

sürür: Tahtlar; taht gibi oturma yerleri.

süstlük: Ağırlık, hālsizlik.

süṭūᶜ: Toz, koku gibi şeylerin havaya yükselmesi.

süyūr: Kayışlar. Bkz. seyt

süzgü kemiği: Bkz. ᶜaẓm-ı müşāşī

şābānek: Marsama, it menekşesi, bürnūf, şābīzec.

şābāşek: Pluchea odorata.

şābb, şābbe: Genç, fetā. Bkz. şübbān

şābīzec: Bkz. şābānek

şābūrḳān: Sert demir, erkek demir, ḥadīd-i ẕeker, isṭām, fūlād-ı ṭabīᶜī: "Ḥadīd-i ṭabīᶜī iki ḳısmdır: Ḳısm-ı evveli şedīden aṣleb ve katı olur, Fārsīde ona şābūrḳān derler ve ᶜArabīde ḥadīd-i ẕeker yaᶜnī erkek demir derler ve isṭām dahi derler ve baᶜḍı kerre fūlād-ı ṭabīᶜī dahi derler." (178a)

şādd: Bağlayıcı.

şādene: Bkz. şādenec

şādenec: Şadenec taşı, kan taşı, şāẕenec, sāẕenec, şāẕene, şādene (Hematit lapis): "Şāẕene ism-i Fārsīdir, bir ḥacere ıṭlāḳ olunur ki kırmızı olur, ecvedi serīᶜü't-tefettüt olan olur, ḥumreti müşebbaᶜ ve tok olur ve eczāsı müstevī olur ve onda vesaẖ olmaz ve damarı dahi olmaz ve iki ṣınıf olur Biri maᶜdenī ve dīgeri maṣnūᶜ olur. Ona şādene dedikleri gibi şāẕenec dahi derler sīn-i mühmele vü muᶜceme ikisi dahi lüġattir." (179b)

şādkām: Arzusuna erişmiş, mutlu.

şāf: Sürülmüş; sürmek için ilaçlanmış pamuk, şiyāf.

şāff: Şeffaf.

şāġıl: Alıkoyucu, meşgul edici.

şāġıye: İnsanda otuz ikiden fazla olan diş, sinn-i şāġıye: "Bu maḳāmda sinn-i şāġıyeden murād otuz ikiden ziyāde olan sinn olur; esnān-ı ṭabīᶜiyye otuz ikiden ziyāde olmaz, ziyāde olan şāġıye olur yaᶜnī ṭabīᶜattan māiledir." (31b); şekilce diğer dişlerden farklı olan diş: "Ṭūlünde tefāvüt veyāẖūd muᶜvecc ve menkūs olan esnāna dahi şāġıye derler gerekse ᶜadedi zāid olsun ve gerek olmasın." (31b)

şaġzebiyye: Güreşte sarmaya getirmek.

şāh-bellūṭ: Kestane (Castanea sativa)

şāh-emrūd: İri bir cins armut: "Ve bizim bilādımızda yaᶜnī muṣannifin bilādında ki Ḫorasān ve Māverāünnehr'dir,

bir nevᶜ kümmeṣrā vardır ki ona şāh-emrūd derler, ḥacmi kebīr ve şedīdü'l-istidāre ve cidden ṭayyibü'r-rāyiḥa ve raḳīḳu'l-ḳışre ve ḥasenü'l-levn olup şeyʾ-i müşeffef ve mā-ı sükker-i ḥasen ü maᶜḳūd u cāmid gibi olur ki onun cümūdu iktināz ve ictimāᶜ ḥasebiyle olur, ġılẓati ḥasebiyle olmaz ve rāyiḥası cidden ṭayyib olur; kaçan şeceresinden yere sāḳıṭ olsa muḍmaḥill olur, onda aṣlā maḍarrat olmaz." (187b)

şāḫıṣ: Dik, yüksek; gözü bir noktaya diken.

şāḫıṣatun ilā esfel: Omurun alt eklem çıkıntısı, müntekise.

şāḫıṣatun ilā fevḳ: Omurun üst eklem çıkıntısı.

şāhid: Güzel; delil.

şāhid-i ᶜadl: Güvenilir kanıt, delil.

şāhisferem: Sultani fesleğen (Ocimum minimum)

şāhlūc: Küçük ve rengi beyaz bir erik türü. Bkz. iccāṣ

şaḥm, şaḥme: İç yağı: "Semīn ile şaḥmın farḳı budur ki semīn laḥm-ı aḥmerin üzerinde olur ve şaḥm laḥm üzerinde olmaz belki civārında olur." (60a); meyvenin etli kısmı.

şaḥm-ı ḥanẓal: Ebū cehl karpuzunun (Citrullus colocyntis) çekirdeklerinden hariç içinde olan eti.

şaḥm-ı naḫl, şaḥmu'n-naḫl: Bkz. cümmār

şaḥm-ı s̱erb: İç yağı.

şaḥmu'l-arḍ: Bkz. cūr-ı cendüm

şāḫsār: Ağaçlık.

şāhterec: Şahtere otu (Fumaria officinalis)

şaᶜīr: Arpa.

şaᶜīre: Gözde arpacık: "Şaᶜīre bir verem-i müstaṭīldir ki cefnin ṭarafında ẓāhir olur, şeklde arpaya benzer ve eks̱er-i ḥālde māddesi dem-i ġālib olur." (275a)

şaᶜīr-i Rūmī: Bkz. cūr-ı cendüm

şāk: Dikenli.

şaḳar: Rengi kumral olmak

şaḳāyıḳ: Manisa lalesi, armiyūn, ᶜāmiyūn (Anemone coronaria)

şaḳāyıḳ-ı nuᶜmān, şaḳāyıḳu'n-nuᶜmān: Manisa lalesi (Anemone coronaria)

şaḳāyıḳu'n-nuᶜmān dühnü: Soğumuş mideyi ısıtmak için kullanılan ve terkibinde zeyt ve verd-i şaḳāyıḳu'n-nuᶜmān bulunan yağ. Tavuk yağı ile karıştırılsa şişlikleri çözer.

şaḳīḳ: Yarılmış.

şaḳīka: Yarım baş ağrısı, migren.

şaḳḳ: Yarık; yarmak; sinirlerde uzunlamasına olan kopma: "ᶜAṣabın ṭūlü müteferriḳ olup o teferruḳun ᶜadedi çok olmaz ise ona şaḳḳ tesmiye olunur." (32a) Bkz. şuḳūḳ

şāḳḳa: Zor, ağır, meşakkatli.

şākke: Dikenli.

şalak: Büyümemiş kavun, kelek, melyūn.

şalġam: Bkz. lift

şamama: Ekşimsi küçük kavun, destenbūye, belyūn.

şāmiḫāt: Yüksek olanlar: cibāl-i şāmihāt

şāmūnā: Bir mennin ᶜöşrü ve nıṣf öşrü, yaklaşık 113,25 gr (Menn 755,2 gr kabul edilirse)

şān: Bkz. derz, şeᵓn.

şaᶜr: Kıl, tüy; safranın ipliksi kısmı: şaᶜr-ı ibṭ, şaᶜr-ı ᶜāne, şaᶜr-ı zāid Bkz. eşᶜār, şaᶜrāt, şiᶜār

şarāb: Şarap; ısıtılıp pişirildiğinde yoğunlaşıp koyu bir kıvam bağlamayan sıvı: "Ve ᶜörf bunun üzerine cārīdir ki her nesne ki nār ile ṭabḫ olundukta ondan bir nesne münᶜaḳid olmaya belki mütelāşī ola yaᶜnī maḥv olup lāşī ola, ism-i şarāb ona maḫṣūṣ olur, su mis̱lli ve ḳıvāmı ġāyet raḳīḳ olan şarāb mis̱lli." (76b); Üzümün üzerinden altı ay geçmiş suyu: "Ve nebīẕ-i ḫāliṣ ᶜinebin yaᶜnī üzümün ḫāliṣ ᶜaṣīri ve sıkıntısıdır ki o ḫāliṣ su üzerine altı ay mürūr etmiş ola. Ve ᶜörf-i eṭıbbāda şarāb muṭlaḳ ẕikr olunsa ẕikr olunan ᶜaṣīr-i ḫāliṣ-i ᶜatīḳ olur." (76b); mizaç: "İslām'dan olan eṭıbbā "Filān maraḍın muᶜālecesinde filān şarāb tenāvül olunur" dedikleri lā-maḥāle teᵓvīle muḥtācdır, ḫuṣūṣan ki "ḍarūret-i ḥıfẓ-ı ṣıḥḥat için istiᶜmāl eylesin" diye emr etmek ziyāde teᵓvīle muḥtācdır. Teᵓvīli budur ki ṭabāyiᶜ-i eşyā ve müfredāt ve mürekkebātı istiḫrāc eden eṭıbbānın zamānları taḥrīm-i ḫamrdan muḳaddem olup her nevᶜ mizācda mevcūd ve müşterek olan eşribede ḫamrın aṣnāfından hangi ṣınıf mevcūd ise o ṣınıf o mizāca ᶜalem gibi olup "maraḍ-ı filānīde şarab-ı filānī istiᶜmāl olunur" dediklerinden murādları o şarābın mizācında olanlar istiᶜmāl olunur demek olur. Ve eṭıbbānın müteᵓaḫḫirleri o mizāc-ı maḫṣūṣları taᶜyīne ve vaṣfa ḳādir olmamakla o mizācı aṣnāf-ı şarābdan birer ṣınıf ile ẕikr ederler ve murādları şarābın nefsi değildir belki o mizācda olan tenāvülü meşrūᶜ eşribelerdir." (95b); şerbet: mā-i ᶜasel, māu'l-ḳarāṭin, şarāb-ı ḫaşḫāş, şarāb-ı ḥāṣā, şarāb-ı ḥıṣrım, şarāb-ı cāvşīr, şarāb-ı dimaḳrāṭīs, şarāb-ı dūḳa, şarāb-ı efāvīh, şarāb-ı efsentīn, şarāb-ı esārūn, şarāb-ı iccāṣ. şarāb-ı kemāderyūs, şarāb-ı kerefs, şarāb-ı kümmes̱rā, şarāb-ı māzeryūn, şarāb-ı rāsen, şarāb-ı saḳmūnyā, şarāb-ı selmūye, şarāb-ı sünbül-i berrī, şarāb-ı şehd, şarābu'l-ᶜaselī, şarābu'l-ḫarnūb ve'z-zuᶜrūr, şarābu'l-ās, şarāb-ı ᶜineb, şarābu'l-fākihe, şarābu'l-ütrücc, şarābu'l-verd, şarābu'n-naᶜnāᶜ, şarābu'r-rītiyānec, şarābu'r-rummān, şarābu't-tuffāḥ, şarābu'z-zift, şarābu'z-zūfā, şarāb-ı esved, şarāb-ı ḥulv, şarāb-ı ebyaḍ, şarāb-ı reyḥānī, şarāb-ı ᶜaselī...

şarāb-ı ᶜakir: Tortulu şarap: "Şarāb-ı ᶜakirde ᶜaker vardır lākin muẓlim değildir ve şarāb-ı ᶜatīḳte ᶜaker yoktur velākin muẓlimdir." (224b)

şarāb-ı ᶜatīḳ: Eskitilmiş, yıllanmış şarap.

şarāb-ı ḥadīs: Eskimemiş, yeni üretilmiş şarap.

şarāb-ı keder: İçinde pandanus odoratissimus başta olmak üzere birçok bitki bulunan şarap.

şarāb-ı memzūc: Suyla karıştırılmış şarap.

şaᶜrāt: Kıllar. Bkz. şaᶜr

şaᶜre: Kıl tanesi; tel.

şaᶜr-ı münḳalib: Kirpiklerin yanında çıkıp gözün içine doğru dönen kıl, trichiasis.

şaᶜr-ı zāid: Göz kapağının iç kenarında yer alan ikinci bir kirpik sırası, distichiasis

şaᶜrī, şaᶜriyye: İpliksi, kılcal.

şārib: İçen.

şarṭ: Kan alınacak mahalli ustura ile yarmak; koşul.

şaᶜru'l-ġūl: Venüssaçı (Adiantum capillus-veneris)

şaᶜs̱ā: Kedi otu? (Valeriana officinalis)

şaṭb: Yeşil dal.

şaṭbeten şaṭbeten: Parça parça.

şāṭıl: Hint kökenli bir birleşik ilaç.

şāṭıles: Bir deniz kabuklusu. Bkz. ṣadef

şaṭr: Cüz, parça.

şātt: Koyun.

şaṭṭıyye: Nehir etrafında olan (yılan)

şāyeste: Layık, münasip.

şāyiᶜ, şāyiᶜa: Yayılmış, fāş.

şāyike: Dikenli.

şāyileten: Yukarı kaldırarak, mürtefiᶜaten.

şāẕene: Bkz. şādenec

şāẕenec: Bkz. şādenec

şāzir, şāzire: Bir nesneye göz kuyruğuyla bakan. Bkz. ᶜayn-ı şāzire, şezr

şaẓiyye: Parça. Bkz. şeẓāyā

şebāb: Gençlik.

şebābe: Bkz. ieyb

şebābīṭ: Kurbağa balıkları. Bkz. şebbūṭ

şebaḥ: Karaltı, şekil; akis, yansıma.

şebaḳ: Çok cinsel arzu duymak: "Şebaḳ, şehvet-i cimāᶜiyyesi kes̱īr olmaktır." (63b)

şebᶜān: Tok.

şebb: Şap, alumen.

şebb-i Yemānī: Beyaz zaç, sülfat.

şebbūṭ: Kurbağa balığı, şefārū, şeḳārūḳ (Uranoscopus scaber) Bkz. şebābīṭ

şebeh: Benzemek.

şebeh: Pirinç, sarı bakır.

şebeke: Ağ; beyinde kaması kemik ve dura mater arasında birçok ince atardamar şubelerinden oluşan ağ, şebīke.

şebeke-i meşīmiyye: Beynin üçüncü, dördüncü ve yan karıncık duvarlarında, beyin omurilik sıvısını salgılayan ince kan damarlarının oluşturduğu ağ, koroid pleksus.

şebekiyye: Gözün retina tabakası, ṭabaḳa-i şebekiyye.

şebeş̱: Büyük ve uzun ayaklı bir örümcek. Bkz. şibs̱ān

şebīh: Benzer.

şebīke: Bkz. şebeke

şebnem: Çiğ.

şebyārāt: Gece uyumadan kullanılan bir macun ve bu macunun hap hālleri; terkibinde türbüd, eftīmūn, gārīkūn, karabaş vs. kullanılır.

şecce: Baş yarığı. Bkz. āmme, cāyife, şicāc, şücūc

şecce-i āmme: Bkz. āmme

şecer, şecere: Ağaç, dıraẖt, devḥa.

şecere-i ẖaḍrā: Sakız ağacı (Pistacia terebinthus) Bkz. ᶜilk-i enbāṭ, ᶜilk-i buṭm, ṣamġ-ı buṭm, buṭm, termentīn, ḥabbe-i ẖaḍrā

şecere-i ihlīlec: Bkz. āzād-dıraẖt

şecere-i ḳaṭrān: Bkz. ḳaṭrān, şernīn

şecere-i meryem: bkz. buẖūr-ı meryem

şecere-i sefḥiyye: Dağ eteklerinde yetişen bitki.

şeceretü'l-baḳḳ: Bkz. derdār

şeceretü'l-beyḍā: Bkz. bāẕāverd

şecer-i merḳad: Tatula, dehtūre (Datura metel) Bkz. cevz-i mās̱il

şeceriyyet: Ağaç özelliği, ẖaşebiyye.

şecerü'l-beᶜūḍ: Erkek incir (Caprificus)

şecerü'l-ḥuḍaḍ: Bkz. fīl-zehrec, ḥuḍaḍ-ı Hindī

şedād: Bkz. şedādü'l-esākife

şedādü'l-esākife: Demir sülfat, zāc-ı esved: "Şedād, zāc-ı esveddir demişler." (269b)

şedd: Bağlamak, rabṭ

şedẖ: Kemik gibi sert kuru nesneyi kırmak; sinirlerde uzunlamasına çok sayıda kopma: "Eger teferruḳ ṭūlde olup kes̱īrü'l-ᶜaded olur ise ona şedẖ derler." (32a); yarmak.

şedīd, şedīde: Şiddetli, çok: şedīdü'n-nefᶜ, şedīdü'l-ḳurb, şedīdü'l-harāret, şedīdü'r-ruṭūbet, şedīdü'l-berd, şedīdü't-tecfīf, şedīdü'l-ᶜufūṣat, şedīdü'l-ceẕb, şedīdü'l-ḥumūḍat, şedīdü'l-ḥarr

şedīd, şedīde: Şiddetli.

şedīdü'ḍ-ḍacer: Çok kederli.

şedīdü'l-ḥāfir: Aşırı bitap düşürücü.

şedīdü'l-vuġūl: Aşırı ileri veya içeri gitmek.

şedīdü's-sevād: Koyu siyah.

şefāne: Yabanī güvercin, yemāme. Bkz. şefānīn

şefānīn: Yabanī güvercinler. Bkz. şefāne

şefārū: Bkz. şebbūṭ

şefe, şefeh: Dudak.

şefeh: Dudak; kenar

şefetān, şefeteyn: İki dudak.

şefīf: İnce olmak, incelik; ince.

şefīr: Dere ve çay kenarı.

şefr: Kenar.

şefre: Bıçak ya da neşterin keskin uç kısmı: "Şefre ḥadīdin ucunda olan ziyāde ince ve ḥiddetli cüzᵓüne derler." (121a)

şeftali: Bkz. ḫavḫ

şeġānīb: Bkz. şenāġīb

şehāmet: Kalb kuvvetli ve kavrayışlı olmak.

şehd: Bal, gömeç balı.

şehdānec: Kenevir, ḥabbu's-sümne (Cannabis sativa); ṣāmiryūmā (Heliotropium) Bkz. ḳınneb

şehdiyye: Kistik tümör: "Şehdiyye, bir nev^c sulu ḳurḥadır ki eks̱er vuḳū^cu başta olur." (141a); "Ḳurūḥ-ı şehdiyye başta olan bir nev^c ḳurḥadır ki ondan beyāḍa māil sarı ve ġalīẓ ṣadīd seyelān eder." (152b)

şehel: Ela gözlülük.

şehenşeh: Padişahlar padişahı.

şehīr: Şöhretli.

şehlā: Bkz. ^cayn-ı şehlā

şehmānec: Pluchea odorata.

şehr: Ay, māh. Bk. eşhür, şühūr

şehriyārān, şehriyārānī: Bkz. cüvārişen-i şehriyārī

şehriyārī: Bkz. cüvārişen-i şehriyārī

şeh-süvār: Usta ata binici.

şehvet: Şiddetli arzu; yemeye, içmeye vesaire duyulan istek: şehvet-i cimā^c, şehvet-i ṭa^cām: "İki şehvet"ten murād şehvet-i ṭa^cām ve şehvet-i şarābdır." (317a)

şehvet-i kāẕibe: Bünye aç olmadığı hālde yemeğe açlık duyma.

şehvet-i kelbiyye: Yeme ve içmeye duyulan aşırı istek.

şehvet-i mübāḍa^ca: Cinsel arzu.

şehvet-i ṣādıḳa: Bünyede açlığa hissedilen gerçek istek.

şekā^cī: Eşek dikeni (Onopordon arabicum)

şeḳāḳul: Kuşkonmaz, şeşḳāḳul, şeşḳāl, ḥaşfeyḳul, heşḳanḳul, ḥaşḳanḳul (Asparagus racemosus): "Şeḳāḳul" bir nebtin aṣlıdır; ba^cḍı nüsḫada "şeşḳāḳul" vāḳi^cdir, bir ismi "ḥaşfeyḳul"dur." (396a)

şeḳārūḳ: Bkz. şebbūṭ

şekk: Şüphe.

şeḳūdus: Eşek hıyarı, sefīdūs, ḳıs̱s̱ā-i ḥımār (Momordica elaterium)

şelcem: Şalgam, lift (Brassica rapa)

şelcem-i bostānī: Bkz. un^cīlī

şelīs̱ā: Terkibinde misk, kāfūr, ^canber, ḥamāmā, bezr-i ḥarmel, ūferbiyūn, üşnān-ı Nebaṭī, üşne, bezr-i kerefs, bezr-i seẕāb ve daha birçok unsur bulunan deva.

şell: Tutmaz olmak, çolak olmak, felç.

şem^c: Mum, bal mumu.

şemāil: Şimal yelleri, kuzey rüzgārları; huylar.

şemārīs: Şor balık.

şem^c-i aṣfer: Sarı bal mumu.

şeml: Bütün, umum.

şemm: Koklama.

şemmāme: Güzel koku.

şemme: Az bir miktar.

şems: Güneş.

şemūmāt: Güzel kokan nesneler.

şenāġīb: İnce uzun ipler. Bkz. şunġub

şenbelīdī: Güz çiğdemi (Colchicum luteum) rengi.

şenbelīle: bkz. ḥulbe

şenbelīẕ: Sūrincān (Colchicum luteum) çiçeği. Bkz. eṣābiᶜ-i hürmüs, sūrincān

şeᵓn-i iklīlī: Bkz. derz-i iklīlī.

şeᵓn-i yāfūḫī: Bkz. derz-i iklīlī.

şenn: Eski kırba.

şerā: Kurdeşen.

şeraḳ: Boğaz tıkanmak; tükürükle boğulmak.

şerāset: Kötü ahlaklı olmak.

şerāsīf: Kaburga kemiğinin ön kısmındaki kıkırdaklar, geyrek (Cartilago costalis): "ᶜAlā ḳavlin şerāsīf aḍlāᶜın baṭn cānibinde olan ucu ve ṭarafıdır ve ᶜalā ḳavlin āḫer aḍlāᶜın yaᶜnī eyegü kemiklerinin ẕikr olunan ṭaraflarına muᶜallaḳ ġuḍrūflar ve yumuşak kemikler gibi nesnelerdir." (49a) Bkz. şürsūf

şerāyıṭ: Şartlar.

şerāyīn: Atar damarlar, hareketli damarlar, ᶜurūḳ-ı ḍavāribe, nabḍ damarları, ᶜurūḳ-ı şiryānī: "ᶜUrūḳ-ı ḍavāribe yaᶜnī nabḍ damarlarına şerāyīn tesmiye olunur." (24a)

şerbet: Şerbet; içim dozu.

şerbet-i vāḥide: Bir içimlik.

şerbīn: Bkz. şernīn

şerc: Anüs kası: "Şerc" ḫalḳa-i dübür dāḫilinde bir ᶜaṣabenin ismidir." (422b)

şereh: Hırs, tamah.

şerer: Kıvılcımlar.

şerfāᵓ: Uzun kulaklı: "Pes sekkāᵓ üẕünü olmayana derler ve şerfāᵓ üẕünü ṭavīl yaᶜnī bādī naẓarda kulağı merᵓī olana derler." (90a)

şerh: Dilimleme, açma; açıklama, şerh. Bkz. şürūḥ

şerīf, şerīfe: Üstün, yüce.

şerīk: Ortak. Bkz. şürekā

şernīn: Katranlı ardıç?: "Ḳaṭrāniyyeden murād ṣanevberin bir nevᶜi vardır ki ona şernīn derler."; (143b); dişi çam fıstığı: "Bu ẕikr olunan ḥabb-ı ṣanevber-i üns̱ānın kebīri ki ona şerbīn tesmiye olunur, onun ḥabb-ı kebīridir." (177b) Bkz. şervīn, şerbīn

şerrār: Çok şerli kimse.

şervīn: "Diyāsḳūrīdūs der ki üşne aṣnāfından ecved olan şervīn - شروين üzere olan üşnedir. "Şervīn" ṣanevbere derler." (143b) Bkz. şernīn

şeş-bendān: Kara asma, fāşerşīn (Tamus communis)

şeşḳāḳul: Bkz. şeḳāḳul

şeşḳāl: Bkz. şeḳāḳul

şetere: Göz kapağının geriye doğru çekilmesi ve bu çekilmeyle uyku sırasında göz kapaklarının birbirine kavuşamaması, lagophthalmia, inḳılāb-ı cefn, ḳıṣaru'l-cefn

şeteriyye: Devrik, tersine dönmüş göz kapaklarına dair.

şettā: Birçok.

şeᵓūm: Uğursuz.

şevāriᶜ: Büyük yollar.

şevāṣarā, şevāṣīrā: Acı yavşan, caᶜde (Teucrium polium) Bkz. birincāsef

şevāṣīr: Bir hoş kokulu bitki: "Şevāṣīr" bir nevᶜ ṭayyibü'r-rāyiḥa nebttir diye *Kāmil*-i Alāī'de muṣarraḥtır." (444a)

şevb: Başka nesne karıştırmak, şaibeli hāle getirmek.

şevḥaṭ: Kayın ağacı: "*Kitābu'n-Nebāt*'ta Ebū Ḥanīfe ed-Dīnever der ki baᶜḍılar ẕāhib oldular ki nebᶜ ve şevḥaṭ bir nevᶜ şecerlerdir ki sühlīsine şevḥaṭ ve cebelīsine nebᶜ derler. Ve baᶜḍılar ᶜaks edip sühlīye nebᶜ ve cebelīye şevḥaṭ ıṭlāḳ ederler." (38b)

şevk, şevke: Omurun yukarısındaki çıkıntı, processus spinosi, senāsin; diken, süllā.

şevḳ: Şevk, arzu, ġarām.

şevke: Bkz. ḥācc

şevkerān: Bkz. ḳūniyūn.

şevket-i Mıṣriyye: Bkz. ümmü muġaylān

şevketü'l-beyḍā: Bkz. bāẕāverd

şevketü'l-Mısriyye: Küstüm otu (Mimosa nilotica)

şevketü'l-Yehūdiyye: Eryngium planum.

şevkü'l-cemel: Bkz. uşturġāz

şevṣa: Verem, plörezi.

şeyb: Saçın ve sakalın ağarması; kıllarda beyazlık, şebābe; saçta renk değiştirme: "Bu maḳāmda şeybden murād muṭlaḳan şaᶜrın istiḥālesidir yaᶜnī gerek ise şaᶜr siyāh iken beyāḍ olsun ve gerek aḥmer ve ḳırmızı iken sarı olsun." (33a)

şeyʾen-baᶜde-şeyʾin: Git gide.

şeyʾen-fe-şeyʾ: Gitgide.

şeyẖ: Yaşlı.

şeyẖūẖat: Yaşlılık.

şeyk: Diken batırmak.

şeylem: Delice, ziʾān, züvān, deneḳa (Lolium temulentum)

şeyṭarec: Sirkele, zirkele (Lepidium latifolium)

şeyṭarecü'l-ekber: Bkz. ḥabbu'ş-şeyṭareci'l-ekber:

şeyy, şeyye: Eti kebap etmek.

şeyyāle: Bir tür zehirli akrep: "ᶜAḳreb iki ḳısmdır, birine cerrāre derler, kuyruğunu sürür ve āẖerine şeyyāle derler, kuyruğunu fevḳe refᶜ eder, kıvırır." (541a)

şeẓāyā: Parçalar. Bkz. şaẓiyye

şeẕereten ve müstemẕereten: Dağılıp yayılarak: شَـذَرَ مَـذَرَ [şeẕere meẕere] her cānibe dağıldı demek maḥallinde istiᶜmāl olunur; yuḳālu: تَفَرَّقُوا شَـذَرَ مَـذَرَ وَشِـذَرَ مِـذَرَ إِذَا ذَهَبُوا فِي كُلِّ وَجْهٍ Ve şīnin ve mīmin kesri dahi lüġattir. "Meẕere" kelimesi "şeẕere" kelimesine itbāᶜ olunur, keẕā fī *Tercemeti'ṣ-Ṣıḥāḥ*. Pes ẓāhirdir ki *Ḳānūn* nüsẖalarında sīnin ve dālın ihmāli ile "sedereten müstemdereten" vuḳūᶜu taḥrīftir, zīrā "sedereten" ne ḳadar muvāfıḳ-ı maḳām ise "müstendireten"de maᶜnā-yı ṣaḥīḥ yoktur." (477a)

şezr: Bir nesneye göz kuyruğuyla bakmak, laḥẓ: "Şezr, ġaḍbānın

gözün muʾaḫḫarı ile naẓarıdır ve o naẓardır ki onda iġrāḍ ola veyāḫūd bir nesnenin yarısına naẓardır." (114b)

şezrü'n-naẓar: Sert, öfkeli bakış.

şıdḳ: Avurt.

şıḳāḳ: Yarılma.

şıḳāḳūlus, şıḳāḳulūs: Tam kangren: "ʿUḍvda ẓuhūr eden fesād evvel-i ẓuhūrunda ve ḥissī olan ʿuḍvun ḳuvve-i ḥassāsesi henüz bāḳıye olduğu vaḳtte ona ġanġariyā tesmiye olunur ḫuṣūṣan o ʿuḍv-ı fāsidin ḫurāc ve veremi ibtidā ḥālinde filiġamūniyye ola. Ammā fesād-ı ʿuḍv müstaḥkem olup o ʿuḍv-ı ḥassāsın ḥissi bāṭıl oldu ise ve laḥm ve laḥmı vely eden ʿuḍv aṣlı ḥattā ʿaẓm fāside oldu ise gerek bu aḥvāl ibtidāen veyāḫūd ʿaḳīb-i veremde ḥādiṡ olsun ona şıḳāḳulūs tesmiye olunur." (495b) Bkz. ġānġarāyā

şıḳḳ: Kısım.

şıḳrāḳ: Arı kuşu.

şırnāḳ: Göz kapağında zuhur edip göz kapağını sarkmış gibi gösteren kızıl et, göz kapağı iltihabı, blefarit: "Şırnāḳ cefn-i aʿlāda bir ziyādedir ki mādde-i şaḥmiyyeden ḥādiṡ olur. Ve cefn-i aʿlānın o ziyāde ḥasebiyle infitāḥı s̱aḳīl olur ve cefni müsterḫī eder. Ve o mādde cefnde mütelaḥḥic yaʿnī fürcelere girmiş ve pekişmiş olur, silʿa ḥareketi gibi ḥareket eylemez." (275b)

şıṣṣ: Balık ağı.

şiʿār: Saçlar, kıllar: şiʿār-ı üẕün

şibaʿ: Tokluk; doymak.

şibaʿ-ı müs̱aḳḳıl: Ağırlık veren tokluk.

şibr: Karış. Bkz. eşbār

şibs̱: Durak otu (Peucedanum graveolens)

şibs̱ān: Büyük ve uzun ayaklı örümcekler. Bkz. şebes̱

şibt: bkz. şibs̱

şicāc: Baş yarıkları, yaraları, şücūc: "Ve şicāc, "şecc'in cemʿidir, cirāḥat eger başta olur ise ona şicāc derler." (164b) Bkz. āmme, cāyife, dāmiġa, simḥāḳ, fuṭre, hāşime, mūḍıḥa, munaḳḳıle.

şifāh: Dudaklar.

şifnīn: Yaban güvercini: Ve "şifnīn, yaban güğercinidir ki levnde ve cüs̱s̱ede üğeyik dedikleri kuşa ḳarīb olur. (164b) Bkz. ḥamām-ı ehlī

şīḥ: Sarı yavşan otu, dirmene (Artemisia maritima)

şīḥ-i Ermenī: Bkz. serbiyūnu'l-Ermeniyyü'l-aṣfer

şīḥ-i Rūmī: Bkz. efsentīn

şiḳāḳ-ı maḳʿade: Makat çatlağı, anal fissür.

şiḳāḳ-ı raḥim: Uterusta yırtılma.

şikār: Av.

şikūhec: Bkz. ḥasek

şill: Bel (Aegle marmelos)

şimāl: Sol.

şimālī: Kuzeyden gelen rüzgār sebebiyle olan kuru soğuk.

şimrāḫ: Salkım, ʿurcūn.

şimşād, şimşār: Şemşir, baḳs (Vicia craca): "Şimşād çemşir dedikleri ağaçtır. Baᶜḍı diyārda enīsūna ve rāziyānece dahi ıṭlāḳ olunur. Dāl ile ve rā ikisi dahi lüġattir." (284a)

şimşār: Bkz. baḳs

şincār: Bkz. ebū celsā, şinkāk

şinkāk: Eşek marulu, eşek turpu (Onosma echioides): "Şinkāk-şinkāl" lām ile ve kāf ile nüsḫadır, ḫass-ı ḥımār maᶜnāsına yaᶜnī eşek marulu demektir." (98a) Bkz. ebū celsā

şinkāl: Bkz. ebū celsā

Şiᶜrā-yı Şāmiyye: Procyon, Ġumeyṣā, Ġamṣ

Şiᶜrā-yı Yemāniyye: Sirius Yıldızı, ᶜAbūr, Kelb-i Cebbār.

şīr-dīvdār: Kara ardıç (Juniperus sabina)tan çıkan süt. Bkz. dīvdār

şīre: Bitkiden sıkılmış su. Bkz. ᶜaṣīr

şīrec: Susam yağı, şīrūġan, dühn-i ḥall.

şīr-emlec: Çiğ sütte ıslatılarak sertliği bir miktar giderilen emlec (Phyllanthus emblica) meyvesi: "Ve emlec lebende naḳᶜ olunup o nuḳūᶜa şīr-emlec denir ve bu şīr-emlec mevḍiᶜinde ve bittiği yerde olur." (144a)

şīrezaḳ: Yarasa sütü; yarası idrarı: "Baᶜḍılar dediler ki şīrezaḳ ḫuffāşın yaᶜnī yarasa dedikleri kuşun lebenidir ve āḫerler dediler şīrezaḳ onun bevlidir." (218a)

şīrḫışt: Çiçekli dişbudak (Fraxinus ornus)

şirk: Ortaklık.

şīrpenc: Karbonkül, kan çıbanı.

şirrīr: Çok şerli, cevr edici, cāyir.

şīrūġan: Susam yağı, dühn-i simsim, şīrec, dühn-i ḥall.

şiryān: Atardamar, arteria.

şiryānāt: Atardamarlar.

şiryāneyni's-sübāteyni: Arteria carotis interna ile arteria carotis externa.

şiryān-ı ᶜırḳī: Pulmoner venler, akciğer toplardamarı.

şiryān-ı nāzil: Desandan aort.

şiryān-ı ṣāᶜid: Asendan aort.

şiryān-ı sāᶜid: Ön kolda bilekte bulunan radial arter.

şiryān-ı sübātī: Beyne giden ana damar, şahdamarı, karotid arter.

şiryān-ı verīdī, şiryānü'l-verīdiyy: Venöz arter, pulmoner venler, akciğer toplardamarı.

şirẕime: İnsanlardan az bir grup.

şiş: Bkz. verem

şīşḳāḳul: Bkz. şeḳāḳul

şitā: Kış.

şitāb: Acele.

şitā-i şimālī: Kuru ve soğuk kış.

şivā: Kebap. Bkz. eşviye

şivā-i maġmūm: Ağzı kapalı kazanda pişirilen et: "Ve o laḥm-ı meşvī ki ağzı kapalı ḳıdrda şeyy olmuş ola." (48a)

şiyāf, şiyāfe: Göz, kulak, makat gibi yerler için deva sürülmüş mil veya fitil: şiyāf-ı sāẕec-i leyyin ve şiyāf-ı kündürī,

şiyāf-ı ḥanūn, şiyāf-ı lāmüzdciyānā, aġzedīnūn, nārūṭiyūn, māmilyās, şiyāf-ı ᶜArabī, şiyāf-ı ebyaḍ, şiyāf-ı İskender, şiyāf-ı senderūs, şiyāf-ı māmīs̱ā, şiyāf-ı ġareb...

şiyāf-ı ābār: Siyah kurşundan mamul göz ilacı.

şol: Şu.

şuᶜāᶜ: Işık: "Muḳaddime-i ūlā şuᶜāᶜın māhiyyeti ve ḥaḳīḳatini maᶜrifettir. Şuᶜāᶜda üç ḳavl vardır: Ḳavl-i evvel budur ki şuᶜāᶜ o ecsām-ı nāriyyedir ki şemsin eşiᶜᶜası ve pertevi o ecsām-ı nāriyyeyi küre-i nāriyyeden ḳahr ve ḳasr ile inzāl eyler. Ve ḳavl-i s̱ānī budur ki şuᶜāᶜ ecsām-ı laṭīfedir, şemsten ve şems mis̱lli neyyirden o ecsām-ı laṭīfe munfas̱ıl olup müstaḍī olan cirme vās̱ıl olur; o ecsām-ı laṭīfeye tesḫīni ḥasebiyle ḥarāret lāzım olur. Ve ḳavl-i s̱ālis̱ budur ki şuᶜāᶜ bir ᶜaraḍ ve bir keyfiyyettir ki müstenīrin münīre muḥāẕātı ve muḳābelesinden müstenīrde defᶜaten ḥādis̱ olur beynehümāda havā yāḫūd mā mis̱lli cirm-i şeffāf tavassuṭu ḥasebiyle. Ḳavl-i ṣaḥīḥ bu ḳavl-i s̱ālis̱tir." (35a)

şuᶜab: Şubeler, kollar.

şuᶜab-ı bāb: Portal ven kılcalları.

şuᶜbe: Şube, kol; dal.

şuḥūm: İç yağları. Bkz. şaḥm

şuḫūş: Yüksek olmak, yükselmek; göz dikik kalmak.

şuḳḳa: Parça.

şuḳret: Kumral, kırmızılığa çalan sarılık. Bkz. ṣuhūbet

şuḳūḳ: Yarıklar. Bkz. şaḳḳ

şuḳūḳ-ı lis̱e: Diş etlerinde yarılma.

şuᶜle: Işık.

şūnīz: Çörek otu (Nigella sativa)

şūrbāc, şūrbāce: Su, tuz ve etten oluşan çorba: "Şūrbāce o meraḳadır ki su ve milḥ ve laḥmdan ittiḫāẕ olunur." (105b)

şūrbācāt: Çorbalar.

şūrbāc-ı fūclī: Turplu çorba.

şūrec: Güherçile, milḥ-i debbāġa.

şurūṭ: Şartlar.

şuṭūṭ: Kıyılar.

şuṭūṭ-ı evdiye: Irmakların kıyıları.

şuṭūṭ-ı ṣaḫrī: Kayalık sahiller.

şuᶜūr: Kavrama: "Ammā "şuᶜūr" bir nesneyi min-ġayri s̱ebāt idrāktir, ammā ḥukemā katında nefsin maᶜnāya vuṣūlü merātibinin mertebe-i ūlāsı olur ve maᶜnā nefste vāḳıf olur ise ona taṣavvur derler ve nefste mütemekkin olup her ne vaḳt murād olunsa ona mürācaᶜat edecek ḳadar beḳāsı mütemādī olur ise o mis̱lli idrāka ḥıfẓ derler, o mütemekkin olan maᶜnāyı ṭalebe teẕekkür derler ve onu vicdāna ve bulmağa ẕikr derler."

şübbān: Gençler. Bkz. şābb.

şübrüm: Sütleğen (Euphorbia pithyusa)

şücᶜān: Bahadırlar, yiğitler.

şücūc: Bkz. şicāc

şüfr, şüfre: Göz kapaklarında kirpiklerin çıktığı yer. Bkz. eşfṭr

şühlet: Şehla gözlü olmak, şühūlet.

şühūḳ: Yükseklik, işrāf, irtifā^c, ināfe.

şühūlet: Göz şehla, ela olmak, şühlet.

şühūr: Aylar, eşhür. Bkz. şehr

şühüb: Atmosferde yanan gök taşları.

şük: Bkz. üşek

şükāᶜā: Eşek dikeni (Onopordum illyricum) Bkz. bāẕāverd

şükk: Bkz. dīk-ber-dīk

şükūk: Şüpheler.

şült: Peygamber arpası, peygamber ağacı.

şümūᶜ: Mumlar. Bkz. şemᶜ

şünc: Kāğıt mührelemede kullanılan ve katır boncuğu da denilen bir sedef, sünc.

şürb: İçmek.

şürben: İçilerek.

şürekā: Ortak olanlar. Bkz. şerīk

şürrāḥ: Şarihler; *Kānūn*'u şerh edenler.

şürsūf: Kaburga kemiklerinin uç kısmında bulunan kıkırdak, geyrek (Cartilago costalis): "Şürsūf, aḍlāᶜ-ı ḫılfın başına derler." Bkz. şerāsīf

şürūḥ: Şerhler. Bkz. şerḥ

şüʾūn: Derzler, kemiklerin birleşme yeri dikişleri, sutura: "Ḳıḥf dedikleri baş kāsesi ile onun cidārı menzilinde olan ḳabāil kemiklerinin derzine şüʾūn derler." (230b)

şüveylā: Bkz. birincāsef

taᶜab: Yorulmak, neṣab.

taᶜabiyye ḥummā: Bkz. ḥummā-ı taᶜabiyye

taᶜacrüf: Hızlı sürünerek düzensiz yürüme.

taᶜaffüf: Cinsellikte perhiz etmek.

taᶜahhüd: Yüklenmek, üstüne almak; sürekli kullanmak, yapmak.

taᶜaḳḳud: Koyulaşmak.

taᶜaḳḳud-ı ᶜaṣab: Sinirlerde şişlik: "O verem bir ziyādedir ki mādde-i balġamiyyenin sinirlere inṣıbābından sinirde o ziyāde ḥāṣıl olur, zīrā o munṣabbe olana mādde sinirde müctemiᶜa olur ve sinirler keṡīrü'l-ḥareket olmakla māddenin laṭīfi taḥallül edip keṡīfi bāḳī kalır ve ᶜaṣabın mizācı bārid olmakla o keṡīf taᶜaḳḳud ve tecemmüd edip silᶜaya müşābih bir verem ḥādiṡ olur." (33a)

taᶜaḳḳuf: Tepesi eğri olmak; eğrilik.

taᶜalluḳ: Asılmak, ilişmek.

ṭaᶜām: Yiyecek, ġıdā.

taᶜārīf: Tarifler.

taᶜarruḍ: Temas etmek, bahsetmek; müdahale etmek.

taᶜarruḳ: Terlemek.

taᶜaṣṣub: Bağlamak, sarmak.

taᶜassüf: Zulmetmek.

taᶜassür: Zorluk çıkarmak, taṣaᶜᶜub.

taᶜaşşī: Akşam yemeği yemek.

taᶜaşşüş: Yuva yapmak (kuş)

ṭāᶜat: İtaat.

ṭaᶜaṭṭur: Kokulanmak.

taᶜaṭṭus: Aksırma.

taᶜayyüş: Yaşamak.

taᶜaẕẕür: Zorluk, sıkıntı.

taᶜazzüz: Sert olmak.

ṭabᶜ: Tabiᶜat, yapı.

ṭabaḫāt: Pişirmeler.

ṭābaḳ: Büyük tuğla

ṭabaḳ: Kiremit; vajenin dış yüzü.

ṭabaḳa: Tabaka, kat.

ṭabaḳa-i ᶜankebūtiyye: Göz merceği, cristalline lens.

ṭabaḳa-i ᶜinebiyye: Gözün iris tabakası.

ṭabaḳa-i ḳarniyye: Gözün kornea tabakası.

ṭabaḳa-i meşīmiyye: Gözün koroidea tabakası.

ṭabaḳa-i mülteḥime: Gözün konjonktiva tabakası.

ṭabaḳa-i ṣafīḳiyye: Gözün fibröz ve koruyucu dış katı, sklera.

ṭabaḳa-i ṣulbe vü ṣafīḳiyye: Gözün fibröz ve koruyucu dış katı, sklera

ṭabaḳa-i şebekiyye: Gözün retina tabakası.

ṭabaḳāt: Katmanlar, dereceler.

ṭabᶜan: Tabiatça, aslen.

ṭabāşīr: Bambu (Bambusa arundinacea) kökü tozu; eski bambuların iç kısmı; yanmış bambu kökü: "Bunda iki ḳavl vardır: Ḳavl-i evvel budur ki ṭabāşīr ḳanā dedikleri nebtin ᶜatīḳ olanlarının cevfinde bulunur; ḳanānın sāḳı ᶜuḳdeli ve boğumlu olur, ᶜuḳdelerinde bulunan ecved olur. Ḳavl-i s̱ānī budur ki ṭabāşīr ẕikr olunan ḳanā nebātının iḥtirāḳından tekevvün eder ve o nebātın remādiyyeti ṭabāşīr olur." (179b) Bkz. ḳanā

ṭabbūᶜ: Kene.

ṭabᵓe: Çirkin.

tābe: Tava.

ṭaberzed: Sert nöbet şekeri, miᵓāt sükkeri.

ṭabḫ: Pişirmek, teherrī.

tābiᶜ: Uyucu, takip edici, ḳāfī.

ṭabīḫ: Kaynatılmış nesnenin suyu.

ṭabīḫu'l-efsentīn: Karaciğer ağrısı, mide, ateşler için kullanılan ve terkibinde enīsūn, bezr-i kerefs, efsentīn-i Rūmī, esārūn ve bezr-i rāziyānec ve uṣūl-i iẕḫir bulunan ṭabīḫ.

ṭabīḫu'l-ġāfes̱: Ḥummā-ı ribᶜ, ḥummā-ı balġamīsi ve ḥummā-ı muḫtelifesi olanlara, tabiatı kuru olanlara veilen ve terkibinde helīlec-i esved, zebīb-i münaḳḳā, şāhterec, bāẕāverd, ġāfes̱ ve şükāᶜ bulunan ṭabīḫ.

ṭabīᶜī: Doğal; doğal hālde olan.

ṭabīᶜiyyāt: Fizik.

ṭabīᶜiyyūn: Maddeyi esas alan filozoflar.

taᶜbiye: Tertip etmek, hazırlamak.

ṭabl: Davul.

ṭabṭāb: Çevgana benzer bir oyun

sopası: "Ḳarşī der ki ṭabṭāb bir ālettir ki onun ile Ekrādın fārisleri ve atlıları oynarlar. Ve İbn Cümeyᶜ der ki "ṭabṭāb" bir ālettir ki ağaçtan yapılır, çevgāndan başkadır, onun miḳbaḍı ve aḫẕ edecek maḥalli vardır, ona küre-i ṣaġīreyi koyup remy ederler baᶜdehu yine o küreyi onun ile redd ederler. Yūsuf b. Muḥammed el-Baġdādī der ki ṭabṭāb ṣıbyānın oynadıkları küredir, onun için o küreye ᶜāmme ṭābe derler." (99b)

ṭācin: Büyük kiremit tava: """Ṭācin" ācürr-i kebīrdir; onun üzerinde şeyy olunan ṭaᶜāma muṭaccen derler." (347a)

taᶜcīn: Macun yapmak.

taᶜcīr: Bükülme, ᶜacr.

taᶜcīz: Kadın yaşlanmak.

taḍaccur: Sıkıntılanmak.

taᶜdād: Saymak, sıralamak; zikretmek.

taḍarrur: Zarar görmek, acı çekmek, teˀeẕẕī.

taḍᶜīf: Zayıf düşürmek; zayıf göstermek; ikiye katlamak.

taᶜdīl: Düzenlemek; normalleştirmek, itidale getirmek: taᶜdīl-i ervāḥ, taᶜdīl-i ḥareket, taᶜdīl-i mizāc, taᶜdīl-i ṭabīᶜat

taᶜdiye: Geçmek, bulaşmak.

taḍmīd: Yakı yapmak, lapa hāline getirilmiş ilaçlı bağ ile yarayı sarmak.

taḍyīḳ: Sıkıştırmak, daralymak, ḍaġṭ.

taḍyīḳ-i ḳubül: Vajeni daraltmak.

ṭafeyşel: Bkz. ṭıfşīl

ṭaffāre: Sıçrayarak saldıran zehirli yılan.

ṭāfī: Sıvının yüzeyine çıkan, çıkıcı, ᶜālī; mide boşluğuna dökülen madde: "Ve baᶜḍılar katında tecvīfe maṣbūbe olan māddeye ṭāfī tesmiye olunur." (338b)

ṭafīf: Az, ḳalil.

ṭafīḳūn: Ok uçlarına sürülen bir zehir: "*Ḳānūn* nüsḫalarında ṭafīḳūn - طفيقون vāḳiᶜ olmuştur lākin sümūmda muḥarrer olan ṭafşīḳūn - طفشيقون dur, taḥşīḳūn - طحشيقون dan muᶜarrebdir; o semm ile nibāl ve nüşşāb yaᶜnī oklar tesmīm olunup düşmana remy olunur." (145b)

taᶜfīn: Bozmak, ifsat etmek, ifsād.

taᶜfīṣ: Ekşitmek.

ṭafrāt: Sıçramalar.

ṭafre: Bir nesne üzerinden atlayarak geçme, sıçrama, ves̱be.

tafṣīl: Açmak, ayrıntıya girmek: tafṣīl-i ebvāb

ṭafşīḳūn: Bkz. ṭafīḳūn

taġaddī: Gıdalanmak, beslenmek.

taġaḍruf: Kıkırdak yapıdan oluşmak.

taġalluẓ: Katılaşmak, sertleşmek, taṣallüb, tes̱aḫḫun.

ṭaġānūs: Bkz. ḳamletu'n-nesr

taġarġur: Ağzı çalkalamak, gargaralanmak.

taġayyür-i mizāc: Bir cins mizacın başka bir cins mizaca dönüşmesi: "Taġayyür-i mizāc ile iḫtilāf-ı

mizāc'ın farḳı budur ki meselā bir derece mizāc-ı ḥārrı olan kimsenin ḥarāret-i mizācı iki dereceye bāliġ olsa ona taġayyür-i mizāc derler ve eger bürūdete istiḥāle eylese iḫtilāf-ı mizāc derler; ikisi dahi ağrı iḥdās eder." (232b)

taġlīb: Baskın kılmak, fazla etmek.

taġlīṭ: Yanlışa sevk etmek.

taġlīẓ: Koyulaştırmak: taġlīẓ-i dem. Bkz. muġallıẓ

taġmīḍ: Gözü yummak: taġmīḍ-i ᶜayn

taġr: Çocuk süte doymamak, daġr

taġrīḳ: Suda boğmak, suya daldırmak, istīᶜāb.

taġriye: Tıkamak, vücut kanallarının ağızlarına yapışık kanalları tıkamak, tesdīd. Bkz. muġarrī

taġsiye: Mide bulandırmak.

taġşiye: Kapatmak, örtmek, iṭbāḳ, taġṭıye, setr.

taġṭıye: Kapatmak, örtmek, iṭbāḳ, taġşiye, setr.

taġzīr: Memede süt azalmak.

taḥabbüb: Sevilmek.

taḥaccür: Taşlaşma.

taḥaddüb: Kamburlanma, kambur gibi çıkıntı yapma.

taḥaḍḫuḍ: Çalkalanma, tebaḳbuḳ, taḫaḍḫuḍ.

taḥaffuẓ: Muhafaza edilmek.

ṭāḫak: Bkz. āzād-dıraḫt

taḫalḫul: İki nesne aralıkları seyrek olmak, yoğun olmamak: genişleme (expansion).

taḫallī: Boşaltma, dışkı çıkarma.

taḫalluḳ: Yaratılış.

taḫalluṣ: Ulaşmak, varmak; kurtulmak, tefaṣṣī.

taḥallüb: Sızmak.

taḫallüf: Sapma.

taḫallül: Araya girmek, içeri nüfuz etmek, tavassuṭ, tedāḫül.

taḥallül: Çözülmek.

taḥallül-i ḫafī: Damarlarda olan üçüncü hazm ile azalarda olan dördüncü hazmın neticesinde ortaya çıkan hissedilmeden olan çözülme ve erime ile buhar hālinde soluk yoluyla dışarı atılması: "Miᶜdede vāḳiᶜ olan haḍm-ı evvelin faḍlı emᶜā ṭarīḳinden mündefiᶜ olur yaᶜnī berāz olup maḳᶜaddan ḫārice çıkar. Ve kebidde olan haḍm-ı sānīnin faḍlının ekseri bevlde mündefiᶜ olur ve ḳalīli ṭıḥāl ve merāre cihetlerinden mündefiᶜ olur ve bāḳī kalan iki haḍmın faḍlları yaᶜnī ᶜurūḳta olan haḍm-ı sālis ve aᶜḍāda olan haḍm-ı rābiᶜin faḍlları iḥsās olunmayan taḥallül ile mündefiᶜ olur, buna taḥallül-i ḫafī derler, buḫār olup menāfisten çıkar ve çıktığı görünmez." (9a)

taḥammuḍ: Ekşimek.

taḫannüs: perişan olma, dökülme, sarkma.

taḥarrī: Araştırmak, tefaḥḥuṣ, tetebbuᶜ.

taḥarruḳ: Yanma.

taḥarrüz: Sakınmak, tevaḳḳī.

taḫaṣṣun: Korunmak, saklanmak.

taḫaşşüf: Kuruyup büzülmek, solmak; eski elbise giymek.

taḫaṭṭī: Üzerinden atlayarak geçmek; adımlamak.

taḫaṭṭuṭ: Şekillenmek, çizgiler belirli olmak.

taḫazzüf: Saksı gibi sertleşip katılaşma. Bkz. ḫazef

taḫbīṣ: Karıştırmak.

taḫcīl: Utandırmak, taᶜyīr.

taḫcīr: Taş gibi sertleştirmek, taṣlīb.

taḫdīb: Çukurlandırmak; üstten tümsek kısım. Bkz. taḳᶜīr

taḫdīd: Keskinleştirmek, bileğilemek.

taḫdīḳ: Bir nesneye dikkatle bakmak, gözün karasını oynatmadan bakmak.

taḫdīr: Uyuşturmak.

taḫdīş: Tahriş etmek.

ṭāhir, ṭāhire: Temiz, pak.

taḥḳīḳ: Hakikat; etraflı inceleme.

taḥkīk: Kazımak.

taḥlīb: Akıtmak.

taḫlīf: Geride nesne bırakmak.

taḥlīl: Erime, çözülme, çözünme, bir maddenin çözülerek kendini oluşturan küçük parçalara ayrılması, disolüsyon: taḥlīl-i mevādd, taḥlīl-i rūḥ, taḥlīl-i ruṭūbet, taḥlīl-i ervāḥ, Bkz. muḥallil

taḫlīl: Sirke katmak, sirke ile terbiye etmek.

taḫm: Toḫme olmak. Bkz. toḫme

taḥmīḍ: Ekşitmek.

taḫmīd: Söndürmek.

taḫmīn: Tahmin, ḥisbān.

taḥmīr: Kızartmak.

taḫmīr: Mayayla yoğurmak; örtmek, setr.

taḥmīṣ: Kavurmak.

taḥmiye: Isıtmak.

ṭaḥn: Öğütmek.

taḥnīk: Ağız içine sürmek.

taḥrīḍ: Teşvik etmek, kındırmak.

taḥrīk: Hareket ettirmek, iṣāre: taḥrīk-i aᶜḍā, taḥrīk-i şefe, taḥrīk-i lisān

taḥrīr: Yazmak, ketb: taḥrīr-i merām

taḥṣīf: Sağlam yapmak.

taḥṣīl: Elde etmek: taḥṣīl-i kemāl, taḥṣīl-i merām.

taḥsīn: Güzelleştirmek, güzellendirmek.

taḫṣīr: Koyulaştırmak.

taḫṡīr: Sıvıyı katılaştırmak, koyulaştırmak.

taḫṣīṣ: Daraltmak.

taḥşīḳūn: Bkz. ṭafīḳūn

taḥşīm: Kızdırmak, öflelendirmek.

taḫşīn: Pürüzlü etmek; sertleştirmek; deva ısıtıcı (müsaḫḫin) karakteri ile bedende uzvun parçaları arasında yükseklik ve alçaklık farkları meydana getirmek. Bkz. muḫaşşin, ḫuşūnet

taḥşiye: Doldurmak, dolgu yapmak.

taḥt: Alt.

tahta kehlesi: Bkz. fesāfis

taḥtānī, taḥtāniyye: Alt taraf, alt tarafta olan.

taḥtānī: Alt kısımda olan.

taḥt-ı ẕeḳan: Çene altı.

taḫṭiʾe: Hatalı bulmak, hataya nisbet etmek.

taḫṭīṭ: Çizmek; şekillendirmek.

taḫyīl: Hayal ettirmek.

taḥyīz: Yerleştirmek.

ṭāʿim: Yemek yiyen.

ṭāʿim: Yiyen.

ṭāir: Kuş.

ṭāḳ: Kat, katman.

ṭāḳa: Dal; deste.

taḳallüb: Değişme; bulantı. Bkz taḳallüb-i nefs

taḳallüb-i nefs: Sürekli olan mide bulantısı; cinsel arzunun kaybı: "Ve ġas̱eyān devām üzere olup lāzım olur ise o ġas̱eyāna taḳallüb-i nefs tesmiye olunur ve baʿḍı kerre taḳallüb-i nefs şehvetin ẕehābına ve zevāline ıṭlāk olunur." (351b)

taḳallüd: Bağlanmak.

taḳarrüb: Yaklaşmak.

taḳaşşür: Soyulmak, kabuk ya da deri sıyrılmak; soyulan, dökülen deri.

ṭāḳat: Güç, takat.

ṭāḳāt: Katlar, katmanlar.

taḳaʿʿur: Çukurlaşmak.

taḳavvüs: Yay gibi eğrilme.

taḳayyüʾ: Kusmak.

taḳaẕẕüf: Atılmak.

taḳbīḍ: Kabız etmek, tutmak, sıkmak.

taḳdīd: Kurutmak.

taḳḍīf: Zayıflatmak.

taḳdīm: Öne almak.

taḳdime-i maʿrifet: Hastalığın geleceğine delalet eden belirtisi, sābıḳu'l-ʿilm, inẕār: "Ḥāḍıra delālet eden delīle dāll ve māḍīye delālet eden delīle teẕkire ve müstaḳbele delālet eden delīle taḳdime-i maʿrifet ve sābıḳu'l-ʿilm tesmiye olunur ve inẕār dahi tesmiye olunur." (57a)

taḳıyye: Sakınma, iḥtiyāṭ.

ṭāḳī: Bağırsağı saran zar, ġışā-i ṭāḳī, omentum.

taʿḳīf: Bükme, eğme.

taḳʿīr: Çukurlandırmak, taḳʿīr; uzuvda çukur yer, ayak tabanında ve avuç içindeki çukur yerler gibi: "Taḳʿīr, ẓāhir-i ʿuḍvda olan vehde ve çukur maḥaldir, ḳademde olan aḫmaṣ gibi." (31b) Bkz. tecvīf, viʿā, mecrā, baṭn

taḳiyye: Sakınma, ḥaẕer.

taḳlīb: Karıştırma, alt üst etme.

taḳlīl: Azaltmak: taḳlīl-i şehvet, taḳlīl-i kelām, taḳlīl-i ġıdā

taḳlīṣ: Büzüşmek, küçülmek.

taḳrīb: Yaklaştırmak: taḳrīb-i eẕhān.

taḳrīḥ: Yara etmek. Bkz. muḳarriḥ

taḳrīṣ: Makasla kesmek.

taḳṣīʿ: Bkz. ḥadebe-i muḳaddem

taḳsīm: Dağıtmak, tevzīʿ; ayırmak, bölmek.

taḳşīr: Kabuğu soymak.

taḳṭīᶜ: Ayırmak, parçalara ayırmak: taḳṭīᶜ-i ḥurūf, Bkz. muḳaṭṭıᶜ

taḳṭīr: Damıtmak; damlatmak, damla damla akıtmak: taḳṭīr-i bevl

taḳṭīr-i bevl: İdrar kesik kesik, damla damla gelmek.

taḳvīm: Kıvamı elde etmek.

taḳvīr: Oymak.

taḳviye: Güçlendirmek, temtīn.

taḳye: Takke.

taḳyiᵓe: Kusturmak.

taḳyīḥ: İrin bağlamak, cerahat olmak.

ṭalᶜ: Meyvenin ilk hāli; hurma meyvesinin ilk aldığı şekil. Bkz. belaḥ

ṭalaḫşeḳūḳ: Bkz. ṭaraḫşeḳūḳ

ṭalaḳ: Doğum sancısı, vecaᶜ-ı vilādet, meḫāḍ.

ṭalāvet: Güzellik.

ṭalāyiyūn: Mum çiçeği, ricle-i berriyye, ābzūnu'l-berr (Cerinthe minor)

tāle: Fidan.

ṭalḫ: Bkz. ümmü muġaylān

ṭalḫ-biyāz: Acı soğan: "Ṭalḫ-biyāz, "telḫ-i piyāz"dan muᶜarreb olur, acı soğan maᶜnāsına olmak fehm olunur." (153a)

tālī, tāliye: Takip eden, ardından gelen.

ṭāliᶜ: Böbrek veni, renal ven. Bkz. ṭāliᶜān

ṭāliᶜ: Talih; doğan, çıkan, ẓāhir.

ṭalīᶜa: Keşif kolu.

ṭāliᶜān: Arteria renalise eşlik eden ve vena cava inferioraya açılan, biri sağ diğeri sol böbreğe ait iki kısa ven, böbrek venleri, renal venler: "Ecveften nāzil olan cüzᵓden evvel teferruᶜ eden yaᶜnī kebidden ṭulūᶜ ettiği gibi ṣulbü yaᶜnī bel kemiklerine tevekkāᵓ ve istinād etmezden muḳaddem ḥādiṡ olan ferᶜleri o şuᶜab-ı şaᶜriyyedir ki külye-i yümnā lefāyifine ve sargılarına varıp onda ve onun ḳurb ve civārında olan ecsāmda teferruḳ ve tevezzuᶜ eder ve onları taġdiye eder. Baᶜdehu o ecvef-i nāzilden iki ᶜırḳ-ı ᶜaẓīm teferruḳ edip ᶜālī olurlar. O ᶜırḳlar iki böğreklere teveccüh ederler ve onlara ṭāliᶜān tesmiye olunur." (26b)

taᶜlīf: Yemlemek.

taᶜlīḳ: Bağlamak; asmak.

taᶜlīḳan: Asmak suretiyle.

ṭālīḳūn: Bir bakır türü, altın sarısı, pirinçten mamule benzer bir bakır.

ṭāliḳūnī: Ṭālīḳūn bakırından yapılmış.

taᶜlīm: Öğretmek; bölüm.

ṭalīnis-i ᶜatīḳ: Bir tür deniz kabuklusu.

ṭālīsfer: Hindistan'da yetişen bir ağacın kabuğu, dārkīse: "İbn Kütbī der ki dārkīse ṭālīsferdir. Ve baᶜḍılar dediler ki besbāsedir ve besbāsenin ẕikri teḳaddüm eyledi. Ammā ṭālīsfer bir nevᶜ ḳışrdır ki Hind'den gelir, ġalīẓ-

dir, ṭaᶜmīnda ḳabḍ-ı şedīd vardır ve ḥiddetten bir şey᾿-i yesīr vardır, ᶜıṭriyyeti ḳavī değildir, tāze iken levni aşḳardır ve ᶜatīḳinin levni esved olur." (180b) Bkz. dārkīse, cüvārişen-i ṭālīsfer

ṭalḳ: Talk cevheri

ṭall: Çisinti; çiğ, şebnem Bkz. ṭulūl

ṭaᶜm: Tat. Bkz. ṭuᶜūm

tāmişdāẕ: Bkz. dühn-i rāmişdāẕ

ṭams̱: Regl akıntısı, hayız kanı.

ṭams̱ī: Reglle ilgili.

ṭaᶜn: Karşı çıkmak, redd, ḳadḥ; saplamak.

tanbūre: Tambur, kopuz.

ṭaᶜne: Ayıplanmak

ṭanīn: Çınlama: "Devī ve ṭanīn ve ṣafīr kulakta ẓāhir olan ṣavt-ı ḫafīf. Riyāḥa ve arı ve ṭāir ṣavtına ve devīsine müşābih olur ise ona "devī" derler. Sinek ṣavtına ve ṭaşt ṣavtına benzer ise ona "ṭanīn" derler. Ve kuş sıklığına benzer ise ona "ṣafīr" derler." (283b)

ṭānne: Çınlayan kulak.

tanṣīf: İkiye bölmek.

tanẓīf: Temizlemek.

tapuklamak: Uyuklamak.

tār: Tel.

ṭarā᾿et: Taravet, tazelik.

ṭarafeyn: İki taraf.

ṭaraḫşeḳūḳ: Yabanī hindiba, berrī hindibā, ṭalaḫşeḳūḳ, ṭaraşeḳūḳ, yaᶜḍıd-ı mürr (Cichorium intybus)

ṭaramīsūs: Bir tür irinli yara, ṭarasūs: "Ve ḫurācāttan bir nevᶜ ḫurāc vardır ki ona ṭaramīsūs (طرميسوس) tesmiye olunur ve baᶜḍı nüsḫada ṭarmediyūs (طرمديوس) vāḳiᶜ olmuştur ve o ḫurāc münfecir olup middesi tamāmen ḫurūc eder ḥattā taḥtında laḥm-ı ceyyid ẓāhir olur sonra midde-i āḫeri dahi ẓāhir olur." (496b)

ṭarᶜānīs̱ā: Bkz. ḳatād

ṭarās̱īs̱: Cynomorium coccineum: "Ṭurs̱ūs̱'un cemᶜidir. Muḥammed el-Vanī der ki طرثوث [ṭurs̱ūs̱] (ṭānın ve s̱ānın ḍammıyla) bir ottur ki yenir, ona ṭabībler katında uşturġāz derler. İntehā. Ve İbn Kütbī der ki ṭarās̱īs̱ biraz ḳıṭᶜalardır ki ḫaşebī olur ve o ḳıṭaᶜ-ı ḫaşebī bir nevᶜ nebāttır ki fuṭr gibi biter ve eks̱erī havuç gibi yere batar ve onda ḥumret vardır ve eks̱eriyyā nohut nebātının altında ve derelerde ve ağaçların altında olur. Ve'l-ḥāṣıl ṭarās̱īs̱ bir nevᶜ nebāt-ı fuṭrīdir ki kırmızısı ḥulv olur ve me᾿kūldür ve ebyaḍı mürr olur." (180a) Bkz. ṭurs̱ūs̱

taraṣṣud: Gözetmek, teraḳḳub.

ṭarasūs: Bkz. ṭaramīsūs

ṭaraşeḳūḳ: Bkz. ṭaraḫşeḳūḳ.

ṭarāᶜūn: Seḳūrifiyūn (Tragus berteroianus)

ṭarāvet: Tazelik, neḍāret.

ṭaraᶜyūn: Ayvadana (Artemisia vulgaris) Bkz. birincāsef

ṭarcehālī ġuḍrūfu: Bkz. ġuḍrūf-ı ṭarcehālī

ṭarcehālī: Larenksin arka yüzünde, krikoid kıkırdak üzerinde yer alan iki kıkırdaktan her biri; ibriksi kıkırdak; aritenoid kıkırdak, arytenoid cartilage.

ṭarcehāriyye: Bkz. reᵓs-i mizmār

ṭard: Uzaklaştırmak, menᶜ, derᵓ.

ṭarefḥūmās: Bkz. ṭarenḥūmās

ṭareksīs: Bkz. tekeddür

ṭarenḥūmās: Bir baldırıkara türü, ṭarefḥūmās (Asplenium trichomanes): "Dīsḳūrīdūs dedi ki bu devāya nāsın baᶜḍısı edbār - ادبار tesmiye eylediler. Ve bu bir nebāttır ki bersiyāvşān yaᶜnī baldırıkara bittiği mevḍiᶜde biter ve ḳarṭīs - قرطيس dedikleri nebāta müşābih olur, yaprakları cidden uzun olur, o yapraklar iki cānibinden çıkar ve ince olur, mercimek nebtinin yaprağına müşābih olur, ince dallar üzerinde o yapraklar iki cānibden biri birlerine muḥāẕī olurlar ve onun dalları her ne miḳdār ince ve raḳīḳ olur ise lākin ṣalābetli ve muḥkem ve mücellā ve sevāda māil olur." (182a)

ṭareş: Hafif sağırlık, kısmī işitme kaybı.

tāreten uḫrā: Diğer kere.

tāreten: Bir kere, merreten.

ṭarf: Göz kapaklarını kapamak, yummak.

ṭarf: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

ṭarfā: Ilgın ağacı, ılgun (Tamarix) Bkz. es̱l

ṭarfāḳīyā: Kitre, ṭarḳāḳīyā (Taracantha)

ṭarfe: Gözde morarma, ecchymosis.

ṭarfūlus: Bir bitki.

ṭarfūndus: Bkz. ṭarḳārīdūs

ṭarḥ: Bırakmak, katmak.

ṭarḫamāṭīḳūn: Terkibinde yanmış zaç, zencār, nişasta, kan taşı, afyon, safran, Arap zamkı ve sabır bulunan göz şiyafı, ṭarḥamāṭīᶜūn.

ṭarḥamāṭīᶜūn: Bkz. ṭarḫamāṭīḳūn

ṭarḥūn: Bkz. ṭarḫūn

ṭarḫūn: Tarhun (Artemisia dracunculus) Bkz. ᶜāḳırḳarḥā

ṭarḫūn-ı cebelī: Yaban tarhunu, akırıkarha (Anacylus pyrethrum)

ṭarī: Taze.

ṭārī: Vaki.

taᶜrīb: Kökeni Arapça olmayan bir Arapçalaştırmak.

taᶜrīc: Yükselti.

ṭārid: Uzaklaştırıcı.

ṭarīfelā: Tekir balığı.

ṭarīfūliyūn: Bkz. ṭarīḳūbiyūn

ṭāriḥ: Bırakan, salan.

taᶜrīḳ: Terletmek.

ṭarīḳ: Yol; yöntem.

ṭarīḳ-i cādde: Ana yol.

ṭarīḳūbiyūn: Aster tripolium, ṭarīfūliyūn.

ṭarīṭāvus: Bkz. ḥummā-ı ġıbb

ṭariyyen: Taze hālde.

ṭarḳāḳīyā: Bkz. ṭarṭāḳīyā

ṭarḳārīdūs: Teicrium, ṭarfūndus:

"Dīsḳūrīdūs dedi ki bu devā bir ʿuşbe ve ottur ki ḳuḍbānı ve dalları çoktur ve o dallar ʿaṣāya yaʿnī ʿaṣa'r-rāʿī dedikleri nebātın dallarına benzer ve nebātı kemāderyūs nebātına benzer ve yaprağı incedir, nohut nebtinin yaprağına benzer ve bilād-ı ḳilīḳiyye'de çok biter." (182b)

ṭārr-ı mest: Yeni ergen olmuş, bıyığı terlemiş çocuk.

ṭartāḳīyā: Bkz. ṭarṭāḳīyā

ṭarṭāḳīyā: Tragacantha, ṭarḳāḳīyā.

ṭarūġūrūn: Bir tür zehirli yılan: "O ʿālim dedi ki ṭarūġūrūn menhūşunda vecaʿ-ı şedīd ve bürūdet-i keṡīre ve ḫader ve mevt-i veşīk yaʿnī mevt-i serīʿ ḥadīṡ olur." (538a)

taṣaddī: Başlamak, girişmek.

taṣaffī: Arınmak, saf hāle gelmek, terevvuḳ.

taṣallüb: Sertleşmek, katılaşmak, pekişmek, taġalluẓ.

ṭāsāt: Taslar.

taṣaʿʿub: Zorluk çıkarmak, taʿassür.

taṣaʿʿud: Artmak, tezeyyüd; yükselmek.

taṣavvur: Düşünmek; hayal etmek. Bkz. şuʿūr; surete,şekle bürünmek.

taṣavvut: Ses çıkarmak, seslenmek.

taṣdīʿ: Baş ağrıtmak.

taṣdīd: İrinli hāle getirmek.

taṣfīḳ: Sağ elin dışıyla sol elin içine vurmak.

taṣfiye: Arıtmak, süzmek.

taṣġīr: Küçültmek, ḥaḳr.

taʿṣīb: Bağla bağlamak, sargı sarmak.

taṣʿīd: Çıkartmak, yükseltmek, terfīʿ.

taʿsīl: Balla karıştırmak.

taṣlīb: Sertleştirmek; pekiştirmek; haç şeklinde yapmak.

taṣliye: Peygambere salat etmek.

ṭassūc: Yarım kırat, 0,0825 gr. (Kırat, 0,165 gr kabul edilirse)

taṣvīl: Su ile bir nesneyi çıkarmak.

taṣvīr: Şekillendirmek; tasavvur etmek.

taṣvīt: Ses çıkarmak.

taṣra: Dışarı.

taʿtaʿa: Dil sürekli f sesine çalmak.

ṭaʾṭaʾe: Başı aşağı eğmek.

ṭāṭānis: Tetanoz, teşennüc (spazm) hastalığının bir türü: "Ve teşennücden bir ṣınf vardır ki bedene ʿāmm olur ve ona ṭāṭānis tesmiye olunur." (261a)

taṭfiʾe: Ateşi söndürmek, teskīn.

taṭhīr: Temizlemek, tenḳıye: taṭhīr-i ṣımāḫ

ṭāṭīḳus: Ağustos böceği, zīr, engūr-pāşin, naḍḍācu'l-ʿineb, cered.

taʿṭīl: Azaltmak, gidermek; hareketten alıkoymak.

taʿṭīr: Güzel koku saçmak, sürmek.

taʿṭīs: Aksırtmak.

taʿṭīş: Susatmak.

taṭliye: İlaç sürmek, ṭılā eylemek.

taṭrīḳ: Yol bulmak, yol edinmek.

taṭvīḳ: Sarmak.

taṭvīl: Uzatmak: taṭvīl-i kelām

taṭvīs: Renkli olmak.

taṭyīb: Sürünmek, sürtmek; güzelleştirmek.

taṭyīn: Çamurla sıvamak.

taṭyīr: Uçurmak.

ṭāᶜūn: Veba: "Ṭāᶜūn" lüġat-i Yūnān'dan taᶜrīb olunmuştur, aṣlı "ṭayᶜun" idi, yā elife tebdīl olmakla taᶜrīb olundu. Ehl-i Yūnān bu lafẓa luḥūm-ı ġudedīden beyḍa ve s̱edy ve aṣl-ı lisān mis̱lli ḥassās olan ᶜuḍvlarda ve ġayr-i ḥassās olan ibṭ ve şiᶜār-ı üẕün ve ürbiyye mis̱lli ᶜuḍvda ḥādis̱ olan muṭlaḳan vereme ıṭlāḳ ederlerdi sonra verem-i ḥārra maḫṣūṣ oldu eger o aᶜḍāda ḥādis̱ olur ise, baᶜdehu ḳattāl olan verem-i ḥārra ḫāṣṣ kılındı. Ḳarşī der ki bilād-ı Ḥabeş'e sefer eylemiş muᶜtemed bir ṣadīḳim naḳl eyler ki o bilādın ahālīsinin mevti ṭāᶜūn ile olur. O maraḍın ismi o diyārda "cifle"-dir, luḥūm-ı rıḫvede ḥādis̱ olur ve eks̱erī ḳattāl olur, ᶜiẓamı cevze miḳdārına bāliġ olmaz, ḳalīlen cevze miḳdārını tecāvüz edenler selāmet üzere olur. Onu baṭṭ ederler, içinden bir laḥm-ı meyyit gibi bir ḳıṭᶜa laḥm ḫurūc eder bi-sürᶜatin, o kimse ṣıḥḥat bulur. Ve her kime o maraḍ iṣābet eylese o kimse bir ᶜasker görür ki beldesine ṭabl ve süyūf ve ālāt-ı sāire ve bayraklar ile o ᶜasker nüzūl eder ve o ᶜaskerin biri onu sehm ile vurur. Vurulduğu maḥallde o maraḍ ḥādis̱ olur. Şāriḥ ᶜAllāme der ki baᶜīd olmaz o kimseye maraḍ evvelā iṣābet eyledikte dimāġı muḫtell olmakla bu ḫayālāt ḥādis̱ ola, Allāhu aᶜlem." (32b)

ṭavāmis̱: Regl görenler.

tavassuṭ: Orta olmak, dengede olmak; aracı olmak.

tavaṭṭun: Yerleşmek, bir yerde bağlanıp karar kılmak.

tavḍīḥ: Açığa kavuşturmak, tenvīr, tebyīn: tavḍīḥ-i kelām.

taᶜvīc: Eğrilik, eğri olma.

ṭavīl, ṭavīle: Uzun. Bkz. ṭıvāl

taᶜvīl: İtimat.

ṭavīlen: Uzunca.

ṭavīlü'l-aᶜmār: Uzun ömürlü.

ṭavīṭāvus: Bkz. ḥummā-ı ġıbb

tavşan: Bkz. erneb, erneb-i berrī, erneb-i baḥrī, vedᶜ

tavṭīn: Bir nesneye bağlanıp onda karar kılmak.

tavuk: Bkz. decāc, dücüc

tay: Eş, denk, ᶜidl.

ṭayāhīc: Çil kuşları. Bkz. ṭayhūc

ṭayᶜān: Bir bitki: Tohumu aspir (Carthamus tinctorius) tohumu benzer bir bitki: "Ṭabᶜ ile olan nüsḫalarda ṭādan sonra rā-i mühmele ile ve yādan sonra ḳāf ile ve baᶜdı nüsḫada ᶜayn ile ṭarīḳān - طريقان ve ṭarīᶜān - طريعان yazılmıştır; İbn Kütbī'de meẕkūr değildir." (180b); "Bir nevᶜ nebttir ki rebīᶜde biter ve bezri ᶜuṣfur bezrine benzer." (180b)

ṭayerān: Uçmak.

ṭayf: Hayal görmek; bozuk düşünceler içine düşmek.

ṭayfāḳūfāvun: Bir bitki, ṭayḳāḳūvāvun: "Dīsḳūrīdūs der ki bu nebātın varaḳları bostānī olan ᶜinebü'ṡ-ṡaᶜleb varaḳına müşābih olur ve dalları keṡīr olur ve çiçekleri esved ve ṣaġīr ve keṡīr olur ve toḫumu cāverse yaᶜnī darıya müşābih olur, ḫarnūb-ı Şāmīye müşābih ve müşākil bir ġılāf içinde ḥāṣıl olur, o nebāt üç veyāḫūd dört kök üzere nābit olur yaᶜnī kökün üç ve dört çatal olup o çatalların ekṡerinde o nebāt nābit olur." (182b)

ṭayhūc: Çil keklik (Ammoperdix griseogularis). Bkz. ṭayāhīc

taᶜyīr: Utandırmak, taḫcīl.

ṭayḳāḳūvāvun: Bkz. ṭayfāḳūfāvun

ṭayr: Kuş.

ṭays: Bkz. ehmūẕ

ṭayş: Hafif olmak, yeğnicek olmak, ḫiffet.

ṭayy: Dürmek; atlamak.

ṭayyār: Bkz. ebyaḍ-ı ṭayyār

ṭayyāş: Hafif, sebatsız.

ṭayyib, ṭayyibe: Güzel, hoş: rāyiḥa-i ṭayyibe, nefes-i ṭayyib

taᶜẕīb: Tatlandırmak.

taᶜẓīm: Büyütmek; çoğaltmak.

taᶜzīr: Şeriatta suçlu için dövme cezası uygulamak.

taẓlīl: Gölgelendirmek.

teᶜāḍuḍ: Sağlamlaşmak, teḳavvī.

teᶜādül: Eşitlik.

teᶜāfī: Terk etmek, uzaklaşmak.

teᶜāhüd: Devam etmek, sürekli kullanmak.

teᶜāḳ: Gecikme.

teᶜālīm: Bölümler.

teᶜālüc: İlaç tedavisi uygulamak.

teᶜārīc: Büküm yerleri.

teᶜārüc: Aksama. Bkz. teḥāvīl

teᶜaṡṡür: Nefesin kesintili alınması, nefes-i muḍāᶜıf: "Ve keẕālik ḥareket-i inḳıbāḍiyye dahi iki ḥareket arasında bir sükūnla olur ve o inḳıbāḍiyye olan ḥarekete teᶜaṡṡür ıṭlāḳ olunur, bunun naẓīri ṣabīnin zamān-ı bükāsında vāḳiᶜ olan nefesi olur; o nefesin inbisāṭı faḥm ve inḳıbāḍında teᶜaṡṡür olur." (306b)

teᶜāvün: Yardımlaşmak, dayanışmak, teẓāhür.

tebaḥbuḥ: Ses boğulmak.

tebaḫḫur: Buharlaşmak; buhurlanmak, tütsülenmek.

tebaḳbuḳ: Çalkalanma, taḫaḍḫuḍ.

tebaḳḳul: Erkeğin on iki yaşlarında yüzünde bakla gibi tüyler çıkması.

tebārīḳ: Parlama, teleᵓlī.

tebaṣṣur: Gözetlemek, istilāḥ.

Tebāẕerīṭūs: Teoderotus, sāderīṭūs. Bkz. eyāric-i Tebāẕerīṭūs

tebdīd: Dağıtmak, tefrīḳ.

tebelbül: Dil karışmak.

tebellüd: Zayıf olmak, ḍaᶜf.

teberrüd: Soğumak.

teberrük: Uğurluluk, mübarek kılmak.

teberrüz: Dışkı çıkarmak, ḳıyām.

tebeṡṡür: Sivilce olmak.

tebettül ilallāh: Allah'a büsbütün kendini adamak.

tebḫīr: Tütsülemek, tütsü vermek; buharlaşmak.

tebʿīd: Uzaklaştırmak, tenḥıye; ayırmak, tebdīd.

teʾbīr: Hurma ağacını ıslah etmek, aşılamak, teʾbīr-i naḫl.

teblīd: Engellemek.

tebrīd: Soğutmak: tebrīd-i şedīd, tebrīd-i keṡīr, tebrīd-i yesīr, tebrīd-i ṣadr, tebrīd-i reʾs

tebrīḳ: Parlatmak.

tebṣīṣ: Yaltaklanma, temelluḳ.

tebşīr: Müjdelemek.

tebvīl: İşetmek, akıttırmak.

tebyīn: Açığa çıkarmak, tavḍīḥ

tebzīr: Yemeği baharatla terbiyelemek.

tecārib: Tecrübeler.

tecāvīf: Boşluklar

tecāvīf-i isfenciyye: Süngerimsi delikler.

tecbīn: Peynirleştirmek.

tecebbün: Peynirleşmek, peynir gibi olmak.

tecemmüd: Donmak; buzlanmak.

tecennüb: Sakınmak.

tecerruʿ: Yudum yudum içmek.

tecessüd: Katılaşıp şekil almak.

teceşşī: Geğirmek.

teceşşüm: Zorlanarak yapmak, tekellüf.

teceyyüf: Kokuşup ölü hāle dönmek.

teceẕẕüm: Cüzzam gibi olmak.

tecfīf: Kurutmak. Bkz. müceffif; kuru.

tecfīf-i ḳalem: Yazmamak.

tecʿīd: Kıvırcıklaştırmak.

teʾcīl: Belirli bir vakit tayin etmek.

teclīl: Örtmek, setr.

tecmīd: Dondurmak.

tecrīʿ: Yudum yudum içirmek, saḳy.

tecrīd: Soymak; sıyırmak.

tecvīʿ: Acıktırmak, aç bırakmak.

tecvīd: Güzelce yapmak.

tecvīf: Delik; boşluk; karıncık: "Sedīdī *Şerḥ-i Mūcez*'inde baʿḍı evhāma sebḳat eder ki viʿāʾ ve tecvīf ve baṭn ve mecrā ve taḳʿīr şeyʾ-i vāḥid olur. Bu vehmin sebebi bu meẕkūrların maʿānī-i luġaviyyeleri müteḳārib olduğudur, lākin maʿānī-i muṣṭalaḥaları mütebāyindir. "Taḳʿīr" ẓāhir-i ʿuḍvda olan vehde ve çukur maḥalldir, ḳademde olan aḫmaṣ gibi. "Aḫmaṣ" ḳademin altında yere değmeyen maḥalle derler. Ve taḳʿīrin bir miṡāli dahi bāṭını rāḥa yaʿnī avucunun içi gibi. "Tecvīf" ʿuḍv bāṭınında boş maḥalldir. Ve tecvīf ism-i ʿāmmdır, taḥtında envāʿı vardır. Eger tecvīfin içinde bir sākin nesne olur ise o tecvīfe viʿā derler; eger tecvīfte olan şeyʾ müntaḳil ve müteḥarrik olursa ona mecrā derler; eger bunlar muʿteber olmaz ise baṭn derler." (31b):

tecvīf-i berbaḫī: Maxillada infraorbital arter ve infraorbital sinirin geçtiği kanal, infraorbital kanal, berbaḫayn: "Taḥt-ı arḍda olan mecrā-yı mādır. ᶜÖrfen vecne taᶜbīr olan ḫufre-i ṣudġda bir menfeẕdir ki ᶜaẓm-ı ḥacerīde olan cevbeye nāfiẕ olur, o menfeẕden ᶜaṣab-ı semᶜ nüfūẕ eder." (23a)

tecvīf-i eymen: Sağ karıncık; sağ tarafta olan boşluk.

tecvīf-i eyser: Sol karıncık; sol tarafta olan boşluk.

tecvīf-i ṣadr: Karın boşluğu.

teczi᾽e: Parçalamak, taḳṭīᶜ.

tecẕīm: Cüzzamlı gibi yapmak.

teḍāġuṭ: Sıkışma, baskı, tazyik.

teḍaḥḥī: Güneşte olmak; güneşlenmek.

tedaḫḫun: Tütsülenmek.

tedāḫul: Girişme, iç içe geçme.

tedāric: Turaçlar. Bkz. turaç, dürrāc

tedārük: Birbiri ardınca yapmak.

teḍayyuḳ: Daralma, dar olma.

tedbīr: Tedbir, tedavi.

tedeffuḳ: Dökülmek.

tedeffü᾽: Isınmak, tesaḫḫun.

tedeffün: Gömülmek.

tedehhün: Yağlanmak, yağ sürünmek, iddihān, temerruḫ.

tedellī: Aşağı sarkmak.

tedellük: Masaj, ovma.

tedemdüm: Kızmak, öfkeli söylenmek.

tederrüc: Derece derece yükselmek; derece derece.

tedessüm: Yağlanmak.

tedes̱s̱ür: Örtüye bürünmek, giyinmek; örtünmek

tedevvuḥ: Büyüyüp dallanmak: "Bundan ẓāhir oldu ki Şeyḫ'in sidrden murādı mīvesi nebḳ olan sidr değildir belki şecere-i ᶜaẓīme maᶜnāsınadır, zīrā tedevvuḥ eden her şecereye sidr ıṭlāḳ ederler." (149a)

tedevvüd: Kurtlanmak.

tedfi᾽e: Isıtmak, tesḫīn.

tedḫīn: Tütsülemek.

tedhīn: Yağlamak, yağ sürmek.

tedḫīnāt: Tütsülemeler.

tedlīk: Ovmak.

tedliye: Sarkmak.

tedmürī: Küçük.

tedrīc: Derece derece yükseltmek.

tedrüc: Bkz. turaç

tedrüc-i ẕeker: Bkz. dīk-i berrī

tedsīm: Yağlamak.

teds̱īr: Örtünme.

tedvīn: Kitap yazmak, te᾽līf.

tedvīr: Yuvarlaklık, değirmilik.

te᾽ebbuṭ: Bir nesneyi koltuğuna almak.

te᾽eddī: Sebep olmak.

te᾽ekkül: Yenme, aşınma; kangren.

te᾽emmül: Düşünmek, akıl etmek.

te᾽eẕẕī: Eziyet, eziyet çekmek, taḍarrur.

tefaḍḍun: Buruşmak.

tefāḍul: Üstünlük.

tefaḫḫuṣ: Araştırmak, taḥarrī, tetebbuᶜ.

tefaḳḳuʾ: (Çıban vs) deşilip çıkmak.

tefālīs: Yıkanan uzuvda su temas etmeyen mahallerde görülen parlaklıklar: "Tefālīs o lemᶜalardır ki ᶜuḍv-ı maġsūlün es̱nāsında ve içinde müteᶜaddid maḥallerde fülūslar ḳadar kuru yerler kalıp lemeᶜān eder." (179a)

tefārīḳ-ı edviye: Tedavide sıkıntılı bahisler: "Kütüb-i ṭıbbiyyede "tefārīḳ-ı edviye" kütüb-i fıḳhiyyede ẕikr olunan mesāil-i şettā maḳāmındadır." (308b)

tefāṣīl: Tafsilatlar, ayrıntılar.

tefaṣṣī: Bir nesneden ayrılıp kurtulmak, taḫalluṣ.

tefāvüt: Ayrılmak; farklılaşmak.

tefcīc: Ayırmak; apışı, iki bacak arasını ayırmak. Bkz. Fecec

tefcīr: Deşmek.

tefedduġ: Yarılmak.

tefeh: Tatsız olmak, tatsızlık: "Lākin lāyıḳ olan budur ki ṭuᶜūmun envāᶜı sekiz nevᶜ olup tefeh yaᶜnī ṭaᶜmın olmaması dokuzuncu ola. O ṭaᶜm olmayan ġıdāya tefih dedikleri gibi mesīḫ dahi derler, sunun ṭaᶜmı olmadığı gibi, o ġıdānın ṭaᶜmı olmaz." (135a)

tefekküh: Meyve yemek.

tefellüs: Balık pulları gibi pul puk olmak.

tefelsüf: Hikmetle meşgul olmak.

teferfür: Semiz otu renginde olmak.

teferruᶜ: Kollara, şubelere ayrılmak.

teferruḳ: Parçalanmak, ayrılmak, teşaẓẓī; bölünmek, teşaᶜᶜub, tevezzuᶜ.

teferruḳ-ı ittiṣāl: Kopma, ayrılma, yaralanma gibi sebeplerle dokularda ayrışma, inḥilāl-i ferd, rüptür: "Teferruḳ-ı ittiṣāl ᶜuḍvun baᶜḍı cüzʾlerinin āḫer cüzʾünden tebāᶜudu ve teferruḳ edip ayrılmasıdır. Eger teferruḳ-ı ittiṣāl cildin yaᶜnī derinin teferruḳu ve pārelenmesi ile olursa ona ḫadş derler ve saḥc tesmiye olunur. Ve eger teferruḳ laḥmda olup ḳarībü'l-ᶜahd olursa yaᶜnī laḥmda olan o teferruḳ ve o yara ḳarīb zamānda olup o yara teḳayyuḫ etmedi ve irin dahi bağlamadı ise ona cirāḥat derler." (32a)

teferrüs: Akıllıca hareket ederek tedbir almak, hüküm yürütmek.

teferṭuḥ: Yassılık; yassı ile düz arasındaki değirmilik.

tefessuḫ: Bozulma.

tefeşşī: Yayılmak.

tefettuḥ: Açılma.

tefettuḳ: Yarılmak.

tefettüt: Parça parça olmak, dağılmak, ufalanmak.

tefezzuᶜ: Korkuyla yerinden sıçramak, belinlemek.

tefezzüz: Yaradan irin akmak.

tefhīm: Bildirmek, anlatmak.

tefḫīẕ: Vajen dışında cinsel temas.

tefih: Tatsız, tat özelliği olmayan, mesīḫ. Bkz. tefeh

tefl: Tükürmek: "Tefl tükürmektir. Ve onun ḳuvvet ve ḍaᶜf ḥasebiyle esāmīleri vardır; ġāyet ḍaᶜīf olana bezḳ ıṭlāḳ olunur baᶜdehu tefl baᶜdehu nefs̱ baᶜdehu nefḫ ıṭlāḳ olunur:" (307b)

teflīs: Pul pul olup parlamak.

tefrīc: İki bacak arasını ayırmak.

tefrīḥ: Ferahlandırmak.

tefrīḳ: Ayırmak; dağıtmak, tebdīd.

tefrīk: Bölmek.

tefrīṭ: Aşırı azlık.

tefsīḥ: Genişletmek, tevsīᶜ.

tefsiyā: Delikörek (Thapsia garganica) zamkı, s̱efsiyā, s̱āfsiyā; sez̠āb-ı berrī (Ruta sylvestris) zamkı?.

tefşiye: Yayılma; gaz söktürücü, dağırıcı özelliği.

teftīḥ: Açmak; tıkalı kanalları ve gözenekleri açmak. Bkz. müfettiḥ

teftīr: Ilıtmak.

teftīt: Parçalamak, dağıtmak. Bkz. müfettit

teġammuḍ: Göz yumulmak, kapanmak.

teğek: Asma, kerm.

teğel: Seyrek dikiş.

teḫālüf: Aykırılık.

teḥannük: Damakta tutmak; damağa sürünmek.

teḥārīr: Dişler, testere dişleri gibi.

tehārüb: Kaçışmak.

teḥassī: Bulamaç yapmak.

teḥāşī: Korkmak, kaçınmak.

teḫāşuᶜ: Korkmak.

teḫāṭub: Konuşmak.

teḥāvīl: Kan dolaşımında aksaklıklar: "Ẓāhir olan budur ki teḥāvīl'den murād nefs̱in memerrinde olan teᶜārüclerdir." (320a)

teḥāẕuḳ: Mahir olduğunu iler sürmek.

tehebbüc: Şişme, kabarma; göz kapaklarında şişme, tehebbüc-i ecfān: "Mevādd-ı raḳīḳa ve buḫārāttan göz kapakları müntefiḫ gibi olur, ona tehebbüc derler." (275a)

tehebbüc-i ᶜayn, tehebbücü'l-ᶜayn: Göz kapaklarında ödem oluşması.

teheddī: Doğru yola gitmek.

tehelhül: Seyrek, gevşek olmak.

tehendüm: İki nesne bağlanıp tek olmak.

teherrī: Pişmek, ṭabḫ.

tehevvuᶜ: Zorla kusmak, teḳayyuᵓ, ḳayᵓ: "Ḳayᵓ ve tehevvuᶜ ona derler ki onlarda miᶜdede vāḳiᶜ olan nesneyi defᶜ için miᶜde bir nevᶜ ḥareket ile müteḥarrike olur. Ve beynehümāyı fārıḳ budur ki ḳayᵓda hem miᶜde ve hem mündefiᶜ olan o şeyᵓ cemīᶜan ḥareket eder, ammā tehevvuᶜda miᶜde defᶜ için ḥareket eder velākin defᶜ olunacak nesne ᶜiṣyān edip ḥareket eylemez ve ḫārice ṭarīḳ-i

femden ḫurūcu ḳabūl eylemez." (351b)

tehevvür: Aşırı öfkeden mantıksızca saldırmak.

teheyyüᵓ: Hazırlanmak; uygun olmak, isticdād.

teᵓḫīr: Geciktirmek, ertelemek, cavḳ.

tehlīl: Seyreltmek, gevşetmek.

tehriye: Yakmak.

tehvīlāt: Korkutucu şeyler.

tehyīc: Harekete geçirmek, taḥrīk.

tehzīl: Zayıflatmak, ḫarṭ.

teḳabbuḍ: Büzüşme, teḳalluṣ, teşemmüz.

teḳabbüb: İnce olmak.

teḳābuḍ: Yoğunlaşma, büzüşerek toplanma, tekās̱üf.

teḳaddüm bi'l-ḥıfẓı bi-menci's-sebeb: Mizacı bozan sebebi bertaraf etme yoluyla sağlığı koruma: "Sūᵓ-i mizāc henüz ḥudūs̱a başlamamış lākin ḥudūs̱a müteveccih olmuş olur, sebebi bulunmak ḥasebiyle. Ve bu sūᵓ-i mizāc ancak sebebi menc ve defc ile mucālece olunur ve bu mucāleceye teḳaddüm bi'l-ḥıfẓı bi-menci's-sebeb tesmiye olunur." (114b)

teḳāḍī: Zorlamak.

tekāfüᵓ: Eşitlenmek; denge.

teḳalḳul: İleri geri hareket etmek, ıḍṭırāb, temelmül.

teḳalluṣ: Büzüşmek, teşennüc, teḳabbuḍ, tekās̱üf; küçülme, teḳāṣur.

teḳammuḥ: Toz hāle getirip kuru şekilde ağıza çekmek. Bkz. istifāf

teḳarruḥ: Yara olmak.

teḳārüb: Yaklaşmak.

teḳaṣṣuc: Çukurlanmak, kāse gibi içe doğru çökmek.

teḳāṣur: Azalma; küçülme, büzüşme, teḳalluṣ

tekās̱üf: Yoğun olmak, sıklaşma, teḳābuḍ.

tekāsül: Gevşeme, tevānī, fütūr.

tekās̱ür: Çoğalma, tezāyüd.

teḳaşşüf: Kararıp huşunetli olmak.

teḳaṭṭuc: Kesilme.

teḳāṭuc: Kesmek; kesişmek.

teḳāṭur: Damlamak.

tekaccub: Yumrulaşma.

teḳavvī: Kuvvetlenmek, tecāḍuḍ.

teḳavvüm: Şekle bürünmek, kıvama gelmek.

teḳavvüs: Yay gibi olmak, kavisli olmak.

teḳayyuᵓ: Kusmak, tehevvuc, ḳayᵓ.

teḳayyuḥ: İrinlenme, irin bağlama.

teḳazzüz: Sakınma, imtināc.

tekdīr: Bulandırmak.

tekeddür: Gözde ışık, ateşli hastalık gibi kaynağı dışarıda olan bir sebep ile oluşan bulanıklık, bulanık görme, ṭareksīs: "Tekeddür cayında bir tesaḫḫun ve teraṭṭubdur ki esbāb-ı ḫāriciyye o süḫūnet ve ruṭūbeti cayında is̱āre edip ve caynı kızartır, o esbāb-ı ḫāriciyye şems gibi ve ṣudāc iḥ-

tirāḳı ve ḥummā-ı yevm iḥtirāḳı gibi nesnelerdir." (267a); bulanık olma.

tekellüb: Kuduz olmak, kudurmak.

tekellüf: Zorla, sıkıntıyla işi yürütmek.

tekennüz: Sağlamlık.

tekerrüc: Küflenme; paslanma, tekrīc.

tekessür: Kırılmak.

tekevvün: Oluşmak, meydana gelmek.

tekevvüṣ: Yığıla yığıla yürümek.

teklīl: Taçlandırmak, süslemek, tezyīn.

teklīs: Taş benzeri nesneyi ısıtıp üzerine su dökmek.

tekmīd: Ağrılı yere içine ısıtılmış ilaç konmuş torba koymak, kimād.

tekmīl: Tamamlama, tetmīm.

tekrīb: Azaltmak, şiddetini azaltmak.

tekrīc: Küflenme; paslanma, tekerrüc.

tekrīr: Tekrarlamak.

tekṡīf: Yoğunlaştırmak, katı hāle getirmek.

tekviye: Dağlamak.

tekẕīb: Yalanlamak

telāfīf: Dolamalar, sarmalar.

telāḥuḳ: Yetişmek, ardından ulaşmak.

telaṭṭuḫ: Sürünmek, ilaç sürünmek.

telāṭum: Dalgalanmak, temevvüc.

telaᶜᶜub: Bazı bitkilerin kök, çiçek veya dallarında bulunan koyu yapışkan sıvıyı kullanmak.

telāᶜub: Oynamak, hareket etmek.

telāzüm: Birbirine bağlılık.

telaẓẓī: Ateş alevlenmek.

telbīk: Karıştırmak.

telebbüd: Keçeleşmek, keçe gibi olmak.

teleffüf: Kıvrılmak.

telehhüb: Ateş almak, yanmak.

telehhün: Yemek vaktinden önce açlığı bastırmadan önce bir şeyler atıştırmak; kahvaltı: "Telehhün, mā-ḥaḍarı tenāvül ki efvāh-ı enāmda ḳahve altı etmek maᶜnāsına istiᶜmāl olunur." (111b) Bkz. lühne

teleʾlī: Parlama, tebārīḳ.

telezzüz: Sıkı olmak, sıkılık.

teleẕẕüẕ: Zevk almak, hoşlanmak, ḥaẓẓlanmak.

telḫ: Acı.

telḫīc: Girmek, içeri nüfuz etmek

telḫīṣ: Özet.

teʾlīf: Kitap yazmak, tedvīn; bir araya getirmek, terkīb.

telmīᶜāt: Parıltılar.

telṭīf: Hastaya latif karakterli gıda vermek; latif hāle getirmek, inceltmek; ısıtıcı (müsaḫḫin) karakteriyle hıltı mutedil etmek. Bkz. mülaṭṭıf

telṭīḫ: Bulaşmak, suvaşmak; sürmek.

telvīn: Renklendirmek, boyamak.

telvīṡ: Bulaştırmak, kirletmek, tevḍīr.

telyīn: Yumuşatmak: "Zīrā telyīnin maᶜnāsı ḫılṭı ve s̱üflü yumuşatıp reḫā eylemektir." (139b)

telzīc: Yapışkan hāle getirmek.

telzīz: Sağlamlaştırmak, taḳviye.

telẕīẕ: Zevk vermek.

temādī: Uzatmak; uzun kalmak; sürmek.

temaḥḥul: Zahmet.

temānuᶜ: Engel olmak.

temās̱īl: Suretler.

temaṣṣuṣ: Emmek, somurmak.

temaṭṭī: Gerinmek.

temāvüt: Ölüşmek, ölmek.

temāzüc: Mizaççа benzeşme.

temdīd: Uzatmak, yaymak.

temedduḥ: Övünme.

temeddüd: Germe, sündürme, spazm.

temekkün: Yerleşme.

temellī: Midede şişkinlik.

temelluḥ: Tuzlanma; tuzluluk.

temelluḳ: Yaltaklanmak, tebṣīṣ.

temellüs: Düzlenmiş.

temelmül: Istıraptan yatakta vücudu oraya buraya hareket ettirmek, melmele, teḳalḳul: "Melle, remād-ı ḥārr maᶜnāsınadır. Remād-ı ḥārr üzere muḍṭacıᶜ olan kimse muḍṭarib olup taḳallüb eylediği gibi firāş üzerinde taḳallüb eden kimsenin ıḍṭıcāᶜına ve nevmine temelmül ve melmele tesmiye olundu." (58a)

temerruġ: Vakit geçirmek, toprakta yuvarlanmak.

temerruḫ: Vücuda yağ ve benzerlerini bedeni ovarak sürünmek, tedehhün.

temerruṭ: Cilt hastalıklarına bağlı saç dökülmesi.

temeşşī: Yürümek.

temevvüc: Dalgalanma, telāṭum.

temezzuḳ: Parçalanmak.

temhīd: Düzeltme.

teᵓmīn: Güvende tutmak.

temkīn: Sağlamlaştırmak, temkīn; sağlamlık; yerleştirmek.

temlīḥ: Tuzlamak.

temlīs: Düzlemek, tesviye, teslīs.

temr: Tam olgun hurma meyvesi. Bkz. belaḥ

temr-i heyrūn: Bir hurma türü.

temr-i Hindī: Demirhindi (Tamarindus indica)

temr-i ḳasb: Necd bölgesinde yetişen, ağacında olgunlaşmadan kuruyup kalan ve yenildiğinde ağızda dağılan bir hurma.

temrī: Kalın ve kör bağırsaklarda şiş vb. bir nedenden tıkanmadan kaynaklanan ağrı (ḳūlınc), idrar zorluğu ve soğuk algınlıkları tedavisinde kullanılan ve būraḳ-ı Ermenī, kemmūn-ı Kirmānī, fuṭrāsāliyūn, zencebīl, fülfül-i ebyaḍ, saḳmūnyā ve ᶜaselden oluşan birinci terkibi; yine aynı hastalıklar için temr-i heyrūn, seẕāb-ı yābis, zencebīl, fülfül-i ebyaḍ, būraḳ-ı Ermenī, levz-i mürr ve ᶜaselden oluşan ikinci terkibi ve ateşli hastalıklarda

kullanılan ve zencebīl, fülfül-i ebyaḍ, saḳmūnyā, temr-i heyrūn, levz-i muḳaşşer, varaḳ-ı sez̠āb, temr, ḫall-i ḫamr ve ᶜaselden oluşan üçüncü terkibi vardır.

temrīḫ: Bedeni yağ ve benzerlerini sürerek ovuşturmak.

temtām: Dili sürekli m ve t sesine kayan peltek kimse: "Ve tā'da terdīd edene temtām ve tereddüde temteme derler." (291b)

temteme: Dilde sesleri m ve t sesine kaydırarak telaffuz etmek: "Ve tā'da terdīd edene temtām ve tereddüde temteme derler." (291b)

temtīn: Güçlendirmek, tevs̠īḳ, taḳviye.

temvīc: Dalgalandırma.

temyīl: Meyillendirmek.

temzīḳ: Yırtmak.

tenāfüş: Yayılma.

tenaḥḥī: Eğilme, meyl.

tenaḥḥī; Uzaklaşmak.

tenaḫḫuᶜ: Tükürmek: tenaḫḫuᶜ-ı dem

tenaḥnuḥ: Boğazı temizlemek için hırıldatma.

tenaḳḳul: Çerezlenmek; bir devadan bir başka devaya geçiş yapmak.

tenāḳuṣ: Azalma.

tenānīn: Tinnīn denilen yılanlar. Bkz. tinnīn

tenās̠ür: Dökülmek, tesāḳuṭ; cilt hastalıkları dışında bir sebebe bağlı saç dökülmesi.

tenāvüm: Uyur şeklini göstermek.

tenaẓẓuf: Temizlenmek.

tenbīh: Ayıltmak; uyandırmak.

tenbūl: Betel biberi (Piper betle)

tencere: Bkz. ṭıncīr, ḳıdr

tendiye: Islatmak, yaşartmak.

teneddī: Nemli olmak, rutubetlenmek.

teneffuṭ: Kabarma; kabarma olmak, teverrüm.

teneffür: Nefret etmek; ürkmek.

teneşşuḳ: Bir nesne burna çekilmek.

tenfīr: Ürkütmek; nefret ettitrmek.

tenfīs̠: Kan vs. tükürttürmek.

tenfīṭ: Şişme, su toplanması hālinde şişme.

tenfīẕ: Sokmak, nüfuz ettirmek, īlāc.

tengār: Sodyum borat: "İki ṣınıftır, maᶜdenī ve maṣnūᶜdur, kuyumcular onu istiᶜmāl eder, ona liḥāmu'ẕ-ẕeheb dahi tesmiye olunur." (214a); tuz, kalye taşı ve būre-i Ermenī bir kapta inek veya camız sütüyle kaynatıldıktan sonra kalan kıvam güneşte kurutulur; bu bakiyeye tengār denir. Bu üretilen masnu terkipte tuz için idrar kullanılır: "'Tenkār' emlāḥ-ı būraḳıyye-i maṣnūᶜadandır, bevlden ittiḫāẕ olunur." (289b)

tenḥıye: Bir nesneyi uzaklaştırmak, tebᶜīd.

tenkār: Bkz. tengār

tenḳıye: Süzmek, arıtmak; temizlemek.

tenḳıye-i s̱āniye: Vücudun mide dışında olan unsurlarında yapılan temizlenme: "Ve tenḳıye-i s̱āniye ḳayʾla başta ve sāir bedende olan tenḳıyedir." (117b)

tenḳıye-i ūlā: Sadece midede olanları kusarak yapılan temizlenme: "Tenḳıye-i ūlānın ġāyeti ancak miᶜde olur ḥattā miᶜdeye ziyāde ḳarīb olan bağarsıkta ḳayʾla tenḳıye ḥāṣıl olsa o tenḳıyeye tenḳıye-i ūlā ıṭlāḳ olunmaz." (117b)

tenkīs: Baş aşağı indirmek: tenkīs-i reʾs

tennūb: Köknar (Picea abies) Bkz. ḳaḍm-ı Ḳureyş

tennūr: Fırın.

tennūr-ı beden: İç organların bulunduğu karın ve göğüs boşluğu.

tennūrī: Tandıra pişmiş olan.

tenşīf: Su vb. nesneyi içine çekmek, neşf.

tenşīṭ: Teşvik etmek.

tenvīm: Uyutmak.

tenvīr: Aydınlatma, iḍāʾet; açığa kavuşturmak, tavḍīḥ, tebyīn.

tenzīl: İndirmek.

ter: Bkz. ᶜaraḳ

terabbuṣ: Takip etmek, gözetmek.

terābüb: Düzeltmek, terbiye etmek.

terācuᶜ: Dönmek.

teraḍḍuḍ: Ufanmak.

teraḳḳub: Gözetmek, taraṣṣud.

teraḳḳuḳ: İncelmek.

teraḳruḳ: Parlamak yaldıramak.

teraᶜruᶜ: Çocuk kemale gelmek, baliğ olmak. Bkz. sinn-i teraᶜruᶜ

teraṭṭub: Islanma.

teravvuḍ: Egzersiz yapmak.

tercīḥ: Tercih etmek, seçmek; sallamak.

tere: Bkz. circīr

terebbuᶜ: Dört köşeli olmak.

terebbül: Şişme; hazımsızlıktan ileri gelen şişkinlik: "Terebbül ona derler ki ḳuvve-i hāḍımenin ḍaᶜfı ḥasebiyle eṭrāf ve sāir demi ḳalīl olan aᶜḍā müntefiḫ olur balġam-ı raḳīḳ müstevlī olmak ḥasebiyle." (53a)

tereccuḥ bi'l-erācīḥ: Salıncakta sallanma.

tereddüd: Gidip gelmek.

tere-dūġ: Yoğurtlu sebze: "Tere-dūġ, içine yoğurt karışmış baḳldır, Niᶜmetullāh lüġatinde bu maᶜnā muṣarraḥtır." (112b)

terefrüf: Ağır ağır yayılma, kaplama.

terehhül: Yüz, göz, el ve ayaklarda şişme: "Ammā terehhül bir intifāḫtır ki yüzde ve göz kapaklarında ḥādis̱ olur ve baᶜḍı kerre eṭrāfta yaᶜnī el ve ayakta dahi olur lākin levni reṣāṣiyyeye māil olur ve baᶜḍı kerre ṣufret-i yesīreye māil olur ḥārr-ı ġarīzīnin ḍaᶜfı ḥasebiyle." (53a); et gevşeyip yürürken hareket etmek.

terekküz: Saplanıp sabit olmak; sağlamlık, ṣalābet.

teremmüd: Kül olmak, külleşmek.

terencebīn: Kudret helvası, menn, hedysarum alhagi.

teressüb: Çökelti hāline gelmek.

terevvuḳ: Süzülmek, taṣaffī.

terfīᶜ: Yükseltmek, iṣᶜād, kaldırmak, işāle, teşyīl, taṣᶜīd.

terfīh: Dinlendirmek.

terġīb: Teşvik etmek.

teʾrīb: Bkz. tevrīb

terᶜīf: Burnu kanatmak.

terike: Buğday.

terḳīḳ: İnceltmek.

terḳuve, terḳuvet: Köprücük kemiği (clavicula)

termentīn: Bkz. ᶜilk-i enbāṭ

termīd: Külleştirmek.

terṣīᶜ: Süslemek.

tersīb: Bir nesneyi sıvı dibine çöktürmek.

terṣīṣ: Kalayı andıran şekilde yenik olmak.

terṭīb: Islatmak, bell; nemlendirmek.

tervīḍ: Hareket ettirmek.

tervīḥ: Rahatlatmak; rüzgārlanmak.

tervīk: Süzmek; suyu süzüşmüş: "Tervīḳ" rā-i mühmele ile suyu süzülmüş maᶜnāsınadır." (418a)

ter-zebān: Tatlı tatlı anlatmak.

terzīl: Aşağılamak, kötülemek, izrāʾ.

teṣāduḳ: Doğrulanmak.

teṣāġur: Küçülmek.

tesaẖẖun: Isınma, tedeffī

teṯaẖẖun: Kalınlaşmak, taġalluẓ.

tesāḥuc: Birbirine sürtünmek.

teṯaḳḳub: Delinmek.

tesāḳuṭ: Dökülmek; düşmek, tenāṯür.

tesarṭun: Sereṭāna dönüşmek, kansere dönmek.

tesāruᶜ: Koşmak, hızla ilerlemek.

tesaṭṭuḥ: Döşenmek, yayılmak.

teṣāᶜud: İlerlemek, artmak.

teṯāüb: Bkz. teṯāvüb.

teṯāʾüb: Esnemek.

teṯāvüb: Esnemek, teṯāüb.

tesbīṭ: Saçı düzleştirmek.

tescīr: Ateşle kızdırmak.

tesdīd: Tıkamak, tıkanıklığa yol açmak, taġriye. Bkz. südde

tesebbük: Birbiri içine geçmek, teşebbük.

teseffuṭ: Sepet şeklinde olmak. Bkz. reʾs-i müseffaṭ

teseffül: Aşağı inmek; çökelti olmak.

tesemmuᶜ: İşitmek.

teṯennī: Eğilme, bükülme.

teserrüb: Grup grup gelmek.

tesevvüd: Kararmak.

teṯevvür: Yoğun şiddetli hareket, heyecān

tesevvüs: Güve düşmek, güvelenmek.

teseyyüb: Salınmak, bırakılmak, irsāl.

tesfīl: Aşağı çekmek.

tesfīṭ: Sepet şekli vermek. Bkz. reʾs-i müseffaṭ

tesẖīf: İnceltmek.

teshīl: Kolaylaştırmak, teysīr

teshīm: Bölmek, taksim etmek.

tesẖīn: Isıtmak, idfā: "Ve tesẖīn şeyʾ-i bāridin bürūdetini süẖūnete istiḥāleye derler." (54a)

tesʿīd: Mübarek eylemek.

teskīn: Sakinleştirmek, dindirmek, harareti dindirmek, taṭfiʾe: teskīn-i ʿaṭaş, teskīn-i vecaʿ, teskīn-i ḥarāret.

teslīm: Peygambere ve sahabelere selam etmek.

teslīs: Düzlemek, temlīs.

tes̱līs̱: Üçleme, üçe ayırma.

tesmīm: Zehirlemek.

tesmīn: Semirtmek, şişmanlatmak.

tesmiye: Adlandırma, tevsīm.

tes̱niye: Eğmek, bükmek; iki defa yapmak, tekrār.

tesvīd: Siyahlaştırmak.

tes̱vīr: Kaynatmak.

tesvīṭ: Karıştırmak.

tesviye: Düzlemek, temlīs.

tesyīl: Akıtmak, icrā.

teşābüh: Benzeşmek.

teşāġul: Meşgul olmak.

teşaẖẖuṣ: Şahsiyete dönmek, kişilik sahibi olmak.

teşaḳḳuḳ: Yarılmak, pārelenmek.

teşaẓẓī: Bir nesneden parça kopmak.

teşaẓẓī: Parçalanmak, teferruḳ.

teşbīk: İç içe geçirmek, dolaştırmak.

teşebbüs̱: Yapışmak, luḥūc.

teşedduẖ: Sinirlerde uzunlamasına olan kopma.

teşeddüd: Sıkılaştırmak.

teşekkük: Şüpheye düşme.

teşemmüz: Büzüşme, buruşma, teḳabbuḍ.

teşennüc: Şiddetli kas kasılması, spazm, konvülsiyon; "Ve ṣarʿ ile teşennüc-i muṣṭalaḥın farḳı budur ki teḳalluṣ ve teşennüc evvelā dimāġa ʿārıḍ olur ise ona ṣarʿ derler ve eger evvelā ʿuḍv-ı āẖere ʿārıḍ olur ise ona teşennüc derler." (253a); büzüşme, teḳalluṣ; buruşukluk.

teşennüc-i vech: Yüz felci.

teşerrüb: İçmek, içine çekmek, emmek.

teşevvüʾ: Zarar verme.

teşeyyuẖ: İhtiyarlık, yaşlılık.

teşḥīm: Yağlamak.

teşhiye: Arzulamak.

teşʿīb: Şubelere ayırmak.

teşḳīr: Aşḳarlaştırmak, kızılsı ak etmek.

teşmīm: Koklatmak.

teşmīr: Yukarı kaldırmak, çekmek.

teşmīs: Güneşte kurutmak.

teşmīzec: Göz taşı, çeşme-zen, beşme.

teşnīʿ: Kınamak.

teşnīc: Germek, büzmek.

teşrīʿ: Uygun bulmak.

teşrīḥ: Anatomi.

teşrīn: Ekim ayı.

teşviye: Pişirmek.

teşyīl: Kaldırmak, işāle.

teşyīl-i ḥacer: Taş kaldırmak: "Teşyīl-i ḥacer, taşı kaldırmak ve yerinden izāle etmektir." (100a)

teʾtā: Dili sürekli t sesine çalan: "Teʾtāʾ, "yeʾyāʾ dahi tā'da ve yā'da terdīd edenlere ıṭlāḳ olunur." (291b)

teṭabbul: Davul gibi olmak.

tetābuᶜ: Peş peşe gelmek, tevātür.

teṭallub: Aramak, tefaḥḥuṣ.

teṭa'mun: Çukurlanmak.

teṭaᶜᶜum: Tadına bakılmak.

teṭāvül: Uzamak, yükselmek.

teterrüb: Zayıf düşmek.

tetmīm: Tamamlama, tekmīl.

tevā: Helāk, yok olma.

tevābil: Yemeği veya devayı lezzetlendirici ve terbiye edici katkı malzemeleri: "Tevābil ḳıdrı ve tencereyi ıṣlāḥ eden nesnelerdir." (105b), tatlandırmak, lezzet vermek için yiyeceğe katılan kişniş, nane, karanfil, biber gibi katkılar: Bkz. ebāzīr

tevaḍḍī: Abdest almak.

tevāfī: Yeterli olmak.

tevaḥḥuş: Yabanīlik, ürkme, nifār.

tevaḳḳī: Sakınmak, mücānebet, ictināb, iḥtirāz, ṣavn, taḥarrüz.

tevaḳḳud: Tutuşma, iştiᶜāl.

tevaḳḳuf: Durmak, bağlı olmak.

tevāḳuᶜ: Karşılıklı olmak; birleşmek.

tevānī: Gevşeklik etmek, tekāsül.

tevārīḫ: Tarihler.

tevaṣṣul: Erişmek, ulaşmak.

tevāṭuʾ: Uyuşma.

tevātür: Peş peşe olmak, tetābuᶜ; sürat.

tevātür-i ḳaḍīb: Penisin sertleşmesi: "Tevātür-i ḳaḍīb" ẕekerin ḳıyāmıdır. Ve eger tevātür şedīd olur ise ona ferīsīmūs derler." (424b)

tevātür-i nefes: Sık soluk alıp vermek.

tevcīh: Yönelmek; değerlendirme.

tevdīᶜ: Teskin etmek, sakinleştirmek.

tevḍīr: Bulaştırmak, kirletmek, telvīs̱.

teveccüh: Yönelme, iḳbāl.

tevekkā: Dayanmak.

tevellī: Ünsiyet etmek.

tevʾem: İkiz; ikizin her biri; altı ay içinde doğanlar: "Tevʾem" o iki veleddir ki onların vilādetleri arasında olan müddet altı aydan eḳall ola." (432b)

tevʾemān: Her iki ikiz.

tevessuᶜ: Genişleme, geniş olma, genşimek.

tevessuḫ: Kir bağlamak.

teves̱s̱üb: Uykudan sıçrayarak uyanma.

tevettür: Sinirler veya damarlar gerilmek, gerginlik; sertleşme. Bkz. tevātür.

tevettür-i dāim: Penisin sürekli sert olması.

tevezzuᶜ: Dağılmak, taḳsīm, teferruḳ.

tevlīd: Doğurmak; üretmek, meydana getirmek: tevlīd-i menī

tevrīb: Çapraz gitmek, verebiye gitmek, teʾrīb.

tevrīm: Şişirmek.

tevsīᶜ: Genişletmek, genşitmek, geniştirmek, tefsīḥ.

tevs̱īḳ. Güçlendirmek, temtīn, temkīn.

tevşīm: Gevşeme, kesel.

tevsīm: İsimlendirmek, işaretlemek, tesmiye.

tevtīd: Kazık çakmak.

tevtīr: Germek.

tevzīᶜ: Dağıtnak, taḳsīm.

teyaḳḳuẓ: Uyanma.

Teyāẕerīṭūs: Bkz. Tebāẕerīṭūs

teys: Teke, ergeç keçi.

teysīr: Kolaylaştırmak, teshīl.

teytāʾ: Cinsel birliktelik henüz sağlannmadan boşalan kişi.

teyyāh: Kibirli, mütekebbir.

tezaḥḥur: Sıkıntı; ıkıntı; doğum sırasında sıkıntılı alınan nefes, renne.

teẓāhür: Yardımlaşmak, dayanışmak, teᶜāvün.

tezaḳḳuḳ: Tulum gibi şişmek.

tezāyüd: Çoğalma, tekās̱ür.

tezaᶜzuᶜ: Bkz. zaᶜzaᶜa

tezciye: Gidermek.

tezebbüd: Köpürmek, köpüklenmek.

tezeccüc: Cam gibi incelmek.

teẕekkür: Bkz. şuᶜūr

tezelluḳ: Ayak kaymak, sürçmek.

tezennuẖ: Bozulmak.

teẕevvuḳ: Tatmak.

tezeyyüd: Artma, ziyadeleşme, taṣaᶜᶜud.

tezeyyüm: Et parça parça olmak.

teẕkire: Hastalığın geçmişine ait belirti: "Ḥāḍıra delālet eden delīle dāll ve māḍīye delālet eden delīle teẕkire ve müstaḳbele delālet eden delīle taḳdime-i maᶜrifet ve sābıḳu'l-ᶜilm tesmiye olunur ve inẕār dahi tesmiye olunur." (57a)

tezkiye: Hayvan boğazlamak, kesmek, ẕebḥ.

teẕvīb: Eritmek.

tezvīc: Evlendirmek.

tezviye: Bükmek.

tezyīf: Geçersiz görmek.

ṭıbāᶜ: Tabiatlar.

ṭıbāḳ: Katmanlar, tabakalar.

ṭıfl: Çocuk. "Mevlūda evvel-i vilādetinde ṭıfl derler; yürümeğe bedʾ edip gāh düşüp gāh kalmak ile ḥareket eylediği sinne sinn-i teraᶜruᶜ derler ve bilā-suḳūṭ yürüdüğü sinne on dört yaşına girince ḳadar sinn-i ṣıbā derler." (99a) Bkz. eṭfāl

ṭıfşīl: Et, pazı, mercimek ve sirkeden yapılan yemek: "Ve *Ḳāmūs*'ta meẕkūrdur ki "ṭafeyşel" semeydaᶜ vezni üzere bir

nevᶜ meraḳtır lākin ṭıbb kitāblarında yā şīnden evvel yazılır ve muḳaşşer mercimek aşı ki sirke ile mürebbā olur diye yazarlar ve tefsīr ederler." (232a)

ṭıḥāl: Dalak. Bkz. aṭḥile; dalak rahatsızlığı. Bkz ṭuḥāl

ṭıḥāl: Dalakta verem (şiş) rahatsızlığı.

ṭılā: Bez ile vücuda koyu kıvamda olmayan ilaç sürmek: "Ve ḍımād ve ṭılā maᶜnāları biri birine müteḳārib olur ve farḳı budur ki ḍımād koyu olup mütemāsik olur, akıcı ve seyyāl olmaz ve ṭılā seyyāl ve akıcı olur ve çok kerre ṭılā ḫırḳa ile istiᶜmāl olunur yaᶜnī ṭılā seyyāl olmakla ᶜuḍvdan seyelān eylemesin için ḫırḳa ile rabṭ olunur ve bağlanır." (118b)

ṭılā: Yarısı kalıncaya kadar kaynatılmış üzüm suyu, ḫamr-ı maṭbūḫ, munaṣṣaf: "Ṭılā munaṣṣaf dedikleri bādedir ki bāẕaḳ derler." (293b); "Ve ṭılā o şarābdır ki ṭabḫ olunup iki s̱ülüs̱ten eḳalli gide." (144a)

ṭılāve: Ağız suyu.

ṭılāve: Güzellik: "Ṭılāve, bir nesneye revnaḳ veren māiyyet." (296b)

ṭılısmāt: Tılsımlar.

ṭılḳ: bkz. ṭalḳ

ṭılyāt: Tılalar.

ṭıncīr: Tencere. Bkz. ḳıdr, tencere.

tırāş: Traş etmek, ḥalḳ.

ṭırrīḫ: Tuzlanıp salamura edilen bir cins balık: "Ṭırrīḫ bir nevᶜ balıktır ki ṣaġīr ve ḳaṣīr olur ve bir sere ṭūlü olur, Ercis ḳurbünde buḥayre-i Aḫlāṭ'tan ṣayd olunup tuzlanır ve kurutulur ve eṭrāf-ı bilāda naḳl olunur ve ᶜatīḳi ecved olur." (95b)

ṭıvāl: Uzun olanlar. Bkz. ṭavīl

ṭıvāl-i ᶜiẓām: Tenya, dūd-ı ṭıvāl.

ṭıvālü'l-aᶜnāḳ: Uzun boyunlu.

ṭīb: Gül, amber, sandal, ūd, kāfūr, gāliye gibi güzel koku. Bkz. ṭuyūb

tibn: Saman, saman çöpü.

tibnī: Saman sarısı rengi.

tibyān: Açıklama.

tīh: Kibir.

tilāl: Toprak ya da kumdan tepeler.

tilāvet: Okumak.

tilke: Bu.

tilki: Bkz. s̱aᶜleb

tilv: Tabi, uygun.

timsāḥ: Timsah.

tīn: Bir tür irinli yara: "Ve keẕālik bir nevᶜ ḫurāc dahi vardır ki ona tīn tesmiye olunur, o ḫurāc ḳurḥī ve müstedīr ve aḥmerdir ve eks̱er-i emrde o ḫurācın ṣāḥibi ḥummādan ᶜārī ve ḫālī olmaz ve onun reᵓste ḥudūs̱u eks̱er ve aᶜḍā-ı sāirede eḳall olur." (496b)

tīn: İncir (Ficus carica)

ṭīn: Kil. Bkz. aṭyān

ṭīn-i aḥmer: Aşı: "Ṭīn-i aḥmer, maġre dedikleri aşıdır." (318a) Bkz. maġre

ṭīn-i Aḳrīṭus: Girit kili, ṭīn-i Ḳarīṭī.

ṭīn-i Ālānī: Alan bölgesinden, Kafkaslarda bulunan bir kil: "*Ḳānūn*'un Ālānī dediği ṭīnin māhiyyeti istiᶜmāl eylediğimiz nüsḫalarda meẕkūr değildir lākin *Ḳāmūs*'ta der ki أَلِينُ [Elīn] أَمِيرٌ) [emīr] vezni üzere) Merv diyārında bir ḳarye ismidir. Ġālib-i iḥtimāl budur ki o ṭīnin maᶜdini o ḳaryede ola; nisbetinde yāı elife ḳalb ile ṭīn-i Ālānī ıṭlāḳ oluna. Ve lüġat-ı Fārsīde "elāne" gölge maᶜnāsına olur." (181a) Bkz. ṭīn-i Ermenī

ṭīn-i beled-i maṣṭakī: Sakız adası (Hios - Ḥabūs) kili, ṭīn-i Ḥabūsī, ṭīn-i maṣṭakī:"Maṣṭakī Ḥabūs - حبوس dedikleri cezīrede nābit bir nevᶜ ağacın ṣamġıdır ve bu ṭīn o cezīrenin ṭīnidir, onun için ona ṭīn-i Ḥabūsī dahi derler. Ve baᶜḍılar beledi ḥaẕf edip ṭīn-i maṣṭakī derler. Bu ṭīnin ṭabīᶜatı ḥārredir, sāir aṭyānın ṭabīᶜatlarına muḫāliftir. Ve bunun efᶜāli tamāmen İbn Kütbī müfredātında meẕkūrdur." (181b)

tīn-i berrī: Bkz. cümmeyz

ṭīn-i buḥayre: Göl balçığı.

ṭīn-i Ermenī: Ermeni kili (Bolus Armania, bolus rubra): "İbn Kütbī der ki bu ṭīn Ermen ve Ermeniyye nāḥiyesinin cānib-i baḥrīsinden meclūb olur, ḥumret ve ṣufret ve sevāda meyli olur, rāyiḥası ṭayyibe ve cirmi s̱aḳīl ve lisāna lüṣūḳu olur." (181a); "Bir nevᶜ ṭīn-i aḥmerdir ki ġubrete māildir ve maᶜrūf ve meşhūr bir ṭīndir ki onu boyacılar altın boyasında istiᶜmāl ederler ve ṭīn-i Ālānī fiᶜlde bu ṭīn-i Ermenīye ḳarīb olur." (181a)

ṭīn-i Ḥabūsī: Bkz. ṭīn-i beled-i maṣṭakī

ṭīn-i ḥameʾī: Kokuşmuş siyah kil.

ṭīn-i ḥurr: İçinde taş, çakıl vesair bulunmayan halis topraktan olan kil: "İbn Kütbī der ki ṭīn-i ḥurr o çamurdur ki ḫāliṣ topraktan ola, reml ve ḥaṣā ve sāir nesneler ona karışmaya. Ve baᶜḍılar dahi ḳaymūliyāya ṭīn-i ḥurr ıṭlāḳ ederler ve bu ıṭlāḳ ıṣṭılāḥ-ı ḍaᶜīftir. Ve baᶜḍı kerre dahi zencār gibi bir ṭīn Seyyirān arḍından gelir, o gelen ṭīne dahi ıṭlāḳ ederler. İntehā. Bu maḳāmda eşher-i maᶜānī olan maᶜnā-yı evvel murād olunur ve "ḥurr" ḥānın ḍammı iledir." (96a); "Ṭīn-i muṭlaḳ o eczā-i arḍiyyedir ki biri birleriyle mülteʾime ve mülteṣıḳa ola. Eger o ṭīn reml ve ḥaṣāt ve o mis̱lli muḫāliṭlerden ḫālī olur ise ona ṭīn-i ḥurr derler." (181a)

ṭīn-i Iṣfahānī: Bkz. ṭīn-i meʾkūl

ṭīn-i kāhinī: Bkz. ṭīn-i maḫtūm

ṭīn-i Ḳarīṭī: Bkz. ṭīn-i Aḳrīṭus

ṭīn-i ḳaymūliyā: Kimolos kili (Terra Cimolia), ẕīrī: "Ḥalīmī der ki ḳaymūliyā iki türlü toprağın ismidir: Bir türlüsü ak olur ve āḫer türlüsü kızıllığa māil olur, Endelüs memleketinden veyā Ermen vilāyetinden gelir, onda çok olur, eṭıbbā katında maᶜrūftur.

Ḥuneyn dedi ki ṭīn-i ḳaymūliyā o ṭīndir ki ẕīrī demekle maʿrūftur." (181b)

ṭīn-i kerm: Üzüm çubukları çıktığında sıvanan asma dallarının kil sıvası: İbn Kütbī der ki bu ṭīn Sūriyā nām maḥallden gelir, onunla evvel-i ẓuhūrunda kermin aġṣānını suvarlar ve telṭīḫ ederler, o ṭīn ile mülaṭṭaḫ olunan aġṣān müfsid ḥayvānların ve sāir müfsidātın ifsādından maṣūn olurlar ve onun için o ṭīne ṭīn-i kerm tesmiye olundu." (181b)

ṭīnī ḳurḥa: Bir yara türü. Bkz. tīn

ṭīn-i maḫtūm: Limni adasından çıkarılan ve tedavi için teke kanıyla yoğrulan kil, maḫtūmu'l-melik, ṭīn-i kāhinī, maġre-i kāhine (Terra sigillata, Terra Limnia)

ṭīn-i maṣṭakī: Bkz. ṭīn-i beled-i maṣṭakī

ṭīn-i meʾkūl: Kadınların yediği bir tür kil, ṭīn-i Neysābūrī, ṭīn-i Iṣfahānī: "İbn Kütbī der ki Sīrān dedikleri mevḍiʿden bir nevʿ ṭīn meclūb olur, ziyāde yeşil olur ve zencāra müşābih olur ve ṭaʿmı ṭayyib olur ve o ṭīn ekl olunur ve çok ḍararı olmaz. İntehā. Lākin ṭīn-i meʾkūl diye müteʿāref olan ṭīn-i Neysābūrīdir ki ona ṭīn-i Iṣfahānī dahi derler." (181b)

ṭīn-i muṭlaḳ: Genel anlamda toprak: "Ṭīn-i muṭlaḳ o eczā-i arḍiyyedir ki biri birleriyle mülteʾime ve mülteṣıḳa ola. Eger o ṭīn reml ve ḥaṣāt ve o misḻli muḫāliṭlerden ḫālī olur ise ona ṭīn-i ḥurr derler." (181a)

ṭīn-i necāḥī: Bir kil.

ṭīn-i Neysābūrī: Bkz. ṭīn-i meʾkūl

ṭīn-i sāmāʿī: Bir tür kil: "Dīsḳūrīdūs der ki bu ṭīn taş gibi olur, onu boyacılar bir nesneyi melāsetli ve müstevī kılmak için ve cilā vermek için istiʿmāl ederler." (182a)

ṭīn-i Şāmūs: Samos kili, kevkeb (Terra Samios): "Ve zuʿm olunur ki ṭīn-i Şāmūs lisān-ı Yūnān üzere kevkebü'l-arḍ dedikleri devādır. Ẓāḥir budur ki ṭalḳ dediklerinden başka bir devādır." (314a); "*Ḳāmūs* 'ta der ki "Şāmis" Yūnān'da bir cezīredir, o diyārda olan üç yüz cezīrenin fevḳindedir. İbn Kütbī müfredātında ve Ḥalīmī, Fārsī lisānı üzere teʾlīf eylediği lüġatte der ki ṭīn-i Şāmūs iki ṣınıf üzere olur: Birisi keṡīf ve ẕū-ṣafāyiḥ olur, misenneye yaʿnī bileği taşına benzer, ḳalīlen berīḳı ve lemeʿānı olur ve ona kevkebü'l-arḍ ve kevkeb-i Şāmūs tesmiye olunur, nitekim ṭalḳın dahi lemeʿānı olmak ḥasebiyle kevkebü'l-arḍ tesmiye olunur. Ve ṣınf-ı āḫerinin levni ebyaḍ olup beyāḍlığı nihāyete ve ġāyete bāliġ olur ve ḫafīf olur, dıbḳ gibi lisāna lüṣūḳu olur Ve su ile inmāʿ yaʿnī ezmek ve raḳīḳ seyyāl etmek murād olunsa terḳīḳı sehl ve serīʿ olur ve mecessesi leyyin ve tefettütü serīʿ olur." (181a)

ṭīnī, ṭīniyye: Killi.

tinnīn: Zehirli bir yılan: "Ve ḥayyāt-ı rediyyelerden bir nevᶜ ḥayye dahi vardır ki ona tinnīn derler, o nevᶜin vücūdu eks̱eriyyā bilād-ı Ḥabeşe'de olur ve bilādı Hind ve bilād-ı Nūbe'de dahi olur, tenānīn-i Hindiyye ve tenānīn-i Nūbiyye'den aṭvel olur. Hindiyyenin ṭūlü otuz ẕirāᶜa bāliġ olur ve Nūbiyye beş ẕirāᶜ olur ve yüzleri ᶜarīḍ ve enli olur ve levnleri sevāda ve ṣufret-i yesīreye māil olur ve fekk-i süflānīsinde yaᶜnī alt çenesinde ẕeḳan mis̱ālinde bir şeyᵓ olur ve ağızları ziyāde ile geniş olur; o tenānīn için kaşlar olup gözlerini örter." (48b)

tinnīn-i baḥrī: Zehirli deniz yılanı.

ṭīnü'l- maġre: Bkz. maġre

ṭīnü'l-araḍīne'l-mezrūᶜa: Ekim yapılan arazi toprağı.

ṭirīḳālī: Satyrium trifolium. Bkz. saṭūriyūn

tīrkeş: Ok kuburu.

tiryāḳ: Panzehir, bād-zehr, fād-zehr: "Tiryāḳ ve bād-zehr bu iki devānın şānları budur ki o devālar rūḥun ṣıḥḥatini muḥāfaẓa edip semmin ḍararını rūḥun nefsinden defᶜ eder. Ve bu iki ismlerin maᶜnāları vāḥid olup o ismler müterādifān olur lākin tiryāḳın ṣınāᶜī olan mürekkebātta istiᶜmāli eks̱er ve evlā olur ve bād-zehrin müfredātta ve ṭabīᶜī olanlarda istiᶜmāli evlā olur. Ve müşābih olur ki vech-i āẖer ile tiryāḳ ile bād-zehr farḳ oluna, o vech budur ki ervāḥı semmden muḥāfaẓa eden ḳuvvet ṭabīᶜī olup nebātātta olur ise o nebāta tiryāḳ ismini ıṭlāḳ evlā olur ve eger maᶜdende o ḳuvvet ṭabīᶜī mevcūd olur ise o maᶜden bād-zehr ismine müsteḥaḳḳ olur. Ve yine müşābih olur ki tiryāḳ ve bād-zehr aralarında farḳ-ı kes̱īr olmayıp müsāvıḳlar ola." (138b)

tiryāḳ-ı ᶜazre: Terkibinde ḥamāmā, mürr, sünbül-i Hindī , lükk, māmīs̱ā, ḳaranfül, rāvend-i ṣīnī, ve ḳaymūliyā, ḳusṭ-ı mürr, cenṭiyānā-i Rūmī ve idẖir bulunan tiryak.

tiryāḳ-ı erbaᶜa, tiryāḳu'l-erbaᶜa: Terkibinde **c**enṭiyāna'r-Rūmī, ḥabbu'l-ġār, zerāvend-i ṭavīl, mürr bulunan macun.

tiryāk-ı fārūk: Zehirli ve kuduz hayvan ısırmaları, her türlü zehir, ateşli hastalıklar, sara, felç ve benzeri hastalıkta kullanılan ve bir çok formülü olan bir tiryaktır.

tiryāḳ-ı ferāvī: Bkz. leben-i yetūᶜ

tiryāḳiyyet: Panzehir özelliği.

toẖme: Hazımsızlık, dispepsi.

topalak: Bkz. suᶜd

topuk: Bkz. kaᶜb

tort: Bkz. dürdiyy

toy kuşu: Bkz. ḥubārā

tūbāl: Metal talaşı; bakır tozu, talaşı, tūpāl, bakır bürādesi, tūbāl-i nuḥās: "Tūbāl'den murād nuḥās sebk olunmak için çekiç ile

ḍarb olundukta ḳışre misālinde üzerinden dağılan ḫabesi olur." (171a); "Tūbāl" ecsād-ı münṭarikadan yaᶜnī miṭraḳa ve çekiç ile döğülen demir ve bakır gibi nesnelerden tesāḳuṭ eden eczālardır. Ve tūbāl ıṭlāḳı üzere zikr olunsa ondan tūbāl-i nuḥās murād olunur, zīrā nuḥāsın tūbāli sāirlerinden ziyāde nāfiᶜ olur." (178a)

tūbālāt: Bakır, gümüş tozları.

tūbāl-i nuḥās, tūbālü'n-nuḥās: Bakır çekiçlenirken etrafa sıçrayan talaşı, bakır bürādesi. Bkz. tūbāl

ṭūbiyūn: Bir zehir.

ṭubūl: Davullar.

tūderī: Bahçe şebboyu, tūzerī, tūderīc (Matthiola incarna): tūderīc-i aḥmer, tūderīc-i ebyaḍ

tūderīc: Bkz. tūderī

tūderīcān: Beyaz şebboy (tūderīc-i ebyaḍ) ve kırmızı şebboy (tūderīc-i aḥmer)

tuᵓede: Yavaşlık, teᵓennī.

ṭufā: Köpük.

tuffāḥ: Elma (Pyrus makus)

tuffāḥa: Bkz. vābilet

tuffāḥ-ı berrī: Bkz. heyfelīmūn

tuffāḥ-ı Fetḥī: Halep elması: "Fetḥüddīn nāmında bir melik o nevᶜ tuffāḥın aşını Ḥaleb'e naḳl edip Ḥaleb'de çoğalmakla onun ismine nisbet ile tuffāḥ-ı Fetḥī diye meşhūr oldu." (94b)

tuffāḥ-ı selāse: Tatlı, ekşi ve mayhoş elmalar.

tuffāḥī: Gözün iris tabakasında üzüm tanesinden büyük yırtılma. Bkz. ᶜinebiyye

tuffāḥiyyü'r-rāyiḥa: Elma kokulu.

ṭufūᵓ: Bkz. ṭufüvv

ṭufūliyyet: Çocukluk dönemi, çocukluk. Bkz. sinn-i ṭufūliyyet

ṭufüvv: Bir nesne batmayıp suyun yüzüne çıkmak; nesne yukarı çıkmak, ṭufūᵓ.

ṭuḥlub: Yosun, kurbağa yosunu, ḫurᵓu'ḍ-ḍafādıᶜ, caġz-vāre: "Ṭuḥlub, kurbağa yosununa derler, lüġat-ı Fārsīde caġz-vāre derler, suyun yüzünde ve kenārında taş üzerinde tekevvün eder ve yeşil olur." (169b); "İbn Kütbī der ki ṭuḥlub iki ḳısmdır: Evvelki ḳısmı ḫuyūṭīdir, ḫayṭlar gibi olup telebbüd eder yaᶜnī keçe gibi biri birine yapışır ve bu nevᶜ akar su kenārında olur, mā-ı rākidde olmaz. Ve āḫer ḳısmı biri birinden ayrı olur ve ona ḫurᵓ'u'ḍ-ḍafādıᶜ derler ve bu ikinci ḳısm miyāh-ı ḳāime ve cereyān etmeyen göllerde olur." (180b)

ṭuḥlubī, ṭuḥlubiyye: Yosuna ait; yosunlu.

ṭuḥlubu'ṣ-ṣaḫr: Bkz. ḥazāzu'ṣ-ṣaḫr

tuḫmāt: Hazımsızlıklar, dispepsiler.

ṭuhr: Kadın reglde olmamak. Bkz. eyyām-ı ṭuhr

tuḫūm: Sınır.

ṭūl: Uzama; uzunluk.

ṭūlānī: Uzunluk.

ṭūlen: Uzunlamasına.

ṭulḳu'l-vech: Güler yüzlü.

ṭullā: Kanlı deri.

ṭulūᶜ: Çıkmak, maṭlaᶜ, ḫurūc; doğmak, belirmek.

ṭulūl: Çisintiler; çiğler. Bkz. ṭall, menn

ṭulyān: Diş üzerindeki kir: "Ṭulyān o kīr ve pāstır ki diş üzere müctemiᶜ olur." (294a)

ṭuᶜme: Yiyinti, yiyecek.

ṭumeʾnīnet: Rahatlık, huzur.

tūpāl: **Bkz. tūbāl**

tūpāl-i ḥadīd: Demir çekiçlenirken etrafa sıçrayan talaşı.

turaç: Bkz. dürrāc

ṭūrīfīniyūn: Bkz. zuᶜrūr

turp: Bkz. fücl

ṭurs̱ūs̱: Cynomorium, ṭarās̱īs̱: "Ṭurs̱ūs̱ havuç gibi bir şeyʾdir ki taḥt-ı arḍda nābittir ve onun sakızı uşşaḳtır." (145a); uşturġāz (Leucacanthe). Bkz. uşşaḳ

ṭuruḳ: Yollar; yöntemler.

tūs̱, tūs̱e: Timus bezi, thymus: "Bu ᶜilletin tūt-ı Şāmīye müşābeheti olduğundan tūs̱e tesmiye olundu." (275b)

tūs̱: Tut, fırṣād: "Tūt-tūs̱" iki ve üç noḳṭa ile ikisi dahi lüġattir ve maᶜrūf meyvedir. Bu ᶜilletin tūt-ı Şāmīye müşābeheti olduğundan tūs̱e tesmiye olundu." (275b)

ṭūs̱iyye: Tut gibi gevşek ve kanlı olan basur.

tūt: Tut, dut (Morus)

tūtiyā: Bakır sülfat.

tutmaç: Yuvarlak kesilmiş hamur yemeği. Bkz. rīşte, ıṭriye

ṭuᶜūm: Tatlar. Bkz. ṭaᶜm

ṭuᶜūm-ı basīṭe: Terkibe girmemiş dokuz basit tat: ḥalāvet (ḥulv), merāret (mürr), ḥarāfet (ḥirrīf), mülūḥat (māliḥ), ḥumūḍat (ḥāmiḍ), ᶜufūṣat (ᶜafıṣ), ḳabḍ (ḳābıḍ), düsūmet (desim), tefeh (tefih).

ṭuᶜūm-ı mürekkebe: Birden çok basit tadın (ṭuᶜūm-ı basīṭe) bir araya gelerek oluşturdukları birleşik tatlar: beşāᶜat, zuᶜūmet gibi.

ṭuyūb: Güzel kokulu olanlar. Bkz. ṭīb

ṭuyūr: Kuşlar.

ṭuyūr-ı mā, ṭuyūr-ı māī: Ördek, kaz gibi su kuşları.

tūẕerī: Bkz. tūderī

tüfl: Tükürük.

tündüve: Meme çıkan yer, s̱ündüve: "Tündüve tesmiye olunan memelerin bittiği ve maġrizi olan mevḍiᶜe" (315a)

türāb: Toprak.

türāb-ı faḫḫār: Topraktan yapılmış (saksı) testinin toprağı.

türb, türbe: Toprak.

türbe: Bkz. cūr-ı cendüm

türbetü'l-ᶜasel: Bkz. cūr-ı cendüm

türbiyyet: Kızıl buğday rengi, toprak rengi.

türbüd: Termiye (Lupinus termis)

türbüd-i aṣfer: Ceblāhenk (Reseda alba) otunun kökü kabuğu.

türmüs, türmüse: Tirmis, termiye, acı bakla, bāḳılā-i Mıṣrī (Lupimus alpus)

türs: Kalkan.

türsī: Bkz. ālūsen, deraḳī

türşī: Turşu; salamura.

tütün: Duman. Bkz. duḫān

tüyūs: Tekeler. Bkz. teys

ᶜubub: Büyük köpük, kabarcık, ḥabāb: "ᶜUbub'un tefsīri mürūr eyledi ki zebed-i kebīr maᶜnāsına olur." (90b) Bkz. nüfāḫāt, beᶜābıḳ

ūbūlūs: Bkz. üs̱ūlū

ᶜucce: Kaygana yemeği, ḳayḳana.

ᶜucrūf: Uzun ayaklı karınca, mūrasḳayūn.

ucuzluk: Bolluk, ḫıṣb, reḫā.

ᶜūd: Öd ağacı, aġālūcūn (Aquilaria agollochum); bitkilerin odun kısmı: "ᶜŪd" iki ḳısmdır, biri muṭarrā ve biri ḫāmdır; onun için bu terkībde ᶜūd iki kerre ẕikr olundu. Evvelden murād ḫām ve ikinciden murād muṭarrādır. ᶜŪdun taṭriyesi *Kāmil*-i ᶜAlāī'de meẕkūrdur." (288b); ağaç, ḫaşeb.

ᶜudde: Yardımcı, muᶜīn; hazır; ihtiyaç duyulan nesne, zād.

ᶜuded: Hazırlıklar, mühimmat, üheb.

ᶜūd-ı belesān, ᶜūdu'l-belesān: Pelesenk (Commiphora opalobalsamum) odunu. Bkz. ᶜīdānu'l-belesān

ᶜūd-ı ḫām: İşlenmemiş, terbiye edilmemiş öd ağacı (Axuilaria agallocha): ""ᶜŪd-ı ḫām"dan murād mürebbā ve muṭarrā olmayan ᶜūddur." (325b)

ᶜūd-ı ṭūniyā: Ayı gülü (Paeoneia officinalis) ağacı?

ᶜuḍūḍ: Isırıklar.

ᶜūdu'l-berḳ: Bkz. Bkz. dār-ı şīşeᶜān

ᶜūdu'l-buḫūr: Bkz. aġālūcūn

ᶜūdu'ṣ-ṣalīb: Bkz. fāvāniyā

ᶜuḍv: Organ.

ᶜuḍv-ı ālī: Bkz. aᶜḍā-i mürekkebe

ᶜuḍv-ı ᶜaṣabānī: Vücutta siniri olan uzuvlar.

ᶜuḍv-ı ᶜırḳī: Vücutta damarlı uzuvlar.

ᶜuḍv-ı müteşābih: Kemik, kıkırdak (ġuḍrūf), sinir (ᶜaṣab), evtār, damarlar, zarlar ve et gibi müfred uzuvlar. Bkz. aᶜḍā-i müfrede

ūfāḳasṭīdās: bkz. heyūḳāḳısṭīdās.

ūfārīḳūn: Kantaron, heyūfārīḳūn, fārīḳūn, ḫāmderūs, dādī-i Rūmī (Hypericum perforatum)

ūferbiyūn: Bkz. ferfiyūn

ufḳ: Ufuk, ufuk dairesi, dāire-i ufḳ: "Ufḳ bir dāire-i ᶜaẓīmedir ki felekin merʾī olan maḥalli ile merʾī olmayan maḥalleri arasını fāṣıldır." (41b); "Ve dāire-i ufḳ muᶜaddil-i nehārı iki noḳṭada teḳāṭuᶜ eder, o noḳṭanın birine noḳṭa-i maşrıḳ ve birine noḳṭa-i maġrib derler ve beynehümāda vāṣıl olan ḫaṭṭa ḫaṭṭ-ı maşrıḳ u maġrib derler, ḫaṭṭ-ı iᶜtidāl dahi derler." (41b)

ʿ**ufūnet:** Bozulma, kokuşma: "Maʿlūm ola ki cism-i raṭba taʿalluḳ eden ḥarāret müteʿalliḳi olan cismi ṭabīʿatından iḫrāc eylemeyip taġyīr eylemese o ḥarāretin cismde iḥdāṡ eylediği eṡere süḫūnet-i sāẕec derler ve eger ṭabīʿatından iḫrāc edip ṭabīʿatın maṭlūbu olan bir emre iḥāle eder ise ona inḍāc derler ve o iḥāle olmayıp lākin laṭīfi keṡīften temyīz edip laṭīfi taṣʿīd ve keṡīfi tersīb eder ise ona iḥrāḳ derler ve eger inḍāc ve iḥrāḳın ġayri vech ile cism-i raṭbı ṭabīʿatından iḫrāc eder ise ona ʿufūnet derler." (459a)

ʿ**ufūṣat:** Tatta kekremsilik.

ūġanīṭis: Bkz. ḥarbe

uḫar: Diğerler.

uḫayles: Civanperçemi (Achillea)

uḫdūd: Erimiş cevherin döküldüğü yarık kalıp; ark. Bkz. eḫādīd

uḫrā: Diğer.

ʿ**uhūd:** Ahitler, vaatler.

ʿ**uhūn ve vühūn:** El ve ayaklar, cevāriḥ.

ūhūṭāris elenbe: Bir balık.

ʿ**uḳāb:** Kartal.

ʿ**uḳad:** Düğümler, boğumlar. Bkz. ʿuḳde

ʿ**uḳbā:** Sonra, nihayet, āḫir-i emr.

ʿ**uḳde:** Düğüm; boğum. Bkz. ʿuḳad

uḳḥuvān: Sığır gözü, ḳūrnīyūn, emāriyūn, erḳasimūn (Chrysanthemum parthenium)

uḳḥuvān-ı aṣfer: Bkz. behār

uḳḥuvān-ı ebyaḍ: Bkz. emārāḳun

ūḳıyye: Okka. Bkz. vuḳıyye

ʿ**uḳm:** Kısırlık.

ʿ**uḳūd:** Bezeden kaynaklanan düğme şeklinde şişlik.

ʿ**uḳūl-i selīme:** Mantıklı, akıllı kimseler.

ʿ**uḳūr:** Yırtıcı hayvanların ısırmasından kaynaklanan yaralar.

ʿ**ukūs:** Akisler, yansımalar.

ūlā: Birinci.

ʿ**ulbe:** Süt sağılan çanak, külek, miḥleb.

uli'l-elbāb: Akıl sahipleri.

ʿ**ulḳūm:** Göz tansiyonu, glokom, glaucoma: "Ve kaçan celīdiyyeye yübūset ġālibe ve ʿārıḍa olsa celīdiyye ẕātına müncezibe olup müctemiʿa ve müstaḥṣıfe olur ve merʾiyyātın eşbāḥını ḳabūl eylemeyip başara buṭlān ʿārıḍ olur. Ve bu vech ile olan ʿillete ve āfete ʿulḳūm tesmiye olunur ve ona devā olmaz. Ve bu vech ile olan āfetten ʿayn müteḫaşşife veyāḫūd şehlā olur." (281a)

ʿ**ulleyḳ:** Böğürtlen (Rubus fruticosus): "Ulleyḳ" şeceri gül ağacına ve mīvesi tūṡe yaʿnī tūṡ-ı aḥmere müşābih olur ki baʿḍı diyārda böğürtlen derler." (303a)

ʿ**ulleyḳu'l-kelb:** Yabani gül (Rosa canina)

ūlūfūyen: Bkz. ḫāmālūn

ʿ**ulūḳ:** Cinsel temas; spermin yumurtayı döllemesi.

ʿ**ulūk:** Sakız gibi çiğnenebilen zamklar. Bkz. ʿilk

ᶜulūke: Yapışkanlık.

ᶜulüvv: Yükseklik, yükselme, irtifāᶜ.

ᶜulv: Yukarı, üst.

ᶜulvī, ᶜulviyye: Yukarıda olan.

ᶜulyā: Yukarı; emᶜā-ı sitteden on iki parmak bağırsağı, ince bağırsağın orta kısmı, ince bağırsaklar.

uᵓmālī: Bkz. ūmālī

ūmālī, uᵓmālī: Davud peygamber balı, Bulgar yağı, ūmālī, ᶜasel-i Dāvūd, dühnü'l-ᶜasel, dühn-i uᵓmālī: "Uᵓmālī bir nevᶜ dühndür ki cidden ḥādd olur ve ᶜasel gibi koyu belki ᶜaselden ziyāde koyu olur ve o dühn bir şecerenin sāḳından müteḥallib olur ki o şecere tedmürī ve ḥulv olur yaᶜnī ṣaġīr ve ṭaᶜmı ḥulv olur." (146a); eski şarap ve halis baldan yapılan şerbet, ūnūmālī: "Ūmālī, şarṭb-ı ᶜatīḳ ile ᶜasel-i muṣaffādan ittiḫāẕ olunan şerbettir." (169b) Bkz. edrūmālī

ᶜumde: İtimat olunacak husus, yöntem.

ᶜumḳ: Derin, iç kısım, dip, ġavr.

ᶜummāl: Ameleler, iş yapanlar.

ummu ḥubeyn: Bkz. ḥırbā

ᶜumūr: Diş etleri.

umūr: İşler. Bkz. emr

umūr-ı ṭabīᶜiyye: Mutlak olanlar: Erkān-ı erbaᶜa, emzice, aḫlāṭ, aᶜḍā, ḳuvā, efᶜāl ve ervāḥtan ibarettir.

umūr-ı yāsefīs: Amaurosis. Bkz. intişār-ı ᶜayn

ᶜunf: Zor, güç; sıkıntı.

unᶜīlī: Şalgam, lift, şelcem-i bostānī, ᶜazīz-i ᶜanᶜatelī, gongulis (Brassica napus)

ᶜunḳūd: Salkım, üzüm salkımı. Bkz. ᶜanāḳīd

ᶜunḳūdī: Üzüm salkımı şekli.

unḳus: Bir ūḳıyye, 1,28 kg civarında ağırlık ölçüsü. (Ūḳıyye 1.28 kg karşılığı kabul edilirse)

ᶜunnāb: Hünnap (Ziziphus vulgaris) meyvesi.

ᶜunṣul: Ada soğanı. Bkz. isḳīl

ᶜunuḳ: Boyun.

ᶜunuḳ-ı raḥim: Uterusun vaginaya açılan daralmış alt bölümü, rahim boynu, cervix uteri.

ūnūmālī: Bkz. ūmālī

ur: Bkz. silᶜa.

ᶜurcūn: Salkım, şimrāḫ.

urcuvān: Erguvan, erġavān.

urcuvānī: Erguvan rengi: "Levn-i urcuvānī o levndir ki o levnde ṣufret ile ḫuḍret terkīb olunup ona sevād ᶜārıḍ olur."

ᶜurḳūb: Achillis tendonu.

ᶜurḳūb: Çakmuz, devetabanı (Geranium tuberosum)

ᶜurūḍ: Arız olmak, meydana gelmek.

ᶜurūḍ: Enlemler.

ᶜurūḳ: Damarlar; kökler.

ᶜurūḳ-ı ᶜarūs: Bkz. maġre

ᶜurūḳ-ı ḍāribe: Atar damarlar, ᶜurūḳ-ı ḍavārib, şiryān.

ᶜurūḳ-ı ḍavārib: Atar damarlar,

nabḍ damarları, hareketli damarlar, şerāyīn, ᶜurūḳ-ı ḍāribe.

ᶜ**urūḳ-ı kürküm:** Bkz. ᶜurūḳ-ı ṣufr, kürküm

ᶜ**urūḳ-ı maṣṣāse:** Bkz. māsārīḳā

ᶜ**urūḳ-ı müntesice:** İç içe geçmiş dolaşık damarlar.

ᶜ**urūḳ-ı müteḍāile:** Kılcal damarlar.

ᶜ**urūḳ-ı revāḍıᶜ:** Bkz. revāḍıᶜ

ᶜ**urūḳ-ı ṣabbāġīn:** Zerde-çūbe (zerde-çav) bitkisi, zercūnaḳ (Curcuma longa) Bkz. ᶜurūḳ-ı ṣufr

ᶜ**urūḳ-ı sākine:** Toplar damarlar, evride damarları.

ᶜ**urūḳ-ı sevākin:** Toplar damarlar, evride damarları.

ᶜ**urūḳ-ı ṣufr:** Zerde-çūbe (zerde-çav), ᶜurūḳ-ı ṣabbāġīn bitkisinin (Curcuma longa) kökleri, kürküm: "ᶜUrūḳ-ı ṣufr kürküm dedikleri devādır ki Ṣīn ve Hind ve Ḥabeşe bilādlarından gelir, mizācı s̱āniyede ḥārr-ı yābistir, ḫāṣṣıyeti ḳalb ve miᶜde ve kebidi taḳviye eder ve süddelerini teftīḥ eder eklen ve şürben" (94a)

ᶜ**urūḳ-ı şiryānī:** Bkz. şerāyin

ᶜ**urūḳ-ı zevvāle:** Kan alımında tespiti zor olan damarlar.

ᶜ**urūḳu'l-isfend:** Beyaz üzerlik (Peganum harmala) kökü. Bkz. Bkz. ḥarmel

ᶜ**uṣārāt:** Bitki veya meyvenin sıkma yoluyla elde edilen öz suları.

ᶜ**uṣāre:** Bitki veya meyvenin sıkma yoluyla elde edilen ve güneş ya da ateşte bekletilen öz suyu.

ūsbīd: Hind sünbülü (nelümbium speciosium)

ᶜ**uṣfur:** Aspir (Carthamus tinctorius)

ᶜ**uṣfūr:** Serçe kuşu.

ᶜ**usr:** Güçlük.

ᶜ**usret:** Zorluk, zahmet.

ᶜ**usret-i ḥareket:** Harekette zotlanma.

ᶜ**usr-i bevl:** İdrarda zorlanma.

ᶜ**usr-i ġāiṭ:** Dışkıda zorlanma.

ᶜ**usr-i nefes:** Solunum zorluğu.

usṭuḫūdūs: Karabaş otu (Lavandula stoechas): "Usṭuḫūdūs" kelime-i Yūnāniyyedir, maᶜnāsı mevḳıfu'l-ervāḥ ve ḥāfıẓu'l-ervāḥ demektir, Ḥaleb cānibinde Sincāres nām cezīrede olur, o cezīrenin ismiyle dahi tesmiye olunur." (145a)

usṭuḳussiyye: Tabiat, insan tabiatı.

ᶜ**uṣūf:** Şiddetli esmek. Bkz. hübūb

uṣūl: Kökler, dipler; ana ilkeler. Bkz. aṣl

uṣūliyyet: Kök özelliği, köklenme.

ūs̱ūlüs: Bkz. üs̱ūlū

ᶜ**uṣūn:** İş sarpa sarmak.

ᶜ**uṣᶜuṣ:** Kuyruk kemiği, pöç kemiği, coccyx: "Ve "ᶜuṣᶜuṣ" o fıḳarāttır ki cümle fıḳarāttan ve ḳaṭandan esfelde olur ve dübüre muttaṣıl olur." (404b)

ᶜ**uşbe:** Taze ot.

ᶜ**uşbiyye:** Çayır gibi yayılıcı özellikte olan.

ᶜ**uşer:** Sodom elması (Calotropis procera): "Evvelkisi "ᶜuşer"dir

ᶜaynın ḍammı ve şīnin fetḥi ile, "ᶜuşere"nin cemᶜidir. Bir nevᶜ dikenli ağacın ismidir, çöllerde biter ve ṭulūldan sükker-i ᶜuşer dedikleri ṭall onun üzerine yağar. Ve bir yaprağı veyāḫūd dalı ḳaṭᶜ olunsa sütü akar ḥattā bir ağaçtan bir rıṭl süt akar. Cirmi ziyāde mülāyimdir, ᶜArab onun yaprağı ve dalları ile yastıklarını doldururlar ve āteşi dahi ziyādedir, nārlarını onunla yakarlar, çıra yerine onu istiᶜmāl ederler." (184a) Bkz. sükker-i ᶜuşer

ᶜ**uşş:** Kuş yuvası, āşiyān.

uşşaḳ: Ṭurs̱ūs̱ bitkisinin(Dorema ammoniacum) zamkı, çadır uşağı, lizāḳu'ẕ-ẕeheb, lizāḳ-ı ẕeheb, üşşec, vuşşaḳ, ḳanā."Uşşaḳ, Türkīde çadır uşağı demekle maᶜrūftur, Fārsīde üşşec ve vuşşaḳ dahi derler, ᶜArabīsi lizāḳ-ı ẕehebdir. İbn Kütbī ṭurs̱ūs̱un ṣamġı olduğunu redd eder, başka bir nebātın ṣamġı olmak üzere yazar." (145a); "Üşşec", "uşşaḳ", "vuşşaḳ", "lizāḳu'ẕ-ẕeheb" cümlesi bir maᶜnāyadır, çadır uşağı dedikleri ṣamġdır." (257b)

uşturġāz: Deve dikeni, zencebīl-i ᶜAcem, şevkü'l-cemel (Leucacanthe)

ᶜ**uṭās:** Aksırma.

ᶜ**uṭās-ı mülıḥḥ:** İstekle, ısrarla yapılan aksırma: "ᶜUṭās-ı mülıḥḥ"ten murād ilḥāḥ ve ibrām üzere olan aksırıktır." (465a)

ᶜ**uṭāş:** Suya kanamama hastalığı" "Ve eṭfāle ᶜārıḍ olan emrāḍın on ikincisi ṣıbyānın dimāġına ᶜārıḍ olan verem-i ḥārrdır ki ona ᶜuṭāş tesmiye olunur, ᶜayn-ı mühmele, şīn-i muᶜceme ile; baᶜḍılar ᶜayn-ı muᶜceme ve sīn-i mühmele ile ḍabṭ ederler. O maraḍın ᶜalāmeti budur ki o merḍā olan ṣabī suya kanmaz, her ne ḳadar ziyāde su içerse ᶜaṭaşı defᶜ olmaz." (97b)

ᶜ**utm:** Yabanī zeytin ağacı, berrī zeytūn: "Velākin dühn ḳarīnesi ile "ᶜutm" ᶜayn ile ve tā ile berrī zeytūna ıṭlāḳ olunur." (320b)

uvaklanmış: Ufalanmış.

uyluk: Bkz. faḫiz

ᶜ**uyūn:** Kaynaklar, çeşmeler; gözler.

ᶜ**uyūn-ı ḥaceriyye:** Taşlı yerlerden çıkan sular.

ᶜ**uyūn-ı ṭīniyye:** Killi yerlerden çıkan sular.

ᶜ**uyūnu'l-baḳar:** Rengi siyah bir erik türü. Bkz. iccāṣ

ūẕerūs: Bkz. ūẕeriyūs

ūẕerūs , keẕūsūderūs: Zehirli iki yılan: "Eger o ḥayye suda olur ise ona Yūnāniyyūn ūẕerūs tesmiye ederler ve eger onun meskeni berrde ise ona keẕūṣūderūs tesmiye ederler. O ḥayye aṣale-i ṣammdan aṣġar ve ᶜunuḳu aᶜraḍ yaᶜnī ziyāde yassı olur ve eşerr ve aḍarr olur ve onun lesᶜası vecaᶜ-ı şedīd ve iltihābı aḫẕ edip baᶜdehu mevḍiᶜ-i lesᶜa muḫḍarr olup teʾekkül eder ve melsūᶜuna düvār ve ḳaẕf-ı mirre-i müntine ve ḥareket-i ġayr-i muntaẓama ve ḍaᶜf-ı ḳuvvet ᶜārıḍ olup eks̱er-i

ḥālde sāᶜat-ı s̱ālis̱ede helāk olur." (536b)

ūẕīmā: Ödem.

ᶜuẕūbet: Tatlılık.

übhül: Kara ardıç (Juniperus communis, Juniperus sabina) meyvesi, ardıç yemişi, ebhel

übne: Erkeklerde pasif eşcinsel ilişki arzusu duyma: "Fi'l-ḥaḳīḳa übne ᶜilleti livāṭa olunmağa muᶜtādı olan kimselere ᶜārıḍ olur." (425a)

ücāc: Acı, tuzlu.

ücūn: Suyun rengi ve tadının bozulması.

ücümī: Bkz. mā-ı ücümī

üdm: Esmer rengi: "Ve üdm yaᶜnī levn-i esmer ḥarārete delālet eder." (61a)

üdre, üdret: Hidrosel, su fıtığı, testisi çevreleyen zarlarda sıvı birikmesiyle oluşan şişlik, ḳayle-i māiyye. "Ve kaçan fetḳ bir ḥāl üzere olsa ki ona nüfūz eden cism-i ġarīb sālik olsa ḫuṣyelere teᵓeddī eyleye, o fetḳe üdre ve ḳayle tesmiye olunur ve mā-ᶜadālara ism-i ᶜām ile yaᶜnī fetḳ ismiyle tesmiye olunur" (445b) Bkz. eder

üdre-i ḫuṣye: Bkz. ḳayle

üdre-i māī: Bkz. ḳayle-i māiyye

üdretü'd-devālī: Varikosel.

üdretü'l-laḥm: Et fıtığı, ḳayle-i laḥm: "Ve baᶜḍı kerre dahi ṣafn ġalīẓ veyāḫūd ṣulb olur verem ve semn ḥasebiyle ve o sebebden üdreye ṣafn müşābih olur ve ona üdretü'l-laḥm tesmiye olunur." (446a)

üdüm: Deriler, sahtiyanlar.

üğeyik: Üveyik, fāḫte.

üheb: Bkz. ᶜuded.

ükle: Yemek.

ümm: Anne.

ümmehāt: Ana, asıl olanlar.

ümm-i dem, ümmü'd-dem: Atardamar yırtılması ya da kopması sonucu akan kanın sıkıldığında damara dönmesi, ebūresmā, ebūresīmā, aneurysm: "Eger o şiryānı ḥāvī olan feḍāya ve meydāna müteferriḳ olan şiryāndan dem-i şiryānī seyelān edip meydānı ve feḍāyı seyelān eyleyen dem mümtelī edip ve o maḥall ᶜaṣr olunup sıkıldıkta dem yine maḥalline ve damara ᶜavdet ederse ona ümm-i dem derler." (32a)

ümm-i dimāg, ümmü'd-dimāġ: Ġışā-i raḳīḳ (pia mater) ile ġışā-i ġalīẓ (dura mater):" Muḫḫ-ı dimāġın üzerinde ve muḫḫu muḥīṭ bir ġışā-i raḳīḳ vardır ve o ġışā-i raḳīḳi muḥīṭ bir ġışā-i raḳīḳ-i āḫer dahi vardır; o ġışālardan her birine ümmü'd-dimāġ tesmiye olunur. Ve bu iki ġışā üzerinde ḳıḥf yaᶜnī baş üzerinde kāse gibi olan kemik vardır." (97b); "Ümmü'd-dimāġ cevher-i dimāġı muḥīṭ olan ḥicāb-ı ġalīẓ ve ḥicāb-ı raḳīḳlerdir." (244a)

ümm-i reᵓs: Beyin.

ümmü erbaᶜa: Çıyan, ümmü erbaᶜīn, deḫḫāletü'l-üẕün

ümmü erbaᶜīn: Bkz. ümmü erbaᶜa

ümmü ġaylān: Bkz. ümmü muġaylān: "Ümmü ġaylān" dikenli bir ağacın ismidir. Ehl-i bādiye meyvesine ve ᶜavāmm çiçeğine ümmü ġaylān derler ve şevke-i Mıṣriyye demekle maᶜrūftur, ẕuᶜrūr ağacı kadar büyür." (146a)

ümmü muġaylān: Mugaylan, şevket-i Mıṣriyye, ümmü muġaylān, ṭalḥ (Acacia arabica):

ümmü'ṣ-ṣıbyān: Çocuklarda beyinde su toplanması, hidrosefali, rīḥü'ṣ-ṣıbyān; epilepsi: "Eṭıbbā bunun tefsīrinde iḫtilāf eylediler. Baᶜḍılar derler ki rīḥü'ṣ-ṣıbyān bir rīḥ-i ġalīẓadır ki reˀsin dāḫilinde ᶜārıḍ olup temdīd eder yaᶜnī dāḫil-i reˀste olan ağşiyeyi gerer ve şüˀūnu yaᶜnī baş kemiklerinin ve ḳabāilin enlerini açar. Ve *Tenḳīḥ-i Ḳānūn*'da İbn Cümeyᶜ rīḥü'ṣ-ṣıbyānı tefsīr edip der ki rīḥü'ṣ-ṣıbyān ṭıflın başının büyük olmasıdır o vech ile ki şüˀūn keşf olup açılır ve başta rīḥ ve ruṭūbāt müctemiᶜa olup baş büyük olur. Ve baᶜḍılar derler ki rīḥü'ṣ-ṣıbyān envāᶜ-ı ṣarᶜdan bir nevᶜ ṣarᶜdır, ṣarᶜın o nevᶜi ṣıbyāna ᶜārıḍ oldukta ḫāṣṣaten ṣıbyānda olana ümmü'ṣ-ṣıbyān tesmiye olunur. Ve baᶜḍılar ona ḳızḥu'ṣ-ṣıbyān dahi tesmiye ederler ve o nevᶜ ṣarᶜ iṣābetinde çenesi mültevī olup bükülür ve gözleri müşaḫḫıṣa olur yaᶜnī bir manẓara naẓarını ḳaṣr edip ondan ayırmaz." (98b)

ünā: Boş yer, menfeẕ.

ünbūb, ünbūbe: İçi boş çubuk; kamışın iki boğumunun arası. Bkz. enābīb

ünbūbī: İçi boş çubuk gibi.

ünfāḳ: Ham, olgunlaşmamış zeytin:

üns̱ā: Dişi: ṣanevber-i üns̱ā, ḥadīd-i üns̱ā, ḥayye-i üns̱ā

üns̱evī: Dişi tabiatlı.

üns̱eyān, üns̱eyeyn: Testisler. Bkz. ḫuṣye

ünūf: Burunlar. Bkz. enf

ünūs̱et: Dişilik.

ünūs̱iyyet: Dişilik, dişi olmak.

ürbiyye: Kasık: "Ürbiyye, uylukta olan kısık maḥall, aṣlu'l-faḫiẕ maᶜnāsınadır." (173b)

ürbiyyetān, ürbiyyeteyn: İki kalça.

ürcūḥa, ürcūḥat: Salıncak. Bkz. erācīḥ

üsbūᶜ: Hafta. Bkz. esābīᶜ

üsdübü: Üstüpü, ḫayş.

üseylim: Küçük parmak sırtından başlayan toplardamar, vena salvatella.

üskürücce: Yaklaşık beş mis̱ḳāl sıvı alan kap, sükerrece "Bir üskürücce altı istār ve rubuᶜ istārdır ve her istār altı dirhem ve iki dānıḳtır." (147b)

üsr: Bkz. iḥtibās-ı bevl

üsrüb: Kurşun: "Üsrüb" "sürb"-i Fārsīden muᶜarrebdir, reṣāṣ-ı esved maᶜnāsınadır, Türkīde kurşun demekle maᶜrūftur." (331a) Bkz. ābār

ü s̱ūlī: Bkz. üs̱ūlū

üs̱ūlū: Bir buçuk dānıḳ, 0,78 gr, ūbūlūs, üs̱ūlī, ūs̱ūlüs (Dānıḳ 0,52 gr kabul edildiğinde)

üsve: Önder.

üşek: Çadır uşağı (Dorema ammoniacum) bitkisinin zamkı; kavak zamkı, aṭāṭā.

üşkürmek: Birbirine düşürmek, iġrā, hirāş.

üşnān: Çoğan, ḥuruḍ, işnān, temizlikte kullanılan alkali bitkiler: "Üşnān, ḍamm ile ve kesr ile lüġattir, ona ḥuruḍ dahi derler iki ḍamme ile. Ve baᶜḍı ḳurrā حَتَّى تَكُونَ حُرُضًا ḳırāʾet edip أَيْ كَالْأُشْنَانِ نُحُولاً وَيُبْسًا diye tefsīr eylediler. Ve üşnānın melīḥ olanlarının māhiyyetini iki fāḍıl beyān eylediler ve melīḥ olmayanların māhiyyetleri mechūledir. Ve ḥuruḍ, ḥamḍ cinsindendir. Ve ḥamḍ o nebāttır ki onda mülūḥat ola ve ᶜale'd-devām dābbe onu raᶜy eylemeye belki aᶜlāf-ı ṭayyibeden usandıkta onu raᶜy ede. Ve menābiti arāḍī-i sebeḫa ve ḫarābāt ve meᶜāṭıs olur yaᶜnī susuz yerlerde ve ḫarābātta biter." (146a)

üşnān-ı Fārsī: Yeşil çoğan, ġāsūl.

üşne: Ağaç yosunu, mīşe yosunu, liken (Usnea articulata, Usnea barbata): "Üşne laṭīf ve ince ḳuşūr ve kabuktur, bellūṭ ve ṣanevber ve cevz ağaçlarına sarılır ve rāyiḥa-i ṭayyibesi ve güzel kokusu olur." (143b)

üşşec: Bkz. uşşaḳ

ütrücc: Ağaç kavunu (Citrus medica): "Ütrücc İskenderiyye ve Mıṣr ve ᶜIrāḳ'ta kes̱īrü'l-vücūd olur lākin İskenderiyye'de ve aᶜmālinde baᶜḍı mevāḍiᶜde büyük olur ḥattā bir ütrücc otuz rıṭla bāliġ olur. Ve ütrücc ancak bostānī olur, berrī ve cibālī olmaz. Ve kebīrine sūsī derler. Ve ütrüccden bir ṣınıf olur ki eṣābiᶜ gibi müterākibe olup muḫtelif ve müteġaṣṣın olur." (147b)

ütrüccī: Ağaç kavunu (Citrus medica) rengi.

ütün: Dişi eşekler. Bkz. etān

üvel: Evveller: eyyām-ı üvel, ᶜulemā-ı üvel

üẕerīs, ūẕerūs: Bir tür zehirli su yılanı.

üzmek: Yüzmek, sibāḥat.

üzülmek: Kopmak.

üzüm: Bkz. ᶜineb

üẕün: Kulak.

üẕün-i cedy, üẕünü'l-cedy: Bağa yaprağının (Plantago major, Cacalia verbascifolia?) büyük cinsi: "Üẕün-i cedy ᶜinde ehli'ş-Şām lisān-ı ḥamelin kebīrine ıṭlāḳ olunur." (313b)

üẕün-i eymen: Sağ kulakçık.

vābilet: Omuz başı: "Vābile" bānın kesri ile omuz ṭarafı bāzū ve nihāyet bulduğu yer maᶜnāsına, keẕā fī lüġati Vankulu. Ve o vābileye tuffāḥa dahi derler, müdevvere olduğu için." (449a)

vaḍᶜ-ı ḥaml: Doğum yapmak, vilādet.

vaḍᶜ-ı ṭabīᶜī: Doğal duruş.

vādiᶜ: Sakin, sükūn edici: "Vādiᶜ, sākin maᶜnāsınadır; deᶜat'tan ism-i fāᶜildir." (307b)

vāfī, vāfiye: Yeterli, kāfī.

vāfide: Bir bölgeye veya bir kavme mahsus olan (hastalık.)

vāfir: Çok.

vāfiyen: Bol olarak, kes̱īren.

vāġıle: Girici, nüfuz edici.

vaḥdehu, vaḥdehā: Kendi başına, yalnız olarak.

vaḥdehümā: İkisinden biri.

vāhī, vāhiye: Gevşek, zayıf.

vāḥiden baᶜde vāḥidin: Birbiri ardı sıra

vāḥiden vāḥiden: Tek tek.

vaḫīm: Ağır ve yoğun; güç, zor.

vāḫiz: Batan.

vaḫize: Dürtücü, batıcı, naḫise.

vaḫm: Gebe kadınlarda cinsel isteksizlik, veḫām.

vaḥşī: Nesnenin dışa, sağa bakan yönü, yabanī

vaḥyen: Süratle, serīᶜan.

vaḫz: Dürtme, mızrak vs. ince uçlu nesnelerin bedene batması; ağrı.

vaḳᶜ: Vaki olmak.

vāḳıf, vāḳıfe: Duran, durucu; bilen, farkeden.

vāḳıye: Koruyucu.

vāḳiᶜü'l-ḥāl: Meydana gelen hāl, mevcut durum.

vaḳr: Kulak ağır işitmek, noḳṣān-ı semᶜ.

vaḳte-iẕin: Bu vakitte.

vaḳten baᶜde vaḳtin: Bir zaman sonra.

vaḳten dūne vaḳtin: Zamansız.

vaḳt-i ibtidā: Hastalığın vaki olup olmadığının şüpheli olduğu zamanca ilk safhası: "Vaḳt-i ibtidā o zamāndır ki onda maraḍ ẓāhir olup müteşābih gibi ola ve tezeyyüdü müstebīn ve ẓāhir olmaya." (34a)

vaḳt-i inḥıṭāṭ: Hastalığın iyileşmeye başladığı devre: "Vaḳt-i inḥıṭāṭ bir zamāndır ki o zamānda maraḍın intiḳāṣı ẓāhir olur." (34a)

vaḳt-i intihā: Hastalığın tam olarak hükmünü yürüttüğü devre: "Vaḳt-i intihā o vaḳttir ki onda maraḍ o vaḳtin cemīᶜ-i eczāsında vuḳūf edip bir ḳarār üzere kalır, artıp ve eksilmez." (34a)

vaḳt-i tezeyyüd: Hastalığın vaki olduğunun belirtilerinin net olarak çıktığı ve kesin olarak anlaşıldığı zaman: "Vaḳt-i tezeyyüd o vaḳttir ki onda vaḳten baᶜde-vaḳtin maraḍın iştidādı müstebīn olur." (34a)

varaḳ: Yaprak. Bkz. evrāḳ

varaḳ-ı behlec: Bkz. dāmūniyūn

varaḳ-ı nīl: Bkz. vesime

varan: Bkz. verel

vārid: Gelen, vaki olan.

vārime: Şişmiş, şiş olan.

vāṣıb: Sürekli.

vāṣıf: Niteleyici.

vaṭʾ: Bkz. vaṭy

vaṭīʾ, vaṭīʾe: Çiğnenmiş, huşuneti giderilmiş, yumuşak.

vaṭīʾ: Düz.

vaṭy: Basmak, ayağı yere basmak; cinsel ilişkiye girmek.

vebā: Gayritabii unsurlarla doğası bozulan hava: "Vebādan murād cevheri redāʾete müteġayyir olan havādır." (43b)

vebāksebīn: Bkz. Bkz. dār-ı şīşeᶜān

vebāl: Ağırlık, s̱iḳal.

veber: Yün.

vebiyye: Veba getirici.

vecaᶜ: Ağrı.

vecaᶜ-ı ᶜaṣab: Sinirsel ağrı, neuralgia.

vecaᶜ-ı ᶜayn: Göz ağrısı, ophtalmalgia.

vecaᶜ-ı baṭn: Karın ağrısı

vecaᶜ-ı cenb: Pleurodynia, plevrada duyulan ağrı.

vecaᶜ-ı ḍāġıṭ: Sinir ve zarlarda sıkışma nedeniyle ortaya çıkan ağrı: "Ve vecaᶜ-ı ḍāġıṭın yaᶜnī sıkıcı ve ᶜuḍvu taḍyīḳ edici vecaᶜın sebebi budur ki o ᶜuḍvda mādde müctemiᶜa olur ve o ᶜuḍvun ḥassās olan sinir ve ġışā mis̱lli eczāsının mekānı az ve ḳalīl olmakla ḥādis̱ olan ḍuġṭayı o ᶜaṣab ve ġışā iḥsās edip vecaᶜ-ı ḍāġıṭ ᶜārıḍ olur veyāḫūd o mütevecciᶜ olan ᶜuḍvun teks̱īfī olan rīḥi olup o ᶜuḍvu teks̱īf ve ḳabḍ eder ve ḳabḍdan vecaᶜ-ı ḍāġıṭ ḥādis̱ olur." (56a)

vecaᶜ-ı ḍarebānī: Vücuttaki şişliklerden kaynaklanan çarpıntılı ağrı: "Ve dimāġa ḍarebānī vecaᶜ dahi ᶜārıḍ olur. Vecaᶜ-ı ḍarebānī ona derler ki damarları ifrāṭ üzere ḥareket edip nabḍ vezninden çıkar ve o ḥareket ile dimāġ mutaḍarrır olur." (228a)

vecaᶜ-ı ekkāl: Beynin yendiği hissi veren ağrı; phagedena: "Ve dimāġa bir nevᶜ ağrı ᶜārıḍ olur ki ke-enne bir canlı nesne dimāġ içinde yürüyüp dimāğı ekl eder gibi dimāğı leẕᶜ eder yaᶜnī dalar ve ona vecaᶜ-ı ekkāl tesmiye olunur." (228a)

vecaᶜ-ı esnān: Bkz. vecaᶜ-ı sinn

vecaᶜ-ı ḫaderī: Uyuşma şeklinde beliren ağrı: "Ve vecaᶜ-ı ḫaderīnin sebebi yaᶜnī ᶜuḍvun ḥissini izāle eyleyip ve uyuşturan vecaᶜın sebebi üç vech üzere olur: Evvelkisi ᶜuḍvun mizācının bürūdeti şedīde olmakla olur. İkincisi sinirlerden ᶜuḍva cereyān eden rūḥun menāfiẕinin menfes ve mesāmmı mesdūde olmaktır. Üçüncüsü evᶜiyenin imtilāsıdır." (56a)

vecaᶜ-ı ḥakkāk: Yakıcı ve tuzlu hıltların yol açtığı ağrı.

vecaᶜ-ı ḥalḳ: Boğaz ağrısı, pharyngalgia.

vecaᶜ-ı ḫaşin: Sert hıltın yol açtığı ağrı.

vecaᶜ-ı iᶜyāī: Hālsizlik ağrısı. Bunun yorgunluk (vecaᶜ-ı iᶜyā-i taᶜabī), gerginlik (vecaᶜ-ı iᶜyā-i temeddüdī), gaz (vecaᶜ-ı iᶜyā-i nāfiḫ),

yara (vecaᶜ-ı iᶜyā-i ḳurūḥī) gibi alt türleri vardır.

vecaᶜ-ı kebid: Karaciğer ağrısı, hepatalgia.

vecaᶜ-ı külā: Böbrekte ağrı, nephralgia.

vecaᶜ-ı lāẕiᶜ: Tabiatı keskin hılttan kaynaklanan ağrı.

vecaᶜ-ı mefāṣıl: Eklem ağrıları, artrit.

vecaᶜ-ı meṡāne: Mesane ağrısı, cystalgia.

vecaᶜ-ı miᶜde: Mide ağrısı, gastralji.

vecaᶜ-ı misellī: Bağırsakta hareketsiz gazın yol açtığı çuvaldız batmasını andıran ağrı: "Ve vecaᶜ-ı misellī yaᶜnī ᶜuḍva çuvalduz sokar gibi iḥsās olunan vecaᶜın ve ağrının sebebi bi-ᶜaynihi vecaᶜ-ı s̱āḳıbın sebebi gibidir." (56a)

vecaᶜ-ı müberriḥ: Şiddetli ağrı.

vecaᶜ-ı müfessiḫ: Adale ve zarın bozulup yırtılmasıyla ortaya çıkan ağrı: "Ve vecaᶜ-ı müfessiḫin yaᶜnī ᶜuḍvun heyᵓeti bozucu ve fesḫ edici ağrıların sebebi budur ki o ᶜuḍvun ᶜaḍalesinde ve ġışāsında mādde müctemiᶜa olur ve taḥallül edip mündefiᶜa olmakla ġışāyı temdīd edip gerer ve eczāsını tefrīḳ edip ġışāyı ve belki ᶜaḍaleyi pāreler ve vecaᶜ-ı müfessiḫ iḥsās olunur." (56a)

vecaᶜ-ı mükessir: Kemik kırılmasını andıran ağrı: "Ve vecaᶜ-ı mükesserin yaᶜnī ᶜuḍvun kemikleri kırılır ve münkesir olur gibi iḥsās olunan ağrıların sebebi budur ki mādde veyāḫūd rīḥ veyāḫūd berd kemik ile kemiğin üzerinde olan ġışā-i mücellilin arasına taḫallül ve tavassuṭ eder ve ġışāyı ḳabḍ edip vecaᶜ-ı mükesser iḥsās olunur." (56a)

vecaᶜ-ı mümeddid: Gaz ya da hılt sebebiyle sinir ve kaslarda uzanma ve çekilmeden kaynaklanan ağrı: "Ve vecaᶜ-ı mümeddidin yaᶜnī gerginliği olan ağrının sebebi budur ki o ağrıyan ᶜuḍvda temdīdī olan rīḥ yāḫūd ḫılṭ mümeddid olup o ᶜuḍvda bulunan sinirleri ve ᶜaḍalleri temdīd eder ve gerer, ke-enne o siniri ve ᶜaḍali eṭrāf ve cevānibinden çekerler ve temdīd ederler gibi iḥsās olunur." (56a)

vecaᶜ-ı nāḫıs: Vücutta zarın enine gerilmesinden kaynaklanan ve yırtılma hissi veren ağrı: "Ve vecaᶜ-ı nāḫısın sebebi o sebebdir ki ġışāyı o sebeb ᶜarḍan temdīd eder, ġışānın ittiṣālini tefrīḳ ve temzīḳ eder gibi temdīdi ḥiss olunur." (56a)

vecaᶜ-ı raḥim: Rahim ağrısı, uteralgia.

vecaᶜ-ı rāsiḫ: Bir merkezde olup başka bir alana yayılmayan ağrı: "Vecaᶜ-ı rāsiḫ" bir mevḍiᶜde s̱ābit olup mevāḍiᶜ-i āḫere intiḳāl eylemeyen vecaᶜdır. (348b)

vecaᶜ-ı reᵓs: Baş ağrısı, cephalgia.

vecaᶜ-ı rıḫv: Kas etlerinden kaynaklanan yumuşak ağrı: "Ve vecaᶜ-ı rıḫvın yaᶜnī nerm ve yumuşak vecaᶜın sebebi budur ki

ᶜuḍvda olan mādde ᶜaḍalenin laḥmiyyetini temdīd eder ve veterlerini temdīd eylemeyip evtārda vecaᶜ olmamakla nerm ve rıḫv olur. Ve bu vecaᶜa rıḫv tesmiyesinin sebebi budur ki bu vecaᶜ ᶜaḍalin laḥmiyyetinde olur ve laḥm ᶜaṣabdan ve ġışā ve veterden nerm olmakla vecaᶜ-ı rıḫv tesmiye olunur." (56a)

vecaᶜ-ı ṣadr: Göğüs ağrısı, thoracodynia.

vecaᶜ-ı s̱āḳıb: Bağırsakta gaz sıkışmasının hareketiyle oluşan delici ağrı: "Ve vecaᶜ-ı s̱āḳıbın sebebi yaᶜnī ᶜuḍvu s̱aḳb eder ve deler gibi iḥsās olunan vecaᶜ ve ağrının sebebi budur ki ġalīẓ olan mādde veyāḫūd rīḥ ḳūlūn tesmiye olunan bağarsık mis̱lli ġalīẓ olan ᶜuḍvun ṭabaḳātı taḫallül edip girer ve onda muḥtebes olur ve o mādde veyāḫūd rīḥ taḥallül edince ḳadar o ᶜuḍvu temzīḳ edip yırtar ve vecaᶜı mis̱ḳab ile s̱aḳb eder ve deler gibi iḥsās olunur." (56a)

vecaᶜ-ı s̱aḳīl: Daha çok dalak, böbrek ve akciğer gibi organlarda oluşan verem nedeniyle oluşan ağır ağrı: "Ve vecaᶜ-ı s̱aḳīlin sebebi budur ki riye ve külye ve ṭıḥāl gibi ḥissi olmayan ᶜuḍvlarda verem ḥādis̱ olup o verem s̱iḳali ḥasebiyle esfele münceẕib olup müteverrim olan ᶜuḍvu dahi lifāfesi olan ġışā ile o lifāfenin menşeʾi olan ᶜuḍv-ı müteverrimin ᶜalāḳası ile esfele ceẕb eder. Ve ᶜalāḳadan ve lifāfeden her biri ḥassās olmakla inciẕābı iḥsās edip vecaᶜ-ı s̱aḳīl ᶜārıḍ olur. Ve baᶜdı kerre vecaᶜ-ı s̱aḳīl ᶜuḍv-ı ḥassāsta dahi ḥādis̱ olur, mes̱elā fem-i miᶜde gibi ᶜuḍv-ı ḥassāsta sereṭān mis̱lli verem ḥādis̱ olup o veremin müʾeddī olduğu vecaᶜ o ᶜuḍvun ḥissini ibṭāl etmekle māddenin vecaᶜı ġayr-i maḥsūs olduğundan sonra s̱iḳal-i verem ḥasebiyle ᶜārıḍ olan ġışā ve ᶜalāḳanın mufaṣṣalan beyān olunduğu temeddüdünü ve inciẕābını her birisi iḥsās edip vecaᶜ-ı s̱aḳīl ḥādis̱ olur." (56a)

vecaᶜ-ı sinn: Diş ağrısı, odontalgia. Bkz. vecaᶜ-ı esnān

vecaᶜ-ı ṭıḥāl: Dalak ağrısı, splenalgia.

vecaᶜ-ı üẕün: Kulak ağrısı, otalgia.

vecaᶜ-ı verik: Kalça eklemi ağrısı, coxalgia.

vecaᶜu'l-vilāde: Doğum sancısı.

vecāzet: Sözü öz söylemek.

vecbet: Yirmi dört saatte bir öğün yemek yemek.

vecbeten: Bir defa, defᶜaten.

vecc: Eğir (Acorus calamus), ḫalḳīs, ḳalesrīn, erġālāṭıyā.

vech: Yüz; sebep.

veciᶜ, veciᶜa: Ağrılı.

vecile: Korkak, cebān.

vecne: Yanak; yanağın üst kısmı: "Vecne, ḥufre-i ṣudġdur. O ḥufreden mürūr eden ᶜaṣabı ḥıfẓ için ġāyet raḳīḳ ve leyyin iki ᶜaẓm ile o ḥufre mestūr olur ve o ᶜaẓmlere zevc derler." (17b)

vecneteyn: İki yanağın üst kısımları. Bkz. vecne

vecūr: Ağıza dökülen deva. Bkz. īcār

vecūrāt: Ağıza dökülen devalar

vedᶜ: Arap tavşanı.

vedᶜ: Bkz. vedaᶜ

vedaᶜ: Katır boncuğu, ılan başı, har-mühre, gūş-māhī, küçük deniz kabuğu, göz boncuğu, vedᶜ: "Vedaᶜ" sümüklü böceğin baḳla gibi küçükleridir, lāṭıye olur, olduğu maḥalle yapışır; berr ve baḥrde bulunur ve yübsü ḥalezūnāt-ı sāireden eşedd olur. Vedaᶜdan bir nevᶜ vardır ki ona ḫuff-ı ġurāb derler." (373b)

veḍaḥ: Baras hastalığı.

veḍar: Yağ vs. bulaşığı; kir, vesaḫ.

vedeᶜāt: Küçük deniz kabukları. Bkz. vedaᶜ

vedek: Et yağı, semīn, ihāl, yağ: "Vedek, semīn dedikleri etin yağıdır." (83a) Bkz. evdāk

veḍıra: Kirli, vesiḫa.

vedī: İdrardan sonra ya da birleşme olmaksızın cinsel hazdan kaynaklanarak penisten çıkan yapışkan sıvı.

vedḳ, vedḳa: Gözde kırmızı benekler: "Ve gözde ẓuhūr eden vedḳa menfaᶜati olur yaᶜnī gözde kırmızı noḳṭa ẓuhūr eder ve baᶜḍı kerre laḥmiyyet ẓuhūr eder ve büyür ve bir maraḍ ẓuhūr eder ki gözün o maraḍı ḥasebiyle kulakta verem ḥādis̠ olur, onlara vedḳa derler." (142a)

vefā: Yetmek, kifayet etmek.

vefret: Çok olmak, bolluk, kes̠ret.

veḫām: Gebe kadınlarda cinsel isteksizlik, vaḫm.

veḫar: Göğüste hararet olmak, ḥarāret-i ṣadr.

vehde: Yerde olan dere gibi derin çukur, hüvve.

vehn: Gevşeme; zayıflık, ḍaᶜf; eklem incinmesinden kaynaklı kemik ağrısı: "Ammā mafṣala eẕā iṣābet edip ᶜaẓm mevḍiᶜinden ḳaṭᶜā ḥareket eylemese velākin ᶜaẓmi muḥīṭ olan eşyāyı o eẕā raḍḍ eylese ona vehn ıṭlāḳ olunur, ves̠y denmez." (518a)

vehn-i miᶜde: Mide gerginliği.

veᶜir, veᶜire: Taşlık, kayalık yer: emākin-i veᶜire

veḳāḥat: Kötü ahlak; utanma duygusu az olmak: "Veḳāḥat o ḫulḳ ve o ḫaṣlettir ki o ḫulḳun ṣāḥibi ḫulḳu ḥasebiyle taḥḳīr olunur, ẓulm irtikāb ve mevāḳiᶜ-i reybede yaᶜnī fesād ẓann olunan maḥallerde fesād ile muᶜāşeret ve müdāḫale mis̠lli." (62a)

vekd: Kasıt, amaç.

veḳıḥ: Kötü ahlaklı.

vekīᶜ: Sert, ṣulb.

veḳūd: Ateş yakacak odun, tuturuk.

velaᶜ: Aşırı istek, ḥırṣ.

velev: Şayet.

velīd: Çocuk.

velūd: Doğurgan.

vely: Pek yakın olmak, takip etmek.

vemid: Esinti olmayan gece ve gündüzde yüksek sıcaklık.

verā: Arka taraf.

verāb: Çapraz, verev.

verāşīn: Kumrular. Bkz. vereşān

verd: Gül (rosa); çiçek: "Verd, her çiçeğe ıṭlāḳ olunur lākin muṭlaḳ ẕikr olunsa gül demekle müteᶜāref olan çiçek murād olunur." (167a)

verd: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

verdān: Bkz. benāt-ı verdān

verd-i aḥmer: Althaea officinalis: "Verd-i aḥmer"den murād ḫaṭmīdir ki ona verd-i ḥımār dahi derler diye İbn Kütbī taṣrīḥ eder." (452a) Bkz. ḫaṭmī

verd-i ḥımār: Bkz. verd-i aḥmer, ḫaṭmī

verd-i müntin: Sarı gül (Rosa lutea veya Rosa punicea?)

verdī: Gül rengi, gül-gūn.

verdīnec: Gözün mülteḥime (konjonktiva) tabakasında büyüyerek yayılan şişlik, keymūsīs, chemosis: "Ve ṣınf-ı uḫrā ᶜaẓīm olur ve ẕikr olunan ḥaddi ve mertebeyi tecāvüz edip beyāḍ-ı ᶜayn büyüyüp ḥadeḳa-i ᶜaynı setr eder ve ona keymūsīs tesmiye ederler; bizim katımızda verdīnec demekle maᶜrūf olur." (267a)

verdiyye: İçinde gül olan nesneler.

verel: Kelere benzeyen bir kertenkele türü, varan (Varanus sps.)

verem: Şiş; tümör, şişlikler ve apseler: "Evrām, verem'in cemᶜidir; verem mevāddın ᶜuḍva inṣıbābı ve dökülmesi ḥasebiyle ᶜuḍv miḳdār-ı ṭabīᶜīsinden ziyāde olup şişmek ile olur." (124b) Bkz. filiġamūnī, saḳīrūs, ḥumret, büs̱ūr, bes̱re, ṭāᶜūn, sereṭān, ḫanāzīr, silᶜ, taᶜaḳḳud-ı ᶜaṣab

verem-i bārid: Ağrısız şiş.

verem-i baṭn: Bkz. ḥaben

verem-i dimāġiyye: Bkz. līs̱erġus

verem-i enf: Bkz. irbiyān

verem-i ḥārr: Ağrılı, ateşli şiş.

verem-i lisān: Dil enflamasyonu, glossit.

verem-i lis̱āt: Diş eti iltihapları, gingivit.

verem-i rıḫv: Yumuşak yapılı şiş.

verem-i ṣulb: Sert şişlik, ṣalābet, sclerose.

vereşān: Yaban güvercini, kumru, sāḳu ḥurr (Columba palumbus) Bkz. verāşīn

vereşkīn: Bir tür çiçek hastalığı: "Ve bir nevᶜ cüderī dahi vardır ki ona vereşkīn derler, o cüderī aḫḍar ve ḳarḍ-ı berāġīs̱ miḳdārında olur ve vasaṭında ḫuṭūṭ olur, kes̱ā fi'l-*Esbābi ve'l-ᶜAlāmāt*."

verīd: Toplardamar: "Evveli ḥadebe-i kebidden biten verīddir ve verīdin şuᶜbelerine evride derler ve evridenin şuᶜbelerine cedāvil derler ve cedāvilin şuᶜbelerine sevāḳī derler ve sevāḳīnin şuᶜbelerine revāḍıᶜ derler ve revāḍıᶜın şuᶜbeleri līfe-i şaᶜriyyedir ki kıl gibi ince damarlardır." (9a) Bkz. evride, cedāvil, sevāḳī, revāḍıᶜ, līfe-i şaᶜriyye, bāsilīḳ, ebher, ecvef,

ᶜurūḳ-ı sākine, ᶜurūḳ-ı sevākin, cedāvil-i evride.

verīd-i ᶜaciz: Dış iliyak ven, vena iliaca externa.

verīd-i ebher: Ana toplardamarlar.

verīd-i ecvef: Ana toplardamarlar (Venae cavae)

verīd-i ketīfī: Veine d'epaule, partie superieure de la cote veine cephaliṡue

verīd-i māsārīḳā: Mezenterik ven.

verīd-i şiryānī: Pulmoner arterler.

verik: Kalça kemiği, ischium. Bkz. evrāk

verikeyn: Kalçalar, iki kalça kemiği, ischium.

verḳıyā: Bkz. yebrūḥ

vers: Yemen safranı (Memeclon tinctorium): "Vers *Ṣıḥāḥ*'ta ẕikr olunduğu üzere bir sarı nebāttır, Yemen'de olur, onunla s̱iyābı sarıya boyarlar. Lākin İbn Kütbī der ki Yemen'de bir şecerin mīvesidir, saḥḳ olmuş zaᶜferān gibi Yemen'den getirtirler, altından aṣfer olur. Vers muṭlaḳ ẕikr olunsa o meclūb murād olunur." (90a)

veṣab: Dert, hastalık, maraḍ: "Evṣāb, veṣab'ın cemᶜidir; veṣab maraḍ maᶜnāsınadır." (233a)

veṣabiyye: Hastalık.

vesaẖ: Kir, veḍar; kulak kiri; arıların yaptığı kovan sıvası. Bkz. vesaẖ-ı kevārīr, ẖulbetü'n-naḥl, pirebolu; yarada koyu beyaz veya siyah irin: "Ve ḳayḥ ḳabīlinden olup raḳīḳ olanlara ṣadīd tesmiye olunur ve ġalīẓ olanlara vesaẖ tesmiye olunur." (511b); dışkı.

vesaẖ-ı kevārīr: Bal kovanında bulunan siyah mum: "İbn Kütbī der ki vesaẖ-ı kevārīrden murād arı kovanında olan evsāẖtır dibine rüsūb eden ᶜakerden mā-ᶜadā." (167b) Bkz. ẖulbetü'n-naḥl, pirebolu.

vesaẖu'l-üẕün: Kulak kiri.

ves̱āḳat: Sağlamlık, metānet.

veṣāyā: Öğütler.

ves̱be: Sıçrama, ṭafre.

vesiẖa: Kirli, veḍıra.

vesime: İndigo ağacı (Indigofera tinctoria) yaprağı, vesme, nīl yaprağı, varaḳ-ı nīl.

vesme: Bkz. vesime

vesvās: Vesvese.

ves̱y: Eklemin yerinden kısmen çıkması: "Ves̱y diye mafṣalın mevḍiᶜinden nā-tamām zevāl ile zāil olmasına derler." (126b) Bkz. vüs̱ā

veṣāyic: İkinci derecede olanlar, küçük olanlar.

veşīk: Çabuk, hızlı.

veşm, veşme: Deride iğne ile yapılan dövme: "Veşme kola ve sāir aᶜḍāya vurdukları iğdedir ki dilāverler o maḥalle ibre ile ḍarb edip nīlec ile telvīn ederler." (152a)

veṭāʾ: Basılmak.

vetedī: Bkz. ᶜaẓm-ı vetedī

veter: Tendon. Bkz. evtār

veterāt-ı ünūf: Burun kanatları kıkırdakları: "Veterāt-ı ünūf"tan

murād burnun iki ṭarafında olan ġaḍārīf-i leyyinelerdir." (318a)

vetere: Peniste bulunan damarlar.

vetīn: Ana toplardamarlar, vena cava, ecvef.

vezaġ: Bkz. sāmm-ı abraṣ

vezaġī: Kelere benzer.

vezeġa: Alaca keler, ağulu keler.

viᶜā: Kap; hareketsiz boşluk: "Eger tecvīfin içinde bir sākin nesne olur ise o tecvīfe viᶜā derler." (31b); bedende boşluklar; kap. Bkz. evᶜiye.

viᶜā-i rūḥ: Ruhun bulunduğu yer, şiryān.

vidāc damarları: Mandibula köşesinin arkasında vena retromandibularisin arka dalı ile vena auricularis posteriorun birleşmesinden oluşan ve vena subclavia ya da vena jugularis internaya açılan ven, dış jugular ven.

vidācān: Dış ve iç jugular venler.

vidāc-ı ġāir: İç jugular ven.

vidāc-ı ẓāhir: Dış jugular ven.

viḳāᶜ: Cinsel birleşme, cimāᶜ, muvāḳaᶜat.

viḳāye: Korumak, ḥimāye, muḥāfaẓa.

vilā: Düzen, sıra.

vilād: Doğum

vilādet: Doğum, vaḍᶜ-ı ḥaml.

vilādī: Doğumsal.

visāde: Yastık.

viṭāᵓ, viṭāᵓe: Döşek.

vitr: Tek.

vizān: Denk, beraber.

vuġūl: İleri gitmek.

vuḥūş: Yabanī hayvanlar.

vuḳıyye: 1.28 kg civarında ağırlık ölçüsü, yedi mis̱ḳāl, ūḳıyye

vusṭā: Orta; orta parmak.

vusṭānī: Orta kısım.

vuşşaḳ: Bkz. uşşaḳ

vücūh: Yüzler.

vüs̱ā: Eklemlerin yerinden oynaması; yerinden oynayan eklemler. Bkz. ves̱y

vüs̱ūb: Sıçramak.

vüs̱ūḳ: Güven.

yaban durak otu: Bkz. zūferā

yaban havucu: Bkz. cizr-i berrī

yaban soğanı: Bkz. bülbūs

yaban turpu: Bkz. efyūs

yabanī: Bkz. berrī

yābis zūfā: Bkz. zūfā-i yābis

yābis: Kuru; insan vücudunda kurutma müceffif, ᶜāṣır, ḳābıḍ, müseddid, muġarrī, müdmil, münbitü'l-laḥm veya ḥātim (8) olan ilaç veya gıda.

yaᶜbūb: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

yaᶜḍıd-ı mürr: Bkz. ṭaraḫşeḳūḳ

yāfūḫ: Başın üst bölümü, bregma. Bkz. ᶜaẓm-ı yāfūḫ

yā-i müs̱ennāt: Arapçada iki altı iki noktalı olan y harfi.

yaḳaẓa: Uyanıklık.

yaḳaẓa-i müfriṭa: Bkz. seher

yaḳaẓiyy: Uyanma hāli.

yaḳẓān: Uyanık.

yalancı eyegü: Yalancı kaburga, aḍlā-ı kāẕibe, aḍlāᶜ-ı zūr, zūr, costae spuriae, costae asternales.

yaldıramak: Parlamak.

yanak: Bkz. ḫadd

yap yap: Ağır ağır, yavaş yavaş.

yapışkan: Bkz. ḥaşīşetü'z-zücāc

yarasa: Bkz. ḫuffāş

yārbeker: Bkz. dühn-i yārbeker

yasdanmak: Yaslanmak. Bkz. ittikā

yāsemīn: Yasemin (Jasminum grandi lorum)

yaᶜṣīd: Yabani kasnı, ḫanderīlī.

yaᶜsūb: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

yatsu: Yassı: "Burnu yatsu olup efṭas olmak dahi şebaḳ olmağa ve muḥibb-i nikāḥ olmağa delālet eder." (63b)

yavşak: Bit yavrusu, kehle.

yavşak: Bkz. ṣībān

yaykamak: Yıkamak.

yebārīḥ: Mandragora sınıfı bitkiler.

yebrūḥ: Abdüsselām otunun (Mandragora officinalis) kökü, beyrūḥ, sirāc-ı ḳuṭrub, enṭames, mūḳūlūn, verḳıyā; sābīzec, kökü insana benzeyen bitkilerin kökü: "Keẕālik kökü insān ṣūretinde olan her nebātın aṣlına yebrūḥ derler." (183a)

yebrūḥu'ṣ-ṣanem, yebrūḥ-ı ṣanemī: Abdüsselām otunun (Mandragora officinalis) kökü, ḥabbu's-selāṭīn: "Yebrūḥ luffāḥ dedikleri mīveden berrī ve yabanī olanların nebātının köküdür ki o köke yebrūḥ-ı ṣanemī derler." (183a)

yed: El. Bkz. eyādī

yedān: İki el.

yed-i münkebbe: Ön kolun dışa bakan tarafı yukarıda veya vücuda bakan tarafı bedene doğru meyilli olan el: "Yed-i münkebbe o yeddir ki o yedde sāᶜidin cānib-i vaḥşīsi yaᶜnī kolun taşra ṭarafında olan cānibi fevḳ cānibinde ola veyāḫūd o yedde sāᶜid insī cānibine yaᶜnī beden cānibine meyl eyleye." (68b)

yed-i müstelḳıye: Ön kolu dışa bakan el: "Yed-i müstelḳıye o yeddir ki o yedde sāᶜidin cānib-i vaḥşīsi esfel ṭarafına mebsūṭ ola veyāḫūd o yedde sāᶜid ve kol vaḥşī cānibine meyl eyleye." (69a)

yed-i ṭūlā: Maharet, kabiliyet, ilim.

yeğnicek olmak: Hafif meşrep olmak, ṭayş.

yeldirmek: Koşturmak.

yelek: Kuşun kanat tüyü, rīşe.

yemāme: Bkz. şefāne

yemīn: Sağ.

yemneten ve yesreten: Sağa sola.

yenābīᶜ: Su kaynakları, çeşmeler.

yenbūt: Zivircik, ḫarnūb-ı Maġribī (Anagyris foetida): "Yenbūt, ḫarnūb-ı Maġribīdir ve baᶜḍılar katında ḫarnūbu'ş-şevktir." (162b)

yentūn: Yabani delikörek (Thapsia) zamkı, sez̲āb-ı cebelī zamkı. Bkz. s̲āfsiyā

yereḳān: Sarılık, icterus.

yereḳān-ı aṣfer: Sarılık, icterus, sarı sarılık, yereḳān-ı ṣafrāvī: "Yereḳān-ı aṣferde ḫılṭ-ı aṣfer yaᶜnī ṣafrā cilde ve ve cildi vely eden mevāḍiᶜe bilā-ᶜufūnetin cereyān eder o kimsede eger ḥummā-ı ġıbb var ise ve eger onun ḥummāsı ribᶜ olsa o zamān bilā-taᶜaffünin ḫılṭ-ı esved cilde ve cildin ḥavālīsinde olan mevāḍiᶜe cereyān edip ondan yereḳān-ı esved ḥāṣıl olur." (376a)

yereḳān-ı esved: Kara sarılık, melas ikter.

yereḳān-ı ṣafrāvī: Bkz. yereḳān-ı aṣfer

yesār: Sol.

yesārī: Sol tarafta olan.

yesīr, yesīre: Az; kolay.

yeşb: Bkz. ḥacerü'l-yeşf

yeşf: Bkz. yeşb

yeşim: Bkz. ḥacerü'l-yeşf

yetūᶜ: Sütleğen (Euphorbia officinarum)

yetūᶜāt: Sütleğengiller.

yetūᶜāt-ı ᶜaşere: Sütleğen özellikli on bitki: "Yetūᶜāt-ı ᶜaşere bunlardır: lāġıye, şübrüm, ᶜarṭanīs̲ā, māzeryūn, māhū-dāne, māhī-zehre, fenṭāfilūn, ᶜuşer, saḳmūnyā, ᶜarfec." (96b)

yetūᶜ-ı şecerī: Bkz. ṣaḫrī

yevm-i ferd: Ayın tek olan günü, 1, 3, 5, 7 gibi.

yevm-i ġad: Ertesi gün.

yevm-i zevc: Ayın çift olan günü,2, 4, 6, 18 gibi.

yevmiyye: Günlük; günde. Bkz. ḥummā-ı yevmiyye

yeᵓyā: Dili sürekli y sesine çalan: "Teᵓtāᵓ, "yeᵓyāᵓ dahi tā'da ve yā'da terdīd edenlere ıṭlāḳ olunur." (291b)

yıkantı: Bkz. ġusāle

yılan: Yılan, ılan, ḥayye. Bkz. mükellele, ḥarmānā, bezzāḳa, muḳarrene, liḥāiyye, nezzāfe, ġabrā, ḫarşā, berşā, ḥayyāt-ı büyūt, ḥayyetü'l-mā, esved-i sāliḫ, tinnīn, ḳaffāze, muᶜaṭṭışe, bellūṭiyye, erḳam, tenānīn, mār-i māhīce

yiğit: Genç, şābb, fetā.

yosun: Bkz. üşne, ṭuḥlub, ḥazāzu'ṣ-ṣaḫr

yulaf: Bkz. dūser

yūmālā: Bir bitki.

yumurta: Bkz. beyḍ

yumuşak et: Bkz. laḥm-ı rıḫv

yübs: Kuru olma, kuruluk.

yübūset: Kuruluk.

yübūset-i ᶜayn: Gözkapağında kaşıntı ile sertlik ve gözde kuruluk: "Ammā o āfet ki onda cefne munṣabbe olur mādde olmaya ve belki bilā-mādde cefnde ḥikke ola, ona yübūset-i ᶜayn tesmiye olunur ve çok kerre o cefnde mizāc-ı ḥārr ve mevādd-ı kes̲īre

dahi olur ve o mevāddı istifrāġa ḥācet olur." (274b); xerophtalmia.

yümnā: Sağ yaraf.

yürek damarları: Bkz. şerāyīn

yürek sürmesi: Bkz. ishāl, istiṭlāḳ-ı baṭn

yüsr: Azlık, ḳıllet.

yüsrā: Sol taraf.

yüzerlik: Bkz. ḥarmel, isfend

ẕābil: Çok zayıf olan.

ẓaby: Geyik: "Ẓaby geyik maᶜnāsınadır." (90a) Bkz. ẓıbā

zāc: Kara boya, zāg, demir sülfat; ḳulḳuṭār (sarı zaç), ḳalḳadīs (beyaz zaç) ve sūrī (kırmızı zaç) ve kırmızı türleri olan vitriyol.

zācāt: Vitriyoller.

zāc-ı aḥmer: Bkz. sūrī

zāc-ı esākife: Bir tür beyaz zaç: "İbn Kütbī der ki ṣaḥīḥ olan ḳavl budur ki zācu'l-esākife ḳalḳadīs aṣnāfından bir ṣınıftır ki leyyinü'l-mecesse olur ve eczāları mütesāvī ve müteşābih olur, su iṣābet eyledikte siyāhlanır." (169a)

zāc-ı ḥibr, zācu'l-ḥibr: Bir tür kırmızı zaç, suḥayre.

zāc-ı sūrī: Bkz. sūrī

zāciyye: Vitriyollü.

zād: Besin, ᶜudde.

zaᶜferān: Safran (Crocus sativus)

zaᶜferān-ı Ḳalīḳī: Bkz Aḳlīṭī

zaᶜferān-ı Rūmī: Bkz. nārdīn

zāg: Bkz. zāc

zaġbā: Alaca.

ẓahāir: Bkz. ẓahāyir

ẓahāyir: Öğle sıcakları. Bk. ẓahīre

ẕāhib, ẕāhibe: Giden; görüşünde olan.

ẕāhile: Terk edici.

ẓāhir, ẓāhire: Ortaya çıkan, zuhur eden, bāriz; açık, aşikār, beyyin; dış.

zaḥīr: Dizanteri. Bkz. ẕūsenṭāriyā.

ẓahīr: Yardımcı, muᶜīn.

ẓahīre: Öğle sıcağı. Bkz. ẓahāyir

ẓāhir-i lisān: Dilin üst yüzeyi.

ẓahr: Sırt, arka, meṭā.

zaḥzaḥa: İzale.

ẕāib, ẕāibe, ẕāyib, ẕāyibe: Erimiş: semn-i ẕāib, dem-i ẕāib

zāid, zāide: Ziyade, fazlalık; apofiz.

zāidetān: İki çıkıntı.

ẓalīm: Erkek devekuşu. Bkz. neᶜām

zamāneten: Bir süre.

zāmehrān-ı kebīr: Esas itibarıyla mide zafiyeti, böbrek ve mesane için kullanılan; terkibinde vecc, ḳusṭ-ı mürr, zerāvend-i ṭavīl, zerāvend-i müdaḥrec, ḳaranfül, üşne, ḳaṣabu'ẕ-ẕerīre, ᶜīdānu'l-belesān, ḳıs̱s̱ā-i berrīnin aṣlı, bezr-i fencengüşt, afyūn, eferbiyūn, cünd-i bīdester, dār-ı fülfül, zencebīl, bezr-i kerefs, nānḫāh, kerevyā, rāziyānec, bezr-i raṭbe, bezr-i baḳlatu'l-ḥamḳā, bezr-i circīr, tūderīc-i aḥmer, tūderīc-i ebyaḍ, āẕānu'l-fār, kemmūn-ı Kirmānī,

bezrü'ş-şibt, iklīlü'l-melik, şīḥ, zerneb, ḥabbu'l-belesān, selīḫa, besbāse, ḳāḳule, ḳırfe, helīlec-i aṣfer, belīlec, şīr-i emlec, lufāḥ-ı yābis, ḫarbaḳ-ı ebyaḍ, ās, mermāḫūr, mūrdisferem, bezrü'l-bencü'l-berrī, bezrü'l-bencü'l-bostānī ve ḥasek-i bostānī, şeyṭarec-i Hindī, zirişk, ütrüccün ḥabb-ı muḳaşşeri, zuᶜrūr, senber, ās-ı Hindī, behmen-i ebyaḍ, lisān-ı ᶜaṣāfīr ve başka unsurlar bulunan ilaç.

zāmehrān-ı ṣaġīr: Terkibinde vecc, ḳusṭ, zerāvend-i müdaḥrec, zerāvend-i ṭavīl, helīlec-i esved, belīlec, emlec, şeyṭarec-i Hindī, ḥasek, zürünbād, behmen-i aḥmer, behmen-i ebyaḍ, rīvend-i ṣīnī, bezr-i benc, ḥavlencān, meyᶜa, ḥabb-ı reşād, bezr-i ḥarmel, fülfül, dār-ı fülfül, zencebīl, bezr-i kerefs, kerevyā, suᶜd, bezr-i lift, bezr-i raṭbe, bezr-i baṣal, bezr-i circīr, zuᶜrūr, tūẕerī-i ebyaḍ u aḥmer, bezr-i kürrās̱, bezr-i kettān, bezr-i ḥandeḳūḳā, bezt-i rāziyānec, nānḫāh, bezr-i ütrücc-i muḳaşşer, bezr-i baḳlatu'l-ḥamḳā, fūẕenec, nārkeyū, ḥulbe, bezr-i merzencūş, kemmūn-ı Kirmānī, bezr-i şibt, bezr-i cizr... bulunan ilaç.

zanbaḳ: Zambak (Iris ensata); yasemin yağı, dühn-i yāsemīn.

zanbaḳ-ı ṭīb, zanbaḳu'ṭ-ṭīb: Beyaz yasemin.

ẓann: Zan, tahmin, ḥisbān.

ẓārib: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

ẓarrāf: Zarif kimseler.

ẕāt-ı ᶜaḳd: Düğümlü.

ẕāt-ı ḥikke: Kaşıntılı.

ẕāt-ı sümūm: Zehirli olan hayvan.

ẕāt-ı şefre: Ucu keskin olan.

ẕāt-ı ṭabaḳateyn: İki katmanlı.

ẕātī: Aslī.

ẕātü'l-cenb: Zatülcenp, bersām, şevṣa, plörezi: "Ẕātü'l-cenb ve şevṣa gerçi Şeyḫ katında elfāẓ-ı müterādifedir lākin Semerḳandī der ki "şevṣa" aḍlāᶜ-ı ḫılfın üzerinde olan ḥicābın veremine maḫṣūṣ olur." (79b)

ẕātü'r-riye: Zatürre, pneumonia.

ẕātü'ẕ-ẕeker: Erkek çocuklu.

ẕātü'l-aṣdāf: Sedef kabuğu olanlar.

ẕātü'l-cenb-i ḫāliṣ: Diyaframda olan verem: "Ẕātü'l-cenb-i ḫāliṣ ḳalb ile riye arasında olan ḥicābda ḥādis̱ vereme ıṭlāḳ olunur." (315a)

ẕātü'l-erbaᶜ: Dört ayaklı.

ẕātü'l-evtār: Telli çalgılar.

ẕātü'l-fuḍūl: Hz. Muhammed'in zırhlarından birinin ismi.

ẕātü'l-ġaşy: Bayılma özellikli.

ẕātü'l-ḥavāşī: Hz. Muhammed'in zırhlarından birinin ismi.

ẕātü'l-ḳarn: Boynuzlu.

ẕātü'l-kebid: Hepatit.

ẕātü'l-vişāḥ: Hz. Muhammed'in zırhlarından birinin ismi.

ẕātü'l-yemīn: Sağ taraf; karaciğer.

ẕātü'n-nevāṣīr: Ucu meme bağlamış çıban: "Ẕātü'n-nevāṣīr"den murād o ḫurācāttır ki ağırşaklanmış ola diye işāret olunmuştur." (318a)

ẕātü'r-rāyiḥa: Güzel kokulu.

ẕātü'ṡ-ṡüḳūb: Delikli enstrüman.

ẕātü'ş-şimāl: Sol taraf; dalak.

ẕātü'z-zerᶜ: Ekili.

zāviye-i ḥādde: Dar açı.

zāviye-i ḳāime: Dik açı.

zāviye-i münferice: Geniş açı.

zaᶜzaᶜa: Sarsıntı; beyin sarsıntısı: "Zaᶜzaᶜa" bir nesneyi taḥrīk etmektir. Burada "tezaᶜzuᶜ" maᶜnāsınadır yaᶜnī dimāġ maḥallinden ḥareket etmek maᶜnāsınadır." (237b)

zeᶜar: Gövde ve başta kıl seyrek olmak.

zebed: Köpük. Bkz. ezbād; kabarcık.

zebedī: Köpüklü, rıġvī.

zebedī-i Heraḳlī: Heracleum gummiferum.

zebediyyet: Köpürme.

zebedü'l-baḥr: Brokoli mercanı (Alcyonium).

zebedü'l-ḳamer: Bkz. ḥacerü'l-ḳamer

ẕebḥ, ẕebḥa: Boğulma; bademciklerde bir madde sebebiyle meydana gelen kapanmanın yol açtığı boğulma: "Ḫavānīḳ ile ẕebḥanın farḳı budur ki mādde levzeteyne munṣabbe olursa ona ẕebḥa tesmiye olunur ve eger ḥancereye veyāḫūd merīye munṣabbe olursa ona ḫunāḳ derler." (39a); boğazlanan yer: "ẕebḥa maḥall-i iḫtināḳa derler ve o maḥallde ᶜārıḍ olan ḫunāḳa derler." (306b)

ẕebḥ: Hayvan boğazlamak, kesmek, tezkiye.

zebīb: Kuru üzüm: zebīb-i ḥulv, zebīb-i keşmehānī-i ḥulv, zebīb-i münaḳḳā, zebīb-i laḥīm, zebīb-i menzūᶜu'l-ḥabb, zebīb-i aḥmer

zebībü'l-cebel: Bkz. mīvīzec

zebīl: Dağarcık; kap; plasenta.

zebş: Bkz. biṭṭīḫ-i zaḳḳī

zebūn: Zayıf.

zecr: Köpek balığı.

zedvār: Bkz. cedvār

ẕefāret: Kötü kokma.

ẕefer: Koltuk altı kokusu: "Ẕefer, koltukta ẓuhūr eden kerīhe rāyiḥa ve zühm, kokmuş et yağının rāyiḥa-i kerīhesidir. (91b)

ẕeferī: Koltuk altı kokusu gibi.

ẕefire: Keskin.

zefre: Bir süre tutulduktan sonra ağızdan çıkan nefes: "Zefre o nefestir ki bir müddet ḥabs olunduktan sonra ḫurūc eder." (241a)

zeġab, zeġabe: Bitkilerde tüy, trikom, hav: "Zeġab-ı verd" gülün ortasında olan ḥaşvlardır." (290b)

zeġabānī: Tüylü. Bkz. zeġab

ẕehāb: Gitme.

ẕehāb-ı ᶜaḳl: Delirmek: "Ve ḳuvve-i fikr ü tahayyülün fesādından

dahi dimāġın aḥvāline istidlāl olunur; o fesād buṭlān ḥasebiyle olur ise ona ẕehāb-ı ᶜaḳl derler ve eger ḍaᶜf ḥasebiyle olur ise ona ḥumḳ derler." (226b)

ẕehāb-ı māu'l-esnān: Dişlerde matlaşma, diş minesinin kaybolması.

ẕeheb: Altın.

ẕehebī, ẕehebiyyet: Altın sarısı, altın rengi.

zeherāt: Çiçekler.

zehim: Yağlı.

ẕehl-i ᶜaḳl: Akıldan gitmek, unutmak.

zehr, zehre: Çiçek, nevr.

zehrāt: Çiçekler.

zehre: Ebenus cretica veya Ajuga iva: "Bu maḳāmda zehreden murād bir nebt olur ki o nebātın bir nevᶜinin varaḳı ᶜadesī olur ve aġṣānı muntaṣıbdır yaᶜnī o aġṣān esfele eğilmez, doğru havāya mürtefiᶜ olur ve kökü incedir, çoraklı ve güneşli maḥallerde biter, ṭaᶜmında mülūḥat ve tuzluluk olur. Ve zehrenin nevᶜ-i āẖeri kemāfīṭūs dedikleri nebt olur ve levni ve urcuvāniyyeti aḥsen olur." (173a) Bkz. kemāfīṭūs

zehretü'n-nuḥās: Eritilmiş sıcak bakır üzerine dökülen soğuk sudan dolayı oluşan bakır köpüğü. "Nuḥāsın maᶜdeni kīrānında eritilip sebīke kılınmak için yerde ittiẖāẕ olan eẖādīd içre icrā olundukta o nuḥās-ı müẕābın üzerine su reşş olunur ve o mā-ı merşūş nuḥās-ı müẕāb üzere eẖādīd içinde ḥabbeten ḥabbeten cemᶜ olup rıġve mis̱ālinde cümūd eder ve o ḥabbelere zehretü'n-nuḥās derler." (171a)

zehr-i asyūs: Assos taşında oluşan tuz.

zehr-i nuḥās: Bakır pası.

zehrü'l-milḥ, zehretü'l-milḥ: Nil'den elde edilen sodyum klor..

zehūmāt: Yağlı yiyecekler.

zeᵓīr: Kükreme.

ẕeḳan: Çene.

ẕekāvet: Kalb kuvvetli ve kavrayışlı olmak.

ẕeker: Erkeklik organı, ḳaḍīb, penis. Bkz. meẕākīr; erkek. Bkz. ẕükrān

zekiyye: Keskin.

zekiyyü'r-rāyiḥa: Keskin kokulu.

zelābī, zelābiyye: Kiremit üzerinde pişirilmiş üzeri delikli ekmek: "Cālīnūs zelābiyyeyi tefsīr edip der ki zelābiyye o ẖubzdur ki ṭabaḳ yaᶜnī kiremit üzerinde ṭabẖ olunur, ke-enne o maᶜmūl ẖubz-ı mes̱ḳūb olur. Ve zelābī diyār-ı Mıṣriyye'de o ẖubza derler ki o ẖubz dühn ile ḳalā olunup kavrulup ve parmak ile s̱aḳb olunup delinir. Ve ᶜIrāḳayn'de ve eks̱er-i bilād-ı ᶜAcem'de s̱üḳūb-ı kes̱īresi olan bir nevᶜ ḥelvānın ismidir." (89a)

zelaḳ-ı emᶜā, zelaḳu'l-emᶜā: Gıdanın sindirilmeden vücuttan çıkması, çölyak (coeliac disea-

se): "Meʾkūl ve meşrūbun ḳable'l-haḍm ḫurūcuna zelaḳu'l-emʿā derler." (39b)

zelaḳ-ı miʿde, zelaḳu'l-miʿde: Lienteric diarrhea.

zelaḳu'l-külye: Bkz. ẕiyābīṭīs

zelḳ: Kaydırmak.

zelzelī: Sarsıntılı.

zemāne, zemānet: Kötürüm hastalığı, iḳʿād.

zemin: Kötürüm.

zemmāretü'r-rāʿī: Alisma plantagos, mizmāru'r-rāʿī.

zemmiyet: Vakur olma.

zenābīr: Eşek arıları. Bkz. zünbūr

zenaḫ: Yağın bozulması.

zencār: Bakır pası, cengār; maden talaşı.

zencār-ı ḥadīdī: Demir pası, demir talaşı.

zencār-ı nuḥās: Bakır pası, talaşı.

zencārī: Bakır pası niteliği, rengi: ḳayʾ-ı zencārī,

zencāriyyet: Bakır pası özelliği.

zencebīl: Zencefil, Zingiber officinalis kökü; şarap, ḫamr.

zencebīl-i ʿAcem: Bkz. uşturġāz

zencebīl-i Şām: Andız, rāsen.

zencebīlü'l-kilāb, zencebīl-i kelb: Su biberi, fülfül-i mā, fülfülek, Polygonum hydropiper kökü.

zend: Radius; cubitus.

zendān, zendeyn: Radius ile cubitus: "Sāʿid iki ʿaẓmdan mürekkebdir, biri fevḳānī ve biri taḥtānīdir, onlara zendān tesmiye ederler." (528b) Bkz. zend-i aʿlā, zend-i esfel

zend-i aʿlā: Ön kolda bulunan iki kemikten dışta yer alan, radius: "O iki ʿaẓmdan fevḳānī olup ibhāmı ve eli yaʿnī baş parmak ṭarafında olan ʿaẓm zend-i aʿlā tesmiye olunur; zend-i aʿlā ziyāde ince olur. Ve süflānī olup ḫınṣırı vely ve taʿḳīb eden ʿaẓma zend-i esfel tesmiye olunur. Bu zend-i esfel zend-i aʿlāyı ḥāmil olmakla zend-i aʿlādan aġlaẓ olur." (15b)

zend-i esfel: Kol ile ön kol arasındaki eklem, cubitus: "O iki ʿaẓmdan fevḳānī olup ibhāmı ve eli yaʿnī baş parmak ṭarafında olan ʿaẓm zend-i aʿlā tesmiye olunur; zend-i aʿlā ziyāde ince olur. Ve süflānī olup ḫınṣırı vely ve taʿḳīb eden ʿaẓma zend-i esfel tesmiye olunur. Bu zend-i esfel zend-i aʿlāyı ḥāmil olmakla zend-i aʿlādan aġlaẓ olur." (15b)

ẕeneb: Kuyruk, dünb; arka: "Dünb, dāl-ı mühmele ile Fārsīdir ve ẕāl-ı muʿceme ile ʿArabīdir, kuyruk maʿnāsınadır. Nüsḫada dāl-ı mühmele vāḳiʿ olmuştur." (275a)

ẕenebāniyye: Temreni bir karış kalınlığında olan ok.

ẕeneb-i ʿaḳreb, ẕenebü'l-ʿaḳreb: Akrep kuyruğu; dikenli akrep kuyruğu (Scorpiurus mticatus).

ẕeneb-i mihett: Gözden sıvıyı, kataraktı alan kadh aletinin arka kısmı: "Ve ehl-i ṣınāʿattan baʿḍıları kaçan miḳdaḥayı o maḥalle

vāṣıl oldukta iḫrāc ederler ve onun s̱uḳbesine mihettin ẕenebini idḫāl ederler yaᶜnī suyu aḫẕ edecek ālet ki ona mihett derler ve ẕenebine iḳlīd derler." (280b)

ẕeneb-i münḳaḍī: Büyükten başlayıp küçülen ve küçüldükten sonra ne büyüyen ne de burada karar kılan nabız: "Ve bu nabḍda yine ᶜiẓamdan başlayıp ṣıġara sālik olur ve merātib-i ṣıġardan bir mertebede eğlenmez belki nāḳıṣ olarak nabḍ merātib-i ṣıġardan ve ecnās-ı ᶜaşere-i nabḍdan ḫurūc eder." (73a) Bkz. nabḍ-ı ẕenebü'l-fār

ẕeneb-i müterāciᶜ: Büyük başlayıp kademe kademe küçülen ve ardından büyüyen nabız: "Ẕeneb-i müterāciᶜ o nabḍdır ki mes̱elā ᶜiẓamdan bedᵓ eder, ṣıġardan tedrīcle bir ḥadde vāṣıl olup yine ᶜiẓama ᶜavdet eder." (73a) Bkz. nabḍ-ı ẕenebü'l-fār

ẕeneb-i s̱ābit: Büyük başlayıp küçükte karar kılan nabız: "O nabḍda ᶜiẓamdan bedᵓ edip ve ṣıġardan bir ḥadde vāṣıl olup o ḥadde s̱ābit olur. Ve bu nabḍ redāᵓette mütevassıṭ olur." (73a) Bkz. nabḍ-ı ẕenebü'l-fār

ẕenebü'l-ḫayl: Atkuyruğu (Equisetum arvense)

zeniḫa: Kokusu bozulmuş (ceviz, hindistan cevizi, kaysı çekirdeklerinde bulunan bitkisel) yağ.

zenṭāriḥ: Kara salyangozu. Bkz. ḥalezūn

ẕerᶜa: Tohum; menī.

zerānīḫ: Arsenikler. Bkz. zernīḫ

ẕerārīḥ: Kuduz böcekleri (Cantharis vesicatoria): "Ẕerārīḥ bir nevᶜ böcektir ki ṣaġīri ẕübābe gibi olur ve kebīri arı ḳadar olur ve baᶜḍısı ṭayerān eder." (88a) Bkz. ẕerīḥ

zerāvend: Loğusa çiçeği, zeravent (Aristolochia)

zerāvend-i müdaḥrec: Aristolochia longa.

zerāvend-i ṭavīl: Eşek hıyarı, ḳuṭūlindus (Ecballium elaterium)

zerāzīr: Sığırcık kuşları. Bkz. zürzūr

zercūnaḳ: Bkz. ᶜurūḳ-ı ṣabbāġīn

zerd: Beynin her bir katmanı arasında bulunan boğum.

zerdālū: Bkz. mişmiş.

zerdec-i ᶜuṣfur: Aspir (Carthamus tinctorius) suyu, zereng, māiyyetü'l-ᶜuṣfur.

ẕereb: Mide fesadı; midede hazımsızlık: "Ẕereb lüġatte fesād-ı miᶜdeye derler ve ᶜörf-i eṭıbbāda muttaṣılan baṭnın inṭılāḳına derler. Ve baᶜḍılar ẕerebi taᶜrīf edip derler ki ṭaᶜām miᶜdede haḍmun-mā olur velākin ḳuvve-i māsikenin ḍaᶜfı ḥasebiyle kemāl-i haḍm bulunmamakla onlardan aᶜḍāya ġıdā ḥāṣıl olmaz belki ruṭūbeti ile s̱üfl-i berāz ḥāṣıl olup ḫurūc eyler." (115b)

zerecūn: Asma. Bkz. kerm

zer-endūd: Altın sürülü.

zereng: Bkz. zerdec-i ᶜuṣfur

ẕerīᶜ: Hızlı, süratli.

zerīʿa: Ekin. Bkz. zürūʿ

ẕerīḥ: Kuduz böceği (Cantharis vesicatoria) Bkz. ẕerārīḥ

ẕerīre: Teri önleyici, ẕerūre.

ẕerīre: Yeşil centiyane (Swertia chirata)

ẕerḳ: Fışkırtmak, fırlatmak.

ẕerḳ: Kuş dışkısı; ters: ẕerḳ-ı ḫaṭāṭīf (kırlangıç dışkısı), ẕerḳ-ı ḥamām, ẕerḳu'l-ḥamām (güvercin dışkısı), ẕerḳ-ı dīk (hotoz dışkısı)

zerḳa: (Döllenme sıvısı için) atma, fırlatma, defḳ, zerḳatān.

zerḳāʾ: Gök renkli. Bkz. ʿayn-ı zerḳā

zerḳatān: Bkz. zerḳa

zerneb: Porsuk, ricl-i cerād (Taxus baccata) yaprağı. Bkz. riclü'l-cerād

zernīḫ: Zırnık, arsenik.

zernīḫ-i aḥmer: Kırmızı arsenik.

zernīḫ-i aṣfer: Sarı arsenik, örpiment.

ẕerr: Ekmek, dökmek, saçmak.

ẕerrāḳ: Fışkırtıcı.

zerrāḳa: Şırınga: "Bu kemīne ʿabd-i faḳīrin anladığına göre "zerrāḳāt" "zerrāḳa"nın cemʿi olur ve zerrāḳa eṭıbbā ıṣṭılāḥlarından bir ālettir ki onun ile iḥlīl mis̱lli ḍayyiḳ mecrālarda devā aḳıtırlar, lākin Şeyḫ'in zerrāḳa ile murādı o ḳārūredir ki boğazı uzun ve dar olur, o ḳārūre ḥavḍa ilḳā olunup bırakılsa boğazından içeri su dāḫil olmaz." (28b) Bkz. ḳās̱āṭīr; spermi penisten dışarı iten basınç.

zerrāḳa-i bevl: Bkz. ḳās̱āṭīr

zerrāḳāt: Şırıngalar.

zerrīn-dıraḫt: Bir ağaç, üzüm asması, kerme?: "Zerrīn-dıraḫt terkīb-i Fārsīdir, maʿnāsı altın ağaç demektir. Yanımızda mevcūd olan kütüb-i ṭıbbiyyede bu ism yazılmamıştır lākin bu terkībin maʿnāsına ḳarīb zerecūn māddesini İbn Kütbī müfredātında ẕikr olunup ḫamra ve mecāzen kermeye ıṭlāḳ olunur demekle iktifā olunmuştu. Kerme, teğektir ki çubukları altına müşābih olduğundan mā-ʿadā altın levninde olan şarāb ondan ḥāṣıl olmakla zerecūn denilir, zīrā zer-gūn'dan muʿarrebdir, altın renginde demektir, pes baʿīd değildir ki bu iʿtibārlar ile zerrīn-dıraḫttan murād kerme ola." (171a)

ẕerufīnūn: Kaplan otu (Dorycnium)

zerūḳāt: Vücuda şırınga ile zerk edilen ilaçlar.

ẕerūr: Yara ve göz için tertip edilen ve toz hāline getirilerek uzva ekilen.

ẕerūrāt: Yara ve göz için tertip edilen toz hālindeki ilaçlar.

ẕerūre: Teri önleyici, ẕerīre.

zevāid: Fazlalıklar; ana unsur dışındaki tali unsurlar.

zevāid-i ibriyye: Temporal kemiğin stiloid çıkıntısından başlayıp

hiyoid kemik cisminin hiyoid büyük boynuzu ile birleşme yerinde sonlanan, hiyoid kemiği yukarı kaldırıcı ve arkaya çekici kas, stilohiyoid kas apofizi, styloid process: "Ammā femi fātiḥ ve fāġır ve fekk-i esfeli inzāl eden ʿaḍale līflerinin menşeʾi ve maḥall-i ḥudūs̱u ẖalf-i üẕünde olan zevāid-i ibriyyedir yaʿnī iğne ucu gibi küçük zāidelerdir. O līfler ẖalf-i üẕünden münḥadirler olup yalnız bir ʿaḍale iḥdār ve ittiẖāẕ ederler; o ʿaḍaleye ʿaḍale-i mükerrere tesmiye olunur." (18a)

zevāid-i mafṣaliyye: Vertebral facet; costal facet.

zevāl: Son bulma; uzvun yerinden büsbütün kopmadan çıkması: "İkinci ḳısmı zāidenin ḥufresinde nā-tamām zevāl ile zāil olmasıdır. Bu ḳısm-ı s̱ānīye zevāl tesmiye olunur." (31b)

zevārīḳ: Gemiler. Bkz. zevraḳ

ẕevātü'l-erbaʿa: Dört ayaklılar.

ẕevātü'l-ḳavāimi'l-erbaʿ: Dört ayak üstünde duranlar.

ẕevātü's-sümūm: Zehirli olanlar.

ẕevātü'l-ẖavāṣṣ: Hususiyetleri olan.

ẕevātü'l-eẕnāb: Kuyruklu yıldızlar.

zevāyā: Açılar.

zevc: Elmacık kemeri, zigomatik kemer; çift.

ẕevebān: Erimek.

ẕevi'l-baṭş: Kuvvvetli olanlar.

ẕevi'l-aṣdāf-ı baḥrī: Deniz kabukluları.

zeviyyen: Toplam olarak, mecmūʿan.

ẕevḳ: Tatma duyusu; tatmak.

zevrā: Hz. Muhammed'in yaylarından birinin ismi.

zevraḳ: Bir şarāb ölçeği, 1228,9 gr, devraḳ; gemi. Bkz. zevārīḳ

ẕevraḳ: bkz. devraḳ

zevraḳī: Bkz. ʿaẓm-ı zevraḳī

ẕevū-erbaʿa fükūk: Zehirli bir örümcek: "Ve o iki ḥayvān ẕevū-erbaʿa fükūk denmekle maʿrūftur. Ve o ʿālim dedi ki onların ikisi dahi rüteylā cinsindendir o ikisinin biri ʿarīḍ ve ayakları ebyaḍ ve reʾsi üzere iki nütūʾ vardır; birisi muḳaddem-i reʾsinden ʿale'l-istiḳāmet nüzūl eder ve nütūʾ-ı āẖeri mürūr edip o nāzili ʿarḍan teḳāṭuʿ eder ve o sebebden taẖayyül olunur ki onda iki fem ve dört fekk vardır." (542a)

zeyt: Zeytin yağı: "Zeytūn ḥabbına zeytūn ve yağına zeyt derler." (172a)

zeyt-i ʿaḳārib: Zeytin yağı ile karıştırılmış akrep yağı: "Ẓāhir budur ki zeyt-i ʿaḳārib ile ṣāḥib-i *Ḳānūn* zeyt ile maṣnūʿ olan dühn-i ʿaḳāribi murād eyledi." (172b) Bkz. dühn-i ʿaḳārib

zeyt-i ʿaẕb: Yetişkin zeytinden elde edilen yağ: "Zeyt-i ʿaẕb idrāk edip erişmiş zeytūndan iẖrāc olunan dühne derler." (96b) Bkz. dühn-i ʿaẕb

zeyt-i rikābī: Sıcak su ile yıkanmış zeytin yağı; ham zeytinden sıkılan zeytin yağı: "Zeyt-i rikābī

ᶜinde'l-baᶜḍ mā-ı ḥārr ile ġasl olan zeyttir ve ᶜinde'l-āḫer ḫām zeytūndan iᶜtiṣār olunan zeyttir. Muṣannifin kelāmı ḳavl-i evveli müʾeyyeddir." (581a)

zeyt-i ünfāḳ: Olgunlaşmamış zeytinden elde edilen yağ: "Ve idrāk etmeyip ḫām zeytūndan iḫrāc olunan dühne zeyt-i ünfāḳ derler." (96b)

zeytī: Zeytinle ilgili.

zeytī-i ḫāliṣ: Sarı ve yeşille beraber yağ rengi olan renk: "Ve zeytī-i ḫāliṣ o levndir ki onda maᶜa-ṣufret ve ḫuḍret levn-i dühn rüʾyet olunur." (488b)

zeytūn: Zeytin; zeytin tanesi: "Zeytūn ḥabbına zeytūn ve yağına zeyt derler." (172a)

zeytūn-ı aḥmer: Olgunluk ve hamlık arasında, bir miktar kızarmış fakat kıvamını bulmadığından henüz rengi kararmamış üzüm: "Zeytūn-ı aḥmer o zeytūndur ki ḫām ile müdrik arasında mütevassıṭ olur, ḳalīlen nuḍc bulup kızarır lākin kemāl-i nuḍcu olup siyāhlanmamıştır" (172a)

zeytūn-ı Benī İsrāīl: Bkz. ḥacerü'l-yehūd

zeytūn-ı ḥārr: Māzeryūn (Daphne mezerecum): "İbn Kütbī der ki zeytūn şeceresi bi-cemīᶜi eczāihi bāriddir illā s̱emere-i naḍīcesi muᶜtedilen ḥārrdır. Pes bu maḳāmda zeytūn-ı ḥārr ile Allāhu aᶜlem māzeryūn murād olunur, zīrā māzeryūn ve varaḳı zeytūn varaḳına müşābih olur, rābiᶜadan ḥārr-ı yābistir." (322a)

zeytūnü'l-mā: Su zeytini, ham zeytinin suda ıslatılıp tuz, fıstık ve bademle terbiye edilmiş hāli.

ẓıbā: Geyikler. Bkz. ẓaby

zığala: Bkz. meyᶜa

ẓıhāre: Örtü, sırt örtüsü; bir nesnenin dış yüzü, dış tabaka. Bkz. biṭāne

zıḳḳ: Tulum; körük.

zıḳḳī: Bkz. istisḳā-i zıḳḳī

ẓılāl: Gölgeler.

ẓılf: Hayvanların çatallı tırnağı.

ẓıll: Gölge

ẓınnet: Şüphe; töhmet.

ẓıᶜr: Süt annesi, dāye, mürḍiᶜa.

ziʾān: Delice, şeylem, züvān (Lolium temulentum); çavdar.

ẕiʾb: Kurt.

zībaḳ: Cıva, sīm-āb. Bkz. zībaḳ-ı maḳtūl

zībaḳ-ı maḳtūl: Hareketsiz hāle getirilmek için başka bir nesneyle terkibe girmiş civa.

zībende: Süslenmiş.

ẕiʾb-i emᶜaṭ: "Ẕiʾb-i emᶜaṭ tüyü yolunmuş kurda derler." (250b)

ziʾbir: Hav.

zibl: Dışkı, necāset, sirḳīn, berāz, revs̱, ters, ḫurʾ: "Zibl, insān ve sāir ḥayvān tersleridir." (171b)

zibl-i ḥamām: Güvercin dışkısı, ẕerḳ-ı ḥamām.

zicācet: Camcılık, sırçacılık.

zicec: Temrenler, mızrağın demir

uçları: "Zicec, ᶜineb vezninde rumḥun ṭarafında olan ḥadīde derler." (99b)

zift: Zift, kara sakız, ḳīr, ḳār, aġra; ağaçlardan bilhassa fıstık çamı ve yenbūt ağacından elde edilen zamk.

zift-i Rūmī: Köknar (Picea abies) katranı. Bkz. tennūb

ziftiyye: Ziftli.

ziḥām: Kalabalık yerde sıkışıp kalmak; sıkışma.

zīḳ: Kol ile ön kol arası: "Zīḳ reˀs-i ᶜaḍuddan nuḳre-i ketifin iḥāṭa eylediği maḥalldir." (20a) Bkz. zend-i esfel

ẕikr: Bkz. şuᶜūr

ẕī-ḳudret: Güç, kudret sahibi.

zīn: Dağ sümbülü, zīr, basalu'z-zīz (Muscari comosum)

zīr ü bālā: Alt ve üst.

zīr: Bkz. bülbūs, baṣal-ı fār, zīn, ṭāṭīḳus

ẕirāᶜ: Kol, sāᶜid; insanın dirseği ucundan orta parmağının ucuna kadarki uzunluk mesafesi.

ẕirāᶜān: İki kol

ẕirāᶜat: Ekmek, yetiştirmek.

zīrbāc: Etli nohut yemeği: "Zīrbāc o ṭaᶜāmdır ki onun rüknü laḥm ve noẖūd olur ve tevābili yaban soğanı ve bostānī soğan ve zaᶜferān olur ve muṭayyibi sirke ve ḳand ve gülāb olur." (105b)

ẕīrī: Kimolos kili (Terra Cimolia) Bkz. ṭīn-i ḳaymūliyā; gübre ve toprak karışımı: "Ḥuneyn dedi ki ṭīn-i ḳaymūliyā o ṭīndir ki ẕīrī demekle maᶜrūftur. Ve "ẕīrī" bi-ḥasebi'l-lüġat o ṭīndir ki türāb ile serḳīn ẖalṭ olunur." (181b)

zirişk: Bkz. enberbārīs

zirkele: Sirkele, zirkele, şeyṭarec (Lepidium latifolium)

zirr: Tomurcuk.

zirr-i verd: Gül tomurcuğu, gonca.

ẕiyābīṭīs: Diyabet, diyānīṭis, ẕiyānīṭis, düvvāre, dūlāb, zelaḳu'l-külye, muᶜaṭṭış, berkārī, enmesī, diyāyūḳūmus, diyāḳūs, ḳarāmis: "Ẕiyānīṭīs, selisü'l-bevl maraḍıdır, onun esmā-ı keṡīresi vardır, diyāḳūs ve ḳarāmīs ve düvvāre ve dūlāb ve zelaḳu'l-külye ve muᶜaṭṭış ve berkārī ve enmesī gibi. "Enmes" meṡāne maᶜnāsınadır." (344b); "Ve bu ᶜilletin ẕiyānīṭis isminden mā-ᶜadāl lüġat-ı Yūnānīde esāmī-i uẖrāsı vardır, o isimler diyāyūḳūmus ve ḳarāmis ismleridir ve lüġat-ı ᶜArabiyye ona düvvāre ve dūlāb ve zelaḳu'l-külye derler." (417b)

ẕiyānīṭīs: Bkz. ẕiyābīṭīs

zuˀbīn: Mızrak.

zūfā: Bkz. zūfā-i raṭb, zūfā-i yābis

zūfā-i raṭb: Koyun kısmının kuyruğunda, uylukları aralığında ve karnı altında olan yününde toplanmış çakıldak: "Bu devā bir vesaẖtır ki Ermīniyye diyārının koyunları eleyātında yaᶜnī kuyruklarında müctemiᶜ olur, o diyārın merᶜālarında olan ḥaşāyiş-i yetūᶜiyye üzerlerine koyunların kuyrukları sürünür ve o kuyruk-

larda cemᶜ olan evsāḫ-ı ḥaşāyiş-i yetūᶜiyyelerden kuyruklar ḳuvā ve lebeniyyet kesb eder.” (168b)

zūfā-i yābis: Zufa, çördek otu (Hyssopus officinalis): “İbn Kütbī der ki zūfā-i yābis bir ḥaşīşenin ismidir ki onun dalları yer yüzüne döşenir, onun yaprağı ve dalları vardır, merzencūş yaprağına ve dallarına benzer ve rāyiḥa-i ṭayyibesi vardır ve ṭaᶜmı acıdır, rebīᶜin āḫirinde idrāk eder.” (168b)

zūferā: Çördek otu, çördük, bağırdak otu, yaban kerevizi, yaban durak otu, dīnārūye, ḥizā, fānākṡīr (Echinophora tenuifolia)

ẓufre: Göz kapaklarının birleştiği köşe ile kornea arasında damardan zengin zarımsı oluşum, pterijiyum**,** ẓufre-i ᶜayn**:** “Ben derim ki ẓufre bir ziyādedir ki mülteḥimeden veyāḫūd ᶜaynı muḥīṭ olan ġışādan ḥādiṡ olur ve ekṡer-i emrde o zāide mūḳtan ibtidā edip ḳarniyyeyi setr eder ve ḳarniyye üzere nüfūẕ eder ḥattā baᶜḍı kerre ḳarniyyenin ṡuḳbesini örter.” (272b)

ẓufur, ẓufure: Tırnak. Bkz. aẓfār

ẕū-ḫamsetü eṣābiᶜ: Bkz. penc-engüşt

ẓuhr: Öğle.

ẓuhūr: Ortaya çıkmak, zuhur etmek, bürūz.

ẓulmet: Karanlık; görme kaybı.

ẓulmet-i ᶜayn: Bkz. ẓulmet-i baṣar

ẓulmet-i baṣar: Görme kaybı, amaurosis, ẓulmet-i ᶜayn.

zuᶜm: İddia, ileri sürme.

zūr: Bkz. aḍlāᶜ-ı zūr

ẕuᶜr: Korku, ḫavf.

ẓuraḳ: Bkz. ḥandeḳūḳā

zuᶜrūr: Alıç, müṡelleṡetü'l-ᶜacem, ṭūrīfīniyūn (Crataegus) Bkz. heyfelīmūn, selṭıyūn, tuffāḥ-ı berrī

ẕū-sebᶜatü'l-aḍlāᶜ: Bkz. lisānu'l-ḥamel

ẕūsenṭāriyā: Dizanteri, zaḥīr: “Ve ẕūsenṭāriyā lüġat-i Yūnānīde ḳurūḥ-ı emᶜāya derler ve muṭlaḳan ẕūsenṭāriyā ẕikr olunsa yine emᶜādan ḫurūc eden dem ve midde ve ḫurāṭa murād olunur. Kebidden ḫurūc eden dem dahi murād olunur eger “ẕūsenṭāriyan-ı kebidī” diye kebide iḍāfet ile ve muḳayyeden ẕikr olunur ise” (58a); “Ammā miᶜā-ı müstaḳīmde yaᶜnī altıncı miᶜāda olan ishālin kimisi maᶜa-vecaᶜ olur ve ona zaḥīr tesmiye olunur.” (384a)

zuᶜūmet: Acılık ve tuzluluğun birleşmesiye ortaya çıkan tatlılık: “Eşyā-ı sebeḫada merāret ile mülūḥat cemᶜ olur ve ona zuᶜūmet tesmiye olunur.” (136a)

ẕū-ẕevāyā: Açılı, köşeli.

ẕübāb, ẕübābe: Sinek.

ẕübābī: Gözün iris tabakasında az yırtılma. Bkz. mūr-ı sürḫ, nemlī

ẕübāle: Fitil, kandil fitili.

zübānāt: Akrebin kuyruğundaki çatallar.

zübāniyye: Akrep ve yengeçte kuyruk ucu.

zübd: Tere yağı, kere yağı: "Zübd" zānın ḍammı ve bānın sükūnu ile kere yağıdır, Vankulu lüġatinde meẕkūrdur. İbn Kütbī der ki zübd sütün yağı ve semnidir, sütün üzerine su koyup mütevātiren ḍarb ve taḥrīk ile istiḫrāc olunur ve her ḥayvānın sütünden zübd istiḫrāc olunmaz ve zübd-i müstaḫrecden eks̱er-i ḥālde müstaᶜmel olan koyun ve keçi ve sığır sütleri olur." (170a)

ẕübūl: Solmak, buruşmak; küçülmek: "Keẕālik nemānın ḍıddı olan ẕübūl her noḳṣāna ıṭlāḳ olunmaz, zīrā ẕübūl aḳṭār-ı s̱elās̱e-i meẕkūrede tenāsüb-i ṭabīᶜī üzere noḳṣāna ıṭlāḳ olunur." (27b)

ẕübūl-i muḫaşşif: Nabzın düştüğü zayıflık: "Ẕübūl-i muḫaşşif" o ẕübūldür ki ondan ḥareket-i ḍaᶜīfe olup ġaşyin ṣavtı ḫafī olur." (457b)

zücāc: Cam, sırça; gözün vitreus tabakası.

zücāciyye: Gözün vitreus tabakası.

zücc, zücce: Temren. Bkz. ezicce

zühm, zühme: Bozulmuş et yağı kokusu: "Ẕefer, koltukta ẓuhūr eden kerīhe rāyiḥa ve zühm, kokmuş et yağının rāyiḥa-i kerīhesidir. (91b)

zühmī: Kokuşmuş yağ kokusu gibi.

Zühre: Venüs.

zühūḳat: İlikli olmak.

zühūl: Gaflet etmek.

ẕühūl: Terk etmek.

zühūmiyye: Bir tarçın türü.

zükām: Burun kanaması; akut burun nezlesi koriza. Bkz. ezkime

ẕükrān: Erkekler. Bkz. ẕeker

ẕükūr: Erkekler. Bkz. ẕeker, meẕākīr

ẕükūret: Erkeklik.

ẕükūriyyet: Erkeklik, erkek olmak.

ẕü'l-eṣābiᶜ: Bkz. fāvāniyā

ẕü'l-esnān: Dişli.

ẕü'l-evrāḳı'l-ḫamse: Bkz. benṭāfilun

ẕü'l-feḳār: Hz. Muhammed'in on kılıcından birinin ismi.

ẕü'l-ḳarᶜateyn: Dikrotik nabız, nabḍ-ı miṭraḳī (pulsus dicrotus): "Miṭraḳī o nabḍdır ki iṣbaᶜa ḳarᶜ eder lākin bir ḳarᶜda inbisāṭını tekmīl edemez, merkez cānibine ḳalīlen rücūᶜ eder yine ḳarᶜa-i uḫrā ile ḳarᶜ edip inbisāṭı tekmīl eder." (79a)

ẕü'l-lemme: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

ẕü'l-minḳār: Kuş gagalı.

ẕülūḳ: Akmak, kaymak.

zülūḳ: Hz. Muhammed'in kalkanlarından birinin ismi.

zünbūr: Eşek arısı. Bkz. zenābīr

züncüfr: Sülüğen, kızıl boya, cıva sülfür, zincifre (Cinnabar) Bkz. merhemü'z-züncüfr

ẕünūb: Günahlar.

zürfīn: Saçın etrafında döndüğü

yer: "[ez-zurfīn] (zānın ḍammı ve fānın kesri ve medd ile) kapı ḥalḳası ve zānın kesri dahi lüġattir, Fārsīdir, muᶜarrebdir. اَلزِّرْفَنَةُ [ez-zerfenet] (ᶜalā-vezni اَلدَّحْرَجَة [ed-daḥrecet]) bir nesneyi ḥalḳa gibi kılmak; yuḳālu: زَرْفَنَ صُدْغَيْهِ Ve bu kelime müvelledeir yaᶜnī "zerfenet"ten taḥrīf olunmuştur. Ve صُدْغٌ [ṣudġ] zülf maᶜnāsınadır, keẕā fī tercemeti'ṣ-*Ṣıḥāḥ* li-Mehmed el-Vanī ve *Ḳāmūs*'ta bu minvāl üzeredir. Pes bu mevḳiᶜde "mevḍiᶜ-i zürfīnden" murād zülfün istidāre üzere kılınacak mevḍiᶜi dahi mürāᶜāt oluna demek olur." (391a)

zürḳat: Gök, mavi renkli olmak; göz içi basıncının artımı ile belirgin göz hastalığı, karasu, glokom.

zürraḳ: Av kuşu; Akdoğan, sungur, beyaz doğan: "Ve "zürraḳ" beyāḍ doğandır, bāzī-i ebyaḍ maᶜnāsına." (277b)

ẕü'r-rāyiḥa: Kokulu nesne.

ẕürre: Darı.

ẕürūᶜ: Ekinler.

zürūᶜ: Ekinler. Bkz. zerīᶜa

ẕürūḳ-ı ḥamām: Güvercin dışkıları.

zürünbād: Yabanī zencefil (Curcuma zedoaria)

zürzūr: Sığırcık kuşu. Bkz. zerāzīr

ẕü't-ṭuḳḳāl: Hz. Muhammed'in atlarından birinin ismi.

züvān: Bkz. ziʾān

züvān-ı kebs̱ī: Kendisinden ekmek yapılan delice: "Ṣāḥib-i *Ḳānūn* der ki ben derim ki züvān kelimesini nās iki nesne[ye] ıṭlāḳ ederler: Birisi ḥınṭaya müşābih bir ḥabba ıṭlāḳ ederler ki nās ondan ẖubz ittiẖāẕ ederler ve ona yaᶜnī o ẖubza züvān-ı kebs̱ī derler yaᶜnī şeyy ve nuḍc olmuş züvān demek olur." (173a) Bkz. ziʾā